Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

7

...RARY
JUN 1 1964
...FORNIA
ELEY

XV. ÉVFOLYAM 1960 JÚLIUS

Digitized by Google

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat,

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. július 12.

Megjelent 33 000 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

606395/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

HX9
T3
v. 15: 7-12

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. VII. SZÁM BUDAPEST 1960. JÚLIUS HÓ

A békéért és a szocializmusért folyó harc néhány kérdéséről

A szocialista országok kommunista és munkáspártjainak képviselői 1960 júniusában, Bukarestben eszmecserét folytattak a nemzetközi helyzet időszerű kérdéseiről. Az értekezlet résztvevői egyhangúlag arra a következtetésre jutottak, hogy „a nemzetközi események egész menete és a szocialista világrendszer országainak fejlődése teljes mértékben igazolja a kommunista és munkáspártok által 1957 novemberében Moszkvában elfogadott Nyilatkozat és Békekiáltvány marxista—leninista tételeinek helyességét".[1]

Az MSZMP Központi Bizottságának június 29-i ülése a legteljesebb egyetértését fejezte ki a bukaresti tanácskozás állásfoglalásaival és hangsúlyozta, hogy „Továbbra is töretlenül azoknak az elveknek alapján folytatja politikáját, amelyeket a kommunista- és munkáspártok 1957. novemberi moszkvai Nyilatkozatukban és Békekiáltványukban, a marxizmus—leninizmus tanításaihoz híven, s azt alkotóan továbbfejlesztve megfogalmaztak".[2]

A kommunista- és munkáspártok 1957. évi moszkvai Nyilatkozata összefoglalta azokat a következtetéseket, melyek az egész nemzetközi munkásmozgalom fejlődéséből adódtak s általánosította annak a másfél esztendős harcnak a tapasztalatait, melyeket a kommunista pártok az SZKP XX. kongresszusa általános érvényű elveinek érvényesítéséért vívtak. Azok a sikerek, amelyeket a Szovjetunió és a szocialista tábor a békéért folytatott harcban és a békés építőmunkában az elmúlt évek során elért, a moszkvai Nyilatkozatban lefektetett marxista—leninista elvek következetes alkalmazásának eredményei.

A nemzetközi munkásmozgalom 1957 óta folytatott harcainak tapasztalatai mindenben igazolják a moszkvai Nyilatkozatban lefektetett elvek helyességét. A moszkvai nyilatkozat óta eltelt idő

[1] Népszabadság 1960. június 28.
[2] Népszabadság 1960. július 2.

Digitized by Google

alatt világszerte gyarapodtak a béke, a demokrácia és a szocializmus erői, további változások következtek be a nemzetközi erőviszonyokban a szocializmus javára. Ezen elvek szellemében folytatott politikánk tette lehetővé, hogy a szocializmus pozíciói hazánkban is megerősödtek: nemcsak leküzdöttük az ellenforradalom okozta nehézségeket, hanem célul tűzhettük ki a szocializmus építésének meggyorsítását, s a szocializmus alapjai lerakásának befejezését a legközelebbi években.

A nemzetközi erőviszonyok megváltozásának legdöntőbb eleme a szocialista világrendszer szakadatlan erősödése. Az SZKP XX. Kongresszusa után kibontakozott és nagy sikereket ért el a kommunizmus mindenoldalú építése a Szovjetunióban. A 7 éves terv első évében, 1959-ben a szovjet dolgozók jelentősen túlteljesítették tervüket és több mint 11 százalékkal növelték a Szovjetunió ipari termelését. A Szovjetunió reális célként tűzhette ki, hogy történelmileg rövid idő alatt az egy főre eső termelésben is utóléri és túlszárnyalja a világ legfejlettebb tőkés országát, az Egyesült Államokat. Az építőmunkában elért nagy eredmények tették lehetővé, hogy a Legfelsőbb Tanács legutóbbi ülése határozatot hozott a munkaidő fokozatos csökkentéséről és az adók eltörléséről. A tudományok és a technika legmodernebb ágaiban a Szovjetunió vitathatatlan fölényt vívott ki. Az európai népi demokratikus országok egy részében már lerakták a szocializmus alapjait, s a szocialista építés betetőzésén munkálkodnak, más országokban pedig a közeli jövőben fejezik be a szocializmus alapjainak lerakását. Az ázsiai szocialista országok, közöttük a hatalmas Kínai Népköztársaság gyors ütemben számolják fel a gyarmati rendszer korszakából örökölött elmaradottságukat és nagy sikerrel építik a szocializmust. A szocialista országok tovább fejlesztették gazdasági együttműködésüket, s ez lehetővé teszi valamennyi ország fejlődési ütemének meggyorsítását, a kapitalista korszakból fennmaradt fejlődésbeli különbségek fokozatos eltűnését.

A moszkvai Nyilatkozat aláírása óta eltelt években tovább erősödött és újabb sikereket ért el a nemzetközi kommunista mozgalom. A kommunista pártok sokat tettek a revizionizmus és a reformizmus modern válfajai elleni harcban s a szektás és dogmatikus jellegű hibák kijavításában. Továbbra is érvényes a moszkvai Nyilatkozatnak az a megállapítása, mely hangsúlyozta „a revizionizmus és a dogmatizmus határozott leküzdésének feltétlen szükségességét". A harc azonban már e téren is kedvezőbb körülmények között folyik: a kommunista pártok megedződtek és megerősödtek az antileninista irányzatok elleni harcokban, a revizionizmus nagymértékben lelepleződött s nyilvánvalóvá vált a szektás politika tarthatatlansága is. A kommunista pártokat az eszmei-

Digitized by Google

politikai egység, a proletár internacionalizmushoz való hűség, az aktuális kérdések bátor, sokoldalú elemzése és alkotó megoldása jellemzi.

A „kommunizmus válsága", amit az imperialisták 1956-ban, a történelemben ki tudja már hányadszor, ismét megjósoltak, nem következett be. Ellenkezőleg: az egész világon erősödött a kommunista mozgalom. Így a kapitalista Európa két legnagyobb kommunista pártja, a Francia Kommunista Párt és az Olasz Kommunista Párt nemcsak kivédte a reakció támadását, hanem sok esetben a kezdeményezést is magához ragadta. Növelte tömegbefolyását Finnország, Indonézia, Irak, Japán, Argentina, Venezuela és sok más ország kommunista pártja. Bár a jobboldali szociáldemokrata vezetők próbálják akadályozni a munkásosztály egységes fellépését, a munkástömegek közös harci fellépése egyre gyakrabban és hatékonyabban valósul meg.

Az elmúlt években tovább folytatódott az imperializmus hanyatlása. Egyre mélyebb a kapitalizmus politikai válsága. Az imperialisták kísérlete a hidegháború feltámasztására — mely a csúcstalálkozó meghiúsulását eredményezte, — tovább rontotta az imperializmus helyzetét. Az imperializmus ismét lelepleződött a népek előtt, mint agresszor, mint a békés egymás mellett élés ellensége. A békeszerető, demokratikus erők a világ számos pontján támadásba lendültek. Li Szin Mant, Menderest, az amerikai imperializmus leghűségesebb lakájait elsöpörte a népharag. Az Egyesült Államok elnöke távolkeleti útja során különösen Japánban — ahol a néptömegek harca tett lehetetlenné Eisenhower látogatását — olyan súlyos presztizs-veszteséget szenvedett, amilyet korábban nem ismert az amerikai imperializmus. Az imperializmus politikai válságát bizonyítja az a népmozgalom, amely Koreában, Törökországban, majd Japánban bontakozott ki. Ez egyrészt azt mutatja, hogy a népek nem akarnak az amerikai háborús politika áldozataivá válni, — másrészt az imperialista támaszpontok értékét is erősen kétessé teszi.

A gyarmati rendszer szétesése következtében az imperializmus az újabb vereségek egész sorát szenvedte el. Fekete Afrika, mely néhány évvel ezelőtt még az imperializmus gyarmati rendszerének legszilárdabb pontja volt, gyors léptekkel halad felszabadulása felé. Ebben az évben Afrika politikai függetlenségét kivívott része a területet és a lakosság számát tekintve megkétszereződik. Az iraki forradalom az imperializmus közel-keleti pozícióit ingatta meg, a kubai forradalom pedig bebizonyította, hogy a mai nemzetközi erőviszonyok már lehetővé teszik, hogy egy kis ország az Egyesült Államok közvetlen közelében is kivívja függetlenségét.

Digitized by Google

A kommunista pártok helyesen mutattak rá a kapitalista országok gazdasági konjunktúrájának ingatag voltára. A fellendülést számos kapitalista országban, köztük az Egyesült Államokban is, 1957—58-ban visszaesés követte, a „szervezett kapitalizmus"-ról, a kapitalizmus jellegének megváltozásáról terjesztett reformista illúziók súlyos csapásokat szenvedtek el, megélénkültek a proletariátus sztrájkmozgalmai.

Az imperializmus támaszpont politikája is csapást szenvedett: az agresszív blokkokhoz tartozó országok kormányai kénytelenek tudomásul venni, hogy szovjetellenes célokra büntetlenül nem ajánlhatják fel területüket az amerikai imperialistáknak.

Az amerikai imperialisták szovjetellenes provokációja tehát nem érte el a célját: nem tudta visszafordítani azt a nagy történelmi folyamatot, melyet a szocializmus erősödése és az imperializmus hanyatlása jellemez.

Az 1957-es moszkvai nyilatkozat óta eltelt időszak eseményei, a béke és a szocializmus erőinek rohamos térnyerése, fényesen igazolják annak a szilárd marxista—leninista politikának az eredményességét, amelyet elsősorban is a Szovjetunió Kommunista Pártja, a szovjet nép kormánya kezdeményezett és képvisel a nemzetközi küzdőtéren. Ezt a politikát új és új kezdeményezések jellemzik a vitás kérdések békés tárgyalásokon való rendezéséért, a békés egymás mellett élés biztosításáért. Harcot jelent ez a politika a leszerelésért, a tömegpusztító fegyverek betiltásáért. A háborús agresszorok leleplezése és elszigetelése, a népek éberségének és békéért folyó harcának fokozása — ez az a politika, amely kedvezőbb feltételeket teremt a szocialista világrendszer békés építő munkájához, — hatalmas tekintélyt, vonzóerőt szerez a legszélesebb néptömegek előtt a nemzetközi kommunista mozgalomnak, — segíti az imperialistaellenes mozgalmak növekedését és végül kikényszeríti a nemzetközi feszültség további enyhülését.

Ezért hangsúlyozza pártunk Központi Bizottságának határozata, hogy a szocializmus hazai és nemzetközi ügye, az egész emberiség érdeke szem előtt tartásával teljes mértékben támogatja azt az állhatatos harcot, következetes marxista—leninista politikát, amelyet a Szovjetunió Kommunista Pártja, a Szovjetunió népeinek kormánya, élén Hruscsov elvtárssal folytat a háború elhárítása, a békés egymás mellett élés, a békés verseny biztosítása érdekében, mely a legkedvezőbben szolgálja a szocializmus erőinek növekedését.

A gyakorlati tapasztalatok minden téren bizonyítják az 1957-es határozat lényeges igazságát: olyan viszonyok között, amikor van egy egységes és erős szocialista világrendszer és ez fölénybe került az imperializmussal szemben, — a szocializmus erőinek

Digitized by Google

döntő fölényére támaszkodva sikeresen harcolhatunk a békéért, a békés egymás mellett élés megvalósításáért.

Ennek az új történelmi helyzetnek a tudományos elemzéséből adódik az a következtetés, hogy korunkban már nem elkerülhetetlenek a háborúk: „... természetesen érvényben marad az a lenini tétel, hogy mivel létezik az imperializmus, fennmarad a háborúk keletkezésének gazdasági alapja is. Ezért igen nagy éberséget kell tanusítanunk. Amíg a világon fennmarad a kapitalizmus, a tőkés monopóliumok érdekeit képviselő reakciós erők továbbra is háborús kalandokra és agresszióra fognak törekedni, megkísérelhetik a háború kirobbantását. De a háború nem végzetszerűen elkerülhetetlen. Ma hatalmas társadalmi és politikai erők vannak, amelyek komoly eszközökkel rendelkeznek ahhoz, hogy ne csak megakadályozzák az imperialistákat a háború kirobbantásában, ha ezt megkísérelnék, hanem egyszersmind megsemmisítően visszaverjék az agresszorokat, meghiúsítsák kalandor-terveiket."[3] Ezt az elgondolást fejlesztette tovább az SZKP XXI. kongresszusa, amikor megállapította, hogy a háborút ki lehet küszöbölni az emberiség életéből a kapitalizmus teljes pusztulása előtt is.

Megváltozott volna az imperializmus? Elvesztette volna agresszív természetét? Az imperializmus természete nem változott, ma is agresszív, háborúra törő. Mi változott? Megváltoztak az imperializmus, és a szocializmus közti erőviszonyok: meggyengült az imperializmus, megnövekedett azoknak az objektív és szubjektív tényezőknek az ereje, amelyek az imperializmus törekvéseit korlátozni képesek. Nem érti a marxista dialektikát az, aki az új és a régi most folyó világtörténelmi küzdelmében alábecsüli az új, a szocializmus szerepét, fékező hatását az imperializmus agresszív törekvéseire. Lehet-e, szabad-e „eltekinteni" a béke és a háború problémájának eldöntésénél a szocialista világrendszer lététől és erejétől, a tömegek forradalmi és háborúellenes mozgalmának megnövekedésétől az egész világon?

Csak az imperializmus revizionista megszépítői hirdetik, hogy az imperializmusnak például olyan jelensége, amelyet Lenin ismert fel elsőnek, mint az állammonopolista kapitalizmus, az imperializmus lényegének módosulásához vezetne, hogy az imperializmus gazdasági törvényszerűségei hatályon kívül helyezhetők. A leninisták szembeszálltak és szembeszállnak a mai reformizmus és revizionizmus elméleteivel, Strachey és Moch, Browder és Kardelj koncepcióival, melyek „elavultnak" próbálják feltüntetni az imperializmus lenini elméletét, azt hirdetik, hogy a tőkés állam „társadalomfeletti" erővé vált, hogy a monopolkapitalizmus önmagától, spontán módon szocializmussá alakul át. A marxizmus—leni-

[3] Az SZKP XX. Kongresszusa. Szikra, 1956. 43—44. oldal.

Digitized by Google

nizmus hívei, az imperializmus veszélyességét felismerve, szembeszállnak minden olyan törekvéssel, mely lebecsüli és bomlasztja a szocialista erők tömörülését, az antiimperialista és háborúellenes erők összefogását.

Lenin az imperializmus elemzése során azt a következtetést vonta le, hogy amíg létezik az imperializmus, fennmarad a háborúk keletkezésének gazdasági alapja és a háború elkerülhetetlen. De Leninnek ez a tétele abban az időben keletkezett, amikor a kapitalizmus osztatlanul uralkodott az egész világon, a proletariátus diktatúrája még egy államban sem győzött.

Ez azonban nem akadályozta meg Lenint, hogy miután a munkásosztály forradalma egy országban győzött, amikor a történelem színpadán megjelent az első munkáshatalom, felismerje a békés egymás mellett élés történelmi lehetőségét.

Lenin már 1917-ben a békéről szóló híres dekrétum zárszavában, a fegyverszünet feltételeiről szólva így ír: „Mi elvetjük mindazokat a pontokat, amelyek rablásról és erőszakról szólnak, de örömmel elfogadjuk mindazokat a pontokat, amelyek a jószomszédi viszony feltételeit és a gazdasági megállapodásokat tartalmazzák, ezeket nem vethetjük el."

Lenin nem sokkal később, már a szovjethatalom első éveiben kifejtette a két rendszer békés gazdasági versenyére vonatkozó gondolatait. Lenin szavai szerint ez „... két termelési mód, két alakulat, két gazdaság — a kommunista és a tőkés gazdaság ... versengése. Bebizonyítjuk, hogy mi vagyunk az erősebbek ... Persze, a feladat nehéz, de mi mindig mondtuk, és most is azt mondjuk: „A szocializmus ereje a példaadás." Az erőszaknak azokkal szemben van ereje, akik vissza akarják állítani hatalmukat. De ezzel ki is merül az erőszak jelentősége, ez után már csak a befolyásolásnak és a példának van ereje. Gyakorlatilag, példán kell megmutatnunk a kommunizmus jelentőségét."[5]

1957-ben a kommunista és munkáspártok moszkvai értekezlete idején már kialakult volt és hatalmas erővé nőtt a szocialista világrendszer! A moszkvai Nyilatkozat is aláhúzta, hogy éppen azért, mert az imperializmus ma már nem egyetlen és mindent átfogó világrendszer, mert a kapitalista országokban nagy erővé vált a kommunista és demokratikus mozgalom, a háború már nem végzetszerű. Hogyan vonatkoztatható Leninnek a kapitalista országok közti világháború elkerülhetetlenségéről szóló tétele a mai helyzetre?

Akik Lenin tételét a történelmi helyzettől, a konkrét erőviszonyoktól elvonatkoztatva értelmezik, dogmatikusan járnak el. Lenin

[4] Lenin Művei. 35. köt. Szikra, 1956. 231. oldal.
[5] Lenin Művei. 31. kötet, 470—471. oldal.

Digitized by Google

az egyes tételek értelmezésénél alkotó, dialektikus materialista módszert követelt. „A marxizmus egész szelleme, egész rendszere azt követeli, hogy minden tételt csak *α*) történelmileg; *β*) csak más tételekkel összefüggésben; *γ*) csak a konkrét történelmi tapasztalatokkal kapcsolatban vizsgáljunk."[4] A háborúk elkerülhetetlenségének tétele más történelmi helyzetre vonatkozott, e tételt súlyos hiba lenne elszakítani a kapitalizmus és a szocializmus közti harc lenini elméletétől, s a konkrét történelmi tapasztalatoktól.

A Szovjetunió, a szocialista tábor nemzetközi politikájának elméleti alapja és kiinduló pontja a békés egymás mellett élés lenini koncepciója. Az imperializmus ideológusai azzal rágalmazzák a kommunistákat, hogy a békés egymás mellett élés elvét csak „taktikai" megfontolásokból hirdetik és hogy ez az elv ellentmondásban van az imperializmusról és a szocialista forradalomról vallott lenini elmélettel. Természetesen ez nincs így. Éppen ellenkezőleg: a békés egymás mellett élés a szocialista forradalom lenini elméletéből következik, abból az eszméből, hogy az imperializmus egyenlőtlen fejlődése folytán a szocialista forradalom nem győzhet egyidőben minden országban, tehát egy egész történelmi korszakban szocialista és kapitalista országok léteznek egymás mellett. A békés egymás mellett élés gondolata Lenin felfogásában nem „taktikai" elem, hanem a kapitalizmus és a szocializmus közti küzdelem egész periódusának stratégiai eszméje.

Lenin az októberi forradalom után energikusan és szenvedélyesen tiltakozott az ellen a felfogás ellen, amely szerint a nemzetközi forradalmat háborúval kell siettetni. „Az efféle „elmélet" teljes szakítás volna a marxizmussal, amely mindig tagadta a forradalmak „előrelökését", mert a forradalmak olyan mértékben fejlődnek, amily mértékben a forradalmakat előidéző osztályellentétek élesednek. Az ilyen elmélet egyértelmű volna azzal a nézettel, hogy a fegyveres felkelés az a harci forma, amely mindig és minden körülmények között kötelező."[5]

A kommunisták határozottan elvetik — mint a marxizmus—leninizmustól idegen eszmét — a forradalmak „előrelökésének" gondolatát. A forradalom „exportja" a burzsoá propagandagépezet kitalálása. A kommunisták azonban nem pacifisták, hanem forradalmárok, internacionalisták. Minden haladó, a békéért, a demokráciáért, *az imperializmus ellen* folyó küzdelmet támogatnak, az egész világon. Teljes erejükkel segítik a függő és gyarmati országok nemzeti felszabadító harcait, anti-imperialista, demokratikus, forradalmi küzdelmeit, az önálló, nemzeti fejlődés útjára lépett országok dolgozó tömegeinek harcát a demokráciáért, a társadalmi haladásért.

[5] Lenin Művei. 27. kötet. Szikra, 1952. 57. oldal.

Digitized by Google

A békés egymás mellett élés tény és szükségszerűség. Nem mondhatjuk, hogy a két rendszer békés egymás mellett élése már minden vonatkozásban megvalósult, de a két rendszer jelenleg egymás mellett létezik. A békés egymás mellett élés tehát ha nem is minden vonatkozásban és teljesen, mégis *szükségszerű* tény.

A második világháborút nem akadályozhatta meg a Szovjetunió, de megakadályozhatta az imperialistáknak azt a törekvését, hogy egymásközti ellentéteiket a Szovjetunió rovására oldják meg. Nem sikerült az a kísérlet, hogy egységfrontot hozzanak létre a Szovjetunióval szemben, ellenkezőleg: a Szovjetunió egyes vezető kapitalista országokkal koalícióban harcolt a fasiszta tengelyhatalmak ellen.

A második világháború után rendkívül kiélezett helyzetekben nem egyszer a Szovjetunió, a szocialista tábor ereje hiúsította meg a világháború kirobbantását. A békés egymás mellett élés politikája a második világháborút követő években jelentős eredményeket hozott. Sikerült kioltani a háború lángját Koreában és Vietnamban, meg lehetett állítani az imperialista agressziót Szueznél, visszavonulásra kényszerültek a Szíria ellen, majd az iraki forradalom ellen felvonult agresszív erők. A tények egész sora bizonyítja, hogy az imperializmus, — agresszív természete ellenére — megfékezhető, korunkban reális lehetőség van a háborúk megakadályozására, rá lehet kényszeríteni az imperialistákra a békés egymás mellett élést. A háború elkerülhetőségének elmélete tehát nem kívánságokra, nem egyes tőkés politikusok szándékának megítélésére épül, hanem az új történelmi körülmények, a reális erőviszonyok felmérésére. De ehhez a népek harcára, éberségére van szükség az agresszív imperialista törekvésekkel szemben. „Ámde, midőn azt mondjuk, hogy napjainkban a háború nem végzetszerűen elkerülhetetlen, ez egyáltalán nem azt jelenti, hogy megpihenhetünk babérainkon, hogy ölbe tett kézzel élvezhetjük a napsugarat, s abban a hitben ringathatjuk magunkat, hogy a háborúknak egyszer s mindenkorra véget vetettünk. Azok, akik Nyugaton úgy vélik, hogy a háború előnyös nekik, még nem mondtak le terveikről. Kezükben jelentős anyagi, katonai és politikai erők összpontosulnak, és senki sincs bebiztosítva az ellen, hogy ezek az emberek egy tragikus napon meg nem próbálják bevetni ezeket az erőket. Éppen ezért tevékeny harcot kell folytatnunk, hogy a békés egymás mellett élés politikája világszerte diadalmaskodjék, mégpedig nemcsak szavakban, hanem tettekben is."[7]

Az imperialisták agresszív törekvéseit, nem egyszerűen a Szovjetunió haditechnikai fölénye fékezi, hanem a szocialista vi-

[7] N. Sz. Hruscsov: A békés egymás mellett élésről. — Nemzetközi Szemle, 1959. október. — 8. oldal.

Digitized by Google

lágrendszer léte, egysége, katonai ereje, a világ kommunista és munkáspártjainak növekvő tömegbefolyása, a nemzeti felszabadító mozgalom a gyarmatokon és a függő országokban és az egész világot átfogó békéért küzdő társadalmi mozgalom együttes ereje.

A marxisták, akik felismerik a termelőerők uralkodó szerepét a társadalom fejlődésében, nem becsülhetik alá a technika — ezen belül a haditechnika — jelentőségét és hatását sem. Igaz, hogy a technika az ember nélkül holt; igaz, hogy az ember a legfőbb termelőerő. Senki sem állíthatja, aki marxistának tartja magát, hogy a haditechnika a mai háborúk elkerülését tekintve önmagában, a társadalmi osztályoktól és rendszerektől függetlenül ható tényező. A technika — és ezen belül a haditechnika is — a szocialista tábor birtokában azonban nagy történelemformáló erő, mely az imperialistákat meghátrálásra kényszerítheti, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért küzdő tömegeket pedig bátorítja és ösztönzi. A marxisták elutasították és elutasítják azokat a burzsoá és revizionista elméleteket, amelyek fétist csinálnak a technikából, azt a tévhitet terjesztik, mintha a technika fejlődése feleslegessé tenné a társadalmi változásokat, a szocialista forradalmat. A háború elkerülésénél azonban éppen nem erről van szó, hanem arról, hogy a jelenlegi időszakban a Szovjetunió katonai ereje lényegesen közrejátszik abban, hogy az imperialistákat megakadályozzuk a háborúk kirobbantásában.

Az imperializmus képviselői felismerték a Szovjetunió katonai fölényének hatását. W. Lippmann az első szovjet szputnyik fellövése után így írt: „Amint katonai technológiánk is visszaesett, úgy diplomáciánk is megdermedt, tehetetlenné vált, nem képes meglátni és célul kitűzni jobb dolgokat. A NATO szövetség politikai egységének hiánya azt a tényt tükrözi, hogy a szövetség vezetőinek — különösen a mi kormányunknak — nincs olyan ügye és olyan terve, amely képes lenne megszerezni a nemzet lelkesedését és reményét."[8]

A békés egymás mellett élés helyes értelmezése csak a marxista—leninista osztályelmélet alapján lehetséges. A revizionisták a békés egymás mellett élést hangoztatva elhomályosítják a két világrendszer, a kapitalizmus és a szocializmus nemzetközi harcát, valamiféle „egységes világfolyamatról" beszélnek, amely állítólag elvezet a világszocializmushoz. A békés egymás mellett élés nevében a szocialista világrendszert is egyszerűen katonai tömbnek, elítélendő hatalmi csoportosulásnak nyilvánítják. A revizionisták azt az illúziót keltik, hogy a szocializmus az egész világon ösztönösen, a kapitalizmusban is érvényesülő folyamatokból nő ki.

[8] New York Herald Tribune — 1957. november 29.

Digitized by Google

A jugoszláv revizionisták is beszélnek „koegzisztenciáról", de a gyakorlatuk, minden szóvirág ellenére azt mutatja, hogy ők nem harcolnak következetesen az imperializmus agresszív erőinek megfékezéséért, ellenkezőleg, behódolnak neki. A revizionisták a béke és a szocializmus ellenségeinek kezére játszanak, amikor a béke főereje, a szocialista tábor és a nemzetközi kommunista mozgalom ellen fordulnak, amikor egységbontó aknamunkát folytatnak.

Vigyáznunk kell, hogy a békés egymás mellett élés megvalósításáért folyó harc propagandája ne keltsen illúziókat. Neveljük a tömegeket hosszantartó küzdelemre, szívósságra, mutassuk meg a harc nehézségeit is, hogy készek legyenek mindig az agresszív erők megfékezésére.

Az élő, a helyzetet elemző, alkotó marxizmus-leninizmus ugyanakkor elutasítja azt a dogmatikus koncepciót, mely nem vesz tudomást a nemzetközi viszonyokban bekövetkezett változásokról, a fejlődést meghatározó új tényezőkről, a forradalmi gyakorlat tapasztalatairól s doktriner módon csak más körülmények között érvényes tételeket ismételget. A helyzet sokoldalú elemzésének elhanyagolása, egyoldalú, szubjektív következtetések levonása, érzéketlenség az új jelenségekkel szemben súlyos károkat okozhat a forradalmi gyakorlatnak, helytelen irányba terelheti a forradalmi politikát, olyan következményekkel járhat, hogy leszűkíti szövetségesei körét, helytelen ütközetekbe tereli a szocializmus erőit.

A magyar nép jól ismeri az imperializmus agresszív természetét. A reakciós magyar uralkodó osztályok az első és a második világháborúban a nemzeti katasztrófa szélére vezették az országot. A nemzetközi imperializmusnak köszönhették a magyar nagybirtokos, nagytőkés osztályok az ellenforradalmi restaurációt 1919-ben, a nemzetközi imperializmus támogatása tartotta fenn a Horthy-rendszert. Ismeretes az is, hogy a nemzetközi imperializmus a népi demokratikus forradalom idején és a szocialista építés időszakában kémkedéssel és diverzióval, szabotázzsal és hidegháborús propagandával, a belső reakciós erők bátorításával és támogatásával támadta a magyar nép demokratikus és szocialista vívmányait. De az elmúlt másfél évtized története nemcsak az imperializmus agresszív szándékairól tanúskodik, hanem arról is, hogy a szocializmus erői képesek arra, hogy meghiúsítsák ezeket az agresszív szándékokat.

A Szovjetunió léte, a magyar munkásosztály, a dolgozó nép állásfoglalása lehetővé tette, hogy az imperialisták beavatkozási kísérletei ellenére is a szocialista forradalom lényegében békés úton győzzön Magyarországon. 1956-ban, amikor a belső és külső reakciós erők ellenforradalmat robbantottak ki hazánkban, az ellenforradalmároknak kilátásba helyezték a közvetlen fegyveres tá-

Digitized by Google

mogatást. De ettől visszarettentette az imperialistákat a Szovjetunió, a szocialista tábor egységes ereje — és ezzel a szocializmus erői megakadályozták, hogy hazánk egy új háború tűzfészke legyen. Pedig 1956 őszén a Szovjetunió katonai fölénye kevésbé volt nyilvánvaló, mint egy évvel később, az első szputnyik fellövése után. Ha a Szovjetunió, a szocialista tábor ereje már akkor is elkerülhetővé tette a háborút, akkor ma még szilárdabb a meggyőződésünk, hogy a háború nem elkerülhetetlen. A magyar nép tapasztalatai, történelmi tanulságai amellett szólnak, hogy az imperializmus olyan fenevad ugyan, amely még sem vérengző természetét, sem fogait nem vesztette el, de a szocializmus, a haladás egységes erői meg tudják fékezni, ketrecbe tudják szorítani.

A marxisták a szocialista forradalmat mindig úgy tekintették, mint a kapitalizmus fejlődése során kiéleződő, kibékíthetetlen ellentmondások elkerülhetetlen, szükségszerű megoldását. A háborúk mérhetetlen pusztításokat zúdítottak a dolgozó tömegekre, feltárták a kapitalizmus rabló, vérengző természetét és gyakran forradalmi válsággal kapcsolódtak össze; végsőkig fokozták a dolgozó tömegek kapitalizmus-ellenes harcát. Így volt ez az első és a második világháború idején is. A forradalmat azonban nem a háború szüli, a szocializmus nem a háború eredménye. A háború is és a forradalom is a kapitalizmus belső ellentmondásainak terméke.

A békés egymás mellett élés nem jelent lemondást a szocializmusról. A szocializmus világméretű győzelméhez nincs szükség háborúra.

A második világháborúban a fasizmuson aratott győzelem nyomán, amelyben döntő része volt a Szovjetuniónak, az antifasiszta küzdelem folytatásaként népi demokratikus forradalom bontakozott ki több európai országban, így Magyarországon is. A népi demokratikus forradalom győzelméhez kedvező feltételeket és nagy segítséget nyújtott a Szovjetunió, de ezeket a forradalmakat mégis csak a népi demokratikus országok dolgozó tömegeinek harca vihette sikerre, vezethette el a proletárdiktatúra, a szocializmus diadalához.

A fejlődő és erősödő szocialista országok sikerei megnövelik a szocializmus nemzetközi vonzóerejét. A kapitalista országokban élő munkás- és paraszttömegek, értelmiségiek és más középrétegek egyre inkább meggyőződnek arról, hogy csak a szocializmus képes megszüntetni a kizsákmányolást, a létbizonytalanságot, hogy csak a szocializmus teremtheti meg az ember felemelkedéséhez, szabad fejlődéséhez, a biztonságos és békés feltételeket. A kapitalista országok ideológusai, a monopoltőke „tudós" lakájai közül sokan aggódva ismerik el: a szocialista országok részéről a legnagyobb veszély nem a „felforgató tevékenység", vagy „katonai fe-

Digitized by Google

nyegetés" formájában jelentkezik, hanem abban, hogy a gazdasági, társadalmi és kultúrális felemelkedés lenyügöző, vonzó. követésre ösztönző példáját tárják a világ népei elé. Ezért rettegnek az imperialisták a békés versenytől. A szocialista országok fejlődésének tényei leleplezik és megcáfolják az imperializmus ideológusainak és reformista, revizionista védelmezőinek a szabadságról, a demokráciáról és az emberiességről szóló frázisokkal álcázott kommunista-ellenes rágalmait. „Ha mint történész kellene válaszolnom arra —, mondotta Kennan, az amerikai imperializmus egyik „szovjet szakértője" —, vajon olyan ország, mint a miénk, hosszú távra kilátással versenyezhet-e egy olyan határozott, fegyelmezett, céltudatos társadalmi renddel, mint a Szovjetunió, egy olyan ország, amely tudatosan hangsúlyozza a kényelmet és a szórakozást, amely nevelési rendszerében a minőséget a mennyiséggel helyettesíti és nem rendelkezik elég társadalmi fegyelemmel, hogy legfontosabb iparágai káros megszakítások nélkül működjenek — ha tehát azt kérdik tőlem, hogy ez az ország hosszú ideig versenyezhet-e a Szovjetunióval, akkor azt kell mondanom: nem".[9] A békés verseny meghozza a gazdaság és a technika, a tudomány és a kultúra területén a szocializmus fölényét, nemcsak a szocialista országokban, hanem a kapitalista országokban is meghódítja a tömegek eszét és szívét.

Ha az imperialisták mégis egy új világháborút robbantanának ki, a háború a kapitalizmus pusztulásával és a kommunizmus győzelmével végződne. Egy ilyen háború azonban mérhetetlenül nagy áldozatokat követelne. A kommunisták nem erre alapozzák politikájukat; természetes, hogy a kapitalizmus pusztulását kívánják, de nem embertömegek pusztulása árán.

•

A kommunista pártok nagy történelmi felelősséget vállaltak magukra, amikor a békéért és a szocializmusért folyó harc élére álltak. Ez a harc ma sem könnyű, sőt sok országban igen nehéz feltételek közt folyik. Mégis elmondhatjuk, hogy a sikeres harc kilátásai soha nem voltak olyan kedvezőek, mint éppen napjainkban.

A kommunizmus építése a Szovjetunióban, a szocializmus építésének sikerei a szocialista tábor többi országában a Magyar Népköztársaságban is, azt bizonyítják, hogy a szocialista világrendszer erős és gyorsan fejlődik. A magyar nép internacionalista kötelességének is eleget tesz, amikor odaadóan munkálkodik a szocializmus építésének befejezésén. A termelőerők, az ipar és a me-

[9] Idézi a Süddeutsche Zeitung; 1959. október 25.

Digitized by Google

zőgazdaság fejlesztése, a dolgozó nép életszínvonalának, kulturájának emelése a mi leghathatósabb hozzájárulásunk a béke és a szocializmus nemzetközi ügyének győzelméhez. A békés egymás mellett élés fenntartásáért, a béke megőrzéséért még sok és nehéz harcot kell megvívnunk. A békéért és a szocializmusért folytatott harc a jövőben is csak akkor lehet sikeres, ha pártunk szorosan összeforrva a tömegekkel, maximális erőfeszítéseket tesz a szocializmus győzelmes felépítésére, őrzi és fejleszti sikereink legfontosabb zálogát, a szocialista országok testvéri összefogását, a proletár internacionalizmust, a nemzetközi kommunista mozgalom eszmei-politikai egységét.

Digitized by Google

Az egységes szocialista parasztság kialakításának feltételei

Írta: HALÁSZ PÉTER

A mezőgazdaság szocialista átalakítása — mélyreható, forradalmi változás a falun. A dolgozó parasztság tömeges belépése a termelőszövetkezetekbe alapvetően megváltoztatja a termelési viszonyokat a mezőgazdaságban: az egyéni kisárutermelői formát a kollektív, szocialista termelési viszonyok váltják fel. Ezzel létrejönnek a korábban szétszórt, nagymértékben differenciálódott parasztság egységének, a szocialista parasztság kialakulásának objektív feltételei. Minőségi változás kezdődik a dolgozó parasztság tudatában, gondolkodásában, erkölcsi és ideológiai felfogásában.

Szocialista építésünk jelenlegi szakaszában — amikor a dolgozó parasztság többsége már termelőszövetkezetekben tömörült — nemcsak elméleti, hanem gyakorlati szempontból is előtérbe kerülnek az egységes szocialista parasztság kialakulásával kapcsolatos kérdések.

A termelőszövetkezeti gazdaságok megszilárdításáért folyó harcban egyre gyakrabban találkozunk olyan ellentmondásokkal, amelyek felhívják a figyelmünket arra, hogy bár a termelési viszonyok gyökeresen megváltoztak, a dolgozó parasztok többsége még nem vált szocialistává. Jelenlegi viszonyaink között a termelőszövetkezeti parasztság még nem egységes, szocialista parasztság. Ezért mindazoknak, akik e hatalmas, forradalmi átalakulás szervezésében, és irányításában részt vesznek, nagyon fontos feladatuk, hogy figyelemmel kísérjék és elemezzék azokat az ellentmondásokat, amelyek a jelenlegi szakaszban a dolgozó parasztság — különösen a termelőszövetkezeti parasztság — társadalmi, politikai és ideológiai magatartását és fejlődését befolyásolják. Világosan fel kell ismernünk és meg kell oldanunk a mezőgazdaság szocialista átalakítása közben felszínre kerülő átmeneti ellentmondásokat, mert csak így gyorsíthatjuk meg tudatosan politikai és ideológiai nevelőmunkával az egységes, szocialista parasztság kialakulásának történelmi folyamatát.

Digitized by Google

Szövetkezeti parasztságunk gondolkodásmódjának szocialista átformálásában az egyik legsürgősebb tennivaló: kialakítani a szövetkezeti tagságban a társadalmi és személyi tulajdonhoz való szocialista viszonyt.

Általános jelenség, hogy a közös szövetkezeti tulajdont a termelőszövetkezeti tagok (főleg az új tagok) egy része nem tekinti igazában magáénak. Számukra a szövetkezeti vagyon nem az „enyém", hanem a „miénk", s ebben a megkülönböztetésben a kisárutermelő paraszt ideológiájának, gondolkodásmódjának sajátossága fejeződik ki. A közös szocialista tulajdon lényegének megnemértése tükröződik abban is, hogy a földdel és a mezőgazdasági felszereléssel rendelkező kis- és középparasztok a beviteli kötelezettséget gyakran úgy tekintik, mintha a termelőszövetkezet „elvenné" tulajdonukat. Az új szövetkezeti parasztembernek a fejében, aki sok évtizeden át egyénileg gazdálkodott és a magántulajdon kategóriáiban gondolkozott, hosszabb-rövidebb ideig szakadék van a közös és az egyéni érdekek között. „Előrehaladásunk egyik fő akadálya — olvassuk a VII. kongresszus határozatában — a kapitalista szemlélet maradványa, a nacionalizmus, a kistulajdonosi gondolkodás a parasztság soraiban, a városi kispolgárságban, az értelmiség egy részében."*

A párt politikája a mezőgazdaság szocialista átszervezésének időszakában számol ezzel az ellentmondással. Kifejezésre jut ez például abban, hogy a termelőszövetkezetbe való belépéskor a föld magántulajdonában nem következik be lényeges változás, a bevitt föld továbbra is a szövetkezeti tag tulajdonában marad. Ezzel kapcsolatos a földjáradék fizetése is, amire még visszatérünk. A magántulajdonosi szemlélet maradványait veszi figyelembe a termelőszövetkezetek működését szabályozó rendelet is, amely lehetővé teszi, hogy az új tag a bevitt felszerelésért, állatállományért, takarmányért és vetőmagért térítést kapjon, s a bevitt állatállomány értékének csak egy részével köteles hozzájárulni a közös alapokhoz. Ezek az intézkedések megkönnyítik az egyéni parasztoknak a szövetkezetbe való belépését, lehetővé teszik, hogy fokozatosan kialakuljon új, szocialista szemléletük.

A szövetkezeti tulajdonhoz való szocialista viszony kialakításának fontos része az, hogy a termelőszövetkezet a közös nagyüzem kialakítására minél jobban használja fel saját erőit. A szövetkezeti tagok egy része ugyanis — különösen az új szövetkezetekben — arra törekszik, hogy az évi jövedelem minél nagyobb részét osszák szét egymás között és csak minél kisebb hányadát fordítsák akkumulációra, a termelés bővítésére. Ezt a törekvést csak részben lehet magyarázni azzal, hogy a szövetkezeti tagok nem ismerik

* Az MSZMP VII. kongresszusának jegyzőkönyve 586. old. Kossuth. 1960.

Digitized by Google

eléggé a közös alap növelésének hatását a következő évek jövedelmének alakulására. A „mindent kiosztani" törekvés mögött leggyakrabban az a szemlélet húzódik meg, hogy amit kiosztottak az az „enyém", amit beruháztak, az a „miénk". Örvendetes, hogy egyre több az olyan termelőszövetkezeti tag, aki nem így vélekedik, s egyre több termelőszövetkezet adja szép példáit annak, hogyan kell a közös tulajdont saját erőforrásaikból növelni. Ennek a lehetőségei azonban országosan még korántsincsenek kihasználva, akadályozza ezt a közös tulajdonnal szembeni kistulajdonosi szemlélet, a szűklátókörűség, az újjal szembeni bizalmatlanság.

A közös szocialista tulajdonhoz való viszonyt vizsgálva röviden szólnunk kell a háztáji gazdaság jellegéről és szerepéről is. Jellegét tekintve a termelőszövetkezeti tagok háztáji gazdasága — személyi gazdaság, amelynek a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában kettős a szerepe: gazdasági és eszmei. Gazdasági szerepének vizsgálatától ezúttal eltekintünk, a termelőszövetkezeti parasztság tudatának szocialista átalakulása szempontjából azonban figyelembe kell vennünk a háztáji gazdaság szerepét. A szövetkezeti paraszt — különösen a belépést követő első időben — úgy tekinti háztáji gazdaságát, mint azt a biztos alapot, amely még a régi életformából megmaradt neki, s amelyet egyéni elgondolásai szerint hasznosíthat. A közösből várható jövedelmet nem tartja olyan biztonságosnak, mint a háztáji gazdaságét. Ezzel függ össze, hogy az új termelőszövetkezeti tagok egy része a háztáji gazdaságban végzett munkába adja bele szorgalmának és hozzáértésének legjavát, a közös gazdaságban pedig — ahol ezt a szorgalmat sokkal produktívabban hasznosíthatná — a kezdeti időben csak fél-szívvel vesz részt a munkában.

A háztáji gazdaság a mezőgazdaság szocialista átszervezése után még jó ideig fontos szerepet tölt be a termelőszövetkezeti parasztság életében és gondolkodásában. Amilyen mértékben a termelőszövetkezeti tagok felismerik, hogy jövedelmüknek, életszínvonaluk növelésének fő forrása a közös gazdaság — és a háztáji gazdaság csak kiegészíti ezt — úgy javul viszonyuk a közöshöz, erősödik bizalmuk a szövetkezeti tulajdon iránt. A termelőszövetkezeti parasztság egészét tekintve ez természetesen hosszantartó folyamat.

A gyakorlati élet azt mutatja, hogy a közös szocialista tulajdon létrehozása során átmeneti ellentétek jelentkeznek a parasztság egyes rétegei között, így például a régi és az új szövetkezeti tagok között is. Mint említettük, az újonnan belépők — egyéni szempontból — annak örülnének, ha bevitt állatállományuk teljes értékét kifizetnék nekik, és annak egy részét nem csatolnák a közös alaphoz. A régi tagok viszont gyakran azért méltatlankodnak, hogy egyáltalán fizetni kell a bevitt felszerelésekért, vető-

Digitized by Google

magért, stb. Az új tagok azzal érvelnek, hogy a bevitt érték mégiscsak az ő munkájuk eredménye; a régiek pedig — megintcsak nem alaptalanul — arra hivatkoznak, hogy a következő évek jövedelmének nem jelentéktelen forrása az a közös vagyon, amelyet a korábbi években ők gyűjtöttek, de amelyből az új tagok is részesednek.

Új termelőszövetkezet alakulásánál sokszor az okoz véleményeltérést, hogy a jelentősebb értékű felszereléssel, állatállománnyal rendelkező belépők a bevitt érték egy részével hozzájárulnak a közös alapokhoz, mások (pl. szegényparasztok) viszont nem. Méginkább bonyolítja az effajta problémákat, hogy gyakran — éppen a fenti meggondolásból — a parasztok egy része belépése előtt eladja állatállományát, hogy ne kelljen hozzájárulnia a közös alapokhoz. Ezek a jelek jól mutatják, milyen mélyen gyökerezik a paraszti individualizmus, a magántulajdonosi önzés az új szövetkezeti parasztság gondolkozásában.

A termelőszövetkezetben természetesen alapvetően más jellegűek az egyes paraszti rétegek közötti ellentmondások, mint az egyéni gazdálkodás viszonyai között voltak. Itt már valójában csak *volt* szegényparasztokról, *volt* középparasztokról, *volt* kulákokról beszélhetünk. Az egyéni gazdálkodás viszonyai között az érdekellentétek az egyes rétegek eltérő gazdasági helyzetében gyökereztek; a termelőszövetkezetben egységes a gazdasági alap, azonos valamennyi szövetkezeti tag érdeke. Ennek az érdekazonosságnak a felismerését azonban késlelteti, nehezíti a régi egyéni-paraszti gondolkozásmód.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a termelőszövetkezeti parasztok csak akkor szabadulnak ki *véglegesen* a magántulajdon bűvöletéből, ha felismerték a közös szövetkezeti tulajdon magasabbrendűségét, ha nemcsak a mi szavainkból, hanem a gyakorlatban is meggyőződtek arról, hogy *a közös tulajdon többet nyújt nekik, mint az egyéni.*

A szocialista állam nyújtotta sokoldalú pénzügyi és gazdasági támogatás segíti a közös szövetkezeti tulajdon növekedését. Ez azonban nem pótolja, hanem csak kiegészíti a termelőszövetkezeti tagok saját erőfeszítéseit. Még kevésbé pótolhatja az állam anyagi támogatása azt a politikai, ideológiai felvilágosító és nevelőmunkát, amelyet jelenleg és a jövőben is végeznünk kell, hogy fejlődjék és megszilárduljon a szövetkezeti tulajdonhoz való szocialista viszony. Mindenekelőtt arról kell meggyőznünk a termelőszövetkezetek tagjait, hogy *egész további boldogulásuk egyedüli biztos alapja: a közös nagyüzemi gazdaság kiépítése, erősítése.* Pillanatnyi egyéni érdeküket tehát alá kell rendelniük saját jól felfogott jövőbeli érdekeiknek.

Digitized by Google

Őszintén meg kell mondanunk a szövetkezeti parasztoknak azt is, hogy az *egyéni paraszti élet időszakában kialakult gazdasági differenciálódás következményeit csak a termelőszövetkezeti gazdálkodás tudja majd fokozatosan és véglegesen megszüntetni.* Emellett helyes felkarolni azokat a kezdeményezéseket, amelyek a termelőszövetkezeti közös alapok létrehozásának különböző módszereivel próbálják a differenciáltság okozta ellentmondásokat csökkenteni. Ilyen módszer például az, hogy a tag a közgyűlés által megszabott összeg befizetésével járul hozzá a közös alapok megteremtéséhez; ezt a befizetést vagy készpénzben teljesíti, vagy a bevitt vagyontárgyak, állatok ellenértékének egy részével. Erre a legújabb törvényes rendelkezések is lehetőséget nyújtanak.

El kell érnünk, hogy az új termelőszövetkezeti tagok is minél hamarabb felismerjék a közös tulajdon gyarapodása és személyi jövedelmük növekedése közötti összefüggést. Ahol ezt a tagok zöme már felismerte, ott jól áll a közös tulajdon megbecsülésének és a közös gazdaság fejlesztésére irányuló erőfeszítésnek az ügye.

* * *

Lényeges és megoldásra váró probléma — különösen új termelőszövetkezeteinkben — a *kollektív szocialista munkaerkölcs követelménye és a kispolgári fegyelmezetlenség közötti ellentmondás.* Ez az ellentmondás szintén szorosan összefügg a kisárutermelő paraszti gondolkodással.

Az egyéni kisárutermelés viszonyai meghatározzák a dolgozó parasztságnak a termelőmunkához való viszonyát is. „Saját földemen magamnak dolgozom", „amit termelek, az az enyém", „nem parancsolhat nekem senki" — ilyen és ehhez hasonló kispolgári fogalmakban gondolkozik az egyénileg gazdálkodó parasztember. A termelőszövetkezetbe való belépés után még egy ideig csaknem minden új termelőszövetkezeti tag magában hordozza ennek a gondolkodásnak a maradványait.

A kisárutermelő fejével gondolkodó új termelőszövetkezeti tag gyakran úgy érzi, hogy nem magának, hanem a szövetkezetnek dolgozik. A termelőszövetkezeti gazdálkodásban — ahol a végzett munka értékét csak utólag lehet véglegesen lemérni, s lényegében csak év végén derül ki, hogy a tag mit kap munkájáért — ez a látszólagos ellentmondás különösen érvényesül. Ezért van nagy szerepe a termelőszövetkezeti gazdálkodásban a munkaegység helyes alkalmazásának, a tagok közvetlen egyéni érdekeltségét növelő, a munkaegység-rendszert kiegészítő díjazási formáknak, anyagi ösztönzőknek (prémium, stb.).

Ilyen maradvány még a kispolgári önzés, a kicsinyesség, az

Digitized by Google

egymással szembeni bizalmatlanság is. Amíg a parasztok egyénileg gazdálkodtak, addig csak maguk bírálták el végzett munkájuk minőségét és mennyiségét, a mások jó vagy rossz munkája pedig nem érintette egyéni érdekeiket. — A termelőszövetkezetben viszont mindenkinek érdeke, hogy a tagok munkájuk legjavát adják a közös munkában s mivel az emberek munkabírása és hozzáértése különböző, könnyen lehetnek nézeteltérések a munka mennyisége és minősége körül különösen akkor, ha ezt nem elég tárgyilagosan bírálják el. A szocialista öntudat fejlettségének alacsonyabb fokán ugyanis az emberek hajlamosak arra, hogy mások tevékenységét lebecsüljék, saját munkájuk értékét pedig eltúlozzák. Az is gyakori, hogy a jogos kifogást elhallgatják (esetleg csak az érdekelt háta mögött teszik szóvá), vagy ha nyíltan meg is mondják, ezt nem segítő, hanem bántó szándékkal teszik.

A tagok nagy része, különösen a termelőszövetkezeti gazdálkodás első időszakában még nem képes arra, hogy áttekintse a többszáz vagy többezer holdas közös gazdaságot. Nem tudja, hogy miközben ő dolgozik, mit csinálnak a többiek, s úgy érzi, hogy azok csak a napot lopják. Még ha meg is mutatják neki, nem képes áttekinteni a közös gazdálkodásról vezetett könyvelést, nyilvántartást, ezért gyakran arra gondol, hogy a közös jövedelmet elherdálják. Kicsinyes és bizalmatlan azokkal szemben, akik a közös gazdaság javait kezelik; némelyik azt gondolja, hogy a raktáros, a tehenész, a pálinkafőző „biztosan meglopja a közöst", a pénztáros, vagy az elnök „biztosan összejátszik a felvásárlókkal", a könyvelő „biztosan megrövidíti és az ő kárára vezeti a munkaegységnyilvántartást" stb. És ha esetenként valóban kerülnek is a termelőszövetkezetben „lógósok", „enyveskezűek" — az alaptalan bizalmatlanság és gyanakvás nagyon megnehezíti a szocialista munkafegyelem kialakítását.

A szocializmus ellenségei a termelőszövetkezeti mozgalom elleni tudatos aknamunkájukban építenek is erre a paraszti önzésre és bizalmatlanságra. Nemcsak mocskolják a termelőszövetkezeti mozgalmat a hazugságok és a rágalmak özönével, hanem azt is megpróbálják, hogy az itt-ott előforduló hibák felnagyításával bomlasszák a közös gazdaságok egységét, megakadályozzák a tagok összefogását.

Mindez természetesen csak nehezíti, de nem akadályozhatja meg a közös, szocialista munkához való viszony megszilárdulását. Ez az ellentmondás szintén csak átmeneti jellegű: a régebbi, többéves termelőszövetkezetekben már kibontakozóban van a munkához való szocialista viszony. Itt már elszigetelődnek azok, akik a szocialista munkafegyelem ellen vétenek, a közösség maga veti ki magából az önző, fegyelmezetlen, destruktív elemeket, s *az embert nem aszerint ítélik meg, hogy mije van, hanem aszerint, hogyan*

Digitized by Google

dolgozik a közös gazdaságban. Ez már az új szocialista közösségi élet, a kollektív szocialista erkölcs győzelmét mutatja az individualizmus, a magánparaszti gondolkodás fölött.

A szocialista társadalom fejlődésének törvényszerűsége, hogy a közösségi élet neveli a termelőszövetkezeti tagokat: segíti őket abban, hogy megszabaduljanak az önzéstől, az irigységtől, a beteges bizalmatlanságtól, attól a magatartástól, amelyhez a kapitalizmus szoktatta őket — hogy mindenkinek mindenki ellen harcolnia kell. Az új, szocialista közösségi élet a szocialista munkamorál kialakulását azonban nem szabad csupán az ösztönös fejlődésre bízni. *Felismerve az átmeneti ellentmondásokat, tudatos nevelő munkával, a termelőszövetkezeti munkaszervezet átgondolt kialakításával, a munka szerinti jövedelemelosztás elvének megfelelően a tagok anyagi érdekeltségének ösztönzésével lényegesen meg lehet gyorsítani a szocialista munkafegyelem megszilárdulásának folyamatát.*

A közvetlen anyagi ösztönzés igen fontos szerepet tölt be egész szocialista gazdasági életünkben, még az iparban is, ahol pedig a szocialista öntudat lényegesen magasabb fokon áll. Szükség van rá a mezőgazdaságban, a termelőszövetkezetekben is, ahol az emberek csak nemrég szakadtak el a kisárutermelés viszonyaitól, s ahol még igen mélyen élnek bennük az egyéni termelő gondolkodásmódjának maradványai.

Számolva a termelőszövetkezeti parasztság tudatában meglévő régi, kispolgári maradványokkal, nagy figyelmet kell fordítanunk, különösen az új termelőszövetkezetekben a szocialista munkaszervezet és javadalmazás kialakítására. A munka szerinti elosztás érvényesítése mellett célszerű, ha — a munkaegység kiegészítéseként — a munkamennyiség növelésének és a minőség javításának ösztönzésére minél szélesebb körben alkalmazzuk azokat a módszereket, amelyek a szövetkezeti tagok számára a legérthetőbbek és amelyek leginkább megfelelnek a helyi körülményeknek (a kapások területi felosztása a családok között, a termelési terv túlteljesítésének premizálása stb.). Ha nagyon gondosan ügyelünk arra, hogy a munka minőségének és mennyiségének mérése és díjazása kielégítse a termelőszövetkezet szorgalmas és fegyelmezett tagjainak igazságérzetét, akkor ezzel elejét vesszük annak, vagy legalább is szűk térre korlátozzuk azt, hogy élősdi, munkakerülő elemek jogtalan előnyöket szerezhessenek maguknak a közösség rovására. Ez nagymértékben erősíti a termelőszövetkezeti munkafegyelmet.

A termelőszövetkezeti közösség szilárdítása és a tagok közötti kölcsönös bizalom elmélyítése megkívánja többek között azt is, hogy a tagok jól legyenek tájékozva a közös gazdaság helyzetéről, ismerjék egymás munkájának eredményeit és hibáit, a közös javak

Digitized by Google

kezelését, a könyvelés, a számvitel, a gazdálkodás legfőbb mutatóit. A termelőszövetkezeti vagyon kezelésében tűzzel-vassal kell harcolni a korrupció és mindenféle visszaélés ellen. Ha a tagok csak egyetlen, akár nem nagy jelentőségű esetben is azt tapasztalják, hogy a közös vagyon vámszedőit nem vonják felelősségre, hogy valami visszaélést eltussolnak, akkor ez nagyon demoralizálja a közösséget. Ha a termelőszövetkezetben olyan közhangulatot teremtünk, amelyben megbecsülés veszi körül a szorgalmas embereket, s a lopás a legnagyobb közmegvetéssel jár, csak akkor mondhatjuk, hogy megvan a feltétele a szocialista munkaerkölcs kialakulásának. Számos kiváló termelőszövetkezeti gazdaságunk példája igazolja, hogy ez ma már egyáltalán nem távoli cél.

Mindezt természetesen csak tudatos szervező és felvilágosító munkával valósíthatjuk meg. A nevelőmunkának főként arra kell irányulnia, hogy a tagok minél hamarabb felismerjék és a gyakorlatban is lássák a közös vagyon növelésének, az összefogásnak, az egymás iránti megbecsülésnek az eredményeit és a széthúzás hátrányait. Fejleszteni kell a szövetkezeti tagokban a baráti bírálat szellemét. *Az emberek megítélésében mértéktartásra és tárgyilagosságra kell nevelni a termelőszövetkezetek vezetőit.* A munka közben előforduló konfliktusokat nem elvtelen sajnálkozással, hanem tárgyilagos és határozott állásfoglalással kell elintézni. Ha igazat adunk annak, akinek igaza van és határozottan megmondjuk, hogy kinek nincs igaza, ez hathatósan neveli az egész közösséget. A jó munka nyilvános elismerése és a hanyagság bírálata olyan nevelőeszköz, amelyet semmi más nem pótolhat.

Szocialista munkafegyelemre természetesen nem lehet minden mástól elvonatkoztatva, valamiféle külön akció keretében nevelni; a céltudatos és tervszerű nevelőmunkának szorosan össze kell kapcsolódnia a mindennapi feladatok elvégzésével, s a termelőszövetkezeti parasztság egységének kialakítására törekedve kell feloldania a közösségben levő ellentmondásokat.

* * *

Előbb már érintettük a szocialista elosztás, a munka szerinti elosztás kérdését, nem fejtettük ki azonban a közte és a földjáradék közötti, illetve — ennek következtében — az egyes paraszti rétegek közötti átmeneti ellentmondás lényegét.

Amíg a mezőgazdaságban a kisárutermelő viszonyok uralkodtak és amíg a termelőszövetkezetekben a szegényparasztok voltak túlsúlyban, addig a földjáradék fizetése vagy nem fizetése nagyobb szerepet játszott a termelőszövetkezetek továbbfejlesztő-

Digitized by Google

sében — tehát kifelé — mint belső életükben. A földjáradék azonban ma már a termelőszövetkezetek belső életének — közelebbről a jövedelem elosztásának — és az egységes szocialista parasztság kialakításának is fontos problémája.

A földdel rendelkező dolgozó parasztok (olyanok is, akik azelőtt semmit sem hallottak a földjáradékról) szinte mindig megkérdezik, mielőtt aláírnák a belépési nyilatkozatot: „Mi lesz a földdel? Kapok-e érte járadékot? Mert hát mégiscsak az enyém..." Ez azt bizonyítja, hogy a kistulajdonos paraszt egészen természetesnek tartja a földtulajdona utáni részesedést. (Egyébként a földbérleti rendszer a kisparaszti gazdálkodásban sem ismeretlen.)

A párt a földjáradékot nem tekinti a szocialista, a munka szerinti elosztás elemének. Kötelező fizetését mégis szükségesnek tartja, mert reálisan számol a dolgozó parasztság eszmei színvonalával, a tulajdonosi nézetekkel, s fokozatos megváltoztatásuk lehetőségeivel. Természetes, hogy a szegényparasztságnak egy igen jelentős rétege nem helyesli osztatlanul a pártnak ezt az álláspontját, a kis- és középparasztok viszont messzemenően egyetértenek vele. Érthető ez, hiszen a földjáradék kifizetése a földnélküli tagoknak anyagilag hátrányos, a földdel rendelkezőknek pedig előnyös. Ebben van lényegében az ellentmondás is.

Szövetkezeti mozgalmunk fejlődésének jelenlegi időszakában elkerülhetetlen a földjáradék fizetése. *Nem kétséges azonban, hogy amilyen mértékben növekszik a termelőszövetkezetekben a tagok munka utáni részesedése és változik meg ezzel a földjáradék és a munka szerinti jövedelem aránya — úgy csökken a földjáradéknak, mint anyagi tényezőnek a szerepe a jövedelemben.* A földjáradék mértéke maximálva van, s összege évről-évre ugyanannyi, a munka szerinti jövedelemrészesedésé viszont törvényszerűen növekszik, ezért az arány eltolódása szükségszerű. Valószínű, hogy a fejlődés előrehaladásával ez az arányeltolódás olyan helyzetet teremt, hogy a földjáradékot — mint a magántulajdonosi viszonyok maradványát — maga az élet szünteti meg. Ehhez azonban az kell, hogy a termelőszövetkezeti parasztság tudatában is megszűnjenek, egyre szűkebb térre szoruljanak a magántulajdonosi csökevények.

* *
*

A termelőszövetkezeti parasztság szocialista öntudatának fejlesztéséért következetes ideológiai harcot kell folytatnunk a sokféle formában jelentkező burzsoá eszmék és nézetek ellen. Termelőszövetkezeti parasztságunk csak akkor válik igazán szocialista társadalmunknak következetes és megingathatatlan hívévé,

Digitized by Google

ha sikerül megszabadulnia a régi burzsoá eszméktől, ha nemcsak ösztönösen érzi, hanem értelmével is felismeri a szocialista társadalom magasabbrendűségét.

A dolgozó parasztság ideológiai nevelésében fontos helyet foglal el a *vallásos világnézet elleni harc.* A szocialista építés, a mezőgazdaság szocialista átalakítása természetesen falun is egyre szűkebbre szorítja össze a vallásos ideológia bázisát. A szocialista termelési viszonyok erősödésével és megszilárdulásával párhuzamosan szükségszerűen sorvadnak a vallásos világnézet gyökerei. Az egyéni gazdálkodás természetéből objektíve következik a parasztság szétszórtsága, az egyes emberek magárahagyatottsága, az egymással szembeni bizalmatlanság, irigység stb. *A közös gazdálkodás viszonyai között viszont szükségszerűen kialakul a szervezettség, az érdekazonosság és a kölcsönös segítés, amelyek átformálják a parasztság erkölcsi felfogását is.* A kollektív életmódot élő parasztember egyre kevesebb szükségét érzi annak a vigasztalásnak, amelyet korábban a vallásban keresett.

Gyors és gyökeres változást azonban máról-holnapra e tekintetben sem várhatunk. A falusi emberek között a materialista világnézet hirdetése, az emberek vallásos hitének megváltoztatása hosszantartó és rendkívül türelmes meggyőző munkát követel. A szövetkezeti parasztság idősebbje, amellett, hogy egyre inkább a szövetkezeti gazdálkodás szorgalmas és lelkes híve, valószínűleg haláláig kitart vallásos meggyőződése mellett. A fiatalabb korosztálynál is nagy körültekintésre és átgondolt érvelésre van szükség, ha vallási kérdésekről beszélgetünk. A marxista—leninista propaganda és felvilágosító munka legyen következetes, de soha se bántsa meg a vallásos emberek önérzetét. Az emberek korholása, vallásosságuk kigúnyolása nem közelebb hozza őket hozzánk, hanem inkább eltávolítja tőlünk. Ebben is — mint az ideológiai nevelésben általában — a legnagyobb figyelmet a falusi ifjúság nevelésére kell fordítani.

Nem elhanyagolható maradványa a burzsoá ideológiának a falun a *nacionalizmus és a sovinizmus.* Az egyénileg gazdálkodó paraszt amennyire individualista saját kis gazdaságát illetően, annyira hajlamos a nacionalizmusra, a sovinizmusra is. A termelőszövetkezeti gazdálkodásra való áttérés után a parasztság is könnyebben meg tud szabadulni azoktól a burzsoá nézetektől, amelyek a nacionalista gőg, a más népeket lebecsülő sovinizmus hordozói.

Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a 25 esztendős Horthy-uralom alatt az uralkodó osztály egyik vesszőparipája a nacionalizmus szítása volt. Az akkori kizsákmányolók állandóan azt ismételgették, hogy „a magyar nép szegénységének Trianon az oka". Ezzel is igyekeztek a dolgozó emberek figyelmét a

Digitized by Google

bajok igazi okairól, a kizsákmányolásról, valamiféle külső tényezőkre terelni. (Eközben persze a tőkések és a földesurak bőségben tobzódtak.) A soviniszta frázisok nagyon sokáig és jelentős mértékben hatottak az egyszerű emberekre, ma is vannak erők, amelyek ébren tartják ezt, s ezért a falusi munkában nagy fontossága van a szocialista hazafiságra és az internacionalizmusra való nevelésnek. Ebben a munkában fontos tényező az, hogy dolgozó parasztságunk tudja, mit köszönhet a Szovjetuniónak, hogy saját tapasztalatából ismeri a szovjet nép baráti segítő készségét.

* * *

Az egységes szocialista parasztság kialakulásában, a termelőszövetkezetbe tömörült parasztság tudatának, gondolkodásának szocialista átformálásában rendkívül nagy szerepe van a *szövetkezeti demokrácia* betartásának, gyakorlásának. Ha a dolgozó parasztok, a termelőszövetkezetbe belépve, ott olyan vezetőket választanak, akik jól vezetik a gazdaságot és növelik jövedelmét, akkor a tagok elismerik a vezetők munkáját, ha azonban rosszul áll a gazdaság és kevés a jövedelem, akkor a tagok elégedetlenek. Az eredményes gazdálkodáshoz azonban nemcsak jó vezetők, hanem szorgalmas és öntudatos tagok is kellenek.

A szövetkezeti demokrácia a termelőszövetkezeti tulajdon közös voltából következik, s a szövetkezeti élet sajátosságát fejezi ki: a tagoknak azt a jogát, hogy beleszóljanak a termelőszövetkezet vezetésébe. De a szövetkezeti demokrácia csak a lehetőségét adja meg annak, hogy a szövetkezet vezetésében érvényesüljön a tagok akarata. A szövetkezeti demokrácia alkalmazásához érteni is kell, s a kezdő termelőszövetkezeti vezetők és tagok nem mindig tudják helyesen kiaknázni a szövetkezeti demokrácia adta bőséges erőforrásokat. Az első időszakban leginkább kétféle módon sértik meg azt:

1. A választott vezetők lebecsülik a termelőszövetkezeti tagok véleményét, nem hívják össze őket rendszeresen közgyűlésre, hogy a legfőbb kérdéseket megvitassák velük. Ehelyett a szűkebb vezetőség, sőt gyakran a termelőszövetkezeti elnök egymaga dönt olyan kérdésekben is, amelyek fontosságuknál fogva a közgyűlés elé tartoznak.

2. Egyes tagok helytelenül értelmezik a szövetkezeti demokráciát és — a közgyűlésre hivatkozva — minden gyakorlati kérdésben vitatják a vezetőség vagy az elnök intézkedési jogát. Az ilyenfajta nézetek a szövetkezeti demokrácia helyett állandó vitatkozást és fecsegést honosítanának meg a szövetkezet életében.

A szövetkezeti demokrácia betartása és gyakorlása két szem-

Digitized by Google

pontból is nagyon fontos. Először mert több ember véleménye az esetek többségében feltétlenül közelebb viszi a vezetőket a közös feladatok legcélszerűbb megoldásához. Másodszor: a szövetkezeti demokrácia gyakorlása kifejezi azt, hogy a tagok tulajdonosai a termelőszövetkezetnek, és mint ilyenek, jogosan szólnak bele a szövetkezet ügyeibe.

A termelőszövetkezeti gazdálkodás vezetésében nagyon fontos szerepet tölt be a közgyűlés, mint a szövetkezeti demokrácia fóruma. A termelőszövetkezeti közgyűlésen jut kifejezésre a kollektív vezetés elve, amely a tulajdon kollektivitásából következik. A közgyűlésen válik leginkább lehetővé a tagok számára, hogy tevőlegesen beleszóljanak a közös gazdaság ügyeibe, hogy elmondják javaslataikat a jövőre vonatkozóan, de megtegyék észrevételeiket a tapasztalt hibákkal kapcsolatban is.

A szövetkezeti közgyűlés olyan fórum, ahol lehetőség van a tagok politikai és ideológiai nevelésére, s ahol mód van arra, hogy a termelőszövetkezet belső kérdésein kívül más közérdekű problémákról is tájékoztassák a termelőszövetkezet tagjait. Nagy jelentősége van a közgyűlésnek az emberek kulturális színvonalának, emberi magatartásának fejlesztésében is.

Sok szép példa van erre. A volt agrárproletárok, szegényparasztok, akikbe a felszabadulás előtt belefojtották a szót, akik a múltban fel nem szólaltak volna népesebb közönség előtt, most — mint gyakorlott szónokok — nagyon választékosan, bátran és okosan adják elő mondanivalóikat a közgyűléseken, összejöveteleken. Régi középparasztok, akik korábban mindig a háttérben igyekeztek maradni és semmiféle közéleti funkciót nem vállaltak, most, amikor beléptek a termelőszövetkezetbe, mind aktívabban vesznek részt a falu közéletében. Sokat közülük tsz-elnöknek, vezetőségi tagnak stb. választottak meg. Ezek a parasztemberek szinte máról holnapra szárnyakat kaptak, és sok helyes és konstruktív kezdeményezéssel segítik az új, szocialista közösségi élet kialakítását, fejlesztését.

Helytelenül értelmezik a termelőszövetkezeti demokráciát az olyan termelőszövetkezeti tagok, akik a demokráciára hivatkozva felelőtlenül hangoskodnak, a közgyűlés határozatainak végrehajtására a vezetők által kiadott intézkedéseket demagóg módon „parancsolgatásnak" minősítik s nem végzik el a rájuk bízott feladatokat. Az ilyen emberek között sokan a közgyűlésen nem igen mondják el véleményüket, de a közgyűlés után állandóan morognak és destruálják az ott hozott döntéseket. Nagyon határozottan kell küzdeni az ilyen magatartás ellen, mert ez csak az anarchiát erősíti. Az ilyen embereket türelmesen, de egyes esetekben a megszégyenítés, sőt a felelősségrevonás eszközeivel is rá kell nevelni a szövetkezeti demokrácia helyes értelmezésére.

Digitized by Google

A szövetkezeti demokrácia nem jelentheti az egyéni felelősség elsorvasztását. A szocialista emberek egyik jellemvonása ugyanis a nagyfokú felelősségtudat. A termelőszövetkezeti parasztság nagyon jól tudja, hogy a közgyűlésen elhatározott célok megvalósítása komoly szervező munkát követel, s ehhez hozzátartozik az is, hogy minden tagnak végre kell hajtania a választott vezetők rendelkezéseit. A konkrét munkafeladat végrehajtása helyett a demokráciáról való fecsegés — a feladat végrehajtásának a halálát jelenti, és nem egyéb, mint demagógia.

Csak az a termelőszövetkezeti tag tud igazán élni demokratikus jogával, aki képes arra is, hogy a rábízott egyéni feladatot fegyelmezetten végrehajtsa. A termelőszövetkezetekben már tömegesen nevelődnek az ilyen emberek. Az eredmény azonban jelentős mértékben a szövetkezeti vezetőktől is függ. A vezetőknek nagyon körültekintően és átgondoltan kell foglalkozniuk a tagsággal. Hallgassák meg az emberek javaslatait, még akkor is, ha azok helytelenek, s velük együtt döntsenek a legfőbb kérdésekben, még akkor is, ha nagyon nehéz megértetni ezeket. Ez a termelőszövetkezeti tagok nevelésének egyik legfontosabb kérdése.

* * *

Az egységes szocialista parasztság kialakítására irányuló nevelő munka bázisa a pártszervezet. A falu kommunistáira hárul elsősorban az a feladat, hogy szervezzék és segítsék a termelőszövetkezeti tagok ideológiai és kulturális nevelését. A falusi pártszervezetek politikai munkájának középpontjában a következő években a termelőszövetkezetek politikai és ideológiai megszilárdítása áll. A községi és termelőszövetkezeti pártszervezeteknek nagyon nagy figyelemmel kell kísérniök a termelőszövetkezeti parasztok véleményének, gondolkodásának és egységének kialakulását. Amikor a község termelőszövetkezeti községgé lett, ennek nemcsak a lehetősége, hanem a szükségessége is lényegesen megnövekedett. Pártszervezeteinknek továbbra is nagyon eleven és szoros kapcsolatot kell tartaniok a pártonkívüli tömegekkel, elsősorban azért, hogy jól ismerjék véleményüket és megfelelhessenek a vitás kérdésekre.

A termelőszövetkezetbe való belépés után egyideig még sokféle gond és kétség foglalkoztatja a dolgozó parasztokat, s a közös gazdálkodás kezdeti nehézségei még fokozzák kétségeiket. *A falusi kommunisták feladata, hogy szilárd meggyőződésükkel segítsenek eloszlatni az új termelőszövetkezeti tagok átmeneti bizonytalanságát.* Napról napra erősítsék bennük azt a tudatot, hogy helyesen

Digitized by Google

döntöttek, hogy a kezdeti nehézségek csak átmenetiek és ha összefognak, nem marad el a siker.

A termelőszövetkezetben dolgozó kommunistáknak nagy figyelmet kell fordítaniuk arra, hogy a termelőszövetkezeti gazdálkodásban a szavak és a tettek között ne legyen eltérés. Segíteniök kell a termelőszövetkezet vezetőit a kiadott helyes intézkedések megvalósításában és arra kell törekedniök, hogy a vezetőség intézkedéseivel ne forduljanak szembe egyes emberek. A *kommunisták mindig és mindenütt védjék meg az igazságot, a törvényességet, és soha senkinek ne engedjék meg, hogy jogtalan előnyökhöz jusson.* Nem lehet kivételt tenni a párttagokkal sem. Bármiféle kivételezettség vagy külön elbánás a kommunistákkal — menthetetlenül a pártonkívüli dolgozók bizalmának gyengüléséhez vezet. A termelőszövetkezeti pártszervezetek tagjai legyenek szerények, áldozatkészek és példamutatóak a közösségért való munkában. A termelőszövetkezeti életben a kommunista példamutatás minden szónál jobban erősíti a párt tekintélyét és növeli a pártonkívüliek tiszteletét.

Amíg a dolgozó parasztság többsége egyénileg gazdálkodott, községi pártszervezeteinkben igen nehézkesen folyt a pártépítő munka. Sok ezer politikailag fejlett és a népi demokráciánk politikájával egyetértő parasztember csak azért nem kérte felvételét a pártba, mert egyénileg gazdálkodott, s a pártba való belépés után nem tudta volna megmagyarázni, hogy miért odázza el a termelőszövetkezetbe való belépést. A termelőszövetkezetbe belépett parasztok jelenleg egyre nagyobb érdeklődéssel fordulnak a párt felé. Nem egy közülük azt mondja: „Ha már ráléptem a szocializmus útjára, kérem felvételemet a pártba is." Ez azt is mutatja, hogy milyen nagy erkölcsi kolonctól szabadult meg a parasztember, amikor belépett a termelőszövetkezetbe.

Örvendetes, hogy az elmúlt két évben számos volt kis- és középparaszt tsz-tag kérte felvételét a pártba, köztük sokan olyanok is, akik évek óta szinte teljesen távoltartották magukat a politikától és a közélettől. Most, amikor beléptek a termelőszövetkezetbe, nagy politikai aktivitással vesznek részt a falu társadalmi életében.

Az egységes szocialista parasztosztály kialakulása szempontjából nagyon fontos kérdés az, hogy mennyire tudjuk a párthoz közelebb hozni és a párt politikájának aktív harcosaivá nevelni azokat a legkiválóbb dolgozó parasztokat, akiknek személyes példája erősen hat környezetükre s akik ezért sikeres agitátorai lehetnek a szocializmus eszméinek a falun. A következő években falun a párt sorait a legfejlettebb és legrátermettebb termelőszövetkezeti tagokkal kell erősíteni. Széleskörű politikai oktató és

Digitized by Google

felvilágosító munkánknak minél nagyobb paraszti tömegekkel kell megismertetnie a marxizmus—leninizmus nagyszerű igazságait.

A pártba jelentkezőket a párt szervezeti szabályzata alapján kell elbírálni. Le kell küzdeni az egyes helyeken fellelhető szektás elzárkózást, amely az arra legméltóbb termelőszövetkezeti tagok előtt elzárja a párt felé vezető útat.

A pártszervezeteknek a politikai és ideológiai nevelőmunkát nem szabad valamiféle külön feladatként kezelniük, hanem szorosan össze kell kapcsolniuk a mindennapi termelő és gazdasági szervező munkával. Minden kommunistának tudnia kell, hogy pártunk politikájának győzelméhez elengedhetetlen az a tevékenység, amelyet a dolgozó parasztság neveléséért végzünk. Az egységes szocialista parasztság kialakítására irányuló nevelőmunka szerves része a párt általános politikájának.

Falusi pártszervezeteinknek nagyon nagy figyelmet kell fordítaniuk a párt politikáját elferdítő jobboldali és baloldali nézetekre. Súlyos politikai hibát követnénk el például akkor, ha nem vennénk figyelembe azt a változást, amely a falvak termelőszövetkezeti községgé való átalakulásával bekövetkezett. A termelési viszonyok megváltozása nyilvánvalóan megváltoztatja az egyes paraszti rétegekkel kapcsolatos korábbi politikát. A termelőszövetkezeti községben például hibát követnénk el ,ha a falusi osztályharc feladatait a lenini hármas jelszó dogmatikus értelmezése alapján határoznánk meg. Jelenleg pártunk a szövetkezeti vidékeken már az *egész termelőszövetkezeti parasztságra támaszkodik.* A nem szövetkezeti vidékeken továbbra is azon igyekszik, hogy meggyőzze a termelőszövetkezeti gazdálkodás helyességéről a még egyénileg dolgozó parasztokat, s ebben a munkájában elsősorban a szövetkezeti tagokra és a falusi munkásságra, szegényparasztságra támaszkodik. Szövetkezeti és nem szövetkezeti vidékeken egyaránt harcolunk mindazon elemek ellen, akik a termelőszövetkezeti mozgalom, a szocializmus ellenségeiként lépnek fel.

A pártnak harcolni kell minden olyan nézet vagy gyakorlat ellen is, amely az új szövetkezeti községekben a volt szegény- és középparasztok közötti ellentétek fokozódásához vezethet. A pártszervezeteknek nem szabad helyeselniök például az olyan törekvéseket, amelyek a földjáradék kérdésében egyoldalúan akarják érvényesíteni akár a szegényparasztok, akár a középparasztok érdekeit.

A termelőszövetkezeti pártszervezetekben különösen nagy figyelmet kell fordítani a falusi fiatalság nevelésére. A falusi ifjúságnak a kívántnál nagyobb mértékű elvándorlása nem csupán gazdasági kérdés. Nem vitatható, hogy a rendszeres havi előlegfizetés fékezi a termelőszövetkezeti fiatalság elvándorlását, de

Digitized by Google

nagy erőfeszítéseket kell tenni a falusi ifjúság kultúrális igényeinek kielégítésére is. A régi paraszti élet ma már nem elégíti ki őket. Magasabbak az igényeik a munkában is, de az életkörülményekben is; több és modernebb gépet igényelnek, de több kultúrát, sportot, szórakozást is.

A falusi fiatalság szocialista nevelésében természetesen nagy szerepe van az iskolai és az iskolán kívüli oktatómunkának. A parasztság idősebb generációjának tagjai már nem képesek arra, hogy teljesen újtípusú, szocialista emberré váljanak, annál nagyobb gondot kell azonban fordítanunk az ifjúságra. Gondolkodásukat, világszemléletüket, a kollektivizmus irányába kell fejleszteni és nemcsak a gyakorlati életben, hanem az ideológiai nevelőmunkában is állandóan ostorozni kell előttük az individualizmust, a burzsoá ideológia és erkölcs megnyilvánulásait. A falusi KISZ-szervezeteket olyan gondosan kell szervezni és közösségi életüket úgy kell kialakítani, hogy az figyelembe vegye az ifjúság természetes életigényeit, nagyfokú érdeklődését, és ezeket céltudatosan irányítsa a szocialista eszmék, a szocialista erkölcs irányába.

Nem kisebb figyelmet érdemel pártszervezeteink részéről a *nők helyzete a termelőszövetkezeti gazdálkodásban.* Az asszonyok a termelőszövetkezetben gyakran könnyebben megértik az újat, mint a férfiak, egyes termelési ágakban pedig (pl. a kertészetben, baromfitenyésztésben), különösen képviselői a haladásnak. Ha a termelőszövetkezetbe tömörült asszonyokat okosan és szervezetten bevonják a munkába, ha bátran rájuk bíznak felelősségteljes feladatokat is, akkor hegyeket lehet velük megmozgatni. A pártszervezetek céltudatos politikai nevelő és felvilágosító munkával harcoljanak a régi burzsoá nézetek minden olyan maradványa ellen, amely lebecsüli a nők szerepét és tehetségét, s buta, konzervatív előítéletből akadályozza, hogy alkotó munkájuk kibontakozzék a termelőszövetkezeti gazdálkodásban.

A termelőszövetkezeti parasztság egységének és szocialista öntudatának erősítése szempontjából nagy feladat hárul a kultúra munkásaira is. Meg kell mondanunk, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom nagy előrehaladásához viszonyítva e téren még igen kevés történt. Még ma is gyakori, hogy a szocialista mezőgazdaságról szólva többet beszélnek és írnak a gazdasági feltételekről, az építkezésekről, a gépekről, a nagyüzemi táblákról, mint az újtípusú, szocialista emberről, az új, szocialista paraszt jellemző vonásairól. Ha azt akarjuk, hogy minél gyorsabban csökkenjen az a távolság, amely ma parasztságunk nagy részének gondolkodása és a mezőgazdaság termelési viszonyainak fejlődése között van, akkor az eddiginél sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk a szocialista mezőgazdaság legfőbb tényezőjére: az emberre. A szépirodalom-

Digitized by Google

ban és a művészet minden ágában az eddiginél sokkal nagyobb gondot kell fordítani az új, szocialista paraszti élet, az új paraszti ideál ismertetésére és megszerettetésére.

* * *

A falu ezekben az években történelmi jelentőségű változáson megy át. Az új életet kezdő szövetkezeti parasztságnak soha nem volt nagyobb szüksége a munkásosztály támogatására, mint ezekben az időkben. Az anyagi segítség is fontos, de az új életforma kezdeti nehézségeinek, a különböző bonyolult kérdések megoldása közben nagy szüksége van parasztságunknak a bátorításra, a testvéri tanácsra, a politikai és kulturális nevelőmunkára is.

Dolgozó parasztságunk többsége már termelőszövetkezetekben gazdálkodik. Az egységes, szocialista paraszti osztály kialakítása azonban a mezőgazdaság szocialista építésének még előttünk álló bonyolult és nehéz feladata.

Digitized by Google

Pártszervezeteink kulturális munkájáról

Írta SZECSŐDI LÁSZLÓ

Az MSZMP művelődéspolitikai irányelveinek megjelenése óta — de különösen a párt VII. kongresszusa óta — a pártszervezetek sokat tettek a tömegek kulturális fejlődésének meggyorsításáért. A pártszervezetekben lezajlott tanácskozások és viták nemcsak a helyi kulturális tervek kialakítását eredményezték, hanem világosabbá tették a tömegkultúra jelentőségét is, tisztázták a kulturális pártmunka szerepét és módszereinek néhány fontos problémáját. A tapasztalatok általánosítása és a kialakult helyes munkamódszerek továbbfejlesztése fontos tényezője lesz a kulturális fejlődést akadályozó okok gyors kiküszöbölésének.

Az eddigi munka és a lezajlott viták során különösen az vált világossá pártszervezeteink előtt, hogy *a művelődéspolitikai irányelvekben és a kongresszuson megjelölt kulturális feladatok a legszorosabban összefüggenek az alapvető politikai és gazdasági feladatokkal,* hogy a kultúrforradalom szerves része a szocialista építésnek. Ez nemcsak azt jelenti, hogy ha a gazdaságban épül a szocializmus, akkor szükségszerűen épülnie kell a kultúrában is, hanem azt is, hogy a kultúra szocialista fejlődése visszahat a társadalom fejlődésére. Falun például a következő években a mezőgazdaság szocialista átszervezése és a nagyüzemi gazdálkodás megszilárdítása lesz a központi kérdés. Nyilvánvaló, hogy ennek a fő politikai feladatnak a megoldása nem független a falu kultúrájának alakulásától. A parasztság egy része elsősorban érzelmi okok miatt (a tradíciókhoz való ragaszkodás, az újtól való félelem) idegenkedik a kollektív gazdálkodástól. Ezeknek az érzelmi gátaknak a lebontásában igen sokat segíthetnek a kultúra eszközei. Az a falusi pártszervezet, amely törődik azzal, hogy a régi életforma korlátait és az új élet, a szocializmus határtalan lehetőségeit bemutató művészi filmek, jó könyvek eljussanak a dolgozókhoz, a szocialista kultúra terjesztésével hatékonyan szolgálja a mezőgazdaság szocialista átszervezését is.

A gazdasági, politikai és kulturális feladatok összefüggésének felismerése számos pártszervezetben azt eredményezte, hogy ma

Digitized by Google

már rendszeresen és körültekintően foglalkoznak a legfontosabb kulturális kérdésekkel. Több üzemi pártszervezet saját tapasztalatain tanulta meg, hogyha többet törődik azokkal a munkásokkal, akik az üzemből a műszaki egyetem, vagy technikumok levelező tagozatára iratkoznak be — és ha eléri, hogy csökkenjen a „lemorzsolódók" száma, akkor nem lesz majd gond az üzem műszaki káderekkel való ellátása.

Egyre több pártszervezet foglalkozik rendszeresen a dolgozók általános műveltségének fejlesztésével is. Számos üzemi pártszervezet törekszik arra, hogy megértesse a munkásokkal: a munkásosztály csak úgy töltheti be vezető szerepét a társadalomban, ha tervszerűen emeli általános műveltségének színvonalát. A budapesti XIII. kerületi pártértekezleten például ebből a szempontból bírálták azokat az állami és pártfunkcionáriusokat, akik a munkások művelését a szakmai képzésre korlátozták.

Egyre több pártszervezet számolja fel a kulturális munka kampányszerűségét is. Korábban csaknem általános volt az a gyakorlat, hogy a pártszervezetek a kulturális kérdéseket alkalomszerűen tárgyalták meg; évenként egyszer foglalkoztak a beiskolázással, népszerűsítették az esetenként sorra kerülő kulturális rendezvényeket, időnként napirendre tűzték egyik-másik kulturális intézmény tevékenységét és problémáit. A művelődéspolitikai irányelvek feldolgozása során világossá vált, hogy a feladatok nem oldhatók meg egy-egy kampánnyal, a kulturális kérdések alkalomszerű, ideig-óráig tartó előtérbe állításával. Az irányelvek fő jellemzője éppen az, hogy a kulturális munka perspektivikus, jövőt építő feladatait állítják előtérbe. E feladatok megoldása — a dolog természetéből fakadóan — megfontolt, tervszerű munkát igényel, megköveteli, hogy ne csak alkalmanként nyúljunk a kultúra kérdéseihez, vagy amikor valamilyen ünnepi estet kell megrendezni, hanem rendszeresen és tervszerűen foglalkozzunk velük.

A kulturális munka kampányszerűségének megszüntetéséhez jelentős mértékben hozzájárult, hogy a művelődéspolitikai irányelvek megjelenése után a megyei és városi pártbizottságok alaposan felmérték területük kulturális helyzetét és átgondolt terveket készítettek az irányelvek helyi megvalósítására. Sajnos, a járási és az alsó szervek még csak elvétve dolgoznak ilyen tervszerűen. Somogy megyében például a járási bizottságok túlnyomó többségének munkatervében nem szerepelnek kulturális kérdések, a legtöbb falusi szervezet pedig még „kampányszerűen" sem foglalkozik velük. A központi szervek és — elsősorban a megyei pártbizottságok — fontos feladata, hogy ösztönözzék rendszeres és tervszerű kulturális munkára a járásokat is. Ez a feltétele a falusi kultúrmunka megjavításának is, hiszen közvetlenül csak a járási párt-

Digitized by Google

bizottságok érhetik el, hogy a községi pártszervezetek is ténylegesen irányítsák területük kulturális életét.

A művelődéspolitikai irányelvek szellemében folyó munkának fontos követelménye az is, hogy a *pártszervezetek maximális önállóságra tegyenek szert a kulturális feladatok megoldásában.* Gazdasági és politikai eredményeink szinte naponta új feladatokat állítanak és új lehetőségeket nyújtanak a kulturális fejlődés terén. Erre az önállóságra annál is inkább nagy szükség van, mert egy sor olyan kulturális intézmény, amelyet korábban központilag irányítottak, a filmforgalmazás, a színházak, a múzeumok, a könyvtárak stb. a megyei, a városi, sőt nem egy esetben a falusi szervek hatáskörébe kerül.

Az önállóság természetesen nem azt jelenti, hogy az összes helyi szerveknek valamiféle eredeti álláspontot kell képviselniök az országos kultúrpolitika valamennyi kérdésében. De a pártszervezeteknek gondos és alapos munkával elemezniök kell a művelődéspolitikai irányelvekből fakadó helyi feladatokat és tervszerűen segíteniök kell e feladatok megvalósítását.

A megyei pártszervezetek hároméves művelődési tervei, amelyeket a művelődéspolitikai irányelvek megjelenése után dolgoztak ki, részletesen foglalkoznak a kulturális élet valamennyi területével, számbaveszik a helyi lehetőségeket, és konkrét feladatokat tűznek ki a megye művelődési helyzetének fejlesztésére. Különösen örvendetes, hogy csaknem valamennyi tervben a közoktatásra, valamint a munkások és a parasztok között végzendő kulturális tömegmunka kérdéseire helyezték a hangsúlyt.

A megyei pártbizottságok a tervek kidolgozásánál nagy gondot fordítottak a kulturális munka anyagi alapjainak helyi forrásokból való előteremtésére. Gyengén halad azonban a kulturális feladatok önálló elemzése és szerves beépítése a mindennapi pártmunkába a járásokban és az alsóbb pártszervezetekben. Itt az irányelvek feldolgozása is vontatott, a munka főleg a hibák és a feladatok regisztrálásában merült ki, a helyesen értelmezett önálló kulturális tevékenység még nem vált a pártmunka szerves részévé. Az alsó pártszervezetekben gyakori még az olyan álláspont, amely szerint a kulturális kérdések az értelmiségre vagy legfeljebb azokra a pártfunkcionáriusokra tartoznak, akik kulturális területen dolgoznak. Általános az a tapasztalat, hogy az alsó pártszervezetekben — kevés kivételtől eltekintve — kisebb az érdeklődés a kulturális kérdések iránt.

A pártszervezetek önálló kulturális tevékenységének elengedhetetlen feltétele, hogy *a pártmunkások — és általában a kommunisták — tájékozottak legyenek a kulturális kérdésekben, állásfoglalásaikat a tárgyismeret, a szakértelem jellemezze.* Sok pártszervezetben — különösen a járási és a falusi szervezetekben —

Digitized by Google

azért szorulnak háttérbe a kulturális problémák, mert kevés elvtárs ért hozzájuk. Természetesen ennek megvannak a maga objektív okai, amelyeknek a megszüntetéséhez — kádereink kulturális színvonalának emeléséhez és új káderek képzéséhez — időre van szükségünk. Az objektív okok mellett azonban itt sem lebecsülendő a szubjektív tényező. Sok pártfunkcionárius — különösen az alsó szervekben — csak műszaki, agrotechnikai és egyéb, a termeléssel közvetlenül összefüggő szakismeretek megszerzésére törekszik és elhanyagolja irodalmi, művészeti, ideológiai továbbképzését. Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy a politikai munkás „szakismereteihez" elengedhetetlenül hozzátartoznak az úgynevezett humán ismeretek is. A pártszervezeteknek ezért az eddiginél sokkal nagyobb gondot kell fordítaniok arra, hogy a kommunisták és mindenekelőtt a pártfunkcionáriusok fokozzák a kultúrpolitikai, irodalmi, művészeti kérdésekben való tájékozottságukat. Különösen fontos, hogy a pártmunkások jól ismerjék a művelődéspolitikai irányelvek alapvető célkitűzéseivel kapcsolatos kulturális kérdéseket, mert ezek végrehajtását kell a mindennapi pártmunkában elsősorban elősegíteni.

A kulturális munkában jártas káderek hiányát sok pártszervezetben — helyesen — úgy pótolták, hogy hozzáértő aktivisták széles körét vonták be a kulturális feladatok tervezésébe és végrehajtásába. Ez a módszer bevált és kívánatos, hogy minden pártszervezetben a művelődéspolitikai irányelvek egy-egy fontosabb problémakörével állandó aktivisták is foglalkozzanak és rendszeresen segítsék a feladatok megoldását.

A művelődéspolitikai irányelvekben foglalt célkitűzések megvalósítása azt is szükségessé teszi, hogy *a dolgozók minél szélesebb rétegeit tegyék részeseivé* a kulturális tervek kidolgozásának és megvalósításának.

Soha nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a dolgozó tömegek nálunk nemcsak végrehajtói a párt politikájának, hanem alkotói és ösztönzői is. Ma már a pártmunka egészét illetően is olyan módszereket igyekszünk alkalmazni, amelyek egységbe forrasztják a pártot a tömegekkel. A pártszervezetek kulturális munkájában is azokat a módszereket kell elsősorban fejlesztenünk, amelyek fokozzák a szocialista kultúra tömeghatását, elősegítik a tömegek kulturális igényeinek növelését, a párt kulturális célkitűzéseinek megvalósítását. Ahogyan a párt az általános politikában is a legmesszebbmenően támaszkodik a szocializmust építő tömegek véleményére, úgy kulturális feladataink megoldásában is fokozottabban ki kell kérnünk a tömegek véleményét, tanácsait, segítségét. A kultúra pártirányítása és a kultúrpolitika kialakítása felső szinten is e vélemények meghallgatásával történik. Ismeretes, hogy munkásoknak, parasztoknak és értelmiségieknek

Digitized by Google

milyen széles rétegeit vonta be a párt a művelődéspolitikai irányelvek kidolgozásába. Az irányító szerveknek alsóbb szinten is napról napra igénybe kell venniük a dolgozók segítségét.

Sok pártszervezet példát mutatott ezen a téren. Egyre gyakoribbak a kibővített pártbizottsági és vezetőségi ülések, ahol a kulturális kérdések megvitatásához a szakértők mellett munkásokat és parasztokat is meghívnak, hogy kikérjék véleményüket, meghallgassák tanácsaikat. A Fejér megyei pártbizottság például a falusi kulturális munka megjavításának feladatait megyei értekezleten vitatta meg kultúrmunkásokkal, falusi dolgozókkal és termelőszövetkezeti parasztokkal. A meghívottak közül sokan felszólaltak, értékes javaslatokat tettek és szívesen vállaltak munkát is községük, járásuk kulturális életének fellendítése érdekében.

Alapvető kulturális feladatainkat méginkább mint eddig, társadalmi üggyé kell tennünk, mivel megvalósulásukhoz elengedhetetlen egész dolgozó népünk aktív segítsége és ellenőrzése.

Ennek szükségessége rögtön szembetűnik, ha az előttünk álló nagy kulturális feladatok bármelyikét vesszük is szemügyre. Vegyük például napjaink egyik legjelentősebb kulturális feladatát: iskolarendszerünk továbbfejlesztését.

Népi demokráciánk a felszabadulás óta eltelt 15 év során az oktatásügy terén is évszázados mulasztásokat pótolt, olyan iskolarendszert alakított ki, amely óriási fejlődést jelentett a múlthoz képest és alapjaiban ma is jónak bizonyul. A tudomány, a technika szédítő iramú fejlődése és a szocialista építés növekvő követelményei azonban új és nagyobb igényeket támasztanak iskoláinkkal szemben. A ma iskoláskorú nemzedéke már a szocializmusban él és rá vár a kommunizmus alapjai lerakásának történelmi feladata. Iskoláinknak fel kell készíteniök a gyermekeket erre a történelmi feladatra. A párt időben felismerte a kérdés nagy jelentőségét, és folyamatban van az oktatásügy továbbfejlesztésére irányuló terv kidolgozása.

E terv célkitűzéseiből következik, hogy sikeres megvalósításuk az egész társadalom segítségét követeli meg. A reform fő célja az, hogy az iskola a jövőben a társadalom technikai és tudományos haladásának, valamint a szocialista építés növekvő követelményeinek megfelelő általános műveltséget adjon; biztosítsa a fiatalok kapcsolatát a gyakorlati élettel, jártassá tegye őket a termelőmunka különböző ágazataiban, a munka szeretetére és megbecsülésére nevelje őket. Ez nemcsak a szülőknek és a pedagógusoknak a feladata, hanem a munkásoknak, a parasztoknak, az értelmiségieknek, egész társadalmunknak az ügye és egyetlen dolgozó számára sem lehet közömbös megvalósításának sikere vagy sikertelensége.

Digitized by Google

A pártszervezetek fontos feladata, hogy társadalmunk minden rétegében felkeltsék az érdeklődést oktatásügyi rendszerünk továbbfejlesztése iránt és elősegítsék, hogy az iskoláskorú nemzedék képzésének megjavítása, korszerűvé tétele valóban társadalmi üggyé váljon. Különösen nagy gondot kell fordítaniok pártszervezeteinknek azokra a kísérletekre, amelyek az elmúlt oktatási évben több mint 600 középiskolai osztályban megindultak, és a következő esztendőben még szélesebb körben kerülnek bevezetésre, azzal a céllal, hogy kialakuljanak a legjobb módszerek az iskola és az élet, a tanulás és a termelőmunka egybekapcsolásához. Ezekben az osztályokban a tanulóifjúság hetenként öt napot tölt az iskolában elméleti tárgyak tanulásával, egy napon pedig fizikai munkát végez ipari vagy mezőgazdasági üzemekben.

A pártszervezeteknek törekedniök kell arra, hogy gyümölcsöző kapcsolat alakuljon ki e kísérletet végző úgynevezett 5+1-es iskolák és a velük együttműködő üzemek, a termelőegységek között. El kell érni, hogy az üzemek munkásai és vezetői szívügyüknek tekintsék, támogassák ezeket a kísérleteket. Segíteniök kell a pártszervezeteknek az együttműködés tapasztalatainak összegyűjtésében és összegezésében is. Csak így alakulhatnak ki e kísérletek eredményeként olyan módszerek, amelyek a szocialista követelmények színvonalára emelik majd iskoláink oktató és nevelő tevékenységét.

A pártszervezeteknek figyelembe kell venniök, hogy iskolarendszerünk továbbfejlesztésében döntő szerep vár a pedagógusokra. Meg kell javítani a pedagógusok között folyó politikai és ideológiai munkát, hogy a pedagógusok lelkes híveivé és tevékeny résztvevőivé váljanak — az iskolareformnak. Figyelembe kell venni azonban azt, hogy az oktatásügy reformja a pedagógusokat — különösen az idősebb pedagógusnemzedéket — szakmailag és emberileg nehéz feladat elé állítja. Az éveken, vagy évtizedeken át begyakorolt módszerek egy részét újakkal kell felváltani, s a pedagógusok nagy részének saját magában is meg kell vívnia az új és a régi harcát. Ezt a harcot nekünk nagy meggyőző erővel és tapintattal kell segítenünk. A pártszervezeteknek rendszeresen foglalkozniok kell a kommunista és a pártonkívüli pedagógusokkal, kezdeményezniök, támogatniok kell a továbbfejlesztéssel összefüggő kérdések széleskörű megvitatását, a kísérletek tapasztalatainak összegyűjtését és elemzését. A pártszervezetek tervszerű irányító és mozgósító munkája nélkül ennek megvalósítása súlyos nehézségekbe ütköznék.

Iskolarendszerünk továbbfejlesztési tervéhez hasonlóan a többi nagy kulturális feladatot is társadalmi üggyé kell tennünk. A munkásosztály kulturális felemelkedésének meggyorsítása, a falusi kulturális igények gyorsabb kielégítése, a művészetek, a

Digitized by Google

tudományok fejlesztése stb., akkor valósulhat meg a leggyorsabban és a legjobban, ha pártszervezeteink irányítása mellett valóban széles dolgozó rétegek tevékenykednek benne és járulnak hozzá a szocialista kultúra felvirágoztatásához.

Különös figyelmet kell fordítani az értelmiségre. A szocialista kultúra fejlődését jelentősen befolyásolja az értelmiség magatartása és aktivitása. A pártpolitikai munka legfontosabb feladata ezzel kapcsolatban az értelmiség alkotó kedvének ösztönzése. Fel kell kelteni érdeklődését az olyan nagy társadalmi feladatok iránt, mint például a mezőgazdaság szocialista átalakítása, az egységes paraszti osztály létrehozása, a szocialista tudat kialakítása társadalmunk különböző rétegeiben. A pártszervezeteknek biztosítaniok kell, hogy az értelmiség — megértve e feladatok nagy társadalomformáló jelentőségét —, egész erejével vegyen részt megvalósításukban. Emellett az értelmiség nagy részének figyelme elsősorban a kulturális kérdések felé irányul. Pártszervezeteinknek a kulturális feladatok végrehajtása során jó kapcsolatot kell teremteniök az értelmiséggel, hasznosítaniok kell jó tanácsaikat, ötleteiket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az értelmiségi dolgozók szívesen vesznek részt nagy kulturális feladataink megoldásában, a rájuk bízott munkát megtiszteltetésnek érzik, és legjobb tudásuk szerint teljesítik. Aktív részvételük az ilyen feladatok megvalósításában elősegíti a régi és az új értelmiség egybekovácsolódását is. Az értelmiség alkotó kedvének kibontakoztatásához le kell küzdeni a párton belül a velük szemben még itt-ott jelentkező elzárkózást. Minden pártszervezetnek meg kell értenie, hogy az értelmiségnek jelentős szerepe és fontos feladata van a szocialista kultúra fejlesztésében és győzelemre juttatásában.

A művelődéspolitikai irányelvek végrehajtásának fontos tapasztalata, hogy *ott érünk el jelentősebb eredményeket, ahol a pártszervezetek elérik azt, hogy a különböző állami és társadalmi szervek,* a kulturális intézmények *összehangoltan, egységesen dolgozzanak.* Ez a követelmény is az előttünk álló kulturális tennivalók jellegéből, természetéből fakad. E feladatok nemcsak országos szinten követelik meg az erők egyesítését, hanem helyileg is.

Falun például a közelmúltban lezajlott hatalmas társadalmi-gazdasági változások következményeként rendkívül megnőttek a kulturális igények. Termelőszövetkezeti parasztságunk fejlettebb termelőeszközökkel, szervezettebb, magasabbrendű termeléssel került kapcsolatba, a volt szegényparasztok is részesei a kultúra olyan eszközeinek is, mint a rádió, a film, a televízió. A termelőszövetkezeti parasztok — akik közül eddig sokan még megyéjük vagy járásuk határán túl alig voltak — ma már meg akarják ismerni az országot, ki akarják tapasztalni más tájak termelési kultúráját, élvezni akarják az ország természeti szépségeit stb.

Digitized by Google

E kulturális igények kielégítésének anyagi feltételei ma már kedvezőek ugyan, de nem korlátlanok. De a meglevő feltételek között is lényegesen jobban ki lehetne elégíteni az igényeket, ha állami és társadalmi szerveink erre irányuló munkája tervszerűbb és összehangoltabb volna. A központilag biztosított anyagi eszközök mellett például sokkal jobban lehetne felhasználni a helyi szervek saját anyagi lehetőségeit, a központi támogatás jobb és koordináltabb elosztásával pedig sokkal többet lehetne tenni azért, hogy a helyi kezdeményezések hatékonyabbak legyenek. Sajnos, az állami és társadalmi szervek nem szívesen használják fel együttesen ezeket az anyagi eszközöket, mert a rendelkezésre álló pénzből mindegyik a maga számára akar eredményeket elérni. Pedig együtt sokkal célszerűbben, gazdaságosabban tudnák a helyi kulturális szükségleteket kielégíteni.

Erre sok pozitív tapasztalat is van. Több falu például összevonja a pártház, a mozi, a földművesszövetkezeti vendéglő, és a kultúrház építésére rendelkezésre álló összegeket, kiegészíti ezt a falu dolgozói által felajánlott társadalmi munkával, és így olyan kulturális centrumot hoz létre, amely már a jövő szocialista falujának kulturális és politikai központja lesz. Más helyeken a megyei, járási és a városi tanácsok adják össze a pénzt, vagy a kultúra céljaira olyan berendezést hoznak létre, amelyet egyedül egyik szerv sem tudna megvalósítani. A Baranya megyei és a pécsi városi tanács például így biztosította, hogy a nyáron több millió forintos költséggel elvégzik a pécsi Nemzeti Színház részleges felújítását, ami nélkül a jövő szezonban nem indulhatna meg a színház. Az anyagi eszközöknek ezt a koncentrálását a pártszervezeteknek tovább kell fejleszteniök. Falun például a községfejlesztési alap kulturális célokat szolgáló részét, a termelőszövetkezetek szociális és kulturális alapjának igénybevehető részét, és az egyéb szerveknél szétforgácsoltan levő összegeket a lehetőség szerint központosítani kell.

Állami és társadalmi szerveink összehangoltabb együttműködésére természetesen nemcsak a kulturális célokat szolgáló anyagi alapok létesítése végett van szükség. Jobb együttműködésre kell törekedni a kultúrotthonok, a falusi és kisvárosi könyvtárak kihasználásában is, és főleg abban, hogy a különböző szervek kulturális intézkedései és kezdeményezései ne keresztezzék, hanem segítsék és ösztönözzék egymást. Az állami és társadalmi szervek erejének jobb összefogása, céltudatosabb felhasználása nagy tartaléka még a kulturális fejlődés meggyorsításának.

A művelődéspolitikai irányelvek eddigi végrehajtásának komoly eredménye, hogy szerte az országban számos új kezdeményezés születik, amelyek egyre jelentősebb szerepet töltenek be kulturális feladataink megvalósításában.

Digitized by Google

Egyik ilyen új kezdeményezés — amely egyben a falusi kulturális igények állandó növekedését is mutatja —, hogy *számos helyen mozgalom bontakozik ki kulturális létesítmények társadalmi erőből való létrehozására.* A mozgalom eredményeként várható például, hogy a következő években, elsősorban falun, több száz művelődési otthon épül fel, több száz régi kultúrházat pedig rendbehoznak, új berendezésekkel, új felszereléssel látnak el.

Állami szerveinknek is hatékonyabban kellene segíteniök ezt a mozgalmat. Kívánatos lenne, hogy a kulturális otthonok építését szolgáló központi eszközök elsősorban azokra a helyekre jussanak el, ahol már tervbevették, hogy társadalmi erőkből kultúrházat építenek. Az állami szervek az építkezéseket megkönnyítő intézkedésekkel is elősegíthetnék e létesítmények felépítését. Az Építésügyi Minisztérium tervezőintézetei azonban gyakran mereven kezelik a társadalmi erőből épülő falusi kultúrházak tervezési munkálatait. A tervezésért kifizetendő összeget magasan állapítják meg, csak drága vasbetonelemekkel hajlandók tervezni, a helyben is rendelkezésre álló építőanyagokból nem engedélyezik az építkezést.

Kulturális feladataink végrehajtásában nagy figyelmet érdemelnek a szakszervezetek és a TIT által szervezett *munkásakadémiák.* Az elmúlt évben Budapesten és öt megyében összesen 66 munkásakadémia működött. A hallgatók túlnyomórészt műszaki tárgyakat hallgatnak, de emellett világnézeti és természettudományos kérdésekkel is foglalkoznak. A munkások a legtöbb helyen megszerették ezt az új és színvonalas művelődési formát. Különösen jók a tapasztalatok Borsod, Nógrád és Baranya megyében. A munkásakadémiák tapasztalatait tanulmányozni kell és az általuk nyújtott lehetőségeket a munkáskultúra fejlesztésére az ország többi részében is igénybe kell venni.

Nagy figyelmet érdemel a szocialista munkabrigádok kulturális tevékenysége is. A szocialista brigádmozgalom természetesen elsősorban a munkaverseny új, magasabb formája. Az eddigi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy e brigádok a termelési eljárások állandó tökéletesítése mellett olyan feladatok megvalósítását is vállalják, amelyek növelik a brigád tagjainak politikai öntudatát, emelik általános műveltségüket, fejlesztik ízlésüket. A brigádok sok tagja vállalja, hogy részt vesz levelező, vagy esti oktatásban, politikai képzésben, megtanul valamilyen idegen nyelvet stb. A brigádok sok helyen közösen megnéznek egy-egy színdarabot, vagy filmet, amit utána megvitatnak, gondozzák a munkahelyüket, példamutatóan kulturált magatartást tanúsítanak stb. A pártszervezeteknek ellenőrizniök kell, hogy a szocialista munkabrigádok kulturális vállalásai reálisak legyenek. A mozgalom kulturális vonatkozású tapasztalatait össze kell gyűjteniök és fel kell

Digitized by Google

használniok a szocialista brigádok kulturális tevékenységének továbbfejlesztésére.

Pártszervezeteinknek többet kell foglalkozniok az *irodalom és a művészetek* kérdéseivel is. A párt VII. kongresszusa megállapította, hogy távolról sincsenek még kihasználva azok a lehetőségek, amelyekkel a kultúrának e fontos ágai elősegíthetnék a szocialista építés meggyorsítását. A pártszervezetek elsősorban a művész-értelmiség között végzett politikai munka megjavításával, a művészek ideológiai és politikai nevelésének magasabb színvonalra való emelésével segíthetnek sokat. Ösztönözzék őket arra, hogy megismerjék szocialista építésünk vívmányait, a ma problémáit és a művészet eszközeivel hozzájáruljanak a társadalom fejlődéséhez. A pártszervezetek segítsék elő, hogy nagyobb anyagi és erkölcsi megbecsülést kapjanak az olyan művek, amelyek a máról és a mának szólnak.

A művészetek egészséges fejlődésének fontos feltétele, hogy a művészek szoros és állandó kapcsolatot tartsanak a munkásokkal és parasztokkal. E kapcsolatoknak elő kell segíteniök, hogy a művészek közvetlenül is tudomást szerezzenek a munkások és parasztok véleményéről, kulturális igényéről és hogy a munkások kulturális ízlése is fejlődjék. A munkás-művész találkozókat a jövőben elsősorban ezzel a tartalommal kell megtölteni. A pártszervezeteknek, üzemekben és falun egyaránt gondosan meg kell vizsgálniok a kialakuló munkás-művész kapcsolatok hatását, eddigi eredményeit, és a tapasztalatokat fel kell használni e kapcsolatok elmélyítésére.

A kultúrforradalom széles kibontakozásához nemcsak az szükséges, hogy szocialista tartalmú műalkotások, regények, filmek és színdarabok jöjjenek létre, hanem az is, hogy az ilyen műalkotások valóban eljussanak a tömegekhez, ízlésüket ezek formálják, nem pedig a burzsoá vagy kispolgári kultúra termékei.

Az ellenforradalom után a pártszervezetek nem sok gondot fordítottak arra, hogy a politikailag pozitív mondanivalójú műalkotások a dolgozók körében minél szélesebb körben ismertté váljanak és hassanak. Előfordult például, hogy egyes vidéki újságok csak pénzért, hirdetési díjért voltak hajlandók közölni a helyi színház műsorát, még akkor is, ha az „Optimista tragédia", vagy más politikailag hasznos színdarab volt műsoron. Az utóbbi időben ez a helyzet megváltozott. A Tegnap és a Virrad című filmekről például a múlt év második felében és az idén szerte az országban ankétok százait rendezték. Szervezésükből a pártszervezetek is kivették részüket. A jövőben még tervszerűbben kell népszerűsíteni a néphez szóló műalkotásokat; a tömegekkel megvitatni; hozzájuk eljuttatni.

Felső pártszerveinknek nagyobb gondot kell fordítaniok a

Digitized by Google

kulturális intézmények pártszervezeteinek munkájára. A tapasztalatok szerint a kulturális intézményekben az üzemi és egyéb pártszervezetekhez képest alacsony a pártmunka színvonala. Számos intézményben nem tisztázták kielégítően a pártszervezet feladatát, hatáskörét, a pártszervezetek nem foglalkoznak azzal, hogy milyen eszközökkel kell előmozdítaniok az országos kulturális feladatok helyi megvalósítását. Különösen érvényes ez a tudományos intézmények és egyes művészeti intézmények pártszervezeteire, de az egyetemi és a pedagógus pártszervezetekben is sok még a kívánnivaló ezen a téren. Számos kulturális intézmény pártszervezetében tapasztaltuk, hogy még mindig akadnak — sokszor a párttagság körében is — revizionista, vagy egyéb helytelen ideológiai és politikai nézetek. Ezeket gyakran nem tárják fel őszintén és idejében, s ennek következtében nem folyik következetes harc sem ellenük. A felsőbb pártszervek segítségével ezeknek a pártszervezeteknek el kell érniök, hogy ne csak az apró-cseprő napi feladatokat oldják meg, hanem küzdve mindennemű elhajlás ellen, elsősorban az országos kultúrpolitika átfogó kérdéseivel és az ezekből fakadó helyi tennivalókkal foglalkozzanak. A helytelen ideológiai és politikai nézeteket nyílt vitákban kell feltárni és leküzdeni.

* * *

Az elmúlt két-három év a kultúrforradalom kibontakozásának újabb fontos állomása volt hazánkban. Bárhová megyünk, városon és falun egyaránt rendkívül megnőtt az igény a magasabbrendű, a szocialista kultúra iránt. Büszkék lehetünk arra, hogy 1959-ben az ország minden lakosára — beleértve a csecsemőket is — 45 forint értékű könyvvásárlás jutott s hogy 1959-ben 1958-hoz képest 11 százalékkal nőtt a kiskereskedelmi áruforgalom, de ugyanakkor a könyveladás 19 százalékkal emelkedett. Kis falvakban a Faluszínház előadásain számtalanszor előfordul, hogy a közönség kihordja a székeket a kultúrteremből és állva nézi végig az előadást, mert így kétszer annyian férhetnek be. Mindez jelzi, hogy a tudás, a műveltség ma már valóban egyre inkább a dolgozók közkincsévé válik. A népnek ez az elemi erővel jelentkező kulturálódási vágya, ha párosul a pártszervezetek és a kommunisták lelkes munkájával, a kultúra területén is soha nem látott eredményekhez vezet.

A kulturális feladatok teljesítésében egyes pártszervezetek nagyobb eredményt értek el, mások elmaradtak. Jelentősen előreviszi a munkát, ha az eddig kialakult jó módszerek minél rövidebb idő alatt elterjednek. A jó módszerek továbbfejlesztése és a tapasztalatok általánosítása azt eredményezi, hogy kulturális fejlődésünk is egyre inkább lépést fog tartani hazánk gazdasági és politikai felemelkedésével.

Digitized by Google

A tudományos kommunizmus megteremtésének útján

— Marx—Engels Művei II. kötetéhez —*

Írta SZIGETI JÓZSEF

Marx és Engels műveinek II. kötete fejlődésük ama szakaszába vezet bennünket, amelyben határozottan megindulnak a tudományos kommunizmus megteremtésének és kidolgozásának útján. Ezt az utat végigjárva válnak világtörténelmi személyiségekké, a munkásosztály legyőzhetetlen elméleti fegyverének kikovácsolóivá, a forradalmi munkásmozgalom nagy vezéreivé.

Az előző kötet anyagának tanúsága szerint Marx 1843-ban tért át a — persze mindig sajátosan értelmezett — hegeli idealizmusról a materializmusra s a forradalmi demokratizmus — végeredményben polgári álláspontjáról — a kommunizmusra. Az előző fejlődés eredményét s az új fejlődési szakasz kezdetét „A hegeli jogfilozófia bírálatához" című munkája jelzi, amelyben Engels később teljes joggal látta azt a művet, amellyel Marx megnyitja „szocialista írásainak sorozatát".[1] A legdöntőbb körülmény az, hogy Marx ebben a cikkében — amelyet 1843 őszén és telén ír Párizsban, s amely mögött a francia szocialistákkal és kommunistákkal, valamint a párizsi német és francia forradalmi munkásokkal való érintkezés és eszmecsere áll — először lép fel a munkásosztály forradalmi képviselőjeként, először hirdeti meg, hogy a proletariátus a polgári forradalmakon túlmenő, új társadalmi felszabadulási harc hordozója. Nemcsak osztályszempontból, hanem filozófiai szempontból is megtörténik a döntő fordulat: Marx túllép a hegeli idealista történetfelfogáson. Hegel szerint az emberi egyedeket a világszellemet megtestesítő polgári állam kapcsolta össze és szervezte társadalommá — Marx feltárja e nézet felszínességét és bebizonyítja, hogy a „polgári társadalom" határozza meg az államot. Ezzel Marx a történelmi materializmus alapgon-

* Marx—Engels Művei, II. köt. Kossuth, 1958.
[1] Marx — Engels Válogatott Művei, II. köt., 153. l.

Digitized by Google

dolatát rakja le, mivel a polgári társadalom és az állam viszonyának ez a felfogása első megfogalmazása az alap és felépítmény, a társadalmi lét és a társadalmi tudat ebben az általánosságban csak később kifejtett *valóságos* viszonyának, amely romba dönti az idealista történelemfelfogás hamis elképzeléseit. Marx túlmegy a feuerbachi antropologizmuson is; az emberi nem fejlődésének kérdését — például a vallásra vonatkozólag —, mint konkrét történelmi kérdést veti fel, míg Feuerbach az emberben pusztán természeti, fővonásaiban változatlan, a történelmi fejlődés által csak külsődlegesen érintett és módosított lényt lát. (Csak látszólag paradoxon, hogy Marx először a történelmi materializmus színvonalán egyesíti a dialektikát és a materializmust, jóllehet a dialektikus materializmus logikailag feltétele a történelmi materializmusnak; Marx számára a tudománytörténeti fejlődés fordítva vetette fel a problémát, aminek konkrét alapját a Feuerbach-tézisek kapcsán mutathatjuk meg.)

Engels — Marxétól több tekintetben elütő — fejlődése során, angliai tartózkodásának (1842 november—1844 augusztus) tapasztalatai alapján válik kommunistává, miután már korábban is a feuerbachi materializmust tette világnézete alapjává. Engels eddigi fejlődésének legmagasabb fokát, „A nemzetgazdaságtan bírálatának vázlata" című munkája mutatja, amelyet 1844 januárjában fejez be, s amely éppúgy, mint Marx említett munkája, a „Német—francia évkönyvek"-ben jelenik meg 1844 elején. Marx a már teljesen kidolgozott politikai gazdaságtan csúcsáról visszatekintve is zseniális fiatalkori munkának nevezi Engels művét, amely szocialista bírálatát adja a tőkés társadalomnak, ellentmondásait a magántulajdonból vezetve le, s amely először dolgozza át a politikai gazdaságtan kategóriáit a dialektikus módszer segítségével.

Az óriási eredmények egyben óriási feladatok elé állították mindkettőjüket: további kutatási programot adtak, amelynek lépésről lépésre történő megvalósítását a tudományos kommunizmusnak, illetve elméleti alapjainak, a dialektikus és történelmi materializmusnak, valamint a politikai gazdaságtannak a kidolgozása jelentette. A proletár forradalmi álláspont, a munkásmozgalomban való konkrét részvétel mindkettőjüknél feltétele és gyakorlati alapja volt elméleti programjuk megvalósításának, s ezért az elméleti feladatok megoldásának szükségképpen együtt kellett járniok azon eszmei irányzatok elleni küzdelemmel, amelyek a proletár szocializmust akadályozták útjában.

Sajnos, Marx—Engels műveinek e különben mintaszerű, a legnagyobb kiadói gonddal készített gyűjteményéből hiányzik Marxnak az a munkája, amely a fent vázolt álláspont továbbfejlesztése szempontjából döntő jelentőségű, s bepillantást enged a zseniális

Digitized by Google

gondolkodó szellemi műhelyébe. Hiányzanak az „Ökonómiai Filozófiai Kéziratok". A Kéziratok természetes helye a II. kötetben volna (jóllehet Marx 1844 áprilisától augusztusáig dolgozik tanulmányán s a szóbanforgó kiadvány az 1844 szeptemberétől 1846 februárjáig írt munkákat tartalmazza, a Feuerbach-tézisek és a „Német Ideológia" kivételével), mivel ez a kötet foglalja magában Marx első nagyobb terjedelmű, önállóan kiadott művét „A szent családot", amelynek számos elméleti tétele egyfelől a Kéziratokban van részletesebben kidolgozva, másfelől pontosabb, a valóságos összefüggéseket közelebbről tükröző megformulázása a Kéziratok gondolatának. S nem kevesebb összefüggés kínálkozik még a Kéziratok és a III. kötetben kiadásra kerülő Feuerbach-tézisek és a „Német ideológia" között. Az említett művek a legszorosabban összetartoznak, s ha reális képet akarunk kapni arról a gigászi munkáról, amely az *érett* marxizmus 1847-ben való megjelenését megelőzi, ha világosan akarjuk látni, hogyan halad Marx és Engels azon problémák megoldása felé, amelyek a marxizmus megdönthetetlen *fundamentumát* építik ki — erre a fundamentumra húzzák fel 1847 utáni tevékenységükben az egész épületet —, akkor ezt az összetartozást tekintetbe is kell venni.

Az „Ökonomiai Filozófiai Kéziratok"-at Marx nem tekintette lezártnak, befejezettnek. A Kézirat a maga egészében a gondolati vívódást, a világtörténelmi jelentőségű anyaggal való birkózást mutatja s nem a kész eredmények szélesebb közönség számára való kifejtése. Marx még tovább akart dolgozni művén és 1845 februárjában szerződést is kötött egy darmstadti kiadóval, hogy könyvét kikerekíti és kiadja „A politika és nemzetgazdaságtan bírálata" címmel. Terve azonban sohasem valósult meg; alighanem azért, mert gondolatai jelentős részét felhasználta „A szent család"-ban és a „Német Ideológiá"-ban, továbbá gazdaságtani felismerései is jelentősen túlemelték azon a nagyszabású vázlaton, amelyet itt első ízben adott a kapitalizmus embertelen világáról. Saját nézeteinek tisztázása (a később emlegetett „Selbstverständigung") szempontjából azonban a Kéziratok mégiscsak egyike a legfontosabb műveknek, hiszen itt kapcsolja össze a maga hasonlíthatatlan mélységével és gondolkodói erejével a politikai gazdaságtan és dialektika kategóriáit — egyiket a másikon csiszolva és formálva át — egy egészen új gondolatvilággá.

A „polgári társadalom" és az állam Hegelnél még feje tetején álló viszonyának talpra állításával Marx már kirajzolta maga előtt azt a feladatot, hogy a polgári társadalom életviszonyait kutassa. Mégis külső hatás — Engels „Vázlatok"-ja — sietteti abban, hogy e feladata megoldásán dolgozni kezdjen. Barátságuk első szálai szövődnek abban a — sajnos, elveszett — levelezésben, amely Párizs és Manchester között megindult, azután hogy Marx elolvassa a

Digitized by Google

„Vázlatok"-at. Az angol és francia közgazdászok Smith, Ricardo, Say, Sismondi, Ch. Loudon stb. tanulmányozása alapján úgyszólván percek alatt, valami hihetetlen szellemi energiával, problémaérzékkel és koncepciókészséggel alakítja ki a saját álláspontját, amely messze túlmegy a politikai gazdaságtan (vagy ahogy akkoriban mondották: a nemzetgazdaságtan) Engels adta szocialista bírálatán is.

*

Tüneményes szellemi képességeinek megtermékenyítésében és teljes kibontakozásában is óriási szerepet játszik az új proletár osztályálláspont. Ennek elfoglalása tette képessé arra, hogy kívülről, egy magasabbrendű osztályálláspontról bírálva a polgári társadalmat, egy szemvillanással megragadja a kapitalista gazdaság és az azt tükröző nemzetgazdaságtan minden titkának kulcsát: a proletariátus helyzetét és szerepét a tőkés társadalmi rendben, a tőkés termelésben. A fiatal Engelsnél sokkal határozottabban, abból az alapvető tényből indul ki, hogy a kapitalista társadalomban minden áruvá válik, következésképpen az emberi *munka* is (a munkaerő fogalmát még nem alakította ki). A Kéziratok gazdaságtani részében a munkabér elemzéséből indul ki. S valóban a munkabér, illetve a bérmunka tömeges létrejötte, általánossá válása különbözteti meg a kapitalista árutermelést annak korábbi, különböző társadalmi alakulatokkal összefonódó fajtájától, a kisárutermeléstől. „Az emberek iránti kereslet szabályozza szükségképpen az emberek termelését, mint bármely más áruét ... A munkás áruvá vált s szerencséjének tarthatja, ha képes eladni magát."[2] S a továbbiakban kimutatja, hogy bármely jellemző állapotát vesszük is a nemzetgazdaságnak, a munkásosztály sorsa mindig a legembertelenebb nyomor.

Marx a hegeli dialektika korábbi bírálatában — legsokoldalúbban a hegeli államfilozófiáról írva — nem egyszer kifejti, hogy Hegel akkor vél megérteni és megragadni egy társadalmi jelenséget, ha elvont logikai formulára hozza, ha besorolhatja dialektikájának egyik vagy másik fogalmába. Ily módon azonban a jelenségek valóságos lényege és mozgása vész el, mert a kívülről és felülről rájuk borított általános fogalmak leplében eltűnik sajátosságuk. A helyes tudományos eljárás ennek a fordítottját követeli: magukban az elemzett jelenségekben kell a belső ellentmondásokat felmutatni, ebből következő konkrét és sajátos fejlődési módjukat megragadni, s itt a dialektika általános törvényei és fo-

[2] „Az Ökonómiai Filozófiai Kéziratok" gazdaságtani fejtegeteseit a Kleinere Ökonomische Schriften, Dietz, Berlin, 1955 — a továbbiakban: KÖ — szövege alapján idézem. Fenti idézet: KÖ 46. l.)

Digitized by Google

galmai módszertani vezérfonalat adnak a kutatáshoz. Marx a dialektika ezen materialista felfogásának szellemében vizsgálja a nemzetgazdaságtan kategóriáit. S az így értelmezett dialektika már itt, a Kéziratokban, kritikai és forradalmi jellegű, mert kíméletlen élességgel leplezi le a nemzetgazdaságtan jórészt öntudatlan, elméletileg nem tudatosított ellentmondásait, s ezekből forradalmi következtetéseket von le.

Marx részletesen elemzi ezeket az ellentmondásokat, amelyek mind abban az egyetlen alapvető ellentmondásban összegeződnek, hogy a társadalom adott állapotában, a „nemzetgazdaságtani állapotában", a *munka minden,* mivel a munkatermék értékét ez teremti meg, de a termék létrehozója, a munkás *semmi.* A nemzetgazdaságtan által az emberi létezés megváltoztathatatlan alapjaként elfogadott és igenelt társadalomban az emberi munka elidegenedett munka — azaz idegen hatalom uralma alatt áll.

Az „elidegenedés" fogalmát Marx közvetlenül a feuerbachi szótárból veszi át. Ezzel a szóval jelöli Feuerbach azt, hogy az embert saját fejének termékei, az isten-képzet, a vallásos képzetek tartják hatalmukban, akadályozva szabad és sokoldalú kibontakozását. De Marx már korábban felismerte, hogy az elidegenedés vallásos iránya nem alapformája az elidegenedésnek, s a Kéziratokban ezt az alapformát a fizikai munkában, a termelőmunkában keresi. Három szempontból teszi vizsgálat tárgyává az elidegenedést:

Először: Mi a viszonya a munkásnak munkája termékéhez, a tevékenységével létrehozott tárgyhoz? A munkás tevékenységével átalakítja a természet tárgyait. Ez az átalakítás egyszersmind elsajátítás is, a természeti tárgy emberivé tétele, mivel az csak így válik az emberi szükséglet kielégítésére alkalmas tárggyá. A munkás munkája tárgyban rögzítődik, eltárgyiasul. Ez az eltárgyiasulás azonban nem egy tőle idegen tárgy létrehozása, mivel az átformált természeti tárggyal, a tárgyiasult munkával saját létének és emberi fejlődésének alapját teremti meg. Tevékenységének objektivált, tárgyivá vált eredményével szükségleteit elégíti ki s újabb emberi szükségleteket fejleszt ki önmagában. Ám a nemzetgazdaság viszonyai között a munka eltárgyiasulása nem a munkás emberi létének alapját teremti meg, hanem egy tőle idegen, rajta uralkodó, vele ellenségesen szemben álló tárgyat. „Minél inkább kidolgozza magát a munkás, annál hatalmasabbá válik az idegen tárgyi világ, amelyet önmagával szemben alkot, annál szegényebbé válik ő maga, benső világa, annál kevésbé tartozik hozzá ... az az élet, amelyet a tárgynak kölcsönzött ellenségesen és idegenül áll vele szemben."[3] S mint később „A

[3] KÖ 99. l.

Digitized by Google

Tőke" árufetisizmusról szóló fejezetében, a vallás ködvilágában keres párhuzamot ehhez a jelenséghez. „Éppen így van a vallásban, minél többet helyez az ember Istenbe, annál kevesebbet tart meg saját magában." Nem kétséges, hogy az elidegenedés ezen oldala később az árufetisizmus elméletében kapott végleges megfogalmazást. De hány közvetítő láncszemet kellett még Marxnak beiktatnia gondolatmenetébe ahhoz, hogy zseniális eszméje a valóságos összefüggések hű tükrözőjévé váljék: a munkaérték-elméletet, az elvont és konkrét munka kettősségét, az értékformák elméletét. Ilyen széles elméleti megalapozás híján e gondolat, *a tárgyi elidegenedésének gondolata* (amely egyszersmind az ember *természettől való elidegenedésének* gondolata is, hiszen a munkatermék eredetileg természeti tárgy) többértelműen csillog, s alább még látni fogjuk, milyen problémát rejt magában.

Másodszor: Az elidegenedés másik vonatkozása világos és egyértelmű. A munkás viszonyát mutatja meg termelő *tevékenységéhez*, tehát magához a munka aktusához. Mivel munkája terméke idegen hatalom, amely szemben áll vele, azért a terméket létrehozó tevékenység is idegen kell hogy legyen számára. „A munkás csupán munkáján kívül érzi magát önmagánál és munkájában önmagán kívül van."[4] Itt a munkás idegenedik el önmagától. Az elidegenedésnek ez a formája az *önelidegenedés.*

Végül harmadszor: „Ha a munka terméke számomra idegen, idegen hatalomként lép fel velem szemben, kié akkor a termék?" És Marx megmutatja, hogy „sem az isten, sem a természet, csak az ember maga lehet az idegen hatalom az ember felett." „Ha a munka terméke nem tartozik a munkáshoz, idegen hatalom vele szemben, úgy ez csak azáltal lehetséges, hogy egy *a munkáson kívüli másik* emberhez tartozik. Ha számára kín a saját tevékenysége, úgy egy másik számára élvezetnek és életörömnek kell lennie.[5] Az elidegenedés itt nem a tárgytól, nem is a munkásnak önmagától, hanem *az embernek embertől való elidegenedése* — végső fokon az osztályok közötti „elidegenedés", a társadalom szükségszerű kettészakadása osztályokra. Az ember elidegenedése az embertől a fiatal Marx szemében az ember elidegenedése saját nemétől, az emberi nemtől, amely természetétől fogva társadalmi. „Az a tétel — mondja —, hogy az ember saját általános lényétől elidegenedett, annyit jelent, hogy az egyik ember a másiktól, s mindegyikük az emberi lényegtől idegenedett el."[6]

Rá kell mutatnunk arra, hogy a fiatal Marx felfogása az ember háromszoros elidegenedéséről (a tárgy elidegenedése, az ön-

[4] KÖ 101. l.
[5] KÖ 107. l.
[6] KÖ 106. l.

Digitized by Google

elidegenedés, és az elidegenedés az emberi nemtől, vagyis az embernek embertől való elidegenedése) korántsem kész, befejezett elmélet.

Mi a viszonya mindenekelőtt a „nemzetgazdasági állapot"-nak, tehát a magántulajdon uralma alatt létező állapotnak az elidegenedéshez, illetve az elidegenedésnek a magántulajdonhoz? Ha az elidegenedés harmadik formáját veszem alapvetőnek, amely a másik kettőt is meghatározza, akkor ez magában foglalja a magántulajdont: az elidegenedés ily módon terméke a magántulajdonnak. A Kéziratok Marxa azonban váltig hangsúlyozza, hogy a magántulajdon csupán *terméke* az elidegenedett munkának, az elidegenedés első és második formájának. Kifejezetten azt állítja: „A munkás viszonya a munkához szüli a kapitalistát, vagy bárhogyan is nevezzük a munka urát, viszonyát a munkához. A magántulajdon tehát a terméke, az eredménye, a szükségszerű következménye az elkülsősült munkának, a munkás külsőleges viszonyának a természethez és önmagához."[7] S módszertani szempontból ugyanilyen élesen fogalmazza meg ezt a gondolatot, végigpillantva elemzése menetén: „Az *elkülsősült* munka *(az elkülsősült élet)* fogalmát a nemzetgazdaságtanból, mint a magántulajdon mozgásának eredményéből nyertük. De e fogalom elemzésénél megmutatkozott, hogy bár a magántulajdon, mint a külsővé vált munka alapja és oka jelent meg, sokkal inkább következménye ennek, miként *eredetileg* az istenek sem okai, hanem okozatai az emberi értelem eltévelyedésének. Később ez a viszony kölcsönhatásba csap át."[8] Ez a felfogás azonban csak nagyon feltételesen igaz. Hiszen nyitva marad az a kérdés, hogy *miért* termeli a munkás saját termékét elidegenedett formában, *miért* idegenedik el saját tevékenységétől, s végül e két mozzanat eredményeként *miért* termeli meg az idegen munkával és munkatermékkel rendelkező nem-munkást, a munka urát, a tőkést, földtulajdonost stb.? Annyi bizonyára eleve is világos, hogy aligha saját jószántából!

Nemcsak terminológiai problémák, a kikristályosodott egyértelmű fogalmak hiánya, hanem e tényleges probléma elintézetlensége miatt nyúlnak vissza oly szívesen Marx revizionista, polgári, sőt klerikális meghamisítói is az „Ökonomiai Filozófiai Kéziratok"-ra. Ha a magántulajdon a munkás önmagához és a természethez való külsődleges viszonyának eredménye, akkor elég rábeszélni a munkásokat arra, hogy változtassanak a természethez és önmagukhoz való viszonyukon s felesleges osztályharcot vívni a tőkés tulajdon megszüntetéséért! Az elidegenedés marxi gondo-

[7] KÖ 108. l.
[8] KÖ 109. l.

Digitized by Google

latát egyre jobban megfosztják konkrét tartalmától, végül csak hangulati elemekkel telített fráziskent hagyják meg s a saját, a Marxétól „elidegenedett" elidegenedés-fogalmukat használják fel arra, hogy szembeállítsák a fiatal „még" humanista Marxot az érett Marx-szal, az osztályharc következetes végigvitelének, a proletárdiktatúra szükségességének állítólag nem-humanista, sőt anti-humanista hirdetőjével. Hogy reakciós osztályérdekek által diktált gondolataikat becsempésszék a marxizmusba, megpróbálják felhasználni azt a kitöltetlen űrt, amely a probléma első megfogalmazása és végleges megoldása között tátong. A marxizmus dogmatikus képviselői viszont vagy óvakodtak az „Ökonomiai Filozófiai Kéziratok" tárgyalásától, vagy amennyiben megpróbálkoztak elemzésével, igyekeztek eltüntetni a valóban létező ellentmondásokat, s legfeljebb terminológiai tisztázatlanságokat ismertek el. Mintha bizony egy zseniális gondolkodó fejlődése pusztán műszavak tisztázásából állna, s nem abból, hogy egyre mélyebben hatol be elméletileg az objektív valóság tényleges összefüggéseibe, s ennek során továbbfejleszti s egyszersmind korrigálja is saját korábbi gondolatait és elgondolásait.

Marx kétségtelenül másképp vonja le az elidegenedés gyakorlati következményeit az „Ökonomiai Filozófiai Kéziratok"-ban is, mint revizionista és polgári félremagyarázói! Szellemi fegyverzetének kovácsolása közben is éppoly következetes forradalmárként lép fel, mint fegyverzete teljes birtokában. Nem reformálni, hanem forradalmi úton akarja megszüntetni az elidegenedett munka világát. „Milyen hibát követnek el en detail (a részleteket illetően is) a reformátorok, akik vagy a munkabért akarják felemelni, hogy ezzel a munkásosztály helyzetén javítsanak vagy (mint Proudhon) a munkabér *egyenlőségét* tekintik a társadalmi forradalom céljának?" — teszi fel a kérdést.[9] Válasza az, hogy — minden egyéb nehézségtől eltekintve — a munkabér emelése csupán *„a rabszolgák"* (értsd: bérrabszolgák) jobb bérezését jelentené, s nem a munkás és a munka emberi hivatásának elnyerését.[10] Proudhon béregyenlítősdije viszont az elidegenedett munkát tenné kötelezővé a társadalom minden tagjára, s az összetőkés szerepét a kapitalista állam venné át. Hol a valóságos megoldás? A munkásosztály politikai, forradalmi mozgalmában. „Az elidegenedett munkának a magántulajdonhoz való viszonyából következik ... hogy a társadalom emancipációja a magántulajdontól stb. a szolgaságtól, a *munkásemancipáció politikai* formájában fejeződik ki, nem mintha csupán az ő felszabadulásukról volna szó, hanem azért, mert emancipációjukban benne foglalta-

[9] KÖ 53. l.
[10] KÖ 109. l.

Digitized by Google

tik az általános emberi is, ez viszont azért van benne, mert az egész emberi szolgaság feltételeződik a munkásnak a termeléshez való viszonyában, és mindenfajta szolgasági viszony csak ennek a viszonynak módosulása és következménye." [11]

De térjünk vissza fent felvetett kérdésünkre. Milyen motívumok vezették Marxot az elidegenedés és a magántulajdon viszonyának felfogásában? Milyen további konkretizálásra volt még szüksége, hogy gondolatának valóságos magvát kifejtse?

Hogy miért fogja fel az elidegenedett munka termékének a magántulajdont és nem megfordítva, a magántulajdonon alapuló viszonyok termékének az elidegenedett munkát, az egyszeriben érthetővé válik, ha elidegenedett munkán a munka termelékenységének azon fokát, illetve történelmi fokait értjük, amelyeken létrejön és állandósul a magántulajdon uralma. Az a gondolat ez, amelyet később így fejt ki: „Amit azonban (Proudhon) nem értett meg, az az, hogy ezek a meghatározott társadalmi viszonyok éppúgy az emberek termékei, mint a szövet, a vászon stb. A társadalmi viszonyok szorosan összefüggnek a termelőerőkkel... a kézimalom a hűbérurak társadalmát, a gőzmalom az ipari tőkések társadalmát eredményezi." [12] Hogy a tárgy elidegenedésének gondolatát valóban konkretizálja, ahhoz a fiatal Marxnak *a munkás és a munkatárgy közé be kellett iktatnia a munkaeszközt, mint azt a tárgyat, mely meghatározott formáiban valóban szembefordul a munkással, amelynek létrehozásával és használatával saját leigázásának, kizsákmányolásának feltételeit teremti meg.*

A Kéziratok legfeljebb csak megindulásokat tartalmaznak ebben az irányban; így a természettudománnyal s az iparral kapcsolatos gondolatokban, s méginkább abban, hogy a fiatal Marxnál a természet nemcsupán abban az értelemben „szervetlen teste" az embernek, hogy létfenntartási eszközeit belőle meríti, hanem abban az értelemben is, hogy „tárgya és szerszáma is élettevékenységének".[13] Hogy minden zsenialitása ellenére menynyire kezdeti gondolat ez még, egy elgondolás csírája csupán, amelybe nem lehet belemagyarázni egy meglevő, de a kéziratokban még kifejtetlen elméletet, az legvilágosabban az ember és az állat szembeállításából mutatkozik meg. Itt az állat korlátoltsága és közvetlen összenőttsége a természettel s az ember mindenoldalúságának és a természettel szembeni szabadságának helyesen jellemzett ellentétéből éppen a szerszám, a munkaeszköz szerepének megértése hiányzik. (Vessük össze ezt „A Tőke" megfelelő fejtegetéseivel, ahol Marx az embert — Franklin szavaival — mint

[11] KÖ 110. l.
[12] „A filozófia nyomora." Szikra, 1952. 112. lap.
[13] KÖ 103. l.

Digitized by Google

„toolmaking animal"-t, „szerszámkészítő állatot" jellemzi.) A tárgy elidegenedésének gondolata ily módon nemcsak az árufetisizmus elmélete felé utal, hanem mutatója, indexe a vázolt problematika megoldatlanságának is; innen a fogalom többértelműsége és nehezen megfogható volta a Kéziratokban. De az a tény, hogy Marx az elidegenedett munka ezen formáját, a tárgy elidegenedését tekinti alapvetőnek, első megközelítése annak a felismerésnek, hogy a gazdasági viszonyok titkainak kulcsát a termelés területén kell keresnie, a termelőerők állapotában és a munkaeszközben.

Elidegenedett munka és magántulajdon viszonyának felfogásában igen világosan áll előttünk Marxnak az a törekvése, hogy a magántulajdont mint emberek közti viszonyt fogja fel, amelyet a dolgok csupán közvetítenek: „Ha *magántulajdonról* beszélnek, akkor azt hiszik, hogy az emberen kívül levő tárggyal van csupán dolguk. Ha munkáról beszélünk, akkor közvetlenül az emberrel van dolgunk." [14] Ezért vezeti le a tárgy elidegenedéséből és az önelidegenedésből, a munkásnak a munkájától való elidegenedéséből a *magántulajdont,* mint anyagi-dologi kifejezését annak a *tulajdonviszonynak,* amelyet az előző mozzanat hoz létre a munkás és a nem-munkás között: „Az egyik oldalt vizsgáltuk meg, az *elkülsősült* munkát magára a *munkásra* való vonatkozásában, azaz az *elkülsősült munka viszonyát önmagához.* E viszony terméke, szükségszerű eredményeként a *nem-munkás tulajdonviszonyát* kaptuk a *munkáshoz és a munkához.* A *magántulajdon,* mint anyagi, összegezett kifejezése az elkülsősült munkának, mindkét viszonyt átfogja..." [15] A társadalomtudomány egyik döntő nagy fordulata ez. Marx először vezeti vissza azokat a társadalmi viszonyokat, amelyek dologi formában jelentkeztek, amelyekben a dolgok látszottak uralkodni az emberek viszonyain, az emberek egymás közti viszonyára, amelyet a dolgok csupán közvetítenek.

Látszólag ellentmond a háromszoros elidegenedés ilyen értelmezésének az a tény, hogy Marx a Kéziratokban a *tőkés* társadalmat vizsgálja, s az áruvá vált munkát veszi kiindulópontul. Ez az ellentmondás azonban csak látszólagos. Először is: az ember anatómiája a kulcsa a majom anatómiájának, s ezért a tőkés viszonyok jellemzése korábbi társadalmi viszonyok problémáit is felveti; Marx tehát szükségszerűen megy át a különös problémákról általánosabb problémákra. Másodszor: a fiatal Marxnál ez az átmenet a különösről az általánosra mégcsak nem is módszertanilag átgondolt, mivel a „polgári társadalmat" még a XVIII.

[14] KÖ 111. l.
[15] KÖ 111. l.

Digitized by Google

század és Hegel szellemében értelmezi, vagyis mindenfajta árutermelés, sőt magántulajdon társadalmát látja benne, amelynek a tőkés társadalom a legkoncentráltabb kifejezése. Ezért különböző problémák összemosódnak, helyesebben nem válnak még szét. Legfontosabb ezek közül a *magán*tulajdon eredetének és a *tőkés*tulajdon eredetének összemosódása, differenciálatlansága. Fejlődésének következő jelentős lépése — a „Német Ideológiá"-ban — éppen az lesz, hogy tisztázva a termelési viszonyok természetét, kialakítja a gazdasági-társadalmi alakulatok történelmi fejlődésének elméletét. S az elidegenedett munka fogalma csak ezen felismerések birtokában konkretizálható történelmileg. Csak ekkor derülhet ki, hogy gyökeres különbség van a munka elidegenedésének kapitalizmus előtti és kapitalista formái között. Az előbbi: az ember lesüllyesztése a termelés tárgyi feltételei közé, a munkatermelékenység igen alacsony fokán — az utóbbi viszont: a munkás erőszakos elválasztása munkájának tárgyi feltételeitől, a termelékenység viszonylag magas és egyre rohamosabban fejlődő színvonalán. Jóval később, 1857—59-ben, „A Tőke" nyersfogalmazványában Marx rendkívüli erővel emeli ki ezt a különbséget. „Nem az eleven és a tevékeny ember *egysége* a természettel folytatott anyagcseréjének természeti és szervetlen feltételeivel, s ezért a természet elsajátítása, szorul magyarázatra vagy eredménye egy történelmi folyamatnak, hanem az elválás az emberi létezés és ezen szervetlen feltételei és a tevékeny létezés között, elválás, amely tökéletesen először csupán a bérmunka és tőke viszonyában tételeződik. A rabszolga- és jobbágyviszonyban ez az elválás nem jön létre; hanem a társadalom egyik részét magának a társadalomnak a másik része úgy kezeli, mint saját újratermelésének pusztán *szervetlen és természeti* feltételét. A rabszolga semmiféle viszonyban nem áll munkájának objektív feltételeivel, hanem a *munkát*, a rabszolga formájában éppúgy, mint a jobbágy formájában, a termelés *szervetlen feltételeként* a többi természeti lény mellé állítják, a barom mellé, vagy a föld függelékévé téve."[15] S mert ilyen gyökeres különbség van az elidegenedés kapitalizmus előtti és kapitalista formái között, a későbbi fejlődés során Marx hajlik arra, hogy elidegenedett munkáról csupán a tőkés társadalommal kapcsolatban beszéljen, amely egyfelől elválasztja az embert létezésének természetes feltételeitől, másfelől kitermeli magából felszabadulásának reális feltételeit.

A fiatal Marxnál az elidegenedett munka fogalmának természetes nehézkedési iránya az a vonzási központ, amely felé tart, a kizsákmányolás elmélete. Ellentétben a Kéziratokkal a kizsákmányolás fogalma éles és határozott formában merül már fel a

[15] Grundisse der Kritik der politischen Ökonomie. Dietz, 1953. 389. l.

Digitized by Google

„Német Ideológiá"-ban, de *elméletté* csak az értéktöbblet eredetének tisztázásával válik, amely magában foglalja a terméktöbblet s ennek tőkés megjelenési formája, az értéktöbblet megkülönböztetését. Figyelemre méltó, hogy a Kéziratokban futólag felmerül már az értéktöbblet eredetének kérdése is: „Fogalma szerint a földjáradék és a tőkés nyereség levonások, amelyeket a munkabér szenved el." [16] Ám ez az Adam Smith-nél epizódikusan felmerülő gondolatot idéző megfogalmazás nagyon messze van még az értéktöbblet marxi felfogásától, amely az értéktöbbletet, mint tiszta formát különbözteti meg a tőkés profittól és a földjáradéktól.

Politikai gazdaságtani tanításainak megdönthetetlen sarkkövét, amelyet Engels jelentőségében méltán állít az alap- és felépítmény elmélete mellé, Marx csak 1847 decemberében fejti ki első ízben, Brüsszelben, a munkások előtt tartott (s később 1849-ben a Neue Rheinische Zeitungban közölt), a bérmunkáról szóló előadásában. Ez volt a legnehezebb probléma, amellyel leghosszabban vívódott — bizonyos értelemben a 47-es kifejtés is csak ideiglenesnek tekinthető — ennek a birtokában újból felülvizsgálta azután és helyesbítette az 50-es években a saját fejlődése során kialakított gazdaságtani koncepcióját is.

Ezzel a felismeréssel vált a marxizmus 1847-ben érett marxizmussá, olyan tudománnyá, amely immár a saját alapjain fejlődhetett tovább. 1847 végére Marx, Engelssel együtt, elméletének valamennyi sarokkövét lerakta már: a lét és a tudat viszonyának materialista dialektikus felfogását az elmélet és a gyakorlat viszonyának meghatározásával, az alap és felépítmény elméletét a történelmi materializmusban, a proletárdiktatúra alapgondolatát az osztályharc elméletében s végtére az értéktöbblet és kizsákmányolás elméletét is, mint osztályharcról szóló tanítása teljes tudományos megalapozását.

Az elidegenedés sokértelmű problémája ezzel végleg egyértelművé vált: kiderült, hogy alapja a kizsákmányolás. A termék-, illetve értéktöbblet szükségszerűen idegenedik el a munkástól, hiszen a termelési eszközök addigi fejlődési fokainak megfelelően idegenítik el tőle munkájának tárgyi feltételeit vagy süllyesztik magát is a tárgyi adottságok közé. Egyben feleslegessé válik Marx számára, hogy az elidegenedett munka termékének tekintse a magántulajdont; ellenkezőleg: a tulajdonban nem mint dologi tulajdonságban, hanem mint az emberek közti, dolgok által közvetített viszonyban lássa meg az elidegenedés alapját.

Ha a kizsákmányolás és a magántulajdon, mint a munka tárgyi feltételeinek kisajátítása, alapja és forrása is az elidegenedés-

[16] KÖ 52. l.

Digitized by Google

nek, azért a két fogalom nem fedi egymást. Elidegenedésen Marx a kizsákmányolás következtében létrejött mindenfajta emberi eltorzulást ért, azt is, ami a munkásosztály, és azt is, ami a burzsoázia oldalán jön létre. De milyen ellentét van a kettő között! „A vagyonos osztály és a proletariátus osztálya ugyanazt az emberi önelidegenülést képviseli. De az első osztály ebben az önelidegenülésben jól érzi és igazolva látja magát, az elidegenülést *saját hatalmának* tudja és benne egy emberi létezés látszatát bírja; a második osztály megsemmisültnek érzi magát az elidegenülésben, tehetetlenségét és egy embertelen létezés valóságát látja benne. Ez az osztály, Hegel kifejezésével élve, a *fellázadás* a kitagadottságban e kitagadottság ellen, fellázadás, melybe ezt az osztályt szükségszerűen űzi emberi *természetének* ellentmondása élethelyzetével, amely a természetnek nyílt, határozott, átfogó tagadása." [17] „A szent család" ezen szavai egyenes folytatásai a Kéziratok elidegenedés-elméletének és a proletárforradalom szükségességét alapozzák meg. A proletár-humanista Marx, a fiatal éppen úgy, mint az öreg, az első gondolatok kifejtője éppúgy, mint a végsőké, a humanizmust sohasem az osztályharccal szemben, hanem az osztályharc következetes végigvitele alapján hirdette a mindenféle kizsákmányolástól, osztályelnyomástól s a velük járó emberi eltorzulásoktól megszabaduló új társadalom, az ember egyetemes kifejlődését biztosító kommunista társadalom érdekében.

*

1844. augusztusának végén találkoznak egymással Marx s az Angliából Németországba visszatérő Engels. Megállapítják nézeteik teljes azonosságát és elhatározzák, hogy gondolataiknak polemikus formában szereznek érvényt a német kispolgári ideológusokkal szemben. Az akkori Németországban a munkásmozgalom kibontakozását, de a demokratikus mozgalmakat is komolyan akadályozta az a kispolgári gondolatvilág, amely ellen Marx és Engels számtalanszor felléptek. Mintegy ennek filozófiai megfogalmazása és szentesítése volt a berlini szabadoknak, Bruno Bauernak és követőinek a tevékenysége. Az élettől idegen kispolgári elzárkózás, szélsőséges individualizmus, a valóságos történelemről mit sem tudó, a tömegeket megvető idealista spekuláció, a hegeli spekulatív idealizmus szubjektív idealista karikaturája jellemezte őket.

Első közös művük megírásában Marx volt a kezdeményező. Engels még rövid párizsi tartózkodása alatt megírja a maga részét a könyvből, mintegy másfél ívet s később — mint 1845. ja-

[17] Marx—Engels Művei, II. köt., Kossuth, 1958. 34. l.

Digitized by Google

nuár 20-i Barmenből írt levele tanúsítja — nagy meglepetéssel látja, hogy Marx kezén „A szent család" több mint 20 ívre duzzadt. Még sincs igaza Mehringnek, aki azt a stílustalanságot veti Marx szemére, hogy maga a könyv terjedelme, a figyelem, amelyet ellenfelének szentel, ellentmond annak a megsemmisítően gúnyos hangnak, amelyen Marx ellenfelei badarságait és képtelenségeit tárgyalja és törpeségüket bizonyítja. A törpe ellenfél gondolatai közfelfogást tükröztek és Marx rajtuk keresztül a német kispolgár nevetséges előítéletei, tudatlansága, „veleszületett" vallásos idealizmusa ellen vív kíméletlen harcot. Innen az apró részletekbe menő már-már akadékos és szőrszálhasogató tárgyalási mód, amellyel ellenfeleinek legkisebb hibáit és elcsúszását sem engedi el büntetlenül. Másfelől — s ebben teljesen egyetértünk Mehringgel — a fiatal Marx legszebben megírt lapjait találhatjuk ebben a szatirikus vitairatban. E filozófiai szatíra azonban nem merül ki az ellenfél szellemes, az addig elért filozófiai pozíció alapjáról gyakorolt bírálatában. Nem egy ponton összegezi és fejleszti tovább a Kéziratokban kifejtett nézeteket, s Engelsnek igaza volt, mikor említett levelében kifejezte örömét, hogy az íróasztalba zárt gondolatok, ha nem is egészükben, végre napvilágot látnak és eleven hatást gyakorolhatnak.

Bármily rövid fejtegetés is, mégis jelentősen tisztult megfogalmazása a Kéziratokban kifejtett forrongó gondolatoknak az, amit Marx az anyagi termelés társadalmi jelentőségéről ír. Bauerék legjellemzőbb vonása az a hihetetlen önteltség és nagyképűség, amellyel a német kispolgári értelmiség idealista vesszőparipájának nyergéből letekintenek a földi dolgokra, a társadalmi élet anyagi viszonyaira és magára a munkásosztályra. A munkás szerintük semmit sem alkot, mert munkája pusztán saját szükségleteit kielégítő fizikai munka, termékei egyedi dolgok, amelyek nem emelkednek az általánosnak, azaz a gondolatnak a magaslatára. „A kritikai kritika nem alkot semmit, a munkás mindent alkot — vágja szemükbe az igazságot Engels —, sőt annyira mindent, hogy szellemi alkotásaival is megszégyeníti az egész kritikát; az angol és francia munkások tanúskodnak erről." [18] És Marx ugyanezt az önhitt tudatlanságot bizonyítja rájuk az iparral és természettudománnyal kapcsolatban, miközben világosan megfogalmazza, hogy bármely történelmi korszak megismerésének alapja az élet közvetlen termelési módjának feltárása, itt kell keresni a történelem tulajdonképpeni szülőhelyét. „Vagy azt hiszi a kritikai kritika, hogy eljutott a történelmi valóság megismerésének akár csak az *elejéhez* is, ameddig az embernek a természethez való elméleti és gyakorlati magatartását, a természettu-

[18] Marx—Engels Művei, II. kötet, 18. l.

Digitized by Google

dományt és az ipart kizárja a történelmi mozgásból? Vagy úgy véli, hogy bármely időszakot valóban már megismert anélkül, hogy például ez időszak iparát, magának az életnek a közvetlen termelési módját megismerte volna? Persze a spiritualista, a *teológiai* kritikai kritika csak a történelem politikai, irodalmi és teológiai színjátékait ismeri — ismeri legalábbis képzelődésében. Ahogyan a gondolkodást elválasztja az érzékektől, a lelket a testtől, önmagát a világtól, úgy a történelmet elválasztja a természettudománytól és ipartól, úgy a történelem szülőhelyét nem a földi, durva-*anyagi* termelésben, hanem az égi ködös felhőképződésben látja." [19]

Még fontosabb ennél az atom-illúzió bírálata, mely jelentékeny konkrétizálását adja az emberek egymás közti anyagi-társadalmi viszonyainak, a termelési viszonyoknak. Már Lenin észrevette, hogy Marx „A szent család"-ban határozottan közeledik „egész »rendszerének« — sit venia verbo! — alapeszméjéhez, nevezetesen a társadalmi termelési viszonyok eszméjéhez".[20] Bauer — sok egyéb nézet között — Hegel ama nézetét is átveszi — persze szélsőséges individualizmusa szellemében még tovább torzítva —, hogy a polgári társadalom tagjai atomok, amelyeket az állam tart össze. Minthogy Marx a „Hegeli Jogbölcselet Bírálat"-ában bebizonyította már ennek ellenkezőjét, itt a kérdésnek arra az oldalára összpontosítja figyelmét, hogy bebizonyítsa az állítólagos atomok egymáshoz kapcsoltságát a polgári társadalom kötelékeivel. A „valóságos", azaz az Epikurosz elméletének szellemében felfogott, oszthatatlan, űrben zuhanó atom — zárt világ, önmagában teljes, rajta kívül csak az űr van. A polgári társadalom egyéne csak képzeteinek egében hasonlít ehhez: „még *profán* gyomra is napról napra emlékezteti arra, hogy a rajta kívül levő világ nem *üres*, hanem tulajdonképpen ez a *kitöltő*".[21] Szükségletei vannak, ezeket ki kell elégítenie, jóllehet a kielégítés eszközei rajta kívül vannak; amit termel, nem feltétlenül használati tárgy az ő számára, bár használati tárgy lehet mások számára; a szükséglet és kielégítése nem függ össze tehát közvetlenül egymással, a közvetítések egész sorára van szükség, míg találkoznak. „Tehát a *természeti szükségszerűség*, az *ember lényegi tulajdonságai* — bármily elidegenülten jelennek is meg — az *érdek*, ezek tartják össze a polgári társadalom tagjait, *reális* kötelékük a *polgári*, nem pedig a *politikai élet*." [22] Az emberek közötti kapcsolat alapja tehát egyfelől a természeti szükségszerűség, másfelől a magánérdek. Ami Marx fejtegetései-

[19] Marx—Engels Művei, II. kötet, 149. l.
[20] Lenin: Filozófiai füzetek, 20. l.
[21] Marx—Engels Művei, II. kötet, 119. l.
[22] Marx—Engels Művei, II. kötet, 119. l.

Digitized by Google

ből itt hiányzik, de amit közvetítő tagként éppúgy be kell illeszteni a kettő közé, mint az ember és a tárgy közé a munkaeszközt, az nem más, mint a társadalmi munkamegosztás. Ezt végzi el Marx a „Német Ideológiá"-ban s ezzel oldja meg fővonásaiban a termelési viszonyok elméleti problémáját. A termelési mód fent idézett gondolata és a polgári társadalom elemzése *együttesen*, világosan jelzik, hogy Marx milyen gyorsan tör előre, még egy sok tekintetben kitérőt jelentő polémia közepette is, voltaképpeni problémáinak megoldása felé.

A legjelentősebb haladást mégis az osztályhelyzet és osztályöntudat viszonyának meghatározásában éri el, ami közvetlen közelről érinti a Marxot egyre inkább lekötő forradalmi mozgalom gyakorlati megoldásait. Tárgyaltuk már az elidegenedéssel kapcsolatban a proletariátus világtörténelmi szerepét és hivatását megvilágító gondolatát. Az Allgemeine Literaturzeitung vélekedésével szemben, hogy a kommunisták idealizálják a munkásosztályt, Marx azt válaszolja: „A proletariátus nem hiába megy át a munka kemény, de megacélozó iskoláján. Nem arról van szó, hogy egyik vagy másik proletár vagy akár az egész proletariátus időlegesen mit *képzel el* céljának. Arról van szó, hogy *mi* a proletariátus és hogy e *létének* megfelelően történelmileg mit lesz kénytelen tenni. Célja és történelmi cselekvése saját élethelyzetében csakúgy, mint a mai polgári társadalom egész szervezetében érzékletesen és megmásíthatatlanul ki van jelölve." [23] A proletariátus forradalmi cselekvésének, a proletárforradalomnak objektív szükségszerűsége itt kapja meg első mély megindoklását. S hogy már ekkor világosan látja az osztályöntudat jelentőségét a munkásosztály forradalmi hivatásának betöltésében, hogy szeme előtt nemcsak egyoldalú meghatározottság, hanem meghatározó és meghatározott közötti kölcsönhatás is lebeg, azt érzékelteti az idézett gondolatot lezáró megjegyzése: „. . . az angol és francia proletariátus jókora része már *tudatában* van történelmi feladatának és állandóan azon dolgozik, hogy ezt a tudatát teljesen világossá fejlessze." [24] Már korábban tisztázta, hogy a munkásosztálynak nélkülözhetetlenül szükséges a tudomány fáklyafénye, éppúgy, mint a filozófiának a munkásosztály forradalmi gyakorlata: a filozófia nem valósulhat meg a proletariátus nélkül, a proletariátus viszont nem szabadulhat fel a filozófia nélkül.

Eszme és anyagi érdek elválaszthatatlanul összetartozik. Bruno Bauer fellengzős, a mai „eltömegesedés" elméleteket előlegező idealizmusa szerint a történelemben „Az egyik oldalon áll a tömeg, mint a történelem passzív, szellemnélküli, történetnél-

[23] Marx—Engels Művei, II. kötet, 35. l.
[24] Marx—Engels Művei, II. kötet, 36. l.

Digitized by Google

küli, *anyagi* eleme: a másik oldalon áll: a szellem, a kritika, Bruno úr és társai, mint az aktív elem, amelytől minden *történelmi* cselekvés kiindul".[25] Eszme és tömeg, anyagi érdek és szellem szerintük örökre idegenek egymástól, s a történelem nagy akciói eleve sikertelenségre vannak ítélve akkor, ha a tömegek érdekeltek bennük és lelkesednek vezető eszméikért. Nincs tömeg általában, válaszolja Marx. A XVIII. századbeli tömeg mélységesen különbözik a XIX. századitól. Az eszme mindig felsül, ha különbözik az érdektől. Ezt konkrétan a polgári forradalom s a készülő új proletárforradalom viszonyára érti. Az előzőnek a forradalmi illúziói szükségszerűen szétfoszlottak az érdek megvalósulása közben, mely utat tudott törni magának az illúziók szétfoszlása után is. Nem az volt a baj, hogy tömegek követték az eszmét, hanem az, hogy az eszme kezdettől fogva egy „exkluzív", „korlátozott" tömeg érdekeit fejezte ki, a hamis tudatnak abban a formájában, hogy saját korlátozott érdekét az egész tömeg, az egész emberiség érdekeként hirdette meg: „a tömeg legszámosabb a burzsoáziától különböző részének a forradalom elve nem a maga *valóságos* érdeke, nem a maga *sajátságos*, forradalmi elve volt, hanem *csak* egy »*eszme*«, tehát csak a pillanatnyi *lelkesedésnek*, s egy csupán létszólagos *felemelkedésnek* a tárgya."[26] A burzsoázia osztályöntudata — létének első pillanatától az utolsóig — szükségszerűen illúzorikus, hamis tudat; de a munkásosztály öntudata nem nyugodhat illúzorikus érdekeken, csak valóságos érdekein. Az eszménck egyeznie kell az érdekkel. Ilyen, a valóságon nyugvó, elméletileg tisztázott osztályöntudatot pedig csak a tudományos filozófia adhat neki. Ez Marx gondolatának pozitív, az idézett összefüggésben ki nem fejtett oldala; ezért proklamálta már korábban, hogy a filozófiát a proletariátus érdekeinek szolgálatába kell átalakítani, s hogy a proletariátusnak érdekében áll a filozófia megvalósítása. Itt csak azt szögezi le, profétikusan előlegezve a forradalmi munkásmozgalom menetének egyik törvényszerűségét: „Minél inkább alapokig tartó lesz tehát a történelmi akció, annál inkább nő majd a terjedelme annak a tömegnek, amelynek akciója."[27]

E polémiában a történelem valóságos alanyának, teremtőjének és hordozójának meghatározásáról volt szó. Arról, hogy a történelmet végre valóban önmagából, ne pedig — Hegel módjára — egy túlvilági szellemből, eszméből, istenből magyarázzák. S miközben Marx a konkrét embert, az emberek osztályszerűen és történelmileg mindenkor meghatározott tömegét, a néptömegeket

[25] Marx—Engels Művei, II. kötet, 85. l.
[26] Marx—Engels Művei, II. kötet, 81. l.
[27] Marx—Engels Művei, II. kötet, 81. l.

Digitized by Google

jelöli meg a történelem valóságos alanyaként, elméletileg leszámol mindenfajta idealista misztfikációval, amelyet a történelemmel kapcsolatban addig követtek és ma is elkövetnek a polgári filozófusok. *„A történelem semmit sem* tesz, *»nincs* roppant gazdagsága«, *»nem* vív harcokat«! Ellenkezőleg, *az ember,* a valóságos, eleven ember az, aki mindenben tesz, rendelkezik és harcol; nem a »történelem« az, amely az embert eszközül használja fel a *maga* — mintha a történelem valamely különálló személy volna — céljainak keresztülvitelére, hanem a történelem *nem egyéb,* mint a maga céljait követő ember tevékenysége." [28]

Marx „A szent család"-ban ezt a nagy történelmi tettet némiképp Feuerbachnak ajándékozza, aki antropológikus materializmusával valóban túljutott a hegeli idealizmuson és értékes fegyvereket kovácsolt az idealizmus elleni harcra. Ez azonban Marx és Engels „pillanatnyi feuerbachianizmusának" maradványa, s nem történelmi tény. Mert a történelem egyének állásfoglalásainak, cselekedeteinek kaotikus halmazává bomlik mindaddig, amíg az emberek *cselekvéseinek belső törvényszerűségeit,* a történelem „szülőhelyében", a közvetlen termelésben, a munka és a munkaeszköz, vagy — ha tetszik — az elidegenedett munka leleplezett titkában fel nem tárták, amint ezt Marx tette.

Hogy Marx „A szent család"-ban adott, egyértelműen pozitív értékelés ellenére a lényeget tekintve, túlment már Feuerbachon, azt legvilágosabban az „Ökonómiai Filozófiai Kéziratok" itt nem elemzett filozófiai része bizonyítja, amelyben az antropológizmus történelmietlenségétől, a hegeli dialektika pozitív oldalának meg nem értéséig együtt van már a feuerbachi filozófia legjellemzőbb korlátainak a bírálata. De Marx a német kispolgárság karikatúra-idealizmusának filozófusaival hadakozva, Feuerbachot csak pozitív oldaláról mutatta be. Annál is inkább, mert a materializmus érvényesítése a történelemben egyre erősebben veti már fel számára a filozófiai materializmus kérdéseit, ahol a legelvontabb, de egyszersmind a legátfogóbb vonatkozásban, lét és tudat viszonyának felfogásában teljesen egyetértett Feuerbach-hal. A történelmi materializmus területén elért korszakalkotó eredmények alapján készülődik Marx a dialektikus materializmus elméleti alapjainak lerakására. Ez éppoly kézzelfoghatóan mutatkozik meg abban a páratlanul szép és érzékletes fejtegetésben, amelyben a hegeli idealizmus fogalomalkotásának módját, az elvont alany hiposztazálását (önállósítását, a valóságos egyes dologtól történő elszakítását) leplezi le a mandula, a mazsola, a körte és a gyümölcs jól ismert példáján keresztül, mint a francia és az angol materializmus védelmezésében és mély filozófiatörténeti elemzésében.

[28] Marx—Engels Művei, II. kötet, 92. l.

Digitized by Google

S végül, de nem utolsósorban ide tartozik az is, hogy a hegeli objektív idealizmustól világosan elválasztja és megkülönbözteti Bauerék szubjektív idealizmusát. Marx a hegeli filozófiában három elemet különböztet meg: a spinozai szubsztanciát, amely lényegében a természettel, az anyagi világgal azonos; a fichtei öntudatot, az elvont Én szubjektív-idealista álláspontját, amely önmagából szüli a Nem-Ént, a valóságos világot, s a kettő ellentmondásos hegeli szintézisét az abszolút eszmében, amely eszme létére sem azonos az Énnel, a filozofáló alannyal, mert az abszolút szellem Hegel szerint nemcsak a filozófus fejében él, hanem minden emberi agytól elválasztott eszmének, a természetnek és az emberi szellemnek szülője. Bármilyen kevéssé kielégítő is a fiatal Marxnak a hegeli filozófiáról adott ezen tisztán filozófia-történeti síkon maradó jellemzése, annyit mégis megértet, hogy a hegeli rendszer felbomlásának folyamatában — a vallás elleni harc mérsékelt vagy radikálisabb irányainak megfelelően — a német gondolkodók a hegeli filozófia egyik vagy másik oldalát ragadták ki, ezt fordították szembe a hegeli rendszer egészével, valamint azokkal az oldalaival, amelyeket történetesen nem ők képviseltek. D. F. Strauss a teológián belül a spinozai szubsztanciát érvényesítette. A vele szemben álló Bauer viszont a fichtei öntudatot, abban a triviális formában vezetve vissza az objektív idealizmust a szubjektívra, hogy önmagát nyilvánította az abszolút szellemnek. Így számolta fel Hegel felemásságát, aki filozófiai rendszerét az abszolút szellem öntudatra ébredése színterének tartotta, de önmagát, mint valóságos filozofáló egyént, nem volt hajlandó abszolut szellemnek nyilvánítani. Az objektív idealizmusnak immár nem elméletileg öntudatlan baueri, hanem tudatos marxi visszavezetése a szubjektívre, a szubjektív idealizmus visszavezetése a valóságos filozófáló ember létére és létének társadalmi meghatározóira — olyan filozófiai tett —, amely megmutatja, hogy Marx már a társadalmi gyakorlat szempontjából tudja felvetni és megoldani az ismeretelmélet legelvontabb kérdéseit is. „A szent család" ezen problémaköre közvetlenül utal már a Feuerbach-tézisekre.

•

A fiatal Marx fejlődésére, gondolatainak kiérlelésére még egyszer jelentősen hatott a fiatal Engels azzal a nagy munkájával, amelyet személyes megfigyelések és hiteles forrásmunkák alapján írt a munkásosztály helyzetéről Angliában. „A munkásosztály helyzete Angliában" 1845 májusában jelenik meg, három hónappal „A szent család" után. Marx művével összehasonlítva is megértjük milyen nagy segítséget adhatott ez a gazdag és eleven könyv a Marxot foglalkoztató elméleti problémák végleges megoldásához.

Digitized by Google

Engelst — már fiatal korában is — rendkívül sokoldalú élettapasztalat, elméletileg megalapozott gyakorlati tudás vezeti és segíti olyan tények feltárásában és összekapcsolásában, amelyeket Marx csak akkor illeszt össze egy elméleti egésszé, amikor már minden oldalról kivallatta őket, amikor benső összefüggéseinek egyetlen pontja sem maradt megértetlen előtte. Marx, mint láttuk, még javában vivódik a termelőeszközök szerepével a társadalmi fejlődésben — Engels már konkrétan *ábrázolja*, hogy az új termelőeszközök, a gépek hogyan hatnak a társadalmi életre. De hozzá kell tenni — s ezt éppen Engels hangsúlyozta legjobban Marx halála után —, hogy ebből a szemléletes ábrázolásból egymaga aligha jutott volna el az absztrakciónak arra a színvonalára, ahol a termelőeszközök és termelési viszonyok hatása és kölcsönhatása egy tökéletesen megvilágított törvényszerű társadalmi-történelmi folyamat alapjaként mutatkozik meg. Senki, még egy Engels sem mérkőzhetett Marxszal a konkrét általánosítás művészetében és módszertani tudatosságban.

Engels eredetileg Anglia társadalmi történetét akarta megírni. De egyre világosabban látta, hogy a kulcskérdés a munkásosztály helyzete, az új korszak legfontosabb szociális ténye az ipari munkásosztály létrejötte, s a munkásság mozgalmaitól függ a társadalom továbbfejlődése is.

A történelmi materializmus továbbfejlesztése szempontjából a legjelentősebb tény, hogy Engels a termelőeszközök elsődlegességéből indul ki, ezekből vezeti le a társadalmi állapotokat. „Az angol munkásosztály története a XVIII. század második felében, a gőzgép és a gyapotfeldolgozó gépek feltalálásával kezdődik." [29] A gépek bevezetése nemcsak annak az iparágnak a viszonyait változtatja meg, amelyben alkalmazzák őket. Hatásuk kiterjed más termelési ágakra is (például fellendül a vasipar, a bányászat, mert ez szállítja a gépgyártáshoz szükséges anyagot); élesebben különülnek el egymástól a társadalmi munkamegoszlás olyan alapvető területei, mint a földművelés és az ipar; az ipari termelés koncentrációja kialakítja a nagy gyárvárosokat; a differenciáltabb munkamegosztás következtében megnő és fejlődik a kereskedelem; mindez szükségessé teszi a közlekedési eszközök (utak, csatornák, vasút, gőzhajózás) tökéletesítését stb. Legfontosabb következmény azonban a tulajdonviszonyok megváltozása, a kézműipari munkások felszámolása és „szabad" bérmunkássá tétele, a csupán munkájának eladásából élő egyébként tökéletesen nincstelen ipari proletariátus létrejötte az egyik oldalon, s a vagyon és gazdagság koncentrálódása a másik oldalon, a tőkések oldalán.

[29] Marx—Engels Művei, II. kötet, 223. l.

Digitized by Google

A gépi termelés bevezetése és egyre szélesebbkörű elterjedése óta az angol ipar egész története megmutatja, hogyan vetették ki a kézimunkásokat egyik hadállásukból a másik után, hogyan zuhantak nagy népi tömegek egy viszonylag magas színvonalú, „idillikus" életből a legfeneketlenebb nyomorba. De Engelsnek eszébe sem jut, hogy a romantikus antikapitalistákkal, a még progresszív Carlyle-lal vagy Cobbet-tel gyászolja az új viszonyok létrejöttét és visszasírja a feudális időket. A kézimunkások — írja — „egészen jól elvegetáltak, jóravaló és nyugodalmas életet éltek, teljes istenfélelemmel és tisztességgel, s anyagi helyzetük sokkal jobb volt, mint utódaiké ... De szellemileg halottak voltak, csupán kicsinyes egyéni érdekeiknek, szövőszéküknek és kertecskéjüknek éltek és mit sem tudtak arról a hatalmas mozgalomról, amely ott kinn magával ragadta az emberiséget. Jól érezték magukat ebben a csöndes, vegetatív életben és ha nem lett volna ipari forradalom, sohasem változtattak volna ezen a kétségtelenül igen romantikus és kedélyes, de emberhez nem méltó életmódjukon." [30]

S aztán a munkásosztály szívetfacsaró, kezünket ma is ökölbeszorító nyomorának képe következik, néhány olyan munkáslevéllel, amely még ma is, egy évszázad multán is forradalmasító üzenetként hat. Nem idézhetjük itt fel Engels fejtegetéseit, a munkásosztály különböző rétegeinek differenciált tárgyalását, színes és plasztikus rajzait arról, hogyan hatnak ezek az életkörülmények a munkásosztály tudatára és gondolkodására. Mindezek a Marx által kifejtett gondolatoknak páratlanul ékes bizonyítékai a konkrét társadalmi-történelmi elemzés oldaláról. S az életanyag ilyen konkrét feltárása szükségképpen nagy szerepet játszott a további filozófiai általánosítás kidolgozásában.

Fontosabb számunkra az, hogy Engels a nyomorban nemcsak a nyomort, hanem a munkásosztály forradalmi tiltakozását is látja. S Engels kifejezetten megállapítja, hogy az emberi élettől elidegenített munkások akkor válnak igazán emberré, ha forradalmi útra lépnek, az egész társadalom átalakításának útjára. Először konkretizálódik nála egy nagyvonalú történelmi körképben a munkások és a burzsoázia közötti kibékíthetetlen érdekellentétből következő osztályharc, amelynek szükségessége s egyedül célravezető volta Engels könyvének alapgondolata. S ezen mit sem ronthat az, hogy a feuerbachi, általános-emberi terminológia még félreérthető, hogy könyvének századvégi kiadásában ezt Engels maga is bírálja. Maga a cél, a kommunizmus új emberi társadalma s a hozzávezető forradalmi út szükségessége tökéletes világossággal áll Engels előtt, éppúgy, mint nagy fegyvertársa, Marx előtt.

[30] Marx—Engles Művei, II. kötet, 224—225. l.

Digitized by Google

Az automatizálás perspektívái Csehszlovákiában

Írta **JAN AUERHAN**

Az a tizenöt év, amely Csehszlovákiának a dicső szovjet hadsereg által való felszabadítása óta eltelt, a népgazdaság viharos, azelőtt soha nem tapasztalt fejlődésének időszaka.

Csehszlovákia ipari termelése 1958-ban 1937-hez viszonyítva több mint háromszorosára emelkedett, s növekedésének ütemét illetően megelőzte valamennyi kapitalista ország iparát. Különösen gyorsan fejlődött a gépipar, amelynek termelése a kapitalista Csehszlovákiának a háború előtt elért legmagasabb színvonalával összehasonlítva — több mint ötszörösére emelkedett.

Az egy lakosra számított mosógép- és lábbeli-gyártásban ma Csehszlovákia az első, barnaszén, vasúti tehervagon és motorkerékpár gyártásban a második, acéltermelésben a hatodik, kőszéntermelésben a kilencedik helyen áll a világon. Csehszlovákia egy lakosra számítva ma több cementet termel, mint Franciaország, az Egyesült Államok, vagy Anglia, több villamos energiát mint Franciaország, Belgium, Dánia, vagy Olaszország. A vegyipari berendezések egy főre eső termelése elérte Nyugat-Németország színvonalát és megelőzte az Egyesült Államokét, a szerszámgépek és hegesztőgépek termelésében Csehszlovákia jelentősen túlszárnyalta Franciaországot és Angliát, utólérte Nyugat-Németországot és közeledik az Egyesült Államok színvonalához.

Az elmúlt tizenöt év egyben a csehszlovák népgazdaság szerkezetében és jellegében végbemenő alapvető minőségi változások időszaka is volt. A népgazdaság valamennyi területén — a mezőgazdaságot is beleértve — kialakultak és megszilárdultak az új, szocialista termelési viszonyok. 1959 végén Csehszlovákia társadalmi össztermékének körülbelül 95 százaléka a népgazdaság szocialista szektorából származott. A népgazdaság tehát már *teljesen szocialista gazdaság.*

Mint azt Antonin Novotny e'vtárs a CsKP Központi Bizottságának 1960. áprilisi ülésén megállapította — már megoldották a

Digitized by Google

kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet valamennyi alapvető feladatát. „Most társadalmunk fejlődésének további szakaszába, a fejlett szocialista társadalom építésének időszakába lépünk, amikor a szocializmus építésének befejezésével egyidejűleg megteremtjük a kommunista társadalomba való későbbi fokozatos átmenet feltételeit."[1]

A Csehszlovák Kommunista Párt XI. kongresszusa, amely elfogadta a szocialista építés befejezésének programját és a kommunizmusba való további fokozatos átmenet feltételeinek előkészítését, hangsúlyozta, hogy törekedni kell a technika minőségileg magasabb fokának elérésére, fokoztosan át kell térni a termelési folyamatok gépesítésének növeléséről a komplex gépesítésre és különösen az automatizálásra.

Az 1959 szeptemberi ülésén a CsKP Központi Bizottsága ebben az értelemben vitatta meg és hagyta jóvá az 1961—1965. évi, harmadik ötéves népgazdaságfejlesztési terv irányelveit.

A harmadik ötéves terv időszakában Csehszlovákia ipari termelése 50 százalékkal emelkedik, és így hatszorosan túlszárnyalja a háború előtti legmagasabb szintet. A mezőgazdasági termelés ebben az időben legalább 21 százalékkal növekszik. A szocialista termelési viszonyok fejlődésével és az ország gazdasági erejének növekedésével összhangban tovább emelkedik a lakosság életszínvonala. Az egyéni fogyasztás 1960-hoz viszonyítva 30 százalékkal növekszik, a munkaidő heti 42 órára, a bányákban pedig 40 órára csökken, 480 000 lakás épül fel, ami lényegesen hozzájárul annak a feladatnak a teljesítéséhez, hogy 1970-ig megoldódjék a lakáskérdés.

E feladatok sikeres teljesítésének feltétele a munka társadalmi termelékenységének erőteljes növekedése. Az egy órára eső munkatermelékenységet az iparban évente átlag 9 százalékkal, az építőiparban évente legalább 10,5 százalékkal kell emelni. A munka termelékenységének ilyen magas növekedése csak a tudomány és a technika vívmányainak széleskörű és következetes alkalmazásával érhető el.

A harmadik ötéves terv főfeladata — mondotta Antonin Novotny elvtárs — az iparban és a mezőgazdaságban a termelőerők fejlődésének további biztosítása, a legfejlettebb technika, különösen a komplex gépesítés és automatizálás alapján.

A komplex gépesítés és automatizálás bevezetésének rendkívüli jelentősége van az ország további fejlődése szempontjából. Ez a kulcsa a munkatermelékenység olyan arányú emelésének, ami-

[1] Új Szó, 1960. április 17.

Digitized by Google

lyenre a szocialista társadalom sokoldalú fejlődéséhez, a kommunizmusba való fokozatos átmenethez szükség van.

Ma már minden iparilag fejlett országban egyre inkább az automatizálás válik a technikai fejlődés fő irányává. A világ új technikai forradalom küszöbén áll, amelynek alapvető része a termelési folyamatok, az adminisztratív, a kalkulációs és az irányító munka atomatizálása.

Az automatizálás, valóságos forradalmi ugrás a termelőerők fejlődésében. Jelentőségét csak a kézimunkáról a gépi nagyiparra való áttérés jelentőségével hasonlíthatjuk össze, amely a XVIII. század végén, a XIX. század elején ment végbe. Az automatizálás nagyban befolyásolja minden ország gazdaságát és általában a társadalmi élet feltételeit.

Az emberiség azonban csak ott tudja teljesen kihasználni az automatizálás adta lehetőségeket, ahol megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása, ahol a termelőeszközök társadalmi tulajdonban vannak. Az automatizálás rohamosan emeli a termelőerők társadalmi jellegét, ezért a kapitalizmusban a legnagyobb mértékben kiélezi a rendszer ellentéteit, növeli a munkanélküliség és a túltermelési válság veszélyét és állandóan beleütközik a kapitalista termelési viszonyok keretébe.

Az automatizálás a világgazdaság kapitalista rendszerének általános válsága és a szocialista világgazdasági rendszer viharos fejlődése időszakában megy végbe, amikor a szocialista államok célja már az, hogy a szocialista rendszer fölénybe kerüljön a kapitalista rendszerrel szemben a termelésben, a munka termelékenységét illetően pedig megelőzze a legfejlettebb kapitalista országokat.

„A munka termelékenysége — tanítja V. I. Lenin —, ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából. A kapitalizmus a munka olyan termelékenységét hozta létre, amilyet a hűbériség nem ismert. A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabbfokú termelékenységét hozza létre."[2]

Az automatizálás ma a munkatermelékenység rohamos növekedésének legfontosabb és leghatékonyabb tényezője. Ezért az automatizálás fejlődésének üteme és bevezetésének mértéke az egyik legdöntőbb tényezője annak a gazdasági versenynek, amelyet a szocializmus a kapitalizmussal vív. Teljesen világos, hogy széleskörű automatizálás nélkül nem lehet megelőzni a munka termelékenységében a legfejlettebb kapitalista országokat.

[2] Lenin Művei, 29. 435. old. Szikra, 1953.

Digitized by Google

A termelési folyamatok automatizálása, a gépek automatikus rendszerének megteremtése minden termelési ágban — a gépipar fejlődésének új, magasabb szakaszát, a termelési folyamat minőségileg fejlettebb formáit teremti meg. A népgazdaság minden ágának teljes mértékű automatizálását, a legfejlettebb rendszerű technológiai folyamatok irányítására szolgáló automatikus számológépek felhasználásával, — a kommunizmus anyagi-technikai alapjának jellemző vonása. A népgazdaság minden ágának automatizálása összeegyeztethetetlen a kapitalista termelési viszonyokkal és ez minőségi különbség a kommunizmus technikai alapja és a kapitalizmus technikai alapja között.

Ezen az alapon a munka termelékenységének soha nem látott színvonala és a termelőerő jelentős növekedése érhető el, létrehozható a termékek bősége. Így biztosítható, hogy a kommunista társadalom embereinek egyre növekvő szükségletei maradéktalanul kielégíthetők legyenek.

A kommunizmus jólétének megteremtése lehetővé teszi a szocialista elosztásról a kommunista elosztásra, a munka szerinti elosztás elvéről a szükségletek szerinti elosztás elvére való átmenetet.

A szocializmus feltételei között az automatizálás lényegesen javítja a munkafeltételeket, megkönnyíti a munkát és megváltoztatja annak jellegét, megrövidíti a munkaidőt, emeli a munkások kulturális-technikai színvonalát és megteremti a feltételeket a szellemi és a fizikai munka közötti lényeges különbségek eltüntetéséré. A munka így mindinkább az emberek életszükségletévé válik. Törvényszerű tehát, hogy a Csehszlovák Kommunista Párt, a mostani új időszakban fokozott figyelmet szentel az automatizálásnak. Ebben már kezdeti eredményeket is ért el.

A szénfejtés területén széleskörben bevezetik a földalatti szállítószalagok automatizálását. 1958. végén csupán az ostravai, karvini szénmedence tárnáiban mintegy 400 automatizált szállítóvonal működött. Sikereket értek el a fejtőgépek, a szivattyúállomások automatizálásában, valamint a szénmosók és szénnemesítők részleges automatizálásában.

1959 végére az energiatermelésben a gőzerőművek kazánjainak adagolására automatikus szabályozót szereltek fel a kazánok teljes teljesítményének 92 százalékánál és az égetési folyamat összteljesítményének a 60 százalékát automatizálták. A vízierőművek teljes automatizálása eddig az összkapacitás 61 százalékát öleli fel. A villamoshálózatok elágazásánál is széles körben érvényesült az automatizálás.

A kohászatban a nagyolvasztókat fokozatosan ellátják automatikus gáznyomás-, hő-, valamint páratartalom-szabályozóval stb. Dolgoznak a nagyolvasztók adagolásának automatizálásán is. Ez év

Digitized by Google

végéig a Martin-kemencékben az acél 60 százalékát a hőszabályozás teljes automatizálásával kell előállítani. Az osztravai Klement Gottwald Újkohóknál 1958-ban csehszlovák gyártmányú, a világtechnika színvonalán álló automatikus szalagrendszert állítottak üzembe. Tervbe vették valamennyi újonnan tervezett hengerműben a komplex automatizálást.

A vegyiparban a szintetikus benzin előállításánál aránylag magas színvonalú automatizálást vezettek be. Számos üzemben a kénsav, a szuperfoszfát, a nitrogén-műtrágya, a műszálak és a szintetikus szálak előállítása, valamint a plasztik-anyagokból készült termékek gyártása részlegesen automatizált.

A gépiparban jelenleg körülbelül 15 automata szerszámgépsor működik, nagyobbára az autó- és motorkerékpár-gyárakban. 1960 végéig a hegesztő munkálatok 45 százalékánál hegesztő automatákat fognak alkalmazni. Néhány gépipari üzemben a galvanizáláshoz automatikus sorokat szereltek fel, a bevonó anyagok elektrosztatikus rárakódására, ezenkívül különleges és univerzális edző automatákat és más automatikus berendezéseket helyeztek üzembe.

A textiliparban a gyapotszövödékben aránylag az összes szövőgépeknek körülbelül 45 százaléka automatizált. Fokozatosan bevezetik az új csehszlovák gyártmányú legmodernebb automata szövőgépeket, amelyeknek teljesítménye jelenleg a legnagyobb a világon. A gumiiparban működő néhány automatasor közül kettő a világon a legjobbak közé tartozik. Az egyik a kordvászon vulkanizálását szolgáló automata sor, a másik a gumitalpak gyártását szolgáló komplex automata sor, amely magában foglalja az összes folyamatokat, a gumi elegy felmelegítésétől kezdve, a kész talpak dobozba csomagolásáig.

Az építőanyag-, az üveg- és a fafeldolgozó iparban is számos automata és félautomata sor működik. Az élelmiszeriparban fokozatosan automata és félautomata sorokat vezetnek be a tej kezelésére, a vaj, az ömlesztett sajtok, a friss és tartósított sütemények, a limonádék, a szörpök és a mosószappanok gyártásánál.

A fenti áttekintés távolról sem ad teljes képet a csehszlovákiai automatizálás helyzetéről.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy ezek, és egyéb sikerek ellenére a komplex gépesítés és automatizálás bevezetésének jelenlegi színvonala nem felel meg a fejlett csehszlovák népgazdaság lehetőségeinek és szükségleteinek. A komplex gépesítés és automatizálás eddigi állása — amint azt a CsKP KB 1959. szeptemberi ülése is megállapította — még nem befolyásolja lényegesebben a munka társadalmi termelékenységét és a termelés gazdasági hatékonyságát. Ezért a Csehszlovák Kommunista Párt a harmadik ötéves

Digitized by Google

terv előkészítésénél is állandóan hangsúlyozza a technikai fejlődés gyorsításának, s mindenekelőtt a komplex gépesítés és automatizálás bevezetésének szükségességét.

A komplex gépesítés és automatizálás fejlesztése nem rövidlejáratú feladat. A Csehszlovákia 1961—1965. évi, harmadik ötötéves, népgazdaságfejlesztési tervére vonatkozó irányelvek abból indulnak ki, hogy a harmadik ötéves terv időszakában lényegesen meg kell gyorsítani a komplex gépesítés és automatizálás bevezetését — mindenekelőtt azokban a termelési ágakban és folyamatoknál, ahol az egész népgazdaság szempontjából a legmagasabb gazdasági hatékonyság érhető el. Másrészt tervszerűen meg kell teremteni annak a feltételét, hogy az 1965. utáni években nagy mértékben fejlődjék az egész csehszlovák népgazdaság komplex automatizálása.

A harmadik ötéves tervben a komplex gépesítés és automatizálás terén a következő alapvető feladatokat kell megoldani:

1. Azokban a népgazdasági ágakban, ahol még sok a kézi erővel végzett munka (alapanyagipar, építészet, mezőgazdaság és erdőgazdaság, továbbá az összes termelési ágakban, az árukezelési, szállítási és a segédmunkák minden termelési területén folytatni kell a gépesítést. A komplex gépesítés maximális fejlesztésére kell törekedni azzal a céllal, hogy a lehető legrövidebb időn belül megszüntessék a fizikailag megerőltető, az egészségre káros, és a kevéssé termelékeny munkát.

2. A feldolgozó iparágakban, amelyek már a gépesítés magas fokán állnak, (főleg az energia-, a kohászat, a vegyi-, a gépiparban, az építőanyag gyártásánál, a közszükségleti cikkek gyártásánál, az élelmiszeriparban, továbbá a postánál és a közlekedésben, a távközlő és vonalbiztosítási technikában) a technikai haladás fő iránya a technológiai folyamatok automatizálásának, az ellenőrző és laboratóriumi munkáknak további fejlesztése, fokozatosan áttérve egész műhelyek, üzemek és gyárak komplex automatizálására.

3. Az adminisztratív, vezérlő és számítási műveletek területén feltétlenül szükséges lesz a gépesítés továbbfejlesztése és az automata számológépek használatával az automatizálásra való áttérés. A harmadik ötéves tervben e célból megkezdik az automata számológépek sériagyártását.

A műszaki fejlesztés ezen alapvető feladatainak megoldása nemcsak a harmadik ötéves terv céljai elérését és túlhaladását biztosíthatja, hanem segít megteremteni a feltételeket Csehszlovákia egész népgazdaságának az automatizálás alapján való teljes újjáépítéséhez is.

Digitized by Google

A műszaki fejlesztés lényeges meggyorsítása igényes és igen felelősségteljes, de reális feladat, melynek teljesítésére Csehszlovákiában megvan minden lehetőség.

A harmadik ötéves terv összes beruházásainak összege teljesen elegendő a csehszlovák népgazdaság technikai színvonalának gyors emeléséhez. Az 1961—1965-ös években a beruházások 54 százalékkal haladják meg a második ötéves terv beruházásait. Az iparilag fejlett országok tapasztalatai azt bizonyítják, hogy az automatizálásra való áttéréssel — az évi termelés egységben számítva — a beruházási ráfordítások rendszerint nem emelkednek, sőt többnyire csökkennek.

Az utóbbi években a beruházások gazdasági hatékonyságát csökkentette az építőipari beruházások túlságosan magas részaránya, amely egyes években a beruházások teljes összegének 60 százalékát is elérte. A technikai színvonal növekedése és a termelés gazdasági hatékonysága szempontjából azonban nyilvánvalóan a gyárak gépi berendezéseinek a jelentősége a döntő, az épületeknek itt csak kisegítő funkciója van. A CsKP Központi Bizottsága ezért hangsúlyozta, hogy a harmadik ötéves tervben fordulatnak kell beállnia a beruházási politikában, lényegesen csökkenteni kell az építkezési beruházások, s növelni a gépi beruházások részarányát; a beruházási összegeket jelentős mértékben gépi berendezésekre és generáljavításokra kell fordítani. Ily módon az összberuházási keret emelése nélkül jelentősen meg lehet majd gyorsítani a műszaki fejlesztést.

Az automatizálás következtében a termelési folyamatok elhelyezése szempontjából igen lényeges, sok esetben ötven százalékos megtakarítás is elérhető. Ezzel az új üzemek építésénél jelentősen csökkennek a gyárépületekre fordítandó költségek.

A beruházási kiadásokban még nagyobb megtakarítás érhető el akkor, ha a termelési kapacitások nem új üzemek felépítése révén bővülnek, hanem a meglévő üzemek komplex modernizálása és technikai újjáépítése útján. Számítások mutatják, hogy a termelés szükséges növelése sok esetben elérhető a meglévő gyárak modernizálásával és ujjáépítésével, azaz új gyárak építése nélkül. Például a traktorgyártás a meglevő termelési alapterületeken automata sorok és célgépek bevezetésével több mint háromszorosára növelhető. A Csehszlovák Kommunista Párt irányelvei ezért hangsúlyozzák, hogy a harmadik ötéves terv beruházási politikájának fő iránya a meglevő gyárak komplex modernizálása és technikai ujjáépítése. Új gyárakat csak abban az esetben kell építeni, ha a meglevők modernizálásával és ujjáépítésével, valamint a két műszakkal már kimerítették a termelés növelésének minden lehetőségét.

Az ország termelőerőinek a legmagasabb technikai színvonalra

Digitized by Google

való gyors felfejlesztését szolgálják a komplex módon gépesített és automatizált minta- és kísérleti műhelyek, üzemek és egész gyárak. A harmadik ötéves terv folyamán a Központi Bizottság és a kormány irányelvei szerint — a technikailag elérhető legmagasabbfokú és gazdaságilag indokolt komplex-gépesítésű és automatizált, leghaladottabb technológiájú és munkaszervezésű kísérleti és mintaüzemek létesülnek a csehszlovák ipar egyes ágaiban, főleg a szénbányászatban, a villamosiparban, a kohászatban, a vegyiparban, a gépiparban, a könnyűiparban, az élelmiszeriparban és az építőanyagiparban. E kísérleti és minta-létesítményeket ellátják a tudomány és a technika legjobb erőivel és a szükséges anyagi eszközökkel. A komplex gépesítés és automatizálás elérésében nagy felelősség hárul a gépiparra. Bár a csehszlovák gépipar sok területen kiváló sikereket ért el, egyelőre mégsem fedezi a Csehszlovák Köztársaság szükségleteit a komplex gépesítés és automatizálás fejlesztésében.

A harmadik ötéves tervben nemcsak a berendezések, gépek és készülékek iránti lényegesen megnövekedett szükségletet kell fedezni, hanem a következő ötéves tervek még sokkal nagyobb feladatainak teljesítésére is meg kell teremteni a feltételeket. Mindenekelőtt az automatizált eszközök magasan specializált szériás tömeggyártását, továbbá a gyáron belüli szállítás és az anyagkezelés gépesítéséhez szükséges eszközöket kell előállítani.

A csehszlovák gépipar egymaga azonban nem biztosíthatja az ország népgazdaságának minden szükségletét az automatizálás technikai eszközeit illetően. Ez csak a szocialista tábor országai közötti munkamegosztás további elmélyítése alapján, az automatizálásra vonatkozó kutatások, konstrukciós és gyártási programok specializálása alapján érhető el.

Az automatizálás egyelőre még túlnyomórészt a tömeggyártás tipikus technikája. Ez az oka annak, hogy Európa iparilag fejlett kisebb tőkés országaiban az automatizálás bevezetése egyelőre elég lassan és óvatosan történik. Ezekben az országokban az automatizálás színvonala szemmel láthatólag egyre inkább elmarad a kapitalista nagyhatalmak, főleg az Egyesült Államok és Anglia automatizálásának színvonala mögött.

Az automatizálás bevezetése a kisebb országok népgazdaságában a gyakorlatban kétségtelenül sok olyan bonyolult technikai és gazdasági problémát idéz elő, amely lényegében a belső piac szűk korlátaiból fakad. Ezért egyes közgazdászok kétségbe vonták, hogy célszerű és gazdaságilag előnyös az automatizálás nagyarányú fejlesztése olyan kis országban, mint Csehszlovákia.

De, — mint az a párt XI. kongresszusa megvilágította, — nem az a probléma, hogy Csehszlovákia automatizáljon-e, vagy sem,

Digitized by Google

hanem az, hogy meg kell találni az automatizálás kérdéseinek a csehszlovák népgazdaság szükségleteinek és lehetőségeinek megfelelő megoldását. Teljes mértékben ki kell használni a szocialista rendszer óriási előnyeit és tervszerűen megteremteni a feltételeket az automatizálás gyors fejlesztésére magas gazdasági hatékonysággal.

Az automatizálás gyors és széleskörű bevezetésének távlatai csak akkor teljesen reálisak és gazdaságilag indokoltak, ha a csehszlovák népgazdaságot nem elszigetelt egységnek, hanem a szocialista világrendszer alkotórészének tekintjük. Az automatizálás térhódítása a kapitalizmusban elkerülhetetlenül a kis országoknak a nagyhatalmaktól való egyre növekvő elmaradásához vezet; ezzel ellentétben a szocialista gazdasági világrendszer nagy és kis országokban egyaránt megteremti a maximális gazdasági fejlődésnek és az automatizálás legyorsabb ütemű bevezetésének minden feltételét.

Nagy jelentősége van a csehszlovák iparban a további intenzívebb specializálódásnak és kooperációnak, a termékek, az alkatrészek, és a technológia következetes tipizálásának, egységesítésének és szabványosításának. Az elemzésekből kitűnik, hogy ilyen módon a csehszlovák ipar számos ágában jelentősen növelhető a széria- és tömeggyártás. A vállalatok specializálása eddig nagyobbára a termékek, vagy termékcsoportok alapján történt. Csak elvétve használták ki az alkatrészek és a technológia szerinti specializálás lehetőségeit. Ugyanakkor például a gépiparban a termelésnek speciális üzemekben és gyárakban való összpontosítása olyan általánosan használt alkatrészekre, mint a fogaskerék, tengely, hüvely, kapcsolódó alkatrész stb. megteremtené az automatizálás magas színvonalának a feltételeit és előzetes becslés szerint harmadára vagy tizedére csökkentené a termékek önköltségét. A termékek és alkatrészeik következetes automatizálása, egységesítése és normalizálása kétségtelenül többszörösére növelné az összpontosított, specializált gyártásra és ezzel a legmagasabb technika érvényesítésére alkalmas alkatrészek számát.

Nincsenek még kihasználva azok a lehetőségek sem, amelyeket a Lenin-díjas S. P. Mitrofanov csoportos technológiai eljárásainak bevezetése nyújt. A csoportos technológia lehetővé teszi a széria-termelés módszereinek és szervezésének érvényesítését a darab- és kisszéria-termelésben, s többszörösére emeli a termelést. Ez újabb kiindulópont olyan automata sorok alkalmazására, amelyeken nem egy alkatrészt munkálnak meg, hanem egész sor formailag és technológiailag rokon alkatrészt. A Szovjetunióban már számos hasonló automata sor működik, ezek közül némelyiken néhány tíz különböző alkatrészt is megmunkálnak.

Digitized by Google

Igen fontos feladat — amelynek Csehszlovákia feltételei között fokozott figyelmet kell szentelni — az ún. rugalmas automata berendezések kialakítása, azaz az automatizálás olyan formáinak bevezetése, amelyek lehetővé teszik az új termelési programra való könnyű s gyors áttérést, technikailag és gazdaságilag egyaránt használhatók a szériá-, a kisszériá- s néhány esetben az egyedi gyártásban is. Az automatikus berendezések rugalmasságának növelésén dolgoznak az utóbbi időben egész sor országban, s az elért eredmények azt mutatják, hogy az automatizálás bevezetése az egyedi és szériá-termelésben a közeljövőben teljesen megoldható és reális. Ennek rendkívüli jelentősége van az automatizálás fejlődésének perspektívája szempontjából Csehszlovákiában, és általában a kisebb országokban. Már az első eredmények is arra ösztönöznek, hogy e területen ki kell terjeszteni a kutató és fejlesztési munkát.

Azon feladatok megoldása, amelyeket a Csehszlovák Kommunista Párt a komplex gépesítésben és az automatizálásban kitűzött, nem egyszerűen technikai fejlődést jelent, hanem minőségi változást, az új technikai forradalom időszakába való belépést. E feladatok megoldása megköveteli, hogy a komplex gépesítés és automatizálás bevezetése ne csak a szakemberek ügye legyen, hanem váljék valóban össznemzeti feladattá, minden dolgozó saját ügyévé. A szocializmus egyik óriási előnye a kapitalizmussal szemben éppen az, hogy a technikai fejlődés számíthat a dolgozók támogatására és aktív részvételére, gazdag tapasztalataira és aktív kezdeményezésére. Ez egyben biztosítéka annak is, hogy Csehszlovákia az ipar technikai színvonalával és ezzel együtt a munka termelékenységével is megelőzze a legfejlettebb tőkés államokat.

A Csehszlovák Kommunista Párt által 1958 óta megvalósított, a népgazdaság szervezésének és irányításának megjavítására vonatkozó fontos intézkedések kedvező feltételeket teremtettek arra, hogy lényegesen fokozódjék a vállalatok szerepe és azok anyagi érdekeltsége a technikai fejlesztésben a legmagasabb technikai színvonal elérésében, hogy a vállalatok a lehető legjobban használják fel erőiket és eszközeiket a komplex gépesítés és automatizálás meggyorsítására.

Néhány vállalat egységesítésével, nagy komplex gazdasági termelési egységeket alakítottak ki, meghatározott termelési profillal. A vállalat felelős azért, hogy a népgazdaságot folyamatosan ellássa jóminőségű áruval a szakterületen gyártott termékekből, s a termelést a legmagasabb technikai és technológiai szinten tartsa. Ezeket az egységeket ellátták saját készletező, eladási, fejlesztési és konstrukciós bázisokkal, s egyes esetekben még saját kutatóintézetekkel is. Kiterjedt hatáskört ruháztak rájuk, hogy az állami

Digitized by Google

terv feladataival és a népgazdaság egyéb szükségleteivel összhangban meghatározzák termelésük volumenét és strukturáját, valamint termelési bázisuk fejlődését.

Erősen megnövekedett az anyagi érdekeltség elvének szerepe és az anyagi ösztönzés, továbbá az értékkategóriák, főleg a nyereség és a rentabilitás kihasználása. A vállalatok részesednek a növekvő nyereségből és az álló alapok amortizációjából; ezeket a forrásokat felhasználhatják beruházásokra, felújításokra és saját forgóeszközeik kiegészítésére. A dolgozók anyagi érdekeltségének növelése céljából, a vállalati gazdálkodás legjobb eredményeinek elérése érdekében az átlagkereset növekedésének hosszúlejáratú normatíváit vezették be, amelyek összefüggésben állnak a munkatermelékenység növekedésével az egyes ágazatok feltételeinek megfelelően. Ezenkívül a prémiumalapok létrehozása céljából olyan normatívákat vezettek be, amelyek összefüggnek a nyereség gyarapodásával vagy más, minőségi mutatóval (önköltségcsökkentés stb.).

A dolgozók kezdeményezése már sok jelentős találmányt és technikai tökéletesítést hozott a csehszlovák népgazdaságnak. Számos gyárban a dolgozók kollektívái saját erejükből, saját eszközeikkel és az addigi berendezés felhasználásával létesítettek automata sorokat, speciális célgépeket, automata gépeket és berendezéseket. Számos érdekes példát lehetne felsorolni, melyek látható bizonyítékai annak, hogy Csehszlovákiában a műszaki fejlesztés támaszkodhat a népkezdeményezés hatalmas erejére.

Az 1961—1965. évi harmadik ötéves terv előkészítésének időszakában jelentősen tovább növekedik a csehszlovák dolgozók részvétele a technika fejlesztésében, a vállalatok műszaki színvonalának emelésében. Számos vállalat kidolgozta a termelés komplex gépesítésének és automatizásálának ötéves tervét, azzal a céllal, hogy elérjék és túlszárnyalják a legmagasabb technikai világszínvonalat. Ezek a tervek a gyárak saját erőinek és eszközeinek legteljesebb kihasználására, az összes belső tartalékok mozgósítására épülnek.

A CsKP abból indul ki, hogy Csehszlovákiának minden feltétele megvan azoknak az óriási lehetőségeknek a teljes kihasználására, amelyeket az új technikai forradalom nyújt, hogy népgazdaságát aránylag rövid idő alatt a legmagasabb világtechnikai színvonalra emelheti. Ez nemcsak a csehszlovák dolgozók életszínvonalának soha nem tapasztalt fejlődését szolgálja, hanem az egész világon jelentősen elősegíti a béke és a szocializmus ügyét.

Digitized by Google

KONZULTÁCIÓ

A gyarmati rendszer felbomlása — számokban

I

A XX. század elején „a kapitalizmus olyan világrendszerré fejlődött, amelyben a maroknyi „előrehaladott" ország gyarmati elnyomásban tartja és pénzügyileg fojtogatja a Föld lakosságának óriási többségét".[1] Az első világháború előtti időszakban a kapitalista hatalmak egymás között felosztották a Földet. A kapitalizmus eme új fázisának, az imperializmusnak a gyarmati rendszere ma, a XX. század második felének elején, szemünk láttára bomlik fel.

Az imperializmus tetőfokán, az első világháború kitörése előtt, 1914-ben 12 gyarmattartó hatalom összesen 76 795 000 km² területet birtokolt, a Föld lakott szárazulatának 57,8 százalékát, 588 620 000 lakossal, a Föld akkori lakosságának 32,4 százalékával.[2] E korszakban Nagy-Britannia állott a gyarmatosítók élén, amelynek minden világrészre kiterjedő gyarmati birodalma 33,4 millió km² területtel és 402,3 millió lakossal a gyarmati rabságban sínylődő országok területének 43 százalékát, lakosságának pedig 68 százalékát foglalta magában. Messze a Brit Birodalom után következett Franciaország, 10,6 millió km² gyarmati területtel és 48,1 millió gyarmati lakossággal, majd a cári Oroszország, amelynek gyarmati birtokai 16,6 millió km² földterületet, tehát a Brit gyarmati birodalom felét tették ugyan ki, ezen a területen azonban „csak" 30,2 millió ember élt és szenvedte a gyarmati kizsákmányolást. A többi gyarmattartók birtokainak területe sokkal kisebb volt: Németországé 3 millió km², Belgium, Dánia, Hollandia, Olaszország, Portugália és az USA gyarmati birtokai 2—2 millió km² körül, Japán és Spanyolország gyarmatai pedig csak 300 000 km² területűek voltak. Lakosság tekintetében a másodrendű gyarmati hatalmak között kiemelkedett Hollandia, amelynek gyaramatbirodalma 44 millió lakost számlált, utána következtek a japán gyarmatok 19 millió, a német gyarmatok 13 millió, az USA-gyarmatok 11 millió, Belgium egyetlen gyarmata, Kongó, 9 millió és a portugál gyarmatbirodalom (amely tulajdonképpen a Brit Birodalom függeléke) szintén közel 9 millió lakossal. Az olasz gyarmatok népessége nem érte el a 2 milliót, a spanyoloké az 1 milliót sem, s a dán gyarmatok lakossága alig volt 100 000 fő.

Megjegyzendő, hogy mindezen számításoknál csakis a szó szoros értelemben vett gyarmatokat vettük figyelembe, tehát csak azokat az

[1] Lenin Művei 22. kötet 197. old. Szikra, 1951.

[2] Az összes számszerű adatok Radó Sándor „Az imperializmus és a szocializmus politikai földrajzának vázlata". Földrajzi Közlemények, 1959. 3. szám 197—234. oldal. c. tanulmányára támaszkodnak.

Digitized by Google

országokat, amelyek teljesen egy másik ország uralma alatt állnak, nincs állami szuverenitásuk, politikai és gazdasági önállóságuk, és kényszerülnek eltűrni az „anyaország" közvetlen közigazgatásának önkényeskedő, kizsákmányoló igáját. Gyarmatokon mind a szó szoros értelemben vett koloniális birtokokat értjük, mind minden más olyan országot, gyámságot, védnökséget, mandátumot stb., amely — más közjogi elnevezése ellenére — lényegében szintén gyarmati színvonalú.

A gyarmatokhoz számíthatjuk azokat a névleg önálló, gazdaságilag fejletlen országokat, amelyeket Lenin „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" c. könyvében találóan „félgyarmatoknak" nevezett, s amelyek formailag szuverén államok ugyan, ténylegesen azonban gyarmati kizsákmányolás tárgyai. E művében Lenin az akkori Törökországot, Perzsiát, és Kínát nevezte meg a félgyarmat tipikus példáiként, amelyek a brit, orosz, francia, japán, német imperialista nagyhatalmak érdekszférájt képezték (ami nem gátolta meg ezeknek az országoknak a burzsoáziáját abban, hogy ők maguk is elnyomják saját nemzeti kisebbségeiket). De a félgyarmati országok közé sorolható volt még az első világháború kitörésekor Ázsiában Afganisztán, Nedzsd, Nepal, Sziám, Afrikában Abesszínia és Libéria, Amerikában az USA katonai megszállása alatt álló latin-amerikai államok, a Dominikai Köztársaság, Honduras, Kuba, Nicaragua, Panama. Ha a gyarmatok számszerű adataihoz hozzáadjuk a félgyarmatokét is mint koloniális függőségű országokét, akkor kiderül, hogy az imperializmus tetőfokán a gyarmati elnyomás 94,9 millió km^2-re, 1104,1 millió emberre terjedt ki; ez a lakott szárazföld területének 71,4 százaléka, a világ lakosságának pedig 62 százaléka volt.

II

A Nagy Októberi Szocialista forradalom alapjaiban megrázta a tőkés világrendszert, megindította a kapitalizmus általános válságát, rendkívül kiélezte az imperializmus gyarmati rendszerének, a kapitalista világgazdaság e szerves részének ellentmondásait és megindította a gyarmati rendszer válságát is. Az orosz cár óriási birodalmának háromnegyede, 30 millió lakossal (az orosz birodalom összlakosságának 17 százalékával), a gyarmati sorból egyenrangú része lett a Szocialista Szovjet Köztársaságok Szövetségének és ez már maga is forradalmasítólag hatott a világ minden elnyomott népére. Az októberi forradalom hatására megkezdődik az elnyomott gyarmati és félgyarmati népek harca az imperializmus ellen. Nem véletlen, hogy ez a harc az új szocialista állammal közvetlenül határos ázsiai országokban, Kínában, Afganisztánban, Perzsiában és Törökországban ölti a legnagyobb méreteket. Az első világháborúban győztes imperialista hatalmak a háború eredményeképpen megfosztják gyarmataiktól a német imperialistákat, a nemzeti felszabadító mozgalmak terjedése láttán azonban nem tartják célszerűnek, hogy e gyarmatokat egyszerűen felosszák egymás között, hanem a háború után alakított Népszövetség mandátumainak nyilvánítják. Lényegében a nagyhatalmak teljesen

Digitized by Google

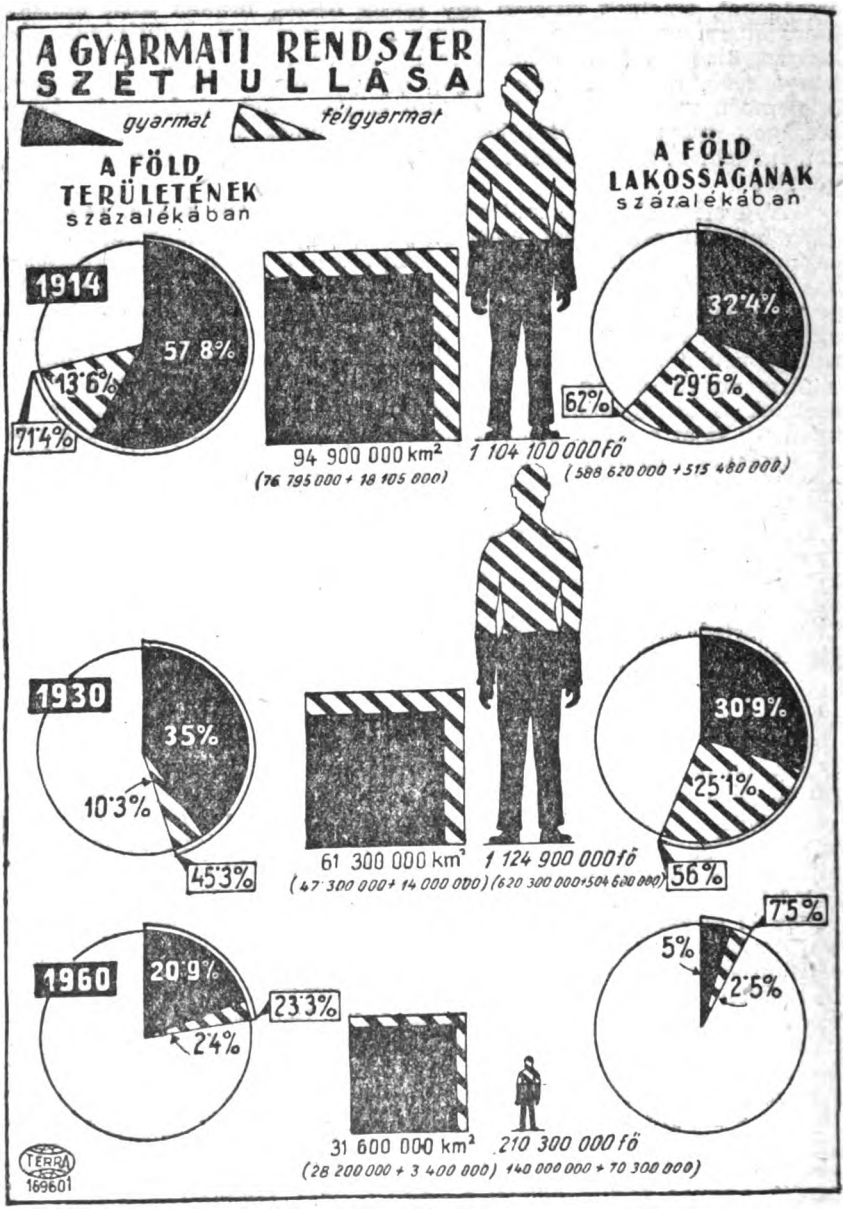

Digitized by Google

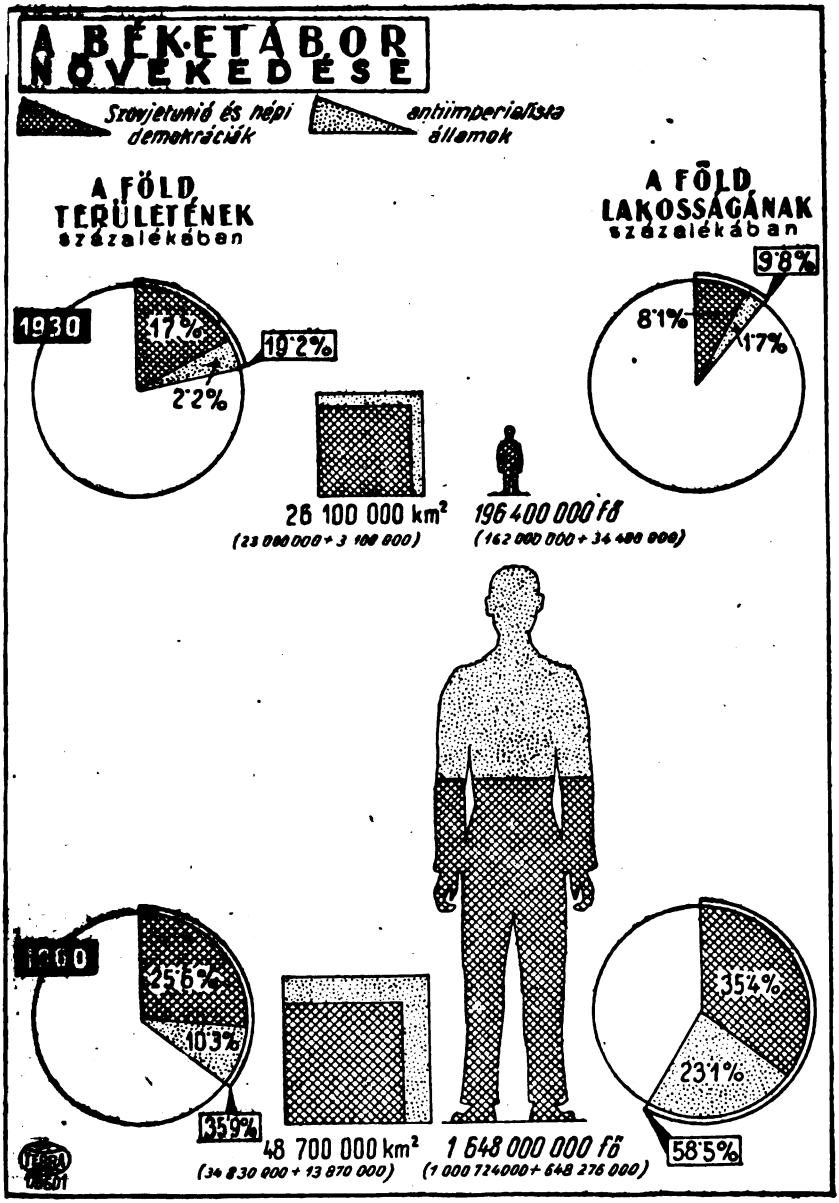

Digitized by Google

gyarmati sorban tartják és kormányozzák ugyan a mandátumokat (amelyek jelenleg a jobban hangzó „ENSZ-gyámság" nevet viselik), mégis a tény, hogy az imperialisták más névvel kényszerültek álcázni a gyarmati rablást, már a gyarmati országok növekvő ellenállásának a megnyilvánulása. A felszabadító harcok kibontakozása manapság már olyan arányú, hogy ez az álcázás is sokkal hangzatosabb elnevezéshez kénytelen folyamodni. A gyarmatokat ma néha autonom államoknak nyilvánítják (lásd: Francia Közösség), néha az anyaország szerves, egyenrangú részének (lásd Hollandia, Portugália, Spanyolország, Dánia), ami egyelőre nem sokat változtat ugyan a gyarmati státus lényegén, de mégis ezek a felülről diktált „reformok" kiindulópontjai lehetnek egy további bomlási folyamatnak.

Az első világháború eredményeképpen a 12 gyarmatosító államból 10 maradt meg, Oroszország az első szocialista hatalom, és Németország a legyőzött tőkés hatalom — ellentétes okokból ugyan — kiváltak a gyarmatosítók sorából. Ugyanakkor megkezdődik a Brit Birodalom bomlása, amelynek a „fehér" brit telepesek által alapított dominiumai: Kanada, Ausztrália, Új Zéland, a Dél-Afrikai Unió, gazdasági megerősödésük, iparosodásuk nyomában nagymérvű politikai önállósághoz, állami szuverénitáshoz jutnak, sőt maguk is a gyarmattartó államok sorába lépnek. Az első és a második világháború között ilyenformán Nagy-Britannia közvetlen gyarmati birtokainak területe — annak ellenére, hogy az angolok „mandátum" címén jókora koncot kaptak a német gyarmatbirodalom felosztásakor — 33 millió km²-ről 22 millióra csökkent, lakossága azonban, a népesség szaporodása folytán, 402 millióról 430 millióra (1930 körül) emelkedett. A többi gyarmattartó nagyságrendi helyzetében nem történt lényegesebb változás, miután azonban a volt orosz birodalom gyarmati részei kiváltak a gyarmatok sorából, a gyarmati státusban levő országok területe 76,8 millió km²-ről 47,3 millió km²-re csökkent, a lakott szárazföld 35 százalékára.[3] Ugyanezen gyarmati területek lakossága az emberiség általános szaporodása következtében 588,6 millióról 620,3 millióra növekedett, az azonban az egész Föld 1930. évi lakosságának már csak 30,9 százaléka.[4]

A félgyarmati államok sorából ez időben a nemzeti felszabadító harcok győzelmével kiváltak az új független nemzeti államok: Afganisztán, Irán (Perzsia) és Törökország, továbbá Mongólia és a szomszédos Tuva; az utóbbiak a szovjethatalom közvetlen segítségével a szocializmust építő népköztársaságok kategóriájának első képviselőivé lettek. Névleg önálló állammá vált ez időben két arab ország, Egyiptom és Irak, ténylegesen azonban csak brit katonai megszállás alatt álló félgyarmati státust értek el. Döntően brit befolyás alatt állt és félgyarmatnak számított a két másik újonnan alakult arab állam: Szaud-Arábia és Jemen. A félgyarmatok összterülete így is az első világháború előtti időszakhoz viszonyítva 18,1 millió km²-ről 14 millió km²-re, lakosságuk 515 millióról 504,6 millióra csökkent. A gyarmatok és félgyarmatok összes területe tehát ez időszakban 61,3 millió km²,

[3] Az 1914. évi 57,8 százalékkal szemben.
[4] Az 1914. évi 32,4 százalékkal szemben.

Digitized by Google

lakossága 1124,9 millió volt, ami azt jelenti, hogy részesedésük a Föld egész lakott területéből az 1914. évi 71,4 százalékról 45,3 százalékra, a Föld lakosságából pedig 62 százalékról 56 százalékra csökkent.

Nem szabad azonban a két világháború közötti világhelyzet megítélésénél figyelmen kívül hagynunk, hogy a tőkés államok a gyarmati rendszer kezdődő felbomlása ellenére a szocialista és antiimperialista országokkal szemben még fenyegető számbeli fölényben voltak. A szocialista tábor csak a Szovjetunióból és a két, gazdaságilag fejletlen népköztársaságból, Mongóliából és Tuvából állt, területe 23 millió km², lakossága (az 1930-as évek elején) 162 millió fő volt, s ez a Föld lakott területének csak 17 százalékát, lakosságának csak 8,1 százalékát tette ki. Három akkori, antiimperialista, nemzeti függetlenséget kivívott ázsiai déli szomszédjával együtt is az antiimperialista országok területe csak 26,1 millió km² volt, a Föld területének 19,2 százaléka, lakossága pedig 196,4 millió ember, a világ népességének csak 9,8 százaléka.

III

A második világháború kimenetele, amelyet a Szovjetunió győzelmes hadműveletei döntöttek el, megteremtette a lehetőségét annak, hogy ma Európában és Ázsiában a szocialista tábor országainak száma kettőről (Tuva még 1944-ben mint autonom terület beolvadt a Szovjetunióba) tizenkettőre növekedjék (Szovjetunió, Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Kína, Korea, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, Német Demokratikus Köztársaság, Románia, Vietnami Demokratikus Köztársaság); területük ma 34,8 millió km², a Föld lakott területének 25,6 százaléka, lakosságuk pedig kereken 1 milliárd, a Föld lakosságának 35,4 százaléka.

Természetes, hogy amikor a világ területének egynegyed része, és ami még fontosabb, lakosságának több mint egyharmada az imperialistaellenes, szocialista táborhoz tartozik, a gyarmati népek antiimperialista harca egészen más körülmények között folyik, mint a második világháború előtt. A gyarmati rendszer szétesése gyorsuló ütemben megy végbe. A két világháború közötti 22 évben a volt cári Oroszország gyarmati területein és a vele határos Mongólián és Tuván kívül tulajdonképpen egyetlen gyarmati ország sem rázta le teljesen az imperialista igát, és csak két ország, Egyiptom és Irak vált (ha névleg is) önálló állammá: a legutóbbi 15 év alatt, 1945—60-ig viszont 24 volt gyarmat lett önálló országgá. Közülük 15 Ázsiában van — Burma, Ceylon, Fülöp-szigetek, India, Indonézia, Izrael, Jordánia, Kambodzsa, Korea, Laosz, Libanon, Malájföld, Pakisztán, Szíria, Vietnam —, 9 pedig Afrikában: Eritrea, Ghana, Guinea, Kamerun, Líbia, Marokkó, Szudán, Togó, Tunézia. Eritrea Etiópia társországa lett (legújabban csak autonóm része), Szíria pedig ma Egyiptommal egy államot alkot, az Egyesült Arab Köztársaságot. Ugyancsak a legutóbbi években az USA két gyarmati területe, amelyeken azonban az őslakosságnak csak elenyésző része maradt meg, Alaszka és Hawaii is közvetlen része lett az anyaországnak. A felsorolt országok közül néhány csak félgyarmatnak tekinthető, így a Fülöp-szigetek, Líbia, Koreának az USA

Digitized by Google

által megszállott része, ugyanígy jogilag a Kínai Népköztársasághoz tartozó, de USA-csapatok védelme alatt a Csang Kai-sek klikk által „kormányzott" Tajvan szigete, a Brit Nemzetközösség korlátolt önkormányzatlal felsorolt részei: Szingapur, Rhodesia és Nyasszaföld is. Mindez azonban nem változtat azon, hogy a gyarmati státusban, tehát a teljes függőségben, a legkorlátlanabb elnyomásban levő országok száma egyre csökken. Az ilyen alárendelésbe kényszerített gyarmati országok, amelyek — mint Lenin mondja — a legnagyobb „kényelmet és a legnagyobb előnyöket biztosítják a kizsákmányoló finánctőkének", ma már csak 26,3 millió km² területet foglalnak el, ezen 134 millió ember él; ez a Föld lakott területének már csak 19,4 százaléka, lakosságának pedig csak 4,7 százaléka. Mint fentebb írtuk, az első világháború előtt, tehát 40—50 évvel ezelőtt ez az arány még 58 százalék, illetőleg 32 százalék volt; s ez a fejlődés ma gyorsul. Még az idén legalább félgyarmati státust kap, illetőleg már kapott Ciprus és Nigéria brit gyarmatok, Szomália olasz gyámság (amellyel Brit Szomáliföld is egyesül), Belga-Kongó, a volt Francia Nyugatafrikában a Szenegál és Szudán volt gyarmatokból alakult Mali Államszövetség és a Madagaszkár francia gyarmatból alakult Malgas Köztársaság, jövőre pedig Sierra Leone brit gyarmat és Ruanda-Urundi belga gyámság, így egy év leforgása alatt újabb 6 millió km² és 65 millió ember kerül ki a gyarmati státusból. Elvárható ezután, hogy az ún Francia Közösség többi, autonóm köztársaságnak titulált gyarmata[5] valószínűleg a legközelebbi jövőben a Malgas Köztársaság és a Mali Államszövetség példáját fogja követni.

Az összehasonlítás teljessége kedvéért a gyarmatokhoz ma is hozzá kell számítani a félgyarmatokat, miután, mint fentebb jeleztük, több a gyarmati sorból kikerült ország — az imperialisták manőverezése folytán, amely gyakran látszólagos, vagy időleges engedményekhez vezet — csak a félgyarmati szintet érte el. A gyarmati és félgyarmati területek összesen 32,1 millió km²-t foglalnak el, 213,9 millió lakossal. Ez a Föld lakott területének még mindig csak a 23,6 százaléka, 2815 millió főre rúgó lakosságának pedig csak 7.6 százaléka. Hol vagyunk ma az 1914. évi 71 százaléktól (terület), illetve 62 százaléktól (lakosság)!

A gyarmattartó országok száma a második világháború után újra csökkent. Ekkor már Japán is elvesztette összes gyarmatait, Szomália függetlenné nyilvánítása után Olaszország is elvesztette utolsó, ENSZ-gyámság néven kendőzött gyarmati területét, s Belgium is kénytelen volt elismerni Kongó önállóságát. A 45 évvel ezelőtti 12 gyarmati hatalomból 7 marad a porondon, de közülük Hollandia, amely elvesztette indonéziai gyarmatbirodalmát, Dánia, Spanyolország és az USA is (Puerto Ricón kívül) csak alig számottevő birtokkal rendelkezik. Mint jelentős gyarmati birtokkal rendelkező hatalom tehát csak Nagy-Britannia, Franciaország és Portugália marad, ez utóbbi azonban ma is Nagy-Britannia alárendeltjének szerepét játsza. Nagy-Britannia — amely Kanada, Ausztrália, Új Zéland és a Délafrikai Unió önállósulása folytán gyarmatainak egy részét kénytelen volt átengedni a dominiu-

[5] 4,9 millió km² 10,5 millió lakossal.

Digitized by Google

moknak — ma csak 4,7 millió km² gyarmati területtel (1914-ben 33,4 millió km²) rendelkezik, amelynek lakossága 70,8 millió (402,3 millió 1914-ben) és még ebből is valószínűleg egy év múlva további 1,2 millió km² területet és 37,4 millió lakost veszít Ciprus, Nigéria, Brit Szomáliföld (amely Szomáliával egyesült) és Sierra Leone önállósulása folytán. Franciaország gyarmati birodalma ma még 8,3 millió km², 25 millió lakossal, azonban a Francia Közösség legközelebb várható átszervezése után ebből csak 2,9 millió km² marad, 10,6 millió lakossal; ebből 2,2 millió km² terület és 9,8 millió lakos jut a felszabadító háború tüzében égő algériai és szaharai területekre.

E száraz számok mindennél ékesszólóbban tükrözik vissza a tényt, hogy a *gyarmati rendszer ma a teljes felbomlás stádiumában van.* Az imperializmus táborán kívül álló nem szocialista országok száma állandóan nő, területük ma már 13 227 000 km², 627 324 000 lakossal. A szocialista tábor államai és a többi antiimperialista ország területe eszerint ma már 48,3 millió km², lakosaik száma 1648 millió fő; ez 35,9 százaléka a Föld összterületének és 58,5 százaléka a lakosságának. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom által 42 évvel ezelőtt megindított felszabadító harc eredményeképpen tehát ma a Föld területének több mint egyharmada, lakosságának pedig jóval több mint fele lerázta magáról az imperializmus béklyóit. A harc folyik tovább és nem kétséges, hogy a gyarmati rendszer teljes megszüntetéséhez vezet.

Dr. Radó Sándor

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A kubai forradalom másfél éve

Másfél év telt el a kubai forradalom kezdete óta. 1959. január 1-én Fidel Castro vezetésével a hatalmas általános sztrájk és népi felkelés megdöntötte Batista véres diktatúráját. Az északamerikai imperializmus „vasöklű" bábja, az abszolút hatalmú diktátor elmenekült az országból. Batistának olyan rendőri gépezet volt a kezében, amely totális terrort gyakorolt, olyan hadsereggel rendelkezett, melynek gondosan kiválogatott és megrostált állományát egy amerikai kirendeltség szerelte fel és képezte ki arra, hogy az imperializmus által diktált „rend" keretében engedelmességre szorítsa az elnyomott és kizsákmányolt kubai népet. De mindez nem tudta megmenteni hatalmát. A kubai nép tömegfelkelése győzött a modern amerikai harckocsik, gépfegyverek, a letartóztatások és tömegmészárlások ellenére.

Ettől kezdve a világ közvéleménye feszült érdeklődéssel követte a kubai eseményeket. Mindenkit izgatott a kérdés: hová fog fejlődni a forradalom? Arra a sorsra jut-e, amely több más latin-ameriai forradalmi mozgalomnak lett osztályrésze, hogy csupán külsőleges változásokat hozott? Képes lesz-e a hősies és kétségtelenül népi jellegű kubai forradalom más irányba vinni a dolgok alakulását? Meg tudja-e valósítani azokat a mélyreható átalakításokat, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a kubai nép felszabaduljon az imperialista uralom alól és megteremtse független, demokratikus államát?

A kubai forradalom fejlődésének irányát talán a leghitelesebben éppen az amerikai imperializmus magatartása jelezte. Ez a magatartás a forradalom előrehaladásával egyre ellenségesebb lett. Kezdetben ez nem mutatkozott meg nyíltan, mert az amerikai imperialisták abban reménykedtek, hogy a „hagyományos" eszközök, — a nyomás és fenyegetés — majd „észre téríti" a kubai vezetőket. Ma már azonban az Egyesült Államok leplezetlenül vállalja a kubai ellenforradalmi erők irányítását.

Batista bukása nehéz probléma elé állította Washingtont. A kubai helyzet és a nemzetközi viszonyok nem ugyanazok, mint a guatemalai események idején. Jól meg kellett hát fontolni, milyen lépéseket tegyen. Az amerikai sajtó tájékoztató közleményei szerint Washingtonban még mindig különféle lehetőségeket mérlegelnek: a közvetlen és a közvetett beavatkozást. Több összeesküvést szítottak, hogy megkíséreljék a kubai forradalmat belülről megdönteni. Miközben az amerikai sajtó a kubai „vörös veszedelemről" cikkezett, valami történt: a szigetet a közeli amerikai repülőterekről felszállt repülőgépek bombázták és szabotázsokat haj-

Digitized by Google

tottak végre: a Coubre nevű francia hajót fegyverszállítmányával együtt felrobbantották. Július elején az amerikai Kongresszus megszavazta azt a törvényt, mely az elnököt felhatalmazza a kubai cukorimport csökkentésére. A fenyegetésekről áttértek a tettekre. Az Egyesült Államok kormánya igyekezett az 1954-es caracasi kommunistaellenes nyilatkozat alapján közös pánamerikai szankciókat kierőszakolni. Eisenhower latin-amerikai körútjának egyik célja az volt, hogy egy esetleges közös akciót üssön nyélbe Kuba ellen.[1]

Még a forradalom vezetőinek fizikai megsemmisítését is tervbe vették az összeesküvők, mint ez a számos leleplezett összeesküvésből kiderült.[2]

Az imperialista sajtó a kommunistaellenes hadjáratok minden fegyverét felhasználta a Kuba elleni támadásokban. Ennek a többszólamú kampánynak a vezérmotívuma az volt, hogy „a vörösöktől elözönlött" Kuba veszélyezteti az Egyesült Államokat és a nyugati féltekét. Tehát „akcióba kell lépni". Az utóbbi hetekben ez a kampány kettőzött erővel folyt. Nyilvánvaló, hogy az amerikai imperializmus kellő légkört akar teremteni újabb agressziós cselekmények számára.

Az Egyesült Államoknak fontos imperialista érdekei fűződnek Kubához. Az észak-amerikai monopóliumok kubai tőkebefektetései meghaladják az 1 milliárd dollárt. Ez több mint 10 százaléka az egész Latin-Amerikában befektetett összegeknek. A Kubában érdekelt monopóliumok között vannak a legnagyobb amerikai tőkés dinasztiákhoz tartozó, a Rockefeller, az Astor és más, a State Departmentre és a Pentagonra közvetlen befolyást gyakorló óriásmonopóliumok is.

Az amerikai imperializmusnak nemcsak gazdasági, hanem politikai érdeke is fűződik Kubához. Batista uralma idején a kubai diplomácia a State Department függvénye volt. Az ENSZ-ben a kubai delegáció az imperialista szavazógépezet jól olajozott kerekeként működött. A Batista rezsim hirhedt volt korrupt és zsarnok voltáról, de ez képviselőit nem zavarta abban, hogy az ENSZ-ben a szabadság bajnokainak hősi pózában lépjenek fel.[3]

De bármilyen fontosak is ezek a gazdasági és politikai érdekek, mégsem adnak kimerítő magyarázatot az amerikai imperializmusnak Kubával kapcsolatos magatartására. Ezt csak akkor érthetjük meg jól, ha a kubai problémát az antiimperialista harcok nagy összefüggéseiben nézzük. Pontosabban, *ha a kubai forradalmat a latin-amerikai nemzeti szabadságmozgalom és az észak-amerikai imperializmus közti élet-*

[1] Eisenhower konkrétan azt akarta elérni, hogy a szóbanforgó országok egyezzenek bele a szankciók megszavazásához szükséges többségi létszám csökkentésébe. Mint a „Le Monde" július 4-i száma írja, az olajfinomítókkal kapcsolatos konfliktus után az amerikai külügyminisztérium fokozott nyomást gyakorolt a latin-amerikai országokra a Kuba-ellenes szankciók elrendelése érdekében.

[2] Az Egyesült Államok egyik nagy példányszámban megjelenő képes folyóirata riport-regényt közölt, mely részletesen leírja, hogyan gyilkolják meg Fidel Castrót, Raoul Castrót, Ernesto Guevarát és más vezetőket, s hogyan „tér vissza a szabadság" Kubába.

[3] Nunez Portuondo, Batista ENSZ-küldöttje szenvedélyes filippikákat vágott ki a „világkommunizmus" ellen. Jelenleg amerikai területen ellenforradalmi rajtaütéseket szervez Kuba ellen.

Digitized by Google

halálhare szemszögéből vizsgáljuk. Az észak-amerikai imperializmus fél a kubai „példától". Fél attól a vonzóerőtől, melyet a kubai forradalom a latin-amerikai népekre gyakorol. Ezért akarja elfojtani ezt a forradalmat.

Egy a „Nation" című észak-amerikai lap 1959. május 2-i számában megjelent cikk a következő képet festi Kubáról: „Kuba ötven éven át úgyszólván kizárólag az amerikai üzleti világgal működött együtt, s a nép zömének csak diktatúra és éhezés jutott osztályrészül. A cukoripar, mely a sziget exportjának 81 százalékát szolgáltatja és a munkások túlnyomó részét foglalkoztatja, éhbéreket fizet, s ezt is csak az évnek három vagy négy hónapjában. Az év hátralevő részében a munkások és családjuk — kivéve néhány tágabb látókörű nagyvállalat munkásait, akiknek a munkáltatók állandó parcellákat juttattak — zsúpfedelű kunyhóikból és ormótlan, egészségtelen barakkjaikból kivetve, a tereken és az árkádok alatt alszanak, alkalmi munkát keresnek, koldulnak, lopnak, a szeméttelepeken kotorásznak, gyermekeik nem járnak iskolába és orvosi segítséghez sem igen jutnak.

A nyomornak és a rikító fényűzésnek ebben az országában az emberek fele nem tudott írni és olvasni. Kubában több volt a játékbarlangokban működő krupié, mint az orvos. Az imperialista uralom folytonossá tette a kubai dolgozók régi nyomorát, melyről Marx is beszél a „Tőké"-ben. De ennek az uralomnak az élet minden területére is romboló, demoralizáló hatása volt. Az imperialista uralom műve a kulturális dekadencia, a faji megkülönböztetés fokozódása,[4] a szakszervezeti mozgalom korrumpálódása és megoszlása, a hallatlan mérvű központ-sikkasztások. A regenerálás gigantikus feladata hárul a kubai forradalomra.

A kubai forradalom első lépései már megkülönböztetik azt más latin-amerikai forradalmi mozgalmaktól. Bár ez a forradalom polgári demokratikus forradalom, *radikálisan kifejezi a nemzeti érdekek szembenállását a külföldi imperializmus érdekeivel.* A forradalom a legszélesebb néprétegekre támaszkodik; vezetői bátran alkalmazzák a forradalmi eszközöket és intézkedéseket. Nem puszta kormányváltozás történt, nem csupán néhány személy vagy csoport kibuktatása a hatalomból. Kubában szétzúzták a diktatúra politikai és katonai apparátusát, a cukormágnások, nagybirtokosok, nagy importőrök államát, mely az ő érdekeiket és az imperializmus érdekeit szolgálta. A forradalom szélnek eresztette az amerikai katonai kirendeltséget, új fegyveres erőt szervezett. A szakszervezetekből kiűzték a szakadár árulókat és az imperializmus egyéb ügynökeit. *Az elnyomó szerveket,* „A kommunista tevékenység elleni Irodát", „A katonai nyomozó Irodát" stb. feloszlatták. A nép kínzóit és hóhérait szigorúan megbüntették. A korrupt politikusokat, akik Batistát támogatták, kirekesztették a politikai életből, a diktatúrának mesés vagyonokat bezsebelő haszonélvezőitől elkobozták javaikat. *Életbeléptették a nagybirtokokat sújtó földreformot.* A dolgozók javára, a külföldi társaságok és a belföldi gazdagok

[4] Kuba lakosságának 14 százaléka mulatt, 12 százaléka néger és 0,3 százaléka kínai.

Digitized by Google

terhére csökkentették a közszolgáltatási díjakat és 50 százalékkal leszállították a lakbéreket stb.

A kubai forradalomnak ez a radikalizmusa tovább erősödött az imperializmussal és ügynökeivel támadt konfliktusok során, *amikor a tömegek egyre aktívabban léptek fel, amikor a kormány az ellenforradalmi elemek által előidézett minden egyes válságban a tömegek részvételére támaszkodott.* Más latin-amerikai országokban a nép segítségével hatalomra jutott kormányzat igyekezett a forradalmi hullámot „lecsillapítani", a tömegeket a felmerült problémák megoldásából kirekeszteni, kompromisszumokat kötni. Így a helyi oligarchia és a külföldi imperializmus pozíciói lényegében érintetlenek maradtak. Kubában ennek az ellenkezője történt. A *plebejus elemek befolyása egyre erősödött s így a mozgalom Juan Marinello*, a kubai kommunisták vezetőjének kifejezése szerint egyre „forradalmibb" lett. Fidel Castro maga is kifejezte ezt, amikor kijelentette, hogy a forradalom „a szegények forradalma lett a szegények javára".

A kubai forradalom gazdag elméleti és gyakorlati tanulságokat nyújt a nemzetközi demokratikus és munkásmozgalom számára. Új történelmi körülmények között újból megerősítette és igazolta azt a tételt, hogy még kicsiny ország is sikeresen megbirkózhat egy erős és hatalmas ellenséggel, ösztönzésével, provokációval, agresszióval, ha szabadságáért küzdve vezetői a *tömegek javát szolgáló, szilárd politikát folytatnak, ezt a politikát megmagyarázzák a tömegeknek és támogatásért a tömegekhez fordulnak.*

A szilárdság jellemezte a forradalom vezetőinek politikáját a nemzeti felszabadulás fő problémáinak megoldása tekintetében. Az északamerikai imperializmus uralma Kubában főleg két vonalon érvényesült: a *megművelhető földterület és a nagy cukorvállalatok s az olajfinomító üzemek jó része az USA nagytőkéseinek birtokában voltak és a külkereskedelemben* monopóliumot élveztek. Az USA-ra esik az export 73 és az import 75 százaléka. A kubai forradalom mindkét irányban bátran támadta a nemzeti szolgaság e pilléreit: végrehajtotta a földreformot és megszüntette az északamerikai tőke külkereskedelmi monopóliumát.

A földreformnak határozottan nemzeti jellege volt Kubában, tizenhárom amerikai társaság mintegy 2 millió acre földdel rendelkezett.[5] *A cukornád-ültetvények kétharmada amerikai tulajdonban volt. Nyolc amerikai vállalatra esett Kuba egész mezőgazdasági termelésének a fele.* Érthető, hogy ilyen körülmények között az amerikai imperializmus zsoldjában álló Batista kormányzat miért nem tudott földosztást végrehajtani.

A földreform-törvény a birtokolható földterület felső határát 30 caballeria-ban határozta meg.[6] Kivételek a cukornád-ültetvények, a nagyhozamú rizsültetvények és az állattenyésztés, itt a maximum 100 caballeria.

Másrészt 2 cabballeria termékeny földet kap ingyen minden paraszt család, amely földigénylést nyújt be. A különböző fokozatú bérlők is megkapják saját

[5] 1 acre = 0.40 ha.
[6] 1 caballeria = 13,42 ha.

Digitized by Google

tulajdonba az általuk megművelt földet, 5 caballeria erejéig. A nagybirtokosok kártalanítása államkötvényekkel történik, 20 évi lejáratra, 4,5 százalékos kamattal, alapul véve a földreform előtti adóbevallásban szereplő földértéket.

Földbirtoka csakis kubainak lehet. Ugyanakkor semmiféle cukorgyár nem birtokolhat földet.

A földreformot az Országos Földreform-Intézet hajtja végre. Ez igen széles hatáskörrel rendelkező szerv, mely a szövetkezeteknek nyújtandó mezőgazdasági hitelek és az árszabályozás kérdéseiben is illetékes.

Az említett kivételek ellenére, — amelyek ott, ahol a nagyüzemi művelés szükséges, 100 caballeriáig terjedő földbirtokot engedélyeznek — a kubai termékeny föld terjedelme akkora, hogy a földreform teljes végrehajtásával az *ország egész parasztsága és mezőgazdasági munkássága földhöz és megélhetéshez jut.*

A forradalom agrárpolitikájának haladó jellege ebben nem merül ki. A Földreform-Intézet, hogy ellensúlyozza a nagybirtokok elaprózódásának hátrányait és hogy megteremtse egy modern nagyüzemű mezőgazdaság lehetőségeit, számos intézkedéssel ösztönzi a paraszti szövetkezetek alakulását. A parasztok máris nagy számban csatlakoztak a szövetkezetekhez, amelyek jelenleg már *túlsúlyban vannak az ország mezőgazdaságában.* A szövetkezetek többsége alsóbb típusú, de vannak már szép számmal felsőbb típusúak is, amelyekben a jövedelmet a munka arányában osztják szét. A termés egy része az Országos Földreform-Alaphoz folyik be.

A forradalom véget vetett annak az állapotnak, hogy az északamerikai imperializmus a kubai külkereskedelem monopolizálása révén uralkodó pozíciót foglalhasson el az országban.

Az első rendkívül fontos lépés ebben a tekintetben a szovjet—kubai megállapodás volt, melyet Fidel Castro miniszterelnök és A. Mikoján elnökhelyettes 1960. február 13-án írtak alá Havannában. *Ennek értelmében Kuba 1964-ig cukortermelésének körülbelül egyötödét a Szovjetuniónak adja el.* Cserébe nyersolajat kap a Szovjetuniótól. Mint Antonio Jimenez, a Földreform-Intézet igazgatója, a Szovjetunióba kiküldött kubai delegáció vezetője Moszkvában kijelentette, Kuba 24 millió dollárt takarít meg ezen az olajon, melyet alacsonyabb áron kap meg, mint a nyugati társaságoktól. Ez a megállapodás jelentős piacot biztosít a kubai cukor számára, s egyszersmind kedvező feltételek mellett látja el a nemzetgazdaságot a számára szükséges olajjal. Ezáltal megerősödött Kuba gazdasági függetlensége és ellenállóképessége az imperialisták gazdasági nyomásával szemben.

A szovjet—kubai olaj-megállapodás újabb éles konfliktust váltott ki a külföldi monopóliumok és Kuba között. A kubai petróleumfinomítók, az amerikai Texaco, az angol—holland Royal Dutch —Shell és az Esso—Standard vállalatok megtagadták a szovjet olaj finomítását. A kubai kormány erre ugyanolyan szilárdsággal válaszolt, mint amilyenről a szabotázs és gazdasági nyomás egyéb eseteiben tanúságot tett: állami kezelésbe vette a szóban forgó üzemeket.

Hasonló szilárdságot tanúsított a kormány a bányakoncessziók

Digitized by Google

ügyében is. A forradalom előtt a külföldi társaságok felháborító feltételek mellett jutottak ilyen koncessziókhoz.[7] Most az összes koncessziókat felülvizsgálják és a gazdag ércforrásokat államosítják. *Ez nagyjelentőségű lépés Kuba iparosítása szempontjából, melyet nagyvonalúan és főleg az ország nyersanyagforrásaira építve terveznek.* Az amerikai külkereskedelmi monopólium megtörésének és a szocialista országokkal való gazdasági együttműködésnek ebben is nagy szerep jut. A Castro és Mikojan által aláírt gazdasági megállapodás szerint Kuba 100 millió dollár hitelt kap, $2^1/_2$ százalékos kamatra, Kuba független gazdasági fejlesztésére és iparosítására.[8] Ilyen politikát folytat a kubai forradalom két alapvető kérdésben, a föld és a külkereskedelem kérdésében.

Rövid idővel Batista bukása után a Kubai Népi Szocialista Párt[9] úgy értékelte a kubai forradalmat, hogy az polgári demokratikus forradalom sajátos vonásokkal. „Népi haladó hazafias, demokratikus, felszabadító, agrár és antiimperialista" jellegű forradalom, amely megfelel Kuba jelenlegi történelmi szakaszának és példaként szolgálhat más latinamerikai országok számára. A legmélyebben szántó forradalom, amely eddig az amerikai kontinensen lezajlott. Ez a „második forradalom", amelyet a latinamerikai népeknek meg kell vívniuk a múlt században a spanyol iga ellen vívott első forradalom után.

A kubai forradalom kifejezte — és ma is kifejezi azokat a parancsolóan szükséges társadalmi, politikai és gazdasági változásokat, melyeket forrón kíván a kubai nép túlnyomó többsége. Ez a magyarázata annak, hogy a Batista-diktatúra ellen létesült demokratikus frontban *parasztok, munkások, diákok, alkalmazottak, értelmiségiek, a kispolgárság és a nemzeti burzsoázia csoportjai egyesültek.* Amint a fegyveres mozgalom és az illegális munka kibontakozott a városban, csatlakoztak a leginkább plebejus elemek, valamint a kispolgárság és az értelmiség legradikálisabb elemei. Egyre inkább ezek határozták meg a mozgalom céljait.

Amikor felvirradt a forradalom győzelme, *az imperializmushoz kapcsolódó és az imperialistákat kiszolgáló reakciós burzsoázia kiszorult a politikai hatalomból, elnyomó apparátusa megsemmisült. Az ország irányítását a radikalizálódott városi kispolgárság vette át, a nemzeti burzsoázia nagy részével együtt, de jelentős befolyása volt a dolgok menetére a proletariátusnak és a dolgozó parasztságnak.*

Amint a forradalom tovább fejlődött és mélyült, egyre erősebben érvényesült a proletariátus és a parasztság részvétele és ideológiája. Bár a városi kispolgárság továbbra is az ország irányító társadalmi ereje maradt, a proletariátus és a parasztság növekvő

[7] A Macmillan kiadásban 1959-ben megjelent newyorki Almanach adatai szerint a kubai vasérckészletek 90 százaléka és az egész ércexport amerikai társaságok kezében volt.

[8] 1956 57-ben a Batista-diktatúra iparfejlesztésre 1,3 millió pesót irányzott elő, a forradalmi kormány egy év alatt 235 millió pesót fektetett be az iparba.

[9] A Kubai Népi Szocialista Párt 1944-ben alakult meg, mint a Kubai Kommunista Párt örököse és folytatója. Hosszú illegális, hősies tevékenységében megbecsülést és népszerűséget szerzett. A forradalom kezdete óta a párt szervezeti ereje és politikai befolyása állandóan növekszik.

Digitized by Google

befolyása alatt radikalizálódott. Fokozatosan kiszorították a negatív elemeket, pl. Urrutia volt elnököt és más hasonlókat. Ez is mutatta a forradalom vezetőinek szilárdságát és becsületességét. A pártütések és árulások útján beállt válságokban hívek maradtak a népi és nemzeti érdekekhez.

A Kubai Népi Szocialista Párt három hónappal ezelőtt fontos értekezletet tartott Havannában. A helyzet tüzetes tanulmányozása után hozott határozat megállapítja a forradalomnak az elmúlt időben megtett előrehaladását és elmélyülését. Ez megnyilvánul abban, hogy *a földreform megvalósulóban van, halad a paraszti* szövetkezeti mozgalom, szaporodnak a népboltok. A szakszervezeteket *megtisztítják. Munkás és parasztmilíciákat szerveznek, munkásőrségeket létesítenek az üzemekben. Javul a fegyelem, a technikai képesség és a forradalmi szellem a hadseregben. A forradalom pártjai között nő az összhang és az egység. A minisztertanács és a vezető szervek összetétele, haladó irányban változott. Gyarapodik az állami tulajdon, fejlődik a gazdasági tervezés és ellenőrzés. Összehívták a fejlődésben elmaradt országok konferenciáját Havannában, Egyiptom és Kuba védnöksége alatt. Aláírták a kubai gazdasági élet és a béke ügye szempontjából oly nagyjelentőségű szovjet—kubai megállapodást.*

A pártértekezlet figyelmének középpontjában *az állami tulajdon gyarapodása és a falusi szövetkezetesítés előrehaladása állott.*

A Központi Bizottság határozatot fogadott el, amely az 1960-as esztendőt „a forradalmi öntudat és a marxista—leninista ideológiai színvonal emelésének esztendejévé" nyilvánította. Az a célja, hogy a párttagság ezen az alapon jobban megértse a gazdasági és társadalmi átalakulás bonyolult folyamatait hazájában. Zárószavában a párt első titkára, Blas Roca. kijelentette: „A forradalom lefolyása nálunk nem felel meg semmilyen sémának. De megerősíti a marxizmus—leninizmus alaptételeinek megdönthetetlen igazságát."

Az északamerikai imperializmus és ügynökei mindent elkövetnek, hogy megbontsák a kubai egységet s törekvéseik fő célpontja természetesen a kubai kommunisták elleni hangulatkeltés. A kubai forradalom vezetői már sokszor rámutattak ezeknek a támadásoknak az igazi céljára; megmagyarázták, hogy a kommunistaellenességgel rést akarnak ütni a forradalom frontján. Antonio Nunez Jimenez, a kubai kereskedelmi delegáció vezetője júniusban tett moszkvai látogatása alkalmával így válaszolt az újságírók erre vonatkozó kérdésére: „Ez a párt, — a Népi Szocialista Párt —, a kubai nép legszegényebb rétegeit tömöríti. Nincsenek tagjai között tőkések, nagybirtokosok, háborús bűnösök, imperialista ügynökök. A kubai forradalom vezetői becsülik és tisztelik a kommunistákat... Mint a felszabadító hadsereg képviselője állíthatom, hogy küzdelmünk a közös harc mintaképe volt. Összefogva harcoltunk jó és becsületes célokért, amelyek a katolikusokat és a kommunistákat egyaránt lelkesítették". Majd Jimenez így fejezte be szavait: „Egyesüljön az egész kubai nép, kom-

Digitized by Google

munisták és katolikusok a forradalom ügyének védelmére!"

*

Az agresszív imperializmus elleni elkeseredett harc nehéz körülményei között a kubai forradalom alkotó munkája már számos eredményt tud felmutatni. A földreformmal párhuzamosan számos intézkedés történt a szövetkezés útjára lépő parasztság megsegítésére. 1260 traktort és 304 terepjáró lánctalpas traktort adott már a kormány a parasztoknak. Új termelési ágakat honosítottak meg. Az uzsorát a falun erélyesen elfojtották. 10 000 tanítót helyeztek el, s bevezették az általános oktatást az egész országban. Nagyszabású iskolaépítési program megvalósítása van folyamatban. Csupán Havanna külvárosaiban 52 modern iskolát építettek egy év alatt. 300 millió dollárt irányoztak elő egy tízéves építkezési terv keretében. Csak április és szeptember között 9493 ház építését kezdték meg, melyekben 30 000 munkás kap lakást, miután Havannában karácsony előtt 4872 dolgozó költözött új lakásba. A villanyáram díjának leszállítása következtében tetemesen megnőtt a villanyfogyasztás. Egészségügyi segítséget nyújtanak ma már a legelhagyatottabb vidékeken is, részben ingyen. Még a tőkés országok sajtója is elismeri, hogy „más szél fúj Kubában", és — mint a londoni Times írja: „Kuba történetében elsőízben a közpénzeket becsületesen kezelik".

Kuba külpolitikai helyzete is kedvezően alakul: a függetlenség útján halad, kiszélesíti és erősíti kapcsolatait a békepolitikát folytató országokkal. A szovjet—kubai megállapodáson kívül Kuba egyezményeket kötött más szocialista és semleges országokkal is. A szovjet—kubai megállapodás aláírása alkalmából Havannában kiadott közlemény hangsúlyozza, hogy Kuba és a Szovjetunió „tevékenyen együttműködnek az ENSZ-ben, hogy *biztosítsák a népek békés együttélését, együttműködését és barátságát*", valamint *„előmozdítsák a fejlődésben elmaradt országok megsegítését"*. Kuba kezdeményezte, hogy ezek az országok konferenciát tartsanak Havannában. Jorgal jelentette ki Jimenez az NDK-ban tett látogatása alkalmából, hogy Kuba mostmár a béketáborhoz tartozik. A kubai forradalomnak ez a független külpolitikája, s elsősorban ennek latin-amerikai kihatásai nem kevésbé nyugtalanítják az amerikai imperializmust, mint a gazdasági téren hozott imperialistaellenes intézkedések.

Az Egyesült Államok részéről fenyegető agresszió veszélye miatt a forradalom felfegyverkezik, s a népet a kitartó ellenállás szellemében neveli. Az új hadsereget hazafias és harcos szellem hatja át. A munkás- és parasztmilíciák létszáma nő. Minden parasztkörzetnek megvan a maga fegyveres különítménye. Fidel Castro az imperialista inváziós tervekkel kapcsolatban kijelentette: „Aki Kubában partra akar szállni, hogy országunk szabadságára törjön, az előbb megírhatja a végrendeletét."

A kubai forradalom a munkásmozgalmat és a nemzeti szabadságmozgalmakat foglalkoztató számos problémára újszerű megoldást talált; gazdag elméleti és gyakorlati tapasztalatokat nyújt.

Digitized by Google

A kubai felkelés győzelme megmutatta, hogy a népellenes, zsarnoki, az imperializmus támogatásából élő kormányzatok a látszat ellenére korhadtak és gyengék, tehetetlenek a harcos és egységes demokratikus erőkkel szemben. Még jóval a délkoreai, a törökországi és a japán események előtt az amerikai imperializmus „kubai bástyájának" leomlása megmutatta, milyen óriási erő rejlik a tömegek cselekvésében.

A kubai forradalom megmutatta, milyen nagy jelentősége van a parasztságnak a nemzeti szabadságharcban, s hogy milyen forradalmi lehetőségek rejlenek a parasztságban. Elsősorban azoknak az országoknak a munkáspártjai tanulhatnak ezekből a tapasztalatokból, amelyekben még uralmon van a gyarmati és feudális rend s ahol a lakosság zöme a parasztság. De valamennyi munkáspárt és az összes demokratikus mozgalmak világszerte értékes tanulságokat meríthetnek abból, ahogyan a kubai forradalom szembeszállt az imperialista agresszióval, amilyen bizalommal fordult a tömegekhez és ahogyan mozgósítani tudta a tömegeket az imperializmus mesterkedéseinek meghiúsítására.

A kubai forradalom fejlődésében megnyilvánul az új lehetőségeknek, a nemzeti felszabadító mozgalom kedvezőbb feltételeinek nagy jelentősége. Ezek a kedvezőbb feltételek abból adódnak, hogy az erőviszonyok megváltoztak a szocializmus javára. A kubai forradalom a Szovjetunióban értékes támaszt találhatott. Az imperialista gazdasági nyomás, mely a múltban annyiszor megfojtotta a függetlenségükért küzdő kis országokat, most nem tud eredményt elérni, ami főleg a szovjet segítségnek köszönhető. Amikor az USA kormánya elhatározta, hogy 700 000 tonnával csökkenti cukorbehozatalát Kubából, a Szovjetunió késznek nyilatkozott ezt a mennyiséget megvásárolni. Cukrot vásárolt Kubától most az Egyesült Arab Köztársaság is. Már július 5-én befutott a első szovjet nyersolaj szállítmány a havannai kikötőbe. A szocialista országok, valamint az összes békeszerető demokratikus erők szolidaritásának köszönhető, hogy az imperializmus forrófejű vezérei nem merik megismételni az 1899-ben elkövetett agressziót, amikor az amerikai Maine cirkáló döntötte el Kuba sorsát.

Hruscsov elvtárs a szovjet pedagógusok kongresszusán megmondta, vége annak a korszaknak, amelyben az imperialisták kényükre-kedvükre osztották fel és fosztották ki az országokat.

A kubai forradalomban annak a feltartóztathatatlan folyamatnak megnyilvánulásait kell látnunk, mely a latin-amerikai országokban egyre erősödik és amelynek győzelmes kimenetele ezen a félteken is véget fog vetni minden gyarmati uralomnak.

Politisz Janisz

Digitized by Google

A vietnami nép harca a szocializmusért és a nemzeti egységért

A vietnami nép augusztusi forradalmának és a népköztársaság megalakulásának 15. évfordulójára készül. Bár Vietnam népe a francia imperializmus behatolása óta, nyolc évtizeden át harcolt szabadságáért, mégis, csak a kommunista párt 1930. évi megalakulása óta van olyan vezetője, amely lehetővé tette győzelmét. Az 1945 augusztusi forradalom, a Vietnami Népköztársaság megalakulása, az antiimperialista ellenállás, a szocialista forradalom és a szocializmus építése Észak-Vietnamban — ezek a vietnami népnek és pártjának nagy győzelmei, a marxizmus—leninizmus győzelmei Vietnamban.

*

A Vietnami Munkapárt* megállapítása szerint az országban végbemenő forradalmi fejlődés két szakaszra osztható: az első szakaszban az imperialisták kiűzése, vagyis a nemzeti függetlenség kivívása és a feudalizmus felszámolása volt a feladat, a második szakasz pedig a szocializmus építésének időszaka.

Az első szakasz tehát a polgári demokratikus forradalom szakasza. E forradalom vezetője — Vietnam sajátos feltételei között — nem a burzsoázia volt, hanem a munkásosztály és annak pártja. Már 1930 óta a munkásosztály és kommunista pártja vitte a nemzeti szabadság zászlaját, minthogy a nemzeti burzsoázia gyenge és következetlen volt ahhoz, hogy a polgári demokratikus forradalmat vezesse.

Az 1945 augusztusi forradalom, amely a köztársaság kikiáltásához vezetett, lehetővé tette az imperialisták elleni szervezett ellenállást és az ország északi felének teljes felszabadítását. Ez a harc 1954-ig tartott.

A vietnami nép ezen győzelme a marxizmus—leninizmus győzelme egy gyarmati országban; cáfolata azoknak az elméleteknek, melyek szerint a marxizmus—leninizmus csak fejlett, civilizált országban érvényesíthető. Az augusztusi forradalom hatalomra juttatta a kommunista pártot, Ho Si Minh elvtárssal az élén.

Az országot azonban minden oldalról körülvették az imperialisták. Ebben a helyzetben a pártnak és a kormánynak igen rugalmas politikát kellett alkalmaznia anélkül, hogy az elvi kérdésekben meghátrált volna. Egymás után valósította meg a Függetlenségi Front programpontjait: a nemzeti függetlenség kivívását, a népi hatalom kiépítését, a népi hadsereg felállítását, az imperialisták által bevezetett adók megszüntetését, nemzeti bank alapítását, a földiáradék csökkentését, a hazaárulók birtokainak elkobzását és az imperialista vállalatok államosítását. Alig egy évvel az augusztusi forradalom győzelme után a Vietnami Demokratikus Köztársaság jelentős vívmányokat mutathatott fel.

* A Vietnami Munkapárt (Lao-Dong) 1951 márciusában alakult, mint az 1930-ban alapított Indokínai Kommunista Párt utóda. Taglétszáma 1959-es adatok szerint 500 ezer.

Digitized by Google

Az imperialista hatalmak azonban támadást indítottak a fiatal köztársaság ellen, hogy visszaszerezzék pozícióikat. A vietnami népnek fegyvert kellett fognia az ellenállási harcra. Amikor a harcok útján kivívták a békét, végbevitték a földreformot és ezzel megoldották a forradalom első szakaszának legfontosabb feladatát. Észak-Vietnam áttérhetett a második, a szocialista forradalom szakaszára.

Ismeretes, hogy az 1954. július 21-i genfi egyezmény, amely demarkációs vonalat vont a 17. északi szélességi foktól délre, Észak- és Dél-Vietnam között, egyben elrendelte, hogy két éven belül választásokat kell tartani a két országrész egyesítésére. De az amerikai imperialisták és lakájaik megakadályozták a választások végrehajtását, hogy fenntarthassák az ország kettéosztottságát és, hogy annak déli felét katonai bázisukká építhessék ki. Ezért Dél-Vietnamban az imperialista-ellenes és antifeudális forradalom még nem zárult le, a forradalom még első szakaszában van (nemzeti forradalom), Észak-Vietnamban viszont a forradalom a szocializmus építésében fejeződik ki.

Ilyen körülmények között a Vietnami Munkapárt egyidejűleg *két forradalmi stratégiát alkalmaz: Északon a szocialista forradalom, Délen pedig a nemzeti demokratikus forradalom stratégiáját.* A párt és a nép kettős feladata: Északon a szocializmus építése, a köztársaságnak szilárd bázissá való kiépítése az ország egyesítéséért folyó harc számára; Délen a nemzeti demokratikus forradalom folytatása, Dél-Vietnam felszabadítása az imperialista járom és a feudalizmus alól. E két feladat közös célja: a béke megerősítése, az ország egyesítése a függetlenség és demokrácia alapján.

A Vietnami Munkapárt Központi Bizottságának 15. plénuma 1959-ben a következőképp határozta meg a párt és az egész nép feladatát a jelenlegi időszakban: „Erősítsük egész népünk egységét, harcoljunk erőteljesen az országnak a függetlenség és a demokrácia alapján történő egyesítéséért, fejezzük be a nemzeti demokratikus forradalmat az egész országban, erősítsük Észak-Vietnamot, vigyük előre a szocializmus felé, tegyük Vietnamot békeszerető, egységes, független, demokratikus és virágzó országgá, és járuljon hozzá tevékenyen a béke védelméhez Indokínában, Délkelet-Ázsiában és az egész világon."

*

Az 1945 augusztusi forradalom előtt a kommunista párt kezdeményezésére összeült a nemzeti kongresszus, amely megválasztotta az ideiglenes kormány szerepét betöltő nemzeti felszabadító bizottságot. Ezen a történelmi nevezetességű kongresszuson egyhangúlag választották meg Ho Si Minht a nemzeti felszabadító bizottság elnökévé.

Az általános népfelkelés győzelmével az államhatalom a párt által vezetett nép kezébe került. Ez már nem burzsoá köztársaság, hanem népköztársaság, melyben a nép széles demokratikus jogokat élvez. Az 1946 januári választásokon minden 18. életévét betöltött vietnami polgár választhatott, beleértve a burzsoáziát és a földbirtokosokat is. Minhogy a burzsoázia és a földbirtokosok csak maroknyi csoportját alkották társadalmunknak a munká-

Digitized by Google

sok és parasztok millióihoz képest, a munkásosztály a párt irányításával a gazdasági, politikai és kulturális élet minden kulcspozícióját elfoglalhatta.

Ebben az időben, mint már mondottuk, a fő feladat az imperializmus és feudalizmus elleni harc volt, valamint a nemzeti demokratikus forradalom feladatainak megoldása. Ezért az államhatalom jellege az augusztusi forradalomtól kezdve az imperialistaellenes ellenállás egész időszakában a munkás-paraszt demokratikus diktatúrának felelt meg. Olyan sajátos helyzet alakult tehát ki, amelyben az állam — bár vezetése a munkásosztály és pártja kezében volt — nem a proletárdiktatúra funkcióit gyakorolta. De így is nagy hatékonysággal küzdött a „három ellenség": az éhség, az analfabétizmus és az agresszorok ellen. Ez az államhatalom képesnek bizonyult az antiimperialista ellenállás megszervezésére. Az 1946 végétől 1954-ig tartó ellenállási harc lényegében harc volt *a hatalom megtartásáért*. A marxizmus—leninizmus klasszikusai azt tanítják, hogy a hatalmat megszerezni nehéz, de az államhatalmat megtartani még sokkal nehezebb. A vietnami nép forradalma megerősíti ezt a tanítást: a hatalmat általános népfelkeléssel 12 nap alatt vívta ki, de 8—9 évig kellett harcolnia, hogy megtarthassa.

Az ellenállás első éveiben a kormány a földjáradék korlátozásának politikáját folytatta. A háború elhúzódása azonban egyre jobban megnehezítette a nemzeti hadsereg és a nép élelmiszerellátását, s ezért a kormány elhatározta, hogy mozgósítja a tömegeket az agrárreform végrehajtására. Így a földbirtokosokat mint osztályt likvidáltuk.

Miután a genfi egyezmény értelmében a népi kormány visszavonult Dél-Vietnamból, az országnak a 17. szélességi foktól északra fekvő része, mely teljesen felszabadult, áttérhetett a forradalom új szakaszára.

Észak-Vietnamban tehát az államhatalom most már a proletárdiktatúra funkcióit tölti be. Minthogy a kulcspozíciókat már az előző években is a párt-vezette munkásosztály tartotta kezében, nagyobb megrázkódtatások nélkül térhetett át új feladatainak végrehajtására.

Észak-Vietnam elmaradt agrárországból, amely gyarmati sorban élt, anélkül, hogy a kapitalista fejlődés minden fokát kialakította volna, a szocializmus felé halad. Az imperializmus és a feudalizmus csak nyomorúságot hagyott rá. Vietnam ipara igen kicsiny és kiegyensúlyozatlan, mezőgazdasága elmaradott. Az egész gazdaságban a kisárutermelés volt az uralkodó. Tudományról, technikáról beszélni is alig lehetett. Súlyosbította a helyzetet a 15 esztendős háború pusztításainak számos következménye. A gyarmatosítók, amikor kénytelenek voltak Észak-Vietnamot elhagyni, tőlük telhetően szétrombolták annak gazdaságát. Sőt hagytak ott még olyan elemeket, melyeket további szabotázzsal bíztak meg. Ehhez a pusztításhoz járultak azok a nehézségek, melyeket a gazdasági életben az ország kettészakítása okozott. Megannyi akadály a szocializmus építésének útjában.

Voltak azonban kedvező körülmények is: a vietnami népnek erős pártja volt, amely 30 év óta

Digitized by Google

irányította forradalmi harcait és nagy tekintélynek örvendett országszerte. A hosszú közös harcban szilárd szövetség kovácsolódott ki a munkásosztály és a lakosság zömét képező parasztság között. A burzsoázia pedig olyan jelentéktelen és gyönge volt, hogy el kellett fogadnia a belső átalakulást. A párt mellett állt a hősies hadsereg, a népi milícia, a népi rendőrség, melyek készek voltak harcolni a szocializmusért. Kedvező volt a nemzetközi helyzet is, minthogy a szocializmus már világrendszerré fejlődött.

A forradalomnak ebben a második, szocialista szakaszában meg kell valósítania a mezőgazdaság, a kézművesség, a kiskereskedelem szocialista átalakítását, meg kell teremtenie a kapitalista ipar és kereskedelem helyébe a szocialista ipart és kereskedelmet. Közöttük első helyen a mezőgazdaság szocialista átalakítása áll.

A szocializmusba való átmenet szakaszában eddig elért eredmények a következők: a parasztcsaládok 53 százaléka lépett be a mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe; a kézművesek 60 százaléka tagja a kisipari termelőszövetkezeteknek, a kiskereskedők 15 százaléka szövetkezeti kereskedelmi szervezetekben egyesült, és a kapitalista ipar és kereskedelem vállalatainak 45 százaléka (mely felölelte az ipari és kereskedelmi tőke 68 százalékát és az egész munkásság 65 százalékát) vegyes állami-magánvállalattá alakult, „háromnegyed szocialista" vállalattá, ahogy Vietnamban nevezik.

A nemzeti burzsoáziát illetően a vietnami munkásosztály a békés átalakítás politikáját alkalmazza, vagyis a termelőeszközöket nem sajátítja ki, hanem kártérítéssel államosítja, illetőleg alakítja át vegyes tulajdonná. A burzsoáziának politikai jogai is vannak, tagjai részt vehetnek a Népfrontban. Csak a burzsoázia reakciós elemei vannak kizárva a politikai jogok gyakorlásából: azok, akik nem tartják tiszteletben törvényeinket. A munkáshatalom azért lehet ilyen „engedékeny" a nemzeti burzsoázia iránt, mert az a gyarmatosított Indokínában maga is elnyomott, kicsiny és erőtlen osztály volt és nem szállhat szembe a proletárdiktatúrával. A burzsoázia nagy többsége tényleg együtt harcolt a dolgozó néppel az imperialisták és a feudális urak ellen és részt vett az ellenállásban, de osztályjellegénél fogva természetesen folytatni akarja a kizsákmányolást. Észak-Vietnamban, amely a szocializmus felé fejlődik, ez lehetetlen. A burzsoáziának látnia kell, hogy számára az egyetlen lehetőség a néppel való együttműködés, bele kell törődnie a szocialista átalakulásba.

Hol tart a Vietnami Demokratikus Köztársaság ezen az úton? Miután három évig, 1954—1957-ig, a háború sújtotta ország újraépítésére kellett fordítania minden erejét, 1958 elején megkezdte hároméves népgazdasági tervének végrehajtását. Ennek folyamán megkétszerezte a rizstermelést, amely 1959-ben elérte az 5,2 millió tonnát.* Észak-Vietnam, amely azelőtt a dél-vietnami rizstermelésre volt utalva, véget vetett az évszázados éhségnek, sőt már maga is exportál. A rizstermelést

* 1939-ben Észak-Vietnam rizstermelése alig 2,5 millió tonna volt.

Digitized by Google

hektáronként 2285 kg-ra növelte és az egy főre eső termelése elérte a 352 kg-ot. Ezzel a Vietnami Demokratikus Köztársaság egész Délkelet-Ázsiában a rizstermelésben első helyre tört.

A Szovjetunió, Kína és a szocialista tábor többi országai segítségével 29, a háborúban lerombolt üzemet állítottunk helyre. A Kínai Népköztársaság egyedül 72 üzem felépítésében segít. Közülük 31 már megkezdte a termelést. 1959-ben újabb 22 gyár kapcsolódott be a termelésbe.

A Vietnami Demokratikus Köztársaság 1959. évi költségvetésében 68,8 százalékot fordít gazdasági és kulturális rendszerének fejlesztésére, a dél-vietnami reakciós klikk viszont, amelyet Ngo Tinh Pien, az amerikaiak ügynöke vezet, költségvetésének 80 százalékát a hadigépezetre és az elhyomó apparátusra pazarolja, és csak 2,2 százalékát költi a gazdaságra.

Igen jelentősek Észak-Vietnam kulturális vívmányai. A francia imperializmus uralmának idején a lakosság 85 százaléka nem tudott írni, olvasni. Jelenleg az analfabétizmust megszüntnek tekinthetjük. Az 1959—60-as tanévben a tanulók száma a főiskolákon 7518, a technikumokon 18 100, az általános iskolákban 1 522 200 volt.*)

Vietnam a nagy erőfeszítések ellenére, mindmáig is gazdaságilag elmaradott ország, melyben az összes termelés 62 százalékát a mezőgazdaság adja, 20 százalékát az ipar. 18 százalékát pedig a kézműipar. Népünk kulturális színvonala is igen alacsony még, a tudomány és a technika elmaradott. 1961-ben kezdjük meg első ötéves tervünk megvalósítását. Az ötéves terv végére befejezzük a mezőgazdaság szocialista átalakítását, megtesszük az első lépéseket a szocialista iparosítás útján, lerakjuk a szocializmus gazdasági és műszaki alapjait, hogy korszerű, szocialista iparrá és mezőgazdasággá alakíthassuk át.

Számbavéve az 1954 óta elért eredményeket és átalakulásokat, a Vietnami Demokratikus Köztársaság nemzetgyűlése 1959 decemberében *új alkotmányt* fogadott el, melynek tervét Ho Si Minh terjesztette elő. Az új alkotmány 1960. január elsején lépett életbe. A május 8-án megtartott általános választásokon a választók 97,52 százaléka vett részt. Mivel azonban az amerikai imperialisták és lakájaik megakadályozták, hogy a választásokat egész Vietnamban megtarthassák, nemzetgyűlésünk úgy döntött, hogy azok a dél-vietnami képviselők, akiket 1945-ben választottak, az új parlamentnek is tagjai maradnak. Így az új nemzetgyűlés, mint elődje is, nemcsak Észak-Vietnamot, hanem az egész országot képviseli, kormányunk pedig az egész vietnami nép egyetlen legális kormánya.

*

A vietnami munkásosztály, bár fiatal és számban nem nagy osztály, erősen a fő ipari centrumokban összpontosult. Ez a munkásosztály, amely megismerte az imperialista, a feudális és a burzsoá elnyomást, forradalmi szellemű. Pártja, a Vietnami Munkapárt, a reformizmus és szociáldemokratizmus, valamint a trockizmus felett aratott ideológiai győ-

* A Vietnami Demokratikus Köztársaság lakossága 13 millió.

Digitized by Google

zelmei során, erős marxista—leninista párttá fejlődött. Hosszú éveken át a Szovjetunió, Kína és Franciaország kommunista pártjának segítségével képezte kádereit, amelyek megedződtek a francia gyarmatosítók és a hazai feudálisok elleni kemény, véres harcokban. A vietnami börtönök és koncentrációs táborok sok-sok harcosunkat zárták kapuik mögé. A vietnami kommunisták nem egy vezetője adta életét a munkásosztály és a nép ügyéért. Az imperialisták és feudálisok kegyetlen terrorja ellenére a párt évről évre növelte tagjainak számát.

A helyzet és a harc jellegének változásai folytán a párt szervezeti formái is váltakoztak. Évekig egységes párt állt fenn egész Indokínában, vagyis Vietnamban, Laoszban és Kambodzsában.* A francia gyarmatosítók uralmának idején Indokína politikai, gazdasági és kulturális vonatkozásban is egységes kormányzat alatt sínylődött. Helyes volt tehát, hogy a párt is egységes legyen mindhárom országban, s így egységesen harcolhasson a gyarmatosítók ellen. 1945-ben az Indokínai Kommunista Párt vezette nemcsak a vietnami nép általános felkelését és harcát a hatalomért, hanem a laoszi és a kambodzsai nép általános felkelését is. A kommunista párt vezetésével ez utóbbi két ország népe haladó kormányt vívott ki magának, melyet azonban a francia imperialisták néhány hónappal később felszámoltak. Mégis Laosz, Kambodzsa és Vietnam népei ezekben a harcokban végérvényesen széttörték a hajdani „Francia-Indokína" kereteit, s ezt a francia gyarmatosítók erőfeszítései sem képesek újra visszaállítani. A népek börtönéből, ami Francia-Indokína volt, három új állam tört ki: Vietnam, Laosz és Kambodzsa.

E három ország különbözőképp fejlődött és ez a kommunista párt szervezetében is változásokat tett szükségessé. A három országnak nem lehetett többé egyetlen közös pártja és ezért II. kongresszusán, 1951-ben az Indokínai Kommunista Párt elhatározta, hogy három párttá alakul át. Az Indokína Kommunista Pártjából leszakadt vietnami rész lett a Vietnami Munkapárt. A laoszi és kambodzsai rész kettévált és két külön, forradalmi, függetlenségi párttá alakult, melyek Kambodzsa és Laosz népének további harcát irányítják. A szétválás előtt Indokína Kommunista Pártjának 700 ezer tagja volt.

A Vietnami Munkapárt összetétele tükrözi az ország elmaradottságát: 1959-ben tagjainak csupán 4 százaléka volt munkás, 84 százaléka paraszt volt, 8 százaléka pedig kispolgári származású. Megalakulásának 30. évfordulója alkalmából a párt kampányt indított a taglétszám emelésére és a párt összetételének megjavítására. E kampány során több mint 50 000 élenjáró dolgozót vett fel, s így taglétszáma elérte a félmilliót.

Hogy a párt tagságának túlnyomó többsége paraszt, az azt mutatja, hogy jelentős befolyása van az ország legszélesebb rétegeiben. De ebből az összetételből bizonyos nehézségek is származnak: a kispolgári ideológiai befolyás megnehezíti a párt propagandamunkáját. Ezért a párt egyrészt nagy erőfeszítéseket tesz a

* Vietnam, Laosz és Kambodzsa együtt alkották Francia-Indokínát.

Digitized by Google

marxizmus—leninizmus oktatására, másrészt a pártban a munkásosztály arányának további emelésére.

A nemzeti burzsoázia körében vannak olyan tendenciák, amelyek tagadják a párt vezető szerepének szükségességét. Bár a nemzeti burzsoázia számszerűleg kicsiny és alig van tapasztalata a politikai harcokban, mégis igényt támaszt a nép mozgalmának irányítására. Megkísérli, hogy a társadalmi élet különböző területein gyengítse a párt vezető szerepét, különösen olyankor, amikor pártunk bizonyos nehézségekkel küzd. A vietnami nemzeti burzsoáziának kettős jellege van, egyrészt az imperializmus és feudalizmus által régtől fogva elnyomott osztály; másrészt a munkásság kizsákmányolásából élő osztály, amely fél a forradalmi munkásságtól. A nemzeti burzsoázia ki akarta használni a nép forradalmi mozgalmát arra, hogy megszabaduljon az imperialistáktól és a feudális uraktól, hogy aztán kialakítsa az országban a kapitalizmust, és folytassa a munkásosztály kizsákmányolását. A kommunista párt ezért kettős politikát alkalmaz vele szemben: szövetségesévé tette az imperializmus és feudalizmus elleni harcban, de állandóan szembenáll negatív vonásaival. Nyíltan kimondja, hogy a nemzeti burzsoázia csak úgy vehet részt a forradalmi mozgalomban, ha elfogadja a párt vezetését. A nemzeti burzsoázia szavakban elfogadja a párt vezetését, de titokban igyekszik gyengíteni azt. Ezért a burzsoá tendenciák elleni harc elengedhetetlen és állandó feladatunk.

A párt vezető szerepének védelmében különösen keményen küzdöttünk 1956 vége felé, amikor a nemzetközi helyzet és országunk belső helyzete hátrányosan alakult. Az ellenforradalom kitörése Magyarországon, az agrárreform végrehajtásában felmerült nehézségek saját hazánkban és az imperialisták ügynökeinek aknamunkája felbátorította a vietnami nemzeti burzsoáziát, hogy támadást indítson pártunk vezetése ellen. Törvénytelen árdrágítással, árurejtegetéssel, feketepiac szervezésével, az állami kereskedelem elleni támadásokkal kezdte, majd a kapitalizmus szabad fejlődését követelte és azt, hogy a politikai, gazdasági és a kulturális életben vezető szerepet kapjon. A burzsoázia egyes értelmiségi képviselői „a forradalom értelmiségi vezetéséről" szóló elméletet terjesztették. Azt magyarázták, hogy „az atomkorszakban" az emberiség sorsa a tudósoktól függ és ezért a társadalmi élet vezetője az értelmiség kell, hogy legyen. „Az irodalom irányítói legyenek az írók, a művészeteket irányítsák a művészek, a szakterületeket irányítsák a szakemberek" — mondották.

Egyes burzsoá értelmiégiek azt a véleményüket hangoztatták, hogy a pártnak vannak tapasztalatai a fegyveres és a politikai harc terén, és ott indokolt is vezető szerepe, de a kultúrában a pártnak nincs tapasztalata, tehát a kulturális ügyeket rájuk kell bíznia. Mi azt válaszoltuk: igaz, ti szakértői vagytok a kultúrának, de csak a burzsoá kultúrának, a szocialista kultúrához ti még nem értetek. Márpedig mi nem burzsoá, hanem szocialista kultúrát akarunk, s ezt elérni csupán a munkásosztály, és annak vezető pártja képes.

Digitized by Google

A párt ereje tömegkapcsolataiban rejlik. A Vietnami Munkapártnak a tömegmunkában kiváló hagyományai vannak. Annakidején képes volt arra, hogy az összes hazafias és haladó erőket összefogja a nemzeti egység frontjában, s megvalósítsa a nemzeti egységet az imperializmus és a feudalizmus elleni harcban. A nemzeti egységfront alapja a munkásság és a parasztság, a *munkás-paraszt szövetség*. Ennek az egységnek az építése harcban ment végbe: pártunk kétfrontos harcot vívott, egyrészt a szektásság, másrészt az elvtelen egység, a jobboldaliság ellen. A „harc nélküli egység" valójában tagadása annak, hogy a pártnak kell vezetnie a nemzeti egységfrontot. Másrészt: a „harc egység nélkül" szétmorzsolhatja a nemzeti egység frontját, melyet a párt épített. A Vietnami Munkapárt tapasztalatai az mutatják, hogy az egységpolitika helyes módja: az osztályerők egyesítésének és a harcnak az egysége. Az ilyen politika védi meg a párt vezető szerepét, erősíti az egységfront bázisát, a munkás-paraszt szövetséget, biztosítja az egységfront valóban széles kibontakozását.

Forradalmunk az egész nép műve. A párt nem pótolhatja a tömegeket, be kell hatolnia a tömegekbe és a tömegekkel együtt kell harcolnia úgy, hogy vezeti forradalmi mozgalmukat.

A párt tömegkapcsolata, vezető szerepének elismerése, különösen az agrárreform végrehajtásáért folytatott harcokban bontakozott ki. A parasztok mozgósítása a reform megvalósítására hozzájárult a volt földbirtokosok átformálásához is, akiknek nagy része új életet kezdett. A földreformért folytatott harc a falun új erkölcsi felfogást terjesztett el, amely elítéli a kizsákmányolást, megbecsüli a becsületes, alkotó munkát.

A tömegek mozgósítása nagy szerepet játszik az ipar és a kereskedelem szocialista átalakításában is. Az üzemek átalakítása vegyes állami-kapitalista üzemekké, éles osztályharcban megy végbe, mely csak a tömegek, a munkásság mozgósításával lehet sikeres. A munkásosztálynak kell gondoskodnia arról, hogy az átalakított üzemekben a termelés növekedjék. A munkásosztály sokat tesz azért, hogy a burzsoá osztály tagjait becsületes dolgozókká nevelje át.

A párt tömegeket mozgósít a szocialista kultúra megteremtésére is. Az irodalomban, a művészetekben a munkásosztály igényeit, erőfeszítéseit igyekszik érvényesíteni.

A párt tömegpolitikája érvényesül munkastílusának kialakításában, a szubjektivizmus, a dogmatizmus és a hiúság elleni harcában. Harcol tagjainak kicsinyes munkamódszerei ellen, melyeket régi paraszti sorsukból hoztak magukkal. A helyes munkastílus kialakításában egyesítette a marxizmus—leninizmus forradalmi szellemét népünk nemzeti forradalmi hagyományaival, a marxizmus—leninizmus tudományosságát lelkiismeretes munkánk tradícióival: a kitartással, az élet anyagi feltételeivel kapcsolatos szerénységgel. A Vietnami Munkapárt internacionalista párt, mely a marxizmus—leninizmus alapján áll, és ettől elválaszthatatlanul nemzeti párt is, amely folytatja és továbbfejleszti népünk leghaladóbb hagyományait.

Pártunk most készül III. kong-

Digitized by Google

reszusára. Ezen beszámol a II. kongresszus óta végzett munkájáról, azokról az eredményekről, melyeket a béke helyreállítása óta elért. A kongresszus kimunkálja pártunk politikai irányvonalát és azokat az irányelveket, melyek alapján a párt a néppel együtt tovább harcol a szocializmus felépítéséért országunk északi részén és az ország egyesítéséért. Szeptemberi kongresszusunk új lépést tesz előre országunk fejlődésében, a marxizmus—leninizmus fejlődésében hazánkban.

Tran Hong Chuong

Az amerikai politika veresége a Távol-Keleten

Eisenhower elnöknek valószínűleg utolsó nemzetközi ténykedése volt, hogy körutazást tett az Egyesült Államok távolkeleti támaszpont-rendszerének fő állomásain, anélkül, hogy sikerült volna elérnie a legfontosabb állomást: Tokiót. Ez az út erőteljes és látványos formában hozta felszínre az amerikai politika gyengeségeit, sőt ezen túl *az egész imperialista hatalmi szerkezet elavultságát.* A nyugati lapok azt írták *Eisenhower* útjának kudarcáról, hogy rosszul időzítették a látogatást, és nem vették figyelembe a japánok „nemzeti érzékenységét". De többről van itt szó, s ezzel az érveléssel csupán a kudarc mélyebb okait igyekeznek leplezni a nyugati közvélemény előtt, miután a kudarc tényét lehetetlen letagadni és szembe kell nézniök a következményekkel is.

„ILYESMI MÉG SOHASEM TÖRTÉNT AMERIKAI ELNÖKKEL"

A teljes igazság az — amire egyébként egyes elfogulatlanabb nyugati megfigyelők is felfigyeltek —, hogy Eisenhower személyét és az Egyesült Államok egész politikáját ért súlyos vereség *alapjaiban rendítette meg az imperialista hatalmi rendszert.* Az elnök a „béke előharcosának" rokonszenves szerepében szeretett volna megjelenni az ázsiai népek előtt, s ehelyett egy kegyetlen és alattomos erőszak-rendszer leleplezett képviselőjeként volt kénytelen útnak indulni. De akármilyen súlyos volt is az elindulása előtt elszenvedett presztizsveresség, ez még önmagában nem rendítette volna meg az imperialisták egész hatalmi rendszerét. Sőt, az imperialista politika irányítói bele is törődnének egy olyan válságba, mely pusztán *a lelépő elnök személyi tekintélyének összezúzásával* jár, s ennél nem megy tovább. De ez persze lehetetlen. Bár a nyugati sajtó gyanús egyöntetűséggel az első napokban igyekezett *az egész válságot Eisenhower személyére koncentrálni,* mégis kiviláglott, hogy ez az USA imperialista politikájának megszégyenülése. A *Daily Express* például azt írta, „Eisenhower úgy marad meg az amerikaiak emlékezetében, mint az az elnök, aki ledöntötte talpazatáról az Egyesült Államok tekintélyét". A *Times* szerint a háború óta

Digitized by Google

amerikai elnök és amerikai kormány tekintélye még nem szenvedett ilyen csorbát. A *Guardian* már tovább ment egy lépéssel és azt írta, a távolkeleti kudarc végső következményeiben oda fog vezetni, hogy egészében összeomlik az amerikai fal, amelyet a „globális stratégia" elképzelései alapján a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság köré vontak. Az amerikai sajtóban talán még soha nem volt olvasható annyi kétségbeesett hangú elmefuttatás, mint a távolkeleti kudarc napjaiban. A *New York Times* azt hangoztatta, hogy az egész nyugati világ súlyos politikai, lélektani és propaganda-vereséget szenvedett Japánban. *Salisbury*, a New York Times publicistája, aki elkísérte Eisenhowert távolkeleti útjára, azt írta, hogy az elnök környezetében a csüggedés hangulata olyan erős volt, mint a legsúlyosabb csatavesztések idején. A *New York Herald Tribune* szerint „ilyesmi még sohasem történt amerikai elnökkel".

A VERESÉG IGAZI OKAI

Ilyen és hasonló hangú megjegyzésekkel kísérte a nyugati sajtó Eisenhower kudarcát. Amiről viszont hallgatnak a nyugati lapok, vagy igyekeztek megtévesztő beállításban írni, az a következő: Eisenhower olyan helyzetben vállalkozott a távolkeleti körútra, amikor az U—2-vel végrehajtott provokáció következtében az *amerikai politika agresszív jellege az egész világ előtt lelepleződött.* A Szovjetunió miniszterelnöke megfelelően éles megvilágításba helyezte Eisenhower elnök személyes részvételét és felelősségét ebben a politikában, s rávezette a világ közvéleményét azoknak az összefüggéseknek a felismerésére, amelyek az amerikai vezetők kétszínű magatartása, alattomos taktikája és a csúcsértekezlet elmaradása között kimutathatók. Miben áll ez a kétszínűség? Mindenekelőtt abban, hogy miközben Eisenhower elnök és néhány más vezető nyugati politikus úgy viselkedett, mintha elfogadnák a békés együttélés elveit, Eisenhower azzal a hátsó gondolattal ment el a csúcstalálkozóra, hogy ezt a legmagasabb szintű értekezletet hidegháborús irányba torzítja el. *Camp David szellemének elárulása* már akkor megkezdődött, amikor az Egyesült Államok elnöke a német kérdésben engedményeket tett Adenauernek, s arról biztosította őt, hogy Párizsban tárgyalni fog Berlin helyzetéről, de „egy tapodtat sem enged", jóllehet már a külügyminiszterek genfi értekezletén győzött az a felfogás, hogy az abnormális berlini helyzetet rendezni kell, s ezt maga Eisenhower elnök is több ízben leszögezte. A csúcsértekezletet megelőző imperialista sajtókommentárokból és politikai nyilatkozatokból egyre erőteljesebben csengett ki az a vezérmotívum, hogy a Nyugatnak a berlini kérdésben hajthatatlanságot kell tanusítania.

A csúcsértekezlet napirendjén szereplő más fontos kérdésekkel kapcsolatban is a teljes és hajthatatlan negáció alapjára helyezkedtek, nyilvánvalóan azzal az eltökéltséggel, hogy a megoldásra váró problémákat befagyasztják. Abban a kérdésben is, amelyben általános vélemény szerint, az atomhatalmak a legközelebb állottak a megegyezéshez — a nuk-

Digitized by Google

leáris fegyverkísérletek beszüntetésében —, Eisenhower elnök eltorlaszolta a megegyezés útját azzal a kijelentésével, hogy az Egyesült Államok folytatni kívánja a kísérleteket, akármilyen álláspontra jussanak is Genfben az atomszakértők. Meg kell jegyezni: a csúcsértekezlet esélyeit legóvatosabban értékelő megfigyelők is egyetértettek abban, hogy ezen a területen lehet valamilyen pozitivumot remélni. Ezt a halvány reményfoszlányt is igyekezett az Egyesült Államok kormánya jóelőre szétszaggatni.

A csúcsértekezlet meghiúsulása után a tízhatalmi genfi értekezleten világosan kiderült, hogy a nyugatiak egyáltalán *nem készültek fel a leszerelés érdemi vitájára*, jóllehet maguk is elismerték, vagy legalábbis nem győzték hangoztatni, — hogy a kormányfői találkozó legfontosabb tanácskozási programjának tekintik a leszerelés előmozdítását. A genfi leszerelési értekezlet egész menete arról tanúskodott, hogy a nyugatiak nem akarják a leszerelés megvalósítását, de ahhoz már nincs bátorságuk, hogy nyíltan elutasítsák a leszerelés eszméjét. Tehát alapjában véve olyan kérdésről folytattak tárgyalásokat, amelynek megoldásától inkább féltek, semmint akarták volna azt. A Szovjetunió és azok a szocialista országok, amelyek részt vettek e tárgyalásokon, társadalmi, politikai és gazdasági szerkezetük logikája szerint jártak el és *tényleg azt akarták elérni, amiről tárgyaltak: az általános és teljes leszerelést.*

A Szovjetunió azt a javaslatot, amellyel a csúcsértekezlet leszerelési vitájára felkészült, nyomban a csúcsértekezlet meghiúsulása után a genfi tízhatalmi bizottság elé terjesztette. Ebből a javaslatból is meg lehet ítélni, hogy a Szovjetunió a csúcsértekezleten is, és a későbbiekben is reális tárgyalási alapot igyekezett teremteni a leszerelés megvalósításához, és olyan tervet dolgozott ki, amelyben helyet kaptak lényeges nyugati elgondolások is. Sőt, a leszerelési intézkedések sorrendjének megállapításánál egy nyugati javaslatot fogadott el kiindulási pontként, nevezetesen a franciáknak azt a javaslatát, hogy a leszerelést kezdjék a nukleáris fegyverek szállítására alkalmas eszközök megsemmisítésével. Az ilyen kiindulási pont elfogadása nemcsak azért lett volna érthető a nyugatiak részéről, mert hiszen saját javaslatukról van szó, hanem azért is, mert mindenki tudja, hogy ezen a területen — a rakétatechnika területén — a Szovjetunió messze előtte jár a Nyugatnak. Ennek ellenére a nyugatiak a genfi tárgyalásokon következetesen szembehelyezkedtek ezzel a javaslattal, sőt még attól sem riadtak vissza, hogy olyan kínos helyzetbe kerüljenek, mint a szociáldemokrata Jules *Moch*, a francia delegáció vezetője, aki saját javaslatai ellen igyekezett kényszeredett érveket felsorakoztatni. A tízhatalmi bizottság több mint két héten át azzal töltötte idejét, hogy a nyugati küldöttek általános semmitmondásait hallgatta, és még csak odáig sem jutott el, hogy a szovjet javaslat érdemi vitáját megkezdhette volna. Ebből a helyzetből a Szovjetunió végül is levonta a megfelelő következtetéseket: elhatározta, hogy

Digitized by Google

a leszerelés kérdését az ENSZ-közgyűlés őszi ülésszaka elé terjeszti, és — miután Genfben a nyugatiak megakadályozták a komoly vitát — a tízhatalmi bizottság kiszélesítését javasolja.

Az egész világ közvéleménye levonhatta azt a következtetést, hogy a Szovjetunió komolyan felkészült a megoldás előmozdítására, mégpedig olyan módon, hogy messzemenően figyelembe vette tárgyaló partnereinek korábban ismertté vált elképzeléseit. Viszont meg lehetett ítélni azt is, hogy a *nyugati kormányfők tulajdonképpen fel sem készültek a leszerelés megvitatására.* Hol van az a nyugati terv, aminek alapján az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormánya a csúcsértekezleten e legfontosabb kérdésről tárgyalni akart? Ahogy a csúcsértekezlet meghiúsulása következtében a Szovjetunió elvitte saját tervét Genfbe, ugyanúgy elvihették volna a nyugatiak is a magukét, ha lenne ilyen tervük. Az imperialista hatalmak képviselőinek genfi magatartása, amelyben a teljes felkészületlenség is szerepet játszott, újólag és igen hatásos formában leplezte le a nemzetközi tárgyalásokhoz, s az elmaradt csúcsértekezlethez való hozzáállásukat.

Nyilvánvaló, hogy ez a magatartás nem keltett bizalmat a világ népeiben az amerikai politika iránt, s így igazán nem csodálkozhattak az Egyesült Államok vezetői, ha *az elnök első nagyobb vállalkozása a párizsi kudarc után csak tovább fokozta a bizalmatlanságot és természetszerűleg újabb, még súlyosabb vereséghez vezetett.*

BŰNBAK KERESÉS ÉS KÉPTELEN ELMÉLETEK

Az Egyesült Államok vezető köreiben a vereségsorozat pánikhangulatot keltett s mint ilyenkor szokás, izgatott hangon bűnbak után kiabáltak. Ki követte el a hibát? — kérdik az amerikai lapok, sőt egyesek felvetik azt a kérdést is: vajon az Egyesült Államok egész külügyi apparátusa feladatainak magaslatán áll-e? Persze az már nem merül fel náluk, hogy egyáltalán *lehet-e jól csinálni egy alapjaiban, egész természetében rossz politikát, mely ellentmond a történelmi helyzetnek, a tényleges erőviszonyoknak és semmibe veszi a népek természetes szabadságigényét, pontosabban: a különböző országok nemzeti érdekeit az Egyesült Államok hatalmi törekvéseinek igyekszik alárendelni.*

Kétségtelen, hogy az Egyesült Államok részéről hibák is történtek, amelyeket hosszan elemez a nyugati sajtó. A részlethibák, vagy ha úgy tetszik, hibás taktikai lépések elemzése mellett azonban a nyugati sajtó hallgat arról, hogy az Egyesült Államok vezetői tökéletesen elveszítették érzéküket a való helyzet józan megítélése iránt. Jellemző ebből a szempontból, hogy az amerikai kormány az U—2 körül támadt nemzetközi botrányból úgy akarta kivágni magát, hogy *nyílt támadásba kezdett a szuverénitás eszméje ellen.* Herter külügyminiszter képtelen elméletek gyártására adta magát, hogy bebizonyítsa a szuverenitás elvének „elavultságát". Ez volt a célja hirhedt pittsburg-i eszmefuttatásának a „nyílt" és a „zárt" társadalmakról. Igazán nem meglepő, hogy a

Digitized by Google

szuverenitás eszméje ellen megkísérelt, egyébként éppoly ostoba, mint nevetséges támadás visszafelé sült el. A „kémkedés szabadságának" és a beavatkozás speciális imperialista „jogának" elismertetéséért folytatott „magas elvi színvonalú" vállalkozás mindjárt az elején csődöt mondott. Nagy sietve elhallgattatták Hertert, aki úgy látszik, energikus és vakbuzgó elődjétől nem örökölt semmi mást, csak a képtelen elméletek kiagyalására és kifecsegésére való hajlamot. De mire Herter száját befogták, már késő volt, és az amerikai sajtó is kénytelen volt elismerni, hogy *az Egyesült Államokat vezetőinek minden nyilatkozata még mélyebben belebonyolítja abba a kínos, sőt szégyenletes helyzetbe, amelyet a Pentagon provokációi teremtettek.* Úgy látszik ebben a bonyolult helyzetben pánikba esett mind a Pentagon, mind a külügyminisztérium, sőt a Fehér Ház is. Csak így lehet megmagyarázni, hogy ebben a kiélezett helyzetben, amikor az Egyesült Államok politikája és maga az elnök ennyire lelepleződött a világ előtt, tanácsadói nemhogy visszatartották volna Eisenhowert a távolkeleti körúttól, hanem meggyőzték, hogy csakis ilyen módon lehet visszaállítani az Egyesült Államok megrendült presztizsét. Nyilván erre értette néhány amerikai lap, hogy a látogatás „rosszul volt időzítve". Ez igaz ugyan, de csak kis része az igazságnak. Valójában egy régóta esedékes robbanás következett be az amerikai hatalmi szervezet legexponáltabb, ázsiai frontszakaszán. Eisenhower látogatásának ebben csak annyi része van, hogy nem sikerült leszerelnie a robbanást, sőt még látványosabbá tette.

VIHAR A JAPÁN—AMERIKAI SZERZŐDÉS KÖRÜL

Az esemény-sorozat, amely politikai földrengéshez vezetett Japánban, megrázkódtatta az Egyesült Államok támaszpontrendszerének egész hálózatát, elsöpört a helyéről két megbízható csatlóst, *Li Szin-man* délkoreai elnököt és *Menderesz* török miniszterelnököt, napirendre tűzte az Amerika-barát *Kisi-kormány* távozását és *Csang Kaj-sek* politikai hullájának végleges elföldelését is.

Ami a Kisi-kormány helyzetét illeti, úgy látszik, maguk az amerikaiak sem szántak nagyobb szerepet a liberális-demokratapárti miniszterelnöknek, mint azt, hogy bármi áron hozza tető alá a japán—amerikai katonai szerződést. Az Egyesült Államok vezető köreiben is világosan látták, hogy az egyezmény rendkivül népszerűtlen Japánban, hiszen ha az úgynevezett sanfranciscói egyezményben foglalt megszállási rendszabályokhoz képest némi (inkább csak formai) engedményeket tartalmaz is, *lényegileg az amerikai megszállás fenntartásának az okmánya.* Holott Japánt a második világháborúban elszenvedett veresége után az amerikai imperialista kormány úgy akarta újra talpraállítani, hogy távolkeleti stratégiai támasza legyen. De tizenöt évvel a háború befejezése után Japán végre szabadulni szeretne az amerikai megszállástól és saját nemzeti érdekeinek megfelelő bel- és külpolitikára igyekszik áttérni. Japán tele van súlyos szociális ellentmondásokkal, a szélső nacionalizmus és a de-

Digitized by Google

mokrácia különböző válfajainak ellentéteivel, de ebben az alapkérdésben: az ország nemzeti függetlenségének kérdésében — egy maroknyi, az amerikai monopóliumokkal összefonódott üzleti és politikai csoport kivételével — az egész japán társadalom egyetért.

Egyes nyugati lapok úgynevezett távolkeleti szakértői igyekeztek bebizonyítani, hogy a fő hibát Eisenhower ott követte el, amikor az amerikai támaszpontrendszer olyan állomásain keresztül közeledett Japán felé, mint a Fülöp-szigetek, Tajvan és Dél-Korea. Ilyen módon ugyanis a százmillió lakost számláló Japánt is besorolta az amerikai támaszpontok rangsorába, s ezzel is megsértette a japánok nemzeti önérzetét. Ehhez járul, hogy a japán nép még nem heverte ki Hirosima és Nagaszaki rettenetes sebeit. Mindebben van némi igazság. De azért nem csak emiatt van szó Japán „sértett nemzeti önérzetéről", hanem azért is, mert *a szoros amerikai függőség sérti Japán nemzeti érdekeit, a japán területen felállított amerikai támaszpontok pedig fenyegetik Japán biztonságát.* Minden többékevésbé felelős érzésű japán, — álljon ennek az egyébként bonyolult és ellentmondásos társadalmi rendszernek bármely pontján —, elutasítja azt, hogy hazája sorsát kiszolgáltassa egy olyan idegen politikának, mely *Japánt elszigeteli az ázsiai térségben hagyományos piacaitól és az Ázsiában végbemenő óriási történelmi fordulattól.* Már legutóbb is, a SEATO-értekezlet alkalmával, több amerikai szemleíró felhívta a figyelmet arra az ellentmondásra, amely Washington kínai politikája és az Egyesült Államok távolkeleti szövetségeseinek nemzeti érdekei között fennáll, s amely a Kínai Népköztársaság erősödésével egyre tovább mélyül.

A japánok is érzik ezeket az ellentmondásokat és semmi sem érthetőbb, mint az, hogy igyekeznek megszabadulni tőlük. Azt sem nehéz felismerni, hogy a japán—amerikai szerződés még mélyebbre taszítja Japánt a vazallusi helyzetbe és még hatékonyabbá, még veszélyesebbé teszi számára azokat az ellentmondásokat, amelyek nemzeti érdekei és az Egyesült Államok ázsiai politikája között fennállnak.

Amikor Kisi vállalkozott arra, hogy ezt a harakiri-szerződést elfogadtatja a parlamenttel, tudnia kellett: a legnépszerűtlenebb szerepet vállalja, amelyet valaha japán politikusra kiosztottak. Az amerikaiak azonban egy szempontból elszámították magukat, amikor azt képzelték: a japán—amerikai szerződés kierőszakolásával nem kockáztatnak mást, mint legfeljebb azt, hogy Kisi megbukik. Úgy látszik, maga Kisi is igyekezett a bukás rizikójába mélyebben bevonni amerikai megbízóit. Amikor a tömegek nyomására végülis becsapta az ajtót a már küszöbön álló Eisenhower elnök előtt, talán nem is egészen az elnök biztonságáért aggódott. Kisi bukása elkerülhetetlenné vált ugyan, de az Egyesült Államok elnöke számára a következmények még súlyosabbak. E következményekről az egyik leghangosabb amerikai hidegháborús szócső, a Newsweek is megállapítja: „Amerika egész történelme során egyetlen elnök sem szenvedett el ekkora meg-

Digitized by Google

aláztatást." Ez azonban *csak a tüneti része* a dolognak. A lényeg az, hogy az Egyesült Államok vezetőinek szembe kell nézniük a japán nép többségének azzal az elszánt akaratával, hogy kiszabadítják hazájukat az amerikai kötelékek hálójából.

Az amerikai imperialisták és japán lakájaik a japán dolgozó tömegek akarata ellenére álnok módon keresztülerőszakolták a japán—amerikai katonai szerződés ratifikálását. Ezzel azonban a harc nem fejeződött be. Azok a haladó erők, amelyek a japán nép többségének akaratát képviselik, törvénytelennek tekintik a ratifikációt és követelik a szerződés felbontását. A harc élén továbbra is a munkásosztály pártjai — a Japán Szocialista Párt és a Japán Kommunista Párt — valamint a hatalmas japán szakszervezetek állnak. Az imperialista propaganda — a régi recept szerint — most is kommunista aknamunkáról, a „vörösök felforgató akcióiról" kiabál. Ezzel szemben, mint már annyiszor, csak elárulja magát és akaratlanul is azt bizonyítja, hogy a kommunisták mindenütt ott vannak; ahol a nép érdekeinek védelméről, az imperializmus elleni harcról van szó. A harc, amelyben a japán dolgozók milliói vesznek részt — egyedül a június 4-i általános politikai sztrájknak ötmillióhatszázezer résztvevője volt — már eddig is hozott eredményeket az Eisenhower-látogatás meghiúsításán kívül is, mint pl. a Kisi-kormány lemondása és az amerikaiak meghátrálása az U—2 kémrepülőgépek Japánban való állomásozása ügyében. A legnagyobb eredmény azonban a japán nép széles rétegeinek tömörülése a haladó erők köré, a japán munkásmozgalom megerősödése a harcban, ami legfőbb záloga annak, hogy a japán nép harca el fogja érni alapvető céljait is.

SEMLEGESSÉGI IRÁNYZAT VAGY AMERIKAI FÜGGŐSÉG

Az amerikaiak is kénytelenek elismerni, ha közvetett módon is, hogy Japán lakosságának túlnyomó többsége támogatja az amerikai függőség felszámolásáért folyó küzdelmet. A japán—amerikai katonai szerződés életbeléptetése ellen folyó rendkívül heves harcról, — amelynek egyik hatásos, de mégsem a legfontosabb epizódja volt Eisenhower látogatásának energikus visszautasítása, — amerikai lapok azt írják, hogy „a legszomorúbb az egészben a japán lakosság tüntető passzivitása, amellyel a legkülönbözőbb típusú emberek a hatóságok kétségbeesett erőfeszítéseivel szemben viseltettek." Ugyanez a kommentátor megjegyzi, hogy tizenöt év alatt, miközben az Egyesült Államok „rengeteg áldozatot hozott, hogy meggyőzze a japánokat őszinte jóindulatáról" és „egyoldalú kockázatokat vállalt Japán biztonságáért", igen kevés barátra tett szert, s ezek is inkább csak üzletbarátok. Az amerikai vezetőket azonban nem az aggasztja, hogy kevés a barátjuk Japánban, hanem az, hogy a *semlegességi irányzat olyan erővel tört be a japán politikába, kivált Li Szin-man bukása után, hogy nehéz lesz feltartóztatni győzelmét.*

A japánok eddig sem lelkesedtek az Egyesült Államok erőszakos és lealázó gyámkodásáért, de

Digitized by Google

most, hogy az Egyesült Államok presztizse erősen megrongálódott, s politikájának ostobaságai és veszélyei — elsősorban az U—2 ügye következtében — az egész világ előtt lelepleződtek, *nemcsak lealázónak, hanem irreálisnak is tartják elkötelezettségüket az amerikaiak oldalán.* Ha pedig Japánban győz a semlegességi irányzat, az Egyesült Államok elveszíti egész távolkeleti rendszerének legfontosabb tartó-oszlopát és az egész „globális stratégiát", Dullesnek ezt a költséges és veszélyes hagyatékát, a szemétkosárba lehet dobni. Az angol lapok igen bőven (és nem minden kajánság nélkül), elemzik az amerikai politikát ért vereség várható következményeit. Az *Observer* véleménye szerint a japán—amerikai biztonsági szerződés nemcsak azért nyugszik roppant bizonytalan alapokon, mert a ratifikálási harc bebizonyította, milyen óriási tömegek ellenzik, hanem azért is, mert a japánok nem alaptalanul félnek attól, hogy „kizárólag amerikai érdekek miatt háborús bonyodalomba keveredhetnek." A *Sunday Times* a következőkben foglalja össze a Távol-Keleten elszenvedett amerikai kudarc tulajdonképpeni okait: „Legyünk őszinték: a Csendes-Óceán körül támadt feszültség leglényegesebb tényezője az Egyesült Államoknak arra irányuló törekvése, hogy katonai védelmének külső peremét az amerikai szárazföldtől a lehető legmesszebbre tolja."

Az amerikaiak is kénytelenek foglalkozni távolkeleti politikájuk csődjével. A japán—amerikai szerződést keresztül erőszakolták ugyan, de maga *Fulbright* szenátor, a szenátus külügyi bizottságában a szerződés ratifikációjáról folytatott vita során kénytelen volt megállapítani: a szerződés olyan gyenge alapokon nyugszik, hogy aligha lehet komolyan számolni vele a jövőben. Be kellett ismerni azt is, hogy nem pusztán *Herter* „ítélőképességének gyengesége" és általában a kormány balkezessége vezetett a távolkeleti súlyos kudarchoz, hanem az *események láncolata,* amely az U—2 üggyel indult el, és a csúcsértekezlet kudarcán keresztül vezetett ehhez az újabb súlyos vereséghez. Hogy azután az amerikaiak e felismerésből képesek lesznek-e megfelelő konzekvenciákat levonni, az valószínűleg majd csak az elnökválasztás után lesz megítélhető. Mindenesetre ez nem csak rajtuk múlik, mert egyetlen, még oly tekintélyes hatalom sem képes tartósan szembe helyezkedni *az események fejlődési irányával.*

Paál Ferenc

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Győr-Sopron megye hét községe új úton

(Kossuth Kiadó, Budapest. 1959.)

A mezőgazdaság szocialista átalakítása a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségei alapján megy végbe. Ezek a törvényszerűségek általános érvényűek. Az átalakulás lényege, társadalmi tartalma mindenütt azonos, ez azonban a legkevésbé sem zárja ki, sőt feltételezi a konkrét, helyi adottságok, sajátos feltételek érvényesülését a szövetkezetépítés során. Így van ez egyes országok viszonylatában és egy-egy országon belül is.

Termelőszövetkezeti mozgalmunk 1959. évi nagy előretörésének tapasztalatai is arra mutatnak, hogy mind az egyéni gazdaságok termelőszövekezetekbe tömörítése, mind a nagyüzemi gazdálkodás szövetkezeti formájának a kialakítása annál gyorsabb és eredményesebb, mennél inkább a helyi körülményekre és adottságokra épül, mennél inkább figyelembe veszi a történetileg kialakult helyi viszonyokat. Minden község történelmi fejlődésének, szociális rétegeződésének, gazdálkodási irányának — még egy tájegységen belül is a közös vonások mellett — bizonyos sajátosságai is vannak, melyeket a szövetkezeti nagyüzemek megszervezése és kialakítása során nem szabad mellőzni, figyelmen kívül hagyni. A szövetkezeti mozgalomnak az utóbbi időben bekövetkezett erőteljes fellendülése az egész országban nem kis részben éppen abból eredt, hogy az MSZMP következetes marxista—leninista agrárpolitikája lehetővé tette és biztosította, sőt megkövetelte a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi alapokra helyezésének sablonoktól mentes, rugalmas, a helyi adottságokra épülő, a konkrét viszonyok konkrét elemzésén alapuló megvalósulását. Ez a politika érvényesült a termelőszövetkezetek szervezése során és mind fokozottabban ennek kell érvényesülni a létrehozott termelőszövetkezetek megszilárdításában, fejlett nagyüzemi gazdaságokká fejlesztésében is. A párt és a kormány politikája, mely a szövetkezeti gazdálkodás messzemenő önállóságára épít, ehhez is a lehető legkedvezőbb feltételeket biztosítja.

Ez adja meg a legfőbb érdemét és jelentőségét a Mezőgazdasági Szervezési Intézet újszerű kezdeményezésének, melynek eredményeit a „Győr-Sopron megye hét községe új úton" című tanulmánykötet ismerteti. Győr-Sopron megye hét jellegzetesen különböző községében kíséri nyomon a termelőszövetkezeti mozgalomnak 1959. évi tavaszi nagy fellendülését. A tanulmányok elsősorban a hét község termelőszövetkezeti községgé válásának

Digitized by Google

üzemszervezési, üzemgazdasági kérdéseivel foglalkoznak. A könyvben sorravett problémák azonban nem önmagukban, elvontan vetődnek fel, hanem közvetlenül a községek történetileg kialakult viszonyaiból, adottságaiból nőnek ki. Nagyon helyes a szerzőknek az a törekvése, hogy ha rövid[-] is, de feltárják azt a fe[-]lődési folyamatot, mely az egyes községek osztályviszonyainak, termelési struktúrájának, általánosan szólva gazdasági-társadalmi adottságainak a kialakulásához vezetett. Ennek során bemutatják a szociális rétegeződést a felszabadulás előtt, a földreformok, illetve az azt követő fejlődésnek a birtokviszonyokra gyakorolt hatását és jellemzik a község termelési irányát ugyancsak történeti fejlődésében, végül foglalkoznak a szocialista szektornak a teljes kollektivizálást megelőző alakulásával és a község termelésére gyakorolt hatásával.

Így előttünk áll az a társadalmi, gazdasági helyzet, amely fennállott a vizsgált községekben a szocialista átalakuláskor s amely az általános érvényű, országosan ható tényezők mellett meghatározta a szövetkezeti átalakulás folyamatát, különösen a szövetkezeti nagyüzemi gazdaságok alapjainak a lerakását. A tanulmányok nagyobb része azt kutatja, hogy ezek a sajátos községi viszonyok, hogyan és milyen mértékben érvényesültek. A könyv részletesen tárgyalja azokat a gazdaságszervezési feladatokat — amelyek megoldása a nagyüzemi szövetkezeti termelés megindításakor legsürgősebb volt. Majd a szerzők körvonalazzák a tárgyalt községek távlati fejlesztési tervét, felvázolva a szocialista szövetkezeti nagyüzem végleges jövőbeni képét is.

E falvak sajátos útjának és jövőjének a felvázolása nagyon tanulságos bármely községünk számára. Haszonnal forgathatják ezt a kiadványt valamennyi község és termelőszövetkezet vezetői abból a szempontból, hogy az ráirányítja figyelmüket azokra a legfontosabb kérdésekre és feladatokra, melyek különböző módon és mértékben ugyan, de valamennyi községben és termelőszövetkezetben a nagyüzemi termelés közvetlen megindítása és további megszilárdítása, valamint végleges távlati arculatának kialakítása során egyaránt felvetődnek. Számos szövetkezeti községünk, részben vagy egészben közvetlenül magára, saját helyzetére ismerhet a bemutatott községek példájából.

Így például Kisbabót a kis területű, igen fejlett állattenyésztő, kisparaszti jellegű, nagy tagsűrűségű községek típusát testesíti meg, ahol az egész nagyüzemi termelés kialakítása, a növénytermelés és állattenyésztés aránya, belső struktúrája, a nagyüzemi táblásítás, az üzemi központosítás, a munkaerőgazdálkodás stb. feladatai egész más megoldást nyernek, mint például az uradalmi eredetű, nagy határú, központi fekvésű, nagy kiterjedésű belterülettel, külterületi településekkel, változatos termelési lehetőségekkel rendelkező, erős ipari vonzású, jobbára kétlaki, munkaerőhiánnyal küzdő Győrszemere helységben. Nyúl községben viszont a felszabadulás előtt nem volt uradalom, parasztsága polarizált és kétlaki jellegű volt az átszervezés idején. Nagy kiterjedésű szőlőterülettel, jelentős szór-

Digitized by Google

ványgyümölcsössel, jó közlekedési viszonyokkal, kisalföldi viszonylatban kevésbé fejlett állattenyésztéssel, magas taglétszámmal rendelkezett, emiatt ebben a községben mind a közvetlen gazdaságszervezői feladatok, mind a távlati fejlesztési problémák megoldása jelentősen elüt a bemutatott, más adottságokkal rendelkező falukétól. A többi község is, így: Győrszemere, Hédervár, Hegykő, Rábacsanak éppúgy történelmi fejlődésében, mint jelenleg adott gazdasági, társadalmi és természeti viszonyaiban egymástól eléggé eltérő és sokrétű alakulat ahhoz, hogy a szocialista átszervezés során felmerülő problémáival és azok megoldása során szerzett tapasztalataival és távlati célkitűzéseivel segítő például szolgáljon számos más termelőszövetkezeti község és gazdaság vezetőinek.

Tanulhatnak e könyvecskéből a termelőszövetkezeti gazdálkodás irányításával foglalkozó párt- és tanácsapparátus dolgozói is, akiknek számos közvetlen, konkrét megoldást bemutató tapasztalatot nyújt.

•

A könyvben lényegében azonos módszerrel, azonos vizsgálati szempontok alapján történt valamennyi kiválasztott község elemzése és megközelítően azonos szerkezeti beosztásban az anyag kifejtése. Ez azt jelenti, hogy a legalapvetőbb kérdések, például: a háztáji és a közös gazdaság viszonya, a növénytermelés és az állattenyésztés szerkezetének kialakítása, az átmeneti tervezés és a távlati fejlesztés konkrét tennivalói valamennyi község ismertetésében szerepelnek. Ugyanakkor egyes lényegbevágó gazdaságszervezési feladatok és azok megoldásának módjai azoknak a községeknek az anyagában szerepelnek, ahol azok a legjobb megoldást nyerték. Így például a győrszemerei beszámoló részletesen szól a közgyűlés gazdaságszervezői feladatairól, a földterület, az állatállomány, a mezőgazdasági gépek és eszközök, valamint a mezei leltár számbavételének módjáról. Ugyancsak ilyen módon fejti ki a könyv részletesen az egy községen belüli egy vagy több termelőszövetkezet problémáját. A könyv helyes üzemgazdasági érveket sorakoztat fel a községek adottságai alapján az „egy község — egy termelőszövetkezet" elve mellett. A Rábacsanakról készített beszámoló részletesen ismerteti a nagyüzemi táblák kialakítását, valamint a takarmánymérleg összeállítását. Ez utóbbihoz ad útmutatást a kisbabótiak példája is, hasonlóan részletes ugyanitt a szövetkezet alakulását követő leltározási munkák ismertetése. A Hegykőről és részben Nyúl községről szóló rész a zöldségtermesztés fejlesztését tárgyalja részletesen. Az utóbbiról írott tanulmányban igen tanulságos a község történelmi fejlődésének vázolása és annak bemutatása, hogy a konrét helyi körülmények között hogy jönnek létre a kisáru-termelés szocialista átszervezésének a feltételei. A nagyüzemi munkaszervezet kialakításának tapasztalatairól a győrszentiváni példa alapján tudósít a könyv. Az üzemi központ elhelyezésének bonyolult feladatairól és annak helyi nehézségeiről ad számot a Győrszemeréről szóló leírás.

Látható, hogy a tanulmányok igen sokrétűen tárgyalják a nagy-

Digitized by Google

üzemi szövetkezeti gazdaságok kialakításának üzemgazdasági kérdéseit. Hiba az, hogy az egyes községeknél fentebb jelzett egy-egy problémakört eléggé elnagyoltan tárgyalják. Így például a nagyüzemi táblák kialakításával vagy az üzemi központok elhelyezésével szemben támasztott főbb követelményeket, általános irányelveket célszerűbb lett volna részletesebben ismertetni. Erre megfelelő helyet biztosított volna a könyv „Üzemszervezési tanácsok az újonnan alakuló termelőszövetkezetek részére a Győr-Sopron megyei tapasztalatok alapján" című fejezete, melyben nagyon helyesen, de túl röviden, sorra veszik a szerzők a legfontosabb üzemszervezési tennivalókat, illetve azok megoldásának irányelveit. Egyébként ez a fejezet ebben a formájában is igen hasznos segítséget adhat üzemszervezési tanácsaival.

A hét község fejlődésének vizsgálata és tapasztalatainak összegezése alapján a könyv foglalkozik azokkal a vonásokkal is, amelyek a termelőszövetkezeti mozgalom utóbbi időben bekövetkezett nagy fejlődését országosan, de különösen Győr-Sopron megyében jellemezték. Ezeknek a felismerését a Mezőgazdasági Szervezési Intézet munkatársai számára jelentősen megkönnyítette az, hogy a bemutatásra kiválasztott községeken kívül közel száz más Győr megyei községet is meglátogattak. Így a könyv utolsó, „A mezőgazdaság szocialista átalakulásának általános jellemzői Győr-Sopron megyében" című fejezete nemcsak a hét község, hanem lényegében az egész kisalföldi átalakulás tapasztalatainak általánosítása alapján igyekezett az itt végbement teljes kollektivizálás legfőbb rugóit és jellemző vonásait megállapítani, illetve ismertetni.

A könyv hangsúlyozza, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezésében kivívott teljes győzelem mind a tárgyalt községekben, mind az egész megyében elsősorban nem a helyi sajátosságokban, helyi körülményekben gyökerezik, hanem a pártnak és a kormánynak az ellenforradalom leverése óta folytatott következetes marxista—leninista agrárpolitikájában. A termelőszövetkezeti mozgalom nagyarányú előretörését országosan éppúgy, mint teljes győzelmét a vizsgált vidéken és községekben, úgy kell tekintenünk, mint ennek a helyes politikának a gyümölcsét. A munkás-paraszt szövetség legfőbb érdekeit szem előtt tartó vezetés és kormányzás, a mezőgazdasági termelés biztonságát megteremtő, a termelők anyagi érdekeltségét biztosító, a szövetkezetesítés meghirdetett elvei és módszerei mellett becsületesen kitartó, a dolgozó parasztság tömegeivel szót érteni tudó politika nemcsak a mezőgazdasági termelés fellendítését segítette elő, hanem a szövetkezeti átszervezésben is meghozta a gyümölcsét.

... MSZMP és a Forradalmi Munkás-Paraszt kormány iránti megnőtt bizalom légkörében az egyre szilárduló szövetkezeti gazdálkodás is mind kedvezőbb hatást gyakorolhatott a községek dolgozó parasztságára. Országosan ható tényezője volt a szövetkezeti mozgalom nagyarányú fellendülésének a nemzetközi helyzet kedvező alakulása: a szocialista országok sikerei általában, a mezőgazdaság szocialista át-

Digitized by Google

szervezésében elért eredményei különösen.

Az ellenforradalom alatt és annak legyőzése során szerzett történelmi tapasztalatok ugyancsak lényeges fejlődést eredményeztek parasztságunk gondolkodásában, szocialista tudatának alakulásában.

A „Győr-Sopron megye hét községe új úton" című tanulmánygyűjtemény egyrészről azt igyekszik bemutatni, hogy ezek a szövetkezeti mozgalom fejlődését elősegítő országos jellegű okok és tényezők hogyan érvényesültek és hatottak az egyes községekben, másrészt arra törekszik, hogy a teljes kollektivizálás sajátos helyi okait, rugóit és vonásait feltárja. Ezt a vizsgálatot végrehajtani érdemes volt, hiszen itt a szövetkezeti átszervezés teljes győzelme következett be, szemben a ország nagyobb részében végbement részleges előrehaladással. Nem lehet kétséges, hogy ez a tény jelentős részében számos helyi körülményben gyökerezik.

Bizonyos, hogy mindazok a mezőgazdaság szocialista átszervezése szempontjából kedvező tényezők és körülmények, melyek országosan és helyi viszonylatban is az utóbbi években létrejöttek, önmaguktól, spontán, semmiképpen sem vezetnek a nagyüzemi szövetkezeti gazdálkodás kialakulásához. A könyv kihangsúlyozza, hogy *az ugrásszerű fejlődés elérésében alapvető szerepet játszott az a konkrét viszonyokhoz alkalmazkodó megfontolt, szívós felvilágosító és szervező munka, melyet a Győr-Sopron megyei párt- és tanácsi szervek irányításával a termelőszövetkezetek tagságának és a legöntudatosabb parasztoknak, munkásoknak és értelmiségieknek a széleskörű bevonásával a megye községeiben végeztek.*

A vizsgált községek szövetkezeti fejlődésének egyik sajátos vonása az volt, hogy a dolgozó parasztok összessége vagy legalább is túlnyomó része egyszerre, pár hét, sok esetben pár nap leforgása alatt lépett szövetkezetekbe. A szocialista átalakulás tehát termelőszövetkezeti községek szervezése formájában ment végbe. Az is jellemző volt, hogy a községek legnagyobb részében egyetlen, a község egészét átfogó termelőszövetkezet alakult. Az „egy község — egy termelőszövetkezet" elv különösen a korábban termelőszövetkezettel nem rendelkező, vagy csak pár száz holdas kisszövetkezettel bíró községekben valósult meg.

A Győr megyei szövetkezeti fejlődésnek kedvező vonása, hogy az átszervezés a hazánkban legfejlettebb termelőszövetkezetek formájában ment végbe. Ez a szövetkezeti forma a megyében kizárólagos szerephez jutott; az alsóbb típusok is a legfejlettebb típussá alakultak át.

Új módon és az eddiginél sokkal bonyolultabban vetődik fel Győr megyében a fejlett állattenyésztéssel rendelkező kis- és középparasztok tömeges belépésével a közös és a háztáji gazdaság viszonya is. Ez valamennyi termelőszövetkezetnek egyik legalapvetőbb, legsokoldalúbb problémája. Az egyes ismertetett községek tapasztalata a háztáji és a közös gazdaság viszonyának kialakulásában sok hasznos tanácsot, segítséget szolgáltathat más hasonló gonddal küszködő termelőszövetkezet számára. Valamennyi község tapasztalata egyöntetűen arra

Digitized by Google

mutat, hogy a szövetkezetekbe tömörülő birtokos parasztgazdaságok vagyoni viszonyainál, termelési profiljánál fogva jelentősen megnő a korábbihoz képest a háztáji gazdaság súlya, szerepe. Ez törvényszerűen adódik a szövetkezeti átszervezés új feltételeiből. Jelenleg mind a termelőszövetkezetek, mind a népgazdaság érdekei megkövetelik a háztáji gazdálkodásban rejlő lehetőség teljes kiaknázását és ahhoz a szükséges gazdasági feltételek biztosítását.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a Mezőgazdasági Szervezési Intézet kollektívája e kiadvánnyal hasznos szolgálatot tett mind a termelőszövetkezeti mozgalom és gazdálkodás fejlesztésének, mind az üzemszervezési tudománynak. Célszerű lenne, hogy ha az Intézet a bemutatott községek 1—2 éves fejlődésének elemzésével ismét nyilvánosan jelentkezne. Ez a fejlődés-elemzés a szövetkezeti gazdálkodás számos tapasztalatát hozhatná felszínre és tenné mások számára is hozzáférhetővé.

Markó Lajos

E SZÁM SZERZŐI:

HALÁSZ PÉTER, az MSZMP KB mezőgazdasági osztályának munkatársa; **SZECSŐDI LÁSZLÓ**, az MSZMP KB tudományos és kulturális osztályának osztályvezetőhelyettese; **SZIGETI JÓZSEF**, a Filozófiai Intézet igazgatója; **JAN AUERHAN**, a közgazdasági tudományok kandidátusa; **DR. RADÓ SÁNDOR**, egyetemi tanár, a földrajzi tudományok doktora; **POLITISZ JANISZ**, újságíró; **TRAN HONG CHUONG**, a Vietnami Munkapárt elméleti folyóirata, a „Hoc tap" szerkesztőbizottságának tagja; **PAÁL FERENC**, újságíró; **MARKÓ LAJOS**, a Mezőgazdasági Szervezési Intézet tudományos munkatársa

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komjáti Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

dr. Sarlós Béla:

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc büntetőjoga

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 1959.

A burzsoá jogtörténeti munkák szándékosan átsiklottak az 1848/49-es forradalom büntetőjogának fejlődése felett és ez a szakasz „fehér lap" maradt a magyar büntetőjog történelmében. Ezt a hézagot tölti be ez a könyv, amely marxista módon elemzi a társadalmi változások tükrében az 1848/49-es szakasz büntetőpolitikáját, törvényeit és bírói gyakorlatát.

A szerző kutatja a forradalmi politika és jog kölcsönhatását. Helyes következtetésekkel mutat rá az osztályok harcának visszatükröződésére a büntetőkönyvekben. Rámutat a forradalom egyes szakaszainak történelmi változásaira, a változások társadalmi gyökerére és dialektikusan bizonyítja hatásukat a forradalom jogszabályaira. Foglalkozik azokkal a társadalmi konfliktusokkal, is, amelyekből a polgári haladó eszmék kerülnek ki győztesen a feudalizmus ellen vívott harcban.

Kutatja a forradalmi büntetőjog fejlődésének összefüggéseit és megmutatja, hogy az első forradalmi büntetőtörvény szorosan kapcsolódik az 1843-as törvényjavaslathoz, amely a reformkor polgárosodó nemességének politikai törekvéseit fejezi ki. Már ebben a törvényerőre nem emelkedett javaslatban is elvként szerepel a törvény előtti formális egyenlőségre épített igazságszolgáltatás.

Az 1848-as pozsonyi országgyűlés márciusi törvényei közül kiemelkedik az uriszék megszüntetéséről szóló törvény, amely véget vetett a volt jobbágyok eddigi büntetőjogi függőségének a földesurakkal szemben.

A márciusi törvények megingatták a korábbi feudális büntetőjog egyeduralmát, főleg a sajtótörvény és az új esküdtszéki törvény útján, amely utóbbi Magyarország első, modern burzsoá perrendtartását foglalja magában. Ez a perrendtartás már demokratikus perjogi elveken alapul és a burzsoa demokratikus forradalom vezető erejének, a jórészt nemesi származású és polgári értelmiségnek az érdekeit képviseli. Az esküdtszéki forma tartalmát törvényszerűen az uralkodó osztály jogpolitikai céljai töltötték be.

A császári csapatok támadása és a nagybirtokos arisztokrácia elleni harc jegyében született meg az 1849. február 13-i ún. vésztörvény a vészbíróságok megszervezéséről. A forradalom válságos helyzetében szigorú intézkedéseket kellett hozni a hazaárulók ellen. A törvény — a forradalmi állapot ellenére — alaposan előkészített jogalkotás, mely döntő lépést tett az új, polgári társadalomnak megfelelő büntetőjog felé. Teljesen szakít a feudális büntetőjogi módszerekkel. A bizonyítékok mérlegelésénél a szabad benső meggyőződés elvét lépteti életbe. Az eljárás a közvetlenség, szóbeliség, nyilvánosság, kötelező védelem és az ügyfél-egyenlőség elvén épül fel. „Ezzel a törvénnyel a magyar büntetőjog a maga korában a fejlődés élére lendült."

Vukovics Sebőnek, a Szemere-kormány igazságügyminiszterének reformjai már következetesen a haladást szolgálják. A modern büntetőelvek új felsőbírósági rendszer létrehozásában csúcsosodtak ki. Az ebben az időben — egészen rövid időre — létrehozott Országos Törvényszék hátramaradt ítéletei bizonyítják, hogy az igazságügyminiszter radikalis rendelkezései teljesen megszüntették a büntetőbíráskodás feudális vonásait. Megszüntették a testi fenyítéseket, eltörölték a fellebbezési jog gyakorlatában a rendi

Digitized by Google

különbségeket, ekként leszögezték, hogy „javítás a büntetés egyik legfontosabb feladata".

A könyv önálló fejezetben foglalkozik 1848/49 katonai büntetőjogával.

Külön értéke a könyvnek, hogy gondos válogatással, szemléltető módon mutatja be a forradalmi bíróságok ítéleteit és ezzel kapcsolatban vizsgálja az elítéltek osztályhelyzetének a büntetés kiszabására gyakorolt hatását is.

A szerző e munkájával bebizonyítja, hogy az 1848/49-es forradalom haladó jogszabályaival kialakította a modern kapitalista magyar büntetőjogot.

Érdekes és időszerű témát vet fel a szerző, amikor párhuzamot von az 1848/49-es forradalom, a Tanácsköztársaság és Népköztársaságunk ellenforradalom elleni büntetőjogi intézkedés között. **Dr. B. M.**

Hugo Grotius:

„A háború és a béke jogáról"

Az Akadémiai Könyvkiadó kiadásában most jelent meg először magyar nyelven Hugo Grotius holland jogtudós háromkötetes híres műve, a „De iure belli ac pacis libri tres".

Grotiust „a nemzetközi jog atyjának" és a természetjogi iskola megalapítójának tartják. 1625-ben Párizsban latin nyelven megjelent műve a XVIII. század végén és a XIX. század elején hazánkban is nagy visszhangot keltett. A magyar jakobinusok, Martinovics, Hajnóczy az ő művéből merítették a természetjog és a társadalmi szerződés eszméit. Így nem véletlen, hogy a hivatalos körök mindent megtettek annak érdekében, hogy e tanok szélesebb körben ne terjedjenek el, ne váljanak ismertté. Nem véletlen tehát, hogy Grotius műve csak most, népi demokráciánkban jelenik meg először magyarul. A múlt régi adósságait törlesztjük *mi* akkor, amikor a haladó politikai és jogi gondolkodás e kiemelkedő jelentőségű művét, amely oly nagy hatást gyakorolt a feudalizmus megdöntéséért küzdő magyar politikusokra, jogászokra, a Magyar Tudományos Akadémia „Az állam- és jogtudományok úttörői" sorozatban a magyar jogászok és a nemzetközi élet kérdései iránt érdeklődő közönség számára hozzáférhetővé teszi.

Grotiust műve megírására korának szükségletei késztették: a vallásháborúk formájában a születő burzsoá társadalom ütközött össze a feudalizmus erőivel. A haladó gondolkodókat, politikusokat, jogászokat e kor szükségletei arra indították, hogy a régi politikai és jogi intézményeket bírálják s azokkal az új, születő rend igényeinek megfelelő új intézményeket állítsanak szembe. Grotius műve úttörő e tekintetben: ő a megalapítója a teológia karjából kiszabaduló önálló burzsoá jogbölcseletnek, a természetjogi iskolának. Grotius és a természetjogi iskola a jogot már nem isten akaratából vezeti le, hanem az emberi természetből fakadó olyan jelenségnek tartja, amely akkor is létezne, ha „feltennők — már pedig ezt a legnagyobb bűn elkövetése nélkül még feltételezni sem lehet —, hogy Isten nem létezik, vagy nem törődik az emberek dolgaival." E természetjog lényegében a születő kapitalista társadalom alapkövetelményeit fejezi ki: a tulajdon és a szerződéskötés, a vállalkozás szabadságát, a formális, törvény előtti egyenlőségét. Grotius természetjogi nézetei saját korában haladóak voltak, alkalmasak arra, hogy a feudalizmus megdöntését, a kapitalizmus győzelmét elősegítsék, azonban az államnak és a jognak lényegét, törvényszerűségeit természetesen nem tárták fel.

Grotiust nemes szándék vezette könyve megírásában. Mint maga írja a harmincéves háború szörnyű vi-

Digitized by Google

szonyai közepette, az volt a célja, hogy az emberhez méltatlan elvadulást, amellyel a háborúkat önkényesen megindítják és folytatják, s amely a népeket egyre szerencsétlenebbé teszi, tőle telhetőleg enyhítse. E feladatot oldja meg műve három könyvében. Az első könyv a jog eredetéről szól, arról: van-e egyáltalán igazságos háború. Megkülönböztet köz- és magánháborút, foglalkozik a szuverénitás kérdésével, valamint az alattvalóknak a felsőbbség ellen indított háborújával. A második könyv a háború okairól szól s e közben a személyiség és a tulajdon védelméről, a magántulajdonról, a személyek feletti jogok megszerzéséről, a főhatalomról, a szerződésekről és a háborúk igazságtalan okairól értekezik. E könyv egy fejezetét Grotius annak a gondolatnak szenteli, hogy még igazságos okból sem szabad meggondolatlanul háborút indítani. A harmadik könyv a hadviselés jogáról szól, arról, hogy mi a megengedett és mi a megengedhetetlen a háborúban, a mérsékletről,méltányosságról, s a szerződések megtartásáról stb. A háború kérdéseivel összefüggésben tárgyalja Grotius a béke jogát. Itt fejti ki természetjogi tanát és az állam keletkezésének szerződéses elméletét. E politikai-jogi nézetek, bár létrejöttük korának haladó tendenciáit fejezték ki, ma már csak jogtörténeti jelentőséggel bírnak. Azonban frissnek és időszerűnek hatnak ma is Grotiusnak a népek békés együttéléséről, az igazságos és igazságtalan háborúról, a háborúban tanúsítandó kötelező humanitásról, méltányosságról szóló fejtegetések, amelyek az élő nemzetközi jogot áthatják, sőt nem egy vonatkozásban a mi marxista—leninista álláspontunkkal is találkoznak.

A mű komoly irodalmi élményt jelent az olvasónak. Tanulmányozását Szabó Imre akadémikusnak és Hajdú Gyulának, a jogtudományok doktorának bevezető értekezései könnyítik meg. K. M.

Sztanyiszlavszkij és Brecht

(Színháztudományi Intézet 1960)

A Színháztudományi Intézet jelentős sorozata a Korszerű Színház. Az első három kötet, Ohlopkov: Dráma és játéktér, Miller: A realizmusról és Maszajev: A dráma konfliktusról, után most jelent meg Sztanyiszlavszkij: Cselekvő elemzés és Brecht: A színházról című munkája. E két tanulmány fontos, komoly kiadvány.

Sztanyiszlavszkij könyveit, cikkeit az elmúlt évtizedben már kiadták — az igazi Sztanyiszlavszkijt mégis kevesen ismerik. A legtöbb rendező, színész a saját képére formálta Sztanyiszlavszkij módszerét és nem alkalmazta, hanem csupán magyarázta a szocialista színház alapvető törvényeit. A cselekvő elemzés Shakespeare Othelloja jeleneteit felhasználva, hitelesen ismerteti a pedagógus gondolatait, művészi elképzeléseit, a színpadi munka, az alkotó művészet lényeges követelményeit.

Brechtnek a színházról szóló tanulmánya vitatott problémát tárgyal. A nagy drámaírót és harcos művészt a magyar közönség még nem teljesen érti. Az esszék bizonyítják: Brechthez másképpen kell hozzáfogni, mint az eddigi drámákhoz. Az elméleti embert, a drámaírót — a brechti magatartást kell a művészeknek megérteni és akkor láthat a közönség a színpadon magától értetődő természetesség erejével ható brechti előadást. Az elméleti írások segítségével az író minden műve tisztázottabbá válik.

Sztanyiszlavszkij és Brecht a kommunista színház két hatalmas művészi egyénisége. A két kötet tanúsítja, hogy a két művész politikai tisztánlátása, harcos művészete, s szakmai felfogása is azonos. A Sztanyiszlavszkij művét Benedek Árpád és Szekeres Zsuzsa, Bertolt Brecht cikkgyűjteményét Sz. Szántó Judit fordította. F. K

Digitized by Google

Tabák András:

Szól a sziréna

(Magvető Kiadó)

A pesti munkásélet írója akar lenni, annak krónikásaként mutatkozik be az ifjú elbeszélő, Tabák András. Az *új* a „Szól a sziréna" tizenhat novellájánál többet jelent a jelzőnél. Változó, alakuló korunkat nem lehet Gelléri szánt szegényei, Móricz a lágymányosiak nyomorúságát panaszoló, Nagy Lajos vérforraló-tényközlő hangján ábrázolni. Mindez már a múlt. (Művészi eszközeiben becsült tradíció, tisztelt hagyomány.) 1960 levegője más. A mai ember — a legelmaradottabb lumpenproletár is — másként küzdi, szemléli, formálja — esetleg csupán élvezi — az életet. Hitét, indulatait, vágyait, örömeit, bánatát igazán csak kortársa érzi s szólaltatja meg.

Tabák András csak hallomásból ismerheti a tegnapot, eszmélése, élményei már a szocialista rendben fogantak, fakadtak. Nem lendíti messzetűnt gyűlölet, nem húzza vissza a múló ifjúság nosztalgiája. Az ő fiatalsága: a ma. A „Szól a sziréna" ezért lehetett napjaink nemcsak kért, hanem tényleges históriája. Tizenhat hiteles életkép: munkásbrigádokról, egyetemi hallgatókról, peremkerületi civakodásról, öreg férfi utolsó fellobbanásáról, párját vesztett katonáról, jó útra térő bicskásról, városba került parasztlegényről.

Tabák nem hűvös szemlélő. Kommunista nézőpontból lát, nem csupán elmesél, hanem pártosan ábrázolja az ellenforradalom heteit, a konszolidáció hónapjait. Mindezt póz nélkül. Fegyelmezetten, mesterségbeli tudással. Több történetben azonban erénye árnnyá válik. A tehetséges fiú szinte kívülről nézi hőseit, embereit nem engedi élni, lobogni, úgy cselekedni, ahogyan erejük, helyzetük kívánja — szívük parancsolja. Nem érzelmi mondanivaló hozzáfűzését, az ideológiai magyarázatot hiányolja az olvasó, hanem az új világ képét hűen tükröző objektív előadásmód mögött is várja, szeretné, hogy a tabáki figurák tetteikben izzanának. A szocialista realizmus törvényeit ne csak külsőleg, hanem belsőleg is éljék, minden elbeszélésben.

L. M.

Anatolij Kuznyecov:

A legenda folytatása

(Európa Kiadó)

A cím alatt zárójel között: Egy fiatalember feljegyzései. Valóban az. Csupa lobogás, egészséges türelmetlenség, pillanatnyi letörés és újabb lelkesedés, mutáló, érdes hang. Szovjet fiatalember. Távol a szülői háztól, beledobva a kavargó, alakuló élet kellős közepébe, egyedül, de nem magányosan. A szibériai Angara folyó partján épülő hatalmas vízierőmű építésén dolgozik, harcol sajátmagával és társai gyengeségével a hős, s ahogy a nagy mű emelkedik, úgy ró vele együtt az ember is.

Kuznyecov nyelvi közvetlensége, a riporteri fogásokat sem megvető írói módszere, friss látása, amely az emberi lélekben csírázó újat is felfedezi, rokonszenves írói egyéniség — az olvasó örömére. Van bátorsága a szovjet társadalomban botladozó individualisták számára felrajzolni a két útat: vagy kibogozzák magukat a múlt kötelékeiből, vagy óhatatlanul elbuknak. És van bátorsága a munka szépségébe könnyet és verejtéket keverni. És ezzel lesz teljes és valóságos az élet, amit a kéziratra álmodott.

Nem hibátlan mű. Néha úgy érzi az ember, hogy a fiatalos lendület, a mohó közlési vágy kegyetlenül hajtja az írót és nem engedi megállni egy-egy jellem részletesebb kidolgozásánál. De ezzel együtt — vagy éppen ezért — rokonszenves mű „A legenda folytatása" és némi irigységet is ébreszt a magyar olvasóban. Szívesen vennénk, ha a mi rohanó mánknak is akadna ilyen tehetséges krónikása, aki alkotó lendületével versenyre hívná az időt.

Radványi Ervin fordítása szerencsésen átmentette az író nyelvezetének érdes-kedvességét.

P. F.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Alpári Gyula Válogatott írásai 500 old.

Ripp Géza: A munkásosztály elnyomorodása a kapitalizmusban és a jelenkori reformizmus 192 old.

Dr. Bán Sándor: Az ipari termelési kapacitások kérdései 113 old.

Balázs Béla: A klerikális reakció szerepe a Horthy-fasizmus uralomrajutásában és konszolidálásában 63 old.

Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa 106 old.

GONDOLAT

Jurij Tinyanov: Arina meg a liceum. (Regény Puskin ifjúságáról) 552 old.

Norbert Fryd: Mosolygó Guatemala 294 old.

Ifj. Tildy Zoltán: Agrólszakadt jóbarátok 112 old.

Földesi Tamás: Az akaratszabadság problémája 349 old.

Játékszín 23, 135. old.

Schiller: Ármány és szerelem (Játékszín 24.) 136 old.

Timár Máté: Hajnal hasad 600 old.

Krónikások — krónikák I. II. 182, 216 old.

Tőkei Ferenc — Miklós Pál: A kínai irodalom rövid története 292 old.

Játékszín 25. 98 old.

Kovács Antal: Kedvencünk a hullámos papagáj 91 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI KIADÓ

Peschka Vilmos: A jogviszonyelmélet alapvető kérdései 207 old.

Közlekedési Vállalatok könyvvitele és utókalkulációja 303 old.

Munkásnapok, harcos évek (Másfél évtized a számok tükrében) 117 old.

Horváth Pál: A középkori falusi földközösség jogtörténeti vonatkozásai 283 old.

Hegel: Előadások a filozófia történetéről (harmadik kötet) 618 old.

„Mindenki újakra készül..." Az 1918/19-es forradalmak irodalma. III. k. (szöveggyűjtemény) 741 old.

SZÉPIRODALMI

Jósika Miklós: Abafi — II. Rákóczi Ferenc 637 old.

Hidas Antal: Tengerektől — tengerekig 426 old.

Sükösd Mihály: Ólomketrec 186 old.

Gereblyés László: Volt — van — lesz 100 old.

Mihail Sadoveanu: A balta 228 old.

Vértesi Arnold: A tengeri rák 427 old.

Arany László: Válogatott művei 648 old.

Vészi Endre: Lakoma hajnalban 373 old.

F. Rácz Kálmán: Éjszakai vallomás 452 old.

Molnár Géza: Hullámverés (Második kiadás 539 old.

EURÓPA

Thomas Mann: A varázshegy I., II. 497, 541 old.

Rámájana és Mahábhárata 715 old.

Sienkiewicz: Tűzzel-vassal 658 old.

Lev Tolsztoj: Háború és béke I., II., III., IV. 382, 398, 429, 374 old.

Jean-Pierre Chabrol: Egy emberrel több 232 old.

Andrej Osztrovszkij: Nem vagy egyedül 249 old.

Vladimir Pozner: A vesztőhely 243 old.

Italo Calvino: A kettészelt őrgróf 128 old.

Lamar: A hős fia 37 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Czobor Ágnes: Caravaggio 91 old. 96 kép.

Telepy Katalin: Benczur 1844—1920. 30 old. 42 kép.

Mednyánszky László naplója (Szemelvények) 199 old.

TANKÖNYVKIADÓ

Tanulmányok a neveléselmélet köréből 199 old.

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A békéért és a szocializmusért folyó harc néhány kérdéséről — — — 1

HALÁSZ PÉTER: Az egységes szocialista parasztság kialakításának feltételei — — — — — — — — — — — — — — — 14

SZECSÖDI LÁSZLÓ: Pártszervezeteink kulturális munkájáról — — 31

SZIGETI JÓZSEF: A tudományos kommunizmus megteremtésének útján (Marx—Engels Művei II. kötetéhez) — — — — — — — 42

JAN AUERHAN: Az automatizálás perspektivái Csehszlovákiában — 63

KONZULTÁCIÓ

A gyarmati rendszer felbomlása — számokban (DR. RADÓ SÁNDOR) 74

NEMZETKÖZI SZEMLE

A kubai forradalom másfél éve (POLITISZ JANISZ) — — — — 82

A vietnami nép harca a szocializmusért és a nemzeti egységért TRAN HONG CHUONG) — — — — — — — — — — 91

Az amerikai politika veresége a Távol-Keleten (PAÁL FERENC) — 99

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Győr-Sopron megye hét községe új úton (MARKÓ LAJOS) — — — 107

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

О некоторых вопросах борьбы за мир и за социализм — — — — 1
ПЕТЕР ХАЛАС: Условия оформления единого социалистического крестьянства — — — — — — — — — — — — — 14
ЛАСЛО СЕЧЕДИ: О культработе наших партийных организаций — 31
ЙОЖЕФ СИГЕТИ: По пути создания научного коммунизма (ко второму тому произведения Маркса—Энгельса) — — — — 42
ЯН. АУЭРХАН: Перспективы автоматизации в Чехословакии — — 63

КОНСУЛЬТАЦИЯ

Распадение колониальной системы в статистических данных (ШАНДОР РАДО) — — — — — — — — — — — 74

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Полтора года Кубайской революции (ЯНИС ПОЛИТИС) — — — 82
Борьба Вьетнамского народа за социализм и за национальное единство (ТРАН ХОНГ ЧОНГ) — — — — — — — — — — 91
Поражение американской политики на Дальнем Востоке (ФЕРЕНЦ ПАЛ) — — — — — — — — — — — — 99

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Сем сёл Дьёр—Шопронского комитата на новом пути (ЛАЁШЬ МАРКО) — — — — — — — — — — — 107

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

Einige Fragen des Kampfes um Frieden und Sozializmus — — — 1
PÉTER HALÁSZ: Die Voraussetzungen der Entstehung einer einheitlichen sozialistischen Bauernschaft — — — — — — — — 14
LÁSZLÓ SZECSÓDI: Die kulturelle Arbeit unserer Parteiorganisationen — — — — — — — — — — — — — — 31
JÓZSEF SZIGETI: Auf dem Wege der Begründung des wissenschaftlichen Kommunismus (Marx—Engels Gesamtausgabe, Zweiter Band) 42
JAN AUERHAN: Perspektiven der Automatisierung in der Tschechoslowakei — — — — — — — — — — — — — — 63

KONSULTATION

Der Zerfall des Kolonialsystems — in Zahlen (SÁNDOR RADÓ) — — 74

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Anderthalb Jahre Revolution auf Kuba (JANIS POLITIS) — — — 82
Der Kampf des Volkes um Sozialismus und nationale Einheit in Vietnam (TRAN HONG CHUONG) — — — — — — — — 91
Die Niederlage der amerikanischen Politik im Fernen Osten (FERENC PAÁL) — — — — — — — — — — — — — — 99

BUCHBESPRECHUNGEN

Sieben Gemeinden des Komitats Győr—Sopron auf neuem Wege (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — — 107

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

119

Digitized by Google

CONTENTS

Some problems relating to the struggle for peace and socialism — — 1
PÉTER HALÁSZ: Conditions of formation of a homogeneous socialist peasantry — — — — — — — — — — — — — — — 14
LÁSZLO SZECSÓDI: The cultural work of our party organisations — 31
JÓZSEF SZIGETI: Towards the creation of scientific communism (Collected Works of Marx and Engels, Volume II) — — — — 42
JAN AUERHAN: Perspektives of automation in Czechoslovakia — — 63

CONSULTATION

The disintegration of the colonial system, as expressed in figures (SÁNDOR RADÓ) — — — — — — — — — — — — — 74

INTERNATIONAL REVIEW

A year and a half of revolution in Cuba (JANIS POLITIS) — — — 82
The struggle of the people of Vietnam for socialism and national unity (TRAN HONG CHUONG) — — — — — — — — — 91
The defeat of American policy in the Far East (FERENC PAÁL) — — 99

BOOK REVIEW

The new path followed by seven communities in Győr—Sopron County (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — — — 107

NOTES ON NEW PUBLICATIONS

SOMMAIRE

Questions de la lutte pour la paix et le socialisme — — — — — 1
PÉTER HALÁSZ: Conditions de la formation d'une paysannerie socialiste unie — — — — — — — — — — — — — — 14
LÁSZLÓ SZECSÓDI: Le travail culturel de nos organisations de base 31
JÓZSEF SZIGETI: Sur le chemin de la création du communisme scientifique (Le 2 ème Tome des Oeuvres de Marx et Engels) — 42
JAN AUERHAN: Perspectives de l'automation en Tchecoslovaquie — 63

CONSULTATION

La désintegration du système colonial — en chriffres (SÁNDOR RADÓ) 74

REVUES INTERNATIONALES

Un an et demi de révolution cubaine (JANIS POLITIS) — — — — 82
La lutte du peuple vietnamien pour le socialisme et l'unité nationale ((TRAN HONG CHUONG) — — — — — — — — — 91
Défaité de la politique américaine en Extrême-Orient (FERENC PAÁL) 99

COMPTS — RENDUS

Sept communes du Comitat Győr-Sopron sur la nouvelle voie (LAJOS MARKÓ) — — — — — — — — — — — — — — 107

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS

Digitized by Google

A Pártélet

júliusi számának tartalmából

Pártpropagandánk időszerű feladatairól.

Horn Dezső: A szakszervezetek munkájának további javításáért.

A TESTVÉRPÁRTOK ÉLETÉBŐL

Orbán László: A kulturális munka pártirányításának tapasztalatai a Szovjetunióban.

Rapai Gyula: a Romániában járt pártmunkásküldöttség tapasztalataiból.

Nagy László: Találkozás a belorusz néppel.

A PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Nádas Gáspár: Az árutermelés soron levő feladatai a termelőszövetkezetekben.

Sinkó Antal: Pártszervezeteink segítsék és ellenőrizzék a földművesszövetkezetek politikai és gazdasági tevékenységét.

Barinkai Oszkárné: A dolgozó nő és a tanulás.

Orsai János: A politikai munka tapasztalatai az építőipari dolgozók körében.

A PROPAGANDISTÁK MUNKÁJÁHOZ

Köteles István: A politikai katolicizmus társadalmi szerepe.

SZÁMOK ÉS TÉNYEK

Bálint József: A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenyéről.

Dr. Gadó Ottó: Hol tartunk az életszínvonal emelésében?

Boros Béla: Közel négymilliárdos beruházással épül a Tiszavidéki Vegyi Kombinát.

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

8-9

XV. ÉVFOLYAM 1960 AUGUSZTUS – SZEPTEMBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

1. *KÁLMÁN ENDRE: Eleven örökség* — — — — — — — — — 1
2. *MOLNÁR BÉLA: A tudományos kutatás a mezőgazdaság fejlesztéséért* — — — — — — — — — — — — — 23
3. *A filozófia lenini pártosságáért. (A filozófiai munkaközösség tézisei)* 35
4. *RIPP GÉZA: „Demokratikus szocializmus" és marxizmus* — — 51
5. *CSIZMADIA ERNŐ: A Szovjetunió sikerei az USA-val folyó mezőgazdasági versenyben* — — — — — — — — — — 73

A TESTVÉRPÁRTOK FOLYÓIRATAIBÓL

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának történelmi tanulságai — 86

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szocialista építés kiteljesítésének nagy programja a Román Népköztársaságban (KAHULITS LÁSZLÓ) — — — — — — — 108
Elnökválasztás az Egyesült Államokban (PÉTER JÓZSEF) — — — 115

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája (CSONKA RÓZSA) — 126
NYERS REZSŐ: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában (Cs. E.) 131

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL — — — — — — — — — — — 136

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. augusztus 23.

Megjelent 34 100 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

607591/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. VIII.–IX. SZ. BUDAPEST 1960. AUG.–SZEPT. HÓ

Eleven örökség

— A Kommunista Internacionálé VII. világkongresszusának negyedszázados évfordulójára —

Írta KÁLMÁN ENDRE

„A Kommunista Internacionálé, mint szervezet, már nem létezik, de műve él" — írta Togliatti elvtárs tavaly, a III. Internacionálé megalakulásának negyvenedik évfordulójára.[1] Különösen frissen él ma is és megtermékenyíti munkánkat az, amit a Kommunista Internacionálé utolsó, hetedik világkongresszusa alkotott, most huszonöt esztendeje, 1935 július-augusztusában.

I.

A kommunista pártok előtt már megalakulásuktól kezdve világosan állt a fő cél: a szocialista forradalom, a proletárdiktatúra kivívása, amelyet az I. kongresszuson (1919 márciusában) írt Lenin a Komintern zászlajára.

A proletárdiktatúrához vezető út azonban hosszadalmasabbnak és nehezebbnek bizonyult, mint távolból látszott. Az első világháború utáni nemzetközi méretű forradalmi hullám elcsendesedésével a Komintern III. kongresszusa (1921 június-júliusában) rámutatott arra, hogy az út a munkásosztály többségének megnyerésén keresztül vezet, s hogy a dolgozók széles tömegeit csak a napi érdekeikért, részletköveteléseikért folytatott szívós, kitartó harcban nyerheti meg a párt. A kommunista pártoknak a részletkövetelésekért folytatott napi harcából azonban néha hiányzott a távolabbi cél felé mutató politikai tartalom; máskor viszont e harcokban olyan célokat tűztek ki, amelyeket csak a szocialista rend valósíthat meg. Mind az előbbi, a jobboldali, mind az utóbbi, a „baloldali" hiba abból fakadt, hogy a proletárdiktatúra mint fő cél túlságosan távol esett a tömegek napi szükségletei diktálta részlet-

[1] Párttörténeti Közlemények, 1960. 1—2. sz., 179. old.

Digitized by Google

követelésektől. Egyre érezhetőbbé vált, hogy a kettő közé közbenső célokat kell iktatni.

A kommunista pártok is úgy jártak, mint Lenin hasonlatában az a hegymászó, aki kitűzött céljához közeledve megmászhatatlan sziklafalakra, mély szakadékokra bukkan, s nem mehet egyenesen a csúcs felé, mert ilyen út nincs: elvontan tekintve a dolgot, kerülőt tesz — valójában azonban a legrövidebb, leggyorsabb utat keresi meg kitűzött tervének megvalósítására.[2] Így kellett a Kominternnek is a VII. kongresszuson megváltoztatnia eddigi irányvonalát, konkrétabbá tennie a proletárdiktatúra kivívásának politikáját. „Nem elégedhetünk meg annyival, hogy csupán a proletárdiktatúráért való harcra szólítsunk fel. Meg kell mutatnunk a tömegeknek, mit kell ma tenni, hogy elhárítsuk a tőke támadását, hogy védekezzünk a fasiszta barbárság és a háború szörnyűségei ellen" — mondja a Pravdának a VII. kongresszus megnyitására írt vezércikke.[3]

Szükségessé tette az irányvonal megváltoztatását az is, hogy a VI. és VII. kongresszus közötti időben mélyreható változások történtek a nemzetközi helyzetben. 1929-ben — mint a VI. kongresszus előre látta — véget ért a kapitalizmus ideiglenes stabilizációja és kitört az eddig legnagyobb méretű világgazdasági válság, amely mélységes nyomorba döntötte a tőkés országok munkásosztályát. Ugyanakkor a Szovjetunióban négy év alatt teljesítették az első ötéves tervet, az ipari termelés évente átlag mintegy 20 százalékkal emelkedett, s kibontakozott a mezőgazdaság teljes kollektivizálása. A kapitalista országok munkástömegei egyre világosabban látták a kapitalista rend rothadtságát és a szocialista rend sikereit, s kemény harcokat vívtak, hogy elhárítsák magukról a válság terheit. Különösen kiéleződött az osztályharc Németországban. A német munkásosztály azonban nem volt egységes, s így a német monopoltőkének sikerült hatalomra juttatnia a Hitler-fasizmust, amely szétzúzta a német munkásmozgalmat, kíméletlenül üldözött minden haladó gondolatot és világuralomra törekedve, lázas ütemű fegyverkezésbe kezdett.

1933-ban a válság véget ért, de utána a tőkés országokban évekig tartó depresszió következett be. A kapitalista világ ipari termelése szinte egyáltalán nem emelkedett, s a kapitalizmus ellentétei tovább éleződtek. Ehhez nagymértékben hozzájárultak a német fasiz-

[2] „Egy újságíró jegyzetei", Lenin Művei, 33., 194—196. old. — Lenin hasonlatában azonban a hegymászónak még visszafelé is kell mennie, hogy a csúcsot elérje; a VII. kongresszussal kapcsolatban pedig nem lehet visszalépésről beszélni.

[3] Rundschau, Basel, 4. évf., 1935. VIII. 7., 36. szám (különszám), 1702. old.

Digitized by Google

mus alig leplezett háborús tervei, amelyek fokozták a többi fasiszta ország agresszivitását is. Olaszország Abesszínia elleni háborúra készülődött, Japán pedig folytatta Kína elleni támadását. Más országokban is felütötték fejüket a Hitler zsoldjában álló, vagy a hazai nagytőkések által pénzelt fasiszta mozgalmak. A fasiszta veszély világszerte növekedett, s előrevetette árnyékát a második világháború.

Egyidejűleg erősödött azonban a szocializmus erőinek a fasizmus és a fenyegető imperialista háború elleni küzdelme is. A Kominternerőfeszítéseket tett, hogy megteremtse a munkásosztálynak a fasizmus elleni nemzetközi egységfrontját, de erre irányuló ismételt javaslatait a II. Internacionálé elutasította. A Szovjetunió, hogy a béke védelmezésére minden, mégoly csekély lehetőséget is felhasználjon, 1934-ben belépett a Népszövetségbe, s arra törekedett, hogy a demokratikus tőkés országokat fasisztaellenes békefrontba tömörítse; ezért 1935-ben kölcsönös segélynyújtási egyezményt kötött Franciaországgal és Csehszlovákiával. Azon idők egyetlen szocialista országa áttörte tehát elszigeteltségét, s megkezdte a békeszerető és fasisztaellenes erők szervezését.

Kemény harcokat vívtak a fasizmus visszaszorításáért a kapitalista országok dolgozói is. 1934 februárjában az osztrák munkásság — bár a szociáldemokrata párt jobboldali vezetői tétlenek maradtak — általános sztrájkkal és fegyveres felkeléssel felelt a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek betiltására. Bécsben négy napig dúlt a harc, míg a kormány nehéz tüzérség bevetésével leverte az együtt küzdő szociáldemokrata és kommunista munkásokat.

Spanyolországban — ahol a nép 1931-ben megdöntötte a feudális-fasiszta diktatúrát, s kikiáltotta a köztársaságot — 1934 októberében általános sztrájk tört ki, amely az astúriai bányavidéken fegyveres felkeléssé fejlődött. A túlerőben levő kormánycsapatok kéthetes véres küzdelemben leverték a harcoló bányászokat, de a spanyol munkásmozgalom lendületét nem tudták megtörni: a Spanyol Kommunista Párt eredményesen szervezte tovább a népfrontot, követve a francia példát.

Franciaországban ugyanis — miután 1934 februárjában a két munkáspárt és a szakszervezetek felhívására négy és félmillió munkás általános sztrájkkal válaszolt a fasizmus támadására — 1934 júliusában hivatalosan is létrejött *a kommunista párt és a szocialista párt akcióegysége,* októberben pedig a Francia Kommunista Párt — elsőként a világon — kiadta a *népfront* jelszavát. 1935. július 14-én, a francia nemzeti ünnepen már hatalmas tömegtüntetésen mutatta meg erejét Párizsban a kommunistákat, szocialistákat és radikálisokat egyesítő népfront.

Digitized by Google

A Kínai Kommunista Párt az *imperialistaellenes nemzeti egységfront* politikáját kezdeményezte: már 1931 januárjában kijelentette, hogy a japán megszállók ellen kész együttműködni a Kuomintang-csapatokkal; a VII. kongresszussal egyidőben pedig felhívta az összes kínai pártokat és társadalmi szervezeteket, hogy vessenek véget a polgárháborúnak, alakítsanak nemzetvédelmi kormányt és egységes japánellenes hadsereget.

Amikor tehát a kommunista pártok politikai fejlődése és a nemzetközi helyzet megváltozása szükségessé tette, hogy a Kominternek VII. kongresszusa új politikai irányvonalat dolgozzon ki, a nemzetközi munkásmozgalom, a szovjet, a kínai és főleg a francia párt harci tapasztalatai egyben ki is alakították az új irányvonal legfontosabb elemeit. Az az új, amit a VII. kongresszus alkotott, a munkásosztály küzdelmének tanulságait általánosítja, s úgy módosítja a régebbi irányvonalat, hogy egyúttal magában is foglalja annak minden eredményét.

II.

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa kijelentette: azzal az óriási veszéllyel szemben, amellyel a fasizmus a munkásosztályt és annak minden vívmányát, valamennyi dolgozót és azok elemi jogait, a népek békéjét és szabadságát fenyegeti, a kommunista pártok legfőbb és legközelebbi feladata az, hogy nemzeti és nemzetközi méretekben is megteremtsék a *munkásosztály harcos egységfrontját.*

A munkás-egységfront politikáját már Lenin kidolgozta, s a kommunista pártok hosszú évek óta törekedtek megvalósítására. Ha e törekvésük a legtöbb országban nem sok eredménnyel járt, annak oka mindenekelőtt a szociáldemokrata pártok és szakszervezetek, a II. és az amszterdami internacionálé vezetőinek magatartásában keresendő. Dimitrov elvtárs a VII. kongresszuson megállapította, hogy a fasizmus németországi győzelme „végeredményben *a burzsoáziával való osztályegyüttműködés szociáldemokrata politikájának a következménye.*"[4] A német szociáldemokrata párt még 1932 júniusában is megtiltotta helyi szervezeteinek, hogy a kommunista párttal közösen folytassanak bármilyen akciót.

A VII. kongresszust megelőző években voltak hibák a kommunista pártok politikai tömegmunkájában, s ezen belül egységfront-politikájukban is. Bár a IV. kongresszus (1922 novemberdecemberében) még kijelentette, hogy a közös harc érdekében „a kommunisták még arra is készek, hogy tárgyaljanak a szociálde-

[4] G. M. Dimitrov: Válogatott cikkek és beszédek. Szikra, Budapest, 1952. 62. old.

Digitized by Google

mokrata és amszterdami internacionálé áruló vezetőivel",[5] a VI. kongresszus után néhány évig a kommunisták *csak alulról*, a tömegekkel igyekeztek egységfrontot kötni. A szociáldemokrata vezetők tömeges árulásának láttán úgy tekintették a szociáldemokráciát, mint amely „a munkásmozgalom jobbszárnyából a burzsoázia, sőt helyenként a fasizmus egyik szárnyává lett".[6]

Ez azonban helytelen szemlélet volt, a még inkább eltávolította a kommunista párttól a szociáldemokrata munkások jelentős részét, azokat, akik még nem ismerték fel vezetőik igazi szerepét. A kommunisták sokszor azt kívánták a szociáldemokrata és más pártokhoz tartozó munkásoktól, hogy szakítsanak pártjukkal, amelyhez pedig a tradíció is kötötte őket, s vezetőikkel, akik közül még a reakciósok sem mindenütt lepleződtek le teljesen. Emellett nem eléggé segítették őket abban, hogy a napi közös harcokban szerzett tapasztalataik alapján jussanak el lépésenként a helyes, osztályharcos álláspontra.

Az újfajta egységfront-taktika kidolgozását azonban elsősorban a nemzetközi helyzetben és ennélfogva a szociáldemokrácia helyzetében végbement változások tették szükségessé. A VII. kongresszus rámutatott arra, hogy a gazdasági válság még a legjobban fizetett munkásrétegek helyzetét is megrendítette, hogy a fasizmus a szociáldemokráciát is üldözi és szétveri, s hogy a régebbi szociáldemokrata politika csődje, a szocializmusnak a Szovjetunióban aratott győzelme növeli a baloldali szociáldemokraták, a forradalmasodó munkások táborát. Ilyen körülmények között meg lehet és feltétlenül meg is kell teremteni az egységfrontot, nem a proletárdiktatúra kivívására, hanem a fasizmus legyőzésére, *„még mielőtt a munkásosztály többsége egyesül a kapitalizmus megdöntéséért és a proletárforradalom győzelméért folytatott harcra"*.[7]

A kommunisták természetesen nem mondhatnak le és nem is mondottak le arról, hogy bírálják a szociáldemokratizmust, mint a burzsoáziával való elvtelen együttműködés ideológiáját és gyakorlatát, s leleplezzék azokat a jobboldali szociáldemokrata vezetőket, akik akadályozzák, megbontják, vagy elárulják az egységet. Arról sem lehet lemondani, hogy türelmesen magyarázzuk a szociáldemokrata munkásoknak a kommunizmus igazságait. De a szociáldemokrácia reakciós elemeinek leleplezése alá van rendelve a fő célnak — annak, hogy a munkástömegeket a tőke elleni harcra mozgósítsuk.

---

[5] Thesen und Resolutionen des IV. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale, Verlag der K. I., 1923. 14. old.

[6] Thesen und Resolutionen des V. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale, Verlag Carl Hoym Nachf., Hamburg, 1924. 17. old.

[7] Dimitrov idézett műve. 64 old.

Digitized by Google

A VII. kongresszus nyomatékosan kiemelte, hogy az egységfront-politika az egész munkásosztály életbevágóan fontos ügye, nem pedig valamiféle manőver, amelynek fő célja, hogy a kommunista párt saját befolyását növelje. A kommunisták az egységfront megteremtését nem kötik ahhoz a feltételhez, hogy a vezetésnek az ő kezükben kell lennie. Ellenkezőleg: a kongresszus azt tette feladatukká, hogy választott, pártokon kívüli egységfront-szervezeteket teremtsenek, s ezekben mindennapos tömegmunkájukkal, helyes politikájukkal nyerjék meg a munkástömegek bizalmát. A kommunisták csak egy feltételhez kötik az egységfront megalakítását: ahhoz, hogy a közös harcnak a munkásosztály mindennapi, közvetlen gazdasági és politikai érdekeit kell védenie a tőke és a fasizmus támadásai ellen, a háború veszélye ellen. Hangsúlyozta a kongresszus az egységfrontnak azt a távolabbi célját is, hogy ha a proletariátus a napi harcokban megerősödik, akkor képes lesz megteremteni végleges felszabadításának feltételeit is.

Újszerűen vetette fel a VII. kongresszus a szakszervezetekben végzendő munka kérdését is. Addig a kommunisták — a Kominternek útmutatásai ellenére — a legtöbb országban nem értették meg eléggé a reformista szakszervezetekben végzendő munka jelentőségét. Amint erre Wilhelm Pieck elvtárs a Komintern Végrehajtó Bizottságának munkájáról szóló beszámolójában rámutatott — helyes volt az, hogy a kommunisták igyekeztek a szervezetlen munkásokat is bevonni a sztrájkharcokba. De néhol ez már odáig vezetett, hogy lebecsülték a szervezett munkásságot és a reformista szakszervezeteknek nemcsak a szervezett, de a szervezetlen munkások között is meglevő befolyását. Hiba volt az is, hogy egyes forradalmi szakszervezeti ellenzéki csoportok önálló vörös szakszervezetté alakultak, s ezzel elszigetelték magukat a szervezett munkások fő tömegeitől.

A kongresszus minden termelési ágban, minden országban és nemzetközi méretekben is a *szakszervezeti egység* helyreállítását tűzte ki célul. Azt javasolta a vörös szakszervezeteknek, hogy az egyenlőség és a szakszervezeti demokrácia alapján egyesüljenek a reformista szakszervezetekkel a tőkés offenzíva elleni harcra. A szakszervezeti egység érdekében a kongresszus hajlandó volt lemondani kommunista frakciók alakításáról a szakszervezetekben és hozzájárulni ahhoz, hogy az egyesített szakszervezetek függetlenek legyenek minden politikai párttól.

A kongresszus megbírálta a kommunista ifjúsági szövetségeket, mert szervezeteik túlságosan párt-jellegűek, szektaszerűek voltak. Felszólította a kommunista ifjúmunkásokat, hogy lépjenek be a dolgozó ifjúság összes tömegszervezeteibe, a polgári demokrata, reformista és fasiszta pártok szakszervezeti, kulturális és

Digitized by Google

sportszervezeteibe, valamint a vallásos ifjúsági egyesületekbe is, és végezzenek azokban rendszeres felvilágosító, nevelő és szervező munkát az ifjúság széles tömegei között. Törekedjenek arra, hogy egyesítsék a munkásifjúság minden erejét, az antifasiszta ifjúság valamennyi szervezetét.

A fasizmus és a háborús veszély elleni harc egységének kialakulását nagyon megnehezítette a munkásosztály politikai vezetésének kettőssége. Ezért a VII. kongresszus — forradalmi bátorsággal — napirendre tűzte, hogy meg kell teremteni *a munkásosztály egységes politikai tömegpártját*, s kijelentette, hogy kész tárgyalni erről a II. Internacionáléval. A kongresszus természetesen világosan látta, hogy a munkásosztály kettészakítottságát nem lehet máról-holnapra megszüntetni, hogy ehhez közös harcokra és a nézeteknek e harcokban kialakuló egységére van szükség. A kongresszus a szociáldemokráciával való szervezeti egyesülést — az akcióegység előzetes megkötésén kívül — a következő feltételekhez kötötte: a szociáldemokráciának teljesen szakítania kell a burzsoá politikával; el kell ismernie, hogy szükség van a burzsoá uralom forradalmi megdöntésére és a proletárdiktatúrára; le kell mondania arról, hogy imperialista háború esetén saját burzsoáziáját támogassa; az egyesült pártot pedig a demokratikus centralizmus alapján kell felépíteni.

A VII. kongresszusig a kommunista pártok elsősorban arra törekedtek, hogy élesen elhatárolják magukat és politikájukat a szociáldemokrata pártoktól és azok politikájától. A forradalmi hullám idején ez helyes és szükséges törekvés volt, de utána egyre több hibát okozott. A VII. kongresszus megalapozta a munkásosztály egyesítésének új politikáját, amely természetesen magában foglalja a munkásegység megbontói és a munkásérdekek elárulói ellen folytatandó további harcot is.

III.

A VII. kongresszus a kommunista pártok elé kitűzte azt a feladatot, hogy hozzák létre a munkásegységfronton alapuló, de azon messze túlmenő, széles *fasisztaellenes népfrontot*. Hiszen a fasizmus nemcsak a munkás életszínvonalát szorítja le, hanem a parasztét, az alkalmazottét, a kishivatalnokét, az értelmiségét, a kisiparosét, a kiskereskedőét is. A fasizmus a trösztök kíméletlen diktatúráját teremti meg, hihetetlen mértékben fokozza a legszélesebb néprétegek jogfosztottságát, a kapitalista korrupciót és züllöttséget, elsorvasztja a kultúrát és az egész szellemi életet: a gyűlölködésnek olyan légkörét terjeszti el, amelyben szabadon tombolnak az aljas ösztönök, de a becsületes embernek lélegzenie is nehéz. A fasizmus ellen tehát a munkásosztálynak közös frontot kell alkotnia

Digitized by Google

a középrétegekkel — elsősorban a dolgozó parasztsággal —, s lehetőleg e rétegek pártjaival és szervezeteivel is.

A kongresszus kifejezésre juttatta a kommunistáknak azt a szilárd elhatározását, hogy a fasiszta jogtiprással szemben, szövetségben a társadalom minden demokratikus erejével, szívósan védelmezni fogják a *polgári demokratikus szabadságjogokat*, még a legkisebb demokratikus vívmányt is, s küzdenek ezek kiszélesítéséért.

Az előző években a kommunista pártok főleg azt tartották szem előtt, amit Lenin az I. kongresszuson mondott, hogy: „most a burzsoá demokrácia védelme az »általában vett demokráciáról« való beszédek ürügyén ... nem más, mint egyenes elárulása a szocializmusnak, tényleges átpártolás a burzsoázia táborába".[8] Csakhogy *akkor*, a forradalmi hullám emelkedésének idején — mint Dimitrov elvtárs kifejtette — a polgári demokrácia az ellenforradelmi erők fő jelszava volt. A VII. kongresszus idején viszont — és már előbb is — a fasizmus mindenütt arra törekedett, hogy még a korlátolt polgári demokratikus jogokat is megsemmisítse. Ilyen körülmények között a polgári demokrácia már nem legfőbb ellenségünk, hanem — anélkül, hogy elfelednők korlátait és felemásságát, anélkül, hogy megváltoztatnók róla szóló értékelésünket — arra kell törekednünk, hogy a fasizmus elleni harcban szövetségesünkké tegyük.

Lenin is többször hangsúlyozta, milyen jelentősége van a munkásosztály számára a polgári demokratikus követelésekért vívott harcnak. „Súlyos hiba volna — mondotta Lenin — azt hinni, hogy a demokráciáért folyó harc képes elvonni a proletariátust a szocialista forradalomtól ... Ellenkezőleg, ... nem készülhet fel a burzsoázia legyőzésére az a proletariátus, amely nem folytat mindenre kiterjedő, következetes és forradalmi harcot a demokráciáért."[9] Teljesen helytelenül értelmezi tehát Lukács György a VII. kongresszusnak a fasizmus ellen, a polgári szabadságjogok védelmére irányuló politikai vonalát, amikor azt állítja, hogy „nem a kapitalizmus és szocializmus ellentéte határozza meg a mi stratégiánkat és taktikánkat, hanem abban az időben (ti. a VII. kongresszus idején — K. E.) a fasizmus és antifasizmus ellentéte".[10] A kommunista pártok a fasizmus ellen is kommunista módra küzdenek: a fasizmus elleni napi harcuk lényeges vonása az — és ezt a VII. kongresszus határozatai világosan mutatják —, hogy nem egysze-

[8] Lenin Művei, 28., 482. old.
[9] Lenin Művei, 22., 146. old.
[10] Lukács György: A haladás és a reakció harca a mai kultúrában, Társadalmi Szemle, 1956. június—július, 72. old.

Digitized by Google

rűen a polgári demokrácia védelmére vagy helyreállítására irányul, hanem olyan széleskörű, újfajta demokrácia megteremtésére is, amely azután *szocialista* demokráciává fejlődik át.

A Kommunista Internacionálé mindig következetesen küzdött a burzsoá nacionalizmus ellen. A VII. kongresszus azt hangsúlyozta: a kommunistáknak meg kell mutatniuk, hogy a munkásosztály, amely küzd mindenfajta szolgaság és nemzeti elnyomás ellen, a *nemzeti szabadság és függetlenség egyetlen következetes harcosa.* Új álláspont volt ez, de nem ellentétes a régebbivel. A gyarmati és függő országokban addig is feladatuk volt a kommunistáknak a nemzeti szabadságért és függetlenségért való harc; a fasiszta veszély növekedése azonban a fejlett kapitalista országokban is időszerű feladatukká tette ezt. A kommunisták, akik az összes demokratikus erők tömörítésével a dolgozó nép valamennyi alapvető érdekéért küzdenek, joggal mondhatják — anélkül, hogy burzsoá nacionalizmusba esnének —, hogy ők az örökösei és folytatói nemzetük forradalmi hagyományainak.

A kommunisták nem tesznek egyenlőségjelet a fejlett tőkés országok és az elnyomott népek burzsoá nacionalizmusa közé. „Egy elnyomott nemzet *mindennemű* burzsoá nacionalizmusának van egy közös demokratikus tartalma: az elnyomás *ellen* irányul és ezt a tartalmat mi *feltétlenül* támogatjuk" — mondotta Lenin.[11] A Komintern II. kongresszusának a nemzetiségi és gyarmati kérdésről szóló lenini határozata ezért kimondta hogy minden kommunista pártnak tettekkel kell támogatnia a gyarmati és félgyarmati országok forradalmi szabadságmozgalmait. Később azonban a legtöbb kommunista párt ezen országok nemzeti burzsoáziáiban csak az osztályhelyzetükből fakadó következetlenséget és ingadozást látta meg, s nem eléggé használta ki azt, hogy egyes nemzeti jelentőségű kérdésekben megvannak a velük való együttműködés lehetőségei. A VII. kongresszus határozata kimondja: „*A gyarmati és félgyarmati országokban* a kommunisták legfontosabb feladata *az imperialistaellenes népfront* megteremtése. Évégből... tevékeny részt kell venniük az imperializmus elleni tömegmozgalmakban, amelyeknek élén nemzeti reformisták állanak és konkrét, imperialistaellenes program alapján közös akciókra kell törekedniük a nemzeti forradalmi és nemzeti reformista szervezetekkel."[12]

A fasizmus által felidézett háborús veszély leküzdése, a béke *megvédése* — a legkülönbözőbb osztályoknak és nemzeteknek közös érdeke, s így alapja lehet a legszélesebb népfrontnak. A VII.

[11] Lenin Művei, 20., 423. old.

[12] A Kommunista Internacionále VII. világkongresszusa. A kongresszus határozatai. Globus könyvnyomda, Bratislava. 40—41. old.

Digitized by Google

kongresszus kimondotta — „a kommunista pártok *központi jelszava* ez legyen: harc a békéért".[13]

A béke ügyéért még a polgárság bizonyos csoportjai is szervezkednek. A kommunistáknak azonban egy időben csak bíráló szavuk volt a pacifizmusra, mint olyan irányzatra, amely elkendőzi a kapitalizmus lényegét. A VII. kongresszus természetesen nem mondott le a pacifizmus bírálatáról, de Ercoli (Togliatti) elvtárs „A Kommunista Internacionálé feladatai az imperialisták új világháborús előkészületeivel szemben" című kongresszusi beszámolójában kijelentette, hogy a pacifisták is hozzájárulhatnak a háborús gyújtogatók megfékezéséhez; ezért a kommunistáknak együtt kell működniük minden olyan pacifista szervezettel, amely hajlandó az imperialista háború elleni tényleges harc útjának legalább egy részén együtthaladni velük.

De a békéért való harcban is a munkásosztály politikáját kell folytatni, amely megköveteli a munkások és parasztok demokratikus jogainak kiszélesítését, sürgős követeléseik teljesítését, a hadsereg demokratizálását, a fasiszta elemektől való megtisztítását stb. A kommunista békepolitika nem merülhet ki általános háborúellenes jelszavak ismételgetésében (bármilyen helyesek is ezek a jelszavak), hanem konkrét állásfoglalást és a lehető legátfogóbb népmozgalmat követel a fasiszta agresszió elleni védekezésnek, a Szovjetunió békepolitikája támogatásának kérdéseiben.

A kongresszus kijelentette: a kommunisták támogatják az imperialisták által megtámadott kis államok és az elnyomott népek nemzeti függetlenségi háborúját, s arra törekszenek, hogy népháborúvá tegyék. „Amikor védelmére kelünk azon kis országok nemzeti szabadságának, amelyeket imperialista támadás fenyeget, akkor védeni fogjuk mindazt, ami haladó a függetlenségükért küzdő kis népek nemzeti érzésében; határozottan elutasítjuk azonban azt, hogy a burzsoázia reakciós politikáját védelmünkbe vegyük" — mondotta Togliatti elvtárs. És hozzátette: „Tudjuk, hogy a burzsoázia, még ha egy adott pillanatban kénytelen is fegyvert fogni a nemzeti függetlenség és szabadság védelmében, mindig kész arra, hogy átmenjen az ellenség táborába, látva azt a veszélyt, hogy a háború népháborúvá változik át."[14] Prófétai szavak voltak ezek!

A béke védelméért küzdők széles frontjába nemcsak pártokat, nemcsak társadalmi osztályokat lehet bekapcsolni, hanem egész nemzeteket is, olyan országokat, amelyeket fasiszta agresszió fenyeget. A VII. kongresszus számításba vette a nemzetközi proletariátus erősödő fasisztaellenes, háborúellenes mozgalmát és egységtörekvését, a háború elleni gyűlölet növekedését a dolgozó pa-

[13] A VII. kongresszus határozatai, 57. old.
[14] Rundschau, 1935. XII. 18. 74. sz., 2857. old.

Digitized by Google

rasztság, a középrétegek, az értelmiség soraiban is, a gyarmati és félgyarmati népek felszabadulási harcának fejlődését (főleg a kínai nép harcának nagy sikereit), azt, hogy még egyes kapitalista országok is érdekeltek a háború elkerülésében, s figyelembe vette mindenekelőtt a Szovjetunió létét, erejét és következetes békepolitikáját. Mindezt mérlegelve, arra a következtetésre jutott, hogy — bár az imperialista háborúk a kapitalizmus termékei — az erőviszonyok olyanok, hogy „a dolgozó tömegek harcos akcióikkal gátat vethetnek az imperialista háborúnak".[15]

A VII. kongresszus lehetségesnek, sőt bizonyos körülmények között szükségesnek tartotta, hogy a széles fasisztaellenes, imperialistaellenes és háborúellenes népfront céljainak megvalósításáért a munkásosztály ne *csak* tömegakciókkal, hanem *ezenkívül* államhatalmi pozíciókból is harcoljon: hogy *egységfront-kormány vagy népfront-kormány* alakuljon.

A munkáskormány, illetőleg munkás-paraszt kormány jelszavát már a IV. kongresszus is kiadta, mint általános propagandajelszót, amely a burzsoázia politikai válságának körülményei között aktuális politikai jelszóvá is válhatik. Felvázolta a munkáskormány feladatait s kijelentette: ha van biztosíték arra, hogy a munkáskormány teljesíti e feladatokat, akkor a kommunisták készek nem-kommunista pártokkal és szervezetekkel együtt munkáskormányt alakítani. Az ilyen kormány nem a proletárdiktatúra kormánya lenne, de kiindulása lehet a proletárdiktatúra kiharcolásának. Az V. kongresszus azonban (1924 június-júliusában) feladta ezt a helyes álláspontot, és úgy határozta meg a munkás-paraszt-kormányt, hogy azon is proletárdiktatúra értendő.

A VII. kongresszus úgy látta, hogy az egységfront-, illetőleg népfront-kormány megalakításának feltételei akkor vannak meg, „a) amikor a burzsoá államgépezet erősen meg van bénítva, úgy, hogy a burzsoázia nem képes egy ilyen kormánynak a megalakítását megakadályozni; b) amikor a dolgozók legszélesebb tömegei viharos erővel szállnak síkra a fasizmus és a reakció ellen, de még nem készek arra, hogy a tanácsok uralmáért keljenek harcra; c) amikor már a szociáldemokrácia, valamint az egységfrontban részt vevő más pártok szervezeteinek jelentékeny része kíméletlen rendszabályokat követel a fasiszták és egyéb reakciósok ellen, s kész a kommunistákkal együtt harcolni e rendszabályok megvalósítása érdekében."[16]

A népfront-kormány a fasizmus és a reakció elleni harc kormánya, amely a tömegmozgalom eredményeként születik meg.

[15] Dimitrov idézett műve, 173—174. old.
[16] A VII. kongresszus határozatai, 32. old.

Digitized by Google

Jobboldali, opportunista álláspont az — mondotta Dimitrov elvtárs —, hogy a népfront-kormánynak egyetlen lépéssel sem szabad túllépnie a burzsoá demokrácia keretein. Ellenkezőleg: alapvető forradalmi követeléseket kell megvalósítania, határozott rendszabályokat kell életbe léptetnie az ellenforradalmi finánctőkések és fasiszta ügynökeik ellen, be kell vezetnie a termelés és a bankok ellenőrzését, a munkásosztály felfegyverzését stb. A népfront-kormány nem álcázott kommunista kormány, de nem is egyszerű koalíció. A kommunisták a konkrét helyzettől teszik függővé, hogy részt vegyenek-e benne. Nem a proletárdiktatúra kormánya ez, de nem is a burzsoá demokráciáé, és semmiképpen sem valami „harmadik út" a kettő között. Egyes országokban a munkásosztály és a parasztság demokratikus diktatúrájának a kormányává válhatik, más országokban talán a proletárforradalomba vezető út egyik legfontosabb formájává lesz, de *nem kötelező szakasz* a proletárdiktatúra megteremtésének az útján.

A Kommunista Internacionálé mindig állhatatosan küzdött a burzsoázia kizsákmányoló és háborús gyújtogató politikájának leleplezéséért. A VII. kongresszus kidolgozta a dolgozó nép érdekei védelmének és a béke biztosításának azt a reális politikáját, amely alkalmas arra, hogy az egész dolgozó népet, a szabadságért és függetlenségért küzdő valamennyi elnyomott nemzetet egyetlen széles frontba tömörítse.

IV.

A VII. kongresszus határozatai mindmáig rendkívül nagy jelentőségűek az egész nemzetközi munkásmozgalom számára. Úgy gondoljuk azonban, nem túlzás azt mondani, hogy ugyanilyen nagy a jelentősége a kongresszus egész szellemének és annak a munkastílusnak, amelyet a kongresszus megkívánt a kommunista pártoktól, s amelyre a maga munkájával példát is adott.

Mindenekelőtt: a VII. kongresszus minden kérdést nagyon *konkrétan, reálisan* tárgyalt, mindig szem előtt tartva azt, ami — Lenin szavaival szólva — „a marxizmusban a leglényegesebb, ami a marxizmus élő lelke: a konkrét helyzet konkrét elemzését".[17]

A kongresszus felszólította a kommunista pártokat, hogy agitációjukat és propagandájukat, amely addig gyakran elvont és a tömegek számára nehezen hozzáférhető volt, tegyék konkréttá, s kapcsolják szorosan össze a tömegek közvetlen szükségleteivel és mindennapi követeléseivel. A munkástömegek bizalmát ugyanis csak akkor tudjuk megnyerni — mondotta Dimitrov elvtárs —, ha „politikai munkánkban komolyan számolunk a tömegek osztály-

[17] Lenin Művei, 31., 161. old.

Digitized by Google

tudatának tényleges színvonalával, forradalmasodásuk fokával; ha józanul fogjuk értékelni a konkrét helyzetet, mégpedig nem kívánságaink alapján, hanem annak az alapján, ami valóban megvan".[18]

Ugyanilyen reálisan kell értékelnünk azt is, hogy hol az ellenség, mekkora az ereje és miben vannak a gyengéi. A fasizmusnak is megvannak országonként a maga sajátosságai, s éppen ezek kell, hogy meghatározzák az ellene való küzdelemnek a formáit, amelyekkel az adott országban a legnagyobb eredményt érhetjük el. Minden más kérdésre is a reális, tudományos, marxista—leninista elemzés módszerét alkalmazta a kongresszus: „A kongresszus — mondotta Dimitrov elvtárs — nyomatékosan követeli azt, hogy a kommunisták ne elégedjenek meg csupán a proletárdiktatúra és a proletárhatalom általános jelszavainak propagandájával, hanem konkrét, aktív bolsevik politikát folytassanak az ország minden bel- és külpolitikai kérdésében."[19]

Itt elérkeztünk a kongresszus egy másik jellemző vonásához: a komunisták ezen a kongresszuson minden kérdésben reális és *pozitív* programot dolgoztak ki. A vitában Lenski (Leszczynski) lengyel elvtárs találóan mondta: „Pártunkban visszariadtak attól, hogy politikai követeléseket pozitív formába foglaljanak, nehogy ezzel demokratikus illúziókat keltsünk a tömegekben."[20] Ez nemcsak a lengyel pártban volt így; általános jelenség volt az, hogy a kommunisták több gondot fordítottak a burzsoá állam és a szociáldemokrata pártok tevékenységének leleplezésére, mint saját pozitív részletköveteléseik kidolgozására. Nemcsak fogalmazás dolga az, hogy a kongresszus „a háború elleni harc" negatív formulája helyett „a béke védelme" pozitív jelszavát hangsúlyozta. Ez is, mint a kongresszus többi alkotó jellegű állásfoglalása, azt fejezte ki, amit legvilágosabban talán Manuilszkij elvtárs fogalmazott meg. „Pártjainknak — mondotta — szakítaniok kell azokkal a régi, propagandisztikus nézetekkel, amelyek szerint a kommunisták — szemben a szociáldemokrata tömegpártokkal és a reformista tömeg-szakszervezetekkel — a munkásosztálynak csak forradalmi, harcos ellenzékét alkotják, amely nem felelős azért, ami a munkásosztályban történik."[21] A VII. kongresszuson a kommunista pártok nemcsak kinyilvánították, hogy adott esetben hajlandók a nemzet érdekében részt venni a demokratikus fejlődést előbbrevivő népfrontkormányban, hanem azt is megmutatták, hogy van pozitív programjuk, amelyre a hatalom gyakorlásában

[18] Dimitrov idézett műve, 121. old.
[19] U. o., 177—178. old.
[20] Rundschau, 1935. X. 16., 56. sz. 2317. old.
[21] Rundschau, 1935., XI. 21., 67. sz., 2615. old.

Digitized by Google

támaszkodhatnak; megvan bennük a vezetésre érett pártnak a munkásosztály és az egész nemzet sorsáért való mélységes felelősségérzete is.

Ehhez kapcsolódik — mert mindezek a jellemző vonások összetartoznak, együtt jelentkeznek — az is, hogy a VII. kongresszuson semmi sem volt abból, amit Lenin „kommunista hencegésnek", Dimitrov pedig „öntelt szektásság"-nak nevezett: a más pártok és osztályok alaptalan lekicsinyléséből. Azelőtt — mint Dimitrov elvtárs elmondotta — a kommunisták kötelességüknek érezték, hogy minden szociáldemokrata jelszóval szembeállítsák a maguk külön, radikálisabb, messzebbmenő követelését. A VII. kongresszus azt javasolta a komunista pártoknak: ha a szociáldemokraták olyan követelést állítanak fel, amely bármilyen kis mértékben, de a dolgozó nép érdekeit szolgálja, akkor használják fel azt a közös harc kiindulópontjául. A küzdelemben majd kitűnik, hogy ki akarja őszintén a munkásosztály javát, s a közös harc mindenesetre közelebb hozza egymáshoz a különböző pártokhoz tartozó munkásokat, meg a pártonkívülieket is, s erősíteni fogja az egységfrontot. A francia párt tapasztalatait ismertetve, Thorez elvtárs elmondotta: „Kidolgoztunk bizonyos követeléseket, de nem vonakodtunk attól sem, hogy felkaroljuk más, még a kommunista párttal ellenségesen szembenálló szervezetek követeléseit is, ha ezek a követelések megfeleltek bizonyos dolgozó rétegek akaratának és a munkásosztály érdekeinek is."[22]

A VII. kongresszus tanácskozásait az a törekvés jellemezte, hogy a munkástömegek politikai fejlődését előbbre segítse, hogy a napi harcokban szorosan felzárkóztassa maga mögé a dolgozó népet, hogy semmi olyat ne tegyen és ne mondjon, amit az egyszerű emberek meg nem értenek. Megint csak azt mondhatjuk, hogy nem fogalmazási, hanem politikai alapelv az, amit Dimitrov elvtárs a küldöttek lelkére kötött: *„Amikor írsz, vagy beszélsz, mindig arra az egyszerű munkásra gondolj, akinek téged meg kell értenie, felhívásodnak hitelt kell adnia és téged készséggel követnie kell!"*[23]

Ezért is üzent harcot a kongresszus az üres sémáknak, a megcsontosodott dogmáknak. *„Ellenségei vagyunk minden sémaszerűségnek* — mondotta Dimitrov elvtárs —. Bármely pillanatban és bármely adott helyen számolni akarunk a konkrét helyzettel, s nem akarunk mindenütt *egy meghatározott sablon szerint* cselekedni, nem akarjuk elfelejteni, hogy *különböző* feltételek között a kommunisták álláspontja nem lehet *egyforma*."[24] Ezért a kong-

[22] Rundschau. 1935., X. 16., 56. sz., 2308. old.
[23] Dimitrov idézett műve, 156. old.
[24] U. o., 129. old.

Digitized by Google

resszus kötelezte a Komintern Végrehajtó Bizottságát, hogy minden kérdés eldöntésénél az illető ország konkrét viszonyaiból és sajátosságaiból induljon ki, egyik ország tapasztalatait ne vigye át mechanikusan egy másik országra, s a konkrét marxista elemzést ne helyettesítse sablonokkal és általános formulákkal.

Emellett hangsúlyoznunk kell — azért is, mert nem ritka az ilyen értelmezés —, hogy a VII. kongresszuson kidolgozott irányvonal és munkastílus semmiképpen sem tekinthető valamiféle visszavonulásnak, vagy a marxizmus—leninizmus vonalától jobbfelé való elfordulásnak. Amikor a kongresszus konkrétan, reálisan, felelősségteljesen, szerényen, közérthetően tűzte ki feladatait, akkor ezzel a lenini hagyományokhoz nyúlt vissza és — mint az események bizonyítják — meggyorsította a szocializmus és a béke ügyének világméretű előretörését.

V.

A VII. kongresszus mélyreható átalakulást idézett elő a nemzetközi munkásmozgalomban. A kommunista pártok a kongresszus szellemében új utakat találtak politikájuk megvalósítására, s ezzel megnövelték súlyukat országuk politikai életében. Az egységfront- és népfront-mozgalom világszerte fellendült és jelentős sikereket ért el sok európai, ázsiai és latin-amerikai országban.

A vörös szakszervezetek 1937 végére általában egyesültek az amszterdami internacionáléhoz tartozó szakszervezetekkel. A Kínai Kommunista Pártnak sikerült elérnie azt, hogy a Kuomintang beszüntette a polgárháborút, s létrejött a széles imperialistaellenes nemzeti egységfront, amely eredményesen harcolt a japán agresszorok ellen. Franciaországban a népfront nagy választási győzelmet aratott, megalakult a szocialista Leon Blum kormánya, amelyet a népfront támogatott, s amely kezdetben, a hatalmas sztrájkmozgalom nyomására, intézkedéseket tett a dolgozók szociális és anyagi helyzetének javítására. Ezek a vívmányok azonban hamarosan elvesztek: a francia népfront 1937-ben széthullott, főleg azért, mert a Blum-féle szocialisták törésre vitték a dolgot. A „benem-avatkozás" politikája a spanyol népfront ellen ugyanannak az áruló magatartásnak külpolitikája volt, amellyel a francia akcióegység-egyezményt felborították. A tömegek ekkor nem voltak képesek a radikális és szocialista vezetőket következetes népfront-politikára kényszeríteni. A spanyolországi népfront-kormány, amelyben kommunisták is részt vettek, következetesen dolgozott a népfront-program megvalósításán, földosztást hajtott végre és eredményesen harcolt Franco fasiszta lázadása ellen. Ahhoz azonban már nem volt elég ereje, hogy megküzdjön a német és olasz fasizmus nyílt fegyveres beavatkozásával, amelyet

Digitized by Google

közvetve a „demokratikus" országok benemavatkozási politikája és a II. Internacionálé vezetőinek bűnös közömbössége is segített.

Hazánkban — nagyrészt a párt központi szerveit is érintő letartóztatások miatt — mintegy egy évvel később, a párt átszervezése után bontakozott ki teljesen a VII. kongresszus hatása. A párt kidolgozta fasisztaellenes és háborúellenes népfront-politikáját, s széleskörűen magyarázta meg: *„A népfront védekezés a fasizmus ellen, de ugyanakkor támadás is a fasizmus és a reakció erői ellen... harc a dolgozók közös érdekeiért, harc a demokráciáért. Még nem a szocializmusért, mert közvetlenül a szocializmusért harcolni a dolgozók nagy része ma még nem hajlandó. De ez a harc azért nem is lemondás a szocializmusról, hanem a legközelebbi lépés a szocializmus irányában is, harc azért, ami a szocializmus felé vezető úton már ma megvalósítható...* Miért folyik ez a küzdelem? *A demokratikus választójogért, a sajtó, gyülekezés és egyesülés szabadságáért, a kivételes hatalom megszüntetéséért, a parasztság földhözjuttatásáért, az adóknak a gazdagok vállára való hárításáért, a drágaság és uzsora letöréséért, a magasabb bérekért, rövidebb munkaidőért és fizetett szabadságért, a munkanélküliek és öregek segélyezéséért, a fasiszta államokkal szövetségben folytatott háborús politika megtagadásáért, a békéért."*[25] A kommunisták faradhatatlanul dolgoztak az egységfront és a népfront megteremtésén, valósággal új életet vittek a szociáldemokrata pártba és a szakszervezetekbe, védték ezeket a munkásszervezeteket a fasiszta támadásokkal szemben, ifjúsági vonatkozásban pedig lényegében megvalósították a munkásmozgalom egységét. Emellett szoros kapcsolatokat létesítettek a dolgozó parasztság és az értelmiség politikailag leghaladóbb csoportjaival.

Az egyes országokban elért sikerek ellenére a II. Internacionálé továbbra is visszautasította a Kominternnek a fasisztaellenes egységfront megteremtésére irányuló javaslatait. A fasizmussal szemben — Dimitrov elvtárs szavaival szólva — arra az álláspontra helyezkedett, hogy „ne ingereld a vadállatot, ha nem akarod, hogy megtámadjon".[26] Ilyen politikát folytatott nálunk is a Peyer—Mónus-féle szociáldemokrata pártvezetőség. Ezzel a politikával azonban nem lehetett megfékezni a fasiszta fenevadat, amely ugrásra készen állt, s amelyet a Chamberlain—Daladier-féle „müncheni politika" egyenesen felbátorított. A munkásmozgalom és általában a demokrácia erői nem voltak egységesek, s ennek következtében nem tudták megakadályozni a második világháború kitörését.

---

[25] Dolgozók Lapja, Szikra, Budapest, 1935. 95—96. old.

[26] Georgi Dimitroff: The United Front, International Publishers, New-York, 1938. 207. old.

Digitized by Google

A második világháború tapasztalatai megerősítették a VII. kongresszusnak azt a tanítását, hogy korunkban nemcsak a gyarmati és félgyarmati országok népeinek kell küzdeniük szabadságukért és függetlenségükért, hanem széles antifasiszta népfront megteremtésével a fejlett kapitalista országoknak is védeniök kell nemzeti létüket a fasiszta támadással szemben. Amikor a hitleri rablók végiggázolták Európát, a népfront gondolata új erőre kapott és tovább fejlődött. A szabadságuktól megfosztott országokban létrejöttek az egységes nemzeti felszabadító mozgalmak, mint a népfront új formái. Az ellenállásban a dolgozó osztályok fiain kívül a nemzeti érzelmű burzsoázia (főleg a kis- és középburzsoázia) bizonyos csoportjai is részt vettek. A fasizmus elleni küzdelem legderekabb harcosai között is mindenütt a kommunisták jártak az élen. Elég, ha itt csak a szovjet, a kínai, a francia, az olasz, a jugoszláv kommunisták kiemelkedő példájára hivatkozunk, mint amely megerősíti a VII. kongresszus megállapításait, hogy a kommunisták nemcsak a legodaadóbb propagandistái és szervezői a nemzeti függetlenség és szabadság védelmének, hanem a legönfeláldozóbb harcosai is.

A második világháború idején a magyar kommunista párt kidolgozta a szabad, független, demokratikus Magyarország megteremtésének programját, s e program alapján megerősödött és nemzeti függetlenségi mozgalommá szélesedett a fasisztaellenes erők összefogása. 1944 májusában megalakult ennek az összefogásnak a szervezeti kerete is: a Magyar Front, amelyben a kommunista és a szociáldemokrata párt képviselőin kívül kisgazdapárti és legitimista hazafiak is részt vettek; 1944 októberében pedig a kommunista párt és a szociáldemokrata párt vezetői írásos megegyezést kötöttek a két párt teljes politikai és szervezeti együttműködéséről. Ez a megállapodás azt is kimondta, hogy az ország felszabadulása után a két párt egyesülésével és egységes forradalmi szocialista munkáspárt megalakításával helyreállítják a magyar munkásosztály egységét. A kommunisták vezette nemzeti erők sok áldozattal járó, önfeláldozó fegyveres harcot is vívtak.

A második világháború megsemmisítette a német, az olasz, a japán fasizmust és csatlósaikat (a spanyol és a portugál fasizmus kivételével). A Szovjet Hadsereg óriási véráldozatain kívül nagy része volt ebben annak, hogy — a VII. kongresszus útmutatásai szerint — a Szovjetunió nemzetközi méretekben, a kommunista pártok pedig országonként létrehozták a fasisztaellenes erők tömörülését. De a fasizmus leverésével még nem hárult el végleg

Digitized by Google

a népek szabadságát és függetlenségét fenyegető veszély, s a VII. kongresszus szellemében továbbra is küzdeni kell a népek összes szabadság- és békeszerető erőinek egyesítéséért.

A gyarmati és függő országokban továbbra is változatlanul szükség van nemzeti felszabadulási mozgalomra, úgy, ahogyan erre a VII. kongresszus rámutatott. Ami azóta történt, az csak igazolta, hogy milyen fontos szerepük van e mozgalmaknak a nemzeti függetlenség kivívásában, a halódó gyarmati rendszer végleges felszámolásában.

A függetlenségüket nemrég kiharcolt országokban is szükség van a haladó nemzeti erők összefogására, hogy ezek az erők a nemzeti burzsoázia egy részének reakciós törekvéseit meghiúsítva, biztosítsák országuk anyagi erőinek, népük szociális helyzetének a lehető leggyorsabb fejlődését, s visszaverjék a nemzetközi imperializmusnak a már kivívott függetlenség eltiprására irányuló mesterkedéseit.

De a fejlett kapitalista országokban is megvan a talajuk a népfront-mozgalom új formáinak, a különféle demokratikus egységmozgalmaknak. A monopoltőke uralma ma számos kapitalista országban nem öltötte fel a fasiszta diktatúra ismert formáit, de monopoltőkés diktatúra ez akkor is, ha ezt a jellegét kisebb-nagyobb mértékben leplezi demokratikus intézményekkel. S a monopolkapitalizmus érdeke ellentétes nemcsak a munkásosztályéval, hanem a többi osztály és réteg érdekeivel is: a parasztságéval, a kisiparosokéval, a kiskereskedőkével, a szellemi munkásokéval, de még a kis- és középvállalkozókéval is. A monopoltőke, amely mindinkább összeforr az államhatalommal, állandóan csorbítja a szabadságjogokat, agresszív külpolitikát és fegyverkezési hajszát folytat. Sok kapitalista állam csatlakozott a támadó jellegű katonai tömbökhöz, területet adott át más imperialista államoknak katonai támaszpontok létesítésére, s e támaszpontok kémrepülések, sőt agresszió kiindulópontjává, ennélfogva a visszacsapás célpontjaivá is lehetnek. Ezen államok vezető körei elárulják nemzetük érdekeit, s alárendelik ezeket a leghatalmasabb imperialista államok, mindenekelőtt az Egyesült Államok politikájának.

Ezért a kapitalista országok kommunista pártjai ma is — mint a VII. kongresszus óta mindig — arra törekednek, hogy hazájukban a lakosság legszélesebb rétegeit összefogó egységmozgalom alakuljon ki. Ez a mozgalom — mint láttuk — általános-nemzeti, demokratikus és (helyenként) antifeudális célokat tűz ki, de mégsem egyszerűen antifeudális, burzsoá-demokratikus mozgalom. Rá is lényegében az vonatkozik, amit — a VII. kongresszus irányvonala alapján — a mi pártunk feladatairól írt Révai József elvtárs a második világháború előtt: „Nyilvánvaló, hogy a fasizmus

Digitized by Google

elleni harc keretében a demokratikus átalakulás »régi« feladatainak megoldásáért is *másképpen* kell harcolni, mint ugyanezeknek a feladatoknak a megoldásáért egy »normális«, hagyományos típusú polgári demokratikus átalakulás keretében, vagy egy szocialista proletárátalakulás keretében."[27] A ma demokratikus egységmozgalmai nem szocialista mozgalmak, mert nem *általában a tőkés rendet* akarják megdönteni, de ha győznek, a *monopoltőkét* győzik le. Ennélfogva végrehajthatnak egy olyan átalakulást, amely nem szocialista átalakulás ugyan, de jellegét tekintve közelebb áll a szocialista forradalomhoz, mint a régi típusú polgári forradalomhoz.

A demokratikus egységmozgalmak konkrét tartalma, formája és ereje természetesen országonként különböző, s különböző lehet az átalakulás jellege és módja is. Megvan a lehetősége annak, hogy a demokratikus egységmozgalom sikere kialakít egy olyan újtípusú demokráciát, amilyenért például az Olasz Kommunista Párt küzd. Az olasz párt programnyilatkozata kimondja: „Olyan új hatalomra van szükség, amelynek alapjai a munkásosztályban, a parasztságban és a dolgozó középrétegben vannak, amely megszünteti a nagybirtok monopóliumát, olyan hatalomra, amely csapásait az ipari monopóliumok ellen irányítja, megváltoztatja az ország gazdasági szerkezetét, biztosítja és kiterjeszti az összes szabadságjogokat, felszámolja a bürokratizmust és a rendőri önkényt, kivonja az államot a régi oligarchia szűk csoportjának uralma alól, széleskörű autonómiákon nyugvó rendszert valósít meg és új tartalmat ad az egész demokratikus rendszernek azáltal, hogy ez a gazdasági és társadalmi rend mélyreható átalakulása felé fejlődik."[28] Az ilyen demokrácia jellemző vonásai valószínűleg sok tekintetben megfelelnének annak a jellemzésnek, amelyet a VII. kongresszus a megalakítandó népfront-kormányról adott. Számítani lehet arra, hogy ez a demokrácia is a szocializmus felé való fejlődésnek egyik állomása lesz, de természetesen ez sem lehet olyan átmeneti szakasz, amelyen minden országnak feltétlenül át kell mennie. Lehetséges az is, hogy a monopoltőke elleni egységmozgalom sikerei a szocialista átalakulás feltételeit érlelik meg.

„Egészen valószínű, hogy a szocializmusba való átmenet formái egyre változatosabbak lesznek — mondta az SZKP XX. kongresszusán Hruscsov elvtárs. — Emellett nem feltétlenül szükséges, hogy e formák megvalósulása minden körülmények között

---

[27] Révai József: Marxizmus és népesség, Szikra, Budapest, 1946. 59. old.

[28] Palmiro Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt, Kossuth, Budapest, 1960. 96. old.

Digitized by Google

polgárháborúval kapcsolódjon egybe."[29] Amikor az SZKP XX. kongresszusa megállapította, hogy békés úton is el lehet jutni a szocializmusba, akkor ezzel a VII. kongresszusnak azt a gondolatát fejlesztette tovább, hogy a népfront, a széles tömegek mozgalmára támaszkodva, de polgárháború *nélkül* is kormányra kerülhet.

A demokratikus egységmozgalom sikereinek kulcskérdése ma is az, amit a VII. kongresszus is tanácskozásainak középpontjába állított: a munkásosztály harci egysége. A kommunista pártok lankadatlan erővel dolgoznak tovább azért, hogy a szociáldemokrata munkásokkal és pártokkal akcióegységet teremtsenek. Nehéz feladat ez, sok türelmet, tapintatot és nagy szilárdságot követel a kommunistáktól, de sikerét lehetővé teszi az, hogy a szociáldemokrata pártokon belül tovább tart a differenciálódási folyamat, továbbá az, hogy meg lehet találni azokat a közös harci célokat, amelyekért együtt küzdhetnek velünk még azok a reformisták is, akiket nem tart ettől vissza elvakult kommunistaellenesség. „Napjainkban sok szociáldemokrata tevékenyen harcol a háborús veszély és a militarizmus ellen, a szocialista országokkal való közeledésért, a munkásmozgalom egységéért. Örömmel üdvözöljük ezeket a szociáldemokratákat és készek vagyunk mindent megtenni erőfeszítéseink egyesítésére a nagy ügyért, a békének és a dolgozók érdekeinek megvédéséért vívott harcban" — mondotta a XX. kongresszuson Hruscsov elvtárs.[30]

A VII. kongresszus határozatai, amelyeknek alkalmazásán ma is fáradoznak a többi ország dolgozói, a népi demokratikus országokban már élő valósággá váltak. Hazánkban a felszabadulás megteremtette azokat a feltételeket, amelyek között — a VII. kongresszus megállapítása szerint — időszerűvé válik népfront-kormány alakítása. Pártunk a haladó nemzeti erők összefogásának azt a politikáját folytatta, amelyet a VII. kongresszus kidolgozott. Így kialakult hazánkban a népi demokratikus rendszer, amely végrehajtotta mindazt, amit a VII. kongresszus a népfront uralmától várt, s — megvalósítva azt a lehetőséget, amelyre a VII. kongresszus rámutatott — munkáshatalommá, proletárdiktatúrává fejlődött át. Megvalósult az is, amit a VII. kongresszus célul tűzött ki: a szakszervezeti egység, az ifjúsági egység, és ami 25 év előtt még nagyon merész és távoli célnak látszott — a munkásosztály teljes politikai és szervezeti egysége. A munkásosztály és a többi haladó erő szövetsége, amely a fasisztaellenes függetlenségi harcban mint Magyar Front alakult ki, megerősödött, kiszélesedett és új tartalmat kapott: a felszabadulás után az újjáépítésért és a demokratikus átalakulásért küzdő pártok és szervezetek egyesülésévé, Magyar

[29] Az SZKP XX. kongresszusa. Szikra, Budapest, 1956. 45. old.
[30] U. o., 56. old.

Digitized by Google

Nemzeti Függetlenségi Fronttá vált, ma pedig a Hazafias Népfront a szocialista építés összes erőit tömöríti. A Hazafias Népfrontban — mint pártunk VII. kongresszusának határozata megállapítja — „a kommunisták vezetésével helyet találnak azok a különböző nézetű pártonkívüliek, akik támogatják a szocialista építőmunkát, a nemzeti függetlenség védelmét és a békéért vívott harcot."[31] Ugyanez a fejlődés ment végbe a többi népi demokratikus országban is. Kétségtelen, hogy a VII. kongresszus útmutatásai nélkül sokkal nehezebben, több kudarc árán érhettük volna el ezeket a sikereket és többi nagy eredményünket, amely mind ezeken alapszik.

De nemcsak a szocializmusba vezető utat mutatta meg nekünk a VII. kongresszus irányvonala, hanem ma is ad értékes útmutatást. A VII. kongresszus ragyogó példáját adja a lenini szövetségi politika alkalmazásának, s határozatainak ma számunkra ez az egyik leglényegesebb része. A munkásosztálynak nemcsak addig van szüksége szövetségesekre, amíg meg nem hódította a hatalmat, hanem a proletárdiktatúra korszakában is és azután is, mindaddig, amíg a kommunizmus felső fokán az osztályviszonyok maradványai is el nem tűnnek. Szövetségi politikánk ma természetesen nem lehet ugyanaz, ami a fasisztaellenes harc idején volt — hiszen azóta osztályviszonyaink is megváltoztak —, de a VII. kongresszus határozatai e tekintetben mégis rendkívül tanulságosak, ha a kongresszus szellemében, helyesen, a mai konkrét helyzetet figyelembe véve alkalmazzuk őket.

És éppen szelleme, munkastílusa az a másik tényező, amely ma is élteti bennünk a VII. kongresszus emlékét. Az SZKP XX. kongresszusát sokan hasonlították össze a Komintern VII. kongresszusával. Jogosan tették: nemcsak azért, mert a XX. kongresszus továbbfejlesztette a VII. világkongresszus fő gondolatait, nemcsak azért, mert mindkettő jelentős mértékben befolyásolta a kommunista pártok politikájának fejlődését, hanem azért is, mert a kettőt ugyanaz a szellem hatotta át. S azóta is ez a szellem, ez a munkastílus jellemzi a kommunista pártokat, ez jellemezte a mi pártunk VII. kongresszusát is és ezt igyekszünk általánossá tenni egész pártmunkánkban. Ma még nem mondhatjuk, hogy minden pártszervezetünk, pártunk minden tagja teljesen magáévá tette ezt a munkastílust, amelyet mi gyakran új stílusnak nevezünk, holott nagyon is régi: *lenini örökség*. A tények józan, tárgyilagos, de egyben következetesen és lendületesen forradalmi szemléletében, a feladatoknak minden doktrinérségtől mentes, de ugyanakkor szilárdan elvhű megoldásában, a néphez és a nép életéhez való közel-

[31] A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth, Budapest, 1960. 576. old.

Digitized by Google

ségben — amely azonban mégsem a tömegek után kullogás —, egyszóval: a lenini munkastílus elsajátításában felbecsülhetetlen hasznát látjuk a VII. kongresszus útmutatásainak.

A háború elkerülése, amely a VII. kongresszus idején még csak reménység volt — mégpedig olyan remény, amely nem teljesült be — ma reális lehetőséggé vált. „A háború nem végzetszerűen elkerülhetetlen. Ma hatalmas társadalmi és politikai erők vannak, amelyek komoly eszközökkel rendelkeznek ahhoz, hogy ne csak megakadályozzák az imperialistákat a háború kirobbantásában, ha ezt megkísérelnék, hanem egyszersmind megsemmisítően visszaverjék az agresszorokat, meghiúsítsák kalandor terveiket" — mondotta a XX. kongresszuson Hruscsov elvtárs;[32] a Román Munkáspárt III. kongresszusán mondott beszédében pedig példákkal bizonyította, hogy a szocialista tábor, s mindenekelőtt a Szovjetunió ereje nemcsak képes elfojtani, de már több országban el is fojtotta a kirobbanóban levő háborút.

A kommunisták nem felejtik el a VII. kongresszus szavait: „A kongresszus különös erővel hangsúlyozza, hogy csupán maguknak a *kommunista pártoknak minden tekintetben való további megerősödése,* kezdeményező erejük fejlődése, elvhű marxista—leninista politikája, helyes, hajlékony taktikája, amely számol a konkrét helyzettel és az osztályerőviszonyokkal, biztosíthatja a dolgozók legszélesebb tömegeinek mozgósítását a fasizmus, a kapitalizmus elleni egységes harcra. Az egységfront tényleges megvalósítása azt követeli a kommunistáktól, hogy küzdjék le a saját soraikon belül az öntelt szektáriánus szellemet... egyúttal fokozniok kell éberségüket a jobboldali opportunizmus veszélyével szemben."[33] Ma is ez minden sikerünk legfőbb feltétele.

Amit a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa alkotott, az ma is él: él a gyarmati és függő országok népeinek nemzeti felszabadulási küzdelmeiben, él a kapitalista országok néptömegeinek demokratikus egységmozgalmaiban, él a szocialista államokban, létükben és vívmányaikban, él a XX. kongresszusnak, a kommunista pártok moszkvai Nyilatkozatának és Békekiáltványának, e pártok egész tevékenységének irányvonalában és szellemében, s él abban a nagy harcban, amely világszerte folyik a béke megvédéséért, a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett éléséért.

[32] Az SZKP XX. kongresszusa, 44. old.

[33] A KI VII. kongresszusának határozatai, 42—43. old.

Digitized by Google

A tudományos kutatás a mezőgazdaság fejlesztéséért

Írta MOLNÁR BÉLA

Népi demokráciánkban a tudomány jelentős tényezővé vált: szoros egységben a gyakorlattal, kimeríthetetlen forrása a termelés növelésének. „A tudományokkal, a tudósokkal, a kutatókkal szemben — mondotta Kádár elvtárs az MSZMP VII. kongresszusán — növekszik az ország igénye olyan értelemben, hogy az alaptudományok, az alkalmazott tudományok kutatási programját a lehetséges mértékben társadalmi szükségleteinkhez, gazdaságunk és kultúránk fejlődésének megoldandó kérdéseihez igazítsák. A műszaki és az agrártudományokra nagy szerep vár népgazdaságunk műszaki fejlesztésében, a korszerű mezőgazdasági nagyüzemi termelés fejlesztésében."[1]

Az a tény, hogy az ország szántóterületének több mint háromnegyed részén már szocialista nagyüzemek gazdálkodnak, új helyzet elé állítja a mezőgazdasági tudományos kutatókat. A mezőgazdasági nagyüzemek lehetővé teszik a tudomány és a technika legújabb eredményeinek széleskörű felhasználását és a korszerű termelési módszerek kialakítását.

•

Mezőgazdasági tudományos kutatásunk több ága már régebben is szép eredményeket ért el. A múlt század végén és a század elején több olyan tudományos kutatónk neve nemzetközileg is ismertté vált, elegendő, ha közülük itt csak Sigmond Elket, Cserháti Sándort, Grábner Emilt, Baross Lászlót, Fleischmann Rudolfot, Bereczki Mátét, Mathiasz Jánost, Marek Józsefet említjük meg. A Horthy-rendszer alatt azonban a mezőgazdasági kutatás fejlődése nemcsak megállt, hanem vissza is esett. A kevés fennálló kutatóintézetnek és kísérleti állomásnak túlnyomórészt csak ellenőrző és minősítő vizsgálat volt a feladata.

A mezőgazdasági kutatás a felszabadulás után indult ismét fejlődésnek. Az 1949-ben megalakult Mezőgazdasági Tudományos

[1] A Magyar Szocialista Munkáspárt VII. kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Könyvkiadó 1960. 58. old.

Digitized by Google

Központ több új kutatóintézetet hívott létre és a kísérleti állomásokat kutatóintézetekké szervezte át. Ezek az intézmények számos olyan kutatási feladatot kaptak, amelyekkel a felszabadulás előtt nálunk egyáltalán nem foglalkoztak. Az újjászervezés után megindult nagy fejlődést mutatja, hogy míg 1939—40-ben a kutatóintézetek dolgozóinak létszáma csak 215 fő volt, 1959-ben 31 mezőgazdasági kutatóintézetben már több mint 1770 ember dolgozott. A kísérleti gazdaságok területe 1939—40-ben 3400 kat. hold volt, 1959-ben pedig az 50 000 kat. holdat is meghaladta. Kutatóintézeteink és kutatást folytató felsőoktatási intézményeink évente csaknem 200 millió forint állami támogatást kapnak. (Ebben az összegben nem szerepelnek az állami gazdaságokban folyó kísérleti munkának, valamint a nem mezőgazdasági jellegű, de a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos intézmények — például az élelmiszeripari intézetekben folyó kutatások költségei.)

A mezőgazdasági tudományos kutatás témáit két nagy csoportra oszthatjuk. Az egyik csoportba azok tartoznak, amelyek a mezőgazdasági termelés belterjes fejlesztésére, a termelési színvonal és a gazdaságosság emelésére irányulnak, a másik csoportba a mezőgazdaság főbb termelési ágainak fejlesztését szolgáló kutatások tartoznak.

A magyar mezőgazdaság helyzetét és további fejlődését főleg a különböző gazdaságföldrajzi tényezők és a múlthoz képest alapvetően megváltozott társadalmi, gazdasági viszonyok határozzák meg. Ezért oly fontos a mezőgazdasági termelés fejlesztésével kapcsolatos közgazdasági és üzemgazdasági kutatás.

Az agrárgazdaságtan és a mezőgazdasági üzemtan hazánkban a fiatal tudományágak közé sorolható, feladatkörük, rendszerük még sok tekintetben kialakulatlan. Ez kihat a kutatómunkára is: a mezőgazdasági irányú közgazdasági kutatómunka lényegében még csak megalapozó jellegű, s éppen csak hogy megkezdte a gyakorlat által felvetett problémák vizsgálatát.

A következő évek egyik fő feladata — a nagyüzemi gazdálkodás követelményeinek megfelelő komplex gépesítés kérdéseinek tudományos vizsgálata. Az ezzel kapcsolatos kutatások azonban elmaradnak a követelményektől. A gépesítéssel foglalkozó intézmények (például a Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet) munkája csak a gépek kipróbálására terjed ki, s a mezőgazdasági kutatóintézeteknek ma sincs gépesítési osztályuk. Az illetékes szervek csupán műszaki problémát láttak ebben a témakörben és ezért ezeket a kutatásokat nem részesítették elegendő erkölcsi és anyagi támogatásban. A mezőgazdaság gépesítési színvonalának emelése, a gazdaságosság fokozása nélkülözhetetlenné teszi a mezőgazdaság gépesítésére és korszerű technikai berendezésére irányuló kutatá-

Digitized by Google

sokat. Ide tartozik: a mezőgazdasági gépek műszaki és szerkesztési problémáin kívül, a korszerű traktortípusok kiválasztása, a ma még nagyrészt kézi erővel végzett munkafolyamatok gépesítése, a komplex géprendszerek és az olcsó technikai berendezések kialakítása, a gazdaságos állattartási módok gépesítése, és a szállítási problémák megoldása.

A növénytermesztésben kitűzött termelési céljaink eléréséhez a talaj termőképességét kell növelni. Ezzel kapcsolatban a talajtani, talajbiológiai, agrokémiai, továbbá az e témával összefüggő üzemgazdasági és üzemszervezési kérdések tanulmányozása a legfontosabb.

A talajerőgazdálkodási kutatások már az 50-es évek elején megindultak, a tájintézetek létrejöttével a tájaknak megfelelő vizsgálatok is elkezdődtek, s egyes részkérdésekben kutatóink figyelemreméltó eredményeket értek el. Ezeknek a kutatásoknak azonban volt egy alapvető hiányosságuk: az, hogy célkitűzés és metodika tekintetében többféle elgondolás érvényesült, s ez kedvezőtlenül befolyásolta a végeredményt. Jellemző, hogy például az évekig végzett vetésforgó, talajművelési, trágyázási kísérletek a kísérleti helyeken eredményesek voltak ugyan, de a tájak, vagy ennél is nagyobb területek szempontjából az elért kísérleti eredmények — néhány esetben, például Westsik és Egerszegi kutatásait kivéve — haszontalanoknak bizonyultak. Mindez a módszertani hibák következménye.

A módszertani hiányosságoknak egyik oka az, hogy a kutatók egy része még nem marxista—leninista felfogású. A kutatásban alkalmazandó módszerek kijelölésénél gyakran figyelmen kívül hagyják az anyagi és személyi lehetőségeket, nemigen tárják fel a kutatás eredményei és gazdaságossága, valamint felhasználhatósága közötti összefüggéseket. A talajerőgazdálkodás már jellegénél fogva is komplex téma, amelynek vizsgálata és megoldása során a trágyázás, a korszerű vetésforgó, vetési sorrend kialakítása, a száraz és öntözéses gazdálkodás, a tájnak megfelelő művelési módszerek kidolgozása, a savanyú, szikes, homokos és láptalajok javítása, a talajerózió elleni védekezés, az egyes talajtípusokban végbemenő folyamatok, a talajban élő mikroszervezetek szerepének tanulmányozása csak egymással a legszorosabb összefüggésben valósítható meg. A kutatók egyenként, vagy kisebb csoportokban nem birkózhatnak meg ezzel a feladattal, az eredményes kutatás egyik legfontosabb feltétele tehát a kollektív munka helyes megszervezése. Mégis meglehetősen gyakori még az egyedi kutatás, főleg az idősebb kutatók egy része ragaszkodik hozzá görcsösen. Pedig az egyes kutatók elzárkózása, féltékenykedése és a polgári individualizmus

Digitized by Google

számos egyéb maradványa csak gátolja a nagy feladatok megvalósítását. Hazánkban a kutatási célokat nem kapitalista magánvállalkozók érdekei, hanem az egész népgazdaság igényei, a mezőgazdaság fejlesztésének feladatai határozzák meg, és ez könnyebben megvalósítható a kutatók összefogásával, kollektív munkájával.

A helyes gazdálkodási rendszer egyik nélkülözhetetlen eleme a *növényi és állati kártevők elleni eredményes védekezés.* A növényvédelmi eljárások mellőzése vagy szakszerűtlen végrehajtása sok milliárd forintos kárt okozhat a népgazdaságnak.

A növényvédelmi kutatás megindítása az 1948—50-es években az akkor járványszerűen pusztító betegségek és a kártevők tömeges fellépése miatt vált szükségessé. A kutatók sok olyan részeredményt értek el, amelyet a növényvédelmi munkákban azonnal alkalmazni is lehetett.

A növényvédelmi kutatás természetéből adódik, hogy az alkalmazott kutatásnak igen szoros kapcsolatban kell lennie az elméleti és alapvető kutatással. A korábbi években ez az egyensúly nemegyszer megbomlott; a gyakorlat nemegyszer olyan igényt támasztott, amelyet sürgősen ki kellett elégíteni, s ennek következtében az elméleti kutatás háttérbe szorult.

A mezőgazdasági kutatások eredményessége és megfelelő színvonala megköveteli, hogy ne tűrjük el sem a prakticizmus, sem az elvontság egyoldalú előtérbe nyomulását, s kutatóinkat ösztönözzük arra, hogy alakítsák ki az elméleti és a gyakorlati kutatás helyes arányát és kapcsolatát.

Amióta hazánkban a szocialista nagyüzem uralkodóvá vált, a növényvédelmi kutatás feladatai is kibővültek. A kisparcellás termelésnél a kártevők pusztítása volt a fő feladat, s a kutatómunka a kártevők, a kórokozók életmódjának vizsgálatára, az ellenük való védekezés módszereinek kidolgozására szorítkozott. A nagyüzemi termelés viszonyai között szükségessé vált a *növényvédelmi rendszerek* kidolgozása, nemcsak hazai viszonylatban, hanem — a szocialista országokkal való szorosabb együttműködés révén — nemzetközi méretekben is. A nagyüzemi termelés szempontjából nagyon fontos, hogy az új növényvédelmi eljárások hogyan befolyásolják az agrotechnikát és a gazdaságosságot. A növényvédelem korszerűsítése nagymértékben hozzájárulhat az önköltség csökkentéséhez és a termelés mennyiségének növeléséhez; ezért az ezirányú kutatómunkának minden feltételét meg kell teremtenünk.

*

Az ország *kenyérgabonával* való ellátása érdekében, jelentős mértékben növelnünk kell a termésátlagokat. Ezért a kutatóknak új, nagyobb termést adó, betegségnek ellenálló, szalmaszilárd ga-

Digitized by Google

bonafajták előállítására kell törekedniük, s egyúttal olyan termesztési eljárásokat kell kidolgozniuk, amelyek nemcsak növelik a termést, hanem olcsóbbá is teszik előállítását.

A felszabadulás után kutatóink a régi fajták rekonstruálásán dolgoztak, de az új fajták előállítását is megkezdték. A nemesítők eleinte a régebben használt, egyszerű nemesítési módszerekkel dolgoztak. A munka lassú üteme és a követelmények növekedése újabb és korszerűbb módszerek alkalmazását tette szükségessé; ezeknek eredménye a rozsdaellenálló Fertődi 293-as és a kedvezőtlen viszonyok között is jól termő Kompolti 169-es fajta. Mindkettő 10—20 százalékkal több termést ad, mint a szokásos fajták. Az igényekhez és a lehetőségekhez képest azonban ez még mindig kevés.

A kenyérgabonával kapcsolatos kutatás jellemző példa arra, hogy a tematikailag szétesö, nem kellően támogatott kutatómunka nem tarthat lépést a termelés igényeivel. A kutatásokhoz szükséges felszerelések és berendezések azonban még ma sincsenek meg kielégítő mértékben.

A kenyérgabona-kérdés megoldása nemcsak a nemesítők feladata. Kutatóink hosszú ideig nem foglalkoztak a búzatermesztés technikai módszereivel, csak az utóbbi években kezdtek hozzá az agrotechnikai kutatáshoz, holott a gyakorlat egyre jobban sürgeti ezt.

A mezőgazdaságból származó nemzeti jövedelemnek mintegy negyedrészét a *kertészeti termékek* adják. A háború előttihez képest a zöldségfélék termőterülete 130 százalékkal nőtt, s az eddig elért kutatási eredmények felhasználásával a termésátlagok körülbelül 20 százalékkal emelkedtek.

A felszabadulás előtt nálunk lényegében nem volt kertészeti kutatás, hosszú ideig csupán nemesítés és magtermesztés folyt. Alig tízesztendős kertészeti kutatásunk ma már számos eredményt könyvelhet el. A *zöldségtermesztésben* elsősorban a nemesítők értek el sikereket: az export és konzerv céljára megfelelő paradicsomfajták előállításában a kecskeméti és a budatétényi intézet, az étkezési paprika édes fajtájának előállításában a Kertészeti Kutatóintézet budatétényi és szentesi telepe. A kompolti gyöngybab, a makói muskotály-sárgadinnye és a nemesített hagyma, a szegedi és a kalocsai nagy festéktartalmú fűszerpaprika is a kutatás eredményességét tanúsítja. Az agrotechnikai kutatásokban a szaporítási módok, az öntözés és az üzemgazdasági vizsgálatok hoztak részeredményeket.

A cseresznye, a kajszi- és őszibarack, a mandula és az új bogyós-gyümölcsfajták előállítása, a gyümölcsfák szaporításának újabb módszerei, a gyümölcsösök telepítésének vizsgálatai, a met-

Digitized by Google

szési kísérletek, a termékenyülés-vizsgálatok, a gyümölcsszállítás és tárolás kutatásai realizálható útmutatásokat adnak nagyüzemi gyümölcstermesztésünk egy-egy problémájához. *Szőlőtermelésünk* fejlesztése a szőlőmonográfiák alapján történik Tokajhegyalján, Badacsonyban, Somlón, Szekszárdon és másutt. A szőlőtermesztés agrotechnikájának vizsgálatai során részeredmények születtek a szőlőtalajok víz- és szélkár elleni védelmében, a talajerő biztosításában, a művelési metszésmódok szőlőkórtani kutatásaiban. A nagyüzemi szőlőtermesztés szempontjából alapvetően fontos gépesítési kutatásokban azonban még nagyon el vagyunk maradva. A borgazdaság kérdései közül a borászat gépesítése, a fajélesztők előállítása szintén a kutatómunka eredményessége.

A kertészeti kutatás eddigi eredményei még csak útmutató jellegűek, még nem járulnak hozzá az újonnan alakult és a szervezés alatt levő szocialista kertészeti nagyüzemek problémáinak megoldásához. A kertészeti kutatók csak akkor küzdhetik le nehézségeiket és teremthetik meg eredményeken alapuló tekintélyüket, ha az illetékes szervek nemcsak elismerik a kertészeti termelés jelentőségét, hanem a szükséges erkölcsi és anyagi támogatást is megadják.

Állattenyésztésünk fejlesztésének alapja az, hogy megfelelő mennyiségben és minőségben termeljük meg a szükséges takarmányokat. A takarmányfélék közül eddig a kukorica termelésével kapcsolatos kutatások voltak a legsikeresebbek. A különböző hibridkukoricák előállításának és vetésük módjának kutatása a talajművelési és tápanyagellátási, a gépesítési, a növényvédelmi, az élettani és genetikai vizsgálatok hasznos útmutatásokat adnak a gyakorlatnak. A kukoricatermesztési kutatás során jól szervezte meg munkáját a martonvásári, a keszthelyi és a szegedi intézet, ezekben nemcsak tematikailag, hanem szervezetileg is komplex módon, kollektíven vizsgálják a feladatokat.

Takarmánytermesztésünk alapvető problémája a fehérjetermelés növelése. A fehérje biztosításának egyik alapja a lucerna termesztése. E téren elért nemesítési eredményeink lehetővé teszik, hogy megbízható, jó tulajdonságokkal rendelkező vetőmaggal lássuk el a hazai és a külföldi termelőket. A telepítési módszerek, az ápolás, a betakarítás, a növényvédelem és a gépesítés vizsgálata már eddig is nagy segítséget nyújtott nagyüzemeink munkájához. A szarvasi intézetben a lucerna-nemesítés és termesztés kiemelkedő eredményei mellett kidolgozták az öntözött lucerna agrotechnikáját. A lucerna termesztésében arra törekszünk, hogy minél nagyobb mennyiségben tartsuk meg a fehérjét, a karotint és egyéb biológiailag értékes anyagokat. Ezt szolgálják a szárítás és a tárolás módjára vonatkozó kísérletek. A jelenleg ismert módsze-

Digitized by Google

rek közül a Keszthelyi Mezőgazdasági Akadémia által kidolgozott új lucernaszárítási eljárással biztosítható a legjobban és a legnagyobb mennyiségben a lucernaszéna fehérje- és karotintartalma.

A fehérjebázis növelésére alkalmas a szójatermelés. A felszabadulás után hazánkban háttérbe szorult a szójatermelés, jóllehet ez 36—40 százalékos fehérje és a 18—22 százalékos olajtartalmú növény mind az emberi táplálkozásban, mind az állati takarmányozásban, mind pedig az iparban jól felhasználható. Sokoldalú felhasználhatósága miatt a szója vetésterülete világszerte ugrásszerűen növekszik. Hazánkban az iregszemcsei kutatóintézet részletesen kidolgozta a szójatermelés kérdéseit. Az igényeknek megfelelő fajtákat állítottak elő, kidolgozták a szója agrotechnikáját, növényvédelmi eljárásait, és — ami különösen nagyjelentőségű —, megoldották nagyüzemi, gépi termelését. Új eredmény a nagyüzemi termelésű szója szénának való felhasználása, valamint a szójának kukorica-napraforgó közteskénti vetése. A kísérleti adatok szerint a szója öt év átlagában száraztermesztésben 34—40 q légszáraz szénát adott holdanként, 8—12 százalék fehérjetartalommal. Ez másfél-kétszerese az azonos területről letakarítható lucernaszéna fehérjemennyiségének.

Az *állattenyésztés* színvonalának emelése céljából elsősorban a hozam emelése és az állati termékek minőségének megjavítására kell irányítani a kutatók figyelmét.

A századforduló óta a tejhozamot túlzott istállózással igyekeztek emelni, holott ez egyáltalán nem, vagy alig ad lehetőséget arra, hogy az állatok levegő, napfény és mozgásszükségletét kielégítse. Emiatt csökkent a tehenek ellenállóképessége és szervezeti szilárdsága, s ez hívta fel a figyelmet a természetszerű állattartásra. A kísérletek azt bizonyították, hogy a nyílt istállóban tartott tehenek tejelése csupán néhány százalékkal kevesebb, mint a zárt istállóban tartottaké, tejük zsírtartalma viszont nagyobb, s az 1 kg tej termelésére felhasznált keményítő értéke sem lényegesen több. Ezek a kísérletek további és tökéletesebb módszerű vizsgálatokat tesznek szükségessé.

A szarvasmarha hústermelésének fokozása, a fogyasztók ízlésének megváltozása a szarvasmarhahizlalás jellegének megváltoztatását vonta maga után. Még néhány évtizede a csaknem teljesen kifejlett, javakorú vagy idősebb marhák szolgáltatták a hizlalás anyagát; ma viszont a növendékmarha-hizlalás kerül előtérbe. A bika- és tinóhizlalási kísérletekből megállapítható, hogy a növendékhizlalás előnyösebb.

A sertéshízlalás gazdaságosabbá tétele és az exportigények a hússertések arányának növelését teszik szükségessé. Ezzel, vala-

Digitized by Google

mint megfelelő takarmányozással a 100 kg vágósertés előállítására fordított időt a korábbi 13—14 hónapról 10 hónapra csökkenthetjük. A sertéshús-termelés fokozásáért végzett kutatások a keresztezés előnyét is bebizonyították.

Állattenyésztési kutatásunknak mind a lakosság ellátása, mind az export szempontjából fontos feladata a baromfihús- és tojástermelés fejlesztése. A hazai nemesítés során kutatóink tojás- és hústermelésre egyaránt alkalmas, viszonyainkhoz jól alkalmazkodó, kettős termelésű tyúkféléket állítottak elő. A tojástermelés ezeknél a törzseknél 140 és 170 db között mozog, 57,5—58,5 gramm súlyban. A további munka során előtérbe kell helyezni a keresztezést, mert a hazai és a külföldi tapasztalatok azt mutatják, hogy ezzel a módszerrel a tojástermelés jelentősen növelhető. A háztáji állomány szerepének fenntartása mellett kell fejlesztenünk a nagyüzemi baromfitenyésztést, ezért napjainkban egyre inkább a speciális árutermelő nagyüzemek létrehozásával kapcsolatos kutatás kerül előtérbe.

A mezőgazdasági tudományos kutatás a felszabadulás óta sok értékes, a gyakorlatban is felhasználható és részben már hasznosított eredményt mutathat fel. Máig sem sikerült azonban megoldania olyan komplex kérdéseket — kivéve talán a kukoricával kapcsolatos kutatást —, amelyek a mezőgazdasági termelés egyik vagy másik ágát lényegesen előrelendítették volna. Mi ennek az oka?

Mindenekelőtt az, hogy kutatóink között még mindig vannak, akik nem látják, hogy a tudomány nem önmagáért van, hanem a társadalmat kell szolgálnia. Ma is vannak olyan intézetek, ahol még nem épült ki a tudomány és a gyakorlat szoros kapcsolata. Másrészt az empirizmus és prakticizmus nem egy helyütt felüti a fejét a mezőgazdasági kutatásban is. Pártunk elítéli ezt és harcol ellene, mert az az álláspontja, hogy a természeti jelenségek összefüggéseinek ismerete nélkül nem változtathatjuk meg a természetet. A prakticizmus a tudományos kutatómunkában csak kudarchoz vezethet. De ugyanígy sikertelenséghez vezet az az álláspont is, amely szerint az „igazi" tudomány az elméleti irányú kutatás, s aki elméleti munkát végez, annak szükségszerűen el kell szakadnia a gyakorlattól, a termeléstől.

Nincs jogosultsága az olyan tudománynak, amely — közvetve vagy közvetlenül — nem az embert, a társadalmat szolgálja. A mezőgazdasági tudományos kutatásban is meg kell találnunk az elméleti és az alkalmazott kutatás helyes arányát. Nagy szükség van az elméleti kutatás kiszélesítésére, de még nagyobb szükség

Digitized by Google

van az olyan vizsgálatokra, amelyek közvetlenül és gyorsan hasznosíthatók a termelésben.

A mezőgazdasági tudományos kutatás fogyatékosságai másrészt abból fakadnak, hogy *kutatóintézeteink indokolatlanul sok témát terveznek*, s ez gátolja az átfogó, komplex témak kutatását, valamint a kollektív munka kibontakozását. Részben ennek következménye, hogy bár számos részeredmény született, mégis a termelés szakemberei, ma is úgy érzik: keveset kapnak a tudományok művelőitől.

Ezzel függ össze az is, hogy az állami gazdaságok termelési szakemberei a szükségesnél nagyobb méretű kísérletező munkába kezdtek. Ezek a kísérletek részben a kutatóintézetek eredményeinek gyakorlati alkalmazására irányulnak, másrészt olyan kérdésekkel foglalkoznak, amelyeknek megoldása termeléstechnikai műveletekben azonnal alkalmazható. De természetesen helytelen olyan kísérletekkel foglalkozniuk, amelyek a tudományos kutatómunka feladatai. Mindenesetre ez a jelenség is azt mutatja, hogy a tudományos kutatás és a termelés kapcsolatában még nincs minden rendben, a kutatási feladatok gyakorta nem alkalmazkodnak a népgazdaság és a termelés igényeihez.

Komoly fogyatékossága mezőgazdasági tudományos életünknek, hogy nagyon kevés a szabad tudományos vita. Hiszen *a tudományos munka egyik alapvető módszere, éltetője a vélemények harca*. Nálunk pedig ma még gyakori, hogy ha el is hangzik valahol egy-két bíráló szó, azt személyes sértésnek veszi az, akinek szól. Az is előfordul, hogy egyes kutatók tudományos véleményét baráti és családi kapcsolatok befolyásolják. A kritika, a vita hiánya szorosan összefügg azzal is, hogy egyesek igyekeznek monopóliumot biztosítani maguknak abban a tudományágban, amelyben működnek, és csak fejbólintó munkatársakat tűrnek maguk körül. Sürgősen változtatni kell ezen. Tudományos intézményeink pártszervezeteinek egyik legfontosabb tennivalója, hogy síkraszálljanak a tudományt éltető szabad viták, a kritika szabadsága mellett és ne tűrjék a vélemények elfojtását, egyesek diktátorkodását. Akadémikusaink, vezető tudósaink járjanak elől jó példával a vitaszellem élesztésében.

A tudományos kutatás eredményességét döntően befolyásolja a helyes, előrelátó és átfogó tervezés. Nemcsak a tematikai tervezést értjük ezen, hanem mindazoknak a tényezőknek a figyelembevételét is, amelyek a kutatómunkával összefüggnek. Kutatóink a felszabadulás utáni első években tartózkodással fogadták a tudományos tervezést, s évek következetes felvilágosító munkája kellett ahhoz, hogy felismerjék a tudományos tervezés szükségessé-

Digitized by Google

gét és előnyeit. Még ma sem mondhatjuk azonban, hogy a tervezési munka nem okoz problémát.

A mezőgazdasági kutatási tervek összeállításánál többféle szempontot kell figyelembe venni: a párt és a kormány agrárpolitikai célkitűzései, az ezekből adódó azonnali és távlati igények, valamint az alapkutatások eredményeinek gyakorlati hasznosíthatósága határozzák meg a kutatási tervekben kitűzendő feladatokat.

A felszabadulás után újjászervezett kutatás témái kezdetben túlnyomórészt növénynemesítési témák voltak, mivel a felszabadulás előtt elsősorban ilyen irányú munka folyt. A témák megoszlásának aránytalanságához hozzájárult az is, hogy a tervek készítésekor és végrehajtásának ellenőrzésekor nem végeztek elemzéseket. Amikor ezt megkezdték, kitűnt az egyoldalúság, valamint az is, hogy miért nem fejlődött megfelelően a növénytermesztési, a gépesítési, az üzemszervezési, az állattenyésztési stb. kutatómunka.

A tudományos tervezés elvi és metodikai fejlesztésében lényeges lépés volt a távlati tudományos tervek kidolgozásának megkezdése, mely a Tudományos és Felsőoktatási Tanács irányítása mellett indult meg. A legfontosabb problémák távlati tervei lehetővé teszik a kutatómunka országos irányítását és ellenőrzését. Így a mezőgazdasági kutatásokra szánt összegek is egységes tervek szerint használhatók fel. Ez elősegíti, hogy tudósaink a népgazdaság számára legfontosabb tudományos kérdések megoldására összpontosítsák erőfeszítésüket és az eddiginél jobban kihasználják a baráti országokkal való tudományos együttműködés lehetőségeit.

Mezőgazdaságunk fejlesztésének második ötéves terve elkészült és kialakultak bizonyos távlati célkitűzések is. Ma már általánosan elfogadott dolog, hogy *a népgazdasági tervekkel párhuzamosan kell megtervezni a tudományos munkát is.*

A kutatómunka tervezése nem az intézetekben felmerült témák összegezése, hanem olyan feladatok kitűzése, amelyeknek megoldása nemcsak a tudományt, hanem az adott mezőgazdasági ág fejlesztését is előreviszi. Valamennyi kutatási tervben érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy a tudomány eredményeit minél gyorsabban és hatékonyabban állítsuk a termelés szolgálatába. Erre kell összpontosítanunk az összes tudományos erőket.

A kutatási tervek azonosítása és koordinálása alapvetően határozza meg a kutatómunka hatékonyságát. Az azonosítással elérhető a nagyszámú és gyakran feleslegesen párhuzamos témák kiküszöbölése. A koordinálással pedig elősegíthető, hogy néhány nagy, tudományos és népgazdasági szempontból egyaránt értékes és fontos problémára korlátozzuk erőnket, így azt a rendelke-

Digitized by Google

zésre álló szakemberek segítségével belátható időn belül meg is oldjuk.

A koordinálást nemcsak tematikailag, hanem időben is el kell végezni. A részkutatásokat időben is össze kell hangolni, mert az adatok így jobban felhasználhatók. A koordinálás hozzájárul ahhoz, hogy az alaptudományok megfelelő helyet kapjanak. Gyakran a kiegészítő tudományágakban felvetett kérdések tárnak fel módszertani vagy egyéb hibákat. A feltárt hibák viszont újabb ösztönzést, újabb feladatot adhatnak az egyes témáknál. A koordinálással biztosítható a témák fontossági sorrendje is.

A tudományos munka koordinációját úgy kell megvalósítani, hogy a tudományos kutatók és a gyakorlati szakemberek kapcsolata még szorosabbá váljék, hogy a kutatóintézetek teljes erővel bekapcsolódjanak egy-egy fontos népgazdasági feladat megoldásába. Így válik lehetővé a tudományos erők széleskörű egyesítése egy-egy kérdéskomplexum megoldására.

*

A biológiában mindig dúlt két, egymással össze nem békíthető filozófiai irányzat, a materializmus és az idealizmus harca. A kérdéseknek materialista vagy idealista megválaszolása jellemző egyrészt a tudós világnézetére, másrészt az élő természettel való kapcsolatára. Ha az a felfogásunk, hogy az élet anyagi alapokon nyugszik, akkor következetesen dolgozunk az élőlények megváltoztatásán, átalakításán. Ha azonban azt valljuk, hogy az élet lényege és törvényei megismerhetetlenek, akkor csak passzív szemlélői lehetünk az élő természetnek.

A tudomány és a világnézet viszonya, összefüggése népi demokráciánk fejlődésének jelenlegi szakaszában különösen nagy jelentőségű kérdés. A mezőgazdasági tudományos kutatók körében még él a kispolgári ideológia, az idealista világnézet. Emiatt a burzsoá elméletek jó talajra találnak kutatóink egy részénél. A burzsoá befolyás érvényesülését elősegíti az is, hogy kutatóink egy része nem képezi magát, nem törekszik a marxista filozófia megismerésére. Tudományos viták, ankétok, előadások alkalmával gyakran tapasztalható a marxista filozófiában való tájékozatlanság, vagy annak felszínes ismeretéből fakadó bizonytalanság. Emiatt sok kutató nem tudja érvényesíteni munkájában a dialektikus módszert és megtorpan.

A kutatómunkában csak úgy szüntethetjük meg a burzsoá befolyást, ha törődünk a kutatók marxista képzésével, s egyre inkább a marxizmus—leninizmust tesszük tevékenységük világnézeti alapjává.

Kutatóink gyakran — helytelenül — elválasztják a termé-

Digitized by Google

szettudományt a marxista ideológiától, nem egy közülük úgy gondolkozik, hogy a természettudományos kutató számára felesleges időtöltés a marxista filozófiával való foglalkozás. Az élet cáfolja ezt. A gyakorlat azt mutatja, hogy a legfelkészültebb és legtöbb eredményt elérő kutatók azok közül kerülnek ki, akik a marxista filozófiában is járatosak, vagy legalábbis képezik magukat.

*

Mezőgazdaságunk fellendítése nagyrészt attól függ, hogy milyen sikereket ér el a tudomány, milyen gyorsan tudjuk a tudományos vívmányokat a gyakorlatba átültetni, mennyire szoros, alkotó kapcsolat épül ki a tudomány és a termelés munkásai között.

Tudósaink, kutatóink minden segítséget megkapnak alkotómunkájukhoz. Ezért dolgozó népünk, pártunk és kormányunk sokat vár tőlük. Elvárja, hogy tudásukhoz, tehetségükhöz mérten hozzájáruljanak a szocialista mezőgazdaság fejlesztéséhez, és ezen az úton népünk életszínvonalának emeléséhez.

Digitized by Google

A filozófia lenini pártosságáért

Az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő Filozófiai Munkaközösség tézisei a filozófiai front helyzetéről és feladatairól

A nemzetközi osztályharc és a szocializmus hazai építése azt kívánja, hogy a marxista filozófia hatékonyan segítse a párt politikájának tudományos megalapozását, a tudat szocialista átformálását, a polgári-kispolgári ideológia elleni harcot, a tudomány fejlődését. Az MSZMP VII. kongresszusa azt a nagy feladatot állította a filozófusok elé, hogy — a társadalomtudományok más művelőivel karöltve — a „polgári és kispolgári áramlatok elleni harcban védelmezzék, alkalmazzák és fejlesszék a marxizmust, elemezzék és általánosítsák legújabbkori fejlődésünket, szocialista építésünk tapasztalatait."[1]

I.

A marxista—leninista elmélet és ezen belül a filozófia mai fejlődésének főbb irányait hazánkban alapvetően három tényező határozza meg:

Először: a két társadalmi rendszer világméretű küzdelme és az ezzel kapcsolatos ideológiai harc. A kapitalizmus és a szocializmus közötti nemzetközi küzdelemben, különösen annak jelenlegi szakaszán, nagy szerephez jut és kiéleződik a marxista világnézet és az imperializmus reakciós ideológiai áramlatai közötti harc. A két rendszer békés egymás mellett élése nem az ideológiai küzdelem megszűnése; ellenkezőleg, a két rendszer békés egymás mellett élésének politikája fokozott harckészséget, eszmei szilárdságot és elvhűséget követel. Az imperializmus ideológusai minden erőfeszítésük összpontosításával támadják, meghamisítják és ócsárolják világnézetünket, a dialektikus és történelmi materializmust. Ennek az ideológiai hadjáratnak egy része a szociáldemokrata reformizmus nyílt szakítása a marxizmussal és a modern revizionizmus fellépése is.

---

[1] Az MSZMP VII. Kongresszusának jegyzőkönyve. Kossuth Kiadó, 1960. 586. old.

Digitized by Google

Másodszor: a hazánkban végbemenő történelmi változások, társadalmunk fejlődése. Társadalmunk jelenleg a forradalmi átmenet korszakában él, a szocializmus alapjainak lerakásával a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet befejezéséhez közeledik. Ezzel azonban a fejlődés nem áll meg: a győztes szocializmus teljes kibontakozása megteremti a szocializmusból a kommunizmusba való átmenet feltételeit. A marxista filozófusok nem passzív szemlélői és vizsgálói, hanem aktív résztvevői és harcosai ennek a forradalmi átalakulásnak.

Harmadszor: a tudomány és a technika fejlődése. Az emberi megismerés egyre mélyebbre hatol a természet, a társadalom és az emberi gondolkodás törvényszerűségeinek feltárásában és az ember egyre inkább megvalósítja uralmát a természet erői felett. A tudomány szocialista fejlődésének feltétele, hogy a tudományokat, a tudósokat az egyetlen helyes, tudományos világnézet és módszer — a dialektikus és történelmi materializmus — hassa át. A marxista filozófia viszont csak akkor tud összeforrni a szaktudományokkal, ha művelői szakadatlanul tanulmányozzák a tudományok és a technika fejlődését és megoldják e fejlődés világnézeti-módszertani problémáit.

Felkészült-e a *hazai filozófiatudomány* ezekre a feladatokra? Pártunk már az illegalitásban is rendelkezett olyan teoretikusokkal, akik a párt politikai és ideológiai harcához kapcsolódva foglalkoztak a marxista—leninista filozófia egyes kérdéseivel, megvédték és terjesztették a marxista—leninista filozófia eszméit, s harcoltak az ellenséges burzsoá és revizionista irányzatok ellen (Rudas László, Révai József, Fogarasi Béla, Molnár Erik, Sándor Pál). A magyar marxista filozófusok munkássága a felszabadulás utáni években is szorosan összekapcsolódott a párt ideológiai harcaival, a nacionalizmus, a klerikalizmus, a szociáldemokratizmus, a polgári filozófia különböző divatos irányzatai elleni küzdelemmel. Noha ezt, a marxista filozófiához méltó tradíciót az 50-es évek elejétől nem követte megfelelő folytatás — pedig a fejlődés akkor a filozófia általános fellendülését követelte volna meg, a hazai filozófia ekkor is ért el eredményeket. Ki kell emelni Rudas László elvtárs (Materialista világnézet; Elmélet és gyakorlat; Dialektikus materializmus és kommunizmus) és Fogarasi Béla elvtárs (Logika: A „fizikai" idealizmus bírálata) értékes tudományos műveit. Ha nem is a fejlődés által támasztott követelményeknek megfelelő mértékben, de folytatódott az ellenséges ideológiák bírálata is, a magyarországi ideológiai harcok marxista elemzése és a magyar filozófiatörténet felderítése.

Filozófiai életünkben hosszú éveken át súlyos károkat okozott a *filozófiai revizionizmus,* amiben döntő szerepe volt Lukács György-

Digitized by Google

nek, a nemzetközi filozófiai revizionizmus egyik legbefolyásosabb képviselőjének. Lukács György revizionizmusa: antimarxista nézetek összefüggő rendszere. Ha voltak is bizonyos részeredményei az esztétikában és az irodalomtörténetírásban, egész munkásságát ez a revizionista felfogás hatotta át. Lukács revizionista koncepciójának lényege: az osztályharc marxi—lenini elvének megtagadása, a proletárforradalom marxi—lenini programjával szemben az általános demokratizmus programja, aminek a filozófiában megfelel a dialektikus materializmust idealista módon eltorzító tendencia, az esztétikában pedig a szocialista realizmus felcserélése az általános-demokratikus „nagy-realizmus" programjával. A párt már az 1949—51-es vitában jogosan megbírálta Lukács jobboldali nézeteit, főleg politikai, irodalmi és esztétikai kérdésekben. Hiba volt azonban, hogy a vitában megfelelő bírálat nélkül maradtak Lukács revizionista filozófiai nézetei, pedig ezek kritikája elengedhetetlen lett volna ahhoz, hogy munkásságának fő vonalában érvényesülő revizionista nézeteit összefüggő, egységes és rendszeres mivoltukban tárjuk fel és leplezzük le. Ennek elmaradása lehetőséget adott Lukácsnak és tanítványainak arra, hogy revizionista szellemben befolyásolják filozófiai életünket. Ezt a befolyást fejezte ki a párt harcaitól elforduló „objektivizmus", amely a filozófiai kutatásnak valamiféle, a párt harcaitól független, a gyakorlati harcok felett álló „tudományos jelleget" tulajdonított. Jellemző, hogy ez az „objektivizmus" a revizionisták számára kedvező helyzetben aktív pártellenes tevékenységbe ment át.

A revizionizmus nem gyakorolhatott volna olyan hatást a filozófiai életre, ha a vezető filozófusok körében nem kap lábra 1949—1956 között, de különösen 1953 után a Lukács *filozófiai revizionizmusa iránti békülékenység*. Filozófiai munkásságát 1953 után példaként állították az ifjúság elé, támogatták és védelmezték tudománypolitikai elgondolásait.

Lukács politikai magatartása az ellenforradalom alatt végkép lerántotta a leplet egész elméleti koncepciójának revizionista jellegéről. Lukács összefüggő revizionista nézeteinek bírálata a párt útmutatása alapján csak az ellenforradalom után indult meg a Társadalmi Szemle (Szigeti József cikkei) és a Pártélet (Gedő András cikke) oldalain. Az ellenforradalom szembefordította Lukáccsal azoknak egy részét is, akik korábban őt követték. Szigeti József elvtárs például 1956 előtt a legfontosabb kérdésekben hosszú ideig együtt haladt Lukács Györggyel, az ellenforradalom után azonban szembefordult vele és azokkal a Lukács-tanítványokkal, akik következetesen végig vitték Lukács revizionizmusát. (Heller Ágnes, Hermann István, Mészáros István, stb.) Lukács György politikai, filozófiai és esztétikai felfogásának kritikája része annak

Digitized by Google

az ideológiai küzdelemnek, amelyet a nemzetközi kommunista mozgalom folytatott és folytat ma is a revizionizmus ellen.

A filozófiai revizionizmus iránti békülékenység, majd ingadozás nem szűnt meg egycsapásra az ellenforradalom után sem. Ilyen békülékeny magatartást tanúsítottak — sőt részben még ma is tanúsítanak — olyan elvtársak is, akik a politikai alapkérdésekben a párt mellett álltak és állnak. Ezek az elvtársak elég hosszú ideig nem ismerték fel a filozófiai revizionizmusnak — elsősorban Lukács György munkásságának — antimarxista lényegét. A filozófiai revizionizmus iránti békülékenység, amely több marxista tanszéken kisebb-nagyobb mértékben megmutatkozott, a Filozófiai Intézetben jelentkezett koncentrált formában, holott ez az intézet különösen 1957-ben, megalapítása körülményei között arra lett volna hivatva, hogy szilárdan és következetesen képviselje e kérdésekben a marxizmust. A Filozófiai Intézet állásfoglalása ebben a kérdésben nem választható el az Intézet akkori igazgatójának, Fogarasi elvtársnak az állásfogalásától. Fogarasi elvtárs nagy érdeme, hogy mint a Magyar Tudományos Akadémia kommunista alelnöke, az Akadémián és az egyetemen határozott harcot folytatott az ellenforradalmi és reakciós erők ellen. A párt ezt a harcot nagyrabecsüli és elsősorban ennek alapján ítéli meg Fogarasi elvtárs tevékenységét ebben az időszakban. Ugyanakkor nem hallgathatjuk el, hogy Fogarasi elvtárs az ellenforradalom előtt és egy ideig utána is, azt a helytelen nézetet vallotta, hogy a filozófiában minden hiba forrása az oktatás dogmatizmusa és a személyi kultusz volt, viszont a filozófiai kutatás mentes maradt a dogmatizmustól és a revizionizmustól is. Ez a felfogás jóideig elméletileg és gyakorlatilag is menlevelet jelentett a Lukács-féle filozófiai revizionizmus számára, amellyel Fogarasi Béla utólag maga is szembefordult a Tudományos Akadémia 1958. évi nagygyűlésén tartott előadásában, valamint a Béke és Szocializmus című folyóiratban megjelent cikkében.

Filozófiai életünket károsan befolyásolta — és részben még ma is befolyásolja — a *dogmatizmus*. A szektás-dogmatikus felfogás, melynek a szubjektivizmus az elméleti gyökere, összeférhetetlen a marxizmus—leninizmussal; a dogmatizmus iránti békülékenység épp oly idegen a marxizmustól, mint a revizionizmussal kötött kompromisszum. A magyar kommunista mozgalom tapasztalatai — különösen az MDP korábbi vezetésének hibáiból levont következtetések — arról tanúskodnak, hogy a szektás politika megbontja a párt és a tömegek egységét, csökkenti a marxizmus vonzóerejét, veszélyezteti a szocializmus ügyét. A szektás gyakorlatnak forrása és velejárója az alkotó elméleti munka lebecsülése és visszaszorítása. A konkrét helyzet marxista—leninista elemzé-

Digitized by Google

sének elmulasztása, elvont tételek mechanikus ismételgetése, a vulgarizálás, a szektás hibák elméleti „igazolása" nem pártosság, hanem a pártosság szubjektivista eltorzítása. A dogmatikus irányzatok hívei nem veszik számba a társadalmi fejlődés változásait, a valóságos helyzet új mozzanatait és követelményeit, a marxizmust úgy kezelik, mint befejezett, lezárt tanítást. Valójában a marxista elmélet, mondta Engels, nem dogma, hanem a cselekvés vezérfonala; „...ha ezt figyelmen kívül hagyjuk, a marxizmust egyoldalú, torz, holt tanítássá tesszük, kiöljük eleven lelkét, megingatjuk legmélyebb elméleti alapját — a dialektikát, a mindenoldalú és ellentmondásokkal teli történelmi fejlődés tanát; megbontjuk a korszak meghatározott gyakorlati feladataival való kapcsolatát, melyek minden új történelmi fordulatnál megváltozhatnak".[2]

A dogmatikus-szektás szemlélet a filozófiában elválasztotta a pártosságot az objektív igazság kutatásától, alábecsülte és akadályozta az alkotó marxista gondolkodást, megmerevített sémákba próbálta szorítani a marxista—leninista filozófia gazdagságát. A dogmatizmus kifejeződése volt — a többi között — a társadalmi valóság és a természettudományok fejlődéséből adódó problémák filozófiai elemzésének elhanyagolása, a dialektikus materializmus törvényeinek és kategóriáinak, a dialektikus logika kérdéseinek alábecsülése, a filozófiatörténet nihilista kezelése, a mai polgári filozófia és szociológia magas színvonalú marxista bírálatának elmulasztása. A dogmatizmus maradványainak leküzdése a filozófiában részben még előttünk álló feladat.

Ami igaz az ideológiára általában, érvényes a filozófiára is: dogmatikus, szektás pozíciókból nem lehet leküzdeni a revizionizmust. Az 1954-es filozófiai vita kezdeményezői például alapjában helyesen és jogosan követelték az elmélet és a gyakorlat szorosabb kapcsolatát, a filozófia pártosságának következetes érvényrejuttatását, a szocialista építés filozófiai problematikájának kidolgozását, jogosan tették szóvá Lukács filozófiai „objektivizmusát". Fellépésük azonban nem volt mentes dogmatikus hibáktól, s ez alkalmat adott arra, hogy a filozófiai élet akkori vezetői e hibákba belekapaszkodva, a jogos bírálatot is visszautasítsák és kritikájuk egészét elvessék.

Az elmúlt három-négy év filozófiai termését (a megjelent könyveket, cikkeket, a megvédett disszertációkat) tekintve, a megelőző időkhöz képest örvendetes fejlődés tapasztalható. (1956 után 14 kandidátusi disszertációt védtek meg, amelyek többek között a szocialista fejlődés filozófiai problémáival, a hazai ideológiai har-

[2] Lenin Művei 17. kötet. Szikra, 1955. 23. oldal.

Digitized by Google

cok történetével, filozófiatörténettel, a természettudományok filozófiai kérdéseivel, logikával, stb. foglalkoztak.) A szocialista tábor és a nemzetközi munkásmozgalom sikerei, az MSZMP következetes, kétfrontos harca, az ellenforradalom ideológiájának eszmei leküzdése általában kedvező légkört teremtettek a filozófiai munkához. Elhárultak azok az objektív akadályok, amelyek korábban gátolták a munkát.

Az eddig elért kezdeti eredményekre támaszkodva támogatni és erősíteni kell a filozófiai tudományos munka egészséges tendenciáit. Ilyenek a revizionizmus és a dogmatizmus ellen kibontakozott elméleti harc. Filozófiatudományunk jelenlegi helyzetének fő jellemzője, hogy előretör és győzelmet arat *a lenini pártosság eszméje*, ami egyben a további fejlődésnek is a legfőbb záloga.

II.

A filozófia továbbfejlődésének, a feladatok kijelölésének legfontosabb követelménye a pártosság helyes felfogása. Marx és Lenin alapgondolata a dialektikus és történelmi materializmus pártos és tudományos jellegének egysége. A kommunista pártállásпont elfogadása és vállalása, a kommunista párt, tehát a munkásosztály, az egész dolgozó nép ügyének tudatos szolgálata: ez az objektív igazság megragadásának feltétele a társadalmi-világnézeti küzdelemben; a szigorú tudományosság, az objektív igazság kutatása viszont a pártosság elsőrendű követelménye. A marxizmus tudomány, és megköveteli, hogy tudományként kezeljék, hangoztatta Engels. Tanulás, tudás, kutatás nélkül nincs tudományosság, pártosság sincs tehát.

A pártosság eszméjének következetes érvényesítése, a szocializmus győzelméért folyó harc ideológiai feladatainak számbavétele lehetővé teszi, hogy kijelöljük a filozófiai tudományos munkában azokat a teendőket, amelyekre a magyar marxista filozófusoknak a jelenlegi helyzetben erejüket összpontosítaniuk kell.

A marxista filozófia pártossága a tematika kérdése is — figyelmünket elsősorban a munkásosztály, a párt harcai szempontjából legfontosabb kérdésekre kell irányítani —, de több annál: a filozófia pártossága az a meggyőződés, elhatározás és magatartás, mely a tudományos munka egészét a szocializmus, a kommunizmus győzelméért vívott küzdelem szolgálatába állítja. A filozófia pártosságának marxista-leninista eszméje magában foglalja a dialektikus és történelmi materializmus tisztaságának követelményét, a marxista filozófia alkotó alkalmazását és fejlesztését, a harcosságot, az állandó reagálási készséget korunk problémáira, az antimarxista ideológia megnyilvánulásaira, a magas eszmei-tudomá-

Digitized by Google

nyos színvonal igényét. A pártosság érvényesítésének legfőbb mozzanata, hogy *a filozófiai elméleti-tudományos munka kerüljön szoros kapcsolatba a gyakorlattal*, a párt politikájával, a nemzetközi és a hazai ideológiai küzdelmekkel, a tudományok mai fejlődésével.

A legfontosabb, hogy a filozófia a korábbinál hatékonyabban segítse a pártot a szocialista építés elméleti problémáinak megoldásában. Társadalmunk fejlődése, a szocializmus építésének gyakorlata hazánkban megerősíti a marxizmus—leninizmus eszméjének helyességét, érvényességét és egyben gazdagítja a marxizmus—leninizmus elméletét. Az MSZMP elméleti munkája — népi demokráciánk helyzetének marxista—leninista elemzése, a marxizmus—leninizmus tanításainak alkotó alkalmazása — arra ösztönzi a filozófusokat is, hogy nagyobb figyelmet fordítsanak a szocialista építés filozófiai kérdéseinek feldolgozására. Ez már az elmúlt években elkezdődött a filozófiai tudományos munkában (az ellentmondások problémája, az ösztönösség-kultusz és a szocialista építés tudományos törvényeinek kérdése stb.). Filozófiai tudományunk egyik legfontosabb és legsürgősebb teendője, hogy *a pártosság szellemében folytassa a szocialista építés filozófiai problémáinak feldolgozását*, vizsgálja a dialektikus és történelmi materializmus törvényeinek és kategóriáinak érvényesülését hazánkban a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején, e tapasztalatok általánosításával bővítse és gyarapítsa e törvények és kategóriák tartalmát. A valóság konkrét összefüggéseinek filozófiai elemzésére van szükség, nem pedig arra, hogy az élet egyes, kiragadott felszíni jelenségeit — példa gyanánt — alárendeljük a legabsztraktabb fogalmaknak, amelyek ilymódon sémává merevednek. Különösen azokat a problémákat kell feldolgozni, amelyek a szocialista építés gyakorlatának kulcskérdései: a társadalmi törvények objektivitása és tudatos alkalmazása; a termelőerők és a termelési viszonyok dialektikája a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmenet idején; a szocializmust építő társadalom ellentmondásai; a szocialista állam jellege és társadalmi-gazdasági szerepe; az osztályviszonyok alakulásának törvényei; a két világrendszer ellentétei, a békés egymás mellett élés problémái; a nemzetközi tartalom és nemzeti sajátosságok viszonya; a szocialista erkölcs problémái, melyeknek feldolgozása jelentős egész kulturális forradalmunk, s a jövő nemzedék szocialista nevelése szempontjából; a kulturális forradalom és a szocialista tudat fejlődésének törvényszerűségei.

Bár nem tekintjük pusztán a filozófusok feladatának, fontos, hogy a filozófusok is aktívan részt vegyenek a jelen társadalmi és kultúrális problémáinak konkrét szociológiai kutatásában.

A harcos filozófiai frontnak feladata az is, hogy *befolyásolja az egész ideológiai és tudományos életet*, élessze és segítse a pol-

Digitized by Google

gári-kispolgári eszmeáramlatok elleni harcot, kezdeményezze és támogassa a különböző tudományágakban, az irodalmi és művészeti életben ható antimarxista felfogások világnézeti-módszertani bírálatát. *Történettudományunk és irodalomtörténetírásunk, közgazdaságtudományunk, az irodalmi és művészeti kritika, nevelés-tudományunk* sok világnézeti-módszertani kérdés feldolgozását igényli, melyben aktívan részt kell venniök a filozófusoknak is. Ez az aktív és mozgékony szellem a reagálás az ideológiai küzdelmek adta feladatokra: a marxizmusnak elméleti és a párt mai küzdelmeinek gyakorlati követelménye. Természetes, hogy a marxista filozófusok csak akkor segíthetik a jelenkori ideológiai küzdelemben a marxizmus győzelmét, ha a reakciós eszmeáramlatokkal — az anyag alapos ismeretében — a dialektikus és történelmi materializmus konkrét igazságát állítják szembe, a bírálatot az eltorzított, hamisan megválaszolt problémák marxista megoldásával egyesítik.

A jelenlegi ideológiai harcban fel kell használni a korábbi ideológiai küzdelmek eredményeit és tapasztalatait is, tanulmányozni kell ezeknek történetét. A hazai ideológiai küzdelmek történetének filozófiai vizsgálatában születtek már eredmények is (a szellemtörténet, a polgári „radikalizmus" bírálata, a marxista ideológia hazai történetének egyes vonatkozásai), de egészében ezzel a munkával, a Horthy-korszak reakciós világnézetének bírálatával, a marxista filozófia magyarországi történetének kidolgozásával még adós a filozófiatudomány.

Az ideológiai küzdelemben különösen a *nacionalizmus* és a *vallásos világnézet* kritikájában vár sok teendő filozófiai tudományunkra. A nacionalizmus filozófiai kritikájánál fontos szem előtt tartani, hogy a nacionalizmus — amely a jelenlegi időszakban a fő veszedelem az ideológiai harc frontján — nemcsak a nemzeti kérdés reakciós teóriája, hanem a társadalmi fejlődés minden kérdésének megítélésére kiható szemlélet, világnézet és magatartás. A nacionalista ideológia bírálatában az elmúlt években jelentős előrehaladás történt, a nacionalizmus elleni harcban olyan elméleti dokumentumokkal rendelkezünk, mint a burzsoá nacionalizmusról szóló tézisek, a „népi" ideológia bírálata. A filozófusoknak azonban ebben az eszmei harcban az eddiginél aktívabban kell részt venniök, beható marxista bírálat alá kell venni a nacionalizmus világnézeti mozzanatait, ezek összefüggését a nacionalizmus politikai tartalmával. A magyar nacionalista ideológia összefonódott az imperialista szellemi rothadás nyugatról importált filozófiai-szociológiai termékeivel; a magyar reakciós eszmeáramlatok bírálata provinciális marad ezeknek a filozófiai forrásoknak a kritikája nélkül, mint ahogy az utóbbi sem helyettesítheti a hazai áramlatok bírálatát.

A világnézeti harcban számolnunk kell azzal a ténnyel, hogy

Digitized by Google

hazánkban a vallás a legelterjedtebb retrográd ideológia. A dialektikus materializmus harcos és következetes ateizmusának szembefordítása a vallásos ideológia régi és új eszméivel: tudományos feladat, amelyet korábban meglehetősen elhanyagoltunk. Különösen fontos a vallás és a tudomány, a vallás és a társadalmi haladás ellentétének magasszínvonalú — vulgarizálástól és a vallás megszépítésétől egyaránt mentes — kidolgozása, a valláserkölcs antihumanizmusának leleplezése, a vallásos ideológia új, a változott körülményekhez alkalmazkodó taktikájának leleplezése.

E feladatok kiemelése nem csökkenti, nem szorítja háttérbe a mai imperialista filozófia más áramlatai — a neotomizmus, a neopozitívizmus, a pragmatizmus, a politikai, kultúrális és szellemi züllés egzisztencialista filozófiája, a burzsoá szociológia különböző irányzatai — elleni küzdelem fontosságát, amelyet erőnkhöz képest ugyancsak folytatnunk kell.

A dialektikus materializmusnak saját, a többi tudományágban fel nem oldható tárgya és szerepe van, de nem kutathatja tárgyát, nem töltheti be hivatását, ha csak önmagából és önmagának él. A tudományokkal való alkotó kapcsolat, kölcsönhatás nélkül a filozófiatudomány a rossz absztrakciók és meddő spekulációk hínárjába vész.

Erősíteni kell a marxista filozófia és a természettudomány szövetségét. „A materializmus nem lehet harcos materializmus, ha nem tűzi ki és nem oldja meg rendszeres munkával ezt a feladatot."[3] — mondotta Lenin a természettudományok forradalmi fejlődése folyamán felvetődő filozófiai kérdések megoldásáról. A marxista filozófia és a természettudományok fejlődése arról tanúskodik, hogy a dialektikus materializmus és a természettudományok alkotó kölcsönhatása az utóbbiak fejlődésének lényeges forrása, s egyben fontos eleme a dialektikus materializmus elméleti gazdagodásának is „... Komoly filozófiai megalapozottság nélkül semmiféle materializmus nem állhatja meg a helyét a burzsoá eszmék támadása és a burzsoá világszemlélet visszaállítása ellen folytatott harcban."[4]

A magyar marxista filozófiatudománynak e téren is vannak folytatásra méltó hagyományai: Rudas László, majd Fogarasi Béla munkáiban a természettudományba behatolt idealizmus bírálata egybekapcsolódott azzal a törekvéssel, hogy általánosítsák e tudományok eredményeit. Hasznosak voltak Fogarasi elvtárs kezdeményezései a filozófusok és a természettudósok összefogására az idealista filozófia ellen vívott harcban.

Fel kell karolni és terjeszteni kell az egyetemek helyes kezdeményezéseit a filozófusok és a természettudósok alkotó együtt-

[3] Lenin Művei 33. kötet. 226. oldal.
[4] Lenin Művei 33. kötet. 225. old.

Digitized by Google

működésére, a filozófusok természettudományi ismereteinek fejlesztésére és a természettudósok filozófiai műveltségének emelésére; ugyanakkor fel kell figyelni arra is, hogy a természettudományok egyetemi oktatásában gyakran helyet kapnak még idealista (különösen pozitivista) felfogások; a marxista filozófusok és a természettudósok közösen szálljanak vitába ezzel az idealizmussal.

A marxista filozófia — elsősorban a Szovjetunióban — jelentős eredményekre jutott a természettudományok filozófiai kérdéseinek megoldásában, a „fizikai" idealizmus, a weismannizmus—morganizmus és más, a természettudományok filozófiai problémáira hamis feleletet adó burzsoá-reakciós áramlat elleni harcban. A magyar marxista filozófusoknak a dialektikus materializmus nemzetközi fejlesztésébe illeszkedő feladata, hogy közreműködjenek a modern természettudomány — különösen a kvantumelmélet, a relativitáselmélet és az „elemi részecskék" fizikája, a biológia és a fiziológia — filozófiai általánosításában. A dialektikus materializmus korszerű művelése és elsajátítása lehetetlen a modern természettudomány lényeges eredményeinek marxista feldolgozása nélkül.

A természet- és társadalomtudományok anyagára, a társadalmi küzdelmek tapasztalataira támaszkodva, a marxista filozófusok nemzetközi tevékenységébe illeszkedve, *munkálkodni kell a dialektikus és a történelmi materializmus törvényeinek és kategóriáinak további feldolgozásán.* A dialektikus és történelmi materializmus törvényeinek és kategóriáinak kutatása nem másodlagos feladat, de a megoldás csak akkor tudományos értékű, ha e törvények és kategóriák tanulmányozása nem absztrakt spekulációk deduktív láncolata, hanem a társadalmi fejlődésből — elsősorban a hazai társadalmi fejlődésből — és a természettudományok anyagából következő problémák megválaszolása.

Szükség van a filozófiatörténeti kutatásokra is, a filozófiatörténeti kutatásokban azonban el kell kerülni mind az „objektivista", mind pedig a szektás, dogmatikus hibákat. Az „objektivista" felfogás a filozófiatörténetet állítja az egész filozófiai tudomány középpontjába, s a filozófiatörténet problémáit nem a következetes marxizmus—leninizmus álláspontjáról közelíti meg, idealizálja a Marx-előtti filozófia történetét. A szektás-dogmatikus felfogás pedig nihilista módon semmibe veszi a Marx-előtti filozófia történetét. A marxista filozófia valójában különböző filozófiai tudományágak szervesen egymásba kapcsolódó együttese, melyek között a centrális szerep a dialektikus és történelmi materializmusé. A marxizmus történelmi szemléletéből, a logikai és történeti egységének felismeréséből következik, hogy a dialektikus és történelmi mate-

Digitized by Google

rializmus műveléséhez nélkülözhetetlen a filozófia történetének tanulmányozása, kutatása is. De a marxizmus lényegével, forradalmi szemléletével kerül szembe, aki az egész filozófiai tudományos munkában első helyre a filozófiatörténetet állítja.

A gyakorlat szükségleteit, az aktualitást nem szabad szektásan, szűkkeblűen értelmezi. Az első pillanatra „absztraktnak" tűnő kérdések a világnézeti harcban aktuálisak és elkerülhetetlenek lehetnek. Változatos, színes és széles filozófiai tematikára van szükség, de a meglevő erőket a nemzetközi kommunista mozgalom, a hazai szocialista építés, a tudományos fejlődés *legfőbb* szükségleteinek megfelelően kell koncentrálni. A filozófiára is vonatkozik Hruscsov elvtárs figyelmeztetése: „Most különösen szükség van a munkában a konkrétságra és a céltudatosságra, a feladat alapos ismeretére. Az általános szólamok, az általános felhívások önmagukban semmit sem érnek."[5]

Ha magától értetődőnek látszik is, a dogmatizmus okozta torzulások után mégis hangoztatni kell, hogy a pártosság eszméje a *megoldott problémákban, magasszínvonalú művekben, cikkekben, tanulmányokban, könyvekben* realizálódik, s keveset ér a mégoly aktuális téma felvetése is, ha kidolgozása alacsony színvonalú, sematikus, nem általánosítja a valóság összefüggéseit, ha hiányzik belőle az elméleti bátorság, az alkotó szellem, az offenzív jelleg.

III.

A filozófiai munka fontos része: *a marxista—leninista világnézet propagandája*, a filozófusok aktív részvétele a dolgozó tömegek tudatának szocialista átformálásában.

Az elmúlt évben hazánkban is tízezrek ismerkedtek meg — a párton belül és a párton kívül is — a marxista világnézettel, a dialektikus és történelmi materializmussal. Marx, Engels és Lenin művei, amelyeket a felszabadulás előtt igyekeztek teljesen elzárni a magyar néptől, nagy példányszámban kerültek az emberek kezébe.

Az elmúlt években pártunk és az egész nemzetközi kommunista mozgalom sikerei, a szovjet tudomány nagyszerű eredményei felébresztették és fokozták az érdeklődést a marxista—leninista világnézet iránt is.

A filozófiai propaganda jelentős helyet foglal el a *pártoktatásban*. A marxista—leninista filozófia oktatása a pártpropaganda keretében a legszervezettebben a Pártfőiskolán és a marxizmus—leninizmus esti egyetemein folyik, de ezrek tanulmányozzák a filozófiát az iskolánkívüli pártoktatásban is. Az elmúlt esztendőkben

[5] Az SZKP XXI. kongresszusa. Kossuth Kiadó, 1959. 136. old.

Digitized by Google

nőtt a pártmunkások, állami, gazdasági és műszaki vezetők, a pártértelmiség filozófiai műveltsége, erősödött világnézeti szilárdsága. A pártaktíva jelentős részének azonban még mindig nem sikerült elég mélyen elsajátítani a dialektikus-materializmus világnézetét. A következetes materialista szemlélet és a dialektikus módszer hiánya a gyakorlati munkában sok helyen még különféle torzításoknak, a szubjektivizmusnak a forrása. Az a feladat, hogy egyrészt a filozófiai oktatás meglevő formáiban emeljük az oktatás színvonalát, másrészt, hogy a pártoktatás többi, nem-filozófiai tanfolyamain is tudatosan érvényre juttassuk a dialektikus materializmus világnézetét és módszerét.

Eredményeket értünk el *az egyetemi és főiskolai filozófiai oktatásban is.* Sikeresen visszavertük az egyetemi marxista oktatás megszüntetésére irányuló revizionista támadásokat és egyben előrehaladtunk a dogmatizmus leküzdésében is, sőt több egyetemen és főiskolán éppen az ellenforadalom után vezettük be a filozófia rendszeres oktatását. Ma már az egyetemi közvélemény — beleértve a pártonkívüli tudósok jelentős részét is — elismeri és értékeli a magasabb színvonalú filozófiai oktatást. Kezdeményezés történt már arra is, hogy az oktatók a marxista filozófia belső összefüggéseinek és sajátos tartalmának következetes érvényesítése mellett közelebb vigyék a tananyagot az egyes egyetemek és főiskolák profiljához. A világnézeti nevelésben továbbra is felhasználjuk a filozófia történelmi fejlődésének tanulságait, de nem engedjük meg, hogy egyes egyetemeken a dialektikus és történelmi materializmus rovására túlzottan előtérbe állítsák a filozófiatörténet oktatását. A jövőben is arra kell törekednünk, hogy elsősorban a dialektikus és történelmi materializmus oktatását javítsuk meg. Nagyobb súlyt kell helyezni az egyetemeken a szocialista építés gyakorlati kérdéseinek marxista—leninista szellemű magyarázatára, az egyetemi ifjúság világnézeti (ateista stb.) nevelésére, hogy a dialektikus és történelmi materializmus mélyen áthassa az egyetemi hallgatók tudatát. Az egyetemi filozófiai oktatás és általában a filozófiai propaganda színvonalának emelése érdekében elő kell segíteni a legjobb előadások és vonzóan megírt, színvonalas népszerűsítő anyagok kiadását.

A *TIT* filozófiai szakosztálya némi ingadozások után 1958-ban és az azt követő években lényegében helyes irányú tevékenységet fejtett ki, elsősorban az ateista propaganda kibontakoztatásában és az aktuális etikai kérdésekkel való foglalkozásban. Azonban a TIT világnézeti ismeretterjesztő munkája még mindig nem elég széleskörű és alig jut el a munkás és paraszttömegekhez.

Jelenleg: a filozófiai propaganda fő problémája *hatékonyságának, meggyőző erejének növelése.* A filozófiai propaganda érté-

Digitized by Google

két nem a formális eredmények (rendezvények, előadások, szemináriumok és azok résztvevőinek száma, a kiadványok mennyisége stb.) határozzák meg, hanem elsősorban az, hogy mennyire nyújt valóságos segítséget az emberek tudatának szocialista átformálásához, a burzsoá nézetek leküzdéséhez, hogyan segíti harcunkat a szocializmus győzelméért. A filozófiai propagandában a tömegeket foglalkoztató, legégetőbb kérdésekre adjunk színvonalas választ, életünk valóságos problémáiból induljunk ki és azokkal az ellenséges nézetekkel vegyük fel a harcot, amelyek leginkább megzavarják a dolgozó tömegek tisztánlátását, öntudatuk szocialista fejlődését.

A filozófiai propaganda akkor igazán hatékony, ha minél nagyobb tömegekhez juttatjuk el, minél szélesebb körben tesszük uralkodóvá a marista—leninista világnézetet. Ehhez a világnézeti propaganda formáinak, eszközeinek változatosságára és nagymérvű diferenciáltságára van szükség.

A párt a világnézeti kérdésekben is a legmagasabb követelményeket állítja a kommunisták elé. Ezért továbbra is különös figyelmet kell fordítani a párttagság világnézeti nevelésére; elsősorban a *pártaktivisták, a kommunista és a párthoz közelálló értelmiségiek* rendszeres filozófiai oktatását kell biztosítani, hogy megismerjék a klasszikusok műveit, tájékozottak legyenek a marxista—leninista filozófia fejlődésének időszerű kérdéseiben, képesek legyenek alkalmazni munkájukban a dialektikus materializmust. A filozófiai oktatás azonban nem korlátozódhat csak a párttagságra.

Folytatni kell az *értelmiség* szélesebb, világnézetileg még elmaradottabb, vagy ingadozó rétegeinek filozófiai oktatását is az eddigi formákban (egyetemi, főiskolai filozófiai oktatás, pedagógusok, orvosok stb. ideológiai továbbképzése, elméleti konferenciák stb.) és ugyanakkor arra kell törekedni, hogy a filozófiai propagandát szorosabban kapcsoljuk az értelmiségi munka szakterületeihez, minden lehetőséget felhasználjunk a tudomány eredményeinek dialektikus materialista általánosítására és megmagyarázásra. A filozófiai propaganda járuljon hozzá ahhoz is, hogy ez az értelmiség marxista—leninista módon tájékozódjék a társadalmi fejlődés és a politika kérdéseiben, megtalálja a helyét a munkásosztály vezette szocialista építőmunkában.

A munkások és a parasztok nagy tömegeihez a marxista—leninista világnézetet változatos, közérthető formában kell eljuttatnunk (népszerű előadások, beszélgetések, tudományos ismeretterjesztés, érdekesen megírt könyvek és brosúrák, stb. útján). A világnézeti propaganda eszközeivel is segíteni kell a parasztságot, hogy megszabaduljon a kispolgári individualizmustól és magáévá tegye a közös munka és a szocialista közösségi élet magasabbrendű

Digitized by Google

erkölcsi elveit. A vallásellenes, ateista felvilágosító munkának különösen falun körültekintőnek, rugalmasnak kell lennie. A tömegek általános műveltségének fokozása során a marxista világnézet fényében kell ismertetni a tudomány és a technika fejlődésének legfontosabb eredményeit.

Külön ki kell emelni az *ifjúság* világnézeti nevelésének jelentőségét. Az ifjúság, amely már a népi demokráciában nőtt fel, részben mentes a burzsoá eszmék sok fertőzésétől, részben azonban a megfelelő élettapasztalat híján kevésbé tud ellenállni az áltudományos köntösbe öltöztetett, hangzatos frázisokkal fellépő burzsoá világnézet „vonzóerejének". Ezért az ifjúság körében, figyelembe véve az életkori sajátosságokat, meg kell javítani a világnézeti nevelőmunkát. Meg kell keresni a módját annak is, hogy a világnézeti nevelést már a középiskolában jobban megalapozzuk. Ehhez az szükséges, hogy a pedagógusok jobban ismerjék a marxista—leninista filozófiát. Az ifjúság színes, magával ragadó világnézeti nevelésében nagy szerep vár a Kommunista Ifjúsági Szövetségre.

A filozófiai propaganda sikere nagyrészt azon múlik, hogy kik és hogyan végzik ezt a propagandamunkát. Ezért szükséges, hogy a világnézeti propagandában — beleértve a világnézeti tömegpropagandát is — a legképzettebb filozófusok is részt vegyenek. A dialektikus és történelmi materializmus harcos, és formájában változatos propagandája legyen a marxista filozófusok tevékenységének szerves része.

IV.

Filozófiai életünk csak akkor fejlődhet egészségesen, *a magyar marxista filozófusok ezmei-politikai egysége* csak akkor lehet szilárd, ha a filozófiai munkát megszabadítjuk a korábbi (és a mai) revizionista és dogmatikus eltévelyedésektől, ha következetesen megóvjuk a marxista filozófia eszmei tisztaságát.

Továbbra is következetesen kell harcolnunk a filozófiai revizionizmus mindenféle megnyilvánulása ellen. Ez a harc nem korlátozódhat Lukács filozófiai nézeteinek bírálatára, bár a Lukács-féle revizionizmus bírálata sem tekinthető befejezettnek. Semmilyen kérdésben sem tehetünk engedményt a revizionizmusnak. A revizionizmus veszélyességére mutat például, hogy még olyan tekintélyes és tapasztalt marxista tudós, mint Molnár Erik, sem tudott kitérni hatása elől, és a többi között a társadalmi törvények kérdésében szubjektivista-voluntarista módon torzítja el a marxizmus—leninizmus álláspontját. Nyilvánvaló, hogy az ilyen jelenségekkel szemben a marxista filozófusoknak határozottan fel kell lépniük. Támogatjuk a tudományos merészséget az élet új jelenségeinek

Digitized by Google

kutatásában, de harcolunk a marxizmus—leninizmus eltorzítása, a revizionizmus ellen, különbséget téve azonban az egyedi hibák és az elhajlások között. Minden új kérdés bátor tudományos elemzésének előfeltétele a marxizmus—leninizmus világnézeti alapjaihoz való hűség.

Állandó feladat marad a dogmatizmus elleni harc is. Azokat a mulasztásokat, amelyek nagyrészt a régi dogmatikus hibák következményei, még ma sem pótoltuk mindenben. A marxizmus—leninizmus alkotó jellegét csorbító dogmatikus módszerek alkalmazása veszélyeztetné a hazai filozófiai élet fejlődését, az alkotó filozófiai munka kibontakozását.

Mind a revizionizmust, mind pedig a dogmatizmust leküzdve, eleven és igényes *tudományos vitákban* kell tisztázni a filozófiai életünket foglalkoztató — részben az egyes, megjelent munkákkal kapcsolatos — problémákat (az ellentmondások problémája a szocializmusba vezető átmeneti korszakban és a szocialista társadalomban; a dialektikus logika és a formális logika viszonya; a szabadság dialektikus materialista értelmezése, a társadalmi törvények). Ennek érdekében biztosítani kell a vitatott kérdések felelősségteljes, de bátor és alkotó szellemű tárgyalásához szükséges elvtársias légkört. Megengedhetetlen, hogy a filozófiai életben elvtelen csoportosulások jöjjenek létre, s ezek a pártnak és a tudomány szocialista fejlődésének érdekei fölé helyezzék a személyi ellentéteket.

A marxizmus—leninizmus eszméinek, a párt politikájának szilárd elvi alapjain növelni kell a filozófiai front *szervezettségét*, biztosítani kell az egész filozófiai munka *tervszerűségét és összehangoltságát*. A meglevő és felnövekvő erőket a fontosabb feladatok megoldására összpontosítjuk. Ennek érdekében politikailag és szervezetileg meg kell javítani, egymás között össze kell hangolni a filozófiával foglalkozó intézmények és szervek munkáját. A korábbi hibákat kiküszöbölve a *Magyar Filozófiai Szemlét* a filozófiai front harcos folyóiratává kell fejleszteni. A Magyar Tudományos Akadémia *Filozófiai Intézetében* a párt által kitűzött feladatok megvalósításához biztosítani kell a tervszerű tudományos munkát, hogy az Intézet valóban az ideológiai harc egyik bázisa legyen. A filozófiai munka legnépesebb bázisai jelenleg a *pártiskolák, az egyetemek és főiskolák filozófiai tanszékei*, illetve filozófiai szakcsoportjai. Arra kell törekedni, hogy minden tanszék a filozófiai munka egy-egy kollektív bázisa legyen, alakítsa ki — figyelembe véve a tanszék munkatársainak felkészültségét és érdeklődési körét — sajátos profilját a filozófia egy-egy feladatának megoldására.

A filozófiai elméleti munka továbbfejlesztésének legfontosabb

Digitized by Google

feltétele: megfelelő káderek nevelése. Az elmúlt másfél évtized egyik legnagyobb eredménye egy új filozófus nemzedék felnevelése volt. A fiatal filozófusok többsége a párt segítségével gyakran nehéz körülmények között állta meg a helyét és oldotta meg azt a kettős feladatot, hogy oktassa, terjessze, népszerűsítse a marxista filozófiát, s ezzel egyidőben maga is mélyebben sajátítsa el és behatóbban tanulmányozza a marxista filozófia elméletét és módszerét. Ebben is nagy segítség volt számunkra a szovjet filozófusok munkássága és példája, a szovjet vendégprofesszorok tevékenysége. Az elért eredmények ellenére azonban a filozófiai káderképzés elmaradt a követelmények és a szükségletek mögött. Ezt az elmaradást az egyetemi filozófiai szakképzés kiszélesítésével és megjavításával, valamint az egyetemeken és főiskolákon dolgozó filozófiai káderek továbbképzésének megszervezésével meg kell szüntetni.

*

A marxista filozófia, a világnézeti propaganda fellendítése: szocialista építőmunkánk követelménye. Tudományos munkánk fejlődésének megvan minden előfeltétele: pártunk marxista—leninista politikája, elvi egysége, a nemzetközi kommunista mozgalom előrehaladása. A szocialista állam erkölcsi és anyagi támogatásban részesíti a marxista filozófiai munkásságot.

A marxista filozófusok a párttól, a néptől kapott megbízatásuknak akkor tesznek eleget, ha a párt politikáját követve, felelősséggel és szenvedéllyel munkálkodnak a marxista—leninista filozófia fejlesztésén és propagandáján, tevékenységüket teljes egészében a szocializmus ügyének szolgálatába állítják.

Digitized by Google

„Demokratikus szocializmus" és marxizmus

Írta: RIPP GÉZA

Korunk társadalmi átalakulásának fő tartalma a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet, és ennek az átalakulásnak a főereje a forradalmi munkásmozgalom, amelyet a tudományos szocializmus, a marxizmus—leninizmus elmélete irányít. A munkásmozgalomnak és a tudományos szocializmus elméletének az összeforrottsága hosszú történelmi harc eredménye, és ennek fenntartása, valamint kiterjesztése további állandó harcot követel a munkásmozgalomban jelentkező különféle antimarxista irányzatok ellen, melyek az osztályellenséget szolgálják. Ezek közül korunkban a legjelentősebb a magát „demokratikus szocializmusnak" nevező irányzat.

A „demokratikus szocializmus" irányzata főként az iparilag fejlett tőkés országokban van elterjedve, elsősorban a nyugateurópai szociáldemokrata pártokban, melyeknek igen jelentős, gyakran uralkodó befolyásuk van ezeknek az országoknak a munkásmozgalmában. A „demokratikus szocializmus" hatóköre azonban szélesebb ennél: ideológiai — és következésképpen politikai — befolyása számos ázsiai és latin-amerikai ország munkásmozgalmában is érezhető.

A „demokratikus szocializmus" fő szerepe az, hogy megakadályozza a munkásmozgalom és a marxizmus egyesülését, vagyis, hogy utat nyisson a munkásmozgalomban a burzsoá ideológia befolyásának. A burzsoá ideológia előtti behódolás pedig szükségképpen együttjár a burzsoá politika előtti fegyverletétellel is.

A kommunista pártok állásfoglalása a „demokratikus szocializmus" irányzatával szemben kétoldalú: egyrészt harc a munkásmozgalom ideológiai lefegyverzése ellen; másrészt erőfeszítés a munkásosztály egységének létrehozására a közös feladatok megoldása érdekében. A gyakorlati együttműködésre való törekvés azonban sohasem vezethet elvi engedményekhez, mivel a munkásosztály létérdekei megkövetelik a reformista ideológia elleni harcot.

Digitized by Google

A reformista pártok befolyása alatt levő dolgozó tömegek megnyerése és a reformista ideológia leleplezése — egységes, megbonthatatlan feladat.

A két világháború közötti időszakban a reformizmus még csak burkoltan törekedett a munkásmozgalom és a marxizmus szétválasztására: még azt állította magáról, hogy marxista, de antileninista irányzat. A második világháború után ez az irányzat már nyíltan jelentkezik a „demokratikus szocializmus" formájában: a burzsoá-kispolgári ideológiát általában már nem a marxista terminológia felhasználásával fejezi ki és közvetíti, hanem anélkül.

A mai reformizmus viszonya a marxizmushoz

A munkásmozgalom és a marxizmus szétválasztásának irányzata nem új a modern munkásmozgalomban; első programját Bernstein fogalmazta meg. Ez az irányzat fokozatosan uralkodóvá vált a szociáldemokrata pártokban. A szakadás a szociáldemokrata pártok és a marxizmus között — a lényeget tekintve — már az első világháború idején végbement, amikor a munkásmozgalom forradalmi irányzata elvált az opportunista irányzattól és kialakult a szocialista pártok baloldali ellenzéke, majd létrejöttek a kommunista pártok.

A két világháború közötti időszakban a szociáldemokrata pártok megkísérelték összeegyeztetni a marxizmus formális elfogadását az antileninista állásfoglalással. Különösen jellemző volt ez a szociáldemokrata vezető ideológiai irányzataira, a kautskyzmusra és az ausztromarxizmusra. A marxizmus formális elfogadása a szociáldemokrata pártokban abban nyilvánult meg, hogy a maguk opportunista, reformista álláspontját marxista terminológiával fejezték ki.

A reformista pártok vezetőinek legfőbb törekvése az volt, hogy a leninizmus elméletét és gyakorlatát — az Októberi Forradalmat, a szocializmus megvalósulását a Szovjetunióban, a kommunista pártok tevékenységét — úgy állítsák be, mintha mindez ellentétes volna a marxizmussal, és a kommunistákat vádolták a munkásmozgalom és a marxizmus szétválasztásával. E fő irányzat mellett már ebben az időszakban jelentkeztek a szociáldemokrata pártokban olyan törekvések, amelyek a marxizmussal való nyílt szakítást követelték. Ez utóbbiak váltak a második világháború után a szociáldemokrata pártokban a fő irányzattá.

Egyes reformisták még tesznek ugyan kísérletet a marxizmus és a leninizmus szembeállítására, de általában nyíltan szembefordulnak mindkettővel. A marxizmus szavakban való elfogadása és lényegének megtagadása közti ellentmondást ugyanis egyre nehe-

Digitized by Google

zebb áthidalni. A szociáldemokrata pártok gyakorlati tevékenysége — a kapitalizmust támogató politikája — teljes ellentétbe került a marxizmus elméletével; a reformista ideológia új feladatait — így például a termelőeszközök társadalmi tulajdonáról való lemondás megindokolását — sehogysem lehet a marxista terminológia felhasználásával megoldani. El kellett ismerni, hogy a szociáldemokrácia szembekerült a marxizmussal. A marxizmussal való nyílt szakítás egyik vezető képviselője, a francia szociáldemokrata Pierre Bonnel így ír erről: „... elméletileg és különösen gyakorlatilag a nyugati szocializmus határozottan szakított a marxizmussal, mégha meg is őrzi (mintegy kárpótlásul) a frazeológiát ... El kell ismerni, hogy sok évtizede a marxizmusra való hivatkozás a szocialista pártban nem egyéb, mint néhány leegyszerűsített jelszó, bizonyos számú marxista tézis, melyeket elválasztottak alapjaiktól és amelyeket elszigeteltek az azokat szülő gondolatnak az általános tartalmától ... Be kell vallani, hogy ez a marxizmus híján van minden komolyságnak."[1]

Ma a „demokratikus szocializmus" valamennyi fontosabb áramlatát a marxizmus nyílt elvetése jellemzi. A francia Laurat arról próbál meggyőzni, hogy a marxizmus csupán a XIX. század szocializmusának tekinthető: „Ha valaki a tudományt a tapasztalat koncentrálásának és rendszerezésének tekinti, úgy a marxizmus *egy adott század* tudományos szocializmusa és az általunk aláhúzott szavak kiemelik a »tudományos« szó teljesen relatív voltát."[2] Az osztrák szocialista párt programtervezete azt állítja, hogy „a jelenkori társadalom egészen másként fejlődött, mint azt Marx a »Kommunista Kiáltvány«-ban feltételezte".[3] Az angol Crosland szerint „ma a marxista elmélet nem szolgál kielégítő alapul sem az osztályszerkezet, sem a hatalom megoszlása vizsgálatához; hatóköre túlságosan korlátozott és kategóriái túl szűkek".[4] A német Sternberg úgy véli, hogy „a világtörténelmi összkép nemcsak ma, hanem a XX. század második felében végig, döntően el fog térni Marx elképzeléseitől.[5]

A marxizmustól való nyílt elfordulás a szociáldemokrácia hivatalos állásfoglalásaiban is mind határozottabban kifejezésre jut. Így a Szocialista Internacionálé 1951 júliusi frankfurti deklarációja szerint a »demokratikus szocializmus« nem követel egységes világnézetet, s a marxizmus csak egyike a lehetséges szocialista

[1] P. Bonnel: Socialisme et marxisme. La Revue Socialiste 1959. nov. 619., 639. l.
[2] L. Laurat: Problèmes actuels du socialisme. Párizs, 1957. 42. l.
[3] Arbeiter Zeitung 1957. nov. 23.
[4] C. A. R. Crosland: The Future of Socialism. London, 1957. 24. l.
[5] Fritz Sternberg: Marx und die Gegenwart. Köln, 1955. 348. l.

Digitized by Google

irányzatoknak. A német szociáldemokrata párt legutóbb elfogadott, úgynevezett godesbergi programjával kapcsolatban Lohmer kijelentette, hogy ezzel „a szociáldemokrácia történelmének irattárába helyezte a marxizmust, mint filozófiai, gazdasági és szociológiai tanítást".[6] A szociáldemokrata pártok, amelyek már a marxista terminológiától is óvakodnak, bőségesen használják a hagyományos polgári liberális frázisokat, valamint a burzsoá ideológia által meghonosított új kifejezéseket. Eltűntek az olyan szavak, mint „osztályharc", „kizsákmányolás", „a termelőeszközök társadalmi tulajdona" stb. és helyüket elfoglalták a „gazdasági demokrácia", a „szociális tulajdon", a „demokratikus ellenőrzés", „a hatalom megoszlása", „a szociális partnerség", az „igazgatási forradalom" stb. kifejezések.

A szociáldemokrata pártok új programjai arra hivatottak, hogy megkönnyítsék együttműködésüket a polgári pártokkal, hogy jobban elválasszák egymástól a szociáldemokrata és kommunista munkásokat, hogy ideológiailag alátámasszák a munkásosztály fő politikai és gazdasági célkitűzéseiről való lemondást és hogy elméletileg megalapozzák a nemzetközi imperializmus támogatását a világpolitika fő kérdéseiben a szocialista országokkal szemben. A nyugat-németországi szociáldemokrata vezetők legújabb kiállása Adenauer mellett az imperialista háborús politika leplezetlen támogatása. A szociáldemokrata pártoknak a marxizmushoz való viszonyát a második világháború után egyrészt az új világhelyzet változtatta meg, másrészt az, hogy megváltozott e pártoknak és különösen vezetőségeiknek összetétele, a reformizmus szociális bázisa. A szociáldemokrata pártokban jelentősen megnőtt az úgynevezett középrétegeknek, főként a burzsoá értelmiségieknek, a vállalati alkalmazottak és a burzsoá államapparátus dolgozóinak a befolyása. Egyes országokban az államosítások során igen sok szociáldemokrata vezető került be az állami vállalatok irányító pozícióiba. Megjelentek az úgynevezett „munkásigazgatók", akik a valóságban, a termelésben elfoglalt helyzetüknél fogva, a tőke képviselői a munkásosztállyal szemben. Számos posztot foglalnak el szociáldemokrata vezetők a helyi önkormányzati szervekben, szakszervezeti bankokban, biztosító társaságokban is. Emellett a munkásarisztokrácia összetételét is nagymértékben átalakította a második világháború óta végbemenő technikai forradalom.

Ezek azok a rétegek, melyeken keresztül a burzsoázia befolyása a szociáldemokrata pártokban érvényre jut. Ennek megfelelően ezek a pártok ma különös gondot fordítanak az úgynevezett

[6] Lohmer: Zum godesberger Programm der Sozialdemokratie. Die Neue Gesellschaft 1959. 6. sz. 416. l.

Digitized by Google

középrétegek megnyerésére, mégpedig olyan módon, hogy nyíltan lemondanak a szocializmus eszméiről.

A szociáldemokrata pártok tömegbefolyása lecsökkent. Vezetőik szerint ez nem opportunista magatartásuknak, hanem a hagyományos szocialista elvekhez, a marxizmushoz való formális ragaszkodásnak a következménye — ezért a szocializmus „átértékelésében", a marxizmus nyílt elvetésében látják azt az eszközt, amellyel új tömegeket nyerhetnek meg.

A második világháború utáni időszakban a nyugat-európai szociáldemokrácia ideológiája mind teljesebben azonosul az angol labourizmus ideológiájával, s ez utóbbi uralkodóvá válik a „demokratikus szocializmus" mozgalmában. Ez az azonosulás azonban nem most kezdődött; a második világháború után főként a végső ideológiai konzekvenciák levonásáról van szó. Valójában ezek a pártok — mint az angol Cole teljesen helyesen állapítja meg — már évtizedek óta a labourizmus, a fábiánus szocializmus útján járnak: „... ezeknek az országoknak a szociáldemokrata pártjai, még ott is, ahol továbbra is használták a marxizmus forradalmi frazeológiáját, a gyakorlatban egyre inkább reformisták és evolucionisták lettek a politikában és a szemléletben."[7] A marxizmussal való teljes szakítás az az eszmei alap, amelyen a „demokratikus szocializmus" különböző áramlatainak az egyesülése a második világháború után végbement.

Ez hosszú folyamat volt, melynek során először gyakorlati-politikai, majd ideológiai közeledés történt a nemzetközi reformizmus különböző irányzatai között. Ma a „demokratikus szocializmus" ideológiájában ez az egység a domináló; az egyes szociáldemokrata pártok történelmi fejlődéséből következő sajátos vonások háttérbe szorultak, bár korántsem tűntek el teljesen. (Természetesen olyanfajta ideológiai egységről, amilyen a kommunista pártokat kapcsolja össze, a reformizmus különböző áramlatai között szó sem lehet.) A különböző szociáldemokrata pártok ideológiájában visszatükröződnek az egyes országok történelmi fejlődésének sajátosságai, az eltérő társadalmi viszonyok, valamint a nemzetközi monopoltőke belső ellentétei is.

Annak ellenére, hogy a szociáldemokrata pártok a második világháború után nyíltan szakítottak a marxizmussal — a marxizmus ma is hat ezekben a pártokban. Amikor a Szovjetunió és a szocialista tábor fejlődése napról napra igazolja a marxizmust, amikor a marxizmus—leninizmus alapján álló kommunista pártok hatalmas sikereket érnek el, szükségszerűen jelentkeznek a szociáldemokrata pártokban olyan irányzatok, amelyek — ha következetlenül is —

[7] G. D. H. Cole: Capitalism in the Modern World. London, 1957. 6. l.

Digitized by Google

a marxizmushoz való visszatérést követelik. A már említett Bonnel emiatt így kesereg: „Hivatalosan az S. F. I. O. nem marxista párt, de valójában minden úgy történik, mintha az aktivisták és a vezetők tudatában a marxizmus maradna a tanítás, amely tiszteletet kelt... A szocializmus és a marxizmus olyan mértékben azonosult, mintha a marxizmus megtagadása azt jelentené, hogy a szocializmus megtagadja önmagát".[8] Léteznek még áramlatok a szociáldemokrata pártokban, amelyek a régi hagyományok örököseinek tekintik magukat. Igaz: a marxizmus formális elfogadása az opportunizmus takarója volt a szociáldemokrata pártok vezetői számára, de figyelembe kell venni, hogy e pártok munkástömegei és aktivistái őszintén hittek ezekben a vezetők számára frázissá vált jelszavakban. Ezeknek az áramlatoknak a létezéséről kénytelen volt tanúskodni az osztrák Benedikt Kautsky is: „Nem volna igaza annak, aki azt állítaná, hogy a mai szociáldemokrata pártban már semmi sincs meg Ottó Bauernak és korának hagyományaiból. Még ma is aktívak az erős másodlagos áramlatok, melyek állandó ideológiai befolyást gyakoroltak az osztrák szocializmusra, ha a körülmények miatt nem is tudtak kifejezésre jutni."[9]

Mindaddig, amíg a szociáldemokrata pártokban jelentősek a munkástömegek — a marxizmushoz való viszony nem lesz lezárt kérdés, mégha hivatalos dokumentumaikban ezerszer is kinyilvánítják a marxizmus elvetését. Ez a magyarázata annak, hogy a reformista vezérek oly nagy gondot fordítanak saját pártjaikon belül a marxizmus elleni harcra. A szociáldemokrata pártokban jelentkező marxista irányzatok az e pártokban meglevő baloldali törekvéseknek a kifejezői.

Mi az oka annak, hogy a marxizmus világméretű térhódítása ellenére, a szociáldemokrata pártokban meglevő marxista irányzatok háttérbe szorultak? A feleletet erre a kérdésre — egyebek között — a szociáldemokrata baloldal rendkívüli eszmei gyengesége adja meg. Ezek az irányzatok magukat marxistának nevezték és a marxizmust védelmezték ugyan, de ugyanakkor szembefordultak a huszadik század marxizmusával, a leninizmussal. A leninizmus elvetése — ez a gyökere a szociáldemokrata pártokon belüli marxista irányzatok eszmei gyengeségének és ideológiai kiszolgáltatottságának a burzsoá-reformista ideológiákkal szemben. Nem lehet a marxizmus tanításait eredményesen védelmezni, ha lemondunk korunk társadalmi viszonyainak marxista magyarázatáról, a leninizmusról. A leninizmus elvetése következtében a szo-

[8] P. Bonnel: Socialisme et marxisme. La Revue Socialiste 1959. nov. 616—617., 619. l.

[9] B. Kautsky: Le développement ideologique du socialisme democratique en Autriche. La Revue Socialiste 1958. ápr.

Digitized by Google

ciáldemokrata pártokon belüli marxista irányzatok csak arra képesek, hogy akadémikus vitákat folytassanak, mivel a társadalmi fejlődés mai aktuális problémáiban ők maguk is antileninista, tehát antimarxista álláspontot foglalnak el és a modern burzsoá-reformista ideológia foglyaivá válnak.

A szociáldemokrata pártokon belüli marxista törekvések hatására, de főleg a marxizmus világméretű térhódításától kényszerítve, a reformista ideológusok a marxizmus nyílt elvetése mellett egyúttal bizonyos taktikai engedményeket is kénytelenek tenni a marxizmusnak, márcsak azért is, hogy eredményesebben, meggyőzőbben harcolhassanak ellene.

A taktikai engedmények első fajtája az, hogy a reformista ideológusok hajlandók elismerni a marxizmust — a múltban; e szerint a marxizmus pozitív szerepet játszott a munkásmozgalom fejlődésének meghatározott szakaszában, de ma elavult s ezen az áron a jelenből próbálják kiiktatni. Emellett ezzel igyekeznek a folytonosság fenntartásának, a hagyományok követésének látszatát is kelteni. Benedikt Kautsky így ír erről: „A marxizmus sutbadobásáról szóló formula — meggyőződésem szerint — önmagában értelmetlen. Még ha akarnák is ezt a szocialista pártok, akkor sem tudnák ezt a szándékot megvalósítani; a marxizmus ugyanis nem csupán tudományos vagy politikai gondolatrendszer, hanem történelmi realitás is."[10]

A marxizmus elleni harc ilyen módszerének másik eszköze, hogy a marxizmust úgy tüntetik fel, mint egymáshoz lazán kapcsolódó tételek mechanikus összességét, amelyekből egyeseket helyeselni lehet anélkül, hogy ez kötelezne a többi elfogadására. Ezt az álláspontot a renegát Browder így fogalmazta meg: „A harcoknak és vitáknak egy évszázada nagy akadályokat emelt Marx tanításának megértése elé. Ezek közül talán egyike a legnagyobbaknak az az egyetértés Marx követői és ellenségei között, hogy Marx tanítása szerves egész, hogy azt egészében kell elfogadni, vagy elvetni."[11] E felfogás szerint a marxizmus egyes alkotó részei között nincs szükségszerű összhang, a marxistának tehát nem kell egy egységes világnézet hívének lennie, elegendő, ha elfogadja Marxnak egyes, önkényesen kiválasztott tételeit. A marxizmus igazolódása az életben egyes reformistákat arra ösztönöz, hogy ideológiai kotyvalékukat a marxizmus egyes elemeinek belekeverésével próbálják elfogadhatóbbá tenni. De még a reformista ideológusok jórésze is kénytelen belátni, hogy a marxizmus egy darabból öntött, gránitszilárd elméletét nem lehet önkényesen egymással szükség-

[10] B. Kautsky: Zur Programmatik des Sozialismus in der Gegenwart. Die Neue Gesellschaft 1960. 1. sz. 24. l.

[11] Earl Browder: Marx and America. New-York 1958. 12—13. l.

Digitized by Google

szerű összefüggésben nem levő részekre bontani; bele kell törődniük Lenin megállapításába: a marxizmust nem lehet *részlegesen* elfogadni.

A taktikai engedmények harmadik formája az a nézet, amely szerint a marxizmus már nem alkalmazható ugyan az élenjáró országok viszonyai között, melyek fejlett demokratikus intézményekkel rendelkeznek, de elmaradott országokban esetleg érvényes lehet. Strachey például azt mondja: „... azokban a tőkés társadalmakban, melyekben a demokrácia nem létezik, vagy hatástalan, nincs ok azt feltételezni, hogy az alapvető marxista ábrázolás és annak leninista kiegészítései helytelenek."[12] Strachey és sok más reformista szerint a marxizmus a kapitalizmus kezdeti korszakának szocializmusa, amely jelentősebb sikerekre csak a gazdaságilag elmaradott országokban számíthat. Ezzel a módszerrel próbálják meggyőzőbben tagadni a marxizmus általános érvényét, minthogy a Szovjetunióban és a többi szocialista országban a marxizmus—leninizmus elmélete alapján elért világtörténelmi jelentőségű eredményeket nem lehet egyszerűen figyelmen kívül hagyni. A marxizmus általános érvényességének ilyen tagadásában az is benfoglaltatik, hogy a fejlett kapitalista országokhoz hasonlóan az elmaradott országok is kivívhatnak maguknak olyan feltételeket, amelyek között a marxizmus majd érvényét veszíti.

A marxizmusnak tett taktikai engedmények közül a legelterjedtebb *a marxizmus elméletének és módszerének szembeállítása* — ez a legáltalánosabb jellemzője mindenfajta revizionista, reformista irányzatnak. Az elmélet és a módszer szembeállítása egyúttal a marxizmus elleni harc egyik legelterjedtebb eszköze, amely egyformán jellemzi mind a „demokratikus szocializmus" irányzatát, mind a modern revizionizmust. A mai reformizmus ideológusai azt igyekeznek bizonygatni, hogy a marxista *módszerhez* való hűségnek a marxista *elmélet* elvetését kell eredményeznie. Szerintük, amikor a kommunisták ragaszkodnak a marxizmus elméletéhez, akkor hűtlenek lesznek Marx módszeréhez; a reformista ideológusok viszont hívek a marxizmus módszeréhez, amikor elvetik Marx elméleti tanításait. Lucien Laurat szerint a Marx módszeréhez való ragaszkodásnak egyenesen a kapitalizmus elleni harc beszüntetéséhez kell vezetnie: „... egy szocialista joggal teszi fel a kérdést — különösen, ha hű akar maradni Marx *módszeréhez* —, vajon a harc a kapitalizmus *ellen* nem válik-e olyan jelszóvá, amely egyre kevésbé felel meg a valóságnak?"[13]

Könnyen bebizonyítható azonban, hogy mennyire képtelen-

[12] John Strachey: Contemporary Capitalism. London, 1956. 280. l.
[13] L. Laurat: Problèmes actuels du socialisme. 89. l.

Digitized by Google

ség a mai reformizmusnak ez a kísérlete. Az elméletnek és a módszernek a szembeállítása már maga is értelmetlen, minthogy a módszer — a lényeget nézve — nem egyéb, mint bizonyos elméleti tételek alkalmazása meghatározott jelenségek vizsgálatára, új ismeretek szerzése céljából. Lenin például az imperializmusról szóló *elméletének* kidolgozásánál Marx tanításait (például a tőkekoncentrációról szóló felfogását) használta fel *módszerül* kora kapitalizmusának vizsgálatához. És ugyanígy Lenin imperializmus-*elmélete módszerül* szolgál a mai marxisták számára a kapitalizmus legújabb fejlődési szakasza problémáinak vizsgálatához. A módszernek az az elválasztása az elmélettől, amelyet a reformista teoretikusok képviselnek — teljes képtelenség, hiszen elmélet nélkül nincsen módszer sem. Az elmélet és a módszer itt lényegében egybeesik és a marxizmusnak nemcsak az elmélete, hanem a módszere is állandóan változik, tökéletesedik. Másrészt: a marxizmus módszerének dicsőítése és elméletének egyidejű elvetése azért is értelmetlen, mert valamely módszernek az értékét csak az azzal elért eredményekkel mérhetjük.

A mai reformizmus, amely nyiltan elhatárolja magát a marxizmustól, általában már nem állítja szembe egymással a marxizmust és a leninizmust. A reformizmus mai képviselői mindinkább kénytelenek beismerni, hogy a leninizmus a marxizmus szerves folytatása és kiegészítése, hogy Lenin működése szorosan kapcsolódott Marx életművéhez. „Lenin saját korának ortodox marxistái között a legortodoxabb volt"[14] — írta a német reformista, Theimer. Az angol Cole pedig, akinek a lelkiismeretét nem terheli a marxista múlt, találóan mutatja meg, hogy éppen a legfontosabb kérdésben, a proletárdiktatúra kérdésében milyen szerves kapcsolat van Marx és Lenin között és hogy Kautsky és követői éppen ezen a ponton kerültek szembe a marxizmussal: „Ezen a ponton a legnagyobb az eltérés a marxizmus szociáldemokrata és kommunista értelmezése között: és ez volt a centruma annak az elkeseredett vitának, amely a két riválisiskola kiemelkedő teoretikusa, Lenin és Kautsky között folyt. A legcsekélyebb kétség sem lehet afelől, hogy ebben a vitában melyik fél nevezhette magát ortodoxnak abban az értelemben, hogy szilárdan a mester írásait követte. Az ő álláspontjáról a legcsekélyebb kétség sincs. Lenin és nem Kautsky mondta azt, amit Marx mondott... Marx kétségkívül kommunista, s nem szociáldemokrata volt."[15]

A nyugat-európai szociáldemokrata pártoknak a marxizmus-

[14] W. Theimer: Der Marxismus. Lehre — Wirkung — Kritik. Bern, 1960. 208. l.

[15] G. D. H. Cole: The Meaning of Marxism. London. 1948. 182—183. l.

Digitized by Google

ról való lemondása szükségessé tette számukra, hogy a marxizmust egy kidolgozandó új ideológiával pótolják.

Az ideológia szükségessége és az ideológiától való félelem

A labourizmus — mint mondottuk — a „demokratikus szocializmusban" uralkodóvá vált. A közismerten empirikus, antiteoretikus labourizmus azonban egyáltalán nem rendelkezett olyan ideológiai poggyásszal, amellyel a marxizmust helyettesíthette volna. Sőt, az első munkáspárti kormány kudarca, a választási vereségek élesen mutattak rá empirizmuson alapuló politikájának csődjére. Crossman, a labourizmus egyik vezető ideológusa, még az ötvenes évek elején így írt erről: „A Labour-párt nemcsak azért jutott tévútra, mert nincs térképe azokról az ismeretlen vidékekről, amelyeken áthalad, hanem azért is, mert úgy véli, hogy a tapasztalt utazóknak nincs szükségük térképre."[16]

A „térképnek", a politikai harcok szövevényében utat mutató és perspektívát adó ideológiának hiánya az angol Labour-pártban vetődött fel a legélesebben. Emellett általánosan egyre sürgetőbbé vált a reformisták számára, hogy a marxizmust ideológiailag ellensúlyozzák és ilymódon csökkentsék a tömegeknek a marxizmushoz való vonzódását. Benedikt Kautsky azt hangoztatta, hogy Bernsteint nem azért kell kárhoztatni, mert megkísérelte a marxizmus revízióját, hanem azért, mert ez nem sikerült neki. Új, sikeresebb Bernsteinre van tehát szükség. Strachey világosan megfogalmazta, hogy a „demokratikus szocializmuson" csak az segíthet, ha sikerül ugyanolyan átfogó ideológiára szert tennie, amilyen a marxizmus, amely „vonzóerejét mindaddig nem veszíti el, míg nem sikerül egy reálisabb, rugalmasabb, de az emberi társadalmat ugyanúgy átfogó tudománnyal helyettesíteni. Semmi, ami ennél kevesebb, nem használhat... Mindaddig a marxizmus fogja uralni a területet, mert egyedül kíséreli meg elfoglalni azt".[17]

Strachey szerint tehát pusztán elhatározás és egyéni tehetség kérdése az, hogy a marxizmust kiszorítsák ebből a pozícióból. Azonban ezt az „optimista" felfogást éppen a mai reformizmus más képviselői cáfolják meg, akik beismerik, hogy a „demokratikus szocializmus" ezen a téren nem versenyezhet a marxizmussal, s hogy a marxizmus elvetése egyértelmű a szocializmus tudományos felfogásáról való lemondással. A francia szocialista párt egyik ismert vezetője, Jules Moch például nyíltan kijelenti, hogy „a szocializmus nem tarthat igényt arra, hogy tulajdonképpen tu-

[16] R. H. S. Crossman: Repenser le socialisme. L'avenir du travaillisme. 16. l.

[17] John Strachey: Contemporary Capitalism. 124., 126. l.

Digitized by Google

dománynak tartsák".[18] A már idézett Bonnel egyenesen amellett kardoskodik, hogy a „demokratikus szocializmusnak" kizárólag *politikai* mozgalomnak kell lennie és nem is szabad önálló ideológia kimunkálására törekednie, vagyis ideológiáját máshonnét kell szereznie. Ez a másik forrás nem lehet a marxizmus, hanem csak a burzsoá ideológia valamelyik áramlata. A burzsoá ideológiának itt kettős funkciója van: egyrészt kölcsönzi frazeológiáját, hogy a hagyományos reformista nézeteket korszerű formában lehessen előadni; másrészt pedig tartalmilag kiegészíti a reformizmus ideológiáját a kapitalizmus apologetikájának legújabb érveivel.

Felvetődhet a kérdés: miért képtelen a „demokratikus szocializmus" arra, hogy olyan egységes és átfogó világnézetet dolgozzon ki, amilyen a marxizmus?

Először is nyilvánvaló, hogy a munkásmozgalomnak nem lehet két, egymással szemben álló ideológiája, amelyek egyaránt a munkásosztály érdekeit fejezik ki. Történelmileg bizonyított tény, hogy a marxizmus az egyetlen ideológia, amely a munkásosztály alapvető érdekeinek felel meg. Ezért minden más ideológia, amely a munkásmozgalomban fellép, ellenséges osztályerők befolyását tükrözi. Hogy a marxizmus vált a szocializmus egyedüli tudományos elméletévé, annak objektív okai vannak: a marxizmus az egyetlen elmélet, amely valósághűen fejezi ki a munkásosztály társadalmi helyzetét a kapitalizmusban, s korunkban a társadalmi fejlődést csak a munkásosztály pozícióiból kiindulva lehet tudományosan vizsgálni. Tekintetbe kell venni azt is, hogy a burzsoázia is mindinkább képtelenné válik arra, hogy korunk problémáinak bármilyen egységes, átfogó ideológiai koncepcióját kidolgozza.

Másrészt szem előtt kell tartanunk Leninnek azt a megállapítását, hogy mindenfajta reformista irányzatot az elvtelenség, a változó körülményekhez való opportunista alkalmazkodás, az esetről esetre való állásfoglalás jellemez. „A végcél semmi" — Bernsteinnek ez a hírhedt mondása valamennyi reformista irányzatnak közös jelszava. A reformizmus lényegéből következik minden szilárd elvi állásfoglalás megtagadása. Nem véletlen, hogy Crossman, Strachey és társaik, amikor felismerik az empirizmus csődjét, nem tudnak semmi olyat ajánlani, ami a valóságban a társadalmi problémákban való állásfoglalásban túlvezetne az empirizmuson. Ezt az empirikus felfogást egészítik ki az úgynevezett „általános erkölcsi elvekre" történő hivatkozásokkal, melyeket a reformisták a burzsoá ideológiától, sőt gyakran — és egyre inkább — a vallástól kölcsönöznek.

[18] La Revue Socialiste 1959. május. 185. l.

Digitized by Google

Az egységes világnézet hiánya az egyik — szükségszerű — oka a szociáldemokrata pártok gyengeségének, vonzóerejük csökkenésének, annak, hogy követőik nem öntudatos harcosok, hanem csak választók és tagdíjfizetők. Egyszersmind ez az egyik oka tömegeik fokozódó kiábrándulásának is: a „demokratikus szocializmus" nem tud olyan eszméket és célokat adni a dolgozóknak, amelyeket azok lelkesedéssel követnének.

A szocializmus „átértékelése"

A marxizmustól való nyílt elfordulás nemcsak formális változás a reformista ideológiában, hanem tartalmi változások is meghúzódnak mögötte. A leglényegesebb: a szocializmus fogalmának az átértékelése, a lemondás a termelő eszközök társadalmi tulajdonáról, mint a szocializmus feltételéről.

A reformisták a burzsoá demokrácia viszonyai közötti államosításokat a termelőeszközök társadalmasításával azonosították és a szocializmus fokozatos megvalósításának tekintették. Felfogásukból következően a termelőeszközök tulajdona természetének megítélésénél eltekintettek az államhatalom jellegétől. Marxisták számára elemi igazság, hogy a kapitalizmus viszonyai között az államosítások egyáltalán nem teremtik meg a szocialista gazdaság alapjait. Az államosítások kérdéséről a szociáldemokrata pártokban folyó viták során soha sem veszik ugyan figyelembe a szóban forgó állam osztálytermészetét, ezeknek a vitáknak mégis elvi fontosságuk van: felvetik azt a kérdést, hogy a szocializmus megvalósításához szükség van-e a termelőeszközök társadalmi tulajdonára.

A második világháborút követő első években a szociáldemokrata pártok még régi programjukkal léptek fel: a termelőeszközök államosítását hirdették. Az ötvenes évek elejétől kezdve azonban, amikor a kapitalizmus a nyugat-európai országokban úgy-ahogy stabilizálódott, a szociáldemokrata pártok jobbszárnya egyre erőteljesebben hangoztatta a szocializmus „átértékelésének" jelszavát, s ezen mindenekelőtt a termelőeszközök köztulajdonáról való lemondást értette. (Figyelembe kell venni, hogy a tőkés rendszer időleges stabilizálódásával a fejlett európai tőkés országok szociáldemokrata pártjaiban megerősödtek a jobboldali irányzatok.) A jobboldali szocialisták tagadták, hogy a kapitalizmus és a szocializmus két elvileg különböző társadalmi rendszer, s e különbség gyökere a termelőeszközök tulajdonviszonyaiban van. Szerintük a szocializmus „vegyes gazdaság". „Vannak szocialisták — írta Laurat —, akik komolyan azt gondolják, hogy úgy lehet átmenni a kapitalizmusból a szocializmusba, mint átlépni egy határt, amelynél egy gazdasági rendszer végződik és egy másik kezdődik! Semmi

Digitized by Google

sem abszúrdabb és nem áll távolabb a valóságtól. A különböző társadalmi rendszerek nemcsak egymás mellett léteznek, hanem áthatják egymást. Az egész történelem nem más, mint »vegyes gazdaságok« egymásutánja, állandó átmenetek".[19]

Ha pedig a szocializmus „vegyes gazdaság", akkor megvalósításának nem lehet követelménye a termelőeszközök társadalmi tulajdona. A jobboldali szocialisták először általában annyit jelentettek ki, hogy a termelőeszközök köztulajdonba vétele nem elvi kérdés a szocialista pártok számára, hanem csupán gazdaságpolitikai célszerűség kérdése, mivel az új fejlemények „a szocialista elemzés hagyományos tételeinek többségét semmissé tették". Az angol jobboldali szocialisták egyik program-dokumentuma azt állítja: „A közösségi tulajdont hosszú ideig úgy tekintették, mint lényeges és elégséges feltételt a szocialista gazdaság megteremtéséhez — nem bizonyos közösségi tulajdont, hanem a termelés, az elosztás és a csere összes eszközének teljes közösségi tulajdonát. Más szavakkal, a szocialista hagyományban a fő nyomatékot a gazdasági hatalom átalakítására helyezték... Ezek az optimista teóriák meghiúsultak: a szocialisták mindenütt szembenéznek a következményekkel."[20]

A jelenkori reformizmus nemcsak, hogy nem tartja szükségesnek a termelőeszközök társadalmi tulajdonát, hanem egyenesen kijelenti, hogy a magántulajdon felszámolása elvileg összeegyeztethetetlen a „demokratikus szocializmussal", mivel a magántulajdon megszüntetése megszüntetné a szabadságot és „totalitarizmushoz" vezetne. „A magántulajdon úgy is tekinthető, mint a szabadság feltétele... a teljes társadalmi tulajdon csak totalitarizmushoz vezet."[21] Íme, a modern „szocializmus", melynek alapja a magántulajdon szentsége, amely szabadság alatt mindenekelőtt a kizsákmányolás szabadságát érti! És ez az állásfoglalás nem egy elszigetelt csoport véleménye, hanem uralkodó nézet a jelenkori reformizmus ideológiájában. Ugyanez a felfogás jut kifejezésre a német szociáldemokrata párt godesbergi programjának megállapításában: „A termelőeszközök magántulajdona jogosan igényelheti a védelmet és a támogatást, amennyiben nem akadályozza egy igazságos társadalmi rend felépítését." A termelőeszközök társadalmi tulajdonáról való lemondással végleg eltűnik az utolsó, formális vonás is, amely a szociáldemokráciát még elválasztotta a burzsoá liberalizmustól.

A legutóbbi angliai választások után Jo Grimmond, az angol liberálisok vezére, nem alaptalanul ajánlotta pártjának a Labour-

[19] L. Laurat: Problèmes actuels du socialisme. 108. l.
[20] Twentieth Century Socialism. London, 1956. 123—124. l.
[21] Ugyanott 124., 146. l.

Digitized by Google

párttal való egyesülését, azzal a feltétellel, hogy ez utóbbi lemond a termelőeszközök társadalmasításának követeléséről, aminek — mint Grimmond állította — már amúgyis csak formális jelentősége van. A Labour-párt vezetőiben meg is volt erre minden hajlandóság, csak a párt munkástömegeinek elemi erejű felháborodása tartotta vissza őket ettől az utolsó lépéstől. Mindenesetre Barbara Ward, burzsoá újságíró, jogosan jegyezhette meg az európai szociáldemokrata pártokról: „Kétségtelenül jelentős körülmény, hogy az elmúlt tíz évben lényegében minden nyugati szocialista párt elejtette azt a közös elvet, amely valamikor összefűzte őket — a termelőeszközök köztulajdonát. A doktriner szocializmus még kísérthet az Atlanti-óceán mindkét oldalán, de ez már nem jelent többé gyakorlati politikát."[22]

A szociáldemokrata pártok szerint a termelőeszközök társadalmi tulajdona helyettesíthető a modern burzsoá közgazdaságtan által kínált új módszerekkel, melyekről azt mondják a dolgozóknak, hogy biztosítják „a társadalom igazságos működését". Az osztrák szocialista párt programja erről azt mondja: „A szocialisták ezt a célt a gazdasági tervezés és a végrehajtó hatalomnak a termelési eszközök, valamint a nemzeti jövedelem elosztása fölött gyakorolt demokratikus ellenőrzése útján akarják elérni."[23] Gazdasági tervezés — a termelőeszközök társadalmi tulajdona nélkül, demokratikus ellenőrzés —, amelyet a burzsoá kormány valósít meg: ez minden, amit az osztrák szocialista párt programja a dolgozóknak kínál. Nincsen ebben semmi olyasmi, amit bármely burzsoá párt is alá ne írhatna.

A modern reformizmus ideológusai azt bizonygatják, hogy a dolgozók számára nem a tulajdonviszonyok megváltoztatása a lényeges, hanem az „igazságos elosztás". Tagadják, hogy az elosztás módját éppen a tulajdonviszonyok határozzák meg. Szerintük a mai kapitalizmusban a nemzeti jövedelem elosztását nem a tőkés-bérmunkás viszony szabja meg, hanem az egyes osztályok politikai befolyása. Crosland ezt így fogalmazza meg: „Bármilyen is a gazdasági termelés módja, a gazdasági hatalom a valóságban a politikai hatalom birtokosaié."[24] Crosland és társai szerint a munkásmozgalomnak nem kell foglalkoznia olyan dolgokkal, mint a tulajdonviszonyok átalakítása, hiszen a munkásosztály a gazdasági viszonyok megváltoztatása nélkül is a politikai hatalom birtokosává lehet, és a politikai hatalom — értsd: a parlamenti több-

[22] New-York Times 1959. jan. 5.
[23] Arbeiter Zeitung 1958. május 15.
[24] C. A. R. Crosland: The Future of Socialism. 29. l.

Digitized by Google

ség — felhasználásával elérheti a nemzeti jövedelem „igazságos elosztását".

De minden elmélet próbaköve a gyakorlat, s az adott esetben a reformista elméleté a hatalomra jutott szociáldemokrata pártok gyakorlata. Azokban az országokban, amelyekben rövidebb-hosszabb időre a szociáldemokrata párt jutott kormányra, a nemzeti jövedelemnek az elosztása a burzsoázia és a proletariátus között lényegében semmit sem változott. Egyes országokban a szociáldemokrata kormányok megvalósítottak ugyan néhány reformintézkedést, de ezek mégcsak nem is mérsékelték a nemzeti jövedelem elosztásának kiáltó aránytalanságait, s bármely burzsoá kormány is elfogadhatta volna — mint ahogy el is fogadta — ezeket az intézkedéseket. Jellemző egyébként a reformista ideológusok „következetességére", hogy könyve elején Crosland mindenképpen azt bizonygatja, hogy az elosztást egyáltalán nem a tulajdonviszonyok határozzák meg, könyve második részében viszont a tények alapján maga is kénytelen megcáfolni álláspontját: „... a vagyon jelenlegi megoszlása Angliában botrányosan igazságtalan... a tulajdon egyenlőtlen megoszlása még mindig a fő oka a vásárlóerő egyenlőtlenségeinek."[25]

A jobboldali szocialisták a termelőeszközök társadalmi tulajdonáról való lemondással el akarják vágni az utolsó szálat is, amely a szociáldemokrata pártokat még a szocializmushoz fűzi; e kísérletük azonban a pártjukban meglevő baloldali erők ellenállásába ütközik. A szociáldemokrácia baloldalának országonként igen eltérő az ereje és befolyása. Az NSZDP godesbergi kongresszusán a 340 küldöttből mindössze 16-an voltak, akik a szocializmussal formálisan is szakító program ellen szavaztak. Angliában, ahol a baloldal jóval erősebb, a legutóbbi választások után rendkívül éles vita folyt erről a kérdésről a Labour-párt különböző áramlatai között. Itt lényegében két olyan irányzat van, amely szembefordul a további nacionalizálásokról való lemondással. Az egyik irányzat a további nacionalizálást a gazdasági hatékonyság fokozása, a szocialista országokkal folytatott gazdasági versenyben való eredményes helytállás végett tartja szükségesnek. Ezt az álláspontot az ismert labourista közgazdász, Thomas Balogh a következőképpen fejti ki: „Nem hiszem, hogy egy haladó (mégkevésbé egy munkás) párt meg tudja oldani a jelenkori kapitalizmus nehézségeit, vagy hogy a kapitalista rendszer meg tud mérkőzni a kommunizmus kihívásával, radikális reform nélkül, amely magában foglal egy nagyméretű köztulajdont."[26] Ennél sokkal fontosabb a másik irányzat, amely lényegében az öntudatos munkástömegek állásfog-

[25] Ugyanott 296., 298. l.
[26] New Statesman. 1959. okt. 24.

Digitized by Google

lalását fejezi ki. Erre jellemző Abe Moffat-nak, a bányamunkások vezetőjének 1960. április 19-i felszólalása a skót Szakszervezeti Tanács évi konferenciáján: „Vannak bizonyos vezetők a labourista mozgalomban, akik éppúgy ellene vannak az államosításnak, mint a toryk. A mozgalomnak ezek a vezetői jelentik ki nyilatkozataikban, hogy az államosítások, sőt éppen a szakszervezeti mozgalom a felelős a legutóbbi általános választásokon elszenvedett szavazat-veszteségekért. Azt kívánom mondani erről az emelvényről, hogy jobb lenne a mozgalomnak, ha ezek a vezetők elhagynák a Labour-mozgalmat és csatlakoznának barátaikhoz, a torykhoz."[27] Kétségtelen, hogy a baloldali erők állásfoglalása volt az, ami az angol Labour-pártban a szocializmus utolsó alapelvéről való *formális* lemondást eddig megakadályozta, hiszen a *valóságban* a labourista vezérek már régen puszta formaságnak tekintik programjuknak ezt a pontját.

A második világháború után a „demokratikus szocializmus" fejlődésének egyik leglényegesebb vonása kétségkívül az, hogy miután a gyakorlati politikában már régen szakított a termelőeszközök köztulajdonba vételével, most már ideológiájában is uralkodóvá vált a tőkés társadalmi rend alapjának, a termelőeszközök magántulajdonának, és ezzel a kapitalista rendszernek a védelmezése. Eltűnőben van az utolsó lényeges választóvonal a reformista és a burzsoá ideológia között, s a mai reformizmus ideológiája még jobban összefonódott a burzsoá ideológiával.

A kapitalizmus általános válságának tükröződése a „demokratikus szocializmus" ideológiájában

A mai reformista politikának és ideológiának az a feltevés az alapja, hogy a kapitalizmus ellentmondásai nem éleződnek, hanem enyhülnek és maga a kapitalizmus — „a demokratikus erők nyomására" — fokozatosan átalakul, „jóléti állammá" válik. A szocializmus reformista koncepciója tehát nem ismeri és nem ismerheti el a kapitalizmus általános válságát.

A kapitalizmus ellentmondásainak enyhüléséről szóló felfogásnak szerves része az „irányított kapitalizmus" elmélete, amely szerint a tőkés termelési mód megszabadulhat a rá jellemző ciklikus ingadozásoktól, a válságoktól. Ennek az elméletnek az első megfogalmazása volt a „szervezett kapitalizmus" koncepciója, amelyet a húszas években a valamikor marxista Hilferding dolgozott ki, s amely a monopóliumok uralmától azt várta, hogy a tőkés termelésben megvalósítják a tervszerűséget. Az 1929—33-as gazdasági válság nemcsak Hilferding teóriájának csődjét bizonyí-

[27] The Times 1960. április 20.

Digitized by Google

totta be, hanem az egész reformizmus ideologiai válságát is. A fasizmus előretörése a burzsoá demokratikus illúziókat is lerombolta. A reformizmus ideológiai válságának egyik megnyilvánulása volt az, hogy a 30-as évek során olyan reformista ideológusok, mint Lasky, Strachey, a Webb-testvérek — a marxizmus felé fordultak, vagy legalábbis kacérkodni kezdtek a marxizmussal.

A mai reformisták a reformizmus ideológiai zsákutcájából Keynes „irányított kapitalizmusának" koncepciójában látják a kiutat, amelynek tengelyében a burzsoá állam gazdasági szabályozó szerepe áll.. Az állammonopolista kapitalizmus ideológiájának, a keynesizmusnak a beolvasztása a reformizmus ideológiájába, a keynesizmus reformista változatának kidolgozása teszi lehetővé a „demokratikus szocializmus" számára, hogy megpróbálja tagadni a kapitalizmus általános válságát és a jelenlegi viszonyok között is fenntartsa a szocializmus reformista koncepcióját.

„J. M. Keynes közgazdasági elmélete — írta Cole — közvetlen kihívása volt a marxista álláspontnak, amely szerint a kapitalizmus pusztulásra van ítélve saját »ellentmondásai« miatt, melyek egyre mélyebb válságba döntik, mígnem eléri a »végső válságot«, melyből a rendszer gyökeres megváltoztatása nélkül nincs többé gyógyulás ... Ez teljes elvetése volt a kapitalizmus marxista diagnózisának és, meggyőződésem szerint, helyes elvetése a huszadik század kapitalizmusának viszonylatában."[28] Strachey szerint a keynesizmus nemcsak arra alkalmas, hogy megmentse a kapitalizmust gazdasági bajaitól, hanem alapja a demokrácia fennmaradásának az „utolsó szakasz kapitalizmusában", valamint a kapitalizmus demokratikus átalakításának is: „Keynes járult hozzá legjobban a demokratikus átalakítás technikájához. És ezzel segített feltárni a Nyugat népei számára egy előrevezető utat, amely nem visz keresztül a totális osztályháború területén: egy olyan területen, amelytől a Nyugat bérmunkásai visszaborzadnak."[29] Az állammonopolista kapitalizmushoz és annak ideológiájához való közeledés nemcsak a „demokratikus szocializmusra" jellemző, hanem a modern revizionizmusra is. Ebben is megmutatkozik a két irányzat lényegbeni ideológiai rokonsága.

A jelenkori reformizmus ideológusai az állammonopolista kapitalizmusnak a második világháború utáni térhódítását úgy magyarázzák, mint az irányított kapitalizmus koncepciójának megvalósulását, amely megszabadítja a kapitalizmust régi gyengeségeitől. Az állami monopolista kapitalizmus és a kapitalizmus ál-

[28] G. D. H. Cole: Capitalism in the Modern World 18., 29. l.
[29] John Strachey: Contemporary Capitalism 253. l.

Digitized by Google

talános válsága közti valóságos összefüggést a reformista ideológusok tehát a feje tetejére állítják: mintha az állam gazdasági beavatkozása gyengítené és fokozatosan megszüntetné a kapitalizmus ellentmondásait, holott fordítva: a kapitalizmus ellentmondásainak éleződése idézi elő az állam fokozódó beavatkozását a tőkés országok gazdasági életébe. Éppen az állammonopolista kapitalizmus térhódítása a kapitalizmus általános válságának egyik legfőbb megnyilvánulása. A tőkés termelési mód ellentmondásainak rendkívüli kiéleződése, s mindenekelőtt a kapitalista fejlődés alapvető folyamatának, a tőkefelhalmozásnak egyre fokozódó nehézségei — melyek a modern kapitalizmus funkcióképességét mindinkább kérdésessé teszik — alkotják a burzsoá állam fokozódó gazdasági tevékenységének objektív alapját.

A jelenkori reformizmus a keynesi recept hatékonyságának bizonyítására a kapitalizmusnak a második világháború utáni fejlődésére hivatkozik. A valóságban ennek az időszaknak a tapasztalatai a reformizmus ellen szólnak és a kapitalizmus általános válságáról szóló marxista tanítás helyességét bizonyítják. A második világháború óta világméretekben rendkívül meggyengültek a kapitalizmus pozíciói, fokozódott a tőkés rendszer ingatagsága. Ez a jelenkori kapitalizmus fejlődésének alapvető és *általános* vonása. Ugyanakkor az iparilag fejlett nyugati tőkés országokban viszonylagosan stabilizálódott a tőkés rendszer, de anélkül, hogy a kapitalizmus alapvető ellentmondásai megszüntek volna hatni. Ez a kapitalizmus második világháború utáni fejlődésének *részleges* vonása. Sematikusan fogja fel a kapitalizmus általános válságát az, aki azt hiszi, hogy ez a kapitalizmus *valamennyi* ellentmondásának *állandó* és *egyidejű* kiéleződésével jár. A kapitalizmus általános válságának fejlődése maga is ellentmondásos folyamat, s a marxista dialektika szerint az egész és a rész között nemcsak megfelelés van, hanem ellentmondás is állhat fenn. Az általános válság elmélyülését tehát egyáltalán nem cáfolja az, hogy a kapitalizmus *bizonyos* ellentmondásai a fejlett tőkés országok egy részében a második világháború utáni időszakban nem éleződtek állandóan, hanem — időlegesen — enyhültek. A kapitalizmus fő ellentmondása: a termelés társadalmi jellege és a tőkés kisajátítás közötti ellentmondás azonban ebben az időszakban is erősödött. A kapitalizmus általános válságának dogmatikus szemléletét az jellemzi, hogy csak az általános vonást látja, a részlegest nem; a reformizmust pedig az, hogy a részleges vonás mögött képtelen meglátni az általánost, a törvényszerűt.

A nemzetközi helyzet alakulását meghatározó törvényszerű folyamatok azonban a reformista ideológusokat is mindinkább arra kényszerítik, hogy elismerjék: az elmaradott országoknak a teljes felszabadulásukért folyó harca, a szocializmusnak egyre

Digitized by Google

szembetűnőbb fölénye a két rendszer közti gazdasági versenyben — az a két folyamat, amely a kapitalizmus általános válságának fő összetevőit alkotja — gyökereiben veszélyezteti a kapitalizmus amúgyis ingatag helyzetét a nyugati fejlett tőkés országokban.

Egyes reformista ideológusok például Strachey, megpróbálkoztak ugyan azzal az érveléssel, hogy az elmaradott országok felszabadulása a kapitalizmus imperialista korszakának a végét jelenti és hogy a fejlett és elmaradott országok közti viszonyt a második világháború után a különbségek kiegyenlítődése jellemzi (Crosland). A fejlődés tényei azonban annyira ellentmondanak ezeknek az érveknek, hogy a reformizmus képviselői mindinkább kénytelenek revideálni álláspontjukat és beismerni: a „keynesi stabilizátorok" felhasználása nem szilárdította meg, még időlegesen és viszonylagosan sem, a kapitalista világgazdaság egészét, sőt az elmaradott országok problémájának megoldatlansága a fejlett tőkés országok gazdasági életét is alapjaiban fenyegeti. A francia szocialista Jacques Germain erről a következőket írja: „Az elmaradott népek felszabadulási mozgalma, amely a második világháború óta végbemegy, egyik napról a másikra kérdésessé teszi a kivívott helyzetet. A nyugati gazdaságok így elveszítik azoknak az erőforrásoknak a hasznát, amelyek jelenleg egyik alapját jelentik prosperitásuknak: ez súlyosan fogja érinteni már most is rendkívül gyenge növekedésüket. A nyugati kapitalizmus tehát biztonságot szerzett, de jövőjét tekintve két alapvető és fenyegető gyengeséget hordoz magában: stagnálását és parazita jellegét az elmaradott országok viszonylatában."[30] Germain e folyamat politikai vetületére is rámutat: „Világviszonylatban van egy jelenség, amelynek jelentőségét eddig nem húzták megfelelően alá, s ez az, hogy a nyugati országok munkásai nagymértékben az elmaradott országok kizsákmányolásának haszonélvezői voltak és részben a nyomorban tartott emberek százmillióinak költségére élnek. Érthető tehát, hogy a nyugati országokon belül határozottan gyengített az osztályharc." (Az osztályharc „gyengítésében" természetesen a jobboldali szociáldemokratáknak volt döntő szerepe.)[31] Az ilyen beismerések a kapitalizmus általános válságának ideológiai tükröződései a reformista írásművekben.

Korunkban a kapitalizmus általános válsága elmélyülésének legfőbb tényezője az, hogy kialakult és fejlődik a szocialista világrendszer, s egyre újabb területeken válik kétségbevonhatat-

[30] J. Germain: Le capitalisme contemporain. La Revue Socialiste. 1959. június. 331. l.

[31] J. Germain: Socialisme et marxisme. La Revue Socialiste 1959. nov. 647. l.

Digitized by Google

lanná a kapitalizmussal szembeni fölénye. A szocialista országok eredményei minden elméleti okfejtésnél meggyőzőbben cáfolják a reformizmus ideológiáját. A szocialista világrendszer fejlődése nemcsak gyökeresen megváltoztatja korunk társadalmi viszonyait, hanem mélyen hat korunk gondolatvilágára, és ezen belül a reformizmus ideológiájára is. A szocializmus előretörése két irányban befolyásolja a reformizmus ideológiáját: egyrészt arra ösztönzi, hogy a szocializmus ellen összefogjon a legreakciósabb burzsoá elméletekkel; másrészt pedig — ami a jelen kérdés tárgyalásánál különösen fontos — arra kényszeríti, hogy beismerje a szocializmus fölényét és a kapitalizmus vereségének elkerülhetetlenségét.

A második világháború utáni időszakban a Szovjetunió és a többi szocialista ország megítélését tekintve két irányzat volt megfigyelhető a reformizmus állásfoglalásaiban. Az egyik teljesen elvetette ezeknek az országoknak a tapasztalatait, tagadta társadalmi rendjük szocialista jellegét. A másik irányzat szerint a szocializmus megteremtésének szovjet módja járható út ugyan az elmaradott országok számára, de semmi követendőt sem tartalmaz a fejlett országok számára. Mint Crosland írta:„... a kommunizmus kérdése valójában az elmaradott országok társadalmának problémájával függ össze, mert ezeknek egyik eszköze arra, hogy ésszerű gazdasági rendszert hozzanak létre.[32] Mindkét irányzat megegyezett abban, hogy tagadta a szocializmus szovjetunióbeli útja fő tapasztalatainak általános érvényét.

A második világháború után hosszú ideig az volt a reformista propaganda fő módszere, hogy a szocialista országokban végrehajtott intézkedéseket, az ott végbement társadalmi átalakulásokat félremagyarázza, meghamisítsa a szocializmus kompromittálására. A reformista ideológusok egyrészt azt a tényt igyekeztek kihasználni, hogy a szocializmus megvalósítása először általában gazdaságilag viszonylag elmaradott országokban kezdődött meg, s itt a szocializmus anyagi alapjainak megteremtése nem kis nehézségekkel és áldozatokkal is járt. Másrészt azt állították, hogy azok az időleges torzulások, amelyek a személyi kultusz következtében egyes szocialista országok építőmunkájában bekövetkeztek — törvényszerűek. A reformizmus a szocializmus építésének nehézségeit, a szocialista építőmunkában elkövetett hibákat mérhetetlenül eltúlozta, s azt igyekezett elhitetni a kapitalista országok dolgozóival, hogy a szocializmus építésének ez az útja a dolgozó tömegektől elviselhetetlen áldozatokat követel. Ennek a propagandának volt is bizonyos hatása a fejlett tőkés országok munkásainak egyes rétegeire.

[32] C. A. R. Crosland: Vers un regime de transition. L'avenir du traveillisme. 74. l.

Digitized by Google

De az ilyen propagandának a továbbfolytatása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik. A szocialista országok általában már túl vannak a legnagyobb nehézségeken, már kiláboltak a gazdasági elmaradottságból, s egyre nyilvánvalóbbak az általuk elért világtörténelmi jelentőségű eredmények. Kiderül az is, hogy ezeket az eredményeket nemcsak a jövő nemzedékei, hanem már a ma élő emberek is élvezhetik. Önkéntelenül is felvetődik a kérdés: ha a szocializmus ilyen rövid idő alatt ilyen nagy eredményeket vívhat ki gazdaságilag elmaradottabb országokban, — a fejlődésnek milyen hatalmas perspektíváit tárja fel a gazdaságilag fejlett tőkés országok dolgozói előtt? Az elmúlt évek tapasztalatai bebizonyították azt is, hogy az elkövetett hibák egyáltalán nem tartoznak a szocializmushoz, sőt ellentétesek vele. Igy hát a szocializmus vívmányait mind kevésbé lehet letagadni a kapitalista országok dolgozói előtt és hatásuk egyre nő. Ez visszatükröződik a burzsoá és a reformista ideológiában is, s többek között azzal jár, hogy meg kell változtatniuk propagandájuk módszereit. Ezt a „demokratikus szocializmus" olyan ismert képviselője, mint Jules Moch is kénytelen beismerni: „Nagyon gyakran megelégszünk egy leegyszerűsített és együgyű antibolsevizmussal, megtagadva a jelentékeny anyagi haladás elismerését.[33]

A kapitalizmus általános válságának létezését közvetve azzal ismerik el a burzsoá és reformista ideológusok, hogy egyre inkább kénytelenek beismerni a szocializmus fölényét. A burzsoá ideológia egyes vezető képviselői már régebben eljutottak oda, hogy — ha általános formában is — elismerjék a szocializmus fölényét a kapitalizmussal szemben. Igy Joseph Schumpeter burzsoá közgazdász, aki Keynes mellett talán a legnagyobb hatást gyakorolta a reformizmus ideológiájára, a következőket írta erről: „a szocialista vezetés valószínűleg éppúgy fölényben lesz a nagyüzemi kapitalizmussal szemben, amint a nagyüzemi kapitalizmus fölényben volt a versenykapitalizmusnak azzal a válfajával szemben, amelynek a jó száz év előtti angol ipar a tipikus példája. Nagyonis lehetséges, hogy a jövő nemzedékek a szocialista terv alacsonyabbrendűségéről szóló érveket éppúgy le fogják nézni, mint ahogy mi lenézzük Adam Smith-nek a részvénytársaságok elleni érveit, amelyeket — éppúgy, mint az előbbi érveket — nem lehet egyszerűen hamisaknak nevezni.[34]

A kapitalizmus általános válsága elmélyülésének legfőbb tényezője az a hatás, amelyet a Szovjetunió és a többi szocialista

[33] La Revue Socialiste 1959. április. 52. l.
[34] J. Schumpeter: Kapitalismus, Sozialismus und Demokratie. Bern, 1946. 313. l.

Digitized by Google

ország gyakorol a kapitalista világra. A reformista ideológusok többé már nem zárkózhatnak el az elől, hogy elismerjék ezt a hatást. Mint Jacques Germain írja: „A Szovjetunió jelenléte — és gazdasági növekedése — jelentékenyen befolyásolta a kapitalizmus fejlődésének feltételeit. Gondolhat valaki bármit a szovjet rendszerről, elvitathatatlan az a tény, hogy ez a kapitalizmustól különböző és lehetséges rendszer; a szabad vállalkozásról nem mondható többé, hogy ez a természetes rend."[35] A mai reformistáknak el kell jutniok a szocializmus fölényének általános formában való elismerésétől a *jelenleg létező* szocialista társadalmi rendszerek fölényének elismeréséhez.

A kapitalizmus mai reformista védelmezőinek azt kellene bizonyítaniok, hogy a jelenkori kapitalizmus meg tudja adni mindazokat az előnyöket, amelyeket a szocializmus. Ezt a feladatot azonban nem lehet megoldani még a reformista ideológusok szokványos hamisítási eljárásaival sem. Mindinkább arra kényszerülnek, hogy elismerjék a Szovjetunió és a többi szocialista ország fölényét a mai kapitalizmussal szemben — s ez *az ideológia területén a kapitalizmus általános válságának legfőbb megnyilvánulása.* A szocialista országok rendkívül sokirányú befolyást gyakorolnak a tőkés világ fejlődésére, de a legnagyobb hatása kétségkívül a két rendszer közti gazdasági verseny kimenetelének van. És a jelenlegi reformizmusnak csaknem valamennyi képviselője kénytelen beismerni: ezt a versenyt csak a szocialista országok nyerhetik meg. „A legutóbbi legalaposabb gazdasági tanulmányok szerint — írja Germain — a nyugati országokban a nemzeti jövedelem hosszabb időszakban évenként 2,5—3 százalékkal nő, ugyanakkor a Szovjetunióban az évi növekedés 8—10 százalék. Jóllehet ez a globális szám önmagában nem elegendő egy gazdaság növekedési méreteinek meghatározásához, de azért mégis igaz, hogy az egy főre jutó jövedelem a Szovjetunióban 1965-ig túl fogja szárnyalni Nyugat-Európát és 1975—1980 között az Egyesült Államokat... A kapitalizmus, a tapasztalat szerint, képtelennek bizonyul arra, hogy a saját javára kiállja a Kelet és Nyugat közötti gazdasági versenyt."[36]

A „demokratikus szocializmus", mint a munkásmozgalom opportunista irányzata, teljesen összenőtt a jelenkori kapitalizmussal. Ezért a kapitalizmus csődjének bevallása egyértelmű a reformista ideológia csődjének elismerésével. És megfordítva: a szocializmus diadalmas előrehaladása a marxista—leninista elmélet legyőzhetetlenségének legfőbb bizonyítéka.

---

[35] J. Germain: Le capitalisme contemporain. Le revue Socialiste 1959. június. 296. l.

[36] Ugyanott 330. l.

Digitized by Google

A Szovjetunió sikerei az USA-val folyó mezőgazdasági versenyben

Írta CSIZMADIA ERNŐ

Korunkban a világ mezőgazdaságának fejlődését döntő módon a két rendszer versenyének alakulása és eredményei határozzák meg. A mezőgazdasági termelésben éppúgy, mint a gazdasági és társadalmi élet más területein, az utóbbi évtizedben a szocialista rendszer egyre több győzelmet arat.

Az utóbbi években nemcsak hazánkban, hanem a testvéri szocialista országokban is meggyorsult a mezőgazdaság szocialista átalakulása és a termelés fejlődése. A feudális elmaradottságot, a tőkés kizsákmányolást, és a kisárutermelő szétaprózottságot a szocializmust építő országokban egyre gyorsabb ütemben felváltja a korszerű szocialista nagyüzemi gazdálkodás.

A falu forradalmi átalakulása a szocialista országokban már akkor is a legnagyobb figyelmet érdemelte, amikor a szocialista mezőgazdaság termelési fölénye még nem volt annyira kibontakozóban, mint napjainkban. Ma számos burzsoá közgazdász is kénytelen elismerni a szocialista mezőgazdaság előnyeit és számolni annak egyre kézzelfoghatóbb sikereivel.

Nagyon tanulságos adatokat közölt legutóbb az ENSZ egyik hivatalos jelentése. Az ENSZ adatai szerint a szocialista országok mezőgazdasági termelésének átlagos évenkénti növekedése az utóbbi időben jóval meghaladja a legfejlettebb nyugati tőkés országokét is.[1] Jellemző, hogy míg Nyugat-Európa mezőgazdasági termelése 1958—1959-ben csak 8, Észak-Amerikáé pedig 7 százalékkal, addig a Szovjetunió és az európai népi demokráciák mezőgazdasági termelése 30 százalékkal haladta meg az 1953—1957 közötti évi átlagot. Az egy főre eső mezőgazdasági termelés ugyanezen időben Észak-Amerikában egy helyben topogott, Nyugat-Európában csak 5, a Szovjetunióban és az európai szocialista országokban pedig 22 százalékkal emelkedett.

[1] The State of Food and Agriculture, 1959. Róma. 13—14. old.

Digitized by Google

Két évtizeddel ezelőtt a Föld megművelt területének kb. 16 százalékán folyt szocialista gazdálkodás, jelenleg pedig már 27 százalékán folyik. A fontosabb szántóföldi termények termeléséből a szocialista országok mezőgazdasága nagyobb arányban részesedik, mint a világ szántóterületéből.[2]

A szocialista tábor és a tőkés rendszer békés gazdasági versengésében különösen jelentős a „két nagy", a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok mezőgazdasági versenye. E két ország a világ szántó-, kert- és szőlőterületének, valamint a világ mezőgazdasági termelésének több mint egynegyedét, néhány fontos termékből pedig (pl. búzából, kukoricából, gyapotból) a felét, illetve (dohányból, állati termékekből stb.) egyharmadát adja.

I.

A szántóföldi termelésben a verseny lényegében már eldőlt, mert a szántó zömét elfoglaló élelmiszer-termékek termelésében a Szovjetunió már megelőzte az Egyesült Államokat.[3]

Az utóbbi években gyors ütemben fellendült a Szovjetunióban a *gabonafélék termelése*. Míg 1949—53 között az összes gabonatermés alig haladta meg a cári Oroszországét (1909—1913-ban 72,5 millió, 1949—1953-ban 80,9 millió tonna volt az össz-gabonatermés), jelenleg annak kétszerese. Az utóbbi évek fejlődését mutatják a következő adatok.

A gabonafélék termelése a Szovjetunióban

Megnevezés	1953	1958	Index: 1953 = 100
Vetésterület (millió ha)	106,7	125,2	117
Összes termés (millió tonna)	82,5	141,2	171
Termésátlag (q ha)	7,8	11,3	145
Felvásárolt mennyiség (ezer t)	31 107	56 847	182

A táblázatból kitűnik a nagyarányú fejlődés és az, hogy a termelés növekedése csak részben a vetésterület bővítésének következménye, nagyobb részben a termésátlagok emelkedésének köszönhető. Az összes szemestermények és a búzatermelés növeke-

[2] A szocialista országokban a Föld lakosságának 36 százaléka él, a világ gabonatermelésének csaknem felét, a gyapotszál-termelés 43 százalékát itt állítják elő. Foreign Agriculture 1958. 4. sz.

[3] Források: A Szovjetunió és az USA gazdasági versenye 88—118. old. oroszul, Moszkva 1959; A kolhozrendszer fejlődésének új szakasza. 284—309. old. oroszul, Moszkva 1959; A Szovjetunió népgazdasága 1958. Statisztikai évkönyv oroszul; FAO, 1958. és 1959. évi havi kiadványai.

Digitized by Google

dése a Szovjetunióban gyorsabb, mint az Egyesült Államokban. Az 1950. évi termelést 100-nak véve, 1958-ig a gabonafélék termelése a Szovjetunióban 72, az USA-ban 15, a búzatermelés pedig 146, illetve 28 százalékkal emelkedett.

Az összes és az egy főre eső kenyérgabonatermelésben a Szovjetunió az első a világon. A kukorica termelésben azonban — bár a Szovjetunió kukoricatermelése 1954—1958 között megkétszereződött — ma még az USA vezet.

Kiemelkedő sikereket ért el a Szovjetunió a *burgonya és az ipari növények termesztésében is.* A következő táblázat adatai ennek tanulmányozására jól felhasználhatók.

A burgonya, a cukorrépa és a gyapot termelése a Szovjetunióban és az USA-ban

Megnevezés	1909—1913	1925—1929	1950	1963	1958
Burgonya (mill. t)					
Szovjetunió	23,3	46,4	88,6	72,6	86,5
USA	9,7	9,5	11,8	10,5	12,7
USA a Szu. %-ában	41	20	13	14	14
Cukorrépa (mil. t)					
Szovjetunió	10,9	10,1	20,8	23,2	54,4
USA	4,5	6,7	12,3	11,0	13,9
USA a Szu. %-ában	42	66	59	47	25
Gyapot (1000 t)					
Szovjetunió	227	255	1222	1335	1457*
USA	2826	3310	2171	3570	2377*
USA a Szu. %-ában	1245	1298	178	267	163*

* 1957. évi adatok.

A Szovjetunió a burgonya és cukor termelésében is túlszárnyalta már az Egyesült Államokat. Nyolcszor annyi burgonyát termel, mint az USA. 1958-ban az egy főre eső burgonyatermelés a Szovjetunióban 449, az USA-ban 65 kg volt. Cukorból a Szovjetunió termelése 3,8 millió t, az USA-é 2 millió t, az egy főre eső termelés pedig 18,9, illetve 12,1 kg volt. A Szovjetunió gyapottermelése 1957-ben több mint hatszorosa volt a cári Oroszországénak, de még elmaradt az Egyesült Államoké mögött.

Az állatállományt tekintve: a Szovjetunió szarvasmarha és sertésállománya még kisebb az Egyesült Államokénál, a juhállomány azonban ötször nagyobb. Az állati termékek termelése pedig a következőképpen alakult:

Digitized by Google

A főbb állati termékek termelése a Szovjetunióban és az USA-ban

Megnevezés	1937		1953		1957		1958
	1 főre kg	összes ezer to	1 főre kg	összes ezer to	1 főre kg	összes ezer to	1 főre kg
Hús*							
Szovjetunió	17,8	5 822	31	7 374	36	7 675	37
USA	71,0	15 000	94	16 700	97	16 320	94
Tej							
Szovjetunió	107,0	36 475	191	54 750	269	58 770	284
USA	368,0	54 667	342	57 108	334	56 807	326
Vaj							
Szovjetunió	1,8	497	2,6	754	3,7	778	3,8
USA	7,4	729	4,6	703	4,1	685	3,9
Gyapjú							
Szovjetunió	0,6	235	1,2	289	1,4	320	1,5
USA	1,6	—	0,9	—	0,8	—	0,8

* Beleértve a baromfit, a szalonnát és a belső részeket.

A legfrissebb jelentések szerint a Szovjetunió 1959-ben az összes és az egy főre eső vajtermelésben és az összes tejtermelésben már elérte az USA-t.[4] Úgy tervezik, hogy a közeli időben az egy főre jutó tejtermelésben is eléri, a hétéves terv végére pedig a hústermelésben is utoléri, sőt megelőzi. Ahhoz, hogy ez teljesüljön, a hústermelés a jelenleginek csaknem háromszorosára (20—21 mill. t) kell növelni; ez, 100 ha. mezőgazdasági területre számítva az 1958. évi 18 q helyett 42 q hústermelést tesz szükségessé. Tovább kell fokozni a tejtermelést is, noha a Szovjetunióban az összes tejtermelés már nagyobb mint az USA-ban, az egy főre eső termelés azonban még kisebb. Ahhoz, hogy ezt a lemaradást felszámolják, körülbelül 70 millió tonnára kell növelni az összes tejtermelést. Ez 100 ha. mezőgazdasági területre számítva 141 q tej termelését teszi szükségessé.

Az utóbbi évek fejlődése bizonyítja, hogy az állati termékek termelése gyors ütemben fokozható. A fejlődés üteme a Szovjetunióban sokkal gyorsabb, mint az Egyesült Államokban. 1953 és 1958 között az évi növekedési ütem a következő volt: hústermelésből a Szovjetunióban 6,2, az USA-ban 1.3 százalékos; a tejtermé-

[4] 1959-ben a Szovjetunió tejtermelése 62 millió t volt. Ez a mennyiség 5 millió t-val haladja meg az USA tejtermelését. A vajtermelés 845 ezer t, egy főre számítva 4 kg volt. Ez már nagyobb mint az Egyesült Államok egy főre eső vajtermelése, amely 1959-ben 3.7 kg volt. Lásd: Az SZKP KB. 1959. dec. 25-i teljes ülésének a mezőgazdaság továbbfejlesztéséről hozott határozata. Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ fordítása.

Digitized by Google

lésben 9,6, illetve 0,9 százalékos; a gyapjútermelésben 6,4 százalékos, illetve az USA-ban nem volt növekedés, a tojástermelésben 7,9 százalékos, az USA-ban nem volt növekedés.

Az állati termékek termelésében a *következő évek legfontosabb feladata a tej- és a hústermelés fokozása. A tejtermelésben* kitűzött célok elérésére növelni kell mind a tehénállományt, mind a tejhozamot. 1954-től 1956-ig a tehénállomány 13 százalékkal, 1959-ig pedig több mint egyharmadával (8 millió darabbal) növekedett. *A tehénállomány számszerű fejlesztése mellett a tejhozam fokozásának is nagy lehetőségei vannak.* 1945 és 1953 között egy tehén évi tejhozama a kolhozokban csak 67 kg-mal emelkedett, lényegében éveken keresztül stagnált, 1953-ban 1016 kg volt. 1955 és 1958 között 598 kg-mal növekedett. 1956-ban 1611, 1958-ban pedig 1913 kg volt. 1958-ban a kolhozok csaknem egyharmadában (több mint 24 ezer kolhozban) a tejhozam 2000 kg felett volt, 2582 kolhozban pedig 3000 kg felett, a szovhozokban meghaladta a 3100 kg-ot. 100 ha. mezőgazdasági területre számítva a tejtermelés 13 köztársaságban és területen több mint 270 q volt, a Litván SZSZK-ban még ennél is magasabb, 443 q, Moszka területen pedig 524 q. A kolhozok egy része azonban még elmarad nemcsak az élenjáró, de az átlagos gazdaságok színvonala mögött is. 1956-ban például a kolhozok felében egy tehén évi tejhozama még 1500 kg alatt volt. Ha a lemaradó kolhozok tejtermelésüket a jelenlegi átlagos szintre emelik, pusztán ezáltal is egyötödével növekedhet a Szovjetunió tejtermelése.

Még nagyobb figyelmet és erőfeszítést igényel a *hústermelés fokozása.* A hétéves terv 1965-re 16 millió tonna hústermelést, a jelenleginek kétszeresét irányozza elő; ez 100 ha. mezőgazdasági területre számítva 32 q hús termelését eredményezné, ami már meghaladná az USA jelenlegi 27—29 q-ás termelését. Egyes köztársaságok, területek és a kiváló kolhozok ezt a szintet már elérték, sőt jóval túlhaladták. A Tambov területi Komintern kolhoz például 1958-ban 100 ha. mezőgazdasági területre számítva 120 q húst termelt (harmincszor többet, mint 1953-ban). A Moldvai SZSZK-ban 1958-ban egy év alatt megkétszereződött a hústermelés és 100 ha-ra számítva elérte a 80 q-t, 1965-re 150 q-t terveztek.

A hústermelés növelésének országos viszonylatban kitűzött céljai eléréséhez a Szovjetunióban igyekeznek felhasználni az összes lehetőségeket, az állomány növelését csakúgy, mint az átlagos súlygyarapodás fokozását. A hústermelés emelésének körülbelül 3/5 része állománynövekedésből, 2/5-e az átlagsúly emelkedéséből származik. A tervezett gyarapodás körülbelül 60 százalékát a sertéstenyésztés szolgáltatja, körülbelül egynegyedét pedig a szarvas-

Digitized by Google

marhatenyésztés. Számokban kifejezve: az 1956. évi 2,6 millió tonna sertéshús helyett a hétéves terv végére 9 millió tonnát kell termelni, hogy megvalósuljon a kitűzött feladat. (1956-ban az USA-ban 5,5 millió tonna sertéshúst termeltek.) Ehhez a sertésállományt az 1959. évi 48 millió darabról évi 100 millió darabra kell emelni.

A szarvasmarha hústermelést 1965-ig az 1958. évi 2,5-szeresére, 6—7 millió tonnára irányozták elő. Ennek fontos forrása a szarvasmarhaállomány számszerű fejlesztése és a marhahizlalás. A szarvasmarhaállomány évi gyarapodása 1953—1956. között 3,8 százalékos volt, a kitűzött célok eléréséhez pedig évi 5 százalékos emelkedés szükséges. Az utóbbi években az állománynövekedés elérte ezt a szintet. Javult az átlagsúly is. A marhahústermelés fokozása érdekében a kolhozok is egyre nagyobb arányban térnek rá az itatásos borjúnevelésre. A kiváló kolhozok egész sorában megszervezték már ezt a munkát, s ez lehetővé teszi, hogy felneveljék a háztáji borjak jelentős részét is. Erre az utóbbi időben nagy gondot fordítanak, számítások szerint ugyanis 1958-ig a háztájiból évente körülbelül 5 millió borjút vágtak le, ami az alacsony vágási súly következtében lényegesen nem emelte a hústermelést, illetve húsfogyasztást. A kolhozparasztok, munkások és alkalmazottak háztáji gazdaságaiból évente 15—16 millió borjút lehetne felvásárolni és nagyobb átlagsúlyra felhizlalni, ami jelentős mértékben hozzájárulna a hústermelés fokozásához.

Az állatlétszám előirányzott gyors ütemű növelése azt eredményezi, hogy a kolhozparasztok közös állománya a szovhozokéval együtt az egész állattenyésztésben döntő súlyra tesz szert. A kolhozok és a szovhozok részaránya a hústermelésben az 1956. évi 44 százalékról mostanáig hatvan százalékra emelkedett. A szarvasmarhaállomány 59 (a tehén 45), a sertésállomány 69 százaléka jelenleg már a szovhozokban és a kolhozokban van.

A hústermelés fokozásában egyre nagyobb szerepe van a baromfitenyésztésnek. A Szovjetunióban kedvezők a körülmények a baromfitenyésztés fejlesztésére. Az előirányzatok szerint az 1956. évi 2,7 millió tonna baromfihús ötszörösére növekszik a hétéves terv végéig, s aránya a lakosság húsellátásában a jelenlegi 7 százalékról 13 százalékra emelkedik.

A hús-, a tej-, a vaj-, a gyapjú-, a tojástermelés kívánt ütemű növelésének legfontosabb feltétele a takarmánytermesztés fokozása. E téren a Szovjetunió még elmarad az USA mögött. Az utóbbi időben azonban a szovjet kormány nagy gondot fordít az összes takarmányfélék termelésére. Kibővítették a kukorica vetésterületét, sokszorosára növelték a silókukorica-termelést. A hétéves terv végéig a széna- és a takarmánygabona-termelést kétszeresére,

Digitized by Google

a silótermelést négyszeresére növelik. Számos intézkedést tettek a kolhozok és a szovhozok fehérjetakarmány-termelésének és felhasználásának fokozására. Sok kolhozban bevezették a különféle gabona és hüvelyes keverékek vetését. Terjed a vágóhídi, húsgyári hulladékok, melléktermékek felhasználása is. A kolhozok egyre több helyen építenek közös takarmánygyárat.

II.

A szovjet mezőgazdaság jelenlegi és jövőbeli sikereinek fontos feltétele a *termelőerők állandó fejlesztése és a termelékenység fokozása.* Ennek kedvező feltételei több szempontból is adottak. A Szovjetunió fejlett nehézipara szilárd alapja a mezőgazdaság egyre nagyobb mérvű és egyre tökéletesebb gépi felszereléssel, vegyi anyagokkal, egyéb műszaki cikkekkel történő ellátásának. Másrészt a mezőgazdaság szocialista nagyüzemi rendszerében a termelés gazdaságos növelésének szinte kimeríthetetlen lehetőségei rejlenek.

A Szovjetunióban nagy arányokat ölt a mezőgazdasági szakemberek alkalmazása, nagy gondot fordítanak a dolgozók szakképzésére. 1957 végén közvetlenül a termelésben (a kolhozokban, a szovhozokban, a gépállomásokon) dolgozó szakemberek száma meghaladta a 370 ezret s ebből 102 ezer egyetemi és főiskolai képzettségű. 1959. április 1-én a kolhozelnökök felének felső- vagy középfokú képzettsége volt. 1957-ben minden 100 kolhozban 117 agronómus, 69 állattenyésztő, 62 állatorvos volt. Ezenkívül még sok tízezer mérnök, technikus, sok százezer traktorista, gépész, és más szakember dolgozott a kolhozokban és szovhozokban. 1956-ban 100 mezőgazdasági felsőfokú intézmény és 650 technikum működött mintegy 536 ezer tanulóval; ez 17-szer több az 1941. évi és 66-szor több az 1914. évi tanuló létszámnál. 1909—1913 között évente átlagosan 400 fő végzett főiskolát, 1953-ban 17 700, 1958-ban 30 900. A mezőgazdasági középiskolát végzettek megfelelő adatai: 300, 51 600 és 96 300 fő.

Az USA-ban már a múlt század végén létrehozták a mezőgazdasági kísérleti állomások országos rendszerét. 1956-ban 200 kísérleti állomás és kutató központ működött a mezőgazdasági főiskolák és egyetemek mellett. 1914-ben létrehozták a megyei szaktanácsadók hálózatát. Jelenleg minden megyében (számuk majdnem 3000) egy vagy több szaktanácsadó működik. 1950. évi adatok szerint a 25 éven felüli mezőgazdasági népesség 27 százaléka végzett 3 vagy 4 középfokú iskolát. A farmerek jelentős része és gyermekeik rendszerint szakmunkási színvonalnak megfelelő képzettséggel bírnak.

A szovjet mezőgazdaság nagy előnye, hogy a mezőgazdaság szakemberekkel való ellátásában és a dolgozók szakképzésében

Digitized by Google

már messze megelőzte az Egyesült Államokat. Még fontosabb, hogy a felső- és középfokú szakemberek százezres tömegei *közvetlenül* a termelőüzemek munkájában, a termelés szervezésében, irányításában vesznek részt. *Ez a legjobban működő szaktanácsadó hálózatnál is többet ér és megsokszorozza az üzemek anyagi-műszaki erejét.*

A mezőgazdaság döntő termelőeszköze a föld. A földnek, mint termelőeszköznek az a sajátossága, hogy mással nem pótolható, nem szaporítható, és mennyisége korlátozott. Fő sajátossága azonban más termelőeszközöktől eltérően az is, hogy a termelés folyamán nem kopik, nem használódik el, sőt ésszerű gazdálkodással termékenysége nemcsak fenntartható, hanem fokozható is.

A Szovjetunióban és az USA-ban a szocialista és a tőkés tulajdonviszonyok alapján a földhasználat két, egymástól gyökeresen eltérő módja honosodott meg. Az Egyesült Államokban a föld tőkés magántulajdonban van, nagyobb részén tőkés nagytulajdonosok és nagybérlők gazdálkodnak, akiknek kezében a föld a gazdagodásnak és a dolgozók kizsákmányolásának eszköze. Az USA-ban a föld tőkés használata rablógazdálkodáshoz, a föld termőerejének kimerüléséhez vezet. A tőkés földhasználat semmibe veszi a társadalom és a jövő nemzedékek érdekét. A termőtalaj pusztulását, valamint a termőterületek csökkenését hivatalos amerikai adatok is mutatják.[5]

A Szovjetunióban *szocialista földhasználat* valósul meg. A föld az egész dolgozó nép tulajdonában van s azt az egész népgazdaság fejlődése érdekeinek megfelelően ésszerűen használják fel. A föld, mint termelőeszköz felhasználását jellemzik a következő adatok.

A vetésterület alakulása a Szovjetunióban és az USA-ban
(mill. ha.)

	1913	1928	1950	1953	1957
Összes vetésterület					
Szovjetunió	118,2	113,0	146,3	157,2	193,7
USA	120,2	136,9	130,4	132,1	124,1
Gabonafélék vetésterülete					
Szovjetunió	104,6	92,2	102,9	106,7	124,6
USA	82,0	90,4	84,8	83,4	76,9

[5] Az USA Földművelésügyi Minisztériumának nemrégiben elhunyt talajvédelmi osztályvezetője, Bennett 40 millió hektárra becsülte az erozió által pusztított területet az Egyesült Államokban. Becslése szerint ha nem tesznek radikális talajvédelmi intézkedéseket, akkor évente 200 ezer ha föld esik ki a termelésből. (J. Russel Smith: Tree Craps a Permanent Agriculture, 1953.)

Digitized by Google

Az Egyesült Államokban a vetésterület csökkentésének politikáját folytatják, a viszonylagos túltermelés miatt. Az állam milliókat fordít arra, hogy a mezőgazdaság fő termelőeszközének kapacitását minél kisebb mértékben használják ki.[6]

A Szovjetunióban 1953-tól 1958-ig 38 millió hektár szűz területet vontak művelésbe; ez Anglia, Franciaország és a Német Szövetségi Köztársaság gabonavetésterületének kétszeresét teszi ki. A szűzföldek feltörésének nagy jelentősége van főként a gabonatermelés fokozásában. A művelésbe vont szűzföldek nagy tömegű olcsó gabonát szolgáltatnak. Megművelésük még akkor is kifizetődő, ha öt évből csak kettő hoz jó termést, egy közepes, kettő pedig rossz termést ad. A szűzföldeken termelt gabona és más termelvény is sokkal olcsóbb, mint a régebben művelés alatt álló területeken.

Ha például 1954-ben a kolhozokban termelt egy mázsa gabona költségét az egész ország átlagában 100-nak vesszük, akkor a Kazahsztánban termelt gabona költsége csak 49, Nyugat-Szibériában 43, Kelet-Szibériában 68, az Uralban termelt gabona költsége pedig 86 százalék. Az adatok szerint a szűzföldek művelésbe vonására fordított 30 milliárd rubel befektetés már az első időben megtérült, sőt az itt termelt árugabona az államnak jelentős tiszta jövedelmet hoz.

A szűzföldek gabonatermelésének növelése más szempontból is nagyjelentőségű. Lehetővé teszi más kerületekben a vetésszerkezet belterjes átalakítását, a gabona felváltását értékesebb ipari növényekkel.

A föld, mint termelőeszköz hatékonyabb felhasználása érdekében a szűzföldek feltörése mellett nagy gondot fordítanak a művelt területek jobb hasznosítására is. Talajjavításra, az öntözés fejlesztésére a szovjethatalom évei alatt évente hatszor annyit (671 millió rubelt) fordítottak, mint a cári Oroszország az első világháborút megelőző 50 év alatt összesen. A műtrágya használat azonban még alacsony, jelenleg csak fele az USA-énak.

A mezőgazdasági termelés fellendítésének döntő tényezője a korszerű technika széleskörű alkalmazása. A szovjet mezőgazdaság gépesítése ma még elmarad az USA-é mögött. (A Szovjetunió-

[6] Minden fejlett tőkés ipari államban (az USA-ban, Franciaországban, Angliában, a Német Szövetségi Köztársaságban) nőnek a „szociális ugar"-nak nevezett területek. A NSZK-ban például 1957-ben 15 ezer ha ilyen terület volt. (Frankfurter Allgemeine Zeitung, 1959. 186. sz.) Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a vetésterület csökkenése nem azonos jelentőségű a kis- és nagyüzemek esetében. A kisfarmerek számára a vetésterület 25—30 százalékos csökkenése valóságos katasztrófa. Nyugat-Európában a szociális ugar a kisgazdaságok felszámolásával kapcsolatos.

Digitized by Google

ban 1958-ban 1,75 millió, az USA-ban csaknem 5 millió traktor volt. A gabonakombájnok száma 500 ezer, illetve egy millió.)

A gépesítés adatait vizsgálva azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy 40 évvel ezelőtt Oroszország még a faeke hazája volt, a mezőgazdaság energia-kapacitásának 99,2 százalékát az igaerő képezte. A cári Oroszországnak nem volt egyetlen traktora sem. Jelenleg az igaerő aránya csak 4,3 százalék, a többi mechanikai energia. A szocialista nagyüzemi mezőgazdaság kialakításával és megerősödésével végbement a mezőgazdaság technikai forradalma is a Szovjetunióban.

Különösen sokat javult a szovjet mezőgazdaság műszaki ellátása az utóbbi években. Ez jól látható a következő adatokból:

A szovjet mezőgazdaság gépesítésének fontosabb mutatói
(1000 db)

Megnevezés	1928	1940	1950	1953	1957
Traktor db	27	531	595	744	996*
Traktor, 15 LE	18	684	933	1239	1744*
Gabonakombájn	2	182	211	318	500*
Teherautó	0,7	228	283	424	700*
Traktoreke	—	491	519	668	711*
Traktoros vetőgép	—	312	352	044	1049
Burgonyaültetőgép	—	18	13	24	66
Kultivátorok	—	272	317	559	839
Traktoros szénakaszáló	—	17	54	310	263
Gyapotbetakarító gép	—	0,8	4,8	21,7	22,1
Cukorrépa kombájn	—	—	0,1	4,0	28,5
Burgonya kombájn	—	—	0,1	0,5	31,0
Lenkombájn	—	—	1,7	5,8	4,2

* 1958. évi adatok.

Az utóbbi 5 évben (1953—1958) a Szovjetunióban a mezőgazdasági beruházások meghaladták a 97 milliárd rubelt, szemben az előző 5 év 40 milliárdos befektetésével. A műszaki fejlesztés eredményeként a szántás 98, a vetés 97, a gabonafélék betakarítása 92 százalékban gépesített.

A gépkapacitás kihasználása a Szovjetunióban egyes számítások szerint legalább kétszerese az Egyesült Államokénak, ez azonban nem pótolja a gépállományban meglevő jelentős különbséget. Főképp a gépesítés jelenleg még alacsonyabb színvonalával függ össze, hogy az Egyesült Államok mezőgazdasága a munkatermelékenység színvonalában megelőzi a szovjet mezőgazdaságot.

Digitized by Google

A különbség a következő:

1 q termék megtermelésére jutó munkaidő a Szovjetunióban (1956—1957 átlagában) és az USA-ban (1956-ban)

Megnevezés	1 q termék előállítására jutó munkaidő (órában)			A Szovjetunióban hányszorosa az USA-énak	
	USA	Szovjetunióban		szovhozokban	kolhozokban
		szovhozok	kolhozok		
Gabona	1,0	1,8	7,3	1,8	7,3
Burgonya	1,0	4,2	5,1	4,2	5,1
Cukorrépa	0,5	2,1	3,1	4,2	6,2
Gyapot	18,8	29,8	42,8	1,6	2,3
Tej	4,7	9,9	14,7	2,1	3,1
Szarvasmarha súlygyarapodás	7,9	52	112	6,6	14,2
Sertés súlygyarapodás	6,3	43	103	6,8	16,5

A Szovjetunióban a mezőgazdasági munka termelékenysége a szakemberek becslése szerint 1929-től 1954-ig megháromszorozódott. Az öt háborús évet nem számítva, az említett idő alatt az évi átlagos emelkedés 6 százalékos volt. 1950-től 1958-ig a munka termelékenysége a kolhozokban 72, a szovhozokban 68 százalékkal emelkedett. 1958-ban több mint négyszerese volt a cári időkének. Legkedvezőbben alakult a munka termelékenysége a szovhozok kalászos- és gyapottermelésében.

A gabonatermelés teljes gépesítése gyakorlatilag csaknem 100 százalékosan megoldódott a Szovjetunióban. Főleg ezzel kapcsolatos, hogy a kalászosok termelésében a munka termelékenysége kedvezően alakult. Bizonyos munkafolyamatok gépesítése azon-

A munkaráfordítás és az önköltség alakulása a gabonabetakarítás különböző fokú gépesítettsége esetén

Munkafolyamat	Munkanap-ráfordítás egy tonnára	Önköltség rubelben
Nem gépesített gabonakezelés	1,25	14,64
Rostálás, gépesített	0,62	7,67
Rostálás és mázsálás, gépesített	0,52	6,56
Rostálás, mázsálás, rakodás, elszállítás, gépesített	0,28	3,76
Rostálás, berakás, szállítás, kirakás és mázsálás, gépesített	0,14	2,37

Digitized by Google

ban, például az aratás utáni gabona kezelése, a szalmagyűjtés és asztagolás gépesítése, még nincs megoldva. Pedig e munkafolyamatok gépesítése nagy munkaerőmegtakarítást és jelentős költségcsökkenést eredményez. A munkatermelékenység emelkedését, az önköltség csökkenését, a gabonakezelés folyamatának különböző gépesítettségi fokán az előző oldalon levő táblázat szemlélteti.

100 ha. gabona termesztése a gabonatermelő övezetben 85 munkanapot kíván, ugyanakkor a learatott gabona tisztítása, beraktározása 157 munkanapot emészt fel. Teljes gépesítés mellett a munkafelhasználás kilencszer, a költség pedig 6,2-szer kevesebb, mint a nem gépesített szérün.

A gépesítéssel összefüggésben előnyösebb a Szovjetunió helyzete a gyapottermelés terén is. Először a világon a Szovjetunióban szerkesztettek gyapotbetakarító kombájnt, amely naponta mintegy 100 ember munkáját végzi el.

Megindult — bár mindezideig nem haladt kielégítően — a Szovjetunióban az állattenyésztés gépesítése is. A Szovjetunió és az USA között jelenleg még itt a legnagyobb a különbség, s ez megmutatkozik a munkatermelékenység alakulásában is. Mind az állatok gondozásában, mind az állati termékek nyerésében, valamint a szállításban, vízellátásban sok lehetősége van a munkaigényes folyamatok gépesítésének, ezáltal a munkatermelékenység fokozásának, a költségek csökkentésének. A takarmányszállítás gépesítésével például felére csökkenthető a szállítási költség. A fejés gépesítésével sokezer fejő szabadul fel más fontos munkára, emelkedik a munka termelékenysége és csökken a tejtermelés önköltsége. Kiszámították például, hogy ha minden kolhozba bevezetik a villanyt (jelenleg a kolhozok 40 százalékában van villany), a legegyszerűbb állattenyésztési villamosgépek alkalmazásával is megnégyszereződik a termelékenység.

A Szovjetunió és az USA mezőgazdaságának gépesítésében, a mezőgazdasági munka termelékenységének fejlődésében *rá kell mutatnunk röviden azokra a társadalmi következményekre is, amelyek határozottan a szocialista mezőgazdaság előnyeit mutatják.*

Ezek közül legfontosabb az a tény, hogy a műszaki haladás és a munkatermelékenység emelkedése a Szovjetunió szocialista mezőgazdaságában egyenletesen, válságmentesen felfelé ívelő és közvetlen szoros összefüggésben van a kolhoz-parasztság munkaviszonyai javulásával, életnívója emelkedésével. Ugyanez a folyamat az USA mezőgazdaságában tőkés módon, a kistermelők tömeges kisajátításával, s a mezőgazdasági bérmunkások nagyfokú kizsákmányolásával párosul. Az egyik helyen a gép az ember engedelmes szolgája, a másik helyen fordítva. Az egyik helyen a munkatermelékenység növekedése az ember munkájának megkönnyí-

Digitized by Google

tésére vezet, a másik helyen munkanélküliségre. Az USA mezőgazdaságából évente felszabaduló munkaerő csak hosszabb hányattatás és létbizonytalanság után tud másutt megélhetést találni.

A Szovjetunióban nincs sem ipari, sem mezőgazdasági munkanélküliség, az USA-ban a mezőgazdasági munkanélküliség nagyarányú. 1958-ban például még júniusban is, a mezőgazdasági munkák csúcspontján másfél milliónál több ember dolgozott heti 34 óránál kevesebbet, illetve volt munkanélküli. Az USA-ban kb. egymilliót tesz ki a vándormunkások száma, akik egy-egy év folyamán legfeljebb 70—120 napot dolgoznak. Emellett több mint 1,8 millió fő ún. „rezidenciális farmokon" (lakóhelyül szolgáló farmokon) él, ezek a kétlakiak kevés földjükből nem tudnak megélni s az esztendő felében még másutt is vállalnak munkát, ha kapnak. A termelés és a munkatermelékenység növekedése az USA mezőgazdaságában nem a dolgozók életnívójának javulásával, hanem a munkanélküliség növekedésével kapcsolódik egybe.[7]

Az USA Földművelésügyi Minisztériumának statisztikája szerint például az 1935—1939. évek foglalkoztatását 100-nak véve, a foglalkoztatottság jelzőszáma 1948-ig 90-re süllyedt, ugyanebben az időszakban az egy munkásra eső termelés 140 százalék fölé emelkedett.

1940 és 1958 között a kolhozparasztság egy főre eső reáljövedelme több mint kétszerese lett. 1965-ig további 40 százalékkal növekszik. 1953—1957 között a Szovjetunióban a mezőgazdasági lakosság pénzbevétele az államnak eladott termékek után megkétszereződött, s ugyanebben az időszakban a fogyasztási cikkek többségénél többször is árleszállítást hajtottak végre.

Az Egyesült Államokban ezzel ellentétes folyamat figyelhető meg: a farmerek nyers bevétele 37 milliárd dollárról 33 milliárdra csökkent, miközben az iparcikkek fogyasztói ára emelkedett. A második világháború után kialakult kedvező helyzet, amikor a mezőgazdasági termelői árszint 34 százalékkal fölötte volt a farmerek által az iparcikkekért fizetett áraknak (az 1935—1939-es évek árviszonyait 100-nak véve), 1955-ig teljesen megváltozott, az előnyös helyzet megszűnt. Ugyanebben az időben a farmerek adóinak teljes összege 1,9 milliárd dollárról 2,7 milliárd dollárra emelkedett. Mindez a farmerek tömegeinek eladósodásához, reáljövedelmük csökkenéséhez vezetett. A mezőgazdaság jelzálog és egyéb adóssága az 1945. évi 7,7 milliárd dollárról 1957-ig 17,9 milliárd dollárra nőtt. Hivatalos adatok szerint a farmerek tiszta jövedelme

[7] Jellemző számításokat közöl ezzel kapcsolatban Wheelernek az USA mezőgazdaságáról magyar fordításban is megjelent könyve. Lásd Wheeler: Az Egyesült Államok mezőgazdasága. Kossuth. 1959. 78—101. old.

Digitized by Google

1955-ben 37 százalékkal volt alacsonyabb, mint 1947-ben és azóta is tovább csökkent.

* * *

A Szovjetunió és az USA mezőgazdasági versenye napjainkban döntő szakaszába lépett. A Szovjetunió számos területen megelőzi ma már az Egyesült Államokat. Vannak fontos területek, ahol még lemarad. Jelenleg azonban már minden szükséges feltétele megvan annak, hogy a Szovjetunió túlszárnyalja a legfejlettebb tőkésországot, az Egyesült Államokat, a mezőgazdaság valamennyi fontos ágában, s a szovjet nép a termelés és a munkatermelékenység emelése révén rövid idő alatt elérje a legmagasabb életszínvonalat a világon.

A Szovjetunió mezőgazdasági sikerei hazánkban is érzékelhető hatást váltanak ki, tovább erősítik a szocializmus hitelét, s lelkesítik a dolgozókat szocializmust építő munkájukban.

Digitized by Google

A TESTVÉRPÁRTOK FOLYÓIRATAIBÓL

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának történelmi tanulságai

A fasiszta Németország a második világháború folyamán támadta meg a Szovjetuniót, erre a támadásra válaszolt a szovjet nép a Nagy Honvédő Háborúval. A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja elválaszthatatlan, mégpedig legfontosabb része a második világháborúnak. Ezért nagy jelentőségű a második világháború eredetének és jellegének problémája.

A második világháborút, akárcsak az elsőt, a modern kapitalizmus rendszere, és az azt jellemző ellentmondások idézték elő. Az imperializmus viszonyai között befejeződött a világ hozzáférhető részének a kapitalista hatalmak közötti felosztása. Ez a felosztás a kapitalista rablók elkeseredett harca közepette ment végbe, a reális erőviszonyoknak megfelelően. Ám az erőviszonyok nem maradtak változatlanok. Az egyes országok gazdasági és politikai fejlődésében mutatkozó egyenlőtlenség, amely a kapitalizmus szükségszerűen érvényesülő törvényszerűsége, a kapitalizmus felsőbb, imperialista szakaszában még tovább fokozódik. Ennek az egyenlőtlenségnek a következtében konfliktus támad; a kapitalista hatalmak új erőviszonyai nem felelnek már meg a gyarmatok és a befolyási övezetek megoszlásának. Az ilyen konfliktus elkerülhetetlenül háborús összeütközésre vezet, hiszen nincsen más mód arra, hogy az imperialista hatalmak újra felosszák egymás között a világot.

Lenin feltárta az első világháború kirobbanásának mélyreható okait és megállapította: „A kapitalizmus a föld kincseit egyes országok kezében összpontosította, felosztotta a földet az utolsó göröngyig; a további osztozkodás, a további gazdagodás már csak mások rovására történhet, az egyik ország érdekében a másik rovására. Ezt a kérdést kizárólag erőszakkal lehet megoldani — és ezért a világrablók között a háború elkerülhetetlenné vált."[1]

---

* A közelmúltban Moszkvában megjelent „A Szovjetúnió Nagy Honvédő Háborújának története (1941—1945)" című munka első kötete. Az alábbiakban a 6 kötetre tervezett mű bevezetőjéből közlünk részleteket.

1 Lenin Művei. 28. kötet. Szikra, 1952. 69. oldal.

Digitized by Google

Az a tény, hogy a világot az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország vezette imperialista hatalmak javára osztották fel, — miután ezek az államok arattak győzelmet az első világháborúban — nem szüntette meg az első világháborút kirobbantó ellentmondásokat, sőt minden előfeltételét megteremtette annak, hogy ezek tovább éleződjenek és újabb összeütközésre vezessenek. Amikor az első világháború után, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme folytán kibontakozott a kapitalizmus általános válsága, a kapitalista rendszer belső ellentmondásai még jobban elmélyültek. Különösen éles ellentétek támadtak a régi és a fiatal imperialista hatalmak között, hiszen az utóbbiak a fejlődés egyenlőtlensége következtében egyre jobban előretörtek; továbbá kiéleződött az ellentét az első világháborúból győztesen kikerült országok és a revansra vágyó legyőzött országok között.

Németország, miután az első világháborúban vereséget szenvedett, s úgyszintén Olaszország és Japán, amelyek úgy érezték, hogy a győztesek a hadizsákmány szétosztásánál kisemmizték őket, a világ újrafelosztását követelték. Csakhogy a régi gyarmatbirodalmak, Anglia és Franciaország, s a legfiatalabb kapitalista ország — az Egyesült Államok — is, amelynek monopoltőkéje hatalmas mértékben megnövekedett, megszedve magukat az első világháború szenvedésein, egyáltalán nem szándékoztak összébb húzódni. Ellenkezőleg, nekik is az volt az óhajuk, hogy kiterjesszék birtokaikat és hogy a világporondon végezzenek a német, az olasz és a japán imperializmus konkurrenciájával.

Az imperialista hatalmak két csoportja között harc indult meg a világuralomért, s ez a harc egyre jobban kiéleződött. Akárcsak az első világháború előtt, most is a német imperializmus folytatta a legélesebb és a legagresszívebb formában ezt a harcot.

Az a tény, hogy létrejött és gyorsan fejlődött a világ első szocialista állama, a Szovjetunió, olyan új és döntő tényező volt, amely erősen megkülönböztette a második világháború előkészítésének körülményeit az első világháborúétól. Az imperialistákat megosztó ellentétek mellett most volt egy olyan tényező is, amely egyesítette őket: a két társadalmi-gazdasági rendszer — a kapitalizmus és a szocializmus — közötti gyökeres ellentét. Érthető, hogy az amerikai—angol imperializmus vezetői igyekeztek az általuk gyűlölt szocialista állam elleni harc lobogója alatt tömöríteni a kapitalista tábor összes erőit. Ámde azt szerették volna, ha ezt a harcot főképpen ellenlábasaik vívnák meg.

A német imperializmus erősödését jelentős mértékben előmozdították az amerikai és az angol monopóliumok is, mert úgy gondolták, hogy Németország katonai hatalmának újjászületése megszilárdítja a kapitalizmus pozícióit Európában, és nem csupán

Digitized by Google

Európában. Az Egyesült Államok és Anglia imperialistái elsősorban a német imperializmusban látták a Szovjetunió elleni harcra alkalmas reális erőt. Csak a nemzetközi reakció, s elsősorban az amerikai monopóliumok segítségével sikerült a háború e fő kezdeményezőjének az első világháborúban elszenvedett veresége után oly hamar lábraállnia. A német imperialisták agresszív tervei óriási támogatást élveztek, s csak ez tette lehetővé számukra, hogy viszonylag rövid idő alatt felújítsák iparuk felszerelését és újra felfegyverkezzenek, majd fokozatosan olyan hatalmas hadsereget szervezzenek, amely a Vörös Hadsereggel való összeütközésig legyőzhetetlennek számított. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország monopolista reakciós körei feltáplálták a hitlerizmust, segítségére voltak a német militarizmusnak abban, hogy új, fasiszta köntösben felkészüljön egy „keleti hadjáratra", a Szovjetunió megsemmisítésére.

Az európai és az amerikai imperialista burzsoázia rövidlátó, a szocialista rendszerrel szembeni határtalan gyűlölettől elvakult szovjetellenes politikája, amelyet a szociáldemokrácia jobboldali vezérei is támogattak, a fasiszta agresszió fokozódó veszélye közepette a nemzeti érdekek nyílt elárulásával volt határos, sőt sok esetben át is lépte ezt a határt. A második világháború előkészítésének egész története megrázó képe annak, hogy a reakciós burzsoázia osztály-korlátozottsága és a kommunizmussal szembeni vad gyűlölete hogyan sodorta szörnyű katasztrófába Európa sok államát, hogyan igázták le ennek segítségével a német fasiszta hódítók ezeket az országokat.

A világuralomra törő fasiszta agresszorok az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormányköreinek szovjetellenes beállítottságára és szovjetellenes terveire spekuláltak. Az „antikommunizmus" jelszavát kihasználták arra, hogy konkurrenseiktől hiteleket és műszaki szabadalmakat csikarjanak ki, nyersanyagokat, stratégiai anyagokat és diplomáciai támogatást kapjanak, a nemzetközi útonállás és rablás bátorítását is beleértve. A német fasizmus a kommunizmus elleni „keresztes háború" hirdetésével álcázta világuralmi törekvéseit, amelyekkel nemcsak a Szovjetuniót, hanem a nyugati világot is fenyegette. A német plutokrácia, amely a véres fasiszta rendszert létrehozta, egyáltalában nem szándékozott csupán a Szovjetunió megtámadására szorítkozni. Ezt csak egyik fontos, döntő szakasznak tekintette világuralma megvalósításának útján, tudva azonban, hogy ehhez a dollár és font sterling hatalmát is meg kell döntenie.

A két társadalmi-gazdasági rendszer kibékíthetetlen ellentéte természetesen nem takarhatta el, s nem is gyengíthette a kapitalista rendszer belső ellentmondásait, amelyek e társadalmi rend-

Digitized by Google

szer objektív törvényszerűségeiből fakadtak. Minél jobban közeledtek egymáshoz az imperialista államok szovjetellenes irányvonalukban — ami elkerülhetetlenül a fasiszta agresszorok további erősödéséhez vezetett —, annál élesebb konfliktus bontakozott ki közöttük a világuralomért folyó harcban. A második világháborút az imperialista rendszer törvényszerűségei idézték elő és ezen a rendszeren belül robbant is ki.

Míg a nemzetközi reakció a két társadalmi rendszer közötti ellentétet háború útján akarta megoldani, nem számolva azzal, hogy a történelem kerekét nem lehet visszafelé fordítani, a Szovjetunió Kommunista Pártja és a szovjet kormány, Lenin útmutatásaira támaszkodva, állhatatosan és kitartóan arra törekedett, hogy a vitás nemzetközi kérdéseket békés úton, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése folyamán oldják meg. A világháború előkészítését és kirobbantását célzó imperialista politikával szemben a Szovjetunió politikája arra törekedett, hogy egy kollektív biztonsági rendszerrel fenntartsa az általános békét és megóvja a népek függetlenségét, s hogy békés viszonyokat teremtsen a szocialista építéshez. A Szovjetunió köré tömörültek a béke és a demokrácia összes védelmezői. A fejlemények világosan megmutatták, hogy háború esetén a népek igyekeznek majd a háborút igazságos és felszabadító háborúvá változtatni, s így megvédeni a nemzeti függetlenséget a fasiszta imperialista területrablókkal szemben.

A német vezérkar biztosra akart menni, s ezért igyekezett először mindazt megkaparintani, amihez nemzetközi háborús konfliktus kockázata nélkül hozzájuthat, leszámolni a Németországnál gyengébb burzsoá államokkal, s csak azután indítani meg a döntő hadjáratot a világuralomért.

A második világháború egyik sajátossága, hogy nem öltött nyomban világméreteket. Az 1931 és 1939 közötti években több háborús konfliktus előzte meg, de ezek mind egyazon láncolatnak a láncszemei voltak. Ezek a „helyi háborúk", amelyeket az imperialista agresszorok három hatalmas kontinensen — Európában, Ázsiában és Afrikában — folytattak, hódító célokat szolgáltak: igyekeztek leigázni a megtámadott országok népeit és kedvező feltételeket teremteni a további rabláshoz és erőszakhoz.

Mindezekben a háborúkban az agresszió áldozatául esett országok néptömegei hősiesen védelmezték nemzeti függetlenségüket és a demokrácia érdekeit a fasizmussal — az imperializmus legreakciósabb rohamcsapatával — szemben. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistái azonban továbbra is mindent elnéztek az agresszoroknak, abban a reményben, hogy azok előbb-utóbb a Szovjetunió ellen fordulnak. Szemet hunytak

Digitized by Google

az előtt, hogy a fasiszta államok egyre erősödnek, noha ezek mindinkább fenyegették a Nyugat úgynevezett „demokratikus" országait. Még attól sem riadtak vissza, hogy bizonyos áldozatokat hozzanak, mert arra számítottak, hogy ezek százszorosan megtérülnek, ha Németország szétzúzza a Szovjetuniót, illetve Németország legyengül a Szovjetunió elleni harcban.

Az 1938-ban megkötött müncheni egyezmény volt a nyugati „demokráciák" eme politikájának tetőpontja. Itt nyitották meg a sorompókat a német imperializmus előtt a második világháborúhoz vezető úton.

A Szovjetunió, amely elsőként figyelmeztette az emberiséget a világháborús konfliktus veszélyére, tevékenyen harcolt a békéért, határozottan és következetesen leleplezte a háborús gyújtogatókat, hathatós konkrét intézkedéseket javasolt valamennyi nép biztonságának garantálására. A Szovjetunió felvetette azt a gondolatot, hogy az államoknak megnemtámadási és semlegességi szerződéseket kellene kötniük egymással, programot terjesztett elő az általános és teljes leszerelésre, kollektív biztonsági rendszert javasolt, amelynek megvalósítása megkötötte volna az agresszorok kezét. A szocialista ország békekezdeményezése, amelyet az agresszorok és cinkosaik visszautasítottak, élénk visszhangra talált a dolgozók millióinak körében.

Az 1939 nyarára kialakult nemzetközi helyzet és a közvélemény nyomása arra kényszerítette Anglia és Franciaország kormányait, hogy tárgyalásokat kezdjen a Szovjetunióval, amely az agresszióval szemben kölcsönös segítségnyújtási szerződést javasolt ezeknek az országoknak. Ez a szerződés legyűrhetetlen akadály lehetett volna a hitlerista agresszió útjában. Ám a nyugati kapitalista hatalmaknak nem volt szándékukban megfékezni a hitlerista Németországot. Őket csak egy dolog érdekelte: hogyan fordíthatnák a német agresszió élét a Szovjetunió ellen. Ez a magyarázata annak, hogy Anglia és Franciaország kormánya nem volt hajlandó kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötni a Szovjetunióval a fasiszta agresszió elhárítására. Ebben a helyzetben a Szovjetuniónak nem maradt más választása, mint hogy megnemtámadási szerződést kössön Németországgal. Ezzel lehetetlenné tette, hogy a kapitalista hatalmak egységes szovjetellenes frontot alkossanak és mintegy két évi békét biztosított a szocializmus építéséhez, védelmi képessége erősítéséhez.

A második világháború 1939. szeptember 1-én robbant ki, amikor a hitlerista Németország megtámadta Lengyelországot. Ez a háború a kapitalista nagyhatalmak két koalíciójának összeütközése volt. Eredetét tekintve imperialista jellegű háború volt. A háborúért valamennyi ország imperialistáit, a modern kapitaliz-

Digitized by Google

mus rendszerét terheli a felelősség. Kirobbanását a szociáldemokrácia jobboldal vezéreinek politikája is elősegítette, akik támogatták a „maguk" burzsoáziáját és megosztották a munkásosztályt. Különös felelősség terheli a háború közvetlen kezdeményezőit: a Németország vezette fasiszta blokk államainak kormányköreit.

Lenin nemegyszer hangoztatta, hogy a háború a politika folytatása más (nevezetesen erőszakos) eszközökkel, hogy „ugyanez volt mindig Marx és Engels álláspontja is, akik *minden* háborút az adott, érdekelt hatalmak — és azokon belül a *különböző osztályok* — az adott időben követett politikájának *folytatásaként* fogták fel."[2] A második világháború egyenes folytatása volt az imperialista hatalmak politikájának, az árupiacokért és a nyersanyagforrásokért, tőkeelhelyezési övezetekért, a világuralomért, a kapitalista rendszer egykori egységének és osztatlan hatalmának helyreállításáért vívott harcuknak.

A fasiszta hatalmak részéről a háború imperialista jellegű volt egész tartama alatt. A háborút azért robbantották ki, hogy meghódítsák a világot, gyarmati igába hajtsanak minden más országot és népet. A fasiszta hódítók hallatlan kegyetlenséggel igyekezték letörni a rablópolitikájukkal szembeszegülő néptömegek ellenállását, s ebből a célból emberek millióit mészárolták le. Sok európai országot megfosztottak szuverenitásától és nemzeti függetlenségétől. Sőt, az agresszorok — Németország, Olaszország és Japán — céljukul tűzték ki, hogy győzelmük esetén az egész világon bevezetik a fasiszta úgynevezett „új rendet", vagyis a legreakciósabb rendszert, a megszállók nyílt diktatúráját és a népek valóságos rabszolgaságát. Ez a fenyegetés magában rejtette azt a lehetőséget, hogy a fasiszta államok elleni háború igazságos, felszabadító háborúvá váljon.

Az első világháború idején volt néhány fészke az igazságos háborúknak (Szerbia, Belgium), de ezek nem befolyásolták döntően a háború általános jellegét. A második világháborúban már a legelején előbuggyantak a fasizmus elleni fegyveres felszabadító harc első erecskéi, és ezek végül a népek és államok antifasiszta háborújának egységes, hatalmas áradatává dagadtak, gyökeresen megváltoztatva a világháború jellegét.

A lengyel nép a német agresszió első napjától mindaddig, míg a Vörös Hadsereg és a lengyel csapatok fel nem szabadították hazáját, igazságos, antifasiszta háborút folytatott szabadságáért és függetlenségéért; ezzel harcolt az ország belső és emigrációban élő reakciósai ellen is, akik a fasizmussal paktáltak. Ami az angol—francia—német háborút illeti, az első szakaszában mindkét

[2] Lenin Művei, 21. kötet. Szikra, 1951. 214. old.

Digitized by Google

fél részéről imperialista jellegű volt. Lengyelország védelme csak formális külső ürügy volt Anglia és Franciaország kormánykörei számára, hogy a háborút megüzenjék. Igazában azért szálltak hadba Németország ellen, hogy mint gyarmattartó nagyhatalmak megvédjék pozícióikat és imperialista érdekeiket, amelyeket a német fasizmus, melynek nyomását nem sikerült 1939-ben a Szovjetunió ellen irányítani, fenyegetni kezdett.

Anglia és Franciaország 1939—1940-ben Németország ellen úgynevezett „furcsa háborút" folytatott, vagy ahogy azt ma nyugati történészek nevezik „az elmulasztott lehetőségek háborúját", amikor ezeknek az országoknak 110 hadosztálya tétlenkedett, holott mindössze 23 német hadosztály állt velük szemben. Ezzel a háborúk történetében ritkaságszámba menő passzivitással egyidőben az angol és a francia parancsnokság intenzíven készülődött a Szovjetunió elleni intervenciójára, amihez 1940 elején ürügyet találtak a német imperializmus zsoldjában álló finn reakció megsegítésének állítólagos szükségességében.

Franciaország és Anglia szempontjából a megindult háború imperialista jellege kormányuk belpolitikájából fakadt: a két ország kormánya nagyarányú hadjáratot indított a hazai demokratikus erők ellen és a háborús helyzetet a reakció erősítésére próbálta kihasználni.

A szociáldemokraták jobboldali vezérei, akik a háború előtt nem voltak hajlandók bekapcsolódni a népek békeharcába, a háborús konfliktus kirobbanása után támogatták imperialista kormányukat, s így újra elárulták a munkásosztály ügyét.

A Kommunista Internacionálé és a kommunista pártok már a második világháború legelső napjaiban helyes marxista értékelést adtak a háborúról. A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 22. évfordulója alkalmából kiadott üzenetében megállapította: „Európa szívében háború dúl. Anglia, Franciaország és Németország uralkodó osztályai háborút folytatnak a *világuralomért*. Ez a háború a kapitalizmus táborában évek óta folyó vetélkedés folytatása ... Ez az igazi értelme ennek az igazságtalan, reakciós, imperialista háborúnak".[3] Az Angol Kommunista Párt kiáltványában azt írta, hogy ez „az imperialista országok háborúja a profitért, a piacokért és a világuralomért".[4] A Francia Kommunista Párt kijelentette: „A francia népre rákényszerített háború — a tőkések háborúja, amelyet az angol és a német imperialisták viselnek egymás ellen ..."[5] Hasonló szellemben nyilatkozott az Egyesült Államok Kommu-

[3] „Kommunyisztyicseszkij Internacional", 1939, 8—9. sz., 3—4. old.
[4] Ugyanott, 127. old.
[5] Ugyanott, 123. old.

Digitized by Google

nista Pártjának Központi Bizottsága is: „A mostani háború — imperialista háború, amelyben egyformán bűnös valamennyi ország burzsoáziája".[6]

A háború előtti időszakban egyedül a kommunisták szálltak következetesen és határozottan síkra a béke mellett, s harcoltak a fasiszta agresszorok ellen. S amikor a háború kitört, Németország, Olaszország és Japán, valamint az uralmuk alatt álló csatlós országok hazafias erői, a kommunisták vezetésével, önfeláldozó küzdelmet indítottak azért, hogy országuk kormánya vereséget szenvedjen az igazságtalan, imperialista háborúban. Ezen országok kommunista pártjainak politikáját az egész nemzetközi kommunista és munkásmozgalom támogatta.

A fasiszta hódítók elleni népi harc már a háború első napjaiban megindult. Mint jellegét tekintve igazságos és felszabadító harc, egyre nagyobb méreteket öltött. Keleten ilyen harcot folytatott a kínai nép a japán imperialisták ellen. Európában a spanyol köztársaságpártiak voltak az elsők, akik a nemzeti felszabadító mozgalom zászlaját kibontották, s hozzájuk csatlakoztak Csehszlovákiának a kommunisták által vezetett hazafiai, Lengyelország, Jugoszlávia, Franciaország és az agresszió áldozatául esett más országok szabadságszerető népei. A dolgozóknak a fasiszta leigázás és a civilizáció megsemmisítése ellen vívott harca a Szovjetunió fennállása által befolyásolt viszonyok között törvényszerűen arra vezetett, hogy a Németország, Olaszország és Japán elleni háború felszabadító és antifasiszta háborúvá alakult át.

A második világháború tehát bonyolultabb és sokrétűbb jelenség volt, mint az 1914—18. évi háború. Az események alakulásában most egy nagyon határozott új törvényszerűség jelentkezett. Ez a törvényszerűség abban nyilvánult meg, hogy a kapitalizmus általános válsága folytán egyrészt az agresszió által sújtott több ország nagyburzsoáziája és földbirtokosai nemzetárulókká lettek, másrészt fokozódott a nagy tömegek aktivitása az agresszorok elleni harcban. A fasiszta agressziónak áldozatul esett kapitalista országok katonai veresége a kormányok csődjével és a megszállókkal szembeni népi ellenállás fokozódásával járt együtt. Így például Lengyelországban, ahol a kormányt és a felső katonai parancsnokságot már a fasiszta agresszió első napjaiban kiütötték a nyeregből, úgyhogy kénytelenek voltak az országból elmenekülni, a nép pedig a megszállás idején is lankadatlan erővel folytatta az ellenállást, a legkegyetlenebb megtorlások ellenére is.

Franciaország, Norvégia és más európai országok hazafiai a kommunisták vezetésével a legerélyesebben elítélték a kirobban-

[6] Ugyanott. 129. old.

Digitized by Google

tott háborút és imperialista céljait. S amikor hazájukat a fasiszta leigázás veszélye fenyegette, bátran szembeszálltak az agreszorokkal és igyekeztek kormányukat az antifasiszta háború útjára terelni. A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága 1940. június 6-án a kormányhoz intézett üzenetében a háború jellegének megváltoztatását, a szabadságért és a függetlenségért folyó népi háborúvá való átalakítását követelte. A francia kommunisták „La vie ouvriere" című lapja még a háború legelején figyelmeztetett arra, hogy a kormány a néptől való félelmében, defetista álláspontra helyezkedik.

A kapitalista világban nem volt olyan erő, amely megállíthatta volna a német fasiszta hadigépezetet. A hitlerista Németország rövid idő alatt elfoglalta az európai kontinens csaknem valamennyi burzsoá országát, s ezek rovására jelentősen növelte katonai-gazdasági potenciálját.

Ahogy a fasiszta agresszorok egymás után megszállták a nyugat-európai országokat, egyre erősödött velük szemben az ellenállás is. Amikor a fasiszta Olaszország 1940 októberében megtámadta Görögországot, a dolgozók egységes ellenállásába ütközött; a görög kommunisták az első sorokban harcoltak a megszállók ellen. A nép felszabadító harcának óriási méretei rákényszerítették a kormányt arra, hogy megszervezze az ellenállást az agresszorral szemben; a görög hazafiak erőfeszítéseit Albánia dolgozói is támogatták. Ennek eredményeképpen sikerült az olasz területrablókat Görögország határain túlra szorítani. Az albán hazafiak is felszabadították hazájuk egyrészét az olasz megszállás alól. Amikor a hitlerista Németország 1941 áprilisában megtámadta Jugoszláviát és Görögországot, még nagyobb arányokat öltött a felszabadító harc, amelybe a görög és az albán hazafiak mellett Jugoszlávia bátor fiai is bekapcsolódtak, s Németország és szövetségeseinek jelentős erőit lekötötték.

Angliában és az Egyesült Államokban is a néptömegek egyre elszántabban szálltak szembe a fasizmussal, egyre erősebb nyomást gyakoroltak kormányukra. A helyzet kényszerítő hatására ezeknek az országoknak a kormánykörei megváltoztatták csődbe jutott, népellenes politikájukat. Látva azt a reális veszélyt, hogy elveszthetik nemzeti függetlenségüket és állami önállóságukat, Anglia és az Egyesült Államok kormánykörei — bármilyen makacs ellenállást fejtettek is ki a belső fasisztabarát erők, amelyeknek különösen nagy szerepük és befolyásuk volt az Egyesült Államokban — az események hatására mégis kénytelenek voltak tényleges harcot indítani a fasiszta agresszorok ellen.

1940 második felében és különösen 1941 elején meggyorsult az a folyamat, amely a második világháborút a Németországgal

Digitized by Google

szembenálló országok szempontjából fokozatosan imperialista háborúból antifasiszta háborúvá változtatta. Ám a legfontosabb tényező a háború jellegének ebben a megváltozásában az volt, hogy a hitlerista Németország támadása folytán a Szovjetunió is belépett a háborúba.

A Szovjetunió részvételével a második világháború végérvényesen a fasiszta blokk ellen vívott igazságos, felszabadító háborúvá lett. A háború igazságos jellegének végleges megszilárdulásában nemcsak annak volt döntő szerepe, hogy a Szovjetunió harca új erővel és bizakodással töltötte el a többi népeket, amelyek küzdöttek a fasizmus ellen, hanem annak is, hogy a burzsoá államok és kormányaik — elsősorban azok a nagyhatalmak, amelyek hadat viseltek a fasiszta agresszorok ellen —, a körülmények folytán kénytelenek voltak szövetségre, koalícióba lépni a Szovjetunióval, ilyen vagy olyan módon segíteni erőfeszítéseit, noha ideológiai és bizonyos tekintetben politikai téren továbbra is ellenségesen szembenálltak a szövetségesükké vált szocialista állammal. Nem volt más választásuk. Győzelmük a Szovjetunió győzelme nélkül elképzelhetetlen lett volna, a Szovjetunió győzelme azonban a haladásnak és a szabadságnak a reakció fölött aratott győzelmét jelentette.

Az amerikai és az angol vezető körök politikájának imperialista lényege katonai stratégiájukban is megnyilatkozott, többek között abban, hogy szántszándékkal sokáig halogatták az európai második front kialakítását a fasiszta Németországgal szemben. Amikor az imperialista hatalmak kormánykörei politikájukban sok esetben engedtek ezeknek a reakciós tendenciáknak, végső soron saját osztályérdekeik ellen cselekedtek. A helyzet ugyanis úgy alakult, hogy a Szovjetunió elég erős volt ahhoz, hogy egymaga is szétzúzza a fasiszta Németországot, s így meggátolja az Egyesült Államok és Anglia imperialistáit abban, hogy a hitlerista elnyomás alól felszabadult országok egész sorában erőszakkal reakciós rendszert juttassanak hatalomra.

A második világháború jellegének és a jelleg megváltozásának kérdése nagy elméleti és politikai jelentőségű. A nyugati hatalmaknak a fasizmus ellen viselt háborúja azáltal vált igazságos háborúvá, hogy ebbe a háborúba mint saját követeléseivel fellépő és saját érdekeit követő önálló erő sok európai ország népe bekapcsolódott. Ebben is megmutatkozott az, hogy megnövekedett a néptömegek szerepe a társadalmi életben, ami tükrözi, hogy a társadalmi erőviszonyokban az Októberi Forradalom és a szocializmusnak a Szovjetunióban való felépítése eredményeképpen milyen világtörténelmi jelentőségű eltolódás ment végbe.

A háború, amelyet az imperialisták ellentmondásaik megoldása eszközének szántak, olyan viszonyok között, amikor ha egye-

Digitized by Google

dül és elszigetelve is, de létezett egy hatalmas és életképes szocialista ország, igazságos háborúvá változott, amely lényegében népi háború volt a fasiszta államok — az imperialista reakció akkori fő támasza ellen. Ez a háború az egyesült antifasiszta erőknek Németország, Olaszország és Japán felett aratott győzelmével végződött, amiben a fő szerep a Szovjetuniónak és dicső fegyveres erőinek jutott. A fasiszta államok blokkja súlyos vereséget szenvedett. Így a második világháború szükségképpen az egész kapitalista rendszert is meggyengítette.

*

A Nagy Honvédő Háború tanulságainak valóban kiemelkedő, világtörténelmi jelentősége van. Világosan mutatják a szocializmus és a haladó erők legyőzhetetlenségét, a világuralomra törekvő imperialisták terveinek életképtelenségét. A nemzetközi imperialista reakció — a szocializmus legádázabb, engesztelhetetlen ellensége — két ízben is, az intervenció és a polgárháború éveiben és a Nagy Honvédő Háborúban, kísérletet tett arra, hogy a fegyverek erejével zúzza szét a szovjet államot és a kapitalista rabság igáját a Szovjetunió szabad népeinek nyakába rakja. S a hős szovjet nép mind a kétszer győztesen került ki a súlyos háborús megpróbáltatásokból, folytatta a szocializmus és a kommunizmus sikeres építését.

A Szovjetunió, számba véve a szövetségesek közös antifasiszta harcának történelmi tapasztalatait, már a háború alatt kitűzte a háborúutáni nemzetközi fejlődés számára az antifasiszta koalíció részvevői közötti együttműködés folytatását és megszilárdítását, mint igen fontos feladatot. A Szovjetunió kezdeményezésére megfelelő közös határozatokat fogadtak el és ünnepélyesen kötelezettségeket vállaltak. De alig ért véget a háború, még meg sem száradt a tinta, amellyel a kötelezettségvállalásokat aláírták, máris megszegték ezeket a megállapodásokat.

A nemzetközi együttműködés meghiúsításában a fő szerepet az Egyesült Államok imperialistái játszották a maguk terjeszkedési politikájával. Ebben a politikában megnyilatkozik az amerikai monopóliumokra jellemző világuralmi törekvés. Nyomban a második világháború befejezése után, 1945. december 19-én, Truman, az akkori elnök „A fegyveres erők átszervezéséről" a kongresszushoz intézett üzenetében azt írta: „Valamennyiünknek be kell látnunk, hogy a győzelem, amelyet arattunk, a világ vezetéséért való állandó felelősség terhét rakja az amerikai nép vállára. Az eljövendő világbéke nagymértékben attól függ, mennyire bizonyítja majd be az Egyesült Államok, hogy eltökélt szándéka megtartani az összes nemzetek vezetőjének szerepét".[7]

[7] „Congreessional Record". Vol. 91. pt. 9. pp. 12398—12399.

Digitized by Google

1946 márciusában Churchill Truman amerikai elnök jelenlétében agresszív beszédet mondott az amerikai Fultonban. Ebben a beszédében a kommunizmus elleni keresztes hadjáratra hívta fel az angolszász népeket, s ezzel megvetette az úgynevezett „hidegháború" alapját. Még egy olyan megátalkodott antikommunista is, mint E. Bevin jobboldali labour-párti vezető, Anglia akkori külügyminisztere, 1950 márciusában a Szovjetunió elleni „preventív háború" doktrinájának nevezte Churchill fultoni beszédét.

Az Egyesült Államok és partnereik, lábbal tiporva nyilatkozataikat, elvetették a szocialista országokkal való együttműködést, s a Szovjetunió és a szocialista országok ellen irányuló agresszív zárt katonai blokkokat létesítettek: a NATO-t, a SEATO-t stb.

Az amerikai imperialisták nem tudták és nem akarták megérteni a történelem tanulságait. A szocializmussal szemben táplált osztálygyűlöletüktől elvakulva arra törekedtek, hogy legalább meghiúsítsák a szocialista államok dolgozóinak építő munkáját, ha már nem tudják az egész szocializmust megsemmisíteni. Washingtonnak ezt az irányvonalát jellemezve az egyik amerikai burzsoá-liberális folyóirat azt írta: „A második világháború óta az amerikai külpolitikának az volt a célja, hogy éles határvonalat húzzon a kommunista és az antikommunista világ között, hogy mozgósítsa és felfegyverezze az antikommunista tábort és végső soron megsemmisítse a kommunistákat, vagy legalábbis erőszakkal teljesen háttérbe szorítsa őket."[8]

Az amerikai imperialisták felismerték, hogy a népek határozott ellenállásába ütköznek, amikor „hidegháborút" hirdetnek a Szovjetunió ellen, amely hősies erőfeszítéseivel megmentette a világ civilizációját a német fasizmustól és sok országot felszabadított. Ezért mérgezett fegyverhez — a rágalomhoz nyúltak. Az imperialista propaganda azt kezdte világgá kürtölni, hogy a Szovjetunió rajtaütésszerűen meg akarja támadni a kapitalista országokat. S ez az aljas, ostoba rágalom („Oroszország háborút akar") a háború utáni első években kapott lábra, amikor a szovjet nép minden erejét megfeszítette, hogy leküzdje a háborús veszteségek, a hitlerista rablás és rombolás súlyos következményeit.

A következő években az imperialista propaganda jól megfizetett buzgalommal folytatta sötét üzelmeit. Hogy milyen mérhetetlen hazugságokra vetemednek az amerikai kormány-kiadványok a Szovjetunió befeketítésére irányuló törekvéseikben, arra kitűnő példa egy részlet a második világháború hivatalos történe-

[8] „Monthly Review", March 1956, p. 433.

Digitized by Google

téből, amelyet az Egyesült Államok vezérkarának történelmi osztálya adott ki. A Szovjetuniónak a második világháború előtti és az utáni politikáját jellemezve ennek a gyalázatos szennyiratnak a szerzői azt írják: „Az összes szabad nemzetek felderítő szolgálatai által összegyűjtött dokumentumok megcáfolhatatlanul bebizonyítják, hogy Szovjet-Oroszország világuralmi terveket szövögetett és szövöget ma is. A Moszkvában összeállított és kinyomtatott rajzok és katonai térképek fényt derítenek az emberiség történetének leggigantikusabb összeesküvésére. A hivatalos kommunista nyilatkozatok igazolják ezeket a tényeket. Valaménnyi kommunista utasítás és egyéb kiadvány féktelenül uszítja a népeket a demokratikus államok elleni háborúra".[9]

Az efféle provokációs hamisítások, amelyek Göbbelsnek a „nagy hazugságok" mesterének receptjei szerint készültek, a világ közvéleményének félrevezetését célozzák. Ráadásul a Pentagon történelemhamisítói azt állítják, hogy vannak „bizonyítékaik". Régi fogása ez a rágalmazóknak: azt mondják, hogy vannak bizonyítékaik, de azokat nem mutatják be. Hiába, nem lehet bemutatni olyasmit, ami nincs. Egyetlen szovjet ember, nem is beszélve már a „kommunista utasításokról és egyéb kiadványokról" soha nem lépett és nem is léphetett fel háborús uszító szerepében! Erről alaposan meggyőződhettek a kapitalista országok polgárainak százezrei, akik meglátogatták a Szovjetuniót, köztük több tízezer amerikai is. Ami pedig az agressziós vázlatokat és térképeket illeti, ilyeneket az amerikai katonai klikk szokott összeállítani, s elég gyakran meg is jelennek az amerikai sajtóban. Egy igen elterjedt amerikai folyóirat, a „United States News and World Report", nemegyszer kérkedve és pimaszul mélyen a Szovjetunió területére benyúló nyilakkal jelölte meg a lehetséges amerikai agresszió irányát. Ez a folyóirat úgyszintén a „Colliers" is, — amely 1951-ben fantasztikus „tervrajzot" közölt arról, hogy amerikai repülőgépek miképpen szórják majd le atombombáikat Moszkvára — és még más hasonló kiadványok is hasábjaikon már sokszor csodálatos könnyedséggel „végeztek" a Szovjetunióval.

Az amerikai imperialistákkal ellentétben a Szovjetunió változatlanul folytatja nemes harcát a békéért és a békés együttélésért. A Szovjetunió békés kezdeményezése fontos tényezője lett a nemzetközi életnek. Ez világosan megmutatkozott N. Sz. Hruscsov történelmi jelentőségű külföldi útjain, a békét és a barátságot szolgáló küldetésében, amelyet oly nagy sikerrel teljesített 1959 őszén amerikai utazása idején.

[9] War in Korea and the Complete History of World War II. Ed. by Francis Trevelyan Miller, Armed Services Memorial, 1955, pp. K-1–K-2.

Digitized by Google

A Szovjetunióval szemben folytatott amerikai politika, amely egészen téves feltevésekből és számításokból indul ki, a Dulles-féle „erőpolitika", „a háborús szakadék szélén való táncolás" politikája — csődöt mondott. Szerzői nem voltak tisztában a szovjet szocialista rendszer erejével. Arra számítottak, hogy a „hidegháborúval" feltartóztathatják a szocializmus fejlődését, de csalódniuk kellett. A Szovjetunió gazdasága, technikája, tudománya fejlesztésében, a dolgozók anyagi és kulturális életszínvonalának emelésében olyan magasra emelkedett, hogy ez már minőségileg új szakasznak tekinthető a két rendszer versengésében, s a kommunizmus felépítésében. Az amerikai agresszoroknak nem sikerült megbontaniuk a szocialista országok szilárd egységét, nem sikerült meggátolniuk a szocialista világrendszer hatalmának további erősödését.

Williams amerikai történész, megállapítva a washingtoni politika kudarcát „Az amerikai diplomácia tragédiája" című könyvében ezt írja: „A jövő történésze minden bizonnyal arra a következtetésre jut majd, hogy a hidegháborús amerikai „totális politika" bumerángként hatott. Mert alig egy évtized alatt az Egyesült Államoknak azt kellett látnia, hogy a valóság szinte szöges ellentéte annak a világnak, amelynek szilárd meggyőződése szerint programja és politikája végső eredményeképpen be kellett volna következnie."[10]

A Szovjetunió, a szocialista országok, a többi békeszerető állam és nép erőfeszítéseinek köszönhető, hogy az 50-es évek végén valamelyest csökkent a feszültség a nagyhatalmak között, megnyílt az út az égető nemzetközi problémák tárgyalások útján való megoldása felé. Ám minél kedvezőbben alakult a helyzet, annál jobban aktivizálódtak a béke ellenségei. Az ő mesterkedéseikre figyelmeztetett N. Sz. Hruscsov az Egyesült Államokból hazatérve.

1960 tavaszán az Egyesült Államok politikájában éppen ezek az agresszív imperialista csoportok kerekedtek felül, amelyek a fegyverkezési hajszán nyerészkednek és a népek óhaja, többek között az amerikai nép óhaja ellenére nem akarják a nemzetközi feszültség enyhülését és az államok közötti kapcsolatok javulását. Ezeknek a sötét erőknek az volt a céljuk, hogy meghiúsítsák a Szovjetunió, az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormányfőinek tanácskozását. Az Egyesült Államok kormánya nem készített elő erre a csúcsértekezletre semmiféle olyan javaslatot, amely a béke megszilárdítását célozná, nem is foglalkozott komolyan ezzel a kérdéssel. Nyomban a csúcsértekezlet meghiúsulása után

[10] William A. Williams. The Tragedy of American Diplomacy. Cleveland and New York, 1959, p. 169.

Digitized by Google

Twining amerikai tábornok, a vezérkari főnökök bizottságának elnöke Washingtonban cinikusan így kérkedett: „Soha nem tartottuk szükségesnek, hogy a nemzetközi feszültség enyhítésén törjük a fejünket."[11]

Éppen ezért az amerikai katonai klikk, az amerikai kormány irányelveit követve, közvetlenül a csúcsértekezlet előtt nyílt agresszív provokációt hajtott végre a Szovjetunió ellen azzal, hogy 1960. május 1-én kémkedés céljából katonai felderítő repülőgépet küldött a Szovjetunió légiterébe. A provokációt nemcsak a csúcsértekezlet meghiúsítására szervezték, hanem azért is, hogy nyomást gyakoroljanak a Szovjetunióra, hogy megmérgezzék a nemzetközi légkört, s visszahozzák a „hidegháború" legsötétebb korszakát. Különösen nyilvánvalóvá vált ez Eisenhower elnök és Herter külügyminiszter beszédei után.

Hruscsovnak a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának ülésszakán 1960. május 5-én tartott beszámolója és a szovjet kormány több más lépése módot adott az Egyesült Államok államférfiainak, hogy az amerikai elnök és a kormány tekintélyének minél kisebb csorbulásával kerüljenek ki a kialakult helyzetből. Elítélhették volna a felderítő repülőgép provokációs, agressziós repülését a Szovjetunió területe felett — megtehették volna ezt, ha valóban a négy kormányfő találkozásának sikerére törekednek és óhajtják a nemzetközi feszültség enyhülését. Ezzel szemben szemérmetlenül csúfot űztek a nemzetközi jog elveiből, kijelentvén, hogy a katonai repülések és a Szovjetunió szuverenitásának megsértése az amerikai kormány „nemzeti politikájához" tartozik, melyet a jövőben is folytatni fog. A kémkedést és az agressziót, egy másik állam szuverenitásának a történelemben példátlan megsértését hivatalosan az amerikai külpolitika irányvonalának nyilvánították.

Ilyen körülmények között a csúcstalálkozó a béke érdekei szempontjából nem járhatott volna pozitív eredményekkel; az Egyesült Államok bűnéből kudarcra volt ítélve. Minthogy a szovjet kormány nem volt hajlandó a népek félrevezetésében bűnrészességet vállalni, kijelentette, hogy az értekezletet egy kedvezőbb időpontig el kell halasztani. Az a határozott és szilárd álláspont, amelyet a szovjet kormány vezetője, Hruscsov Párizsban elfoglalt, helyes volt, ez volt a megfelelő és a leghathatósabb válasz, amelyet a nagy szocialista állam az amerikai kormánykörök nyíltan agresszív külpolitikai irányvonalára adhatott.

Az amerikai imperialisták azért nevezték el akcióikat „nemzetieknek", mert azt a látszatot akarták kelteni, hogy ez az egész

11 Lásd: „Pravda", 1960. május 20.

Digitized by Google

nemzet politikája. Ám ezzel a saját országukat rágalmazzák, mert az amerikai nép, akár csak más országok népei is, békét akar, nem pedig háborút, s felháborodva visszautasítja a hadiipari társaságoknak az ő létérdekeivel ellentétes politikáját. Még az amerikai tőkések között is vannak eléggé befolyásos emberek és csoportok, amelyek nem annyira a hadi megrendeléseken keresnek és érdekeltek a szocialista országokkal való békés kapcsolatokban. Ezek a csoportok nyíltan bírálták a Pentagon akcióit.

Szem előtt kell tartani azt is, hogy az Egyesült Államok agresszív cselekedetei, amelyek a háborús pszichózis szítására irányulnak és a washingtoni diktátumnak való feltétlen engedelmességet akarják kikényszeríteni, egyre nagyobb ellenállásba ütköznek a többi kapitalista ország népei részéről, amelyek hazájuk nemzeti függetlenségének megóvására, a tartós világbéke biztosítására törekednek.

A szovjet nép ellen elkövetett példátlan sértést, a Szovjetunió szuverenitását veszélyeztető akciókat az amerikai államférfiak még tetézték azzal, hogy megismételték azt a rágalmat, amelyet még évekkel ezelőtt agyaltak ki az amerikai imperializmus agresszív körei. Eisenhower elnök kijelentette, hogy a Szovjetunió képes „nagyarányú váratlan támadást indítani".

Melyik józan gondolkozású embernek juthat eszébe, hogy a Szovjetunió rajtaütésszerű támadásra készül? Az amerikai imperialisták a hitleristák nyomdokain haladnak, akik a Szovjetunió területére való betörésüket „preventív háborúnak" próbálták feltüntetni, bár egymás közt megvallották, hogy a Szovjetuniót „még csak provokálni sem lehet támadásra".

De bárhogy álcázzák is az imperialisták alattomos terveiket, s bármilyen hamis vádakat szórnak is a Szovjetunióra, nem sikerül befeketíteniük a szovjet békepolitikát. A népek, a dolgozók nem a szavak, hanem a tettek alapján ítélik meg a kormányok politikáját. A tettek, a tények azonban leleplezik az amerikai imperialistákat és kiemelik a Szovjetunió nemes, békeszerető szerepét. Míg az Egyesült Államok és szövetségesei fővárosaiban egymást követik az agresszív tömbök részvevőinek értekezletei, amelyek háborús terveket vitatnak meg, a Szovjetunió fővárosában tanácskozásra ülnek össze a kommunista munkabrigád címéért folyó munkaverseny részvevői, s más olyan értekezletek, amelyek az alkotó munkát szolgálják. Ott, Nyugaton, a militaristák és a revansisták hisztérikusan fegyverkezési hajszára uszítanak, a Szovjetunióban pedig felhívások hangzanak el, amelyek a békés építés fokozására, a vállalatok, a kolhozok, az iskolák, a tudományos intézetek munkájának megjavítására mozgósítanak.

A szovjet állam békés törekvéseinek ragyogó bizonyítéka az

Digitized by Google

a határozat is, amely eltörli a munkások és alkalmazottak adóját és amelynek alapján 1960-ban befejezik a rövidített munkanapra való áttérést.

Felmerülhet a kérdés: vajon miért volt szüksége az amerikai kormánykörőknek a nemzetközi helyzet kiélezésére? Ennek az az oka, hogy ezek a körök valósággal *„félnek a békétől"*. Az imperialisták attól félnek, hogy ha a béke erői győznek elvesztik hatalmas profitjaikat, amelyeket a fegyverkezési hajszából húznak, hogy a békés verseny viszonyai között a szocializmus győzelmet arat majd a kapitalizmuson, hogy a szocializmus erőinek nemzetközi méretekben való gyarapodása végül csődbe juttatja a kapitalista világrendszert. Nem véletlen hát, hogy a béke ellenségei oly leplezetlen örömmel fogadták az 1960. májusi csúcstalálkozó meghiúsulását, amelyet az Egyesült Államok imperialista reakciójának erői idéztek elő.

A „New York Post" című amerikai burzsoá lapban cikk jelent meg ezzel a cinikus címmel: „Nem kell többé félni a békétől!" Ebben ez olvasható: „Az egész nemzetgazdaság szempontjából a párizsi kudarc „megnyugtató" eredménye az, hogy nem kell már tartani a hadikiadások csökkentésétől, amely súlyos csapást mérne az iparra ... Az értéktőrzsde szempontjából „kellemes" eredmény az, hogy a honvédelmi iparral szoros kapcsolatban álló társaságoknak nem kell már lesniük az eseményeket".[12]

Hogy a béke ellenségei, milyen szörnyű az emberiség elleni bűntettekre képesek, erre jó példa lord Dundee-nek az angol parlamentben 1957 november 7-én, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom negyvenedik évfordulója napján elhangzott beszéde. Ez a harcias lord antikommunista rohamában kijelentette, hogy ő angliai és amerikai barátaival együtt inkább látnak „egy új világot, amelyet félig elpusztított a nukleáris háború, de az életben maradt szabad embereknek megvan a lehetőségük arra, hogy bármikor újra kezdjék az építést, — mint egy másik fajta szabad világot, amelyben valamennyien rabszolgákként élnénk a kommunista iga alatt".[13]

A Dundee-féle embereknek a kommunizmustól való félelme nem egyéb, mint félelem a társadalom haladó irányú fejlődésétől, a történelem megváltoztathatatlan törvényeitől. Lord Dundee őrült, aki nukleáris háborúról és a föld lakossága felének elpusztításáról álmodozik a kapitalizmus megmentése céljából. Menynyire hasonlít a hitleristákra, akik annak idején a következő kannibál dalt írták zászlajukra:

---

[12] Lásd: „Pravda", 1960. május 21.

[13] The Parliamentary Debates. House of Lords, Fifth Series, vol. CCVI, London, 1958. pp. 172–173.

Digitized by Google

Tovább menetelünk,
ha minden romba dől is;
Mert ma miénk Németország,
de holnap az egész világ.

A népeknek a második világháború éveiben patakokban kellett ontaniuk vérüket, hogy a humanizmus győzelmet arasson a fasiszta barbárságon és embertelenségen. S lám, az imperializmus sötét erői ismét mozgolódnak és a népek sorsával játszanak. Provokációs, agresszív tetteikkel a reakciós amerikai kormánykörök úgy állnak az egész világ közvéleménye előtt, mint a béke ellenségei, akik aljas bűncselekményeket követnek el az emberiség ellen.

S ezek az emberek, akikből kiveszett minden szemérem, akikből hiányzik a legelemibb civilizáltság — ezek merik rágalmazni a Szovjetuniót, amely becsületes, nyílt, békeszerető politikát folytat! A Szovjetunió Kommunista Pártja — a szovjet társadalom irányító és vezető ereje — csakugyan „korunk esze, becsülete és lelkiismerete" *(Lenin)*. S korunknak ezt a becsületét és lelkiismeretét, a párt bölcs és helyes politikáját készek megvédeni a dolgozók százmillióí, akik örökre a kommunizmus útját választották. Ez a magyarázata annak, hogy a szovjet emberek, akik a párt vezetésével építik a kommunizmus fényes épületét, nem bocsáthatták meg az a sérelmet, amely országunkat az amerikai imperialisták részéről érte.

Az Egyesült Államok kormánya titokban szőtt összeesküvést a béke ellen, abban a reményben, hogy így nyomást gyakorolhat a Szovjetunióra és rákényszerítheti akaratát. Arra számított, hogy gyengítheti a béke erőit és megtépázhatja a Szovjetunió tekintélyét a nemzetközi porondon. Ám a szovjet kormány és vezetője, Hruscsov, meghiusította ezt az összeesküvést. Hruscsov leleplezte az amerikai kormány imperialista politikáját és rávilágított e politika tarthatatlanságára. Ennek eredménye, hogy a béke erői tovább gyarapodtak, s valamennyi nép szemében még jobban megnőtt a Szovjetuniónak mint következetes békeharcosnak a tekintélye.

Azt a határozott és szilárd álláspontot, amelyet a szovjet kormányküldöttség 1960 májusában Párizsban elfoglalt, az egész szovjet nép támogatta. Országszerte számos gyűlésen a szovjet emberek megbélyegezték az amerikai imperialista körök akcióit, amelyek a négyhatalmi csúcsértekezlet meghiusulására vezettek, s lelkesen helyeselték Hruscsovnak, a szovjet kormány vezetőjének álláspontját. A csúcsértekezlet megtorpedózásáért a teljes felelősség, a szégyen azokra hárul, akik a Szovjetunió ellen hitszegő, agresszív politikát hirdettek meg.

Digitized by Google

A nagy amerikai monopóliumok agresszív céljait szolgálja az Egyesült Államoknak a nyugatnémet militaristákkal és revansistákkal kötött szövetsége. Az utóbbiak politikája egyenes folytatása annak a politikának, amelyet a német imperialisták a múltban is követtek, s amely két ízben nemzeti katasztrófába sodorta Németországot.

A két világháború történelmi tapasztalatai semmi kétséget nem hagynak afelől, hogy hová juttathatják Németországot a militarista körök. Ezzel Amerikában sokan tisztában is vannak. Nem véletlen, hogy T. Taylor tábornok, a neves amerikai jogász, a német militarizmus bűncselekményeit elemezve a Nürnbergi perben elhangzott zárszavában figyelmeztetőleg ezt mondotta:

„A német militarizmus, ha újra a porondra lép, nem bizonyos, hogy ezt a nácizmus égisze alatt teszi. A német militaristák készek bárkivel, vagy bármely párttal összekötni sorsukat, ha az a német katonai hatalom helyreállítására vesz irányt. Mindent jóelőre, hidegvérrel megfontolnak. Nem riadnak vissza sem az ideológiai fanatizmustól, sem a legaljasabb módszerektől; támadó törekvéseikben bűncselekményeket követnek el, hogy hatalmat szerezzenek Németországnak és kiterjesszék terrorját."[14]

A következő években megmutatkozott, mennyire helyes volt ez a figyelmeztetés. Csakhogy ez ma már nem egész Németországra vonatkozik. Németország keleti részében a demokratikus, békeszerető erők levonták a történelemből a szükséges tanulságokat. Itt a nép akaratából létrejött a Német Demokratikus Köztársaság — Németország történetének első munkás-paraszt állama, amely egyenjogú tagja a békeszerető szocialista államok és nemzetek nagy családjának. Ez a német állam határozottan szakított a revansizmussal és a militarizmussal; s nyílt, engesztelhetetlen elvi harcot folytat ellene. A Német Demokratikus Köztársaság politikája a béke, — a Szovjetunióval és valamennyi többi országgal való barátság politikája.

Merőben más politikát, egy revans-háború előkészítését célzó szemérmetlen politikát folytat Nyugat-Németország, amely az Egyesült Államok európai agressziójának fő bázisává vált. Akárcsak a második világháború előtti években, Nyugat-Németország felett ismét ott lebeg a horogkereszt árnyéka. S ugyanazok a monopolista körök, amelyek a fasiszta állam, valamint európai és tengeren túli pártfogói segítségével előkészítették és kirobbantották az 1939—1945. évi háborút, ismét hatalmon vannak a Német Szövetségi Köztársaságban. Ők állnak a kormány háta mögött, amely hűséges szolgája a német tőkének. Az egykori fasiszta

[14] „A nürnbergi per", Gyűjtemény, II. köt. Moszkva, Goszjurizdat, 1955. 805. o.

Digitized by Google

hivatalnokok és tábornokok révén nyíltan folytatják militarista politikájukat.

Nyugat-Németországban betiltották a kommunista pártot, a demokratikus erőket elfojtják, a béke híveit üldözik. Ismét harcias beszédek dörögnek, amelyek új „keleti hadjáratot", a Német Demokratikus Köztársaság szétzúzását, Németország keleti határainak felülvizsgálatát, a szocialista tábor országai elleni háborút sürgetik. Nyugat-Németországot újra felfegyverezték, hadseregét atom- és rakétafegyverekkel látják el, katonai támaszpontok épülnek Európa más országaiban is, amelyeket a német militaristák a második világháború tapasztalatai alapján agressziójuk felvonulási területeként akarnak majd felhasználni.

A mai német imperializmus éppen arra az útra törekszik, amely annak idején a második világháborúhoz vezetett. A világháború legfőbb oka az volt, hogy Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok kapitalista monopóliumai és reakciós uralkodó körei engedékenységet tanúsítottak a fasiszta agresszorok irányában, elárulták országuk nemzeti érdekeit és az általános béke ügyét. Nyugat-Németország mai agresszív politikája sem volna lehetséges, ha ugyanazok az imperialista erők nem támogatnák újra.

A német militarizmus újjáéledése különösen veszélyes azért, mert a nyugat-német revansisták újabb világháborút provokálhatnak őrült terveik megvalósítása érdekében. A világ népeinek nem szabad megfeledkezniük a hitleristák gyalázatos provokációjáról sem, amelynek ürügyén a német fasiszták elkövették a Lengyelország elleni fegyveres agressziót, amikor „lengyel katonák" ál-támadását rendezték meg egy német határváros ellen.

Nem sokan tudják, hogy a hitleristák 1940 májusában provokációs repülést végeztek Freiburg német város felett[15], hogy ezt a támadást a holland és a belga légierő nyakába varrják, s ezzel az ürüggyel betörjenek e semleges országokba. A nehézbombázók rajának, amely szántszándékkal bombákat szórt honfitársaira, Josef Kammhuber volt a parancsnoka. Ma ez a háborús bűnös és provokátor igen fontos pozíciót tölt be az NSZK-ban, mint az összes légierők parancsnoka. Ha a német imperialisták tudatosan vállalkoztak saját városuk bombázására az akkori viszonyok között, ki garantálhatja, hogy ma, amikor atomfegyver jut a kezükbe, nem folyamodnak-e valamilyen újabb, még végzetesebb provokációhoz, igyekezve kirobbantani a harmadik világháborút? Hogy elérjék revansista céljaikat, készek Nyugat-Németországot

[15] Részletesebbet erről lásd a „Deutsche Demokratische Republik" c. folyóirat 1959. évf. 9. számában.

Digitized by Google

atomháború hadszínterévé változtatni, s kockára tenni a németek tízmillióinak életét.

A békeszerető emberiség szerencsére a második világháború óta eltelt években az egész világon óriási történelmi változások mentek végbe. Azok a kiemelkedő sikerek, amelyeket a Szovjetunió a kommunizmus építésében és az ország honvédelmének erősítésében elért, a szocialista világrendszer kialakulása és megszilárdulása, a kapitalista országok munkásosztályának erősödése, a gyarmati és függő országokban élő népek nemzeti felszabadító mozgalmának hatalmas fellendülése, amely a gyarmati rendszer széthullásához vezetett — mindez még jobban kiélezte a kapitalizmus általános válságát, gyökeresen megváltoztatta az erőviszonyokat a nemzetközi porondon. Mérhetetlenül megnövekedtek ma a béketábor erői, s a békeszerető államok egyre nagyobb túlerőre jutnak.

A nemzetközi helyzetben végbement gyökeres változások hatalmas perspektívákat nyitottak meg a békeharc előtt. A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa mélyrehatóan elemezte és tudományosan általánosította az új történelmi tényeket, alkotó módon tovább fejlesztette a marxizmus—leninizmust, s fontos elméleti tételt dolgozott ki a háború elhárításának lehetőségéről korunkban. A XXI. kongresszus pedig új tételt dolgozott ki, amely szerint a társadalom életéből ki lehet iktatni a világháborúkat már a szocializmus világméretű győzelme előtt is — amikor a világ egy részében még fennáll a kapitalizmus.

A Szovjetunió lenini békeszerető külpolitikát folytatott már a Nagy Honvédő Háború előtt is. A második világháború előestéjén kialakult nemzetközi viszonyok elemzése meggyőzően mutatja, hogy a háborút az agresszív imperialista erők készítették elő és robbantották ki, hogy a Szovjetunió ilyen körülmények között is állhatatosan harcolt a háború elhárításáért, az agresszorok kollektív megfékezéséért. Ám a Szovjetunió akkor még egyedül állt a békeharcban, az imperialista államok által előkészített háború veszélyével szemben.

Ma azonban a békeszerető erők, a hatalmas Szovjetunió a maga óriási gazdasági és katonai potenciáljával, a nagy szocialista tábor több mint egy milliárd emberrel, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, a széleskörű és szervezett békemozgalom, fölényben vannak az agresszió erőivel szemben, amelyeket érdekeik a fegyverkezési hajszához fűznek és amelyek egy újabb világháború kirobbantására törekednek.

Ez a magyarázata annak, hogy a békéért, a leszerelésért, a különböző társadalmi rendszerű államok békés együttéléséért folytatott harcunk ma különösen szilárd és megingathatatlan alapo-

Digitized by Google

kon áll. Az SZKP XX. és XXI. kongresszusának azok a határozatai, amelyek szerint a mai viszonyok között el lehet hárítani az új világháborút, helyesek és megdönthetetlenek. Az SZKP. XX. és XXI. kongresszusának határozatában kifejtett nézetekkel egyetért a nemzetközi munkásmozgalom, s ez az egyetértés kifejezésre jut olyan fontos dokumentumokban is, mint a szocialista országok kommunista és munkáspártjai képviselőinek 1957 novemberében Moszkvában tartott tanácskozásán elfogadott Nyilatkozat, valamint a Békekiáltvány, amelyet 64 párt képviselője írt alá. A Nyilatkozat megállapítja, hogy amíg létezik imperializmus, fennmarad az agresszív háborúk talaja is, emellett azonban rámutat, hogy „jelenleg a béke erői annyira megnövekedtek, hogy reális lehetőség van a háború elhárítására . . ." A nyilatkozat továbbá hangsúlyozza, hogy „a két rendszer békés egymás mellett élésének lenini elve, amelyet a jelenlegi viszonyoknak megfelelően az SZKP XX. kongresszusának határozatai fejlesztettek tovább, megingathatatlan alapja a szocialista országok külpolitikájának, s megbízható alapja a népek békéjének és barátságának."[16]

Egyes politikusoknak azt a törekvését, hogy a békés egymás mellett élés irányvonalát, a leszerelésért folyó harcot úgy állítsák be, mint letérést a proletariátus osztályharcában a marxista—leninista álláspontról, hogy bizalmatlanságot keltsenek az SZKP XX. és XXI. kongresszusának ama határozataival szemben, amelyek szerint a mai viszonyok között elhárítható az újabb világháború, csak hibás, dogmatikus, baloldali szektás állásfoglalásnak lehet minősíteni.

Az ilyen tendenciák abból fakadnak, hogy egyesek nem hisznek a munkásosztály alkotó lehetőségeiben, a szocializmus táborának erejében és hatalmában, hogy lebecsülik a szocializmus nagy vonzóerejét, noha a szocializmus egyre világosabban mutatja hatalmas fölényét a kapitalizmussal szemben. A szocializmus és a kommunizmus eszméi óhatatlanul győzni fognak abban a világméretű békés versengésben, amelyet a fiatal és egészséges szocialista társadalmi rend a roskadozó, idejét leélt kapitalista társadalmi renddel folytat.

Éppen ezért a Kommunista Párt és a szovjet kormány a jövőben is következetesen és állhatatosan harcol majd az újabb világháború elhárításáért, a békéért, a leszerelésért, a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett éléséért.

A Szovjetunió, a békés egymás mellett élés lenini elvéből kiindulva, minden tőle telhetőt elkövet a béke megszilárdítására és egyben éberen figyeli az imperialista reakció mesterkedéseit.

[16] Az emberiség békéjéért, jövőjéért. Kossuth 1957, 16, 17, old.

Digitized by Google

A magasfokú forradalmi éberség, amely mindig is jellemző vonása volt a szovjet népnek, a mai viszonyok között különösen nagy jelentőségű. „A béke — mondja Hruscsov — elengedhetetlen feltétele az emberek nyugodt és boldog életének. Ám ahhoz, hogy a béke valóban diadalmaskodjék, a béke katonáinak, az igaz ügy harcosainak mindig készen kell állniuk arra, hogy visszaverjék az agresszorok támadásait, hogy kellőképpen visszavágjanak, ha a béke ellenségei országukat, vagy a szocialista tábor bármely más országát provokálják."

Erre tanítanak bennünket a történelmi tapasztalatok, erre tanítanak a Nagy Honvédő Háború tanulságai, erre tanít a Szovjetuniónak a fasizmuson aratott világtörténelmi győzelme.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A szocialista építés kiteljesítésének nagy programja

A ROMÁN MUNKÁSPÁRT III. KONGRESSZUSA A GAZDASÁGI FELADATOKRÓL

Júniusban ülésezett a Román Munkáspárt III. kongresszusa. Testvérpártunk ezen a kongresszuson elsősorban és főleg azokkal a gazdasági feladatokkal foglalkozott, amelyek a szocializmus teljes felépítésében a baráti román nép előtt állnak. A szocialista tábor országaiban a kommunista és munkáspártok közelmúltban lezajlott kongresszusain mindenütt a gazdasági építőmunka problémái kerültek a középpontba. A Szovjetunió Kommunista Pártjának 1959-ben megtartott XXI. kongresszusa a kommunizmusba való átmenet gazdasági előfeltételeit tárgyalta, a népi demokráciák pártjainak kongresszusai pedig azzal foglalkoztak: mit kell tenni, hogy befejezzék a szocializmus alapjainak lerakását, illetve végső győzelemre vigyék a szocializmust. A gazdasági építő és kulturális nevelőmunka fellendítése a fő politikai feladat most a szocialista tábor országaiban. E munka sikerétől függ alapvetően a társadalmi előrehaladás és az eredményes harc a kapitalizmussal folytatott békés versenyben. Döntő szerepe van a gazdasági fejlődésnek abban is, hogy sikerüljön megfékezni az imperializmus agresszív háborús erőit.

A ROMÁN NÉPGAZDASÁG FEJLŐDÉSE 1955—60-BAN

A román nép nagy sikereket ért el a gazdasági építőmunkában, a Román Munkáspárt 1955 évi II. kongresszusa óta. Következetesen haladva a szocialista iparosítás és a mezőgazdaság szocialista átszervezése útján, Romániában az elmúlt 5 évben szakadatlanul bővültek és tökéletesedtek a termelőerők, kiszélesedtek és megszilárdultak a szocialista termelési viszonyok. A párt helyes vezetésével a román munkások, parasztok és értelmiségiek nemcsak teljesítették, de legtöbb területen túl is teljesítették az ötéves tervet.

Az ipari termelés 1960-ban előreláthatóan 67 százalékkal lesz nagyobb, mint 1955-ben volt. A termelés növekedésének átlagos évi üteme 10,8 százalék. Ehhez hasonlót egyetlen kapitalista országban sem tapasztalhatunk s ez körülbelül megfelel a szocialista tábor átlagos fejlődési ütemének is. 1954—58 között a szocialista országok ipari termelése évente átlagosan 11 százalékkal nőt, a tőkésországok ipari termelésének növekedési üteme nem érte el a 3 százalékot sem.

Digitized by Google

A román dolgozók számos főbb termék termelésének fokozásában 4 év alatt teljesítették a tervet. Így például már 1959-ben elérték az 1960-ra kitűzött színvonalat a hengerelt áru, a csövek, a villanymotorok, a transzformátorok, a fúróberendezések, a tehervagonok, a műtrágya, a traktorok, a táblaüveg, a bútor, a rádió, a lábbeli stb. előállításában.

Különösen kedvező, hogy a gépgyártás is 4 év alatt teljesítette az 5 éves terv előirányzatait, mert ez nagyobb lehetőséget teremt a további fejlődés ütemének meggyorsítására. Csak fokozza e nagy siker értékét az, hogy a tervidőszakban számos új iparág honosodott meg a román népgazdaságban, elsősorban a gépiparban, mint például a traktorgyártás, a teherautógyártás, a bánya- élelmiszeripari, a vegyipari gépgyártás stb.

Hasonlóan szép eredményekkel büszkélkedhetnek az alapanyag és az energiatermelésben is. A 10 éves villamosítási tervet — amelynek 1960 az utolsó éve —, jelentősen, mintegy 10 százalékkal túlteljesítik és 1960-ban már 7,7 milliárd kwó villamosenergiát állítanak elő a népgazdaság és a lakosság számára. Külön meg kell említeni, hogy a tervező és beruházó munka megjavult s ennek eredményeképpen mintegy 5,5 milliárd lejt takarítottak meg a nagy villamosítási terv végrehajtásának költségeiből.

Figyelemreméltó eredmények születtek az ország gazdag természeti kincseinek gyümölcsöztetésében is. Ma már magasabb értékűvé dolgozzák fel az ország három legnagyobb mennyiségben előforduló és kitermelt nyersanyagát a nyersolajat, a fát és a különféle fémeket. Ebben az évben, 1955-höz viszonyítva, az 1 tonna feldolgozott nyersolajból nyert termékek értéke 17 százalékkal, az 1 tonna fémből előállított termékeké 32 százalékkal, az 1 köbméter faanyagból gyártott cikkeké pedig 66 százalékkal lesz nagyobb.

A termelés egészséges fejlődésének az alapja a nagyarányú beruházás. 1955 óta felépítettek 101 új vállalatot, 93 új gyárrészleget és korszerűsítettek 294 gyárat. Ennek következtében gyorsan emelkedett az ipari munka termelékenysége is. 1960 végéig a termelékenység 48 százalékkal lesz nagyobb, mint 1955-ben volt, vagyis a termelésfelfutásnak körülbelül 75 százalékát fedezi a hatékonyabb munka.

A mezőgazdaságban is nagyot léptek előre. A mezőgazdaság szocialista átalakításának folyamata átfogta csaknem az egész parasztságot s az összefüggő nagy mezőgazdasági területeken lényegében befejezték az átszervezést. 1960 márciusában a szántóterületnek és a paraszgazdaságoknak több mint 82 százaléka tartozott — a kollektív gazdaságok és a paraszti társulások — tehát a szocialista szektor körébe.

Az átalakulással párhuzamosan jelentősen nőtt a termelés és szaporodott az állatállomány is. Az állam jelentős támogatása (1956—59 között 8,6 milliárd lej) és a párt helyes politikája (az önkéntesség szigorú betartása, a kötelező beszolgáltatási rendszer eltörlése 1956 dec.-ben, a felvásárlási árak emelése stb.) következtében 1957-ben 23 szá-

Digitized by Google

zalékkal, 1959-ben pedig 30 százalékkal termett több, mint 1956-ban. 1959 végén a szarvasmarhák száma 4 450 000 volt az 1938 évi 3 747 000-rel szemben, a sertésállomány pedig 1,78 millóval gyarapodott. A termelés gyors emelkedése tette lehetővé, hogy a parasztság az államnak a tervezettnél 24 százalékkal több gabonát adjon s más termékek felvásárlásában is túlhaladják a tervet.

Az ipari és a mezőgazdasági termelésben elért eredmények alapján a dolgozók jóléte is gyors ütemben fokozódott. 1955-től 1959-ig a munkások és alkalmazottak reálbére 33 százalékkal, a parasztok reáljövedelme pedig 30 százalékkal emelkedett. Az állam 94 ezer lakást épített 330 ezret pedig a parasztság. 55 milliárd lejt fordított az állam közoktatásra, egészségvédelemre, társadalombiztosításra, a dolgozók egyéb szociális és kulturális szükségleteinek társadalmi kielégítésére.

Mindezek alapján állapította meg Georghe Georghiu-Dej elvtárs a Központi Bizottság jelentésében: *„Ilymódon leraktuk a szocializmus gazdasági alapjait a Román Népköztársaságban... Országunk hatalmasat lépett előre gazdasági és társadalmi fejlődésének útján s ez lehetőséget teremt, további, még gyorsabb ütemű, szakadatlan előrehaladásra."**

AZ 1960—65 ÉVI 6 ÉVES NÉPGAZDASÁGFEJLESZTÉSI TERV FŐ CÉLKITŰZÉSEI

A terv alapvető célkitűzése a szocializmus anyagi-műszaki bázisának fejlesztése, a szocialista termelési viszonyok teljes kialakítása az egész népgazdaságban a szocialista építés kiteljesítéséért. ...

A szocializmus anyagi-technikai alapjának fejlesztésében továbbra is elsőrendű szerepe lesz *a szocialista iparosításnak.* Az ipari termelés növelése meggyorsul a következő 6 évben: az ipar 1965-ben 2,1-szer annyit fog termelni, mint 1959-ben. Az átlagos évi termelésnövekedés 13 százalék lesz, vagyis több mint 2 százalékkal meghaladja az előző évek ütemét. Ez a gyorsabb ütem biztosítja, hogy a román népgazdaság is fölzárkózzon a fejlett iparú szocialista országokhoz, a szocialista országok közötti színvonalkülönbségek kiegyenlítődése törvényszerű tendenciájának megfelelően. Másrészt ezzel Románia számottevően hozzájárul a közös gazdasági versenyhez, amelyet a szocialista tábor vív a kapitalizmussal szemben.

A kongresszus irányelvei arra is rámutatnak, hogy mik a feltételei az ipari fejlődés nagyobb ütemének. Mindenekelőtt azért gyorsítható az ütem, mert a *termelési eszközök termelése* eddig is és a hatéves tervben is *gyorsabban nő,* mint a fogyasztási cikkeké. Míg az egész ipari termelés 1965-re 2.1-szeresére nő, az acéltermelés 2.3-szer, a vasérc, a színesfém előállítása 2,2-szer, a gépgyártás szintén 2.2-szer, a villamos- és hőenergia termelése 3,3-szer, a vegyipari termelés ugyancsak 3,3-szer lesz nagyobb, mint 1959-ben volt.

Másodszor: az ipari fejlődés meggyorsítását lehetővé teszik, *a román népgazdaság kedvező*

* Előre, 1960. június 21.

Digitized by Google

természeti adottságai. A korszerű sokoldalú ipar kialakításának legfontosabb nyersanyagai, (vas, szén, színesfémek, olaj, só, fa, földgáz stb.) nagy mennyiségben kitermelhetők. Rámutatott azonban a kongresszus arra, hogy az iparfejlesztés egyik jellegzetes eleme kell, hogy legyen az elkövetkező időszakban *a természeti erőforrások magasfokú hasznosítására való áttérés.* Erre már eddig is törekedtek, mint a terveljesítésből látható volt. A terv szerint továbbra is ebben az irányban kell haladni és el kell érni, hogy a gépgyártásban csaknem 30 százalékkal növekedjék az 1 tonna feldolgozott fémből gyártott termékek értéke, a faiparban pedig az 1 köbméter fából előállított termékek értéke 80 százalékkal emelkedjék.

A gazdag nyersanyag lehetőségek ellenére a kongresszus referátuma és számos felszólalás hangsúlyozta, hogy *minden eszközzel törekedni kell az anyagtakarékosságra.* A terv részletes célkitűzései szerint például a fajlagos üzemanyagfogyasztást 19 százalékkal, az energiafelhasználását 11 százalékkal kell csökkenteni. Az építkezéseken a műszaki tervek megjavításával a betonvasfelhasználásban 20, a faanyagok felhasználásában pedig 40 százalékos megtakarítást kell elérni.

A hazai nyersanyagalap bővítése érdekében fokozni kívánják a geológiai feltáró munkákat, mert sok még a feltáratlan olaj, érc, bauxit, szén és egyéb nyersanyag tartalék.

Az ipar lendületesebb fejlődésének fontos tényezője a kölcsönös gazdasági együttműködés a többi szocialista országgal, *fokozottabb bekapcsolódás a szocialista nemzetközi munkamegosztásba.* Különösen sokat jelent a román népgazdaság számára az a segítség, amelyet a Szovjetunió nyújt. Nemcsak magasszínvonalú terveket, korszerű berendezéseket kap a román ipar, hanem saját ércbázisának kifejlődése idejéig nagy mennyiségű nyersanyagot is.

A tervidőszakban a legnagyobb létesítmény a galaci Kohászati Központ lesz. Ez a kombinát, 1963—64-ben 4 millió tonna acélt és több mint 3 millió tonna hengereltárut állít majd elő. A kombinát terveihez, szakember kiképzéséhez nagy segítséget nyújt a Szovjetunió. Ezenkívül korszerű technikai berendezéseket szállít, közreműködik a kombinát hoz szükséges hazai nyersanyagforrások feltárásában, kiaknázásuk feltételeinek megteremtésében. Addig, amíg nem lesz elegendő hazai nyersanyaga, a Szovjetunió nagy mennyiségű szenet, kokszot, vasércet és öntöttvasat is szállít a román népgazdaság számára. Ezenkívül természetesen sok más együttműködési forma is kibővül a szocialista tábor valamennyi országával, ami a román népgazdaság számára is előnyös.

Az iparosítás alapvető jellegzetessége a *román népgazdaságban is a műszaki fejlesztés* az elkövetkező időkben. A terv szerint ki kell terjeszteni a termelés gépesítését és automatizálását, szélesebb körben kell alkalmazni az új technológiai eljárásokat.

A tervidőszakban 170—180 milliárd lejt ruháznak be, amiből 100 milliárd jut az iparra. S bár 180 új vállalatot és 300 új gyárrészleget létesítenek, a terv nagy

Digitized by Google

súlyt helyez a meglévő termelőapparátus korszerűsítésére is: 400 meglévő vállalat rekonstrukcióját vették tervbe. A rekonstrukció hatását mutatja az, hogy bár az öt év alatt újonnan belépő állóalapok értéke 1965-ben meghaladja az 1959-ben működő állóalapok értékét, mégis 1965-ben az évi össztermelés felét, az 1959-ben is termelő vállalatok, 30 százalékát a bővített gyárak adják és csak 18 százalékát szolgáltatják az új üzemek.

A műszaki fejlesztésben célul tűzték ki, hogy az új technika új, korszerű technológiával párosuljon, hogy a fő munkaműveletek gépesítése mellett a nehéz testi munka és a szállítás gépesítése is lépést tartson.

Bár a román népgazdaság iparában sem alapvető még az automatizálás, jelentős lépést tesznek előre ezen a téren is, elsősorban a kohászatban, az energiatermelésben, a kőolajfeldolgozó iparban, vegyiparban és a gépgyártás egyes ágaiban. 1965-re azt tervezik, hogy a nyersvas 83 százalékát, az acél 98 százalékát, a hengereltacél 67 százalékát, a kénsav 68 százalékát, az ammóniák 95 százalékát, a cukor 90 százalékát és a finomított olaj 86 százalékát olyan ipari berendezésekkel állítják elő, amelyeknél a termelés főműveletei automatizáltak. Az automatizálás sikeres előrehaladása érdekében hozták létre az „Automatica" vállalatot, amely segítséget nyújt a tervezésben, kísérletezésben, szerelésben, munkások betanításában azoknak a vállalatoknak, ahol a termelést automatizálják.

A termelés automatizálása természetesen sok és jól képzett szakembert igényel. Ezért 1965-ben 80 ezer mérnök áll majd a népgazdaság rendelkezésére és 100 ezer új középkáder kapcsolódik be a munkába.

A műszaki fejlesztés, a szakképzettség növekedése, a technika hasznosítása, a termelés szakosításának és kooperációjának kiszélesítése teszi lehetővé, hogy a munka termelékenysége a tervidőszakban 60—65 százalékkal nőjjön. Ez ezt jelenti, hogy a termelésfelfutásnak továbbra is körülbelül 70 százalékát a munka hatékonyságának fokozódása biztosítja majd.

Az iparosítással párhuzamosan *be kell fejezni a mezőgazdaság szocialista átszervezését, a kollektív gazdaságokat gazdaságilag is meg kell szilárdítani, a termékbőség érdekében.* A mezőgazdaság rohamos fellendülése szintén fontos feltétele a szocializmus anyagi-technikai bázisa megteremtésének.

A döntő feladat a kollektív gazdaságok fejlesztése, amelyek egyre vonzóbbakká válnak a még egyénileg dolgozó 680 ezer család számára. A nagyüzemi termelés kialakítása és megszilárdítása alapján *a mezőgazdasági termelést 1965-ig jelentősen, 70—80 százalékkal akarják növelni.* Ez az ütem óriási. A Szovjetunióban hét év alatt 70 százalék, hazánkban 32 százalék a mezőgazdasági össztermelés felfutásának tervezett üteme.

A román népgazdaság fejlesztésének terve azonban biztosítja e nagy fellendülés feltételeit is. A gyorsan fejlődő ipar lehetővé teszi, hogy 1965-ben már 150 ezer (15 lóerőre számítva) traktor, 70 ezer vetőgép, 43 ezer gabonakombájn és számtalan egyéb gép végezze jobb minőségben a szán-

Digitized by Google

tóföldi munkákat. Jelentősen fokozódik a műtrágyaellátás is. 1965-ben nyolcszor annyi műtrágyát szórnak a földekre, mint 1959-ben.

A termelés nagyarányú növelésének és a kollektív gazdaságok megszilárdításának fontos feltétele az a folyamat, amely már megkezdődött a nagy, optimális területű üzemek kialakítására. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy legjobb eredményeket az 1500—2000 hektár földterülettel rendelkező kolhozok érik el. Természetesen a természeti gazdasági körülmények és a termelés jellege befolyásolja az optimális üzemnagyságot. Ez az egyesülési folyamat azért is hasznos, mert megszilárdítja a falvak egységét és ezzel erősödnek a szocialista termelési viszonyok is.

A 70—80 százalékos össztermelés felfutását továbbá azzal biztosítják, hogy *összpontosított erőkkel fejlesztik az állattenyésztést.* Említettem már, hogy Romániában az átszervezés időszakában is gyorsan nőtt az állatállomány, nem következett be olyan ideiglenes visszaesés sem, mint amit hazánkban jelenleg tapasztalunk. Reális alapja van tehát annak, hogy az elkövetkező öt évben szarvasmarha állományukat 4,45 millióról 5,8 millióra, a juhok számát 11.2 millióról 13 millióra, a sertésállományt pedig 4,3 millióról 7,5 millióra emeljék. A szántóföldi termelés gyors növekedése biztosítja ehhez a megfelelő takarmányalapot.

A mezőgazdasági termelés belterjesebbé válását szorgalmazzák az ipari növények, a zöldségfélék, a gyümölcs- és a szőlőtermelés nagyobbütemű fejlesztésével. Ez azért fontos, hogy zavartalan legyen a dolgozók mezőgazdasági termékekkel történő bőséges ellátása.

A szocialista állam továbbra is hathatósan segíti a paraszti kollektív gazdaságokat. A tervidőszakban 23 milliárd lejt fordít mezőgazdasági beruházásokra. Ez kétszerese annak, mint amit az előző időszakban juttatott az állam a mezőgazdasági termelőerők fejlesztésére. A megerősödő szocialista gazdaságok felhalmazása is nagyobb lendületet vesz és számítanak arra, hogy ebből is körülbelül 11 milliárd lej értékű saját beruházás szolgálja a termelőerők fejlesztését.

Az ipar és a mezőgazdaság fejlesztésének grandiózus terve lehetővé teszi, hogy *a dolgozók életszínvonala is nagy ütemben emelkedjen.* Az ipari és a mezőgazdasági termelés tervezett üteme nagyobb, mint a Szovjetunióban és egy sor népi demokráciában. Ez a nagy fejlődési ütem azonban reális, az arányok megfelelnek a lehetőségeknek és a szocializmus gazdasági törvényei követelményeinek, ezért széles alapot teremtenek a fogyasztás, a népjólét növekedése számára is.

A fogyasztási alap a 6 éves tervben 60—70 százalékkal nő. Ezen a szilárd alapon a munkások reálbérét 40—45 százalékkal, a parasztság reáljövedelmét pedig 40 százalékkal tudják emelni 1965-ig 1959 második felének színvonalához képest. Természetesen a társadalmi juttatások továbbra is jelentős szerepet játszanak a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának emelésében. Anélkül, hogy ennek tényeit részletesen ismertetném, csak

Digitized by Google

két dolgot szeretnék megemlíteni. Az egyik a lakáskérdés megoldása. A baráti román nép állama is óriási erőfeszítéseket tesz e fontos társadalmi szükséglet kielégítésére. Állami erőből 1965-ig 9 millió négyzetméter lakóterületet építenek fel, ami megfelel 300 ezer magasabb kényelmet biztosító és jobb minőségű lakásnak. Ez a lakásmennyiség háromszorosa annak, amit az előző 6 évben létesítettek. A másik fontos tényező, hogy az állam fokozottabban vállalja magára a közoktatás költségeit. Amellett, hogy 15 ezer tantermet és 15 ezer férőhellyel diákotthonokat épít, ez évben bevezetik az általános iskolákban az ingyenes tankönyv ellátást, s később ezt kiterjesztik valamennyi tanesz-közre.

A népgazdaság egészséges fejlődése már a terv megvalósítás kezdetén lehetővé tette az életszínvonal jelentős emelését. Júliusban emelték a mérnökök, technikusok, mesterek gazdasági és műszaki vezetők valamint a tudományos kutatók és tervezők fizetését átlag 20 százalékkal. Ugyanakkor széleskörű árleszállítást is hajtottak végre. Augusztustól kezdve 1100 árucikket vásárolhatnak olcsóbban a román dolgozók, ami évente 1 milliárd lej megtakarítást jelent a lakosságnak.

A NÉPGAZDASÁGFEJLESZTÉS TÁVLATI 15 ÉVES PROGRAMJÁNAK IRÁNYVONALAI

Még lenyűgözőbb az a perspektíva, amelyet a Román Munkáspárt III. kongresszusa a 6 éves terv alapján 1975-ig felvázolt. Ez már a kommunizmusra való fokozatos áttérés kezdete. A gazdasági élet erőteljes fellendülését mindenekelőtt a főbb ipari termékek előirányzott termelési színvonalában szemlélhetjük.

E vázlat szerint az ipar összes termelése meghatszorozódik. Az évi átlagos növekedési ütem 12 százalék körül alakul. Ez a fejlődés lehetővé teszi, hogy a román népgazdaság fölzárkózzon a gazdaságilag fejlett országokhoz, amelyek a világon a legmagasabb

Termék	Mértékegység	1959	1975	Színvonal 1975-ben 1959-hez viszonyítva
Villamosenergia	milliárd kwó	6,8	65—70	9,5—10,3-szeres
Acél	millió to	1,4	7,5*	kb. 5,3-szeres
Műtrágya (hatóanyag)	ezer to	52,0	1500—2000	29—38-szoros
Cement	millió to	2,85	14—15	4,9—5,3-szeres
Szövetek	millió m^2	287,0	1200—1300	4,2—4,5-szeres
Lábbeli	millió pár	28,2	80—85	2,8—3,0-szoros
Hús	ezer to	241,0	1200—1400	5,0—5,8-szeres
Fogyasztásra szánt tej	ezer hl	1 235,0	13 000—15 000	10,5—12,1-szeres
Étolaj	ezer to	60,0	350—400	5,8—6,7-szeres
Cukor	ezer to	242,0	1100—1300	4,5—5,4-szeres

* Már 1970-ben

Digitized by Google

életszínvonalat biztosítják a dolgozóknak. Elég néhány adatot ismertetni az 1975-ben elérhető 1 főre eső fogyasztásról. Húsból évente átlagosan 65—70 kg-ot, tejből 350—380 litert, cukorból és édességekből 35—40 kg-ot, 3,5—4 pár cipőt, 50—55 m^2 textilanyagot fogyaszthat majd egy-egy dolgozó.

Természetesen ezek a termelési irányelvek — bár sokoldalú tanulmányok alapján állították össze — még a részletes kidolgozás során pontosabban kirajzolódnak. Lehetőség van még nagyobb tartalékok feltárására is. Ez a program csak a főütemet, az arányokat és a szinteket vázolja, és ez megfelel a román népgazdaság folytonosan növekvő gazdasági lehetőségeinek és szükségleteinek.

*

Románia dolgozó népe óriási lelkesedéssel fogadta ezeket a terveket, amelyek ragyogó távlatokat nyitnak meg a gyors felemelkedés előtt. A tervek megvalósításának legfőbb biztosítéka az a teljes egyetértés, amely a kongresszusi felszólalásokban is megnyilvánult, s amely korábban is kifejezésre jutott az Irányelvtervezet országos vitájában.

Ezek a tervek valóban *a tömegek aktív részvételével születtek meg.* A terv kétéves előkészítő munkálataiban az állami tervező és gazdasági szerveken kívül több mint 20 ezer szakember, mérnök, tudós, ipari és mezőgazdasági élmunkás vett részt. Az országos tervvitában pedig 5 millió ember érdeklődése mellett 285 ezer dolgozó szólalt fel és 65 ezer javaslat hangzott el, amelyek a népgazdaság belső tartalékait tárták fel.

A tömegek aktív részvételének másik jelentős megnyilvánulása a széleskörű szocialista munkaverseny. A szakszervezet felhívására például 1960-ban 19 iparvállalat és 6 állami gazdaság vállalta 1,2 milliárd lej megtakarítását. A kongresszuson ismertetett munkasikerek arról tanúskodnak, hogy a dolgozók ezeket a vállalásokat teljesítik, sőt túl is fogják teljesíteni.

E grandiózus terv megvalósításának legfőbb politikai biztosítéka a Román Munkáspárt szilárd egysége, és összeforrottsága a néppel, a Román Népköztársaság szoros kapcsolata a szocialista tábor többi országaival. Ez az egység és összeforrottság megnyilvánult a kongresszuson is.

A román nép ragyogó sikereinek, fejlődése nagyszerű perspektívájának örül az egész szocialista tábor. Eredményeik hozzájárulnak a mi előrehaladásunkhoz is, erősítik az egész szocialista tábort és a békét.

Kahulits László

Elnökválasztás az Egyesült Államokban

Dwight D. Eisenhower ez év december végén kiköltözik a Fehér Házból. Január 1-én már új lakója lesz az elnöki palotának. A választói joggal bíró több mint 100 millió amerikai állampolgár közül 60—65 millió november 8-án választ 437 képviselőt és 33 szenátort (a szenátus egy harmadát újítja meg). De az amerikai viszonyok között a köztársaság elnökének a megválasztása a

Digitized by Google

döntő. A választó csak a demokrata vagy a republikánus jelöltre szavazhat, harmadik jelölt nincs. És a nemszavazók száma állandóan növekszik. 1916-ban még a jogosultaknak 72 százaléka szavazott, a legutóbbi elnökválasztáson már csak 60 százalék, az elnökválasztások közötti képviselőválasztásokon pedig még 40 százalék sem.

A két pártnak nincs tulajdonképpeni tagsága, csak választói vannak. Marx: A polgárháború Franciaországban című tanulmányában írta: „Sehol sem alkotják a »politikusok« a nemzetnek jobban elkülönített és hatalmasabb rétegét, mint éppen Észak-Amerikában. Itt mindkét nagy pártot, melyek felváltva vannak uralmon... olyan emberek irányítják, akik a politikából üzletet csinálnak, akik az Unió és az egyes államok törvényhozó testületének mandátumaira spekulálnak, vagy akik abból élnek, hogy pártjuknak agitálnak és annak győzelme után jutalmul állást kapnak... két nagy politikai spekulánsokból álló bandát látunk, akik felváltva veszik birtokukba az államhatalmat és a legkorruptabb eszközökkel és a legkorruptabb célokra zsákmányolják ki azt..."[1]

Az amerikai kétpártrendszerről 90 évvel ezelőtt adott marxi jellemzés pontosan ráillik a mai állapotokra is. A pártgépezetek segítségével korrumpálják a városi, az állami, a szövetségi tisztviselőket, és biztosítják részükre a kisebb-nagyobb koncokat, a nagy trösztök számára pedig az óriási jövedelmet. Az Egyesült Államok egy szenátusi bizottsága megállapította, hogy évente 15—28 milliárd dollár a titkos lottózásból, kártyabarlangokból, lóverseny- és sportfogadásból, továbbá leánykereskedelemből eredő jövedelem. A választások — akár városi, akár állami vagy szövetségi választásokról van szó — vérre mennek. A trösztök minden áldozatot meghoznak, hogy az ő pártjuk kerüljön hatalomra, mert így biztosíthatják maguknak a kormány-megrendelések oroszlánrészét.[2] Az alsóbb rétegekben pedig állásokról van szó. Így például a választásokon több mint negyvenezer postamester állása forog kockán. Egy-egy választás után sok százezer állás cserél gazdát. Ezért a birtokon belüliek harcolnak, hogy pártjuk hatalmon maradjon, a kívül állók pedig, hogy az ő pártjuk kerüljön hatalomra.

A pártkongresszuson megtörténtek a jelölések. A két párt választási gépezete működni kezd: számba veszi a választási körzet lakóit. Megindul a személyes agitáció, az ígérgetés, a fenyegetés. A jó körzeti vezető a választás előtti héten már pontosan tudja, hányan szavaznak az ő pártjára, hányan a másikra, és kik azok, akik még nem döntötték el, hogyan szavazzanak, vagy egyáltalán szavazzanak-e.

Az eddigi tapasztalatok szerint demokratának vallja magát a választók 45 százaléka, köztársaságinak 30 százaléka, a többi 25 szá-

[1] Marx: Polgárháború Franciaországban Marx—Engels válogatott Művek I. köt. 464—465. old.

[2] Az USA közvetlen hadikiadásai 46 milliárd dollárra rúgnak. Ebből mintegy 25 milliárdot fizeti ki a hadiipar monopolistáinak.

Digitized by Google

zalék pedig „független". A harc főleg ezek megnyeréséért folyik.

*

Ez a kérdés ma nemcsak az amerikai, hanem a világ igen sok országának közvéleményét foglalkoztatja. Száz- és százmillió ember szeretné, ha olyan ember kerülne a Fehér Házba, aki véget vet a fegyverkezési hajszának, a hidegháborúnak, megegyezésre törekszik a Szovjetunióval a leszerelés kérdésében és segítené megteremteni a szocialista és a kapitalista világrendszer békés egymás mellett élését.

Van-e erre kilátás? Helyes-e az a felfogás, hogy semmi különbség sincs a két párt között, hogy teljesen mindegy, melyik párt jelöltjét választják meg. Ez nincs így. Az sem igaz, hogy a Köztársasági Párt a nagytőkések, a Demokrata Párt pedig a kisemberek pártja. A demokrata Franklin D. Roosevelt például nemcsak képviselte a nagytőkét, hanem maga is nagyon gazdag volt. „Nincs az Egyesült Államokban — mondotta — még egy ember, aki szilárdabban hinne a magántulajdonban, a profitrendszerben, mint én... Az általam vezetett kormányzat mentette meg a magánvállalkozást, a profit rendszerét, amelyet mások a romlás szélére juttattak..." Igen, Roosevelt megmentette a kapitalista rendszert, de évégből elnökségének első időszakában, a tömegek nyomására, olyan intézkedéseket, törvényeket fogadtatott el, amelyek a dolgozó nép javát szolgálták (munkanélküli segély, nyugdíj, a szervezkedés törvényes védelme, diplomáciai kapcsolat a Szovjetunióval).

Kétségtelen, hogy *az amerikai monopoltőke mindkét pártot támogatja és befolyásolja.* A Rockefeller és a Du Pont dinasztia milliókat ad a republikánusok kaszszájába, és Nixon politikai pályafutását a californiai pénzügyi érdekeltségnek, a Bank of Americának, a legnagyobb aktívával rendelkező amerikai banknak köszönheti. Eisenhower 1956. évi megválasztására 120 millió dollárt költöttek a hatalmas pénzügyi körök. Megérte, mert az évi 40 milliárd dolláros hadiköltségvetésből ők kapták a megrendelések zömét.

A demokratáknak is megvannak a monopolista patronusai, Roosevelt, különösen azonban Truman elnöksége alatt a Morgan-bankház volt a fő támogatójuk és haszonélvezőjük. Ez a kapcsolat még ma is fennáll. A Demokrata Párt főkolomposa, Harriman, a Morgan-csoport vezető embere.

A monopolistáknak igen jelentős szerepük van a kormányban. Az Eisenhower-kormányzat 270 irányító politikai funkcionáriusa közül 150 aktív nagytőkés. Az elnöknek kevés szava van. A politikai irányvonalat egy szűk klikk szabja meg. És ha Eisenhower egy-egy sajtóértekezlet alkalmával leírt szöveg nélkül volt kénytelen válaszolni az újságírók kérdéseire és a monopolistáknak nemtetsző dolgot talált mondani, másnap már jött a „félreértett" válasz helyreigazítása. Az elnök több időt tölt a golfpályán és pihenő-szabadságon, mint a Fehér Házban. A legfontosabb külpolitikai kérdésekben a különböző kormánytisztségeket betöltő nagytőkések és a Pentagon tábornokai döntenek. Így volt ez Truman elnöksége alatt, így van ez most is.

A Köztársasági Párt készen

Digitized by Google

kapta Trumantól és külügyminiszterétől, Achesontól a hidegháborús politikát, csak módosította időnként, ahogy az imperialisták érdekei megkívánták. Dulles nem elégedett meg Truman „feltartóztató" politikájával, ő már a szocializmus „visszaszorításáról", a szocialista országok „felszabadításáról" beszélt és eszerint cselekedett is. Fokozták a támaszpontok építését a szocialista tábor körül, léggömbök ezrei szórták a röpcédulákat a szocialista országokra; a kémszervezetet évi 3 milliárd dolláros költségvetéssel dolgozó, 100 000 embert foglalkoztató óriási gépezetté duzzasztották fel.

1956-ban áttértek a még agresszívebb politikára, a „háborús szakadék szélén való egyensúlyozásra". Veszedelmes szakasza volt ez a hidegháborúnak. Kívülről szervezték, pénzelték és irányították a magyarországi ellenforradalmat; nukleáris bombákkal felszerelt repülőgépek röpködtek állandóan Nyugat-Európa országai felett s a Szovjetunió határai mentén; megszállták Libanont; az amerikai hadiflotta védelme alatt Csang Kaj-sek agresszív cselekményeket követett el Kína ellen stb. És ha mindezek ellenére nem tört ki az új világháború, az az erőviszonyokban beállt változásoknak, a Szovjetunió határozott békepolitikájának, hatalmas haditechnikai és gazdasági erejének, a szocializmust építő békés államoknak és a békeszerető népeknek köszönhető.

A Demokrata Párt Los Angeles-i kongresszusán a párt hivatalos szónoka, Church szenátor többek között a következőket mondta: „az Eisenhower-kormányzat alatt... zsarnokoknak udvariaskodtunk, mintha azok a szabadság bajnokai lennének. Kitüntetéseket tüzdeltünk az argentin Peron és a venezuelai Jimenez mellére, és amikor ezeket kikergették országukból, meglepődtünk azon, hogy Caracas utcáin megkövezték alelnökünket.

Fegyverrel láttunk el más zsarnokokat, így például Batistát Kubában, aki azokat saját népe ellen fordította és most kétségbeesetten nézzük a havanai tömeggyűléseket, amelyeknek jelszava: gyűlöld a jenkiket!... Segítettünk felfegyverezni a fasiszta Francot... s a világ csodálkozva tette fel a kérdést, hogy még mindig a szabadság hívei vagyunk-e?"

A választási hadjáratban az ellenfelek olykor az igazságot is megmondják egymásnak.

Church szenátor beszélt még a „gennyes sebekről" is. „Nyomortanyák lepik el városainkat. Gépkocsijaink torlódnak az utakon, s ugyanakkor közlekedési eszközeink 20 évvel elmaradtak, mert nincs pénz a fejlesztésükre. A közoktatással bajok vannak. Nincs elég iskola. De Church nem beszélt azokról a munkásmozgalom ellen irányuló törvényekről, melyeket a Demokrata Párt kezdeményezett és amelyeket Eisenhower csupán szentesített.

A nagyhangú kijelentésekből, az éles bírálatból azt a következtetést lehetne levonni, hogy alapvető kérdésekben folyik harc a két párt között. Nézzük csak meg, így van-e?

A két pártnak nincsenek demokratikusan működő szervezetei. A pártapparátust hivatásos politikus tartja kézben, ő nevezi ki az alsóbb egységek gépezetének vezetőit. A négyévenként

Digitized by Google

tartott országos kongresszus nem választ vezetőséget, egyetlen funkciója a választási platform elfogadása és a párt elnökjelöltjének megválasztása.

A köztársaságiak és a demokraták ez évi elnökjelölő kongresszusuk által jóváhagyott politikai platformjukban az amerikai népet a következő alternatívák elé állítják:

A köztársaságiak szerint az Egyesült Államok rendelkezik a világon a leghatalmasabb fegyveres erőkkel. A demokraták szerint viszont Eisenhowernek az a törekvése, hogy egyensúlyba hozza a költségvetést, ezzel katonai szempontból a második helyre szorította vissza az Egyesült Államokat.

A köztársaságiak büszkén állítják, hogy az elnök a „szabad" országok szövetségi rendszere révén visszaszorította a kommunizmust. A demokraták ezzel szemben rámutatnak, hogy Eisenhower külpolitikai balfogásai meggyengítették ezeket a szövetségeket, az Egyesült Államok vezető szerepét és világszerte csökkentették az Egyesült Államok tekintélyét.

Ami a gazdasági kérdéseket illeti, a köztársaságiak bizonygatják az amerikai népnek, hogy a gazdasági élet rendkívüli mértékben fellendült, hogy az egyéni jövedelem és a foglalkoztatottság csúcsszínvonalat ért el. A demokraták viszont azzal érvelnek, hogy a Szovjetunió még sokkal nagyobb viszonylagos haladást mutat fel, és a belátható jövőben túl fogja szárnyalni az Egyesült Államokat. A demokraták rámutatnak arra, hogy Eisenhower kormányzata alatt az utóbbi öt évben kétszer állt be gazdasági visszaesés, sok farmer tönkrement és hogy jelenleg 8 millió ember nem keresi m[illegible] a létminimumot. A Demokrata Párt azt ígéri, hogy ha hatalomra kerül, a dolgozók életszínvonalának emelkedését fogja biztosítani s a néger lakosságnak emberi jogokat. Míg a köztársaságiak azt állítják, hogy az Eisenhower-kormány fejlesztette az egészségügyi, oktatásügyi rendszert, a demokraták keveslik a szociális szolgáltatásokat és a közmunkákat.

Bár a republikánusok szerint az Egyesült Államok foglalja el a világon a vezető helyet a tudományos teljesítmények terén, a demokraták fenntartják, hogy a kormány átengedte a vezető szerepet a Szovjetuniónak. Nixon a jelöltséget elfogadó beszédében ígéretet tett, hogy ha a Fehér Házba kerül, „tovább építi" Eisenhower elnök alkotásait. Kennedy ezzel szemben kijelentette: „Véget kell vetni a Fehér Házban a nyolcéves kábultságnak és kényelmes alvásnak", s hozzáfűzte: az amerikai nép nem engedheti meg, hogy Nixon Eisenhower nyomdokaiba lépjen.

Legjelentéktelenebbek a két párt programbeli eltérései a külpolitikai kérdésekben.

Bár az erőpolitika sorozatos kudarcokat szenvedett, mindkét párt „az erő pozícióiból" kívánja a nemzetközi kérdéseket tárgyalni. Kennedy „a fegyver erejére, a gazdaság erejére és az eszme erejére" akar építeni. A leszerelés nem programja.

Mindkét párt platformja ellenzi, hogy „a mostani körülmények között" elismerjék a Kínai Népköztársaságot, vagy hogy az képviseletet kapjon az ENSZ-ben. Ámbár a demokratapárti program

Digitized by Google

hajlandó bizonyos közeledésre, ha Kína valamiféle biztosítékot szolgáltatna arra, hogy „tiszteletben kívánja tartani a nemzetközi kötelezettségeket".

Mindkét pártprogram segítséget ígér az újonnan függetlenné vált államoknak. Tudjuk, hogy ez a „segítség" mennyire önzetlen. Az imperialista „segély"-programok a megsegített államokat függő helyzetbe hozzák. De ezek nem akarnak dollárokért lemondani kivívott szuverenitásukról.

A Köztársasági Párt a segélynyújtás helyes módját magánberuházásokban és állami kölcsönökben látja. Ugyanakkor hangsúlyozza a további katonai segélynyújtás szükségességét is. A Demokrata Párt szeretné a katonai segélynyújtás helyett inkább a gazdaságit hangsúlyozni, mert ez felel meg a Demokrata Pártot támogató monopóliumok érdekeinek.

Nixon mondta 1948-ban: „Amerikában, szerencsére, mindkét pártnak lényegében azonosak az elvei, bizonyos hangsúlybeli különbséggel, amely majdnem teljesen a jelölt egyéniségével függ össze. Pártjaink olyan szervezetek, melyek révén hivatalba kerülünk — és ez is a szerepük, mert igen veszélyes volna, ha a két párt elvei annyira különböznének egymástól, hogy amikor az egyik után a másik kerül hatalomra, ez radikális változást jelentene". A két platform összehasonlításából valóban kitűnik, hogy azok lényegileg azonosak, és csak árnyalati különbségek vannak közöttük. Általában ezeket a különbségeket használják ki a versenytársak egymás ellen a választási hadjáratban. A jelenlegi kampányban azonban a demokraták jól kihasználhatják az Eisenhower-kormányzat külpolitikai válságát, amely a párizsi csúcsértekezlet meghiúsításával kezdődött, a Japánban, Törökországban, Laosban elszenvedett vereségekkel folytatódott.

*

A két párt júliusban megtartott kongresszusa nem okozott meglepetést. Mindenki jó előre tudta, kit fognak jelölni. A demokraták Los Angeles-i kongresszusán a tervezőknek volt ugyan néhány kellemetlen percük, amikor Adlai Stevenson mellett, aki kül- és belpolitikai kérdésekben a liberális álláspontot képviseli, a kongresszusi teremben és kívül nagyarányú tüntetés kezdődött. Majdnem fél órába tellett, míg az ülés elnökének sikerült rendet teremtenie.

Ezután már nem volt fennakadás. Minden pontosan a terv szerint történt. A legfontosabb államok szavazatait a bossok, a főnökök az előzetes megállapodás szerint szállították. A legöregebb politikai megfigyelők sem emlékeznek olyan kongresszusra, ahol ennyire szervezetten vonultak volna fel egy jelölt mellett az államok pártgépezeteinek főnökei.

A gépezet hibátlan működésében a Kennedy-családnak is érdeme volt; a három nővér, a két fivér, a sógorok és sógornők éjjel-nappal dolgoztak a delegációk között, míg a színfalak mögött a 200 millió dollárnyi vagyonnal rendelkező apa szerepelt.

Kennedy jelölésének érdekében összefogtak a legiparosodottabb államoknak a trösztök által irányított, régóta begyakorlott, korrupt politikai gépezetei; a hatalmas katolikus egyházi hierarchia, a szakszervezetek országos taná-

Digitized by Google

csának (AFL—CIO) és a bányászok szakszervezetének bürokráciája.

Kennedy már az első fordulóban megkapta a szükséges többséget: az 1520 szavazatból 806 esett rá. Pontosan annyi, amennyire számítottak. Alelnöknek, Kennedy javaslatára, Lyndon Johnson texasi szenátort, a szenátus demokrata frakciójának vezetőjét jelölte a kongresszus.

Sokan remélték, hogy a Demokrata Párt kongresszusa megteremti a feltételeit annak, hogy a választók milliói felsorakozzanak a *Köztársasági Párt ellen.* Abban bizakodtak, hogy a kongresszus olyan jelöltet választ, aki nyíltan kiáll a béke mellett, véget vet az óriási áldozatokat követelő, veszélyes hidegháborúnak, s a békés egymás mellett élésre törekszik. De a békeszerető tömegeknek csalódniuk kellett. Kennedy szenátor fegyverkezési követeléseivel túllicitálja a republikánusokat.

Az U—2-es és az RB—47-es provokációs kémrepülés, a csúcsértekezlet megtorpedózása, a tízhatalmi leszerelési bizottság munkájának lehetetlenné tétele, a Kuba függetlensége elleni beavatkozások, Herter és Eisenhower provokációs jegyzékei, melyek tervszerűen fokozzák a feszültséget — mindez megmozgatta az amerikai nép nagy többségét. A békés egymás mellett élést követelik. A demokraták platformja azonban nem törődik ezzel, nem a béke megteremtésének kérdésével, hanem a „nemzetvédelemmel" foglalkozik. A fegyverkezés jelentős növelését és a katonai erők átszervezését javasolja, továbbra is fenn kívánja tartani a külföldi támaszpontokat. A leszerelésről ugyanazokat a szólamokat hajtogatja, mint Eisenhower: előbb „a fegyverkezés ellenőrzése", csak azután a fegyverkezés és a haderők csökkentése. A demokraták beszélnek ugyan a szocialista világgal való versenyről, „tárgyalásokról" és „vitákról", de mindezt az „erő helyzetéből". Ellenzik a Kínai Népköztársaság elismerését és felvételét az ENSZ-be és kijelentik: „Várjuk azt a napot, amelyen Albánia, Bulgária, Csehszlovákia, Kelet-Németország, Észt- és Lettország, Litvánia, Magyarország, Lengyelország és Románia népe ismét szabad lesz. Minden tisztességes eszközzel azon leszünk, hogy meggyorsítsuk ennek a napnak az eljövetelét." Ezzel a politikával csak növelhetik a szakadékot, amely az amerikai dolgozók sok milliós tömegeit az uralkodó köröktől és kormányuktól elválasztja.

A Köztársasági Párt Chicagóban tartotta 27. kongresszusát. A napi sajtó megírta, hogy a kongresszus előtt és alatt valóságos cirkuszi légkört teremtettek a városban. Az ország legtekintélyesebb kapitalista lapja, a „New York Times" ezt írta: „A Conrad Hilton szálloda előtt egy ember röpcédulát osztogatott a republikánusok között. »Mi fog benneteket észretéríteni? Annyira megszállt benneteket a mindenható dollárimádat, hogy nem látjátok az írást a falon: Amerikának el kell buknia«."

„A republikánusok, mint Babilon gyermekei, nem törődtek a vészjóslattal, kimeresztett szemekkel nézték a felvonulást, melynek élén egy élő pártjelvény — kis elefánt, utána nagy teherkocsikon félmeztelen, vo-

Digitized by Google

nagló görlök, akrobaták, fekete, testhez simuló trikókban tetszelgő nagymamák és vadul táncoló fiatalok szerepeltek."

A cirkusz folytatódott a kongresszusi teremben, ahol minden küldött tudta, hogy ki lesz a jelölt. Ez eldőlt akkor, amikor Nixon elfogadta a legagresszívabb külpolitikát képviselő milliárdosnak, Rockefellernek a programját. Amikor Oregon állam kormányzója rövid jelölő beszéde végén kiejtette Nixon nevét, kitört az eleve megszervezett „spontán" lelkesedés. Nixon az első menetben nem kapta meg az összes szavazatokat. Louisiana delegációja 10 szavazatát Goldwaterre, a szélsőségesen jobboldali nevadai szenátorra adta, aki a platformbizottságban, de azon kívül is élesen ellenezte a Nixon—Rockefeller-féle javaslatokat. De végül is a fasiszta MacCarty híve, a kommunistafaló demagóg, a Bank of America, e hatalmas pénzügyi érdekeltség hű szolgája — Richard M. Nixon lett a Köztársasági Párt elnökjelöltje. Alelnökjelöltje pedig Henry Cabot Lodge, a bostoni arisztokrata, Eisenhower ENSZ-megbízottja, a hidegháború legszívósabb politikusa.

*

A választási hadjárat baljóslatú körülmények között kezdődött. 1960 első negyedében az ipari termelés az USA-ban 3 százalékkal csökkent. Május hóban az acéliparban egyharmada nem termelt. Az acéliparı szakszervezet 1 250 000 tagja közül 480 000 a munkanélküli. Hivatalos kimutatás szerint 4 és félmillió a munkanélküliek száma. Az autógyárak 10 százalékkal csökkentették a termelést, az autóüzemek egy része már csak 4 napot dolgozik, és némelyik le is állt. Több mint egymillió 1960-as gépkocsi van ugyanis raktáron. A részvények árfolyama esik. Az építkezési tevékenység 10 százalékkal alacsonyabb a vártnál.

A farmerek bevétele, amely 1959-ben 16 százalékkal volt kisebb, mint az előző évben, tovább csökken.

Senki sem tudná megjósolni a gazdasági válság kitörésének idejét és méreteit. Annyi azonban bizonyos, hogy lényeges javulás az elkövetkezendő hónapokban nem lesz, sőt talán még romlik is a helyzet. Ez pedig feltétlenül befolyásolni fogja a választás kimenetelét.

Az Eisenhower-kormány mindent elkövet, hogy a novemberi választások előtt javuljon a gazdasági helyzet. Az egyik rendszeresen megjelenő „bizalmas" kiadvány közli a tőkésekkel, hogy a kormány növeli a katonai megrendeléseket és soron kívül számos szerződést köt útépítésre, épületek, postahivatalok, katonai létesítmények építésére. Az olajimportot csökkentik, hogy „segítsék a hazai ipart" stb. Régi trükk ez, melyet a múltban is minden hatalmon levő párt alkalmazott, hogy hatalmon maradhasson: mert ha prosperitás van, ha „mindenkinek jól megy", akkor nem szavaznak az ellenpárt jelöltjére.

A választások külpolitikai konstellációja is kedvezőtlen. Az U—2 provokációs berepülése után a katonai támaszpontok veszélyben vannak. Norvégia és Pakisztán tiltakozott az ellen, hogy a területén levő támaszpontokat ilyen célokra felhasználják. A marokkói bázist fel kell adni. Az angol kormány a nép nyomására új szerződést köt az ameri-

Digitized by Google

kai támaszpontok használatára vonatkozóan. Dél-Korea, Li Szin Man elkergetése után már nem olyan biztos támaszpont, mint azelőtt volt. Veszélyben vannak a dél-vietnami és a japáni támaszpontok. Bajok vannak Törökországgal, Laosszal, Iránnal. Latin-Amerikában, melyet az USA hátországának tekint, erősödnek a függetlenségi tendenciák. Az idők jele, hogy olyan kis ország, mint Kuba 150 kilométerre az amerikai partoktól — dacol az amerikai imperializmussal.

Afrika népeinek imperialista-ellenes harcai, a független országok közös törekvéseinek fejlődése. Belga-Kongó felszabadulása súlyosan csorbítja az amerikai monopolista érdekeket és imperialista hatalmi pozíciókat.

Ezek a kérdések foglalkoztatják Washington külpolitikáját, feszültté teszik a választási kampány légkörét. A nagy monopolcsoportok — melyeknek egy része a Köztársasági Pártra, más része a Demokrata Pártra épít — az utóbbi hónapokban kierőszakolták a hidegháború felújítását. Részben közvetlenül, részben a katonai vezetők közvetítésével erős nyomást gyakoroltak a kormányra. A csúcsértekezlet meghiúsulása után hirtelen emelkedett a hadiipari részvények árfolyama. A hidegháború a monopolisták életeleme.

A választókat viszont éppen a béke kérdése foglalkoztatja. A néger népnek a faji megkülönböztetéssel szemben tanúsított egyre erősödő ellenállása napirendre tűzi az állampolgári jogok kérdését, és kétségtelenül heves vita tárgyát képezi majd a választási kampányban a monopóliumoknak a szakszervezetek ellen indított új támadása is.

Az Egyesült Államokban az elnökválasztás két szakaszban történik. Az első szakaszban a választók jegyzékére felvett állampolgárok a pártok elektoraira szavaznak. Államonként annyi elektor van, ahány szenátor és képviselő. (Az 50 államban 537.) Amely párt megkapja a szavazatok többségét, ezzel az illető államban az összes elektorokat megnyerte. A második szakaszban az elektorok szavaznak. Az az elnökjelölt győz, aki az 537 elektori szavazatból 269-et megszerez. Aritmetikailag analizálva a helyzetet, Kennedy megválasztását biztosra lehet venni. Johnson jelölésével Kennedy a maga számára biztosította a 11 déli állam 128 elektori szavazatát. A még hiányzó 141 szavazatot megkapja, ha az 5—6 legnagyobb ipari államban a választók többsége rászavaz. Erre minden lehetősége megvan Kennedynek, mert ezekben az államokban (California, Massachusetts, Michigan, Ohio és Pennsylvania), demokrata kormányzó és törvényhozó testület van hivatalban. New York az egyedüli a nagy ipari államok között, melynek republikánus kormányzója van (Rockefeller), de itt, különösen New Yorkban és az ipari városokban a Demokrata Párt apparátusa sokkal erősebb, mint a republikánusoké.

Kedvezően befolyásolhatja és több mint valószínű befolyásolja is Kennedy megválasztását a farmövezet „lázadása" a republikánusok ellen. Az egyik „farmer"-államban a június 28-án megtartott képviselőválasztáson hosszú-hosszú évek óta először győzött demokrata jelölt. Fokoz-

Digitized by Google

za Kennedy esélyét még az a tény is, hogy az 50 államból 34-ben demokrata kormányzó és 29-ben a törvényhozás teljesen demokrata ellenőrzés alatt van. 177 nagyvárosból 128-nak demokratapárti a polgármestere.

Nagy segítségére van a demokrata jelöltnek az, hogy a képviselőházban kétszer annyi a mandátuma, mint a republikánusoknak, a szenátusban pedig 66 demokrata és csak 34 republikánus szenátor ül. Másrészt Nixont a most hatalmon levő kormány egész országra kiterjedő hatalmas apparátusa segíti.

A szakszervezetek egy-két kivétellel a demokrata pártot támogatják, ami nemcsak azt jelenti, hogy a szakszervezeti tagok a Demokrata Párt jelöltjére szavaznak, hanem azt is, hogy a 15 milliós szakszervezet számtalan helyi szervezete, üzemi bizottsága agitál a jelölt mellett és többnyire maga finanszírozza a szakszervezet választási kampányát.

A választási hadjáratban a republikánusok felhasználják a vallási kérdést is. Az Egyesült Államoknak fennállása óta még nem volt katolikus elnöke. 1928-ban a Demokrata Párt katolikus jelöltje, Alfred Smith New York-i kormányzó ellen a republikánusok nagy hadjáratot vezettek. Ma a katolikus Keneddy ellen, országos méretekben, ilyen természetű agitációt nem fognak folytatni.[3] Ez azonban nem jelenti azt, hogy Nixonék ezt a kérdést nem fogják kihasználni. Az Egyesült Államokban még sok millió olyan protestáns él, akit egy katolikus jelölt ellen fel lehet sorakoztatni. Már sok helyen beszélnek arról, hogy ha a Demokrata Párt győz, Spellman bíboros lesz az igazi elnök.

*

Nixon tisztában van azzal, hogy Kennedynek helyzeti előnye van. A Demokrata Pártban regisztrált választók száma sokkal nagyobb, mint a republikánusoké. Ahhoz, hogy győzzön, Nixonnak meg kellene nyernie a választóknak azt a 25 százalékát akik függetlennek vallják magukat. A republikánusok a nép békeóhajára számítva, hangsúlyozni fogják a választási hadjáratban, hogy az első, a második világháború és a koreai háború demokrata kormányzat alatt kezdődött.

Nixon választási kampányának óriási összegek állnak rendelkezésére, Rockefeller, Mellon, Du Pont, a californiai, chicagói pénzügyi körök fedezik költségeit, amelyek ilyen elkeseredett harcban 150—160 millió dollárt is kitesznek.

A két platformban vannak bizonyos pontok, amelyek felvételére a nép tömeges megmozdulása kényszerítette a két párt vezetőit. A Demokrata Párt platformjában például a néger nép polgárjogairól szóló rész olyan pozitív, hogy ahhoz hasonlót még sem a demokraták, sem a republikánusok eddig nem fogadtak el. A kongresszus képtelen volt ellenállni a 18 milliós harcos néger nép elszánt küzdelme folytán keletkezett nyomásnak, melyet növelt a fehér lakosság fokozódó támogatása. A tömegnyomásnak tudható be az is, hogy az életbevágó szociális és gazdasági kérde-

[3] A katolikus egyház befolyása a nagyobb városokban jelentősen megnövekedett. Ma 16 000 temploma, 46 000 papja és 40 millió tagja van.

Digitized by Google

sekben is különösen a demokraták platformja bizonyos engedményeket tesz.

Az Egyesült Államok Kommunista Pártja nyilatkozatában megállapítja, hogy „ennél sokkal többet lehetett volna elérni, ha a tömegmozgalom egységesebb lett volna, ha a szakszervezetek vezetői és a többi opportunisták nem sorakoztak volna fel a hidegháborús erők mögé és nem dezorganizálták volna ezzel a szervezett munkásság sorait"...

„A Kommunista Pártnak és más baloldali erőknek nincs elnökjelöltje ebben a választásban, mert a jelölést az egyes államok választási törvényei lehetetlenné tették. A haladó erők azonban nem maradnak tétlenek ebben a választásban. Ott lesznek a felmerülő kérdések körüli harcokban. Agitálni fognak egy harmadik párt, a nép tömegpártjának létrehozásáért és ott lesznek a választási harcban résztvevő tízmilliók megmozdulásaiban. Ha elnökjelöltje nem is lesz a pártnak és a haladó erőknek, de bizonyos, erre kiválasztott területeken lesznek kommunista és baloldali jelöltek, nem azért, hogy elkülönüljenek a tízmillióktól, hanem azért, hogy egyesítsék azokat."

Mint láttuk: a két párt programja között nincs elvi különbség. A két jelölt között sincs. Annyi azonban bizonyos, hogy míg a Köztársasági Pártra a nyomást elsősorban a monopolisták gyakorolják, s ennek következtében politikája minden körülmények között az imperialisták politikája marad, a Demokrata Párt, melyről még sok millió ember azt hiszi, hogy a kisemberek pártja, érzékenyebben reagál a dolgozó nép nyomására, amely sok esetben liberálisabb politikát eredményezhet.

Péter József

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája*

Fontos feladatot végzett el Petrák Katalin és Milei György a Tanácsköztársaság szociálpolitikájára vonatkozó legfontosabb rendeletek, dokumentumok és cikkek összegyűjtésével. Gyűjteményes kötetük nagymértékben elősegíti a Tanácsköztársaság hű képének kialakítását.

A bevezető kiemeli, hogy a tanácshatalom rendkívül súlyos örökséget vett át a régi rendszertől. A dualista Magyarország szociális téren még burzsoá viszonylatban is elmaradott volt; a szociális helyzet javítása helyett a „kemény kéz" politikáját folytatta. Jellemző, hogy Magyarországon 1914-ben a baleseti- és betegbiztosítás mindössze a lakosság 6 százalékára terjedt ki, a világháború kitörése után pedig még rosszabbodott a helyzet: meghosszabbították a munkaidőt, eltörölték, vagy legalábbis csökkentették a munkaszüneti napokat, kiterjesztették a női és gyermekmunkát, megszüntették a munkavállalás szabadságát. A hadiüzemekben a munkásokra is kiterjesztették a katonai törvényeket. Önkényeskedtek a mezőgazdaság területén is, a katonának behívott szegényparasztokat gyakran arra kényszerítették, hogy fillérekért arassanak a nagybirtokosok földjén. Míg a katonák a fronton pusztultak, hozzátartozóik otthon nyomorogtak. Az állam által szűkmarkúan adott segélyből is levették a sápot a közvetítő szervek. A háború utolsó éveiben az ínség már nemcsak az alsó, de a középrétegeket is szorongatta. Nem tudott ezen a helyzeten változtatni az öt hónapig fennállott polgári demokratikus rendszer sem.

Ilyen körülmények között a Tanácsköztársaságnak szinte erejét meghaladó, óriási feladatokat kellett sürgősen megoldania. Rövid fennállása alatt a szociális intézkedések egész új rendszerét dolgozta ki, olyan körültekintéssel és hozzáértéssel, amelyről csak a csodálat és elragadtatás hangján lehet beszélni. A Tanácsköztársaság idején a szociális követelések megvalósítását az egész állam, az egész társadalom a maga ügyének tekintette; „A magánosok jótékonykodását és a kicsikart engedményeket felváltotta a proletárállam szervezett, az egész ország gazdasági erejére támaszkodó céltudatos tevékenysége".

A gyűjtemény dokumentumanyaga a Tanácsköztársaságnak a munkabérek és munkafeltételek

* Válogatott rendeletek, dokumentumok, cikkek. Sajtó alá rendezte és a bevezetőt írta: Petrák Katalin és Milei György.

Digitized by Google

javítására, a juttatások kiterjesztésére, a munkaképtelenek ellátására, az egészségügy és gyermekvédelem fejlesztésére, a lakásviszonyok rendezésére irányuló intézkedéseit mutatja be, minthogy ezek képezték a Tanácsköztársaság szociális tevékenységének leglényegesebb részét.

Az összegyűjtött dokumentumanyag bemutatja, hogy a *munkabérek javítását* a Tanácsköztársaság összekötötte a nyolcórás munkaidő törvénybe iktatásával és — először a magyar történelemben — általános bevezetésével. (Ez természetesen nem vonatkozhatott a mezőgazdasági idényjellegű munkákra.) A túlórázást csak kivételesen engedélyezték, akkor is olymódon, hogy a munkaadónak 50 szazalékos, illetve két túlórán felül 100 százalékos túlórapótlékot kellett fizetnie. A munkabéremelést az „egyenlő munkáért egyenlő bért" elve alapján hajtották végre. A kötet bevezetője szemléletesen mutatja be, hogy a Károlyi-kormány időszakához viszonyítva a vasiparban 38—91 százalékos, egyes iparágakban (például a dohány-, a vegyészeti és textiliparban) pedig 100 százalékos volt a béremelés. Ezzel szemben a tőkések már az ellenforradalom első napjaiban, a rohamosan növekvő infláció idején, 40—50 százalékos bércsökkentést hajtottak végre. A munkabér a Tanácsköztársaság idején a létminimumnak több mint 78 százalékát érte el, szemben az 1914. évi 75 százalékkal és az ellenforradalom idején, 1919. decemberében kialakult 30 százalékkal.

A Tanácsköztársaság sokat tett a legkiszolgáltatottabb népréteg, a falusi agrárproletariátus életszínvonalának felemeléséért. Intézkedés történt a mezőgazdasági munkások napibérének és az aratómunkások bérének felemelésére. Az utóbbiak a learatott gabonának $^1/_8$ részét kapták, azonkívül 1200 négyszögöl felszántott és bevetett tengerifőldet, teljes ellátást az aratás ideje alatt stb. A volt gazdasági cselédek helyzeten sokat javított a termelőszövetkezetek megalakulása. A szocializált gazdaságokban is kollektív szerződés biztosította a cselédek járandóságát. Az akkori helyzetben, amikor a cselédeknek még semmi tartalékuk nem volt, fel sem vetődhetett a mai munkaegység szerinti elosztás gondolata. A szerződés nem teljesítmény, hanem munkakör szerint határozta meg a termelőszövetkezeti tagok bérét. Ez területenként némileg eltérő volt, de általában, teljes munkabírásu emberek esetében, elérte az évi 1000—1200 korona készpénzt és a 24 mázsa gabonát. Ehhez még 2000 négyszögöl szántó és 300 négyszögöl kertiföld, továbbá különféle állattartás és egyéb juttatás is járult. Helyes lett volna, ha a kötet szerkesztői utaltak volna arra, hogy az élelmezési nehézségek miatt a mezőgazdasági dolgozók nem kaphatták meg teljes gabonajárandóságukat, s ezért a fejadagon felül járó mennyiséget készpénzben fizették ki nekik.

A szerzők helyesen mutatnak rá, hogy bár ezek az intézkedések nem ellensúlyozhatták a Tanácsköztársaság agrárpolitikájának hibáit, mégis azt bizonyítják, hogy a proletádiktatúra alatt a szegényparasztság helyzete lényegesen javult.

Kedvezően rendezte a tanácskormány a közalkalmazottak fi-

Digitized by Google

zetését is. Az emelés mértékét a szolgálati évek számától, valamint a szakképzettségtől tette függővé. A statisztikai adatok szerint a Tanácsköztársaság ideje alatt 84 százalékkal emelkedett a tisztviselők átlagbére 1918. decemberéhez viszonyítva.

Gondoskodott a tanácskormány a hadbavonult proletárokról is. A Forradalmi Kormányzótanács LXXXVI. sz. rendelete kimondta, hogy a vörös katonák családtagjai havonként és személyenként 100 korona hadisegélyben részesülnek. Május 2-től kezdve havi 600 koronát kapott minden vörös katona munkabérmegtérítés címén, a nemtényleges katonák pedig 1200 koronát kaptak.

A Tanácsköztársaság nagyot alkotott a társadalombiztosítás terén is. A proletárforradalom előtt a biztosítás még a munkásosztálynak is csak egy részére, az agrárproletariátusnak pedig csak elenyésző töredékére terjedt ki, a biztosítási szolgáltatások pedig elégtelenek voltak. A proletárállam kezdte meg az egységes, általános munkásbiztosítás kiépítését. A munkásbiztosítási intézményeket — amelyekből kiszorították a tőkések képviselőit — közvetlenül a proletariátus ellenőrzése alá helyezték. Már 1919. március 29-én megjelent a rendelet minden köz- vagy magánszolgálatban álló munkás kötelező biztosításáról. A rendelet szerint a táppénz a betegség első négy hetében az átlagos napibér 60 százaléka, négy hét után 75 százaléka; családfenntartónak a 26. hét lejártától kezdve az átlagos napibér teljes összege járt. Különösen nagy figyelmet fordítottak a dolgozó anyákra. A gyermekágyi segély az átlagos napibér teljes összege volt. A nem biztosított családtagoknak szülés esetén napi 3 korona segélyt fizettek. A biztosított nő a terhesség utolsó négy hetében terhességi segélyként megkapta átlagos napibérének teljes összegét. A baleseti sérültek teljes munkaképtelenség esetén fizetésük 66 százalékában részesültek. munkaképességük részleges elvesztése esetében pedig rokkantságuk arányában kártalanították őket.

1919 júniusában — Magyarország történetében először — kiterjesztették a betegségi és balesetbiztosítást az akkor legszélesebb és egészségügyi szempontból leginkább elhanyagolt társadalmi rétegre, a mezőgazdasági munkásokra is. A rendelet a munkásokéval egyenlő szolgáltatásokat nyújtott számukra, s lehetővé tette a kisgazdáknak is, hogy betegség és baleset ellen önkéntesen biztosíthassák magukat és családtagjaikat.

A tanácskormány volt az első olyan kormányzat Magyarországon, amely a dolgozók egészségügyének intézését állami feladatnak tekintette. Az egészségvédelmi intézményeket kivette a magánvállalkozók és társadalmi szervek kezéből, állami irányítás alá helyezte őket, s kiépítette az egészségügy egységes szervezetét. 1919. áprilisában köztulajdonba vették a kórházakat, rendelő- és gondozó-intézeteket, a szanatóriumokat, a gyógyszervegyészeti üzemeket, gyógyszertárakat, fürdőket és gyógyfürdőket. Megvalósult az ingyenes orvosi és kórházi kezelés, a díjtalan gyógyszerellátás. Rendeletet hoztak arra, hogy össze kell gyűjteni a lakosság életviszonyaira, valamint az üzemek egészségügyi helyzetére

Digitized by Google

vonatkozó adatokat, hogy a felmérés után tovább javítsák a fennálló viszonyokat. A betegségek megelőzésére lehetővé tették, hogy a leginkább rászoruló dolgozók évi fizetett szabadságukat üdülőkben töltsék el. E célra igénybevették nemcsak a régi üdülőket, penziókat, hanem a tőkések villáit is.

A Tanácsköztársaság megtett minden lehetőt a lakásnyomor enyhítésére. Március 26-án — néhány nappal a hatalom átvétele után — elrendelte a lakóházak társadalmi tulajdonba vételét. A rendelet nem érintette azokat a családi házakat, melyeket a tulajdonos maga épített és családjával maga lakott. A lakbérfizetési kötelezettségeket mindenkire kiterjesztették, a bérházak volt tulajdonosaira is. A lakásüzérkedés megszüntetése végett a Kormányzótanács a korrupt lakáshivatal helyett létrehozta a Központi Lakásbizottságot (később az a Népgazdasági Tanács lakásügyi főosztályává vált) és élére a proletárhatalomhoz hű embereket állított.

A proletárhatalom azon fáradozott, hogy a pincelakásokból, a zsúfolt, egészségtelen tömegszállásokból minél több proletárt helyezzen egészséges, napfényes lakásba. Ezért elrendelte, hogy minden felnőtt személy egy szobát és minden család legfeljebb három szobát lakhat. A felszabaduló lakásokat központilag osztották el. Előnyben részesültek a családos vörös katonák, a sokgyermekes proletárcsaládok. A legszegényebb és a háború által leginkább sújtott néprétegek helyzetének könnyítésére 20 százalékkal csökkentették az évi 2000 koronánál alacsonyabb lakbéreket és az albérleti díjakat, s elengedték a háború alatt elszaporodott lakbérhátralékokat. Nagy gondot okozott a munkásoknak a bútorhiány is. A Központi Bútorelosztó Hivatal zár alá vette a bútorkereskedésekben, raktárakban, gyárakban, műhelyekben levő bútorokat, valamint a burzsoázia által elhagyott lakások bútorkészletét, és utalvány alapján szétosztotta a legszükségesebb bútordarabokat a rászorulóknak.

A proletárállam mélységes humanizmusának legragyogóbb példája, a Tanácsköztársaságnak az az erőfeszítése, hogy az ifjú nemzedék gyermekkorát minél boldogabbá tegye. A gyermekvédelmet az állam teljes egészében a maga feladatának tekintette, minden idetartozó ügyet egységesen a Népjóléti és Munkaügyi Népbiztosság intézett, de munkáját az összes többi népbiztosság támogatta. A gyermekvédelem szorosan összefonódott az anyavédelemmel. A tanácskormány a társadalombiztosításon túlmenően külön segélyt nyújtott a terhes és szoptatós asszonyoknak, s nagy gondot fordított arra, hogy megtanítsa őket a gyermekgondozás ismereteire. Nagy szerepet kaptak a gyermekvédelemben — különösen a betegségek megelőzésében — az iskolák. Minden iskolában egy-egy pedagógus kizárólag a gyermekek szociális ügyeivel foglalkozott. Kiépítették az iskolaorvosi hálózatot. Rendeletet adtak ki, hogy minden fogorvos — megfelelő díjazás fejében — köteles saját rendelőjében napi 2 órán át kezelni a hozzá utalt gyermekek fogait. A Margitszigetet és a nagyobb magánkerteket megnyitották a gyerme-

Digitized by Google

kek előtt. Féltő gonddal és szeretettel foglalkoztak a beteg gyermekekkel, biztosították a kórházi vagy szanatóriumi ápolásukat. A Svábhegyen erdei iskolát hoztak létre.

A kötet dokumentumanyaga szinte teljes egészében tartalmazza a Tanácsköztársaság szociálpolitikájára vonatkozó fontosabb rendeleteket, s függelékül gazdag gyűjteményt közöl a Tanácsköztársaság sajtójának idevonatkozó cikkeiből. Jól használható jegyzetek, tárgymutató, eseménynaptár és bibliográfia egészíti ki a gyűjteményt.

A kötet címével kapcsolatban felmerülhet a kérdés, vajon helyes-e a Tanácsköztársaság szociális és egészségügyi intézkedéseire a „szociálpolitika" kifejezést alkalmazni, hisz a szociálpolitika burzsoá fogalom. A szociálpolitikának a kapitalista államokban az a feladata, hogy tompítsa az osztályharcot, kendőzze a tőke és a munka közötti kibékíthetetlen ellentmondásokat. A burzsoá szociálpolitika egyben arra szolgál, hogy olyan illúziókat keltsen, mintha a burzsoá állam osztályfeletti szerv volna, amely áldásos tevékenységet végez. Már Marx és Engels, majd Lenin világosan megmutatta, hogy a tőkés állam semmiféle engedménye, semmiféle szociálpolitikája nem szüntetheti meg a munkásosztály, a dolgozó nép kizsákmányoltságát, ennek csakis a proletariátus hatalmának kivívása, a termelőeszközök társadalmi tulajdonba vétele vet véget.

Mint erre a kötet szerkesztői bevezetőjükben rámutatnak, gyökeresen más a „szociálpolitika" tartalma és célja a szocialista országokban. A szocialista állam nemcsak bérügyi, munkavédelmi, egészségügyi, szóval: a szó régi értelmében vett „szociálpolitikai" intézkedéseivel, hanem egész tevékenységével, a szocialista népgazdaság megteremtésével a tömegek növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek mind tökéletesebb kielégítését szolgálja. Így a szocialista állam vonatkozásában tulajdonképpen nem beszélhetünk „szociálpolitikáról". Ezért — úgy gondolom — helyesebb lett volna, ha a könyv szerkesztői nem használják a címben a „szociápolitika" kifejezést, bár ezt némileg indokolja az, hogy 1919-ben ezzel a szóval jelölték az állami szerveknek a szociális gondoskodás körébe eső elveit és intézkedéseit.

A szerkesztők igen hasznos munkát végeztek a dokumentumok összegyűjtésével, válogatásával és közrebocsátásával. Emeli a kötet értékét a rövid bevezető tanulmány, amelyben a szerkesztők elemzik a dualista Magyarország szociális helyzetét, a magyar szociálpolitika kialakulását és méltatják a Tanácsköztársaságnak az örökölt súlyos szociális bajok leküzdésére és a háború ütötte sebek begyógyítására tett hatalmas erőfeszítéseit. Helyes az is, hogy a kötetben számos adatot közölnek arra vonatkozóan, hogy a Tanácsköztársaságot vérbe fojtó ellenforradalom hogyan hatálytalanította az első magyar proletárdiktatúra nagyszerű intézkedéseit. Akaratlanul is a Tanácsköztársaság dicséretét hirdetik azok az ellenforradalmi rendeletek, amelyek a munkabérek csökkentésére, a lakbérek emelésére, a köztulajdonba vett termelőeszközök, kórházak, fürdőhelyek magántulajdonának vissza-

Digitized by Google

állítására, a munkanélküli segély eltörlésére, a lakáshoz juttatott proletárok kilakoltatására, a mezőgazdasági dolgozóknak a balesetbiztosításból való kirekesztésére stb. vonatkoznak.

A kötet jó szolgálatot tesz nemcsak a magyar történelem és párttörténet tanárainak és propagandistáinak, hanem mindazoknak, akikben él az érdeklődés legnagyobb haladó nemzeti hagyományunk, a Magyar Tanácsköztársaság iránt.

Csonka Rózsa

Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában*

Az utóbbi időben egyre több szövetkeztekkel foglalkozó könyv lát napvilágot. Közülük különösen figyelemre méltó Nyers Rezső elvtárs tanulmánya, amely a hazai földművesszövetkezetekkel foglalkozik, de felöleli a szövetkezeti mozgalom minden fontos kérdését.

•

Nyers elvtárs könyvében jelentős teret szentel a szövetkezeti múlt ismertetésének és a különböző rendszerű országok szövetkezeti mozgalma elvi kérdései tisztázásának. A könyvnek ezek a fejezetei sok új szövetkezeti vezetőnk számára hasznosak, mert nemigen ismerik ezeket a kérdéseket. A tanulmány érdeme, hogy gazdag adat-anyag alapján nemcsak bemutatja a tőkés és szocialista országok szövetkezeti mozgalmát, hanem értékeli is, valamint sorra veszi és a maga helyére állítja a fontosabb polgári és kispolgári szövetkezeti elméleteket.

A szerző helyesen állapítja meg, hogy a szövetkezetek a tőkés rendszerben tevékenységükkel szolgálhatják a munkásosztály politikai harcát, arra azonban nem alkalmasak, hogy segítségükkel az utópisták álmainak és különböző revizionista elképzeléseknek megfelelően békés úton át lehessen alakítani a kapitalista termelési viszonyokat, s a kapitalizmus megdöntése nélkül meg lehessen valósítani valamiféle szövetkezeti-szocialista rendszert.

A szövetkezet a kapitalizmusban kollektív kapitalista intézmény, közvetlenül az ipari, kereskedelmi és banktőkétől függ. A marxizmus klasszikusai már több mint egy fél évszázaddal ezelőtt bebizonyították, hogy a burzsoá rend keretein belül a szövetkezetekkel nem lehet megmenteni a dolgozó paraszttömegeket a tönkremenéstől, sőt maga *a szövetkezet is a tőkés mezőgazdasági koncentráció egyik formája.* A tőkés mezőgazdaságban ugyanis a termelési helyek (az üzemek) koncentrációját komoly mértékben lassítja a föld-magántulajdon. A szövetkezés viszont a kisüzemi keretek változása nélkül is lehetővé teszi a termelés eredményeinek, vagy a termelőeszközök egy részének (gép, tenyészállatok) koncentrációját.

* Kossuth Könyvkiadó 1959.

Digitized by Google

Az utóbbi évtizedekben a szövetkezetek útján megvalósuló koncentráció újabb jelenségeinek vagyunk tanúi. A burzsoá szövetkezetekben egyre inkább háttérbe szorul a korábbi szövetkezeti eszme, s felülkerekedik az „üzleti szellem". A szövetkezetek jelentős része egyre inkább hasonlít a magánvállalatokhoz. A fejlett tőkés országokban a szövetkezeti központok fuziója és a nagy kereskedelmi, vagy bank monopóliumok kereteibe való teljes beilleszkedés megy végbe. A szövetkezetek koncentrációja tehát semmivel sem kisebbmérvű, mint a tőkés szervezeteké, másrészt tényleges nem igen különbözik a többi monopol szervezetekétől.

Dániát nálunk úgy ismerik, mint a szövetkezetek hazáját. Vannak, akik úgy vélik, hogy a dán szövetkezeti út nem ugyanaz a kapitalista út, mint a többi tőkés ország szövetkezeteié. De a tényadatok nem támasztják alá az ilyen illúziókat. A koncentráció mérve Dániában még nagyobb, mint számos kisterületű tőkésországban, a tőkés fejlődéssel párosuló jelenségek is azonosak. A szövetkezetek nem szüntették meg a bérmunkások kizsákmányolását, nem akadályozták meg a kisüzemek kiszorulását. Az utóbbi évtizedben pedig a dán szövetkezetek sokkal inkább a szövetkezeteknek a monopolkapitalizmus kollektív intézményeivé való átalakulásáról tanúskodnak, mintsem a kisgazdaságok érdekeinek következetesebb érvényesüléséről. Ma a szövetkezeti központok már függetlenek a tagszövetkezetektől, s azoknak nincs több beleszólásuk a központ ügyeibe, mint bármely nagykereskedelmi magáncég irányításába. Fordítva viszont a központ beleszól az üzletbonyolítás révén a tagszövetkezeteknek, illetve azok tagjainak gazdálkodásába. A szövetkezeti központok és központi szövetkezetek lényegében szövetkezeti alapon szervezett nagykereskedelmi társaságok. Tevékenységük ma már nem nagyon különbözik az egyéb magán, vagy részvénytársasági cégek tevékenységétől. A mezőgazdasági monopóliumok kialakításának tipikusan nem szövetkezeti módszerei szövetkezeti formában is kifejlődnek és terjednek. Ilyen például a tejfeldolgozó szövetkezeti társaságok és a bacon feldolgozó szövetkezetek úgynevezett vertikális integrációja*, amely a tőke behatolásának, a mezőgazdaság monopolisztikus megszervezésének formája.

Mindez arra mutat, hogy *a mezőgazdasági szövetkezetek a fejlett kapitalista országokban nem a kisgazdaságok kölcsönös segítségét nyújtó szabad társulásai, hanem a monopolkapitalizmus intézményei. A monopolkapitalizmusban a mezőgazdasági koncentráció előrehaladásának egyik megnyilvánulási módja és formája a szövetkezet, amely teljes egészében beleilleszkedik a burzsoá gazdasági rendbe.* Kivá-

* A vertikális integráció a tejértékesítő szövetkezetek esetében például azt jelenti, hogy egy kézbe fogják össze a szaktanácsadástól kezdve a takarmányellátáson, a mesterséges megtermékenyítésen, a szükséges gépek termelésén és értékesítésén, a tejfeldolgozáson keresztül egész az értékesítésig a tejtermeléssel kapcsolatos üzemek munkáját, ami nagyfokú szervezettséget és koncentrációt biztosít.

Digitized by Google

natos lett volna, hogy a könyv ennek a problémának még több figyelmet szenteljen.

A szerző nagy érdeme, hogy *rendszerezetten és részletesen, elsőként foglalja össze a magyar szövetkezeti mozgalom egészének problémáit, benne a földművesszövetkezetek múltját, jelenlegi és jövő feladatait.*

Szövetkezeti mozgalmunkban a fordulópontot az MDP 1948 júliusában megtartott első szövetkezeti konferenciája jelentette. A konferencia „felpezsdítette a szövetkezeti mozgalom erőit" s ettől kezdve szövetkezeteink szocialista úton fejlődtek tovább. Szövetkezeti mozgalmunk helyes úton indult el — hangsúlyozza Nyers elvtárs — a továbbiakban is jó úton haladt előre, de nem alkalmazott célravezető és helyes módszereket.

A földművesszövetkezetek fejlődésében megfigyelhető egyenetlenségekről megállapítja, hogy azok a hazánk politikai életében 1949—1956. között érvényesülő erős szélsőségekkel függöttek össze.

Egyidőben a földművesszövetkezetek tevékenysége nagyon leszűkült és egyoldalúvá vált. Pedig *a földművesszövetkezetek nemcsak gazdasági alakulatok* — amelyek ellátják a beszerző-értékesítő szövetkezetek funkcióját, sőt bizonyos fokig termelőszövetkezeti tevékenységgel is foglalkoznak — *hanem tömegszervezetek is.* Éppen ezért a gazdasági tevékenységük mellett nagy gondot kell fordítani a földművesszövetkezetek tömegkapcsolatainak erősítésére.

A szerző helyesen állapítja meg, hogy a földművesszövetkezetek már ma is a demokrácia hajlékai, a szövetkezeti demokrácia adott lehetőségeit azonban jobban is kihasználhatnák. A demokratizmus fejlődése erősítheti a gazdasági munka, valamint a kulturális és nevelőmunka szövetkezeti jellegét, ami viszont fokozhatja a szövetkezetek tömegmozgalmi hatását.

Nyers elvtárs könyvében felveti azt az időszerű kérdést is, hogyan módosulnak a földművesszövetkezetek feladatai a termelőszövetkezeti községekben? Kétségtelen, hogy tennivalóik köre és tartalma változni fog, ez azonban nem egyik napról a másikra következik be. Az olyan elképzelések, amelyek a földművesszövetkezeteket pusztán bolttá akarják degradálni, helytelenek.

Földművesszövetkezeteink sokat tehetnek a termelőszövetkezetek megszilárdításáért. Tennivalóik egyáltalán nem szűkíthetők le a bolti árusításra. A termelési szerződések kötése például jelentős részben továbbra is a földművesszövetkezetek feladata. A szerződéses terület több mint felére a földművesszövetkezetek kötnek szerződést, ami nem csupán jogi aktus, hanem a termelőknek gépekkel, műtrágyával, növényvédő szerekkel való ellátása és szakmai tanácsadás is. A földművesszövetkezetek szakpropaganda-tevékenysége ezenkívül is jelentős. Magában foglalja a szakkönyvek propagálása és terjesztése mellett a bemutató (kísérleti) parcellák szervezését is. A téli időszakban sok földművesszövetkezet szervezett mezőgazdasági szakelőadásokat, melyeken a szövetkezeti parasztok nagy számban vettek részt.

Digitized by Google

Nyers elvtárs tanulmányában sorra veszi a termelőszövetkezeti és kisipari szövetkezeti mozgalom fejlődésének főbb kérdéseit.

A termelőszövetkezetekkel foglalkozó fejezet értékeli a korábbi éveknek és a közelmúlt legáltalánosabb érvényű tapasztalatait és a tennivalókat a termelőszövetkezeti mozgalom további terjedése, bővülése szempontjából veszi sorra. Ilyen összefüggésben (mint a szövetkezeti gazdaságok fejlesztésének egyik kulcskérdését) tárgyalja a termelőszövetkezetek belterjes irányú fejlesztésének feladatait, problémáit is. Úgy gondolom azonban, hogy Nyers elvtárs nagyon kevés teret szentelt ebben a fejezetben az 1959. évi fejlődés tapasztalatainak, valamint a megszilárdítással kapcsolatos tennivalóknak. A kézirat 1959. szeptember közepén került nyomdába, s a könyv december végén jelent meg. Azonban a közvéleményt széles körben foglalkoztató problémák egy része kimaradt, így hatása is kisebb, s az olvasó bizonyos hiányérzettel teszi le a könyvet.

Érdemes még kitérni a mű hetedik fejezetére, amely a szövetkezetek szocialista tervgazdálkodási rendszerünkbe való beilleszkedését tárgyalja. Ez a jól sikerült rész pótol valamit az előbb említett mulasztásból.

A szövetkezetek és a tervgazdálkodás kapcsolatának elemzése során Nyers elvtárs helyesen mutat rá az e téren tapasztalható negatív jelenségekre és vitába száll a különböző, napjainkban is fellelhető antimaxista nézetekkel.

A szövetkezeteknek a tervgazdálkodásba való beilleszkedését illetően két fő veszély mutatkozik a gyakorlati életben — állapítja meg a szerző. Az egyik az, hogy eluralkodtak a csoportérdekek, s a szövetkezeti vezetők semmibe veszik a központi állami irányítást. A másik veszély a szövetkezetek életébe, a gazdálkodásába való túlzott beavatkozás, amely korlátozza, sőt megbénítja a szövetkezetek önkormányzatát. Küzdeni kell mindkét helytelen irányzat ellen. Népi demokratikus államunk a gazdasági élet minden területét központilag és tervszerűen irányítja; ez alól a szövetkezetek sem kivételek. Nem szabad azonban szem elől téveszteni, hogy a szövetkezetek gazdasági irányítása nem ugyanúgy történik, mint az állami vállalatoké. A túlzott központi beavatkozás, bármilyen jó szándékkal történjék is, nagy károkat okozhat, bürokratikus centralizmushoz vezethet, amelynek hátrányairól bőséges tapasztalatokat szerezhettünk 1950—1956 között.

A hetedik fejezetben foglalkozik Nyers elvtárs a szövetkezetek szocialista jellegével is. Ehhez csak egy gondolatot fűznék hozzá.

A szövetkezetek osztályjellege elsősorban és döntően az ország államhatalmának jellegétől, az uralkodó termelési módtól függ. Nincsenek olyan szövetkezetek, amelyeknek osztályjellege változatlan. Ha változik a társadalmi rend és az államhatalom, változik a szövetkezetek osztályjellege és társadalmi szerepe. A proletárdiktatúra, a szocializmus viszonyai között minden külső feltétele megvan annak, hogy a szövetkezetek, — mint általában demokratikus elveken épülő kollektív gazdasági szervezeti forma — szocialista tartalommal teljesedjék

Digitized by Google

nek meg, szocialista jellegűvé váljanak. Mindezzel helyesen foglalkozik a könyv.

A szocialista jelleg azonban nem pusztán a külső szocialista feltételektől függ, hanem a szövetkezetek belső feltételeitől is. *A szövetkezetek szocialista jellege a proletárdiktatúra, a szocialista termelési mód viszonyai között azon múlik, — s ez már kimaradt a könyvből — hogy a termelőeszközök és a termelés társadalmasításának milyen fokát érik el, mennyiben válik uralkodóvá bennük az elszigetelt, magánmunka helyett a kollektív munka és mennyiben valósítják meg a munka szerinti szocialista elosztás elvét.*

Az utóbbi időben a szövetkezeti dolgozók és vezetők mellett a mezőgazdasági szakemberek és más foglalkozású értelmiségiek is egyre nagyobb érdeklődést tanúsítanak a párt szövetkezeti politikája iránt. Nyers elvtárs könyve alkalmas arra, hogy továbbnövelje táborukat.

Nyers elvtársnak a szövetkezetekről szóló könyve értékes és hasznos mű. Tanulmányozása jelentősen bővítheti a szövetkezetekkel és a mezőgazdasággal foglalkozók látókörét, elősegíti közgazdasági, politikai tájékozódásukat. A könyv jól felhasználható az oktatásban, a propagandamunkában is.

Cs. E.

E SZÁM SZERZŐI

KÁLMÁN ENDRE: a Társadalmi Szemle szerkesztője; **MOLNÁR BÉLA:** az MSZMP K. B. mezőgazdasági osztályának munkatársa; **RIPP GÉZA:** a Közgazdasági Szemle szerkesztője; **CSIZMADIA ERNŐ:** a Társadalmi Szemle munkatársa; **KAHULITS LÁSZLÓ:** a Társadalmi Szemle munkatársa. **PÉTER JÓZSEF:** a Kossuth Könyvkiadó nemzetközi osztályának vezetője. **CSONKA RÓZSA:** a Budapesti Pártbizottság Marxizmus—leninizmus esti egyetemének tanára.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.

Digitized by Google

Két érdekes kiadvány a vallásról

Az elmúlt esztendőben számos materialista szellemű vallástörténeti és valláskritikai kiadvány látott napvilágot, — a bibliai legendákat népszerűen cáfoló brosuráktól az olyan jelentős, önálló kutatásokat feldolgozó tanulmányokig, mint amilyeneket Trencsényi Waldapfel Imre könyve tartalmaz. Elmondhatjuk, hogy az ateista propaganda minden műfajából jelentek meg már írások nálunk. Azt azonban még nem, hogy e kiadványok felölelnék a vallás keletkezésének és a vallás leleplezésének egész területét. Nem adtuk ki a materialista valláskritika minden klasszikusát sem és nem jelent meg idáig olyan munka, amely tüzetesen jelölte volna ki a vallástörténet és valláskritika helyét korunk társadalmi tudományai között.

Ám, ha van is még sok mulasztásunk, számos munka már eddig is lemérhető hatást gyakorolt közgondolkodásunkra. Fontos és sikeres kiadványnak számít például J. A. Lencman szovjet kutató „A kereszténység eredete" című — a „Studium Könyvek" tizennyolcadik köteteként megjelent — tanulmánya. Népszerűen, az olvasók viszonylag szélesebb köréhez szólva, de szigorúan tudományos alapon mondja el, miképpen fejlődtek ki a korai keresztény ideológia fő vonalai. Lencman tanulmányában felhasználja nemcsak Marx és — főleg — Engels kutatásainak eredményét, hanem — kellő kritikával — azokat a fölismeréseket is, amelyekkel Karl Kautsky gazdagította a római birodalomban levő zsidó diaszpóra között kialakult, s három évszázad alatt államvallássá lett kis szekta társadalmi-ideológiai gyökereinek történetét. A szerző — aki csupán a II. és a III. század fordulójáig elemzi a kereszténység történetét, — nagy mértékben támaszkodik a szovjet tudósok eredményes kutatómunkáira, de helyenkint vitába száll olyan tekintélyekkel is, mint A. B. Ranovics, vagy R. J. Vipper.

Rövid jegyzetünk keretei között nincs módunk Lencman gondolatmenetében, de stílusában is lenyűgözően világos tanulmányának akár csak legfőbb értékeit is felsorolni. Ám azt itt is le kell szögezni, hogy a tehetséges szovjet kutató nemcsak a keresztény dogmákat zúzza széjjel, amikor a marxista történetírás reális és mélyreható módszerével megmutatja azok társadalmi-történeti forrásvidékét. Nem kíméli azokat sem, akik a tudományos szemléletet torzítják dogmává és bonyolult, árnyalatos jelenségeket szimplifikálnak. Vitába száll azokkal, akik kétségbe vonják, hogy a korai kereszténység a társadalom alsó rétegeinek vallása volt. Engels gondolatmenetét — a legújabban felfedezett és megfejtett forrásokat is felhasználva — kiválóan munkálja ki a szerző és meggyőzően bizonyítja be, hogy az első keresztény szektákban voltak olyan mozzanatok, amelyek — ha következetlenül és illúziókkal terhelten is —, az elnyomottak elkeseredettségét és lázadását tükrözték. Az elnyomók — a következetlenségeket és illúziókat ügyesen kihasználva —, fordították aztán céljaikra a keresztény tanításokat. Igen jó mű a Lencmané, de persze azért szükség volna — és nem csupán a magyar olvasónak —, egy olyan marxista—leninista szellemű monográfiára, amely a judaizmustól még alig elvált gyülekezetektől egészen napjainkig tárgyalná a keresztény vallás és a keresztény egyházak történetét.

Digitized by Google

Műfajában érdekes — és agitatív — az a Kossuth Könyvkiadónál megjelent „A vallás titkai" című irodalmi antológia, amely a „Geheimnisse der Religion" című német gyűjtemény alapján készült, magyar klasszikus írók és költők értékes műveivel kiegészítve.

Már több magyar antiklerikális irodalmi gyűjtemény látott napvilágot az esztendők során, s újra meg újra kiderül: milyen gazdag is irodalmunk a babonákat és hamis legendákat, a klerikális reakciót és a vallásos irracionalizmust leleplező, különböző műfajú alkotásokban.

A. G.

Mikszáth Kálmán:

Jókai Mór élete és kora

(Akadémiai Kiadó)

A mai Magyarország két legolvasottabb írója találkozik e műben, a tanítvány ír mesteréről, a fiatalabb szól az idősebbről. A hatvanéves Mikszáth — túl élete javán — új színben mutatkozott. Életrajzot írt, 1907-ben, négy esztendővel azelőtt meghalt bálványozott írótársáról, a nemzet-ünnepelte Jókairól. S nem a fellengős, kongószavú áhítat — a valóság hangján. Nem szaval, még csak nem is irodalmi kőszobrot formál. Elmond mindent Jókai Mórról — derűsen, kedves bölcsességgel, utánozhatatlan emberséggel: Mikszáthosan. Írói módszeréről így vall: „Melyik Jókait rajzoljam? A tarokkozó bácsit a klubban, vagy a kokárdás nyalka ifjút, aki 1848. március 15-én a nép előtt forradalmi szónoklatot tart? Ahhoz a Jókaihoz nyúljak, aki merengve jár kampós botjával hálóköntösben rózsái közt? Úgy képzeljem-e el, amint a cerclenél egy finom udvaronc gesztusaival cseveg a királynéval? Mind ismeri a különféle Jókaikat. Látja lelki szemeivel a köhécselő pápai diákot és látja az udvarias aggastyánt, aki utolsó útján Abbáziából jövet álmosan, fáradtan ógyeleg a túlzsúfolt kocsi folyósóján egész éjjel, mert nem jut számára ülőhely a fülkében, ahol hozzátartozói aluszanak. Látja egyhelyütt gyermekiesen önzőnek, másutt apostolian nagylelkűnek. Ha ő, az emberek egyik legnagyobbika és legjobbika se bírná meg, hogy igazat írjanak felőle, mit kelljen akkor tartani az emberiségről? — kérdi Mikszáth. — Hiszen ez borzasztó volna. Hiszen akkor csakugyan nem biográfiák kellenének már ide, hanem megint egy kis özönvíz."

A vállalt feladatot Mikszáth Kálmán érdekesen, jóllét álló erővel megoldja. Hatalmas vihart is támasztott. Kevés híve volt — sokan támadták. Kigúnyolta a magát csalhatatlannak hirdető egyetemi katedra; mit keres a mi utcánkban egy újságíró?! — kiáltották a vaskalapos esztéták: szemforgatva riadt az egyház; hálószobatitkokat hiányoltak a vetélytársak; plágiummal vádolták vidéki akarnokok. Miért? Mert valami mást akart, valami újat hozott, addig ismeretlen oldaláról mutatkozott. Az Akadémiai Kiadó új kiadásában a regény mellett olvasható — Rejtő István gondos szerkesztésében —, az elismert Mikszáth-szakértő, Rubinyi Mózes lektorálta teljes vitaanyag. Elgondolkodtató, tanulságos dokumentuma a századeleji irodalompolitikának.

Mikszáth Kálmán Jókai Mór-könyvének erényeit, művének hiányosságait másként látja a ma embere. Az olvasó egyik legkitűnőbb Mikszáth-írásnak véli. Jókai Mór élete és korához hasonló mű ma sincs életrajz-irodalmunkban. Pedig kellene. Irodalomtörténeti dolgozatokon, essaykon, értékelő utószavakon kívül jó lenne kommunista elbeszélőtől olvasni hitelesen, szórakoztatóan Jókairól, Vörösmartyról, Arany Jánosról, s — Mikszáthról.

L. M.

Konsztantyin Fegyin:

Az író és a kor

(Gondolat Könyvkiadó)

A mai szovjet írók közül talán senki sem foglalkozott olyan sokat

Digitized by Google

és olyan intenzíven a polgári értelmiség útkeresésével, mint Fégyin. És a szocialista átalakulás konkrét távlatából senki sem ábrázolta olyan mélyen a nyugati értelmiséget, mint éppen ő. A regényíró Fégyin Gorkij tanítványa, aki a mesterétől tanult igényességgel és differenciáltsággal arra a kérdésre keres választ: lehetnek-e újból tartalmas emberekké olyanok is, akik már-már teljesen összeroppanni látszottak, elmerülni a semmiben? De Fégyin bizonyos fokig tanítványa a nyugati realizmus mestereinek, Romain Rollandnak, Thomas Mannak, Martin du Gard-nak is. Érzékenyen figyel ezeknek az íróknak minden jelzésére, ugyanakkor azonban polémizál is velük. A tisztelő bírálatnak, a gyengéd polémiának egyik sajátos alkotása Fégyin gazdag életművében „Az Arkturusz szanatórium" című regény, amely a „Varázshegy" Davosának valódi arculatát fedi fel.

Esszéinek és emlékezéseinek most magyarul is megjelent gyűjteményéből, mint programmal és mint élménnyel találkozunk azokkal a problémákkal, amelyeket a „Városok és évek"-ből, a „Fivérek"-ből, az „Első örömök"-ből és a többi nagyszerű Fégyin-regényből ismerünk. Nem ábrázolás, hanem puszta gondolatok formájában jelentkeznek itt a fégyini-témák, — mondanánk, ha ez nem lenne leegyszerűsítés. Mert Fégyin szépirodalmi művei telítve vannak gondolatokkal, ábrázolási módszere sajátosan intellektuális, míg esszéi, tanulmányai lírai elemekkel vannak át- meg átszőve. A nemrégiben elhunyt olasz írónál, Bontempellinél élesen elhatárolódott, szinte két külön alkotót reprezentált a regényíró és az esszéista. Fégyinnél ez a kétfajta alkotás szervesen összetartozik.

A Gorkijról és Alekszej Tolsztojról szóló emlékezésekben, a kitűnő Ehrenburg-esszében és más szovjet író-kortársakkal foglalkozó írásaiban Fégyin az „Első örömök" és a „Különös nyár" néhány „műhelytitkába" enged bepillantást. Az eszmélő-bontakozó szovjet irodalom útkeresésének, az Írók Háza és a Művészetek Háza harcainak, Gorkij nagy távlatokért küzdő alakjának őszintén és árnyaltan, a dokumentumok közvetlenségével és egy gyengédséget és iróniát ötvöző stílusművész sajátos eszközeivel való lefrása azt a gondolatot sugallja az olvasónak: *a kultúra területén nem valamiféle egyszerű és automatikus váltás megy végbe, hanem vesződséges, a leghaladóbb elméknek is sok- és sokféle konfliktust jelentő küzdelem.* Az uralomra jutott munkásosztály előbb-utóbb maga mellé állítja az értelmiség legnagyobb részét, de ez a — történelmileg szükségszerű — folyamat a belső élet, a lelkivilág bonyolult változásait hozza magával. A szocialista írástudó a történelem irányát figyeli, de nem egyszerűsítheti le azokat a problémákat, amelyeket az átmeneti korszakok termelnek ki.

A nyugati írókkal foglalkozó esszék közül talán legszebb a 80 esztendős Thomas Mann életművéről mérleget készítő írás. Fégyin leszögezi, milyen nagy utat tett meg Thomas Mann a „Varázshegy" óta, de érzékelteti azt a „varázskör"-t is, amelyen ez a nagyon nagy író sem tudott átlépni. Megrázó a Stefan Zweig tragédiájával foglalkozó — rögtön az osztrák író öngyilkossága után született — esszé is. Fégyin méltányolja Zweig humanizmusát, de — a helyére teszi ezt a humanizmust, a XIX. századba. Zweig „igyekezett megőrizni ezt a humanizmusát úgy, hogy ne érintse a XX. század szelleme" — írja többek között ebben a különösen érdekes írásban. Zweig azonban a XX. században csak a gépesített háborúk, az imperializmus, a fasizmus korát látta. Nem jutott el odáig, mint Romain Rolland, aki meglátta, hogy „a XX. század végül is a szocializmus kora lesz". Fégyin esszéi a XX. századnak ezt a kettős arculatát, a nagy veszedelmeket és a minden veszedelmeknél nagyobb reménységet rajzolják meg.

G. A.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Szabó Kálmán: A szocialista tervszerűség elméleti kérdései 431 old.
Kriveljov: Az evangéliumi legendákról 138 old.
Apró Antal: A szocialista országok gazdasági együttműködésének legfontosabb kérdései
Fehér Lajos: A mezőgazdaság szocialista átalakításának és a termelőszövetkezetek megszilárdításának hazai tapasztalatai és feladatai 87 old.
I. Sz. Kon: Kik és miért félnek a történelem törvényeitől 99 old.
Nagy Tamás: Az árak szerepe a szocializmusban 75 old.
Ady: A fekete lobogó 271 old.
Fenyő Béla: Kolombusztól Castróig 163 old.
Közgazdasági kislexikon 570 old.
A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenye 311 old.
Termelőszövetkezeti ABC 260 old.

GONDOLAT

Obrazcov: A kínai színház 321 old.
Fegyin: Az író és a kor 378 old.
Haroun Tazieff: Víz és tűz 237 old.
Mozart bécsi levelei 405 old.
Róna István: Híres vadászkalandok 289 old.
Dömötör Sándor: Őrség 167 old.
Valentyin Katajev: Az utolsó mohikán 75 old.
G. Donáth Blanka: Lányok könyve 347 old.
Marius Magnien: Tibet régen és ma 134 old.
Bródy Sándor: A tanítónő (Játékszín 27.) 83 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

E. F. Kucova: A szovjet kasszáció mint az igazságszolgáltatás törvényességének biztosítéka 291 old.
Dr. Weltner Andor: Az érvénytelenség és orvoslása a munkajogban 234 old.
Be kereskedelmi vállalatok ellenőrzése (Gazdasági ellenőrzés könyvtára) 295 old.
A népi ülnök kézikönyve 127 old.
Dr. Horgosi György: Árdrágító és közellátási bűncselekmények 296 old.
Lukács Ottó—Ollé Lajos: Iparstatisztika 373 old.
Mezőgazdasági termelőszövetkezetek termelési terve 179 old.
Tóth Antal: Ipari kalkuláció 227 old.
Fenyő Imre: Piackutatás a belkereskedelemben 290 old.
Ferencz László—Göndör József: Állami gazdaságok könyvvitele 331 old.
Az adók, illetékek, vámok és egyéb adójellegű kötelezettségek hatályos jogszabályai 1003 old.
Dr. Laszy András: A műszaki fejlesztés gazdasági vonatkozásai az iparban 254 old.

SZÉPIRODALMI

Puskin: A kapitány lánya 231 old.

MAGVETŐ

Csathó Kálmán: Ilyeneknek láttam őket 348 old.
Csathó Kálmán: A régi Nemzeti Színház 336 old.
Remenyik Zsigmond: Őserdő 367 old.
Tersánszky J. Jenő: Rossz szomszédok — Az én hiam 480 old.
Fekete István: Köd 322 old.
Tabák András: Szól a sziréna 145 old.

EURÓPA

Szergej Tretyakov: Teng Si-hua 461 old.
Friedrich Wolf: Dr. Lilli Wanner 287 old.
Stanislaw Lem: A világűr csavargója 234 old.
H. E. Bates: Bíbor sivatag 251 old.
Cesare Abba: Garibaldi seregében 255 old.
Vladislav Vančura: Rablólovagok 200 old.
Zdenek Pluhar: Ha elhagysz 461 old.
O'Neill: Utazás az éjszakába 161 old.
Tyihonov: A bokharai teanáz 93 old.
Romain Rolland: Eljő majd az idő 82 old.
Lao-Sö: Teaház 124 old.

ZRÍNYI

Vszevolod Ivanov: Színes Szelek 396 old.
Akcióban az SS (Az SS büntettei a bizonyítékok tükrében) 615 old.
Karsai—Pintér: Darutollacok 255 old.
Aleksandr Andrejev: Életre születtünk 331 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Németh Lajos: Nagy Balogh János 153 old.
Deresényi Dezső: Népvándorláskori és román kori művészet 54 old.
Felix Timmermans: Pieter Bruegel 238 old.
Bordácsné Haulisch Lenke: Vaszary 1867—1939 29 old., 44 kép.
Genthon István: A posztimpresszionizmus 48 old.
Storno Pál: A soproni Storno-ház 36 old.
Kovács Éva: Barbizon és a francia realizmus 50 old.
Németh Lajos: Képzőművészet 1919-től napjainkig 53 old.

TANKÖNYVKIADÓ

Tanulmányok a neveléselmélet köréből 199 old.
Szántó Imre: Egy dunántúli falu (Alsópahok története) 310 old.
Agrártörténeti tanulmányok 546 old.
Vág Ottó: A szocialista gyermekközösség kialakítása 140 old.
Kovács György: Katonasír (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó Marosvásárhely) 148 old.
Magyar Színházművészet 1949—1959 (Színháztudományi Intézet) 219 old.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

ЭНДРЕ КАЛМАН: Живое наследство — — — — — — — — — 1
БЕЛА МОЛЬНАР: Научное исследование за развитие сельского хозяйства 23
За ленинскую партийность в философии — — — — — — — — 35
ГЕЗА РИПП: «Демократический социализм» и марксизм — — — 51
ЭРНЕ ЧИЗМАДИЯ: Успехи Советского Союза в сельскохозяйственном соревновании с США — — — — — — — — — 73

ПО СТРАНИЦАМ ПЕЧАТИ БРАТСКИХ ПАРТИЙ

Исторические уроки Великой Отечественной войны Советского Союза 86

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Большая программа развёртывания социалистического экономического строительства в Румынской Народной Республике (ЛАСЛО КАХУЛИЧ) — — — — — — — — — 108
Президентские выборы в США (ЙОЖЕФ ПЕТЕР) — — — — — 115

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Социальная политика Венгерской Советской Республики (РОЖА ЧОНКА) — — — — — — — — — — — 126
РЕЖЕ НЕРШ: Кооперативы в венгерской народной демократии (Э. Ч.) 131

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ 136

INHALT

ENDRE KÁLMÁN: Lebendiges Erbe — — — — — — — — — 1
BÉLA MOLNÁR: Die wissenschaftliche Forschung zur Förderung der Landwirtschaft — — — — — — — — — — — 23
Für die Lenin'sche Parteilichkeit der Philosophie — — — — — 36
GÉZA RIPP: „Demokratischer Sozialismus" und Marxismus — — 51
ERNŐ CSIZMADIA: Die Erfolge der Sowjetunion im landwirtschaftlichen Wettbewerb mit den Vereinigten Staaten — — — — 73

AUS DEN ZEITSCHRIFTEN DER BRUDERPARTEIEN

Die historischen Lehren des Grossen Vaterländischen Krieges — — 86

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Das grosse Programm der Entfaltung des sozialistischen Aufbaus in der Rumänischen Volksrepublik (LÁSZLÓ KAHULITS) — — 108
Präsidentenwahl in den Vereinigten Staaten von Amerika (JÓZSEF PÉTER) — — — — — — — — — — — — 115

BUCHBESPRECHUNGEN

Die Sozialpolitik der Ungarischen Räterepublik (RÓZSA CSONKA) — 126
REZSŐ NYERS: Das Genossenschaftswesen in der ungarischen Volksdemokratie (E. Cs.) — — — — — — — — — — — 131

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

Digitized by Google

SOMMAIRE

ENDRE KÁLMÁN: Héritage vivant — — — — — — — — — 1
BÉLA MOLNÁR: La recherche scientifique au service du développement de l'agriculture — — — — — — — — — — 23
Pour une philosophie partisane léniniste — — — — — — — — 36
GÉZA RIPP: „Socialisme Démocratique" et Marxisme — — — — 51
ERNŐ CSIZMADIA: Les succès de l'agriculture de l'Union Soviétique dans la compétition avec les Etats Unis — — — — — — 73

DANS LES REVUES DES PARTIS-FRÉRE

Les leçons de l'histoire de la Grande Guerre Patriotique — — — 86

REVUES INTERNATIONALES

Le grand programme de l'épanouissement du socialisme dans la République Populaire Roumaine (LÁSZLÓ KAHULITS) — — 108
Les élections présidentielle aux Etat-Unis (JÓZSEF PÉTER) — — — 115

COMPTS — RENDUS

La politique sociale de la République Soviétique Hongroise (RÓZSA CSONKA) — — — — — — — — — — — — 126
REZSŐ NYERS: Les cooperatives dans la démocratie populaire hongroise (E. Cs.) — — — — — — — — — — — — 131

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS

CONTENTS

ENDRE KÁLMÁN: Living heritage — — — — — — — — — 1
BÉLA MOLNÁR: Scientific research in the service of progress in agriculture — — — — — — — — — — — — — 23
For a Leninist party-spirit in philosophy (theses of the philosophical working-community) — — — — — — — — — — — 36
GÉZA RIPP: „Demokratic Socialism" and Marxism — — — — — 51
ERNŐ CSIZMADIA: The successes of the Soviet Union in agricultural competition with the United States — — — — — — — 73

FROM THE PERIODICALS OF THE BROTHER PARTIES

The historical lessons of the Great Patriotic War of the Soviet Union 86

INTERNATIONAL REVIEW

The grand program of expanded socialist construction in the Romanian People's Republic (LÁSZLÓ KAHULITS) — — — — — 108
The Presidential elections in the United States of America (JÓZSEF PÉTER) — — — — — — — — — — — — 115

BOOK REVIEWS

The social policy of the Hungarian Soviet Republic (RÓZSA CSONKA) 126
REZSŐ NYERS: The cooperative movement in the Hungarian People's Democracy (E. Cs.) — — — — — — — — — — 131

NOTES ON NEW PUBLICATIONS

Digitized by Google

A Pártélet

szeptemberi számának tartalmából

Varga András: 10 évesek a tanácsok

Bajusz Rezső: Az őszi forgalom és a kommunisták feladatai

A minisztériumokban és egyes főhatóságokban működő pártszervek munkájához

Fodor Ferenc dr.: Az egészségügyi kultúra helye a szocializmus építésében

PÁRTÉLET NAPI KÉRDÉSEI

Lugossy Jenő: Pártszervezeteink soronlevő tennivaló oktatási rendszerünk továbbfejlesztése terén

Takács Gábor: A politikai tömegmunka új vonásai

Suszter József: Kongresszusra készül a KISZ

Az önkéntes tűzoltótestületekről

A PROPAGANDISTÁK MUNKÁJÁHOZ

Gyovai Gyula: A békés egymás mellett élés és az ideológiai harc

SZÁMOK ÉS TÉNYEK

Nyers Rezső: A lakosság takarékossága és a népgazdaság

Bálint József: Az ipartelepítés további fejlődéséről

Digitized by Google

A SZOVJETUNIÓ ÉS AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK GAZDASÁGI VERSENYE

Szovjet közgazdászok átfogó tanulmánya a két ország eddigi gazdasági versenyéről és a verseny további perspektívájáról. Nagy helyet kapott a könyvben a két ország jelenlegi gazdasági helyzetének összehasonlítása.

312 oldal **Ára: 20,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Politikai gazdaságtant tanulmányozók figyelmébe!

Megjelent!

KÖZGAZDASÁGI KISLEXIKON

E könyvben összefoglalva közel 900 címszó alatt megtalálhatók a közgazdaságtan körébe vágó legfontosabb ismeretek.

572 oldal **Ára: 45,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 6,— Ft

MEGJELENT!

GEORG KLAUS

JEZSUITÁK, ISTEN, ANYAG

A berlini Humbold Egyetem professzorának marxista filozófiai munkája, melyben G. A. Wetter nyugatnémetországi jezsuita szerzetes könyvét cáfolja, és egyben kifejti a marxista—leninista filozófia néhány mai problémáját is.

444 oldal

Ára: 35,— Ft

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

10

XV. ÉVFOLYAM 1960 OKTÓBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

A történelmi igazság ereje — — — — — — — — — — — — 1
DOBI ISTVÁN: Termelőszövetkezeti demokrácia és szövetkezeti parasztság — — — — — — — — — — — — — — 9
SZERÉNYI SÁNDOR: Értelmiségünk eszmei-politikai fejlődése — — 32
HEINZ WACHOWITZ: A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdasága a szocializmus útján — — — — — — — — — 50

SZEMLE

Irodalomtörténeti kutatások a Román Népköztársaságban (SILVIAN JOSIFESCU) — — — — — — — — — — 65

ESZMECSERE

Hozzászólások az iskolareform téziseihez (SZARKA JÓZSEF, BENCZÉDY JÓZSEF, FEHÉRVÁRI GYULA, ERDEY-GRUZ TIBOR, ORTUTAY GYULA, BUGÁR JÁNOSNÉ, ZSARNÓCZAY SÁNDOR) — — — — — — — — 77

NEMZETKÖZI SZEMLE

Kongó az imperialista cselszövények gyűrűjében (A. DE CONINCK) 100

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások (ARANYOSSI MAGDA) 110
Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt (KOMJÁT IRÉN) — — — — 117

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. október 10.

Megjelent 33 700 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

60 8480/2 — Zrínyi Nyomda

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. X. SZ. BUDAPEST 1960. OKTÓBER HÓ

A történelmi igazság ereje

Másfél évtizeddel megalakulása után, az ENSZ legjelentősebb közgyűlése nyílt meg ez év szeptember 20-án. A nemzetközi helyzet, melynek légköre a tárgyalásokat körülveszi és áthatja, igen feszült, minthogy a 15. közgyűlést a május óta egymást követő békeellenes imperialista akciók előzték meg. A kémrepülőgépek megjelenése a Szovjetunió légiterében súlyos provokáció volt, amely azt mutatta, hogy a békeellenes tendenciák felszínre törtek. Ez, mint tudjuk, a párizsi csúcsértekezlet meghiúsulásához vezetett. De azóta is a folytonos imperialista agressziók Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában egyaránt háborús feszültséget terjesztenek, sőt az imperialisták legutóbbi kongói beavatkozása az ENSZ-erők felhasználásával, sok emberben megrendítette a világszervezetbe vetett bizalmat.

A Szovjetunió kezdeményezésére valamennyi szocialista ország és még számos más békeszerető állam kormányfők vezetésével küldte el delegációját az ENSZ közgyűlésére, ami nemcsak azt juttatta kifejezésre, hogy harcukat a béke megőrzéséért most különösen nagy erőfeszítéssel akarják folytatni, hanem azt is, hogy bíznak egy kedvező fordulat lehetőségében, mely a feszültség enyhülésére vezethet. Felvonulnak tehát a világméretű küzdelem erői és ebben az erőpróbában szó van — ezt mindenki érzi — az ENSZ további sorsáról is.

Érthető tehát, hogy a népek ma még nagyobb érdeklődéssel, még aggódóbb várakozással és reménykedéssel követik a newyorki üvegpalotában folyó tárgyalásokat, mint bármely előző közgyűlés idején. „Vannak az emberiség történetében pillanatok — írja Tyihonov — melyekben mintha elhalna a mindennapi élet megszokott zaja s az egész földön különös csend támad. És ebben a csendben a népek egy szóra várnak, mely mindenkihez szól, a legfontosabbról, arra a szóra, amely a dolgokat nevükön nevezi és utat nyit a boldog jövőbe. Ilyen csendet csak a nagy félelem és a nagy reménység vált ki . . .” Most százmilliók figyelnek arra, amit a népek vezetői New Yorkban mondanak.

*

Digitized by Google

Az ENSZ tevékenységében a béke érdekében létrehozandó változásért nagy harc indult meg ezen a közgyűlésen. Ebben a harcban a béke erői felhasználhatnak bizonyos új objektív tényezőket: 15 új független afrikai ország és Ciprus belépésével az ENSZ tagjainak száma 98-ra emelkedett és megváltozott az összetétele. A világszervezet most jobban tükrözi a történelmi fejlődést és a tényleges erőviszonyokat és közelebb jutott az egyetemességhez, melyre alapokmánya szellemében törekednie kell, amelytől azonban mindaddig messze elmarad, amíg Kína képviseletét helyre nem állítja. Másrészt a 14. közgyűlés óta is tovább nőtt a Szovjetunió és a szocialista országok befolyása a nemzetközi helyzetre. A szocialista államok mind több bizalmat nyernek a világ közvéleményében, amely tetteik alapján meggyőződik békés szándékukról, míg a sokszorosan leleplezett imperialista agresszivitás már kezdi elfordítani a népeket az Amerikai Egyesült Államoktól. Walter Lippmann elismeri, hogy „a Szovjetunió hatalma az ENSZ-ben megnőtt" és ennek a növekedésnek két forrására utal: az új ENSZ-tagok szimpátiájára és arra, ami Kubában és Kongóban történt. Ezzel tehát az amerikai imperializmus egyik vezető publicistája megmondja, hogy az elnyomott népek felismerik barátaikat és ellenségeiket.

Ezek a jelenségek már a közgyűlés első napjaiban éreztették hatásukat, amikor az újonnan felvett afrikai országok és a semleges államok szónokai szenvedélyesen és bátran álltak ki az imperializmus, a kolonializmus, a beavatkozás és a hidegháború politikájával szemben. Először történt, hogy az USA-t egy volt gyarmatának képviselője — Fidel Castro — az ENSZ előtt leleplezte. Súlyos volt az amerikai imperializmus számára Nasszer imperialista-ellenes vádbeszéde, aki pellengérre állította a neo-kolonializmust, amely az ENSZ zászlaja alatt menetel.

Még tovább sorolhatnánk azokat a jelenségeket, amelyek indokolják a feltevést, hogy egy sor kérdésben a békejavaslatok olyan országok szavazatait fogják megnyerni, amelyeknek eddig nem volt szava a világszervezetben, vagy amelyek régebben még rabjai voltak a nyugati nagyhatalmaknak.

A nyugati sajtó hamar elárulta, hogy az imperialista kormányok féltek Nikita Hruscsov „lélektani hadviselésének várható sikereitől" és attól, amit „kommunista magvetésnek" neveznek, de ami valójában a *békeerők sokasodása és tömörülése*. A hidegháború vámszedői félnek mindentől, ami a nemzetközi feszültséget enyhítheti. Már Hruscsov elvtárs New Yorkba érkezésének napján megnyilatkozott az agresszorok ijedelme: a hadiipar kötvényei a new-yorki tőzsdén egyszeriben 7,5 milliárddal estek!

*

Digitized by Google

A világközvéleménynek — legyen az politikailag bármennyire is megosztott — fel kellett ismernie, hogy az ENSZ 15. közgyűlésén a Szovjetunió oldalán van a kezdeményezés. Ezt a felismerést Hruscsov elvtárs első nagy beszéde váltotta ki, melyben a békeharc két döntő kérdését állította a középpontba: az általános leszerelést és a gyarmati rendszer felszámolásának kérdését, melyet például Lodge csupán a közgyűlés napirendjén szereplő több mint nyolcvan kérdés egyikének nevezett.

A szovjet küldöttség vezetője a nemzetközi helyzet leninista elemzésére alapítja azt a megállapítást, hogy „a leszerelés korunk központi problémája, megoldásától sokban, ha ugyan nem alapvetően függ a béke fenntartása." De annak ellenére, hogy az ENSZ közgyűlés előző ülésszakán egyhangúlag elfogadott határozatot hoztak az általános és teljes leszerelésről és a leszerelési tárgyalások általános irányáról, „mindezideig nem sikerült semmiféle haladást sem elérni e kérdés megoldásában". A fegyverkezési versengés, a nukleáris robbantási kísérletek tovább folynak, szinte mérhetetlen anyagi eszközöket nyelnek el és a legpusztítóbb háború Damoklész-kardját tartják a népek feje felett.

N. Hruscsov és a szocialista országok többi vezetői éppen azért mentek el személyesen New-Yorkba, hogy a leszerelésért ott a közgyűlésen, 98 ország képviselőinek jelenlétében vegyék fel a harcot, hogy meggyőzzék a világot a szocialista tábor politikájának békés céljairól.

Most, hogy a Szovjetunió megismétli és kiegészíti az általános és teljes leszerelésről kidolgozott javaslatát, az imperialisták vad harcot kezdtek ellene. Sajtójuk hol rágalmazza, hol „utopisztikusnak" nevezi történelmi jelentőségű tervét. De nyilvánvaló, hogy a béke harcosai vannak támadásban, a háborús hatalmak képviselői pedig defenzívába kényszerültek. Lehetetlen elfedni azt a tényt, hogy milliók lelkesednek a leszerelés „utópiájáért", mert megvalósíthatónak tartják. New-Yorkban Hruscsov elvtárs a levelek tömegét kapta egész Amerika városaiból, farmjairól, melyek — bár nagyon különböző felfogású emberektől származnak — mégis mind ugyanazzal: a háború és béke kérdésével foglalkoznak, mert ez az a probléma, mely most az élet minden folyamatára rányomja bélyegét. Sem gazdasági, sem társadalmi vagy tudományos, irodalmi vagy művészeti kérdés nincs ma a világon, mely mentes lenne ennek a problémának a terhétől.

A Szovjetunió kormánynyilatkozata 4 év alatt megvalósítandó leszerelést követel szigorú ellenőrzéssel, de azt tartja, hogy csupán a fegyverkezés ellenőrzése nem nyújthat védelmet az emberiségnek a háború ellen és nem csökkentheti a népek anyagi terheit sem, amelyek a fegyverkezésből származnak. Ehhez csatlako-

Digitized by Google

lik többekkel együtt Nehru is, amikor azt mondja, hogy „a leszerelés ellenőrzés nélkül megvalósíthatatlan, és az ellenőrzés leszerelés nélkül céltalan."

A leszerelés kérdése valóságos vízválasztó a béke és a háború erői között. A Szovjetunió és a szocialista országok oldalán harcol érte az el nem kötelezett, illetőleg semleges államok képviselőinek többsége és a gyarmati sorból felszabadult országok is, amelyek minden anyagi erőt gazdaságuk felépítésére és népeik kulturális felemelésére akarnak fordítani és ehhez segítséget is várnak a fejlett országoktól, a leszerelés által felszabaduló hatalmas eszközökből. De nyíltan az imperialista nagyhatalmak sem léphetnek fel a leszerelés ellen. Ezért a szabotázs legváltozatosabb eszközeihez folyamodnak. Egyes politikusok az ENSZ közgyűlésén kívül még ki is jelentik, hogy a leszerelés védtelenül kiszolgáltatná a „szabad világot az agresszív kommunizmusnak", Eden volt brit miniszterelnök pedig megkongatja a vészharangot, figyelmeztetve a NATO tagállamait, hogy „a Nyugat egységéért áldozatokat is kell hozni".

Leszerelés és béke, vagy fegyverkezés és növekvő háborús veszély — ez az alternatíva drámai erővel bontakozott ki a közgyűlés küldöttei előtt. Mindazok az államférfiak, akik érzik az emberiség sorsáért való felelősségüket, keresik a konkrét útját, módját a fegyvertelen béke és a békés egymás mellett élés megvalósításának. Üdvözlik és támogatják a szovjet tervezetet és egy sor konkrét javaslatot is hoznak. Gomulka elvtárs többek közt javasolta, hogy mindazokban az országokban, ahol idegen támaszpontokat tartanak fenn, szervezzenek népszavazást arról, hogy meg akarják-e tűrni ezek a népek a külföldi támaszpontokat. Felmerült az a javaslat is, hogy szervezzenek világméretű népszavazást a leszerelésről.

*

Szerves része a tartós béke biztosításának a gyarmatrendszer felszámolása. Elképzelhetetlen, hogy fegyveres elnyomás nélkül bármely imperialista hatalom igájában tarthasson ázsiai, afrikai vagy latin-amerikai népeket. Hisz ezek nem hajtják fejüket önként igába. A kolonializmus erőszaka és a függetlenséget követelő népek ellenállása állandó forrása új gyarmati háborúknak és a közelmúltban többször is általános háborús válságot okozott.

A gyarmati rendszer felszámolására vonatkozó szovjet javaslatot — éppúgy mint leszerelési javaslatát — utópiának minősítették az imperializmus sáfárai. Csakhogy a gyarmati rendszer felszámolása *már folyamatban van* és mindenki láthatja, hogy ezt a folyamatot megállítani nem, legfeljebb lassítani, gátolni lehet. A gyarmatosító hatalmak egyes, számukra különösen becses területeken, mint Algéria, Kongó stb. galád mesterkedésekkel és véres elnyomással próbálják meghosszabbítani gyilkos uralmukat; még-

Digitized by Google

is: az afrikai gyarmati rendszer napjainkban úgy hullik szét, mint pitypang a szélben. Ázsia és Latin-Amerika leigázott népei is széttörik már láncaikat. Fidel Castro fellépése az ENSZ közgyűlésén mintegy jelképe a megváltozott helyzetnek. Beszéde a nemzeti és emberi önérzet megnyilatkozása volt. Az, ahogy a kubai nép forradalmi mozgalmát összefüggésbe hozza a spanyol imperializmus ellen vívott hosszú harcainak tradícióival, magas színvonalú történelmi tudatosságról tanúskodik.

A gyarmati elnyomatás felszámolásáért folyó imperialistaellenes harc óriási tartalékai jönnek most mozgásba. Fokozódó küzdelmük megerősíti azt a meggyőződést, hogy az oly soká rabszolgaságban tartott népeket már nem lehet láncokban tartani, sem a régi módszerekkel, sem a „neokolonializmus" eszközeivel, melyet Nkrumah találóan így jellemez: „egy kézzel függetlenséget nyújt, a másikkal visszaveszi azt". Most a kongói események nyújtanak erről szemléltető oktatást, mely világossá teszi az ébredő gyarmati népek számára az imperialisták valódi törekvéseit. Ebből a tapasztalatból fakad az a követelés, hogy az ENSZ ne lehessen a kolonializmus fedezéke. E követelésnek Nehru is hangot adott, rámutatva a tragikus kongói bonyodalmakra, ahol „azok, akik nem a kongói nép javát akarják, bomlasztó erőket szabadítottak fel..."

Castro beszédéből világosan szólt annak a tudata is, hogy a leszerelés, a katonai támaszpontok — Kubában például Guantanamo amerikai támaszpont — felszámolása szorosan összefügg az egész gyarmati rendszer felszámolásával.

Bár a kongói események igen rossz szerepben mutatták be az ENSZ-et, a gyarmati népek nem akarnak lemondani a világszervezetről. Ellenkezőleg — az egész béketáborral együtt — azért harcolnak, hogy töltse be igazi szerepét. Az algériai szabadságharcot képviselő ideiglenes algériai kormány, miután minden igyekezete, hogy a francia kormánnyal megegyezésre jusson, sikertelen maradt, maga is az ENSZ-hez fordult segítségért. *Nem az ENSZ felszámolása, hanem az ENSZ megerősítése, egyetemességének megvalósítása, alapokmánya szellemének következetes érvényesítése — ez a béke híveinek követelése.* Ezt az ügyet szolgálja Hruscsov elvtárs javaslata háromtagú főtitkárság szervezésére, amely képviselhetné az „egymástól élesen eltérő három államcsoportot": a nyugati nagyhatalmakat, a szocialista országokat és a semlegeseket.

Az imperialisták „érvelése" a gyarmati rendszer teljes felszámolására vonatkozó szovjet javaslat ellen tele van ellentmondásokkal. Hol azt állítják, hogy ők a gyarmati népek barátai és felszabadítói — bár a kongói, algériai vérengzések ezt történelmileg cáfolják — hol meg azt, hogy „gyarmati rendszer már nincs is."

Digitized by Google

De akkor miért háborodott fel Herter amerikai külügyminiszter a szovjet javaslaton és miért vádolja meg Hruscsov elvtársat azzal, hogy „zendülésre biztatja fel a még gyarmati státusú országokat"? Azt is sokszor felhozzák, hogy a gyarmati népek „még nem érettek" arra, hogy önmagukat kormányozzák. Erre viszont nem egy volt gyarmati nép vezetőjének kiemelkedő politikai képességről tanúskodó beszédei adnak megsemmisítő választ.

Az USA kormánykörei szeretnék fenntartani azt a legendát, hogy amerikai kolonializmus nincs és nem is volt soha. Szeretnék, ha az Egyesült Államok létrejöttének körülményei, — népe antikolonialista harcának története, — még ma is a szabadságharc glóriájával ragyogná be. De ez lehetetlen, hiszen az amerikai monopóliumok gyarmatosító tevékenysége Latin-Amerikában, Közel- és Távol-Keleten egyaránt közismert. És egyre lehetetlenebb nemcsak a gyarmati rendszer fenntartása, de bármilyen ideológiai igazolása is.

•

Mind a szocialista országok képviselői, mind a semlegesek drámai módon *leleplezték a közgyűlésen az imperialista mesterkedéseket.* Felmerültek a legégetőbb kérdések: a német kérdés, az algériai háború, *Kongó függetlensége és egysége, a Kínai Népköztársaság ENSZ-képviseletének helyreállítása stb.* Ez az utóbbi kérdés, amely körül oly szenvedélyes vita folyik, egyúttal az ENSZ egyetemességének a problémája is és megoldása elengedhetetlen a napirenden lévő legfontosabb nemzetközi kérdések megoldásához.

A magyar küldöttség vezetője, Kádár elvtárs, főleg az úgynevezett *„magyar kérdéssel"* foglalkozott, melyet *a hidegháború fáradhatatlan szervezői újra napirendre tűztek az ENSZ-ben.* Kádár elvtárs a magyar nép szuverenitásának, nemzeti önérzetének, függetlensége tényének adott kifejezést, amikor azt hangsúlyozta, hogy Magyarország belügyeibe kormányunk senkinek sem engedi meg a beavatkozást; hogy a varsói szerződés megállapodásai értelmében Magyarországon tartózkodó szovjet csapatok kivonása „a Magyar Népköztársaság kormányának elhatározásától függ, nem pedig a nyugati stratégák óhajától. Ez ugyanis tényleg a nyugati katonai vezetők problémája s nem az ENSZ-é és még kevésbé a magyar népé". És újra, erről a szószékről is hálával beszélt a szovjet hadsereg áldozatairól, melyekkel megszabadította a magyar népet a náci fasiszták rémuralmától és a Horthy-fasizmustól.

Kádár elvtárs újra elmondotta — mert vannak, akik mindezideig nem vették tudomásul —, hogy 1956-ban nem valami „nemzeti felkelést" vertünk le szovjet csapatok segítségével, hanem el-

Digitized by Google

lenforradalmi puccsot, melyet külföldön szerveztek, melyet sok éven át készítettek elő a nemzetközi reakció erői.

Hogy viszonylik forradalmi munkás-paraszt kormányunk az ENSZ-hez? A magyar küldöttség vezetője támogatja a szovjet küldöttségnek az ENSZ szervezeti átalakítására vonatkozó javaslatát. Hangsúlyozta azt a nézetét, hogy az ENSZ egyáltalán nincs válságban, hanem „inkább most válhat végre azzá, aminek az alapítók szándékai szerint lennie kellett volna... Az ENSZ csak akkor kerülhet kritikus helyzetbe, ha engedi megbénítani tevékenységét és hagyja az üres szócséplés színterévé silányítani önmagát". Mint ismeretes, az ENSZ-ben szemére vetik kormányunknak, hogy a világszervezet által kiküldött vizsgálóbizottságokat nem engedte be hazánkba. Kádár elvtárs most újra, nyomatékosan mondotta, hogy efféle bizottságokat ezentúl sem fogadunk, de bárki, aki meg akar ismerkedni hazánk tényleges viszonyaival, legyen az akár az ENSZ hivatalnoka, mindenkor szívesen látott vendég. A Magyar Népköztársaság ellen eddig hozott ENSZ-határozatok ellentétben állnak az ENSZ alapokmányával. A magyar kormány bízik benne, hogy ezeket az ENSZ-közgyűlés előbb-utóbb hatályon kívül fogja helyezni. „Magyar kérdés" pedig nincs! Az csupán azoknak a kitalálása, akik a nemzetközi feszültség fenntartásán dolgoznak. A „magyar kérdés" nem egyéb, mint a hidegháború kicsorbult fegyvere, melyet az imperialisták nem tesznek le, bár éle évről évre tompul.

A magyar nép lelkesedéssel és büszkeséggel hallgatta a rádióban és olvasta a lapokban Kádár elvtárs közgyűlési beszédét és a levelek tömegével üdvözölte hazafias és békeharcos fellépését és biztosította őszinte, odaadó támogatásáról.

•

„Az élet kopogtat az ENSZ kapuján" — ezt a címet adta a Pravda egyik cikkének. Nem is kopogtat, de dörömböl, — mégis van aki nem hallja. A közmondás szerint az a legsüketebb, aki nem akar hallani. Ilyenféle süketek azok, akik sem a népi Kínát nem akarják beengedni az ENSZ-be, sem a gyarmati rendszer végleges felszámolását követelő népeket nem képesek megérteni, akik nem veszik tudomásul a Wehrmacht atomfegyverkezése elleni nemzetközi tömegtiltakozását, a francia ifjúság egységes harcát az algériai háború ellen, a béke erőinek éppen most, a közgyűlés idején a Labour párt kongresszusán kifejezésre jutó előrenyomulását Angliában; akik „eltekintenek" a japán—amerikai katonai egyezmény ratifikálása ellen szervezett tömegtüntetésektől, az afrikai népek harcától a szaharai atomrobbantások ellen, — akik nem hallják meg milliók kiáltását: lefegyverzést, békét!

De hiába! Ha nem is várható, hogy a közgyűlés egyszeriben

Digitized by Google

fordulatot hajt végre, átalakulásának folyamata már megfigyelhető. A szocialista államok harcának visszhangja mind messzebbre hatol; az ázsiai és afrikai országok pedig mind nagyobb szerepet kapnak a nemzetközi események formálásában. Ne feledjük el azonban, hogy a legerősebb kapitalista hatalom és szövetségesei anyagi eszközökkel is, megfélemlítéssel is még nagy nyomást képesek gyakorolni — és tényleg gyakorolnak — ezekre a még gyenge államokra, illetőleg ENSZ-küldöttségeikre. Az ázsiai és az afrikai küldöttségek értékét a közös harcban azon fogjuk mérni, hogy *mennyi elszántságot mutatnak az antiimperialista küzdelemben, mennyire támogatják a békét szolgáló javaslatokat,* nemcsak felszólalásaikban, de tettekben is: szavazataikkal.

Az ENSz-ben jelentkező új tendenciák tényét a kapitalista lapok is látják és egy részük elismeri: megindult a folyamat az Egyesült Államok ENSz-beli *egyeduralmának a felszámolására.* Az USA nem számíthat úgy mint eddig biztos szavazógépezetre, nem számíthat többé arra, hogy a világszervezet többsége minden intésére mindenkor engedelmeskedni fog. A helyzetet elemző polgári publicisták úgy vélik, hogy „most alighanem utoljára sikerült elhárítani Kína felvételét".

Az imperialistaellenes mozgalmak és a szocialista világrendszer fejlődése nagy átalakulás küszöbére sodorta az Egyesült Nemzetek Szervezetét. De tovább kell küzdeni, hogy igazán egyetemes szervezetté váljék, mely *minden nép érdekét, a világbékét védje.* Ezt a harcot vívják a békeerők, az ő oldalukon van a történelmi igazság, és növekvő erejükben a béke záloga.

Digitized by Google

Termelőszövetkezeti demokrácia és szövetkezeti parasztság

Írta **DOBI ISTVÁN**

A mezőgazdaság természetével és termelési technikájának jelenlegi színvonalával függ össze, hogy az embernek ehhez a munkához való viszonya, vonzódása és szorgalma, a föld, a növények, az állattenyésztés iránti érzéke, s az a képessége, hogy a legkülönbözőbb természeti jelenségekből következtetéseket von le, azokat munkájában azonnal alkalmazni tudja, nagymértékben befolyásolja a termelést, vagyis az élőmunkának még nagy szerepe van mezőgazdaságunkban. Bármennyire fejlődik a gépesítés, mostani emberi értelmünkkel nem tudjuk elképzelni, hogy egyetlen ember *gépsorokat* hasznosan tudjon mozgatni a növénytermelésben és azt sem, hogy bármilyen munkafolyamatnál *nélkülözni lehetne* az emberi megfigyelést és közvetlen irányítást vagy részvételt. Gyakorlati tapasztalatokra támaszkodik az a megállapítás, hogy a legmagasabb fokú gépesítés, a legfejlettebb technika mellett sincs egészséges termelőszövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás, nincs szocialista szövetkezeti élet a szövetkezeti parasztok egyetértése, akarata, szorgalma és termelési tapasztalatainak alkalmazása nélkül. A tagság jó vagy rossz hozzáállása, érdeklődése vagy közönye anyagi erőként hat a termelőszövetkezeti életben és gazdálkodásban. Az emberi hozzáállás formáinak és mértékének a szövetkezeti demokrácián keresztül és annak segítségével kell kibontakoznia.

Az évek folyamán a mozgalomban történt törések ellenére rendkívüli sikereket értünk el mezőgazdaságunk szocialista átalakításában. A faluban elmélyült a szocializmus iránti bizalom. A földterület döntő többsége a szocialista szektorban van, a földtulajdonnal rendelkező parasztok százezrei ismerték fel a nagyüzemi mezőgazdálkodás fölényét, tömegesen csatlakoztak a termelőszövetkezetekhez és közeledik az idő, amikor *minden művelés alá vonható területünkön a parasztság akaratából szocialista nagyüzemi gazdálkodást fogunk folytatni.* Fejlődött a gépesítés, a technika, és a tudomány hasznosítása a növénytermelésben és az állat-

Digitized by Google

tenyésztésben. A szövetkezetekben fokozatosan feloldódnak, eltűnnek a szegényparaszt-középparaszt, régi tag-új tag ellentétek és ellentmondások. Évről évre jobban hozzásimul a lehetőségekhez, alkalmazkodik a szükségletekhez a munkaszervezés, tökéletesedik a tervezés, emelkedik a termelési színvonal. A termelőszövetkezet, mint szocialista gazdasági és társadalmi egység, mind nagyobb befolyásra és tekintélyre tesz szert a községek életében. A falu forradalmi átalakulásával, a parasztság életformájának és igényeinek fejlődésével, életszínvonala növekedésével párhuzamosan tartalomban gazdagodik és tovább mélyül, erősödik a munkás-paraszt szövetség. Szövetkezeteken belül, de már általános értelemben is közeledünk az *egységes szocialista paraszti osztály létrejöttéhez, kialakulásához.* Az elért eredményekben van a biztosítéka annak, hogy nálunk is mihamarabb befejeződik a mezőgazdaság szocialista átszervezése.

Ebben a helyzetben időszerűnek látszik, hogy áttekintsük a szövetkezeti emberek formálódásával, a szövetkezeti demokrácia különböző változataival és érvényesülésének hatásával kapcsolatos tapasztalatainkat és azokból levonjunk néhány következtetést, amit talán hasznosítani lehet a jövőben.

Emberek és szövetkezetek — különböző fejlődési fokon

Mi, kommunisták, valljuk a szocialista társadalmi és gazdasági rend magasabbrendűségét, minden eddig ismert társadalmi rendszerrel szemben. És mi, magyar kommunisták, most már abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy *saját életünkből, népünk életéből vett példák* segítségével bizonyíthatjuk ezt. A háborús romok helyén nem kapitalista kölcsönökből, hanem a magunk erejéből, szocialista tervezéssel és munkamódszerekkel, példátlanul rövid idő alatt a réginél korszerűbb, fejlettebb ipart, jó közlekedést, egészséges pénzügyi és kereskedelmi hálózatot hoztunk létre, mezőgazdaságunk szocialista átalakításával már eddig is igen szép eredményeket értünk el. Nemzeti jövedelmünk arányos megoszlása szocialista rendünk igazsága mellett bizonyít. Szocialista alapokra helyezett állami és községi igazgatásunk a nép kezében és a nép ellenőrzése alatt a tapasztalatok szerint becsületesen, igazságosan, törvényesen és sokkal kisebb hibaszázalékkal működik, mint a régi Magyarországnak a kapitalista fogalmak és igények szerinti magasszínvonalú közigazgatása. Szocialista törvényességünk szervei minden szinten a legszigorúbb mértékkel mérve is jól végzik munkájukat. Szocialista kultúrpolitikánk a legszélesebb körben érvényesül, művelődési szintünk örvendetesen emelkedik, s a tudományok, a művészetek, a sport számos területén világviszonylatban

Digitized by Google

a legelsők között emlegetik legjobbjainkat. Népünk általános életszínvonalát nemcsak tartani, hanem fokozatosan emelni is képes a magyar népgazdaság, s ebben a folyamatban az ellenforradalom megrázkódtatásai sem tudtak nagyobb törést okozni. A szocializmusban nincsenek kibékíthetelen érdekellentétek, a dolgozók alkotókészsége és képességei teljes mértékben kibontakozhatnak, a termelés fejlesztése az egész dolgozó nép érdeke. Ez a megállapítás a mezőgazdaságra is érvényes. Ezeknek a tényeknek és igazságoknak a felismerése, s *annak a megértése, hogy a parasztság önmagának árt, ha a maga munkaterületén késlelteti a szocialista fejlődést, nem kis mértékben járult hozzá a termelőszövetkezeti mozgalom meggyorsulásához s a mozgalmon belül elért sikerekhez.*

Legelső szövetkezeteinket volt agrárproletárok alakították, s akkor még csak véletlenül, szórványosan csapódott hozzájuk néhány középparaszt. Szervezeteikben lényegesen több volt a *politikai tudat,* mint a gazdálkodás, a gazdasági vezetéshez szükséges *szakértelem.* Igénybevették az állam segítségét, ami abban a helyzetben természetes volt. Rosszakaratú emberek sokaságának gúnyos ellenségeskedése vagy hideg közönye közepette fáradoztak kollektív gazdaságaik megalapozásán. Ahol kezdettől fogva értették, hogy a tartós siker érdekében minden képességüket, szorgalmukat, erejüket meg kell feszíteni, mert az állam segítsége csak kiegészítheti azt, de érdemes, mert amit elérnek, azt senki sem fogja elvenni tőlük, s hogy maguknak, magukért, a családjukért dolgoznak, s amit felépítenek, az lesz jövő boldogulásuk anyagi bázisa, felemelkedésük szervezeti és társadalmi alapja, ott az eredmények hamar jelentkeztek. De nem minden szövetkezetben volt ilyen az indítás, s a hibák, a tévedések az egész mozgalomnak ártottak. A mozgalomnak abban a szakaszában sokan hajlottak arra, hogy irányítással, adminisztratív módszerekkel, de valóban a legjobb szándékkal „terelgessék" a szövetkezeti parasztokat az elméletileg helyesnek gondolt útra, kevés figyelemmel a szövetkezeti nevelésre, a szövetkezeti öntudat ébresztésére és fejlesztésére, a szövetkezeti demokráciára. Én ezzel a felfogással egyetérteni nem tudtam, azóta bebizonyosodott, hogy számos jóakarattal kidolgozott, de gyakorlati ismeretekkel hiányosan alátámasztott elképzelés nem tudta kiállni az élet vizsgáját. A legkiválóbbnak elismert szövetkezeti kiskirályok életében is jelentkeztek válságok, amikor aztán *csak a tagságnak demokratikus úton kifejezett akarata segítségével birkózhattak meg a nehézségeikkel.* És nem minden parancsoló hajlamú elnökről lehetett elmondani, hogy hivatott és felkészült a mezőgazdasági nagyüzem és a termelőszövetkezet irányítására. Viszont ismerek szövetkezeteket, ahol kezdettől fogva a *tagság közös egyetértésével történt minden,* néha még semmiségnek tűnő dolgokat is a közgyűlés elé vittek. Az itt kialakult kollektív

Digitized by Google

vezetés *soha nem volt magárahagyatott*, az ellenforradalom leghevesebb rohamaival szemben is megállta a helyét, a tagság a legnehezebb időben is mellettük állt.

Köztudomású, hogy a mindennapi nehézségeken túl, jórészben politikánk hiányosságai következtében, két ízben súlyos törés érte termelőszövetkezeti mozgalmunkat. Bizonyos, hogy kevés olyan közös gazdaságunk volt, amelyet az események 1953-ban és 1956-ban meg ne rázkódtattak volna. A szövetkezetek nagyobbik felét azonban a viharok sem tudták összetörni, mert tagjaik sorában már szép számmal voltak *szövetkezeti gondolkozású, a szocializmus és a termelőszövetkezetek ügyéhez hűséges emberek*, akik helytálltak a támadásokkal szemben, meg tudták őrizni a szocialista alapokat és példájukkal hatottak a környezetükre is. Kik voltak ezek? Nagy többségükben agrárproletárok, de már szép számmal találtunk közöttük régi földtulajdonos gazdálkodókat is, akik elég korán felismerték a szocialista út helyességét és jövőjét. (1956 október elején a Baranya megyei Rózsafa községben egy 22 holdas parasztot kérdezte tőlem, célozva a kibontakozott szövetkezetellenes agitációra: *„Remélem, hogy a párt és a kormányzat nem fogja engedni tönkretenni ezeket a gyönyörű szövetkezeteket . . .")* Nem mondhatjuk, hogy az ellenforradalom viharában csak elnökök és vezetőségi tagok mutattak példát a helytállásban. Szó sincs róla. Akkor járunk el helyesen, ha ezzel kapcsolatban általában *szövetkezeti parasztokról* beszélünk, akik hoztak magukkal szocialista tudatot a szövetkezetekbe, amikor beléptek, vagy a szövetkezeti életben szereztek szövetkezeti, sőt már esetleg ennél több: *szocialista öntudatot*. Az utóbbiak a többség.

A szövetkezeti mozgalom mostani helyzetében emberek és szövetkezetek legkülönbözőbb típusaival kell számot vetnünk, s még évekig szükség lesz rá, hogy szövetkezeti politikánkat — ami alatt elsősorban a tagság, a párttagok, a pártszervezet, a szövetkezeti vezetőség folyamatos és állandó tevékenységét értem — a nagy irányelvek alapján, de a helyi szükségletek pontos mérlegelésével és figyelembevételével folytassuk. Mások a feladatok a frissen alakult és kezdeti nehézségekkel bajlódó szövetkezetekben, mások a szilárduló és mások a már magas szervezeti és termelési szintre emelkedett közös gazdaságokban. A mezőhéki Táncsics már bátran alkalmazhat új termelési módszereket, vállalkozhat kísérletekre is. Viszont helytelenül járt el a nagykőrösi Hunyadi, amikor megfelelő munkaszervezés és a tagok kimunkált egyetértése, mozgósítása nélkül létesített 163 holdas kertészetet. Mit lehetett kihozni ebből a szép tervből, ha május végén az említett hibák következtében 95 hold paradicsom, 20 hold paprika, 18 hold uborka még nem volt kiültetve, s mert egyik késedelem maga után vonja a másikat, ugyanabban az időben mintegy 70 hold szőlőt nem nyitottak

Digitized by Google

ki, nem metszettek meg? Mások a lehetőségek a megállapodott nagyüzemekben és azokban a szövetkezetekben, amelyek sok új tagot vettek fel, sok új területtel gyarapodtak, vagy pedig több szövetkezetnek távolabbi nagy célok érdekében létrehozott egyesüléséből jöttek létre. De bárminők az adottságok és a lehetőségek, azok munkálásához, a tervek végrehajtásához, a gazdasági sikerekhez a tagság demokratikus úton kialakított egyetértése az első alapfeltétel. Ez erősíti azt a tudatot, hogy a szövetkezet lehetőség — a legszélesebb körű, legnagyobb távlatú lehetőség dolgozó parasztok számára! — amit *a tagság magatartása, munkája, erőfeszítései, okossága, szorgalma, ügyessége,* hűsége tölt meg tartalommal. *Így* alakul ki a szövetkezeti parasztokban az a tudat, hogy a szövetkezeti gazdálkodás magasabbrendű a magángazdálkodás formáinál, s a jó szövetkezeti gazdálkodás, a helyesen kialakított szövetkezeti élet a magasabbrendű paraszti életforma alapja. S minthogy nemcsak a szövetkezetek, hanem a szövetkezeti parasztok tudatának fejlettségi fokában is eltérések vannak, a szövetkezeti demokráciában erre is a legmesszebbmenő mértékben figyelemmel kell lenni.

A magunkkal hozott poggyász

A parasztok különböző poggyásszal érkeztek és érkeznek a szövetkezetekbe. A különbözőség jelentkezik gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális értelemben, de még apró érzelmi kérdésekben is. Általában az a tapasztalat, hogy az ember viszonyát a szövetkezethez nemcsak a belépés ténye és nem a magával vitt anyagi javak és nézetek határozzák meg, hanem inkább *a szövetkezeti élet formája.* Ismerek egy szövetkezeti elnököt, akiről azt hihettük volna, hogy soha sem szabadul meg attól a szemléleti módtól, amivel a maga 13 hold kitűnően felszerelt és gondozott földjéről nézte a világot. Ma többezer holdas szövetkezeti nagyüzem vezetője, ahhoz megfelelő *felkészültsége* és szövetkezeti *öntudata* van. A minap találkoztam egy asszonnyal, aki tíz évvel ezelőtt 17 hold földdel lépett a szövetkezetbe, most brigádvezető, s amikor a 17 holdról kérdeztem, vidáman és felszabadultan nevetett: *„Hol van már az a 17 hold?..."*

Azokról az egykori agrárproletárokról már szóltam néhány szót, akik politikai meggyőződésüktől vezettetve vállalták az úttörők nehéz szerepét a szövetkezeti mozgalomban. Nekik mezőgazdasági szakismereteket, különböző gondolkozású emberekkel való érintkezést, közösségi gazdaságvezetést, életük korábbi szokásaitól eltérő munkaszervezeti és fegyelmi formákat, technikai fogásokat és ismereteket kellett tanulniok és nem mindig a legszerencsésebb körülmények között. Hogy mennyire megbecsülik és szeretik őket

Digitized by Google

az óriássá fejlődött termelőszövetkezetekben is, abban én *erőfeszítéseik legnagyobb elismerését* látom, és dicséretét azoknak, akik az előrehaladás rögös és buktatókkal bővelkedő útján mellettük álltak, segítségükre voltak.

Sok parasztembernél tapasztaltuk, hogy elismerték a szocializmus eredményeit. Jóleső érzéssel vásárolták a szocialista ipar termékeit, gazdagították, szépítették vele házuk táját, otthonukat és értették, hogy a bútor, a rádió, a szép szabású, jó minőségű, de emellett nem drága ruha, a leányuk tűsarkú cipője, házuk első szobájában a szőnyeg és még ezer apróság, amit apjuk-nagyapjuk életében falun sohasem lehetett látni, a munkásság erőfeszítéseinek eredménye. Örültek, hogy fiuk, lányuk középiskolába, majd egyetemre ment és gazdászként, orvosként, vagy mint tanító, könyvelő tért vissza a faluba, vagy valahol másutt mérnök, katonatiszt, esetleg tudományos kutató. Mindent elfogadtak és örömmel vettek szocialista átalakulásunk, fejlődésünk eredményeiből, csak éppen attól a százados hagyománytól nem próbálták, nem akarták megszabadítani magukat, amit *néhány hold föld magántulajdona és az egyéni parcellagazdálkodás* jelentett életükben. Azt a lépést már nem tudták sajgó érzés nélkül megtenni, ami őket a mezőgazdaság szocialista átalakulásának cselekvő részesévé tette vagy teszi. Ha az ember ismeri a parasztéletet, annak régi formáit, bizonyos mértékig megértő az ilyen érzelmek iránt. *Megértők* lehetünk, de sok minden egyéb szempont mellett azért sem *törődhetünk bele,* mert tudjuk, tapasztalataink is vannak róla, bizonyítékokat tudunk felhozni az életből, most már majdnem minden falu szövetkezeti életéből, hogy *a szövetkezeti családban, a nagyüzemi gazdálkodásban fokozatosan lefoszlanak a kisparcella legmegszállottabbnak tűnő híveiről is a régi koloncok, a kapitalizmustól örökölt hagyományok. Az egyiknél lassabban, a másiknál hihetetlenül gyors ütemben áll be ez a változás: a felszabadulás érzése.*

Meg lehet érteni a régi paraszti életformához való ragaszkodást, ha az ember hajlandó arra az elfogultságra, azt is mondhatom, elvakultságra, hogy annak az életnek csak a *színes-virágos érdekességeit* lássa. De ezt a fényűzést parasztságunk nem engedheti meg magának. Be kell ismernie, hogy a régi életforma magának nevelte a beleszületett embert: befeléfordulónak, önzőnek, mások iránt bizalmatlannak, felfelé irigynek, lefelé lenézőnek, a föld és a vagyon után sokszor beteges mértékben sóvárgónak, végeredményben igen gyakran senki barátjának, mindenki ellenségének. Emlékszem a régi szólásmondásra. János bácsinak mondják, jó eső esett az éjszaka, megázott a föld, most már meg lehet az öröme. „Volt, volt jó eső — hangzik a válasz —, de mit érek vele, *ha a máséra is esett?!*" Tréfának hangzik, de más értelme volt ennek a kapitalizmus körülményei között. A mindenkinek jó idő, mindenki-

Digitized by Google

nek jó termést, azután pedig értékesítési válságot jelentett. Esetleg oly mélyet, amit a mi parasztságunk a bolettás években megért, s ami nem ritka esemény a kapitalista mezőgazdálkodásban. Brazíliában tengerbe öntötték a kávét, az Egyesült Államokban évről évre csökkentik különböző termények vetésterületét. A kisparasztnak a régi világban semmiféle védelme nem volt a válságokkal szemben. Mikor birkózott a földdel, a természettel, éjt nappallá téve dolgozott, hogy őrizze azt, ami megvan, még ha annyira terhes is a munkája, annyira sivár is az életformája, őrizze magának és övéinek, nehogy még embertelenebb, még keservesebb legyen a sorsa: a nincstelen napszámosok, a cselédsorban élő parasztok helyzete, ami már nem is embertelen, hanem koldusélet. Ezért küszködött, ezért vált önzővé és sokszor embertelenné a nála szegényebbekkel, a neki ilyen vagy amolyan módon kiszolgáltatottakkal szemben. Örökké éreznie kellett a tönkremenetelnek, a bankadósságnak és az árverésnek a veszedelmét. És ez a rettegés nem volt indokolatlan. De elmúlt és nem jön vissza soha. *Szocialista rendszerünkben a parasztság számára is megvan a felfelé vezető út, a termelés teljes mértékű kibontakoztatására, a kulturált, emberhez méltó paraszt-élet megvalósítására egyaránt.* Az út pedig nem a kisparcellához való csökönyös ragaszkodáson keresztül vezet, hanem a termelőszövetkezeten át, ahol minden becsületes, szorgalmas dolgozó parasztember megtalálja helyét és érvényesülésének lehetőségét, megbecsültetését.

A mi mostani életünkben — amikor a mezőgazdaság egy részében még egyéni parcellagazdálkodás folyik — nincsenek értékesítési válságok. Amit az egyénileg gazdálkodó parasztok megtermelnek, az övék és családjuké. Költik ruházkodásra, gyermekeik nevelésére, termelési eszközeik felújítására, állami kötelezettségeik teljesítésére, építkezésre, beruházásokra, tetszésük szerint. De betegség esetén költeniök kell orvosságra, patikára, kórházra. Ha megöregednek, viselniök kell a terhét, vagy családjuk viseli, és nem mindig emberségesen. Egyéni és gazdasági szerencsétlenségek most is tönkretehetik, porig sújthatják őket. Ilyenek pedig a legnagyobb szorgalom, emberi igyekezet és még „bőséges eső" idején is érhetik az embert. A szövetkezetben viszont biztosított az élet, a gazdálkodási gondok megoszlanak és a termelési sikerek eredményén az egész tagság osztozkodik. Az egyéni szerencsétlenségek terhéből részt vállal a szövetkezeti család, a közös veszteségekből és gondokból egy főre olyan kevés tud esni . . .

Egy somogyi parasztemberre kell itt gondolnom, akivel pár éve beszélgettem és bámulatos ékesszólással ecsetelte előttem az egyéni gazdálkodás örömeit, értékeit, szépségét, amihez hasonlót ő elképzelni nem tud, de nem is akar és őt senki emberfia meg nem győzheti a szövetkezet előnyéről. Beszélgetünk és mondja, hogy

Digitized by Google

volt egy kis kára, a folyóparton vannak a rétjei, kiöntött a folyó, igen alkalmatlan időben, elvitte a szénáját. *Az egész faluét?* — kérdezem. Nem, csak néhányukét. Elég tetemes kár volt, s még nagyobb baj, hogy utána szárazság jött és kevés a takarmánya, alighanem el kell adni néhány állatot. Kérdezem, hogy *az egész falu takarmánya* odalett? Mi van a szövetkezetekkel? Hogy azoknak szerencséjük volt. A határnak abban a részében, ahol a szövetkezetek takarmánytáblái húzódtak, valahogyan több volt a talajnedvesség. Meghát a gépek, a megfelelő talajgondozás, s ami igaz, a jó munka. Azok nem adnak el állatokat? Csak amit szerződés szerint. Magának kevesebb a bevétele, mint amennyire számított. Hát igen. Amazoknak? Meglesz a munkaegység, ahogyan tervezték. Talán egy-két forinttal több is. Így elbeszélgettünk, én egyetlen szóval sem mondtam neki, hogy menjen a szövetkezetbe. Hogy is mondtam volna, ha egyszer annyira elszánt híve az egyéni gazdálkodásnak. De néhány nap múlva levelet kaptam ettől az embertől, írta: *rájött, hogy amit ő nekem elmondott, az mind a szövetkezeti gazdálkodás, a szövetkezetbe való belépés mellett szólt.* És hogy saját érveinek hatása alatt aláírta a belépési nyilatkozatot, már fel is vették.

De nem mindenki tudja ennyire meggyőzni magát, sok emberrel szemben még a mások meggyőző igyekezete is haszontalan. Hányan írják alá a belépési nyilatkozatot úgy, hogy még ingadoznak, egy ideig még nincsenek teljesen meggyőződve arról, hogy helyesen cselekedtek. *Ezeket az embereket menet közben, munka közben, a szövetkezeti életben lehet és kell meggyőzni, hogy helyesen cselekedtek.* Ott kell megszabadítani őket hagyományaik nyügétől, megadni nekik az *ismeretet, a tudatot,* hogy mielőbb teljes értékű tagjai legyenek a termelőszövetkezetnek, öntudatos munkásai a szocialista mezőgazdaságnak, saját szép életüknek és jövőjüknek.

Ahány belépő, annyi ember. Korábbi vagyoni állapotukból, társadalmi helyzetükből, politikai tudatukból, felfogásukból, tájékozottságuk mértékétől vagy tájékozatlanságukból származó tudattal lépik át a szövetkezeti család küszöbét. Odabent *kezdetben* csak éleződnek az ellentétek a különböző gondolkozású tagok, a közösségi érdek és a szétágazó egyéni érdekek között. A bevitt állatok és felszerelés elbírálása, értékelése, a háztáji megállapítása, a régi tagoknak a közösség védelmében jelentkező állásfoglalásai, a meglevő munkaszervezetbe való beilleszkedés, annak átalakítására irányuló törekvések, bírálatok és dicséretek, szakértelmek elismerése és félretolása: megannyi forrása az ellentéteknek. Ezeknek feloldása közös érdeke az egész szövetkezeti családnak. *A feloldás eszköze a szövetkezeti demokrácia.*

Ha a feladatok sorrendjét nézzük, az első lépcső *minden kér-*

Digitized by Google

dés becsületes, nyílt megválaszolása, az érdekeltek meggyőzése, hogy helyesen választottak, amikor a szövetkezeti útra léptek. De már itt rá kell terelni a figyelmet a termelőszövetkezet *megszilárdításával* kapcsolatos feladatokra, a lehetőségekre és tennivalókra. A felvilágosítás és a meggyőzés szakaszában kell lerakni az emberek gondolkozásában a megszilárdítási munka alapjait és megnyerni a tagságot annak a célnak, hogy az új vagy megnagyobbodott szövetkezet — sok géppel vagy akár kevés géppel, de mindenesetre az *emberek egyetértésével, elszánt akaratával* — minél gyorsabban, *valóságos szocialista közösségi gazdálkodásra képes legyen.* Azzal, hogy közgyűléseken, értekezleteken, a tagság különböző érintkezési formáinak keretében, vagy párttagok és vezetők egyéni beszélgetései során jó eredményeket érünk el a szövetkezeti parasztok öntudatának, szövetkezeti és szocialista gondolkozásának fejlesztésében, nagymértékben hozzá tudunk járulni ahhoz, hogy termelőszövetkezeteinkben minél magasabb színvonalon valósuljanak meg a szocialista termelési viszonyok.

Vitás kérdések

Mezőgazdaságunk szocialista átalakulása nem légüres térben, hanem a valóság talaján folyik. Nem azért csinálnak a parasztok szövetkezeteket, hogy magasabb számokat érjünk el a mozgalom statisztikájában. Szövetkezetek és jól vezetett állami gazdaságok segítségével, magas színvonalú szocialista nagyüzemekben akarjuk elérni azokat a mezőgazdasági termelési eredményeket, amelyek megfelelnek természeti viszonyainknak, adottságainknak és a lehetőség határáig kielégítik belső fogyasztásunk és külkereskedelmünk igényeit. Egyensúlyi helyzetet akarunk létrehozni népgazdaságunkban. A mezőgazdaság töltse be hivatását, teljesítse kötelességét a tervgazdálkodásban és lehetőségeinek mértékében gyarapítsa nemzeti jövedelmünket. Olyan mértékben adjon nyersanyagot az iparnak, élelmiszert a munkásságnak, a városoknak, az iparvidékeknek, amilyen mértékben igényli a falu, hogy a munkásság, az ipar elégítse ki hónapról hónapra szinte kézzelfogható módon növekedő szükségleteit. A mezőgazdasági többtermelés érdekében az állam az egész országra kiterjedő mértékben hatalmas erőfeszítéseket tesz a talajerő megóvása és javítása érdekében. Csatornázunk és öntözünk. Szaporítjuk a mezőgazdaság gépi felszerelését. Támogatjuk a tudományos kutatást és kísérletezést. Az állam saját erőfeszítéseinek minden eredményét a mezőgazdasági termelés, nagymértékben a termelőszövetkezetek rendelkezésére bocsátja. Egyetemek és főiskolák szakembereket képeznek a mezőgazdaság számára, középiskoláinkban megfelelő figyelmet fordítanak a me-

Digitized by Google

zőgazdasági ismeretek elméleti és gyakorlati terjesztésére. 1959/60-ban 17 000 parasztember végzett ezüstakalászos tanfolyamot, közülük több, mint tizenkétezer szövetkezeti tag. 1960/61-re megindultak a jelentkezések, nagyobbak az igények, mint tavaly, s a Földművelésügyi Minisztérium azt tervezi, hogy összegyűjti az első és második évfolyamot végzett ezüstkalászos gazdákat és szövetkezeti tagokat, újabb lehetőséget biztosít számukra, sertéstenyésztő, baromfitenyésztő, dohánytermesztő, gyümölcskertész stb. szakmai továbbképzésben részesíti őket, s aki e tanfolyam végén megfelelő vizsgát tesz, annak oklevelet adnak szakmai képesítéséről. Huszonegy mezőgazdasági ágban történik szakmunkás-képzés. Állami gazdaságokban 3000 elsőéves, mintegy 2000 másodéves tanuló mezőgazdasági szakmai képzése folyik. Ezek a tanfolyamok háromévesek, s akik elvégzik, könnyen kapnak elhelyezést a mezőgazdasági nagyüzemekben, s elsősorban a belterjes gazdálkodásra mindinkább áttérő szövetkezetekben találnak otthont és munkaterületet.

Nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, az állam megteszi a magáét annak érdekében, hogy mezőgazdaságunk kiemelkedjék abból az elmaradottságából, amit a kapitalizmusból, a nagybirtokrendszertől, a két világháborútól s 1920-tól 1944-ig a Horthy-rendszernek a kis- és középparasztságot különösen sújtó rablógazdálkodásától örököltünk. Hogy termelőszövetkezeteink vonatkozásában is megállapíthassuk a kötelességteljesítés hiánytalan mértékét, az nagymértékben az embereken múlik. A még egyénileg gazdálkodó parasztok pedig akkor kezdik el a munkából reájuk eső rész teljesítését, ha majd csatlakoznak a szövetkezeti mozgalomhoz. Több, mint tíz éve tanulgatják a szocializmust, élvezik annak előnyeit és évről évre jobban érezhetik parcellagazdálkodásuk kilátástalanságát, jövőtlenségét. Látják a szövetkezetek fejlődését és a szövetkezeti parasztok életformájának átalakulását, abból tanulhatnak.

Mezőgazdaságunkban nyilvánvalóak az ellentmondások, hiszen a dolgozó parasztoknak még jelentős száma folytat kisüzemi gazdálkodást. Ezt a helyzetet és szövetkezeti mozgalmunknak általunk egyáltalán nem titkolt belső vitáit népi demokratikus rendszerünk ellenségei szeretik úgy értelmezni — talán azt is mondhatnám, hogy nemcsak támogatóikat, hanem önmagukat is szeretnék erről meggyőzni —, hogy parasztságunk vagy annak számottevő része szembenáll a szocialista fejlődéssel. Mi, akik benne élünk a szocialista átalakulásnak ebben a csodálatosan szép korszakában, s nem külső szemlélői, hanem részesei vagyunk népünk — és benne a parasztság — erőfeszítéseinek, hogy lépésről lépésre előrehaladjunk az úton, s itthon tudunk osztozni a mindinkább ritkuló gondokban és a szaporodó örömökben, másként látjuk a helyzetet. A

Digitized by Google

múltban sok hiba történt a falusi politikában és 1956-ban a parasztság mégsem hallgatott az ellenforradalmárok bujtogatására, hanem megvédelmezte a szocializmus vívmányait és intézményeit az egész országban. Hogy egyénileg gazdálkodó parasztok is fegyvert fogtak a garázdálkodók ellen, ez volt a mi népi rendszerünk számára a legszebb bizalmi nyilatkozat. 1957 óta pedig nemcsak a megrongált szövetkezetek álltak helyre, hanem földtulajdonnal rendelkező parasztok százezrei léptek önként a szövetkezeti útra és a falvak népe a legkülönbözőbb módokon fejezi ki bizalmát a kommunisták, az államvezetés, a szocializmus ügye iránt. *Ebben az országban, a mi hazánkban, annyira a néppel egyetértésben és a népért történik minden, hogy azt talán meg sem tudják érteni emberek, akik még mindig a kapitalizmus fogalmai szerint gondolkoznak és számunkra már idegen szabályok alapján próbálnak jót vagy rosszat, de inkább rosszat mondani fejlődésünkről és állapotainkról.*

Nemrégiben Baranyában jártam. Munkások, parasztok, értelmiségiek vezetik a megyét és Pécs városát. A vezetők egy része más vidékről, néhányan Budapestről valók. Képtelen volnék leírni a büszkeséget, amivel bemutatták az óriási új lakótelepet, amit a szocializmus erejével hoztak létre meglepően rövid idő alatt, hogy kultúrált, szép, egészséges otthonokat adjanak dolgozó emberek és családtagjaik tízezreinek. De nemcsak a telep egészére voltak büszkék, hanem a lakásokra, a lakószobákra külön-külön, a terekre, a padokra, ahol emberek pihenni tudnak, a gyerekek játszótereire, a játékszerekre, amivel szórakoznak, a virágokra, a pázsitra, a fákra, amit elültettek. A vízkérdésre, amit megoldanak, a mesterséges tavacskára, amit csináltak. Arra, hogy a közlekedést korszerűsítették, és hogy milyen szép a Hunyadi-szobruk, hány ezren járnak az iskoláikba, és hogy hány új napközi otthonban, óvodában játszanak a gyerekek. A kórházak, az egyetem, a világítás és a megreformált közlekedés, a kereskedelem. Ha hallgatja őket az ember, megmelegszik a szíve, átérzi a boldogságukat, hogy ők mindezekért a dolgokért fáradozhattak és az egész, együtt: *egy darabkája a mi épülő szocializmusunknak.*

Azután Bóly kösségbe mentem, ahol német anyanyelvű és magyar helyi nép keveredik, él Csallóközből és más vidékről oda telepedett jövevényekkel. Vannak közöttük egykori szegények, ipari és mezőgazdasági proletárok, módosabb parasztok. Azt hihetné az ember, hogy ahol ennyi különböző nép kerül össze, nincs óra, nincs nap viták és veszekedés nélkül. Pedig erről szó sincs. Egyetlen szövetkezetben, Montenuovo herceg magyarországi nagybirtokának bólyi darabján, több ezer hold földön gazdálkodnak. A földet 1945-ben szétosztották, majd később szövetkezetbe egyesültek, és most az egész határ mintaszerű nagyüzem képét mutatja. Csak éppen

Digitized by Google

nem a hercegnek, hanem a parasztoknak terem. Látom az évszaknak és az időnek megfelelő jó munka nyomát és előkészületeit. A tábla, ahol megállunk, tizenegy év alatt — azóta folytatnak itt szövetkezeti gazdálkodást — harmadszor kap szervestrágyát. Gondosan ápolják a földjeiket és megértem, hogy nemcsak saját terveiket szárnyalták túl, hanem a Montenuovo birtok egykori termésátlagait is. A hercegi uradalom 1938-as átlagai: búzából 13,4 mázsa, őszi árpából 12,4 mázsa, zabból 10,1, kukoricából 16, cukorrépából 168,7, burgonyából 39,2 mázsa. A helyi szövetkezet az idén 265 holdon 16 mázsás búzaátlagot ért el, őszi árpából 150 holdon 18 mázsát, tavaszi árpából 37 holdon 16,7 mázsát, zabból 30 holdon 15 mázsát, kukoricából 20 mázsát, cukorrépából 220 mázsát, burgonyából 80 mázsát, kenderből — amit a herceg nem termeltetett — 40 holdon 40 mázsa átlagot termeltek. A termelőszövetkezet állománya igen jól gondozott és fejlett; ez a magyarázata helyes trágyagazdálkodásuknak. Gazdasági központjuk állapotát, takarmány- és szalmakazlaikat, kovács, lakatos és fafeldolgozó műhelyeiket, ízlésesen berendezett és jól felszerelt kultúrházukat érdemes volna filmre felvenni, bemutatni. Nézem terjedelmes és szépen gondozott kertészetüket és azon belül a virágkertészetet. Hová viszik innen ezt a sok virágot? Megveszi a falu, születés- és névnapokra, házassági évfordulókra, esküvőkre, legények a lányoknak, gyerekek a szüleiknek, a tanítóiknak. Arra a régi, rideg falusi életre gondolok, amiben felnőttem, és jólesik magamban képzeletben végigszaladni az ország különböző tájain, eszembe jut, hogy *csakugyan, most már a mi falvainkban is keresik, vásárolják a virágot,* emberek, egykori szegények, vagy éppen egykori koldusok, munkájuk eredményéből, egymás vagy maguk örömére. És látom, hogy békesség, egyetértés van az emberek között, vidámság és szeretet számtalan jelével találkozom. Az ebédnél az elnök beszélget a kezdésről, a küzdelmekről, a tagság vitáiról, a munka és az egyetértés fejlődéséről, a tervezésről és a sikerekről, meg a jövőről. A gyarapodásról, a soksok új falusi házról, modern és szép házak, szövetkezeti parasztoké. Hogyan jutottak el idáig. A történetet mondja és kibontakozik belőle *az egész tagság részvétele, az öntudat kialakulása, majd annak érvényesülése.* A szövetkezeti demokrácia.

Pécsett és a helyi szövetkezetben járva, Kovács Bélára gondolok, akit annyian próbáltak elrángatni erről az útról, de hitt a szocializmusban és élete utolsó napjáig magyarázta a parasztoknak, hogy a szövetkezetben van a jövőjük. Valamit látott ezekből a szép dolgokból, aminek én most annyira örültem, nagy kár, hogy a szocializmus építkezésének befejezését nem érhette meg. És a másik baranyai parasztpolitikusra gondoltam, aki a tengeren túl él, sakkfigurája lett az imperialista politikának. Vajon mit szólna, ha most elmehetne Pécsre, megnézné a várost, pezsgő, érdekes életét,

Digitized by Google

beszélne az emberekkel, azután szétnézne Bólyon, Rózsafán, elbeszélgetne a parasztokkal és kénytelen volna megállapítani elégedettségüket az élet alakulása dolgában, bizalmukat a szocializmus ügye és a kommunisták iránt.

De térjünk vissza szorosabban vett témánkhoz. Amint Bólyban az egészséges szövetkezeti közösségi élet, a szövetkezeti demokrácia volt a mostani barátság, bizalom, magas termelési színvonal, korszerű nagyüzemi gazdálkodás, az ellentmondások kiküszöbölésének útja és módszere, úgy más szövetkezetekben is a tagság szabad véleménynyilvánításán, a közgyűlési vitákon és többségi határozatokon keresztül lehet elérni a viták feloldódását, ha ilyen viták egyáltalán vannak. Természetes, hogy akár a háztáji problémát, akár a földjáradékot, akár a közös alapok kérdését, vagy a régi és új tagok, a volt szegényparasztok és volt középgazdák emberi és gazdasági együttmunkálkodásában adódó vitákat nézzük, számos olyan kérdése van a termelőszövetkezeti életnek, amit jelentkezésük sorrendjében és mindig időben, sohasem késlekedve, a szövetkezeti demokrácia felhasználásával lehet és szükséges elrendezni, feloldani, megoldani.

A háztáji

A háztáji gazdaságok kérdéséről külön szeretném elmondani néhány gondolatomat. A háztáji gazdaságot a termelőszövetkezetek alapszabálya mondja ki, megállapítva az állatállomány és a terület felső határát. A föld területéről (amely 800—1600 négyszögöl lehet) a szükséges szempontok mérlegelése alapján mindenütt a közgyűlés dönt, személyi elbírálás után. Érdemes megemlíteni, hogy ilyen természetű közgyűlési határozattal szemben tudomásunk szerint eddig még sehol sem emeltek panaszt. A háztáji állatállományról azt mondja az alapszabály, hogy a termelőszövetkezeti tag 1 darab tehenet, egy-két növendékmarhát, 1—2 darab anyakocát malacaival, évente 3—4 hízósertést, 5 darab juhot vagy kecskét és korlátlan mennyiségű aprójószágot tarthat. A most érvényben levő átmeneti intézkedések szerint az állattenyésztésben felmerült problémák miatt, amiatt, mert nem minden új szövetkezetben tudják a közösbe vitt állatokat azonnal elhelyezni, átmenetileg a járási tanács engedélyével a közösben el nem helyezhető szarvasmarha visszahagyható a háztájiban, ezenkívül az ország ellátása érdekében minden termelőszövetkezeti tag korlátlan számú sertést tarthat, ha arra nevelési, vagy hízlalási szerződést köt az állammal. Ezzel az átmeneti helyzettel itt nem kívánok bővebben foglalkozni. Ezekre az intézkedésekre népgazdasági okokból az ország ellátása miatt átmenetileg szükség van. A kiadott rendelkezések hangsúlyozzák, hogy a *háztáji állatállomány növelése termé-*

Digitized by Google

szetesen nem mehet a közös rovására, sőt annak fejlesztését kell szolgálnia. Ez olyan szempont, amire minden szövetkezetben a vezetőknek és a tagságnak ügyelnie kell, éppen a közösség érdekében.

A háztáji állatállomány dolga kényes és bonyolult probléma, s ennek megfelelően kell vele foglalkozni a szövetkezetekben, *mindig a közgyűlésnek,* hogy kifejezésre jusson az egyes emberek véleménye, kialakuljon és érvényesüljön a többség jól meggondolt akarata. Néha maga a tag is olyan gondokba keveredhet, hogy szüksége lehet a közgyűlés tanácsára, segítségére és igényli azt ,hogy rendbe tehesse saját házatáját.

Az alapszabályban megengedett háztáji állomány szükséglete legalább 5 hold föld termésével egyenlő. A háztáji terület tehát nem fedezheti az állatok takarmányszükségletét. De erre nincs is szükség. A tag a szövetkezetben végzett munkája arányában takarmányrészesedést kap. Az átmeneti szerződéses akciók keretében pedig — amelyek kötése a termelőszövetkezetek közös érdeke is —, a szerződéses állatok takarmányozásában a termelőszövetkezetek külön is juttathatnak takarmányt. Ha a szövetkezetekben helyes gazdálkodás folyik, *egy ember részesedése* nem tudja kielégíteni a háztáji terület takarmánytermésén felül jelentkező szükségletet. Viszont, *ha a családból hárman-négyen dolgoznak,* sok munkaegységet szereznek, szemes- és szálastakarmány részesedésük bőven fedezheti a szükségleteket. Ha a háztáji állatállomány szükségletei ösztönzően tudnak hatni a családtagok munkájára, akkor az eredmény mind a közös gazdaság, mind a gazdag háztájjal rendelkező tag szempontjából kielégítő. Ellenkező esetben az érdekelt rendszerint olyan takarmányszerzési módszerekhez nyúl, amivel a szövetkezeti tagság nem érthet egyet és ebből a legsúlyosabb bajok származhatnak.

Alapvető érdeke a közös gazdaságnak, hogy a háztáji gazdaságok túlméretezettsége ne terhelje a szövetkezeti kollektívát, *ne legyen kolonc, amely egy családnak örömet okozhat, azonban gyengíti, koptatja a közös gazdaságot,* elégedetlenséget vált ki azokból, akik — a helyes szövetkezeti gondolkozástól, fejlett szövetkezeti öntudattól vezettetve — figyelmüket és erőfeszítéseiket *a közös gazdaság, a közös állatállomány gyarapítására* fordítják. A szövetkezeti életben alapvetően fontos fejlett *közösségi érzésből* parancsoló módon következik, hogy a termelőszövetkezet lehetőségeit *elsősorban a közös javak, a közös tulajdon fejlesztésére és szaporítására fordítsuk,* s ha így gondolkozunk, nem lesz közömbös előttünk, hogy illetéktelen a közös takarmányból akár egy félmarék lucernát vagy félkiló szemestakarmányt elvigyen.

A háztáji gazdaság helyes és egészséges méretére azért is ügyelni kell, mert a tagságon belül ilyen kérdésekből — hogy egyik ember ilyen, 'a másik amolyan mértékben pénzel, gazdálkodik a

Digitized by Google

háztájiból, aminek esetleg mérete vagy forrásai kifogásolhatók — *mélyreható személyi ellentétek, összeütközések származhatnak.* Emberi dolgok ezek és súlyosan befolyásolhatják a szövetkezeti család békességét, szellemét.

Vannak egyes szövetkezetek, ahol — az igen fejlett közös szarvasmarhatenyésztés, magas áru-tej termelés eredményeképp és alapján — a háztáji tehéntartást már évekkel ezelőtt megszüntették. Közgyűlési határozattal döntöttek így. Nagyszénáson például azzal, hogy előnyösebb így, kedvezőbb helyzet az asszonyoknak, hogy a háztáji tehenek mintegy száz ilyen amolyan istállóból egyetlen modern, egészséges istállóba kerültek. Nincs szükség annyi gondozóra, nem kell százfelé széthordani a zöldtakarmányt, százfelől összeszedni a trágyát, itt semmi sincs elaprózva, az állatok szakszerű gondozásban részesülnek, stb. Ilyen érvek alapján a közgyűlés határozott. Természetesen a háztáji sertés- és baromfitartás továbbra is megmaradt. Én az érveiket megdönteni nem tudtam, de feleslegesnek is éreztem, hogy erre kísérletet tegyek. Úgy gondoltam, hogy ha én híve is maradok a háztáji gazdaságnak és azon belül a tehéntartásnak is, azért ez mégiscsak *az ő szövetkezeti családjuk dolga,* s nekik kell tudni a legjobban, hogy mit és miért csinálnak.

Híve vagyok a háztáji gazdaságnak, mert ez a közös szövetkezeti gazdálkodás kiegészítő szerves része és ezért megfelelő keretek között, szépnek, jónak, szükségesnek tartom, figyelemmel parasztságunk hagyományaira, s azokra az örömökre, amit az én tapasztalatom szerint a háztája minden parasztcsaládnak szerezni tud, ha rendben van. A szövetkezeti parasztok gyerekei többségükben ezután is a mezőgazdaságban találják meg élethivatásukat. Csak haszon származhatik abból, ha paraszti udvarban nőnek fel, apjuktól, anyjuktól tanulják meg a gazdálkodás otthon megfigyelhető apró fogásait, az állatok óvását, gondozását és szeretetét. A szocializmusban a szövetkezeti gazdálkodás elengedhetetlen velejárója a közöst kiegészítő háztáji gazdaság. De ismétlem, hogy a közös gazdaság és a háztáj egészséges arányaira ügyelni kell, s a háztáji gazdaságot másként nem szabad szemlélni, mint aminek jogi alapja az állam törvényes rendelkezései, *a szövetkezeti alapszabály. gazdasági fundamentuma pedig a termelőszövetkezet egészséges, erős közös gazdasága* és a háztáj jövedelme természetesen csak kiegészítője lehet a közösből származó jövedelmeknek. Efelett őrködni, az egészséges arányokat meghatározni, fenntartani és ellenőrizni: egyik fontos tevékenységi köre a közgyűlésnek.

Digitized by Google

Gazdasági érdekeltség és munkaszervezet

A szövetkezeti parasztokat sokirányú gazdasági érdekeltség szálai fűzik közös gazdaságukhoz. Ez az érdekeltség már a belépés órájától fennáll, de a tapasztalat azt mutatja, hogy az új tagok többsége akkor erre nemigen gondol. Értik, hogy a szövetkezet gazdálkodási eredményeiből részesedni fognak és ehhez munkával kell megszerezniök az igényt, azonban azt, hogy a gazdasági eredményt már az első lépéseikkel, az állatok és a munkaeszközök bevitelével befolyásolni fogják, vonakodva vagy sehogysem hajlandók elfogadni. Ilyenkor — ez is emberi természet dolga —, *az értékelés* a legnagyobb gond, s hogy *inkább felértékelés legyen, mint az ellenkezője*. Nehéz arra gondolni, hogy ami térítést kapunk vagy javunkra írnak, az már a *mindannyiunk közös vagyonát, tehát a miénket is csökkenti, csorbítja,* s előbb utóbb összegével is rontani fogja a közösség gazdasági lehetőségeit. Csodát azonban senkitől se várjunk. A tapasztalatok alapján én inkább arra helyezném a hangsúlyt, hogy már az agitáció során győzzük meg a leendő szövetkezeti tagokat: elsőrendű érdekük, hogy kiváló minőségű állatokat, jó munkaeszközöket adjanak át a termelőszövetkezetüknek. Hogy az utóbbi években igen sok helyen más történt, annak terheit és hátrányait még érzi számos új és megnagyobbodott szövetkezetünk. Az ilyen bajokkal csak „házon belül" lehet megbirkózni és ez a szövetkezeti tagok feladata, döntő mértékben azoké, akik a nehézségeket előidézték.

Világos, hogy a mozgalom jelenlegi szakaszában megváltozott formában és keretek között, más feltételekkel kell jelentkeznie az állami támogatásnak az új szövetkezetek életében is, mint az korábban, 8—10—12 esztendővel ezelőtt szokásos és szükséges volt. Az újabban belépett földtulajdonos parasztok mindenütt komoly értékeket hordtak össze a szövetkezeteikbe, még akkor is, ha a bevitt állatok minősége elmaradt az 1958—59-ig elért általános szövetkezeti átlag mögött. Az állam segítséget nyújtott és nyújt a törzsállatállomány kialakításához és az építkezésekhez, de a kedvezményeket már teljesítményekhez, árutermelési eredményekhez és a saját gazdasági erőforrások megfelelő mozgósításához köti, amiről régebben még nem igen lehetett szó. Az a megállapítás, hogy a szövetkezeteknek nyújtott állami támogatás csak akkor éri el célját, akkor tud teljes értékű lenni, ha csatlakozik hozzá a tagság öntudatos és erőteljes erőfeszítése a közös gazdaság kialakítása, fejlesztése és megfelelő nagyüzemi termelési színvonal érdekében, az új helyzetben a korábbinál még gazdagabb értelmet nyert. S ahol el lehetett érni, hogy az új szövetkezeti parasztok a jövő — saját jövőjük — érdekében nemcsak munkát, hanem átmeneti anyagi áldozatokat is vállaltak, hajlandók voltak saját erőből is

Digitized by Google

építkezni, állatokat beszerezni, gépeket vásároltatni, megfelelő beruházásokat végeztetni a kollektív gazdasággal, amelyben élnek és dolgoznak, ott az a tapasztalatunk, hogy már az első évben jó termelési és gazdálkodási eredményeket értek el, s a megszilárdítás gondjai sem okoznak különösebb nehézségeket.

Tudjuk azonban, hogy a helyzet nem mindenütt alakult ilyen kedvezően, a fejlődés nem volt zavartalan. Az új tagok egy része — elenyésző kisebbség — úgy gondolta, hogy vagyonára, felhalmozott készleteire, háztájának gazdaságára és a törvényben biztosított földjáradékra támaszkodva „kihagyja az első esztendőt", s nemhogy családtagjait küldené, de maga is otthon marad dologidőben, ölbetett kézzel nézi, hogy „mire mennek a többiek — önélküle, aki emez meg amaz volt minden időben a faluban". Ezek kártékony, de inkább ostoba emberek. Aláírták a belépési nyilatkozatot, de fogalmuk sincs a szövetkezet mibenlétéről, értelméről. Kárt okoznak a közösségnek, amelyből pedig egy-két év múlva ők is bőségesen akarnak táplálkozni, most pedig az indítás és megszilárdítás legfontosabb szakaszában vonják meg tőle munkaerejüket, szaktudásukat. És kettős kárt okoznak önmaguknak, családjuknak. Az egyikfajta kárt forintban pontosan ellenőrizni lehet: ez a munkából visszahúzódó tag és családtagjainak elmaradó munkaegységrészesedése. A másik kár politikai és erkölcsi természetű. *A közösségben kötelességét nem teljesítő, azzal saját vagyoni helyzetére támaszkodva szembehelyezkedő ember a maga hibájából olyan elszigetelt állapotba kerül, aminek a dolgozó emberek társadalmában csak ő fogja a hátrányait szenvedni.*

Öntudatos szövetkezeti ember, környezete minden életjelenségére figyelmes gondolkodó parasztember a gazdasági és társadalmi fejlődést átfogó értelmében, és távlataiban is szemléli. Ők már lemérték a parcellának, egy-egy határ száz meg ezer kisgazdasága eltérő talajerőgondozásának, különböző fajta megművelésének, az elkülönült, egyéni értékesítési formának, a nem is mázsákkal, hanem kilókkal folytatott idegtépő spekulációknak, a befelé forduló életnek hátrányait, mielőtt szövetkezetbe léptek. Odabent a növénytermelés és állattenyésztés egészséges egyensúlyát, az ember, a gép és az állati igavonóerő munkájának összehangolását, a mezőgazdasági tudományok alkalmazását, a szocialista elvek érvényesítését a legmagasabb szinten törekednek megvalósítani, ebben magukat gazdaságilag, anyagilag is érdekeltnek érzik és ennek érdekében öntevékenyen is fáradoznak. Mások inkább csak munkájuk közvetlen jelentkező eredményeit, hasznát, az előleget, és a munkaegységrészesedést nézik. Még az utóbbiak vannak többségben. Hogy az ő tevékenységük is a lehető legtöbb szolgálatot tegye a közös gazdaságnak, ahhoz szükséges, hogy tisztán lássák, értsék a termelőszövetkezet tervezését, egyetértsenek a kitűzött termelési cé-

Digitized by Google

lokkal, ismerjék a munkaszervezetet, a munkacsapatok, a brigádok, vagy egyéni területfelosztás esetén, családjuk feladatait, tisztában legyenek azzal a termelési szinttel, ami biztosítja a tagok számára a betervezett részesedést.

Háromféle munkaszervezési módot látunk, melyek közül az eredményességi, illetve teljesítményi javadalmazás különböző formáival még kísérletezés folyik számos szövetkezetünkben.

Az első munkaszervezési formában minden termelési tevékenységet kollektíven végeznek. A különböző munkacsapatok, gondos gazda módján, a legjobb időben törekednek ott lenni, ahol a munkát végezni kell. Jól dolgoznak minőségileg és eleget mennyiségében. Teljes tudatában vannak, hogy övék a szövetkezet, annak minden darabkája, minden állata, minden értéke és minden termés mindannyiuké. Erejük és lelkiismeretük legjavát adják a szövetkezetért, önmagukért. Ahol ezt a munkaszervezetet alkalmazzák, ott ritkán látni a tagság sorában belső huzavonát, kártékony elbizakodottságot, garázdaságot, a munkától való elhúzódást. Öregek és fiatalok igen szépen összedolgoznak. A fiatalság megbecsüli az idősebbek munkatapasztalatát, az életben szerzett érdemét, törekszik tanulni az öregektől. Amazok pedig segítik, tanítják, nevelik a fiatalokat, buzgóságukat méltányolják. Az ilyen természetű munkához egészséges szövetkezeti szellemű tagságra van szükség, de ez a munkaszervezet egyúttal legjobb iskolája lehet *a termelőszövetkezeti közösségi szellem* fejlődésének.

A munkaszervezet másik ismert és jól bevált formája a kapás terület egyénekre való felosztása. Minden szövetkezeti tagnak módja van rá, hogy hozzátartozóinak segítségét igénybe vegye a számára kimért terület megmunkálásához. Ilymódon felhasználható olyan családtagok munkaereje is, akik egyéb elfoglaltságuk mellett csak időnkint tudnak segíteni szövetkezeti tag hozzátartozójuknak a közös gazdaságban. Nagyjában olyan összefogást látunk az ilyen munkarendszerben, aminő a dolgozó paraszt egyéni életében annak családjában kialakult. A termelésben való érdekeltség ennél a munkamódszernél is teljesmértékű, mert a részesedési alap a tag és családja által művelt területen elért és pontosan megállapított terméseredmény.

A harmadik formával, az eredményességi, illetve teljesítményi javadalmazással még folynak a kísérletek, sok figyelemreméltó eredménnyel. Sokféle tekintetben ellentmondásokba kerül a szövetkezeti alapszabállyal, azonban ennek ellenére sem sérti a szocialista alapelveket, ami arra mutat, hogy az alapszabály kidolgozásánál nem terjedt ki a figyelem minden lehetőségre, mint ahogy nem is terjedhetett, hiszen az életben állandó a fejlődés. Ha a közös gazdaság tagsága ezt a harmadik munkarendszert érti, járható útnak találta, határozatban mondotta ki, akkor ez nyilván olyan

Digitized by Google

forma, amit az első kettőnél jobbnak talált, s ebben a rendszerben is lehetséges minden munka eredményes, jó elvégzése.

Szövetkezeteink termelésének dolga, a tagok részesedése nincs sablonra húzva. Akaratuk szerint választhatják ki a nekik legjobban megfelelő formát. Gazdasági érdekeltségük tudatában, erejük és tudásuk legjavát adhatják a jó és mégjobb eredmények eléréséért. *Érdekük, hogy a legjobb munkarendszert válasszák, mert maguknak dolgoznak.* Ami eredményt elérnek — ha sok vagy kevés —, ez az ő eredményük.

Minden munkaszervezési formánál eredményesen és hasznosan alkalmazzák a premizálás különböző módjait, amit helyi igények, szokások és lehetőségek alakítanak ki. Ösztönző hatását mindenütt megfigyelhetjük. Csak arra kell ügyelni, hogy mindenütt *tényleges munkát, jó teljesítményt, megállapítható, ellenőrizhető eredményeket jutalmazzanak,* mert ellenkező esetben komoly károkat tud okozni a szövetkezeti család belső rendjében, békességében.

Az állattenyésztésben is érvényesül az egész tagság gazdasági érdekeltsége és külön azoké, akik ezen a területen dolgoznak. *Mindenki* érdekelt abban, hogy ne állattartást, hanem állattenyésztést folytassanak a szövetkezetekben. Hogy az állatokat megfelelően ellássák, de a takarmány ne pocsékolódjék. Hogy az ólak, istállók rendben legyenek. Hogy az állattenyésztés minden termékével a közösség javára gazdálkodjanak. És mindenki anyagilag érdekelt abban, hogy az állattenyésztésbe az ilyen munkára legalkalmasabb emberek kerüljenek. Ehhez a kiválasztáshoz sehol sincs szükség különösebb művészetre. A szövetkezetbe tömörült tagság többsége előbb parasztgazdasággal rendelkezett. Kevés kivétellel mindegyik foglalkozott állattenyésztéssel, szántó-vető területe és lehetőségei arányában. Mind tudta a nevelésnek, a hízlalásnak a hasznát, a trágyatermelés fontosságát a talajerő fenntartása szempontjából. Mégis általános tapasztalat, hogy egy-egy községben legfeljebb a parasztok 10—15 százalékáról lehetett elmondani, hogy igazán érti az állatok gondozását, kezelését, s két kezünk ujjain meg tudtuk számolni azokat, akik állattenyésztési eredményeikkel kiugrottak a többi közül, rendkívüli érzékkel — inkább azt szokták róluk mondani, hogy „szerencsével", dehát nem szerencse az ő dolguk, hanem ennél sokkal több: tudás és valami megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan tulajdonság az állatokkal való bánáshoz — foglalkoztak az állattenyésztéssel. Ők mindig jó csikót, jó bikát neveltek, nekik a legjobban sikerült a hízlalás, sertésről vagy marháról legyen szó, az ő teheneik adták a legtöbb tejet, nekik a vásárlásnál és eladásnál minden sikerült. Ezek az emberek most a többi paraszttársukkal együtt termelőszövetkezeti tagok. Világos, hogy a tagság akkor jár el az egész közösség javára, akkor szolgálja legjobban a közös gazdaság érdekeit, minden tag érdekeltségét, ha ezeket *a ki-*

Digitized by Google

váló állattenyésztőket nem a növénytermelésbe, nem az építőbrigádba küldi — mert esetleg ahhoz is értenek —, hanem rájuk bízza a közös állatállomány gondozását, s lehetőséget ad nekik, hogy a szocialista elvek alapján kialakított munkaegység és jövedelemrészesedési normák szerint jó munkával ne csak a közös gazdaság, hanem a maguk anyagi érdekét is szolgálják.

Végül itt akarom megemlíteni az asszonyok, leányok szövetkezeti munkájával kapcsolatban Bólyban, Táton és a földesi Rákóczi-ban szerzett érdekes és lényegében azonos tapasztalatomat. Bólyban különböző korú, nemzetiségű, és más-más vidékről odaszármazott nőket, Táton az iparban dolgozó férfiak szövetkezetbe lépett asszonyait és lányait, Földesen középbirtokos parasztok szövetkezetben dolgozó fiatal lányait találtam közös munkában, vidám csiviteléssel, tréfálva, nótázva, olyan jókedvűen, amit csak teljes felszabadult elégedettség, egészséges életöröm adhat embereknek. Minek örültek? Mind a három helyen elmondták, hogy *milyen jó nekik itt együtt lenni*, minden nap találkozni, beszélgetni, tréfálni, huncutkodni, tervezgetni, politizálni is, a világ dolgairól vitatkozni, aki okosabb, tájékozottabb, azt meghallgatni, s közben figyelni hogy halad a munka, ezt is, amazt is elvégezték, ejnye, hogy elmúlt az idő, haza kell menni, mit csinálnak este, s milyen jó, hogy reggel megint jöhetnek, együtt lesznek, mert nagyon jó együtt lenni, *szép ez a közös munka, nekik bizony nagyon-nagyon tetszik.* Persze tetszik *az 50 forint is*, vagy még több, amit megkeresnek, de ezt mindenütt meg kellett kérdezni, maguktól nem szóltak róla és nekem arra kellett gondolnom, annak örvendezhettem közöttük, hogy íme, van már a mi szövetkezeteinkben az anyagi érdekeltségnél nagyobb ösztönző erő is: *a közösség öröme, sok-sok ember egyetértése, barátsága, egymás iránt kibontakozott szeretete és hűség ahhoz a kollektívához, amelybe ezek a leányok, asszonyok is biztosan nehezen indultak, de most már olyan boldogok vele, hogy nem adnák oda semmiért.*

Vezetés és élet iskolája

A termelőszövetkezet szíve és agya a közgyűlés. A tagság akarata, a szövetkezeti demokratizmus a közgyűlésen keresztül érvényesül. Az évek folyamán a közgyűlés szerepében is jelentős változások történtek. A legelső szövetkezetekben — kevés kivétellel — leginkább csak adminisztrált, választott, beszámolókat tudomásul vett. A mostani új feladatok és lehetőségek idején nemcsak a szövetkezeti nagyüzem gazdája, hanem a szövetkezeti és szocialista tudat iskolája is, az egységes szocialista parasztosztály kialakítására irányuló törekvések egyik legjelentékenyebb fóruma.

Digitized by Google

A közgyűléseken a tagság olyan foglalkoztatására van szükség, amelynek során az emberekben kialakul, fejlődik a tudat, hogy *urai közös gazdaságuk dolgainak és felelősek érte.* A vitáknak és a megbeszéléseknek fejleszteniök kell az emberek szövetkezeti öntudatát és úgy helyes, ha a szocialista tudat fejlesztése irányában, általánosságban is hatni tudnak. A termelés dolgai mellett bőven nyílik lehetőség, hogy a párt- és szövetkezeti vezetők, s a párttagok hangadó részvételével, de mindenkinek a közreműködésével politikai, társadalmi, kultúrális kérdések is helyet kapjanak a közgyűlések vitáiban és tárgysorozatában.

Minél szélesebb területre terjeszkedik a közgyűlés érdeklődése, annál nagyobb lehetőségek nyílnak a közgyűlésen a *pártszervezet vezetői és tagjai számára,* hogy a kérdéseket a legkülönbözőbb oldalakról megvilágítva, a felvetett problémákat soha meg nem kerülve, az emberi és tárgyi adottságokat mindig reálisan mérlegelve, törekedjenek mind közelebb vinni az egész tagságot a *szocializmus nagy ügyéhez:* magyarázni, megértetni velük az eszméket, hogy azután mindannyian mielőbb nemcsak hívei, hanem öntudatos harcosai legyenek általános szocialista fejlődésünknek. Ha a kommunisták példamutatók a munkában, a feladatok vállalásában és teljesítésében, körültekintők, emberségesek, okosak, mértéktartók a vitában, szilárdak az elvi kérdésekben, és megértők a parasztember fejlődése során jelentkező apróbb-nagyobb gondokkal szemben, akkor jól teljesítik a maguk feladatát, hivatását a szövetkezeti családok életében. Önmaguknak a tekintélyét növelik, másokat értékük szerint segítenek magasba emelkedni és egy-egy termelőszövetkezetet nemcsak gazdasági, politikai és társadalmi egységgé tudnak összeforrasztani, hanem vezethetik a közgyűlést, hogy *a tagság köréből helyesen válassza ki a vezetőket és céltudatosan kiemelje, nevelje azokat a tehetséges fiatalokat, akik a közelebbi vagy későbbi időben alkalmasak lesznek a vezető posztok betöltésére a szövetkezetben és a faluban egyaránt.* Ennek a kiválasztó és nevelő munkának a mi mostani körülményeink között, amikor keresve kutatjuk mindenfelé a vezető kádereket alakuló szocialista mezőgazdaságunk különböző szervezetei és intézményei számára, s a választásaink természetesen nem lehetnek mindig a legszerencsésebbek, nos, ebben a helyzetben az ilyenfajta szövetkezeti kiválasztásnak és nevelésnek különleges jelentősége van.

A termelőszövetkezeti vezetők, ha jól és könnyen akarnak dolgozni, akkor minden lényeges termelési kérdésről, a tervezéstől a munkaszervezés kérdéseitől az értékesítésig, pontosan és idejében tájékoztassák a közgyűlést, *adják kezébe a döntés jogát, hogy kénytelen legyen érezni az erkölcsi felelősséget is a határozatok végrehajtásáért.* Ez a módszer rávezeti az embereket arra, hogy

Digitized by Google

ismerni törekedjenek a szövetkezeti nagyüzem minden problémáját, mert hiszen ilyen ismeret nélkül lelkiismeretes döntéseket hozni lehetetlen. Megvan a nevelő hatása is és erkölcsileg felemelő, hiszen mikor vitára, tanácsadásra, végül határozatra szólítanak fel bennünket, akkor elismeri a közgyűlés külön-külön mindegyikünkről, hogy nemcsak fizikai munkára vagyunk képesek, — amit bizony még manapság is hajlandók vagyunk amúgy „magunk között" aláértékelni —, hanem ezer és tízezer holdak dolgairól, családok százait mélyen érintő kérdésekről is vitatkozni, dönteni tudunk, s a mi dolgunk, mert a magunk emberségéből urai vagyunk a szövetkezetünknek.

A közgyűlésen keresztül tudjuk munkálni, hogy összerakott apró parasztgazdaságainkból minél rövidebb idő alatt virágzó szocialista nagyüzemek alakuljanak és bennük létrehozzuk azt a magasabb színvonalú paraszti életformát, amire minden egészséges érzékű falusi ember törekszik, s amit csak a szocializmusban kaphat meg. A szövetkezeti demokrácia fóruma, a közgyűlés, döntő módon kiveszi részét a tervek kidolgozásából és közreműködésével, határozatával vállalja a felelősséget, hogy a tagság munkája terményekre és termékekre, kenyérre és árura, mázsára és literekre váltsa a tervszámokat, megvalósítsa az elképzeléseket. Természetes, hogy a tervezésben és a végrehajtásban tisztelet és megbecsülés illeti az iskolákat végzett szakembereket. A nagyüzem munkáját nem lehet elképzelni szakemberek megbecsült közreműködése nélkül. De lelkiismeretesen ügyeljünk arra is, hogy mit mondanak az öreg, tapasztalt, a maguk kis gazdaságában évtizedeken át szorgalmas munkával szép sikereket elért parasztemberek. Nemcsak őket becsüli meg a kollektíva, hanem önmagát is, amikor tanácsaikat kéri és jóljár a szövetkezet, ha az öregek tapasztalatait a tervezésnél és a munkában felhasználják.

Évről évre több lesz a gép, mind nagyobb távlatok nyílnak meg a mezőgazdasági tudományos kutatás eredményeinek szövetkezeti felhasználására. Az új gép, egy-egy új művelési módszer, sikeres növényvédelmi eljárás, az izotópok felhasználása már nem újsághír a parasztok számára, hanem valami, amit életük és gazdasági lehetőségeik alakításában felhasználni, alkalmazni tudnak. Együttműködés a gépállomással; kapcsolat a legközelebbi állami gazdasággal vagy kutatóintézettel; érintkezés gyárakkal és munkásaikkal; tapasztalatcsere más mezőgazdasági nagyüzemekkel és megfigyelések átadása illetékes szakembereknek; újságok, rádió vagy televízió munkájához hozzászólás, tanács és bírálat; a szövetkezet súlyának, tekintélyének megfelelő részvétel a falu vezetésében; kultúrális és egészségügyi kérdések; szakmai oktatás, előadások, tanfolyamok szervezése a szövetkezeti tagok általános ismereteinek, politikai tudatának, gazdasági műveltségének fejleszté-

Digitized by Google

sére, és még sorolhatnám . . . : *ma már mindezek a kérdések nem egy-egy ember, vagy szűkebb kör dolga, hanem úgy helyes, ha minden szövetkezetben az egész közösség ügye, a szövetkezeti demokráciára tartozik és a közgyűlés tárgya.* Így válik a közgyűlés a szocialista öntudat és nevelés iskolájává a falusi szocialista ember formálásának fontos intézményévé. Ilyen szövetkezeti és közösségi életben eltűnnek az ember és emberek, a család és családok között a múltból magukkal hozott különbségek, feloldódnak az eltérő hagyományokból és régi szemléletekből származó ellentétek, s a közös szocialista célok érdekében végzett jóakaratú erőfeszítések, együttes munka közben *alakul az egységes szocialista paraszti osztály.*

Termelőszövetkezeteink ismerik a Magyar Szocialista Munkáspártnak a mezőgazdasági termelési színvonal emelésére, a kettős feladat megvalósítására vonatkozó határozatait. Úgy gondolom, hasznos volna, ha a téli szövetkezeti közgyűléseken újból napirendre tűznék, s a kongresszus mezőgazdasági anyagával együtt tanulmányoznák, megbeszélnék, a helyi adottságokra és lehetőségekre alkalmaznák a határozatok elvi és gyakorlati útmutatásait. A szövetkezeti nagyüzemek létrejöttével szántóterületünk nagyobbik felén megvalósultak a határozatban kitűzött célok alapfeltételei. *A szövetkezeti parasztság szép feladata, hogy szilárdítsa és fejlessze az alapokat, szervezze és mozgósítsa az erőket a további eredményes munkához, amelynek közeli sikere népgazdasági érdek és egész dolgozó parasztságunk érdeke.*

Digitized by Google

Értelmiségünk eszmei-politikai fejlődése

Írta **SZERÉNYI SÁNDOR**

Négy év telt el a rosszemlékű ellenforradalom óta, amikor annak ideológiája — az értelmiség vezető szerepéről szóló burzsoá-revizionista jelszó — nemcsak a régi, de még a fiatal értelmiség egy részét is megzavarta. Mindössze négy esztendő múlt el azóta, azonban e rövid idő alatt is gyökeres fordulat következett be értelmiségünk túlnyomó többségének politikai magatartásában és — bár kisebb mértékben — világnézetében is. Ezért jelentkeznek már a külföldi burzsoá és magyar emigráns sajtóban is egyre gyakrabban írások, amelyek a magyar értelmiség magatartása miatti *csalódásukat tükrözik.* Nem csoda. Kállai Gyula elvtárs joggal állapította meg pártunk VII. kongresszusán: *„Egészséges politikai szövetség fejlődött ki a párt és a pártonkívüli értelmiség többsége között. Az értelmiség elfogadta politikánkat, és annak megvalósításáért dolgozik. Eredményes munkát végez az ipar fejlesztésében, támogatja a mezőgazdaság szocialista átszervezését, küzd a dolgozó tömegek kulturális színvonalának emeléséért, a munkásosztállyal és a parasztsággal egységben harcol a béke fenntartásáért és a szocializmus felépítéséért. Ez az értelmiség már a mi barátunk és szövetségesünk: a mi értelmiségünk. Ezzel a legdöntőbb lépést már megtettük ahhoz, hogy hazánkban a szocialista értelmiség kialakuljon."* Értelmiségünk a VII. kongresszus óta eltelt egy esztendő alatt *tovább jutott* ezen az úton. Már az MSZMP VII. kongresszusának is igen nagy hatása volt fejlődésére. Még nagyobb hatással volt rá a határozatok következetes megvalósulása. Értelmiségünk mind nagyobb többsége felismerte, hogy a béke, a haladás, a szocializmus útja vezet el saját maga, családja, a magyar nemzet békés életének, boldogulásának biztosításához.

Az utóbbi év tapasztalatai alapján bátran elmondhatjuk, hogy politikai szempontból az értelmiség nagy többsége már követi pártunkat. *Hiba lenne azonban szemet hunyni afölött, hogy világnézetét illetően ezt még az egyszerű többségről sem mondhatjuk el!* Ezért világosan látni kell, hogy ellentmondás áll fenn az értel-

Digitized by Google

miség politikai fejlődése és világnézeti elmaradottsága között. Ennek az ellentmondásnak a megszüntetése, az értelmiség nagy többségének világnézeti átformálása ma egyik legfontosabb feltétele annak, hogy értelmiségünk csakugyan szocialista értelmiséggé váljon.

I.

A párt értelmiségi politikája — a fordulat éve óta többékevésbé következetesen — a szocialista értelmiség létrehozására irányult. A szocialista értelmiség kialakításának a forrásai a következők:

1. a felszabadulás előtti marxista—leninista értelmiség,
2. a régi polgári és kispolgári értelmiség átnevelése,
3. a munkások és parasztok legjobbjainak értelmiségi munkakörbe állítása és képzése,
4. a többségében munkás- vagy parasztszármazású ifjúság középiskolai és főiskolai képzése és nevelése.

A szocialista értelmiség ezeknek a rétegeknek az összeforrásából jön létre, miközben gyökeresen megváltoznak az értelmiségi munka társadalmi feltételei, ennek a munkának a megbecsülése. A szocialista rendszer fölényét ebben a tekintetben sok értelmiségi már saját munkaterületén, saját munkájában is lemérheti. Ami az értelmiség anyagi helyzetét illeti, az elmúlt négy esztendőben például a pedagógusok, az orvos-egészségügyi dolgozók, legutóbb pedig az egyetemi és főiskolai oktatók, továbbá a tudományos kutatók fizetését rendeztük. Értelmiségünk tudatában van annak is, hogy a szocialista építés fejlődéséhez, lehetőségeink növekedéséhez mérten a kormányzat újabb hatékony intézkedéseket tesz majd anyagi megbecsülésük további fokozására. Tehát az értelmiség nagy tömegei számára az épülő szocializmus már ezen a téren is megmutatja fölényét — mégsem ezt tartjuk a legfontosabbnak. Ennél sokal fontosabb, hogy kinek, milyen céloknak a szolgálatában áll az alkotó emberi elme, milyen távlatok nyílnak az értelmiségiek tehetségének és alkotókészségének szabad kibontakozására.

A kapitalizmus a tőke szolgálatába állítja, lealázza az értelmiségi munkát. A kapitalizmus farkastörvényei és az értelmiség lealázó anyagi, politikai és erkölcsi helyzete szüli az értelmiséggel és az értelmiségi munkával szemben azt a cinizmust, amelynek a burzsoá sajtó nyíltan hangot is ad. Leo Gurko amerikai tudós „Az amerikai szellem válsága" című könyvében egész csokorra való példát gyűjtött össze a sajtóból ennek a cinizmusnak és az értelmiség lealázó helyzetének jellemzésére. A *Collier's* című amerikai folyóirat „Divat ostobának lenni" című cikkében például a következőket írja: „A tudomány bebizonyította, hogy sok vonatkozásban jobb ostobának lenni, mintha az embernek több van a

Digitized by Google

fejében. A legújabb felfedezések fényénél lényegében világossá válik, hogy a magas tudományos képzettség — kifejezetten akadály. Ha az agyad kicsit fejletlen, valószínűleg boldog leszel és tovább élsz. Könnyebben meggyógyulsz a betegség után, kevesebb alvással beéred, nem unatkozol, nem gyötör az álmatlanság, sőt még autót is jobban tudsz vezetni."

A *New York Times* pedig így ír: „Nagy hiány van tanítókban. Ez a pálya azonban már nem vonzza az ország tehetséges fiait és leányait. Többet kereshetnek, jobb feltételek között dolgozhatnak, a társadalom nagyobb tisztelettel övezi őket és több szabadságot élvezhetnek, ha állami hivatalokban, magánvállalatoknál vagy a helyi patikában dolgoznak. Többet kereshetnek teherautó vezetésével, szemétgyűjtéssel, vagy utcai árusítással. A tanítókat mindenütt sajnálkozással vagy lenézéssel kezelik; nagyon gyakran úgy bánnak velük, mint másodrangú állampolgárokkal." Hasonló következtetésre jutott Albert Einstein, a nagy amerikai tudós is: „Ha ismét fiatal lennék és foglalkozást kellene választanom, nem törekednék arra, hogy tudós vagy tanár legyek, szívesebben lennék vízvezetékszerelő vagy utcai árus, abban a reményben, hogy így megőrizhetem azt a függetlenséget, amely még a jelenlegi viszonyok között lehetséges." S mindez — a kapitalizmus minta-államában!

A szocialista forradalom hazánkban megszabadította az értelmiséget ettől a lealázó helyzettől, megteremtette a kultúra, a tudomány és a művészet felvirágzásának feltételeit, a kulturális forradalom növelte az értelmiségi munka megbecsülését. Mindez szükségszerűen együttjárt az értelmiség számszerű növekedésével is.

A jelenleg rendelkezésünkre álló statisztikai adatok alapján még nem tudjuk teljes pontossággal megállapítani az értelmiségi réteghez tartozók számát, mivel egyes számítások csak az iskolai végzettséget veszik figyelembe és csak a diplomás embereket sorolják az értelmiség kategóriájába. Más kimutatások viszont tágabban értelmezik ezt a kategóriát, és ide sorolják mindazokat, akik — érettségivel vagy anélkül — szellemi pályán tevékenykednek, beleértve az egyszerűbb tisztviselőket is. A számítások tehát csak hozzávetőlegesek, azonban a főbb tendenciákat megmutatják.

A Művelődésügyi Minisztérium 1958. évi statisztikai összefoglalója (amely figyelembe veszi a Központi Statisztikai Hivatal akkori adatait is), az értelmiségi foglalkozásúak számát 1930-ban kereken 250 000-re, 1949-ben pedig 490 000-re becsüli. Azonban az „értelmiségi foglalkozást" igen tágan értelmezi, ide sorolja az alacsonyabb beosztású tisztviselőket is. Nyilvánvaló, hogy az értelmiségi kategóriába tágabb értelemben is csak azok sorol-

Digitized by Google

hatók, akik hivatásszerűen szellemi munkát folytatnak. Ezért bizonyára közelebb járunk az igazsághoz, ha ezek számát a felszabadulás előtt legfeljebb 200 000-re, 1949-ben körülbelül 250—300 000-re, jelenleg pedig 500—600 000-re becsüljük. A növekedésnek ugyanezt a tendenciáját állapíthatjuk meg, ha az iskolai végzettséget vizsgáljuk. *Itt már pontos adatokkal rendelkezünk.* Az 1949. január 1-i népszámlálási adatok szerint a szűkebb értelembe vett értelmiségiek — a diplomás emberek száma kerek számban 96 600 volt (köztük 45 500 pedagógus, 11 000 orvos), az 1960. január 1-i népszámlálási adatok szerint a diplomások száma 167 000 (ebből pedagógus 70 000, orvos 17 000). A diplomásokon *kívül* az érettségizettek száma 1949-ben 250 000, 1960-ban pedig 386 000 fő.

Még jelentősebb fejlődést mutat a diplomások szakmai összetétele. Ez az összetétel a felszabadulás előtt egy politikailag, gazdaságilag és kulturálisan elmaradott ország helyzetét tükrözte. Akkoriban az értelmiség legszámottevőbb rétegét — a diplomások 30 százalékát — a jogászok alkották; a másik nagyszámú csoport katonatisztekből, papokból, szerzetesekből állt. A népi hatalom évei alatt viszont azok az értelmiségi csoportok növekedtek a legnagyobb mértékben, amelyeknek vállán leginkább nyugszik a tudományok, a technika fejlesztése, a dolgozó tömegek kulturális színvonalának növelése, a nép egészségének védelme.

1958-ban az egyetemi és főiskolai diplomával rendelkező értelmiségiek szakáganként megoszlása (a Művelődésügyi Minisztérium összefoglalójának számításai szerint) a következő volt:*

pedagógus (általános és középiskolai)	65 000
egyetemi és főiskolai oktató, tudományos kutató	8 700
mérnök	29 400
orvos	15 300
gyógyszerész	4 600
közgazdász	11 000
agrármérnök	9 400
állatorvos	2.500
jogász	27 000
művész	2 700
egyéb	6 600

* Ez az összesítés egyes területeken halmozást is magában foglal, mivel az egyetemi és főiskolai oktatók, illetve a tudományos kutatók létszáma az egyes szakágak létszámában is szerepel és az összesítésben szerepelnek a főiskolai diplomával nem rendelkező pedagógusok is.

Digitized by Google

Jelentősen megváltozott az értelmiség szociális összetétele is. A párt értelmiségi politikájának egyik nagy vívmánya, hogy valamennyi értelmiségi pályát megnyitotta a munkások és parasztok, illetve azok gyermekei előtt. 1958/59-ben a középiskolai nappali tagozatos diákok 48 százaléka, az egyetemi és főiskolai hallgatóknak pedig 52 százaléka volt munkás-, vagy parasztszármazású. A szakemberképzés új formái a felszabadulás óta lehetővé teszik, hogy évről évre a dolgozók szélesebb rétegei szerezzenek középiskolai, egyetemi és főiskolai képzettséget esti vagy levelező tagozaton; ez is hozzájárult az értelmiség szociális összetételének megváltozásához.

A középiskolák esti és levelező hallgatóinak száma

	esti hallgatók	levelező hallgatók	összesen:
1958/59-ben	12 251	28 339	40 590
1959/60-ban	18 587	40 316	58 893
1960/61-ben	26 200	56 000	82 200

Az egyetemek és főiskolák esti és levelező hallgatóinak száma

	esti hallgatók	levelező hallgatók	összesen
1958/59-ben	357	7 392	7 749
1959/60-ban	375	8 152	8 527
1960/61-ben	—	—	10 100

Az elért eredmények ellenére 1956-ig a szocialista értelmiség kialakulásának folyamatát sok szempontból nem tekintjük kielégítőnek. Szerepet játszottak ebben a párt értelmiségi politikájának hibái is, a felszabadulás utáni, különösképpen pedig az 1950/56-os időszakban.

Az értelmiségi politikában elkövetett hibák egyik forrása az volt, hogy a párt a fordulat éve után túlbecsülte a fejlődés első szakaszában elért eredményeket és lényegében *tovább folytatta* korábbi értelmiségi politikáját, anélkül hogy a proletárdiktatúra feltételeinek megfelelően — amikor a szocialista építés az értelmiség ideológiai, világnézeti átalakulását egyre inkább megkövetelte — *módosította* volna azt. Ez a túlbecsülés kifejezésre jutott az MDP Központi Vezetősége 1956-os az értelmiségre vonatkozó hatá-

Digitized by Google

rozatában is, amely lényegében véve az értelmiség túlnyomó többségét a párt mellett állónak tüntette fel.

Mindenekelőtt differenciáltabb politikára lett volna szükség a régi polgári és kispolgári értelmiséggel kapcsolatban. Határozottabban kellett volna eltávolítani a *vezető pozíciókból* a régi értelmiségnek *a párttal ténylegesen szembehelyezkedő* részét, amely az idealista szellemtörténeti, keresztény-valláserkölcsi, nacionalista, klerikális és egyéb reakciós nézetek hordozója volt. *Ugyanakkor nagyobb gondot kellett volna fordítani az értelmiség többségének marxista—leninista szellemben történő átnevelésére.* Mérhetetlen károkat okozott a revizionizmus, amely az értelmiségiek nagy tömegeire hatott és szabad utat nyitott a különféle burzsoá eszmék számára.

A régi polgári és kispolgári értelmiség átnevelésének elhanyagolása természetesen akadályozta a fiatal értelmiség eszmei, világnézeti fejlődését is. Az 1956-ig terjedő időszakban nemcsak hogy a régi értelmiség számos tagja nem tette magáévá a marxizmus—leninizmus világnézetét, hanem ez a réteg többé-kevésbé magához asszimilálta népi demokráciánk neveltjeinek, a többségükben munkás- és parasztszármazású fiatal értelmiségieknek nem kis részét is. Ennek következtében — noha 167 000 diplomásnak ma már több mint 40 százaléka 1948 után szerezte meg diplomáját — az általunk nevelt ifjú értelmiségieknek az egyetemek tanári karában, a Tudományos Akadémián, a kutatóintézetekben, a klinikákon és a kórházakban, de még az üzemekben vagy a termelőszövetkezetekben nincs olyan ideológiai és politikai befolyásuk, mint lehetne, ha az említett hibák nem gátolták volna világnézeti, eszmei, politikai fejlődésüket.

Amikor értelmiségünk mai helyzetéről, fejlődéséről, magatartásáról, eszmei-politikai átnevelődéséről, egyszóval értelmiségi politikánk gyakorlati megvalósításáról beszélünk, egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk erről az örökségről, amelyet a párt régi vezetése hagyott ránk ezen a fontos területen, a hibákról, amelyeket az utóbbi években kellett kijavítanunk.

II.

Az ellenforradalom óta, de különösen a pártunk VII. kongresszusa óta eltelt év alatt egyre világosabban megmutatkozott, hogy a magyar értelmiség helyesli az MSZMP értelmiségi politikáját. Nagy többsége megértette azokat a lelkesítő feladatokat, amelyeket a kongresszus tűzött ki és szemmel láthatóan aktívabban kapcsolódik be a szocialista építőmunkába, politikailag még jobban közeledett a munkásosztályhoz, a munkásosztály pártjához.

Digitized by Google

ma már nemcsak lojális, de tevékenyen közreműködik a párt politikájának megvalósításában.

A magyar értelmiség egészséges fejlődésének *legfontosabb mutatója: alkotó részvétele a szocializmus építésében,* az egész dolgozó nép erőfeszítéseiben. Népünk termelési sikereiben jelentős része van értelmiségünk munkájának is. A műszaki értelmiség nagy többsége az üzemekben a munkásosztállyal vállvetve dolgozik a gazdasági tervek teljesítésén, aktívan bekapcsolódott a szocialista munkaversenybe, többek között a szocialista brigádok mozgalmába is. Falun a mezőgazdaság szocialista átalakításában nyújtottak igen hasznos segítséget az értelmiség különböző kategóriái. Különösen a falusi pedagógusok tettek sokat annak érdekében, hogy a dolgozó parasztsággal megértessék a nagyüzemi gazdálkodás előnyeit. Cselekvően vesznek részt a falu szocialista átalakításában az agronómusok, sőt mindinkább az orvosok, a gyógyszerészek és más falusi értelmiségek is. Ezért nem ritkák már az olyan esetek, amikor a szövetkezeti parasztok az új szövetkezetek élére pedagógust, agronómust, vagy más értelmiségit választanak.

Az értelmiség alkotó munkájának széleskörű kibontakoztatásával, *fellendülésével* találkozunk a kulturális élet legkülönbözőbb területein. Egy hónapja kerültek nyilvánosságra az oktatási rendszerünk továbbfejlesztéséről szóló tézisek, amelyekben már világosan kirajzolódik a teljesebb értékű *szocialista iskola* nagyszerű perspektívája. E tézisek nem jöhettek volna létre pedagógusaink odaadó közreműködése nélkül. Például a politechnikai oktatás bevezetésére szolgáló eddigi kísérletek, amelyeknek tapasztalatai már a tézisekben is tükröződnek, azt bizonyítják, hogy a pedagógusok nagy többsége iskolarendszerünk tökéletesítését szívügyének tekinti és máris annak megvalósításán dolgozik. A tézisek fogadtatása és az eddigi társadalmi viták pedig arról tanúskodnak, hogy egész dolgozó népünk megérti, milyen fontos szerepe van oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének szocialista kulturális forradalmunk meggyorsításában és betetőzésében.

Az utóbbi két esztendőben nagyon jelentős erőfeszítések történtek annak érdekében is, hogy *a tudományos munka fokozottabban szolgálja a szocializmus építését.* A VII. kongresszusnak a felhívása arról, hogy a tudományos kutatómunkát az eddiginél tervszerűbben kell a termelés, a gyakorlat szolgálatába állítani, élénk visszhangot váltott ki a tudósok, a tudományos kutatók és szakemberek körében. Megkezdődött a tudományos kutatások 15 éves távlati tervének kidolgozása, amely már az említett elvet érvényesíti. E tervek elkészítésében több száz országos hírű tudós és szakember vesz részt és teljes joggal állapíthatjuk meg, hogy *ez a feladat egész tudományos közvéleményünket megmozgatta.*

Digitized by Google

Hazánkban még soha sem rendeztek annyi hasznos tudományos ülésszakot, mint 1958—60-ban. Tudósaink és fiatal tudósjelöltjeink részvétele a nemzetközi tudományos üléseken szintén bizonyítja értelmiségünk előtt, hogy lehetőségeinkhez képest egyre nagyobb erőfeszítést teszünk szakmai fejlődésük előmozdítására. Mindez meggyorsította a tudományos káderek eszmei-politikai fejlődését is.

Kétségtelen haladást tapasztalhatunk az írók és művészek körében is. A művészeti szövetségeket az elmúlt évben a szocializmus szolgálatának, a szocialista-realista művészet kibontakoztatásának jegyében szervezték újjá. A művész-értelmiség színejava ezekbe a szövetségekbe tömörül és alkotó munkájában — ha nem is ingadozások nélkül — általában közelebb kerül az élethez, a dolgozó néphez. Népünk nagyszerű sikerei, a szocializmus építésének lendülete ma már magával sodor olyan írókat és művészeket is, akik nemrégen még szkeptikusan — ellenzéki állásokból — kívülről szemlélték a szocializmus építésének nagy munkáját hazánkban és a testvéri szocialista országokban.

Minőségileg is egyre javuló és mind szélesebb körű munkát fejt ki az értelmiség a TIT-ben, a MTESZ-ben, a szakszervezetekben dolgozóink tudományos felvilágosítása, szakmai továbbképzése, kulturális színvonalának emelése érdekében. Tavaly egyedül a TIT által rendezett előadásoknak kétmillió háromszázezer hallgatója volt (1960 első felében pedig 1 millió nyolcszázezer).

Egészséges fejlődésének másik fontos mutatója: az értelmiségi dolgozók pozitív politikai állásfoglalása. A már teljesen szocialistává vált szovjet értelmiség nagyszerű tudományos, termelési és kulturális eredményeinek láttán a mi értelmiségünkben is nő a vágy, hogy hasonló módon, ugyanolyan megbecsülést érdemeljen ki, mint világszerte a szovjet értelmiség. Megértette, hogy a szocialista értelmiség világraszóló tudományos-technikai sikerei is a szocialista társadalmi rend előnyeiről, fölényéről tanúskodnak a kapitalizmussal szemben.

A mi értelmiségünk is *végképp* meggyőződött arról, hogy csakis a kommunista pártok, a szocialista országok vezetésével, a szocialista humanizmus szellemében vívott harc lehet győztes a reakció és a háború sötét, embertelen erőivel szemben. Ezért egyetért pártunknak a béke védelmére, hazánk függetlenségének megőrzésére, a népjólét növelésére, a szocializmus építésére irányuló politikájával. Szemlátomást fokozódik a pártonkívüli értelmiség aktivitása: az 1958-as választások idején is cselekvően támogatta a párt és a Hazafias Népfront programját. Azóta még jelentősebb lett az értelmiségiek részvétele a népfrontmozgalomban: nagy számban tevékenykednek a Hazafias Népfront különböző bizottságainak munkájában. A Hazafias Népfront tavalyi II. ország-

Digitized by Google

gos kongresszusa is a népi-nemzeti egység kialakulásáról tanúskodott. *E kongresszus munkája alapján is megállapíthattuk: jelentősen előrehaladtunk már a szocialista értelmiség kialakításában.* Az értelmiség politikai munkája széleskörűen kibontakozott a helyi tanácsok és a béketanácsok tevékenységében is.

Az értelmiség politikai fejlődése mutatkozik meg abban, hogy a legkiválóbb értelmiségi dolgozók, *a különféle szakemberek közül egyre többen kérik felvételüket a pártba.* A párttagság aránya viszonylag a legmagasabb a termelőmunkával szoros kapcsolatban levő mérnökök és technikusok, valamint a mezőgazdasági szakemberek és a közgazdászok között: ezek egyharmada párttag. Kedvezően alakul és fejlődő tendenciát mutat a párttagság aránya a pedagógusok közt. Budapesten például a pedagógusok 12 százaléka, Borsod megyében 19, Nógrád megyében 20, Szegeden 13, Pécsett 15, Miskolcon 17 százaléka párttag. Az egyetemi és főiskolai oktatók 18—20 százaléka párttag. Számottevően megnövekedett az MSZMP tagjainak száma olyan területen is, amelyen a múltban a pártépítés elhanyagolt volt, például a tervezőintézetekben, vagy az orvosok között. 1958-ban Budapesten az orvosoknak még csak 7,5 százaléka volt párttag, 1960-ban már 9 százaléka.

III.

Az értelmiség alkotó részvétele a szocialista építőmunkában, politikai állásfoglalásának pozitív fejlődése jelentős lépés előre a szocialista értelmiség kialakulásában. *Társadalmunk fejlődése azonban ma már ennél is többet követel!* A szocialista értelmiségtől azt is elvárjuk, hogy világnézetében, gondolkodásmódjában is szocialistává váljon, megszabaduljon a burzsoá ideológia maradnyaitól. Társadalmi fejlődésünkben a szocializmus alapjai lerakásának közvetlen befejező szakaszába léptünk. Ezt az általános fejlődés mellett most elsősorban a mezőgazdaság szocialista átalakításában elért nagy eredményeink teszik lehetővé. A tudat szocialista átformálását nagymértékben elősegíti, hogy a szocialista termelési viszonyok egyre inkább általánossá válnak és a kapitalista gondolkodást szülő kisárutermelés a minimumra csökken. A szocializmus alapjainak lerakása tehát egyrészt sürgetően megköveteli az értelmiség gyorsabb ütemű eszmei-világnézeti fejlődését, másrészt minden eddiginél kedvezőbb feltételeket teremt e fejlődéshez. Az értelmiség eszmei-világnézeti színvonala azonban ma még elmarad politikai fejlődésétől, a követelményektől és a kedvező lehetőségektől.

Most ez az elmaradás a továbbfejlődés legnagyobb akadálya. Az elmaradás eszmei-világnézeti téren természetesen visszahat az

Digitized by Google

értelmiség alkotó munkájára és politikai fejlődésére is, fékezi ezeken a területeken is a továbbhaladást.

A pedagógusok többsége például — mint már említettük — egyetértéssel fogadja oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének tervét, aktívan részt vesz a kiadott irányelvek megvitatásában és minden tudásával segíteni akarja azok megvalósítását. Az irányelvekben megjelölt feladatok megoldását ugyanakkor ma még nem kis mértékben gátolja, hogy a pedagógusok nagy része még nem áll szilárdan a marxizmus—leninizmus talaján, nem értette meg és nem sajátította el eléggé a *szocialista* pedagógia elveit. Márpedig a szocialista típusú iskolák feladatainak megoldása elképzelhetetlen a pedagógusok gyorsütemű és jelentős világnézeti fejlődése nélkül.

Hasonló a helyzet a kultúrális és tudományos élet más területein is. Az, hogy az írók, művészek pozitív fordulata mai életünk felé, szorosabb kapcsolat kifejlődése a munkás és paraszt tömegekkel, a szocializmus építésének aktív támogatása nem mindig fejeződik ki hasonló mértékben magas színvonalú, szocialista eszmeiségű művészi alkotásokban, többek között azért van, mert az íróknál és a művészeknél még nem következett be a szükséges világnézeti fordulat. A régi polgári, kispolgári szemlélet maradványai, hamis esztétikai elvei még a pozitív törekvéseket is fékezik és gyakran megakadályozzák, hogy az írók és a művészek szocialista fejlődésünk, mai életünk problémáit realizmussal ábrázolják. Káros és veszedelmes az a revizionista felfogás, amely az irodalmi és más művészeti alkotásokban lebecsüli a világnézet jelentőségét és csak a „realizmus spontán megnyilvánulására" helyez súlyt.

Az ellenforradalom után az értelmiséggel elsősorban az alapvető politikai kérdéseket kellett tisztázni. Ma már azonban megvannak a feltételei annak, hogy a napi politikai kérdésektől látszólag távolabb álló világnézeti kérdésekben is fokozzuk az eszmei nevelőmunkát, nagyobb figyelmet fordítsunk arra, hogy marxista—leninista választ adjunk az értelmiséget foglalkoztató különféle világnézeti kérdésekre.

Az értelmiség világnézeti nevelésének fontos része az *idealizmus és a vallásos világnézet elleni harc*. Korunkban a tudomány egész fejlődése igazolja és bizonyítja az egyedül tudományos világnézet, a dialektikus materializmus helyességét. A tudomány újabb és újabb fehér foltokat szüntet meg a természet, a társadalom és az emberi gondolkodás törvényszerűségeinek vizsgálatában. A vallásos világnézetet pedig csapás csapásra éri. A tudományok fejlődése alapjaiban ingatja meg nemcsak a vallást, hanem az idealista filozófia különböző irányzatait is, amelyek közvetlenül, vagy közvetve maguk is a fideizmussal függnek össze. Világszerte megnőtt az ér-

Digitized by Google

telmiség érdeklődése a dialektikus materializmus iránt és világhírű tudósok egész sora ismerte fel a kapitalista országokban is a dialektikus materializmus igazságait. Elég itt utalni olyan kiemelkedő tudósokra, mint Joliot Curie, J. Bernal, Janagida Kedzuru.

Az értelmiség igen jelentős rétegeiben azonban még mélyen gyökereznek az idealista, vallásos nézetek és ezektől csak lassan, gyötrődve szabadulnak meg. Ez részben filozófiai, világnézeti műveltségük alacsony színvonalán múlik. Gyakran kiváló tudósok is — akik a maguk területén elsőrendű szakemberek —, világnézeti, filozófiai kérdésekben tájékozatlanok, a legvulgárisabb eklektikus, idealista nézetek hatása alatt állnak, így nem képesek helyesen levonni saját tudományos eredményeik világnézeti következtetéseit sem. Ezért hatnak nálunk még az egyetemeken és másutt a pozitívizmus, a „fizikai" idealizmus, a weismannizmus-morganizmus stb. Ezért kísérelhetik meg — gyakran nem is hatástalanul — a vallásos világnézet képviselői elmosni a vallás és a tudomány ellentétét, összebékíteni a kettőt.

Sokan felteszik a kérdést: miért állítunk mi a vallás kérdésében különleges követelményeket az értelmiségiekkel, de különösen a pedagógusokkal szemben? A lelkiismereti szabadságra, arra hivatkoznak, hogy a vallás az állam szempontjából a marxizmus szerint is magánügy, tehát magánügy kell hogy legyen a pedagógusok számára is. Ezzel kapcsolatban meg kell értetnünk először is azt a marxi—lenini igazságot, hogy a lelkiismereti szabadság nemcsak azt jelenti, hogy mindenki szabadon gyakorolhatja a vallást, hanem *jelenti a tudományos materialista világnézet propagandájának szabadságát is.* A tudományos materialista világnézet hatékony propagandája pedig kötelessége a tudományos és társadalmi haladás minden őszinte hívének. Másodszor: a vallás az egyes állampolgár számára az állam szempontjából csakugyan magánügy, *nem lehet azonban magánügy szocializmust építő népi demokráciánk szempontjából a felnövekvő nemzedék nevelése.* Pártunk és államunk kötelességének tartja, hogy az ifjúságot a tudomány és a haladás szellemében nevelje és ezt várja el a pedagógusoktól is. Természetesen a tudományos ateista propaganda, a vallásos nézetek elleni harc az értelmiség körében is, mint általában, alá van rendelve az osztályharc központi kérdéseinek és a világnézeti különbségek nem akadályozhatják meg, hogy a szocializmus építésében, a béke védelmében együttműködjünk ma még vallásos értelmiségiekkel is. Ugyanakkor kötelességünk, hogy minden értelmiségi figyelmét felhivjuk a továbbfejlődés követelményére, segítsünk nekik lépést tartani a társadalmi és tudományos haladással.

A marxista—leninista világnézet, a dialektikus és a történelmi

Digitized by Google

materializmus elsajátítása ma már egész értelmiségünk szocialista továbbfejlődésének alapvető követelménye.

Az elmúlt években jelentősen fejlődött az egyetemi marxista—leninista oktatás is. A filozófia és a politikai gazdaságtan rovására a múltban túltengő párttörténet oktatás nem tudta a dolgozókat, különösen az értelmiséget valóban közel hozni a marxizmus—leninizmus igazságaihoz. Az utóbbi években nagy lépést tettünk előre a szektás-dogmatikus hibák felszámolásában, a marxizmus—leninizmus oktatásában előtérbe kerültek a marxista filozófia és politikai gazdaságtan, a mai élet kérdéseinek marxista—leninista szellemű megvilágítása. A betűrágás megszüntetésével a marxista—leninista oktatás elevenebbé, színesebbé, vonzóbbá vált. Most a régi értelmiségiek is a korábbinál sokkal számosabban és aktívabban vesznek részt a marxizmus—leninizmus esti egyetemein és az állami ideológiai továbbképző tanfolyamokon.

Segíteni kell őket abban, hogy a marxista—leninista világnézethez saját szakterületükön, saját munkájuk problémáinak helyes megoldása útján jussanak el. Az oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének egyik alapgondolata a *kommunista* szakemberképzés, ami megkívánja, hogy necsak az ideológiai tárgyakat, hanem a szaktárgyakat is a marxizmus—leninizmus szelleme hassa át.

A polgári ideológia egyik legmakacsabb és leginkább romboló formája az értelmiség tudatában még mindig a *nacionalizmus*. A Magyar Szocialista Munkáspárt évek óta eredményes harcot folytat a nacionalizmus különféle megnyilvánulásai ellen; ennek során jelentek meg a burzsoá nacionalizmus elleni harcról szóló tézisek. A nacionalizmus ellen folytatott harcban az értelmiségiek körében is sikerült leleplezni a sovinizmus reakciós szerepét, a nacionalizmus reakciós politikai tartalmát a mi viszonyaink között. Ma már általában helyesen megkülönböztetik a nacionalizmust és a szocialista hazaszeretetet, amely szükségszerűen párosul a proletár internacionalizmussal. Az értelmiségi dolgozók többsége meggyőződött arról is, hogy a kommunisták jó hazafiak és nemzeti érdekeink elválaszthatatlanok a Szovjetunió vezette szocialista tábor érdekeitől. Nem állíthatjuk azonban, hogy a nacionalista szemlélet minden árnyalatát és minden vonatkozását már leküzdöttük az értelmiség tudatában. Ha nem is elsősorban politikai kérdésekben, de világnézeti, történelmi, irodalomtörténeti és sok más kulturális kérdésben a nacionalizmus még mindig jelentkezik — gyakran igen finom, leplezett formában. Ezért ma már nem elégedhetünk meg a nacionalizmus általános politikai tartalmának leleplezésével, konkrétan kell harcolnunk a nacionalizmus minden megnyilvánulása ellen a különféle szakterületeken, s fel kell számolnunk szemléletbeli gyökereit.

Digitized by Google

Ezzel párhuzamosan harcolni kell a *kozmopolitizmus* ellen is. A kommunisták sohasem a nemzeti nihilizmus, a kozmopolitizmus álláspontjáról támadták a nacionalizmust. A nacionalizmus és a kozmopolitizmus a burzsoá ideológia két egymással összefüggő oldala. A kozmopolitizmus osztálytartalmát rendszerint már az is leleplezi, hogy elsősorban Nyugat-imádatban fejeződik ki és kritikátlanul utat próbál nyitni a legkülönfélébb polgári ideológia, kulturális, művészeti stb. irányzatoknak.

A nacionalizmustól és a kozmopolitizmustól csak úgy tudjuk megszabadítani az értelmiség gondolkodását, ha áthatjuk a szocialista hazafiság és a proletár internacionalizmus, a marxizmus—leninizmus eszméivel.

Az értelmiséget és az értelmiségi munkát közvetlenül érintő újabb kérdés: *a tudomány és a technika fejlődésének a társadalmi haladással való kapcsolata.* Nem véletlen, hogy a polgári ideológusok nagy igyekezettel vetik rá magukat erre, az értelmiségieket ma igen erősen foglalkoztató problémára és felhasználva nagy részük társadalmi, világnézeti kérdésekben való tájékozatlanságát, a tudomány és a technika fejlődésével kapcsolatban hamis, burzsoá, idealista nézeteket terjesztenek. Ezeknek a nézeteknek a hatására nálunk is sok értelmiségi kiszakítja a tudomány és technika fejlődését társadalmi összefüggéseiből és olyan misztikus erőnek tekinti, amely önmagában eldönti a fontos társadalmi kérdéseket. Korunkat, szerintük, alapvetően az atomenergia felhasználása határozza meg és ez háttérbe szorít minden más problémát: a kapitalizmus és a szocializmus harca — általában az osztályharc — tartalmatlanná, formálissá válnak; az „atomkorszak" általános fogalma egybemossa a kapitalizmust és a szocializmust, eltüntet köztük minden lényeges különbséget. Ebben az összefüggésben a háború és a béke problémáját is kizárólag tudományos és technikai kérdésnek tekintik. Egy atomháború és a tömegpusztító fegyverek tökéletesedésének veszélyét látva, sokan közülük mindezért kizárólag a tudományt okolják, amely ilyen borzalmas fegyvereket hozott létre. Mások ellenkezőleg: kizárólag a tudomány és a technika fejlődésében bíznak, függetlenül a társadalmi rendtől, attól, hogy milyen társadalmi erők kezében van a tudomány és technika, hogy ezek az erők vajon a háború vagy a béke szolgálatába igyekeznek-e állítani azokat.

A történelmi materializmus másként közelíti meg ezeket a kérdéseket. Figyelembe veszi azt a nyilvánvaló tényt, hogy a tudomány és a technika fejlődése és ennek a fejlődésnek a hatása különféle társadalmi tényezők függvénye. A kapitalizmusban a burzsoázia a tudományt és technikát is a saját szolgálatába állítja. Ezért a tudomány és a technika legnagyszerűbb vívmányai is a

Digitized by Google

kizsákmányolás, a pusztítás, a gyilkos imperialista háború eszközeivé válhatnak, ha és amíg ezek a vívmányok reakciós erők kezében vannak. A szocializmus útján haladó népek ezzel szemben, miközben megteremtik a tudomány és technika szabad fejlődésének igazi feltételeit, a technika és a tudomány vívmányait nemcsak saját dolgozó népük, hanem az egész emberiség boldogulásának szolgálatába állítják.

A tudománnyal és a technikával kapcsolatos kérdések tisztázása nagy jelentőségű az értelmiség társadalmi szerepének felfogása szempontjából is. Amikor a polgári és kispolgári ideológia demagóg módon igyekszik szembeállítani az értelmiség szerepét a munkásosztály társadalmi vezető szerepével, akkor leginkább a tudományra és technikára hivatkozik, valamint arra, hogy az értelmiség milyen szerepet tölt be ezek fejlődésében. Az értelmiség „vezető szerepéről" szóló burzsoá revizionista téveszmével dolgozó népünk már régen leszámolt. Ha a külföldi burzsoá sajtó és rádió hatására fel is bukkannak ilyen nézetek, azok ma már értelmiségünk túlnyomó többségében sem találnak visszhangra. A tudományos és technikai fejlődés társadalmi összefüggéseinek feltárása segít még jobban megérteni a társadalmi haladás törvényszerűségeit, a munkásosztály vezető szerepét a szocializmus építésében, az értelmiség helyét a társadalmi fejlődésben.

Az itt felsorolt problémák távolról sem merítik ki azoknak a kérdéseknek a körét, amelyek az értelmiség világnézeti fejlődése során felmerülnek. Nem beszéltünk például a harmadikutas elképzelésekben jelentkező különböző polgári ideológiákról, amelyek lényege, hogy „antikapitalizmust" hirdetnek ugyan, de ugyanakkor elvetik a szocializmusnak Magyarországon, a Szovjetunióban vagy más népi demokratikus országokban megvalósuló formáját. Ezek a nézetek nemcsak a mai nyugati polgári filozófiai irányzatokból táplálkoznak, hanem a két világháború között Magyarországon divatozott úgynevezett „népi" ideológiából és az értelmiség egy része által képviselt polgári humanizmusból. Lehetne még szólni a burzsoá erkölcs maradványainak leküzdéséről és a kommunista erkölcs érvényesüléséért való munkáról és egyebekről.

Az értelmiség világnézeti fejlődése nem választható el attól a pozitív fejlődéstől, amely az értelmiség munkájában és politikai állásfoglalásában végbemegy, amely legfőbb biztosítéka annak, hogy világnézetének fejlődésében is fokozatosan döntő változás következik majd be. Ezért azt kell elősegítenünk, hogy az értelmiség elsősorban saját munkájának tapasztalataiból győződjön meg a marxista—leninista világnézet helyességéről. Ezt azonban párosítani kell a politikai-világnézeti nevelőmunka széleskörű kibontakoztatásával.

Digitized by Google

IV.

Az ellenforradalom leverése óta a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága sok időt és fáradságot szentelt a lenini szellemű művelődéspolitika és értelmiségi politika kialakításának. Folyamatosan ellenőrizte is, hogyan valósul meg ez a gyakorlatban. *Pártunk következetes kétfrontos harcot folytatott és folytat ezen a területen is* a jobboldali opportunisták és az álbaloldaliak nézetei ellen. Következetesen megvalósítottuk azt a szövetségi politikát, amely magában foglalja az ellenséges, reakciós elemek elleni határozott fellépést, a hibás nézetek bírálatát, de ugyanakkor az esetleges világnézeti különbségek ellenére szoros együttműködésre törekszik az értelmiség nagy tömegeivel, beleértve a ma még ingadozó rétegeket is, és minden eszközzel elősegíti átnevelésüket. Eltávolítottunk a *kulcspozíciókból* minden olyan értelmiségit, aki az ellenforradalom idején *ellenségesen* lépett fel népi demokráciánk államrendje ellen. De a konkrét viszonyok elemzéséből kiindulva *nem voltunk hajlandók helytelen általánosításra.* Bíztunk abban, hogy nemcsak a félrevezetett fiatal értelmiségiek, hanem azok a régi értelmiségiek is, akik 1956-ban többé-kevésbé kompromittálták magukat, kijózanodnak, észretérnek és zömük aktív módon vesz majd részt a szocializmus építésében. Így is történt; erről azóta mindenki meggyőződhetett.

A lenini értelmiségi politikához tartozik az is, hogy szükség esetén az ellenségesen fellépő értelmiségiekkel, vagy az állami fegyelmet durván megsértőkkel szemben nem mondunk le adminisztratív eszközök alkalmazásáról sem. *De a fő hangsúlyt nem erre, hanem az értelmiséggel való együttműködésre, az értelmiség átnevelésére, továbbképzésére, vagyis a helyesen értelmezett szövetségi politika következetes megvalósítására helyezzük!*

Az értelmiségiek nap mint nap saját tapasztalataik alapján győződhetnek meg arról, hogy a kommunisták, a kormányzat, a munkásosztály bízik bennük, ha őszintén a nép szolgálatába állítják tudásukat és képességüket. Világos azonban az is, hogy a velük való együttműködés csakis elvi alapon lehetséges. Megítélésük legfőbb ismérve továbbra is az általuk végzett munka mennyisége és minősége, a Népköztársaság Alkotmánya iránti hűségük. Mindehhez azonban egyre inkább hozzá kell járulnia annak a készséges törekvésüknek is, hogy elsajátítsák a marxizmus—leninizmus világnézetét. Ha a kommunisták a marxizmus—leninizmus elvi alapjáról megbírálnak egyes értelmiségieket, azt ne a bizalmatlanság, hanem a bizalom jelének tekintsék, hiszen éppen azért bíráljuk hibáikat és fogyatékosságaikat, hogy még őszintébbé, még jobbá válhassék együttműködésünk.

Digitized by Google

A bírálat joga azonban természetesen nem egyoldalú, nem csupán a párttagokat illeti meg, hanem a pártonkívüli értelmiségieket is. Bátorítani kell a szocialista szakemberek építő kritikáját és ha egy-egy becsületes pártonkívüli értelmiségi bírálja munkánkat, vegyük komolyan, fogadjuk el bírálatából ami helytálló, és győzzük meg őt igazunkról, ha a bírálat egészében vagy részben indokolatlan. Csak így alakulhat ki annak a *kölcsönös bizalomnak* a légköre, amely nélkül őszinte és jó együttműködésről nem lehet szó.

Továbbra is harcolni kell a szektás, dogmatikus nézetek mindenféle megnyilvánulása ellen, mert *a merev, szektás magatartás, az oktalan radikalizmus és türelmetlenség csak megrontja a párt és az értelmiség egészségesen fejlődő kapcsolatát*, akadályozza az értelmiség eszmei-világnézeti átnevelését. A szektás, dogmatikus nézetek képviselői kifogásolják az értelmiségiekkel szembeni türelem és meggyőzés politikáját, elvetnek minden közeledést olyan értelmiségiek részéről, akik a múltban szemben álltak a párt politikájával. *Veszélyes azonban az elvtelenség és a liberalizmus is.* Ez, a párt értelmiségi politikájának jobboldali eltorzítása, felbátorítja a velünk szembenálló, ellenséges elemeket, és olyan nézetet kelt az ingadozókban, hogy jobb, ha távoltartják magukat a párttól, ha „megőrzik függetlenségüket", akkor a párt majd engedményeket tesz nekik.

Az új munkastílushoz tartozik az is, hogy a párt és a szocialista állam az értelmiségi kádermunkában is mindinkább felszámolja a szélsőségek közötti ingadozást, a hirtelen és indokolatlan kiemeléseket és leváltásokat, és *a káderek stabilizálását* tartja szem előtt. Ma már nem cserélnek le embereket pusztán származásuk miatt, vagy azért, mert még a régi rendszerben szerezték diplomájukat. Ugyanakkor a népi kormányzat bátran emel felelős munkakörbe arra rátermett fiatal értelmiségieket. A „régi" és az „új" értelmiség összeforrásának jelentőségét Kádár János elvtárs is hangsúlyozta a pártkongresszuson: *„A szocialista építés előrehaladása napról napra növeli az értelmiség társadalmi szerepét, alkotási lehetőségeit.* Megindult, és biztató az a folyamat, amelynek végigvitelére törekszünk, hogy a „régi" és az „új" értelmiség a szocializmus eszméi alapján teljesen összeforrjon."

Az „új" értelmiség képviselői, a jelenleg 25—35 éves fiatalok, már a népi demokrácia neveltjei, s ezért a régi marxista—leninista értelmiség, továbbá az állami és társadalmi funkciókban levő munkásokból és parasztokból lett új értelmiségiek mellett éppen *ők alkotják az új, szocialista értelmiség bázisát.* Nagy szükség van azonban arra, hogy figyelemmel kísérjük fejlődésüket és mindenképpen elősegítsük azt az üzemekben és a falvakban, a hivatalokban, a főis-

Digitized by Google

kolákon, a tudományos kutató intézetekben, s az irodalmi és művészeti életben egyaránt.

Az új munkastílus egyik leglényegesebb vonása az, hogy a párt széleskörű *nevelőmunkával,* problémáikra meggyőző érveléssel válaszolva igyekszik megnyerni az értelmiségieket. Az értelmiség ideológiai-világnézeti nevelése széles körben szervezetten folyik. Az egyetemeken és főiskolákon kívül ma már igen nagy számban szerveznek különféle ideológiai tanfolyamokat is, ahol szakembereink ezrei tanulmányozzák a marxizmus—leninizmust. Pártszervezeteinknek egyre nagyobb gondot kellene fordítaniuk ezekre a tanfolyamokra, ellenőrizve és segítve az ott folyó munkát. Nagy munkát végeznek az értelmiség eszmei-világnézeti színvonalának emelésében a marxizmus—leninizmus esti egyetemei is, ahol zömmel ugyancsak értelmiségiek tanulnak. Anélkül, hogy lebecsülnénk a szervezett tanítás jelentőségét, hangsúlyozni kell, hogy az értelmiség átnevelésében a személyes meggyőzést, a közvetlen vitákat és eszmecseréket semmi sem pótolhatja. A művelődéspolitikai irányelvek, a „népi" írókról, a felszabadulás utáni magyar irodalomról, a nacionalizmusról, a filozófiai front helyzetéről és feladatairól szóló tézisek, a VII. kongresszus határozatai és anyagai megalapozott tudományos válaszokat adnak az értelmiség számos problémájára. A hiba az, hogy ezeket a dokumentumokat sok helyütt még nem használják fel kellőképpen, azok a vitákban nem válnak eléggé a kommunisták „muníciójává". Általában *még mindig keveset beszélgetünk, kevés eszmecserét folytatunk az értelmiségiekkel.* Az intellektuális munkaterületeken dolgozó kommunistáknak az eddiginél bátrabban kell vitázniuk a párt ideológiájának és művelődési politikájának védelmében azokkal, akik e területeken fontos beosztásokban dolgoznak, de akiknél ma sem ritkaság, hogy a burzsoá és kispolgári ideológia, a revizionista nézetek hatása alá kerülnek; arra is szükség van, hogy a párthatározatok, valamint a marxizmus—leninizmus elméletének alapján és szellemében maguk is kidolgozzák a területükön felmerülő vitás problémákra nyújtandó választ. E tekintetben figyelemre méltó és követendő a kommunista történészek erőfeszítése, hogy elvi vitákban, megbeszéléseken feltárják és leküzdjék a nacionalizmus megnyilvánulásait a magyar történettudományban és az oktatásban.

*

Értelmiségünk nagy utat tett meg már eddig is. Nem a fejlődés eredményeit becsüljük le, amikor rámutatunk ennek a fejlődésnek az ellentmondásaira, hanem azért tesszük ezt, mert úgy véljük, hogy az említett feladatok megoldása okvetlenül szükséges a továbbhaladáshoz, az eredmények továbbfejlesztéséhez. Az MSZMP VII. kongresszusán egész népünk elé állított feladatok megköve-

Digitized by Google

telik, hogy az értelmiség is haladjon *tovább* a megkezdett úton, még szorosabban forrjon össze a szocializmus ügyével, a munkásosztállyal és a dolgozó parasztsággal, munkájában, politikai állásfoglalásában és magatartásában, világszemléletében, erkölcsében és meggyőződésében maradéktalanul váljon szocialistává. Ennek érdekében kell egységesen és következetesen megvalósítanunk pártunk értelmiségi politikáját, fokozni az értelmiségiek között a politikai és ideológiai nevelőmunkát, valóra váltani a párt káderpolitikáját, elősegíteni a szocialista értelmiséget alkotó különféle rétegek összeforrását, hogy minél előbb teljessé tegyük a szocialista értelmiség felzárkózását az osztályöntudatos munkásság és a szocialista nagyüzemi termelésre áttért parasztság mellé.

Digitized by Google

A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdasága a szocializmus útján

Írta **HEINZ WACHOWITZ**

A Német Demokratikus Köztársaságban 1960 elején a szocializmus rohamos fejlődésnek indult a falun. Néhány hét alatt az NDK még egyénileg gazdálkodó parasztjai önként beléptek a mezőgazdasági termelőszövetkezetekbe,[1] illetőleg új szövetkezeteket alakítottak. Ezzel a tsz-ek taglétszáma az 1959 végi 450 000-ről 950 000-re emelkedett (1960. június 30-i adat). A termelőszövetkezetek aránya a mezőgazdaságilag hasznosítható területekből az 1959 végi 45,1 százalékról kb. 85 százalékra nőtt.[2] A népi kamara, az NDK legfőbb hatalmi szerve az 1960 április 25-i ülésén megállapíthatta, hogy mezőgazdaságunkban győzött a szövetkezeti rend.

Mi tette lehetővé ezt az ugrást a falu szocialista fejlődésében, az eddig egyénileg gazdálkodó parasztoknak a termelőszövetkezetekbe való önkéntes tömeges belépését? Pártunk és kormányunk 1945 utáni egész politikája készítette ezt elő; ennek törvényszerű eredménye ez.

A falu fejlődésének kiindulópontja az NDK-ban a fasizmusnak a szovjet hadsereg által való szétzúzása volt. 1945. után négy fasisztaellenes-demokratikus párt alakult nálunk: Németország Kommunista Pártja (KPD), Németország Szociáldemokrata Pártja (SPD), valamint két polgári párt: a Liberális Demokrata Párt (LDP) és a Keresztény-Demokrata Unió (KDU). E pártok vezetőségei a KPD javaslatára, a német társadalmi élet fasisztaellenes-demokratikus megújulása érdekében elhatározták, hogy szorosan együttműködnek és az ujjáépítésen közösen dolgoznak. Megalakult

---

[1] A szövegben a továbbiakban a német elnevezéseket mindenütt a megfelelő magyarral pótoljuk. Így mezőgazdasági termelőszövetkezet (LPG) helyett termelőszövetkezetet, néptulajdonban levő gazdaság (VEG) helyett állami gazdaságot, gép- és traktorállomás (MTS) helyett gépállomást írunk. (A szerkesztőség megjegyzése.)

[2] A többi mezőgazdasági terület az állami gazdaságok használatában, vagy mint kert stb., munkások és alkalmazottak birtokában van.

Digitized by Google

a fasisztaellenes-demokratikus pártok blokkja. 1948-ban megalakult a Nemzeti Demokrata Párt és a Demokratikus Parasztpárt is. Ez a két kispolgári párt szintén csatlakozott a fasisztaellenes-demokratikus blokkhoz.

Ez a tömörülés — pártunk kezdeményezésére — földreform megvalósítására vezette a munkásokat, a parasztokat és az áttelepülteket. Kisajátítottak minden 100 hektáron felüli nagybirtokot és a militaristák, a háborús bűnösök és a náci funkcionáriusok ennél kisebb birtokait is. 1939-ben a földbirtokoknak csak 1,1 százaléka volt 100 hektárnál nagyobb, de ezekhez a mai NDK területén a mezőgazdaságilag hasznosított föld 28,3 százaléka tartozott. A porosz, a kelet-elbai nagybirtok, a junker-birtok az egész világon hírhedt volt, mint a reakció fészke, a német militarizmus egyik gyökere. Megszüntetésének a politikai és a gazdasági fejlődés szempontjából egyaránt nagy jelentősége volt. A nagybirtokosoktól elvett földet 210 ezer újgazda-család és 80 ezer kisföldű paraszt között osztották szét. Az újgazdák 5—10 ha földet kaptak (a föld minősége szerint), és állatot a földbirtokos jószág-állományából.

A földreform megteremtette az alapját a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetségének. Ezt tovább erősítette az az átfogó segítség, amelyet az újgazdák gazdaságaik fejlesztéséhez kaptak, s különösen az 1947-es újgazda-program, amely arra irányult, hogy minden parasztnak legyen saját gazdasága. A földbirtokosok tulajdonában volt traktorokat és nagyobb gépeket az újonnan alakított „Kölcsönös Parasztsegély Egyesülés" (VdgB) tartotta gépszíneiben, amelyek később (1949-ben) gépkölcsönző állomásokká (MAS) alakultak át. A gépkölcsönző állomásoknak nagy szerepük volt a dolgozó parasztság megerősödésében. A nagygépeknek magánvállalkozók és parasztok számára való eladására vonatkozó tilalom korlátozta a kapitalista fejlődést a falun. A gépkölcsönző állomások túlnyomórészt dolgozó parasztoknak segítettek, alacsonyabb díjért.

A falu kapitalista fejlődésének korlátozása és a dolgozó parasztság támogatása szempontjából nagy jelentősége volt annak is, hogy bevezettük a mezőgazdasági termékek differenciált részleges beszolgáltatási kötelezettségét és a kettős árszínvonalat. A parasztok kötelező beszolgáltatásának mennyisége, piaci termelésüknek csak egy részét tette ki; ezért alacsony átadási árat kaptak. A beszolgáltatandó mennyiségen felüli termékeiket „szabad felvásárlás"-ra adhatták át az állami szerveknek, már jóval magasabb áron. Ez nagy anyagi ösztönzést adott ahhoz, hogy a háborúban tönkrement mezőgazdasági termelés gyorsan fejlődjék;

Digitized by Google

a nagygazdák számára megnehezítette a fölhalmozást, a dolgozó parasztokat, különösen pedig a kisparasztokat támogatta, mert nekik kisebb volt a hektáronkénti beszolgáltatási kvótájuk, mint a nagygazdáké.

Ezen politika eredményeképpen mezőgazdaságunk 1950 körül a legtöbb területen elérte a termelés háború előtti színvonalát.[3] Mindenekelőtt azonban az erőviszonyok változtak meg a falun. Megkezdődött a falu demokratizálódása. Már nem a nagybirtokosok és nem is a nagygazdák voltak a falu hangadói — mint valamikor —, hanem egyre inkább a dolgozó parasztok. A középparaszt vált a falu központi alakjává. A mi viszonyaink között általában az 5—20 ha földdel rendelkező paraszt számít középparasztnak: 1939-ben az összes gazdaságok 32,2 százaléka volt középparaszti gazdaság, s ezeké volt a mezőgazdaságilag hasznosított terület 31,7 százaléka. 1949-ben az összes gazdaságnak 46,8 százaléka ehhez a kategóriához tartozott és a föld 59,3 százalékán gazdálkodott. A föld 8,1 százalékát kisparasztok művelték. Nagygazdáké volt a gazdaságok 5,7 százaléka, a föld 26,1 százaléka. A föld 3,6 százalékán állami gazdaságok dolgoztak.

A falvainkban végbement politikai és gazdasági változások alapján megváltozott a paraszti tömegek gondolkodása is. Egyre inkább felismerték a munkásosztálynak és pártjának a vezető szerepét. A Parasztsegély, mint demokratikus tömegszervezet és a Demokrata Parasztpárt, amelynek falun sok híve van, szintén elismerte és határozataiban leszögezte a munkásosztály és az 1946 áprilisában, a két munkáspárt egyesüléséből létrejött Német Szocialista Egységpárt vezető szerepét. Ezt indokolttá tette az is, hogy a parasztok látták: mi békepolitikát folytatunk, Nyugat-Németországban viszont egyre inkább visszaállítják a régi állapotokat, s militaristák, monopolisták és junkerek vezetésével újra háborút készítenek elő. A paraszti tömegek elismerték vezetőjükül a munkásosztályt, s ez volt az alapfeltétele annak, hogy később, a szocializmus felépítésében, követték a munkásosztályt és pártját.

1952-ben megértek a feltételek a termelőszövetkezetek megalakítására és a NSZEP II. pártkonferenciája úgy határozott, hogy meg kell kezdeni a szocializmus építését a falun, s meg kell adni minden támogatást azoknak a parasztoknak, és mezőgazdasági munkásoknak, akik tsz-t akarnak alakítani. 1952-től kezdődően lassan de állandóan terjedt a szövetkezeti gazdálkodás.

---

[3] 1948-ban az NDK szarvasmarha-állománya az 1938. évinek csak 79 százaléka volt, 1950-ben már elérte azt. A sertésállomány 1948-ban a háború előtti színvonal 46 százalékán állt, de 1950-ben újra elérte azt. A tehénállomány csak 1952-ben emelkedett a háború előtti színvonalra.

Digitized by Google

A tsz-földek aránya a mezőgazdaságilag hasznosított területből
(év végén, százalékban)

1952	3,3
1953	11,6
1954	14,3
1955	19,7
1956	23,2
1957	25,2
1958	37,0
1959	45,1

A tsz-ek fejlődése nagyon eltérő volt. Számos tsz gyorsan fejlődött nagy, gazdaságilag erős szövetkezetté, amely felülmúlta a környék egyéni gazdaságait, mind állatállományát, mind hektáronkénti hozamait és állattenyésztését tekintve. Ide tartoznak az olyan szövetkezetek, mint a Schafstädt-i, amely versenyben áll a „Proletár Akarat" szovjet kolhozzal és a magyarországi Mezőhegyesi Állami Gazdasággal.

Sok szövetkezetnek azonban viszonylag nagy kezdeti nehézségekkel kellett megküzdenie, melyek részben még a háború következményeiből, részben abból fakadtak, hogy a faluról sok munkaerő vándorolt el az újonnan létesült ipari központokba, s így munkaerőhiány állt be. Nehézségek származtak abból is, hogy egyes nagygazdák tönkretették földjüket, megtizedelték jószágukat és aztán otthagyták köztársaságunkat. Hogy a nép élelmezését biztosítsák, a termelőszövetkezetek vették át az elhagyott gazdaságokat, vagy ezeken mezőgazdasági munkásokból álló új termelőszövetkezetek alakultak. Ezeknek a termelőszövetkezeteknek a tagjai hatalmas munkát végeztek. Nagyon nehéz feltételek között gazdálkodtak: a rossz művelési állapotban levő föld csak keveset hozott, az állatállomány pedig messze az NDK átlaga alatt állott. Az ilyen termelőszövetkezetekben 100 ha megművelt területre csak 5, vagy legfeljebb 10 munkaerő jutott, holott népgazdaságunkban a 100 ha-ra eső átlag körülbelül 25 munkaerő volt. Így ezeknek a termelőszövetkezeteknek keményen kellett dolgozniuk, és jövedelmük államunk segítségével is eleinte kisebb volt mint sok egyéni gazdálkodóé.

Ilyen körülmények között a régi középparasztok tömege fenntartásokkal nézett a termelőszövetkezetekre. Nekik szilárd gazdaságuk volt; a középparaszt nálunk 1955-ben átlagosan a következőkkel rendelkezett: 10,3 hektár művelhető terület, 1,5 ló, 7 szarvasmarha (ebből 4 tehén), 12,5 sertés és 22 db baromfi. A jómódú, 18—19 hektáros középparasztnak gyakran 16—18 marhája is volt, ebből 10, sőt 12 tehén stb. Volt köztük olyan állatte-

Digitized by Google

nyésztő is, akinél az istálló-átlag 4—5 ezer kg tej volt évenként és tehenenként. A középparasztok földjei általában jó művelési állapotban voltak. Rendelkeztek a legfontosabb szerszámokkal és gépekkel, és a nehéz mezei munkát nem csekély részben a gépállomás[4] végezte. Ezen az alapon az egyéni gazdáknak eleinte nagyobb volt az 1 ha szántóra számított árutermelésük, mint a termelőszövetkezetek átlagának. A középparasztok jövedelme is ennek megfelelő volt. Nem egynek közülük van televíziója, személyautója, motorkerékpárja stb. Érthető, hogy a legtöbb középparaszt kezdetben tartózkodóan viselkedett a termelőszövetkezetekkel szemben.

1957 óta termelőszövetkezeteink — azok is, amelyekben kezdetben a legnagyobb nehézségek voltak — egyre nagyobb sikereket értek el. Haladásuk mind szemmelláthatóbbá lett. 1958-ban a termelőszövetkezetek átlag 25,1 mázsa gabonát termeltek ha-onként, az egyéni gazdák csak 24,6 mázsát. Különösen az árutermelés fejlődésének ütemét tekintve voltak fölényben a termelőszövetkezetek az egyéni parasztokkal szemben. Így például 1957 közepétől 1958 közepéig a tehenenkénti tejhozam a termelőszövetkezetekben 20,5 százalékkal, az egyéni parasztoknál 10,9 százalékkal nőtt. A szarvasmarha-állomány a népgazdaságban 3,4 százalékkal emelkedett, a termelőszövetkezetekben 9,4 százalékkal. Egyre több termelőszövetkezet haladja meg az egyéni gazdákat a hektáronkénti árutermelésben is. Az egyénileg gazdálkodóknál mind nyilvánvalóbbá lett, hogy elérték termelésük lehetséges növelésének határát. A munkatermelékenységben (az egy foglalkoztatottra eső termelésben) a termelőszövetkezetek már messze túlszárnyalták az egyéni gazdákat.[5] A termelőszövetkezetekben a munka is mind könnyebbé válik, különösen a fejlődő gépesítés következtében. A szövetkezeti parasztok bevételei is emelkedtek. 1959-ben a munkaegység értéke 1958-hoz képest 35 százalékkal nőtt, a kedvezőtlen időjárás ellenére. A termelőszövetkezetek gyakorlatilag bebizonyították fölényüket a magánparaszti gazdálkodással szemben.

Ezeknek az eredményeknek a hatására a középparasztok kissé felengedtek; legtöbbjük kezdett megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy idővel majd ő is belép a termelőszövetkezetbe.

---

[4] A gépkölcsönző állomások 1952-ben gépállomásokká alakultak át.

[5] Már 1956-ban így alakult az egy munkaerő által termelt mennyiség (tonnában):

	termelőszövetkezetekben	egyéni gazdáknál
gabona	5,32	3,02
burgonya	10,72	7,93
cukorrépa	4,79	1,94
sertéshús	0,5	0,448

Digitized by Google

Mindez előkészítette a talajt, megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy az egyéni gazdák az idei év elején tömegesen léptek be a termelőszövetkezetekbe. E mozgalom megindítására nézve különösen nagyjelentőségű volt a nemzetközi helyzet kedvező fejlődése, a világ erőviszonyainak a szocializmus javára való eltolódása, és pártunk, a Nemzeti Front és az állami szervek céltudatos politikai és ideológiai munkája.

A gazdasági kérdésekben, a tsz-ek által nyújtott munkaviszonyok és életkörülmények kérdésein kívül a politikai alapkérdések rendkívül nagy szerepet játszottak a parasztok megfontolásaiban. Sokuk még nem volt tisztában azzal, hogy a világ fejlődése a szocializmus győzelme felé vezet, hogy a szocializmusba való világméretű átmenet korában élünk. Azt hitték, — részben az ellenség agitációjának hatására —, hogy egyszer talán másképpen is lehet nálunk, hogy a nyugatnémet militarizmus kiterjeszti uralmát az NDK területére, vagy egyszerűen azt, hogy az újraegyesüléssel elvész a szocializmus. Amíg a parasztoknak ilyen meggondolásaik és elképzeléseik voltak, addig természetesen nem akartak belépni a termelőszövetkezetekbe.

A szocialista tábornak az SZKP XX. és XXI. kongresszusa által bevezetett sikerei és a szocializmusnak a kapitalizmus fölötti mind világosabban kitűnő fölénye az egész világon, s ezzel együtt saját sikereink az NDK-ban — megteremtették az alapját annak, hogy parasztságunk előtt is tisztázódjanak a távlatok és megerősödjék a szocializmus győzelme iránti bizalom. Hozzájárult ehhez mindenekelőtt pártunk helyes politikája. A Központi Bizottság 30. ülésén, 1959 január-februárjában, szétzúzta a Schirdewan-csoport opportunista nézeteit; ez a csoport a szocialista építés tempóját lassítani akarta és nem akart harcolni a nyugatnémet militarizmus ellen. Ez volt a kiindulópont ahhoz is, hogy leküzdjünk bizonyos megrekedést a falun a szocializmus építésében. A párt vitába szállt olyan nézetekkel is, hogy a nem rentábilis termelőszövetkezeteket fel kell oszlatni stb., s megmutatta, hogy a termelőszövetkezetek úton vannak affelé, hogy fölényüket bebizonyítsák.

Az V. Kongresszus, 1958. júliusában, világossá tette, hogy az NDK-ban sohasem jön „valami más", de Nyugat-Németországban meg kell hogy változtassa a körülményeket az a harc, amelyet a német nép a militarizmus ellen folytat. A párt kimondta, hogy 1961-ig sokoldalúan be kell bizonyítani: az NDK szocializmusa fölényben van a nyugatnémet kapitalista renddel szemben; ehhez annyira kell növelnie — a leghaladóbb tudomány és technika felhasználásával — az ipar és a mezőgazdaság termelését, hogy *1961 végéig az NDK népességének fejenkénti fogyasztása a legtöbb ipari fogyasztási cikkben és élelmiszerben elérje és részben*

Digitized by Google

meghaladja Nyugat-Németországét. Hogy teljesítsük ezt a gazdasági főfeladatot, amelynek mély politikai tartalma van, ahhoz a mezőgazdaságnak is hozzá kell járulnia.

A Központi Bizottság 1959 decemberi ülése kellőképpen konkretizálta, hogy a mezőgazdaságnak annyira kell növelnie termelését, hogy lakosságunkat 1963 végétől — a növekvő fogyasztás mellett is — lényegében saját termeléséből teljesen ellássa állati termékekkel, s a nyugatnémet mezőgazdaságot túlszárnyaljuk a hektáronkénti hozamokban és az állati termékek hektáronkénti termelésében. A mezőgazdaság fejlődésétől sokban függ a gazdasági főfeladat megoldása: ha például 1959-ben minden importált állati terméket magunk állítottunk volna elő, akkor ennek fejében további 10 000 személyautót, 100 000 televíziós készüléket, 140 000 tonna déligyümölcsöt, 300 000 tonna kávét, csokoládét stb. hozhattunk volna be. A mezőgazdaság termelésének ilyen növelését azonban kisüzemekkel nem érhettük el. A kisüzem lényegében kimerítette lehetőségeit. Ezért a mezőgazdaság számára a gazdasági főfeladat megoldásának fő tartaléka a mezőgazdaság szocialista átalakítása volt. Hogy megoldjuk a gazdasági főfeladatot, és megteremtsük a nyugatnémet militarizmus megfékezésének feltételeit, ahhoz az egyénileg gazdálkodó paraszt nem járulhatott hozzá többel, mint azzal, hogy belépett a termelőszövetkezetbe és ott jól dolgozik.

Pártunk és a Nemzeti Front a téli és tavaszi hónapokban, megvitatta a parasztokkal ezeket az összefüggéseket, politikánk alapkérdéseit, a világ és Németország perspektíváit, a szocializmus győzelmességét és a szocialista átalakulás jelentőségét a nyugatnémet militarizmus elleni népküzdelem szempontjából. E kérdések tisztázása — a meglevő termelőszövetkezetek előbb ismertetett eredményei alapján — döntő mértékben járult hozzá ahhoz, hogy kibontakozzék az egyéni gazdák tömegmegmozdulása a termelőszövetkezetek felé. Sok paraszt a szövetkezeti szocialista nagyüzemi termeléshez való csatlakozását azzal indokolta, hogy ezzel is csapást akar mérni a nyugatnémet militarizmusra.

A parasztok termelőszövetkezeti mozgalmának ereje és nagy lendülete számára döntő volt az, hogy a párt felismerte, hogy megértek a feltételek a parasztttömegek megnyerésére s a falvakba munkások tízezreit küldte, akik vitatkoztak a parasztokkal, tisztázták a felvetődő kérdéseket. A tsz-fejlesztésnél a párt szigorúan ügyelt az önkéntesség elvének betartására s visszautasított egyes túlzásokat, például azt, ha azokat a parasztokat, akik még nem akartak belépni a termelőszövetkezetbe „Adenauer szövetségesei"-nek nevezték.

A régi középparasztok megnyerésében fontos volt, hogy he-

Digitized by Google

lyesen alkalmaztuk azt a lenini elvet: ne ugorjunk át fokozatokat a szövetkezeti fejlődésben.

Nálunk a termelőszövetkezetnek három típusa van. Az I. típusban csak a földművelést folytatják közösen. A parasztok beviszik szántóföldjüket és a szükséges vetőmagot a termelőszövetkezetbe, nagy táblákat alakítanak ki, a bevételt pedig — a társadalmi alapra, mindenekelőtt az oszthatatlan alapra történő levonás után — a munkaegységek és a bevitt föld arányában osztják szét. A termelőszövetkezetnek ebben a formájában a rét, a legelő, az igásállat, a földművelési szerszám és az egész állattartás magánkézben marad. A II. típusban a földműveléshez szükséges gépeket, szerszámokat és az igás jószágot is társadalmasítják. A III. típusban a szántóföldön kívül a rétet és a legelőt is beviszik a termelőszövetkezetbe és az állattartást is közösen folytatják. Minden család megtarthat háztáji gazdaságában fél hektár szántót, két tehenet és két kocát a szaporulatával és baromfit. A III. típusban a parasztoknak rendszerint 1 tehenük, 4—5 sertésük és baromfijuk van a háztáji gazdaságban.

1959-ig a III. típus volt az uralkodó. Az 1959 végén a fennállott 10 132 termelőszövetkezet közül 6535 volt III. típusú, s ezek a termelőszövetkezetek összes hasznos területének 92 százalékát művelték meg.

A legutóbbi évben a párt az I. típust állította előtérbe, s lekűzdötte ennek szélesen elterjedt lebecsülését. A párt abból indult ki, hogy az I-es típus a régi középparasztok tömegei számára elfogadhatóbb és érthetőbb; hogy megoldja a földművelés modern technikája és a kis területek közötti ellentmondást; hogy ebben a típusban a parasztok — a legjobbmódú középparasztok is — rögtön érezhető előnyökhöz jutnak a földművelés magasabb hozamai és a munka megkönnyebbülése révén; hogy az I. típusban tanulhatják meg leginkább a parasztok, hogyan kell szövetkezeti nagyüzemet vezetni és szövetkezetileg gazdálkodni; s hogy az I. típusban végzett munka megteremti a III. típusra való áttérés anyagi és ideológiai feltételeit.

Ez az irányvonal lényegesen segített abban, hogy a parasztokat megnyerjük a termelőszövetkezetnek. Majd minden újonnan alakított termelőszövetkezet I. típusú.

Az NDK-ban jelenleg kb. 19 000 termelőszövetkezet van. Ebből 13 000 I. típusú és néhány száz II. típusú. De a kb. 6000 III. típusú termelőszövetkezet a szövetkezetek együttes hasznos területének több mint felén gazdálkodik. A Köztársaságban a termelőszövetkezetek átlagos nagysága ma kb. 250 ha. A III. típusú termelőszövetkezetek általában nagyobbak. Már 1959 végén 350 ha volt a 6535 III. típusú termelőszövetkezet átlagos kiterjedése, s azóta még nőtt. Az új I. típusú termelőszövetkezetek viszont ál-

Digitized by Google

talában még viszonylag kicsinyek. Némely nagyobb faluban több I. típusú termelőszövetkezet is van. Egyes falvakban egymás mellett működik egy III. típusú és több I. típusú termelőszövetkezet. A parasztoknak egy időt még el kell tölteniök a szövetkezeti munkában, amíg kialakulnak a megfelelő feltételek, s ők arra az elhatározásra jutnak, hogy kedvezőbb, ha összefognak és nagyobb termelőszövetkezetet alakítanak.

A nagygazdák is beléptek a termelőszövetkezetekbe. A nagygazdák tömege lojálisan viselkedett a munkás-paraszt állam iránt. Megértik, hogy a szocializmus győzelme feltartóztathatatlan, és zömükben ellenzik a nyugat-németországi Adenauer-kormány háborús politikáját is. Ezek alapján már 1955-ben kimondhattuk, hogy a lojális nagygazdákat fel lehet venni a termelőszövetkezetekbe. Ezzel jó perspektíva nyílt meg előttük, ez pedig kedvezően hatott magatartásukra. A nagygazdák a termelőszövetkezetek egyenjogú tagjai. Ez természetesen azt is jelenti, hogy előjogaikat meg kell szüntetni. A III. típusban az a szabály, hogy a nagygazdák csak annyi hektár után kapnak részesedést, amennyi a termelőszövetkezeti tagok átlaga. Az I. típusban a nagygazdák állattartása is a szövetkezeti átlagra van csökkentve; az ezen felüli állataik közös gondozásba kerülnek és a II. típusra való későbbi átmenet alap-állományát alkotják.

Mezőgazdaságunk teljes szövetkezetesítésének igen nagy jelentőséget tulajdonítunk. Különösen jelentős ez maguknak a parasztoknak. A termelőszövetkezetbe való belépésükkel befejezték a paraszt-felszabadítást, a falun kitépték a gyökereit az ember ember által való kizsákmányolásának és elindultak egy magasabb színvonalú, kulturáltabb paraszti élet felé.

Parasztságunknak a termelőszövetkezetekbe való belépésével államunk egységes szocialista alapot kapott. Az állam most a mezőgazdasági termelést is teljesen bevonhatja a tervezésbe, bővül a szocializmus gazdasági törvényeinek hatóköre.

Mezőgazdaságunk teljes szövetkezetesítése egyúttal kiemelkedő politikai siker is. A termelőszövetkezetekbe való belépésükkel parasztjaink szilárdan és elszakíthatatlanul a szocializmushoz kötötték magukat. A munkásosztály és a parasztság szövetsége magasabb fokra hágott: két szocialista osztály szövetségévé lett. Államunk, amely a munkás-paraszt szövetségen nyugszik, megerősödött. Ezzel megerősödött annak a harcnak az alapja, amelyet egész Németország összes békeszerető erői a nyugatnémet militarizmus megfékezéséért folytatnak.

Parasztságunk önkéntes belépése a termelőszövetkezetekbe mindenekelőtt csapás a nyugatnémet militaristáknak arra a tervére, hogy uralmukat Köztársaságunk területén is visszaállítsák.

Digitized by Google

A parasztok a termelőszövetkezetekbe való belépésükkel nyomatékosan bizalmat szavaztak államunknak és politikájának. Az államunk iránti bizalom, a szocializmus győzelmébe vetett hit és a nyugatnémet militarizmus terveinek elutasítása vezette őket érett megfontolás után arra a lépésre, amely egész életüket megváltoztatja.

Adenauer és a nyugatnémet militaristák azt hitték (vagy úgy tettek, mintha azt hinnék), hogy az NDK-ban az egyénileg gazdálkodó parasztok a Köztársasággal és a szocializmussal szembeni ellenzékiségből gazdálkodnak egyénileg, s csak arra várnak, hogy Adenauer és a nyugatnémet militaristák „felszabadítsák" őket. Egész parasztságunk önkéntes belépése súlyos csapást mért erre az illúzióra, illetőleg hazugságra. Ezért Nyugaton igyekeznek most menteni, ami menthető. Azt az állítást, hogy parasztságunk az NDK és a szocializmus ellen van, csak úgy képesek fenntartani, ha a parasztságnak a termelőszövetkezetekbe való belépéséről azt hazudják, hogy kényszer alatt történt. Az ilyen hazugságoknak az a céljuk, hogy megnyerjék a nyugatnémet munkásokat és parasztokat a nyugatnémet háborús előkészületek támogatására. Hadd higyjék, hogy az NDK-ban a németeket „fel kell szabadítani!" De a bonni uszító kampány nem sok sikerrel járt. Nahm államtitkár keserűen panaszkodott is arról, hogy az NDK termelőszövetkezeti mozgalmának győzelme ellen indított hazugsághadjárat „nem idézett elő igazi belső felháborodást a Szövetségi Köztársaság népességének minden körében".

Parasztságunk szövetkezeti összefogása példát mutat a nyugatnémet parasztoknak arra, hogy a nagyüzemhez vezető út, amely elkerülhetetlen, nincs okvetlen összekötve a dolgozó parasztok tömegeinek anyagi romlásával. Nyugat-Németországban, ahol az Adeauer-kormány támogatásával egyre inkább kialakulnak a mezőgazdaságban a tőkés nagyüzemek, 1949 óta 220 000 dolgozó paraszti, főleg kisparaszti gazdaság tűnt el. Hogy a modern technikát kihasználhassa és a pusztulástól megmeneküljön, Nyugat-Németországban számos paraszt közösen tart gépet, sőt egyesek a földjüket is összerakták. Nem szocialista szövetkezetek ezek, s nem is lehetnek azok, de segíthetnek abban, hogy kifejlődjék a parasztok harca a fenyegető romlás és az Adenauer-rendszer ellen. Hogy csökkentsék termelőszövetkezeteinknek a nyugatnémet parasztokra gyakorolt vonzó erejét, Nyugat-Németországban rendszeresen folyik az uszítás a „kényszer-kolhozok" ellen, amelyekben a paraszt állítólag jogfosztott, s rabszolgamunkát végez. De ezekben a kérdésekben is végül utat tör az igazság.

Bármilyen nagy jelentőségű is egész harcunk számára mezőgazdaságunk teljes szövetkezetesítése, a szocializmus felépítése

Digitized by Google

a falun ezzel még nem fejeződött be. Ehhez az kell, hogy az egész mezőgazdaságban szilárd szocialista viszonyok uralkodjanak, s a termelőszövetkezetek annyira fejlődjenek, hogy mind a termelés színvonalát, mind a falusi munka- és életkörülményeket tekintve túlszárnyaljuk azt, amit a kapitalizmus alkotott. Ez megkívánja, hogy minden mezőgazdasági dolgozóban magas fokra emeljük a szocialista öntudatot.

Egyes fukcionáriusaink azt hitték, hogy a szocialista építés befejezése a falun olyan feladat, amelyet rohammal meg lehet oldani; eközben azonban csak a nagy III. típusú termelőszövetkezetek kialakítására gondoltak. Az emberek és a termelés fejlődéséről nyilván megfeledkeztek. A párt ezzel szemben nyomatékosan mutatott rá, hogy a szocialista építés befejezése olyan folyamat, amelyben nem lehet átugrani egyetlen időszakot sem. Minden lépést előre csak a parasztokkal együtt tehetünk. A termelőszövetkezetek csak olyan ütemben olvadhatnak össze, vagy térhetnek át a III. típusra, ahogy a parasztok saját tapasztalataik alapján maguk kívánják ezt és ahogy ennek objektív feltételei kialakulnak. Rengeteg aprómunkát kell még elvégeznünk, hogy befejezzük a szocializmus építését a falun. A Központi Bizottság 8. ülésén Walter Ulbricht elvtárs rámutatott: azt a feladatot állítottuk magunk elé, hogy a hétéves terv folyamán, tehát 1965-ig befejezzük a szocializmus építését. Ehhez tehát még évek megfeszített munkája szükséges.

Miről van szó ma és a legközelebbi jövőben az NDK mezőgazdaságában?

A legfontosabb az, hogy gyorsan emelkedjék az árutermelés. Tisztában vagyunk azzal, hogy a teljes szövetkezetesítés csak feltétele az árutermelés gyors növekedésének, hogy a termelés nem önmagától és feltétlen emelkedik. Az árutermelés csak annyira fog nőni, amennyire értünk ahhoz, hogy kihasználjuk a szövetkezeti-szocialista termelés előnyeit. Már az idén el kell érnünk a mezőgazdasági termelés jelentős fellendülését, hogy a gazdasági főfeladatot megoldhassuk és ezzel 1963-tól állati termékekben lényegében önellátókká lehessünk. A feladat nagyságát világosan mutatja a következő példa: a tej árutermelése az utolsó öt évben, 1954-től 1959-ig hektáronként 471 kg-ról 720 kg-ra (tehát 249 kg-mal) emelkedett. A következő öt évben, 1963-ig hektáronként 1126 kg-ra (tehát 406 kg-mal) kell emelkednie. Hasonlóan a növénytermesztésben és a hústermelésben is

A Rostock-i kerület, az NDK első szövetkezeti kerülete, bebizonyította, hogy az árutermelés fejlesztése számára milyen nagy lehetőségeket nyit meg a parasztok belépése a termelőszövetkezetekbe. Ez a kerület 1959 első félévében az előző év ugyanazon

Digitized by Google

időszakához viszonyítva jóval több árut vitt piacra: marhahúsból 8,9 százalékkal, sertéshúsból 20,5 százalékkal, baromfihúsból 96 százalékkal, tejből 13,3 százalékkal, tojásból 13,9 százalékkal többet. Ezzel túlszárnyalta a terv előirányzatát.

Az egész Köztársaságban az árutermelés szarvasmarhában 9, sertésben 4, szárnyasban 11, tejben 3 és tojásban 19 százalékkal emelkedett. Ez szép eredmény. Az árutermelés növekedése mégsem éri el a tervet, amely még nagyobb haladást követel. Az állatállomány növelésének ütemét is fokoznunk kell. A szarvasmarhaállomány 1959 június 3-tól 1960 június 3-ig 6 százalékkal nőtt, de ebből a tehénállomány csak 1 százalékkal; a sertésállomány 6 százalékkal.

Nagy erőfeszítéseket kell tehát tennünk, hogy gyorsítsuk az árutermelés fejlődésének ütemét. Le kell küzdenünk azt a nézetet, hogy ilyen hatalmas átalakulás után a falun elkerülhetetlen a termelés időleges pangása. Köztársaságunk sok körzete a maga gyakorlatával cáfolja meg ezt a hamis felfogást. A termelés fejlődése döntő mértékben attól függ, hogy a falusi lakosság menynyire akarja és tudja jól kihasználni a meglevő lehetőségeket. Ezért is elsőrendű jelentőségű a vezetés színvonalának emelése, főként a politikai-ideológiai munka megjavítása révén.

Az árutermelés fokozásáért folyó harccal egyidejűleg meg kell szilárdítani termelőszövetkezeteinket, főként a sok új I. típusút. Sokuk már jól és eredményesen dolgozik, de számosan közülük a szövetkezeti együttműködés és együttélés fejlesztésében még nehézségekkel küzdenek. Ezeknek segítségre van szükségük a munkásosztály, a párt- és állami szervek, a gépállomások, a patronáló üzemek, az állami gazdaságok és a szilárd termelőszövetkezetek részéről.

Az újonnan alakult termelőszövetkezetekben most a szövetkezeti munkát kell fejleszteni, nem pedig valami elhamarkodott összeolvadásra, vagy a III. típusra való áttérésre venni irányt. A gépállomásokra is nagy feladat vár ezeknek a termelőszövetkezeteknek a megszilárdításában. Némely kerületben és körzetben azonban a gépállomások az egész technikai felszerelésüket átadták a III. típusú termelőszövetkezetnek, s gépjavító állomásokká váltak: így most egy-egy III. típusú termelőszövetkezetnek gyakran három-négy, vagy éppen nyolc I. típusú termelőszövetkezet technikai ellátásáról kell gondoskodnia, amire nem képes. A párt gondoskodik arról, hogy ezt a hibát kijavítsák és a gépállomások hiánytalanul teljesítsék feladataikat.

A termelőszövetkezetek megszilárdítása és az árutermelés növelése szempontjából a legfontosabb a szövetkezeti demokrácia

Digitized by Google

fejlesztése. El kell érnünk, hogy minden paraszt együtt gondolkozzék és tudatosan együtt dolgozzék.

A szövetkezeti demokrácia fejlesztésében és a szövetkezeti parasztok szocialista nevelésében meghatározó a termelőszövetkezeti pártszervezetek munkája. A legtöbb régi, szilárd termelőszövetkezetben erős pártszervezet működik. A legtöbb újonnan alakult termelőszövetkezetben azonban nincs pártszervezet, s gyakran még párttag sincs. Arra törekszünk, hogy ezekben a termelőszövetkezetekben tagjelölt-csoportokat alakítsunk, ahol erre nincs lehetőség, ott termelőszövetkezeti aktívát alakítunk, amely a járási pártbizottság vezetésével dolgozik.

Nagyobb erőfeszítésre van még nálunk szükség a nők és a fiatalok közötti munka területén is. Gyakran csak a férfi lépett be a termelőszövetkezetbe, az asszony a háztáji gazdaságot látja el. Ennek következtében az asszonyok elmaradnának a fejlődésben, nem fejeződnék be a nő felszabadítása és így a szocializmus felépítése sem. A termelőszövetkezeteknek szükségük van az asszonyokra. Sok termelőszövetkezetünk tagsága túlságosan koros, mert a fiú otthagyta szülei gazdaságát és a városban vállalt munkát. A mezőgazdaság teljes szövetkezetesítésével az ifjúság előtt a falun is széles távlatok nyíltak meg, s ezeket meg kell mutatni neki, hogy megnyerhessük a falusi munka számára. A Szabad Német Ifjúság felhívta a falusi fiatalságot, hogy szerezzen szakmai képesítést a mezőgazdaságban, és kezdeményezi, hogy városi fiatalok menjenek falura és tanulják meg az állattenyésztést.

A már szilárd III. típusú termelőszövetkezetekben azon vagyunk, hogy minden erővel fejlesszük az állattenyésztést és emellett fokozzuk a munka termelékenységét is, főként az üzemen belüli koncentrációval és specializálással, s áttérjünk az állattartás korszerű formáira: a szabadtartású szarvasmarha-tenyésztésre, a kutrica nélküli sertéstartásra, a belterjes baromfitenyésztésre. A párt arra ösztönzi a termelőszövetkezeteket, hogy a terület-egységre eső termelés és a munka termelékenysége tekintetében érjék el a világszínvonalat. A párt óv attól, hogy termelőszövetkezetek összeolvasztásával elsietve térjenek át úgynevezett nagy termelőszövetkezetek alakítására.

Mint látjuk, nagy feladatokat kell megoldaniuk az NDK mezőgazdaságában a párt- és állami szerveknek. Le kell térnünk az irodai munkamódszerekről. Az államapparátus és főleg a körzeti tanácsok munkatársainak a helyszínen, közvetlenül a falvakban és a termelőszövetkezetekben kell segíteniök a felbukkanó kérdések tisztázásában, a legújabb tapasztalatok elterjesztésében stb. Ehhez a munka reszortszerűségét is meg kell szüntetni. Az év elején, az új termelőszövetkezetek megalakítása idején, a legtöbb

Digitized by Google

körzetben ilyen stílusban folyt is a munka. Ma azonban a körzeti tanácsok legtöbb munkatársa visszatért a „normális" munkamódszerekhez — az íróasztal mellé. Még nem értették meg, hogy a mi körülményeink között az a helyes munkamódszer, ha munkája közben segítik a dolgozót feladatainak megoldásában. A vezetés megjavításáért még keményen meg kell küzdenünk, különben nem érhetjük el a fejlődés megkívánt ütemét.

A mezőgazdaságunk előtt álló feladatok megoldása egész népünktől erőfeszítéseket követel. Az árutermelés növelésének legfontosabb tartalékai kétségtelenül magában a mezőgazdaságban vannak. Mégis tisztában vagyunk azzal, hogy a mezőgazdasági termelés fejlődésének kereteit az szabja meg, hogy van ellátva a mezőgazdaság épületekkel, gépekkel, műtrágyával, növényvédőszerekkel, ipari takarmányokkal.

A legutóbbi évben mezőgazdaságunk traktorállománya 43 935-ről 50 419-re, tehát 15 százalékkal emelkedett, a kombájnok száma 13 százalékkal, a kévekötő-aratógépeké 77 százalékkal. Ez azonban még nem elegendő. Az iparnak is nagy erőfeszítéseket kell tehát tennie, hogy megteremtse azokat a feltételeket, amelyekre a mezőgazdaságnak tervei teljesítéséhez szüksége van. A párt ismételten és nyomatékosan rámutatott erre. Az NDK mezőgazdasági termelésének gyors fejlődése számára jelentős segítség a szocialista országokkal való egyre erősbödő együttműködés is. A Magyar Népköztársaság például bizonyos kulturákhoz (főleg tengerihez) vetőmagot termel az NDK számára.

Minden erőnkkel azon vagyunk tehát, hogy gyorsan fejlesszük az árutermelést és megszilárdítsuk a termelőszövetkezeteket. Tudjuk, sok függ e feladatok gyors megoldásától. Mezőgazdaságunk árutermelésének fejlődésétől is függ, milyen ütemben javul népünknek nemcsak mezőgazdasági termékekkel, hanem iparcikkekkel való ellátása is, milyen ütemben oldjuk tehát meg gazdasági főfeladatunkat és növeljük ezzel Köztársaságunk vonzóerejét minden németre.

Az árutermelés gyors fejlődésének be kell bizonyítania, hogy a szocialista mezőgazdaság még a fejlett tőkés mezőgazdasággal szemben is fölényben van. Egyes polgári közgazdászok eddig azt állították, hogy a nagyüzemi társas gazdálkodás csak visszamaradott országokban győzhet és csak ott nyújthat (ha ugyan nyújt) bizonyos előnyöket. A cári Oroszországban és a legtöbb olyan európai országban, amelyben a munkásosztály meghódította a hatalmat, valóban viszonylag alacsony színvonalon állt a mezőgazdasági termelés. A mi mezőgazdaságunk azonban már a kapitalizmus idején is viszonylag magas színvonalat ért el; termelőeszközökkel való ellátottságát és termelésének színvonalát tekintve Európa

Digitized by Google

legfejlettebb mezőgazdaságai közé számított. Mezőgazdaságunk szocialista szerkezete alapján a munka termelékenységében ma már felülmúltuk a nyugat-német mezőgazdaságot. Ez kifejeződik abban, hogy nálunk nagyobb az egy mezőgazdasági dolgozóra eső termelés. De az egy területegységre jutó termelésben még vannak elmaradásaink, amelyek részben történelmi okokra, részben arra vezethetők vissza, hogy az istállóval, műtrágyával, traktorral stb. való ellátottság nálunk még alacsonyabb. Azon igyekszünk, hogy a következő néhány évben az egy területegységre eső termelésben is túlszárnyaljuk Nyugat-Németországot, s ezzel bebizonyítsuk: a fejlett mezőgazdasági termeléssel rendelkező országok számára is — és főleg az ő számukra — a szocializmus a helyes út, s a nagyüzemi szocialista mezőgazdaság termelési eredményeivel is túlszárnyalja a mezőgazdaság minden magántulajdonosi formáját.

Digitized by Google

SZEMLE

Irodalomtörténeti kutatások a Román Népköztársaságban

A Román Népköztársaság kulturális életében, csakúgy mint más szocialista országokéban, a klasszikus irodalom terjesztése és tudományos értékelése egyazon kulturális folyamat két egymástól elválaszthatatlan oldala. Ha arról beszélünk, hogy a múlt haladó irodalma új életre kelt, két egyaránt szembetűnő vonatkozásra gondolunk: az egyik minőségi, a másik mennyiségi. Az áttérést a szórványos, majdnem kizárólag oktatási célú kiadványokról a százezres példányszámokra nyomon követte a klasszikus irodalom behatolása a tömegek művészi tudatába, annak az új közönségnek a tudatába, melyet a kulturális forradalom lépésről lépésre közelebb visz a művészet megismeréséhez. A klasszikusok megszüntek csak iskolai olvasmányok lenni. Gyors ütemben valósul meg az, amit Lenin Tolsztoj halálakor előre látott: a kultúrforradalom a kevesek kiváltságát „mindenki tulajdonává" változtatja.

Az irodalomtörténeti kutatás együtt fejlődött az irodalom népszerűsítésével. A klasszikus irodalom kutatása és terjesztése majdnem tizenöt éve folyik a népi demokráciában — hiszen az új kiadások a népi demokratikus rendszer győzelme után csakhamar megindultak. Még 1945/46-ban jelent meg az első állami kiadónál néhány kötet az 1948-as írók műveiből. Az első tudományos monográfiák elkészültéig, az új irodalomtörténeti kutatások eredményei szerény keretek között láttak napvilágot — előszavak, majd tanulmányok és sokszorosított egyetemi előadások formájában. Fokról fokra napirendre kerültek azonban a bonyolultabb kérdések, gazdagodott a feldolgozás módja és megnőtt az írások terjedelme is. Most már a hazai marxista irodalomtudomány felnőtt, ha a megjelent cikkek, könyvek s az eddigi viták még nem is eredményezték minden kérdés megoldását a marxista—leninista esztétika szellemében. A kiadványok és a megvitatott kérdések sokfélesége világosan mutatják a megtett utat. Említsünk meg néhányat az 1959-es év és az idei év első hónapjainak kiadványai közül. A tömegsorozatokon kívül, mint amilyen a „Biblioteca pentru toti" (Mindenki Könyvtára) — e sorozat egyébként a múlt év óta sokkal jobb nyomdai kivitelben jelenik meg —, vagy amilyen a gazdagabb, magas tudományos színvonalú „Scriitorii romini" (Román Írók) című sorozat, folytatódtak a nagy és sokrétű kritikai apparátussal ellátott akadémiai kiadások. E kiadványok bő jegyzetekkel jelennek meg,

Digitized by Google

közlik a szövegváltozatokat, bevezető tanulmányaik színvonala és terjedelme pedig eléri a kisebb monográfiákét. Egyébként nemcsak a Román Népköztársaság Akadémiai Kiadójánál jelennek meg ilyen művek, hanem a legnagyobb szépirodalmi kiadónál, az E. S. P. L. A.-nál is (Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó). A Perpessicius akadémikus által gondozott Eminescu-kiadás után — melynek eddig öt kötete jelent meg — megjelentek a XVII. századi krónikás, Miron Costin, valamint a 48-as költő, Grigore Alexandrescu új kiadásai és a nagy, hétkötetre tervezett Caragiale első kötete.

Figyelemre méltó az utóbbi évben megjelent tanulmánykötetek nemcsak a színvonala, de témái sokfélesége is. Néhány esztétikai munkán kívül — amelyek az érdeklődési kör és a módszer tekintetében szintén fejlődésről tanúskodnak — a monográfiák általában egy-egy íróval foglalkoznak, de már vannak olyanok is, amelyek általánosabb érvényű kérdéseket tárgyalnak. George Calinescu akadémikus N. Filimonról, az egyik legelső román regényíróról írt monográfiát. A két világháború közötti haladó kritika főalakjáról rövid idő alatt két kötet jelent meg. S. Bratu „Viata lui Ibraileanu" (Ibraileanu élete) című könyvét, Al. Piru pedig „Opera lui Ibraileanu" (Ibraileanu életműve) című írását jelentette meg. Fiatal kritikusok a próza- és drámaíró Barbu Delavrancea-ról (1858—1918), George Mihail Zamfirescu dráma- és regényíróról, aki a két világháború között alkotott és egy kortárs költőről, Marcel Breslasuról írtak monográfiát. Más kötetek általánosabb témákat tárgyalnak. Dumitru Micu a „A jelenkori román irodalom"-mal foglalkozik terjedelmes kötetben. Eugen Lovinescuról, az impresszionista kritikusról írva N. Tertulian vizsgálat tárgyává teszi az egész idealista irányzatot, amelynek Lovinescu vezéralakja volt.

Folyóiratok tárgyalták például a semanatorizmus és popuranizmus[1] néven ismert áramlatokat és a modernista irányzatokat.

Ez évben ünnepli a román irodalom legjelentékenyebb költőjének és legnagyobb prózaírójának 80. születésnapját, Tudor Argheziét és Mihail Sadoveanuét. Mindkét művész életének nyolc évtizedéből több mint hatot szakadatlan alkotásban töltött. Ez a jubileum természetesen több jeles irodalomtörténészünket ösztönzi kutató munkára.

A teljes megelégedettség semmiféle területen nem egyeztethető össze a kommunista magatartással. Sem a megjelent munkákat, sem a kutatások általános állapotát nem tartja senki tökéletesnek. A lényeges mégis az, hogy ma már képesek vagyunk nekivágni a megoldatlan kérdéseknek. Az első kísérleti tudományos munkaközösség elkészítette az 1952—53-ban megjelent háromkötetes román irodalomtörténetet, amely a középfokú szakkönyvek színvonalán áll. Ez a munka nem vállalkozhatott a periodizálás megoldására, sem az egyes irodalmi áram-

[1] semanatorizmus: a Semanatorul (Magvető) folyóirat körül kialakult népies, erősen nacionalista irodalmi áramlat a XX. század elején. Popuranizmus: népiesség, a XIX. század végi politikai-művészeti irányzat narodnyik ideológiával és célkitűzésekkel. (Szerk.)

Digitized by Google

latok elemzésére. A Román Tudományos Akadémia Irodalomtörténeti és Néprajzi Intézete egy ötkötetes mű megalkotását kezdeményezte az elmúlt évben. Az idősebb és a fiatal irodalomtörténészek legjobbjait vonták be a munkaközösségekbe. Egyre rendszeresebben folyik az utóbbi években a két világháború közötti időszak gazdag, de ideológiai ellentmondásokkal teli irodalmának kutatása, és megkezdődött a főbb irodalmi áramlatok módszeres feltárása is. Erre a két kérdésre még vissza kell térnünk.

•

Az irodalmi örökség lenini felfogása két alapelvből indul ki: 1. hogy az örökség nélkülözhetetlen és 2. hogy átvételének jellege kritikai. Lenin mindkettőt világosan kifejtette a proletkult hibáival foglalkozó írásaiban és a Komszomol harmadik kongresszusán tartott beszédében, 1920-ban: „Marx kritikailag átdolgozta mindazt, amit az emberi társadalom alkotott, egyetlen pontot sem hagyott figyelmen kívül... Ezt kell tekintetbe venni, ha például a proletárkulturáról beszélünk. Ha nem értjük meg világosan, hogy proletárkultúrát csak akkor lehet építeni, ha pontosan ismerjük az emberiség egész fejlődése során létrehozott kultúrát, csak úgy, hogy ezt a kultúrát átdolgozzuk — ha ezt nem értjük meg, nem is fogjuk ezt a feladatot megoldani."[2] Olyan elméletek, mint a proletkulté volt, amely a kulturális folytonosság elvetését követelte és egy új, a múlttal kapcsolatot nem tartó proletárkultúra megteremtését hirdette, nálunk nem jelentkeztek. Ez egyik példája annak a jótékony hatásnak, amelyet a szovjet irodalom a szocializmust építő országra gyakorol. Nemcsak a megvalósult alkotások hatnak, hat a különféle hibák felszámolásában szerzett tapasztalat is. Sok tapogatózástól kíméltük meg magunkat: egyes hibákat elkerültünk, másokat könnyebben tudtunk leküzdeni éppen azáltal, hogy a párt a múlt irodalmi örökségének – felhasználásáról szóló lenini tételek alkalmazásában azokra a tanulságos harcokra is támaszkodhatott, amelyeket a szovjet irodalom első évtizedében a proletkult és a formalista irányzatok ellen vívtak meg.

Nem lehetünk elnézőbbek a marxizmus—leninizmus eltorzításának egyik formájával, mint a másikkal. A marxista elvek és fogalmak primitív, dogmatikus alkalmazása és az osztálykritérium elhanyagolása egyaránt távol áll a történelmi materializmustól. Mindkét hiba a marxizmus—leninizmustól való eltérést jelent, de meg kell mondanunk, hogy a vulgarizálás és az osztályszempontú kritika mellőzése nem egyenértékű hiba. Az előbbi a művészet és a társadalom kapcsolatának, az osztályszempont alkalmazásának „balos", leegyszerűsítő kísérlete — valóban gyermekbetegség. A múlt irodalmának teljes egészében való kritikátlan elfogadása ellenben idealista gondolkodásra vall, amely a múlt irodalmát a társadalomtól és a társadalmi ellentmondásoktól elszakítva szemléli.

Igaz, hogy az ilyesfajta álláspontok nem nyilvánultak meg ennyire élésen. Az „egységes irodalom" szemlélete azokban a kí-

[2] Lenin Művei. 31. kötet. Szikra. 1951. 289. old.

Digitized by Google

sérletekben nyilvánult meg, amelyek egyre-másra haladónak és népinek akartak feltüntetni kétségbevonhatatlanul retrográd ideológiájú írókat, sőt áramlatokat is. A sajtóban (főleg 1953 őszén) lefolyt vita felhívta a figyelmet bizonyos írások hibáira, amelyek fenntartás nélkül elfogadták a valóságtól elfordult, formalista Minulescu költői szimbolizmusát, Lucian Blaga misztikus költészetét és Al. Bratescu Voinesti prózájának a polgári világtól elzárkózó bojárságot magasztaló rajongását.

Az irodalmi élet ideológiai irányításának állandó munkájában a Román Munkáspárt számtalanszor aláhúzta az irodalmi örökségre vonatkozó lenini tételek fontosságát. A pártokmányok — mint az RMP 1955-ben tartott második kongresszusának vitái — hangsúlyozták a múlt haladó irodalmának jelentőségét és a kritikai értékelés elvét. A „Scinteia"-ban és a „Lupta de clasa"-ban, valamint más pártlapokban megjelent cikkek elmélyítették a marxista irodalomtörténet elveit, fokozták az ideológiai tisztánlátást és elősegítették mai irodalomtörténetírásunk eredményeit:

•

Világosan látható, hogy a két lehetséges és ellentétes hiba: az „egységes irodalom" szemlélete és a vulgarizmus, egyaránt statikus nézőpontú, mindkettő csak egyetlen tényezőt ragad ki az összefüggések változó és bonyolult rendszeréből. A végső, abszurd következtetésekig elvitt nihilista álláspont a régi irodalom egészét az akkori uralkodó osztálynak tulajdonítja és az illető osztállyal egyetemben el is veti. Tudjuk, hogy elterjedtebb formáikban a vulgarizáló értékelések nem jutnak el ilyen abszurd tagadásig, de az osztályszempontú bírálat elvét szűkkeblűen alkalmazva, lebecsülnek egyes nagy alkotásokat is. Az ilyen gondolkodás következtében éppen az osztályjelleg és a népi jelleg dialektikus viszonya megy veszendőbe, az a tény, hogy felemelkedésük periódusában és különösképpen a forradalmat megelőzően az osztályok tágabb törekvések és eszmék hordozására képesek. A vulgarizáló szociologizmus magát a népi jelleg fogalmát is figyelmen kívül hagyja, és még inkább azt a dialektikus jelenséget, hogy egy, a haladás szakaszában lévő osztályból kiinduló művészek túl tudnak jutni az adott osztály eszme- és érdekszféráján, s sokkal szélesebb dolgozó tömegek nevében is szólhatnak. A francia enciklopedisták természetesen a forradalom küszöbén álló francia polgárság képviselői voltak, de az összes antifeudális erők nevében szóltak. Olvassuk csak újra Voltaire pamfletjeit és filozofikus meséit; A negyventalléros embert, vagy Diderot Minden-mindegy Jakab-ját! A restauráció idején Paul Louis Courien, — ízig-vérig polgár — a feudális urak visszajövetelétől fenyegetett parasztok modorában kigúnyolta a feudalizmus feltámasztására irányuló kísérleteket. Objektív folyamat ez, mely elvezethet egészen a forradalmi demokratizmusig, amint hogy a román 1848-as írónemzedék számos tagja, elsősorban Nicolae Balcescu közeledett is ehhez az álláspont-hoz.

A tudományos kutatás megköveteli, hogy a kutató a tények sokaságából állapítsa meg: egy adott társadalmi osztály képvi-

Digitized by Google

selői az osztály különböző fejlődési szakaszaiban mennyire képesek arra, hogy a nép képviselőivé is váljanak. Ehhez azonban tudományos szigorral kell alkalmaznunk a népi jelleg fogalmát. Az „egységes irodalom" híveinek használatában e fogalom nélkülöz mindenféle tudományos tartalmat, kényelmes címkévé válik. A gyenge tanulók vizsgákon olykor kísértésbe esnek, hogy a hiányzó tudást néhány bizonytalan formulával helyettesítsék, olyanokkal, mint „ostorozta" meg „közel állt a néphez". Ők éppilyen komolytalanul használtak igényesebben ugyan, de nem pontosabban megfogalmazott formulákat, hogy haladó értékeket fedezhessenek fel egyes olyan írókban, akik társadalmi tevékenységüket és írásaikat tekintve is haladásellenesek voltak. A felismerhetetlenségig tágított fogalmat ráaggatták egyes modernistákra és konzervatívokra, esztéta széplelkekre és soviniszták ra.

Az irodalomtörténész feladata az, hogy feltárja, mi módon hat a két antagonisztikus erő, a nemzeti kultúra két komponense: az uralkodó ideológia és a népi ideológia. S hogy a jelenségek sokrétűségét nem kell sémákká leegyszerűsíteni, azt a legjobb megjelent munkák bizonyítják. Az említett tanulmányokat és monográfiákat elmélyültebb tudás fémjelzi, valamint sok új adat feltárása, téves adatok helyreigazítása és szövegek közrebocsátása. Engelsnek Konrad Schmidthez vagy Hans Starkenburghoz írott, a vulgarizálást bíráló levelei hangsúlyozzák a kulturális jelenségeket meghatározó tényezők összetettségét. Az irodalomtörténeti kutatás figyelembe veszi a szubjektív tényezőt is, valamint az adott helyzetet megelőző állapotot, és még sok egyéb felépítményi tényezőt, amely a kulturális jelenséget kialakította. De Engels levelei is aláhúzzák azt az alapvető igazságot, hogy az együttható különféle tényezők közül az alapvető a gazdasági, ez alkotja „azt a vörös fonalat, amely végigvonul az egész történelmen."[3]

Az irodalomtörténész számára ez azt jelenti, hogy sem a tények elkerülhetetlen leírása nem lehet végcél, sem az elemzés nem merülhet ki a művet magyarázó különböző tényezők válogatás nélküli felsorolásában. Mindkét tendencia nyilvánvaló a nyugati polgári irodalomtörténetírásban. Az összehasonlító módszer legjelentékenyebb követőinek munkáiban, Van Tieghemnek vagy Baldenspergernek a „Revue de littérature comparée"-ban és olasz megfelelőjében, a „Rivista di letteratura comparata"-ban megjelent írásaiban megdöbbentő a faktológia, az értelmezés és általánosítás kiküszöbölése. Mihelyt az irodalomtörténész megállapította, hogy X írás N variánsát két évvel antidatálni kell, vagy hogy Y író olaszországi útja során Torinóban is megfordult, fáradtan teszi le a tollat, mint aki immár elmondhatja magáról a horatiusi „exegi monumentum"-ot[4]. Hadd szögezzük le ismét, hogy nem a hasznló, a kutatásban nélkülözhetetlen adatoknak az értékét vonjuk kétségbe, csupán a részletekhez való csökönyös ragaszkodást vetjük el. Ugyancsak jellemzője a polgári irodalomtörténetírásnak az, hogy

[3] Marx—Engels: Válogatott levelek. Szikra. 1950. 546. old.

[4] „Emlékművet állítottam magamnak.".

Digitized by Google

elemzéseket tényezők egyszerű felsorakoztatásával helyettesíti. Brunschwignak az európai romantikáról szóló tanulmánya, mely gazdag tényanyaga miatt egyébként igen hasznos munka, úgy sorakoztatja fel a különböző tényezőket, hogy nem tesz különbséget közöttük, s egymásra hatásuk módját is homályosan hagyja. Ugyanezen módszer változatát találják Paul Hazard munkájában, „Az európai öntudat válságában", vagy „Az európai gondolkodás a XVIII. században" című művében, amelyek mégis sok finom részletmegállapítást tartalmaznak.

A tudományos elemzés megköveteli a kutatótól, hogy a tények nagy pontossággal feltárt és megrostált tömegéből olyan magyarázatot bontson ki, amely az alapvető tényezőt, a gazdaságit figyelembe veszi. Természetesen nem holmi vulgáris ökonomista módszerről, hanem a munkásosztály ideológiájának alkalmazásáról van szó. A különféle másodrendű tényezőket is figyelembe kell vennie: a filozófiai és tudományos hatásokat, a korábbi irodalmi áramlatokat, amelyek a vizsgált jelenséget bonyolultabbá teszik — de ezeket is mindig a gazdasági alappal összefüggésben vizsgálva. Így például a junimizmus[5] reakciós ideológiájának tanulmányozása során, mely ideológia 1860 után a burzsoázia és a földbirtokos osztály koalíciójának eszméjét vitte be a román irodalomba és esztétikába, nem szabad megfeledkezni a német idealista filozófiai hatásról. Titu Maiorescu, a Junimea ideológusa esztétikai elveit Kanttól, Schopenhauertől és különösen az újhegeliánus Fr. Vischertől kölcsönözte. A Junimea a német idealista filozófiára orientálódott, szemben ellenfelével, a Contemporanullal, melynek legjelentősebb képviselői a marxizmustól, s az orosz forradalmi demokratáktól indultak el. A német idealizmus felé való orientációnak osztálygyökere nem magyarázható meg csupán azzal, hogy Junimea megalapítói, Maiorescu, Iacob Negruzzii Németországban tanultak. Hiszen ott a szocializmust is felfedezték volna, nemcsak Schopenhauert és Vischert.

Hogy a kutatás a marxizmus egész gondolattárával operálhasson, ahhoz az szükséges, hogy két fogalom: uralkodó ideológia és népi jelleg értelme irodalmi vonatkozásban is világos legyen.

(Az irodalomtörténészeknek mélyebben kellene tanulmányozniuk Marx és Engels: Német ideológia című művét, melyben az uralkodó ideológia fogalmát elemzik, és aláhúznak egy fontos jelenséget: annak a lehetőségét, hogy ez az ideológia bizonyos pillanatokban szembetűnően kettéhasadjon. Az uralkodó osztályon belül munkamegosztás érvényesül „olyképpen, hogy ezen az osztályon belül az egyik rész az illető osztály gondolkodóiként lép fel [az osztály aktív fogalom-alkotó ideológusaiként, akik ez osztály saját magáról táplált illúzióinak kialakítását teszik fő létfenntartási águkká], míg a többiek ezekkel a gondolatokkal és illúziókkal szemben inkább passzív és befogadó magatartást tanúsítanak,

[5] junimizmus: politikai és irodalmi mozgalom a XIX. század második felében. Központja a Iasi-i „Junimea" kör; — politikailag a bojárság érdekeit védte, irodalmi platformja az öncélú művészet, a haladó irodalom elutasítása.

Digitized by Google

mert ők valójában az osztály cselekvő tagjai, és kevesebb idejük van ahhoz, hogy saját magukról illúziókat és gondolatokat alkossanak. Az osztályon belül az osztálynak ez a kettéhasadása még a két rész bizonyos szembekerüléséig és ellenségeskedéséig is fejlődhet, ez azonban minden olyan gyakorlati összeütközésnél, amikor maga az osztály kerül veszélybe, magától megszűnik, s ekkor aztán még a látszata is eltűnik annak, mintha az uralkodó gondolatok nem az uralkodóosztály gondolatai lennének, és az osztály hatalmától különálló hatalommal bírnának."*

Az irodalomtörténet sok olyan esetet tart számon, amikor ez a kettéshasadás megmutatkozik. A marxista magyarázat megkönnyíti az irodalom egyes nehéz eseteinek megértését, amilyen például a realista látásmód jelenléte a kifejezetten retrográd szemléletű regényíró, Duiliu Zamfirescu regényciklusában, melynek kötetei a múlt század utolsó évtizedében és e század első évtizedeiben jelentek meg. Ebből a nézőpontból vizsgálva, érthetővé válik az ellentét s a hosszú harc, mely a két világháború között az Eugen Lovinescu kritikus körül szerveződött esztéta csoport, s a „Gindirea" [Gondolat] misztikus-sovén irányzatának képviselői között dúlt.)

A népi jelleg fogalmát sem lehet néhány jelzővel kimeríteni sem történelmietlenül, mint valami megváltozhatatlant felfogni. A néprajz reakciós irányzatai — különösen a Gindirea antiracionalista, sötét támadása nyomán — a nemzeti jelleget biológiai adottságként fogták fel, mely évszázadokon és évezredeken át öröklődik. Ennek az irányzatnak a költői az ortodox miszticizmust a soviniszta fajvédelemmel párosították, s legalább oly gyakran érezték trák vérük lüktetését, amilyen sűrűn az angyalokkal társalogtak. Minthogy a népi jelleg a haladó osztály ideológiájának kifejeződése egy adott történelmi szakaszban, a fogalom tartalma változik, mert magának a népnek is koronként más a társadalmi összetétele. A nép — nem néprajzi, hanem társadalmi értelemben: azaz a termelők összessége — minden társadalmi rendben más és más osztályokból és rétegekből áll. Ami nem változik, az az ideológiai és politikai szembenállás a kizsákmányoló osztályokkal. A változó és az állandó dialektikus egységről van itt szó. A Kommunista Párt Kiáltványában Marx és Engels hangsúlyozták azt, ami közös a különböző társadalmi rendszerek kizsákmányolt osztályainak ideológiájában: „De bárminő alakban jelentkeztek is ezek az osztályellentétek, valamennyi elmúlt század közös ténye az, hogy a társadalom egyik része kizsákmányolta a másikat. Nincs hát mit csodálkozni azon, hogy az elmúlt századok társadalmi tudata, bármily változatos és különféle is, bizonyos közös formákban mozog, olyan tudatformákban, melyek csak az osztályellentétek teljes eltűnésével fognak egészen elenyészni."[6]

Az irodalomtörténészre az a feladat hárul, hogy elemezze: hogyan érvényesül egy adott törté-

* Marx—Engels: Német ideológia. Szikra, 1952. 29—30. lap.

[6] Marx—Engels: Válogatott művek, I. kötet, Szikra, 1949. 29. lap.

Digitized by Google

nelmi pillanatban a népi ideológia, az elnyomottak és kizsákmányoltak ideológiája — az írók műveiben. Világos, hogy ez a feladat ideológiai biztonságot és aprólékos tényismeretet követel meg.

Az antagonisztikus erők egyike sem hat magában: sem az uralkodó ideológia, sem a népi ideológia. De van, amikor az egyik erő a döntő, s a másik hatás elhanyagolható. Nicolae Balcescu, az 1848-as harcos irodalom e nagyszerű alakja vagy Alexandru Sahia, illegális kommunista párttag munkáiban az uralkodó ideológia hatása jelentéktelen; náluk inkább csak történelmi korlátokról van szó. Hasonlóképpen még a szerecsenmosdató jóakarat sem találhat szemernyi népi ideológiát sem bizonyos formalista vagy gindirista íróknál. De a legtöbb esetben az ellentétes erők befolyása számtalan ellentmondást eredményez, oly változásokat, mint maguk a művészi egyéniségek. Az irodalomtörténész feladata nem korlátozódhat az ellentmondások megállapítására és számbavételére. Ő nem operálhat holmi „ideológiai vérképek" és vizsgálati leletek alapján. Egyéniségekkel lévén dolga, a kutatót az a forma érdekli, amelyben ezek az ellentmondások egységben léteztek, s különösen az, ami ezen belül az uralkodó, az író gondolkodásának általános iránya, s ennek kifejeződése sajátos (művészi) eszközeiben, vagyis: a művészi-eszmei profil megrajzolása.

Mindebből a múlt irodalmi műveinek terjesztése és értékelése tekintetében fontos következtetések adódnak. A maxista irodalomtörténész szembenáll mindazokkal akik lekicsinylik, s mindazokkal is, akik felmagasztalják a múlt irodalmát.

A pártos szocialista irodalomtörténész tiszteletet és szeretet érez a klasszikusok iránt, érdeklődést az iránt, ami műveikben értékes és a mához szól, ami azonban nem jelenti az ellentmondások szemérmes elhallgatását, vagy megszépítésüket. Az utóbbi évek irodalomtörténetírása Eminescu népi és hazafias életművéből kiindulva meggyőzően utasította vissza ennek az életműnek olyan lekicsinylő értékelését, amely szerint ez az életmű a német idealizmus és a junimista eszmevilág együttes terméke. Ugyanakkor az irodalomtörténet nem hagyta figyelmen kívül ezeknek a befolyását. A további kutatások feladata, hogy elmélyítsék annak vizsgálatát, hogyan csapnak össze a csodálatos eminescui műben az ellentétes erők, s hogyan válik benne 1870 után uralkodó vonássá a burzsoá társadalom elleni lírai tiltakozás, a haza és a nép szenvedélyes szeretete.

Ugyanez érvényes az irodalom népszerűsítésének kérdésére. A klasszikus művek tudománytalan, megszépítő szemlélete válogatás nélküli kiadásra ösztönöz. Persze más a helyzet az akadémiai és más a széles tömegek számára készült kiadásoknál. A szakembernek természetesen az egész életművet ismernie kell. De olyan művek kiadása, amelyek kisebbítik szerzőjüket és ellentétben vannak az író művészetének és eszméinek általánosan jellemző vonásaival, csak káros hatású lehet. Egyik nagy költőnk, George Cosbuc, egy időben a monarchia magasztalóinak táborába sodródott, mert maga is osztotta talán az elmaradt parasztság illúzióit

Digitized by Google

arról, hogy a király az osztályok felett áll és igazságot szolgáltat majd a parasztoknak. Később megbánta ezt és heves királyellenes verseket írt. Volna értelme annak, hogy az a néhány vers és prózai írás, amely az „acélkorona" dicsőségét zengi, ugyanolyan nagy nyilvánosságot kapjon, amilyen e valódi népi énekes legfontosabb műveinek kijár? A klasszikus művekben fellelhető soviniszta kitételek annak a politikának a következményei, amelyet a letűnt uralkodó osztályok oly sokáig űztek, hogy megmérgezzék az országban együttélő népek egymás közötti és a szomszédos népekkel való kapcsolatát. Ezek a részletek a köztiszteletben álló nagy nevek égisze alatt az ellenséget szolgálnák, fegyvert adnának neki a szocializmust építő népek testvéri összefogása ellen.

• • •

A felszabadulás után a legelső irodalomtörténeti kutatások még csak az olyan nagyjelentőségű írókkal foglalkoztak, akiknek értékelését az életmű és tevékenység nagyfokú egyöntetűsége megkönnyítette. Így például az 1848-as nemzedék írói, Balcescu, Kogalnicieanu, Bolintineau, vagy a nagy kritikai realisták. Slavici és Cosbuc. Egyes ellentmondásosabb művek esetében az irodalomtörténet szimetrikus periodizálással — egy haladó és egy reakciós periódus kimutatásával kísérletezett. Ezt a módszert alkalmazták Alecsandri Eliade és kis mértékben Delavrancea esetében. Előbb inkább csak az egyes írók értékelése folyt — az 1952—53-as kézikönyvben a romantika az egyetlen hosszabban tárgyalt irodalmi irányzat, és még itt is sok a kétes értékű megállapítás. Az ellentmondásosabb írók kutatása, s főként a két világháború közötti korszak kutatása, mely bővelkedett ellentmondásos egyéniségekben, az utóbbi öt-hat évben indult meg. Még újabb keletű az irodalmi áramlatok tanulmányozása. Ezért kissé meg kell állnunk e két területnél, hogy a mai helyzetet jellemezhessük.

Nem szükséges azoknak a társadalmi-politikai okoknak a részletesebb elemzése, amelyek a két világháború között annyi ellentmondáshoz vezettek egyfelől a művekben, másfelől alkotóik fejlődésében. A mai népi demokráciák akkori körülményei nagyjából hasonlatosak voltak. Az uralkodó ideológia és a népi ideológia közötti ellentmondás akkor a legakutabb formákban nyilvánult meg. Az első győztes szocialista forradalom és a szovjetállam létrejötte következtében a kapitalizmus általános válságba jutott. Az általános válság talaján az uralkodó ideológia a művészetben teljesen elvetette a realizmust. Az utak különbözőek voltak. Így például az anarchista-kispolgári tiltakozás különféle modernista csoportosulásokban vezetődött le. Ezeknél az öncélú formalizmus váltakozott a szürrealistáknak, ezeknek a pohár vízben vihart kavaróknak lármás álforradalmiságával. Másrészről a Semanatorul konzervativizmusa a fasizmus sötét ideológiájába torkollik. A Gindirea eszméin nevelődött fasiszták az érveket misztikus-váteszi hanggal helyettesítik, az elveket szidalommal, ha éppen nem revolverrel.

A leninista párt létrejötte minőségileg új helyzetet teremt az ellenzéki erők számára. Noha a

Digitized by Google

Kommunisták Romániai Pártját 1924-ben illegalitásba kényszerítették, befolyása állandóan közvetlenül is érvényesül számos legális, és féllegális sajtótermék révén, amelyeket megjelentetett. De közvetve is hat, mert az osztályharc kiéleződése sok író alkotásaiban tükröződik. Szemben a szubjektivizmussal vagy a pszichologizáló álokoskodásokba, az irracionalizmusba való meneküléssel — mert az irányzatok zűrzavara ellenére ez jellemzi az uralkodó művészetet, — minden cikk, amely a párt által irányított vagy befolyásolt sajtóban jelent meg, megannyi felhívás volt a valóság realista ábrázolására, társadalmi jelentőségű témák feldolgozására.

Az ellentétes osztályerők harca egyfelől, s a különféle filozófiai és esztétikai nézetek másodlagos hatása másfelől, bonyolulttá teszi az írók fejlődését. A két világháború között különösen feltűnő a pályák, sorsok, fejlődési vonalak különbözősége. Sokkal gyakoribb az írói csoportosulások, folyóiratok, körök változása, felbomlása, mint régebben. Sok író fejlődésében haladó mozzanatok váltakoznak retrográd befolyásokkal. De a realista alkotások folyamata nem szakad meg ebben az időszakban sem. Nemcsak Mihail Sadoveanu monumentális, töretlen életműve (mellyel ezért régtől fogva a legtöbbet foglalkoztunk) biztosítja a realizmus folyamatosságát, s nem is csak az Alexandru Sahie következetes forradalmiságát vállaló egyes írók alkotásai, hanem azoknak az íróknak a sokfajta hozzájárulása is, akik egyébként ellentmondásosan, nem realista módon alkottak.

Ilyenténképpen az egyéni sorsok különbözősége minden egyes eset konkrét elemzését követeli meg, olyan elemzését, amely nem belemagyarázza, hanem mélyrehatóvizsgálattal felszínre hozza a mű értékeit.

Ennek a gazdag irodalmi korszaknak a vizsgálata gyakorlatilag és elméletileg is rendkívül fontos, hiszen ekkor lett nagykorú a regény, ide tartoznak: Tudor Arghezi, Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu. Az utóbbi években sok minden történt e téren. Tudor Arghezi, a legnagyobb élő román költő 80. születésnapjának ünneplése számos cikk és tanulmány megírására adott alkalmat, amelyek különböző szempontokból vizsgálják Arghezi költészetét, szatirikus prózáját és publicisztikáját. Más tanulmányok és kötetek most vannak sajtó alatt. Ov. S. Crohmalniceanu alapvető tanulmánya nyomon követi és magyarázza Liviu Rebreanu ellentmondásos fejlődését, első karcolataitól és novelláitól a „Ion" című regényéig, s az 1916—18-as háborút vádoló realista írásokig, a következő évek zavaros kísérleteit, visszatalálását, a politikai és művészi fejlődésének csúcsát jelentő regényt, a „Rascoala"-t (Lázadás, 1932), majd hirtelen hanyatlását. Számos tanulmány elemzi Camil Petrescu régebbi műveit, azét az íróét, aki a felszabadulástól 1956-ban bekövetkezett haláláig új művészi módszerrel és felfogásban írt értékes színdarabokat és egy terjedelmes történelmi regényt. Ezek a tanulmányok rámutattak arra a bíráló szenvedélyre, amellyel Camil Petrescu leleplezte a burzsoá erkölcs bomlását és a burzsoázia politikai manővereit a nyomorgó, lázadó értelmiségi szemszögéből. De

Digitized by Google

zavaros elképzeléseire is rámutattak. Ezek Camil Petrescunál abból fakadnak, hogy ő az eszményesített értelmiséget független osztálynak tekinti, amely képes egy ésszerű társadalmat létrehozni.

Még sok olyan tanulmányra hivatkozhatnánk, amely az ezen korszak majd minden alkotásában felmerülő, különféle kérdéseit elemzi. A korszak térképén alig maradtak fehér foltok.

* * *

Az a tény, hogy az utóbbi években megindult az irányzatok problémáinak felvetése és feltárása, szintén az irodalomtörténet nagykorúságának a jele. A burzsoá irodalomtörténetírás kompromittálta az irodalmi irányzatok fogalmát, szellemtörténeti módon közelítette meg és minden tudományos pontosságot nélkülöző módon, impresszionista módon tárgyalta, tágítva vagy szűkítve a végtelenségig. Érthető, de hibás visszahatásként egyes fiatal irodalomtörténészek magát a forgalmat is gyanúba vették mint amely kizárólag a polgári irodalomtörténetírás sajátja.

Csakhamar felmerült azonban annak a szükségessége, hogy valóban marxista-leninista módon fogjanak hozzá a probléma kutatásához. Az áramlatok kétségbevonhatatlan irodalomtörténeti tények. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy egyes írók munkássága politikailag és ideológiailag rokonítható, hogy ezek az írók stiláris jegyekben is kifejezésre jutó esztétikai elveket vallanak, és folyóiratok, irodalmi társaságok révén is kapcsolatban állnak egymással. Az irodalmi áramlatok elemzése is igazolja a marxista vizsgálati módszer elveit, azt, hogy a gazdasági tényező elsőrendű hatását kiegészíti az egyéb társadalmi tudatformák, valamint a belső tényező, az irodalmi előzmények másodrendű hatása.

Az irányzatok vizsgálata a materialista dialektika módszerének hozzáértő alkalmazását követeli meg. A jelenségek állandó mozgásban, változásban vannak, nem érthetők meg mereven skatulyázó, statikus szemlélettel. Nagyon különböző módokon érvényesülhet egy irányzat hatása egy íróra. Az irodalmi irányzatokat nem egyes kimagasló személyiségek teremtik meg, de a kimagasló személyiségek hatnak az irányzatokra. A statikus szemlélet figyelmen kívül hagyja a mozgást, az irányzat és az írók kölcsönhatását, az apologeták pedig majdhogynem tagadják az írók közreműködését benne. Néhány évvel ezelőtt a Román Munkáspárt elméleti folyóiratában, a „Lupta de clasa"-ban megjelent cikk kigúnyolja azt a tudománytalan eljárást, amely egy irányzat főképviselőit elválasztja magától az irányzattól. Attól félve, hogy megzavarják egyes jelentős írók fejlődését, az apologeta magyarázók gyakran folyamodtak ehhez a formulához.: „Noha Y író egy időben X irodalmi áramlathoz tartozott, mentes maradt ennek az áramlatnak a hibáitól". A kritikátlanság egy neme ez. Igaz ugyan, hogy a nagy írókat nem kényszeríthetjük bele mindenestől egy irodalmi irányzat Prokrusztesz-ágyába, de megengedhetetlen, hogy tagadjuk tényleges részvételüket egyik vagy másik irányzatában, s azt, hogy ez a részvétel nyomot hagyott írói műveiken.

Az irányzatok mélyreható

Digitized by Google

marxista—leninista vizsgálata még csak a kezdet kezdetén tart. De ez a vizsgálat ma az irodalomtörténészek egyik legfőbb feladata.

Már régebben megindult egyes haladó áramlatok tanulmányozása, mint a „Daci literara" (Irodalmi Dácia) néven ismert irányzaté, amely nevét az 1840-ben Mihail Kogalniceanu és néhány más fiatal író által alapított folyóirattól kapta. Hasznos munka volt a Contemporanul (1881—1891) című folyóirat tevékenységének és a körülötte kialakult irányzatnak az értékelése. A Contemporanul a munkásmozgalom első fontosabb jelentkezése volt a kultúrában; de jelentőségét a burzsoá irodalomtörténetírás következetesen elhallgatta vagy kisebbítette. Bár csak közvetve, egyes tanulmányok és cikkek keretében, amelyek egyes írókkal foglalkoztak, sor került egyik-másik ellentmondásos vagy éppen reakciós irodalmi irányzat kutatására is. A viták olyan költők körül, mint Ion Minulescu és George Bacovia elkerülhetetlenné tették a szimbolizmuson belül jelenkező két ellentétes tendencia vizsgálatát: a társadalmi valóság elől való menekvését, és az ellene való tiltakozását. Az utóbbi hónapokban több vitacikk jelent meg a sajtóban a semanatorizmusról (megtévesztő, társadalmi idillt hirdető irányzat a század első évtizedében) és a poporanizmusról.

E viták tartalmi ismertetése túlnőne e cikk keretein, mert a román irodalom fejlődésének sok részletkérdését is ismertetnünk kellene a tárgyalt periódusban. A viták hasznosak voltak, bár nem tisztázták teljesen a felvetett problémákat. Nincs még átfogó tanulmányunk, amely a román romantikát tárgyalná két fejlődési szakaszával: az 1848-as éveket, amikor a romantika a kritikai realizmussal együtt fejlődött, úgyszólván klasszikus formában, és az 1870 utáni szakaszt, amelynek legkiválóbb képviselője Mihail Eminescu. Szükség van még a két világháború közötti konzervatív és modernista áramlatokat feltáró alapvető tanulmányokra is.

Az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó munkaterve, melyet az Írószövetség kritikai bizottságával együttműködve dolgozott ki, a következő két évre a különféle áramlatokról szóló néhány gyűjteményes tanulmánykötet kiadását irányozza elő. Ennek a tervnek és a monográfiákra vonatkozó munkatervnek a megvalósítása, valamint a román irodalomtörténeti kézikönyv kiadásának megindulása új szakaszt nyit tudományos nagykorúsodásunk ama folyamatában, amelyet ezek a sorok vázoltak.

Silvian Iosifescu

Digitized by Google

ESZMECSERE

Hozzászólások oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének irányelveihez

A Magyar Forradalmi Munkás—Paraszt Kormány által megbízott iskolai reformbizottság ez év szeptember 4-én közzétette és nyilvános vitára bocsátotta Irányelveit oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére. Szerkesztőségünk azzal a kéréssel fordult politikai és kulturális életünk néhány képviselőjéhez, hogy szóljon hozzá oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének problémáihoz. Hozzászólásaikat az alábbiakban közöljük.

A neveléstudomány feladatai oktatási rendszerünk továbbfejlesztésében

SZARKA JÓZSEF
a Pedagógiai Tudományos Intézet igazgatója

A vitára bocsátott irányelvek „oktatási rendszerünk továbbfejlesztésére" közvetlenül érintik a neveléstudomány művelőinek egész munkáját, meghatározzák a neveléstudomány feladatait, fejlődésének irányát. Érthető tehát, hogy ennek a tervezetnek a fényében ismét át kell gondolnunk a szocialista neveléstudomány alapvető kérdéseit és egész munkánk helyzetét. Az első, ami az irányelvekkel kapcsolatban a neveléstudomány szempontjából szembetűnik, az irányelvekben kifejtett koncepció pedagógiai, tudományos megalapozottsága.

Mindenekelőtt az irányelvekben világosan meghatározott *nevelési cél* tükröződik, annak tisztázása, hogy a felnövekvő ifjúságot milyen társadalmi célok szolgálatára és funkciók ellátására kívánjuk felkészíteni. Igaz, hogy a célok tekintetében egy szocialista ország kedvező helyzetben van. Nem kényszerül arra, mint a kizsákmányoló osztály-

Digitized by Google

társadalmak, hogy az ellentétes érdekű osztályok gyermekeit különböző iskolatípusokban képezze és nevelje, s számukra nyíltan vagy burkoltan ellentétes nevelési célokat szabjon meg. Mi világosan látjuk társadalmunk fejlődésének irányát, távlatait, képesek vagyunk ifjúságunk számára *határozott és egységes* nevelési célokat kitűzni. Az Irányelvekben a közismert három alapelv (az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel való szorosabb kapcsolat; az általános és szakmai műveltség színvonalának emelése; a szocialista erkölcs és világnézet kialakításának szolgálata) ezt képviseli.

Hasonlót mondhatunk a rendszer kérdéséről is. Imponáló biztonsággal rajzolódik ki oktatásügyünk szervezete az általános iskolától az egyetemekig. A láncszemek szorosan kapcsolódnak egymáshoz, nagy jelentőségű a tervezet egyik vezető elve, mely szerint egyik iskolatípusból, illetve iskolafokról a megfelelő ismeretanyag birtokában át lehet lépni egy másikra. Ez nagymértékben biztosíthatja oktatásügyünk demokratizmusát, s pedagógiai szempontból is ösztönző lehetőség.

Ha gondosan olvassuk az Irányelvek egyébként rendkívül tömör szövegét, úgy találjuk, hogy nemcsak a célok és a szervezet rajzolódik ki előttünk, de nagy fontosságú útmutatásokat kapunk az oktatás és a nevelés tartalmi vonatkozásaiban is. Ennek mind elvi, mind gyakorlati (például tantervkészítési) szempontból nagy jelentősége van. Mutatja azt, hogy a *mit* tanítsunk kérdését, a didaktika eme első számú problémáját oktatásügyi vezetésünk jelentőségéhez mérten értékeli.

Jóllehet az Irányelvekben az oktatási és nevelési *módszerekre* való konkrét utalást csak helyenként találunk (szemléltetés, közösségi nevelés), de a dokumentum egész szelleme, a reform három alapelve, ezek közül is elsősorban az iskola és az élet közelítésének feladata világosan a munka, a cselekvés, az aktivitás, a gyakoroltatás irányába, illetve az ezeket biztosító módszerek irányába mutat. Ennek rendkívüli fontossága van. Az egyoldalú, a tanárt ismeretátadásra késztető s a tanulókat ismeretátvételre kárhoztató iskolákat szocialista értelemben vett „cselekvés iskoláivá", szocialista munkaiskolává kell átalakítani. Ennek valóságos és általános elterjedéséhez idő és sok minden más is kell. De az irány határozott, s ez módszertani vonatkozásban lényeges útmutatás.

Mindezzel nem azt akarom mondani, hogy az irányelveket a neveléstudomány képviselői „szent és sérthetetlen" okmánynak tartják s azzal kapcsolatban semmiféle észrevételük nem adódik. A nevelési céllal és a tervezett iskolarendszerrel kapcsolatban, úgy vélem, nagyfokú az egyetértés, a vita inkább a tartalom és a módszer körül fog kibontakozni. Itt sem azt fogjuk vitatni elsősorban, ami magukban az irányelvekben, hanem azt, ami a szöveg mögött van, amire a tézisek szelleme mint a megvalósítás változataira lehetőséget nyújt.

Néhány szakember például kissé bátortalannak, mondhatnám konzervatívnak tartja azokat az elképzeléseket, melyeket az oktatás újszerű tartalmának, szervezeti formáinak korszerűsítésével, módosításával kapcsolatban tervezünk. Azt kívánnák — és nem is indokolatlanul —, hogy merészebben értelmezzük a tantárgyak összevonásának, a komplexebb jellegű tantárgyak kialakításának lehetőségeit, a módszerek korszerűsítését. A Pedagógiai Tudományos Intézet egyik munkatársa pél-

Digitized by Google

dául érdekes kísérletet indít, melynek célja a tanár magyarázatára szánt idő és a tanulók gyakorlásra szánt idejének, illetve a kettő arányának megfordítása. Ma ugyanis az a helyzet, hogy az előbbi van túlsúlyban, utóbbira pedig szinte csak a maradék időben kerül sor.

Az az álláspontom — és ezt osztja a neveléstudomány sok más művelője is —, hogy elhamarkodottan, kellő előkísérletek nélkül, kapkodva nem helyes újítani, nem helyes reformokat végrehajtani az általános érvényű intézkedések szintjén. Ellenben nagy szükség van arra, hogy bátran kísérletezzünk — de csak kísérleti méretekben, viszonylag szűkebb keretek között. S azt tegyük általánossá, amit a gyakorlat, a tudomány igazolt. A ily módon felfogott bátor kísérleteket viszont az eddigieknél sokkal lendületesebben kell végezni.

•

Ami az oktatási rendszer továbbfejlesztésében a *neveléstudományra háruló feladatokat* illeti, a problémát nem az okozza, hogy miként fogjuk kihámozni, kiolvasni az irányelvekből ezeket a feladatokat, hiszen ezek világosan benne vannak, hanem az, hogy a konkrétan megfogalmazott, vagy a sorok között érzékeltetett feladatok sokaságát hogyan tudjuk rendszerezni, rangsorolni, s ami a legfontosabb: megvalósítani.

Az irányelvek III. fejezetének egy passzusa előírja, hogy a pedagógiai kutatások elsősorban „az iskola és az élet, az oktatás és termelőmunka, az elmélet és a gyakorlat összekapcsolása által felvetett kérdésekre, a nevelés és oktatás társadalmi és módszertani problémáira, a világnézeti, erkölcsi és közösségi nevelés témáira" irányuljanak.

A szűkszavú megfogalmazás igen sok feladatot takar. Ha jól meggondoljuk, egy korszerűen felfogott pedagógia egész problematikáját tartalmazza. Az iskola és az élet közelítése olyan átfogó követelmény, mely arra készteti a neveléstudomány művelőit, hogy ismételten átgondolják teendőiket a pedagógia minden ágában: a didaktikában, a neveléselméletben, a módszertanban, a neveléslélektanban, sőt olyan területen is, amely talán közvetlenül nem áll kapcsolatban ezekkel a kérdésekkel: a pedagógia általános alapjainak kérdéskörében.

Leglényegesebb feladataink egyike az általánosan képző és a szakiskolák tananyaga kialakításának elősegítésére az *általános, a politechnikai és a szakmai műveltség tartalmának* körülhatárolása, viszonyának, arányainak meghatározása. Ez a munka már az előző években megindult, s szinte permanens feladatnak tekinthető. Éppen a már elért eredmények alapján lehet arra gondolni, hogy az elkövetkező két évben a Pedagógiai Tudományos Intézet képes legyen elkészíteni az új általános iskolai és a gimnáziumi tanterv-javaslatait. A hármas egység utolsó — szakmai — láncszeme, de több tekintetben a politechnikai is, eléggé bizonytalan még. Ez nem is lehet másképpen merőben új feladat megoldásánál. A szakiskolák általános és szakmai művelődési anyagának kialakítása ugyancsak támogatást igényel a tudomány részéről is.

A másik feladat-komplexum az oktatás *aktív* jellegének kibontakoztatásával kapcsolatos. A fő feladat: a tanár „aktivitásáról" a hangsúlyt a tanuló aktivitására áttenni. Mondanom sem kell, hogy ez a pedagógus legteljesebb, mindenesetre az eddigieknél fokozottabb és

Digitized by Google

más értelemben felfogott aktivitását feltételezi. Egész sor kérdést kell tudományosan megválaszolni az oktatási folyamat szerkezetének módosulásával, a korszerű módszerek kialakításával kapcsolatban is, beleértve a munkaoktatás módszereinek kérdését is. S ha — nagyon helyesen — újszerűen kívánjuk értelmezni az oktató-nevelőmunka *eredményességének* követelményeit, elengedhetetlen, hogy az eredményesség megállapítására alkalmas módszereket és eljárásokat is kidolgozzuk.

A harmadik nagy témacsoport a *nevelőmunka* területéről való. Mint mondottuk, oktatómunkánkat az aktivitás jegyében kell megújítanunk. Ugyanez áll a nevelésre is. Az erkölcsi nevelés egyoldalú intellektualizmusát másképpen, mint cselekvésben, munkában, a magatartás gyakorlásával való nevelés útján nem tudjuk leküzdeni. Ezen feladatok összefoglaló kerete a szocialista közösségi nevelés megvalósítása. Ennek persze nem alapelveit kell kidolgozni, ezek a szocialista pedagógia, elsősorban Makarenko tanításaiban adva vannak. De a mi viszonyaink között (értve ezen azt a társadalmi, kulturális közeget, amelyben a magyar népi demokrácia iskolái dolgoznak) való megvalósítás tapasztalatait elemezni, általánosítani, s így visszaható módon befolyásolni ezt a gyakorlatot — szép feladata neveléstudományunknak. Továbbra is dolgoznunk kell az Irányelvekben előtérbe helyezett világnézeti nevelés, szocialista hazafiságra és nemzetköziségre való nevelés kérdésein.

Egyetlen olyan feladat, mint amely a tézisekben így szerepel: „Olyan tanulóközösség kialakítására kell törekedni, ahol a szocialista erkölcs követelményei a tanulók munkájában, magatartásában, egymás közötti kapcsolatában mindinkább érvényre jutnak" — egész sor kutatási témára bontható fel. Aminthogy ezt tesszük abban az *országos távlati kutatási tervben* is, mely a pedagógia területéről előreláthatólag több mint száz témát tartalmaz majd, melyek többsége az oktatási rendszer továbbfejlesztésének célkitűzéseit közvetlenül is szolgálja. Nem hallgathatom el azonban, hogy terveink megvalósításához a személyi bázis s az anyagi erőforrások bizonyos szerény növelése elengedhetetlenül szükséges.

Kérdés, hogy a neveléstudomány mennyire van felkészülve e nagyhorderejű feladatok ellátására. Annyit el lehet mondani, hogy az iskolareform nem ért bennünket váratlanul, sem egészen készületlenül. Hiszen — csak két dolgot említek — évek óta dolgozik egy országos *politechnikai* munkaközösség, a Pedagógiai Tudományos Intézetnek ebben a tanévben befejeződő hároméves terve pedig a *korszerű művelődési anyag* kiválasztását mint tantervi előmunkálatot tűzte ki feladatul.

Úgy látom, hogy a feladat most az, hogy a pedagógiai front munkásai, beleértve a felsőoktatási intézmények szakembereit is, céltudatosan és energikusan, felelősségteljesen lássák el kutatói feladataikat. Jól tudjuk, hogy az iskolarendszer továbbfejlesztésében a tudományok általában is érdekeltek, de a dolog természeténél fogva egyetlen tudomány sem oly mértékben, mint éppen a pedagógia. Ez nagy felelősséget ró ránk, ugyanakkor ösztönöz és lelkesít is bennünket.

Digitized by Google

A túlterhelésről és az új tantervekről

DR. BENCÉDY JÓZSEF

a Művelődésügyi Minisztérium főosztályvezetője

Ifjúságunk harmonikus fejlődéséért felelősséget érző szülők és pedagógusok egyebek közt azt várják oktatásügyünk reformjától, hogy szüntesse meg a súlyos iskolai túlterhelést.

Az egyes szaktudományok ismeretanyaga szakadatlanul nő: tanúi vagyunk a világmindenség ostromának, szolgálatunkba kényszerítjük az atom erejét, egyre mélyebbre hatolunk az élet keletkezésének titkába, képeket továbbítunk sok ezer kilométerre, modern gépóriásaink embertömegek munkáját helyettesítik, rohamosan változik a föld gazdasági és politikai arculata, írók és költők új meg új remekművei gazdagítják érzelmeinket, az emberről s a világról alkotott képünket. Mindezek az új ismeretek a régiekhez járulva folytonosan tágítják, lassan szétfeszítéssel fenyegetik az iskolai tantárgyak kereteit, mérhetetlenül növelik a tankönyvek terjedelmét. A tananyag az utóbbi évtizedekben és években jóformán csak nőtt, minthogy alakulását nem, vagy csak elvben határozták meg az iskola elé állított célok és feladatok, sokkal inkább az egyes tantárgyak mögött álló szaktudományok, ezek fejlődése, változása, illetve képviselőik erőszakossága. Néhány középiskolai tankönyvünk terjedelme ma meghaladja a 300 oldalt.

Növelte a tanulók túlterhelését a tananyag elrendezésének az általános és középiskola egymásutánjában megvalósuló koncentrikus elve. Az általános iskola létrehozásakor úgy látták, a lakosság nagy része számára ennek elvégzése egyben a tanulmányok befejezését is jelenti, ezért ismeretanyagát kereknek, befejezettnek tervezték, hogy a tovább nem tanulók a tudományok s az élet minél több területével megismerkedhessenek. A középiskolára nézve ez az elgondolás azzal a következménnyel járt, hogy mélységben és terjedelemben bővítve ugyan, de ismételnie kellett az előző tanulmányokat. Sok esetben az ismétlés elengedhetetlenül szükséges is volt, mert az általános iskola az ismert okok (a szakosítás hiánya, a kettős váltás stb.) miatt nem nyújthatott szilárd alapismereteket. Az általános iskola lezárt ismeretekre törekvő jellege miatt nem vette, nem vehette kellően figyelembe a tanulók életkori sajátosságait, sok fölösleges részletet tanított, számos — a tanulók fejlettségét meghaladó — általánosítást kívánt elvégezni.

Évezredes megszokottság, tantervi zsúfoltság táplálja, konzerválja tanáraink prelegáló előadásmódját, háttérbe szorítja az óravégi gyakoroltatást, s ennek következményeképpen — minthogy a tanár nem ellenőrizte magát és tanítványait — megnyújtja a házi feladat megértését és elvégzését, meg a számonkérést is. Ezeket a rossz módszereket is hibáztatnunk kell abban, hogy gyermekeink — jóllehet átlag napi 7—9 órát töltenek tanulással, az évi vizsgák előtt napokat rohammunkákkal — nem gyarapodnak a kívánt mértékben tudásban.

Digitized by Google

Igaz, a felnőttek szeretnek elfeledkezni arról, hogy a művelődés szakadatlan folyamat, nem áll meg sem az általános, sem a középiskola, sőt még az egyetem elvégzésével sem, hogy maguk ismereteik nagy részét, széleskörű érdeklődésüket az életben, a gyakorlatból, tapasztalataikból szerezték. De azon mégiscsak el kell gondolkoznunk, hogy a társadalom nem az egyiptomi fáraók, vagy a 30 éves háború vezéreinek nevét, nem a „Fanny hagyományai"-nak vagy a szálábúaknak az ismeretét kéri számon az érettségizettektől, hanem azt, hogy gondolataikat tudják értelmesen és szépen kifejezni szóban és írásban, biztosan alkalmazzák az alapműveleteket, helyesen foglaljanak állást napjaink őket illető kérdéseiben. Jogosnak kell ítélnünk azt a felháborodást, mely akkor csattan, ha egy 18 éves fiatalember vagy lány Magyarországot kis *m*-mel írja, nem találja a térképen Indiát, nem tudja, ki a Minisztertanács vagy az Elnöki Tanács elnöke. Nem tudom, minek minősítsem, ezért csak tapasztalati tényként közlöm, hogy négy évi középiskolai tanulmányok végén a vizsgázók nem tudtak orosz vagy angol nyelven egy kiló kenyeret és cukrot kérni a közértben, példát mondani a hullámmozgás gyakorlati előfordulására, alkalmazására, XX. századi külföldi írótól olvasott regényt említeni, pedig előtte percekig beszéltek oroszul vagy angolul Gorkij vagy Shakespeare életéről, a hullámmozgás mibenlétéről és törvényszerűségeiről, illetve Hemingway-ről.

Az iskolaköteles kor emelése, az iskoláztatás kiterjeszkedése újabb igényekkel lép fel az iskolával szemben. Jóllehet a tézisek nem javasolják a középfokú oktatás kötelezővé tételét, már ma az a helyzet, hogy az általános iskolát végzett tanulók túlnyomó többsége tovább tanul: 43 százalékuk a középiskolában, 40 százalékuk ipari tanulóként, a maradék 17 százalékot pedig a fokozatosan kiépülő továbbképző iskolák fogják foglalkoztatni. A szülők egyre nagyobb többsége érzi gyermekei továbbtanulásának szükségességét, vállalja is a vele járó áldozatokat, de ugyanakkor elvárja az iskolától, hogy a fiatalságot 18 éves korára minél jobban felkészítse az életre, hogy minél gyorsabban és minél könnyebben beilleszkedhessen a felnőttek társadalmába. A középiskolások számának növekedésével az egyetemre jutók aránya csökken, ezért is változtatnunk kell azon a hagyományon, hogy a középiskola fő célja az egyetemi, főiskolai tanulmányokra való előkészítés. Megmarad ez a célkitűzés is, de melléje lép a fizikai munkára, a termelésre való előkészítés is azon szélesebb törekvésen belül, mely iskola és élet kapcsolatának szorosabbra fűzését szorgalmazza. A fizikai munkára, a termelésre való felkészítés azt jelenti, hogy iskoláinkban be kell vezetni a termelés tudományos alapjain nyugvó szakmai képzést, illetve előképzést.

Az előbbiekben vázolt igényekben és feladatokban az elméleti képzésen kívül benne vannak a neveléssel szemben támasztott új követelmények is, de nem minden vonatkozásukban és nem minden következményükben, ezért szükséges, hogy még külön is kiemeljem őket. Kívánatos, hogy ifjúságunk az iskolában megismerkedjék állampolgári jogaival és kötelességeivel, állami és társadalmi életünk intézményeivel, tudatossá váljanak benne a maga és embertársai tulajdonságai, cselekedetei, megszilárduljanak a közösségi embert jellemző nemes erkölcsi vonások, megszerezze marxi—lenini világnézetének alapjait.

Digitized by Google

Elő kell készítenünk a tanulókat a jövőben nagyobb mértékben rendelkezésükre álló szabadidő okos, tervszerű felhasználására azzal, hogy megláttatjuk velük ismereteik és műveltségük hiányait, felkeltjük érdeklődésüket a nemes szórakozás, a testet és szellemet frissítő testmozgás és sport iránt.

Mindezek a gondolatok ezer szállal kapcsolódnak az iskolai élet számos területéhez, de ezúttal csupán tantervi konzekvenciáik szempontjából vizsgáltam őket. Azt a gondolatot kívántam előkészíteni, hogy az új iskola tanterve aligha készülhet el a régiből való elvevéssel és a régi valamiféle kiegészítésével, hanem csakis úgy, hogy meghatározója és kidolgozásának irányítója egy olyan nevelési célkitűzés, mely társadalmunk igényein alapszik, mely társadalmunk problémáinak megoldására törekszik. Az iskolai tanterv egy adott társadalom ismereteihez mérten mindig válogatás eredménye; s hogy a válogatást a társadalom előtt álló feladatok határozzák meg, erről egyként olvashatunk szovjet, francia vagy amerikai szerzőknél.

Mi a mi nevelési célunk, milyen ifjúságot kívánunk nevelni? Marxista világnézetű ifjúságot, amely szilárd tárgyi ismeretek birtokában, egyéni hajlamait és a népgazdaság igényeit összeegyeztetve képességeinek és készségeinek megfelelően részt kíván venni a szocialista társadalom építésében, mert tudja, hogy képességei gazdag kibontakoztatása csakis ebben a társadalomban lehetséges. Eszményünk a sokoldalúan képzett ember, célunk az általános és politechnikai képzést nyújtó szocialista munkaiskola megvalósítása, mely egységbe fogja az évezredeken át különválasztott általános (humánus) és szakmai oktatást. Általános és szakképzés összekapcsolása az élet igényei és a belőlük származó elméleti meggondolások alapján szükséges, kísérleti tapasztalataink szerint pedig lehetséges.

Ez az állásfoglalásunk egyben szembefordulás is a *hagyományos* általános (humanisztikus) képzést nyújtó iskolával, annak két kirívó vonásával: az egyoldalú formális képzéssel és a hasznosság, gyakorlatiasság tagadásával. A humán műveltség is társadalmi kategória, az osztálytársadalom terméke, tartalmában általában is, már a 18. sz. végétől változik, a szocializmus idején pedig a sokoldalúan képzett embereszmény hatására szükségszerűen átalakul, megváltozik. Azok, akik mereven ragaszkodnak a régi humanisztikus műveltséghez, s rajta kívül mindent az iskolától idegennek minősítenek, nem akarják figyelembe venni, hogy az embert a munka tette emberré, s mielőtt irodalommal, művészettel, filozófiával foglalkozhatna, előbb biztosítania kell anyagi létét; hogy éppen a fizikai munka, a termelés adta jólét teszi lehetővé az irodalom, a művészet alkotásainak felszabadult élvezetét és csodálatát. A humanisztikus gimnáziumot egyébként a jobbára nyugati szakértőkből álló 1957. évi hamburgi tantervi konferencia is élesen bírálta, mint egy olyan kisebbségi osztály privilégiumát, amely kisajátította a kulturáltságot, csiszoltságot, erkölcsöt, amely e képzést a tömegektől való elkülönülés eszközeként akarja felhasználni.

A fenti célkitűzés elérésére, a korábban említett szaktudományi

Digitized by Google

rendszer felváltására az látszik célszerűnek, ha a tananyagot a következő hármas elvnek megfelelően állítjuk össze:

a) adjon alapvető ismereteket a természetről és a társadalomról,
b) segítsen a marxi—lenini világnézet megalapozásában,
c) ismertesse a termelés tudományos alapjait.

Az iskola elsődleges célja nyilvánvalóan az, hogy ismereteket nyújtson a tanulóknak, fejlessze képességeiket és készségeiket, de mindenekelőtt megismertesse őket az ismeretszerzés eszközeivel, az anyanyelvvel (később, a középiskolában legalább egy idegen nyelvvel) és a mennyiségtannal.

Az alapvető ismeretek meghatározásában jó segítséget fog nyújtani a világnézeti elv: az egyes tudományok alapjaiból azt kell tanítanunk, ami sajátosan új az összképben, ami tehát különösen alkalmas a marxista világnézet kialakítására. Helyes-e, hogy a világnézetnek ilyen nagy szerepet szánunk a tantervi anyag kialakításában? Először is le kell szögeznünk, hogy a marxista világnézet tudományos világnézet, a tudományosan igazolt ismeretek általánosításán, összképbe fogásán alapszik. Ennek megfelelően a világnézeti elemet nem kívülről visszük be a tananyagba (ez nagyon helytelen is volna, lásd a régi, rossz emlékű átpolitizálást!), hanem belőle fejtjük ki. Másodszor, a világnézeti nevelés hallgatólagosan vagy bevalottan minden tantervnek törekvése. Az 1941-ben kiadott „Tanterv és útmutatások a nyolcosztályos népiskola számára" pl. így ír: „A vallásos nevelés nem merülhet ki vallásbölcseleti fogalmak átadásában, sem pedig a misztikus érzelmekbe való elmélyedésben, hanem a kinyilatkoztatott tanítás alapján felülemelkedik a tapasztalati és tudományos ismereteken, a természetfeletti erők támogatásával olyan készséget alakít az ember lelkében, hogy egész életét Istenbe vetett hitben tudja élni."[1] E „felülemelkedéssel" szemben mi éppen a tapasztalatok és tények figyelembevételét és elemzését szorgalmazzuk, ezért semmi okunk, hogy törekvésünket leplezzük.

A termelés tudományos alapjainak ismertetése érdekében meg kell vizsgálnunk az alapvető termelési ágak közös ismeret- és készségigényét, s ezek számára helyet kell biztosítanunk a tantervben. „A politechnikai általános középiskolában folyó *termelési oktatásnak* a szokásos értelemben vett iparoktatástól mindenekelőtt abban kell elütnie, hogy a tanulók elsajátítják a munkaműveletek tudományos alapjait, mélyrehatóan megfontolják a gépek és munkapadok működésének elveit, megértik ezek helyét és rendeltetését a termelés rendszerének egészében" — írja Ju. V. Sarov.[2] Szó van tehát e vonatkozásban megismerés és cselekvés, elmélet és gyakorlat egyesítéséről is.

[1] Idézi Zoltai Dénes, Világnézeti nevelésünk és a vallásos világnézet, A világnézeti nevelés kérdései, A Fővárosi Pedagógiai Szeminárium kiadványa, Budapest, 1959.

[2] Az általános, a politechnikai és a szakoktatás közötti kölcsönös összefüggésről, Szovjetszkaja Pedagogika, 1959. 12. 11—19. l. — Fordítása kéziratban.

Digitized by Google

Meggyőződésem, hogy az így összeállított ismeretek egységesebb és rendezettebb, tartalmukban is általánosabb képet fognak nyújtani a természetről és a társadalomról a jelenlegi tanterveknél, jobb alapokat fognak nyújtani minden további (ön)művelődés számára, s ha tankönyvi kifejtésükben kellő mértéket tanúsítunk, tanáraink jobb módszereikkel is segítenek, megoldják a tanulók túlterhelésének csökkentését is.

Minőségi változás iskolaügyünk szocialista fejlődésében

FEHÉRVÁRI GYULA

az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ságvári Endre gyakorló iskolájának igazgatója

Oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének irányelveiről már a Miskolcon július elején rendezett igazgatói tanácskozáson igen alapos és sokoldalú tájékoztatást kaptunk, erről eszmecserét folytathattunk, az irányelvek nyilvánosságra hozása óta pedig több olyan megbeszélésen és vitán vettem részt, amelyeken különböző rétegek (pedagógusok, szülők, üzemi dolgozók) véleményét ismerhettem meg. Éppen ezért az irányelvekhez fűzött mostani néhány megjegyzésemben szükségszerűen ezeknek a vitáknak a tapasztalatai is tükröződnek.

Kétségtelenül megállapítható, hogy az irányelvekben meghatározott alapelvekkel általában mindenki egyetért, és abban senki sem kételkedik, hogy helyes és szükséges az iskola közelebbhozása az élethez, az általános és szakmai műveltség színvonalának emelése, a szocialista nevelőmunka tervszerűségének és hatékonyságának fokozása. Véleményem szerint azonban a felszólalásokban, megnyilatkozásokban kifejezésre jutó egyetértés — bár őszinte — nem mindig eléggé végiggondolt és mély, néha kissé szólamszerű bevezetésnek tűnik, amely után elég sok „de" következik. Mi mással lenne magyarázható, hogy van olyan pedagógus, aki — mint mondja — mindenben egyetért az irányelvekkel, *de* azt nem tudja elképzelni, hogy az egy nap üzemi munka ne menne az általános műveltség rovására; van olyan szülő, aki egyetért azzal, sőt örül annak, hogy gyermeke a gimnáziumban szakirányú előképzettséget is kap, *de* ugyanakkor hajthatatlanul ragaszkodik a humán tagozathoz, mert az „mégis csak jobb"; és előfordul, hogy az üzemi oktatási felelős meggyőzően fejtegeti az általános műveltség, a szakmai, technikai színvonal emelésének jelentőségét és szükségességét, *de* számadatokkal igyekszik hitelessé tenni azt a véleményét, hogy a gimnáziumi tanulók heti egy napi üzemi munkája a szakmai képzés szempontjából — az ipari tanulóképzéshez viszonyítva — bizony nem sokat ér.

Úgy vélem, nem kell különösebben bizonygatni, hogy jelenleg még a továbbfejlesztéssel kapcsolatos célkitűzések, iskolarendszerünk tervezett átalakításának jellege nem eléggé tisztázott a széles közvélemény előtt, sőt még a pedagógusok körében sem. Ez pedig elsőrendű feladat, mert a célok tisztázottsága, azok fenntartás nélküli elfogadása nélkül

Digitized by Google

nem lehet az egységes, célratörő végrehajtást biztosítani, sőt még a teendőkről tanácskozni is elég nehéz. Meg kell láttatnunk és értetnünk mindenkivel, hogy az irányelvekben nem egyszerűen bizonyos időszerű teendők kijelöléséről van szó, hanem oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének olyan körvonalai bontakoznak ki, amelyek megfelelő kereteket biztosítanak szocializmust építő társadalmunk rohamosan növekvő igényeinek kielégítésére, s amelyek megvalósulásával iskolaügyünk eddigi szocialista fejlődésében minőségi változás következik be, lehetővé válik a tartalmában, szervezetében, minden ízében szocialista iskola megteremtése. A továbbfejlesztés lényegének ilyen értelmezése világossá teszi, hogy az iskola életközelségének kérdését nem lehet az üzemi vagy műhelygyakorlatok problematikájára leszűkíteni, hogy a korszerű műveltség igényének a felvetése nem valamiféle nagyobbméretű tantervkorrekció sürgetését jelenti. Jelenlegi iskolarendszerünk sok vonatkozásban, különösen az iskolaszervezet és az iskolai munka megszervezése tekintetében magán viseli a több évtizeddel ezelőtt — a félfeudális-burzsoá társadalmi viszonyok között — kialakult gyakorlat maradványait, és ez a helyzet sokszor korlátozza, gátolja az oktató és nevelőmunka szocialista tartalmának kibontakozását. Az irányelvekben vázolt tervezet alapvető jelentőségű jellemzője, hogy minőségileg újat akar, és ennek az újnak a megértése és igenlése tehet képessé bennünket arra, hogy bátran szakítsunk a megszokottal, szüntelenül keressük és kutassuk az új feladatoknak megfelelő új megoldásokat.

A tervezet másik igen fontos vonása, hogy oktatási rendszerünk egészét átfogva, valamennyi oktatási intézmény munkáját egységben szemlélve jelöli ki a továbbfejlesztés feladatait. Gyakran előfordult korábban, hogy egyes oktatásügyi intézkedések azért nem lehettek elég hatékonyak, mert elszigetelt jellegűek voltak, nem vették kellően figyelembe iskolarendszerünk egészének összefüggéseit. Közismert például az általános iskola és a középiskolák közötti úgynevezett „szakadék" problémája, ami főleg a tantervi és módszerbeli összehangolatlanságból fakad. Tizenkétévfolyamos iskolában dolgozom, ahol tudvalevőleg az általános iskola és a gimnázium együtt, egységes iskolaként működik. Azt tapasztaljuk, hogy még így is, amikor az általános iskola V. osztályától a gimnázium IV. osztályáig ugyanaz az osztályfőnök vezeti, ugyanazok a szaktanárok tanítják a tanulókat, a legkülönfélébb tanulmányi problémák mutatkoznak a gimnázium első osztályában. A tantervek összeállításában nem érvényesült még eléggé a pedagógiai szempont, a tanulók életkorának megfelelő teherbíróképesség gondos tudományos mérlegelése, és ezzel párhuzamosan — talán részben éppen ezért is — nem alakult ki az alkalmazandó módszerek kellően differenciált rendszere sem. Márpedig a tanulmányi munkában jelentkező túlzsúfoltság vagy üres járat — akár az anyag mennyiségéből, minőségéből, akár a feldolgozás fogyatékosságaiból fakad — nemcsak az oktatás eredményességét veszélyezteti, de nagyon hátrányosan befolyásolja a nevelési feladatok teljesítését is. Az irányelvekben tükröződő egységes koncepció alapján megtervezett iskolai munka, a tantervek egységes és összehangolt rendszerének kidolgozása minden bizonnyal minden iskolatípusban nagymértékben emelni fogja mind az oktatás,

Digitized by Google

mind a nevelés hatékonyságát. Meggyőződésem, hogy ez egyik igen lényeges tényező annak az ellentmondásnak a feloldásában, amely a műveltségi színvonal emelésének igénye és a túlterhelés megszüntetésének sürgető követelménye között látszólag fennáll.

A túlterhelés megszüntetése nem csupán, és talán nem is elsősorban tananyagcsökkentés kérdése. Összefügg ez a feladat az iskola életközelségének fokozásával. Könnyebb, vonzóbb, érdekesebb és kevésbé fárasztó az iskolai munka, ha a tanulók mindig tisztán látják az elsajátítandó ismeretanyag helyét, szerepét, jelentőségét általános és szakmai műveltségük fejlesztésében, a társadalmi gyakorlatban jelentkező feladatok megoldásában. Minden módon fokozni kell a tanulók munkájának céltudatosságát, ami szükségszerűen aktivitásuk, önállóságuk növekedését eredményezi, és így érhetjük el a tanítási órán és az órán kívül folyó oktató-nevelő munka produktivitásának jelentős mértékű növelését. A céltudatos, felelősségteljes munka képességének kialakítása nevelési szempontból is igen jelentős: ez a vonás a szocialista ember egyik fontos jellemzője. A tervezet egész szelleme ilyen jellegű iskolai munka irányába mutat. Ügyelni kell azonban arra, hogy — bár jelenleg az iskola életközelségének biztosításában a tanulók üzemi, termelő munkájának a megszervezése a legelső, a legdöntőbb feladat — nemcsak az üzemi munka jelenti a gyakorlatot, az életet, hanem az egész iskolának, valamennyi tantárgynak, a művelődési anyagnak, az iskolai munka formáinak és stílusának is élettelibbnek, életszerűbbnek, szocialista életünkkel egybeforrottabbnak kell lennie. Csak a „plusz egy" nem oldja meg tehát a gimnázium gyakorlatibbá tételét, gyökeresen át kell alakulnia az „öt"-nek is.

A legnagyobb változást talán középiskoláink rendszerében irányoz elő a tervezet. Indokolt is ez, hiszen szocialista építésünk előrehaladásával a középiskola elvégzése is egyre inkább általánossá válik, és — a Köznevelés egyik cikkírójának szavaival élve — a gimnázium nem maradhat szakmailag és morálisan zsákutca a termelés irányában. A kialakítandó szakközépiskolák célkitűzése és munkája máris kellően tisztázottnak látszik, azonban — úgy tűnik — a leendő gimnáziumok szerepe, tevékenysége még nem ilyen pontosan körvonalazott. Erre mutatnak például a gimnázium által nyújtandó „szakképesítés", avagy a politechnika vagy monotechnika körül folyó viták, és erre lehet következtetni abból is, hogy nem alakult ki illetékes állásfoglalás, vajon az 5 plusz egyes gimnáziumban is lesz-e humán és reál tagozat. Vannak, akik szerint a gimnáziumokat is „profilirozni" kellene szakmák szerint, és a tanulók szerint válasszanak iskolát. Úgy vélem, ez a felfogás az irányelvek helytelen értelmezéséből (vagy egyes esetekben kényelmességből) fakad. Aki gimnáziumba iratkozik, az nem választ szükségszerűen azonnal valamilyen szakmát, a szakirányú előképzéssel nem kizárólag szakképesítés nyújtását akarjuk biztosítani, hanem igen nagy mértékben nevelési feladatok megvalósítását szolgáljuk. Kétségtelenül egyelőre nem látszik könnyű feladatnak a tanulók megfelelő képzéséhez szükséges üzemi kapcsolatok kiépítése, de úgy hiszem, bízhatunk abban, hogy a tervezet nyomán létrejövő kormányrendelet majd szervezettebbé teszi ennek a kérdésnek a megoldását. A Népszabadság szeptember 28-i számában az irányelvek vitájával foglalkozó

Digitized by Google

összefoglaló cikkben az áll, hogy az üzemek szívesen hoznak „áldozatot" a tanulók üzemi munkájának biztosításáért. Nos, el kell érnünk, meg kell teremtenünk szervezeti és gazdasági feltételeit annak, hogy ez a feladat az üzemeknek semmiképpen se áldozatvállalást jelentsen, hanem az ifjúság szocialista nevelésében való állandó és tervszerű részvételt.

Az egyetemi oktatási rendszer fejlesztésének tudományos vonatkozásairól

ERDEY-GRUZ TIBOR
akadémikus

A felsőoktatás továbbfejlesztésére kidolgozott irányelvek megvalósítása a tudományos munkával kapcsolatban számos probléma megoldását teszi szükségessé, s a kitűzött célok megvalósulása elő fogja mozdítani tudományos életünk további fejlődését. Az egyetemi oktatás tartalma tekintetében az irányelvek legfontosabb célkitűzése az, hogy marxista—leninista szellemű, magas színvonalú, korszerű kiképzést adjunk, amely tudományos jellege mellett összhangban van a választott szakma gyakorlati követelményeivel.

Aligha szükséges bővebben fejtegetni, hogy a tudományos munkát — mint az objektív valóság tényeinek és összefüggéseinek kutatását — mily mértékben elősegíti és megkönnyíti, ha a leendő kutatók már hallgató korukban tudatosan a dialektikus materializmus szellemében ismerkednek meg a szaktudományok alapjaival. Fontos, hogy a marxizmus—leninizmust ne csak különállóan tanulják, mint egy tantárgyat a többi között, hanem minden tárgy tananyaga meggyőzően bizonyítsa, hogy a dialektikus és történelmi materializmus a természet, a társadalom és a gondolkodás valamennyi jelenségének objektív valóságát tükrözi, módszereinek tudatos alkalmazása tehát minden területen elősegíti a munkát.

Vitatottabb kérdés, miként lehet megvalósítani a magas tudományos színvonalú korszerű oktatást a kiképzésre rendelkezésünkre álló rövid idő alatt a hallgatóság túlterhelése nélkül. Napjainkban a tudományok minden ága rohamosan fejlődik, az ismert tények, feltárt összefüggések mennyisége, a gyakorlati felhasználás módjai szinte ijesztő mértékben szaporodnak, viszont a hallgatóságnak tanulmányokra fordítható szellemi kapacitása — a dolog természete szerint — csak igen lassan növekszik.

Ebből az ellentmondásból származik a hallgatók túlterhelése, ami nemcsak azért káros, mert veszélyezteti a fiatalság egészségét, hanem azért is, mert a megkívánt részlet-tudás mennyiségének növelésével kevesebb idő jut a tudományos alap kiépítésére és a tudományos gondolkodás elsajátítására, ami pedig minden egyetemi oktatás-nevelés egyik fő célja. *Tudományos gondolkodás* e vonatkozásban nemcsak új

Digitized by Google

felfedezések, eredeti elméleti vagy gyakorlati koncepciók eszközét jelenti, hanem azt is — és a többség számára elsősorban azt —, hogy megismerje a hallgató miként lehet a szakmája mindennapi életében adódó konkrét problémákat korszerűen megoldani, hogyan lehet az általános elveket az egyes esetekre alkalmazni, milyen kapcsolatok vannak a látszólag távoli jelenségek között, és miként lehet ezeket a társadalom által kitűzött feladatok jobb megoldására felhasználni.

Bizonyos mennyiségű konkrét tény és részleteket is felölelő elmélet, valamint gyakorlati módszer ismerete kétségtelenül elengedhetetlen a jól megalapozott egyetemi kiképzéshez. Az sem vitatható azonban, hogy az ismert tények és elméletek, valamint gyakorlati módszerek szaporodásával nem tarthat lépést a tananyag. A legfontosabb tehát a szaktudományok *alapjainak* megtanulása, valamint annak az elsajátítása, hogy *miként* lehet egyes tényekből általános összefüggésekre és általános összefüggésekből egyes tényekre következtetni, *hogyan* lehet gyakorlati következtetéseket levonni az általános elméletekből és felismerni azokból a fejlődés főirányát, *milyen módon* kell megtalálni a konkrét feladatok megoldását elősegítő összefüggéseket, valamint a megoldásra legalkalmasabb módszert és *mik az alapelvei* gyakorlati alkalmazásának. Nélkülözhetetlen természetesen kellő készség elsajátítása a szakma gyakorlatában. Bármennyi korszerű tény és elmélet ismeretében bocsássuk is ki azonban hallgatóinkat az egyetem kapuján, a társadalom, a tudomány és a technika rohamos fejlődésének mostani korszakában csakhamar újabb tényekkel és elméletekkel fognak találkozni, s a tanult *részletek* mihamar elavulnak. Hallgatóinknak azt kellett légyen elsajátítani, hogy „mihez kezdjenek" a számukra új dolgokkal, miként tudják azokat folyamatosan felhasználni a gyakorlatban. Ezt jelenti a kiképzés tudományos színvonala.

A korszerűség követelménye e vonatkozásban úgy vázolható, hogy a tudományok alapjainak azon részeire fektessük a súlyt, amelyeken alapszik széles értelemben a mai fejlődés. Az alapokat pedig olyan szellemben ismertessük, a tudományos gondolkodásnak főleg olyan vonásait domborítsuk ki, amelyek leginkább megfelelnek a fejlődés jellegének és főirányainak.

Az ilyen értelemben vett korszerű tudományos kiképzés konkrét módjainak kidolgozása az egyes tudományokban nem lebecsülendő *tudományos feladat,* aminek elvégzése nagyrészt még előttünk áll.

Fentiekből következően lehetetlen azt kívánni a hallgatóktól (hacsak nem kivételes tehetségűek), hogy kész specialistákként kerüljenek ki az egyetemekről, akik nagy tapasztalatot és körültekintést igénylő bonyolult feladatokat is azonnal önállóan meg tudnak oldani. Az egyetemi szakképzésnek csak az lehet a hivatása, hogy a vázolt értelemben megadja a biztos tudományos alapot, a szakmában kezdő fokon való tevékenységhez szükséges ismereteket, amelyeket a gyakorlati munkával kapcsolatban továbbépítve specialistává képezheti magát a szakember.

A kiképzés extenzivitásának az elviselhető mértékre való korlátozása és intenzivitásának fokozása megfelel a tudományos kutatás érdekeinek is, s nem tartom indokoltnak azt az aggodalmat, hogy a tu-

Digitized by Google

dósképzés megsínyli ezt. Igaz, hogy a fent vázolt módon (kivételektől eltekintve) nem lesznek a frissen végzettek kész tudósok (sohasem is lettek), de ily módon az alkotó tudományos munkára alkalmassá válnak és megszerzik a továbbfejlődés széleskörű biztos alapját. Megvalósítható persze az, hogy „gyorsforraló tudósképzés" révén valamely igen szűk szakmában már az egyetemi tanulmányok alatt publikáljon a hallgató tudományosnak nevezhető értekezéseket. De az ilyen ember könnyen szűk körben marad, illetve csak nehezen éri el az olyan széles látókörű, nagy összefüggéseket is felismerő és ezekben gondolkodni képes tudós színvonalát, amilyenre a szocialista társadalomnak szüksége van. A tudományos módszerek alkalmazásának alapelveivel természetesen meg kell ismerkedni a hallgatóknak. E célt szolgálják a diplomamunkák és szakdolgozatok.

A tudósképzés is nagyrészt az egyetemek feladata, de nem az ötéves tanulmányi idő alatt. A tudósképzés a befejezett tanulmányok és lehetőleg néhány évi gyakorlati munka után következik, legcélszerűbben az egyetemi oktatásban való részvétellel párhuzamosan vagy kandidatura keretében, bekapcsolódva a tanszék tudományos tematikájába.

Egyes karokon sokat vitatott kérdés, hogy az egyetemen „szakképzés" vagy „tudósképzés" folyjék-e. Az egyetemi kiképzés fő célkitűzéseit illetően — úgy vélem — e kérdésre fejlődésünk jelenlegi stádiumában egyértelműen az a válasz, hogy az egyetemek szakembereket (mérnököket, orvosokat, közgazdászokat, agronómusokat, tanárokat stb.) képeznek ki, akik a fentiek szerint rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, amelyekkel egy körülhatárolt szakterületen kezdő fokú gyakorlati tevékenységet fejthetnek ki és, amely ismeretek egyben a szakmabeli továbbfejlődés, specializálódás szilárd alapjai. A tananyagnak is ehhez kell igazodni, az általános tudományos alapokat, a megtanítandó konkrét ténybeli, elméleti és módszertani ismereteket a kitűzött céllal kell egyeztetni. A tananyagnak tehát összhangban kell lenni a szakma gyakorlati követelményeivel, anélkül természetesen, hogy szűken prakticistává válnék. Távlatban ez a tudományos kutatás számára is előnyösebb: szélesebb látókörű, a gyakorlattal való kapcsolatot jobban áttekintő kutatógárda nevelhető így, mintha már az egyetemi tanulmányokat is a „tudós-képzésre" koncentrálnók, aminek könnyen szobatudósok lehetnek az eredményei. Egyébként az egyetemi tanulmányok alatt többnyire még nem is dönthető el, kikből lesznek tudósok. Az egyetemi tanulmányok alatti „tudósképzésben" részesültek nagy része mégis a gyakorlati életbe kerül, s így a hiányzó gyakorlati vonatkozású alapismereteket később kell megszerezniök.

Mindebből természetesen nem következik az, hogy nincsenek kivételes tehetségűek, akik már egyetemi tanulmányaik alatt is képesek önálló alkotómunkára, anélkül, hogy széleskörű alapképzésük ezáltal kárt szenvedne. Az ilyeneket támogatni kell, tehetségük kibontakozását egyénenként kell segíteni. Helytelen volna azonban az egyetemi kiképzés fő célkitűzéseit hozzájuk igazítani. A szocialista társadalom egyetemének úgy kell a főcéljait kitűzni és a főfeladatait megszabni, hogy a jó képességűek széles köréből olyan szakembereket képezhes-

Digitized by Google

senek ki, akik képesek alkalmazkodni a gyorsan fejlődő társadalom változó és folyvást növekvő igényeihez, röghözkötöttség nélkül tudják legalább is követni — de saját körükben lehetőleg továbbfejleszteni és irányítólag befolyásolni — a haladást.

Az oktatási rendszer továbbfejlesztése az egész nemzet ügye

ORTUTAY GYULA
az Eötvös Loránd Tudományegyetem rektora, a Hazafias Népfront főtitkára

A szocializmust építő társadalom minden tervére jellemző, hogy *ma* tervezünk a beláthatatlan ütemben fejlődő *jövendő* számára. Ez azzal a kötelezettséggel jár, hogy nevelésünkben igen határozottan ki kell bontani mindazt, ami hosszabb távra az állandó elemek közé tartozik, hogy mellette kellő hajlékonysággal tudjuk bevonni a fejlődés adta új ismeretanyagot. Hiszen mindjárt a *korszerű ismeretanyag* kérdése az, amire az irányelvek oly sürgetően utalnak, ez a kérdés magában hordja azt a feladatot, amit a felhalmozódó új ismeretek minél gyorsabb és átgondoltabb tanítása a tankönyvkiadás, az oktatási metódika, a technika számára jelent. Ezért kell hangsúlyoznunk oktatási rendszerünk stabil elemeit; ezek egyik csoportjáról az irányelvek nyomatékosan szólnak. Egy mozzanatot említek: nagyon gondosan ki kell dolgozni a korszerű tartalmi, tehát változó tudásanyag mellett azokat a *módszereket*, amelyek az értelmi és érzelmi kultúra teljességét adják ifjúságunknak.

A másik, az előre tervezéssel járó probléma: ideológiai, politikai, s egyben erkölcsi tartalmú is. A mai átmenet korszakában, amikor mind határozottabban bontakozik ki a szocialista társadalom körvonala, mind jobban kidomborodik népgazdaságunk szocialista jellege, neveljük gyermekeinket — nem az átmeneti korszak —, hanem a megvalósult szocialista társadalom számára. Mérhetetlen felelősség ez, amely nem csupán a pedagógusokat, hanem a szülőket, az egész társadalmat terheli. Ezért világosan ki kell dolgozni a kommunista társadalom erkölcsére vonatkozó oktatási módszereket és a megfelelő anyagot is. Ezen a területen nagy feladat hárul a pedagógia szakembereire, a szülői munkaközösségekre, mert a felszabadulás óta ezen a területen volt a legtöbb rögtönzés, esetlegesség, merev túlzás és könnyelmű engedékenység.

Ami az érzelmi és értelmi kultúrát, valamint az erkölcsi nevelést illeti, csak formális lenne mindez, ha nem adná meg tartalmát éppen az élettel való eleven kapcsolat: a munka, és magasabb fokának: az alkotásnak oktatási rendszerünkbe való szervezett bevitele. Ez az elv — helyesen —, áthatja egész kialakuló oktatási rendszerünket; ez ád alkalmat az új korszerű nevelési módszerek kidolgozására, középfokú oktatásunk új, végleges típusainak kialakítására. Ez nagymértékben megszabja a tanulmányi anyag méreteire, korszerűségére vonatkozó igényeket és ez ád valóságos tartalmat politikai-ideológiai-erkölcsi tanításunknak is. Minderről az irányelvek részletesen szólnak.

Digitized by Google

Az eddigi vitákból kiderült, hogy az általános iskolák politechnikai jellegét, a gimnáziumok és a szakközépiskolák arányának kialakítását általában helyeslik az emberek. Ellenvélemények inkább akörül hangzanak el, hogy helyes-e az egyetemi felvétel előtt egy-két évnyi üzemi, mezőgazdasági munka? Többen aggódva vetik fel: nem hátráltatja-e egyéni studiumaiban a fiatalokat, nem veszítenek-e aránytalanul többet, mint amennyit nyerhetnek?

Vannak szakok — mondják —, ahol nyilvánvalóan nagy a haszna az előző fizikai munkának, üzemi tapasztalatoknak, — függetlenül annak politikai, jellemnevelő hatásától. Vonatkozik ez elsősorban a mezőgazdasági főiskolákra, közgazdasági egyetemekre, s a műszaki egyetemekre. Már akadnak, akik azt vélik, hogy a bölcsészeti tanulmányokra hátrányos lehet. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem felvételi vizsgáinak eredményei rácáfolnak erre a nézetre. Kitűnően vizsgáztak például nyelvészeti, művészettörténeti tárgyakból azok az ifjak, akik egy-két esztendős fizikai munka után jelentkeztek. Ugyanezt tapasztaltuk a természettudományi karon a matematikai felvételiken és sok ilyen jó példa ismeretes a műegyetemről is. Tehát az ilyesfajta aggodalmak nem indokoltak. Bizonyos azonban, hogy fontos feladat lesz: a fizikai munkán dolgozók számára kidolgozni, — az eddigi esetleges formákon túl — a képzés megfelelő, nem túlságosan megterhelő módját. Ez megvalósítható. Vannak viszont olyan művészeti pályák — elsősorban a zeneire kell gondolni —, amelynek ifjú jelöltjeit veszélyesen visszavetheti a gyakorlatok elmaradása, a kéz elmerevedése. Nem megoldhatatlan probléma ez, a korai zenei tehetség kiválasztására van alkalom, s számukra az élettel való kapcsolat kialakítására más formát kell találni. Viszont szobrásznak, festőnek, írónak készülő ifjú ember nagyobb ajándékot nem is kaphat, mint azt, hogy közvetlen közelről megismerkedhet művészetének tárgyával és közvetlen élményanyagot gyűjthet már fiatal korában. Annyi bizonyos, hogy oktatási reformunkban foglalt nevelési elvek gyökereztetik meg az ifjú tudatában, életstílusában, hogy mi a munka teremtő funkciója, mind az egyén, mind a társadalom számára.

Az oktatási rendszer reformja az egész nemzet ügye, jó megvalósítása, hatékonysága csakis a társadalom segítségével lehet teljes. A gyermekek fejlődésére, nevelésére három fő tényező hat a legerőteljesebben: az otthon, az iskola és a társadalom. Még előfordul, hogy az első két tényező konfliktusba keveredik egymással, különösen az ideológiai és az erkölcsi nevelés kérdéseiben. Ez egyike azoknak a területeknek, ahol a társadalomnak segítenie kell a pedagógus munkáját, mert e társadalmi segítség nélkül a pedagógus nem győzhet. A Hazafias Népfront Országos Tanácsának szeptember 30-i ülése, amely az iskolareform-tervezetet vitatta meg, felhívta a népfront bizottságok figyelmét arra, hogy a „kettős erkölcs" elleni küzdelemben, falun, városon, városi kerületekben, legyen segítségére az iskolának! Ebben jelölte meg a népfront egyik alapvető feladatát a szocialista nevelés, a reform megvalósításáért való munkában. Ez a feladat azzal a kötelezettséggel jár, hogy a népfront bizottságoknak az egész társadalomban felvilágosító munkát kell végezniök, tudatosítva, hogy a három

Digitized by Google

döntő nevelői tényező közül milyen nagy szerepet játszik a társadalom. Senkinek sem lehet közömbös az iskola, gyermekeink ügye. Olyan közvéleményre van szükség, amely természetesnek tartja, hogy sem a pedagógus, sem a gyermek nem maradhat magára. Nem csupán a család, vagy az iskola dolga mindaz, ami az oktatás terén történik, hanem közös ügy, egyetemlegesen felelősök vagyunk mindannyian a jövendő nemzedékért. Van már ma is ilyen közvélemény, de szocialista igényességében, határozottságában és következetességében kell erősíteni.

A Hazafias Népfront munkájának egyik része: a társadalmi munka megszervezése. Ezen a területen a KISZ-től kezdve, a tömegszervezetek igen értékes munkát végeznek. Szükséges lenne az eddiginél jobban átgondoltan, tervszerűbben kezdeményezve, a társadalmi munka egy meghatározott részét az oktatási reform szolgálatába állítani. Az Országgyűlés kulturális bizottságának egyik megbeszélésén vált ismeretessé, hogy például Zala megyében, 1959-ben, állami beruházásból 39 tanterem létesült. Állami és társadalmi, úgynevezett „vegyes" erők segítségével 23, és teljesen társadalmi munkával további 27 tanterem. Ezenkívül az iskolai politechnikai műhelyek létesítésére, a társadalmi erőforrásokból nyolcmillió forint értékű anyag, munka gyarapította a megyét, — nem is beszélve a társadalmi munkában épült huszonhét művelődési otthonról.

Ezek a számok — csupán egyetlen megyéből — igen sokat mondanak a társadalmi munka jelentőségéről. Érdemes lenne a többi tömegszervezettel és mozgalommal egyetértésben, az állami szervekkel összhangban kidolgozni az oktatási reform megvalósítása érdekében végzendő, országos társadalmi munka mozgalom kereteit. Ne porlódjék el, ne atomizálódjék a társadalom nagy munkakedve és segítő vágya, bár fontos, helyileg indokolt kisebb feladatokon! Inkább forduljon az alkotási kedv a korszerű, politechnikailag jól felszerelt iskolák, megfelelő pedagógus lakások megteremtésére, mert a jövő nemzedék nevelése a legfontosabb feladatok között van. A lengyel népfrontmozgalom egyik nagy előrelendítője lett az iskolák építésére szervezett tömegakció. Nálunk is nagy hatást váltana ki, ha a társadalmi munka egy részét, szervezettebben a magyar oktatásügy szolgálatába állítanók.

Oktatási rendszerünk továbbfejlesztése és a munkásosztály

BUGÁR JÁNOSNÉ
a SZOT titkára

A munkásosztály növekvő öntudatát, a szocializmusért érzett felelősségét leggyakrabban a termelés, az üzemi élet, vagy az államhatalom területéről vett példákkal jellemezzük. Az a fogadtatás azonban, amelyben a munkások az oktatási rendszer továbbfejlesztéséről szóló irányelveket részesítették, újabb bizonyítéka annak, hogy a munkásosztály

Digitized by Google

a gazda felelősségével foglalkozik minden, a társadalom fejlődése szempontjából fontos kérdéssel. Ez tükröződött azokon az üzemi aktívákon is, amelyek során az ország legnagyobb üzemeiben — Csepelen, a Ganz—MÁVAG-ban, az Óbudai Hajógyárban, a Vörös Csillagban és másutt —, a munkások megvitatták az irányelveket, általában helyeslően fogadták azokat és sok értékes javaslatot tettek megvalósításukra.

Az oktatási rendszer továbbfejlesztésére tervezett intézkedések — azon túl, hogy a szocializmus teljes győzelmét szolgálják — közvetlenül is érintik az egész munkásosztályt és minden munkást. Mindenekelőtt a legszorosabb összefüggésben vannak a munkásosztály művelődésével, általános és szakmai műveltségének növelésével. A magam részéről, a tervezet nagy jelentőségét többek között éppen abban látom, hogy *elősegíti az egész munkásosztály műveltségi színvonalának lényeges emelését.*

Első helyen ebből a szempontból az *általános iskolák* fejlesztését kell említeni, hiszen ez képezi egész iskolarendszerünk alapját. Az az intézkedés, hogy a tankötelezettség korhatárát 16 évre emelik fel, és ezzel az általános iskola kötelező elvégzését biztosítják, a parasztság mellett elsősorban a munkások gyermekeit érinti, az ő iskoláztatásukat, továbbtanulásukat segíti elő. Mert igaz, hogy ma az iskolaköteles korú gyerekek 99 százaléka jár általános iskolába — és ezzel messze meghaladtuk a Horthy-korszakban iskolába járók számát —, de az is igaz, hogy a gyerekek 20 százaléka ma még nem végzi el a 8 általános osztályt. Ez 40 000 gyerek évente, szinte kizárólag munkások és parasztok gyermekei. Ezek nagy része az ipar területén helyezkedik el és ezzel mintegy évről évre „újratermelődik" az a munkásréteg, amely nem rendelkezik az alapfokú általános műveltséggel. Nem igényel bővebb magyarázatot, hogy ilyen módon — bárhogy fejlődjön is a dolgozók továbbtanulása — a munkásosztály általános műveltsége terén soha nem érnénk utol magunkat. Ezért nagy jelentőségű az irányelvek említett javaslata, amely a kérdés következetes megoldását szolgálja.

Az iskolarendszer továbbfejlesztésében a munkásosztály szempontjából talán legjelentősebb a *középiskolák* szerkezetének megváltoztatása, ezen belül a szakközépiskolák létrehozása. Egyesek talán túlzottnak tartják ezt a megállapítást és a többi tervezett intézkedés lebecsülését látják benne. Természetesen hangsúlyozni kell, hogy iskolarendszerünk továbbfejlődését az irányelvek által javasolt intézkedések és változások egészében szolgálják. A szakközépiskolák jelentőségét mégis ki kell emelnünk, mert ennek megvalósítása a munkásosztály általános és szakmai műveltségét ugrásszerűen megnöveli és a munkásosztály utánpótlását az eddiginél lényegesen magasabb szinten biztosítja. A szakközépiskolák megvalósítása nyomán 15—20 év alatt a munkásosztály struktúrájában olyan kedvező változás következik be, hogy túlsúlyba kerülnek a középfokú általános és szakmai műveltséggel rendelkező munkások. Olyan munkások lesznek ezek, akik alkalmazni tudják a rohamosan fejlődő technikát és olyan ismeretekkel rendelkeznek, amelyek alkalmassá teszik őket többféle munkára és felsőfokú iskola elvégzésére is. Nem véletlen, hogy a szakközépiskolák létrehozása — ami különböző helyeken sok vitát is kiváltott — a legmelegebb fogadtatásra és

Digitized by Google

a leghatározottabb helyeslésre éppen a munkások között talált. Ennek az iskolatípusnak a kialakítása bonyolult, felelősségteljes feladat, elengedhetetlenül szükségessé teszi a Művelődési Minisztérium és a szaktárcák szoros együttműködését mind a tématerv, mind a módszerek, mind a hallgatók létszáma megtervezése terén.

A középiskolák szerkezeti megváltoztatása az előbb említetteken kívül, más szempontból is jelentős. Feloldja azt az ellentmondást, amely a jelenlegi középiskolák többségét kitevő gimnáziumokban megmutatkozik, hogy ti. a gimnáziumok csak az egyetemre készítenek elő, viszont az egyetem az itt tanulóknak csak kisebb részét tudta befogadni. Az új iskolarendszertől várjuk, hogy megoldódjon minden középiskolát végzett fiatal sorsa. A középiskolának olyan képesítést kell adnia, amely felkészít a továbbtanulásra is, de a termelésbe való zökkenőmentes bekapcsolódást is lehetővé teszi.

A *felsőoktatás* rendszerében bekövetkező változások megkönnyítik, hogy tovább növekedjék a főiskolákon tanuló munkásszármazású hallgatók száma. A főiskolai szintre emelt technikus-képzésnél követelmény, hogy az itt tanulók előzőleg szakmai, üzemi gyakorlatot szerezzenek. Az egyetemeken a felvételek előtti, a tanulmányidő alatti és utáni kötelező szakmai gyakorlat bevezetése szintén feltétlenül elősegíti, hogy minél több munkásfiatal tanuljon az egyetemeken, hogy minél több munkásfiatalból képezzenek kommunista szakembereket.

Meg kell említeni még a *dolgozók iskoláinak fejlesztését.* Az itt javasolt intézkedések azt a célt szolgálják, hogy a munkások, akik régebben nem járhattak iskolába, minél többen pótolják a hiányzó iskolákat és munka mellett fejlesszék általános és szakmai műveltségüket. A kulturális forradalom teljes győzelmének lényeges feltételét teremti meg és leendő iskolarendszerünk mélységes demokratizmusát bizonyítja, hogy minden iskolatípus mellett létrehozhatók a dolgozók iskolái. Az elmúlt 15 év alatt 600 000-ren fejezték be tanulmányaikat a dolgozók esti, vagy levelező iskoláiban és ezeknek nagy része munkás. Az 1959—60-as évben a dolgozók iskoláiban a munkások száma megháromszorozódott. A számokban tükröződik, hogy egyre többen érzik: a tanulás szükséglet, amely egyaránt érdeke a társadalomnak és az egyénnek. Ezt a folyamatot kell és lehet az irányelvek alapján továbbfejleszteni, egyre több és több munkást kell megnyerni a tanulás ügyének. Azonban nemcsak a beiratkozásra kell őket megnyerni. Segíteni kell, hogy meg tudjanak birkózni a tanulás nehézségeivel, ne veszítsék el kedvüket, fejezzék be iskoláikat. A dolgozók iskoláit elvégző munkások száma aszerint alakul, amilyen mértékben a gazdasági és mozgalmi vezetők megértik, hogy a tanulás nem „magánügy", hanem társadalmi és egyéni szükséglet, melyet feltétlenül szervezni, segíteni, fejleszteni kell.

Mindebből látható, hogy a munkásosztály közvetlenül is érdekelt az oktatási rendszer továbbfejlesztésében. Ezért az oktatási rendszer továbbfejlesztésében a munkásosztálynak is tevékenyen ki kell vennie a részét, az irányelvek megvalósítása feladatokat is hárít reá. Csak példaként emelem ki a *politechnikai oktatás* kiterjesztését, a munkára nevelést, az iskola szorosabb kapcsolatát az élettel, a termeléssel. A politechnikai oktatás elképzelhetetlen az arra alkalmas, szakmájukat jól értő és

Digitized by Google

a gyerekekkel szívesen foglalkozó munkások bekapcsolása nélkül. Ez nemcsak a munka szakszerűsége és eredményessége szempontjából jelentős, legalább ilyen jelentőségű ezeknek a munkásoknak az erkölcsi hatása a tanulóifjúságra és a pedagógusokra is. Már az eddigi tapasztalatok is azt mutatják, hogy nagyon sok helyen megértették ennek nagyhorderejű erkölcsi és politikai jelentőségét. Természetesen ez az üzemekre bizonyos többletmunkát hárít, gyakran vesződséggel és gondokkal jár, de meg kell értetni ott is, ahol ezt még nem értették meg, hogy ez a vesződség és gond százszorosan megtérül az üzem szempontjából is (segíti az üzem szakmunkás-utánpótlásának nevelését), de különösen egész ifjúságunk nevelése és szocialista fejlődése szempontjából.

A munkásosztálynak cselekvően részt kell venni a szocialista iskola fejlesztésében a szülői munkaközösségeken keresztül is. A *szülői munkaközösségek* szerepéről az irányelvek külön nem beszélnek. Hangsúlyozzák azonban, hogy az iskolarendszer fejlesztése csak a társadalom összefogásával oldható meg. Az egész társadalomról van tehát szó, mindenkiről, aki felelősséget érez a jövőért, az ifjúságért, akár szülő, akár nem. Fokozott felelőssége van azonban azoknak, akiknek van gyermekük. Az iskola és a szülői ház, pedagógusok és szülők együttműködése nélkülözhetetlen a feladatok megvalósításához. Az iskola és a szülői ház kapcsolatát pedig a szülői munkaközösségek, a szülői értekezletek testesítik meg. Nagyon fontos, hogy e testületekben a munkásszülők — édesanyák, édesapák egyaránt —, mind többen vegyenek részt. Csak azok a szülői munkaközösségek fejlődhetnek helyes irányba, oldhatják meg igazi, nevelési feladataikat, amelyekben a munkásszülők is részt vesznek. Van fejlődés ezen a téren, de még korántsem kielégítő. Minden társadalmi szervezetnek fontos feladata, hogy a szülőket — és hangsúlyozottan az iskola iránt még nem eléggé érdeklődő munkásszülőket —, e fontos terület felé fordítsa. Az sem lenne túlzott, vagy felesleges, ha a munkásszülők közül az arra legalkalmasabbak párt-, vagy szakszervezeti megbízatásként a szülői munkaközösségekben tevékenykednének.

Mindezt összevetve: az iskolafejlesztés irányelvei a munkásosztály számára elsődlegesen fontosak. Megvalósításuk általában erősíti a munkáshatalmat és konkrétan is szolgálja a munkásosztály és az egyes munkás művelődését. Feltétlenül szükséges tehát, hogy már az Irányelvek vitáiban minél több munkás vegyen részt, hogy megismerjék, megértsék és segítsék megvalósítását.

A közvélemény aktivitása az irányelvek vitájában és az iskolareform megvalósításában

ZSARNÓCZAI SÁNDOR

az MSZMP Hajdu—Bihar megyei Bizottsága
agit.-prop. osztályának vezetője.

A szocialista kultúrforradalom rohamos előretörésének bizonyítéka az elemi erővel feltörő tanulási vágy. Megyénkről és székhelyéről, Debrecenről néhány évtizeddel ezelőtt mint a maradandóság, áporodott kulturális tunyaság megyéjéről, illetve városáról beszéltek, ahol át-

Digitized by Google

hidalhatatlannak tűnő szakadék volt az európai kultúra fáklyáját magasan tartó Kollégium, majd később utóda, az egyetem, és „gyermekeiket denaturált szesszel itató fülöpi gazdasági cselédek" között.

A „maradandóság városában" és megyéjében most több mint hetvenhétezer fiatal jár általános iskolába, hatezerkilencszáz középiskolába és több mint kétezer az egyetemi és főiskolai hallgatók száma. A megyében közel húszezer felnőtt vállalkozott arra, hogy napi munkája mellett esti tagozaton, vagy levelezőként pótolja a múlt mulasztását és általános, illetve középiskolai tanulmányokat folytasson.

Az oktatásban részt vevők számának alakulása mögött egy lényeges új vonás húzódik meg. Tömegesen megjelentek azok a munkások és parasztok, akik őszülő fejjel, ceruzát nehezen fogó, elmerevedett ujjakkal iskolapadokba ülnek, tanulni kezdenek, pedig abból semmi közvetlen előnyük nem származik. Minőségileg új helyzet kialakulását jelzi az a tény, hogy százak és ezrek kezdenek tanulni, pedig ezért közvetlenül sem könnyebb munkát, sem magasabb bérkategóriába sorolást nem várhatnak.

A tömeges tanulási vágy, a továbbtanulók összetételének változása, az ifjúság sorsával való fokozottabb törődés széleskörű bázist teremtett a jelenlegi iskolarendszer bírálatához. Az új körülmények kialakulása következtében kettős úton került az iskola a társadalom egészének ellenőrzése alá. Elsősorban a hagyományos módon, a szülő és az iskola kapcsolatán keresztül, másodsorban pedig a dolgozók oktatásából eredően a véleménykialakításra inkább érett felnőttek közvetlen tapasztalatszerzésén keresztül.

Az iskoláink komoly társadalmi bírálata jelentkezik olyan jelenségekben, hogy az elmúlt oktatási évben Debrecenben a technikumokba négyszer többen jelentkeztek, mint a férőhelyek száma. A szülők szívesebben adják gyermekeiket olyan iskolába, amelyek a mindennapi termelési munkában felhasználható ismereteket is adnak. Nagyon érdekes indikátora volt a társadalomban kialakult új igényeknek az az eset, amikor a debreceni Tóth Árpád Gimnáziumban új osztályt nyitottak, amely az előzetes elképzelések szerint 5+1-es rendszerű lett volna. A későbbiekben kiderült, hogy ennek nincsenek meg az anyagi és személyi feltételei, ezért az új osztályt humán jellegűvé változtatták. A szülők, amikor tudomást szereztek az osztály jellegének megváltoztatásáról, küldöttségileg tiltakoztak a gimnázium vezetőségénél és a tanács művelődési osztályán a változtatás ellen, kérve, hogy gyermekeik is 5+1-es rendszerben működő osztályba járhassanak.

A felnőtt oktatásban részt vevők az általános iskolában, vagy a gimnáziumban tanultakat állandóan olyan szemszögből vizsgálják, mit tudnak abból a mindennapi munkájukban felhasználni. Bár ebben a szemléletmódban nagyon sok helytelen, prakticista vonás is mutatkozik — hisz nem minden ismeret hasznosul közvetlenül az emberi termelő tevékenységben — jogos az az igény, hogy a tanulmányok folytatása a napi feladatok elvégzéséhez is adjon közvetlen, vagy követett segítséget.

Az irányelvekről eddig lezajlott viták — megyénkben a Debrecen városi, és a megyei vita — azt jelzik, hogy a reformtervezet a töme-

Digitized by Google

geknél egyetértésre, támogatásra talál. Az irányelveket vitató megyei ankéton többek között felszólalt egy olyan asszony is, akinek semmiféle különösebb társadalmi funkciója, közéleti rangja nem volt. Észrevételeit a szülő helyzetéből tette meg. Felszólalásában az iskolareform legfőbb erényének azt tartotta, hogy az gyermekeit jobban felkészíti az életben való eligazodásra, hogy kialakítja a gyermekben azt a tudatot, hogy az eredményekért meg kell dolgozni. Abból csak haszna származik a fiatalnak — mondotta —, ha már gyermekkorában meggyőződik arról, hogy mindazt, amit szüleitől, a társadalomtól kap, valakinek fizikai, vagy szellemi tevékenysége hozta létre. Ennek a szülőnek a véleménye egybe esik a társadalom dolgozó osztályainak véleményével.

Az irányelveket a közvélemény általános helyesléssel fogadta, de a meginduló vita arra is felhívta a figyelmet, hogy egyeseknél néhány alapvető kérdésben még bizonyos félreértés, zavar is mutatkozik. Ezeket a kérdéseket a további viták során még alaposan meg kell magyarázni, hogy az irányelvekkel való általános egyetértés a reform alapeszméinek egyöntetű értelmezését is jelentse.

A debreceni megyei ankéton például kiderült, hogy a felszólalók jelentős része szinte kizárólagosan csak a társadalom számára látta a reform szükségességét és kevésbé ismerte fel, hogy ez az egyénnek is közvetlen érdeke. Nemcsak úgy, hogy a szocialista társadalmi rendben a társadalmilag helyes általában egybe esik az egyénileg helyessel, hanem úgy is, hogy az egyénnek közvetlen érdeke, hogy kellően felkészüljön a mindennapi termelő tevékenységben rá háruló feladatok minél jobb megoldására. Az egyénnek közvetlenül is hasznos, ha nagyobb sikereket ér el a fizikai, vagy szellemi munka területein, ha korszerű általános és szakmai műveltséggel rendelkezik, és olyan egyéni jellemvonásokkal erősödik, amelyek harmonikusan egybeillenek a szocialista társadalom igényeivel.

Jobban meg kell világítani a reformtervezet három alapelvének — különösen az élettel, a gyakorlattal, a termeléssel való szoros kapcsolat — jelentőségét is. Az eddigi vitákon a reformtervezet alapelveit vizsgálva, szinte minden pedagógus, vagy oktatási szakember úgy érvelt: azért a „közelebb az élethez" elv az első a sorrendben és megelőzi „a korszerű műveltségi anyag", vagy a „szocialista nevelés" elvét, mivel ez az új, a másik kettő már előzőleg is feladat volt. A sorrend azonban nem kronológiai probléma. A szocialista emberré formálódás, az életre való jobb felkészülés és ennek érdekében termelési ismeretek szerzése olyan összefüggést mutat, amelyben a cselekvésé az elsőbbség. A szocialista emberre jellemző tulajdonságok nem a szívhez szóló pedagógiai intelmek, vagy egyéb emócionális hatások alapján alakulnak ki, hanem elsősorban a társadalmi együttélés, a társadalmi cselekvés mindennapi folyamatában. A szocialista pedagógiának jól ismert az a tétele, hogy az emberek átformálásának, szocialista emberré tételének legfőbb eszköze a szocialista építésbe történő bevonásuk.

A viták során többen módosító javaslatokat is tettek. A javaslatok nagy részének azonban az a fogyatékossága, hogy rendszerint egymástól elszigetelve szemléli az egyes iskolatípusok problémáit. Azok az indítványok például, amelyek a kötelező oktatás későbbi kezdését, vagy az általános iskolában a termelő munka elemeinek megismerésén túl

Digitized by Google

valamely szakma elsajátítását stb. javasolják — több egyéb körülmény figyelmen kívül hagyásán túl — arról is megfeledkeznek, hogy a különböző iskolatípusok összefüggnek egymással. Az általános iskolánál a középiskolára és bizonyos vonatkozásban az egyetemre is tekintettel kell lenni. Valamennyinél pedig az életre való felkészítés követelményeire. Az elszigetelt vizsgálati mód veszélyét azért is indokolt szóvá tenni, mivel a viták a későbbiekben kiszélesednek és egyes konkrét területekre — tantestületekbe, szülői munkaközösségekbe stb. — tevődnek át, ahol ez a veszély még inkább fennáll.

Az oktatási rendszer továbbfejlesztésének szükségessége az új társadalmi igényekből keletkezett és megvalósulását is az egész társadalomnak kell elősegíteni. Abban, hogy az iskolareform társadalmi üggyé váljon, nagy szerep vár a pártszervezetekre és a pártmunkásokra. Összefogni a társadalom különböző erőit, biztosítani a társadalmi szervezetek, üzemek és intézmények vezetőinek, dolgozóinak egyetértését a fő kérdésekben és az azonos irányba ható cselekvésüket — még megoldásra váró, nem könnyű feladat. Az egyetértés megteremtése nagyrészt a soron következő viták feladata. A viták időszakában létrejött társadalmi aktivitást pedig a megvalósítás kezdő lendületének lehet felhasználni.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

Kongó az imperialista cselszövények gyűrűjében

A fiatal Kongói Köztársaság még alig ízlelte meg a függetlenséget, s máris kemény megpróbáltatás érte.

1960. július 5-én a kongói hadsereg néger katonái fellázadtak belga tisztjeik ellen. Ez volt az első felvonása a nemzetközi imperialista körök által szándékolt drámának. Ha ugyanis ez a lázadás nem egy embernek fejtörést okozott, a belga gyarmatosító köröket bizonyára nem lepte meg, hiszen ezek régóta felkészültek rá. Sem a belga kormány, sem a gyarmati közigazgatás nem hivatkozhatott arra, hogy nem ismerte a kongói hadseregben uralkodó hangulatot.

1960. március 29-én kongói katonáiknak és altiszteknek egy csoportja levelet intézett a főkormányzóhoz és a Végrehajtó Testülethez[1], ebben parancsnoki állásokat, normális fizetést sürgettek, követelték, hogy mindennemű faji megkülönböztetésnek vessenek véget a hadseregben.

A szóbanforgó levél egyszersmind figyelmeztette a felsőbb fórumokat, hogy ha nem neveznek ki néger tiszteket, s ha a feltételeket általában nem javítják meg, „rossz vége lehet a dolognak". Ezt a levelet a legteljesebb megvetéssel kezelték. Még csak meg sem válaszolták. Megvolt rá az okuk.

Az 1960 januárjában megadott függetlenség ugyanis, a világközvélemény számára tartott megható szónoklatok ellenére, valójában kényszerű lépés volt. És a belga gyarmatosítók a nemzetközi imperializmus segítségével a függetlenséget a saját tetszésükre akarták formálni. Olyan függetlenségre készültek, amely nem sok vizet zavarna, továbbra is lehetővé tenné a profitszerzést, és olyan engedelmes kongóiak irányítanák, akik készek hallgatni a „jóságos" fehéremberek tanácsaira. De mindjárt kezdetben hiba csúszott a gyarmatosítók számításaiba. A kongói központi kormány 1960. június 30-án bejelentette, hogy a kongói kormány összetétele nem nyerte meg tetszésüket, ami sok mindent megmagyaráz a következőből. Mielőtt azonban folytatnók a kongói események elemzését, előbb egy kissé visszatekintünk a múltba.

1 Néhány kongói vezető személyiségből álló Végrehajtó Testület a kongói kormányzó mellett működött. Minden tényleges hatalomtól megfosztva, főleg az volt a feladata, hogy a kolonialista főkormányzó tetteit fedezze.

Digitized by Google

EGY FEJEZET GYARMATI TÖRTÉNELEM

A nagyhatalmak 1874-ben a berlini egyezmény értelmében engedték át II. Lipótnak a Kongó folyó medenceéjét. Ez az egyezmény abban az időpontban sokféle előnnyel járt: meghagyta Németországnak, Franciaországnak és Angliának azt a reményt, hogy Közép-Afrikának ezt a fontos földdarabját visszaszerezhetik, mihelyt az erők egyensúlya megváltozik közöttük. Mivel II. Lipót Kongójára rákényszerítették „a nyitott kapu" politikáját, abban is reménykedtek, hogy fenntarthatják a maguk számára a gazdasági behatolás lehetőségét.

1908-ban Kongó a király magántulajdonából Belgium gyarmatává lett. A St. Germain en Layeben 1921-ben kötött egyezmény megújította a berlini, kötelezte Belgiumot a „nyitott kapu" politikájának folytatására, de a belga kapitalizmusnak sikerült versenytársait kisemmiznie. Sikerült a földnek és a föld méhének csaknem teljes kiaknázási lehetőségét Kongó leggazdagabb vidékein megkaparintania és magának monopóliumként biztosítani.

A következő rendszert alkalmazták: Az állam átengedte a maga jogait magántársaságoknak, amelyek kötelezték magukat, hogy megszervezik a koncessziós terület nyersanyagainak kiaknázását. E társaságok tagjai belga pénzcsoportoktól függtek, például a „Société Générale de Belgique"-től. Így tehát minden talajkutatási vagy kitermelési engedély ezektől függött. Így lett a nyersanyagokban leggazdagabb vidékek kiaknázása a „Société Générale" monopóliuma. Igaz, hogy angol tőkés csoportok — például a „Huilever" — részt vettek a gyarmat kiaknázásában, más idegen pénzcsoportok pedig megkaparintották az erdőkitermelés jogát, de a bányászat a belga kapitalizmus kiváltsága maradt.

Az 1940—1945-ös világháború okozta az első változást. Kongó 1940-ig úgyszólván összes nyersanyagát feldolgozatlan állapotban exportálta. A második világháború folyamán a szövetséges hadseregek felszerelésével kapcsolatos szükségletek, a háború utáni újjáépítési időszak, majd a nyugati tábor hidegháborús politikája, amelyhez hozzátartozott az afrikai nyersanyagbázisokra való fokozottabb támaszkodás, az erőforrások kiaknázásának roppant kiterjesztéséhez és a feldolgozó iparágak kiépítéséhez vezetett. Ezt mutatja a dolgozók létszámának alakulása: 1938-ban számukat 422 384-re becsülték, 1959-ben számuk 1 250 000-re emelkedett. Az ipar fejlődése igen határozott monopolista jelleget és nagy koncentráltságot mutatott. Az 1952-i statisztikai adatok szerint a munkások 51 százaléka dolgozott a vállalatoknak mindössze 3,27 százalékában.

A belga kapitalizmus már nem tudott megbirkózni a nagy feladattal. A felső-katangai bányatársaság (Union Minière du Haut-Katanga) már a háború alatt titkos egyezményt kötött az Egyesült Államokkal, melynek értelmében a kongói urán majdnem egészében az amerikaiak kezébe vándorolt. A Rockefeller pénzcsoport megszerzett a „Tanganyika Concessions Limited" rész-

Digitized by Google

vényeiből 600 000-et, ami részesedést, jóllehet még csekély részesedést biztosított számára az „Union Minière"-ben. De az amerikai tőke behatolása Kongóba főleg hivatalos szervek közvetítésével valósult meg. Így például a Marshall-terv ellenőrző bizottságának (Economic Cooperation Administration — E. C. A.) a stratégiai nyersanyagokra létesült speciális alapjából a „Géomines" (Katanga) 1 720 000 dollár összegű kölcsönt kapott, hogy az önkő (kassziterit) kitermelési kapacitását növelje. Az 1949—50. évre az E. C. A.-„segély" 3 478 000 dollárra emelkedett.

Mellesleg: a második világháború idején egy amerikai küldöttség gondosan felmérte Kongó természeti kincseit s „leltárt" készített róluk. Az amerikaiak számára tehát ebben a térségben semmi sem volt titok. Az is igaz, hogy a „Société Générale de Belgique" kebelén belül bizonyos csoportok nem örültek az amerikaiak kongói behatolásának, de meg kellett hajolniuk a „kommunista veszély", meg a „szabad világ védelme" érvei előtt. De nem csupán gazdasági behatolásról volt szó: *Kongót is beiktatták a NATO terveibe.* „Közép-Afrika a fő tartalékok lelőhelyének tekintendő; s innen kell kiindulnia az ellentámadásnak. Kongó be van ágyazva a közép-afrikai hadállásba" — írta *Baels* altábornagy, a belga vezérkar NATO-delegátusa, az „Armée et Nation" című lap 1953 februári számában.

A belga kormány szíves-örömest csatlakozott az imperialista agresszorok katonai terveihez. Ha elemezzük „Kongó fejlesztésének tízéves tervét", amelyet Brüsszelben 1949—1950-ben állítottak össze, kiderül, hogy a költségvetés felét „szállítási" lehetőségek kiépítésére szánták — s ezen nemzetközi szállítások értendők, a belső árucsere fejlődéséhez szükséges helyi közlekedés rovására.

Elsősorban az Atlanti-óceánt az Indiai-óceánnal összekötő afrikaközi nagy útvonalakra helyezték a súlyt, „az országutaknak 70 tonnás terhet kell elbírniuk..." Nem csoda tehát, hogy az E. C. A. 1 718 000 dollárt kölcsönzött ennek a nagyszabású útépítési programnak a kivitelezésére.

Ugyancsak Kongó stratégiai kiépítésére mutat a tengeri kikötők fejlesztése és katonai támaszpontok létesítése a katangai Kaminában és a Kongó folyó torkolatánál fekvő Kitonában. Ennek a tagadhatatlanul katonai jellegű fejlesztési programnak az éle nem csupán a szocialista országok ellen irányult, hanem a kongói nép ellen is. Ugyanis emelték a kongói hadsereg költségvetését is... de főképpen a Kongóban állomásozó belga ejtőernyős különítmények fenntartására.

A hírhedt *Janssens* tábornok — akkor még ezredes — már abban az időben minden reményét ezekbe a csapatokba helyezte. 1952-ben Kaminában tartott egyik beszédében kijelentette: „Itt, a preventív térségben az anyaországból küldött katonai erőknek nincs párja. Ami a szorosan vett megtorló akciót illeti, senki sem vonhatja kétségbe a légi egységek, az ejtőernyősök és a rohamcsapatok egyesített funkciójának hatékonyságát."

Az atlanti szövetségesek nyíltságukban még tovább mentek.

Digitized by Google

így *Burke* amerikai tengernagy 1957 áprilisában, amikor szemlekörutat tett a kongói katonai támaszpontokon, a „*Le Soir*" című belga újságnak így nyilatkozott: „A Kongó védelme tekintetében hozott katonai jellegű intézkedések kitűnőek, s célzatuk megfelel Kongó mint stratégiai nyersanyagforrás fontosságának." És vajon nem az magyarázza-e meg *De Gaulle* magatartását a kongói kérdésben, hogy 1959 augusztusában *Gilson*, jelenlegi belga hadügyminiszter, a kongói katonai támaszpontokat „a Szahara dél felőli védelmének" nevezte. Ez alkalmasint megéri, hogy de Gaulle tábornok „teljes támogatást" nyújtson a kongói belga intervenciónak. Algéria nem az egyetlen tét. Az egész „Francia Unióról" van szó és arról a szerepről, amelyet az Európai Közös Piac keretében be kellene töltenie.

A LEOPOLDVILLE-I ROBBANÁS

Nagyonis igaz, hogy a belga gyarmatosítók minden eszközzel késleltetni próbálták a kongói tömegek ébredését. De hasztalan. Az utóbbi években ebben a „nyugodt" gyarmatországban is titkos, mély és kiterjedt, bár szervezetileg kialakulatlan politikai élet fejlődött ki. Ez az oka annak, hogy az 1959. január 4-i leopoldville-i robbanás olyan heves volt. És ezeknek a történelmi eseményeknek a visszhangja még mindig rengeti a gyarmati világot.

Mi is történt hát voltaképpen?

A belga gyarmati hatóságok betiltották a kongóiaknak egy nyilvános gyűlését, mire a négerek tízezrei özönlötték el az utcákat és a tereket, s ezeket négy teljes napon át megszállva tartották. A város néger negyedeire lesújtó véres megtorlás nem tudta többé megakadályozni a kormányzat összeomlását. A király és a kormány január 13-án függetlenséget ígért Kongónak. De a kongói politikai vezetők nem érték be üres ígéretekkel, az ígéret beváltásának pontos időpontját követelték. Hosszas tétovázás után a belga kormány az 1964—1965-ös évet jelölte meg. De a helyzet olyan gyorsan fejlődött, hogy az „azonnali függetlenség" jelszava nem sejtett erővel úrrá lett a tömegeken.

1959 októberében újabb fordulat következett be: a belga kormány elvben elfogadta 1960-at a függetlenség kikiáltásának időpontjául. Ám a belga kapitalizmus azt remélte, hogy mindennek ellenére megőrizheti gazdasági uralmát.

Az imperializmus számára a politikai annexió nem öncél; csupán eszköz arra, hogy — mint Lenin írta — „kényelmesebben, olcsóbban (könnyebb megvesztegetni a hivatalnokokat, koncessziót kikényszeríteni, előnyös törvényt kihirdetni stb.), könnyebben, biztosabban" keresztülvigye a gazdasági annexiót, mely a finánctőke terjeszkedésének valódi célja.

A kongói felszabadító mozgalom számára viszont a politikai függetlenség kivívása elengedhetetlen volt ahhoz, hogy az imperialista gazdasági uralomtól megszabadítsa az országot.

Az 1960 februári politikai kerekasztal-konferencián a kongói függetlenség engedélyezése viszonylag simán ment, ezzel szemben az 1960 áprilisában tartott

Digitized by Google

második (gazdasági) kerekasztal-konferencia zűrzavarba torkollott; a kongói küldöttek többsége elhagyta a konferenciát, miután nem volt hajlandó semmiféle gazdasági egyezményt aláírni június 30-a, a függetlenség kikiáltása előtt. Látták, milyen veszély fenyegeti Kongó politikai függetlenségét, ha gazdaságilag továbbra is függő helyzetben marad a régi gyarmatosítókkal szemben. Június 30-ig valóban semmiféle gazdasági egyezmény sem kötötte Kongót Belgiumhoz. Minden függő en volt.

Hogyan látták a dolgokat a belga tőkések? A gazdasági egyezmények aláírásának megtagadása nem volt valami megnyugtató számukra. Arra már nem volt módjuk, hogy — miként a múltban —, ilyet kikényszerítsenek, mivel az imperialista tábor és az imperialistaellenes tábor erőviszonya megváltozott és más megoldásokat tesz lehetővé a fejletlen állam számára.

LUMUMBA ELŐTÉRBE LÉP

Az 1960 májusi választások újabb „csalódást" okoztak a belga gyarmatosítóknak. A „Nemzeti Haladás Pártja", amelyre milliókat költöttek, s amelynek Kongó valamennyi tartományában minden szervezkedési lehetőséget megadtak, alapos vereséget szenvedett.

A nagy győzelmet Patrice Lumumba pártja, a Kongói Nemzeti Mozgalom aratta [2]

A Kongói Nemzeti Mozgalom szövetségre lépett az Afrikai Szolidaritás Párttal, az Afrikai Átcsoportosítás Pártjával és a Balubakat párttal, s ez a blokk megszerezte a parlamenti többséget. A szövetkezett pártok felvették programjukba a kongói problémák „szocialista megoldásának" szükségességét, s ettől a gyarmatosítók félelme még inkább megnőtt.

A belga kormány ezért nevezte ki sürgősen Ganshof Van der Meersch urat, a belga Államvédelmi Hatóság volt főnökét, a kongói ügyek miniszterévé, s elküldte Kongóba, hogy „segédkezzen" a kormányalakításban. Ganshof Van der Meersch összes mesterkedései sem tudták megakadályozni a Lulumba kormány meg-

---

Kongó, ahol a szavazatok 99 százalékát kapta.

Egyéb pártok: Afrikai Szolidaritás Párt; elnöke: Gizenga, a jelenlegi kongói központi kormány helyettes miniszterelnöke. Ez a párt csak Kwango és Kvilu kerületben működik, s ebben a két kerületben a szavazatok 97 százalékát, az összes mandátumot megkapta.

Az Afrikai Átcsoportosítás Pártja: elnöke Kasmura, a jelenlegi tájékoztatási miniszter. Ez a párt csak Kivu tartományban működik, ahol a szavazatok többségét kapta meg.

Balubakat: Csak Katangában működik; a szavazatoknak kb. 52 százalékát, de a parlamenti mandátumoknak csak kisebbségét kapta. Elnöke: Sendvo.

Abako (Alsó-Kongói Szövetség): Csupán a leopoldville-i tartomány bakongói kerületben működik, ahol valamennyi mandátumot megszerzett. Elnöke, Kaszavubu, a Kongói Köztársaság elnöke.

[2] *A Kongói Nemzeti Mozgalom* elnöke: Lumumba. Ez az egyetlen szervezett párt Kongó valamennyi tartományában. Bázisa Kelet-

Digitized by Google

alakulását. Mindössze annyit tudott elérni, hogy a „Conakat"-nak, az áruló Csombe pártjának néhány kreaturáját behozta a kormányba. A gyarmatosítók többi ügynöke, mint pl. Bolikango, a gyarmati kormány tájékoztató szolgálata mellett működő volt főbiztos és Kalondzsi, a „Forminière" a Kasaï tartománybeli gyémántbánya társaság eszköze — ellenzékbe szorult.

Elkövetkezett a kongói függetlenség kikiáltásának ünnepélyes aktusa. Lumumba miniszterelnök — válaszolva Baudouin király beszédére, mely a belga „paternalizmus"-ra, Belgium kegyes „atyai" gyámkodására emlékeztetett — felvázolta a kongói belga gyarmatosítás drámai történetét és terhelő mérlegét. Lumumba azt mondta, amit népe érzett, de beszéde Belgiumban megdöbbenést és felháborodást keltett. A sajtó szerint Baudouin királyra „megalázó" volt.

Ettől kezdve Lumumba a belga gyarmatosítók szemében újból a „fekete vadállat" lett, s néhány órával később Janssens tábornok, a kongói csapatok parancsnoka, belga prokonzuli minőségben működésbe lépett. Július 3-án Lumumba miniszterelnökhöz levelet intézett, melyben követelte, hogy a miniszterelnök a jövőben beszédeit előzetesen neki, Janssens-nek terjessze be. Egyben tudatta vele, hogy ha még egyszer a június 30-ihoz hasonló beszédet merészelne elmondani, ő nem kezeskedik a fehér tisztek lojalitásáért...

Egyidejűleg napiparancsot intézett a kongói csapatokhoz, s ebben hangsúlyozta, hogy a hadseregben nem lesz semmiféle változás. A függetlenség kikiáltása után, akárcsak előtte, a kongói csapatok a *fehér tiszteknek tartoznak engedelmeskedni.*

Vajon véletlen volt-e, hogy a belga reakciós sajtó és rádió a kongói katonák lázadásának első óráiban bejelentette, hogy ez a lázadás a Lumumba kormány ellen irányult? Véletlenül hangsúlyozták-e, hogy a kongói hadsereg zömét azokról a vidékekről és azokból a törzsekből származó katonák alkotják, amelyekhez Bolikango és Kalondzsi, az ellenzék vezérei tartoznak? A dolgok azonban nem úgy alakultak, ahogy a belga gyarmatosítók remélték.

Lumumba gyorsan cselekedett, s teljesítette a kongói katonák követeléseit. Menesztette Janssens tábornokot, s helyére *Lundullát*, az 1940—1945. évi háború veteránját nevezte ki. Ez csúnya kudarc volt a gyarmatosítók számára. Most már mindenáron ürügyet kellett találni a katonai beavatkozásra, hogy a komoly veszélyben forgó kolonialista pozíciókat megmentsék. A gyarmatosítók, a gyűlölet egyes ritka kitöréseit felhasználva, általános pánikot keltettek a fehér lakosság körében. Most már a fehérek „veszélyben forgó életének megmentésére" kellett sietniök. A belga ejtőernyős különítmények megszállták az ország valamennyi fontos gócpontját. A tömeges menekülés megrendezésével azt is el akarták érni, hogy a műszaki és gazdasági káderek elhagyják az országot, gazdasági zűrzavar álljon elő, s a kongói kormány olyan helyzetbe kerüljön, hogy kénytelen legyen térdet hajtani régi gyarmatosítói előtt. Miután ez a terv meghiúsult, új manőverbe fogtak: egyes tarto-

Digitized by Google

mányok, vagy vidékek elszakítására. Moise Csombe, az „Union Minière du Haut-Katanga" bányatársaság régi embere, a belga csapatok segítségét kérte, hogy „független államnak" nyilváníthassa Katangát. Ennek a leggazdagabb kongói tartománynak a „függetlensége" már régóta szunyadozott a minisztériumi irattárakban.

Egy brüsszeli reakciós lap, a „Le Pourquoi Pas" furcsa módon világítja meg az imént vázolt cselszövéseket. 1960. január 2-án a következőket írja: „Katanga független államnak fogja magát nyilvánítani. Csak azért követel azonnali és teljes függetlenségét, hogy jobban beleilleszkedhessék — de bizonyos feltételek mellett — a szövetségi államok együttesébe. S ez olyannyira így van, hogy a jövendő katangai alkotmány (amely egyébként már kialakulóban van) lehetővé teszi egy, több vagy valamennyi kongói országrész számára, hogy szövetségi állam formájában Katangához csatlakozzék, de azért természetesen nincs szó Belgiumtól való különválásról. A Kivu tartomány már hajlandó arra, hogy vigyázz-állásba helyezkedjen és Katanga parancsaira hallgasson. A többi követni fogja." A népet persze nem kérdezték meg.

Most lássuk, mit írt ezzel kapcsolatban José Lobeya 1958 június 29-én a „Horizons" című kongói katolikus lapban: „Katangában a különválás eszméje egyáltalán nem találkozik a bennszülött lakosság rokonszenvével. Ezek az emberek az egységet óhajtják. A különválásra az európaiak — és főleg a telepesek — törekednek, akiknek a rhodesiaiakkal közösek a gazdasági problémáik és hasonló a társadalmi beállítottságuk".

Még a belga közvélemény is tudja, hogy Katanga „függetlensége" mögött az Union Minière érdekei húzódnak meg. Ugyanezért támogatják a francia pénzcsoportok az alsó-kongói szeparatista mozgalmat. És a „Forminière" gyémántbányatársaságot kell keresni a „Kasai bánya-állam" proklamálása mögött, melyet a Katangába menekült Kalondzsi hirdetett ki. A gyarmatosítóknak azonban nem sikerült megtalálniok a Kongó feldarabolásához szükséges támaszt. Ezért kapják fel a „kongói kis szövetségi államok" formuláját, amely az ország egységét teljesen megingatná. Míg az imperialisták egyesítik erőfeszítéseiket, hogy fenntartsák uralmukat az afrikai szárazföldön, az afrikai népeket az ellenkező irányba próbálják taszítani; olyan parányi államok alakulását pártolják, amelyek gazdaságilag nem életképesek, tehát ki lennének szolgáltatva a régi elnyomók kénye-kedvére.

BEAVATKOZÁS AZ ENSZ ÉGISZE ALATT

A szeparatista mozgalmak felszításával a gyarmatosítók kettős célt követtek: egyrészt igyekeztek megakadályozni, hogy Kongó népe valóban élni tudjon a szabadsággal, s hogy erős központi kormányhatalom létesüljön, mely biztosítani tudja Kongó állami függetlenségét; másrészt pedig igyekeztek anarchisztikus állapotokat teremteni, hogy bebizonyítsák a világnak: a „kellően elő nem készített" függetlenség a gyarmati országokban anarchiához vezet. Mint ismeretes, a gyar-

Digitized by Google

matosítók egyik főérve, amire a gyarmati rendszer végleges és teljes felszámolásáért folyó küzdelemben minduntalan hivatkoznak, így hangzik: Az önálló állami életre még fel nem készült gyarmati népek számára a függetlenség azzal a veszéllyel jár, hogy elpusztítják azokat a „civilizációs vívmányokat", amelyeket a fehérek számukra teremtettek. Ez az atyai aggodalmaskodás persze nem egyéb, mint egyik s eléggé silány változata azoknak a szemforgató magyarázatoknak, amelyekkel az imperialisták takargatni próbálják durva és erőszakos beavatkozásukat e népek életébe.

Kongóban nyomban a függetlenség kikiáltása után, amikor kiderült, hogy Lumumba és hívei komolyan veszik hazájuk függetlenségét és nem hajlandók statisztálni egy álfüggetlenségi színjátékhoz, a belga gyarmatosítók elkezdték felbomlasztani az ország rendjét és anarchiába fullasztani a csak imént megadott függetlenséget. Július 10-én belga ejtőernyősök szálltak le a katangai tartomány fővárosába, megszállták a várost és a belga fegyverek védelme alatt Csombe, a tartomány áruló elnöke, bejelentette, hogy Katanga elszakadt Kongótól. Csombe ugyanekkor „technikai és katonai segítséget" kért Belgiumtól. Ezzel nyíltan megkezdődött a régi gyarmatosítók akciója a kongói központi kormány ellen.

Ebben a helyzetben az Egyesült Nemzetek Szervezetére hárult a feladat, hogy elősegítse a rend helyreállítását, biztosítsa a Kongói Köztársaság függetlenségét és eltávolítsa a fiatal köztársaság életéből a zavaró elemeket. A kongói kormány felhívására a Biztonsági Tanács össze is ült és egyhangú határozatot hozott a Kongóban tartózkodó összes belga alakulatok azonnali távozására. A rend fenntartására és a belgák eltávolításának lebonyolítására ENSZ-csapatok kiküldését határozták el. Ez a helyzet követelményeinek és az ENSZ hivatásának megfelelő határozat volt. Kiderült azonban, hogy az ENSZ főtitkára és a Kongóba küldött alakulatok parancsnoka nagyonis egyoldalúan értelmezte a megbízást, amit a Biztonsági Tanácstól kapott.

Az amerikai imperialisták befolyására az ENSZ alakulatok parancsnoksága *nem a törvényes kormányt támogatta*, hanem a különböző szeparatista irányzatokat. Nemcsak, hogy nem segítette elő a belgák távozását Katangából, hanem minden támogatást megadott Csombe áruló kormányának és lehetővé tette a belgák további garázdálkodását.

A katangai szeparatista irányzat támogatásában világosan felismerhető, milyen stratégiai elgondolások vezetik a gyarmatosítókat Kongó leigázásában. Katanga leválasztása súlyos csapást mérne nemcsak Kongó állami egységére, hanem gazdasági életére is. Kevés olyan terület van a világon, amely olyan gazdag lenne a legkülönbözőbb nyersanyagokban, mint Katanga, mely a tőkés világ egész réztermelésének 8, óntermelésének 14, ipari gyémánttermelésének 60, kobalt-termelésének 75 és rádium-termelésének csaknem 100 százalékát adja. A tőkés országokban felhasznált urániumnak majdnem 60 százalékát itt termelték, s mellesleg meg kell említeni, hogy katangai

Digitized by Google

urániumból állították elő az első amerikai atombombát, amelyet annakidején Hirosimára ledobtak. A katangai nyersanyag-forrásokban a belga nagytőkéseken kívül jelentős érdekeltségeik vannak a legnagyobb amerikai monopolista csoportoknak, így a Morgan- és a Rockefeller-csoportnak. A katangai bányák és iparvállalatok részvényeinek egy része azonban a kongói kormányé. Elképzelhető, mennyire nem közömbös Morganéknak és Rockefelleréknek, hogy e részvénytársaságokon belül ki gyakorolja azokat a jogokat, amelyek a kongói kormány kezében levő részvényeket illetik! Ez egyébként egyik oka annak, hogy az imperialisták ilyen elkeseredett harcot folytatnak Lumumba megbuktatásáért.

A szeparatista mozgalmak felszításával párhuzamosan az imperialisták igyekeznek ellentéteket támasztani a kongói központi kormányon belül is. Megvesztegetéssel és fenyegetéssel megingatták Kaszavubu elnököt, aki szembefordult Lumumbával és semmibe véve az ország alkotmányát, „eltávolította" őt a kormány éléről. Ez az „eltávolítás" azonban nem járt olyan eredménnyel, mint ahogyan az imperialisták remélték. A parlament túlnyomó többsége változatlanul Lumumbát támogatja és mögötte áll a kongói hadsereg is. Mindenesetre annyit sikerült elérniök az imperialistáknak, hogy megbénították a központi kormány működését és tökéletes zűrzavart támasztottak a kongói politikában. Még egy területen sikerült bizonyos eredményt elérniök. Katangában a törvényes kormány hívei ellen olyan terrorhadjárat indult meg, hogy ezt Lumumba nem nézhette tétlenül és csapatokat küldött Katanga felszabadítására. Ilyen módon a gyarmatosítóknak sikerült a kongói hadsereg egy részét lekötni. De gyakorlatilag ezzel sem mentek sokra. Lumumba annak ellenére, hogy több ízben letartóztatták, állandóan fenyegetik, mégis a helyén marad és változatlanul kezében tartja a függetlenségi harc irányítását.

Kaszavubu kísérletet tett katonai diktatúra bevezetésére is, és erre a célra Mobutu ezredest próbálta felhasználni, de végül maga is szembe került a kiszemelt katonai diktátorral. Ez a kísérlet csak a zűrzavar növeléséhez vezetett. A harmadik kísérlet az volt, hogy az ellentétek állítólagos áthidalására Kaszavubu úgynevezett kerekasztal-konferenciát akart összehívni Leopoldvilleben. Erre az értekezletre meghívták mindazokat, akik a választásokon vereséget szenvedtek és eleve gondoskodtak arról, hogy Lumumba pártja, amely a szavazatok 90 százalékát szerezte meg, ezen az értekezleten kisebbségben maradjon. Természetes, hogy amit nem sikerült államcsínnyel, katonai erőszakkal és az imperialisták összes fenyegetéseivel elérni, az nem sikerülhetett ilyen átlátszó trükkel sem.

Ennek a zűrzavarnak az előidézésében óriási szerepet játszott az ENSZ főtitkársága. Hammarskjöld főtitkár olyan jelentést terjesztett a Biztonsági Tanács elé, amelyben igazolni próbálta kongói magatartását, jóllehet az egész világ szeme előtt játszódtak le azok a szégyenletes események, amelyekben az úgynevezett ENSZ-csapatok parancsnokságának és magának a főtitkárnak oroszlánrésze volt. Az ENSZ-csapatok pa-

Digitized by Google

rancsnoksága és a főtitkár minden tőle telhetőt megtett a fiatal Kongói Köztársaság megfojtására. „A főtitkár részesévé vált egy bohózatnak, amely egyenesen büntett jellegét öltötte" — mondotta *Zorin*, az ENSZ rendkívüli közgyűlésén, amelyet a kongói ügyben hívtak össze, közvetlenül a 15. ülésszak megkezdése előtt, csak azért, hogy kikényszerítsék a főtitkári jelentés elfogadását. A rendkívüli közgyűlésen, amelyen még nem vettek részt az új afrikai országok küldöttei, megint sikerült működésbe hozni az amerikai szavazógépezetet és olyan határozatot kierőszakolni, amely egyaránt sérti az ENSZ tekintélyét és a függetlenségért harcoló népek érdekeit. Ezzel azonban a kongói dráma nem zárult le. Kongóban és az ENSZ-ben tovább folyik a harc, hogy megszabadítsák ezt az országot az imperialista beavatkozástól és annak végzetes következményeitől.

Éppen Hammarskjöld magatartása Kongóban tette nyilvánvalóvá az ENSZ-főtitkárság átszervezésének szükségességét. És *Hruscsov*, a Szovjetunió miniszterelnöke, az ENSZ közgyűlésen mondott beszédében ezt a problémát fel is vetette. Hruscsov kijelentette: „Hammarskjöld mindig is elfogult volt a szocialista országokkal szemben, mindig az Amerikai Egyesült Államok és más monopoltőkés országok érdekeit védelmezte. A kongói események, amelyekben egyenesen gyászos szerepet játszott, megadták azt az utolsó cseppet, amelytől kicsordult a türelem pohara."

Az ENSZ főtitkársága *közvetlen felelőssége* a kongói események alakulásában teljesen világosan áll a világ közvéleménye előtt. Ha az Egyesült Nemzetek Szervezetének titkársága hivatásának magaslatán áll, akkor nem ilyen helyzet alakult volna ki Kongóban. A gyarmatosítók nem merték volna megkísérelni a hatalom visszaszerzését és ha megkísérelték volna, az ENSZ-csapatoknak éppen az lett volna a feladatuk, hogy visszaverjék ezt a kísérletet és megteremtsék a kongói nép által törvényesen megválasztott parlament és kormány működésének feltételeit.

A. De Coninck

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások*

Harmincegynéhány éve, hogy halott! Ha élne, nyolcvanöt esztendőt számlálna. Küzdőtársai, tanítványai még itt járnak, alkotnak közöttünk, — de ő maga és munkássága már a történelemé, a magyar munkásmozgalom 1904—1928-as periódusának el nem idegeníthető része.

Száz esztendőre való fejlődés, változás esik a magyar történelemnek arra a negyedszázadára, amelyben Lander Jenő mint szocialista működött. A ferencjózsefi liberális korszak, a polgári forradalom és hatása a magyar munkásmozgalomra, a baloldali ellenzék kialakulása az egyre erősödő szociáldemokrata reformizmussal szemben; az első világháború, majd a Nagy Októberi Szocialista forradalom, amely elemi erővel hatott a magyarországi forradalom fejlődésére is; a dicsőséges Tanácsköztársaság megszületése, harcai, vívmányai és leverése; a fehérterror, majd a fasizmus konszolidációja; a forradalmi erők visszavonulása, majd a KMP ujjáteremtése, — ez az eseményekben zsúfolt, éles osztályösszeütközésekkel teli, sikerekben gazdag és vereségekkel terhes időszak alkotta Landler Jenő munkásságának korát. Fiatal ügyvéd korában, polgáremberként lépett a politikai küzdőtérre s kommunistává válva, haláláig nem hagyta el azt.

Mi vitte Landler Jenőt a szocializmushoz?

Mindenekelőtt megalkuvásra képtelen erkölcsi nagysága, az a „magasabb erkölcsi parancs", amelyre írásaiban maga is hivatkozott. (102. old.)

Üldözött munkások védelmét vállalták más szegény ügyvédek is a századfordulón, de azért még polgárok maradtak. Landler azonban felismerte a társadalmi igazságot, elszakadt saját osztályától és a munkásosztály oldalára állt, vállalva ennek minden anyagi és társadalmi hátrányát.

Landler életében a határkövet az 1904-es nagy vasutasper jelentette. Mint életrajzírói: Gadanecz Béla és Szabó Ágnes megállapítják: e perből kifolyólag távolodott el a Polgári Demokrata Körtől, a „szociális kérdéseket figyelmen kívül hagyó, csak közjogi problémákkal törődő, sallangos kívülmagyarok táborától". Ezután élete folytatólagosan eltért „a harcos

* „Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások" — Gadanecz Béla és Szabó Ágnes életrajzi tanulmányával és jegyzeteivel. Kossuth Kiadó, 1960.

Digitized by Google

tömegmozgalmaktól rettegő Batthyány Tivadar gróf, Vázsonyi Vilmos és Lengyel Zoltán pályafutásától... és 1906 nyarától már mindinkább a maga választotta, a néppel együtt harcbamenni kész demokrata forradalmár útját járta..." (8. old.) A vasutasok további harcát már ő vezette.

1906 októberében a fővárosi villamosvasutak sztrájkjának szervezése és vezetése már teljesen az ő kezébe összpontosult. Ekkor vált a szociáldemokrata munkásmozgalom tudatos katonájává, és nagyszerű adottságai folytán szinte már az induláskor egyik „vezetője, tanítója és tanítványa a harcoló tömegeknek." (110. old.)

1906 őszén mint a vasutas tömegek tapasztalt és elfogadott vezetője került a szociáldemokrata munkásmozgalomba. S magával vitte oda nemcsak a sokezer vasutas életkörülményeinek javításáért folytatott többéves harcának gazdag tapasztalatát, hanem táborának (a kinevezett vasúti alkalmazottaknak) jelentős részét is.

Szemlélete már ekkor sem egyezett teljesen a reformista, a szocializmus kivívását a távoli jövőbe helyező szociáldemokratákéval: „Talán még nagyon hosszú az út addig a bizonyos »másképp«-ig, talán nagyon rövid" — írja 1906 decemberében. — De „a másképp"-ért folytatott harcot már az elnyomottak és a kizsákmányoltak *kötelességévé* teszi, szemben az akkoriban nagyon elterjedt nézettel, hogy a győzelem a kapitalista társadalom elrohadása folytán szinte automatikusan hull a proletariátus ölébe.

1908-ban „a kollektív társadalom" megalkotásában látja a proletariátus távolabbi célját, és hirdeti, követeli e cél eléréséhez a közvetlen, napi harcot. 1910-ben — a magyar közélet szigorú bírálata közben — a választójogi harcok folyamán adja ki a jelszót: „ki az utcára!"

A közvetlen és a távoli célokért folytatott harc közben elméleti támaszt keresve — melyet nem találhatott sem a Garamiaknál, sem a Kunfiaknál — jutott el a gyakorló jogász Landler a marxizmus tanulmányozásához. A kilencszáztízes évektől kezdve már a marxizmus talajáról bírálja az MSZDP hivatalos vonalát. A pártnak az általános választójogért folytatott harcában marxista követelésekkel lép fel: Garami Ernővel folytatott vitájában megállapítja: „Ha igaz, ami pedig tagadhatatlan tény, hogy a végcél elérésére szükségünk van a politikai hatalom meghódítására, viszont az általános választójog egyik eszközünk erre, akkor nem mondhatjuk, hogy a választójog nem speciális szociáldemokrata követelés. Ez nem helyes. Legfeljebb nem végcél, de *eszköz*." (138. old) Garami ugyanis a „népjogok igazi barátai"-nak, a baloldali polgári pártoknak kezébe akarta adni a választójogért folytatott harc vezetését.

Vele szemben Landler nyíltan követelte, hogy a szociáldemokrata párt maga is harcoljon a választójogért, annak ellenére, hogy „a párt küzdelmében előfordulhat hogy találkozik polgári párttal." „A proletárság küzdjön a jogaiért a saját szempontjából. Erre nézve kell határozni és nem kérni valakit, hogy harcoljon, felszólítani »a népjogok igaz barátait«, hogy küzdjenek jogaikért. (141. old.) Így ha még nem is tudatosan, de a lenini álláspontra helyezkedett

Digitized by Google

— a mensevikiekkel szemben — a politikai harc szükségességének kérdésében.

Az a bírálat, amellyel az MSZDP vezetőségét illeti, már érezteti a jövendő harcos marxista pártszervezőt, pártépítőt. A XIX. pártkongresszuson (1912. ápr.) az SZDP-nak polgári pártokkal való szövetkezése idején, „amikor ebben a kérdésben olyan momentumok merülnek fel, amelyek mindenütt alkalmasak a proletárok osztályöntudatát megingatni" — mutatott rá a pártvezetőség felelőtlenségére, amely kiengedte kezéből a tömegek nevelését, szimpatizáns alakulatoknak (Társadalomtudományi Társaság, Galilei kör, stb.) engedve azt át.

Az 1912-es esztendő élesedő osztályharcában hirdeti, hogy „a politika nem egyesek és nem csoportok érzelemvilágából táplálkozik, de az élő, működő, ható erőviszonyok eredője." (224. old.) Látja a közeledő forradalmat, elismeri annak jogosultságát, a munkásosztály vezető szerepét hirdeti, amikor a pártvezetőségtől 1913 októberében, a XX. kongresszuson azt követeli, hogy függetlenítse magát a polgári pártoktól; mondja ki, hogy az uralkodó kormányrendszerrel szemben, annak elpusztítására, „a szociáldemokrata párt fegyvertárának legélesebb és legkíméletlenebb fegyvereit tartja szükségesnek..." (235. old.) és ezért az egyesült ellenzékkel szemben is fenntartja akciószabadságát.

Landler szemlélete az első világháborút megelőző években az MSZDP-ban kialakuló baloldalé, s tán a német pártban kialakuló baloldalhoz áll legközelebb, az ő módszerük érződik munkásságán az első világháború idején, amikor a háborús terhek növekedése, a reálbérek süllyedése miatt elégedetlenkedő vasutasok között — a kivételes törvények és a katonai felügyelet ellenére — tevékeny részt vesz az illegális szervezőmunkában és az SZDP belső harcaiban. Írásos hagyatékában erre nincs bizonyítékunk, annál inkább a kortársak visszaemlékezéseiben, rendőrségi jelentésekben és gyűlések jegyzőkönyveiben.

A kötet bevezetőjének szerzői levéltári és egyéb kutatásaik alapján feltárták Landler munkásságának ezt a részben illegális szakaszát, ismertetik állásfoglalását, amelyben a tömegek alkotó erejébe vetett hittel hirdette az orosz proletárforradalom győzelme után, hogy „a kapitalizmus magas fejlődésű korszakában a tömegek maguk kezdenek történelmet csinálni. Nem a kisebbség részére, nem a kisebbségek javára, hanem igenis a dolgozó osztály érdekeinek megfelelő politikát és történelmet..."[1] (25. old.)

Az életrajz ismerteti Landler nek 1918 január—júniusi forradalmi tevékenységét. Ez az 1918 júniusi általános politikai tömegsztrájk idején érte el csúcspontját, és Landler letartóztatásához vezetett. Megismerjük továbbá azokat a beszédeit, amelyekkel a pártvezetőséget határozott forradalmi cselekvésre akarta bírni. Ha 1918 tavaszán még nem is gondolt a pártvezetőséggel való szakításra, már megtanulta gyűlölni az általuk gyakorolt „forradalmasdit". Az „őszirózsás" forradalom, de különösen a KMP megalakulása rendkívüli probléma elé állította. Akkor már több mint egy évtizede küzdött becsülettel

1 Debreceni Állami Levéltár.

Digitized by Google

az MSZDP soraiban azért, hogy e párt a munkásosztály, a forradalom, a szocializmus pártja legyen. De mert igazában ő sem értette meg az önálló proletár osztálypolitikáért harcoló forradalmi marxista párt feladatát — nem csatlakozott a KMP-hez, hanem továbbra is az SZDP pártonbelüli ellenzéke maradt.

Landler Jenőt a Tanácsköztársaság nagy tapasztalatai fejlesztették kommunistává. Ő maga több más funkciója mellett, mint belügyi népbiztos a budapesti központi forradalmi munkás- és katonatanács alakuló ülésén tartott beszédében, 1919. április 16-án, miközben a tanácsok szervezésének és működtetésének világos tanítását adta, egyben tanúságot tett arról is, hogy világnézete is új, magasabb fokra fejlődött. Megállapította, hogy a Tanácsköztársaság kikiáltásával a magyar munkások a Kommunista Kiáltvány azon alapelvét valósították meg, hogy a proletariátust csak önmaga szabadíthatja fel... „Ami itt történt, a legtökéletesebb igazolása a tudományos marxizmusnak és a kommunista tanoknak" — mondotta.

Ugyanebben a beszédében állást foglalt a proletárdiktatúra akkor ugyancsak vitatott, „enyhén" vagy „szigorúan" való gyakorlása kérdésében is. A „szigorú"-t, azaz a proletárvezetést követelte: „... Azt ugyebár nem kell magyaráznom, hogyha Budapest ipari proletáriátusa nem tartja kezében a gyeplőt, ha Budapest ipari proletáriátusa nem lesz tovább zászlóvivője a proletárdiktatúrának, ha nem lesz útmutatója, nem lesz egyenesen fáklyavivője az egész országban a proletárdiktatúrának, s nem lesz továbbra is eszmék terjesztője, akkor a proletárdiktatúra Magyarországon nem állhat fenn..." „... Nekünk arra is vigyáznunk kell, hogy nem elég lerombolni a proletáriátusnak a burzsoázia várait, hanem azonnal fel kell építeni a romhalmazon a szocializmus épületét is." (290. old.)

1919 nyarán a viták fő témája a proletárdiktatúra jogosultsága volt. A sokévtizedes jobboldali szociáldemokrata tanítások erősen elhomályosították a vezetők többségében is a marxi okfejtést a proletárdiktatúra szükségességéről, a lenini tanok pedig szinte ismeretlenek voltak. Kunnak, Szamuelynak, Alpárinak és még néhány a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalatain okult kommunistának szívós és következetes harcot kellett folytatniok a proletárdiktatúra elvi elismeréséért és még többet annak gyakorlati alkalmazásáért. Landlert a Tanácsköztársaság mindennapi küzdelmei győzték meg a proletárdiktatúra létfontosságáról. 1919 június 21-én a Tanácsok Országos Gyűlésén kiáltja oda az opportunistáknak: „... Vannak olyanok, akik mikor szociáldemokratáknak vallották magukat, akkor is sárgák és sztrájktörők, hitvány bitangok voltak, aztán kormánybiztosok és egyebek lettek, most röhögnek, viccelnek és ezzel a defetizmust alátámasztják." (322. old.) Ezután rámutatott a proletárdiktatúra tényleges védői, a Vörös Hadsereg munkás-, földmíves- és parasztkatonai hősies helytállására. És ezen a vonalon jutott el az akkor nem kellőképpen értékelt mezőgazdasági proletariátus szövetsége fontos-

Digitized by Google

ságának felismeréséhez. A proletárdiktatúra helyes gyakorlatától várja a győzelem biztosítását: „... abban a pillanatban, amikor nincs erőnk rendszerünk megvédésére, abban a pillanatban ez a rendszer összeomlik, és diadaltáncot jár rajtunk az imperializmus!" (321. old.)

Ez utóbbi megállapítás megint csak a korszak ismeretében nyer kellő értéket. Nyíltan és suba alatt, e beszéd elhangzása idején, 1919 júniusában — a magát demokratikusnak, szocialistának álcázó ellenforradalom behódolást követelt az antant seregek előtt, azt hirdetvén, hogy ezzel Magyarország a győztes imperializmus kegyelméből valamilyen „szocialista", vagy legalább is „tiszta demokratikus" államformához jut. Landler ezzel szemben mind határozottabban foglalt állást a tudatos proletárpolitika, a Tanácsköztársaság fenntartása mellett. Ilyen értelemben üdvözölte a Kommunista Internacionálé megalakulását is.

A Tanácsköztársaság megbuktatása után, amikor különböző álforradalmárok levetették álarcukat, Landler magatartása a bécsi emigrációban ismét forradalmárhoz méltó volt. Mindig a legmélyebb morál alapján vált a tömegek vezetőjévé, a Tanácsköztársaság alatt kialakult *tudatos osztályerkölcse* állította a bécsi kommunista emigráció vezetői közé. Hogy feladatainak teljes mértékben megfelelhessen, ő, aki nem indult teoretikusnak, *elméletileg* is hozzánőtt a kommunista mozgalomhoz. A forradalmi elmélet, gyakorlat és erkölcs birtokában vált aztán a földalatti pártmunka egyik legkiválóbb magyarországi vezetőjévé.

Az újtípusú forradalmi párt életrehívása és működése, szemben a jobboldali árulástól szenvedő szociáldemokrata pártokkal, a huszas években a munkásmozgalom központi kérdésévé vált. Landler ennek a mozgalomnak lett egyik nagy szervezője. Szóban és írásban magyarázta a demokratikus centralizmus, az önként vállalt vasfegyelem szükségességét a legális és illegális kommunista pártokban. Ma ezek közismert tételek, 1920-ban azonban, amikor a kapitalizmus alkotta körülményekkel reálisan nem számoló széplelkek sok zavaros nézetet hirdettek, a pártépítés kemény munkájának jelentős része volt ezeknek az elveknek tisztázása és népszerűsítése. De szembefordult Landler, más vezetőkkel együtt azzal a nyugati szociáldemokrata pártokban meghonosodott gyakorlattal is, amely a parlamenti frakciót a központi vezetőségtől függetlenítette, illetve afölé emelte. A huszas években Landler Jenő „céltudatos, állandó, forradalmi propagandát" követel, nemcsak az ipari munkásság, de a földműves szegénység körében is, mert „a munkásosztály nem győzhet a földművesszegénység támogatása nélkül" és nemzetközi síkon a gyarmati munkásság nélkül. *„Erős centralizáció, vasfegyelem, az összes elnyomottak felszabadulására irányuló agitáció, megalkuvás nélküli osztályharc, nem kitérés a forradalom elől..."* ezeknek az elveknek elismerését követelte Landler a kommunistáktól, ezek az elvek állították szembe azzal a nemzetközi szervezettel, amelynek másfél évtizedig híve volt: a II. Internacionáléval. Ez az állásfoglalás ösztönözte oly cikkek megírá-

Digitized by Google

sára, amelyekben leleplezte az Adlerek, Otto Bauerek, Hilferdingek „majd egyszer magától eljön a világforradalom" politikáját. A munkásosztály szempontjából a centrista szociáldemokraták politikáját még károsabbnak találta, mint a Branting—Noske—Andersen stb. jobboldali szociáldemokratákét, akiket tetteik már bizonyos mértékig lelepleztek a dolgozó tömegek előtt.

Landler leszámolt az egész szociáldemokrata ideológiával, de ugyanakkor kíméletlen önkritikával leszámolt saját múltjának és a magyar proletárforradalomnak egyes szociáldemokrata hibáival is. Nem fölösleges önmarcangoló szándékból cselekedett így, de a jelen és jövő feladatai ösztönözték azt a követelését, „hogy mi is, a magyarországi proletariátus osztályharcának régi és új vezetői, odaálljunk a finn metszésű tükör elé..." Ilyen módon állapította meg Landler a magyar proletárforradalom idején elkövetett különböző hibákat és vált a hibák analizise révén a Kommunista Internacionálé hívévé. Az a Landler, aki 1918 előtt a szociáldemokrata pártegység mindenáron való megtartásának híve volt, könyörtelenül kimutatta e politika mély hibáit, és a Kommunista Internacionálé által hirdetett újszerű taktikáért szállt síkra, a kiváró politika helyett a következetes aprómunka fontosságát hirdette. „... A világkongresszus (a Kommunista Internacionálé III. kongresszusa, 1921. június 22. — július 12.) legfőbb parancsa a kommunista pártokhoz — a tömegpártokhoz és a kis pártokhoz egyaránt — az akciók forradalmi, tehát lelkiismeretes előkészítése. Megfelelő szituációban ezeknek ugyanilyen módon való leszerelése. Előkészítés nélkül nincs akció. Az előkészítés szervezés dolga. Akciók nélkül nincs forradalom. A legfőbb taktikai irányelv tehát szervezeti regula: a mai gazdaságpolitikai helyzetben az a feladatunk, hogy a forradalmat lelkiismeretesen előkészítsük, megszervezzük..." (417. old.)

Ezek a szavak olyan ember tollából kerültek ki, aki az osztrák emigráció körülményei között az illegális magyarországi kommunista párt és pártmunka egyik legnagyobb szervezője volt. Landler nevéhez fűződik az első szálak felvétele az emigrációba szorult pártvezetőség és a Magyarországon dolgozó illegális kommunista csoportok között. Landler is azok közé a jelentős kommunista vezetők közé tartozott, akik az illegális magyarországi mozgalom segítségére siettek, akiknek óriási érdemeik vannak a nagy áldozatokat követelő kapcsolatok kiépítésében a hazai mozgalommal, a magyar kommunista párt újjászervezésében, az MSZMP létrehozásában, a pártépítés időszerű kérdéseinek kimunkálásában, új káderek képzésében stb.

Pártszervező és pártépítő munkája során Landler állandóan szem előtt tartotta a főfeladatot: a proletariátus diktatúrájáért folytatott harcot. Ezért figyelme elsősorban a magyarországi eseményekre összpontosul, alapos vizsgálat alá veszi a magyar munkásmozgalom helyzetét, a magyarországi politikai, gazdasági eseményeket, közben szinte megállás nélküli akciókat szervez a magyarországi pártmunka elesettjeinek, a horthysta bíróságok ke-

Digitized by Google

zébe került elvtársak életének megmentésére.

Ez az állandó harc aláásta Landler Jenő egészségét, és idő előtt, ötvenhárom éves korában kioltotta életét.

•

Landler Jenőnek, a kiváló kommunistának állított emléket a Kossuth Kiadó, amikor kiadta válogatott beszédeinek és írásainak gyűjteményét. A gyűjtemény elé annak összeválogatói, Gadanecz Béla és Szabó Ágnes írtak ismertető és értékelő rövid életrajzot. Az életraj azzal, hogy rövid korismertetést is ad, Landler életművének nemcsak hátteret szolgáltat, de kiemeli annak aktualitását, olykor előfutár jellegét, máskor gyöngeségeit. Az életrajz, épp azáltal, hogy nem szépít, a közölt beszédekkel és írásokkal együtt egy nagy néptribun reális képét adja. Tisztelni és becsülni való hősi életet tár elénk Landler írásműveinek és beszédeinek tárgyilagos analízisével.

Ha van kifogásunk az életrajzzal szemben, az bizonyos egyoldalúságát illeti. Jól láttuk Landlernek, a kommunista vezető politikusnak az életútját, de többet mutathatott volna még Landlerből, az emberből. Engels szavait kell idéznünk, hogy érzékeltessük azt a hiányérzést amit a Landler életrajz kelt bennünk: „Semmi sem kívánatosabb, mint hogy végre valahára nyers rembrandti színekkel teljes, élő mivoltukban ábrázolják azokat a férfiakat, akik a mozgalom pártjának élén állottak, akár a forradalom előtt a titkos társaságokban, vagy a sajtóban, akár később a hivatalos állásokban. Az eddigi ábrázolások ezeket a személyiségeket sohasem valóságos, mindig csak hivatalos alakjukban festik előttünk, koturnussal a lábukon és dicsfénnyel a fejük körül. Ezeken a felmagasztosított rafaeli képeken az ábrázolás minden hűsége elsikkad . . ."

Gadanecz—Szabó bár nem állították koturnusra Landlert, nem övezték dicsfénnyel, de valami hiányzik a „nyers rembrandti színekből". Egy kevéssel többet kellett volna bemutatni Landlerből, az emberből. És éppen nála, a kedélyes és szúróhumorú bölcsnél, a melegszívű embernél, ez hálás feladat lett volna, és helytelen elhanyagolni most, amikor régi munkatársainak, harcostársainak egy része még élőszóval tanúskodhat mellette. Landler jó szívvel dicsért, de — mindig az adott helyzethez és személyhez mérten — olykor szelíden, máskor maró gúnnyal kritizált, ítélt. Landler oktatott és tanított és az illegális és féllegális élet ezer buktatója között talált és mutatott mindig irányt. Kortársai, harcostársai előtt életének mindennapiságában nőtt hatalmassá. Ennek a legkisebben a legnagyobbnak a bemutatásával marad adósunk az életrajz. Valami olyan emberábrázolásra gondolok, amely megközelítené azt, amit Engels, Avelingné, vagy Mehring nyújtott Marxról, vagy hogy Landlernél maradjunk, olyat, amilyet Landler írt „Ecce Homo!" címmel Marxról, amikor 1918. május 1-én, a Magyar Vasutas c. újságban néhány oldalon Marx művének ismertetése közben idézi annak néhány levelét. Nem azért, hogy tetézze Marx alkotásának értékét, mert amint írta: az olyan, hogy

Digitized by Google

ahhoz nem fűz újabb értéket a magánélet. De viszont ez a magánélet „egyéniséget és alkotást magyarázó." (252. old.)

„Az egyéniséget és alkotást magyarázó" élet momentumaival szívesen találkoztunk volna mind a Landlerről írt, mind a hasonló műfajú életrajzokban, — ezek idézése, úgy látszik, még a jövő feladata.

Aranyossi Magda

Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt*

„Mi sem egyszerűbb, mint kijelenteni, hogy figyelembe kell venni minden egyes ország sajátosságait. Nehéz azonban ismerni ezeket a sajátosságokat és ismeretükből helyes következtetéseket levonni."

(Togliatti)

Nem leíró párttörténet ez a könyv, hanem az olasz proletariátus forradalmi élcsapatának történelmi értékelése. Azt lehetne mondani, hogy Togliatti elvtárs megmagyarázza a pártot és szerepét. Elemezve a kezdeti szocialista mozgalom, majd a szocialista párt jellegzetességeit, rávezeti az olvasót az Olasz Kommunista Párt számos, ma is érvényesülő sajátosságának eredetére. A korai szocialista mozgalom *népi jellegéből* örökölte például a párt azt a kiváló képességét, hogy a társadalom minden dolgozó rétegéhez közelférkőzzék. Ezt a képességet tette tudatossá a komunista párt a leninizmusnak a munkásosztály szövetségeiről szóló tanításaival.

A tudományos szocializmus Olaszországban a sokféle eszmeáramlatot egyesítő, népi jellegű szocialista mozgalomból nőtt ki. A Szocialista Párt tudományossága azonban nagyon viszonylagos volt, még abban az időben is, amikor már a marxizmust vallotta hivatalos ideológiájának. Anarcho-szindikalista, kispolgári-liberális és reformista nézetek ködös zűrzavarából kellett az olasz munkásosztálynak kitalálnia a világos útra. A fejlődésnek ez a fordulata az első világháború kiváltotta válsággal kapcsolatos.

Szükségszerű volt-e a kommunista párt megalakítása 1921-ben? Togliatti elvtárs válasza erre a sokszor felvetett kérdésre: tudományos analízisből levont következtetés. A párt egyik alapítója és teoretikusa, *Antonio Gramsci* — aki többek között behatóan foglalkozott az olasz politikai pártok jellegének és tevékenységének marxista elemzésével — arra a megállapításra jutott, hogy „egy párt akkor válik történelmileg szükségszerűvé, amikor diadalának feltételei legalábbis már kialakulóban vannak és előrevetítik további fejlődésének útját. Ha ez fennáll — mondotta Gramsci —, úgy az ilyen párt elpusztíthatatlanná válik, vagyis „normális eszközökkel szét nem zúzható."

Togliatti elvtárs kimutatja, hogy 1919—1920-ban ezek a feltételek megvoltak Olaszországban egy kommunista párt számára.

* Kossuth Kiadó, 1960.

Digitized by Google

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom hatására a humanitárius szellemű, garibaldista típusú radikalizmus és anarchizmus, továbbá a népies irányzatokat magába ölelő szocialista mozgalom — ha ingadozásokkal is — mindinkább közeledett a marxizmushoz. De a szocialista mozgalom történelmi okokra visszavezethető fogyatékosságai a tömegmozgalom fejlődésével és a világpolitikai helyzet alakulásával kapcsolatban mind nyilvánvalóbbá tették, hogy az Olasz Szocialista Párt nem lehet a forradalmasodó proletáriátus vezetője. Ez a párt — annak ellenére, hogy az első világháború kezdeti szakaszában pozitív szerepet is tudott játszani[1] — nem volt ideológiailag elég fejlett ahhoz, hogy megértse saját történelmi szerepét: nem volt tudatában annak és nem törekedett arra, hogy a risorgimento félbemaradt művét beteljesítse és nem volt a szocializmust, mint végcélt felmutató perspektívája. Togliatti azonban vitába száll Carlo Morandival, aki a kommunista párt létrejöttét kizárólag a régi szocialista pártok válságával hozza kapcsolatba, ami csak egy része a dolognak. Togliatti Olaszország egész gazdasági és politikai életének drámai módon nyilvánvalóvá vált, mélyreható válságát hangsúlyozza, amely nem is csak az első világháború közvetlen következménye volt, hanem az ország egész szerkezeti felépítésében gyökerezett, az egységes olasz állam megalakulásának folyamatában és fennállásának első ötven esztendejében.

Ilyen komplex okokból vált szükségszerűvé az új párt létrehozása, még a szakadás árán is. Lenin arra ösztönözte az olasz kommunistákat, hogy szakítsanak az opportunistákkal. Az Olasz Szocialista Pártban folyó harcról szóló cikkében, 1920 decemberében ezt írta: „a reformistákat az általános forradalmi helyzet *kiéleződése idején*... a pártban benthagyni nemcsak hiba, *hanem egyenesen bűn volna.*[2]

A szocialista vezetők opportunizmusa, amely egyes akciók vereségét okozta, elkeserítette a forradalmi munkásokat, ami arra vezetett, hogy elzárkózzanak és elkülönüljenek a reformistákat követő munkástársaiktól. Ezért az új párt „a szélsőségesség és a szektásság határozott jegyében született meg. Ez azonban... nagyrészt olyan spontán hatásnak volt a következménye, amely alulról indult ki és pozitív elemeket is magában foglalt." (45. o.)

Togliatti foglalkozik azzal a nemegyszer felvetett és vitatott kérdéssel, megragadhatta volna-e a proletáriátus a hatalmat az 1919—1921-es forradalmi válság idején Olaszországban? A kérdés különösen azért merült fel, mert az olasz munkásmozgalom a torinoi gyári tanácsok szervezésével bizonyos vonatkozásban már hozzálátott a hatalom átvételéhez. Alapjában véve a gyári tanácsok az üzemen belül megvalósították a munkásosztály hatalmát és ezzel annak tudatára ebresztették az olasz proletariátust, hogy az

[1] A Szocialista Párt lapja, az „Avanti!" küzdött a sovinizmus ellen. De amikor Claszország is belépett a háborúba, az opportunisták feladták álláspontjukat, behódoltak az imperialista burzsoáziának.

[2] Lenin Művei, 31. kötet, 392. old.

Digitized by Google

ő feladata a gazdasági és politikai élet irányítása, egy új társadalmi rend létrehozása, új történelmi korszak megnyitása. Ez volt a gyári tanácsok mozgalmának fő érdeme. Azonban a torinoi mozgalom nem vált országossá, tanulságai nem terjedhettek el egy csapásra és abban az időben, amikor a kommunista párt megalakult, vagyis 1921 elején, a forradalmi hullám már hanyatlóban volt. Togliatti elvtárs az akkori helyzet összetevőinek elemzéséből kimutatja, hogy a hatalom megragadása ilyen körülmények között kalandorpolitika lett volna, mint azt Lenin is tanította.[3]

Éppen azért oly tanulságos ez a könyv bármely ország munkásmozgalma számára, mert Togliatti nem leírását adja az eseményeknek, hanem — bár kronologikus rendben — minden időszakban a *fellépő újat* elemzi, a helyzet minél több összetevőjének vizsgálatával. Kiemelendő, hogy az egyes fázisok jellegzetességeit — a munkásmozgalom nagy tetteit éppúgy, mint az elkövetett hibákat — már azzal a bölcsességgel szemléli, amelyet 40 év tapasztalataiból merített, és a mai feladatok szemszögéből vizsgálja azokat.

Az Olasz Kommunista Párt már fennállásának első éveiben sikerrel alkalmazta Lenin útmutatásait és a Kommunista Internacionálé irányelveit az akcióegység kérdésében. Matteotti meggyilkolása után, széles tömegek megrendülésének lélektani feltételei között, a párt rámutatott arra, mennyire a fasizmus hatalomrajutását támogatták az összes polgári és kispolgári pártok és hogy *a fasizmus minden demokrácia* halála lesz, ha ellene nem egyesülnek a demokrácia összes hívei. A párt ebben a nehéz időben vigyázott arra, hogy el ne szigetelődjék a mozgásban levő, illetve mozgásra kész tömegektől, hogy megfelelő akcióval hasson az események menetére addig, amíg a népi tömegek mozgásban vannak.

A Matteotti-válság utáni években a párt ezzel a taktikájával a demokráciát és saját létét is védelmezte. Tulajdonképp ebben az időben szabadult meg a szektásságtól. Taktikai rugalmasságát mutatta az aventinoi demokratikus tömbbel kapcsolatos politikája. Mint ismeretes, Matteotti meggyilkolása után a demokratikus pártok tiltakozásul kivonultak a parlamentből az Aventinóra. Ezt az akciót a kommunisták támogatták; csatlakoztak hozzá, tudva, hogy a párt egyedül még nem állhat az antifasiszta mozgalom élére. Igyekezett tehát, kapcsolódva az Aventino tömbhöz, konkrét javaslatokkal és szívós szervező munkával az ingadozó demokratikus erőket a következetes antifasizmus útjára vonni. Parlamenten kívüli eszközökkel mozgósította a tömegeket, különösen a nagyobb ipari központokban és megkísérelte a szakszervezeti mozgalom maradványait (a szakszervezetek zömét a fasizmus akkor már szétrombolta) az akció támogatására mozgásba hozni.

Amikor az aventinói tömb polgári politikusai behódoltak Mussolini előtt, a Kommunista Párt *ideológiai téren folytatta a harcot.*

Ez az ideológiai munka arra irányult, hogy *a fasizmus jellegé-*

[3] Levél Serrati elvtársnak és valamennyi olasz kommunistának. 1919 október. Lenin Művei, 30. kötet, 76. old.

Digitized by Google

nek tudományos meghatározását adja. Erre feltétlenül szükség volt, mert a fasizmus elleni ideológiai és gyakorlati forradalmi ellenállás két fő kérdése éppen a fasizmus osztályjellege és megdöntésének útja és perspektívája volt.

Olaszország gazdasági struktúrájának felmérése és az olasz kapitalizmus akkori ingatag helyzetének elemzése alapján a párt kimutatta, hogy az uralkodó osztályok a fasizmus segítségével akarják helyzetüket megszilárdítani, anélkül, hogy az elavult gazdasági szerkezeten és reakciós társadalmi rendszeren bármit is változtatnának. Ezért az antifasiszta forradalom programjának a párt szerint fel kell ölelnie a gazdasági és társadalmi megújhodás követelményeit, „le kell sújtania a tőkés társadalom szerkezetére... meggyökerezett kiváltságokat kell szétzúznia".

Az akkori viták és az ideológiai munka meghonosította az osztályszemléletet a fasizmus megítélésében. Ennek tudható be, hogy más antifasiszta áramlatok is „gyakorlatilag elfogadták azoknak az ideológiai vezetését, akik a fasizmus elleni harcnak először tudtak szilárd eszmei alapot adni..." (64. old.)

A fasizmus jellegét[4] és felszámolásának útját tisztázó vitákban felszínre kerültek csaknem mindazok a kérdések, amelyek az olasz proletariátus harcaiban a későbbi évtizedekben váltak aktuálissá és amelyek részben ma is égető problémái az olasz nemzeti életnek.

[4] Mint ismeretes, a fasizmus hiánytalan tudományos definícióját később a Kommunista Internacionale VII. kongresszusán Dimitrov fogalmazta meg.

Az Olasz Kommunista Pártnak ma is harcolnia kell az elavult gazdasági struktúra felszámolásáért; a belső ellentmondások ma is fennállnak a félfeudális nagybirtok és a kapitalista mezőgazdaság között; az iparilag fejlett Észak-Olaszország és az elmaradt déli rész között. Ez utóbbit — az olasz nemzeti fejlődés és a proletárforradalom számára oly lényeges kérdést — a kommunisták tárták fel, elsősorban Gramsci.[5] A délolasz probléma ma a köztudatban általánosan ismert kulcskérdés, melyet nemzetközi fórumokon is tárgyalnak. Nemrég a francia Le Monde szentelt e kérdésnek cikk-sorozatot, amelyben többek között így ír: „Dél-Olaszország! De hiszen már Rómától 50 kmre délre kezdődik. Alighogy láthatatlan határát átlépjük, a nép életszínvonala 30—40 százalékkal, sőt ennél többel csökken. A termelés jelentéktelensége, a jövedelem szegénysége, a túl sűrű lakosság rosszul tápláltsága, a munkanélküliség — íme néhány vonása ennek a másik Olaszországnak, amely Szicíliára és Szardíniára is kiterjed... Egy másik világ ez, amely régtől fogva szenvedi a politikai, a gazdasági, a társadalmi és az erkölcsi elszigeteltséget..."

A kommunista párt tárta fel — Lenin tanításai nyomán — az olasz imperializmus jellegét is, az olasz nemzeti lét fejlődési

[5] 1926-ban írt, befejezetlen maradt cikkében Gramsci a délolaszországi helyzet forradalmasító jellegét és a majdani szocialista forradalomban való szerepét fejtegette. Azt akarjuk, írta, hogy a földhöziuttatás „a két szövetséges osztály forradalmi akciójával, a munkásosztály vezetésével valósuljon meg" (Rinascita, 1945. febr.)

Digitized by Google

problémáit, és munkálta ki azok megoldásának módját. Ennek eredményei tükröződnek a felszabadulás után elfogadott olasz alkotmányban, melynek kialakítására a kommunisták azzal szereztek befolyást, hogy pártjuk a fasizmus évtizedeiben, a második világháborúban és az ellenállási harcokban a *legnemzetibb* pártnak bizonyult. A kommunista párt a nemzetet érintő minden kérdésben, mindenkor világosan foglalt állást és magatartását elméletileg is, politikailag is mindenkor meg tudta indokolni a tömegek előtt. Ennek köszönhető, hogy a tömegek egyre jobban megértették a kommunistákat. Míg például Mussolini abesszíniai hadjáratával kapcsolatban még nagy illúziókat tápláltak, a köztársasági Spanyolország elleni intervenció már mélyen népszerűtlen volt, sőt a fasiszták egy része is ellenezte. Amikor pedig Mussolini belerántotta Olaszországot a német fasizmus oldalán a második világháborúba, a nép mélyéről kezdték követelni a hitleri Németországgal való szakítást.

„A munkásosztály nemzetivé válik — mondja Togliatti elvtárs — amennyiben az imperializmus ellen küzd." (83. old.) Nemzetivé *egyetemes* értelemben, mert nemcsak saját hazája függetlenségét, hanem minden nemzet függetlenségét védi. Ebben az internacionalista szellemben harcolt az Olasz Kommunista Párt a háború és a fasizmus ellen, amely hazáját és más népek hazáját pusztította.

„A tömegeknek látniuk kellett, hogy a munkásosztály és pártja a nemzet megmentéséért küzd, azzal a hősiességgel, amely „méltó a risorgimento legjobb hagyományaihoz",

Igaz, voltak akik ezt a hősiességet hiábavaló áldozatnak vélték és még az illegális kommunista párt vezetésében is felmerült az a nézet, hogy e harcban elpazarlódnak a káderek. Mi — írja Togliatti — „a legélesebben reagáltunk és azokat — valóban csak kevesen voltak —, akik ezen a ponton engedtek, azonnal kitettük sorainkból... Nekünk mindenáron azt kellett hangsúlyoznunk, hogy még a zsarnoki rendszert megvalósító Olaszországban is van egy antagonisztikus erő, amelyet nem lehet eltüntetni, megfojtani, amelynek gyökerei mélyen nyúlnak a munkásosztályba és a népbe — amely biztos a maga jövőjében. Ez volt a helyzet megváltozásának és az eljövendő győzelemnek egyetlen komoly és hatékony záloga, amit a fasiszta barbárság alatt szenvedőknek és a demokrácia minden hívének adhattunk." (67. old.)

Senki sem vonhatja kétségbe, hogy a fasizmus bukását konkrétan a kommunisták munkája készítette elő. A munkásosztály törvényszerűen lett az egységes antifasiszta mozgalom vezetője, mert a munkásosztály a reakciós burzsoá erők *objektív történelmi ellenlábasa.* A munkásosztály és az egységes antifasiszta mozgalom élén a kommunista párt mutatott perspektívát, tanította — a tömegek tapasztalatára támaszkodva —, hogy a harc reális perspektívája csak a szocializmus lehet.

Az Olasz Kommunista Párt a mozgalom évtizedei folyamán egyetlen elvi-eszmei álláspontot sem kényszerült feladni, de igen nagy politikai hozzáértésre volt szükség ahhoz, hogy akcióit a történelem követelményeihez, a mindenkori társadalmi és politi-

Digitized by Google

kai ellentétekhez és a tömegek fejlődéséhez alkalmazza. Egységfront és népfront — ezek voltak fő jelszavai, akcióinak szervezeti formái.

Togliatti elvtárs könyvének egyik legérdekesebb része az, amelyben az egységpolitika eszközeinek formáit és a demokrácia fogalmának fejlődését magyarázza.

Minthogy az olasz kommunistáknak már röviddel pártjuk megalakulása után a fasizmus súlyos körülményei között kellett dolgozniok, szükségessé vált a demokrácia problémájának tisztázása. Meg kellett válaszolni a kérdést: hogy abban a történelmi korszakban, amelyben már a szocialista forradalom van napirenden, lehet-e — és hogyan lehet — harcolni a demokratikus szabadságjogokért, melyekért a polgári forradalom harcolt és melyeket a fasizmus megsemmisített. A párt különböző sematikus felfogások legyőzésével a leninista irányvonalat választotta, amely a szocialista forradalmat a polgári demokratikus forradalom továbbfejlesztéseként fogja fel. De mint Togliatti elvtárs máshelyütt mondotta: a kommunisták „sokkal inkább a tényleges harcban, mint a vitákban oldották meg a demokratikus szabadságjogok visszaállításáért és a szocializmusért folytatott harc arányának problémáját".[6] Elsősorban a munkásosztályt, mellette a paraszti tömegeket mozgósította, továbbá a Délvidék kisemmizett lakosságát, a kisembereket, az értelmiséget — mindazokat, akiket a fasizmus sújtott. Ezzel a *széles táborral küzdött az olasz proletariátus a fasizmus ellen, a demokratikus jogokért.*

Hosszú éveken át, kivált a Komintern VII. kongresszusa után, magyarázta a kommunista párt a demokrácia kiszélesítésének lehetőségét és szükségességét. Megmagyarázta az összefüggést az olasz kapitalizmus gazdasági és társadalmi szerkezete és a fasizmus között. A párt nem titkolta a munkásosztály szövetségesei előtt, hogy ezt a gazdasági és társadalmi szerkezetet strukturális reformokkal kell átalakítani. Így az egységpolitika magában foglalta a demokráciának új felfogását, mely nem csupán a parlamentáris formákra, hanem a nemzeti élet gazdasági és politikai lényegére vonatkozik, szervezetének átalakítására irányul. A párt kialakította a *haladó demokrácia* fogalmát, amely nem stagnálhat, amelynek továbbfejlesztéséért szüntelen harc folyik. Ez a harc parlamenti és parlamenten kívüli akciók váltakozása, aszerint, hogy milyen a reakció ellenállása, milyenek e küzdelem belső és nemzetközi körülményei.

Az akcióegység és a népi egységfront kérdéseinek kidolgozásával — így a katolikus tömegekkel való kapcsolatok, a szakszervezeti egység, a Szocialista Párttal való együttműködés számos taktikai és stratégiai feladatának elvi kimunkálásával —, a sajátos olaszországi tapasztalatok elméleti általánosításával az OKP jelentősen hozzájárult a forradalmi proletariátus ideológiai kincsestárának gazdagításához.

Az akcióegység politikai gyakorlatában az OKP a dolgozó nép nagy tanítómesterének bizonyult. Vezetésével az olasz dolgozók

[6] Togliatti: Lenin és az Olasz Kommunista Párt. Rinascita, 1960. május.

Digitized by Google

nem egy győzelmet arattak, a fasizmus elleni első tömegakcióktól kezdve a csaló választási törvény megbuktatásáig, vagy a legutóbbi maszkodó Tambroni-kormány megbuktatásáig, vagy a legutóbbi szardíniai bányászsztrájkig, amelyben a bányászok 24 napi megszállással és hősies éhségsztrájkkal vívták ki követeléseik teljesítését.

A kommunista párt tekintélye évről évre nőtt, bár a reakció változatlanul az *antikommunizmusra* építette belpolitikáját. Az antikommunizmus félszámolása „nem pártkövetelés, hanem szükséges feltétele annak, hogy az országban megújhodjék a demokrácia..."[7] A kommunista párt nélkül az olasz politikai élet elképzelhetetlen, mert ez a párt a nép alapvető érdekeit képviseli és a nemzet jövőjének hordozója. Ez az, ami Togliatti elvtárs könyvéből a legvilágosabban kidomborodik.

A mű kiadása magyar nyelven igen hasznos volt, sajnálatos csupán, hogy a fordítás nem kielégítő, sőt nem egy értelmi hiba is belecsúszott. Az olasz munkásmozgalom tanulmányozásához e könyv nélkülözhetetlen. Szerzője — bár munkája tudományos jellegű — az olvasó érzelmeit is megragadja, különösen ott, ahol az olasz munkásosztály áldozatairól és ahol Antonio Gramsciról szól.

Togliatti elvtárs, akinek oly nagy szerepe volt az olasz és a nemzetközi munkásmozgalomban, szinte túlzott szerénységgel kerül minden saját személyére való hivatkozást. *Gramscit* helyezi minden elméleti és forradalmi gyakorlati munkájuk kútfőjéhez, az ő politikai előrelátását, az Ordine Nouvo[8]-ban kifejtett sokoldalú munkáját, a torinói mozgalomban betöltött forradalmi vezető szerepét méltatja.

Gramscinak a Dél kérdéséről írt tanulmányait Togliatti elvtárs „a modern politikai gondolkodás remekének" nevezi. Bár kezdettől fogva együtt harcoltak, Togliatti mégis Gramscit tartja az első olasz marxistának, „korunk egyik legeredetibb és legnagyobb olasz gondolkodójának" és az olasz proletariátus leninista pártjának megteremtését elsősorban neki tulajdonítja. De könyve mégis Gramsci mellé állítja Togliattit és új bizonysága annak, hogy nagy harcostársa művének hű folytatója.

Komját Irén

[7] Az OKP IX. kongresszusának tézisei. Az OKP bulletinje 1959. 11-es szám. 146. old. (franciául)

[8] Az „Ordine Nuovo" („Új rend") című hetilap 1919 május 1-től 1920 végéig jelent meg Torinóban, mint a gyári tanácsok mozgalmának lapja.

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Az „Olcsó Könyvtár" 300. kötete

„Himnusz az emberhez" címmel jelentek meg Juhász Gyula válogatott versei az Olcsó Könyvtár 300-ik ünnepi jubileális kiadványaként. S ha sok is napjainkban az emlékezetes évforduló, a dátumhoz kötött esemény, e háromszázas szám mellett mégsem szabad szó nélkül elmenni. Nem, mert az elmúlt tizenöt esztendő, a kultúrforradalom egyik legkomolyabb, legfontosabb mérföldkövét jelzi.

Olcsó könyvek mindig voltak. A burzsoá rend legnagyobbrészt rossz ponyva-kultúrával akarta a tömegek gondolkodó képességét, a minden emberben meglevő olvasási igényt kielégíteni.

Tizenhét millió 159 ezer 700 kötet! Kereken ennyi az Olcsó Könyvtár eddig megjelent háromszáz kötetének összes példányszáma. Nyolcvanezer példány fogyott el Stendhal: Pármai Kolostor című remekéből. Nyolcvanezer Jókai Mór: Janicsárok végnapjai-ból, 63 ezer Mikszáth Kálmán: Fekete város-ából. Megvásároltak 100 ezer kötetet A dzsungel könyvé-ből, 77 ezret A párizsi Notré Dame-ból, 82 500 példányt a Svejkből. Tersánszky Kakukk Marci-ja 54 ezer, Mark Twain Lóvátett város-a százezer, Arany János Toldi-trilógiája 120 ezer, Jack London Éneklő kutyá-ja 120 ezer, Dumas Három testőr-e 96 ezer, Ilf-Petrov Tizenkét szék-e 52 ezer példányban került olcsó kiadásba a mai Magyarországon.

Szólni kell a ritkábban szereplő, jelentős Kincses Könyvek sorozatáról, az Olcsó Könyvtár falusi változatáról is. Ezeket a szépen illusztrált, az Olcsó Könyvtárnál nagyobb formátumú, több színű borítékkal díszített kiadványokat megkedvelte, igényli, várja a falvak, a tanyák öregje-fiatalja. A kalendárium, a Szív-naptár, a Sobri Jóska egykori hívei ma már az igazi mesemondók szavára hallgatnak. A Szövetkezeti Könyvterjesztő 1957 óta havonként megjelenő köteteiből három év alatt összesen egy és félmillió talált gazdát. Az Olcsó Könyvtár, a Kincses Könyvek szerzői, Dickens és Gogol, Tolsztoj és Dosztojevszkij, Csehov és Howard Fast, Nagy Lajos és Kosztolányi, Illyés Gyula és Illés Béla és a többiek sikere mindmind a helyes, az ízlésfejlesztő, nevelőerejű kultúrpolitika mellett tesznek hitet. Minden megvásárolt kötet bizonyítja, hogy a szocialista állam az élet minden megnyilvánulásában többet ad: a nemesebbre neveli polgárait.

Hosszú volt az út az Olcsó Könyvtár első kötetétől, Jókai Cigánybáró-jától a háromszázadik népszerű kiadványig. A Juhász Gyula-antológia, a költő válogatott verseinek gyűjteménye méltó az ünnepi alkalomra. Méltóképpen reprezentálja — József Attila szavaival, ki tanítómesterének vallotta a szegedi, szomorú rímfaragót — az igehozót, ki nagyobb, mint száz Napóleon! Megismerheti az Olcsó Könyvtár publikuma a teljes Juhász Gyula-képet. Az örökszép, tisztaszavú Anna-verseken túl a példamutató életű költőt. S — noha Juhász Gyula nem volt szocialista — az ellenforradalom sötét éveiben keményen, becsülettel kitartott az emberség mellett, hitt az emberben. „Szeretlek nép, munkás és szenvedő, Te vagy reménységem óriási tornya." A munkát dicsérte, „az élet anyját: kitől jövendő győzelmünk ered..." Világosan tudta, jövendölte a mi korunkat, ahol — így hirdette — „nem boldogul más, csak aki alkot, aki munkás!"

Juhász Gyula újabb 40 ezer ol-

Digitized by Google

vasára talál, eljut mindazokhoz, akiket szeretett, akikhez szólt, akikért élt. Juhász Gyula népszerű olvasmány lett: az Olcsó Könyvtár — a „drága nép" költője. L. M.

Ortutay Gyula:

Írók, népek, századok

(Magvető Kiadó)

Éppen egy negyedszázad munkájáról, harcairól, tapasztalatairól — ahogy a szerző írja, meredek útjáról — valló tanulmányokat, esszéket, emlékezéseket gyűjtött egybe Ortutay Gyula e vaskos kötetben. Utólagos korrekció nélkül emelte ki huszonöt esztendő terméséből ezeket az írásokat — ahogy a kötet bevezetőjében szerényen mondja: „kísérleteket, vázlatokat". Egyik célja éppen bizonyságot tenni arról, hogy „a két világháború közt s a felszabadulás után értelmiségünk egy része hogyan kereste a feleletet a kor feladta kérdésekre, hogyan tévedett, tétovázott, s hogyan kényszerítette maga a magyar valóság, hogy rátaláljon az igaz, a marxista feleletre". Ezért találunk a kötetben olyan írásokat is, amelyek egyes kitételei fölött elhaladt az idő. Ám ezek is hozzátartoznak nemcsak Ortutay, hanem — mondhatni — az egész „humán" értelmiség önvallomásához.

A kötet legrégibb írásának, a nagy Tömörkény-tanulmánynak frazeológiáján helyenként meglátszik annak a légkörnek a nyomása, amelyben született. Így is úttörő munkát végzett a fiatal kutató. Elsősorban azzal, hogy hangsúlyozta Tömörkény reális parasztlátását. „Semmi illúzió, semmi önámítás, polgári önmegnyugtatás" — írta Tömörkényről a fiatal Ortutay, szétpukkasztva a szegedi sajátosságokat mitizáló provincializmust. Az igazi Szegedhez, e város nemes hagyományaihoz, társadalmilag konkretizált szelleméhez azonban mind a mai napig kötődik. Nemrégiben írott Radnóti- és Sík Sándor-esszéiben, s a Mészöly Gedeonról szóló emlékezésben is nem egyszerűen szegedi diákéveit, hanem Szeged haladó tradícióit idézi.

A kötet gazdag anyagában érdekes dokumentumokat olvashatunk a népi és urbánus írók összeütközéséről a Márciusi Front előtti időkből, esszéket a paraszti kultúra és az emberi műveltség viszonyáról, a magyar népi kultúra és a szomszéd népek kultúrájának közös vonásairól. *Nem „melléktermékei" ezek a szerző jelentős folklorista munkásságának, hanem kiegészítői.* Szekfű Gyuláról szóló írása értékes vázlat a magyar értelmiség történetének egyik fontos fejezetéhez. A Leninről szóló cikk — többek között — Lenin és Gorkij viszonyát elemezve fogalmazza meg azt a lenini magatartást, amelynek megvalósítására 1956 után művelődéspolitikánk törekszik. „Lenin minden értékes irodalmi, művészi, tudományos alkotást a legnagyobb örömmel fogadott — írja — tisztelte alkotóit, lehetett az természettudós, költő, nyelvész, munkás. De a legnagyobb alkotóval is kérlelhetetlen volt a kommunista ideológia, politika dolgában. Semmi ingadozásnak, semmi hazug mítosznak, filozófiának, semmi kispolgári érzelgősségnek, alantasságnak nem engedett..." Ortutay Gyula — mint nem csupán e Lenin-cikke, hanem az „Írók, népek, századok" egész elvi és erkölcsi summázata is bizonyítja — harcos pályája során eljutott a szeretetet és kérlelhetetlenséget egybekapcsoló lenini normák igenléséig.

—l. —r.

Sz. Obrazcov:

A kínai színház

(Gondolat Kiadó)

Obrazcov, aki nem csupán saját világhíres bábui között, de a színjátszás minden ágában kitűnő és nagymúltú szakember, szerény óvással kezdi munkáját. Nem ígér teljességet, hiánytalan ismertetést és

Digitized by Google

elemzést — noha dús tapasztalatok alapján ír a kínai színházról. A hatalmas országban tevékenykedő együttesek száma olv valószínűtlenül nagy, a színjátszás módja, jellege oly rendkívülien változatos, hogy csakugyan: a teljesség igényével talán még egy tízkötetes mű sem léphetne fel. És mégis, ez a mű is a kerek egész benyomását kelti az olvasóban.

A kínai színház évezredes hagyományokból táplálkozik. Politikai, gazdasági, vallási elnyomás nehezedhetett a népre, egyéniség-nyomorító törvények, szabályok köthették gúzsba — a játék örömét azonban megőrizte. S mert abban erkölcsi meggyőződése, legjobb képességei és szabadságra törő vágyai nyilvánultak meg, azért forrhatott össze szervesen az új Kína színházművészete a régivel.

Színi elemekből álló játékokra bármely ünnep, felvonulás jó alkalom Kínában. S ha úgy adódik, tekintélyes öregek éppoly készségesen szerepet vállalnak benne, mint a a fiatalok és a gyerekek. A játék a vérükben van, így a hivatásos társulatok előadásainak minden finomságát értik, minden árnyalatát élvezik. A klasszikus dráma elevenen kapcsolódik mai életükhöz. A műértők tömegei bámulatot ébresztenek az európai nézőben. Hiszen még az olyan kimagasló művész és színháztudós, mint Obrazcov is arról panaszkodik eleinte, hogy bizonyos összefüggések, bizonyos vonatkozások homályosak előtte. A kínai színház kifejezésmódja, formanyelve gyökeresen eltér ugyanis az európaitól. S a szerző sikeresen teljesíti azután nehéz feladatát: megismerteti, közelünkbe hozza, láttatja az igen fejlett, bonyolultan sokrétű, távoli színházkultúrát.

Egészen a legújabb időkig a legtöbb drámának nincs megnevezett szerzője. Leggyakrabban legendák, olykor regények nyomán kerültek színpadra és számos színész-nemzedék egymásra halmozódó munkáját őrzik. Az alap-téma, az eszmei tartalom, a fő konfliktus rendszerint azonos marad, de a történet felépítése, kifejtése és számos epizódja változó, aszerint, hogy melyik társulat adja elő.

A klasszikus kínai drámát Európában sokáig operának tekintették, holott a megjelölés nagyon is pontatlan. Ez a dráma prózai beszédet, éneket, zenét, táncot, sőt akrobatikát együttesen alkalmaz. Továbbá pantomim-nyelvet is használ, azaz: mondanivalójának egy részét néma gesztussal fejezi ki. Díszletre és kellékre csak elvétve szorul, a folyón való átkelést víz és csónak nélkül — a lovaglást ló nélkül érzékelteti, pusztán a színészi játék segítségével. Így a tér-változások ábrázolására és az idő-múlás jelzésére több lehetőséggel rendelkezik, mint a legmodernebb film. A színészek, mindnyájan, igen gondos képzés, hosszas előkészítés után kerülnek a színpadra. Legapróbb mozdulatuk is kidolgozott és tökéletes illúziót kelt. A valóság művészi kifejezésének, de nem naturalista másolásának értelmében.

Obrazcov megismertet a legnépszerűbb drámák cselekményével, a kínai színpad jelkép-rendszerével, az előadás minden mozzanatában érvényesülő ritmus törvényeivel, a báb- és árny-játékokkal és a kínai színházkultúra még sok egyéb, izgalmasan érdekes összetevőjével. A népi eredetet különleges figyelemmel követi nyomon és a népi sajátságokat különleges szeretettel tárja fel.

Végül, de távlatai miatt elsősorban: a mai kínai drámát elemzi. Tartalmának forradalmiságát, formájának közeledését az európaihoz. Az ott játszott orosz és szovjet művek, Ibsen, Shaw és más nyugati alkotók hatását. Beszél a temérdek és egyre gyarapodó színjátszó csoportról. Mindenről érdekesen, személyes élményektől fűtötten, a vérbeli színházművész hangján.

A Gondolat Könyvkiadó Siklósi Mihály jó fordításában, válogatottan ízléses külsővel, sok, kitűnő képanyaggal bocsátotta közre Obrazcov hézagpótló írását.

L. A.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

Сила исторической правды — — — — — — — — — — — — 1
ИШТВАН ДОВИ: Кооперативная демократия и кооперативное крестьянство — — — — — — — — — — — — — — 9
ШАНДОР СЕРЕНИ: Идейно-политическое развитие нашей интеллигенции — — — — — — — — — — — — — — 32
ХЕЙНЦ ВАХОВИЦ: Сельское хозяйство Германской Демократической Республики по пути к социализму — — — — — — — — 50

ОБЗОР

Историко-литературные исследования в Румынской Народной Республике (СИЛЬВИАН ЙОСИФЕСКУ) — — — — — — — — — 65

ДИСКУССИЯ

К тезисам школьной реформы (ЙОЖЕФ САРКА, ЙОЖЕФ БЕНЦЕДИ, ДЬЮЛА ФЕХЕРВАРИ, ТИБОР ЭРДЕЙ-ГРУЗ, ДЬЮЛА ОРТУТАЙ, Я. БУГАР, ШАНДОР ЖАРНОЦАЙ) — — — — — — — — — — 77

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Конго в кольце империалистических интриг (А. ДЕ КОНИНК) — — 100

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Енё Ландлер: Избранные выступления и сочинения (МАГДА АРАНЁШИ) — — — — — — — — — — 110
П. Тольятти: Итальянская Коммунистическая Партия (ИРЕН КОМЬЯТ) — — — — — — — — — — — 117

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

Kraft der historischen Wahrheit — — — — — — — — — — 1
ISTVÁN DOBI: Genossenschaftsdemokratie und Genossenschaftsbauernschaft — — — — — — — — — — — — 9
SÁNDOR SZERENYI: Die ideologische und politische Entwicklung der Intellektuellen — — — — — — — — — — — — 32
HEINZ WACHOWITZ: Die Landwirtschaft der DDR auf dem Wege des Sozialismus — — — — — — — — — — — — 50

RUNDSCHAU

Literaturhistorische Forschung in der Rumänischen Volksrepublik (SILVIAN JOSIFESCU) — — — — — — — — — — 65

MEINUNGSAUSTAUSCH

Diskussionsbeiträge zu den Thesen der Schulreform (JOZSEF SZARKA, JOZSEF BENCZEDY, GYULA FEHÉRVARI, TIBOR ERDEY-GRUZ, GYULA ORTUTAY, FRAU JANOS BUGAR, SANDOR ZSARNOCZAI) — — — — — 77

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Kongo im Netz der Intrigen des Imperialismus (A. DE CONINCK) — 100

BUCHBESPRECHUNGEN

Jenő Landler: Ausgewählte Reden und Artikel (MAGDA ARANYOSSI) 110
Palmiro Togliatti: Die Kommunistische Partei Italiens (IRÉN KOMJÁT) 117

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

Digitized by Google

SOMMAIRE

Force de la vérité historique — — — — — — — — — — 1
ISTVÁN DOBI: La démocratie dans les cooperatives agricoles et les paysans-membres — — — — — — — — — — — — 9
SÁNDOR SZERÉNYI: Le développement politique et idéologique de nos intellectuels — — — — — — — — — — — — 32
HEINZ WACHOWITZ: L'agriculture de la République Démocratique Allemande sur la voie du socialisme — — — — — — — 50

REVUE

Recherches d'histoire de littérature dans la République Populaire Roumaine (SILVIAN JOSIFESCO) — — — — — — — 65

ÉCHANGE D'IDÉES

Opinions sur la réforme de l'enseignement (JÓZSEF SZARKA, JÓZSEF BENCZÉDY, GYULA FEHÉRVÁRI, TIBOR ERDEY-GRUZ, GYULA ORTUTAY, MME JÁNOS BUGÁR, SÁNDOR ZSARNÓCZAI) — — — — — 77

REVUE INTERNATIONALE

Le Congo dans le circle des intrigues impérialistes (A. DE CONINCK) 100

COMPTS RENDUS

Jenő Landler: Discours et articles choisis (MAGDA ARANYOSSI) — 110
Palmiro Togliatti: Le Parti Communiste Italien (IRÉN KOMJÁT) — 117

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS

CONTENTS

The Might of Historical Truth — — — — — — — — — — 1
ISTVÁN DOBI: Cooperative Democracy and the Cooperative Peasantry — — — — — — — — — — — — — — 9
SÁNDOR SZERÉNYI: Ideological-Political Development of our Intellectuals — — — — — — — — — — — — — 32
HEINZ WACHOWITZ: Agriculture on the Socialist Path in the German Democratic Republic — — — — — — — — — 50

REVIEWS

Research in the History of Literature in the Rumanian People's Republic (SILVIAN JOSIFESCU) — — — — — — — — 65

INTERCHANGE OF IDEAS

Contributions to the Thesis on the School Reform (JÓZSEF SZARKA, JÓZSEF BENCZÉDY, GYULA FEHÉRVÁRI, TIBOR ERDEY-GRUZ, GYULA ORTUTAY, Mrs. JÁNOS BUGÁR, SÁNDOR ZSARNÓCZAI) — — — — — — — 77

INTERNATIONAL REVIEW

Congo Ensnared by Imperialist Intrigue (A. DE CONINCK) — — — 100

BOOK REVIEWS

Selected Speeches and Writings of Jenő Landler (MAGDA ARANYOSSI) — — — — — — — — — — 110
The Communist Party of Italy, by P. Togliatti (IRÉN KOMJÁT) — 117

NOTES ON NEW PUBLICATIONS

Digitized by Google

E SZÁM SZERZŐI:

DOBI ISTVÁN; az Elnöki Tanács elnöke, az MSZMP Központi Bizottságának tagja; **SZERÉNYI SÁNDOR:** az MSZMP Központi Bizottsága tudományos és kulturális osztályának helyettes vezetője, a Központi Bizottság tagja; **HEINZ WACHOWITZ:** a Német Szocialista Egységpárt Pártfőiskolájának tanára; **SILVIAN JOSIFESCU:** a Bukaresti egyetem tanára, irodalomkritikus; **A. DE CONINCK:** a Belga Kommunista Párt titkára; **ARANYOSSI MAGDA:** párttörténész; **KOMJÁT IRÉN:** a Társadalmi Szemle felelős szerkesztője.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

11

XV. ÉVFOLYAM 1960 NOVEMBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

KÖZLEMÉNY az MSZMP Központi Bizottságának a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről 1960. október 29-én hozott határozatáról — — — — — — — — — — — 1

HÁY LÁSZLÓ: Imperialista ellentétek a Közös Piac táján — — — 10

DR. GERŐ ISTVÁN: A termelés szervezésének tökéletesítése az építőiparban — — — — — — — — — — — — — — — — 27

SIPOS JÁNOS: A revizionizmus és a „szocialista spontaneitás" elmélete 41

DR. KÁDÁR MIKLOS: A szovjet büntetőpolitika a kommunizmus küszöbén — — — — — — — — — — — — — — — — 59

NEMZETKÖZI SZEMLE

A spanyol nép harca a fasiszta „stabilizációs terv" ellen (FELIPE ARCONADA) — — — — — — — — — — — 71

A válság okai és kimenetelének perspektivái Japánban (POLITISZ JANISZ) — — — — — — — — — — — — 79

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenye (AVAR JÁNOS) — — — — — — — — — — — — — 89

A politikai szatirikus rajzról (BORTNYIK SÁNDOR) — — — — — 99

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyed évre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066 vagy átutalás a MNB. 47. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. november 11.

Megjelent 33 500 példányban Felelős kiadó: Vass Henrik

609101/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. XI. SZ. BUDAPEST 1960. NOVEMBER HÓ

Közlemény

a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről 1960. október 29-én hozott határozatáról

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1960 október 28—29-én a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről tanácskozott. Beható vita után határozatot hozott, amelyben többek között megállapítja:

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének eredményeképpen jelenleg — az állami gazdaságok szántóterületével együtt — az ország szántóterületének 75 százaléka a szocialista nagyüzemek kezelésében van. Helyes volt, hogy az 1960. február 12-i határozat után az erőket a tömeges számszerű fejlesztésről a megszilárdításra csoportosítottuk át. Az idén a régi termelőszövetkezetek mellett az újak többsége is megfelelően végezte el az időszerű mezőgazdasági munkákat.

A termelőszövetkezetek szervezeti, gazdasági és politikai helyzetét az alábbiak jellemzik:

1. A termelőszövetkezetekben általában emelkedett a vezetés színvonala, fejlődött a szövetkezeti demokrácia, javult a munkaszervezés és erősödött a munkafegyelem.

a) A vezetőségekbe választott volt szegény- és középparasztok többsége megfelel feladatának. Segítette a vezetés megszilárdulását a káderátcsoportosítás is, amelynek során 1959. január 1-től mintegy 5000 szakember és pártmunkás került a termelőszövetkezetekbe.

b) A termelőszövetkezetek — néhány kivételtől eltekintve — kialakították a brigádokat és munkacsapatokat. Ez hozzájárult a munkaerő szervezettebb hasznosításához és a szövetkezeti tagokat, valamint családtagjaikat a közös munkában való részvételre ösztönözte.

Digitized by Google

A megszilárdulást kedvezően befolyásolta a munkaegység-rendszert továbbfejlesztő, a tagok közvetlen anyagi érdekeltségét növelő különböző jövedelemelosztási módszerek alkalmazása. A munkafegyelem megszilárdulását segítette, hogy a termelőszövetkezetek mintegy 80 százalékában negyedévenként vagy havonként munkaegység-előleget fizetnek.

c) Az idős, munkaképtelen termelőszövetkezeti tagoknak fizetett öregségi, illetve munkaképtelenségi havi járadék igen kedvező politikai hatást váltott ki a dolgozó parasztok körében.

d) A tapasztalatok szerint helyes volt a Politikai Bizottság március 8-i határozata, amelyet a túlzottan nagy termelőszövetkezetek létrehozásáról, a kis szövetkezetek megalapozatlan egyesítéséről hozott. A kisebb szövetkezetekben ugyanis — fejlődésünk jelenlegi szakaszán — az új szövetkezeti vezetők és tagok jobban át tudják tekinteni a gazdálkodást, könnyebb a munka szervezése, a nyilvántartás, és eredményesebben be lehet vonni a tagságot a közös ügyekbe.

2. A termelőszövetkezeti pártszervezetek ebben az évben tovább erősödtek és egyre inkább betöltik szerepüket. Javult a tanácsok és a falusi tömegszervezetek munkája is.

a) Jelenleg a termelőszövetkezetek 86,4 százalékában van pártszervezet. A pártszervezetek tagjai az alapvető politikai és gazdasági kérdésekben egységesek, túlnyomó többségük példamutatóan vesz részt a közös munkában. A pártszervezeteknek jelentős szerepe van abban, hogy a termelőszövetkezetekben a tagság hangulata általában bizakodó és enyhült a volt szegény- és középparasztok, a régi és új szövetkezeti tagok közötti ellentét. A pártszervezetek munkája elősegítette, hogy a termelőszövetkezetek nagy részében az időszerű mezőgazdasági munkákat időben elvégezték.

b) A termelőszövetkezetekben működő KISZ-szervezetek a pártszervezetek segítségével eredményeket értek el a parasztfiatalok munkára mozgósítása és faluról való elvándorlásuk csökkentése terén.

A nők a tavalyinál nagyobb számban vesznek részt a termelőszövetkezetek közös munkájában. A nőtanácsok a felvilágosító munka mellett ezt elősegítették azzal is, hogy napközi otthonok létesítését, a közös étkeztetések megszervezését kezdeményezték.

A termelőszövetkezetek megszilárdításában figyelemre méltó segítséget nyújtanak a Hazafias Népfront-bizottságok és a földművesszövetkezetek.

c) Állami szerveink, különösen a tanácsok, főként a számszerű fejlesztés és az új termelőszövetkezetek közös gazdálkodásának megszervezése időszakában, jó munkát végeztek.

3. A patronáló ipari és mezőgazdasági üzemek és intézmények — különösen az állami-, a kísérleti- és a tangazdaságok, a régebbi,

Digitized by Google

megerősödött termelőszövetkezetek és földművesszövetkezetek — sokoldalú támogatást nyújtanak a termelőszövetkezeteknek az üzemtervek készítésében, a munkaszervezet kialakításában és a korszerű gazdálkodás módszereinek megismerésében.

4. Az ellenséges elemek különböző rémhírek terjesztésével, a nemzetközi helyzet félremagyarázásával, meghamisításával, a termelőszövetkezeteken belüli zavarkeltéssel, egyes problémák felnagyításával igyekeznek megnehezíteni a termelőszövetkezetek megszilárdítását, nyugtalanítani parasztságunkat. Párt- és állami szerveink általában eredményes munkát végeznek az ellenséges próbálkozások leleplezésére és visszaszorítására.

5. Az állam ez évben is sokoldalú — a tervezettnél nagyobbarányú — anyagi támogatást nyújtott a termelőszövetkezeteknek. Ez hozzájárult ahhoz, hogy a termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésével egyidőben emelkedett a szövetkezeti gazdaságok termelése és árutermelése, elsősorban a növénytermesztésben.

a) Tovább javult a szövetkezeti gazdaságok vetésszerkezete. Növekedett a kukorica-, a burgonya- és a zöldségtermő területek aránya. A jól gazdálkodó termelőszövetkezetek termésátlagai elérik az állami gazdaságokét, de a többieké is meghaladja az egyéni gazdaságokét.

b) A termelőszövetkezetek állatállománya is fejlődött. A közös szarvasmarha- és kocaállomány év végére előreláthatólag eléri a tervezett létszámot.

c) A termelőszövetkezetek közös termésük egyre nagyobb részét értékesítik az állami felvásárló szervek útján. Ebben az évben 1 kat. hold kenyérgabona vetésterületről 371,5 kg-t adtak az országnak; ugyanakkor az egyéni termelők csak 135,4 kg-ot. A termelőszövetkezetek részesedése a növénytermelési szerződésekből a múlt évi 40,5 százalékról 81 százalékra növekedett.

6. A termelőszövetkezetek többségének gazdasági és pénzügyi helyzete kielégítő. Egyre jobban kihasználják a nagyüzemi lehetőségeket. Ennek és az állami segítség felhasználásának eredményeként — a korábbi évekhez képest — gyorsabb ütemű a megszilárdulás. Örvendetes, hogy az építkezéseknél túlsúlyba került az egyszerűbb, olcsóbb, házilagos építkezés. Az egyszerűbb építkezéseknél egy-egy állatférőhely átlagos építési költsége a tavalyihoz viszonyítva 25—30 százalékkal csökkent.

A gépállomások a termelőszövetkezeti mozgalom nagyobbarányú számszerű fejlődésének időszakában, különösen a kezdő termelőszövetkezeteknek nyújtanak jelentékeny segítséget. Ebben az évben jelentősen növekedett a termelőszövetkezetek gépvásárlása.

Digitized by Google

II

A mezőgazdaság fejlődése, a termelés és árutermelés színvonalának növekedése elsősorban a termelőszövetkezetek további politikai, szervezeti és gazdasági megszilárdításától függ. A megszilárdítás változatlanul termelőszövetkezeti mozgalmunk továbbfejlődésének fő feladata.

1. A termelőszövetkezetek megerősítése érdekében tovább kell javítani a politikai munka színvonalát. Ebben a fő feladat a pártszervezetekre hárul. A megyei és járási pártbizottságok és termelőszövetkezeti pártszervezetek munkájukat a Politikai Bizottság 1960 április 12-i határozata értelmében végezzék:

a) Erősítsék állandóan a termelőszövetkezeti tagok egységét, értessék meg velük, hogy alapvető érdekeik azonosak. Küzdjenek a volt szegény- és középparasztok, továbbá a régi és új tagok között még meglévő ellentétek megszüntetéséért. Tudatosítsák, hogy a termelőszövetkezetekben a megbecsülés alapja a közös gazdaságban végzett fegyelmezett munka. Szilárdítsák a tagok és a vezetőség együttműködését. Harcoljanak a helytelen nézetek és az ellenséges megnyilvánulások ellen.

b) Tekintsék alapvető feladatuknak a szövetkezeti tagság mozgósítását a termelési, árutermelési tervek megvalósítására. Terjesszék a termelési színvonal emelését elősegítő korszerű, fejlettebb módszereket, eljárásokat. Küzdjenek a munkafegyelem megszilárdításáért, a közös vagyon növeléséért, védelméért. Termelőszövetkezeteinkben a közös gazdaság erőteljes fejlesztése a fő feladat, emellett azonban törődni kell a háztáji gazdasággal is. Párt- és állami szerveink számos helyen még mindig nem tesznek megfelelő erőfeszítéseket a háztáji gazdaságok árutermelési lehetőségeinek kihasználására. A termelőszövetkezetek vezetői sem adnak ehhez mindenütt kellő segítséget. Mindez arra mutat: sokan nem értik, hogy a népgazdaságnak, a közös gazdaság árutermelésének fejlesztése mellett, nélkülözhetetlen szüksége van a háztáji gazdaságok árutermelésére is. Pártszervezeteink értessék meg a tagsággal a közösben és a háztájiban szükségessé vált különféle átmeneti intézkedések lényegét, célját és mozgósítsák a szövetkezeti parasztságot azok eredményes alkalmazására.

c) A megyei, a járási és a városi pártbizottságok, továbbá a patronáló üzemek pártszervezetei elsősorban a kistaglétszámú, gyengébb pártszervezeteket segítsék. Gondoskodjanak a párttitkárok, vezetőségi tagok és a párttagok rendszeres politikai képzéséről és tájékoztatásáról. A termelőszövetkezetekben folyó pártoktatás jól bevált formáját, a tanfolyamos oktatást szélesíteni kell.

d) A termelőszövetkezetek megszilárdítását tegyék valójában közüggyé, konkrét feladatokkal bízzák meg a KISZ-t, a Nőtanácsot

Digitized by Google

és a Hazafias Népfrontot, valamint a földművesszövetkezeteket.

2. A termelőszövetkezetek megszilárdítása érdekében emelni kell a gazdasági vezetés színvonalát. Ezt elsősorban a vezetők állandósításával, szakmai képzettségük fokozásával, valamint további káderátcsoportosítással kell elérni. Meg kell akadályozni a termelőszövetkezeti vezetők indokolatlan leváltását.

Az eddigi tapasztalatok felhasználásával a tél folyamán valamennyi termelőszövetkezeti elnök és szakvezető továbbképzése céljából két-háromhetes — esetleg hosszabb időtartamú — tanfolyamokat kell szervezni. A termelőszövetkezeti tagok szakmai tudásának, általános műveltségének és politikai ismereteinek gyarapítására a téli hónapokat kell kihasználni. Az ezüstkalászos és szakmunkásképző tanfolyamokon kívül minden termelőszövetkezetben ismeretterjesztő előadásokat, lehetőleg esti előadás-sorozatokat kell tartani.

3. A közös gazdaság megszilárdítása és fejlesztése érdekében, a szövetkezeti tagság politikai öntudata fokozásának mindennapos feladata mellett, gondot kell fordítani az anyagi érdekeltség helyes érvényesítésére. A jelenleginél is szélesebb körben szükséges alkalmazni a prémiummal kiegészített munkaegységrendszert. A Központi Bizottság továbbra is helyesnek tartja a munka szerinti elosztás szocialista elvének megfelelő egyéb jövedelemelosztási formák alkalmazását is. (Pl. a termelési eredménytől függő munkadíjazást, a végzett munka közvetlen pénzbeni elszámolását.)

A különböző jövedelemelosztási módszerek alkalmazásánál küzdeni kell az elvtelenség és a lazaságok ellen, olyan törekvések ellen, amelyek nem a termelés növeléséből, hanem csupán az osztásból indulnak ki. Biztosítani kell, hogy a premizálás alapja a reális terv legyen. A premizálás a termelés előbbrehaladását, mindenekelőtt a közös erősödését szolgálja, amellett segítse elő a családtagok nagyobb mérvű bekapcsolódását a közös munkába, s ösztönözzön jobb minőségű munkára. Ugyanakkor fel kell lépni a munkaegységrendszert továbbfejlesztő helyes módszerekkel kapcsolatban több helyen tapasztalható elzárkózással szemben is. Minden esetben a közgyűlés döntsön abban, hogy a jövedelemelosztás melyik formáját alkalmazzák.

Arra kell törekedni, hogy lehetőleg minden egyes termelőszövetkezet rendszeresen havonta fizessen előleget. Ennek feltételeit a gazdálkodás jó megszervezésével, az áruértékesítés fokozásával, a termelési szerződések rendszerének kiszélesítésével kell megteremteni. Ugyanakkor biztosítani kell, hogy a termelőszövetkezetek bevételeikből elsősorban kötelezettségeiket rendezzék, és csak a fennmaradó jövedelmet osszák ki részesedésként.

4. A termelőszövetkezetekben tovább kell erősíteni a szövetkezeti demokráciát, fokozni a tagok tevékeny közreműködését a

Digitized by Google

szövetkezeti élet és gazdálkodás kialakításában. Az eddiginél gondosabban kell előkészíteni és rendszeresen megtartani a közgyűléseket és a vezetőségi üléseket. Elő kell segíteni, hogy a választott bizottságok — ellenőrző, fegyelmi, szociális bizottságok — hatáskörüknek megfelelően működjenek.

Párt- és állami szerveink tartsák tiszteletben a szövetkezeti demokráciát, ugyanakkor gondoskodjanak arról, hogy a termelőszövetkezet működését szabályozó törvényeket és rendeleteket a szövetkezetek is betartsák.

A tanácsszervek etekintetben az eddiginél hatékonyabb szakfelügyeletet gyakoroljanak. Szüntessék meg az engedélyezési eljárásoknál, a föld- és tagnyilvántartásoknál, a háztáji földdel kapcsolatos és egyéb tekintetben előforduló lazaságokat. Hatósági szerveink a törvény érvényesítésével határozottan lépjenek fel a feketevágások elkövetőivel szemben.

5. A járási tanácsok mezőgazdasági osztályait meg kell erősíteni. Célravezető megoldás, ha a munka színvonalának megjavítására járásonként néhány tapasztalt, a nagyüzemi gazdálkodáshoz jól értő, tehetséges, szervezőképes állami gazdasági igazgatót, agronómust, termelőszövetkezeti elnököt bevisznek az irányító szervekbe.

6. A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődésének jelenlegi szakaszában továbbra sincsenek meg a feltételei a nagy, 3000 kh-on felüli termelőszövetkezetek tömeges létrehozásának. Ugyanakkor a meglévő nagy termelőszövetkezetek megszilárdítására különös gondot kell fordítani.

Párt- és állami szerveink gondoskodjanak arról, hogy e szövetkezetekben rövid időn belül mindenütt nagyüzemi gyakorlattal rendelkező, főiskolai végzettségű mezőgazdasági szakemberek, a kettős könyvvitelhez értő, képzett könyvelők dolgozzanak.

A termelőszövetkezeti vezetőségek az egész szövetkezeti tagságot érintő alapvető kérdésekben (alapszabály megállapítása, módosítása, a terv és a zárszámadás jóváhagyása a hitelfelvétel, az egyesülés) a küldöttgyűlések előtt munkaszervezeti egységenként, brigádonként vagy üzemegységenként az egész tagság véleményét kérjék ki. A küldöttgyűlések minden határozatáról az egész tagságot tájékoztatni kell.

A gazdálkodás színvonalának további emelése érdekében az adott viszonyoknak legmegfelelőbb munkaszervezeti formákat (önálló vagy komplexbrigád, üzemegység) alakítsák ki és az előfeltételek megteremtésével fokozatosan térjenek rá az önálló elszámolásra.

7. A szervezetileg és gazdaságilag gyengébb termelőszövetkezetek megerősítésére megyei párt- és állami szerveink a káderátcsoportosítás során küldjenek politikai munkásokat és szakembere-

Digitized by Google

ket. A patronáló üzemek — különösen az állami, a kísérleti és a tangazdaságok — segítségét elsősorban ezekben a termelőszövetkezetekben kell igénybe venni.

8. Minden termelőszövetkezetben nagy figyelmet kell fordítani a zárszámadás elkészítésére. A következő évi terveket a gazdálkodás eredményességét leginkább meghatározó főbb tényezők gondos elemzése alapján készítsék elő.

a) Az 1961-es termelési terveket, a népgazdasági tervekkel összhangban, — az egyes szövetkezetek és községek termelési tapasztalatait és lehetőségeit figyelembe véve — úgy készítsék el, hogy a közös és háztáji árutermelés együttesen biztosítsa a felvásárlási tervek teljesítését. A növénytermesztésben a fő figyelmet a kenyérgabona, a kukorica, a burgonya, a cukorrépa, a napraforgó, a korai és késői zöldségfélék termelésére, az állattenyésztésben pedig a közös sertés- és baromfiállomány gyorsabb és nagyobbarányú növelésére kell fordítani. Fontos feladat a szarvasmarhaállomány állandó növelése és minőségi javítása.

A takarmánytermesztést úgy tervezzék meg, hogy az a közös állatállomány szükséglete mellett biztosítsa a háztáji állománynak és szaporulatának felnevelését és hizlalását is, mert ez egyik fontos forrása a közös állomány növelésének és a felvásárlási tervek teljesítésének.

b) A pénzügyi terveket úgy készítsék el, hogy a munkaegységek száma és értéke a termelési tervvel összhangban legyen. Fokozatosan rá kell térni tartalékok képzésére is.

c) Az állam a meglévő termelőszövetkezetek beruházásaihoz a következő évben is jelentős anyagi támogatást nyújt. A közös gazdaság fejlesztésénél azonban az eddigieknél fokozottabban kell támaszkodni a tagság saját erőforrásaira; az állam anyagi támogatása annak csak kiegészítése legyen.

A rendelkezésre álló saját és állami erőforrásokat olyan célokra kell összpontosítani, amelyek elsősorban új termelői kapacitásokat létesítenek és azok az üzembehelyezés után azonnal a termelés növekedését eredményezik. Az eddiginél is nagyobb arányban kell elterjeszteni az egyszerű és olcsó, főleg házi kivitelezésű építkezéseket. Továbbra sem szabad elhanyagolni a szarvasmarha-, elsősorban a növendékmarha- férőhelyek építését, de különös figyelmet kell fordítani a gyorsan hasznot hozó sertés- és baromfi-ólak, valamint az öntözőtelepek létesítésére. Mindenütt hasznosítani kell az átalakítható kisüzemi épületeket is.

Illetékes állami szerveink az 1961. évi termelőszövetkezeti építkezéseket úgy készítsék elő, hogy a szükséges építőanyagok előszállítása már a tél folyamán megindulhasson, s az építkezéseket a tavaszi munkák beindulása előtt megkezdhessék.

Digitized by Google

9. Az eddigieknél szélesebb körben kell lehetővé tenni, hogy a termelőszövetkezetek helyi adottságaik jobb kihasználása érdekében segéd- és feldolgozó üzemeket létesítsenek. Elsősorban termelői tevékenységükkel összefüggő, tej, gyümölcs, zöldség stb. feldolgozó és építőanyagokat (téglát, cserepet stb.) előállító üzemek létesítésére törekedjenek. A tejfeldolgozás mértéke azonban nem veszélyeztetheti az ország növekvő nyerstej szükségletének kielégítését.

Támogatni kell azokat a kezdeményezéseket, amelyek arra irányulnak, hogy több szövetkezet közös összefogással olyan feladatokat oldjon meg, amelyhez az egyes szövetkezetek erőforrásai külön-külön nem elegendők. Így pl. belvízrendezés, baromfikeltetők és nevelő üzemek létesítése, közös építőbrigádok szervezése, építőanyag előállítása, hőforrások közös hasznosítása stb. Lehetővé kell tenni, hogy ilyen vállalkozásokat a termelőszövetkezetek a földművesszövetkezetekkel közösen is megvalósíthassanak.

III

1. A Központi Bizottság, figyelembe véve az ország politikai és gazdasági helyzetét, a termelőszövetkezeti mozgalom eddigi eredményeit — számolva az átmeneti nehézségekkel is —, lehetségesnek és szükségesnek tartja, hogy a tél folyamán a mezőgazdaság szocialista átszervezése terén olyan jelentős lépést tegyünk előre, amellyel a tömeges számszerű fejlesztést, a mezőgazdaság szocialista átszervezését lényegében befejezzük. Ez a munkásosztálynak, a dolgozó parasztságnak, tehát egész dolgozó népünknek alapvető érdeke. Az átszervezés befejezését lehetővé teszi, hogy mezőgazdaságunk háromnegyed részén szocialista nagyüzemek gazdálkodnak s termelőszövetkezeteink az elmúlt két évben jelentősen megszilárdultak. A mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezése alapvető feltétele a munkás-paraszt szövetség erősödésének, népi demokráciánk gyorsabb ütemű politikai, gazdasági fejlődésének. A termelőszövetkezeti fejlesztést továbbra is a Központi Bizottság 1958. decemberi és 1959. októberi határozatai alapján kell végezni.

2. A termelőszövetkezeti tagok megfelelő hozzájárulása, valamint a közös állatállomány minőségi javítása érdekében az eddiginél jóval szélesebb mértékben kell elősegíteni és elterjeszteni azt a bevált módszert, hogy a dolgozó parasztok saját földjük arányában — kat. holdanként legalább 200,— Ft-tal — járuljanak hozzá a közös alap megteremtéséhez. A hozzájárulást a belépéstől számított 6 hónapon belül kell befizetni. Ez esetben a termelőszövetkezet az állatokat és a felszereléseket forgalmi áron vásárolja meg a tagoktól.

Törekedni kell arra, hogy az új termelőszövetkezetek is foko-

Digitized by Google

zatosan kialakítsák a közös állattenyésztést. Amíg azonban ennek előfeltételeit — férőhelyet, takarmányt, — nem tudják megteremteni, az állatállományt átmenetileg a háztáji gazdaságokban kell tartani.

3. A termelőszövetkezetek előtt álló gazdasági feladatok sikeres megoldása érdekében nagy gondot kell fordítani a munkaerő biztosítására. Ezért a számszerű fejlesztés során politikai meggyőző munkával arra kell törekedni, hogy a családfők mellett minél nagyobb számban lépjenek be a termelőszövetkezetbe a családtagok is. A családtagok, különösen a fiatalok meggyőzésére irányuló politikai munkát a korábban alakult termelőszövetkezeti községekben is fokozni kell.

4. A termelőszövetkezeti mozgalom számszerű fejlesztésének befejező szakaszában is úgy kell dolgozni, hogy tovább erősödjék a párt és a dolgozó tömegek kapcsolata, fokozódjék a párt politikája iránti bizalom, erősödjék a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége. Az önkéntesség érvényesítése újabb dolgozó paraszti tömegek megnyerésében, a párt politikájának továbbra is sarkalatos tétele. Következetesen fel kell lépni minden felelőtlen ígérgetéssel szemben. Minderre azért kell ezúttal is nyomatékosan felhívni a figyelmet, mert most, a munka befejező részében különösen fennáll a veszélye az elbizakodottságnak, a türelmetlenségnek, a káros „hurrá"-hangulatnak.

* * *

A Központi Bizottság meg van győződve arról, hogy a határozatban foglalt feladatok sikeres megvalósításával megteremtjük a párt VII. kongresszusán meghatározott célkitűzések végrehajtásának kedvező feltételeit.

Digitized by Google

Imperialista ellentétek a Közös Piac táján

Írta HAY LÁSZLÓ

A második világháború befejezése óta eltelt tizenöt esztendő nagy társadalmi átalakulások korszaka volt. Az utóbbi évek tanúsága szerint e történelmi változások üteme nem lassul, hanem ellenkezőleg, szakadatlanul gyorsul: a két rendszer versenyében a szocializmus helyzete évről évre kedvezőbbé válik, az erőviszonyok mindjobban a kapitalizmus hátrányára alakulnak, a gyarmati rendszer teljes felbomlása száguldva megy végbe, a tőkésországokban az osztályharc erősödik, hatalmas imperialistaellenes erők bontakoznak ki és tömörülnek, világszerte egyre nagyobb tömegek mozdulnak meg és hajtják előre a haladás ügyét.

Mindez természetesen hatással van az imperialista országok magatartására is, ami azonban nem azt jelenti, mintha változnék a természetük. A kapitalizmus törvényei továbbra is érvényesek az imperializmus rendszerében: a termelőerők és a termelési viszonyok közti ellentmondás folytonosan fokozódik a tőkés világban, a piac problémája egyre élesebben jelentkezik és az egyenlőtlen fejlődés törvénye is érvényben van. Ebből következik, hogy az imperialista országok ellentétei nem leplezhető formákat öltenek. Legszemléltetőbb példái ennek a NATO tagállamok közti súrlódások, amelyek legvilágosabban az Európai Gazdasági Közösség (European Economic Community, rövidítve: EEC), más néven a Közös Piac körül folyó érdek-összetűzésekben nyilvánulnak meg. A Közös Piac azért érdemel nagy figyelmet, mert a szocializmus ellen vívott harcnak egyik formája, mert a befolyási övezetek újrafelosztására irányuló imperialista törekvéseknek egyik kifejezője, mert az imperialista együttműködési lehetőségek korlátozottságának fényes bizonyítéka. A következőkben nem a Közös Piac és ellenlábasa, az Európai Szabadkereked elmi Társulás (European Free Trade Association, rövidítve: EFTA) szervezeti kérdéseiről, tárgyalásairól, taktikai lépéseiről kívánunk szólni, hanem a velük összefüggő problémák elvi, politikai, gazdasági tartalmáról.

Emlékezhetünk arra, hogy az Egyesült Államok igen erősen

Digitized by Google

szorgalmazta a Közös Piac létrejöttét, mert a washingtoni kormány elgondolása szerint ennek a szervezetnek az a feladata, hogy az európai gazdaságot alávesse a NATO-politikának és akadályozza a szocialista országokkal való kereskedelem kibontakozását. Sok amerikai és angol közéleti személyiség kezdettől fogva hangsúlyozta, hogy a Közös Piac inkább politikai, mint gazdasági csoportosulás. Mégsem volna helyes a nyugateurópai ún. integrációs törekvéseket tisztán politikai folyamatnak tekinteni, nem volna helyes elválasztani egymástól a politikai és a gazdasági tényezőket.

Az európai országok összefogására, együttműködésére irányuló törekvés nem újkeletű. Lenin már 1915-ben mélyrehatóan elemezte az Európai Egyesült Államok jelszavát, és feltárta e jelszó reakciós jellegét. A német imperializmus szószólói voltak az egyesülés gondolatának leglelkesebb hívei. Hitler „új rendje" is ennek a törekvésnek volt csúfosan csődbe jutott kifejezője. Jelenleg — más történelmi helyzetben és más formában — a Közös Piac kialakításával újabb kísérlet történik az Európai Egyesült Államok létrehozására.

E törekvések nem véletlenül újulnak meg ismételten; ebben objektív tendenciák fejeződnek ki. A termelőerők új, a kapitalizmusnál magasabb rendű társadalmi-gazdasági rendszert követelnek — az imperialisták ezt a fejlődést akarják elkerülni, akadályozni, az ún. integrációval helyettesíteni. A műszaki fejlődés nagyarányú kibontakozásához egyre szélesebb gazdasági területre van szükség. Nyugat-Európában viszonylag kis területen nagy termelőerők vannak összesűrítve. A műszaki fejlődés és a termelőerők növekedése fokozza az egyes országok egymásrautaltságát, a tőkésországok gazdaságának internacionalizálódása tehát ugyancsak törvényszerű folyamat.

Ezek a feszítőerők ma nagyobbak, mint bármikor azelőtt. Ez a fejlődés párosul a monopóliumok növekedésével, a monopóliumok nemzetközi összefonódásának előnyomulásával (erőteljesen összefonódott pl. a francia és a nyugatnémet tőke a szénbányászatban, az acéliparban, a vegyiparban, a kábelgyártásban, a műselyemgyártásban, a bankok területén), az állami monopolista kapitalizmus erősödésével. Így jöttek létre Nyugat-Európában a széleskörű államközi együttműködés feltételei. Az első világháború előtt az erre vonatkozó jelszó csak jelszó maradt. Hitler vérrel és vassal próbálta kierőszakolni az ún. „új rendet", amely elsősorban az európai országok gazdasági potenciáljának a háború cél-

Digitized by Google

jaira való mozgósítását jelentette, s amibe azután belebukott. Most viszont széles együttműködésről szóló államközi egyezmény jött létre hat ország közt.

Integráció helyett Nyugat-Európa két csoportra szakadt

A későbbi fejlemények megértéséhez legfőbb vonásaiban ismernünk kell azt az egyezményt, amelyet a hat ország (Német Szövetségi Köztársaság, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia és Luxemburg) képviselői 1957. március 25-én Rómában írtak alá és, amely 1958. január 1-én lépett életbe. Az egyezmény nemzetek felett álló szervezetet teremt, amely nem mondható fel és korlátlan időre szól. A hat ország összeolvadása átmeneti idő alatt megy végbe, amelyet 12 évre irányoztak elő (lehet kevesebb vagy több is, de — a tervezet szerint — legfeljebb 15 esztendő). Az átmeneti idő három, elvileg négyesztendős fokozatra oszlik.

A Közösség feladatai közül előtérben áll a vámszövetség megvalósítása, amelynek feltétele az, hogy az átmeneti idő végéig a tagállamok között mindenféle vám szűnjön meg. (Az átlagos vámcsökkentésnek az első fokozat idejének végéig 30 százalékot, a második fokozat végéig 60 százalékot kell elérnie.) Az átmeneti idő végére mindenféle behozatali kontingentálást meg kell szüntetni. A hat ország a közösségen kívülálló országokkal szemben közös vámtarifát fog létesíteni. A tagállamok az átmeneti idő alatt is összehangolják kereskedelmi politikájukat a többi országgal szemben; az átmeneti idő után a kereskedelmi politikát egységes alapelvek szerint kell kialakítani.

A vámunión kívül a gazdasági együttműködés egyéb eszközeiben is megegyezett a hat ország: a konjunktura- és valutapolitika koordinálásában, a szociális politika egységesítésében, a közlekedés összehangolásában, a mezőgazdasági termékeknek a közösségen belüli fokozott importjában, közös szervezeti formák létrehozásában a mezőgadasági termékek piacának szabályozása céljából. Elhatározták egy egymilliárd dollár alaptőkéjű európai beruházási bank szervezését, 1960. július 1-ig azonban ennek csak 25 százalékát fizették be. Az egyezmény a közösség egyik legfontosabb céljává azt teszi, hogy erősítse tagjainak helyzetét a tengerentúli területeken és különösképpen erősítse az Eurafrika jelszó alatt ismert törekvéseket, vagyis azt, hogy gazdasági együttműködést valósítsanak meg az Észak- és Közép-Afrikával való kapcsolatok tekintetében. Az utóbbi célból többek közt létrehoznak egy 581 millió dolláros pénzügyi alapot; ebből az összegből 511 millió dollárt a francia gyarmatoknak juttatnak.

Digitized by Google

Amikor a hat ország monopóliumainak urai megegyeztek a Közös Piac létrehozásában, akkor mindannyiukat elsősorban az az elgondolás vezette, hogy gazdaságilag alátámasztják a szocialista országok ellen folytatott harcot, hogy megerősítik a meglevő agresszív katonai szövetséget. Ez a legfőbb összekötő kapocs a hat ország között. Az alapokmányt jellemzi a tagországok gazdasági összeolvasztására való törekvés, szigorúan centralizált, államok feletti vezetéssel. Az egyezmény alkotói kezdettől fogva hangsúlyozták, hogy ennek a gazdasági összefonódásnak végső soron államszövetséghez kell vezetnie. Az alapokmány szerint a gazdasági összefonódásból következik a nem tagállamokkal szemben való elzárkózás, a piacok védelme a kívülálló államokkal szemben és a versenyképesség fokozása külső piacok irányában. Jellemzi továbbá az alapokmányt a gyarmati rendszer fenntartására való szövetkezés és a gyarmati területek felé irányuló agresszív terjeszkedés. Az Európai Gazdasági Közösség Eurafrikára vonatkozó célkitűzéseit a kollektív kolonializmus egyik jelentős kísérletének kell tekinteni. Ennek megvalósítása azonban jórészt máris kútba esett, mert az egyezmény aláírása óta eltelt három és fél év alatt Afrikában nagyot fordult a világ. Az elmondottakból látható, hogy a nyugat-európai integráció reakciós folyamat, mert a termelőerők fejlődésével összefüggő szükségszerű társadalmi változásokat akarja megakadályozni, a történelem kerekét visszafelé szeretné forgatni.

A Közös Piac szervezetében részt vevő országok gazdaságát csak néhány adattal kívánjuk jellemezni. A hat országban 168 millió ember él, vagyis a kapitalista Európa lakosságának 54 százaléka. Ebből a Német Szövetségi Köztársaságban (a Saar-vidékkel együtt) 52,8 Franciaországban 45,0, Olaszországban 49,1, Belgiumban 9,1, Hollandiában 11,3, Luxemburgban 0,3 millió. Más a kép, ha az ipari termelést hasonlítjuk össze. A Közös Piac ipari termelésében az egyes tagállamok részesedése 1956-ban a következő volt: Nyugat-Németország 42,8, Franciaország 27,4, Olaszország 15,7, Belgium 7,5, Hollandia 6,3 Luxemburg 0.3 százalék (1956 óta az arányok lényegesen nem változtak). A Közös Piac gépipari termelésének 55 százaléka Nyugat-Németországra, 23 százaléka Franciaországra, 15 százaléka Olaszországra esik. Az ipari termelés önköltsége Nyugat-Németországban átlagosan 10 százalékkal, a gépiparé 15—20 százalékkal alacsonyabb, mint Franciaországban.

Digitized by Google

Anglia és a Közös Piac országai gazdasági fejlettségének jellemzői[1]

	Egy főre esett 1959-ben			
	nemzeti jövedelem (dollár)*	villamos-energia (kWó)	acéltermelés (tonna)	cementtermelés (tonna)
Anglia	1200	2050	400	240
Nyugat-Németo.	1100	1900	510	456
Franciaország	1000	1400	330	320
Olaszország	600	1000	120	280
Hollandia	900	1380	168	140
Belgium	1100	1600	660	500

1 Mirovaja Ekonomika i Mezsdunarodnie Otnesenyija. 1960. 7. szám, 42. old.
* lekerekítve.

A Közösség országai közül a Német Szövetségi Köztársaságban a legnagyobb a tőke koncentrációja, a német monopóliumok a legerősebbek. De Franciaországban is van számos olyan monopólium, amely össze tudja mérni erejét a németekével és számos olyan iparág létezik, amely felveszi a versenyt Nyugat-Németországgal. Egészben véve azonban nyilvánvaló, hogy Nyugat-Németország a legerősebb fél, ebből azután következik, hogy a Közösségben igyekszik érvényesíteni gazdasági túlsúlyát a többi tagállammal szemben, s ez magában véve is belső súrlódások forrása.

Az Európai Gazdasági Közösség alapokmánya kimondja, hogy más országok is csatlakozhatnak a Közösséghez és az egyezmény ki is emeli, hogy elsősorban Angliáról van szó. A Közös Piac megalakulását megelőzően hosszú ideig folytak tárgyalások egy, az összes nyugat-európai országokat magába foglaló szabadkereskedelmi övezetről, az érdekellentétek azonban megakadályozták ennek létrejöttét. Ugyanennél az oknál fogva a Közös Piac alapokmányának imént említett elvi kijelentése is papíron maradt. Eddig minden megegyezési kísérlet az Anglia vezetése alatt álló csoport és a Közös Piac szervezete között sorra csődöt mondott.

Miután a Közös Piac szervezete működni kezdett, működésének következményei láthatóak lettek, és kitűnt, hogy sem Franciaország, sem Nyugat-Németország nem mutat komoly hajlandóságot arra, hogy a kívülmaradt európai országok kívánságait teljesítse, 1959 közepén hét európai ország (Nagy-Britannia, Svédország, Ausztria, Dánia, Norvégia, Svájc, Portugália) tárgyalásokat kezdett egy ellenszervezet megalakításáról, s 1959 novemberében aláírták az Európai Szabadkereskedelmi Társulásról szóló stockholmi egyezményt. Ez a szervezet — ugyanúgy, mint a Közös Piac — a vámok csökkentését és a behozatali kvóták növelését irányozza elő azzal a céllal, hogy 1970-ig a szervezeten belül

Digitized by Google

ezek teljesen megszűnjenek. Lényeges különbség azonban a Közös Piac alapokmányával szemben, hogy a hét ország mindegyike megtartja saját vámrendszerét, tehát nem hoznak létre közös vámtarifát a külső világgal szemben, vagyis nem törekszenek vámunióra. A hét ország szervezete nem olyan feszes, mint a haté. Az egyezmény nem irányozza elő a tagországok gazdaságának összeolvasztását, nem tartalmaz a gyarmati világra vonatkozó szabályozást. Szóval: visszatükrözi Angliának azt a törekvését, hogy gazdasági blokkot teremtsen a Közös Piac szervezetével szemben, de emellett szabad keze legyen a hét ország blokkján kívül álló minden ország és elsősorban a Brit Nemzetközösség országai felé. A hat ország szóvivői hangsúlyozzák az alakulat politikai jellegét, a hét ország politikai vezetői viszont tagadják ezt; kétségtelen azonban, hogy ez is politikai jellegű csoportosulás, bár vegyesebb, mint a Közös Piac. A hat ország ugyanis mind tagja a NATO-nak, a hét ország közül viszont négy a NATO tagja, három (Svédország, Svájc, Ausztria) pedig semleges.

A Szabadkereskedelmi Társulásban Anglián kívül csak kis országok vannak; ebben a csoportosulásban Anglia túlsúlya sokkal nagyobb, mint a Közös Piac szervezetében Nyugat-Németországé és itt nincs olyan rivalitás sem, mint a hat ország keretében Nyugat-Németország és Franciaország között. A hét ország jelentőségét a következő adatok mutatják:

		Anglia	Svédország	Norvégia	Dánia	Ausztria	Svájc	Portugália	Összesen
a lakosság száma	millió (1959)	52,0	7,5	3,6	4,5	7,0	5,2	9,1	88,9
a nemzeti termelés értéke	milliárd dollár 1958)	62,8	10,6	3,9	4,9	4,9	7,2	6,9	101,2

Miért nem csatlakoztak ezek a kisebb országok a Közös Piachoz? Elsősorban politikai okokból. Igen szorosak a politikai kapcsolataik Angliával (főleg a skandináv országoknak és Portugáliának); rossz tapasztalataik vannak a németeknek hegemóniára való törekvését illetően; meg akarják őrizni semlegességüknek legalább a látszatát (Svédország, Svájc, Ausztria), s az államok feletti szervezetnek való alárendeltség nem egyeztethető össze a semlegességgel; Ausztria ezenkívül attól tart, hogy szorosabb

Digitized by Google

kapcsolat esetén még fokozódik a német tőke behatolása (hideg Anschluss). Ezeknek az országoknak a Közös Piactól való távolmaradásában jelentős szerepet játszott még az egy gazdasági közösségen belüli német konkurrenciától való félelmük, továbbá szoros gazdasági kapcsolatuk Angliával, illetve az angol piactól való függőségük, bár kereskedelmi forgalmuk a Közös Piac országaival is igen jelentős.

A hat és a hét országnak a tőkés világban elfoglalt helyéről bizonyos tájékoztatást adnak a következő (1959-re vonatkozó) számok:

		a hat ország	A hét ország
lakosság	millió	168	89
a bruttó nemzeti termelés értéke (1958)	milliárd dollár	146	84
az ipari termelés részesedése a tőkés világ termelésében (1958)	százalék kereken	20	15
exportjuk	milliárd dollár	25,2	16,7
importjuk	milliárd dollár	20,3	19,7

Amikor a hat ország és a hét ország gazdasági súlyát összehasonlítjuk, nem szabad szem elől téveszteni, hogy Anglia gazdasági és politikai jelentőségét nem lehet a Brit Nemzetközösség többi országától elszigetelten mérlegelni. A Brit Nemzetközösség (lakosainak száma 670 millió) lazán összefüggő alakulat; elsősorban a kereskedelmi kapcsolatok, a közös valuta, a font-sterling fűzi össze a tagországok uralkodó osztályait. Ehhez járul még a hírközlés, a közlekedés szervezete, a nemzetközösség tagországait összekötő hajóutak hálózata. Egyre erősödnek azonban a Brit Nemzetközösséget bomlasztó erők, az összekötő szálak pedig egyre lazulnak; ezért a brit imperializmus nem tehet olyan lépéseket, amelyek a felbomlási folyamatot gyorsítják — ellenkezőleg, a tagországok burzsoáziájának érdekeit fokozott mértékben szem előtt kell tartania. Angliának a Brit Nemzetközösség többi országával való kapcsolata döntő szerepet játszott abban, hogy

Digitized by Google

nem jött létre szélesebb nyugat-európai gazdasági tömörülés, a hat ország szervezetéhez csatlakozó szabadkereskedelmi övezet. A Brit Nemzetközösség problémája, mint a továbbiakban látni fogjuk, igen jelentős szerepet játszik a hat és a hét ország viszonyának alakulásában.

A piacokért folyó imperialista harcban egymással szemben álló legnagyobb csoportokról tájékoztatnak az alábbi adatok:[2]

országcsoportok	kivitel milliárd dollár	behozatal milliárd dollár
	1959-ben	
hat ország	25,2	20,3
hét ország*	16,7	19,7
Egyesült Államok	17,4	15,0
Brit Nemzetközösség*	27,0	30,0
Tőkés világkereskedelem	99,7	104,6

* Anglia (9.3 milliárd dollár kivitellel és 10.7 milliárd dollár behozatallal) mindkét sorban szerepel. A Monthly Bulletin of Statistics 1960. jún. adatai alapján.

Látható, hogy ha a Brit Nemzetközösség nem is olyan szorosra fogott tömörülés, mint a Közös Piac, mégis a világkereskedelemnek lényegesen szélesebb területét fogja át. Bizonyos kiigazításra szorul tehát az a jelszó, amelyet a Közös Piac országainak legagresszívebb körei hangoztatnak: hogy a hat ország a világ legnagyobb kereskedője. Az angol imperializmus két államcsoportra támaszkodik a piacokért folyó harcban: az egyik a hét ország, amelynek segítségével Európában operál, a másik a Brit Nemzetközösség, amely rendkívül szerteágazó, szövevényes hálózat.

A fokozódó ellentétek akadályozzák a szakadék betömését

A Közös Piac létrehozása fellendítette tagországainak egymással való kereskedelmét. Ezeknek egymással való forgalma 1959 első negyedében ugyanannyi volt, mint egy évvel előbb, a második negyedévben 16, a harmadik negyedévben 22, a negyedik negyedévben pedig 26 százalékkal több, holott a tagországoknak a kívülálló országokkal lebonyolított kereskedelmi forgalma csak 8 százalékkal nőtt. 1960-ban hasonló a tendencia. A kedvező konjunktúra lehetővé tette, hogy a kívülálló országokkal is növekedjék a forgalom, de ezt a növekedést korlátozta a hat ország bővülő kapcsolata. E sikereken felbuzdulva, megszaporodtak azok

[2] Ezekben az adatokban a szocialista országok külkereskedelme nincs benne.

Digitized by Google

a hangok, amelyek a Közös Piac előirányzott kiépítésének meggyorsítását követelték. Hallstein, a német imperializmus képviselője a Közös Piac szervezetében, kijelentette: „Minél előbb éri el a hat ország szervezete a teljes megszilárdulást, annál előbb ismernek el bennünket gazdasági egységnek, annál előbb lesz lehetséges, hogy kereskedelmi politikánk befolyását teljes mértékben érvényesítsük." A nyugatnémet pénzügyminiszter, Etzel pedig hangsúlyozta, hogy a Közös Piac célja „végső soron politikai jellegű", „Meg vagyok győződve arról — mondotta —, hogy tartós gazdasági együttműködés csak szoros sorsközösségben érhető el."

Ki is dolgozták az összefonódás meggyorsításának programját. Eszerint 1961 végéig a Közös Piacon belül teljesen meg kellett volna szűnniök a behozatali kontingenseknek, s a legközelebbi két alkalommal 20—20 százalékkal kellett volna leszállítani a vámokat. Az egységes vámtarifának az eredeti, 1962 elejére kitűzött időpontnál 18 hónappal korábban, 1960 közepén életbe kellett volna lépnie. A meggyorsításnak ezt a programját azonban nem valósították meg. 1960. július 1-én csak 10 százalékos további vámleszállítást hajtottak végre a hat ország között; a többi kérdésben pedig 1961. június 30-ig elhalasztották a döntést.

Mi volt ennek az oka?

Nyugat-Németország és Anglia üzleti kapcsolatai 1959-ben és 1960-ban kedvezően fejlődtek, s jó profitokat hoztak mind az angol, mind a német monopoltőkének. A Közös Piac továbbépítésének meggyorsítását szolgáló intézkedések azzal a veszéllyel jártak volna, hogy Anglia és a vele tartó többi ország visszavág, hogy a két európai csoport között kereskedelmi háború tör ki, amely a politikai szakadást is elkerülhetetlenné teszi. A német monopoltőke legbefolyásosabb szervezete, a Német Ipar Szövetsége (Bundesverband der Deutschen Industrie) állást foglalt ez ellen és kimondotta: „A kormánynak el kell kerülnie mindent, ami ehhez az áldatlan fejlődéshez hozzájárulna." De a döntés elodázásával még nem oldódtak meg az angol—német, az angol—francia ellentétek. Közben pedig súlyos nézeteltérések merültek fel a Német Szövetségi Köztársaság és Franciaország között.

A Közös Piac vezetői és az angol kormány között az utóbbi két esztendőben már többször voltak tárgyalások a közeledésről. Ezek azonban eredménytelenek maradtak, mégpedig ugyanazon okok folytán, amelyek lehetetlenné tették az európai szabadkereskedelmi övezet létrejöttét. Ezek az okok a következők:

1. A két fél politikai céljai csak abban egyeznek meg, hogy a nyugat-európai imperialista országok együttműködése a szocialista országok ellen irányul. Egyébként azonban alapvető politikai céljaik homlokegyenest ellenkeznek. Nyugat-Németország is, Franciaország is hegemóniára tör Nyugat-Európában (ezért is tűz-

Digitized by Google

nek össze), ennélfogva mindkettő ki akarja szorítani innen Angliát, Anglia viszont azért kíván részt venni az integrációban, hogy megőrizze és erősítse az európai kontinensen gazdasági és politikai állásait, ellensúlyozza a német, valamint a francia uralmi törekvéseket.

2. Anglia külkereskedelmének 45—50 százaléka a Brit Nemzetközösség országaival bonyolódik le (1959-ben Anglia 9,3 milliárd dolláros kiviteléből kereken 4,5 milliárd ment a Nemzetközösség országaiba) és csak 15 százaléka a Közös Piac országaival. Anglia kereskedelmi politikája, kereskedelmi egyezményei és különösen a Nemzetközösség országaiból származó áruk vámmentes beengedése Angliába az Európán kívüli gazdasági kapcsolatokhoz alkalmazkodnak. Az angol kereskedelmi politika egyik vezetője, F. I. Erroll kijelentette: „Csodálatos politika volna az, amely elfogadná a Közös Piac vámpolitikáját és vámokat vetne ki olyan árukra, amelyek most vámmentesen jönnek Angliába, hogy ezzel érjük el a kereskedelem nagyobb szabadságát."[3]

A Közös Piac alapokmánya ugyanis vámuniót irányoz elő, kifelé egységes vámtételekkel. Csatlakozás esetén ezt is vállalnia kellene Angliának; ezek a vámtételek pedig magasabbak lennének, mint azok, amelyek jelenleg Nyugat-Németországban érvényesek (mert az egységes tarifát a hat ország vámjainak átlagából számítják ki). Angliának tehát vámmal kellene megterhelnie egy sor olyan nyersanyagot és élelmiszert, amelyet most vámmentesen hoz be. Más esetekben pedig nem engedélyezhetne többé kedvezményes vámokat a Brit Nemzetközösség országainak, s ennek az lenne a következménye, hogy ezek az országok sem adnák meg a most érvényes kedvezményes vámokat Anglia ipari termékeire. A kedvezményes vámok jelentősége a Brit Nemzetközösség országaira nézve az idők folyamán csökkent ugyan, de nem szűnt meg. Az angol iparra nézve pedig életbevágó jelentőségűek a Brit Nemzetközösség országaiban élvezett kedvezményes vámok. Érthető tehát, hogy az angol gyáripari szövetség (Federation of British Industry), amely a kormány politikáját döntő módon befolyásolja, leszögezte: „Angliának életérdeke a Nemzetközösség országaival való kapcsolat. Elvárjuk, hogy a kormány politikája ezen az elven fog alapulni."

3. A hat ország mezőgazdasági politikáját már a Közös Piac létrehozása előtt is erős agrár-protekcionizmus jellemezte. A Közös Piac megszervezése még nagyobb akadályokat gördített a kívülről érkező mezőgazdasági termékek elé, mert előnyöket ad a Franciaországból, Olaszországból, Hollandiából származó mező-

[3] Neue Zürcher Zeitung, 1960. jún. 24.

Digitized by Google

gazdasági termékeknek. Anglia nem csatlakozhat ehhez a protekcionista rendszerhez, mert élelmiszer-szükségletének 50 százalékát külföldről, ennek háromötödét pedig a Brit Nemzetközösség országaiból fedezi, ahol az élelmiszerek ára sokkal alacsonyabb, mint a hat országban. Nem járulhat hozzá ahhoz sem, hogy a nyugat-európai országokból származó élelmiszerek előtt megnyissa a kaput, a Brit Nemzetközösség tagjai előtt pedig bezárja. Másrészt a mezőgazdasági feleslegekkel rendelkező nyugat-európai országok — Franciaország, Olaszország — sem kívánják megnyitni piacukat a Brit Nemzetközösség agrártermékei előtt, tehát ennélfogva sem lelkesednek azért, hogy a kívülálló országok szorosabb kapcsolatba kerüljenek a Közös Piaccal. (Az EFTA többi országának is vannak különleges agrár-érdekei, a legdöntőbbek azonban Angliának és a Közös Piac országainak érdekellentétei.)

Amint említettük, a Brit Nemzetközösség országai az angol exportnak csaknem felét veszik át, a Közös Piac országai ezzel szemben csak 13—15 százalékát. A Nemzetközösség országai kivitelüknek 25—30 százalékát küldik Angliába, a Közös Piac országaiba viszont csak 15—20 százalékát. A Közös Piaccal való kapcsolat tehát sem Angliának, sem a Nemzetközösség országainak nem ér annyit, mint az egymással való eddigi gazdasági összeköttetésük.

Mi következik az elmondottakból? Ezt angol szempontból a brit külkereskedelmi miniszter, Maudling a következőképpen foglalta össze: A közös mezőgazdasági politika a nemzeti mezőgazdasági politika végét jelenti. A közös külső vám a Nemzetközösség országaiból való vámmentes behozatal végét jelenti. Jelenti, továbbá harmadik országokkal való közös kereskedelmi politika és közös kereskedelmi tárgyalások elfogadását, s ily módon végét jelenti a Brit Nemzetközösség országaival való jelenlegi tárgyalási rendszerünknek.[4]

Az angol kormány az alsóház 1960. június 25-i ülésén leszögezte álláspontját a hat ország és a hét ország közti viszony tekintetében. Az angol kormány olyan gazdasági kapcsolatot kíván kialakítani, amely Angliát Európához köti anélkül, hogy a Brit Nemzetközösséggel való kapcsolatot szétrombolná. A stockholmi szerződést magára nézve kötelezőnek tartja, és így a hét ország gazdasági szövetkezése (EFTA) „a brit külpolitikának fundamentális alkotórészét képezi". Az angol kormánykörök nem táplálnak olyan illúziókat, hogy a közeli jövőben a hat országgal tartós megoldásról lehetne tárgyalni. Ennélfogva az angol kormány szóvivője az alsóház előtt a legközelebbi időre az alábbi feladatokat je-

[4] Economist, 1960. júl. 16., 252. oldal.

Digitized by Google

lölte meg: 1. A hét országnak tovább kell építenie kapcsolatait, mégpedig nemcsak kereskedelmi vonatkozásban, hanem a gazdasági és szociális érdekek minden területén. 2. Törekedni kell a hét ország belső vámszínvonalának leszállítására, hogy a Közös Piac diszkriminációs intézkedéseiből származó károk csökkenjenek. 3. Meg kell teremteni a Közös Piac országaival folytatandó gyümölcsöző tárgyalások politikai klímáját. Röviddel e nyilatkozat után változások történtek az angol kormányban, de az új külügyminiszter és a kormány más tagjai is megerősítették, hogy a fentebb ismertetett elgondolás nem változott.

A „politikai klíma megjavítását" mind az angol, mind a német burzsoáziának igen befolyásos körei támogatják, mert el akarják kerülni a szakadás további elmélyülését, sőt idővel az eddigi repedéseket is szeretnék betömni. Ezek a körök attól tartanak, hogy a gazdasági ellentétek növekedése rövidesen éreztetné politikai következményeit, gyengítené a szocialista országok ellen kialakított frontot, gyengítené a NATO-t. Ezt meg akarják akadályozni. Mindkét oldalon tartanak attól, hogy az ellentétek további növekedése mindkét félre kedvezőtlen gazdasági következményekkel jár. A legerősebb angol monopóliumok nem félnek a Közös Piaccal való szorosabb kapcsolatoktól, mert versenyképesnek érzik magukat, félnek azonban attól, hogy elvesztik az angol nehézipar igen jelentős piacát a hat országban. A német tőkések pedig szem előtt tartják azt, hogy 1959-ben a Közös Piac országai a hét országba és a Brit Nemzetközösség tengerentúli országaiba csaknem 8 milliárd dollár értékű árut vittek ki, vagyis nem sokkal kevesebbet, mint amennyi az egymás közti forgalmuk volt. Nyugat-Németország most nagyobb súlyt helyez a Brit Nemzetközösség piacainak megtartására, mint a Közös Piac megalakulása idején. Akkor ugyanis azt hitte, hogy ezen a szervezeten keresztül behatolhat a francia és a belga gyarmatokra. Azóta azonban ezeken a területeken alaposan megváltozott a helyzet; így a német ipar számára megnőtt a Brit Nemzetközösség piacai felé való terjeszkedés szüksége, s ennek érdekében engedményeket is hajlandó tenni Angliának.

A bonni kormány más okból is hajlik közeledésre. Adenauer el akarja érni, hogy Macmillan támogassa Nyugat-Németország további fegyverkezését, Anglia járuljon hozzá, hogy Nyugat-Németország atomfegyvereket, valamint rakétákat kapjon és gyártson. Macmillan ezt a közeledést szívesen fogadta; az ENSZ közgyűlésén már a német militarizmus védőügyvédjeként lépett fel, és ezzel erőteljes lépést tett a chamberlaini úton, amely a második világháború kitörését előmozdította. Az angol monopoltőke a némettel próbál társulni, hogy az európai ügyekre való befolyá-

Digitized by Google

sát fenntarthassa, mert így akarja megakadályozni, hogy Nyugat-Európában akár német, akár francia hegemónia alakuljon ki. Ennek az alkunak a nyélbeütésére az angol diplomácia alkalmasnak látja a jelenlegi időpontot, amikor Párizs és Bonn között az együttműködés további fejlődése tekintetében komoly nézeteltérések merültek fel.

De Gaulle 1960 szeptember elején nyilatkozott: Híve a hat ország szoros összefogásának — mondotta —, de a hat ország nemzetek feletti intézményeinek csak technikai jelentőségük lehet, nem pedig politikai. Az „új Európának" nem központi szervek és bizottságok irányította integráción kell nyugodnia, hanem politikai, katonai, gazdasági és kulturális téren független államok együttműködésén. A résztvevő országok kormányai megegyezhetnének egy tanács felállításában, időnként pedig össze lehetne hívni a résztvevő nemzetek gyűlését, amelynek tagjait a nemzeti parlamentek jelölnék ki. Ezt a tervezetet népszavazásnak kellene megerősítenie, amely egyelőre csak a hat országra terjedne ki. Az egység erősítésére, más államok bekapcsolására irányuló további lépések később volnának lehetségesek, és végső soron egy nagy szövetségi állam jöhetne létre.

Ugyanakkor De Gaulle követelte a NATO szervezetének revízióját is. Ez a következőkben állna: 1. Be kellene vonni a katonai szövetség hatókörébe Európán kívül a Közép-Keletet és Afrikát. 2. Az európai védelmi rendszert illetően ne törekedjenek integrációra, hanem a szövetséghez tartozó országok részvétele tisztán nemzeti alapon, a nemzeti államok függetlenségének megőrzésével történjék és az egész szervezet ennek megfelelő legyen. Arra hivatkozott, hogy a NATO alapszabályai szerint tíz esztendő elteltével fel lehet vetni a revízió kérdését. Ez a tíz esztendő eltelt, s 1949 óta megváltoztak az erőviszonyok. Akkor az Egyesült Államoké volt a túlsúly; ezért fogadtak el olyan integrációt, amely az Egyesült Államoknak felelt meg, s ezért engedték át neki a főparancsnokságot.

De Gaullenak a NATO-ra és az együttműködés többi formáira vonatkozó elgondolásai szorosan összefüggenek, egy tőről fakadnak, s azonos célt szolgálnak: el akarják hárítani az Egyesült Államok, meg a németek hegemóniáját. Az utóbbit annál is inkább, mert a francia tőkések egyre erősebben kezdik érezni azt a gazdasági nyomást, amelyet Nyugat-Németország a Közös Piacon belül kifejt. A Szovjetunió és az Egyesült Államok mellett egy „harmadik erőt" kívánnak létrehozni, egy harmadik nagyhatalmat, amelynek székhelye Párizs és vezetője Franciaország lenne. De Gaulle javaslatait az angol kormány és a bonni kormány egyaránt elutasítja, mert Macmillan szerint az angolszász szövetség

Digitized by Google

van hivatva arra, hogy döntő szava legyen a világ ügyeiben, Adenauer pedig nem fordulhat az amerikaiak ellen, hiszen az ő kegyükből él.

Az Egyesült Államok üdvözölték és támogatták a Közös Piac létrejöttét, mert ennek kifejezett célja az amerikai vezetés alatt álló agresszív katonai szövetségnek, a NATO-nak a gazdasági alátámasztása. Amikor a hét ország csoportja, az EFTA kialakult, a washingtoni kormány határozottan az utóbbi ellen és a Közös Piac mellett foglalt állást. Később azonban bizonyos mértékig változtatott ezen az álláspontján, mert látta a nyugat-európai országok között végbemenő szakadás elmélyülésének politikai következményeit. Az amerikai magatartás változása jutott kifejezésre Bonn-nak Londonhoz való közeledésében is. Ez tükröződött már abban, hogy egy évvel elhalasztották a Közös Piac további kiépítését célzó intézkedéseket, amelyekről már szóltunk. Az Egyesült Államok most már egyetértene a hat ország és a hét ország összekapcsolásával akkor, ha olyan összefogás alakulna ki, amely nem fejt ki ellenállást az Egyesült Államok európai politikai törekvéseivel szemben, s nem veszélyezteti az amerikai áruk európai piacait.

Fentebb ismertettünk néhány tényezőt, amely befolyásolja az Európai Gazdasági Közösség (EEC) törekvéseit. Az elmondottakhoz még hozzáfűzhetjük: a francia és a német kormány egyetért abban, hogy fenn kell tartani az együttműködés eddig létrehozott intézményeit (az európai szén- és acélkartellt, az EURATOM-ot és a Közös Piacot). Egyetértenek abban is, hogy tovább kell erősíteni a hat ország kapcsolatait, mert — szerintük — ezen az úton lehet az egész Nyugat-Európára kiterjedő együttműködést előmozdítani. Éles ellentét van azonban köztük abban, hogy milyen legyen a szorosabbra fűzött közösség szervezete és kié legyen benne a vezető szerep. A francia—német tárgyalások csak ezeknek az ellentéteknek a tisztázásához vezettek, de 1960 őszéig egy lépéssel sem vitték előbbre az ellentétek elsimítását.

Milyen álláspont alakult ki a hét ország körében? Az EFTA miniszteri síkon tartott első értekezlete 1960. október 11—12-én zajlott le Bernben. Ezen az összejövetelen elhatározták, hogy a további vámleszállításra vonatkozó döntést 1961 elejére halasztják, mintho.y nem akarják élezni a helyzetet a Közös Piac országaival. A hét ország gazdasági kapcsolatainak erősítésére tanácsadó testületet alakítottak, amelyben minden tag öt-öt képviselővel vesz részt. Az a vélemény alakult ki, hogy az EFTA-nak, amely később jött létre, mint a Közös Piac, még jobban ki kell bontakoznia ahhoz, hogy nagyobb befolyást tudjon gyakorolni a nyugat-európai integrációra. A mai Közös Piachoz való csatlakozás nem jöhet számításba (ezt Heath, az angol kormány tagja je-

Digitized by Google

lentette ki), jelenleg az EFTA nem kíván újabb tárgyalásokat kezdeményezni a Közös Piachoz való viszonyának szabályozására. Az EFTA tehát most a felvonulást hajtja végre ahhoz az ütközethez, amely 1961 tavaszán fog lefolyni. Ezt Heath a berni értekezleten a diplomácia nyelvén így fejezte ki: „A cél egyelőre az, hogy olyan pozíciót találjunk, amelyből tárgyalásokra indulhatunk."[5] Mindkét gazdasági blokk a maga állásainak megerősítésére törekszik, s egyelőre mindkettő kerüli, halogatja a döntő összecsapást.

•

Nyugat-Európa egységesítése tehát nem sikerült, ellenkezőleg: a Közös Piaccal megindult integrációs kísérlet igen komoly szakadást idézett elő a nyugat-európai országok között, mély gazdasági és politikai ellentéteket dobott felszínre. Nemcsak hogy nem sikerült egységes gazdasági bázist teremteni a NATO-nak, hanem jelentős szakadék is támadt a NATO-államok között. A baj gyógyítására különböző receptek vannak: van rá francia, német, angol, amerikai recept. Mindegyik olyan gyógyszereket ajánl, amelyek segítségével elsősorban a maga gazdasági érdekeit érvényesítheti — kifejezve egyúttal azt az óhaját is, hogy a NATO mégis maradjon meg. A tőkés rendszerben lehetetlen az, hogy valaki nyerjen anélkül, hogy egy másik veszítene, s lehetetlen, hogy az országok egy csoportja együttműködjék más országok megkárosítása nélkül, vagyis nem lehetséges kifizetődő „integráció" diszkrimináció nélkül. „A diszkriminációs vonások elutasítása az egész Közös Piac elutasítását jelenti" — jegyezte meg a Közös Piac egyik bajnoka.

De kinek a rovására történjék a hátrányos megkülönböztetés a kereskedelmi kapcsolatok területén? A nyugat-európai integrációra vonatkozó elgondolások szerint — először is a szocialista országok, másodszor pedig a gazdaságilag fejletlen országok számlájára. Ez azonban még nem elegendő, mert jelenleg a nemzetközi kereskedelem túlnyomó része még a fejlett tőkésországok között bonyolódik le. Az összefogás tehát csak akkor lehet előnyös, ha a tőkésországok egy csoportjára vonatkozik, ez pedig diszkriminációt jelent más fejlett országokkal szemben, vagyis az imperialista ellentétek kiéleződésére vezet. Erről annyira meg vannak győződve a tőkések, hogy — bár még sem az EEC, sem az EFTA nem játszotta ki minden ütőkártyáját — az egyik piaci csoport tagjai máris beruházásokat eszközölnek a másik piaci csoport területén, a hátrányos megkülönböztetéssel járó profitveszteségek elkerülése végett. Ezzel kifejezésre juttatják azt is, hogy nem nagyon bíznak az ajánlott receptek gyógyító erejében; annál

[5] Neue Zürcher Zeitung, 1960. okt. 15.

Digitized by Google

kevésbé bíznak benne, mert — amint az ismert londoni folyóirat, az Economist[6] megjegyezte — a Macmillan—Adenauer és a De Gaulle—Adenauer által kevert „két gyógyszert nem lehet egyszerre bevenni".

Az imperialista országok közös és ellentétes érdekeinek szövevénye szerfelett tarka. Ennek a rendkívül bonyolult képnek csak legfőbb vonásait tártuk az olvasó elé, ezt is csak az úgynevezett európai integrációval összefüggésben. Tény az, hogy Európában létrejött és működésbe lépett két gazdasági csoportosulás. Létezésüket nem lehet figyelmen kívül hagyni, sem abban a vonatkozásban, hogy ezek a csoportosulások a szocialista országok ellen irányulnak, sem pedig abból a szempontból, hogy súlyos imperialista ellentéteket tárnak fel. A ténnyel tehát számolni kell, s hiábavaló időtöltés volna jövendölésekbe bocsátkozni arról, hogy feltartóztatható-e a két csoport ellentéteinek további mélyülése, s ha nem, hogyan alakul akkor a helyzet.

Annyi biztos, hogy az imperialista országok nem oldhatják meg ellentéteiket a szocialista országok terhére. A szocialista országok gazdasági ereje elegendő ahhoz, hogy minden ilyen kísérletet visszaverjen. De azért érdemes felfigyelni arra, hogy az imperializmus a haladó erők ellen irányuló gazdasági háború gondolatával, sőt gyakorlatával is foglalkozik. Az Egyesült Államok megtiltotta áruinak eladását Kuba részére, a Német Szövetségi Köztársaság kifejezetten politikai zsaroló céllal felmondotta az NDK-val fennálló kereskedelmi egyezményt. A Német Szövetségi Köztársaság gazdasági minisztere, Erhard úr pedig egy New Yorkban tartott beszédében teljes kereskedelmi embargót javasolt a Szovjetunió és a népi demokráciák ellen. Ezt azzal is indokolta, hogy ily módon meg lehet nehezíteni a szocialista országok részéről a gazdaságilag elmaradott országoknak nyújtandó támogatást. „A kommunista infiltráció gyengíthető — mondotta —, ha gondoskodunk arról, hogy a szovjet javak ne támaszthassanak versenyt a Nyugatnak a gazdaságilag fejletlen országokban."[7]

A szocialista országok által szállított áruk ugyanis semmivé tehetik a nyugat-európai integráció előharcosainak (köztük Erhard úrnak) azt a számítását, hogy az integráció terhét részben a gazdaságilag fejletlen országokra hárítsák.

Az imperialistáknak a nyugat-európai integrációra vonatkozó számításait rendkívül megzavarták azok az események, amelyek a függetlenségükért harcoló ázsiai és afrikai országokban az utóbbi

6 Economist 1960. augusztus 20. 703. oldal.
7 Neue Zürcher Zeitung, 1960. okt. 1.

Digitized by Google

években lejátszódtak. Anthony Nutting, az angol külpolitika egyik vezető szakértője könyvet írt, amelyben a Közös Piac és a Brit Nemzetközösség összeolvadását szorgalmazza. Ebben az összefüggésben többek közt ezt írja: „Az Afrika és Ázsia el nem kötelezett országainak gondolkodásmódjáért és piacáért vívott harc, valamint a fejletlen területek fejlesztéséért folytatott verseny a nyugati demokrácia életére nézve olyan halálos jelentőségű lehet, mint akár az a két világháború, amelyet ebben a században vívtunk."[8] Ilyen gondolatok forognak a nyugat-európai integráció élharcosainak fejében!

Ezek a gondolatok azt mutatják, hogy az imperialista országok vezetői nehezen ismerik el az erőviszonyok megváltozását. Az angol burzsoázia nehezen nyeli le, hogy a nemzetközi politikában nem játszhat olyan szerepet, mint hajdanában. Az amerikai monopolтőke uraiban csak lassan érlelődik az a belátás, hogy csődöt mondott az a külpolitika, amelyet az Egyesült Államok a második világháború befejezése óta követ. De Gaulle nem akarja megérteni, hogy atombombával nem lehet feltámasztani a francia gloire-t. Lassanként azért kénytelenek lesznek rájönni, hogy az imperialistaellenes erők ma már nagyobbak, mint az imperializmus erői. Az ENSZ mostani közgyűlésén már szemléltető leckét kaptak ebből.

Amíg az imperialistaellenes erők egyre egységesebben lépnek fel, addig az imperializmus táborát súlyos, meg nem szüntethető és egyre növekvő belső ellentétek emésztik. Jó példaként szolgálnak erre a Közös Piac körül kibontakozott összetűzések, amelyeket az elmondottakban vázoltunk. Ezek a gazdasági ellentétek minden elsimítási kísérlet ellenére növekvőben vannak, mert a piacok viszonylagos szűkülése az imperialista országokban feltartóztathatatlan folyamat. Mihelyt romlik a konjunktúra, még élesebben fognak jelentkezni ezek az ellentétek, amelyek — többek között — szintén az imperialista tábor akcióképességét korlátozó tényezők. Ez a tábor még jelentős erőt képvisel, amelyet hiba volna lebecsülni, de bármelyik oldaláról nézzük is a tőkés világ belső helyzetét, minden vizsgálat azt mutatja, hogy — amint Hruscsov elvtárs mondotta — „szükségtelen felnagyítani azoknak az imperialista erőknek a lehetőségeit, amelyek a háborús készülődés mellett szállnak síkra".

8 Europe will not wait, London 1960. 115. oldal.

Digitized by Google

A termelés szervezésének tökéletesítése az építőiparban

Írta DR. GERŐ ISTVÁN

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1960. június 29-én megtárgyalta a Politikai Bizottság tájékoztatóját a második ötéves terv előkészítéséről és határozatot hozott a vegyipar fejlesztéséről, az ipartelepítésről és az építőipar előtt álló feladatokról.

A VII. kongresszus irányelvei szerint az építőipar a második ötéves terv időszakában 80 százalékkal növeli termelését, összesen mintegy 150 milliárd forint értékű építési munkát végez el. Második ötéves tervünk megalapozásának, a terv teljesítésének tehát rendkívül fontos tényezője. Ezért foglalkozott pártunk Központi Bizottsága a második ötéves terv előkészületeinek megvizsgálása során külön is az építőipar fejlesztésének problémáival.

Az építőiparral kapcsolatos párthatározat nemcsak azt jelölte meg, hogy mit vár a népgazdaság az építőipar dolgozóitól, hanem azokat az eszközöket és módszereket is, amelyekkel a kitűzött feladatokat meg lehet valósítani. A határozat szerint: jelentősen emelni kell az építőipar műszaki színvonalát, tökéletesíteni a termelés szervezésének és irányításának rendszerét; gondoskodni kell arról, hogy a termelési programnak megfelelően rendelkezésre álljanak az építőanyagok; meg kell javítani a műszaki tervezést; fokozni a tudományos kutatómunkát és fellendíteni az újítómozgalmat; nagy figyelmet kell fordítani a lakásépítkezésekre, s a lakosságot szélesebben be kell vonni a lakásépítési program megvalósításába. E szerteágazó, de szorosan összefüggő feladatokból e cikk elsősorban a termelés szervezésének egyes problémáival foglalkozik, ami az építőipar fejlesztésének jelenleg egyik kulcskérdése.

I

Magyarországon a felszabadulás előtt csak kézműves jellegű, elmaradott építőipar volt. 1930-ban például minden 147 önálló építési vállalkozó között csak egy rendelkezett erőgéppel meghajtott építőipari géppel. Ebben az időben az építőiparban működő

Digitized by Google

gépek teljesítménye mindössze 1200 LE volt. Az állami építőipar megteremtéséig a helyzet nem sokban változott. Az 1948. március 26-án államosított 54 „legnagyobb" építési vállalat gépeinek értéke nem érte el a kétmillió forintot, teljesítőképessége pedig csak kb. 3 000 LE volt.

Az államosítás után az építőipar gyors műszaki és szervezeti fejlődésnek indult. A fő feladat a nagyipari jellegű építőipar megteremtése volt. Az első években mindenekelőtt e célkitűzés mennyiségi feltételeit hozták létre; gyorsan növekedett a létszám, a gépállomány, az építőanyagtermelés és új, nagyobb építőipari vállalatok létesültek. 1952. decemberében 370 építőipari vállalat, ezenkívül 28 tröszt és 2 ipari központ, összesen tehát 400 kivitelező szervezet működött az állami építőiparban. Ugyanakkor a foglalkoztatottak száma több mint három és félszer, a vállalati teljes termelési érték pedig ötször volt nagyobb, mint 1949-ben.

Gyors ütemben indult meg a gépesítés, elsősorban a nehéz fizikai munkák gépesítése. 1952-ben már közel 200 000 LE teljesítményű gépparkja volt az állami építőiparnak. Lényegében új iparágként kifejlődött a betonelemgyártás, jelentős eredményeket értünk el az ipari épületek új szerkezeti megoldásában.

Első ötéves tervünk minden addiginál terjedelmesebb és bonyolultabb feladatok elé állította az építőipart. Újszerű műszaki megoldásokat kellett megtanulni és alkalmazni, nagy építőszervezeteket kellett irányítani. Kádereink a megnövekedett feladatokhoz viszonylag gyorsan hozzánőttek. Voltak kezdeményezések a termelésszervezés színvonalának emelésére is, elsősorban szovjet tapasztalatok alapján, különösen a munkaszervezés (Sztahanov-módszerek elterjesztése, munkamódszerátadás, brigádszervezés stb.) terén. Általánosságban azonban megállapítható, hogy az állami építőipar kialakulásának első éveiben a mennyiségi felfutás és a műszaki-technikai színvonal emelkedése nem párosult olyan termelésszervezési módszerek kialakításával és alkalmazásával, amelyek hatékonyan elősegítették volna az építőipar nagyipari jellegének fejlődését.

Az ezt követő időszakban (1953—1956) az állami építőiparral szemben támasztott mennyiségi követelmények nem emelkedtek tovább, sőt 1954-ben lényegesen csökkent az állami építőiparban a termelési érték és a foglalkoztatott munkások és alkalmazottak száma is. A csökkenés mértékét jellemzi, hogy bár azóta évről-évre emelkedett az építőipar teljesítménye, az állami építőipar termelése érték szerint csak 1959-ben érte el ismét az 1952—1953. évi szintet.

Ilyen körülmények között jobban előtérbe kerültek az építőipari munka minőségi mutatói. Törekedtünk arra, hogy gazdaságosabban, gyorsabban, jobb minőségben építsünk, fejlesszük a műszaki megoldások eddig elhanyagolt területeit (pl. lakás-, mező-

Digitized by Google

gazdasági építés). Jelentősen emelkedett az állami építőipari vállalatoknál a munka termelékenysége; értünk el eredményeket a műszaki fejlesztésben, különösen az előregyártás és a gépesítés vonalán, a munkafegyelem, a terv- és pénzügyi fegyelem, a költséggazdálkodás megszilárdításában; lényegesen javult a kivitelezés minősége.

Az építőipar termelésszervezési színvonala azonban nem emelkedett jelentősen. Az építési idő nem csökkent, a műszaki fejlődés — különösen az új szerkezetek alkalmazása terén — lassú volt, az építési költségek alakulása sem volt kedvező. Mindez arra vezethető vissza, hogy ebben az időszakban hiányoztak az építőipari termelésszervezés színvonalának megjavításához szükséges feltételek, nem javultak, sőt bizonyos tekintetben romlottak az építőipar termelési körülményei. A foglalkoztatott munkáslétszám csökkenése tervszerűtlen volt, nagyarányú elvándorlás jellemezte, amelynek során elsősorban a szakmunkások hagyták el az állami építőipart. A szakmunkások aránya ezért az összlétszámon belül romlott, ugyanakkor, amikor az építési program szakmunkásigénye emelkedett (tatarozás, lakás-, iskolaépítés stb.). Az építési program állandóan és nagymértékben változott, egyes építkezéseket le kellett lassítani és további új építkezések egész sorát sürgősen elkezdeni. Ezek az intézkedések akadályozták az építési beruházásokra fordított anyagi eszközök összpontosítását.

Történtek helyes intézkedések is a termelésszervezés javítására. Csökkentettük az építőipari szervezetek számát az 1952. decemberében meglévő 400-ról 1957-ig folyamatosan 175-re.

A kivitelező szervezetek számának alakulása:

Felügyeleti hatóság	1952	1957	A csökkentés mértéke 1957/1952
Építésügyi minisztérium	220	57	26 százalék
Közl. és Postaügyi Min.	23	22	96 „
Tanácsok	89	78	88 „
Egyéb hatóságok	68	18	26 „
Összesen:	400	175	44 százalék

A csökkenés mértéke az Építésügyi Minisztérium kivitelező szervezeteinél volt a legjelentősebb. Az egyéb felügyeleti hatóságoknál működő kivitelező szervezetek csökkenése azonban látszólagos, mert ezeknek a szervezeteknek nagy része csak mint önálló vállalat szűnt meg, de házilagos építési részlegként továbbra is

Digitized by Google

fennmaradt. Ezért a házilagos építkezések súlya az állami építőipari tevékenységben nagyban emelkedett.

Foglalkoztatott építőipari munkás	1952		1956	
	1000 fő	%	1000 fő	%
az állami építőipari vállalatoknál	196	83,5	126	65,0
a házilagos építkezéseken	39	16,5	68	35,0
Összesen:	235	100,0	194	100,0

Nőtt az építőipari szövetkezetek taglétszáma is. Az építőipari szövetkezetek azonban, helytelenül, nem elsősorban a lakosság szükségleteinek kielégítésére, hanem állami megrendelésekre törekedtek. Termelési értékük több mint 90 százalékát közületeknek végezték.

Fenti okok miatt nem javult az építőipar kivitelezési kapacitásainak szervezeti és területi összpontosítása, sőt a szervezeti koncentráció terén romlott a helyzet, mert a házilagos és szövetkezeti kivitelezés súlya jelentősen megnőtt és ennek a tevékenységnek központi ellenőrzése és irányítása, valamint az itt dolgozók bérfegyelme meggyengült.

Az ellenforradalom után az építőipar dolgozói becsülettel munkálkodtak a gyors konszolidációért, a párt célkitűzéseinek megvalósításáért.

Az elmúlt évek gazdaságpolitikája az építőipari tevékenység számára is kedvezőbb körülményeket teremtett. Megerősödött a beruházások központi ellenőrzésének rendszere. A második hároméves tervben jelentős építőgép és anyagipari beruházások történtek az építőipar ellátásának megjavítására, meggyorsult és tervszerűbbé vált a műszaki fejlődés. Intézkedések történtek az építőipari termelésszervezés megjavítására is.

II

Az 1960. évi júniusi párthatározat kimondja: „Az ipari módszereknek az építőiparban való szélesebb alkalmazását, az építési idő és költségek csökkentését az építőipari vállalatok magasabb színvonalú szervezésével is elő kell mozdítani."

Figyelemre méltó, hogy az építőipar műszaki fejlesztésének célkitűzését a határozat összekapcsolja a termelés magasabb színvonalú szervezésének kérdéseivel. A múltban ugyanis az építőipar

Digitized by Google

műszaki fejlesztését — az építőipar iparosításának célkitűzéseit — leszűkítettük a gépesítés és az előregyártás fejlesztésére. Az utóbbi években azonban kitűnt, hogy az építőipar technikai fejlesztése nem lehet eléggé hatékony, ha ugyanakkor nem fejlődnek a termelésszervezési és ezen belül a megfelelő iparirányítási módszerek is. Meggyőző példa erre a Sztálinvárosban tavaly felépült panel lakóházak esete. Ezeket a lakóházakat a legfejlettebb technológiával építették fel. A fejlett technológia minden időelőnyét elvesztettük azonban a szervezés fogyatékosságai miatt. Az épületek több hónapig álltak félig készen, mert a teljes befejezéshez szükséges építési folyamatokat nem szerveztük meg helyesen.

Az építési munka megjavításának egyik legfontosabb kérdése, hogy „az Országos Tervhivatal és az Építésügyi Minisztérium... a legnagyobb mértékben alkalmazzák az építési beruházásokra fordított anyagi eszközök és az építőipari kivitelezési kapacitások szervezeti, területi és időrendi összpontosításának elvét...".

Az anyagi eszközök és kivitelezési kapacitások összpontosítása a gyorsabb és gazdaságosabb építés fontos feltétele. Nagyobbfokú koncentráció esetén az építési idő lerövidíthető. Ilymódon a befejezetlen építkezéseken lekötött anyagi eszközök előbb válnak a népgazdaság aktív vagyonává és hamarabb járulnak hozzá a nemzeti jövedelem emeléséhez. Az építési idő csökkentése ugyanakkor javítja az építőipari termelés gazdaságosságát is, mert egyes költségtényezők az építési idő csökkentésével szinte arányosan, más költségtényezők pedig jelentősen csökkennek. (Pl. az építésvezetőségek személyi és dologi kiadásai, a gépköltségek, az időbéres dolgozók és kisegítők bérköltségei stb.)

Az építőipari kapacitások és beruházási eszközök nem kielégítő koncentrálása azt jelenti, hogy az építőipar sokkal több építményen dolgozik egyidőben, mint ahogyan azt a termelőerők legjobb kihasználása megengedné. Ma ilyen helyzetben vagyunk, és ezért az építési idő Magyarországon türhetetlenül hosszú, amivel nem lehet megbékülni. Ennek vannak építőiparon kívüli és építőiparon belüli okai. A Központi Bizottság határozatában érvényre jut az a felismerés, hogy az építőipari munka megjavításának elengedhetetlen feltétele a kooperáló és irányító szervek munkájának megjavítása is. Meg kell javítani a beruházások tervezését és előkészítését (a beruházásokat a távlati tervezésre kell alapozni), meg kell javítani az építőipar anyagi-műszaki ellátásának tervezését, az ösztönzési módszereket stb.

Az építőipar belső termelési feltételeinek vizsgálatánál elsősorban a termelés adott technikai és termelésszervezési színvonalát kell tekintetbe venni. Noha az építőipar technikai felkészültsége az iparéhoz képest alacsony, mégis összehasonlíthatatlanul magasabb, mint a múltban volt. *Az építési idő ennek ellenére lénye-*

Digitized by Google

gesen hosszabb. A technika fejlődésével ugyanis nem tartott lépést az építőipar munkaszervezési, üzemszervezési, vállalati szervezési és iparszervezési formáinak fejlődése, ami az építési idő elhúzódásának egyik legfőbb oka.

Vizsgáljuk meg például az építőipari üzemszervezést. Bár a szocialista nagyüzemű építőipar kialakult, a termelés alapszerve — az építőipari üzem — továbbra is megtartotta a kapitalizmustól örökölt kisipari építésvezetőségi formát. Abból a szemléletből kiindulva, hogy az építőipari termelés kizárólag csak egyedi jellegű lehet, az építőipari üzemszervezésben is fennmaradt az egyedi jellegű és szemléletű építésvezetőség, amelyet a konkrét egyedi építmény kivitelezésére hoznak létre. Az egyedi építkezés végrehajtására megszervezett építésvezetőségi forma nem teszi lehetővé a magasabb színvonalú *folyamatos* termelésszervezés kialakulását.

Az építésvezetőségek a maguk szűk keretei között igyekeznek ugyan a folyamatos termelés lehetőségeit megteremteni, de mivel a rendelkezésükre álló géppark és a munkások szakmai összetétele általában jelentősen eltér az adott munkaterület gép- és munkaerőigényétől, ezért a munkások és gépek folyamatos foglalkoztatását csak rossz hatásfokkal, a munkaterület állandó bővítésével tudják megoldani, ami gyakorlatilag az erők szétforgácsolásához vezet, holott éppen a nagyobbfokú koncentráció lenne kívánatos. Minél szélesebb ugyanis a munkaterület, minél több vagy nagyobb építményen dolgozik az adott építésvezetőség egyidőben, annál több lehetőség van arra, hogy a rendelkezésére álló munkaerőt és gépparkot összetételének megfelelően folyamatosan és állandóan foglalkoztassa. Ezt a törekvést alátámasztja egy sor kívülről ható tényező is, pl. az anyagellátásban mutatkozó rendszertelenség, a kooperáció hiányosságai, a műszaki tervellátásban jelentkező fennakadások, az építtető pénzügyi zavarai, sőt gyakran az időjárás is. Ilyen irányban befolyásolják az építésvezetőségeket a jelenleg fennálló ösztönzők is, pl. az, hogy az építésvezetőség elsősorban az úgynevezett „teljes saját termelési érték", tehát a forintterv teljesítésére kötelezett, és csak másodsorban érdekelt az építmények — a használati érték — időben való, gyors átadásában.

Ehhez járul még, hogy a beruházó szervezet is mindig újabb és újabb építkezések megkezdéséért harcol, amire részben lehetőséget adnak a jelenleg érvényben levő beruházási rendeletek, de gyakran e rendeletek ellenére is. Így forgácsolódnak szét az építkezéseken a rendelkezésre álló erőforrások és kapacitások. Nem utolsó sorban ezért dolgozik az építőipar egyidőben lényegesen több építményen, mint amennyit a rendelkezésére álló termelőerők észszerű, gazdaságos hasznosítása megengedne, ezért indokolatlanul nagy a befejezetlen építkezések állománya. Az építkezések időbeli széthúzása az építtető részéről nemcsak a beruházási építke-

Digitized by Google

zéseknél nyilvánul meg. A felújítási építkezések időbeni széthúzása talán még ennél is súlyosabb.

Az építkezésekre fordított anyagi eszközök további összpontosítására az Építésügyi Minisztérium 1962. január 1-től bevezeti a vállalati programozás és a minisztériumi programozás összefüggő rendszerét. Ennek lényege az, hogy mindaddig nem lehet újabb építkezést megkezdeni, amíg a folyamatban levő építkezésekhez szükséges kapacitások nincsenek biztosítva. A folyamatban levő építkezések terv szerint előirányzott ütemét a kivitelező vállalat csak a beruházó hibájából felmerült és általa elismert műszaki akadály esetén csökkentheti, de az építtető is köteles a termelésszervezés által indokolt ütemnek megfelelő pénzügyi fedezetet a folyamatban levő építkezésre fordítani.

A területi és időbeni koncentráció javítása végett szükséges a beruházói szervezet koncentrációja is. Így például helyes lenne, ha a területén előforduló minden kommunális beruházást kivétel nélkül az illetékes megyei tanács bonyolítana le.

Szükség van arra is, hogy a beruházásokat a jelenleginél sokkal jobban készítsék elő. A programozás, az építőipari anyagszükséglet bizonylati alapokon nyugvó tervezése csak olyan mértékben valósulhat meg, amilyen mértékben az építmények műszaki tervdokumentációi a tervezés időszakában a kivitelező vállalat rendelkezésére állanak. Jelenleg az éves tervezés időszakában — a következő évi programhoz — csak az építkezések egyötödének van műszaki tervdokumentációja. Pl. az ezévi tervben szereplő kiemelt építkezések negyedrészére még az első félév végére sem készült el a műszaki tervdokumentáció. Ez az állapot lehetetlen körülményeket teremt az építésszervezésben. Pedig a megoldás egyszerű, csak az érvényes kormányhatározatokat kell betartani: 1. a kivitelezői kapacitásokat elsősorban a folyamatban levő építkezésekre kell összpontosítani, 2. új építkezést a beruházási tervbe csak akkor szabad felvenni, ha az előírt előkészítés feltételei teljesítve vannak. A második ötéves terv végére el kell érni, hogy a kivitelező építőipar programja már az éves tervjavaslat-készítés időszakában 80 százalékban műszaki tervdokumentációval legyen alátámasztva. Erre lehetőséget ad a Központi Bizottság határozatának azon pontja, amely kitűzi, hogy 1965-re, a lakás- és kommunális építkezések legalább 60—70 százalékát, az ipari építkezések legalább 15—20 százalékát típustervek felhasználásával valósítsák meg."

A magasabb színvonalú és termelékenyebb, folyamatos termelésszervezést nem valósíthatjuk meg az építkezéseknek kizárólag egyedi jellegű szervezését lehetővé tevő üzemszervezési forma keretei között. Ennek előfeltételei az építőiparban is a termelés bizonyos *tömegszerűsége* mellett teremtődnek meg. A kapitalizmusban a magántulajdonon alapuló gazdálkodás meghatározza az építőipari

Digitized by Google

termelés túlnyomólag egyedi jellegét, s az építési vállalkozó profitérdeke, az építtető pénze és „építési kedve" erősen korlátozzák az építőipari termelés tömegszerűségének fokozását. A szocialista gazdaságban azonban az építési igények tervszerűvé válása, az építési vállalatok szakosítása és a megfelelő üzemszervezési módszerek kialakítása megteremtik a termelés tömegszerűségének és ezzel a magasabb színvonalú, folyamatos termelés megvalósításának feltételeit az építőiparban is.

A beruházások koncentrálásával, a típustervezés fejlődésével az építőipar egyes területein is fejlődik a gyártmány — az építmény — tömegszerűsége. A lakás, a kommunális, a mezőgazdasági stb. épületek tipizálásával és ezen építményeknek lehetőleg egy területen való nagybani összpontosításával lehetőség nyílik arra, hogy az építmények munkaerő- és gépigényét jobban összehangolják a termelőszervezet meglévő munkaerő- és gépállományával. Például a lakásépítkezések meggyorsítása és koncentrálása érdekében az illetékes szerveknek úgy kell majd a jövőben a lakásépítkezések tervét elkészíteniük, hogy az ne kényszerítsen az építőipari kapacitás indokolatlan szétforgácsolására. Egyes településeken az ötéves tervidőszak alatt évente 20—30 lakást építünk. Ez helytelen tervezés. Azokon a településeken, ahol az ötéves tervidőszak alatt építendő lakások száma nem haladja meg a 150—200 lakást, felesleges 5 évig lekötni és ezzel is szétaprózni az építőipari termelőerőket. Ezért már az építendő lakások számának évi ütemezésénél is figyelemmel kell lenni az erőforrások koncentrálására. Nem szabad olyan programot készíteni, amely a lakásépítkezések területi és időbeli decentralizálásához vezet. Ez nemcsak az építőipari termelésszervezés lehetőségeit javítja meg, hanem ami ennél is fontosabb, a beruházás gazdaságosságát is. Lehetővé válik a beruházás költségeinek csökkentése (felvonulás, közös központi fűtés stb.), a kapcsolódó létesítmények viszonylag gazdaságosabb megvalósítása (közmű, üzlethálózat stb.).

Az építőipari termelés tömegszerűsége lehetővé teszi az úgynevezett folyamatos, szalagrendszerű építés módszerének bevezetését, amely a munka magasabb termelékenységét és az építési idő jelentékeny csökkenését biztosítja. A folyamatos, szalagrendszerű termelés azonban csak akkor és ott szervezhető meg, amikor és ahol megalapozott távlati terv áll rendelkezésre, és viszonylag állandó jellegű, illetve egy területen viszonylag nagytömegű építményt kell létrehozni azonos típusterv szerint. Megjegyzendő, hogy a szalagrendszerű termelésszervezés csak akkor kifizetődő, ha az üzem kapacitása a tervezett mértékben van kihasználva. A termelés feltételeinek, például az anyagi-műszaki ellátásnak, a kooperációs és pénzügyi szükségletnek, stb. tervezése is lényegesen könyebbé válik, mert a folyamatos szalagrend-

Digitized by Google

szerű építési módszert alkalmazó üzemekben az iparhoz hasonlóan mérhető kapacitás alakul ki (például egy év alatt kivitelezendő lakások száma stb.).

A folyamatos, szalagrendszerű építési mód a Szovjetunióban, Csehszlovákiában és a Német Demokratikus Köztársaságban már elterjedt. A Német Demokratikus Köztársaságban például párt- és kormányhatározatok teszik kötelezővé a folyamatos, szalagrendszerű építkezést és ezt a módszert az ipari termelés szóhasználatának megfelelően „építőipari sorozatgyártásnak" nevezik (Serienfertigung im Bauwesen). Az NDK-ban 1963-ban az általános magasépítési munkák 70 százalékát kell „sorozatgyártással" kivitelezni. A Szovjetunióban a leningrádi lakóházépítő kombinátok 4 hónap alatt építenek fel olyan lakótömböt, amelynek építési ideje nálunk átlagban a másfél évet is meghaladja. A Leningrádban működő 4 lakásépítő kombinát mindegyike egymástól eltérő típusú épületeket készít, de ezeket nagy tömegben, azonos technológiával és egyazon időszakban csak egyféle típus szerint. Kapacitásuk 2—6000 lakás évente. A folyamatos, szalagrendszerű építési módszer alkalmazásával a termelékenység nagyban emelkedik, mert a munkaerő összetétele megfelel az építési szükségletnek, s így minimálisra csökkennek az állásidők, nő a begyakorlottság. Ezzel a módszerrel a hagyományos — téglaszerkezetű — lakóházak építésénél is (tehát, amikor a termelékenység nem az új technika hatására emelkedik) megkétszereződik az egy főre jutó lakástermelés.

A folyamatos, szalagrendszerű építési mód alkalmazása hazánkban is megindult. (Üllői út, Pécs, stb.) A kísérletek beváltották a módszerhez fűzött reményeket, mind a termelékenység, mind az építési idő csökkentése tekintetében.

Az építőipari termelés sajátosságai következtében a munkások és a gépek folyamatos foglalkoztatása akkor is lehetséges, ha a tömegszerűség nem a termékek, hanem csak a fő építési folyamatok tekintetében valósul meg. Az építési folyamatoknak ez a tömegszerűsége azonban nem alakulhat ki az egyedi építmények létrehozására szervezett építésvezetőségek jelenlegi formájában, mert ez nem képes a rendelkezésre álló termelőerők és az építési program helyes összehangolására. A dolgozók folyamatos munkaellátását, a gépek állandó kihasználását, a rendelkezésre álló anyagok, szállítóeszközök stb. egyenletes és gazdaságos felhasználását azonban úgy kell megszervezni, hogy az *megfeleljen az építési idő lerövidítése követelményének.* Ezért azokon a területeken, ahol a fő építési folyamatok megfelelő tömegszerűsége ezt lehetővé teszi, a jelenlegi egyedi (tárgyi) rendszerben szervezett építésvezetőségek helyett mind nagyobb mértékben úgynevezett *technológiai rendszerű építési üzemeket (építésvezetőségeket) kell szervezni.*

A technológiai rendszerben szervezett építési üzem nem egy-egy építmény, vagy építménycsoport megvalósítására, és nem ideig-

Digitized by Google

lenes jelleggel szerveződik, hanem egy-egy építési folyamat állandó ellátására. (Például: alapozó, falazó, betonozó, nyersszerelő, festő-mázoló, stb. építésvezetőség.) Ezáltal kialakul az állandó jellegű építési üzem, amely állandó munkásösszetétellel, állandó gépparkkal, viszonylag állandó anyagigénnyel dolgozik. A technológiai rendszerű építési üzem a szakszerű irányítás, a munka specializációjának magas foka, a célgépek és a folyamatos munkaszervezés alkalmazása révén a munka termelékenységének ugrásszerű emelkedését eredményezi. A technológiai rendszerben szervezett építésvezetőség természetszerűleg nem alkalmas a különféle építési folyamatokat igénylő építmény önálló létrehozására. Ezért fontos az, hogy az egyes építmények elkészítésében közreműködő építési üzemek munkáját az üzemnél magasabb szinten (vállalat, iparigazgatóság stb.) hangolják össze.

Elvileg annál könnyebb dolgunk van, minél magasabb szinten lehetséges az összhang megteremtése. A termelőerőknek és a munkaterületnek minél nagyobb választékával és tömegével rendelkezik ugyanis egy termelési szervezet, annál több variáns közül választhatja ki a legjobbat, a gazdaságilag legmegfelelőbbet. Az anyagok, gépek, szállítóeszközök tekintetében nem is lenne különösebb akadálya annak, hogy akár az egész ország összes építkezéseit egyetlen központi szerv organizálja. Egészen más a helyzet a munkaerő vonatkozásában. A termelés helyének örökös változása miatt ez a szempont itt korlátlanul nem érvényesíthető, mert a dolgozókat nem lehet családjuktól, lakóhelyüktől, akaratuktól és személyi képességeiktől stb. függetlenül bármely távoli építkezésre átirányítani. A termelőerők és az építési program összhangja ezért legkedvezőbben olyan termelőszervezetben valósítható meg, amelynek működése földrajzi területén belül a dolgozók átcsoportosítása az egyes építési helyek között még különösebb nehézség nélkül és gazdaságosan megoldható. Gyakorlatilag: egy városban működő építőszervezet dolgozói különösebb nehézség nélkül átcsoportosíthatók a város bármelyik pontján folyó építkezésre. Ez a hatókör kiterjeszthető a várostól 20—25 km-re is, de akkor a dolgozók szállítását gazdaságosan kell megszervezni.

A fenti elvek felismerését és gyakorlati alkalmazását a Központi Bizottság határozata az alábbiakban foglalja össze: „A kivitelező szervezeteket úgy kell kialakítani, hogy az építési feladatok végzésére egy nagy területegységen lehetőleg csak egy építőipari szervezet működjön, amely a szakipari és szerelőipari munkák végzésére is alkalmas."

A határozat a továbbiakban kimondja, hogy a kiemelkedő jelentőségű, vagy kiemelkedő terjedelmű létesítményeket továbbra is néhány országos jellegű szakosított építőipari szervezet építse.

Az országos jellegű szakosított szervezeteknek olyan munká-

Digitized by Google

sokkal kell rendelkezniük, akik hajlandók hosszabb-rövidebb időre az ország bármelyik részén munkát vállalni. Ha a vállalat ilyen munkásgárdával rendelkezik, akkor az átcsoportosítás különösebb nehézség nélkül végrehajtható — de még fennmarad az a kérdés, hogy ez gazdaságos-e? E dolgozók részére ugyanis ideiglenes munkásszállásokat kell létrehozni, ezeket a munkásszállásokat fenn kell tartani, a hazautazásukat kéthetenként meg kell fizetni stb. Ha olyan szakmunkásokról vagy vezetőkről van szó, akiknek tudása az adott építkezésen nélkülözhetetlen, más megoldás nincs. A nagylétesítmények építésénél azonban a munkák zöme nem kíván különleges szakképzettséget. Felvetődik a kérdés, nem lenne-e helyesebb és gazdaságosabb, ha az ilyen jellegű munkákat a területi szervezet apparátusa vállalná el, akár alvállalkozóként is. Egyes speciális létesítmények megvalósításánál is nem annyira az építés műszaki problémái okoznak gondot, mint a technológia ismeretének hiánya következtében beálló építésszervezési nehézségek. (Pl. egyes vegyi üzemek, erőművek stb. építése.) Helyes lenne például, ha ebben az esetben a fővállalkozó csak a begyakorlott műszaki irányítást és az egészen speciális szakmunkásokat (csőszerelőket, szigetelőket stb.) küldené a területre, a munka zömét a területi építőszervezet végezné mint alvállalkozó. Hűtőház pl. nem sok épül egyszerre az országban, és mindig más területen. Helytelen lenne, ha minden területi szervezet saját kárán ismerné meg a hűtőházépítés problémáit.

Ennek az elgondolásnak a megvalósítása esetén a területi elv nagymértékű betartásával a specializáció elve is érvényesülne.

A területi szervezési elv és a technológiai szakosítás kérdésében körültekintően kell eljárni. A területi elv szélsőséges megvalósítása lehetetlenné teszi a specializációt, míg a specializáció szélesőséges megvalósítása a területi elv betartását akadályozza. A szélsőséges alkalmazás mindkét esetben rontja a gazdaságosságot.

A szervezetek specializációjára az Építésügyi Minisztérium már ez év elején is tett intézkedéseket. Ezek az intézkedések a budapesti kivitelező és tervező vállalatok profilozására vonatkoznak. Egyes vidéki vállalatoknál (Győr megyei, Szolnok megyei, Baranya megyei stb.) szakosított lakás-, mezőgazdasági, ipari építésvezetőségeket alakítottak.

Az építőipari szervezetek feladatainak elhatárolásánál a jelenleg alkalmazott értékhatárok megállapítása szükségmegoldás. Nem az értékhatár az, amely eldönti egy-egy szervezet működésének körét, hanem az elvégzendő munkák műszaki jellege.

Sokkal jobban megfelel a termelésszervezés feltételeinek, ha az építőszervezeteket — az általános magasépítőiparon belül — pl. új építmények és fenntartási vagy felújítási munkák szerint csoportosítjuk, mert ezek eltérő termelésszervezést és eltérő koope-

Digitized by Google

rációs formákat igényelnek. További elhatárolás lehet az egyes kivitelező szervezetek profiljának meghatározásánál a kivitelezendő építmények jellege, szerkezete vagy a termelési folyamatok műszaki jellemzői, de semmi esetre sem az értékhatár. Összefoglalva tehát az építőipari szervezetek kialakításának főbb szempontjai a következők:

1. Az alapelv: területi szervezetek létesítése, amelyek a dolgozók átcsoportosítását az építési helyek között a legkedvezőbben tudják megoldani;

2. a területi szervezet működésének határát ott kell megjelölni, ahol ez a szervezet a fentebbi pontban jelzett funkciónak még eleget tud tenni, ugyanakkor azonban a technológiai szakosítás viszonylag magas fokát is képes biztosítani;

3. a területi szervezet legalább vállalat legyen, de lehet ennél magasabb szervezet (pl. iparigazgatóság) is, ha a területen lévő állandó munkavolumen, a kooperáció és specializáció elvének érvényesítése ezt a formát szükségessé és lehetővé teszi;

4. a vállalatok közötti munkamegosztást — a feladatok elhatárolását — az egyes területi szervezeteken belül a termelésszervezés feltételeinek figyelembevételével, a tárgyi vagy technológiai szakosítás elvei szerint kell kialakítani;

5. országos jellegű szakosított építőipari szervezeteket csak olyan építmények kivitelezésére hozzunk létre, amelyek különleges műszaki felkészültséget igényelnek. Ilyen építkezések esetén is biztosítsuk azonban az országos és a területi szerv gazdaságos kooperációját.

* *
* *

Mint látjuk, a munkák koncentrálása, az építési idő lerövidítése a termelésszervezési intézkedések egész rendszerét követeli meg. Ezeknek az intézkedéseknek egy részét az építési vállalatoknak és az Építésügyi Minisztériumnak, más részét a külső szerveknek, az Országos Tervhivatalnak és a beruházóknak kell a maguk területén megteremteniük. Az építési idő hossza a termelésszervezés és a műszaki fejlesztés mindenkori állapotát tükrözi; csökkentése csak a technika fejlesztésével, az iparvezetési és termelésszervezési módszerek megjavítása révén érhető el. Nem vezethetnek sikerre olyan elképzelések, amelyek csak a jelenségen kívánnak változtatni, de a lényeghez nem nyúlnak hozzá. Ilyen például az az elképzelés, hogy az építési idő csökkentését bizonyos normatívák előírásával el lehet érni. Az építési idő színvonalának mutatója éppen olyan komplex minőségi mutató, mint például a termelékenység vagy az önköltség mutatója. Ezeknél a mutatóknál sem lehet olyan normát megállapítani, amely minden termelőszervezetre egyformán igazságos és ösztönző lenne. Ezeket a mutatókat is az

Digitized by Google

adott termelőszervezet, vállalat vagy üzem technikai és termelésszervezési adottságaihoz és a már elért eredményekhez képest kell megállapítani. Építési időnormák egyöntetű alkalmazása a kivitelezésben az elavult egyedi szemlélet megkövesítését jelentené, a fejlődést gátolná.

Az általános építési idő alakulását mérő matematikai-statisztikai módszereket sikerült tavaly kidolgozni. Az építési idő 1959-ben 1958-hoz képest az Építésügyi Minisztérium vállalatainál 10 százalékkal csökkent. Erre az évre már tervszámként kapták az ÉM-vállalatok az építési idő csökkentésének mértékét, a vállalatok helyzetét és eddig elért eredményeit figyelembe véve. 1965-ig az átlagos építési időnek 1958-hoz képest mintegy 40 százalékos csökkentését tervezzük. A koncentrálás, az anyagellátás megjavítása, a programozási rendszer megszilárdítása és kiterjesztése mind az építési idő csökkentésének irányában hat.

A korszerűbb és tervszerűbb termelésszervezés többek között feltétlenül megköveteli a jelenlegi anyagtervezési és gazdálkodási módszerek javítását is. A termelés alapvető sajátosságai miatt az építőiparban az 1 millió forint termelési értékre eső anyagfelhasználási normatívák rendkívül változóak, egyes anyagoknál vállalati szinten egyik évről a másikra mintegy 300 százalékos ingadozást is mutatnak. Ezért az építőiparban az anyagtervezésnél nem alkalmazható az iparban jól bevált anyagfelhasználási normatívák rendszere. A felhasználási normatívák igen nagymértékű bizonytalanságai miatt a vállalatoknál jelentősebb anyagtartalékot kell létesíteni a tervszerű termelés biztosítása érdekében.

A zavartalan termeléshez szükséges készletek biztosításáért a Központi Bizottság határozata az Országos Tervhivatalt teszi felelőssé. A termeléshez szükséges készletek fogalmát nem szabad kizárólag a hagyományos építőanyagokra: téglára, cementre, vasra, fára stb-re leszűkíteni, hanem gondoskodni kell mindazokról a szerelvényekről és szerkezetekről is, amelyek ma már az építés elengedhetetlen tartozékát képezik. A készletek biztosítása azonban csak az érem egyik oldala, nem kevésbé fontos feladat a készletek megóvása sem. Ma az építőanyag az építőipar termelési lehetőségeinek meghatározó tényezője, ezért a termelési tervet a legkönnyebben az anyagkészletek felhasználásával lehet túlteljesíteni. Gondoskodni kell tehát a készletek megóvása érdekében arról, hogy indokolatlan anyagfelhasználás ne fordulhasson elő.

Tovább kell fejleszteni a párthatározat alapján az építővállalatok dolgozóinak anyagi érdekeltségét is az építési idő lerövidítésében. Itt elsősorban tervmetodikai változásokra kell gondolnunk. A jelenleg használatos teljes saját termelési érték-mutató helyett a jövőben az építővállalatok dolgozóit elsősorban az építmények

Digitized by Google

gyors átadására kívánjuk ösztönözni. E célból tanulmányozzuk a Csehszlovákiában alkalmazott úgynevezett szakaszos elszámolási rendszert.

A termelésszervezés színvonalának emelése a fent ismertetetteken kívül is sok intézkedést követel a munkaszervezés, (állásidők csökkentése, brigádszervezés stb.) az iparvezetés (tervmetodika, árpolitika, stb.) területén. Ezek a célkitűzések egyrészt azonosak az ipari termelésszervezés célkitűzéseivel, másrészt speciális megoldásokat igényelnek.

A magyar építőiparban megértek a feltételek arra, hogy a termelésszervezés színvonalában ugrásszerű fejlődés következzék be. Ehhez azonban elemeznünk kell mai helyzetünket, körvonalazni a fejlődés irányát és a termelésszervezés minden területén, minden érdekeltnek lehetőleg egyidejűleg kell erőfeszítéseket tennie. A Központi Bizottság 1960. június 29-i határozata ehhez nyújt segítséget.

Digitized by Google

A revizionizmus és a „szocialista spontaneitás" elmélete

Írta **SIPOS JÁNOS**

Azokban az ideológiai harcokban, amelyek a revizionizmus új formájának színrelépésével kezdődtek, újra előtérbe került a szocialista fejlődés spontán vagy tudatos jellegének problémája. A mai revizionisták a marxizmus—leninizmus alapjai és a nemzetközi kommunista mozgalom elleni támadásaikat többek között a „spontaneitás-elmélet" felújítására alapozzák. Ott, ahol még nyíltan felléphetnek ma is azt állítják, hogy a kapitalizmus önmagától alakul át szocializmussá, és hogy a szocialista társadalom is, ahol már létrejött, alapjában spontán módon fejlődik tovább. A társadalmi fejlődés „spontaneitásának" elképzelésére építik azokat a támadásokat, amelyeket a szocialista forradalom lenini elmélete és gyakorlata, a proletárdiktatúra, a kommunista pártok vezető szerepe ellen irányítanak.

A spontaneitás előtti behódolás, amely a mai revizionizmust éppúgy jellemzi, mint a munkásmozgalomban jelentkezett opportunizmus minden válfaját, közvetlenül összefügg a revizionizmus társadalmi gyökereivel és objektív társadalmi szerepével. Az opportunizmus, a revizionizmus alapvetően a munkásosztályt körülvevő kispolgári tömegek befolyásának az eredménye. A kistermelők, a kistulajdonosok életmódja és gondolkodásmódja elkerülhetetlenül kihat a munkásosztályra, hiszen a munkásosztályt sok szál fűzi a városi és a falusi kispolgársághoz, és maga is ezekből a rétegekből gyarapítja sorait, magába szívja a nagytőke által tönkretett, proletarizálódott kisembereket. A munkásságnak tekintélyes része még kispolgár módjára él és gondolkodik. A kistulajdonosi szemlélet, a kispolgárra jellemző ingadozás a kapitalizmus és a szocializmus között, a kispolgári ideológia ilyen módon elkerülhetetlenül hat még a munkásosztály forradalmi pártjában is, annál is inkább mert a munkásosztálynak forradalmi harcaiban szövetségre kell lépnie mind a parasztság, mind a városi kispolgárság tömegeivel. A kispolgári rétegek társadalmi nyomása jelentkezett a proudhonista anarchizmus, majd később az anarcho-szindikalizmus, a bernsteinizmus, a klasszikus reformizmus, a mense-

Digitized by Google

vizmus áramlataiban is. Ez volt a fő forrása minden opportunista irányzatnak, amely előbb a marxizmuson kívül, majd a marxizmus felülkerekedésével azon belül szembeszállt a proletárforradalom eszméjével.

De nemcsak a kispolgárság tömegei, hanem a burzsoázia közvetlen és közvetett nyomása is közrejátszik a reformizmus és a revizionizmus állandó felújulásában. Hiszen a különféle opportunista áramlatok a burzsoázia számára igen értékes támaszt, szövetségest jelentenek a szocialista forradalom elleni harcában. Ezek ma objektíve támogatják az imperialista burzsoáziát a maga reakciós törekvéseiben és ezért élvezik is az imperializmus nyílt és burkolt támogatását. Ez a kölcsönös támogatás a klasszikus reformizmus esetében már teljesen nyilvánvaló — gondoljunk csak az angol labouristák vagy a nyugatnémet és a francia szocialisták politikai tevékenységére —, a mai revizionizmusnál azonban nem mindig az. Nálunk Nagy Imréék revizionizmusa, miután szükségszerű pályáját végigfuthatta, 1956-ban, az ellenforradalom hetében teljesen lelepleződött. Nagy Imre pályafutása sokak előtt megvilágította az opportunizmus belső logikáját, azt a köteléket, amely a burzsoázia és a revizionizmus között fennáll. Az opportunizmus „korszerű" formái az 1956-os események sodrában más országokban is eljátszották szerepüket: a kommunista pártok visszaverték és leleplezték a revizionizmust nemzetközi méretekben is.

A revizionizmus nyílt formái mellett azonban burkoltabb formák is léteznek, amelyeknek polgári-kispolgári jellege néha nehezebben ismerhető fel, és amelyek ellen szintén harcolni kell. Nálunk például a revizionizmusnak az ellenforradalomban lelepleződött nyílt, proletárdiktatúraellenes formája mellett élt és az ellenforradalom leverése után tovább működött egy árnyaltabb, burkoltabb formája, amely objektíve szintén a szocializmus ellen támadásokat erősítette. Ez kifejeződött az értéktörvény hatóköréről, a gazdasági élet irányításának módszereiről, a decentralizálásról folyó közgazdasági vitákban 1955—57-ben, vagy az irodalom és a művészet pártirányításának fellazítását vagy megszüntetését követelő áramlatokban is. A revizionizmus nyíltan reformista megnyilatkozásai mellett Jugoszláviában is találkozhatunk ilyen burkoltabb formákkal, amelyek nem támadják nyíltan és közvetlenül a marxizmus-leninizmus alapjait, és amelyek összefüggése a burzsoázia érdekeivel nem mindig azonnal kézenfekvő.

A revizionizmus burkoltabb formái azonban, minden ellentmondásosságuk mellett, alapvető tartalmukban lényegileg megegyeznek a revizionizmus nyíltabb, kiélezettebb formáival és a szociáldemokrata reformizmus, a „demokratikus szocializmus" irányzataival is. Ezek is, azok is, közös forrásból, a kispolgári anarchizmus és a bernsteini revizionizmus eszméiből merítenek és végső

Digitized by Google

soron a burzsoázia ideológiáját viszik be a munkásmozgalomba. Ezek is, azok is opportunista politikai célkitűzéseiket a társadalmi fejlődés spontaneitásának elméletére építik.

Ezért — hogy jól megértsük a mai revizionizmus ideológiáját — hasznos szemügyre venni a „spontaneitás elméletének" ezt a „modern" válfaját. Az alábbiakban ezt a feladatot kívánjuk megoldani, miközben a „szocialista spontaneitás" elméletét annak legnyíltabb formájában tárjuk az olvasó elé, úgy, ahogy az a revizionizmus legkövetkezetesebb képviselőinél, a többi között egyes jugoszláv teoretikusoknál jelentkezik.

I.

Vizsgáljuk meg először röviden a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet néhány problémáját és a revizionisták idevonatkozó állításainak lényegét.

A revizionisták alapjában azt állítják, hogy a modern kapitalizmus, a gazdasági szükségszerűségek nyomására, önmagától, spontán módon átalakul szocializmussá. Az osztályharc, de különösen a forradalom tehát a szocializmusra való áttérésnek nem törvényszerű útja, és ennélfogva a tudatos elem, a forradalmi munkáspárt az átmenet megvalósításában nem játszik döntő szerepet.

Mire alapozzák a mai revizionizmus teoretikusai azt az állításukat, hogy a szocializmus kialakulása a mi korunkban lényegében spontánul megy végbe?

Elsősorban a mai kapitalizmusra jellemző *gazdasági folyamatok* felszínes, hamis burzsoá értelmezésére. A revizionisták a gazdasági szükségszerűségre, a termelőerők, a technika hatalmas arányú növekedésére, társadalmi jellegére hivatkoznak. Arra utalnak, hogy a termelőerők fejlődésének hatására, a gazdasági szükségszerűség nyomására minden országban szélesedik az állami tulajdonba vagy állami kezelésbe vett, állami ellenőrzés alá került tőkésvállalatok köre. A monopoltőkés állam szerepének növekedését, az államkapitalizmus formáinak térhódítását úgy állítják be, mint a szocializmus, a társadalmi tulajdon spontán megjelenését és növekedését a tőkés gazdaságon belül. Bírálják a kapitalista rendszert, rámutatnak tarthatatlanságára, aláhúzzák, hogy a kapitalizmus az állami intervencionizmusban kénytelen kiutat keresni. De ezeket a tényeket lényegében ugyanúgy interpretálják, mint a klasszikus reformizmus képviselői és a kapitalizmus nyílt védelmezői. Maga a tőkés rendszer — mondják a revizionisták —, hogy fennmaradhasson, a technikai fejlődés nyomására kénytelen megkezdeni önmaga felszámolását, a tőkéstulajdon felszámolását, és ezzel, akarva, nem akarva, automatikusan rátér a szocialista átalakulás útjára. Kifejtik, hogy „a magas fejlettségű kapitalista

Digitized by Google

társadalom fejlődésének mai fázisa (az államkapitalizmus) nem képezi és nem is képezheti a *kapitalizmusnak* valamilyen új szakaszát, hanem azt jelzi, hogy a társadalom most hagyja el régi kapitalista alapjait, hogy a társadalom *átmeneti korszakban* van".[1] Az állami intervencionizmus folyamatában annak bizonyítékát látják, hogy „az emberiség feltartóztathatatlanul és a legkülönfélébb utakon mélyen behatol abba a korszakba, amelyben a szocializmus egyre inkább az egész emberiség mindennapi gyakorlatává válik".[2]

Ezek a fejtegetések találkoznak a szociáldemokrata reformizmus „elméleteivel", amelyek sok esetben közvetlen kútforrásul szolgálnak az új revizionizmus ideológusai számára. A nyugatnémet, a francia, a belga reformisták is azt hangoztatják, hogy a tudomány és a technika fejlődésének hatására a kapitalizmus átalakul, hogy „a szocialista eszmék és megoldások mindenhová behatolnak", hogy „a világ a szocializmus felé fejlődik".

A valóságban azonban a mai kapitalizmus fejlődése, az államkapitalizmus növekedése nem a gazdasági rend tőkés jellegének megszűnését, hanem *fenntartását* jelenti. A tőkésállam beavatkozása a gazdasági életbe a monopóliumok uralmának megerősödését szolgálja, és fokozza a tőke koncentrációját és centralizációját, a legnagyobb tőkés érdekeltségek javára. Igaz, hogy „a monopolista államkapitalizmus a szocializmus legteljesebb *anyagi* előkészítése, a szocializmus *előcsarnoka*", ahogy Lenin mondja, de *csak* előcsarnoka. Méghozzá olyan értelemben, hogy a monopóliumok közvetlen vezetése alatt álló kapitalista állam a maga gazdasági tevékenységével még inkább fokozza a *termelőerők* társadalmi jellegét, még inkább koncentrálja néhány nagytőkés csoport ellenőrzése alá egyes országok, sőt egész földrészek gazdaságát. Ezt a magasfokúan koncentrált termelési apparátust úgyszólván készen átveheti majd a győztes munkások és parasztok állama, a monopóliumok uralmától felszabadult társadalom nevében. Addig azonban teljes mértékben fennmarad a gazdálkodás tőkés rendszere, amelyen belül semmiképp sem alakulhatnak ki szocialista jellegű tulajdonviszonyok.

A szocializmus spontán kialakulásának elméletéhez kapcsolódnak a mai revizionizmus legjellegzetesebb politikai következtetései.

a) Ahhoz, hogy azt állíthassák, hogy a modern kapitalizmus fejlődése és különösen a kapitalista állam megnövekedett gazdasági tevékenysége alapjában véve a szocialista viszonyok fokozatos megvalósítása, az opportunistáknak *tagadniok kell a kapitalista állam*

[1] M. Popovics: Jegyzetek a jelenkori szocialista gondolat néhány kérdéséről. Questions actuelles du Socialisme. 56. sz. 1960. január—március.
[2] A JKSZ programja. A Temps Modernes kiadásában. Julliard. Paris, 1958. 31. old.

Digitized by Google

burzsoá jellegét, és egyáltalán osztályjellegét. Az állam, a revizionisták szerint, emancipálódik, „önálló gazdasági alapot" nyer. Az államgépezet arra törekszik, hogy „önálló funkciókat végezhessen és a társadalom fölé helyezkedjen" és igyekszik mind a munkásosztály, mind a magántőke szerepét egyre inkább korlátozni. Szerintük a modern tőkésállam — amely ma a valóságban már közvetlenül a finánctőke ellenőrzése alatt áll — megszűnik kizárólag a burzsoázia szerve lenni. „Az államkapitalista viszonyok rendszerében — írja egy jugoszláv szerző — a burzsoá állam maga is szerepet változtat és módosítja társadalmi természetét... itt már nem kizárólag a régi burzsoá osztályállammal van dolgunk...".[3] „Ténylegesen, a mi nyugati demokráciáinkban, az állam már nem áll egy osztály szolgálatában..."[4] „az állam szerepét nem lehet már objektíve a kapitalista osztály egyszerű végrehajtó szervének szerepével azonosítani"[5] — írják ehhez hasonlóan a szociáldemokrácia ideológusai.

b) A szocializmus spontán kialakulásának elmélete alapján a revizionizmus, az opportunizmus többi válfajához hasonlóan, *tagadásba veszi az osztályharc* döntő társadalmi szerepét, valamint *a szocialista forradalom* végrehajtásának és a *proletárdiktatúra* megteremtésének szükségszerűségét a társadalom szocialista átalakításában. Mivel szerintük a kapitalizmus a gazdasági szükségszerűségek nyomására önmagától kénytelen rátérni a szocializmus útjára, és mivel maga a kapitalista állam segíti elő ezt az állítólagos „szocializálási" folyamatot, az osztályharc és a forradalom időszerűtlenné válik. E szerint: minél fejlettebb gazdaságilag egy kapitalista ország, annál kevésbé van szükség forradalomra. A revizionisták dogmatikusnak nyilvánítják a kommunista és munkáspártok 1957. évi moszkvai Nyilatkozatát, mert az az átmenetnek bizonyos, minden országra érvényes, általános törvényszerűségeit állapította meg. Azt állítják, hogy a szocializmus felé vezető út teljesen egyedi, hogy minden nemzet valamilyen egészen sajátos úton jut el a szocializmushoz. Érdekes, hogy ennek a „sajátos útnak" fő jellemzője abban áll, hogy lényegében elveti a forradalmat és a proletárdiktatúrát, a szocializmus felé való spontán, evolúciós haladás lehetőségének nevében. Érthető, hogy ez az álláspont a szociáldemokrata reformisták és a szociális demagógiával operáló burzsoá nacionalista pártok lelkes egyetértésével találkozik. Nem véletlen, hogy Jugoszlávia Dolgozó Népe Szocialista Szövetségének ezévi áprilisi kongresszusán e pártok képviselői a jugoszláv revizionizmusnak éppen a „sajátos", a többi szocialista ország fejlődésétől eltérő útról

3 M. Popovics. Id. cikk.
4 A. Stepne: Újragondolni a szocializmust? Socialisme, 38. sz. 1960. március.
5 J. Germain: A jelenkori kapitalizmus. La Revue Socialiste, 124. sz. 1959. június.

Digitized by Google

szóló nézeteit helyeselték leginkább. A jugoszláv álláspontra hivatkozhatott például a chilei reformisták küldötte, amikor nagy hangon kijelentette: „A különböző népek most átsiklanak az olyan mesterkélt kísérletek fölött, hogy az egész világ számára azonos normákat szabjanak meg a szocializmus megvalósításához és saját útjukat keresik a kollektív társadalom kiépítéséhez."[6]

c) A szocializmus spontán fejlődésének elméletével a revizionisták alapjában véve *tagadják a szocialista tudatosság* és az ezt hordozó *forradalmi proletárpárt döntő társadalmi szerepét.* A szocialista forradalom története bizonyítja, hogy a forradalmi elmélet és ennek megtestesítője, a magasfokúan szervezett, egységes, fegyelmezett, forradalmi marxista-leninista párt a fejlődésnek az a tényezője, amely nélkül lehetetlen a forradalom, a szocializmus győzelme. Saját történelmünk pozitív és negatív példái is alátámasztják ezt az igazságot. Ha a felszabadulást követő három rövid esztendő küzdelmeiben sikerült a burzsoáziát a hatalomból kiszorítani és megteremteni hazánkban a proletárdiktatúrát, ennek döntő oka az volt, hogy a fasizmus felett aratott győzelemmel előállott kedvező helyzetben harcedzett kommunista párt vezette a dolgozó tömegek harcait. És ha 1956 októberének szégyene után az ellenforradalmat le tudtuk küzdeni, ez a Szovjetunió fegyveres segítsége mellett, annak volt köszönhető, hogy az árulás következtében széthullott párt talpraállt, létrejött egy új forradalmi, marxista-leninista központ, amely kezébe vette a szocializmus ügyét.

A revizionisták a társadalmi fejlődés „spontaneitásának" nevében élesen támadják a kommunista pártokat. Ők, akik kommunistáknak, leninistáknak mondják magukat, helytelenítik a kommunista pártoknak azt a törekvését, hogy vezessék a szocializmusért folyó harcot. „A szocializmus felé való fejlődés, amely világszerte spontán módon végbemegy, nem egyetlen tényező, nem meghatározott pártok vagy egyetlen párt hatásának tulajdonítható... — erősítgetik pl. a jugoszláv revizionisták. — A szocializmust nem lehet államhatárok közé szorítani, és nem lehet kizárólagosan valamelyik párt politikájához kötni."[7] A JKSZ programja pedig kinyilatkoztatja, hogy „elméleti szempontból helytelen és gyakorlati szempontból szerfölött ártalmas az a felfogás, hogy a kommunista pártoknak monopóliumuk van a szocializmus felé haladás minden megnyilvánulási formájára, és hogy a szocializmus csak bennük és általuk jut kifejezésre".[8] A kommunista pártok mondjanak tehát le a szocializmusért folyó harc tényleges vezetéséről — javasolják

[6] Magyar Szó. 1960. ápr. 20.
[7] J. Sztojakovics: A Kommunista Szövetség és a Szocialista Szövetség nemzetközi együttműködése. Questions act. du Soc. 43—44. sz. 1957. júl.—okt.
[8] A JKSZ programja, 71. old.

Digitized by Google

a revizionisták. A kommunista párt oldódjon fel a „spontán szocialista folyamatban". Meg kell érteni, mondják, hogy „a tudatos szocialista gondolatnak", a „szocialista mozgalmaknak" az a feladata, hogy „a spontán módon végbemenő anyagi folyamatokba belevegyüljenek és ezeket szocialista irányba tereljék". A „szocialista öntudatnak" csupán az lehet a szerepe, hogy „hatást gyakoroljon" ezekre a spontán folyamatokra, „belevegyüljön" ezekbe, „magyarázza", „megvilágítsa" és ilyen módon „meggyorsítsa", „mederbe terelje" ezeket.

Ennek a régi oppurtunista logikának megfelelően a revizionista irodalom, hasonlóan az egész reformista ideológiához, következetesen a „szocialista erők" laza fogalmát alkalmazza a szocialista fejlődést „elősegítő" tudatos erők megjelölésére. Nagy Imre is azt vallotta, hogy „a szocializmus felé való közeledés és fejlődés" lehetővé válik olyan országok és népek számára, „amelyek marxista munkáspártok, vagy más haladó nemzeti pártok és hazafias erők vezetésével nem a szovjet úton haladnak a szocialista társadalom felé". A tények azonban ellentmondanak a revizionisták állításainak. A XX. század története bebizonyította, hogy a szocializmusra való áttérés csak a forradalmi osztályharc és a proletárdiktatúra útján lehetséges, és csak a forradalmi, marxista—leninista pártoknak a vezetésével, amelyek a tőkés rend elleni forradalmi harc elkerülhetetlenségét és a proletárdiktatúra megteremtésének szükségszerűségét felismerték.

d) A szocializmus spontán kialakulásának elméletét a revizionisták felhasználják továbbá *a szocialista országok szoros egysége és együttműködése elleni támadásokra.* Minthogy a szocializmus világrendszerré fejlődött, a közös szocialista gazdasági és társadalmi rend alapján szükségszerűen kialakult a szocialista országok szoros gazdasági, kulturális és politikai kooperációja az új társadalom építésében és a béke védelmében. Ez az együttműködés a szocialista fejlődés egyik legfontosabb mozgató erejévé lett. Az imperialista támadás veszélye, az agresszív tömbök létrehozása siettette a szocialista országok védelmének együttes erősítését is. A szocialista országok tömörülése a Szovjetunió körül hatalmas gazdasági, politikai és katonai erővé fejlődött, amely egy újabb világháború kirobbantásának a legfőbb akadálya. Ez az erő hiúsította meg a Magyarországon 1956-ban kirobbantott ellenforradalom győzelmét, szorította vissza az Egyiptom, Szíria, Irak és más országok elleni agressziót. Ez a hatalom gyorsítja meg támogatásával az afrikai, az ázsiai és latin-amerikai népek felszabadulását.

A mai revizionizmus azonban, miközben egyfelől elítéli az imperialista hatalmak agresszív és kolonialista politikáját, ugyanakkor másfelől, a tényeket teljesen kiforgatva értelmükből, élesen támadja a szocialista országok tömörülését. Itt is a „szocia-

Digitized by Google

lista spontaneitás" elméletére támaszkodnak. Azt állítják, hogy a szocializmus világszerte, minden országban kialakulóban van, hogy a mai átmeneti korban, „amikor a kapitalizmus eltűnik és a szocializmus megszületik, nem könnyű valamilyen határvonalat húzni kapitalizmus és szocializmus között, még kevésbé valamilyen földrajzi határvonalat... A kapitalista világ és a szocialista világ közötti földrajzi megoszlás fikcióját... el kell vetni".[9] A termelőerők roppant fejlődése elemi erővel a világ egyesítése felé hat, írják a reformistákhoz hasonlóan az új revizionizmus képviselői. A „tömbpolitika" ezzel szemben „fékezi a világ egyesítésének és az emberiség társadalmi haladásának folyamatát." Így tehát a szocialista országok szoros egysége is a haladást gátló tömörülésnek minősül, holott a szocialista világrendszer kialakulása korunk alapvető folyamatainak törvényszerű következménye. A szocialista tábor nemhogy a haladás gátjává, hanem éppen ellenkezőleg, az egész emberi társadalom átalakulásának döntő tényezőjévé vált.

II

A spontaneitás-elméletre támaszkodva a revizionisták támadják a szocialista országok politikai és gazdasági rendjét, a kommunista párt vezető szerepét és a szocialista államhatalmat. A proletárdiktatúra fellazítására, „liberalizálására" irányuló törekvéseiket azzal indokolják, hogy a szocializmus fejlődése alapvetően spontán, automatikus folyamat. „Szocialista spontaneitásról" beszélnek, „amely a szocialista társadalmi viszonyok talajából nő és az objektív törvényszerűségek erejével hat a társadalmi létre és az emberek öntudatára."[10]

Mire alapozza a mai revizionizmus azt az elméletét, miszerint a szocialista társadalom fejlődése lényegében spontán, automatikus folyamat?

Alapvetően a társadalmi fejlődés álmaterialista, *vulgármaterialista* és egyben *szubjektivista*, tartalmában polgári felfogására. Mint a századforduló idején kifejlődött revizionizmus, „ökonomizmus" — a mai revizionizmus is a társadalmi törvények objektív jellegének és a gazdasági folyamatok elsődleges szerepének eltorzításából indul ki politikai opportunizmusának indoklásában. Azt a marxista megállapítást, hogy a társadalmi fejlődés is objektív törvényeknek engedelmeskedik és hogy a társadalmi szükségszerűségek alapját az anyagi javak termelésének folyamata képezi, úgy értelmezi, mintha a törvények automatikusan, spontán módon ér-

[9] R. Ratkovics: Az erőszak szerepe a történelemben. Questions act. du Soc. 46. sz. 1958. jan.—febr. 41. old.
[10] A JKSZ programja, 265. old.

Digitized by Google

vényesülnének. Vagyis a törvények objektivitását azonosítja működésük spontán formájával.

Holott a dolog jóval bonyolultabb. A társadalmi törvények az emberek cselekvéseiben érvényesülnek. Az emberek pedig akarattal és tudattal cselekszenek. Ez feltétlenül rányomja bélyegét a társadalmi törvények működésének formájára. Igaz, hogy a társadalmi törvényeknek ez a sajátságossága nem változtat azon, hogy a társadalomban is objektív, az emberek akaratától és tudatától független törvényszerűségek uralkodnak. Ezek a törvények objektív jellegűek, olyan értelemben, hogy a társadalmi fejlődés, a társadalmi élet fő folyamatai nem függenek az emberek önkényétől. Az emberek maguk csinálják történelmüket, de nem önkényesen, hanem adott, akaratuktól független és akaratukat meghatározó feltételek között. A legdöntőbbek, az egész fejlődést lényegében meghatározók: a gazdasági feltételek. Ezért törvényszerű folyamat a társadalmi folyamat.

De világos, hogy a törvények érvényesülésének formájára nézve nem közömbös, hogy az emberek milyen mértékben képesek cselekvésüket az alapvető objektív szükségszerűségekhez tudatosan alkalmazni. Tudatosságuk a társadalom gazdasági struktúrájának függvénye. Amíg antagonisztikus érdekellentétek szétforgácsolják a társadalmat, objektíve lehetetlen az egész társadalom egységes, egyirányú tevékenysége, lehetetlen az is, hogy a társadalom egésze felismerje saját fejlődésének törvényszerűségeit és ezeket a maga érdekében fel is használja. Ilyen viszonyok között az alapvető törvényszerűségek csak nagy kitérőkkel, a társadalom erőinek tékozlásával érvényesülnek. A törvények érvényesülésének formája ilyen viszonyok között a spontaneitás. A magántulajdon felszámolásával ez megváltozik. A társadalom szétforgácsoltsága megszűnik, az egymásnak ellentmondó törekvések helyébe az egész társadalom egyre tudatosabb és szervezettebb cselekvése lép. A társadalmi törvényszerűségek megszűnnek vakon ható erőkként működni, lehetővé válik az objektív társadalmi törvények célszerű, tudatos felhasználása az egész társadalom érdekében, a kitérők lerövidítése, a fejlődés meggyorsítása. *A spontaneitás átadja helyét a tudatosságnak.*

Az opportunisták, amikor a spontaneitást tekintik a társadalmi törvények egyetlen természetes érvényesülési formájának, a polgári és kispolgári magántulajdonon alapuló társadalom fejlődési formáját vetítik ki a szocialista társadalomra. A kapitalista fejlődés spontaneitását a társadalmi fejlődés örök és természetes formájának nyilvánítják. Erre építik, mint láttuk, azt az elméletüket, miszerint a gazdasági fejlődés, pontosabban a termelőerők, a technika fejlődése, automatikusan elvezet a kapitalizmusnak szocializmussá való átalakulásához. Erre építik a szocialista társadalom

Digitized by Google

spontán fejlődéséről szóló elméletüket is, és felszólítják a szocialista országokat, hogy adják fel a társadalmi építés eddigi módszereit.

A „szocialista spontaneitás" elmélete jelentkezett azokban a vitákban is, amelyek nálunk a közgazdászok körében 1955—57-ben zajlottak le. Magyarországon is — igaz, többnyire burkoltabb formában — tért hódított egy bizonyos időszakban az a nézet, miszerint a spontaneitás a szocialista gazdaság fejlődésének formája lehet. Kialakult az a felfogás, amely az átmeneti korszakban, a kapitalizmus maradványaira épülő spontán tendenciákat a fejlődés alapvető és állandó tényezőjének tekintette. Azok, akik így vélekedtek, nem a spontaneitás visszaszorítását és kiküszöbölését, hanem egy lazább tervgazdálkodás keretében való fenntartását tartották szükségesnek. Egyes közgazdászok a gazdaságpolitikában korábban elkövetett hibákra hivatkozva, ellenkező előjelű túlzásokba estek és a nyílt revizionizmushoz közelálló álláspontokat foglaltak el. Követelték a piaci gazdálkodás lényeges elemeinek visszaállítását, síkraszálltak nemcsak a bürokratikus centralizáció leépítéséért, hanem egy kispolgári-anarchista jellegű decentralizációért, a szocialista állam gazdasági tevékenységének alapvető korlátozásáért.

Mi ennek a „szocialista spontaneitásnak" a mechanizmusa a nyílt revizionisták elméletében, hogyan valósul meg a törvényszerűségeknek ez az állítólagos spontán érvényesülése?

Állításuk lényege: szocialista viszonyok között, a dolgozók, a „termelők" tevékenysége *automatikusan* szocialista irányú lesz; a társadalom alapvető erői, a „termelők" és a termelők kollektívái, miközben saját érdeküket követik, automatikusan az egész társadalom érdekeinek megfelelően cselekszenek. Ezért tehát a gazdasági erők „szabad mozgása" a szocialista fejlődés fő biztosítéka.

Ez az elmélet egyáltalán nem új, nem eredeti. Lényegében megtalálható a proudhonistáknál, az anarcho-szindikalistáknál, de a különböző árnyalatú reformizmusban is. A „demokratikus szocializmus" hívei is úgy vélik, hogy a demokratikus fejlődés és a messzemenő decentralizáció útján, a községek és közösségek jogainak teljes kiszélesítésével, olyan viszonyok alakulnak ki, amelyek között „a közérdek közelebb hozná egymáshoz a különböző tendenciákat és ezzel végzetszerűen eljutnánk az anyagi haladáshoz, a kollektív építéshez, egy gyakorlati szocializmushoz".[11]

Ez a „feltevés" szerepel a jugoszláv revizionisták programjában is. Szerintük is szocialista viszonyok között, az egyéni vagy a helyi érdekek követése automatikusan, spontán módon az egész

[11] Paul Lambin: Hogyan irányítsuk a szocializmust? La Revue Socialiste. 136. sz. 1959. okt.

Digitized by Google

társadalom szocialista fejlődését eredményezi. „A dolgozók ... mindennapos munkájukban és törekvéseikben anyagi és szellemi érdekeiket tartják szem előtt ... mihelyt ezek az érdekek világos formákat kapnak a termelési eszközök társadalmi tulajdonán alapuló társadalmi viszonyokban, lényegüket tekintve, szükségképpen szocialisták lesznek. Hasonló körülmények között következésképpen az anyagi spontaneitás alapvető irányzata is csak szocialista lehet."[12] Ezek szerint, a társadalmi tulajdon alapján (arról nem is szólunk, milyen tágan értelmezik a társadalmi tulajdont), a „termelő" egyének automatikusan a szocialista fejlődés érdekeinek megfelelően cselekszenek. A szocialista fejlődés spontán módon megy végbe az emberek ösztönösen szocialista törekvései révén.

Igaz, hogy a „spontán szocialista tendenciák" mellett a revizionisták időnként elismerik szocialista-ellenes, kispolgári spontán tendenciák létezését is. De végeredményben magát a kispolgári tulajdont is, sőt a gazdagparaszti birtokot is bevonják a spontán szocialista fejlődés folyamatának elképzelésébe. „A magánföldbirtok — olvashatjuk a JKSZ programjában — egyre szorosabb kapcsolatba jut a szocialista gazdasági szektorral, különösen a társadalmi termelési eszközöknek mind nagyobb használata révén, s ennek következtében fokozatosan megváltozik a jellege, a szocialista mezőgazdasági nagy termelés alkotó részévé lesz."[13] Nagy Imre is úgy vélte, hogy miután „a nagytőke helyére a szocializmus felé fejlődő állami szektor lépett", a kulák-kapitalista gazdaság kivételével, „a szövetkezeti és nem-szövetkezeti szektor is demokratikus úton fejlődik a szocializmus felé, azzal a különbséggel, hogy a szövetkezeti szektor gyorsabban ... a nem-szövetkezeti pedig lassabban fejlődik ebben az irányban." Ez az opportunista szemlélet szolgált alapul nálunk a szövetkezetek elleni revizionista hadjáratnak. Ennek égisze alatt támogatják Jugoszláviában az állam és a földművesszövetkezetek gépi és kereskedelmi eszközeivel, a gazdag parasztok „rentábilis" gazdaságát, amely kedvezőbb feltételekkel rendelkezik az árutermelés növelésére. Örvendeznek azon, hogy a „szocialista mezőgazdasági szervezetek" és a „magántermelők" úgynevezett „társastermelése", „a társadalmi termelési eszközök térhódítása mindinkább kiszorítja a kisgazdaságok elavult termelési eszközeit" és hogy ennek következtében „a falvakból évente több, mint 260 000 ember kerül a városokba."[14] Nem a szövetkezetek térhódítása, hanem a mezőgazdasági árutermelés növekedése az, ami fontos a szocializmus számára, vallják a jugoszláv revizionisták, hogy a kisparaszti birtokok tömeges tönkretételét eredményező

12 E. Kardelj: A JKSZ vezető szerepe a szocializmus építésében. Szabad Nép, 1956. jún. 3.

13 JKSZ programja. 166. old.

14 Géza Tikvicki felszólalása a JDNSZSZ 1960. áprilisi kongresszusán. Magyar Szó, 1960. április 21.

Digitized by Google

gazdaságpolitikájukat igazolják. De hát egyáltalán nem mindegy a szocializmus győzelme szempontjából, hogy a nagyüzemi gazdálkodás milyen úton lép a kisüzem helyébe: kapitalista vagy szocialista úton! A mi útunk nem a kis- és középparaszti gazdaságok tönkretétele és a kulákgazdaságok erősítése, hanem a dolgozó parasztság átvezetése a szövetkezeti gazdálkodásra, a kollektív, szocialista jellegű nagyüzemi gazdálkodásra, és a kulákgazdaságok felszámolása. Csak ez vezet el a szocialista élethez, mint azt saját tapasztalataink is megerősítik.

A mezőgazdaság spontán „szocialista" fejlődésének revizionista ábrándja pontosan beilleszkedik a szocialista társadalom spontán fejlődésének egész elméletébe. A „spontán szocialista fejlődés" feltevésének alapján, Bernstein nyomán, a mai revizionisták is a szocializmust „szerves, organikus folyamatként" ábrázolják, „amely számára meg kell nyitni ... a szabad fejlődés útját";[15] meg akarják szabadítani a szocializmust „a bürokratizmus fékjétől, hogy saját belső impulzusai szerint fejlődhessék".[16] Az összes reformisták a szocializmus fő célját a társadalmi erők „szabad mozgásának" megvalósításában látják, amely „szabad mozgást" meg kell óvni egy „bürokratikus diktatúra" veszélyétől.[17]

A szocialista fejlődés „ösztönszerűségének", „spontaneitásának" alapvető tartalma: „A szocialista gazdasági tényezők szabad működése" — olvashatjuk a JKSZ programjában.[18] Más szóval: a „szocialista spontaneitás" tartalma a szabad árucsere, a piac törvényeinek szabad érvényesülése, az értéktörvény szabad, mindenre kiterjedő működése. A revizionisták felfogásában az árutermelés, a piac spontán törvényei lényegében önműködően biztosítják a szocialista gazdaság arányos fejlődését. Az árutermelés törvényei „megfelelő formáját képezik a társadalmi munkamegosztás spontán szabályozásának — vallják a revizionista teoretikusok — ... A piac igazságszolgáltatása jobb a szubjektív, adminisztratív szétosztás „igazságosságánál" ..."[19] stb. Nem feltűnő e nézetek rokonsága a marxizmust nyíltan megtagadó német szociáldemokrácia „legújabb" gazdaságpolitikai alapelveivel: „Szabad verseny és szabad kezdeményezés a vállalkozók számára!", „Konkurrencia a lehető legnagyobb mértékben, tervgazdálkodás amennyire szükséges!"?

A „szocialista spontaneitás" elmélete világosan mutatja, hogy a revizionisták valóban *a kapitalizmus bűvkörében* gondolkodnak.

[15] E. Kardelj beszéde a JDNSZSZ V. kongresszusán. Magyar Szó, 1960. ápr. 21.
[16] E. Kardelj: A szocializmus fejlődésének problémái. Questions act. du Soc. 39. sz. 1956. nov.—dec. 50. old.
[17] G. Malerille: A politikai demokrácia intézményei egy szocialista köztársaságban. La Revue Socialiste, 127. sz. 1959. nov.
[18] I. m. 179—180. old.
[19] R. Dugonics: A termelők önigazgatásának gazdasági keretei. Questions act. du Soc. 43—44. sz. 1957. július—október. 55—56. old.

Digitized by Google

Úgy látszik, nem tudnak más jellegű fejlődést elképzelni, mint a kapitalizmusra, sőt, proudhonista elődjeikhez hasonlóan, a szabad verseny kapitalizmusára jellemző fejlődést. Idealizálják és a gazdasági fejlődés örökérvényű törvényének tartják a kapitalista termelésre jellemző spontán mozgást és automatikus „szabályozódást". Azt állítják, hogy a szocialista gazdaság is önműködően, a piaci törvények alapján fejlődik. Holott a valóságban, a termelőeszközök magántulajdonának felszámolásával és e felszámolás mértékében, a szocialista gazdaságban a piac törvényei objektíve már nem tölthetik be a termelés alapvető szabályozójának szerepét. A szocializmusban a termelőeszközök sok vonatkozásban elvesztik árujellegüket, elosztásuk többé nem a piac törvényei szerint történik. Szűkül az árutermelés, az értéktörvény működésének köre, és ott is, ahol még megmarad, széleskörű hatása ellenére, működése a szocialista gazdaság új törvényszerűségeinek érvényesülésével egyre inkább a társadalom ellenőrzése és korlátozása alá kerül.

A „szocialista spontaneitás" elgondolásának polgári-kispolgári jellegét mutatja képviselőinek az az elképzelése is, amely szerint az egyéni vagy a helyi érdekek követése biztosíthatná automatikusan a szocialista irányú fejlődést. A kapitalizmusban valóban az egész gazdasági fejlődésnek a rugója — a magánvállalkozók egyéni érdeke, a profit hajhászása. Ebben a rendszerben valóban a piac „igazságszolgáltatása" érvényesül, ez határozza meg végül is — válságok, depressziók és fellendülések közvetítésével — a szükséges arányok kialakulását. A szocialista gazdaság azonban más feltételeket és lehetőségeket nyújt a fejlődés számára. A termelőeszközök nem egyes egyének kezében vannak, hanem a társadalom egészének birtokában. A társadalmat képviselő központi szervek közvetlenül, a fejlődés elért színvonala és a szükségletek gondos felmérése alapján, megtervezhetik a szükséges arányokat. Nem inkább a kapitalizmusra jellemző piaci gazdálkodás helyreállítása-e az, ami természetellenes lenne a szocializmus viszonyai között?

A revizionisták azzal érvelnek továbbá, hogy a szocialista állam „beavatkozása" a gazdasági életbe azért káros, mert a (szerintük spontán) objektív gazdasági törvények játékát ezzel egy „gazdaságon kívüli", szubjektív erő „megzavarja". De miért lenne a társadalom termelőerőinek birtokosa „gazdaságon kívüli" erő?

A kapitalista gazdaságban a tőkés tulajdonos, aki tervszerűen vezeti a maga vállalatát s gyárában a legszigorúbb adminisztratív rendet tartja fenn, csak nem „gazdaságon kívüli erő" a revizionisták felfogásában? Világos, hogy nem. A revizionisták és reformisták ismét azért folyamodnak ilyen elméletekhez, mert a normális gazdasági életet csak burzsoá módon képesek felfogni, csak mint a piac által összekötött önálló, „szabad" „termelők", vállalatok gazdasági tevékenységét.

Digitized by Google

Amikor azt állítják, hogy a „szabad" termelők egyéni érdekeinek követése végső soron automatikusan eredményezi a szocialista fejlődést, nem veszik figyelembe, milyen óriási erőt jelentenek az átmeneti időszakban a polgári és kispolgári szokások és hagyományok. Vulgármaterialisták, ökonomisták módjára úgy vélik, hogy szocialista termelési viszonyok között minden egyes ember automatikusan és ösztönösen szocialista módra jár el, az egész társadalom érdekeinek megfelelően cselekszik. Pedig közismert dolog, amint erre Lenin felhívta a figyelmet, hogy a régi szokások leküzdése sokkal nehezebb feladat, mint a földbirtokosok és kapitalisták elkergetése. A magunk tapasztalatai is sokszorosan bizonyítják, milyen rettentő és szívós erő a munkások körében is a kispolgári gondolkodásmód és szokások.

A revizionisták nem veszik tekintetbe azt sem, hogy — akkor is, amikor a kispolgári megszokottságok már a múlté lesznek — az egyéni, helyi érdekek sohasem fognak teljesen egybeesni az össztársadalmi érdekekkel, és hogy a hatalmas össztársadalmi jellegű termelőerők feltétlenül megkövetelik, az arányos és tervszerű fejlődés érdekében, az egész gazdaság átfogó, tudatos, központi irányítását. Igen fontos dolog a kizsákmányolás alól felszabadult dolgozók kezdeményezőkészségének és önállóságának maximális kifejlesztése, de ennek feltétlenül párosulnia kell az átfogó, centralisztikus irányítással, a demokratikus centralizmus elvének alapján. A teljes decentralizálás, minden központi irányítás és tervezés felszámolása visszalépés lenne a kapitalista viszonyok irányába.

A „szocialista spontaneitás" elméletét helyesen csak úgy értékelhetjük, ha szemügyre vesszük, milyen politikai célkitűzéseket szolgál.

a) *A „szocialista spontaneitás" elmélete a kommunista pártok vezető szerepe elleni revizionista támadások fegyvere.* A mai revizionisták formálisan nem tagadják a „tudatos szocialista erők" vezető szerepét a szocialista fejlődésben. Sőt — a népi demokráciák és különösen Jugoszlávia tényleges fejlődése alapján — egy kezdeti időszakra nézve elismerik a kommunista párt és a szocialista állam „beavatkozásának" elkerülhetetlenségét és progresszív szerepét. De a revizionisták felfogása szerint már ebben az időszakban is, a pártnak és az államnak csak a kedvező feltételek kialakulását kell elősegítenie, amelyek lehetővé teszik a szocialista fejlődés „alapvető tényezőinek" önálló és „szabad" működését. Másképpen: a tudatos elem feladata nem ténylegesen tervszerűen vezetni a szocialista építést, hanem csupán utat engedni a „szocialista spontaneitásnak"! Ezen a kezdeti szakaszon túl tehát a „vezető szocialista erők" szerepe csak nagyon korlátozott lehet. Miközben megteremtik a szocializmus „spontán fejlődésének" feltételeit, a „vezető szocialista erőknek" le kell mondaniok arról, hogy „mindenbe

Digitized by Google

beleavatkozzanak", „dirigáljanak". A tudatos elem szerepe egyre inkább elmosódik, a kommunista párt vezető szerepe „fokozatosan megszűnik".

A „monopoliumra" irányuló törekvések, állítják, elkerülhetetlenül a szocialista fejlődés „bürokratikus-etatisztikus" eltorzulásának forrásává lesznek, megzavarják a szocialista fejlődés „organikus" folyamatát Hivatkozva a szocializmus építésében elkövetett hibákra, azt állítják, hogy a szocialista országok fejlődésében felmerült nehézségeket és bajokat a kommunista párt mindent irányítani akaró tevékenysége váltotta ki. A valóságban a bajok nem a túlzottan átfogó, tudatos irányításból, hanem a feltételek hiányos ismeretéből, szubjektivista elképzelésekből, rossz tervezésből stb. származtak. A revizionisták arra szólítanak fel bennünket, mondjunk le a társadalmi törvényszerűségek felhasználásáról, a folyamatok irányításáról. De mi tudjuk, hogy éppen arra van szükség, hogy mind tökéletesebben és teljesebben számbavegyük a fejlődés feltételeit és szükségleteit, és mind tudatosabban tervezzük meg társadalmunk előrehaladását.

A revizionisták elméletében fel sem vetődik az a probléma, hogy a marxizmus—leninizmus tudományos elméletével felvértezett pártnak a tömegek élén kell járnia, a tömegek tudatát a társadalmi jelenségek tudományos megismerésének színvonalára kell emelnie. Amikor a revizionisták látszólag elismerik a „szocialista öntudat" döntő társadalmi szerepét, nem marxista értelemben fogják fel azt. Ez a „szocialista öntudat" az ő koncepciójukban, — a tömegek „spontán szocialista öntudata", a „termelők" öntudata, amely ösztönösen helyesen, pontosan fejezi ki az objektív folyamatokat és egybeesik ezekkel. A szocialista tudatosságot, a revizionisták szerint, nem a szocializmus tudományos elméletét kidolgozó és továbbfejlesztő marxista-leninista párt viszi a tömegek közé, hanem fordítva: a tömegek „spontán szocialista öntudata" kell, hogy kialakítsa a vezető erők tudatosságát.

b) *A „szocialista spontaneitás" elmélete szolgál alapul a szocialista állam, a proletárdiktatúra ellen irányuló revizionista támadásoknak.* A kispolgári opportunizmus más irányzataihoz hasonlóan a mai revizionizmus eszmerendszerében a proletárdiktatúra „bírálata" központi helyet foglal el. És ez érthető is — ha szem előtt tartjuk, milyen talajból nő ki a revizionizmus —, hiszen a burzsoá államhatalom szétzúzása és a munkásosztály saját diktatúrájának megteremtése a szocialista forradalom alapvető tényezője.

A revizionisták, mint már említettük, egy kezdeti szakaszra elismerik a szocialista állam szükséges szerepét. De míg a mai kapitalista államot, annak gazdasági szerepét haladónak tekintik, a későbbiekre nézve a proletárdiktatúra államát lényegében retrográdnak és felszámolandónak tartják. „Amíg az állam ... a maga tevékenységével biztosítja a bővített újratermelés folyamatát, amíg

Digitized by Google

elnyomja a magántőkét és küzd ellene, amíg fékezi a magántőke működését, szabad teret engedve a szocialista viszonyok megteremtése számára — szerepe a társadalmi fejlődés szempontjából szükségszerű és haladó lesz — írja egyik szerző. — Az állam szerepe azonban... negatív következményekkel is járhat... Az első esetben az állam a maga beavatkozását csak azokra a területekre igyekszik korlátozni, ahol a magántőke már nem képes működni... A második esetben, az állam elnyomja és kisajátítja a magántőkét, majd arra törekszik, hogy saját magának biztosítsa a termelési eszközök tulajdonosának és irányítójának, valamint a termelés szabályozójának szerepét, és megakadályozza e funkciók átadását a társadalomnak, ezzel elzárja az utat az új szocialista viszonyok meghonosítása előtt, mind a termelésben, mind általában a társadalomban..."[20]

A revizionisták a társadalmi folyamatokat átfogni és irányítani kívánó szocialista államot sokkal veszélyesebbnek tartják a szocializmus fejlődésére nézve, mint a burzsoáziát, illetve annak maradványait. Lebecsülik a burzsoá restaurációs kísérletek veszélyét, elhallgatják, hogy a hazai burzsoázia maradványai, tapasztalataiknál és kapcsolataiknál fogva, és különösen a nemzetközi burzsoázia támogatása következtében, nagy erőt és veszélyt képviselnek. Alapvető gondjuk a „bürokratikus etatizmus" sokoldalú „bírálata", miközben hallgatnak az ellenforradalmi tevékenység veszélyéről, a burzsoá és kispolgári szokások, erkölcsök, nézetek hatásának problémájáról.

Miután „kimutatták", hogy a szocialista fejlődés tudatos, átfogó irányítása a szocialista államhatalom útján a szocializmusra nézve a legfőbb veszély, elénk tárják az egyetlen lehetséges megoldást: a szocialista államot minél előbb fel kell számolni! A revizionisták, éppúgy, mint a reformisták, új forradalmat hirdetnek a „bürokratikus etatizmus" ellen. Oroszországban „új forradalomra lesz szükség az új haszonhúzók ellen" — olvashatjuk például a francia szocialisták elméleti folyóiratában. „A forradalmi szocialisták... feladata harcolni, hogy a politikai hatalmat az azonnali elhalásra kényszerítsék és arra szorítsák, hogy igazgatási funkcióit magának a társadalomnak és szabad orgánumainak átadja" — írják egyes revizionista teoretikusok.[21] Új „forradalmat" hirdetett meg 1956 nyarán és őszén Nagy Imre áruló csoportja is a Petőfi-köri vitákon és a sajtóban, hogy ideológiailag előkészítse az ellenforradalmat.

A társadalmi fejlődés mai szakaszának legfontosabb problémája, hangoztatják a revizionisták, felszámolni minél előbb és mi-

[20] R. Ratkovics: Az erőszak szerepe a történelemben. Questions act. du Socialisme. 46. sz. 1958. jan.—febr.
[21] u. o. 39—40. old.

Digitized by Google

nél teljesebben az állami, a központi szerveket és megvalósítani a „társadalmi önigazgatásnak" anarchista-proudhonista típusú rendszerét, átadni az állami funkciókat a társadalom „szabad", decentralizált szerveinek.

Világosan látnunk kell, hogy a revizionisták a „szocialista spontaneitás" elméletét nemcsak a szocialista állam ellen, hanem a szocialista gazdaság mindennemű központosított, tervszerű társadalmi irányítása elleni támadásokra is használják. Ebben is megmutatkozik, hogy tipikusan kispolgári áramlattal van dolgunk. Szerintük fel kell számolni minél előbb nemcsak a szocialista államot, ezt a „bürokratikus-etatista" szörnyeteget, de a népgazdaság mindenféle központi, tudatos, tervszerű irányítását is; vissza kell térni a társadalomnak ahhoz az atomizált állapotához, amelyben a piac törvényei szabályozzák spontán módon, a „termelők" és a vállalatok önálló, szabad gazdasági tevékenysége alapján, a gazdasági élet fejlődését. A revizionisták eltorzítják a szocialista állam elhalásának marxi eszméjét, fel akarják használni ezt a proletárdiktatúra elleni harcukban. Tagadják, hogy a szocialista államra a kommunizmusba való átmenet egész időszakában szüksége van a társadalomnak, és hogy amíg az imperialista agresszió veszélye fennáll, meg kell őrizni és erősíteni kell a szocialista országok fegyveres véderejét. Nem ismerik el azt sem, hogy a társadalmi termelés méreteinek növekedésével szükségszerűen megnő az így kifejlődő hatalmas termelési apparátus egységes, tervszerű, központosított irányításának szükségessége is.

Az SZKP XXI. kongresszusa, amely behatóan foglalkozott a kommunizmusba való átmenet problémáival, a szocialista gyakorlat alapján joggal húzta alá, hogy a kialakuló társadalom nem lehet majd egy formátlan, szervezetlen, anarchisztikus alakulat. Ellenkezőleg, a kommunizmus a dolgozó emberek jól megszervezett és összehangolt közössége lesz. A szocialista állam demokratikus jellegének kiszélesedésével egyidőben, továbbfejleszti a közös társadalmi funkciók centralizálását. A demokratizmus és a centralizmus erősítésével válik lehetővé egyrészt a társadalom minden egyes tagjának bevonása a társadalmi folyamatok tudatos ellenőrzésébe, másrészt a milliós tömegek tudatos erőfeszítéseinek egyesítése. Lehetővé válik a teljes társadalmi tudatosság megvalósítása az ösztönös folyamatok egyre teljesebb kiküszöbölése. A gazdaság és a társadalom igazgatását ellátó szervezet a kommunizmus győzelmével fokozatosan elveszti állami, politikai jellegét, de nem hullik széjjel, mivel a társadalmi folyamatok központi, tervszerű és tudatos irányításának funkciója megmarad.

*

Ezen az úton, a teljes társadalmi tudatosság megvalósítása útján halad a szocialista társadalom. Ha áttekintjük a Szovjetunió

Digitized by Google

és a többi fiatal szocialista ország eddigi fejlődését, ha megvonjuk hazánk felszabadulás utáni előrehaladásának mérlegét, szembetűnik, mennyire megerősödött és megizmosodott a kezdeti évek nehézségei után a szocialista tervgazdálkodás. Megszilárdult a népgazdaság és az egész társadalmi élet tervszerű, tudatos, központosított irányítása, és kiszélesedett rendszerünk demokratizmusa, a helyi szervek felelőssége és kezdeményezőkészsége, fokozódott a dolgozó tömegek aktivitása. Átmeneti visszaesések, tévedések ellenére, fejlődött a „lent" és „fent" nélkülözhetetlen kölcsönhatása, együttműködése, az állami és társadalmi élet demokratizmusa és centralizmusa — *az egész társadalmi folyamat tudatos vezetésének alapvető módszere*. A kapitalizmusból örökölt spontaneitást — amelyre a revizionizmus a maga rendszerét építi — a szocialista fejlődés ténylegesen mind jobban kiszorítja. Az opportunizmust tápláló társadalmi erők természetesen még sokáig éreztetik hatásukat. De megújuló támadásaik visszaverése és leleplezése hozzájárul a társadalmi fejlődés tudományos elméletének továbbfejlesztéséhez és elősegíti a szocialista társadalom tudatos irányításának mind nagyobb tökéletesítését.

Digitized by Google

A szovjet büntetőpolitika a kommunizmus küszöbén

Írta **DR. KÁDÁR MIKLÓS**

A Szovjetunió Legfelső Tanácsa igen fontos új büntetőjogi törvényeket alkotott.

A szovjet büntetőtörvényhozás e nagy jelentőségű alkotásai a Szovjetunió Kommunista Pártjának XXI. kongresszusára való felkészülés, a Hruscsov elvtárs beszámolójának téziseiről lefolyt vita légkörében születtek.

E törvényalkotások szükségességét már a XX. kongresszus megállapította. 1958-ban a szovjet tudósok és a gyakorlati jogászok közös munkájaként el is készült a törvények tervezete, amelyről azután a szovjet lapokban, tudományos folyóiratokban, értekezleteken, megbeszéléseken termékeny vita folyt.

Az új törvények tanulságul szolgálnak minden szocializmust építő nép, így hazánk számára is.

Az alapelvek nemcsak a jogalkalmazók (bíróság, ügyészség, rendőrség), hanem a szövetséges köztársaságok *törvényhozó szervei* számára is készültek: irányt mutatnak új törvénykönyvek megalkotására. A büntetőtörvényalkotás jogának és feladatának a szövetséges köztársaságok hatáskörébe utalása a lenini nemzeti politika egyik fontos megnyilvánulása. Az alapelvek feladata tehát az, hogy biztosítsák a Szovjetunió államai büntetőtörvényeinek alapvető, elvi egységét, kifejezésre juttatva egyben azt is, hogy a büntetőtörvények megalkotása a szövetséges köztársaságok törvényhozó szerveinek a joga és feladata, figyelembe véve természetesen az egyes köztársaságok nemzeti, történelmi, gazdasági, földrajzi sajátosságait. Az egyes szövetséges köztársaságok új büntetőtörvénykönyvei megalkotására irányuló munkálatok folyamatban vannak, sőt egyes köztársaságokban már be is fejeződtek.

Az anyagi büntetőtörvényekre vonatkozó alapelveket általánosságban a következők jellemzik: A törvény meghatározza a szovjet büntetőjog feladatát, célját, alapelveit és alapintézményeit, felsorolja az egyes büntetési nemeket, azok legkisebb és legnagyobb mértékét (amelyhez a szövetséges köztársaságoknak ragaszkodniok kell), valamint a büntetés kiszabásának az elveit. Rendelke-

Digitized by Google

zései az egyes szövetséges köztársaságok büntetőtörvénykönyveiben fognak realizálódni.

Vajon miért volt szükség új alapelvek megalkotására?

A ma még hatályban levő szovjet szövetséges köztársasági büntetőtörvényeket a régebbi, 1924-ben kiadott alapelveknek megfelelően alkották meg. Az egyes büntetőtörvénykönyvek 1926 és 1929 között léptek hatályba. Tehát mind a régebbi alapelvek, mind az egyes büntetőtörvénykönyvek a szocializmus építésének korábbi időszakában születtek, és ennek megfelelően más gazdasági és társadalmi viszonyokat tükröznek, mint amelyek ma, a kommunizmus építésének idején a Szovjetuniót jellemzik. A korábbi büntetőtörvényhozás nagyjában és egészében az iparosítás kezdeti korszakának, a mezőgazdaság szocialista átalakítását megelőző éveknek a terméke. Abban az időben az osztályellenség még nem minden területen veszítette el gazdasági-politikai befolyását, és a szovjet államnak számolnia kellett a belső ellenség támadásával is. Az azóta eltelt 35 évben a Szovjetunióban teljesen kiépült a gazdaság szocialista rendszere és kialakult a szocialista társadalom, amelyben nincsenek többé antagonisztikus társadalmi osztályok. Ennek következményeként megváltozott az embereknek az államhoz, a közösséghez és egymáshoz való viszonya, létrejött a szovjet társadalom erkölcsi és politikai egysége. A bűnözés felszámolására irányuló, s teljes eredménnyel kecsegtető harc minden feltétele megérett.

Az új alapelvek tervezetének a Szovjetunió Nemzetiségi Tanácsa Törvényelőkészítő Bizottságában történt tárgyalása során hangzott el, hogy a kommunizmusba való átmenet idején véglegesen fel *lehet* és fel *kell* számolni az olyan társadalomra veszélyes jelenséget, mint a bűnözés. A bizottság elnöke, D. R. Raszulov megállapította, hogy erre a Szovjetunióban minden lehetőség megvan.

A kapitalista államok bűnügyi statisztikájának számadatai a bűnözés hatalmas arányú növekedéséről tanúskodnak, a burzsoá jogtudósokat és a jogtudomány gyakorlati művelőit egyre sürgetőbben késztetik arra, hogy igyekezzenek megtalálni a bűnözés elleni harc eredményes eszközeit. Egymás után hozzák létre a burzsoá államokban a bűnözés elleni harc csalhatatlannak vélt módszereit, amelyek a büntetőjog elméletében, a különböző büntetési elvekben jutnak kifejezésre. De a bűnözés nem csökkent. A burzsoá jogtudósok felismerték, hogy a bűnözés okainak a felderítése nélkül meddő marad a bűnözés elleni küzdelem. Egymásután keletkeztek az elméletek, amelyeknek mindegyike a bűnözés valódi okát vélte feltárni és az erre támaszkodó harc feltétlen sikerét ígérte. De a polgári jogtudósok nem képesek belátni, hogy a bűntettesek megjavítására irányuló elméleteik a kapitalista társadalmi

Digitized by Google

rendben alkalmatlanok, mert ez a rend és gazdasági alapjai nem biztosíthatják a bűnözők megjavításának a feltételeit. Arra persze alkalmasak, hogy a kizsákmányoló osztályok érdekeinek megfelelő büntetőjogi politikát „tudományosan" igazolják. Így az antropológiai iskola tanítását a fasizmus nyílt terror-rendszere használta fel a „megbízhatatlan elemek" és „alacsonyabbrendű fajok" megsemmisítésének az indokolására.

Amikor a marxizmus—leninizmus elmélete felfedte a burzsoá államok valódi osztálytartalmát, egyben feltárta a bűnözés valódi okát. Kimutatta, hogy a burzsoá társadalmak ellentmondásai szükségszerűen bűnözésre kényszerítik a kizsákmányoltak egy részét és a nagyobb profitért folyó hajsza sikerét a kizsákmányolók egy része is bűncselekmények útján biztosítja.

Lenin tanításai adtak választ arra a kérdésre is, hogy mi az oka a szocialista társadalmi berendezkedés megteremtése után még megmaradó, de a bűnügyi statisztika adataival igazolhatóan egyre csökkenő bűnözésnek. Azt is kifejtették, hogy a szocialista embertípus kialakítása nem történhetik egyik napról a másikra. A kapitalizmus tudati maradványai a szocializmus megteremtése után is hosszú ideig élnek az emberekben és ezek a maradványok bűnözésre csábítják az ingatag és még kellően át nem nevelt embereket. Emellett azonban a szocializmust gyűlölő kapitalista államok, a kapitalista környezet, a szocialista országokban pedig a megvert uralkodó osztály tagjai is minden eszközt megragadnak a szocializmus gyengítésére és kétségbeesett kísérletekkel próbálják a szocializmus építését gátolni. Kártevéseikhez, kém- és szabotázscselekményeikhez felhasználják a kapitalizmus tudati maradványaitól még meg nem szabadult embereket is. Ebből következik, hogy ezeknek a tudati maradványoknak felszámolása, a nevelés csakúgy mint a célszerű büntetőpolitika, jelentékenyen hozzájárul a bűnözés csökkenéséhez.

A szocializmus társadalmi rendjének a viszonyai között adva vannak a bűnözés elleni eredményes harc feltételei. Az alapelvek tehát a szocialista büntetőjogtudománynak abból a koncepcióiából indulnak ki, hogy a bűnözésnek nem biológiai vagy pszichológiai, hanem társadalmi gyökerei vannak. A szocialista társadalomban, amely fokozatos fejlődés során a kommunizmus építésének az útjára lép, megszűnnek a bűnözés társadalmi okai. Az alapelveket áthatja és jellemzi a szocialista társadalmi fejlődésből fakadó optimizmus.

A Szovjetunióban — különösen a Nagy Honvédő Háború győzelmes befejezése óta — végbement gyors ütemű társadalmi és gazdasági fejlődés, a társadalom ideológiai egysége lehetővé tette a büntetőjogi felelősség kereteinek szűkítését, egyben lehetővé tette *a társadalmi bíráskodás területének a kiszélesítését.* A bűncselekmények számának jelentékeny csökkenése szükségtelenné

Digitized by Google

tette a súlyosabb büntetőjogi következmények gyakori alkalmazását és szélesebb teret nyitott a szocialista humanitásnak a joggyakorlásban is. Végül: a szovjet állam bűnüldöző és igazságszolgáltatási szerveinek magas színvonalú munkája a szocialista törvényesség további megerősítését eredményezte. Az alapelvek e célokat és feladatokat, az utóbbi 35 év alatt elért eredmények rögzítését és a további út kijelölését tartalmazzák.

*

Az alapelvek a korábbi állapottal szemben több lényegbevágó változtatást valósítottak meg.

a) N. Sz. Hruscsov a XXI. kongresszuson elhangzott beszámolójában szólt a szocialista állam szerepéről, valamint az állami szervek egyes feladatainak a társadalmi szervek hatáskörébe való átadásáról. A feladat az — mondotta —, hogy pl. a közrend és a közbiztonság fenntartása funkciójának az ellátásában olyan állami szervek mellett, mint a milícia, a bíróság, egyben társadalmi szervezetek, a népi milíciák, az elvtársi bíróságok (ezek magyarországi megfelelője a társadalmi bíráskodás) és más ezekhez hasonló szervezetek is közreműködjenek. Amikor az állami szervek egyes funkciói társadalmi szervezetekre szállnak át, ezzel egyáltalán *nem gyengül a szocialista állam szerepe.* A szovjet társadalom fejlődése azonban lehetővé teszi, hogy egyes esetekben a törvényszegésért járó büntetőjogi felelősségrevonásra csak akkor kerüljön sor, ha a társadalmi szervek intézkedései nem értek el megfelelő hatást, ha bebizonyosodik, hogy a társadalom konok törvénysértővel áll szemben.

Az elvtársi bíróságokról szóló szabályzat tervezete számos ilyen cselekményt tartalmaz.

A bűnözés megszüntetéséért folyó küzdelemben tehát az eddiginél lényegesen nagyobb feladat hárul a társadalmi szervezetekre.

b) Lényeges az *analógia* intézményének a megszüntetése. Az analógia: törvényhasonlóság alapján történő ítélkezés. A korábbi büntetőtörvények alapján ugyanis a Szovjetunióban bűncselekménynek volt tekinthető nemcsak az olyan magatartás, amelyet büntetőjogszabály az elkövetés előtt annak nyilvánított, hanem az ilyenné nem deklarált, de a társadalomra veszélyes olyan cselekmény is, amely hasonló valamely más, bűncselekménnyé nyilvánított magatartáshoz. Az analógia alapján történő ítélkezésnek is elengedhetetlen feltétele volt tehát a cselekménynek a társadalomra veszélyes jellege. Az analógia alkalmazásának egyébként megfelelő garanciális korlátai voltak, csak az olyan, a társadalomra veszélyes cselekményre volt alkalmazható, amelyeket a törvényhozás a büntetőjogszabály megalkotása idején még *nem ismert.*

Az 1958. évi alapelvek az analógia intézményét forma szerint is felszámolták, mert ma már teljesen megszűnt annak a veszélye.

Digitized by Google

hogy valamely büntetőjogi védelmet igénylő terület nélkülözze a kellő oltalmat. Az alapelvek 7. cikke mindezeknek megfelelően arra az álláspontra helyezkedett, hogy bűncselekménynek csak az olyan magatartás tekinthető, amely veszélyes a társadalomra, és amely *büntetőtörvénybe ütközik*. Ez a *szocialista törvényesség* további szilárdítását jelenti.

Az alapelvek említett rendelkezésével függ össze az a szabály is, amely kimondja, hogy a cselekmény büntethetőségét az *elkövetéskor* hatályos törvény határozza meg. Vagyis mindenkinek módjában van előre megtudni, vajon szándékolt cselekménye bűncselekménynek tekinthető-e vagy sem. Amennyiben a szándékolt magatartás tanúsítása *után* lép hatályba olyan törvény, amely a szóbanforgó cselekményt bűncselekménnyé nyilvánítja, akkor ez az újabb jogszabály — az alapelvek szerint — nem vonatkozhatik visszahatóan a korábban elkövetett cselekményre.

A szocialista humanitás érvényesül az alapelvek 6. cikkének abban a rendelkezésében, amely szerint éppen *visszaható ereje* van az *utóbb* hatályba lépett olyan törvénynek, amely a korábban elkövetett cselekményre már enyhébb büntetést szab, vagy pedig egyáltalán nem tekinti többé bűncselekménynek. Ennek a humánus rendelkezésnek az indoka az, hogy ha a cselekmény elbírálásakor már megszűnt annak a társadalomra veszélyes jellege, akkor a korábbi törvénnyel szembehelyezkedő személy megbüntetésére a társadalom *közvetlen* védelme érdekében nincs szükség.

c) Burzsoá kódexekben is találkozhatunk olyan meghatározással, hogy bűncselekmény az a magatartás, amely büntetőtörvénybe ütközik. Az alapelvek azonban — hasonlóan a szovjet büntetőjog korábbi felfogásához — nem elégednek meg a bűncselekménynek ezzel a formai meghatározásával. A formai meghatározást a *társadalmi veszélyességre* és a *bűnösségre* történő hivatkozás tölti meg tartalommal. Csak az olyan törvénybe ütköző cselekmény bűncselekmény, amely veszélyes a szovjet társadalmi vagy állami rendre, a gazdálkodás szocialista rendjére, a szocialista tulajdonra, az állampolgárok személyi, politikai, vagyoni, a munkához való, vagy más jogaira, és amelyet szándékosan vagy legalábbis gondatlanságból, tehát nem „véletlenül" követtek el.

A burzsoá büntetőtörvényeknek a bűncselekményre vonatkozó definíciói nem képesek a büntetendő cselekmények *tartalmi* jegyeit meghatározni, mert leplezik, hogy a büntetőjog, ezen belül a bűncselekmény is történeti kategória, és titkolják osztálylényegét. A büntetőtörvényekben felállított tilalmak vagy parancsok formailag mindenkire, az egész társadalomra egyformán vonatkoznak, de az említett normák kizárólag az uralkodó, a kizsákmányoló osztály érdekeit szolgálják, annak meghatározott rendjét védik, és ennek megfelelően a kizsákmányoltak ellen irányulnak. Ezzel szemben a szocialista büntetőjogban csak az lehet bűncselekmény,

Digitized by Google

ami a munkás-paraszt hatalom, a dolgozók állama, az állampolgárok személye, javai vagy jogai elleni támadásnak minősül.

d) Szándékos bűncselekmény az alapelvek 8. cikke szerint csak akkor forog fenn, ha elkövetője tisztában volt magatartásának a társadalomra veszélyes következményeivel. Aki a következményeknek a társadalomra veszélyes jellegével nem volt tisztában, az szintén követhet el bűncselekményt, ez azonban már nem szándékos, hanem — esetleg — gondatlanságból eredő. Az alapelvek 8. cikkének vázolt megoldása a közfelfogásnak is teljes mértékben megfelel. Gyakorlati jelentősége abban van, hogy a felelősség mértéke más a szándékos és más a gondatlanságból eredő bűncselekmény esetében.

A gondatlanság fogalmáról az előbbiekkel összhangban a 9. cikk rendelkezik. A gondatlan bűnösségnek a fogalma a szovjet jogászok körében az utóbbi időkig vita tárgya volt. Az Oroszországi Föderatív SZSZK 1926. évi büntetőtörvénykönyvének 10. cikkében foglalt meghatározás lehetőséget adott a gondatlanság fogalmának különböző — objektív vagy szubjektív — felfogására. Az objektív felfogás szerint a beálló eredmény előre látásának lehetőségét akkor kell megállapítani, ha a beálló eredményt a fennforgó követelmények iránt átlagos mértékben gondos ember előre láthatta. Ez a felfogás bizonyos esetekben arra vezetett, hogy gondatlanságból eredő bűnösséget állapítottak meg akkor is, amikor az elkövető személy nem látta és nem is láthatta előre a káros következmény beállását. *Tehát az objektív felfogás a bűnösség nélküli felelősséghez vezetett.*

A szubjektív felfogás szerint a bekövetkező eredmény előre látásának a lehetőségét az elkövető szubjektív tulajdonságai alapján kell megállapítani. Az alapelvek 9. cikke szerint gondatlanság az, ha az elkövető nem látta előre tevékenységének vagy mulasztásának a társadalomra veszélyes eredményét, bár köteles volt és lehetősége is volt arra, hogy ezt előre lássa. Ez a meghatározás tehát a társadalomra veszélyes következmények beállása általános előrelátásának a kötelezettsége mellett előtérbe helyezi annak a megállapítását, hogy volt-e reális lehetőség a következmények előrelátására és egyben volt-e lehetőség azok elkerülésére is. Így az alapelvek a gondatlanság szubjektív ismérveinek tulajdonítanak döntő jelentőséget.

A bűnözés felszámolásának legfontosabb feltételei: az osztályok antagonizmusának megszűnése a szocialista társadalmi rendben — a kizsákmányolás és a kizsákmányoló osztályok megsemmisítésével, a külső — imperialista, kapitalista — behatás elleni szüntelen éles harc, az állampolgárok szocialista tudatának és erkölcsi felfogásának mind magasabb szintre emelkedése. Hatásosan előmozdítja a bűnözés felszámolását a szocialista büntetőpolitika és a megfelelő büntető törvények. Az új szovjet büntető-

Digitized by Google

törvényekben egyebek között a következők szolgálják a bűnözés elleni küzdelmet: a) a törvényesség további szilárdítása, b) a szocialista humanitás eszméjének az elmélyítése a büntetőjogban, c) a társadalom erőinek a bevonása a bűnözés elleni harcba, vagyis a büntetőjogi felelősség kérdése eldöntésének a legteljesebb demokratizálása.

•

A szocialista humanitás fokozott érvényesülését a büntetőjogban az alapelvek *büntetési rendszere* is példázza.

A büntetés — jellegéből fakadóan — hátrányt jelent. E hátrányokozás egyik célja az egyéni megelőzés, a speciális prevenció. Másszóval: az elkövető visszatartása attól, hogy szabadulása után újabb bűncselekmény elkövetésére vetemedjék. A másik cél az általános megelőzés, a generális prevenció, amelynek a jellege szerint a bűnöző személlyel szemben kiszabott büntetésnek olyannak kell lennie, hogy az visszatartsa bűncselekmény elkövetésétől a társadalom más ingatag, esetleg bűncselekményt eddig még el nem követett tagjait is. A büntetésben rejlő hátrány ismertetett célját nem lehetne elérni, ha a törvény a büntetést túlságosan alacsonyan szabná meg. Ezért különösen fontos a büntetésben rejlő hátrány mértékének a helyes megállapítása. Olyan alacsony mérték azonban, ameddig az alapelvek e téren elmennek, ismeretlen a kizsákmányoló államokban. A szabadságvesztés büntetés felső határa: 10 év (kevésszámú, kivételesen súlyos esetben: 15 év); ezzel szemben például az Amerikai Egyesült Államokban 40 évi szabadságvesztés is van.

a) A szabadságvesztés végrehajtásának két formáját írják elő az alapelvek: a börtönt és a javító munkatelepet. A börtön csak az igen súlyos bűntettek elkövetőivel, valamint a különösen veszélyes visszaesőkkel szemben alkalmazandó, egyébként a szabadságvesztés végrehajtása javító munkatelepen történik. Az eredetileg börtönre ítéltet is javító munkatelepre helyezheti át a bíróság, ha büntetésének a felét letöltötte és ezalatt példás magatartást tanúsított. Viszont a javító munkatelepen összeférhetetlennek, garázdának, konok rendbontónak bizonyult elítélt bírói határozattal börtönbe helyezhető át.

A büntetés enyhített módja — egyebek között — a társadalmi megrovás is. A társadalmi megrovás: a terheltnek a bíróság által történő nyilvános megfeddése, amelyet szükség esetén sajtó útján vagy más módon kell nyilvánosságra hozni. Hasonló jellegű büntetést más büntetőtörvénykönyvek csak a fiatalkorúak vonatkozásában ismernek.

A szovjet büntetőjogi alapelvekben megállapított büntetési rendszer embertelen, barbár büntetéseket egyáltalán nem tartalmaz. Nem ismeri a halálbüntetés kegyetlen módszereit (pl. mérges gázokkal való kivégzés az USA egyes államaiban), az életfogytig-

Digitized by Google

lani szabadságvesztést, a sterilizációt, a kasztrációt, és egyéb embertelen büntetéseket, amelyeket több kapitalista államban alkalmaznak, nem is beszélve a koncentrációs táborokról, fegyencte-lepekről és fegyházakról. Az alapelvek szerint a büntetési nemek a következők: 1. szabadságvesztés, 2. száműzetés, 3. kitiltás, 4. szabadságvesztés nélküli javítómunka, 5. meghatározott állástól vagy meghatározott tevékenységtől való eltiltás, 6. pénzbüntetés, 7. társadalmi megrovás, 8. fegyelmező zászlóaljba utalás (tényleges katonai szolgálatot teljesítők elítélése esetén), 9. vagyonelkobzás (mint mellékbüntetés), 10. katonai vagy más rangtól való megfosztás (mint mellékbüntetés).

b) A büntetési nem kiválasztásában és a büntetés mértékének meghatározásában a bíróságokat a szocialista jogtudatnak kell vezérelnie és a következő ismérvekből kell kiindulni: az elkövetett cselekmény társadalmi veszélyessége és e veszélyesség foka, a bűnös egyénisége, a bűncselekmény elkövetésének enyhítő és súlyosító körülményei.

Nem szabad a büntetőjog területén a szocialista humanitás és az enyhébb büntetési nemek alkalmazásának a lehetőségét összetéveszteni. Az enyhébb büntetési nemek, illetőleg a kisebb büntetési mértékek annyiban függnek össze a szocialista humanitással, hogy a *megtévedt* (rendszerint büntetlen előéletű) dolgozóra kisebb bűncselekmény elkövetése esetén nem kívánnak súlyos büntetést kiszabni, és igyekeznek megkönnyíteni visszatérését a társadalomba. Súlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazott túl enyhe büntetés viszont bátorítóan hatna általában, különösen a súlyosabb államellenes bűnözőkre (kémekre, provokátorokra stb.).

Az alapelvek kiemelik, hogy a halálbüntetés *kivételes* jellegű, s teljes eltörléséig is csak a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben alkalmazható.

A szocialista humanitás jele az alapelvek következő rendelkezése is: „Nem célja a büntetésnek, hogy fizikai szenvedést okozzon, vagy az emberi méltóságot megalázza." Ide tartozik a büntetőjogi felelősségrevonás alsó *korhatárának* felemelése a korábbihoz képest. Ezentúl csak a bűncselekmény elkövetésekor már betöltött 16. életévvel kezdődik a büntethetőség, azoknál a cselekményeknél, amelyeknél korábban a 14. életévvel kezdődött. Más esetekben pedig a 12. életév helyett a 14. nvert megállapítást

A büntetett előélethez fűződő hátrányos következmények alóli mentesítés (rehabilitáció) fő szabályként a büntetés végrehajtásától számított viszonylag rövid időn belül, az elítélt kérelme nélkül, automatikusan következik be. Azokat, akiket hat évnél hosszabb, de 10 évet meg nem haladó szabadságvesztésre ítéltek — tehát a súlyos bűncselekmények miatt hosszú szabadságvesztésre elítélte-

Digitized by Google

ket —, a büntetés kitöltésétől számított 8 év elteltével büntetlen előéletűnek kell tekinteni, feltéve, hogy a mentesítéshez megkívánt 8 év alatt nem követtek el újabb bűncselekményt.

Az alapelveken végigvonul az alkalmilag megtévedt, csak esetlegesen bűncselekményt elkövető személyekkel szembeni méltányosság elve. A visszaesőkkel szemben az alapelvek szigorúbb rendelkezést tartalmaznak.

c) A büntető igazságszolgáltatás további *demokratizálását* illetően a szovjet szövetséges köztársaságok büntetőtörvénykönyvtervezetei, büntetőtörvénykönyvei, valamint az elvtársi bíróságok mintaszabályzatáról szóló tervezet és a büntetőeljárás alapelvei adnak útmutatást. Az Oroszországi Föderatív SzSzK büntetőtörvényköv-tervezete szerint a bíróság a büntetés kiszabásának a mellőzésével elvtársi bírósághoz teheti át az ügyet: az állami és társadalmi tulajdon kisebb mértékű eltulajdonítása, kisebb garázdaság, egészségrontás, betegnek nyújtandó segély elmulasztása, rágalmazás, becsületsértés stb. esetén; a Kazah SzSzK büntetőtörvénykönyve szerint: gondatlanságból elkövetett testi sértés, gyermektartási kötelezettség elmulasztása, fenyegetés, kisebb lopás, sikkasztás stb. esetén.

Az alapelvek az össz-szövetségi büntetőtörvényhozás feladatkörébe utalták az állam elleni, továbbá némely más, a Szovjetunió érdekei ellen irányuló bűncselekmények meghatározását, szabályozását. E rendelkezés alapján az össz-szövetségi törvényhozó szerv: a Szovjetunió Legfelső Tanácsa megalkotta az állam elleni bűncselekményekért való büntetőjogi felelősségről szóló törvényt is. Ezeket eddig az 1927-ben kibocsátott törvényerejű rendelet szabályozta. Az új törvény meghozatalát egyfelől az tette szükségessé, hogy a korábbi jogszabály egyes rendelkezései elavultak és ezért elvesztették gyakorlati értéküket, másfelől: egyes korábbi rendelkezések megfogalmazása nélkülözte a szabatosságnak azt a magasabb mértékét, amelyet a szocialista törvényesség megkövetel.

Az új törvény a szóbanforgó bűncselekményeket két kategóriába sorolja: ezek: a különösen veszélyes államellenes bűncselekmények és az egyéb államellenes bűncselekmények. Az első kategóriába tartozó bűncselekmények (hazaárulás, kémkedés, terrorcselekmények, diverzió, kártevés, háborús propaganda stb.) elkövetőivel szemben a törvény megengedi a kivételes büntetésnek tekintett halálbüntetés alkalmazását is. Az egyéb államellenes bűncselekmények körébe tartozik: a nemzeti és faji egyenjogúság megsértése, az államtitok megsértése stb. Ezekre halálbüntetés nem szabható ki.

Az új törvény terrorcselekménynek minősíti valamely külföldi állam képviselőjének megölését vagy súlyos testi bántalmazását, ami a békét veszélyezteti.

Digitized by Google

A Szovjetunió békepolitikájának eszméjével van összhangban a törvény 8. cikke is, amely büntet mindennemű háborús propagandát.

Az állam elleni bűncselekményekről szóló törvény tehát azoknak a bűncselekményeknek a körét határozza meg, amelyek közvetlenül a szocialista állam politikai és gazdasági alapjait támadják. Az egyes bűncselekmények megfogalmazásánál különös súlyt helyezett a törvényhozás arra, hogy az államellenes bűntetteket megvalósító egyes magatartások a legpontosabban legyenek körülírva. Ezzel kizárja, hogy kevésbé veszélyes, bár az állam politikai, gazdasági alapjait még mindig sértő cselekményeket a legsúlyosabb államellenes bűncselekményeknek lehessen minősíteni. Az egyébként súlyos cselekmények büntetendők, de az állam létét közvetlenül és lényegesen nem sértő sajátosságaik miatt még szándékos elkövetés esetén is enyhébben bírálandók el.

Természetesen súlyos megítélés alá esnek a szándékosan elkövetett, illetőleg egyenesen az állam alapjainak a megdöntésére irányított és erre tárgyilag is alkalmas cselekmények, jóllehet ezek ma már eleve meghiúsulásra vannak ítélve a szovjethatalom hatalmas ereje következtében.

Az 1958 decemberében megalkotott törvények fontos láncszemét képezik a szocialista törvényesség megszilárdításáért a XX. kongresszus óta kifejtett mélyreható, erélyes törvényhozási és joggyakorlati tevékenységnek, amely biztosítja, hogy a büntető igazságszolgáltatás terén soha többé ne történhessenek törvénytelenségek.

*

Az új büntetőjogi törvénynek garanciális vonásait, továbbá valamennyi, a Szovjetunió területén hatályos törvény alkalmazásának a törvényességét aláhúzza a Szovjetunió és a szövetséges köztársaságok büntető eljárásának alapelveiről szóló egyidejűleg alkotott új törvény.

A Legfelső Tanács ülésén e törvényjavaslat előterjesztésekor D. R. Raszulov kiemelte, hogy az alapelvek szerint a büntető eljárás feladata a Szovjetunióban: biztosítani a bűncselekmények gyors és teljes felderítését, leleplezni a bűnösöket és biztosítani azt, hogy helyesen alkalmazzák velük szemben a törvényt, továbbá, hogy minden elkövetett bűncselekményért igazságos büntetést szabjanak ki és egyetlen ártatlant se vonjanak büntetőjogi felelősségre.

A büntető eljárás feladata tehát az is, hogy *az állampolgárok jogait megvédje és őket a szovjet törvények megtartására és a szocialista együttélés szabályainak a tiszteletére nevelje.*

A törvény kifejezésre juttatja azt a fontos tételt, hogy a bűnüldöző szervek (rendőrség, bíróság, ügyészség) között a bíróságnak

Digitized by Google

kiemelkedő szerepe van a büntető eljárás során. Eszközökét állapít meg intézményeiben arra, hogy egyetlen bűntett se maradjon felderítetlen. Előírja, hogy az igazság kiderítésére a sértett számára biztosított eljárásjogi eszközöket még fokozottabb mértékben kell felhasználni. Kiszélesíti a vádlott jogát is. Biztosítja a védő részvételét már a vizsgálat során is. A társadalom számára széleskörű jogokat biztosít az igazságszolgáltatás működésének az ellenőrzésében. A népi ülnöki rendszeren kívül a társadalmi vádlók és társadalmi védők intézményét is bevezeti, amivel a szocialista igazságszolgáltatás nevelő szerepét fokozza.

*

Mindezzel teljes összhangban jött létre ugyancsak 1958 végén „a Szovjetunió, valamint a szövetséges köztársaságok bírósági szervezeti törvényeinek alapelveiről" szóló jogszabály, amely meghatározza a szocialista igazságszolgáltatás egészének a feladatait, továbbá a bírósági szervezetet és működésének alapvető elveit. Abból indul ki, hogy kisebb módosítással fenn kell tartani a korábbi bírósági szervezetet, amelyet az egyszerűség és a lakosság számára való könnyen hozzáférhetőség jellemez. A szovjet bírósági szervezet demokratikus tulajdonságait Lenin a szovjet állam egyik jelentős vívmányának tartotta. A legfontosabbak a következők:

a) a bírák választása, a bírák függetlensége (kizárólag a törvénynek vannak alárendelve), az ügyek tárgyalásának nyilvánossága;

b) a törvény előtti egyenlőség elve, amely a bíróság által felelősségre vont személyekre kiterjed, tekintet nélkül társadalmi, vagyoni és szolgálati helyzetükre, nemzetiségi és faji hovatartozásukra. Törvényileg biztosítja mindenki számára az anyanyelv használatát, a tárgyalásnak a szövetséges köztársaság, az autonóm köztársaság, az autonóm terület, vagy a nemzetiségi körzet nyelvén történő megtartását.

Az új törvények elfogadását törvényhozási vita előzte meg a szovjet elméleti jogászoknak a gyakorlati szakemberekkel való együttműködésével.

Az új törvények tartalmát *összefoglalóan* a következőkben jellemezhetjük:

— a szocialista törvényesség lenini elveinek következetes alkalmazása, különösen a bűnösség és a büntetőjogi felelősség megállapításában;

— a bűnözés elleni harc általános fokozása, elsősorban a bűncselekmények elkövetését *megelőző* intézkedések alkalmazása és a bűnözést előidéző okok felszámolása útján;

— a szovjet társadalom széleskörű bevonása a bűnözés elleni harcba, Lenin útmutatásainak megfelelően;

Digitized by Google

— a szövetséges köztársaságok törvényhozó szervei hatáskörének a kiszélesítése;

— a kevésbé veszélyes bűncselekményekért való büntetőjogi felelősség leszűkítése, illetőleg enyhítése, továbbá a szabadságvesztésbüntetések legmagasabb időtartamainak általános leszállítása;

— a legveszélyesebb bűnözők, s különösen a konok visszaesők büntetőjogi felelősségének jelentékeny megszigorítása;

— megfelelő esetekben feltételes szabadonbocsátás, a kiszabott büntetés lejárta előtt;

— fokozott figyelem a bűnözők megjavítására és átnevelésére mind állami rendszabályokkal, különösen pedig társadalmi ráhatással.

*

A magyar jogászok, elsősorban a büntetőjogászok behatóan foglalkoztak az ismertetett szovjet törvényekkel. Számos cikk, tanulmány jelent meg a magyar jogi szaklapokban és több előadás is elhangzott róluk. A szovjet büntetőjog fejlődésének legújabb állomását ismerni már azért is szükséges, mert többévi munka után elkészült az új magyar büntetőtörvénykönyv tervezete, amelynek vitája a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány határozata alapján most folyik.

Az 1960 nyarán elkészült magyar Tervezet hasznosítani kívánta a szovjet büntetőtörvényhozás eddig vázolt elveit és a mai magyar büntetőbírói gyakorlat tapasztalatait. Természetesen szó sincs a szovjet tapasztalatok gépies átvételéről. A jelenlegi szovjet törvényalkotás a kommunizmust építő társadalom viszonyait tükrözi, a magyar nép viszont még csak a szocializmus alapjait építi. Nálunk amint azt az 1956. évi ellenforradalom mutatta, az osztálvellenség egyes rétegeiben még él a támadás vágya. Az sem kétséges, hogy a dolgozók tudatában még (nem is szólva a tőkésosztály maradványairól) számos kapitalista csökevény él. A Szovjetunió és a Magyar Népköztársaság fejlődésének és fejlettségének jelenlegi helyzete közötti különbség a jogalkotásban is bizonyos eltérések forrása.

Minden szocialista ország törvényeinek megvannak a maga sajátosságai, de *törvényalkotásuk alapvető elvei egységesek.* Ez társadalmi, termelési viszonyaik rokonságának, fejlődésük azonos tendenciájának a következménye.

A széleskörű demokrácia és a szocialista humanitás eszméitől áthatott magyar Tervezet törvénnyé válása és alkalmazása nem jelentheti a bűnözés elleni küzdelem hatékonyságának a csökkenését, nem jelenthet megengedhetetlen liberalizmust azokkal szemben, akik a szocialista társadalmi együttélés szabályai ellen vétő, büntetőtörvénykönyvbe ütköző cselekményeket követtek el.

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A spanyol nép harca a fasiszta „stabilizációs terv" ellen

Több mint 21 éve, hogy a spanyol nép Franco tábornok véres diktatúrája alatt sínylődik. A finánctőke, a nagy monopóliumok és a földbirtokosok fasiszta rendszere az önkényuralom minden terhét a munkásosztály és az egész nép vállára hárítja, hogy a dolgozó tömegek fokozott kizsákmányolásával még nagyobb vagyonra tegyen szert.

A fasiszta diktatúra Spanyolországot már 21 éve megfosztotta demokratikus szabadságjogaitól: brutálisan elnyomja az egész népet, hosszú börtönbüntetésre ítéli a kommunistákat és más ellenzéki hazafiakat. A kétségbeejtő gazdasági helyzet még súlyosbítja a társadalom életkörülményeit.

A fasiszta diktatúra 21 éve alatt még sohasem volt olyan súlyos Spanyolország gazdasági helyzete, mint jelenleg. Ehhez több tényező járul hozzá.

A spanyol népgazdaság legfontosabb strukturális problémája: a nagybirtok és általában a feudális maradványok a mezőgazdaságban. Az „El Economista" című lapnak, a nagytőkések és pénzmágnások folyóiratának július 16-iki számában tanulmány jelent meg Gabriel Garcia-Badell mezőgazdasági mérnök tollából. Ebből kitűnik, hogy 6 millió spanyolországi földtulajdonos közül 50 000 földbirtokos kezében van a megművelt földterületnek több mint a fele, 5 millió földtulajdonosnak viszont 5 hektárnál kisebb a földje. Ugyanakkor több millió földnélküli mezőgazdasági munkás az év legnagyobb részében munka nélkül van. Még jelentős meg nem művelt földterületek is vannak; a mezőgazdaságot az elmaradottság jellemzi. Az iparban a bérek színvonala igen alacsony és a belső piac fejlődése nem kielégítő.

A gazdasági helyzet további romlását és ennek a nép életszínvonalára nézve tragikus következményeit nem lehet feltartóztatni addig, amíg strukturális változás nem következik be a spanyol nemzetgazdaság alapjában.

Spanyolország Kommunista Pártjának VI. kongresszusán a Központi Vezetőség beszámolójában Santiago Carrillo elvtárs, a párt első titkára a következőket mondta: „Spanyolország gazdasági és politikai fejlődésének jellegzetességét határozták meg a földbirtokos arisztokrácia és a finánctőke fokozatos összefonódását egy uralkodó kaszttá. Uralmuk alatt társadalmunk fejlődését a XX. században a gazdasági

Digitized by Google

elmaradottság, a dolgozók embertelen kizsákmányolása és a néptömegek nyomora jellemzi... A demokratikus erők 1939. évi veresége után ezek a negatív vonások még erősödtek."

A munkások órabére, vásárlóértékét tekintve, jelenleg csak 50 százaléka annak, amennyi 1936-ban, a spanyol nép nemzeti forradalmi háborújának kirobbanásakor volt. A bérek névleges értéke azóta 3,7—5-szörösére nőtt ugyan, az árak viszont 10—12-szeresükre emelkedtek. A vállalatok jövedelme 1935-höz képest nyílegyenesen emelkedett. Így pl. a textilüzemek 38,61 százalék, a cukoripari tröszt 49,55 százalék, a bankok 50,27 százalék, és a bányák 102,03 százalék nyereséget mutatnak ki. Vagyis a bányavállalatok évente nagyobb jövedelemhez jutnak, mint amennyi a befektetett tőkéjük. 1959-ben a hat legnagyobb bank csaknem 2 milliárd pezeta tiszta jövedelmet harácsolt össze, 2,49 százalékkal többet az előző évinél.

A magánkapitalista vállalatok mögött nem maradnak el az állami monopóliumok sem: a „Telefonica Nacional"-nak pl. 776 millió pezeta tiszta jövedelme volt 1959-ben.

A Franco-rendszer kiszípolyozza az egész spanyol társadalmat, a munkásosztályt, a parasztokat, a középosztályt és a nem monopolista burzsoáziát is. E célra felhasználja az állami monopolkapitalizmus különféle eszközeit: a monopolárakat, a hitelrendszert, az inflációt, az adóztatást, a nemzetgazdaság militarizálását, a gazdasági beavatkozást stb. Gazdasági politikája az uralkodó klikk, a pénzmágnások és a földbirtokosok érdekeit szolgálja. Ez a politika a vagyonok és a nemzeti jövedelem új megoszlását idézte elő. A gyakorlatban Spanyolország még nem szabadult meg a középkori maradványoktól, s kincseinek jelentős részét külföldi kéz kaparintja meg. Emellett saját fináncoligarchiája is valósággal gyarmatosítja az országot.

Ezekhez a belső tényezőkhöz járul az a körülmény, hogy a kapitalizmus általános válsága általában súlyosabban hat az elmaradott országra, így Spanyolországra is.

A Kommunista Párt így látja az alternatívát:

„Vagy véget vetünk az eddigi politikának, szembenézünk a súlyos és sokféle függő problémával, közös erőfeszítéssel megoldjuk őket és egészséges alapokra támaszkodva megkezdjük az igazi gazdasági felemelkedést — vagy az imperialista hatalmak függvényévé válunk." Természetes, hogy a kommunisták és a hazájuk problémáit értő hazafiak nem fogadhatják el az utóbbi perspektívát.

*

1959. július 17-én Ullastres kereskedelmi miniszter Franco képviseletében Washingtonban aláírta a „stabilizációs" okmányokat. Ezzel a rendszer elfogadta az Egyesült Államok vezette nemzetközi monopoltőke összes feltételeit.

Miért folyamodott a Franco-rendszer a „stabilizációs terv"-hez?

Az állandó inflációs tendencia az utóbbi években annyira erősödött, hogy 1957—58-ban már a befektetések 37 százaléka az inflációból nyert összegekből származott. Az inflációs folyamatot meggyorsította az 1953 szeptemberében aláírt spanyol—amerikai

Digitized by Google

egyezmény, amely 33,5 milliárd pezetát bocsátott az amerikai imperialisták rendelkezésére. (Ebből 8 milliárdot katonai építkezésekre fordítottak az amerikaiak.) Az árak szédületes gyorsasággal emelkedtek; ez fokról fokra nehezítette az exportot, az import pedig egyre nőtt. 1958-ban a kereskedelmi mérleg 1 milliárd 290,7 millió aranypezeta deficittel zárult. Az exporttal csak az import 50 százalékát tudták kiegyenlíteni. A devizakészlet gyakorlatilag kimerült; 1959 első hónapjában 45 000 kg ezüstpénzt kellett kivinni az országból. A gazdasági csőd veszélye fenyegetően közel volt, és ennek láttán a rendszer haszonélvezői sietve svájci bankokban helyezték biztonságba összeharácsolt értékeiket, sok milliárd pezetát. A fizetéseket és béreket még 1956-ban rögzítették, az árak viszont 40 százalékkal nőttek, az adókat pedig 1958 és 1959 között 50 százalékkal emelték. A dolgozó tömegek vásárlóerejének csökkenése tovább súlyosbította az időszakos túltermelési válságot. Franco, hogy az összeomlást kikerülje, elfogadta a nemzetközi kapitalizmus összes feltételeit.

A „stabilizációs terv" nem más, mint a finánctőke elkeseredett próbálkozása, hogy lélekzethez juttassa az általa tönkretett gazdaságot, a népre hárítva ennek terheit.

Milyen következményekkel jár a „stabilizációs terv" végrehajtása?

Az első intézkedés a pezeta 30 százalékos leértékelése volt. A devalváció következtében Spanyolországnak a bevitt nyersanyagokért és élelmicikkekért 43 százalékkal többet kell fizetnie. Ezért a Franco-kormány egy sor fontos közszükségleti cikk és szolgáltatás árát felemelte (a dohányét és a vasúti közlekedését például 40 százalékkal).

A „stabilizációs terv" szerint Spanyolország belép az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezetébe (OEEC), ami azzal a kötelezettséggel jár, hogy liberalizálja az importot. De az import 75 százalékát olyan nyersanyagok, élelmicikkek és késztermékek teszik ki, amelyeket Spanyolország maga is termel. Ha tehát az összes import 90 százalékát felszabadítják — ahogy ezt az OEEC a jövőre nézve előírja —, akkor ezzel a spanyol nemzetgazdaságot halálos csapás éri.

A „stabilizációs terv" értelmében csökkentik az állami kiadásokat, de nem a katonai vagy az elnyomó apparátus kiadásait, hanem például a lakásépítését. Az adó címén az államnak fizetett összeg pedig 1960-ban — előzetes becslés szerint — 72 milliárd pezetára rúg (az 1959. évi 63 milliárddal szemben). Az állami ráfordítások csökkentésével az öntözőberendezésekre szánt összegek 1960-ban kb. egy milliárd pezetával csökkentek, a közoktatási és a szociális intézmények fejlesztésére előirányzott összeg csaknem 500 millióval lett kevesebb. A honvédelmi tárca kiadásai ellenben az 1959-es 15 milliárd 301 millióról 1960-ban 16 milliárd 130 millióra emelkedtek.

Nem sokkal a „stabilizációs terv" hatályba lépése után a dolgozók többségét megfosztották a túlórázás, a különböző prémiumok és juttatások lehetőségeitől. Gyakorlatailag ez 40—50 százalékos bércsökkentést jelent. S ezzel egyidejűleg beállt a munkanélkü-

Digitized by Google

liség. A vállalatok sokezer alkalmi munkás elbocsátásával kezdték, majd az állandó létszám csökkentése és a munkahét rövidítése következett. Vidéken is nagyarányú a munkanélküliség. A munkanélküliek száma pontosan nem állapítható még, de nyugati tudósítások kb. 400 000-re becsülik.

A „stabilizáció" egyik fő eszköze a tömeges elbocsátás. A terv félmillió munkás elbocsátását írja elő, s állítólag két millió munkahelyet kell megszüntetni ahhoz, hogy a vállalatok a világpiacon versenyképesek legyenek. Egy katolikus szervezetnek a munkanélküliségről szóló ankétján elhangzott az, hogy hat millió spanyol dolgozónak kellene kivándorolnia...

A hagyományos, Latin-Amerika felé irányuló kivándorláson kívül — mely a Köztársaság fennállása idején nagymértékben csökkent — más országok felé is erős (állandó és idényjellegű) emigráció indult meg. A múltban főleg parasztok vándoroltak ki — a mostani emigráció viszont nagyrészt ipari munkásokból és technikusokból áll. Ezt a valóságot nem tudják leplezni a hivatalos jelentések sem, amelyek szerint a jelenlegi kivándorlás nem nagyobb a szokásosnál. Sok kétségbeesett kivándorló illegális munkaközvetítők hálójába kerül, akik visszaélnek éhségével. A munkanélküliség kiterjedése és a dolgozók felháborodása arra kényszerítette a kormányt, hogy rendeletet hozzon a „kötelező munkanélküli segélyről". Ez a rendelet lényegében szabad kezet ad a vállalatoknak, hogy gátlás nélkül bocsássanak el munkásokat: a felmondási kártérítést munkanélküli segély helyettesíti, amelyet csak 26 hétig folyósítanak. De mi lesz a dolgozóval és családjával, ha ez az idő lejár?

Az iparosok, a kereskedők, a nem monopolista burzsoázia is drágán fizetik meg a „stabilizációs terv"-et. A textiliparban például fél millió orsó és 20 000 szövőszék megsemmisítését vették tervbe. Mindennapos jelenség a fizetésképtelenség nyilvánítása, s elriasztóan magas azoknak a közép- és kisvállalatoknak a száma, melyek csődbe jutnak. A megóvatolt váltók értéke 1959-ben 1 milliárd 655 millió pezetát tett ki, 60 százalékkal többet, mint az előző évben. A raktárak zsúfolásig megtelnek eladatlan áruval. Spanyolországban igen súlyos a lakáshiány: tíz- meg tízezer család barlangokban, viskókban lakik, másrészt az építőipar válságos helyzetben van. Ez megmutatkozik többek között abban is, hogy a cement eladása januártól júliusig 16 százalékkal csökkent. A helyzet megoldására a kormánysajtó egyetlen kiutat mutat: félmillió tonna cementet exportálni.

A „stabilizációs terv"-től a Franco-kormány mesebeli összegű külföldi, elsősorban amerikai tőkebefektetést remélt. Valójában azonban az eredmények — mint az El Economista június 18. száma megállapította — „nem megnyugtatóak". Egy évvel a terv hatályba lépése után a külföldi tőkebefektetések 118 millió dollárt tettek ki; ebből 66,4 százalék az Egyesült Államokból, 10,8 százalék Franciaországból, 8,6 százalék Svájcból, a többi Hollandiából, Dániából, Nyugat-Németországból, Angliából, Olaszországból, Venezuelából és Kanadából származik. Ezek a milliók nem

Digitized by Google

oldják meg a spanyol nemzetgazdaság problémáit, de még jobban csorbítják az ország nemzeti függetlenségét.

A hivatalos sajtó mindenáron el akarja hitetni az emberekkel, hogy a külföldi befektetések erősítik a nemzetgazdaságot, s ezért döntő tényezőnek tekintendők a nemzeti függetlenség megtartásában. Ez azonban nem győz meg senkit, legkevésbé talán a pénzügyi köröket, melyek ebben tárgyilagosak. Az „El Economista" írja: *„Mivel Spanyolországnak tőkére, dollárokra van szüksége — mégpedig sürgősen és nagy összegben, magától értetődik, hogy nem ő szabja meg a feltételeket."* (Az én aláhúzásom. — F. A.) S milyen feltételt szabnak a Wall Street mágnásai? Azt, hogy Spanyolország biztosítson olcsó munkaerőt, hogy határtalanul zsákmányolják ki a spanyol dolgozókat, s az így termelt spanyol áruk értékesítésével a nagy amerikai monopolisták minél nagyobb jövedelmeket érhessenek el az Európai Közös Piac országaiban. Franconak az a szándéka a „stabilizáció"-val, hogy Spanyolországot a jenki érdekek hídfőállásává tegye. Hasonló célt szolgál az a hivatalos propaganda, amely meg akarja győzni a spanyol tőkéseket arról, hogy a Közös Piacba való bekapcsolódással semmiféle veszély nem hárul a spanyol nemzetgazdaságra. A valóság azonban ennek éppen az ellenkezőjét mutatja.

A spanyol társadalom majdnem egyöntetű ellenállása a „stabilizációs terv"-vel szemben hidegen hagyja a kormányt. Ullastres kereskedelmi miniszter augusztusban a Bilbao-i mintavásár megnyitásán mondott beszédében úgy jellemezte a terv eredményeit, mint a spanyol nemzetgazdaság szempontjából csodálatos dolgot, mert egy év alatt a devíza-tartalék számottevően emelkedett. Ez az emelkedés azonban a féktelen exportnak, a behozatal csökkentésének, az idegenforgalom hozamának, az emigránsok küldeményeinek, valamint az említett külföldi tőkeáramlásnak az eredménye. S még így is, ezek a tartalékok — a miniszter szavai szerint — csak annyit jelentenek, hogy Spanyolország most hét hónapig meg tud felelni import-kötelezettségeinek. Az ország gazdasági élete azonban most is nagyon súlyos, a nép életszínvonala siralmas. „A jólét, az életszínvonal alapjában véve szubjektív dolog" — mondta Ullastres idézett beszédében. Hogy a néptömegek minimális szükségleteiket sem tudják kielégíteni a bérek és fizetések alacsony vásárlóértéke miatt? Ez is tiszta „szubjektivizmus"... Nehéz volna azonban „alapjában véve szubjektív dolog"-nak nevezni a finánctőke és a bankvállalatok hatalmas jövedelmét!

„A valóság az, hogy amíg a jelenlegi rendszer fennáll, amíg gyökeres politikai változás be nem következik, addig a rendszer vezetői megtehetik, hogy a „stabilizációs terv" egyes intézkedéseit kihagyják, hogy kötelezettségeiknek nem tesznek eleget, hogy újból a fizetési eszközök szaporításához és a pénzinflációhoz folyamodnak. Ebben az esetben az ország gazdasági és pénzügyi helyzete tovább súlyosbodik. De éppúgy megtehetik azt is, hogy maradéktalanul megvalósítják a tervet és Spanyolországot teljes mértékben beolvasztják a mono-

Digitized by Google

póliumok Európájába. Ez pedig igazi nemzeti szerencsétlenséget idézne elő, s a spanyolok döntő többségének a helyzetét tarthatatlanná tenné" — hangsúlyozta a Központi Vezetőség beszámolója a párt VI. kongresszusán.

*

A „stabilizációs terv" elleni harc napról napra nagyobb méreteket ölt. Elsősorban a munkásosztály harcol, igen nehéz körülmények között; harcolnak a parasztok, az iparosok és a kereskedők, a nem monopolista burzsoázia. Az elégedetlenség még egyes monopolista csoportokra is kiterjed.

Az ipari központokban és a mezőgazdasági megyékben a munkások harci akciókat szerveznek magasabb bérekért és a munkanélküliség ellen. Ezek a harcok és akciók alkalmazkodnak a konkrét helyi körülményekhez és a pártnak ahhoz az útmutatásához, hogy még a fasiszta viszonyok között is ki lehet használni a legális lehetőségeket, bármilyen korlátozottak is.

A Vitoria-i „Achauri"-gyár munkásai ülősztrájkjukkal 25 százalékos béremelést vívtak ki. A Tarrasa-i „Electra Industrial" dolgozói kétnapos sztrájkot szerveztek, tiltakozásul az ellen, hogy egyik üzemrészben jogtalanul megszüntették a jutalmazást. Barcelonában a Siemens-vállalat munkásai írásban követelték, hogy tartsák tiszteletben a prémiumrendszert. A Hispano—Oliveti-ben 700 dolgozó hasonló módon követelte, hogy nekik is fizessék ki a „rendkívüli prémiumot", amely a technikusoknak és az adminisztratív személyzetnek évente jár. Sanlucar de Barrameda-ban (Cádiz) 9000 mezőgazdasági munkás kéthetes sztrájkkal napi 15 pezeta bérmelést vívott ki. Lorca-ban (Murcia) ez év májusában 15 000 paraszt a megyei kormányzóság elé vonult, s tiltakozott az ellen, hogy az öntözővízért fizetniök kell. Madrid-ban, a „Pegaso"-vállalat 4500 munkása tiltakozó mozgalmat indított, mert a „stabilizációs terv" hatályba lépésével elvették tőlük a jutalmat, a pótlékokat, a teljesítménypénzt, a túlóradíjat stb. Sevillában, Palma del Rióban, sok munkás tüntetett és követelte a munkanélküli igazolványt. Az év elején Madridban több ezer munkás gyűlt össze a vertikális szakszervezet épülete előtt; magasabb bért követeltek és tiltakoztak a munkanélküliség ellen. Malagában 700 dolgozó tüntetett az egyik üzem bejáratánál az elbocsátások ellen. Más városokban is voltak tüntetések a munkanélküliség ellen.

Ezek a tények azt mutatják, hogy nagy tömegmozgalom bontakozik ki az éhbérek, a munkanélküliség, a „stabilizációs terv" ellen, azaz *a fasiszta diktatúra ellen.*

Szeptember végén volt a szakszervezeti bizalmiak és üzemi egyeztető bizottságok választása. Ebből az alkalomból Spanyolország Kommunista Pártjának Végrehajtó Bizottsága felszólította a város és a falu dolgozóit: kapcsolják össze a szakszervezeti választásokat a „stabilizációs terv" elleni harccal, s a megválasztandó bizalmiak álljanak ki a következő fő követelésekért: napi nyolc órára annyi bért, amennyit a tőkések a Terv bevezetése előtt jutalommal, pótlékokkal és túlórával együtt egy munkanapra fizettek; kormányrendeletet az általános

Digitized by Google

bér- és fizetésemelésről; segélyt a munkanélküli ipari és mezőgazdasági munkásoknak; egyenlő munkáért egyenlő bért a nőknek és a fiataloknak; sztrájkjogot a munkásoknak; amnesztiát a politikai foglyoknak és az emigránsoknak.

A városi és falusi dolgozók harcainak nagy a jelentősége, nemcsak közvetlen eredményeik miatt, hanem azért is, mert edzik, kikovácsolják az erőket újabb, általánosabb és még fontosabb harcokra.

A terv következtében nehéz helyzetbe jutott nem monopolista burzsoázia is harcol a maga módján. Nemrégen a kormány új adókulcsot vezetett be, amely lényegesen megemeli a kereskedők és az iparosok adóját. A kereskedelmi és az ügyvédi kamarák követelik az új adókulcs hatálytalanítását.

A kereskedők, az iparosok, az ügyvédek, az értelmiségiek és a diákok is indítanak politikai jellegű tiltakozásokat és más akciókat.

A madridi egyetemi hallgatók csoportja írásban fejezte ki a diáksággnak azt az óhaját, hogy mielőbb szerezzenek érvényt a demokratikus szabadságjogoknak és tartsanak valóban demokratikus választásokat. A kulturális élet több kiválósága nyilvánosan fellépett a bebörtönzöttek érdekében, az amnesztia mellett. Katalóniai személyiségek feliratot intéztek a hatóságokhoz, s ebben kérték Katalónia nyelvi és kulturális szabadságát. Egy hivatalos ünnepélyen a Zenepalotában négy francoista miniszter jelenlétében a közönség elénekelte a Zászló dalát, ezt a Franco által betiltott hazafias éneket; utána összetűzés támadt a rendőrséggel, a rendőrök több katolikus vezetőt őrizetbe vettek és bántalmaztak. Erre tüntetések zajlottak le az érseki palota előtt; a Montserrat-i apát, az ügyvédi kamara és háromszáz barcelonai író, pap, orvos, egyetemi tanár és más személyiség tiltakozó iratot nyújtott át a bíróság elnökének az országban uralkodó önkény ellen és a jogállam helyreállítását követelte. 339 Euzkadi-i (baszk) pap a San Sebastian-i, a Vitoria-i, a Bilbao-i, a Pamplona-i püspökhöz és egyéb egyházi vezetőkhöz intézett feliratot, amelyben megbélyegzik a diktatúrát, az uralkodó terrort. Ennek a feliratnak nagy visszhangja volt Spanyolországban és a határokon túl is. Nagy port vert fel Ramón Menedez y Pidal-nak, a neves tudósnak az esete, aki visszautasította a neki ítélt legmagasabb spanyol kitüntetést, „Katolikus Izabella Kereszt"-jét, azzal, hogy neki nem kell semmi azoktól, akik a nemzet fiait üldözik.

A terror, a letartóztatások, a kínzások, a statárium és a hadbírósági ítéletek ellen, a politikai foglyok amnesztiájáért (sokan közülük már 12—20 éve vannak fegyházban) egyre szélesebb kampány bontakozik ki, s erős nyomást gyakorol a francoista hatóságokra. Nemzetközi síkon is óriási méreteket ölt a spanyol nép iránti, e nemes célokért kifejlődött szolidaritási mozgalom.

*

Hol a kiút?

Spanyolország Kommunista Pártjának Végrehajtó Bizottsága júliusban nagyjelentőségű nyilatkozatot tett, s ebben kimondta, hogy a diktatúra megdöntése halaszthatatlan feladat. Megismé-

Digitized by Google

telve a párt VI. kongresszusának felhívását, az összes spanyolokhoz fordul, minden olyan párthoz, csoportosuláshoz és személyiséghez, aki egyetért azzal, hogy békés eszközökkel olyan politikai változást kell előidézni, amely megfosztja a hatalomtól Franco tábornokot és azt a klikket, amely vele együtt bitorolja azt. A párt azt javasolja, hogy hívjanak össze „kerek asztal"-értekezletet, amelyen az összes ellenzéki erők megvitatják a helyzet megoldásának útját.

A kommunista párt azon a véleményen van, hogy feltétlenül megegyezésre kell jutniok az összes Franco-ellenes erőknek, amelyek békés változást kívánnak. Az általános megegyezés terjedjen ki a következő két, nemzeti jelentőségű kérdésre:

1. Nagy, országos mozgalmat kell szervezni, amely tömegtüntetésekkel kísért, békés általános sztrájkkal, véres összecsapások nélkül véget vet a diktatúrának.

2. Minden csoport kötelezi magát, hogy elfogadja és betartja azt a törvényességet, amelyet a spanyol nép teljesen szabad választások nyomán határoz meg.

Ilyen egyezmény alapján összefoghatna a különböző pártállású személyiségeknek az a csoportja, amely adott esetben átveheti az ideiglenes kormány szerepét A kommunisták támogatnák ezt a kormányt, ha programja a következőket tartalmazza:

A demokratikus szabadságjogok teljes visszaállítása, minden megkülönböztetés nélkül. Teljes amnesztia a politikai foglyoknak és az emigránsoknak, beleértve ebbe azokat is, akiket a polgárháborúból kifolyólag mindkét félnél felelősség terhel. A munkások, a parasztok, az alkalmazottak és a néptömegek életkörülményeinek megjavítása. A békés egymás mellett élés külpolitikája. · Alkotmányozó választások, teljes demokratikus biztosítékokkal arra, hogy a spanyol nép azt a rendszert választhatja magának, amelyet a legjobbnak tart.

A Nyilatkozat hangsúlyozza, milyen tanulságokat vont le a spanyol nép az észak-amerikai imperializmus olyan agressziv cselekedeteiből, mint a szovjet terület feletti kémrepülések és a párizsi csúcsértekezlet megtorpedózása. Mint ismeretes, Spanyolországban (például Madrid, Zaragoza, Sevilla, Cádiz közelében) jelentős amerikai légi bázisok vannak, amelyeket már a Libanon elleni imperialista agresszióban is felhasználtak és ahonnan bármely pillanatban felszállhat egy, a szovjet légi teret megsérteni szándékozó kémrepülőgép, ami nagy spanyol városokat tenne ki a megtorlásnak. Ismeretes, hogy Franco — aki elkerülhetetlen bukásának elodázására nem lát más lehetőséget, mint a nemzetközi feszültség fokozását és a háborút — feltétel nélkül elfogadja és helyesli az észak-amerikai imperializmus kalandorpolitikáját. Az is közismert dolog, hogy Nyugat-Németország revansista, militarista körei már hónapok óta tárgyalnak arról, hogy spanyol területen katonai támaszpontokat létesítsenek.

A Spanyol Kommunista

Digitized by Google

Párt leszögezi, hogy minden spanyolnak, bármilyen világnézetű is, egységben kell fellépnie és követelnie a kormánytól, hogy az 1953-ban aláírt jenki—francoista egyezményt ne hosszabbítsák meg, s az amerikai támaszpontokat már most helyezzék olyan hathatós spanyol ellenőrzés alá, amely legalább provokatív célokra való felhasználásukat megakadályozza.

Az 1963-ban lejáró spanyol—amerikai egyezmény meghosszabbítása ellen folyó küzdelem nagyon fontos része a béke megvédéséért, az általános és teljes leszerelésért, a békés egymás mellett élésért megindult tömegmozgalomnak. Hiába üldözi és bünteti ezt a mozgalmat a Franco-rendszer, a spanyol értelmiség kiváló személyiségei is nyíltan támogatják a béke és a leszerelés ügyét.

A Nyilatkozat leszögezi a spanyol kommunistáknak azt az álláspontját, hogy az imperializmusra — agresszív természete ellenére — rá lehet kényszeríteni a békés egymás mellett élést, mert a nemzetközi erőviszonyok az utóbbi időkben lényegesen megváltoztak. Ezért a párt teljesen egyetért a tizenkét kommunista párt által Bukarestben aláírt közlemény elméleti és politikai következtetéseivel.

Felipe Arconada

A válság okai és kimenetelének perspektívái Japánban

A demokratikus erők Japánban nagyszabású harcot vívnak az amerikai imperializmus érdekeit szolgáló katonai egyezmények ellen, a militarizmus és a fasizmus ellen, a semlegességért és a békéért, az ország függetlenségéért és demokratikus fejlődéséért. Ez a harc erősen megzavarta az amerikai imperialisták és szövetségesük, a japán monopolista nagyburzsoázia terveit. A politikai válság, mely a japán-amerikai „biztonsági szerződés" nyilvánosságra hozatala óta lappangott, az idén nyáron tört ki. A november 20-ra kitűzött parlamenti választások küszöbén a harc újból igen éles formákat öltött. Aszanumának, a Szocialista Párt elnökének meggyilkolása tiltakozási hullámot indított el, s ez elárasztotta az országot; óriási tömegtüntetések követelik a kormány lemondását.

Az egész világ közvéleménye élénk érdeklődéssel figyeli ennek a konfliktusnak a fejleményeit. Az érdeklődés oka az események drámaiságában és nemzetközi jelentőségében keresendő: júniusban Eisenhower látogatásának az utolsó pillanatban történt lemondása, júliusban a Kisi-kormány bukása, októberben Aszanuma meggyilkolása kihatott a világpolitikai helyzetre. Ezeknek az eseményeknek nemzetközi súlyt ad az, hogy egy 93 millió lakosú, hatalmas ipari országról van szó, amely az Egyesült Államok távolkeleti agresszív terveinek fő bázisa. Mély benyomást tesz a közvéleményre a népi akciók nagy aránya, a japán tömegek szívóssága és harckészsége. Az

Digitized by Google

idén nyáron Japánban lezajlott tüntetések — akárcsak Törökországban és Dél-Koreában — az amerikaiak egy bábjának megbuktatását eredményezték. De a japán nép harca különbözik az előbb említett népekétől . abban, hogy *következetesebb, imperialistaellenes erők vezetése alatt áll, nagyfokú szervezettség jellemzi, politikai irányvonala határozottabb, és pontosabban kijelölt célokat követ.* A tömegakciók fő követelése az volt és ma is az, hogy Japán lépjen ki a hidegháború hatóköréből, szabaduljon meg az amerikai támaszpontoktól és az atomháború fenyegető veszélyétől.

*

A japán imperializmust a szélsőséges agresszivitás és a militaristák befolyása tekintetében gyakran a német imperializmushoz hasonlították. De a német és a japán imperializmusnak van egy másik közös vonása: a heves antikommunizmus. Ezt a két fasizmust, melyek „a bolsevizmustól fenyegetett civilizáció bajnokai" pózában tetszelegtek, 1936-ban az úgynevezett Antikomintern-paktum kötelékei egyesítették. Főleg antikommunizmusának és szovjetellenességének köszönhette ez a két imperializmus, hogy *a nyugati nagyhatalmak „megértését és türelmét", vagyis támogatását élvezte.* Nemcsak Hitler tudta kivívni Münchent: Japánnak is meg volt a maga Münchenje, amikor . megkapta a hallgatólagos beleegyezést Mandzsuria annektálásához, mint a Szovjetunió elleni japán támadás előjátékához.[1] A „nyugati demokraták" a Kína elleni agresszió után is tápláltak efféle reményeket — egészen Pearl Harbour-ig. Ugyanazok az osztályszempontok, amelyek annak idején meghatározták a nyugati országok vezető burzsoáziájának a német és a japán imperializmus iránt tanúsított kétértelmű magatartását, ma is érvényesülnek, a második világháború tapasztalatai ellenére is. A nyugati hatalmak — elsősorban az amerikai kormány — miután a potsdami egyezmény megszegésével talpraállították a monopóliumokat ebben a két országban, támogatják mindkettő remilitarizálását és újrafelfegyverzését. Ez az amerikai politika öltött törvényes formát a hirhedt japán-amerikai „biztonsági szerződésben" s robbantotta ki a jelenlegi politikai válságot Japánban.

*

A japán imperializmusnak 1945-ben elszenvedett veresége fordulatot nyithatott volna meg az ország történelmében. Véget vethetett volna a nagy monopol- és finánckonszernek (zaibacu) uralmának, megindíthatta volna a demokratikus fejlődést. A belpolitikai viszonyok kedvezőek voltak ehhez. A háború mélyen megrendítette a régi kormányrendszert, s megérlelte a gyökeres változások szükségességének tudatát. A munkások és a szegényparasztság, valamint az értelmiség egy része is a haladó eszmék befolyása alá került. Az 1946-os választásokon a Szocialista Párt 9 800 000, a Kommunista Párt pedig 2 135 000 szavazatot kapott. Számos demokratikus, monopolista-ellenes és antimilitarista szervezet alakult, a néptömegek aktivizálódtak.

[1] Ezt a támadást Japán 1938–39-ben meg is kísérelte, de a Szovjetunió erélyes visszavágása után abbahagyta.

Digitized by Google

Az idegen beavatkozásnak azonban sikerült feltartóztatnia a demokrácia felé való haladást. Jóllehet, rengeteg üres beszéd folyt Japán állítólagos — egyébként pusztán formai — „demokratizálásáról", az imperializmus politikai és gazdasági felépítményét a megszálló hatóságok érintetlenül hagyták. MacArthurnak, a megszálló hadsereg parancsnokának, aki ezt a „demokratizálást" irányította, egyik fő gondja az volt, hogy átmentse a monarchikus rendszert. A potsdami megállapodásokat semmibe véve, elvetette a monopóliumok államosítására irányuló követeléseket, mert ezek ellenkeztek az amerikai kapitalizmus „elveivel", de elsősorban azért, mert az amerikai kapitalizmus a japán monopolista burzsoáziában már szövetségesét, világuralmi terveinek támaszát látta.

Az amerikai imperializmus tehát egyrészt igyekezett behatolni a japán gazdasági életbe és ott uralkodó szerepre szert tenni,[2] másrészt együttműködést épített ki a japán monopóliumokkal.

A japán monopóliumok megszabadultak a közvélemény lecsillapítása céljából 1945—46-ban rájuk rakott néhány jogi béklyótól. Minthogy hallatlanul olcsó munkaerővel rendelkeztek, amerikai tőkékkel gyarapodtak, és a háború utáni első években fegyverkezésre még nem költöttek — rohamosan megerősödtek, és hamarosan visszafoglalták a világgazdaságban az 1945. előtti helyüket. A tőkés koncentráció és centralizáció, akárcsak 1945 előtt, újból magas fokot ért el. Már 1953-ban a tőkésvállalatok 1 százaléka ellenőrizte az országban befektetett összes tőke 63,7 százalékát.[3]

Japán ipara az említett okokból gyorsabban fejlődött ugyan, mint a nyugati kapitalista országoké, alapja azonban nem szilárdult meg. Azonos okok továbbra is azonos okozatokat idéznek elő, s így Japán újból beleütközik azokba a problémákba, amelyeket a harmincas években agressziók és hódítások útján akart megoldani: *most is szűk a belső piaca, most is a külföldi piacoktól függ.*

Ennek az ellentmondásnak a talaján bontakozott ki az utóbbi időben a japán monopóliumoknak a konkurrens kapitalista országok monopóliumai ellen folyó elkeseredett küzdelme, és az a törekvésük, hogy gazdasági és politikai befolyást szerezzenek a fejlődésben elmaradt országokban. Csak természetes, hogy a monopóliumoknak ezt a gazdasági és politikai harcát a militarizmus újjáéledése kíséri.

A harmincas évek óta azonban igen jelentős és a japán terjeszkedésre kedvezőtlen változások történtek. Először is: ma a japán burzsoázia profitjait csorbítják a rákényszerített amerikai koncesz-

[2] A magántőke közvetlen befektetései Japánban az 1945. évi 19 millió dollárról 1959-ben 182 millió dollárra emelkedtek. A Japánban 1945-től 1958-ig eszközölt összes külföldi tőkebefektetések 70 százaléka az Egyesült Államokból származott.

[3] Hivatalos statisztikai adatok szerint az olajtermelés 98 százalékát egy tröszt tartja kezében, a vas- és acéltermelés 77 százalékát tíz tröszt, a teljes aluminiumtermelést három tröszt az üveggipart két tröszt, a sörtermelést három tröszt és a villamosenergia termelést kilenc tröszt. Ezek a monopóliumok mesés hasznokat húznak. 1958-ban 112 mammutkorporáció 22 milliárd jen hasznot zsebelt be, 40 százalékkal többet, mint 1958-ban. De a termelés és a termelékenység növekedése alig emelte a japán dolgozók életszínvonalát.

Digitized by Google

sziók. Ezért az Ikeda-kormány egyrészt terjeszkedő politikát folytat, azaz támogatja a terjeszkedő monopóliumokat; másrészt a „liberalizálási politika" keretében engedményeket tesz az amerikai tőkének, ennek pedig gazdasági és politikai nyomás a következménye.

A japán kapitalizmus az USA-tól való függősége következtében elszakadt hagyományos délkelet-ázsiai piacaitól, mivel az Egyesült Államok megtiltotta, hogy Japán a népi Kínával és Indonéziával kereskedjék. Ez az oka annak, hogy a japán burzsoázia egy része a baloldal álláspontjához közeledik, s követeli az egyoldalú amerikai orientáció felszámolását, a Kínával való kapcsolatok helyreállítását és a szocialista államokkal való kereskedelem kiépítését. Jellemző, hogy míg Ikeda, megszegve a kormányralépésekor tett ígéreteket, folytatja a Kisi-kormány politikáját, októberben Takaszaki, volt iparügyi miniszter vezetésével küldöttség utazott Kínába azzal a megbizatással, hogy a kínai-japán kereskedelem lehetőségeit felmérje.

Ezzel kapcsolatban beszélnünk kell a legutóbbi drámai fejleményekről, Aszanuma meggyilkolásáról. Megcáfolhatatlanul bebizonyosodott, hogy ezt a gaztettet ultranacionalista szervezetek irányították a monopolista burzsoázia legreakciósabb csoportjának és az amerikai kémszervezetnek a segítségével. A huligánok, akiknek kíséretében a gyilkos behatolt a terembe, ahol Aszanumát megölte, a japán-amerikai szövetséget éltették, s Aszanumát akkor érte a tördöfés, amikor ez ellen a szövetség ellen emelt szót.

Az előre megfontolt és szervezett gyilkosság többszörös célt szolgált: a választások küszöbén meg akarta félemlíteni a baloldalt, terrorizálni az akcióegység szocialista-párti híveit, a semlegesség hirdetőit s egyszersmind meg akarta félemlíteni az amerikabarát politika, a „biztonsági szerződés minden ellenfelét. Ennek a szerződésnek — mint a júniusi ratifikálás alkalmával kitűnt — a kormánypártban is akadtak ellenzői.

A japán monopóliumok és az amerikai imperializmus cinkos összejátszása olyan egyezményekre vezetett, amelyek csorbítják Japán függetlenségét, az országot a megszállás állapotában tartják, s ráerőszakolják a Pentagon (az amerikai hadügyminisztérium) veszedelmes politikáját. A zaibacu-rendszer azzal tudta biztosítani fennmaradását és újjáélesedését, hogy eladta a nemzeti függetlenséget és szuverénitást, s az országot idegen hatalom szolgálatában agressziós tűzfészekké tette. De ezzel egyszersmind elmélyítette a háború utáni Japán egyik fő ellentmondását: *a japán nemzet létérdekeinek szembenállását az amerikai imperialistákkal és japán segítőtársaikkal.*

A japán nép harca tehát nemzeti harc, az egész világon zajló imperialistaellenes nemzeti felszabadító mozgalom része.

*

A japán tömegek mozgalmában szembeszökő az akciók szervezettsége és tervszerűsége, nagy tömegereje és harcos szelleme. Csak néhány példát említünk: A SZOHIO (Japán Szakszervezetek Általános Szövetsége) 23 országos kampányt szervezett, munkabeszüntetésekkel, sztrájkokkal, gyűlésekkel, felvonulásokkal és

Digitized by Google

egyéb tüntetésekkel. Az Aszanuma meggyilkolása miatt októberben megindított tiltakozásokat, a gazdasági és politikai, antimilitarista és amerikaellenes követeléseket összekapcsolják a választási harccal. A japán békemozgalom is nagy tömegerejével és harcos szellemével tűnik ki a nemzetközi békemozgalomban: 36 millió japán írta alá a nukleáris kísérletek és az atom- és hidrogénfegyverek elleni beadványokat, 22 millió japán vett részt augusztusban a hirosimai tragédia évfordulójára szervezett felvonuláson, amikor az ország minden részéből hatalmas tömegek meneteltek Tokióba.

A népi akciók nagyarányú kibontakozásában szerepe van annak is, hogy a dolgozóknak a gazdasági konjunktúra ellenére is alacsony az életszínvonala. Egy négytagú család létminimumát 25 000 jenre becsülik, de a szakszervezetek statisztikai adatai szerint a dolgozók 50 százaléka csak 12 000 jent keres havonta, 35 százalékuk pedig mindössze 8 000 jent. A megélhetés drágul: szeptemberben az árak 8,5 százalékkal voltak magasabbak, mint 1959 szeptemberében. A dolgozók életszínvonalát tovább fenyegeti a költségvetés katonai kiadásainak tervezett növelése. A nyolcórás munkaidőt csak részben tartják be, a munka üteme túlhajszolt, kimeríti a munkásokat. Sok üzemben 10—12 órát dolgoznak, sok üzemben pedig havonta csak két pihenőnapot adnak; emellett a munkanélküliek száma 5 millióra rúg. Japánban még sok a kis- és középüzem, s ezekben még mindig feudális maradványok terhelik a munkáltatók és a munkások viszonyát. Falun még erősebbek a feudális csökevények. Az 1950 évi földreform ellenére, (amely egyébként a gazdagparasztság érdekeit szolgálta) a szegényparasztok nagy száma mellett még sok a felesbérlő. A tőkés viszonyoknak és az idejétmúlt, ósdi termelési viszonyoknak ez az összefonódása eszünkbe juttatja azt, amit Marx a „Tőke" első kiadásának előszavában írt: „A modern nyomorúságok mellett az öröklött nyomorúságok egész sora nehezedik ránk, amelyek abból erednek, hogy ősi, magukat túlélt termelési módok és a velük járó anakronisztikus társadalmi és politikai viszonyok tovább tengetik életüket. Nemcsak az élőtől szenvedünk, hanem a halottól is."

A tömegmozgalom, főleg az antimilitarista és a „szerződés elleni" mozgalom növekedésének másik forrása a háborútól való általános iszony, mellyel a hirosimai és a nagaszaki borzalmakat átélt nép a nukleáris háború veszélyére reagál. A régi emlékeket ébrentartják a hidrogénbombakísérletek rádióaktív hatásának újabb áldozatai. Mindehhez még hozájárult az a félelem, amelyet az U—2 kémrepülőgép ügye keltett: hogy az amerikaiak a szocialista országok elleni agressziós cselekményekre használhatják fel Japánban levő támaszpontjaikat. A japán népben, amely a második világháború befejeztéig soha nem élt idegen megszállás alatt, nő a harag az amerikai csapatok meghosszabbított állomásozása miatt. Vegyük hozzá az Okinava sziget amerikai megszállása miatti felháborodást és az okinavai lakossággal szemben tanúsított kegyetlen bánásmódot: mindezeknek a tényezők-

Digitized by Google

nek következtében terebélyesedett oly szélesre azoknak a frontja, akik ellenzik az amerikai imperializmussal kötött szövetséget, a „biztonsági szerződést", az idegen támaszpontokat, a fegyverkezést és a nukleáris kísérleteket.

*

Az idén májusban és júniusban lezajlott tüntetések rohama megbökkentette az amerikai imperializmust és japán segítőtársait. A helyzet megmentésére áldozatot kellett hozniok. Feláldozták Kisit, aki — akárcsak Li-Szin-Man és Menderesz —, mindvégig híven kiszolgálta az amerikai imperializmust. Az első meglepetés elmúltával az uralkodó klikk megkísérelte, hogy meghamisítsa az események természetét, tompítsa amerikaellenes élüket. Az amerikai sajtó is mesterséges optimizmust mutatott: Kisi megbukott, de végülis a „biztonsági szerződést" ratifikálták, s ez a fő — mondták. De ennek a szerződésnek és az amerikai-japán szövetségnek a jövőjére rányomja bélyegét a szerződés automatikus ratifikálásának története: az, hogy Kisi *a szerződést nem merte szavazásra bocsátani a szenátusban*, ahol pedig pártja számottevő többségben volt. Ezzel maga tárta fel a Liberális Demokrata Pártban kitört válságot.

Az Ikeda-kormány megalakulása után a japán propagandagépezet annak a véleménynek kialakításán fáradozott, hogy Ikeda „mérsékelt", hogy politikája „más lesz", hogy „véget vet az amerikaiak iránti szolgalelkűségnek", s „megjavítja Japán viszonyát a Szovjetunióval és Kínával". Táplálta ezeket a reményeket — Ikeda kijelentésein kívül — az is, hogy Moszkvában japán ipari kiállítást nyitottak meg, s tárgyalásokat kezdtek a Szovjetunióval és Kínával kiépítendő kereskedelmi kapcsolatokról. Mindez azonban csak illuziók keltése, a közvélemény megnyugtatása és a tömegakciók lecsillapítása végett történt.

„Új politikát" hirdető szeptemberi programjában Ikeda már a semlegesség ellen és a „szabad világgal fennálló kapcsolatok erősítése" mellett foglalt állást. Elvetette azokat a szovjet és kínai javaslatokat, hogy Japán részvételével alakítsanak ki egy távolkeleti békeövezetet. Tajvanra és Dél-Koreába kiküldött megbízottainak azt a feladatot adta, hogy építsenek ki szorosabb együttműködést Csang-klikkel és Li-Szin-Man utódaival.

A Japán Szocialista Párt és a Kommunista Párt leleplezte és elítélte a Szöulban megvitatott terveket, melyek egy új agressziv paktum (a NEATO) összetákolására irányultak. Ebben a paktumban a vezető Egyesült Államok mögött, Japán foglalná el a második helyet. Az ENSZ idei közgyűlésén a japán küldöttség igen csöndesen viselkedett, s annyira szótfogadott amerikai parancsnokainak, hogy ezt még a japán burzsoá sajtó is bírálta.

Katonai téren megkezdték a „biztonsági szerződés" alkalmazását. A japán hadsereg korszerűsítésének megtárgyalására szeptember közepén amerikai katonai küldöttség érkezett Tokióba.[4] A

[4] Az 1946-os alkotmány szerint Japánnak nem lehet hadserege. A reakció ezt az akadályt az alkotmány módosításával igyekszik kiküszöbölni. Aszanuma utolsó beszédében az Ikeda-kormány által kidolgozott alkotmánymódosítási terv ellen is szót emelt.

Digitized by Google

„Honvédelmi Hivatalnak" 1961-re 185 milliárd jen hitelt szavaztak meg, 36 milliárddal többet, mint 1960-ban. Szó van arról, hogy a japán hadsereget nukleáris fegyverekkel szereljék fel.

Mint a baloldali japán pártok kijelentették, Ikeda viselkedése és „új vonala" arra mutat, hogy kormánya Kisi politikáját folytatja. A „mérsékelt" kormánynak ez a jobbratolódása máris felbátorítja a militaristákat és a nyílt fasisztákat. Nemrégiben emlékművet állítottak hét 1945-ben elítélt és kivégzett háborús bűnösnek (köztük Todzsónak, aki a második világháború idején miniszterelnök volt). A fasiszták gyűlést is tartottak „a nagy ázsiai háborúban" elesett katonák emlékére. Fasiszta és katonai jellegű szervezeteknek egész tömege működik Japánban, s a rendőrség tűri, sőt ösztönzi tevékenységüket. Büntetlenségükre jellemző az a tény, hogy Aszanuma meggyilkolása után gyűlést szervezhettek, melyen a gyilkos „hősi cselekedetével" érzett szolidaritásukat fejezték ki.

A választások kitűzésekor a japán reakció arra számított, hogy a Liberális Demokrata Párt újból megkapja a jelenlegi többséget. A május—júniusi események megmutatták, hogy szakadék tátong a nép és a kormány között, s erősen megrendült a kormány tekintélye. A burzsoázia irányító körei, melyeket a nép indulatainak kitörése óvatossá tett, új taktikával, a választók támogatásának látszatával akarják folytatni politikájukat. Főleg a falusi lakosság szavazataira építettek, minthogy a falvakba nehezebben hatol be a demokratikus mozgalom.

A Liberális Demokrata Párt, a háború előtti két legnagyobb reakciós párt utóda, az 1958-as választásokon abszolút többséget kapott: a képviselőházban 467 mandátumból 288, a Tanácsosok Házában (a japán szenátusban) pedig 250 mandátumból 137 jutott rá. A Japán Szocialista Párt — melynek taglétszáma mintegy 60 000, de politikai befolyása jóval nagyobb — a legutóbbi választásokon 13 millió szavazatot kapott, s a parlamentben 125 mandátumhoz, a szenátusban pedig 84 mandátumhoz jutott. Parlamenti képviselete némileg csökkent, amikor a párt jobbszárnya Szuhiro Nisio vezetésével levált és megalakította a Szociáldemokrata Pártot. Ennek a pártnak nincs tömegbefolyása, s főleg szakadár tevékenységet folytat a szakszervezeti mozgalomban. Elvetette a marxizmust és a munkásosztály vezető szerepének elvét. Jóllehet általában Amerikabarát, az idén nyáron csatlakozott a Kisi-ellenes kampányhoz.

A Kommunista Pártnak is jóval nagyobb a politikai befolyása, mint a taglétszáma. A Kommunista Párt 1922-ben alakult meg, s 1945-ig illegálisan működött. Gyors fellendülési szakasz után a koreai háború idején újból féllegalitásba szorult. A tevékenységét akadályozó számos korlátozás ellenére most újból előretör, s a legújabb hírek szerint már 23 körzetben sikerült megvalósítania azt a tervét, hogy tagjainak számát megkettőzi.

A Liberális Demokrata Párt a választási küzdelmet néhány másodrendű belpolitikai kérdésre akarta korlátozni. A Kommunista Párt és a Szocialista Párt a vá-

Digitized by Google

lasztási hadjárat középpontjába a kül- és belpolitika nagy kérdéseit, a „biztonsági szerződés" leleplezését, a függetlenség és a béke védelmét állítja. A Szocialista Párt Japán semlegességét akarja választási hadjáratának zászlajára tűzni.

A választások eredményét természetesen nehéz előre látni. Aszanuma meggyilkolása megmutatta, hogy a reakció felhasználja a fasiszta terrort is, s ez nagyban akadályozhatja a népakarat érvényrejutását. De remélhető, hogy a baloldali pártoknak sikerül olyan parlamenti képviseletet szerezniük, amely elég erős lesz ahhoz, hogy kivívja a Liberális Demokrata Párt balszárnyának közeledését és esetleg együttműködését egy függetlenebb politika érdekében.

*

Bármily fontos is a választási kampány, ez mégis csak epizódja a japán demokratikus erők nagy harcának, mely tömegmozgalmakban tör utat célja felé. Az elmúlt nyár legválságosabb napjaiban a tömegmozgalom sokkal többet nyomott a latban, mint a parlament.

A japán népi mozgalom sikereinek gyökerét a munkás-egységfront és demokratikus egység kialakulásában kell keresni. A Japánban lezajlott események első tanulsága éppen ez. A másik pedig az, hogy az egységet a kommunisták türelmes és kitartó munkája vívta ki számos gazdasági és politikai akció során, melyeket a kommunisták kezdeményeztek, befolyásoltak és irányítottak.

Az akcióegység magva *a szocialisták és a kommunisták együttműködése.* A Japán Szocialista Párt a Szocialista Internacionálé egyetlen olyan pártja, amely akcióegységre lépett a kommunistákkal. Nem véletlenül jutott el idáig: azóknak az objektív feltételeknek az eredménye ez, amelyek Japánban a háború után kialakultak és amelyeket a kommunista párt helyesen használt fel arra, hogy a szocialista párt vezetőségében nagyrészt legyőzze a régi kommunistaellenesség támasztotta akadályokat. A Szocialista Párt vezetői ismételten elutasították a kommunisták akcióegység-javaslatait, azonban a tömegek között kibontakozó egység hatására 1959 márciusában végül is változtattak magatartásukon. Így jött létre országos méretekben az akcióegység. Igaz, hogy a Szocialista Párt vezetői nem minden megkötés nélkül mentek bele ebbe; a japán—amerikai háborús szerződés elleni harc országos tanácsában például eddig még a kommunistáknak csak mint megfigyelőknek adtak helyet.

Balratolódás ment végbe a szakszervezeti mozgalomban is. 1951-ben, a kommunisták elleni hajsza idején, a legnagyobb szakszervezeti szövetség, a SZOHIO, kategórikusan ellenezte az akcióegységet. Ma már egészen más a helyzet: a jobboldali szakszervezeti vezetőket a dolgozók elzavarták és olyanokkal helyettesítették, akik hívei az egységnek.[5]

E változások bírták rá a Szocialista Pártot a kommunistákkal és a SZOHIO-val való közös ak-

[5] A japán szakszervezeti mozgalom összetétele a következő: A SOHYO-nak 4 millió tagja, a DZENRO-nak nem egész 1 millió tagja, a SZANBECU-nak 10 ezer tagja és a SZINSZANBECU-nak 42 ezer tagja van. A japán dolgozóknak mintegy fele meg szervezetlen.

Digitized by Google

cióra; együtt alakították meg a japán—amerikai szerződés elleni harc Országos Tanácsát, amelyhez most 2000 egységbizottság tartozik. Ezek irányítják országszerte a mozgalmat. A munkásegység más elemeket is magához vonzott, úgyhogy számos antimilitarista és demokratikus szellemű értelmiségi is együttműködik az Országos Tanáccsal.

A japán reakció kétségbeesett erőfeszítéseket tesz, hogy megtörje vagy gyöngítse az akcióegységet. Minden szokásos eszközt igénybe vesz erre, a megvesztegetéstől a provokációig és gyilkosságig. Meg akarták bontani a szakszervezeti egységet azzal, hogy megrendezték a „Macukava-ügyet", ezt az aljas provokációt: kisiklattak egy vonatot, s a gaztettet ráfogták a Kommunista Pártra és a szakszervezetek harcos tagjaira. A hazafias értelmiséget azzal akarták megfélemlíteni és a „szerződés elleni" mozgalomtól távoltartani, hogy feketelistát állítottak össze, amelyre 228 egyetemi tanárt és tanársegédet vettek fel. A szocialisták és a kommunisták akcióegységét akarták felrobbantani azzal, hogy megölték Aszanumát, a Kommunista Párttal való együttműködés szilárd hívét.

Az akcióegység természetesen nincs egyszer s mindenkorra biztosítva. Napról napra állhatatosan fejleszteni és védelmezni kell a reakciós nyomásra felmerülő ingadozások ellen, a minden rendű és rangú ellenféllel szemben.

Veszélyt rejt magában többek közt egy trockista csoport működése, melynek befolyása van a „Zengakuren" nevű diákegyesületre. Ez a csoport júniusban olyan jelszavakat hirdetett, olyan szélsőséges akciókra hívott fel, amelyek ürügyet szolgáltathattak a kormánynak nagyarányú provokációra.

Az említett nehézségek ellenére *az akcióegység az eddig megvalósult mértékben is igen nagy győzelme a japán demokratikus mozgalomnak és záloga jövendő sikereinek.* A legújabb fejlemények megmutatták, hogy ennek az akcióegységnek szilárd támasza a demokratikus mozgalom élcsapata — a japán munkásosztály.

A tüntetések tovább folynak Japánban: az október 15-i általános sztrájknak 4 millió résztvevője volt, Aszanuma temetésének napján 3 millió ember tüntetett. A kormány egyrészt azzal igyekszik gátat vetni a tömegakcióknak, hogy sürün tesz részvétnyilatkozatokat az elkövetett büntény miatt; másrészt Ikeda új jelszót adott ki: „Szüntessük meg a bal- és jobboldali erőszakot!" Ezzel a demokratikus mozgalomra szeretné áthárítani az esetleges újabb terrorista akciók felelősségét. A „Mainicsi Simbun" című japán újság szerint 28 fasiszta szervezet megalakította a „Hazafias Szervezetek Nemzeti Tanácsá"-t, amely terrorista akciókra készül. Ugyanazon a napon, amikor Ikeda beszédet tartott „a jobb- és baloldali erőszak" ellen, tizenhárom fasiszta csoport bejelentette, hogy akciót indít Jamagucsinak, Aszanuma azóta öngyilkossá lett gyilkosának „megmentésére". A fasizmusnak ez a nyílt fellépése csak fokozhatja a politikai válságot.

*

A nemzetközi imperialistaellenes mozgalom sikerei kétségkívül

Digitized by Google

befolyást gyakoroltak Japánra. Nem véletlen, hogy a Kisi és Eisenhower elleni tüntetések a Menderesz és Li Szin Man bukására vezető tüntetések nyomán zajlottak le.

A japán népre mély hatást tett a Szovjetunió következetes békeharca, tudományos és technikai sikerei és a népi Kína hatalmas fejlődése. A japán társadalom legszélesebb rétegei számot vetnek azokkal a nagy sikerekkel, amelyeket a Szovjetunió, Kína és a többi szocialista ország minden téren elért. Még a japán polgári sajtó is beszél az Egyesült Államok fokozódó elszigetelődéséről, s bírálta a japán ENSZ-küldöttséget azért, ment az nem vette figyelembe ezt az új helyzetet. Az új nemzetközi erőviszonyok között a japán nemzet választ elé kerül: vagy semlegesség és függetlenség, békés egymás mellett élés és előnyös együttműködés a szocialista országokkal — vagy pedig Japán függőségének fenntartása, a „biztonsági szerződés" szolgasága és veszélyei, az újrafegyverkezés gazdasági romlást hozó kalandorpolitikája, mely csak újabb katasztrófákhoz vezethet.

Nem csoda, hogy ilyen körülmények között még a japán burzsoázia sok tagja is habozik erre a második útra lépni. Nem csoda, hogy a japán nép létérdekeiért küzdő demokratikus erők, minden jelenlegi nehézség ellenére, bizakodva tekintenek a jövőbe.

Politisz Janisz

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenye*

AZ AMERIKAI KÖZGAZDÁSZOK NÉZETEINEK BÍRÁLATA

A könyv a Szovjetunió Állami Tervbizottsága mellett működő Közgazdasági Tudományos Intézet Munkaközösségének munkája. Válasz a Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági fejlődésével foglalkozó amerikai tanulmányokra s különösen — az Egyesült Államok Kongresszusa Egyesített Gazdasági Bizottságának 1955. óta két évenként kiadott jelentéseire. A könyv főleg az 1957-ben kiadott „A Szovjetunió gazdasági fejlődése az Egyesült Államok viszonylatában" c. jelentéssel foglalkozik, s függelékben tárgyalja az újabb, 1959. őszén megjelent gyűjteményt.

Az amerikai közgazdászok a szovjethatalom létrejötte óta állandóan és sokat foglalkoztak a Szovjetunió problémáival. De most lényeges változás van e téren.

A Szovjetunió fennállásának első időszakában a nyugati közgazdászok egyöntetűen a szocialista gazdaság életképtelenségére esküdtek. A Szovjetunió azonban gyors ütemben felszámolta elmaradottságát, érvényre juttatta a szocialista gazdaság belső természetéből fakadó előnyöket a kapitalizmussal szemben, s a gazdasági fejlettség olyan színvonalát érte el, hogy közvetlen, gyakorlati feladatként tűzhette maga elé azt a történelmi feladatot, hogy viszonylag rövid időn belül gazdaságilag utólérje és elhagyja a legfejlettebb tőkésországot, az Egyesült Államokat. Ezek a tények a polgári közgazdákat is más belátásra kényszerítették. Nézeteik bizonyos újszerűsége most éppen abban jut kifejezésre, hogy többségük elismeri e célkitűzés realitását. Átmentették azonban a megelőző szovjetellenes irodalomból a tények önkényes csoportosítását és meghamisítását, a szocializmussal szembeni elfogultságot, a szocializmus lehetőségeinek lebecsülését.

A Szovejtuniónak a termelés terén elért sikerei — miként azt az USA elnökének tanácsadója G. Hodge mondotta —: „Az Egyesült Államokat leginkább a nemzetközi helyzet szempontjából aggasztják: a kommunizmusnak az elmaradott és egyik táborhoz sem csatlakozott országokra gyakorolt vonzóerejéről van szó." A nyugati és jelen esetben az amerikai közgazdászok ez ellen a vonzóerő ellen próbálnak harcolni. Egyrészt idealizálják a kapitalizmust, másrészt alábecsülik a szocialista országok és főleg a Szovjetunió

* Kossuth Könyvkiadó, 1960.

Digitized by Google

eredményeit és lehetőségeit. Jelen könyv nem utolsósorban éppen azt célozza, hogy a valóságnak megfelelően tájékoztassa a közvéleményt a két ország gazdasági életéről, helyesbítse az amerikai közgazdászok ferdítéseit, s sokoldalú és alapos elemzést adjon a gazdasági verseny állásáról. De nemcsak a két ország gazdasági helyzetét összehasonlító adatokat sorolja fel, hanem behatóan bírálja az amerikai közgazdászok tudománytalan módszereit is, amelyek szükségszerűen hamis eredményekre vezettek.

Elöljáróban a könyv tisztázza, hogy a két rendszer gazdasági vetélkedése objektív szükségszerűség. Nyugaton sokan még ma is úgy tűntetik fel a szocialista társadalmat, mint társadalmi rendellenességet, s a gazdasági versenyt szubjektív folyamatnak tartják, melyet az „agresszív szovjet imperializmus" kényszerít rá a kapitalista világra. Félnek elismerni a verseny objektív jellegét, hiszen ebből mindenki számára ki fog tűnni, a versenyből győztesen kikerülő gazdasági rend felsőbbrendűsége. Azt azonban hogy a verseny folyik, nem tussolhatják el. Ezért szívesen hivatkoznak arra, hogy a Szovjetunió és az USA gazdasága nem összehasonlítható, a verseny állása megbízhatóan nem, vagy csak alig mérhető. Az 1959-es kongresszusi jelentés egyik-másik szerzője pl. bizonygatni próbálja, hogy a versenynek nincsenek objektív mutatói, s bármelyik fél tetszése szerint értékelheti annak eredményeit.

A szovjet közgazdászok ezzel szemben leszögezik, hogy a két ország gazdasága összehasonlítható, a verseny többé-kevésbé megbízhatóan mérhető s tisztázzák, hogy mit és hogyan kell összehasonlítani.

A könyv kiemeli a társadalmi munka termelékenysége mutatójának szerepét. Idézi Lenint: „A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabb fokú termelékenységét hozza létre." Nemcsak az a fontos, hogy mennyi terméket állítanak elő, hanem hogy mennyi munkát fordítottak a termékek előállítására. Ezért a társadalmi munka termelékenységének foka a szocialista és kapitalista gazdasági rendszer versenyének legfontosabb mutatója. (E mutatónak több burzsoá közgazdász is, pl. G. Adams és W. Galenson, a kaliforniai egyetem professzora, nagy jelentőséget tulajdonít.)

Hogy kivívja győzelmét az USA-val való gazdasági vetélkedésben, a Szovjetuniónak az anyagi termelés valamennyi területén (az iparban, a mezőgazdaságban, az építőiparban, a közlekedésben és a távközlés terén) végzett munka termelékenységében kell túlszárnyalnia az Egyesült Államokat. A munkatermelékenység foka azonban önmagában nem jellemzi a verseny állását, nem elég ahhoz, hogy meghatározza valamely ország gazdasági fejlettségét, mert nem mutatja meg a termelés nagyságát, s a természeti erőforrások és a munkaerő hasznosításának mértékét. A könyv, a verseny alakulását szemléltető további mutatók közül kiemeli a következőket: a) az ipari és mezőgazda-

Digitized by Google

sági termelés nagysága, b) az ipari és mezőgazdasági termékek egy főre eső termelése, c) a gazdasági fejlődés üteme és a technikai haladás jellege, d) az életszínvonal aránya a két ország lakosságának széles rétegeiben. Persze külön-külön e mutatók sem jellemzik hiánytalanul valamely ország gazdasági színvonalát.[1]

Ezért a gazdasági fejlődés színvonalának összehasonlításánál az össztermelés (értékbeni mutatója) és a munka termelékenysége színvonalának értékbeni és természetbeni mutatója mellett a termelés összetételét kifejező (főképp természetbeni) mutatókat kell alkalmazni.

*

Behatóan foglalkozik a könyv a Szovjetunió és az Egyesült Államok ipari fejlődésének ütemével és színvonalával.

A nyugati közgazdászok mindenképpen kisebbíteni igyekeznek a Szovjetunió ipari termelése fejlődésének ütemét· hiszen annak jelenlegi mértéke bizonyossá teszi, hogy a Szovjetunió rövidesen a termelés abszolút méreteiben is elhagyja az Egyesült Államokat. A józanabb amerikai közgazdászok meglehetősen tisztán látják ezt. Nagyon jellemző e tekintetben Wiesnernek, a massachusettsi egyetem professzorának véleménye: „Ha rossz hangulatban vagyok, arra gondolok, hogy öt év múlva a Szovjetunió minden téren túlszárnyal bennünket. Ha pedig optimista hangulatban vagyok, úgy érzem, hogy a Szovjetuniónak ehhez tíz évre van szüksége."

Vannak azonban kevésbé józan nézetek is. Warren Nutter pl. arra a következtetésre jutott: 1. Oroszország a forradalom előtt gyorsabban fejlődött, mint a Szovjetunió — vagyis a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nélkül Oroszország ma sokkal fejlettebb lenne, — 2. Az Egyesült Államok amikor ipari fejlettségének azon a színvonalán állt, amin ma a Szovjetunió, szintén gyorsabban fejlődött.

Nutter a fenti eredmény érdekében: 1. a valóságosnál nagyobbnak tünteti fel az oroszországi és az amerikai ipar 1913. évi fejlettségi színvonala közti különbséget; 2. meghamisítja a Szovjetunió 1913—1955 közötti fejlődésének tényleges ütemét, és végül 3. a Szovjetunió és az Egyesült Államok ipari színvonala között olyan arányt állapít meg, amelynek semmi köze sincs a valósághoz. A Szovjetunió Statisztikai Hivatala kiszámította Oroszország és az Egyesült Államok 1913. évi ipari össztermelésének összehasonlító mutatóját. Eszerint Oroszország ipari össztermelése 1913-ban 12 százaléka volt az amerikainak, s 1958-ban 53—55 százaléka. Nutternek és társainak azonban nem felelnek meg a Szovjetunió Statisztikai Hivatalának az össztermelés indexére vonatkozó számításai, ők saját indexet konstruálnak. Az angol

[1] Pl. az össztermelés, vagy az egy főre eső termelés azonos nagysága esetén, a termelésre fordított munkaidő annyira eltérő lehet, hogy a gazdasági fejlettség színvonalának semmiféle egyenlőségéről nem lehet szó.

Más példa. Az össztermelést csak érték szerint lehet kiszámítani és ennél, az egyenlő értékbeni mutatók mögött, a társadalmi termelés merőben eltérő összetétele rejtőzhet. Valamely ország pl. mezőgazdasági cikkek termelésére specializálhatja magát és magas mutatókat érhet el az összmennyiség tekintetében; de az ipari termelés alacsony színvonala miatt nem lehet a gazdaságilag fejlett országok közé sorolni.

Digitized by Google

Seaton szerint a Szovjetunió ipari termelése pl. 1928—1955-ig 12-szeresére, az amerikai Hodgman szerint 10-szeresére, Nutter szerint pedig mindössze 5,6-szeresére emelkedett. Valójában a Szovjetunió ipari termelése ebben az időszakban 21-szeresére nőtt. S Nutter, miután egyetlen tollvonással közel negyedére csökkenti az ipari termelés növekedését, minden nehézség nélkül vonja le a fent említett hajmeresztő következtetéseket.

A burzsoá közgazdászok előszeretettel támadják például a nehézipar elsődleges fejlesztésének elvét. Parker és Barck kijelentik, hogy amennyiben a Szovjetunió nem mond le a nehézipar elsődleges fejlesztéséről, a lakosság körében elégedetlenség támad e politikával szemben. Ugyanakkor megjegyzik, hogy ha a Szovjetunió lemond a nehézipar „erőltetett fejlesztéséről", akkor „nem érheti utol az Egyesült Államokat katonai és gazdasági téren, nem beszélve az Egyesült Államok túlszárnyalásáról". Más szóval a Szovjetuniónak választania kell: Vagy a tömegek „elégedetlensége" az iparosítási politikával szemben, vagy lemondás a Szovjetunió fő gazdasági feladatának teljesítéséről. Hallgatnak viszont arról, hogy a nehézipar elsődleges fejlesztése minden bővített újratermelés alapja, hiszen nagy tömegű fogyasztási cikk termeléséhez sok nyersanyagra, kellő menyiségű gépre, ezek gyártásához pedig villamosenergiára, vasra és más színesfémekre és nehézipari termékekre van szükség. Enélkül az Egyesült Államok gazdasága sem fejlődhetett volna mai színvonalára.

A könyv adatai ugyanakkor nyilvánvalóvá teszik, hogy ezek a polgári közgazdászok nem ismerik eléggé a szovjet ipar fejlesztési arányait, az egyes ágak fejlődési ütemét. A Szovjetunióban az iparosítás első szakaszában az örökségül kapott technikai és gazdasági elmaradottság mielőbbi megszüntetése céljából gyorsított ütemben fejlesztették a nehézipart. Az első ötéves terv éveiben a nehézipar fejlődési üteme több mint 2,5-szerese volt a fogyasztási cikkeket gyártó iparágak fejlődési ütemének. Az ipar teljes termelésének évi átlagos növekedési üteme az első ötéves terv idején 19,2 százalék volt. A termelőeszközök termelése évi átlagban 28,5 százalékkal, a fogyasztási cikkeké pedig 11,7 százalékkal nőtt. Később, a létrehozott fejlett nehézipar alapján, megkezdődött a kettő egymáshoz közelítése és ez idő szerint a különbség nem haladja meg a 10—15 százalékot. Ez a viszony lényegében a hétéves tervben is megmarad. Míg a termelőeszközök termelése a hét év alatt 85—88 százalékkal nő a fogyasztási cikkeké 62—65 százalékkal.

A Szovjetunióban a textilipar és az élelmiszeripar, tehát a fogyasztási cikkeket gyártó ipar gerince is jóval gyorsabb ütemben fejlődik, mint az Egyesült Államokban. A szovjet textilipar 1957-ben az 1950-esnek 199 százaléka volt és évi átlagos fejlődési üteme 10,3 százalék — ezzel szemben az USA textilipara 1957-ben a 7 év előttinek csak 88 százaléka volt, vagyis fejlődési, illetve visszafejlődési üteme évi 1,5 százalék volt. Az élelmiszer-

Digitized by Google

iparnál a megfelelő számok 192 és 9,8 százalék a Szovjetunióban, míg 108 százalék és 1,2 százalék az Egyesült Államokban.

A szovjet közgazdászok vitába szállnak azzal a meglehetősen elterjedt polgári elmélettel, amely a Szovjetunió fejlődési ütemének lassúbbodására számít. Először is, a Szovjetunió egész fejlődése során ez az ütem többszöröse volt a tőkésországok produkálta legnagyobb fejlődési ütemnek. 1918 és 1957 között az ipari termelés átlagos évi növekedése a Szovjetunióban 10,1 százalék, míg az USA-ban 3,2 százalék, Angliában 1,9 százalék, Franciaországban szintén 3,2 százalék volt. Ez bizonyítja, hogy e példa nélkül álló fejlődés a szocializmus velejárója. S másfelől, az utóbbi rövidebb időszak évi átlagos fejlődése a Szovjetunióban továbbra is 10 százalék fölött maradt, míg a legnagyobb tőkésországokban nem éri el a 4 százalékot (ha ugyan nem találkozunk gyors termelési visszaesésekkel).

A hétéves tervben a Szovjetunió évi 8,6 százalékos termelési növekedést irányzott elő. Ugyanakkor az eddigi adatok szerint a Szovjetunió a terv teljesítése során 8,6 százalék helyett évi 10 százalékos növekedést ért el. Már maga a terv célkitűzése is nyilvánvalóan cáfolja és illuziórikussá teszi a fejlődés lassúbbodására számító burzsoá elméleteket. A tényszámok pedig még inkább ezt teszik.

*

Még több rágalmat szórnak egyes közgazdászok a szovjet mezőgazdaságra. Bizonygatják, hogy a mezőgazdasági munka termelékenységében és az egy főre eső mezőgazdasági termelésben az amerikai mezőgazdaság tartós fölénnyel rendelkezik, s ezért irreális a Szovjetuniónak az a törekvése, hogy utolérje az Egyesült Államokat.

A szocialista mezőgazdaság fölénye kifejezésre jut gyors fejlődési ütemében. A mezőgazdasági termelés 1930 óta — a háborús éveket kivéve — évi 4,7 százalékkal nőtt. Az 1953-as párthatározat után ez az ütem különösen meggyorsult. 1954—1957 között a mezőgazdaság össztermelésének évi átlagos növekedési üteme a Szovjetunióban 7.1 százaléknak felelt meg. Ugyanakkor az USA-ban ez az ütem csak 1,1 százalék volt. Míg 1953-ban a szovjet mezőgazdaság termelése 46 százalékkal múlta felül az 1913. évit, addig 1958-ban már 116 százalékkal szárnyalta túl azt.

Gyorsabb fejlődési üteme alapján a Szovjetunió ma már a mezőgazdasági termelés abszolút méreteiben is megközelíti az Egyesült Államokat.

A Szovjetunió már ma első a világon az egy főre eső kenyérgabona termelésben, 1958-ban burgonyából 8-szor annyit, cukorrépából négyszer annyit termelt, mint az USA. Lemarad még a kukoricatermelésben. Bár 1954—1958-ig a szovjet termelés 3,7 millió tonnáról 16.7 millió tonnára nőtt, 1959-ben még mindig csak 11 százaléka volt az Egyesült Államok kukoricatermelésének. Ez a távolság napjainkban tovább csökken.

Különösen gyorsan fejlődik a Szovjetunióban a tej-, a vaj- és a hústermelés. A Szovjetunió 1958-ban a tejtermelés összmennyiségében már utolérte az USA-t.

Digitized by Google

1959-ben a Szovjetunióban 62 millió tonna tejet termeltek, az amerikaiak 57 millió tonnájával szemben. A fejlődésre jellemző, hogy 1953-ban a szovjet termelés még csak 36,5 millió tonna volt. A Szovjetuniónak körülbelül 70 millió tonnára kell emelnie tejtermelését, hogy az egy főre eső termelésben is túlszárnyalja az Egyesült Államokat. A vajtermelésben ezt már elérte. 1959-ben 4 kg vaj jutott egy szovjet lakosra, míg egy amerikaira csak 3,7 kg.

Ma még számottevő a Szovjetunió hátránya a hústermelésben. Ez 1957-ben 7,6 millió tonna volt, az USA 16,3 milliójával szemben. Az utóbbi évek fejlődése azonban gyorsan csökkenti a különbséget. 1965-re, a hétéves terv szerint, a szovjet hústermelés 16 millió tonna lesz. A rendkívül lassú, visszesésekkel meg-megszakított amerikai fejlődést figyelembe véve, tehát ekkorra nagyon megközelíti az Egyesült Államokét. Hasonló ütemben dolgozza le hátrányát az egy főre eső hústermelésben. Ez 1958-ban még 37 kg volt a Szovjetunióban és 90 kg az USA-ban. 1965-re a terv 70 kg-ot irányoz elő.

A könyv részletesen foglalkozik a mezőgazdasági gépesítés fejlődésével. Talán nincs a népgazdaságnak még egy olyan területe, ahol a Szovjetuniónak ekkora elmaradottságot kellett volna leküzdenie. A cári Oroszország mezőgazdaságában a traktor ismeretlen volt. A szocialista termelési viszonyok, a mezőgazdaság kollektív szervezete és anyagi erejének folyamatos növekedése a gépesítés szinte korlátlan lehetőségeit teremtette meg. 1958-ban a szovjet mezőgazdaságban már 1 700 000 traktor (15 HP-re átszámítva), 483 000 gabona-kombájn, 660 000 teherautó dolgozott. A könyv adatokkal szemlélteti a kapitalista mezőgazdaság gépesítésének fejlődését, s azt, hogy tőkés viszonyok között ez a folyamat éles ellentmondások közepette, akadályoztatva érvényesül, s a magas fokon gépesített tőkés mezőgazdasági nagyüzemek mellett, nagy számban vannak a korszerű gépesítésre gazdaságilag képtelen kisüzemek. Így pl. 500 000 amerikai gazdaságnak egyáltalán nincs lehetősége arra, hogy gépi vontatóerőt alkalmazzon, s egész termelése kézi munkán alapul. Több mint 800 000 farmon csak korlátozott mértékben alkalmaznak traktort, kombájnt, vagy más mezőgazdasági gépet.

Ezzel szemben a hétéves terv megvalósításával alapjában befejeződik a mezőgazdaság villamosítása, áramfogyasztása kb. négyszeresére nő stb. s 1965-ig a szovjet mezőgazdaság több mint 1 millió traktort, 400 000 gabonakombájnt kap.

Az USA mezőgazdasága a munkatermelékenység szinvonalában megelőzi a szovjet mezőgazdaságot. A mezőgazdasági munka termelékenysége a Szovjetunióban 1929 és 1954 között megháromszorozódott ugyan, de ma még kb. harmada az amerikaiaknak. Ez a különbség az USA magasabb fokú gépesítésével, kedvezőbb éghajlati- és csapadék-viszonyaival stb. magyarázható. De a Szovjetunióban a mezőgazdasági munka termelékenysége is gyorsabban nő, mint az USA-ban, ami biztosítja, hogy a Szovjetunió

Digitized by Google

e téren is felzárkózzék, sőt túlszárnyalja az Egyesült Államokat. 1950—58 között a szovjet mezőgazdaság termelékenysége 70 százalékkal emelkedett. A hétéves tervben a munkatermelékenység a kolhozokban 60—65 százalékkal, a szovhozokban 100 százalékkal nő.

A könyv foglalkozik a Szovjetunió mezőgazdaságának szervezeti változásait taglaló amerikai véleményekkel. Miközben a polgári közgazdászok elítélően nyilatkoznak arról, hogy a Szovjetunióban összevonják a kolhozokat és így a világ legnagyobb üzemű mezogazdasági termelése alakul ki, eltussolják azt az amerikai mezőgazdaságban meglevő tendenciát, amely a mezőgazdaság koncentrálására irányul. S arról még inkább „megfeledkeznek", hogy a tőkés fejlődés törvénye folytán a nagyüzem tönkreteszi és elnyeli a kisüzemet, és ezáltal az emberek tíz- és százezrei kerülnek az utcára és növelik a munkanélküliséget. (1935—1954-ig az USA farmjainak száma több mint 2 millióval csökkent.)

A szovjet társadalom a szocialista termelési viszonyok alapján a termelőerők gyors növelésén és magasfokú hasznosításán fáradozik. Ugyanakkor az USA-ban, a tőkés viszonyok következtében, nem valósítható meg a magasan fejlett termelőerőknek a társadalom érdekében történő jó hatásfokú hasznosítása. A termelőerők pazarlása, fejlesztésük korlátozása figyelhető meg a mezőgazdaságban is. A Szovjetunióban növelik a vetésterületet, óriási kiterjedésű szűzföldeket vonnak be a termelésbe, a műszaki haladás új és új diadalokat arat a mezőgazdaságban is. Az USA-ban viszont a megfelelő fizetőképes kereslet hiányában növekednek az eladatlan termékfeleslegek, csökkentik a vetésterületet, nem használják ki a gépek kapacitását, államilag korlátozzák a termelést, és nő a mezőgazdasági munkanélküliség.

1958-ban az egy lakosra jutó termékek mennyisége a Szovjetunióban 60 százaléka volt az USA egy lakosra jutó mezőgazdasági termelésének. A hétéves terv 70 százalékkal növeli a szovjet mezőgazdaság termelését. Ha az egyhelyben topogó amerikai mezőgazdaságot nézzük, nyilvánvaló, hogy 1965-re a Szovjetunió 1 lakosra vetítve többet termel, mint az Egyesült Államok. S ily módon már a hétéves terv végére győztesként áll majd a verseny e területén.

*

Külön fejezetben foglalkozik a könyv a technikával, a termelés szervezésével, és a káderek képzésével.

A szovjet technika és tudomány fejlődésének színvonaláról leginkább a munka termelékenységének mutatói tanúskodnak. Összehasonlítva a munkatermelékenységnek a szovjet és az amerikai iparban bekövetkezett változását, kitűnik, hogy 1913-tól 1957-ig a Szovjetunióban a termelékenység 9,5-szeresére, addig az USA-ban csak 2,3-szeresére nőtt. A szovjet ipar termelékenysége jelenleg körülbelül fele az amerikainak. A hétéves terv az egy munkásra eső termelékenység 45—50 százalékos emelkedését irányozza elő. S mivel a munkanap rövidebb lesz, az óránkénti teljesítmény még nagyobb arányban nő.

Digitized by Google

A gyors szovjet növekedés főbb tényezői: az állam megnövekedett gazdasági ereje, a felhalmozás gyorsabb üteme, a tudományos és műszaki káderek óriási arányú minőségi és mennyiségi gyarapodása, és nem utolsósorban a szovjet munkások szocialista viszonya munkájukhoz, amely a dolgozók öntudata által létrehívott munkaversenyekben nyilvánul meg. A tömegek alkotókészségének kibontakozása pedig a fejlődés meggyorsításának újabb és újabb tartalékait tárja fel.

Az amerikai közgazdászok megpróbálják elhitetni, hogy a Szovjetunióban a munkaerő színvonala még mindig elmarad az amerikaiétól, „s legalább még egy emberöltőn át az amerikai munkaerő egészében véve magasabb műveltségi színvonalon fog állni, és magasabb szakképzettséggel fog rendelkezni, mint a hasonló munkaerő a Szovjetunióban". A könyv részletesen ismerteti a valóságos helyzetet. A Szovjetunióban a szakmunkások száma szüntelenül növekedik. Csak az ifjúsági szakoktató intézetek 1941—1957-ig 9,6 millió szakmunkást neveltek az ipar, a közlekedés és a mezőgazdaság számára. 1957-ben, 1 év alatt 2 457 000 szakmunkást képeztek az üzemekben, több mint másfélszer annyit, mint 1940-ben. Ugyancsak 1957-ben több mint 4 millió munkás részesült szakmai továbbképzésben, a műszaki tanintézetek pedig 1 év alatt 171 000 magas képesítésű szakmunkást és műszaki segéderőt képeztek ki. Ami az általános műveltséget illeti: 1952-ben a szovjet munkások 28 százalékának volt középiskolai végzettsége, 1954-ben pedig az iparvállalatoknál újonnan alkalmazott munkások közül a férfiaknak több mint 78 százaléka, a nőknek pedig 71 százaléka rendelkezett középiskolai végzettséggel. 1950—1957 között a Szovjetunió mezőgazdasági minisztériuma mellett működő iskolai tanfolyamokon közel 5 millióan sajátították el a mezőgazdasági gépkezelői szakmát.

Az USA-ban e tekintetben az utóbbi évtizedekben mind a mai napig kevés változás figyelhető meg. 1910-től kezdődően az ipari szakmunkások számának évi növekedése csupán a százalék tizedrésze. A szakképzettség csökkenését előmozdítja a tartós munkanélküliség, a foglalkoztatások ideiglenes jellege, sok munkás gyakori szakmaváltoztatása, ami jórészt az automatizálás bevezetésének következménye. 1956 elején a munkanélküliek 20 százaléka szakmunkás volt. Az amerikai munkások szakképzettségének csökkenéséhez — állapítja meg a könyv — a munkaszervezés és munkabérezés is hozzájárul. A bérezés olyan rendszereiről van szó, amelyek a munkásokat nem szakképzettségük, hanem a rájuk bízott gépek teljesítménye alapján díjazzák.

Ha a szovjet és az amerikai munkás szakmai és műveltségi színvonalát hasonlítjuk össze, nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a szovjet munkások nemcsak a termelés végrehajtói, de annak szervezői és irányítói is, mégpedig az egész társadalom méreteiben, ami feltétlenül növeli hozzáértésüket, látókörüket.

A Szovjetunió jelentős és egyre növekvő előnyre tett szert a tudományos káderképzés terén is.

Digitized by Google

A Szovjetunióban 1928—1957 között a gazdaságban foglalkoztatott mérnökök száma 17-szeresére, az USA-ban ugyanezen idő alatt csak négyszeresére emelkedett. 1957-ben a gazdaságban foglalkoztatott mérnökök száma a Szovjetunióban 816 000, az Egyesült Államokban körülbelül 420 000 volt. Ugyanakkor a Szovjetunióban 1957-ben 2,3-szer annyi mérnök került ki a főiskolákról, mint 1950-ben. Az USA-ban pedig körülbelül 60 százalékkal kevesebb. 1958-ban a Szovjetunióban 290 000 szakembert, köztük több mint 90 000 mérnököt képeztek, kétszer annyit, mint abban az évben az Egyesült Államokban. De lemaradnak az amerikaiak a műszaki szakemberképzés más területein is. Az USA-ban például 1956-ban 32-szer kevesebb technikust képeztek, mint a Szovjetunióban.

*

Külön tárgyalja a könyv a Szovjetunió és az Egyesült Államok életszínvonalának összehasonlítását. Az életszínvonal vizsgálata korántsem egyszerű. Számos mutató összehasonlítására van itt szükség. Ezek közül egyik sem helyettesítheti önmagában a többit, csak azokkal szoros egységben adhat a valóságnak megfelelő képet. Így például a reálbér növekedése nem jelenti az életszínvonal emelkedését, ha ugyanakkor nő a munka intenzitása, s hosszabbodik a munkanap. Idetartoznak olyan kérdések is, mint az azonos munkáért fizetendő azonos bér (az Egyesült Államokban a néger munkások bére az iparban mintegy 60 százalékkal, a mezőgazdaságban mintegy 70 százalékkal alacsonyabb, mint a fehér munkásoké s a nők munkabére a férfiakéhoz viszonyítva csak 60 százalék), a foglalkoztatottság mértéke, az orvosi ellátás, a lakáskérdés stb.

A nemzeti jövedelemre, ennek nagyságára, növekedésének ütemére, az újraelosztásában és felhasználásában érvényesülő elvekre vonatkozó mutatók tükrözik legátfogóbban adott ország termelőerőinek fejlettségét, gazdasági erejét, s azt is, mennyire haladó egyik, vagy másik ország gazdasági rendszere. Csak a nemzeti jövedelem gyors növekedése alapján lehetséges a felhalmozásnak és a nép jólétének egyidejű növelése.

Az amerikai közgazdászok előszeretettel kisebbítik a Szovjetunió nemzeti jövedelmét, és ugyanakkor jóval magasabbnak tüntetik fel az Egyesült Államokét. Az utóbbi teljes összegébe beleszámítják nemcsak a fő, a termelés területén létrehozott jövedelmeket, hanem a származékjövedelmeket is, amelyek a fő jövedelmeknek a pénzügyi rendszer, az áralakulás, a szolgáltatások díjazása, a tőzsdei spekuláció stb. útján történő újraelosztásából adódnak. A nemzeti jövedelemnek ilyen meghatározása kétségtelenül előnyös az amerikai burzsoázia számára, mivel a polgári közgazdászok logikája szerint a tőkés ipar és bankok urainak, a tőzsdéseknek és az államgépezet hivatalnokainak a „munkája" szintén létrehoz javakat, akárcsak a munkások és a farmerek munkája.

Viszont meglehetősen keveset beszélnek arról, hogyan oszlik meg a nemzeti jövedelem a két országban. Az Egyesült Államok-

Digitized by Google

ban hatalmas egyenlőtlenségeket mutat a különböző társadalmi osztályok és csoportok részesedése a nemzeti jövedelemből. A Szovjetunió nemzeti jövedelmének mintegy háromnegyed részét a lakosság szükségleteinek fedezésére és negyedrészét felhalmozására, valamint állami tartalékok képzésére fordítja. Ily módon, a magas felhalmozási arány mellett, ami a termelés gyors fejlesztésének egyik előfeltétele, biztosítani tudják a társadalom növekvő szükségleteinek kielégítését.

Jelentősen túlszárnyalja a Szovjetunió az USA-t a nemzeti jövedelem növekedésének ütemében. Míg az USA-ban az egy főre eső nemzeti jövedelem 1913-hoz képest 1957-ig csak 1,8-szorosára, addig a Szovjetunióban ezekben az években 14-szeresére növekedett.

Merőben másként használja fel a két állam a költségvetést. A szovjet állam különösen sokat fordít a társadalmi szükségletek kielégítésére, ami a lakosság életszínvonalát növeli, az USA pedig költségvetésének több mint kétharmadát fegyverkezésre költi. Persze a fegyverkezés súlyos teher a szocialista gazdaságon is. Éppen ezért a Szovjetunió által javasolt leszerelési terv hatalmas lehetőségeket nyitna meg a világ népei életszínvonalának emelésére, a gazdasági fejlődés meggyorsítására. S ez esetben az USA kormánya a gazdálkodás tőkés módja ellenére is szintén jóval többet fordíthatna költségvetéséből a lakosság szükségleteinek jobb kielégítésére. S mindkét ország a jelenleginél nagyobb mértékben támogathatná a világ ma még gazdaságilag elmaradott államait.

*

A két rendszer békés versenyéről szóló irodalomban az itt ismertetett könyv jelentős helyet foglal el. Felvilágosítja az olvasót a verseny állásáról, menetéről. A versenyt egy történelmi korszak mozgásaként, gazdasági fejlődéseként ábrázolja. Tisztázza a két ország egymáshoz viszonyított helyzetét a rajtnál, tehát az Októberi Szocialista Forradalmat megelőző időben. A Szovjetunió győzelmét a szemlélő számára alapvetően az azóta elért egész fejlődés dinamikája teszi bizonyossá.

A verseny döntő szakaszába lépett. A Szovjetunió évről évre jobban megközelíti az Egyesült Államokat. Ez rányomja a bélyegét az ismertetett könyvre is, amely természetszerűleg nem tartalmazhatja és elemezheti a megírása óta elért újabb szovjet eredményeket. Módszerében azonban túllép a kényszerű időhatáron, és fontos segítséget nyújt a verseny állásának további elemzéséhez. Maga a könyv szerkezete is lehetővé teszi, hogy a napról napra születő újabb eredményekkel kiegészítve tanulmányozzuk.

Avar János

Digitized by Google

A politikai szatirikus rajzról

SZILÁGYI JOLÁN KARIKATÚRAKÖNYVÉNEK MEGJELENÉSE ALKALMÁBÓL

A polgári szemléletű művészettörténészek a művészetek alakulásának *általános* tárgyalásából igen gyakran kirekesztik a rajzművészetet. Különösen a rajzművészet egyik fajtájának, a karikatúrának és a szatirikus rajznak juttatnak kevés figyelmet és megbecsülést a művészetek történetében.

Ez a magatartás azzal magyarázható, hogy a polgári társadalom- és művészetszemlélet általában nem ismeri, vagy nem akarja felismerni a társadalom hatását a művészetekre, sem a művészetek szerepének tulajdonképpeni értelmét a társadalom életében. Márpedig valamennyi művészet közül a *karikatúra reagál legérzékenyebben a valóságra*, az aktuális eseményekre. Közvetlenül szívja magába a társadalmi viszonyok, jelenségek, eszmék hatását, ugyanakkor a humor, a szatíra sajátos eszközeivel közvetlenebben és gyorsabban tud visszahatni a gondolkodásra.

A rajzi műfaj s ebben a karikatúra jelentősége és hatása hatalmasan kiterjedt, amióta megtalálták a módját a rajzolt képi ábrázolás egyszerű és gyors sokszorosításának. Hogy milyen nagy erőt képvisel a rajzolt képi ábrázolás az emberi gondolkodás befolyásolásában, annak illusztrálására elég utalnunk a reformációra, az akkori szociális problémák feltárására, majd a francia polgári forradalom előkészítésére. Ne feledkezzünk meg Daumiernak, e nagy társadalomkritikus művésznek és másoknak a szerepéről, hatásáról a XIX. században, a nagytőke uralma megszilárdulásának idejében. S milyen rendkívül jelentős feladatot töltött be a rajz, a karikatúra, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után a proletárhatalom harcaiban és megerősödésében!

Minden művészi alkotásban, tehát a karikatúrában is — ebben igazán aktívan és egyértelműen — egy meghatározott életfelfogás fejeződik ki, állásfoglalás valami mellett vagy ellen. Ez az állásfoglalás megmutatja, hogy *mit* és *hogyan* lát meg a művész a jelen valóságából, mit tart ebből ábrázolásra méltónak.

A szatíra, a karikatúra igazi rendeltetése az, hogy részt vegyen a társadalom lényeges problémáinak és a bennük mutatkozó ellentmondásoknak szatirikus, humorisztikus feltárásában, reagáljon — mégpedig a haladás érdekében — az aktuális politikai, társadalmi eseményekre és jelenségekre. Ez persze nem jelenti azt, hogy a karikatúrának kerülnie kellene a jámborabb témákat, s ne humorizálhatna az egyéni, a családi, a közösségi élet apróbb-nagyobb fonákságairól, a divat, a sport, vagy bármilyen tevékenység és jelenség furcsaságairól, eltorzulásairól. Hiszen, ha nem is minden jelenségnek van közvetlen szociális vagy politikai jelentősége, a valóságban a legapróbb, néha jelentéktelennek tűnő ese-

Digitized by Google

mény, epizód is komikumával, abszurditásával jellemző lehet egyénre, csoportra, vagy osztályra, intézményre stb. De a karikatúristának itt is meg kell látnia és meg kell mutatnia a *tipikusat.*

Hogy igazi karikatúrát, igazi szatírát lehessen valamiről teremteni, ahhoz az szükséges hogy ebben a valamiben benne legyen a torz, a félszeg, a képtelen, esetleg az álnok, a képmutató, az ártó jelleg, s mindezek mellett a nevetséges vonás. Ilyen tulajdonságokat pedig mindig és minden korban elsősorban a reakciós, vagy az elhaló, pusztuló jelenségekben, tendenciákban lehet találni. S itt van az igazi területe a politikai karikatúrának.

A jó karikatúra, s különösen a politikai karikatúra, nem barátságosan fedd, nem langyos, nem elnéző, nem simogatva és enyhén humorizálva kritizál, hanem harcosan, céltudatos, egyértelműen szókimondó; ostorcsapásszerűen támad és sebez. A karikatúra nem nélkülözheti a humort, de a szatíra nem okvetlen veszi igénybe. A szatíra lehet drámai, sőt tragikus kicsengésű is.

A mai realista igényű és módszerű politikai karikatúrát a polgári múlt egykori haladó szellemű felfogásától az különbözteti meg lényegesen, hogy *tartalmilag szocialista szemléletű.*

A jelenségek észrevételéhez, jellemzéséhez, haladó tendenciájú kigúnyolásához nem elég az intuició, akármilyen közvetlen élményből fakad is. Nem elég a többé-kevésbé humanista felháborodás sem. Ismerni kell a jelenségek, cselekmények indítékait és következményeit is. Politikai iskolázottság, a társadalmi tendenciák törvényeinek ismerete és végül — de nem utolsó sorban — művészi beleélő, átélő, kifejező képesség kell ahhoz, hogy társadalmi vagy osztályjelenségeknek, bizonyos tendenciákat reprezentáló egyéneknek a fonákságait, ostobaságát, képmutatását, ártó szándékait a rajzoló a karikatúra, a szatíra tükrében mindenki számára érthetően mutassa meg. *Világnézeti biztonság, a haladás oldalán álló tudatos pártosság: ez a mai, korszerű karikatúra megteremtésének legfontosabb feltétele.*

Amikor torz jelenségekről beszélünk, e jellegzetesség alatt nem a külső torzszerűséget értjük. A karikatúra nem mindig torzítja el (legfeljebb hangsúlyozza) a kigúnyolt jelenség külső vonásait. Nem a külsőnek a torzszerűsége vagy eltorzítása a döntő, hanem a torz bensőnek, az álnok, ártó szándéknak a leleplezése, feltárása.

Ha a karikatúrista az ellentétes világnézetet képviselő egyénnek vagy szervezetnek a megnyilvánulásait leplezi le, akkor ezzel nem az ostorozottra, a kigúnyoltra akar hatni avégett, hogy mintegy tükörben láttassa vele fonákságait, torz bensejét, és megjavítsa őt. A szatíra, a karikatúra nem ilyen naív. Feladata az, hogy a semlegeseket, a tájékozatlanokat, a bizonytalankodókat rendítse meg, gondolkoztassa el, győzze meg; s — ahogyan Lessing mondta — „az egészségeseket egészségükben erősítse". A karikatúra is öntudatot alakító és erősítő erő. A kapitalizmust, az imperializmust kigúnyoló karikatúra nyilván nem változtatja

Digitized by Google

meg a tőkések, a militaristák gondolkodását, de felvilágosítja, útbaigazítja a határozatlant, s öntudatában erősíti a kapitalizmus, az imperializmus ellenfelét. S ezt nagyon közvetlen, nagyon emberi módon: a humor, a szatíra fegyverével éri el.

De mit jelenthet egy akármilyen óriási példányszámban megjelenő, akármilyen kifejező, művészi karikatúra ereje a kapitalizmus, a militarizmus erejéhez képest? Tud-e hatást elérni a tömegekben? Van Csernisevszkijnek egy hasonlata, amelyet erre vonatkoztathatunk: „Követ dobok a vízbe; a víz hullámokat vet és köröskörül körök himbálóznak a vizen... De hol végződnek valóban ezek a körök? A matematika bebizonyította, hogy sehol: anélkül, hogy a szem észrevenné, végigfutnak az egész folyón. Azért mondja, ha nem tévedek Leibnitz: „Az Atlanti-óceánba dobott porszemecske mozgást hoz létre valamennyi óceánban, s az általa keltett hullámok Anglia és Amerika, Kína és Új-Hollandia partjaihoz ütődnek..."

Így hullámzik végig a karikatúra köve, vagy akár porszemecskéje is — az emberek szemén keresztül — érzelmükben és értelmükben. A rezdülés mindnyájunkon végigszalad. S hogy a reánk tett hatás természete még világosabb legyen, hadd idézzek még valamit Csernisevszkijtől: „A komikusban kellemetlennek érezzük a rútságot; kellemes benne, hogy olyan éleslátónak bizonyulunk: felfogjuk, hogy a rútság rút. Nevetünk rajta s ezért fölötte állunk. Amikor nevetek a tökfilkón, értem, hogy ismerem ostobaságát, értem, hogy miért buta s értem, milyennek kellene lennie, hogy ne legyen tökfilkó — ennek következtében egyúttal jóval magasabbrendűnek érzem magam nála."

*

Ezekre az elmélkedésekre — amelyek nem tartanak igényt arra, hogy valami eddig még ki nem mondott újat fejtsenek ki — az adott alkalmat, hogy megjelent egy kis gyűjtemény *Szilágyi Jolán karikatúráiból.**

Szilágyi Jolán a karikatúra, a szatíra minden lehetőségét felhasználja arra, hogy leleplezze a militarizmust, az álhumánus pacifizmust, a tőke, a földbirtok, az egyház és a horogkereszt szövetségét, a képmutatást, az áruló jobboldali szociáldemokratákat, a fasizmus kultúra- és emberellenességét. Támadó, gúnyoló, kinevető, gyűlölő ott, ahol ezekre az indulatokra van szükség, de tud a leszámolásra, a büntetés elkerülhetetlenségére figyelmeztetni és a szocialista öntudatra, a munkás szolidaritásra apellálni is ott, ahol ez van helyén.

A karikatúrista eszközei korlátlanok, s ezért a legnagyobb szabadsággal dolgozik: a hivatott művésznek minden eszköz, minden mód rendelkezésére áll iróniku, szatirikus tehetségének, fantáziájának kifejtésére. A karikatúrában, hogy a hatás minél maradandóbb, szuggesztívebb lehessen, valóság-elemek keveredhetnek jelképekkel (Szilágyi Jolán rajzában: Mussolini feje egyszersmind a fasiszta jelkép, a vesszőnyalábba dugott bárd, Hit-

* Szilágyi Jolán: Karikatúrák. Pogány Ö. Gábor előszavával. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata. 1959.

Digitized by Google

ler alakja pedig Mussolinival kezet fogó horogkereszt); a tárgyak személyekké, személyek tárgyakká változnak (Szilágyinál: Hindenburg teste kapu, amelyet egy szociáldemokrata vezető kitár Hitler előtt); álomképek megjelenítése plasztikusabbá teheti a kifejezendőt (Adenauer vágyálma, a horogkereszt jegyében megbilincselt világ); emberek tulajdonságai, cselekedetei állatokban szimbolizálhatók. (Amerika hangját a föld alatt rejtőzködő patkányok hallgatják.)

A jó karikatúristának — mint mondottuk — mindenekelőtt világnézeti biztonságra, politikai tájékozottságra van szüksége, s Szilágyi Jolánban megvan ez a tulajdonság. De megvan benne a politikai bátorság is, s megvolt akkor is, amikor még nehéz körülmények között kellett végezni a felvilágosító munkát a munkásosztály harcának érdekében: a húszas években és a harmincas évek elején, a weimari Németországban, amikor a náci veszély már nagyra nőtt.

Minden igazi politikai karikatúrából ki kell érződnie alkotója eszmevilágának. Szilágyi Jolán is minden karikatúrájával a legelítélőbben, legszenvedélyesebben gúnyolja a negatív, ártalmas jelenségeket, s egyúttal egyértelműen fejezi ki a pozitív eszmét, amelyért harcol: a szocialista világnézetet. Azok a rajzai a leghatásosabbak és eszmeileg a legtisztábbak, amelyeknek az előadásmódja tömör, amelyeken megtalálta a legkifejezőbb gondolatot és a gondolat kifejezésének legegyszerűbb módját. (Ilyen például „Villámháború: bumeráng" című rajza, amelyen a tébolyultan rohanó Hitlert a sajátmaga által kisütött villám csapja agyon.) Akad azonban olyan rajza is, amelyen túlságosan halmozza a részleteket — itt vagy a gondolat nem érlelődött még eléggé meg, vagy túl sokat akart mondani a vizuális megjelenítéssel —, s ilyenkor a tartalom is elaprózódik. De nem ez a jellemző Szilágyi Jolán karikatúráira.

Pogány Ö. Gábor tartalmas előszava nagy hozzáértéssel és átérzéssel méltatja a művész életét, fejlődését, egész munkásságát. A könyv nyomdai kiállítása szép és gondos. Kívánatos, hogy a kis kötet minél többek kezébe elkerüljön, mert mindenkinek, aki lapozgatja, tanulságos élvezetet nyújthat.

Bortnyik Sándor

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Kulcsár Kálmán:

A jogszociológia problémái

(Közgazdasági és Jogi tanácsadó)

A burzsoá jogelméleti gondolkodás elleni harcban Kulcsár Kálmán könyve az ún. jogszociológiában jelentkező téves nézetek, illúziók leleplezését, bírálatát tűzte ki céljául.

A könyv elöljáróban a burzsoá jogszociológia társadalmi és ideológiai gyökereivel foglalkozik. Helyesen mutatja ki, hogy a burzsoá jogszociológia a monopoltőkés társadalom jogi ideológiájának szerves része s így gazdasági alapjai az imperializmus társadalmi viszonyaiban keresendők. Ideológiai gyökerei Comte nézeteihez nyúlnak vissza.

Ez az irányzat a jogelmélet több fontos kérdésére próbál választ adni. Ezen kérdések közül a szerző a *jogfogalom meghatározása* és a *jogalkalmazás folyamata a bírói ítélkezés tükrében* című kérdéseket emeli ki, mint a gyakorlatban is jelentkező problémákat. *A jog keletkezését és a jog lényegét* illetően a primitív jogrendszerek (gyarmati jogrendszerek) tanulmányozásával foglalkozó antropológiai - jogtudomány eredményeivel is foglalkozik a könyv. Végül a marxista—leninista jogelmélet és a burzsoá jogszociológia viszonyát vizsgálva kimutatja, hogy a felületi hasonlóság ellenére lényegi, tartalmi, azaz minőségi különbség van közöttük.

A jogfogalom kérdéseit vizsgálva, elsősorban az amerikai Pound, a német Ehrlich és az orosz származású Timasseff tanításait mutatja be a jog fogalmáról. A szerző megállapítja, hogy ezek a jogszociológusok és követőik a társadalmi ellenőrzés fogalmából indulnak ki és a jogot a társadalmi ellenőrzés-irányítás eszközeként fogják fel. Jogfogalom-meghatározásuk e gondolathoz kapcsolódik. Bírálva e tanokat, megállapítja, hogy ezek tükrözik és kiszolgálják az imperializmus igényeit, hiszen alkalmasak a magatartási szabályok osztályjellegének, a társadalomban meglevő ellentéteknek leplezésére.

A jogalkalmazást és ezen belül a bírói ítélkezési folyamatot vizsgálva, két kérdést, a jogszabály és az ítélkezés viszonyát, valamint a szubjektív tényezők és a logika szerepét veszi szemügyre a bírói eljárásban, mindkettőt a jogszociológia nézőpontjából kiindulva.

A jogszabály és az ítélkezési folyamat viszonyát illetően kimutatja, hogy a burzsoá jogszabályok — a burzsoá jogászok eltérőnek látszó nézetei ellenére — a törvényességgel nem törődve, a bírót általában jogalkotói hatalommal ruházzák fel.

Ami a szubjektív tényezők és a logika szerepét illeti, a szerző vitába száll a burzsoá jogszociológusok idevágó nézeteivel és meggyőzően mutatja ki, hogy elfogadhatatlan pl. az a nézet, mely szerint a bíró alkotja a tényeket. Helyesen állapítja meg azt is, hogy az ilyen és hasonló nézetek a jogbizonytalanság eszméjét hintik el. Ha a szubjektív tényezők jelentkeznek is a jogalkalmazásban, mértékük nem jelentős. Nem az intuició, hanem alapvetően a racionális gondolkodás jellemzi a bírói jogalkalmazást.

A burzsoá szociológia és ezen belül a jogszociológia bírálata azért is fontos, mert hazánkban egyesek a szociológiát és a szocializmust még a felszabadulás után is szinonim fogalmakként kezelték és a burzsoá szociológiát a szocializmus ál-

Digitized by Google

taluk elképzelt formájával azonosították. Ez elősegítette a marxizmus tanításainak vulgarizálását, megnemértését és az értelmiség bizonyos elemeinek idegenkedő és ellenséges állásfoglalását a marxizmussal szemben.

Összegezve: Kulcsár Kálmán könyve értékes munkának tekinthető abban az ideológiai harcban, amelyet a polgári jogi gondolkodás ellen folytatunk. Hazánkban Szabó Imre könyvén kívül ilyen tárgyú monográfia mindeddig nem jelent meg. Kár, hogy a jogszociológia magyarországi hatását illetően a könyv csak vázlatot ad és nem részletesen fejti ki ezt a témakört. A felhasznált forrásanyag gazdagsága mellett viszonylag kevés az eredeti szovjet forrásra való hivatkozás, pedig Tumanovnak és más szovjet szerzőknek vannak idevonatkozólag értékes, e munkában is érvényesíthető megállapításai. Stílusát illetően a könyv kissé nehézkes, olvasását megnehezíti a sok bonyolult összetett mondat.

Dr. A. Gy.

Gonda Imre:

Bismarck és az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés

(Akadémia Kiadó)

Ez az adatokban és következtetésekben egyaránt gazdag diplomácia-történeti tanulmány tüzetesen foglal állást az 1867-es osztrák—magyar kiegyezés, s a kettősszövetség bonyolult kérdésében. A szerző érvekkel oszlatja széjjel a magyar polgári történetírás olyan illúzióit, amelyek mellett eddig egyszerűen elmentünk, s széjjelzúzza azokat a hamisításokat is, amelyeket egyes mai osztrák és nyugatnémet történészek alkalmaznak a porosz—osztrák háború, a kiegyezés és a dualizmus témái körül. Gonda leszögezi, hogy bár az 1867-es rendezés történelmileg elkerülhetetlen volt, a magyar uralkodó osztályok a kettősszövetséggel a Monarchia népeit áldozták fel, s ez szükségképpen a Monarchia összeomlásához vezetett. Ugyanakkor azonban a szerző — Révai József, s más marxista történészek megállapításait továbbmunkálva — alkotó elemzéssel bírálja Kossuthnak azt az elképzelését, hogy a forradalom-ellenes hatalmak Európája meglehet Habsburg-Ausztria nélkül. Kossuth hatalmas, tényleges érdemeit nem kisebbíti — s a kiegyezésben a magyar *nép* diadalát látó reakciós nézeteket nem igazolja — Kossuth tévedésének feltárása.

Gonda Imre tanulmányának nagy érdeme, hogy egy magyar történelmi kérdés-konmplexumot a nemzetközi helyzet alapos elemzésének medrében vizsgál. E módszer segítségével eljut annak fölismeréséig, hogy a porosz politika szerepét a magyar kiegyezésben csak akkor lehet alaposan megérteni, ha a magyar uralkodó osztálynak Ausztria rovására történő megerősítését szolgáló „kisnémet" koncepciót nem egyszerűen attól az esztendőtől — 1862-től — kezdve elemezzük, amikor Otto von Bismarck Poroszország kancellárja lett. A tanulmány egyik úttörő érdeme, hogy okmányokkal mutatja ki: *Bismarcknak már a múlt század ötvenes éveiben az volt a meggyőződése, hogy a Habsburg-birodalom súlypontját Magyarországra kell helyezni.* Már mint pétervári és párizsi porosz követ is abban az irányban munkálkodott, hogy Németországot Poroszország vezetésével egyesítse, s ennek a Németországnak egy osztrák—magyar kettősszövetség legyen a szövetségese.

Gonda marxista történész, aki a diplomáciai sakkhúzások mögött meglátja és megláttatja az osztályhelyzeteket és osztályerőket, a történelmi fejlődés irányát. Ugyanakkor azonban — igen helyesen — nem keni el azt sem, hogy egy Bismarck, egy idősebbik Andrássy Gyula diplomáciai tehetségének is milyen része volt az akkori euró-

Digitized by Google

pai politika kialakulásában. Bismarck már viszonylag fiatalon kialakított koncepciói végül is hatással voltak a magyar történelemre is. Bismarck nem tudta megállítani a történelmet; Ausztria-Magyarország soha többé nem támadhat fel, s a német nép előbb-utóbb el fogja söpörni a „vaskancellár" elavult örökségét, nevetséges kisszerűséggel képviselő „pakfong-kancellárok"-at. Megtett útunkat, a magyar népnek Európában és a világban való helyzetét még világosabban látjuk azonban, ha az 1867-es kiegyezés hátterét — s benne a bismarcki koncepciók szerepét — az eddigieknél alaposabban tanulmányozuk.

A. G.

Akcióban az SS

(Zrínyi Kiadó)

Az Antifasiszta Ellenálló Harcosok Bizottsága adta közre a náci fasiszta terrorszervezet, a hitleri halálgépezet, az SS rémtetteit feltáró bizonyítékok hatszáz oldalas nyomtatott dokumentumát. E minden kommentár nélküli szöveg döbbent rá teljes valójában, mi történt, mi történhetett a XX. században a „civilizált" Európában, mit műveltek az egyenruhába bújtatott szörnyetegek, s fény derül a „teljes győzelem" utáni borzalmas terveikre is.

Nem riportsorozat e könyv, nem is publicisztika, vagy irodalmi mű, hanem tény: parancs, utasítás, rendelet, fénykép, feljegyzés, előadás s vallomás. Parancs milliók legyilkolására, utasítás fosztogatásra, rendelet a faji sterilizációról, fénykép hullahalmokról, feljegyzés embereken végzett biológiai kísérletekről, élveboncolásról, „tudományos előadás" az elgázosítás különféle módszereiről és vallomás a háborús bűnökért felelősségre vonó nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt.

Az okmányokkal vitatkozni nem lehet, a pecsétes papírok, az Obergruppenführer-i elképzelések letagadhatatlanok. Minden mondatuk, minden betűjük vádirat. Sorolja az emberiség, az emberiesség ellen akcióba lépő SS, a nemzetiszocialista „elit" és uraik, imádott példaképeik, a szörnyű szervezetet életre hívó, a halálfejes gárdát kitenyésztő, vérfürdőre bujtó Hitler és a többi kisebb-nagyobb hitlerek bűncselekményeit. Először hazájukban irtották ki a becsületet. Akasztófán, gilottin alatt, fegyverek sortüzében, koncentrációs lágerekben végezték életüket kommunisták, szociáldemokraták, a haladó gondolkodású emberek tízezrei. Férfiak, nők, gyermekek, zsidók és nem zsidók egyaránt voltak a buchenwaldi, sachsenhauseni, dachaui, mauthauseni, bergenbelseni, lublini, auschwitzi és a többi táborok áldozatai. És nemcsak zsidók és nemcsak németek: hadifoglyok és elhurcolt vagy saját szülőföldjükön elpusztított polgári lakosság: osztrákok, csehek, szlovákok, hollandok, belgák, franciák, dánok, norvégek, lengyelek, jugoszlávok, görögök, cigányok s a „szövetséges" olaszok, magyarok százezrei. A Szovjetunió megszállt területein alkalmazott germán übermenschi irányelveket így fogalmazták meg: „A szlávok nekünk dolgozzanak. Amennyiben nincs rájuk szükségünk, haljanak meg. Oltási kötelezettség és német egészségügyi gondoskodás ennek következtében teljesen felesleges. A szláv termékenység nem kívánatos." Mindehhez Himmler, az SS legfőbb hadura 1943 októberi nyilatkozatában a következőket fűzte: „Hogy más népek jólétben élnek vagy pedig éhen döglenek, az engem csak annyiban érdekel, amennyiben kultúránk számára szükségünk van rájuk, mint rabszolgákra".

A kötet zárófejezete napjaink krónikája. Ismerteti, hogy Nyugat-Németországban ma már ismét 59 SS-szövetség működik. A neonácista, revansista banda tagjai a HIAG fedőszervezetben csoportosulnak. (A HIAG — Hilfsgemeinschaft auf Gegenseitigkeit: Kölcsönös Segélyközösség.) Az ártatlanul hangzó név mögött SS-osztagok sorakoznak, kö-

Digitized by Google

zöttük a hannoveri Wolfgang Reinhardt szervezte magyar lovassági hadosztály.

Az „Akcióban az SS" dokumentumgyűjtemény voltaképpen felhívás, minden jóakaratú emberhez szól, mert — dr. Heinrich Toeplitz, a Német Demokratikus Köztársaság Népi Kamarája képviselőjének szavaival szólva — „együttes fellépéssel meggátolhatjuk, hogy még egyszer fegyver kerüljön az SS kezébe. Legyen ma is jelszavunk a Hitler-fasizmus legyőzőinek 1945-ös követelése: Soha többé SS-Európát!"

A fontos mű következő magyar kiadásának értékét növelné, ha a szerkesztők függelékben ismertetnék a szereplő személyek, a főbb történelmi alakok életrajzi adatait, mert a hitleri állam politikai és katonai vezetői a mai olvasóközönség többsége előtt ismeretlenek. Ugyanakkor a szépen gondozott, kötött 36 forintos kiadás mellett hasznos lenne olcsóbb, fűzött forma megjelentetése is, hogy a könyv adataival, elgondolkoztató tényeivel Magyarországon minél többen megismerkedjenek.

L. M.

Karsai—Pintér:

Darutollasok

(Zrínyi Kiadó)

Izgalmas olvasmány ez a könyv. Rövid egy esztendő történetét ismerteti csak, de olyan esztendőét, amely negyedszázadra rányomta bélyegét a magyar nép életére. A riport elevenségével mutatja be az 1919-es magyar proletárdiktatúrát követő hónapokat, a hírhedt „nemzeti hadsereg" születésének, Horthy hatalomra jutásának körülményeit.

A könyv olvasásakor ott vagyunk 1919 áprilisában ifj. Bokor Pál szegedi ügyvéd lakásán, ahol az első titkos összeesküvésecskét főzik az ellenforradalmárok Gömbös Gyulának, a későbbi Mussolini-barát miniszterelnöknek jelenlétében. Részt veszünk sok tárgyaláson, amelyet a Szegedet megszállva tartó francia csapatok ezredesei és tábornokai folytatnak a magyar fehérekkel. Megismerkedünk Horthyval, amikor még nem több, mint Ferenc József volt szárnysegéde és ex-tengernagy. Figyelemmel kísérjük a „nemzeti hadsereg" tiszti századainak dunántúli bevonulását, gyilkos terrorját, szinte „testközelből" megismerjük a darutollas bandát, amely csak akkor merészkedik elő, amikor már az antant-csapatok megbuktatták a proletárdiktatúrát. Így jutunk el a jelenethez, amikor Horthy Miklós lopott fehér lovon bevonul a „bűnös", a „bolsevizmustól fertőzött" Budapestre. S végül jelen vagyunk a parlamentben, ahol őt kormányzónak választják a gondosan megválogatott képviselők.

Érdekes műfaj a történelmi riport, a Zrínyi kiadásában megjelent Darutollasok műfaja. Nem lép fel a teljes kort átfogó elemzés igényével, inkább felvillant eseményeket, jeleneteket, párbeszédeket ír le. A könyv több sikerült részletével élménnyé teszi a történelmet. A maga módján hozzájárul ahhoz, hogy érezzük a kor levegőjét, megismerjünk embereket és helyzeteket.

Igaz, több százezren élnek még, akik tanúi voltak ennek a korszaknak, de azóta felnőtt két generáció, amely nem élte át. Sőt, a legtöbb szemtanú is csak egy-egy részletet láthatott, csak a felületet ismerhette meg, s nem volt módja arra, hogy tanulmányozza és megértse az összefüggéseket, megtudja, mi játszódott le a kulisszák mögött. E könyv tehát az idősebbeknek is mond újat.

Ismerni a kort, amelyről a könyv szól, nemcsak érdekes, hanem hasznos is. E történelmi szakasz 1919 augusztusában s a könyvben leírt hónapokkal kezdődött ugyan, de 1945 áprilisáig tartott, s — ha. néhány napig is — kísértett 1956 októberében. Hasonló szellem sokban hasonló politikai tendencia próbált utat törni, mint amely az 1919 fehérterrorjával született. S kiderült,

Digitized by Google

az ellenforradalom arculata nem sokat változott: aljassága, gyávasága és kegyetlensége a négy évtizeddel ezelőttire emlékeztetett

Valahol, nyugat-európai emigrációban még borzolgat a szél darutollakat. A Darutollasok című riportkönyv tehát több mint történelmi visszatekintés!

T. I.

Erskine Caldwell:

Könyörgés a kelő naphoz

(Európa Könyvkiadó)

Caldwell a mai kritikai realizmus egyik legkiválóbb képviselője — hogy csak honfitársai közül említsünk néhányat: Washington Irving, Mark Twain méltó utódja, Albert Maltz egyenrangú kortársa. Éles szemmel figyeli az életet, magas művészi színvonalon ábrázolja, amit lát, és ami legnagyobb érdeme: nem hajlandó műveiben, a hivatalos amerikai politika szolgálatában, megmásítani a valóságot. Megmutatja a világnak, mennyi elesett, és kétségbeesett ember él hazájában, milyen felületes a hivatalos Amerika szóvivőitől fennen hirdetett kulturális máz, mennyire kedvez az ottani gazdasági anarchia, az egész „polgári demokratikus" életforma a bűnnek és erkölcstelenségnek, hogyan függ össze a fajüldözés az álhumanista „liberalizmussal".

Caldwell tehetsége jellegzetesen novellaírói, amit a magyarul most megjelent válogatás szembetűnően bizonyít. A tizenhét novella alig tízszer annyi oldalt tölt meg, mégis egész világ tárul fel bennük. Megmutatja az amerikai élet derűs oldalait is, a kisemberek hétköznapi örömeit és gondjait. Ilyen, szinte mikszáthi humorú novellák például a semmiségért pereskedő barátok története, „A bársonynadrág", vagy a „Túl a zöld hegyeken" — egy konok ember ragaszkodása egy régi, a mai körülmények között hallatlanul mulatságos törvényhez. Ezek és a hasonló elbeszélések Caldwell sokoldalúságát bizonyítják — de igazi nagyságát a világhírű néger-novelláiban ismerjük fel. A „Szombat délután"-ban egy kisváros lakói úgyszólván unalmukban lincselnek meg egy négert, akinek becsületessége, munkaszeretete nyomasztóan hat rájuk. A „Néger a kútban" a feketék kiszolgáltatottságát mutatja meg, a címadó novella pedig ismét néger-vadászat a mai Amerikában, megrendítő és felháborító vádirat egy rendszer, s az ebből kialakult közszellem ellen.

Vámosi Pál fordítása híven és szépen tolmácsolja a kiváló amerikai írót.

Gy. L.

Ady Endre:

A fekete lobogó

(Kossuth Kiadó)

Tíz esztendeje napvilágot látott egy hallatlanul izgalmas, gondolkodásra serkentő és tettre mozgató gyűjtemény Ady antiklerikális publicisztikájából. Most — miután egyrészt előtérbe került Ady egész, sokoldalú publicisztikai munkássága, másrészt pedig sorra-rendre megjelentek az antiklerikális és ateista irodalom klasszikus remekei — szükséges volt újra kiadni, némileg kibővítve „A fekete lobogó"-t. Az egyedül tudományos világnézetben elmélyülve, új ismeretekkel gazdagodva, most már még jobban tudjuk értékelni a magyar forradalom viharmadarának, a nagy költőnek és nagy publicistának küzdelmeit „a grófok s nagy papok" országa — és ideológiája — ellen.

Milyen dialektikusan harcolt Ady a klerikális-nacionalista érdekszövetség ellenében, amely meg akarta fojtani „a csatornázatlan ország vadvizeit", lefolyatni törekvő haladó erőket. Szövetségesének tekintette a polgári radikalizmust, örömmel üdvözölte, s országos jelentőségűvé szélesítette annak minden antiklerikális megmozdulását. Ugyanakkor azonban — ha talán nem is mindig — átlátott szövetsé-

Digitized by Google

geseinek gyengeségein, megalkuvásra való hajlamosságán is. Ő nem valamiféle elvont „humanizmus" álláspontjáról küzdött a „fekete lobogó" ellen, hanem e küzdelmet egybekapcsolta a demokratikus átalakulás más, sürgető kérdéseivel. És amikor a francia polgári antiklerikalizmus eredményeit hozta fel példának, távolról sem a francia polgári köztársaságot mitizálta, hanem kiaknázta azt, hogy az ottani szabadgondolkodásról szóló híradások harci riadóvá válhattak a papos, úri Magyarországon. S ha egyes cikkeiben túl is értékelte a polgári radikálisok megmozdulásaiban rejlő demokratikus tartalmakat, Ady egész publicisztikai művében bátran, okosan és nagy hatással küzdött, nemcsak a katolikus, hanem a protestáns és zsidó klerikalizmus ellen is. És nemcsak az osztrák érdekeket szolgáló Habsburg-lakájokat tekintette a magyar nép ellenségeinek, hanem a „múzeumba való nacionalizmus" hitvallóit is. Ady nem volt tudományosan képzett marxista, de mint mélyen és őszintén demokratikus forradalmár, mint mindenfajta álszentség és demogógia „nem-gondolkodni és hallgatni képtelen" ellensége, már az első világháború előtt meglátta és meghirdette: „A fekete lobogót nem gyűrheti le a szocialista veres lobogón kívül semmi."

Még nem haltak ki nálunk teljesen a múlt örökségeként ittmaradt nacionalista, klerikális, cionista nézetek. S míg van imperializmus, míg van ellenforradalmi emigráció, szervezett és raffinált küzdelem folyik azért, hogy az ilyen nézetek fennmaradjanak és gátolják a kulturális forradalmat, a szocialista nevelést. „A fekete lobogó" című kötetben összegyűjtött Ady-cikkek — és Földessy Gyula és Király István kiváló bevezető tanulmánya — az elavulttá és kártékonnyá lett nézetek igen hatásos ellenszerei közé tartoznak.

G. A.

E SZÁM SZERZŐI

HÁY LÁSZLÓ: a Marx Károly Közgazdasági egyetem rektora; **dr. GERŐ ISTVÁN:** az Építésügyi Minisztérium Közgazdasági főosztályának vezetője; **SIPOS JÁNOS:** a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa; **dr. KÁDÁR MIKLÓS:** az Eötvös Lóránd Tudomány egyetem jogi karának dékánja; **FELIPE ARCONADA:** újságíró; **POLITISZ JANISZ:** újságíró; **AVAR JÁNOS:** újságíró; **BORTNYIK SÁNDOR:** festőművész

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Fehér Lajos, Friss István, Háy László, Kállai Gyula (főszerkesztő), Kiss Károly, Komját Irén (felelős szerkesztő), Molnár Erik, Nemes Dezső, Németh Károly, Orbán László, Szigeti József, Szirmai István.

Digitized by Google

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK

KOSSUTH

Galántai József: Egyház és politika, 1890—1918, 258 old.
Klaus: Jezsuiták, isten, anyag
A marxizmus—leninizmus alapjai 879 old.
N. Sz. Hruscsov: A békés egymás mellett élésért 611 old.
Lenin: V. N. Tolsztojról 65 old.

GONDOLAT

Thor Heyerdahl: Aku-aku (A húsvét-sziget titka) 362 old.
Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról (Nemzeti Könyvtár) 375 old.
Giacomo Casanova: Emlékiratok (Aurora XV.) 296 old.
Cicatris Géza: A méhészkedés gyakorlata 84 old.
David Bohm: Okság és véletlenség a modern fizikában 250 old.
Theun de Vries: Európa tavasza 897 old
Sós Endre—Vámos Magda: Thomas és Heinrich Mann 240 old.
Dr. Ákos Károly: Érzékeink világa 290 old.
Játékszín 28, 112 old.
Sz. L. Rubinstein: Gondolkodás-lélektani vizsgálatok 161 old.
Éva Lips: Könyv az indiánokról 385 old.
Szij Rezső: Várpalota 643 old.
J. Hanselka—M. Zikmund: Két óceán között 396 old.
Sükösd Mihály: Dickens 156 old.
Kárpáti Miklós: A halhatatlan Figaro 283 old.
Király József: Mi a spiritizmus? 243 old.
Móricz Zsigmond: Kismadár 77 old.
Bábszínpad. 31. sz. 124 old.

KÖZGAZDASÁGI ÉS JOGI

Dr. Simalcsik Miklós—dr. Soós László. A vállalati gazdálkodás szabályai 211 old.
Hatályos Jogszabályok gyűjteménye II-III. 1945—1958. 780. 1136 old.
Magyar—német külkereskedelmi szótár 279 old.
Magyar statisztikai zsebkönyv 250 old.
Budapest statisztikai zsebkönyve 300 old

AKADÉMIAI

A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati kézikönyve 626 old.
Benkő Lóránd: A magyar irodalmi írásbeliség 548 old.
Horváth Pál: A középkori falusi földközösség jogtörténeti vonatkozásai 281 old.
Zimándi István: Péterfy Jenő és baráti köre 100 old.
N. Kiss István: 16. századi dézsmajegyzékek 1120 old.

SZÉPIRODALMI

Sásdi Sándor: Boldog hajlék 640 old.
Takács Imre: A csillagok árulása 250 old.
Szabó Pál: Tiszán innen, Dunán túl 178 old.
Remenyik Zsigmond: Afrikai románc 340 old.
Molnár Zoltán: Régi szerelem 321 old.
Gábor Andor: Berlini levelek 525 old
Várkonyi Nagy Béla: Odysseus megtérése 192 old.
Móricz Zsigmond: Égi madár 310 old.
Maupassant: Egy asszony élete 324 old.
Albert Maltz: A tüzes nyíl I., II. 318, 374 old.
Tamás Áron: Ábel I., II., III. 260, 246, 288 old.
Barabás Tibor: Máglyák Firenzében 317 old.
Misztyiszlavszkij: Tavaszi madár a varjú I., II. 343, 266 old
Varga Katalin: A megszökött gyerekkor 151 old.
Juhász Gyula: Himnusz az emberhez 300 old.
Jirásek: A kincs 254 old.
Passuth L.: Sárkányfog I., II. 335, 410 old.
Magyar Népmesék I., II., III. 728, 1000, 1131 old.
Goda Gábor: A planétás ember I., II. 188, 213 old.
Abody Béla: Párbeszéd a szenttel 192 old.
Pál József: Mézpergetés 138 old.
Kossa István: Dunától a Donig 530 old
Szigligeti Ede: Színművek 510 old.

MAGVETŐ

Bárány Tamás: Apátlan nemzedék 572 old
Krúdy Gyula: A szerelmi bűvészinas 708 old.
Major Ottó: Testamentum 590 old.
Csepeli Szabó Béla: A föld fia 91 old.
Cseres Tibor: Várakozó özvegyek 360 old.
Kámjén István: Csoszáné, meg a többiek 250 old.
Gyagyovszky Emil: Dércsípte bimbók 168 old.
Móra Ferenc: A fele sem tudomány
Utazás a földalatti Magyarországon 580 old.

Digitized by Google

Bihari Klára: Tisztességes asszony 308 old.
Vidor Gáborné: Háborog a sír 292 old.
Kun Béla irodalmi tanulmányok 174 old.
Szántó György: Az ötszínű ember 646 old.
Csontos Gábor: Fából vaskarika 178 old.
Orbán Ottó: Fekete-ünnep 99 old.
Karinthy Ferenc: Ferencvárosi szív 214 old.
Tóth Endre: Az elszalló ifjúsághoz 109 old.
Somlyó György: Ami elni segít 107 old.
Kellér Andor: Bal négyes páholy 477 old.
Szücs András: Déli harangszó 176 old.

EURÓPA

Kelsch Tschesno—Heil Dudow: A kölni kapitány 171 old.
Sylvester Stein: Másodosztályú taxi 198 old.
Rafara, a víz lánya (Madagaszkári népmesék) 159 old.
Erskine Caldwell: Könyörgés a kelő naphoz 211 old.
David Garnett: A hazatérő tengerész 211 old.
Szaltikov—Scsedrin: Kormányzósági karcolatok 473 old.

MAGYAR HELIKON

Anna Seghers: A hetedik keresztet 358 old.

TÁNCSICS

Hazatérés (Műsorfüzetek 6.) 138 old.
Simon Magda: Százházas lakodalom 60 old.
Fenn és lenn (Elbeszélések) 508 old.
Lux Adorján: Iparvállalati tervezés munkavédelmi ellenőrzése 181 old.
Siker volt (Egyfelvonásosok) 172 old.
A szakszervezetek termelési tömegmunkája 160 old.
A szakszervezeti szervek részvétele a tervezésben 90 old.
Szilágyi Sándor: A német munkásosztály harca két szakszervezeti kongresszus tükrében 38 old.
Gáspár Sándor: A nemzetközi szakszervezeti mozgalom kialakulásának és történetének fő vonásai a II. világháború befejezéséig 28 old.
Halász József: A mezőgazdaság szocialista átszervezése és a szakszervezetek feladatai 38 old.
Máthé István: A nyugdíj szabályai 178 old.
Danielsson: A boldog sziget 274 old.
Wustmann: A vörös hegyek indiánjai 95 old.
V. Rovinszkij: A lázadó hajó 214 old.
Surányi Endre: Az autó 301 old.
Jelenetek, tréfák 107 old.
Az 50 éves magyar kabaré 142 old.

ZRÍNYI

Berkesi András: Bunker 227 old
Claudius: Zöld olajfák és kopár hegyek 273 old.

KÉPZŐMŰVÉSZETI ALAP

Dercsényi Dezső: Itália románkori művészete 54 old.
Ruisz Rezső: A nagykörút 39 old.
Hegedűs István: Csodabogarak
G. Aggházy Mária: Magyarországi barokk-művészet
Gergelyffy András: Bélapátfalva 40 old.

TANKÖNYVKIADÓ

Angol irodalom 509 old.
P. M. Jakobszon: Az érzelmek pszichológiája 418 old.
Tantárgytörténeti tanulságok 515 old.

Egri Viktor: Szívet cserélni nehéz (Szlovákiai Szépirodalmi Könyvkiadó) 251 old.
Budapesti szocialista fejlődése (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) I., II., III.
Nőtanács: Művészetrenevelés a családban (Képzőművészeti nevelés) 120 old.
Nőtanács: Művészetrenevelés a családban (Bábjáték a családban) 120 old.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

Коммюнике о решении ЦК ВСРП от 29 октября 1960 г. о положении и о дальнейшем развитии кооперативного движения — — — — — 1
ЛАСЛО ХАЙ: Противоречия империалистов в связи с Общим Рынком. 10
ИШТВАН ГЕРЕ: Усовершенствование организации производства в строительной промышленности — — — — — — — — — — — 27
ЯНОШ ШИПОШ: Ревизионизм и теория «социалистической стихиности 41
МИКЛОШ КАДАР: Советское уголовное право на пороге коммунизма 59

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

Борьба испанского народа против фашистского «плана стабилизации» (ФЕЛИПЕ АРКОНАДА) — — — — — — — — — — 71

Причины кризиса и перспективы выхода из него в Японии (ЯНИС ПОЛИТИС) — — — — — — — — — — — — 79

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Экономическое соревнование между Советским Союзом и США (ЯНОШ АВАР) — — — — — — — — — — — — 89
О политической карикатуре (ШАНДОР БОРТНИК) — — — — 99

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

Mitteilung des ZK der USAP über die Entschliessung vom 29 sten Oktober 1960, betreffend die Lage der Landwirtschaftlichen Genossenschaftsbewegung und ihre Weiterentwicklung — — — — 1
LÁSZLÓ HAY: Imperialistische Gegensätze um den Gemeinsamen Markt — — — — — — — — — — — — — — 10
ISTVÁN GERŐ: Die Vervollkommnung der Organisierung der Produktion in der Bauindustrie — — — — — — — — — 27
JÁNOS SIPOS: Der Revisionismus und die Theorie der „sozialistischen Spontaneität" — — — — — — — — — — — 41
MIKLÓS KÁDÁR: Das Strafrecht in der Sowjetunion an der Schwelle des Kommunismus — — — — — — — — — — — — 59

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der Kampf des spanischen Volkes gegen den faschistischen „Stabilisierungsplan" (FELIPE ARCONADA) — — — — — — — 71
Ursprung der Krise in Japan und Perspektiven ihres Ausgangs (JANIS POLITIS) — — — — — — — — — — — — 79

BUCHBESPRECHUNGEN

Der wirtschaftliche Wettbewerb der Sowjetunion mit den Vereinigten Staaten (JÁNOS ÁVÁR) — — — — — — — — — — — 89
Über die satyrische Zeichnung (SÁNDOR BORTNYIK) — — — — 99

ANMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

Digitized by Google

SOMMAIRE

Communiqué du CC du POuSH sur sa Décision du 29 octobre 1960, concernant la situation du Mouvement des coopératives agricoles et son développement ultérieur — — — — — — — — — 1
LÁSZLÓ HAY: Contradictions impérialistes dans la région du Marche Commun — — — — — — — — — — — — — — — 10
ISTVÁN GERŐ: Amélioration de l'organisation de la production dans l'industrie du bâtiment — — — — — — — — — — — — 27
JÁNOS SIPOS: Le révisionisme et la théorie de la „spontanéité socialiste" — — — — — — — — — — — — — — — 41
MIKLÓS KÁDÁR: Le droit pénale en Union Soviétique au seuil du communisme — — — — — — — — — — — — — — — 59

REVUES INTERNATIONALES

Lutte du peuple espagnol contre le „plan de stabilisation" fasciste (FELIPE ARCONADA) — — — — — — — — — — — — 71
Sources de la crise au Japon et perspectives de son issu (JANIS POLITIS) — — — — — — — — — — — — — — 79

COMPTS RENDUS

Compétition économique entre l'Union Soviétique et les États-Unis d'Amérique (JÁNOS AVAR) — — — — — — — — — 89
Pensées sur le déssin satyrique (SÁNDOR BORTNYIK) — — — — 99

NOTES SUR QUELQUES LIVRES RÉCENTS

CONTENTS

Statement of the Central Committee of the Hungarian Socialist Workers' Party concerning its resolution of October 29, 1960, on the situation of the agricultural cooperative movement and on its further development — — — — — — — — — — — — — — 1
LÁSZLÓ HAY: Imperialist contradictions regarding the Common Market — — — — — — — — — — — — — — — — — 10
ISTVÁN GERŐ: On improving the organization of production in the building industry — — — — — — — — — — — — — — 27
JÁNOS SIPOS: Revisionism and the theory of „Socialist Spontaneity" — — — — — — — — — — — — — — — — 41
MIKLÓS KÁDÁR: Criminal law in the Soviet Union at the threshold of Communism — — — — — — — — — — — — — — 59

INTERNATIONAL REVIEW

The struggle of the Spanish people against the fascist „Stabilization Plan" (FELIPE ARCONADA) — — — — — — — — — — — 71
Origin and perspectives of the Japanese crisis (JANIS POLITIS) — 79

BOOK REVIEWS

Economic competitions between the Soviet Union and the United States (JÁNOS AVAR) — — — — — — — — — — — — 89
„The satirical cartoon" (SÁNDOR BORTNYIK) — — — — — — — 99

NOTES ON NEW PUBLICATIONS

Digitized by Google

KAPHATÓ!

Összefoglaló tanulmány Algéria földrajzáról, történelméről, gyarmatosításáról, az algériai nemzetről és az algériai háborúról.

Marcel Égretaud:

Viharsarok Afrikában

232 oldal **Ára: 9,50 Ft**

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

Gazdasági vezetők számára hasznos segítséget nyújtó cikkgyűjtemény:

LENIN

a szocialista gazdaság irányításáról

156 oldal

Ára: 14,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

VILÁG PROLETÁRJAI, EGYESÜLJETEK!

TÁRSADALMI SZEMLE

A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA

12

XV. ÉVFOLYAM 1960 DECEMBER

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

Tájékoztató közlemény a kommunista- és munkáspártok képviselőinek Moszkvai Értekezletéről — — — — — — — — — — — *1*

A kommunista- és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangúlag elfogadott NYILATKOZAT — — — — — — — — — — — *3*

HUSZÁR ISTVÁN— KAHULICS ISTVÁN: A lakosság foglalkoztatottságának néhány kérdéséről — — — — — — — — — — — *42*

CSIZMADIA ERNŐ—NAGY LÁSZLÓ: A közös és a háztáji gazdaság kapcsolata termelőszövetkezeteinkben — — — — — — — *57*

GYÖRI IMRE: Pártoktatásunk időszerű feladatairól — — — — — *73*

HAÁSZ ÁRPÁD: Az állam gazdasági szerepének változása a kapitalizmus fejlődési folyamatában — — — — — — — — — *80*

MAURICE THOREZ: A Francia Kommunista Párt megalakulásának negyvenedik évfordulója — — — — — — — — — — — *104*

SZEMLE

Politikai munka az üzemekben a termelékenység emeléséért (TÓTH JÓZSEF) — — — — — — — — — — — — *124*

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének VII. kongresszusáról (BENEDEK JENŐ) — — — — — — — — — — — *133*

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Alpári Gyula válogatott írásai (BALOGH SÁNDOR) — — — — — *139*

A munkásosztály az újjáépítésért (SÁNTA ILONA) — — — — — *146*

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

Szerkesztőség: Budapest, V., Árpád u. 12. Tel.: 124—475.

Kiadja a Kossuth Könyv- és Lapkiadó Vállalat.

Kiadóhivatal: VI., Révay utca 16. Telefon: 116—660*

Terjeszti a Magyar Posta.

Előfizethető a Kossuth Kiadó megyei és kerületi kirendeltségeinél, csekkszámlaszám 01915003, a Posta Központi Hírlap Irodánál (Bp. V., József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díj negyedévre 8,— Ft, félévre 16,— Ft, egész évre 32,— Ft. Csekkszámlaszám: egyéni 61218, közületi 61066, vagy átutalás a MNB. 8. sz. folyószámlájára. Lapunk régebbi példányai kaphatók a Posta Központi Hírlapiroda újságboltjában: Budapest, V., József Attila u. 3.

Az utolsó kézirat nyomdába érkezett: 1960. december 6.

Megjelent 34 000 példányban — Felelős kiadó: Vass Henrik

609965/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Digitized by Google

TÁRSADALMI SZEMLE
A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ELMÉLETI ÉS POLITIKAI FOLYÓIRATA
XV. ÉVF. XII. SZ. BUDAPEST 1960. DECEMBER HÓ

Tájékoztató közlemény a kommunista és munkáspártok képviselőinek Moszkvai Értekezletéről

Moszkva, december 1. (TASZSZ)

1960 novemberében Moszkvában lezajlott a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 43. évfordulójának megünneplésében részt vett kommunista és munkáspártok képviselőinek értekezlete.

Az értekezleten 81 párt küldöttsége vett részt. E pártok a következők (az orosz ábécé sorrendjében):

Ausztráliai Kommunista Párt, Osztrák Kommunista Párt, Albán Munkapárt, Algériai Kommunista Párt, Argentin Kommunista Párt, Belga Kommunista Párt, Burmai Kommunista Párt, Bolgár Kommunista Párt, Bolíviai Kommunista Párt, Brazil Kommunista Párt, Nagy-Britannia Kommunista Pártja, Magyar Szocialista Munkáspárt, Venezuelai Kommunista Párt, Vietnami Dolgozók Pártja, Haiti Népi Egységpárt, Guadeloupe-i Kommunista Párt, Guatemalai Munkapárt, Német Szocialista Egységpárt, Német Kommunista Párt, Hondurasi Kommunista Párt, Görög Kommunista Párt, Dán Kommunista Párt, Dominikai Népi Szocialista Párt, Izraeli Kommunista Párt, Indiai Kommunista Párt, Indonéz Kommunista Párt, Jordániai Kommunista Párt, Iraki Kommunista Párt, Iráni Néppárt, Ír Munkásliga, Észak-Írországi Kommunista Párt, Spanyol Kommunista Párt, Olasz Kommunista Párt, Kanadai Kommunista Párt, a Ciprusi Dolgozó Nép Haladó Pártja, Kínai Kommunista Párt, Kolumbiai Kommunista Párt, Koreai Munkáspárt, Costa Rica Nemzeti Élcsapata, Kubai Népi Szocialista Párt, Libanoni Kommunista Párt, Luxemburgi Kommunista Párt, Malájföldi Kommunista Párt, Marokkói Kommunista Párt, Martinique-i Kommunista Párt, Mexikói Kommunista Párt, Mongol Népi Forradalmi Párt, Nepáli Kommunista Párt, Holland Kommunista Párt, Nicaraguai Szocialista Párt, Uj-Zélandi Kommunista Párt, Norvég Kommunista Párt, Panamai Néppárt, Paraguayi Kommunista Párt, Perui Kommunista Párt, Lengyel Egyesült Munkáspárt,

Digitized by Google

Portugál Kommunista Párt, Réunioni Kommunista Párt, Román Munkáspárt, Salvadori Kommunista Párt, San Marinói Kommunista Párt, Szíriai Kommunista Párt, a Szovjetunió Kommunista Pártja, Szudáni Kommunista Párt, Thaiföldi Kommunista Párt, Tunéziai Kommunista Párt, Török Kommunista Párt, Uruguayi Kommunista Párt, Finn Kommunista Párt, Francia Kommunista Párt, Ceyloni Kommunista Párt, Csehszlovák Kommunista Párt, Chilei Kommunista Párt, Svájci Munkapárt, Svéd Kommunista Párt, Ecuadori Kommunista Párt, a Dél-Afrikai Unió Kommunista Pártja, Japán Kommunista Párt és más pártok.

Az értekezlet részvevői kicserélték tapasztalataikat, megismerkedtek egymás nézeteivel és álláspontjával. A közös célokért: a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért vívott együttes harc érdekében megvitatták a mai nemzetközi fejlődés és a kommunista mozgalom időszerű problémáit, s egyhangúlag elfogadták a kommunista és munkáspártok nyilatkozatát, valamint a világ népeihez intézett felhívást.

Valamennyi kérdés vitája a marxizmus—leninizmus, a proletár nemzetköziség megingathatatlan elvi alapján, a testvéri barátság légkörében folyt.

Digitized by Google

A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangúlag elfogadott

NYILATKOZAT

A kommunista és munkáspártok képviselői értekezletükön megtárgyalták a jelenlegi nemzetközi helyzet, valamint a békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó további harc időszerű kérdéseit.

Az értekezlet részvevői egyetértenek a megtárgyalt kérdésekben. A kommunista és munkáspártok egyöntetűen megerősítik hűségüket az 1957-ben elfogadott Nyilatkozathoz és a Békekiáltványhoz. Az alkotó marxizmus—leninizmus e programjellegű okmányai meghatározták a nemzetközi kommunista mozgalom elvi álláspontját korunk legfontosabb kérdéseiben, és óriási mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a kommunista és munkáspártok egyesítsék erőfeszítéseiket a közös célokért vívott harcban. E dokumentumok továbbra is harci zászlóul és a cselekvés vezérfonalául szolgálnak az egész nemzetközi kommunista mozgalom számára.

Az elmúlt három év eseményei igazolták a Nyilatkozatban és a Békekiáltványban a nemzetközi helyzetről és a világ fejlődésének távlatairól adott elemzés helyességét, az alkotó marxizmus—leninizmus nagy tudományos erejét és hatékony szerepét.

Az elmúlt három év fő eredménye — a szocialista világrendszer hatalmának és nemzetközi befolyásának rendkívül gyors növekedése, a nemzeti felszabadító mozgalom csapásai következtében a gyarmati rendszer fokozódó felbomlása, az osztályharc fokozódása a tőkésországokban, a kapitalista világrendszer további hanyatlása és bomlása. A világ küzdőterén mindinkább megnyilvánul a szocializmus erőinek fölénye az imperializmussal szemben, a béke erőinek fölénye a háború erőivel szemben.

Az imperializmus azonban tartani próbálja hadállásait, s ezért szabotálja a leszerelést, folytatni és minden módon élezni igyekszik a hidegháborút, konokul folytatja új világháború előkészítését. Az

Digitized by Google

élet ezért parancsolóan megköveteli, hogy a szocialista országok, a nemzetközi munkásosztály, a nemzetközi imperialistaellenes mozgalom, valamennyi békeszerető állam, az összes békeharcosok egyre szorosabban egyesítsék erőfeszítéseiket és határozott akciókat indítsanak a háború elhárítása és az emberek békés életének biztosítása érdekében. Az élet parancsolóan megköveteli, hogy minden forradalmi erő tömörüljön még szorosabb egységbe az imperializmus ellen, a nemzeti függetlenségért, a szocializmusért vívott harcban.

I.

Korunk — amelynek fő tartalma a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal elkezdődött átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba — a két ellentétes társadalmi rendszer harcának korszaka, szocialista és nemzeti felszabadító forradalmak korszaka, az imperializmus összeomlásának és a gyarmati rendszer felszámolásának, egyre több nép szocialista útra térésének, a szocializmus és a kommunizmus világméretű diadalának korszaka.

Korunk fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik.

Az utóbbi évtizedek folyamán az új és a régi világ hatalmas összecsapásaiban bebizonyosodott a szocializmus ereje és legyőzhetetlensége. Csődöt mondtak az imperializmusnak és rohamcsapatának — a fasizmusnak — azok a kísérletei, hogy háborúval feltartóztassák a történelmi fejlődés menetét. Az imperializmus képtelennek bizonyult arra, hogy gátat vessen a szocialista forradalmaknak Európában és Ázsiában. A szocializmus világrendszerré vált. Az imperializmus kísérleteket tett, hogy fékezze a szocialista államok gazdasági fejlődését. E tervei meghiúsultak. Az imperializmus mindent elkövetett, hogy fenntartsa a gyarmati rabszolgaság rendszerét. Ez a rendszer azonban összeomlóban van. A szocialista világrendszer erősödésével a nemzetközi viszonyok mind határozottabban a függetlenségért, a demokráciáért és a szocialista haladásért küzdő népek javára változnak meg.

Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányvonalát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak. Az imperializmus semmiféle erőlködése nem állíthatja meg a történelem előrehaladását. Létrejöttek a szocializmus további döntő győzelmének szilárd előfeltételei. A szocializmus teljes győzelme elkerülhetetlen.

A társadalmi fejlődés menete igazolja Leninnek azt a jövendölését, hogy a győztes szocializmus országai főleg a gazdasági épí-

Digitized by Google

téssel gyakorolnak befolyást a világforradalom fejlődésére. A szocializmus páratlan alkotó sikereket ért el a termelésben, a tudományban és a technikában, az emberek olyan új, szabad közösségének megteremtésében, amely mind nagyobb mértékben biztosítja anyagi és szellemi szükségleteik kielégítését. Közeleg az idő, amikor a szocializmus a világ ipari és mezőgazdasági termelésében is az első helyre nyomul. A kapitalizmus vereséget fog szenvedni az emberi tevékenység döntő területén — az anyagi termelésben.

A szocialista rendszer erősödése és fejlődése mind nagyobb befolyást gyakorol a kapitalista országok népeinek harcára. A szocialista világrendszer példájának erejével forradalmasítja a tőkésvilág dolgozóinak tudatát, lelkesíti őket a kapitalizmus elleni harcra, óriási mértékben megkönnyíti e harc feltételeit. A tőkésországokban gyarapodnak és izmosodnak azok a belső erők, amelyek arra hivatottak, hogy megvédjék a békét és a nemzeti függetlenséget, biztosítsák a demokrácia diadalát, a szocializmus győzelmét.

A kapitalista világrendszert áthatja a hanyatlás és bomlás mélyreható folyamata. Az imperializmus ellentmondásai meggyorsították a monopolkapitalizmusnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövését. Az állammonopolista kapitalizmus erősítve a monopóliumoknak a nemzet élete feletti hatalmát, a monopóliumok és az állam erejét egységes mechanizmussá egyesíti abból a célból, hogy megmentse a tőkésrendszert, és maximálisan növelje az imperialista burzsoázia profitját a munkásosztály kizsákmányolása és a lakosság széles rétegeinek kifosztása utján.

Nincs azonban olyan eszköz, amelynek segítségével a monopolista burzsoázia meg tudná menteni a kapitalizmust. A monopóliumok maroknyi csoportjának érdeke kibékíthetetlen ellentétben van az egész nemzet érdekeivel. A kapitalista társadalom osztály- és nemzeti ellentétei, belső és külső ellentmondásai a végsőkig kiéleződtek. Azok a kísérletek, hogy a kapitalizmus rothadt pilléreit militarizmussal támasszák meg, csak még jobban elmélyítik ezeket az ellentéteket.

A kapitalista világban még sohasem volt ennyire éles a termelőerők és a termelési viszonyok összeütközése. A kapitalizmus mindjobban gátolja a modern tudomány és technika vívmányainak a társadalmi haladás érdekében való felhasználását. Az emberi lángész felfedezéseit az emberiség ellen fordítja, pusztító háború borzalmas eszközeivé akarja változtatni.

Fokozódik a tőkésgazdaság ingatagsága. Jóllehet, egyes tőkésországokban a termelés kisebb-nagyobb mértékben növekszik, a kapitalizmus ellentétei szakadatlanul éleződnek, mind az egyes országokban, mind nemzetközileg. Noha még a nemrég lezajlott gazdasági válság minden következményét sem tudták leküzdeni, több tőkésországot máris újabb gazdasági megrázkódtatás fenyeget.

Digitized by Google

Egyre fokozódik a kapitalista termelés anarchikus jellege. Eddig nem látott mértékben fokozódik a tőkekoncentráció, növekszik a monopóliumok profitja és szuperprofitja. A monopoltőke új formákban, mindenekelőtt a munka intenzitásának növelésével, mérhetetlenül fokozta a munkásosztály kizsákmányolását. Az automatizálás és az „ésszerűsítés" a kapitalizmus viszonyai között újabb szenvedéseket zúdít a dolgozókra. Egyes országokban a munkásosztály csak szívós harc árán tudta kicsikarni számos, életbevágó követelésének kielégítését. Mégis, sok kapitalista országban az életszínvonal ma is alacsonyabb a háború előttinél. A burzsoázia ígéretei ellenére csak egyes kapitalista országokban és csak ideiglenesen valósították meg a teljes foglalkoztatottságot. A monopóliumok mindenhatósága mind nagyobb mértékben sérti a nagy paraszti tömegek és a kiterjedt kis- és középpolgári rétegek érdekeit. A kapitalista országokban, beleértve a legfejlettebb országok egyikét-másikát is, még mindig vannak, sőt, növekszenek is a gazdaságilag gyengén fejlett vidékek, ahol a tömegek nyomora különösen súlyos.

Mindez ismét megcáfolja a burzsoá ideológusok és a revizionisták hazug koholmányait, amelyek szerint a jelenkori kapitalizmus állítólag „népi kapitalizmussá" változott, megteremtette az úgynevezett „általános jólét államát", amely képes leküzdeni a termelés anarchiáját és a gazdasági válságokat, s biztosíthatja valamennyi dolgozó jólétét.

A kapitalizmus fejlődésének egyenlőtlensége miatt folytonosan változnak az imperialista államok közti erőviszonyok. Minél jobban szűkül az imperialista uralom területe, annál élesebben jelentkeznek az ellentétek az imperialista hatalmak között. Rendkívül kiéleződött a piac problémája. Az „integráció" jelszavával létrehozott újabb államközi szervezetek gyakorlatilag az imperialista országok közti ellentétek és a közöttük folyó harc kiéleződésére vezetnek; e szervezetek újabb formái annak, hogy a hatalmas tőkés szövetségesek megosztozzanak a kapitalista világpiacon, s az erősebb imperialista államok behatoljanak gyengébb partnereik gazdaságába.

A kapitalizmus rothadása a legnagyobb erővel a mai imperializmus vezető országában, az Egyesült Államokban nyilvánul meg. Az Egyesült Államok monopoltőkéje immár szemmelláthatóan képtelen a meglevő termelőerők felhasználására. A fejlett tőkésországok közül a leggazdagabb, az Amerikai Egyesült Államok, a különösen nagyfokú, krónikus munkanélküliség országa lett. Az Egyesült Államokban állandó jelenség az ipari kapacitás fokozódó kihasználatlansága. Noha a dolgozók életszínvonalának csökkentése árán roppant mértékben növelik a katonai költségvetési előirányzatot, a termelés növekedésének üteme a háború utáni években

Digitized by Google

csökken, alig gyorsabb a lakosság növekedésénél. Gyakoribbak lettek a túltermelési válságok. A kapitalizmus legfejlettebb ipari országa a legtorzabb militarizált gazdaság országává vált. Az Amerikai Egyesült Államok az összes tőkésországoknál több kincset sajtol ki az ázsiai és különösen a latin-amerikai országokból, gátolva ezeknek az országoknak a fejlődését. Fokozódik az amerikai tőke behatolása Afrikába. *Az amerikai imperializmus a legnagyobb nemzetközi kizsákmányolóvá vált.*

Az amerikai imperializmus igyekszik uralma alá vetni számos országot, s ennek fő eszközeként a katonai tömbök és a gazdasági „segély" politikáját használja fel. Megsérti a fejlett kapitalista országok szuverenitását is A fejlett kapitalista országok uralkodó monopoltőkés burzsoáziája, amely szövetségre lépett az amerikai imperializmussal, feláldozza saját országa szuverenitását, arra számítva, hogy az amerikai imperialisták támogatásával elnyomhatja a felszabadulásért küzdő forradalmi erőket, megfoszthatja a dolgozókat a demokratikus szabadságjogoktól, megakadályozhatja a néptömegeknek a szociális haladásért folytatott harcát. Az amerikai imperializmus bevonja ezeket az országokat a fegyverkezési hajszába, az újabb agresszív háború előkészítésének politikájába, valamint a szocialista és a semleges államok elleni felforgató tevékenységbe.

A kapitalista rendszer pillérei olyannyira elrothadtak, hogy az uralkodó imperialista burzsoázia sok országban már képtelen egyedül szembeszállni a demokrácia és a haladás növekvő és tömörülő erőivel. Az imperialisták, élükön az Egyesült Államokkal, katonai-politikai szövetségekbe tömörülnek, hogy közösen harcoljanak a szocialista tábor ellen, közösen fojtsák el a nemzeti felszabadító mozgalmat, a munkásmozgalmat és a szocialista mozgalmat. *Az utóbbi években a nemzetközi események menete sok új bizonyítékát szolgáltatja annak, hogy az amerikai imperializmus a világreakció fő támasza, nemzetközi csendőr, az egész világ népeinek ellensége.*

Az Amerikai Egyesült Államok által létrehozott katonai tömbök rendszerét gyengíti egyrészt a tömbök tagállamai közti harc, másrészt a tömegeknek a katonai tömbök felszámolásáért vívott küzdelme. Az amerikai imperialisták igyekszenek megerősíteni az agresszív tömböket, ami a tömegek még erősebb ellenállását idézi elő. Az Egyesült Államok ma is legfőbb gazdasági, pénzügyi és katonai ereje a mai imperializmusnak, bár részaránya a tőkésvilág gazdaságában csökken. Az angol és a francia imperialisták szívósan harcolnak állásaik megvédéséért. Visszanyerték hatalmukat és fokozzák terjeszkedésüket a nyugatnémet és a japán monopóliumok, amelyek szoros kapcsolatban állnak az amerikai monopóliumokkal. A nyugatnémet monopóliumok a maguk imperialista po-

Digitized by Google

litikáját érvényesítve, mind tevékenyebben törekszenek a fejletlen országok kizsákmányolására.

A népek mind elszántabb harcra kelnek az imperializmus ellen. Óriási küzdelem fejlődik ki a munka és a tőke, a demokrácia és a reakció, a szabadság és a kolonializmus erői között. A mélységesen népi kubai forradalom győzelme nagyszerű példává vált a latin-amerikai népek számára. Afrikában leküzdhetetlen erővel kibontakozott a gyarmatosítás elleni mozgalom a szabadságért és a nemzeti függetlenségért. Siker koronázta az imperialistaellenes nemzeti felkelést Irakban. Japánban kibontakozott a néptömegek hatalmas mozgalma a japán—amerikai katonai szövetség ellen, a békéért, a demokráciáért és a nemzeti függetlenségért. A dolgozók harci eltökéltségéről tanúskodnak Olaszországban a néptömegeknek a demokrácia védelmében szervezett megmozdulásai. Fokozódik a harc a demokráciáért, a személyi hatalom reakciós rendszere ellen Franciaországban. A munkások nagy sztrájkjai bontakoztak ki az Egyesült Államokban, Argentínában, Uruguayban, Chilében, Indiában, Angliában, Kanadában, Belgiumban és más kapitalista országokban. Az Egyesült Államokban kezdenek tömegessé válni a néger nép megmozdulásai életbevágó jogaiért. Fokozódik a nemzeti erőknek a fasiszta diktatúra elleni összefogásra irányuló törekvése Spanyolországban és Portugáliában, erősödik a demokratikus mozgalom Görögországban. Megdöntötték a zsarnoki katonai rendszereket Kolumbiában, Venezuelában; csapást mértek a nyíltan amerikabarát bábkormányokra Dél-Koreában és Törökországban.

Dél-Vietnamban és Laoszban fejlődik az amerikai imperialisták és szekértolóik ellen irányuló nemzeti demokratikus mozgalom. Az indonéz nép felszámolja országában az imperialisták fennmaradt gazdasági pozícióit, különösen a holland gyarmatosítók pozícióit. Terjed és minden földrészt felölel a tömegek békemozgalma. Mindez szemmelláthatő bizonyítéka annak, hogy az imperialistaellenes, a nemzeti felszabadító, háborúellenes küzdelem és az osztályharc hullámai mind magasabbra csapnak.

A szocializmus diadala Európa és Ázsia országainak nagy csoportjában, amely felöleli az emberiség egyharmadát; a szocializmusért harcoló erők nagyarányú növekedése világszerte, és az imperializmus pozícióinak állandó gyengülése a szocializmussal folytatott gazdasági versenyben; a nemzeti felszabadító harc újabb óriási fellendülése és a gyarmati rendszer állandóan gyorsuló felbomlása; az egész tőkés gazdasági világrendszer ingatagságának fokozódása; a kapitalizmus ellentéteinek kiéleződése az állammonopolista kapitalizmus fejlődése és a militarizmus növekedése következtében; a monopóliumok és az egész nemzet érdekei közötti ellentétek elmélyülése; a polgári demokrácia korlátozása, a tekin-

Digitized by Google

tályuralmi és fasiszta kormányzási módszerek alkalmazásának tendenciája, a burzsoá politika és ideológia súlyos válsága annak tanúsága, hogy új szakasz következett be a kapitalizmus általános válságának fejlődésében. Ennek a szakasznak az a sajátossága, hogy nem világháborúval kapcsolatban alakult ki, hanem a két rendszer versenye és harca, az erőviszonyoknak a szocializmus javára való mind nagyobb megváltozása, az imperializmus valamennyi ellentétének fokozott kiéleződése közepette alakult ki, olyan viszonyok között, amikor a békeszerető erőknek a békés egymás mellett élés megvalósításáért és megszilárdításáért vívott sikeres harca meggátolta az imperialistákat abban, hogy agresszív cselekedeteikkel megzavarják az általános békét, olyan viszonyok között, amikor fellendülőben van a nagy néptömegek harca a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért és a szocializmusért.

Az imperialista elnyomás és kizsákmányolás ellen összefognak az összes forradalmi erők. A szocializmust és a kommunizmust építő népek, a munkásosztály forradalmi mozgalma a tőkésországokban, az elnyomott népek nemzeti-felszabadító harca és általában a demokratikus mozgalmak — korunknak mindezek a hatalmas erői az imperialista világrendszert aláásó és romboló egyetlen áradattá olvadnak össze. Korszakunk középpontjában a nemzetközi munkásosztály és legfőbb műve, a szocialista világrendszer áll. Ezek a zálogai annak, hogy a békéért, a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért, a szocializmusért és az emberiség haladásáért folyó harcot győzelem koronázza.

II.

A szocialista világrendszer fejlődésének új szakaszába lépett. A Szovjetunió sikeresen folytatja a kommunista társadalom általánosan kibontakozó építését. A szocialista tábor más országai sikeresen rakják le a szocializmus alapjait, és közülük egyesek már a fejlett szocialista társadalom építésének időszakába léptek.

A szocializmus, az egész rendszert tekintve, döntő győzelmeket aratott. E győzelmek a marxizmus—leninizmus diadalát hirdetik, és a tőke járma alatt sínylődő valamennyi népnek szemléltetően mutatják, hogy az e tanítás alapján szervezett társadalom korlátlan lehetőségeket nyújt a gazdaság és a kultúra felvirágoztatásához, s biztosítja az emberek magas életszínvonalát, békés, boldog életét.

A szovjet nép sikeresen teljesíti a hétéves népgazdaságfejlesztési tervet és gyors ütemben teremti meg a kommunizmus anyagi-technikai bázisát. A szovjet tudomány új korszakot nyitott a világcivilizáció fejlődésében, megvetette a világűr meghódításának alap-

Digitized by Google

jait, fényes tanújelét adva a szocialista tábor gazdasági és technikai hatalmának. A Szovjetunió a történelemben elsőként tör utat a kommunizmushoz az egész emberiség számára. A Szovjetunió a legragyogóbb példája és a leghatalmasabb támasza az egész világ népeinek a békéért, a demokratikus szabadságjogokért, a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért folyó harcukban.

A kínai népi forradalom megsemmisítő csapást mért az imperializmus állásaira Ázsiában, nagymértékben előmozdította a nemzetközi erőviszonyok megváltozását a szocializmus javára. Újabb hatalmas lökést adva a nemzeti felszabadító mozgalomnak, óriási befolyást gyakorolt a népekre, különösen Ázsia, Afrika és Latin-Amerika népeire.

A népi demokratikus köztársaságok — Albánia, Bulgária, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság, a Kínai Népköztársaság, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság, Lengyelország, Magyarország, Mongólia, a Német Demokratikus Köztársaság, Románia, a Vietnami Demokratikus Köztársaság —, amelyek a nagy Szovjetunióval együtt megalkották a hatalmas szocialista tábort, történelmileg rövid idő alatt óriási sikereket értek el a szocialista építésben.

A néphatalom ezekben az országokban bebizonyította rendithetetlen szilárdságát. Népgazdaságukban a szocialista termelési viszonyok uralkodnak; egyszer s mindenkorra megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása, vagy sikerrel folyik ennek megszüntetése. A szocialista iparosítás politikájának eredményes megvalósítása a gazdaság felvirágzásához vezetett a szocialista országokban, amelyek sokkal gyorsabb ütemben fejlesztik gazdaságukat, mint a tőkésországok. Mindezek az országok fejlett ipart hoztak létre; az egykori agrárországok ipari-agrár országokká változtak vagy változnak.

Az utóbbi években valamennyi népi demokratikus országban megoldották vagy sikeresen oldják meg a szocialista építés legnehezebb feladatát — a parasztság önkéntes áttérését a kisüzemi magángazdálkodásról a nagyüzemi, szövetkezeti, szocialista gazdálkodás útjára. A lenini szövetkezeti terv bebizonyította hatalmas életerejét azokban az országokban is, amelyekben hosszú múltra visszatekintő hagyomány volt a paraszt mélységes ragaszkodása a földmagántulajdonhoz, s azokban az országokban is, amelyekben nemrégen számolták fel a feudális viszonyokat. Megszilárdult a munkásság és a parasztság munkásosztály vezette testvéri szövetsége, amelynek fenntartása és megerősítése, mint Lenin tanította, a proletárdiktatúra legfőbb elve. A szocializmus építése során a két dolgozó osztály e szövetsége, a szocialista rendszer politikai alapja, szakadatlanul fejlődik, elősegíti a munkásosztály vezette népi hatalom további megszilárdulását és a mezőgazdaság szocia-

Digitized by Google

lista átalakítását a parasztok önkéntes szövetkezéséről szóló lenini elv alapján.

A társadalom osztályszerkezetében is történelmi változások történtek. A népi demokratikus országokban nincs már földbirtokos- és tőkésosztály. A társadalom fő ereje a munkásosztály lett, gyarapodnak sorai, nőtt öntudata, politikai érettsége. A szocializmus kiszabadította a parasztságot évszázados nyomorából, és a társadalmi haladás aktív erejévé emelte. Kialakulóban van az új szocialista értelmiség — hús a dolgozó nép húsából és vér a véréből. Mindenki előtt nyitva a tanulás és a művelődés útja. Ily módon a szocializmus megteremtette nemcsak a politikai, hanem az anyagi feltételeket is a társadalom kulturális fejlődéséhez, az ember tehetségének és képességeinek mindenirányú és teljes kibontakozásához. A népgazdaság sikeres fejlesztése alapján szakadatlanul emelkedik a néptömegek anyagi életszínvonala.

A soknemzetiségű szocialista államokban kialakult és megszilárdult valamennyi nemzetiség dolgozóinak megbonthatatlan szövetsége. A nemzeti kérdésben követett marxista—leninista politika diadala a szocialista országokban, a nemzetiségek valódi egyenjogúsága, gazdaságuk és kultúrájuk fellendülése, lelkesítő példa a nemzeti elnyomás ellen harcoló népeknek.

A szocialista ideológia a népi demokratikus országokban nagy sikereket ért el a burzsoá ideológia elleni harcban. Ez a harc hosszadalmas és addig folytatódik, amíg az emberek tudata teljesen meg nem szabadul a burzsoá ideológia csökevényeitől.

A társadalom erkölcsi-politikai egysége, amely a történelem folyamán először a Szovjetunióban alakult ki és szilárdult meg, ma a többi szocialista országban is erősödik. Ez lehetővé teszi, hogy a szabad dolgozók alkotó energiáját a legjobban használják fel a termelőerők gyarapítására és a szocialista társadalom felvirágoztatására.

A szocialista társadalom mind tökéletesebb, érettebb lesz. E társadalomban napról napra születik a munkához való kommunista viszony, és a jövő kommunista társadalom egyéb eleme. Állandóan tökéletesednek a szocialista gazdaság irányításának és a gazdasági tervezésnek a módszerei. Mindjobban kibontakozik a szocialista demokrácia, a néptömegek mind nagyobb mértékben vesznek részt a gazdasági és kulturális építés irányításában, az állam egyes funkcióit fokozatosan társadalmi szervek veszik át.

Már nemcsak a Szovjetunióban, hanem a többi szocialista országban is megszüntették a kapitalizmus visszaállításának társadalmi-gazdasági lehetőségeit. A szocialista tábor egyesült ereje biztos garancia minden szocialista országnak az imperialista reakció merényleteivel szemben. Ily módon a szocialista államok tömörülése egységes táborba, e tábornak egyre szilárduló egysége és ál-

Digitized by Google

landóan növekvő hatalma biztosítja a szocializmus teljes győzelmét az egész szocialista világrendszerben.

Az utóbbi években a munkásosztály és a parasztság hősies munkája, a kommunista és munkáspártok óriási erőfeszítései eredményeképpen igen kedvező objektív lehetőségek alakultak ki a termelőerők további gyors ütemű fejlesztésére, a maximális időnyerésre és a szocialista országok győzelmének kivívására a kapitalizmussal folytatott békés gazdasági versenyben. A szocialista országok élén álló marxista—leninista pártok kötelességüknek tartják, hogy megfelelő hozzáértéssel és helyesen használják ki ezeket a lehetőségeket.

A kommunista pártok, amelyek nagy győzelmeket arattak és komoly megpróbáltatásokon mentek át, gazdag és sokoldalú tapasztalatokat szereztek a szocialista építés irányításában. A szocialista országok és az egész szocialista tábor sikerei köszönhetők annak, hogy helyesen alkalmazták a szocialista építés általános törvényszerűségeit az egyes országok történelmi sajátosságainak és az egész szocialista rendszer érdekeinek figyelembevételével. Köszönhetők továbbá ezen országok népei erőfeszítéseinek, szoros, testvéri együttműködésüknek, a kölcsönös internacionalista segítségnek, mindenekelőtt a Szovjetunió testvéri internacionalista segítségének.

A szocialista országok fejlődésének tapasztalata ismételten megmutatja, hogy eredményeik és sikereik legfontosabb nemzetközi feltétele a kölcsönös segítségnyújtás és támogatás, a szocialista táborhoz tartozó országok egységében és egybeforrottságában rejlő összes előnyök kihasználása. Az imperialistáknak, a renegátoknak és a revizionistáknak a szocialista táboron belüli szakadás lehetőségére vonatkozó számításai homokra épültek és kudarcra vannak kárhoztatva. Valamennyi szocialista ország mint szeme fényét, őrzi a szocialista tábor egységét.

A szocialista gazdasági világrendszert a szocialista termelési viszonyok azonossága egyesíti, ez a rendszer a szocializmus gazdasági törvényei alapján fejlődik. A sikeres fejlődés megköveteli: a tervszerű, arányos fejlődés törvényének következetes alkalmazását a szocialista építésben; a néptömegek alkotó kezdeményezésének kibontakoztatását; a nemzetközi munkamegosztás rendszerének állandó tökéletesítését a népgazdasági tervek összehangolásával a szocialista világrendszer keretén belül, a termelés specializálásának és kooperációjának fejlesztésével, a kölcsönös előnyök, a tudományos-technikai színvonal maximális emelése alapján; a kollektív tapasztalatok tanulmányozását; az együttműködés és a testvéri kölcsönös segélynyújtás továbbfejlesztését; ezen az alapon a gazdasági fejlődés színvonalában történelmileg kialakult különbségek fokozatos kiküszöbölését és az anyagi bázis megteremtését, hogy a szo-

Digitized by Google

cialista rendszer valamennyi népe többé-kevésbé egyidejűleg mehessen át a kommunizmusba.

A különböző országokban folyó szocialista építés gyakorlata alapján felhalmozódott az egész szocialista tábor kollektív tapasztalata. Ennek a tapasztalatnak sokoldalú tanulmányozása a testvéri pártok által, annak alkotó alkalmazása és gazdagítása a konkrét feltételek és a nemzeti sajátosságok figyelembevételével — minden egyes szocialista ország fejlődésének feltétlen törvénye.

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai internacionalista kötelességüknek tekintik, hogy a lehetőségekhez mérten gyors ütemben fejlesszék az ipari és a mezőgazdasági termelést, teljes mértékben kihasználják a szocialista rendszer összes előnyeit és valamennyi ország belső tartalékait, hogy közös erővel, és a legrövidebb időn belül megoldják a történelmi feladatot: túlszárnyalják a kapitalista világrendszert az ipar és a mezőgazdaság abszolút össztermelésében, és azután túlszárnyalják a gazdaságilag legfejlettebb kapitalista országokat az egy főre eső termelés és az életszínvonal területén. E feladat megoldásához a politikai és a gazdasági munka állandó javítására, a népgazdaság vezetési módszereinek állandó tökéletesítésére, tudományosan megalapozott szocialista gazdálkodásra van szükség; a szakadatlan műszaki haladás alapján a munkatermelékenység maximális emelésére; a tervgazdálkodásra; azoknak a lenini elveknek következetes érvényesítésére, amelyek megkövetelik az anyagi érdekeltség alkalmazását, a társadalom javát szolgáló munka erkölcsi ösztönzésének sokoldalú fejlesztését — a tömegek politikai öntudatának erősítése útján; szükség van továbbá a munka és a fogyasztás mértékének ellenőrzésére.

A szocialista országoknak a kommunizmusba való átmenetéhez a nélkülözhetetlen anyagi alap: magas színvonalú termelés megteremtése a legmodernebb haladó technikával, a népgazdaság villamosításával, a termelés gépesítésével és automatizálásával. Ezek nélkül nem biztosítható a fogyasztási cikkeknek a kommunista társadalomban szükséges bősége. Ezen az alapon kell kifejleszteni a kommunista társadalmi viszonyokat, minden módon fokozni a néptömegek politikai öntudatát, nevelni az új, kommunista társadalom emberét.

A szocialista tábor — a szocializmus és kommunizmus útján haladó olyan szabad, szuverén népek társadalmi, gazdasági és politikai baráti közössége, amelyeket a nemzetközi szocialista szolidaritás, a közös érdekek és célok egysége fűz össze. A szocialista országok közti kölcsönös viszony sérthetetlen törvénye a marxizmus—leninizmus, a szocialista internacionalizmus elveinek szigorú érvényesítése. A szocialista táborban biztosítva van a tábor valamennyi országának igazi egyenjogúsága és önállósága. A szocialista

Digitized by Google

államok a teljes egyenjogúság, a kölcsönös előnyök és az elvtársi kölcsönös segélynyújtás elveitől vezérelve, tökéletesítik a mindenre kiterjedő gazdasági, politikai és kulturális együttműködést, ami megfelel mind az egyes szocialista országok érdekeinek, mind pedig az egész szocialista tábor érdekeinek.

A szocialista világrendszer egyik legnagyobb eredménye, hogy a gyakorlatban megerősítette azt a marxista—leninista tételt, amely szerint az osztályok közötti antagonizmus megszűnésével együtt megszűnik a nemzetek közötti ellentét is. Ellentétben a kapitalista rendszer törvényeivel, annak a rendszernek a törvényeivel, amelyre jellemzők az osztályok, a nemzetek és az államok közötti, háborús összeütközésekre vezető kibékíthetetlen ellentétek, a szocialista rendszer természetében nincsenek objektív okok az odatartozó népek és államok közötti ellentétekre és konfliktusokra; e rendszer fejlődése az államok és a nemzetek mind szorosabb összefogására, együttműködésük minden formájának megerősítésére vezet. A szocializmus a nemzeti gazdaság, kultúra és államiság fejlesztését szervesen összekapcsolja az egész szocialista világrendszer erősítésével és fejlődésével, a nemzetek mind szorosabb tömörülésével. Az egész szocialista rendszer érdekei harmonikusan egybeolvadnak a nemzeti érdekekkel. Ezen az alapon jött létre és erősödik a nagy szocialista baráti közösség valamennyi népének erkölcsi-politikai egysége. A kapitalizmusra jellemző politikai elszigeteltséget és nemzeti önzést felváltotta a népek testvéri barátsága és kölcsönös segélynyújtása, amelyet a szocializmus hozott létre.

A szocialista országok népeinek közös érdeke, a szocializmus és a béke érdeke megköveteli a szocialista nemzetköziség és a szocialista hazafiság elveinek helyes politikai összekapcsolását. Valamennyi kommunista pártra, amely vezető párt lett államában, történelmi felelősség hárul mind saját országa, mind az egész szocialista tábor sorsáért.

Az 1957. évi Nyilatkozat igen helyesen rámutatott arra, hogy a nemzeti sajátosságok szerepének túlbecsülése, az eltérés a marxizmus—leninizmusnak a szocialista forradalomról és a szocialista építésről szóló egyetemes érvényű igazságától, árt a szocializmus közös ügyének. Egyszersmind a Nyilatkozat tökéletes helyességgel rámutat arra is, hogy a marxizmus-leninizmus megköveteli a szocialista forradalom és a szocialista építés általános elveinek alkotó alkalmazását az egyes országok konkrét történelmi viszonyaitól függően, nem engedi meg más országok kommunista pártjai politikájának és taktikájának gépies másolását. Ha a proletárpárt figyelmen kívül hagyja a nemzeti sajátosságokat, az az élettől és tömegektől való elszakadásra vezethet, kárt okozhat a szocializmusnak.

A nacionalizmus és a nemzeti korlátozottság megnyilvánulásai

Digitized by Google

nem szűnnek meg automatikusan a szocialista rendszer megteremtésével. A szocialista országok közti testvéri viszony és barátság megszilárdításának elengedhetetlen feltétele a kommunista és munkáspártok marxista—leninista internacionalista politikája, valamennyi dolgozó nevelése a nemzetköziség és hazafiság szellemében, a határozott harc a burzsoá nacionalizmus és sovinizmus csökevényeinek leküzdésére.

A kommunista és munkáspártok a dolgozókat fáradhatatlanul a szocialista nemzetköziség szellemében, a nacionalizmus és a sovinizmus minden megnyilvánulásával szembeni engesztelhetetlenség szellemében nevelik. Az egyes szocialista országok és az egész szocialista tábor erejének és legyőzhetetlenségének fő forrása a kommunista és munkáspártoknak, a szocialista országok népeinek összeforrottságában és egységében, a marxista— leninista tanítás iránti hűségükben rejlik.

A szocialista országok népei, utat törve a kommunizmushoz, létrehozzák az új társadalom mintaképét az egész emberiség számára. A kapitalista világ dolgozói igen nagy érdeklődéssel figyelik a szocializmus és a kommunizmus építőinek teremtő munkáját. Mindez a nemzetközi munkásmozgalom előtt felelőssé teszi a marxista—leninista pártokat és a szocialista országok népeit a szocializmus és a kommunizmus sikeres építéséért.

A kommunista és munkáspártok feladatuknak tekintik, hogy fáradhatatlanul erősítsék a népek hatalmas szocialista közösségét, amelynek nemzetközi szerepe és a világ eseményeire gyakorolt befolyása évről évre növekszik.

Elérkezett az az idő, amikor a szocialista államok világrendszert alkotva, nemzetközi erővé váltak, s hatalmas befolyást gyakorolnak a világ fejlődésére. Reális lehetőségek nyíltak arra, hogy korunk legfontosabb problémáit új módon, a béke, a demokrácia és a szocializmus érdekében oldjuk meg.

III.

Napjaink legégetőbb problémája — a háború és a béke kérdése.

A háború a kapitalizmus állandó velejárója. Az ember ember által való kizsákmányolásának rendszere és az ember ember által való pusztításának rendszere — a kapitalista rendszer két oldala. Az imperializmus már két pusztító világháborút zúdított az emberiségre, és most azzal fenyegeti, hogy még borzalmasabb katasztrófába dönti. Létrehozták a legborzalmasabb tömegpusztító és romboló eszközöket. Ezeknek az eszközöknek az alkalmazása egy új

Digitized by Google

háborúban hallatlan pusztításokat okozhat egész országoknak, s romba döntheti a világ termelésének és kultúrájának legnagyobb központjait. Az ilyen háború több százmillió ember pusztulásával és szenvedésével járna, még olyan országokban is, amelyek nem vesznek részt a háborúban. Az imperializmus súlyosan veszélyezteti az egész emberiséget.

Napjainkban a népeknek éberebbeknek kell lenniük, mint valaha. Amíg fennáll az imperializmus, fennmarad az agresszív háborúk talaja is.

A világ valamennyi országának népei tudják, hogy az új világháború veszélye még nem szűnt meg. Az agresszió és a háború fő ereje — az amerikai imperializmus. Politikájában megtestesíti a kardcsörtető reakció ideológiáját. A „kommunizmus veszélye" elleni védekezés leple alatt az amerikai imperializmus Anglia, Franciaország és Nyugat-Németország imperialistáinak részvételével sok országot bevont olyan katonai tömbökbe, mint a NATO, a CENTO, a SEATO stb., az egész úgynevezett „szabad világot", vagyis a tőle függő tőkésországokat behálózta katonai támaszpontjaival, amelyek mindenekelőtt a szocialista országok ellen irányulnak. Az ilyen tömbök és támaszpontok veszélyeztetik az általános békét és biztonságot. Nemcsak sárba tiporják azoknak az országoknak a szuverenitását, amelyek az amerikai katonai klikk támaszpontjainak rendelkezésére bocsátják területüket, hanem ezen országok puszta létét is veszélyeztetik.

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialista erői bűnös összeesküvésre léptek a nyugatnémet imperializmussal. Nyugat-Németországban újjászületett a militarizmus, gyors ütemben szervezik újjá a reguláris tömeghadsereget, hitlerista tábornokok parancsnokságával, és ezt a hadsereget az amerikai imperialisták nukleáris rakétafegyverekkel és más korszerű tömegpusztító eszközökkel szerelik fel, s ez a békeszerető népek állandóan erősödő, határozott tiltakozásával találkozik. Franciaországban és más nyugat-európai országokban katonai támaszpontokat bocsátanak ennek az agresszív hadseregnek a rendelkezésére. A nyugatnémet imperializmus mind nagyobb mértékben veszélyezteti az európai népek békéjét és biztonságát. A nyugatnémet revansisták nyíltan hangoztatják, hogy felül akarják vizsgálni a második világháború után megállapított határokat. A nyugatnémet militaristák, akárcsak annak idején a hitlerista klikk, háborút készítenek elő a szocialista országok és más európai országok ellen, saját agresszív terveik megvalósítására törekszenek. Nyugat-Berlint a nemzetközi provokációk tűzfészkévé tették. A bonni állam Európában fő ellensége lett a békés egymás mellett élésnek, a leszerelésnek és a feszültség enyhítésének.

A nyugatnémet imperializmus agresszív terveivel szembe kell

Digitized by Google

állítani valamennyi békeszerető európai állam és nép egyesített erejét. A nyugatnémet militarizmus agresszív törekvései elleni harcban különösen nagy szerep hárul a Német Demokratikus Köztársaságra. Az Értekezlet részvevői, a szocialista tábor valamennyi állama, minden békeszerető nép kötelességének tekinti, hogy megvédje az NDK-nak, a szocializmus nyugat-európai előőrsének, a német nép békeszerető törekvései igazi kifejezőjének sérthetetlenségét.

Az Egyesült Államok imperialistái a Távol-Keleten is a háború tűzfészkének újjáélesztésén buzgólkodnak. A japán nép nemzeti függetlenségét lábbal tiporva, a japán nép akarata ellenére, a japán reakciós uralkodó körökkel összeesküdve rákényszerítették Japánra az új katonai szerződést, amely a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és más békeszerető államok ellen irányuló agresszív célokat szolgál. Az amerikai hódítók megszállták a Kínai Népköztársasághoz tartozó Tajvan-szigetet, valamint Dél-Koreát, és mind fokozottabban beavatkoznak Dél-Vietnam ügyeibe: veszélyes katonai provokációk és kalandok tűzfészkévé változtatták e területeket. Az amerikai imperialisták támadással fenyegetik Kubát, beavatkoznak Latin-Amerika, Afrika és a Közel-Kelet népeinek ügyeibe, a világ különböző részein a háború újabb tűzfészkeit igyekeznek létrehozni. Az amerikai imperialisták felhasználják a regionális szövetségek olyan formáit, mint például az Amerikai Államok Szervezete, hogy megőrizzék gazdasági és politikai ellenőrzésüket, és bevonják a latin-amerikai országokat agresszív terveik megvalósításába.

Az amerikai imperializmus létrehozta a háború óriási apparátusát és nem akarja megengedni annak leépítését. Az imperialisták meghiúsítják a Szovjetuniónak és más békeszerető államoknak a leszerelésre irányuló minden konstruktív javaslatát. Folytatódik a fegyverkezési hajsza. Fenyegetően növekszenek a nukleáris fegyverkészletek. A francia vezető körök népük és más — különösen az Afrika területén lakó — népek tiltakozása ellenére az atomfegyver gyártásának és kipróbálásának útjára léptek. Az amerikai militaristák fel akarják újítani a végzetes következményekkel fenyegető atomrobbantási kísérleteket, folytatódnak a súlyos nemzetközi konfliktusok veszélyével terhes katonai provokációk.

Az amerikai vezető körök a provokációk és az agresszív cselekedetek politikájával meghiúsították a párizsi csúcsértekezletet, és a nemzetközi feszültség fokozásának, a hidegháború kiélezésének útjára léptek. A háborús veszély fokozódott. A béke ellen elkövetett imperialista provokációk felháborították és ellenállásra késztették a népeket. Az amerikai imperializmus még jobban leleplezte önmagát, és befolyását újabb súlyos csapások érték a világban.

Digitized by Google

Az imperializmus agresszív természete nem változott. Kialakultak azonban azok a reális erők, amelyek meg tudják hiúsítani agresszív terveit. A háború ma már nem végzetszerűen elkerülhetetlen. Az imperialisták, ha csak az ő akaratukon múlna, már belesodorták volna az emberiséget az új világháború szerencsétlenségeinek és borzalmainak örvényébe. Elmúlt azonban az az idő, amikor az imperialisták a maguk kénye-kedve szerint határozták meg: legyen vagy ne legyen háború. Az utóbbi években az imperialisták nem egyszer taszították az emberiséget helyi háborúk kirobbantásával világkatasztrófa szélére. A Szovjetunió, a többi szocialista állam, az összes békeszerető erők határozott állásfoglalása véget vetett az angol—francia—izraeli intervenciónak Egyiptomban, elhárította az imperialisták katonai behatolását Szíriába, Irakba és egyes más országokba. Bátran folytatja harcát függetlenségéért és szabadságáért a hős algériai nép. Mind határozottabb ellenállást tanúsít az imperialisták bűnös tevékenységével szemben Kongó és Laosz népe. A tapasztalatok igazolják, hogy hatékonyan lehet küzdeni az imperialisták által kezdett helyi háborúk ellen, és eredményesen fel lehet számolni az ilyen háborúk tűzfészkeit.

Elérkezett az az idő, amikor meg lehet hiúsítani az imperialista agresszorok azon kísérletét, hogy világháborút robbantsanak ki. A szocialista világtábor, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalom, a háború ellen fellépő valamennyi ország és az összes békeszerető erők közös erőfeszítéseivel el lehet hárítani a világháborút.

A nemzetközi viszonyok fejlődését napjainkban a két társadalmi rendszer harca határozza meg, a szocializmus, a béke és a demokrácia erőinek az imperializmus, a reakció és az agresszió erői ellen folytatott harca, amelyben a szocializmus, a béke és a demokrácia erőinek fölénye mindinkább nyilvánvalóvá válik.

A történelem folyamán első ízben harcolnak a háború ellen nagy szervezett erők: a hatalmas Szovjetunió, amely kivívta a világelsőséget a tudomány és technika döntő ágaiban; az egész szocialista tábor, amely a béke szolgálatába állította óriási anyagi és politikai hatalmát; az ázsiai, az afrikai, a latin-amerikai békeszerető államok növekvő száma, amelyeknek létérdekük a béke megőrzése; a nemzetközi munkásosztály és szervezetei, mindenekelőtt a kommunista pártok; a gyarmatok és a függő országok népeinek nemzeti felszabadító mozgalma; a békeharcosok világmozgalma; a semleges országok, amelyek nem értenek egyet a háború kirobbantásának imperialista irányvonalával, és a békés egymás mellett élés híveiként lépnek fel. A békés egymás mellett élés politikáját támogatja a fejlett tőkésországok burzsoáziájának bizonyos része is, amely józanul értékeli az erőviszonyokat és a korszerű háború súlyos következményeit. A világbéke megőrzéséért arra van szük-

Digitized by Google

ség, hogy az amerikai imperializmus által ösztönzött imperialista agresszió és háború politikája ellen küzdő harcosok a legátfogóbb egységfrontban tömörüljenek. Az összes békeszerető erők egyesült erőfeszítéseivel megőrizhető a béke, és elhárítható az új háború.

Az összes demokratikus és békeszerető erőknek jelenleg nincs fontosabb feladatuk, mint az emberiség megvédése a termonukleáris világkatasztrófától. A korszerű haditechnika eddig nem tapasztalt mértékű romboló jellege parancsolóan megköveteli, hogy az összes háborúellenes, békeszerető erők fő akciói a háború elhárítására összpontosuljanak. A háború elleni küzdelmet nem szabad a háború kitöréséig halogatni, mert akkor a világ sok területe és azok lakossága számára már túl késő lenne a küzdelem. *Az új világháború veszélye elleni harcot most kell kibontakoztatni, nem várva addig, amikor már hullanak az atom- és hidrogénbombák. Ezt a harcot most kell megvívni, napról napra fokozva az erőfeszítéseket. A fő feladat az, hogy idejében megfékezzük az agresszorokat, elhárítsuk a háborút, elejét vegyük kitörésének.*

Ma harcolni a békéért — ez azt jelenti, hogy továbbra is legyünk maximálisan éberek, fáradhatatlanul leplezzük le az imperializmus politikáját, figyeljük éberen a háborús uszítók cselszövéseit és mesterkedéseit, szítsuk fel a népek szent haragját azok ellen, akik háborúra törekszenek, fokozzuk az összes békeszerető erők szervezettségét, erősítsük szakadatlanul a tömegeknek a béke megvédésére irányuló tevékenységét, szilárdítsuk az együttműködést az összes államokkal, amelyek nem érdekeltek az új háborúkban. Azokban az országokban, amelyekben az imperialisták katonai támaszpontokat létesítettek, fokozni kell a harcot e támaszpontok felszámolásáért, ami fontos feltétele a nemzeti függetlenség megszilárdításának, a szuverenitás megvédésének és a háború elhárításának. A népeknek országuk militarizálása elleni harcát össze kell kapcsolni az Egyesült Államok imperialistáival kapcsolatban álló tőkés monopóliumok elleni harccal. Manapság fontosabb, mint valaha, hogy minden országban harcoljanak azért, hogy városon és falun, vállalatoknál és hivatalokban állandóan fokozódjék és terjedjen a békemozgalom. A béke híveinek mozgalma korunk legátfogóbb mozgalma, amely különféle társadalmi osztályokhoz tartozó, a legkülönbözőbb politikai és vallási meggyőződést valló embereket egyesít soraiban, akiket összefűz az a nemes törekvés, hogy megakadályozzák az újabb háborúkat és biztosítsák a tartós békét.

A szocialista világrendszer további megszilárdításának döntő szerepe lesz a tartós béke megőrzésében. Mindaddig, amíg nem valósítják meg a leszerelést, a szocialista országoknak kellő színvonalon kell tartaniuk védelmi erejüket.

Digitized by Google

A kommunisták véleménye szerint a béke biztosításáért mindenekelőtt a következő feladatokat kell megoldani: meg kell szüntetni a fegyverkezési hajszát, be kell tiltani az atomfegyvert, annak kipróbálását és gyártását, fel kell számolni a külföldi katonai támaszpontokat és ki kell vonni az idegen hadseregeket más országok területéről, fel kell oszlatni a katonai tömböket, meg kell kötni a békeszerződést Németországgal, demilitarizált szabad várossá kell nyilvánítani Nyugat-Berlint, véget kell vetni a nyugatnémet revansisták agresszív törekvéseinek és meg kell akadályozni a japán militarizmus újjászületését.

A történelem az új világháború elhárításáért elsősorban a nemzetközi munkásosztályra hárít nagy felelősséget. Az imperialisták összeesküvéseket szőnek, és szövetkeznek, hogy nukleáris háborút robbantsanak ki. A nemzetközi munkásosztálynak szorosabbra kell zárnia sorait, hogy megmentse az emberiséget az új világháború katasztrófájától. *Nem szabad, hogy politikai, vallási vagy egyéb kérdésekben fennálló bármiféle különbségek akadályozzák a munkásosztály összes erőinek tömörülését a háborús veszéllyel szemben. Ütött az órája annak, hogy szembeállítsuk a háború erőivel a nemzetközi proletariátus összes osztagainak és szervezeteinek hatalmas akaratát és egységes akcióit, egyesítsük összes erőit a háború elhárítására és a béke megőrzésére!*

A kommunista pártok a békeharcot elsőrendű feladatuknak tekintik. Felhívják a munkásosztályt, a szakszervezeteket, a szövetkezeti, a női, az ifjúsági szövetségeket és szervezeteket, az összes dolgozókat, hogy politikai és vallási meggyőződésüktől függetlenül tömegharc útján határozottan utasítsák vissza az imperialisták minden agresszív akcióját.

Ha pedig az eszeveszett imperialisták mégis kirobbantanák a háborút, a népek elsöprik és eltemetik a kapitalizmust.

A szocialista országok külpolitikájának megingathatatlan alapja a szocialista és kapitalista országok közötti békés egymás mellett élés és gazdasági verseny lenini elve. Békés viszonyok között a szocialista rendszer mindjobban megmutatja előnyeit a kapitalista rendszerrel szemben a gazdaság, a kultúra, a tudomány és a technika minden területén. A közeljövő újabb sikereket hoz a béke és a szocializmus erőinek. A Szovjetunió a világ első ipari hatalmává válik. Hatalmas ipari országgá válik Kína. A szocialista rendszer állítja majd elő a világ ipari termelésének több mint a felét. Még jobban kiterjed a béke övezete. A munkásmozgalom a kapitalista országokban és a nemzeti felszabadító mozgalom a gyarmatokon és a függő országokban újabb győzelmeket arat. Befejeződik a gyarmati rendszer összeomlása. Teljessé válik a szocializmus és a béke erőinek fölénye. *Ilyen körülmények között még*

Digitized by Google

a szocializmus teljes világméretű győzelme előtt, amikor a kapitalizmus a világ egy részén még fennmarad, létrejön annak reális lehetősége, hogy a világháborút kiküszöböljük a társadalom életéből. A szocializmus világméretű győzelme végérvényesen kiküszöböli mindennemű háború kirobbantásának társadalmi és nemzeti okait.

Az egész világ kommunistái egyöntetűen és következetesen védelmezik a békés egymás mellett élést, elszántan harcolnak a háború elhárításáért. A kommunistáknak fáradhatatlanul munkálkodniuk kell a tömegek között, nehogy azok lebecsüljék a világháború elhárításának lehetőségét, a békés egymás mellett élés lehetőségét, s egyszersmind ne becsüljék le a háború veszélyét sem.

Amikor a világ két rendszerre oszlik, a nemzetközi kapcsolatok egyetlen helyes és ésszerű elve a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének elve, amelyet Lenin fogalmazott meg és amely továbbfejlődött az 1957. évi Moszkvai Nyilatkozatban és Békekiáltványban, az SZKP XX. és XXI. kongresszusának határozataiban, valamint más kommunista és munkáspártok dokumentumaiban.

A békés egymás mellett élés öt elve, amelyet a Kínai Népköztársaság és az Indiai Köztársaság közösen fogalmazott meg, valamint a bandungi konferencia által elfogadott tételek megfelelnek a béke és a békeszerető népek érdekeinek.

A különböző rendszerű államok békés egymás mellett élése, vagy pusztító háború — ma csak így vetődik fel a kérdés. Más kivezető út nincs. A kommunisták határozottan visszautasítják a hidegháború, a „háború peremén" való táncolás amerikai doktrináját, mint olyan politikát, amely termonukleáris katasztrófába torkollik. A békés egymás mellett élés elvét védelmezve, a kommunisták arra törekszenek, hogy szüntessék meg teljesen a hidegháborút, oszlassák fel a katonai tömböket, számolják fel a katonai támaszpontokat, hajtsák végre az általános és teljes leszerelést nemzetközi ellenőrzés mellett, tárgyalások útján oldják meg a vitás nemzetközi kérdéseket, tartsák tiszteletben az államok egyenjogúságát, területi épségét, függetlenségét és szuverenitását, biztosítsák az egymás belügyeibe való be nem avatkozást, széles körben fejlesszék a népek közötti kereskedelmi, kulturális és tudományos kapcsolatokat.

A békés egymás mellett élés politikája megfelel valamennyi nép létérdekeinek, mindazoknak, akik nem akarnak újabb véres háborúkat, és tartós békére törekszenek. Ez a politika elősegíti a szocializmus pozícióinak megerősödését, a szocialista országok tekintélyének és nemzetközi befolyásának növekedését, növeli a kommunista pártok tekintélyét és befolyását a tőkésországokban.

Digitized by Google

A béke — a szocializmus hűséges szövetségese, mert az idő a szocializmusnak, a kapitalizmus ellen dolgozik.

A békés egymás mellett élés irányvonala — a tömegek mozgósításának, a béke ellenségei elleni *aktív cselekedetek* kibontakoztatásának irányvonala.

Az államok békés egymás mellett élése nem jelent lemondást az osztályharcról, amint azt a revizionisták állítják. A különböző társadalmi rendszerű államok egymás mellett élése — a szocializmus és kapitalizmus közötti osztályharc formája. A békés egymás mellett élés körülményei között kedvező lehetőségek alakulnak ki az osztályharc kibontakoztatására a kapitalista országokban, a népek nemzeti felszabadító mozgalmának kiterjesztésére a gyarmati és függő országokban. A forradalmi osztályharc és a nemzeti felszabadító harc sikerei ugyanakkor hozzájárulnak a békés egymás mellett élés megszilárdításához. A kommunisták kötelességüknek tartják, hogy erősítsék a néptömegekben a békés egymás mellett élés megszilárdításának lehetőségébe vetett hitet, erősítsék elszántságukat, hogy megakadályozzák a világháborút. Minden erejükkel azon lesznek, hogy a népek a békéért, a demokráciáért és nemzeti felszabadulásukért vívott aktív harcukkal elérjék az imperializmus pozícióinak mind nagyobb mértékű gyengítését és szűkítését.

A különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élése nem jelenti a szocialista és burzsoá ideológia megbékélését. Ellenkezőleg, feltételezi, hogy a munkásosztály, valamennyi kommunista párt fokozza harcát a szocialista eszmék diadaláért. Az államok közötti ideológiai és politikai vitákat azonban nem háborúval kell megoldani.

Az Értekezlet úgy véli, hogy az általános és teljes leszerelés Szovjetunió által javasolt programjának megvalósítása történelmi jelentőségű lenne az emberiség sorsa szempontjából. Elérni e program megvalósulását annyi, mint megszüntetni az országok közötti hadviselés lehetőségét. E program megvalósítása nem könnyű, az imperialisták makacs ellenállásába ütközik. Ezért e program valóra váltására aktív és határozott harcot kell folytatni az imperializmus agresszív erői ellen. Ezt a harcot állandóan növekvő lendülettel kell folytatni, állhatatosan törekedve reális eredmények elérésére: a nukleáris fegyverek kipróbálásának és gyártásának betiltására, a katonai tömböknek és az idegen területeken levő katonai támaszpontoknak a felszámolására, a fegyveres erők és a fegyverzet jelentős csökkentésére — ezzel egyengetve az általános leszerelés útját. A szocialista és más békeszerető államoknak, a nemzetközi munkásosztálynak, valamennyi ország nagy néptömegeinek aktív és határozott harcával el lehet szigetelni az agresszív köröket, meg lehet hiúsítani a fegyverkezési hajszát és az újabb

Digitized by Google

háború előkészítését, rá lehet kényszeríteni az imperialistákat, hogy beleegyezzenek az általános leszerelésbe.

A fegyverkezési hajsza nem alkalmas sem arra, hogy feltartóztassa a háborút, sem arra, hogy biztosítsa a lakosság magas foglalkoztatottságát és jólétét. A fegyverkezési hajsza háborúra vezet. A fegyverkezési hajsza csakis a monopoltőkések és a háborús spekulánsok maroknyi csoportjának érdeke. A tőkésországok népei állandóan követelik, hogy csökkentsék a katonai kiadásokat és az így felszabaduló összeget fordítsák a néptömegek életkörülményeinek megjavítására. Minden országban széleskörű tömegmozgalmat kell kibontakoztatni, hogy a leszerelés során felszabaduló eszközöket és erőforrásokat használják fel békés termelésre, lakásépítésre, az egészségügy, a népművelés, a szociális ellátás, a tudományos kutatások fejlesztésére. A leszerelés ma már a dolgozó tömegek harci követelése, megérett történelmi szükségszerűség. Aktív és határozott harccal rá kell kényszeríteni az imperialistákat a népek e követelésének teljesítésére!

A szocialista országok kommunista és munkáspártjai ezután is következetesen folytatják a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének irányvonalát, mindent elkövetnek, hogy megmentsék a népeket az új háború borzalmaitól és szerencsétlenségeitől. A legnagyobb éberséget tanúsítják az imperializmussal szemben, minden erejükkel szilárdítják az egész szocialista tábor hatalmát és védelmi képességét, megteszik az összes szükséges intézkedéseket a népek biztonságának biztosítására és a béke megőrzésére.

A kommunisták történelmi küldetésüket nemcsak abban látják, hogy világméretekben megszüntessék a kizsákmányolást és a nyomort, és örökre kizárják az emberi társadalom életéből bármilyen háború lehetőségét, hanem abban is, hogy már a mi korunkban megszabadítsák az emberiséget az új háború rémétől. A világ kommunista pártjai minden erejüket és energiájukat e nagy történelmi küldetés megvalósításának szentelik.

IV.

A világ roppant területein diadalmaskodtak a nemzeti felszabadító forradalmak. A háború utáni 15 esztendő alatt Ázsiában és Afrikában 38 szuverén állam jött létre. A kubai forradalom győzelme hatalmas erővel serkentette a latin-amerikai népeknek a teljes nemzeti felszabadulásért vívott harcát. Az emberiség életében új történelmi időszak köszöntött be: Ázsia, Afrika és Latin-Amerika felszabadult népei a nemzetközi politika aktív részvevőivé váltak.

Digitized by Google

A gyarmati rendszer teljes összeomlása elkerülhetetlen. A gyarmati rabság rendszerének a nemzeti felszabadító mozgalom előretörése következtében végbemenő összeomlása — történelmi jelentőségét tekintve a szocialista világrendszer megalakulása óta a legfontosabb jelenség.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom felrázta a Keletet, bevonta a gyarmati népeket a forradalmi világmozgalom általános áradatába. A Szovjetunió győzelme a második világháborúban, a népi demokratikus rendszer megteremtése több európai és ázsiai országban, a szocialista forradalom diadala Kínában, a szocialista világrendszer megalakulása óriási mértékben meggyorsította e folyamatot. A nemzetközi szocializmus erői döntő mértékben elősegítették a gyarmatok és a függő országok népeinek az imperializmus járma alól való felszabadulásukért folyó harcát. A szocialista rendszer a felszabadult népek független nemzeti fejlődésének megbízható védelmezője. A nemzetközi munkásmozgalom nagy támogatást nyújt a nemzeti felszabadító mozgalomnak.

Gyökeresen megváltozott Ázsia képe. Összeomlóban a gyarmati rendszer Afrikában. Az imperializmus elleni harc arcvonala létrejött Latin-Amerikában is. Ázsiában, Afrikában és a világ más részein az imperializmus ellen folytatott elkeseredett harcban az emberek százmilliói vívták ki függetlenségüket. A kommunisták mindig elismerték a nemzeti felszabadító háborúk haladó, forradalmi jelentőségét; a kommunisták a nemzeti függetlenségért folyó küzdelem legaktívabb harcosai. A szocialista világrendszer fennállása és az imperializmus pozícióinak gyengülése a függetlenség kivívásának új lehetőségeit nyitotta meg a leigázott népek előtt.

A gyarmati országok népei az illető ország konkrét viszonyainak figyelembevételével fegyveres harc vagy nem fegyveres harc útján vívják ki függetlenségüket. Szilárd győzelmük alapja: a hatalmas nemzeti felszabadító mozgalom. A gyarmattartó hatalmak nem adományozzák a szabadságot a gyarmatok népeinek, és önként nem hagyják el az általuk kizsákmányolt országokat.

A jelenkori gyarmatosítás fő támasza az Amerikai Egyesült Államok. Az imperialisták, élükön az Egyesült Államokkal, kétségbeesett erőfeszítéseket tesznek, hogy új módszerekkel és új formákban fenntartsák az egykori gyarmatok népeinek gyarmati kizsákmányolását. A monopóliumok továbbra is igyekeznek kezükben tartani a gazdasági ellenőrzés és a politikai befolyás kulcspozícióit Ázsia, Afrika és Latin-Amerika országaiban. Erőfeszítéseik arra irányulnak, hogy megőrizzék régi pozícióikat a felszabadult országok gazdaságában, és a gazdasági „segélynyújtás" leple alatt újabb pozíciókat szerezzenek, a felszabadult országokat bevonják katonai tömbjeikbe, katonai diktátori rendszereket erőszakoljanak rájuk, és katonai támaszpontokat létesítsenek ezekben az országokban. Az imperialisták arra törekszenek, hogy elsikkasz-

Digitized by Google

szák és aláássák a felszabadult országok nemzeti szuverenitását, kiforgassák a nemzetek önrendelkezésének értelmét, az úgynevezett „kölcsönös függőség" örve alatt rájuk kényszerítsék a gyarmati uralom új formáit, hatalomra juttassák bábjaikat ezekben az országokban, megvesztegessék a burzsoázia bizonyos részét, felhasználják a nemzeti viszálykodás mérgezett nyilát a még fiatal, még meg nem szilárdult államok erejének gyengítésére. E célra felhasználják az agresszív katonai tömböket és a kétoldalú agresszív katonai szövetségeket. Az imperialisták cinkosaiként a helyi kizsákmányoló osztályokhoz tartozó legreakciósabb körök lépnek fel.

Azokban az országokban, amelyek lerázták magukról a gyarmati igát, a nemzeti megújhodás létfontosságú feladatai csak akkor oldhatók meg sikeresen, ha elszánt harcot folytatnak az imperializmus és a feudalizmus maradványai ellen, s a nemzet valamennyi hazafias ereje nemzeti demokratikus egységfrontba tömörül. A politikai önállóság megszilárdítása, a parasztság érdekeit szolgáló agrárátalakítások végrehajtása, a feudalizmus maradványainak és csökevényeinek felszámolása, az imperialista uralom gazdasági gyökereinek kiirtása, a külföldi monopóliumok korlátozása és kiszorítása a gazdaságból, a nemzeti ipar megteremtése és fejlesztése, a lakosság életszínvonalának emelése, a társadalmi élet demokratizálása, a független, békeszerető külpolitika megvalósítása, a gazdasági és kulturális együttműködés fejlesztése a szocialista és más baráti országokkal — ezek az össznemzeti demokratikus feladatok alkotják azt a talajt, amelyen a felszabadult országokban egyesülhetnek és valóban egyesülnek is a nemzet haladó erői.

A munkásosztály, amely kimagasló szerepet játszott a nemzeti felszabadulásért folytatott harcban, fellép a nemzeti, imperialistaellenes, demokratikus forradalom feladatainak következetes végigviteléért, a reakciós erők ama kísérletei ellen, hogy lefékezzék a társadalmi haladást.

Ezen országok számára elsőrendű jelentőségű a parasztkérdés megoldása, amely közvetlenül érinti a lakosság óriási többségének érdekeit. Mélyreható agrárátalakítások nélkül nem lehet megoldani az élelmezési problémát, elsöpörni a középkor minden maradványát, amely akadályozza a termelőerők fejlődését a mezőgazdaságban és az iparban. Ezekben az országokban nagy jelentőségű a nemzetgazdaságban és különösen az iparban a külföldi monopóliumoktól független, az ország gazdaságának fokozatosan döntő tényezőjévé váló állami szektor megteremtése és továbbfejlesztése demokratikus alapokon.

A munkásosztály és a parasztság szövetsége a legfőbb erő a nemzeti függetlenség kivívásában és megvédésében, a mélyreható demokratikus átalakítások megvalósításában és a szociális haladás

Digitized by Google

biztosításában. Ez a szövetség hivatott arra, hogy a széles nemzeti arcvonal alapja legyen. Erejétől és szilárdságától nem kis mértékben függ az is, hogy a nemzeti burzsoázia milyen mértékben vesz részt a felszabadító harcban. Nagy szerepet tölthetnek be az összes nemzeti hazafias erők, a nemzet összes elemei, akik készek harcolni a nemzeti függetlenségért az imperializmus ellen.

A jelenlegi körülmények között a gyarmati és függő országoknak az imperialista körökkel kapcsolatban nem álló nemzeti burzsoáziája objektíve érdekelt az imperialistaellenes, antifeudális forradalom fő feladatainak megvalósításában, és ezért megőrzi azt a képességét, hogy részt vegyen az imperializmus és a feudalizmus elleni forradalmi harcban. Ebben az értelemben a nemzeti burzsoazia haladó jellegű. De nem állhatatos, és haladó jellege mellett hajlamos a megalkuvásra az imperializmussal és feudalizmussal. A nemzeti burzsoázia kettős jellege folytán a forradalomban való részvételének mértéke a különféle országokban különböző. Ez a konkrét körülményektől, az osztályerőviszonyok változásától, az imperializmus, a feudalizmus és a néptömegek közötti ellentétek élességétől, az imperializmus, a feudalizmus és a nemzeti burzsoázia közötti ellentétek mélységétől függ.

A népek a politikai függetlenség kivívása után választ keresnek az élet által felvetett társadalmi problémákra és a nemzeti függetlenség megszilárdításának kérdéseire. A különböző osztályok és pártok különböző megoldásokat ajánlanak. Hogy a fejlődés melyik útját kell választani — ez minden nép belső ügye. Minél jobban éleződnek a társadalmi ellentétek, annál inkább hajlamosnak bizonyul a nemzeti burzsoázia megalkudni a belső reakcióval és az imperializmussal. A néptömegek pedig meggyőződnek arról, hogy az évszázados elmaradottság felszámolásának és életkörülményeik megjavításának legjobb útja — a nem kapitalista fejlődés útja. Csak ezen az úton haladva szabadulhatnak meg a népek a kizsákmányolástól, a nyomortól és az éhségtől. E sarkalatos társadalmi kérdés megoldásában a legfontosabb szerep a munkásosztályra és a parasztság nagy tömegeire hárul.

A jelenlegi történelmi helyzetben sok országban kedvező nemzetközi és belső feltételek alakulnak ki a független nemzeti demokratikus állam megteremtésére, vagyis olyan állam megteremtésére, amely következetesen védelmezi politikai és gazdasági függetlenségét, harcol az imperializmus és katonai tömbjei ellen, a területén levő katonai támaszpontok ellen; amely küzd a gyarmatosítás új formái és az imperialista tőke behatolása ellen; amely elutasítja a diktátori és zsarnoki kormányzási módszereket; amelyben biztosítva vannak a nép széleskörű demokratikus szabadságjogai (a szólás-, a sajtó-, a gyülekezési szabadság, a tüntetés, a politikai pártok és társadalmi szervezetek alakításának joga), és megvan a

Digitized by Google

lehetőség a földreform végrehajtásának kiharcolására, valamint arra, hogy a nép kivívja egyéb követeléseinek teljesítését a demokratikus és a szociális átalakítások területén, és részt vegyen az állami politika meghatározásában. A nemzeti demokratikus államok megalakulása és megszilárdulása biztosítja számukra azt a lehetőséget, hogy gyorsan haladjanak a társadalmi fejlődés útján, aktív szerepet játsszanak abban a harcban, amelyet a népek a békéért, az imperialista tábor agresszív politikája ellen és a gyarmati elnyomás teljes felszámolásáért folytatnak.

A kommunista pártok aktívan harcolnak az imperialistaellenes, antifeudális, demokratikus forradalom következetes végigviteléért, a nemzeti demokratikus állam megteremtéséért, a néptömegek életszínvonalának érezhető megjavításáért. Támogatják a nemzeti kormányok azon akcióit, amelyek az elért vívmányok megszilárdítására irányulnak és aláássák az imperializmus pozícióit. Fellépnek az antidemokratikus, népellenes akciók ellen, a kormánykörök minden olyan intézkedése ellen, amely veszélyezteti a nemzeti függetlenséget. A kommunisták leleplezik a burzsoázia reakciós szárnyának azon kísérleteit, hogy a maga önző, korlátozott osztályérdekeit az egész nemzet érdekeiként tüntesse fel; leleplezik azokat a burzsoá politikusokat, akik a szocialista jelszavakat ugyanabból a célból demagóg módon felhasználják; a társadalmi élet tényleges demokratizálására törekednek: tömörítik az összes haladó erőket a zsarnoki rendszerek elleni harcra, illetve az ilyen rendszerek megteremtését célzó törekvések akadályozására.

A kommunisták céljai megfelelnek a nemzet legfőbb érdekeinek. A reakciós köröknek az a törekvése, hogy az „antikommunizmus" jelszavával felrobbantsák a nemzeti frontot, elszigeteljék a kommunistákat, akik a felszabadító mozgalom leghaladóbb részét alkotják, gyengíti a nemzeti mozgalom erőit, ellenkezik a népek nemzeti érdekeivel, előidézi az elért nemzeti vívmányok elvesztésének veszélyét.

A szocializmus országai őszinte és hűséges barátai azoknak a népeknek, amelyek harcolnak felszabadulásukért, vagy már felszabadultak az imperialista járom és elnyomás alól. Elvből elvetnek mindennemű beavatkozást fiatal nemzeti államok belügyeibe, s internacionalista kötelességüknek tartják, hogy segítsék e népeket a nemzeti függetlenség megerősítéséért vívott harcukban. Minden segítséget és támogatást megadnak ezeknek az országoknak a haladás útján való fejlődésükhöz, hazai iparuk megteremtéséhez, nemzeti gazdaságuk fejlesztéséhez és megszilárdításához, saját kádereik kiképzéséhez, együttműködnek velük a világbékéért, az imperialista agresszió ellen vívott harcban.

Az anyaországok öntudatos munkásai következetesen harcol-

Digitized by Google

tak az imperializmus által leigázott nemzetek önrendelkezéséért, annak tudatában, hogy „nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom". Ma, amikor ezek a népek a nemzeti függetlenség útjára lépnek, az iparilag fejlett kapitalista országok munkásainak és összes demokratikus erőinek internacionalista kötelességük, hogy minden segítséget megadjanak nekik az imperialisták ellen, nemzeti függetlenségükért és annak megszilárdításáért vívott harcukhoz, segítsék őket a gazdasági és kulturális megújhodás feladatainak sikeres megoldásában. Ha így cselekszenek, egyben országuk néptömegeinek érdekeit is védelmezik.

A világtörténelem az utóbbi évtizedekben a gyarmati rendszer minden formájának és megnyilvánulásának teljes és végleges felszámolását írja elő. Minden népet, amely még gyarmati rabságban sínylődik, messzemenő támogatásban kell részesíteni nemzeti függetlenségének kivívásában! Meg kell szüntetni a gyarmati elnyomás minden formáját. A gyarmati rendszer felszámolásának óriási jelentősége lesz a nemzetközi feszültség enyhítése és az általános béke megszilárdítása szempontjából is. Az Értekezlet együttérzéséről biztosítja Ázsia, Afrika, Latin-Amerika, Óceánia népeit, amelyek hősiesen harcolnak az imperializmus ellen. Az Értekezlet üdvözli a fiatal afrikai államok népeit, amelyek kivívták politikai függetlenségüket, ami fontos lépés teljes felszabadulásuk felé. Az Értekezlet forró rokonszenvéről és támogatásáról biztosítja a szabadságáért és nemzeti függetlenségéért harcoló hős algériai népet, követeli, hogy azonnal szüntessék be az Algéria ellen: agresszív háborút. Felháborodással ítéli el a faji üldözésnek és zsarnokságnak a Dél-Afrikai Unióban fennálló embertelen rendszerét, az „apartheid"-et, és felhívja a nemzetközi demokratikus közvéleményt: támogassa tevékenyen Dél-Afrika népeit a szabadságért és egyenjogúságért vívott harcukban. Az Értekezlet követeli, hogy senki se avatkozzék be Kuba, Kongó és a többi felszabadult ország népeinek szuverén jogaiba.

Valamennyi szocialista ország, a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom kötelességének tartja, hogy minden erkölcsi és anyagi támogatást megadjon azoknak a népeknek, amelyek harcolnak az imperialista és gyarmati járom alóli felszabadulásukért.

V.

A világon kialakult új erőviszonyok új lehetőségeket nyitnak a kommunista és munkáspártok előtt azoknak a történelmi jelentőségű feladatoknak megoldásához, amelyek a békeharcban, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért folyó harcban hárulnak rájuk.

Digitized by Google

A kommunista pártok a forradalom távlatait és feladatait országaik konkrét történelmi és társadalmi viszonyaival összhangban, a nemzetközi helyzet tekintetbevételével határozzák meg. Önfeláldozóan harcolnak azért, hogy már a jelenlegi körülmények között mindent megtegyenek a munkásosztály és a néptömegek érdekeinek megvédéséért, életkörülményeik megjavításáért, a nép demokratikus szabadságjogainak kiszélesítéséért, s nem halasztják mindezt a szocializmus győzelméig. A munkásosztály és forradalmi élcsapata, felismerve, hogy a tőke igájában sínylődő népek felszabadításáért folyó harc legfőbb terhe az ő vállaira nehezedik, mind erélyesebben támadja az elnyomók és kizsákmányolók uralmát minden egyes ország politikai, gazdasági és ideológiai életének minden területén. E harc közben végbemegy a tömegek előkészítése, és megteremtődnek a kapitalizmus megdöntéséért, a szocialista forradalom győzelméért vívandó döntő csaták feltételei.

A jelenlegi viszonyok között a fő csapás mind határozottabban a tőkés monopóliumok ellen irányul, amelyek elsősorban bűnösök a fegyverkezési hajszáért, egyszersmind a reakció és az agresszió támaszai, de irányul a monopolista államkapitalizmus egész rendszere ellen is, amely érdekeik őrzője.

Az amerikai imperializmus politikai, gazdasági és katonai uralma alatt álló egyes nem európai, fejlett tőkésországokban a munkásosztály és a néptömegek a fő csapást az amerikai imperializmus uralmára, valamint a monopoltőkére és a belső reakciónak a nemzeti érdekeket eláruló más erőire mérik. E harcban egységfrontba tömörülnek a nemzetnek mindazok a demokratikus, hazafias erői, amelyek az igazi nemzeti függetlenség és a demokrácia megvalósítására irányuló forradalom győzelméért harcolnak. Az igazi nemzeti függetlenség és a demokrácia kivívása megteremti a feltételeket ahhoz, hogy át lehessen térni a szocialista forradalom feladatainak megoldására.

A nagy monopóliumok minden vonalon támadják a munkásosztály, a széles néptömegek érdekeit. Fokozódik a dolgozók kizsákmányolása, valamint a nagy paraszti tömegek koldusbotra jutásának folyamata; ugyanakkor mind nagyobb nehézségekkel küzd a városi kis- és középburzsoázia. A nagy monopóliumok nyomása mind súlyosabban nehezedik a nemzet minden rétegére. Ennek következtében, a burzsoá társadalom alapvető osztályellentétének, a munka és a tőke közötti ellentétnek kiéleződésével párhuzamosan, a jelenlegi szakaszban elmélyül az ellentét a monopolisták maroknyi csoportja és az összes néprétegek között.

A monopóliumok a néptömegek demokratikus jogainak megsemmisítésére, vagy a végsőkig való megnyírbálására törekszenek. Egyes országokban továbbra is nyílt fasiszta terror dühöng. Több országban új formákban erősödik a fasizálódás folyamata:

Digitized by Google

a diktatórikus kormányzati módszereket a demokratikus tartalomtól megfosztott és a puszta formalitás színvonalára züllesztett parlamentarizmus fikciójával párosítják. Sok demokratikus szervezetet törvényen kívül helyeznek és illegalitásba kényszerítenek, ezerszám börtönzik be azokat, akik a munkásosztályért, a békéért harcolnak.

Az Értekezlet a világ valamennyi kommunistája nevében proletárszolidaritást vállal az Amerikai Egyesült Államok, Spanyolország, Portugália, Japán, Nyugat-Németország, Görögország, Irán, Pakisztán, az Egyesült Arab Köztársaság, Jordánia, Irak, Argentína, Paraguay, a Dominikai Köztársaság, Mexikó, a Dél-Afrikai Unió, Szudán és más országok munkásosztályának börtöncellákban sínylődő dicső fiaival, leányaival és ez országok bebörtönzött demokratáival. Az Értekezlet átfogó nemzetközi mozgalmat hirdet a békeharcosok, a nemzeti függetlenség és a demokrácia harcosainak szabadonbocsátásáért.

A munkásosztálynak, a parasztságnak, az értelmiségnek, a városi kis- és középburzsoáziának létérdeke fűződik a monopóliumok uralmának megszüntetéséhez. Létrejönnek a felsorolt összes erők tömörítésének kedvező feltételei.

A kommunistáknak az a véleményük, hogy az ilyen tömörítés teljes mértékben megvalósítható abban a harcban, amelynek célja a béke, a nemzeti függetlenség, a demokrácia megvédelmezése és fejlesztése, a legfontosabb gazdasági ágak államosítása és igazgatásának demokratizálása, az egész gazdasági élet békés célokra, a lakosság szükségleteinek kielégítésére való felhasználása, mélyreható földreform végrehajtása, a dolgozók életkörülményeinek megjavítása, a parasztság érdekeinek, a városi kis- és középburzsoázia érdekeinek megvédése a monopóliumok önkényével szemben.

Ilyen intézkedések megtétele fontos lépés lenne a társadalmi haladás útján, megfelelne a nemzet többsége érdekeinek. Az említett intézkedések demokratikus jellegűek, nem szüntetik meg embernek ember által való kizsákmányolását, végrehajtásuk mégis korlátozná a monopóliumok hatalmát, növelné a munkásosztály tekintélyét és politikai súlyát az ország életében, elősegítené a legreakciósabb erők elszigetelését és megkönnyítené az összes haladó erők összefogását. Ha a lakosság széles rétegei harcolnak a demokratikus átalakításért, ez a harc meggyőzi őket arról, hogy akcióegységre kell lépniük a munkásosztállyal, előmozdítja politikai aktivitásuk fokozódását. A munkásosztálynak és kommunista élcsapatának igen fontos kötelessége, hogy vezesse és sikerre vigye azt a gazdasági és politikai harcot, amelyet a tömegek a demokratikus átalakulásokért, a monopóliumok uralmának megdöntéséért folytatnak.

Digitized by Google

A kommunisták síkraszállnak a gazdasági és társadalmi élet, az összes közigazgatási, politikai, kulturális szervezetek és intézmények általános demokratizálásáért.

A kommunisták a demokráciáért folytatott harcot a szocializmusért folyó harc alkotó részének tekintik. E harc folyamán a kommunisták állandóan erősítik tömegkapcsolatalkat, emelik a tömegek politikai tudatosságának színvonalát, rávezetik a tömegeket a szocialista forradalom feladatainak és e forradalom végrehajtása szükségességének felismerésére. Döntően ebben különbözznek a marxista—leninista pártok a reformistáktól, akik végső célnak ismerik el a kapitalista rendszer keretében végrehajtandó reformokat és tagadják a szocialista forradalom szükségességét. A marxisták—leninisták szilárd meggyőződése: a tőkésországok népei mindennapos harcaik közben eljutnak ahhoz a felismeréshez, hogy számukra egyedül a szocializmus az igazi kivezető út.

Most, amikor a lakosság mind újabb rétegei kapcsolódnak be az osztályharcba, páratlan jelentőségű a kommunisták munkájának fokozása a szakszervezetekben, a szövetkezetekben, a parasztság, az ifjúság, a nők között, a sportszervezetekben, a szervezetlen lakosság között. Most újabb lehetőségek nyíltak arra, hogy az ifjú nemzedéket bevonják a békéért és a demokráciáért, a kommunizmus nagy eszményeiért folyó harcba. Legyen minden kommunista párt legfontosabb feladata Lenin nagy útmutatásának végrehajtása — mélyebben behatolni a tömegekbe, mindenütt dolgozni, ahol tömegek vannak, erősíteni a tömegkapcsolatot a tömegek vezetése céljából.

Abból a szempontból, hogy növekedjék a munkásosztály súlya a politikai életben és eredményesen megvédhesse saját érdekeit, elsőrendű jelentőségű a szakszervezeti mozgalom egységének helyreállítása nemzetközi méretekben, valamint azokban az országokban, ahol ez az egység megbomlott. A különböző szakszervezetekhez tartozó dolgozóknak közösek az érdekeik. Valahányszor az utóbbi évek nagy osztályösszecsapásaiban együttműködtek a különböző szakszervezeti központok, rendszerint éppen egységük révén, kivívták a dolgozók követeléseinek kielégítését. A kommunista pártok úgy vélik, hogy megvannak a szakszervezeti egység helyreállításának reális feltételei, és állhatatosan törekszenek e feladat megvalósítására. Azokban az országokban, ahol gyakorlatilag nincs szakszervezeti demokrácia, a szakszervezeti egységért folyó harc állandó munkát tesz szükségessé a szakszervezeti mozgalom függetlensége érdekében, valamint azért, hogy mindennemű politikai vagy egyéb megkülönböztetés nélkül elismerjék és tiszteletben tartsák minden dolgozó szakszervezeti jogait.

A béke és a társadalmi haladás érdekei megkövetelik az összes többi demokratikus tömegszervezet nemzeti és nemzetközi

Digitized by Google

egységének helyreállítását. A tömegszervezetek egysége a béke megőrzéséért, a nemzeti függetlenségért, a demokratikus jogok fenntartásáért és kibővítéséért, a dolgozók életkörülményeinek megjavításáért és szociális jogainak kiszélesítéséért folyó harcban kialakuló akcióegység alapján valósítható meg.

Abban a harcban, amelyet a tőkésországok néptömegei saját feladataik megvalósításáért folytatnak, döntő szerepet tölt be a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége, amely a társadalmi forradalom fő mozgató ereje.

A munkásosztály céljainak eléréséhez vezető úton a fő akadály továbbra is sorainak megosztottsága. Ennek fenntartásában nemzetközi és nemzeti méretekben érdekeltek az uralkodó osztályok, a jobboldali szociáldemokrata vezérek és a reakciós szakszervezeti vezetők. A kommunisták erélyesen harcolnak e megosztottság megszüntetéséért.

A különböző országok imperialistái és reakciós körei a munkásosztály egységének aláaknázására és megbontására, az elnyomás eszközein kívül, a félrevezetés és a megvesztegetés eszközeit is felhasználják. Az utóbbi évek eseményei ismételten igazolták, hogy ez a megosztottság aláássa a munkásosztály pozícióit és csupán az imperialista reakciónak előnyös.

Néhány jobboldali szociáldemokrata vezér nyíltan átállt az imperializmushoz, a tőkés rendszert védelmezi, megbontja a munkásosztály egységét. A kommunizmussal szemben táplált ellenséges érzületből és a szocializmus világszerte növekvő befolyásától való rettegésből, kapitulálnak a reakciós, konzervatív erők előtt. A jobboldali vezetőség több országban elérte, hogy a szociáldemokrata pártok olyan programokat fogadtak el, amelyekben a vezetőség nyíltan szakított a marxizmussal, az osztályharccal, a hagyományos szocialista jelszavakkal. Ezzel újabb szolgálatot tett a burzsoáziának. A szociáldemokrata pártokban növekvő ellenállás tapasztalható a jobboldali vezérek e politikájával szemben, s ez az ellenállás már a tisztségviselők egy részére is kiterjed. Gyarapodnak azok az erők, amelyek állást foglalnak amellett, hogy a munkásosztály és a többi dolgozók tevékenyen harcoljanak a békéért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért. A szociáldemokrata pártokban a túlnyomó többség — különösen a munkások — a béke és a társadalmi haladás híve.

A kommunisták folytatják a szociáldemokrácia ideológiai pozícióinak és jobboldali, opportunista gyakorlatának bírálatát, folytatják azt a tevékenységet, amely arra serkenti a szociáldemokrata tömegeket, hogy áttérjenek a kapitalizmus ellen, a szocializmus győzelméért folytatott következetes osztályharc álláspontjára. A kommunisták szilárd meggyőződése, hogy a közöttük és a szociáldemokraták között fennálló eszmei ellentéteknek nem szabad aka-

Digitized by Google

dályozniuk a munkásmozgalom megérlelődött problémáival foglalkozó véleménycserét és a közös harcot, különösen a háborús veszély ellen.

A kommunisták osztálytestvéreiket látják a szociáldemokrata dolgozókban. Gyakran együtt dolgoznak velük a szakszervezetekben és más szervezetekben, vállvetve harcolnak a munkásosztály és az egész nép érdekeiért.

A munkásmozgalom alapvető érdekei állhatatosan követelik, hogy a kommunista és a szociáldemokrata pártok a nemzeti és a nemzetközi méretű akcióegység útján haladjanak az atomfegyverek gyártásának, kipróbálásának és alkalmazásának azonnali betiltásáért, az atomfegyvermentes övezetek létrehozásáért, az általános és teljes leszerelés nemzetközi ellenőrzés melletti megvalósításáért, az idegen területeken levő katonai támaszpontok megszüntetéséért, az idegen csapatok kivonásáért, a gyarmati és függő országok népei nemzeti felszabadító mozgalmának segítéséért, a nemzeti szuverenitás biztosításáért, a demokrácia megszilárdításáért és a fasiszta veszély visszaveréséért, a dolgozók életszínvonalának emeléséért, a rövidebb munkahét bércsökkentés nélküli bevezetéséért stb. A szociáldemokraták milliói és egyes szociáldemokrata pártok különböző formában már állást foglaltak e feladatok megoldása mellett. Bátran állíthatjuk, hogy *sok kapitalista ország munkásosztálya súlyos csapást mérhetne a tőkésországok uralkodó köreinek politikájára, és a háborús előkészületek beszüntetésére kényszeríthetné őket, visszaverhetné a monopoltőke támadását, biztosíthatná saját életkörülményeivel kapcsolatos demokratikus követeléseinek teljesítését, ha megszüntetné sorainak megosztottságát, ha megvalósítaná minden csapatának akcióegységét.*

A kommunista pártok mind a dolgozók életkörülményeinek megjavításáért, demokratikus jogaik kibővítéséért és megőrzéséért, a nemzeti függetlenség kivívásáért és megvédéséért, a népek közötti békéért vívott harcban, mind a hatalom megszerzéséért és a szocializmus felépítéséért folytatott küzdelemben együttműködésre törekszenek a szocialista pártokkal. A kommunisták a marxizmus—leninizmus átfogó, tudományosan megalapozott és a gyakorlatban igazolt nagy tanításával, valamint a szocialista építés gazdag nemzetközi tapasztalataival rendelkeznek. Készek vitázni a szociáldemokratákkal, mert biztosak abban, hogy ez a legjobb út a nézetek, az eszmék és a tapasztalatok összevetésére, a meggyökeresedett előítéletek kiküszöbölésére, a dolgozók megosztottságának megszüntetésére, és az együttműködés megvalósítására.

Az imperialista reakció igyekszik bizalmatlanságot kelteni a kommunista mozgalommal és ideológiával szemben, olyasféle állításokkal ijesztgeti a tömegeket, hogy a kommunistáknak szükségük van az államok közötti háborúkra a tőkés rend megdöntéséhez és a szocialista rend megteremtéséhez. A kommunista pártok

Digitized by Google

a leghatározottabban elutasítják ezt a rágalmat. Az a tény, hogy az imperialisták által kirobbantott mindkét világháború szocialista forradalmakkal fejeződött be, egyáltalán nem jelenti azt, hogy a társadalmi forradalomhoz szükségszerűen világháborún keresztül vezet az út, különösen korunkban, amikor létezik a hatalmas szocialista világrendszer. A marxisták—leninisták sohasem voltak azon a véleményen, hogy a társadalmi forradalomhoz államok közötti háborúkon át vezet az út.

Minden ország népének elidegeníthetetlen joga, hogy az egyik vagy a másik társadalmi rendszer mellett döntsön. A szocialista forradalmat nem lehet importálni, nem kényszeríthető ki kívülről. A szocialista forradalom minden ország belső fejlődésének, a benne meglevő társadalmi ellentétek végső kiéleződésének eredménye. *A kommunista pártok a marxista—leninista tanítás alapján mindig ellenezték a forradalom exportját. Egyszersmind erélyesen harcolnak az ellenforradalom imperialista exportja ellen. Internacionalista kötelességüknek tartják, hogy felhívják a világ népeit: tömörítsék, mozgósítsák összes belső erőiket, tevékenyen lépjenek fel és a szocialista világrendszer erejére támaszkodva hárítsák el, vagy határozottan verjék vissza az imperialisták beavatkozását bármely ország forradalomra kelt népének ügyeibe.*

A marxista—leninista pártok vezetik a munkásosztály, a dolgozó tömegek harcát a szocialista forradalom megvalósításáért és a proletárdiktatúra ilyen vagy olyan formában való megteremtéséért. A szocialista forradalom fejlődésének formái és útjai az egyes országok konkrét osztályerőviszonyaitól, a munkásosztály és élcsapata szervezettségétől és érettségétől, az uralkodó osztályok ellenállásának fokától fognak függeni. A proletariátus diktatúrája, létrejöttének formáitól függetlenül, mindig a demokrácia kiszélesítését, a formális burzsoá demokráciáról az igazi demokráciára, a dolgozók demokráciájára való áttérést jelenti.

A kommunista pártok megerősítik az 1957. évi Nyilatkozatban foglalt tételeket, amelyek a különböző országoknak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenetére vonatkoznak.

A munkásosztály és élcsapata, a marxista—leninista párt arra törekszik — állapítja meg a Nyilatkozat —, hogy békés módon valósítsa meg a szocialista forradalmat. E lehetőség valóra váltása megfelelne a munkásosztály és az egész nép érdekeinek, az illető ország nemzeti érdekeinek.

A jelenlegi körülmények között a munkásosztálynak több tőkésországban megvan az a lehetősége, hogy élcsapata vezetésével, munkásfront, népfront, vagy a különböző pártok és társadalmi szervezetek megegyezése és politikai együttműködése más lehetséges formái alapján egyesítse a nép többségét, polgárháború nélkül megszerezze az államhatalmat és biztosítsa az alapvető ter-

Digitized by Google

nelési eszközök átkerülését a nép kezébe. Ha a munkásosztály a nép többségére támaszkodik és határozottan lesújt az opportunista elemekre, akik nem képesek szakítani a tőkésekkel és a földesurakkal való lepaktálás politikájával, megvan a lehetősége arra, hogy vereséget mérjen a reakciós, népellenes erőkre, szilárd többségre tegyen szert a parlamentben, s a parlamentet a burzsoázia osztályérdekeit szolgáló eszközből a dolgozó népet szolgáló eszközzé tegye, átfogó arányú parlamenten kívüli tömegharcot indítson, megtörje a reakciós erők ellenállását és megteremtse a szocialista forradalom békés megvalósításához szükséges feltételeket. Mindez csak akkor lesz lehetséges, ha átfogóan és szakadatlanul fejlődik a munkások, a paraszti tömegek és a városi középrétegek osztályharca a monopolista nagytőke ellen, a reakció ellen, a mélyreható társadalmi reformokért, a békéért és a szocializmusért.

Olyan körülmények között, amikor a kizsákmányoló osztályok a néppel szemben erőszakhoz folyamodnak, tekintetbe kell venni a másik lehetőséget — a szocializmusra való nem békés átmenet lehetőségét. A leninizmus azt tanítja és a történelmi tapasztalatok igazolják, hogy az uralkodó osztályok nem engedik át önként a hatalmat. Ilyen feltételek között az osztályharc formája és hevességének foka nem annyira a proletariátustól, hanem attól fog függeni, hogy milyen erejű ellenállást fejtenek ki a reakciós körök a nép túlnyomó többségének akaratával szemben, hogy alkalmaznak-e ezek a körök erőszakot a szocializmusért folyó harc egyik vagy másik szakaszában.

Az egyes országokban a szocializmusba való átmenet egyik vagy másik módjának tényleges lehetőségét a konkrét történelmi feltételek határozzák meg.

A mi korunkban, amikor a kommunizmus nemcsak a leghaladóbb tanítás, hanem ténylegesen létező társadalmi rendszer is, amely bebizonyította fölényét a kapitalizmussal szemben, különösen kedvező feltételek alakulnak ki a kommunista pártok befolyásának kiterjesztésére, a kommunistaellenesség erélyes leleplezésére — a tőkésosztály a kommunistaellenesség zászlaja alatt harcol a proletariátus ellen —, a dolgozók legszélesebb rétegeinek a kommunista eszmék számára való megnyerésére.

A kommunistaellenesség még a munkásmozgalom hajnalán született, mint a tőkésosztály legfőbb eszmei fegyvere a proletariátussal és a marxista ideológiával folytatott harcban. Amint élesződik az osztályharc, különösen a szocialista világrendszer kialakulása folytán, a kommunistaellenesség még dühödtebb és még raffináltabb lesz. A kommunistaellenesség, amely a burzsoá ideológia mélyreható eszmei válságát és rendkívüli fokú hanyatlását tükrözi, aljasul kiforgatja a marxista tanítást, durván megrágalmazza a szocialista társadalmi rendszert, meghamisítja a kommu-

Digitized by Google

nisták politikáját és céljait, hajszát indít a demokratikus, békeszerető erők és szervezetek ellen.

A dolgozók érdekeinek eredményes megvédése, a béke fenntartása, a munkásosztály szocialista eszményeinek megvalósítása határozott harcot követel e mérgezett fegyver, a kommunistaellenesség ellen, amelyet a burzsoázia arra használ, hogy távol tartsa a tömegeket a szocializmustól. Erőteljesebben kell magyarázni a tömegeknek a szocializmus eszméit, forradalmi szellemben kell nevelni a dolgozókat, fokozni kell forradalmi osztályöntudatukat és a szocialista világrendszer országainak tapasztalata alapján kell megvilágítani a dolgozók előtt a szocialista társadalom felsőbbrendűségét, konkrétan megmutatni, milyen tényleges előnyöket hoz a szocializmus a munkásoknak, a parasztoknak és a lakosság más rétegeinek minden egyes országban.

A kommunizmus megszabadítja az embereket a háborús rettegéstől, biztosítja a tartós békét, megszabadítja az embereket az imperialista elnyomástól és kizsákmányolástól, a munkanélküliségtől és a nyomortól, általános megélhetést és magas anyagi életszínvonalat biztosít, megszünteti a gazdasági válságoktól való rettegést, biztosítja a termelőerők rohamos fejlődését az egész társadalom javára, megszünteti a pénzeszsáknak az egyénre gyakorolt nyomását, biztosítja az ember sokoldalú szellemi fejlődését, tehetségének virágzását, a társadalom korlátlan tudományos és kulturális haladását. Az új társadalmi rendszer győzelme, a kizsákmányolók maroknyi csoportját kivéve, előnyös a lakosság minden rétegének, és ezt a tőkésországokban tudatosítani kell az emberek millióiban.

VI.

A kommunista világmozgalom korunk legbefolyásosabb politikai ereje, a társadalmi haladás legfontosabb tényezője lett. A kommunista mozgalom, a munkásosztály és minden dolgozó érdekeiért, a békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért az imperialista reakcióval vívott kemény harcban tántoríthatatlanul halad előre, tömörül és edződik.

Ma a világ 87 országában működnek kommunista pártok. E pártok több mint 36 millió embert egyesítenek soraikban. Ez a marxizmus—leninizmus nagyszerű győzelme, a munkásosztály óriási vívmánya. Folytatódik az egy nézetet valló marxisták összefogása azokban az országokban, amelyek levetették a gyarmati igát és az önálló fejlődés útjára léptek. A kommunista pártok internacionalista kötelességüknek tartják saját országaik munkásosztálya barátságának és szolidaritásának erősítését a felszabadult

Digitized by Google

országok munkásmozgalmával az imperializmus elleni közös harcban.

A kommunista pártok sorainak növekedése és e pártok szervezeti megerősödése, a kommunista pártok győzelmének biztosítása egész sor országban az elhajlások elleni harcban, a személyi kultusz káros következményeinek leküzdése, a nemzetközi kommunista mozgalom befolyásának erősödése új távlatokat nyit a kommunista pártokra háruló feladatok sikeres megoldásához.

A marxista—leninista pártok munkásságuk elengedhetetlen törvényének tartják a pártélet lenini normáinak következetes betartását a demokratikus centralizmus elve alapján, elengedhetetlenül szükségesnek tartják, hogy úgy őrizzék a part egységét, mint szemük fényét, hogy szigorúan betartsák a pártdemokrácia és a kollektív vezetés elvét, egyben a leninizmus szervezeti elveinek megfelelően, nagy jelentőséget tulajdonítsanak a vezető pártszervek szerepének a párt életében — hogy szakadatlanul gondoskodjanak a párttagokhoz és a dolgozók széles tömegeihez fűződő kapcsolataik erősítéséről, ne tűrjék a személyi kultuszt, amely béklyóba veri az alkotó gondolkodást és a kommunisták kezdeményező készségének fejlődését, minden eszközzel fejlesszék a kommunisták aktivitását, fejlesszék saját soraikon belül a bírálatot és az önbírálatot.

A kommunista pártok saját soraikon belül eszmeileg szétzúzták a revizionistákat, akik megpróbálták letéríteni a kommunista pártokat a marxista—leninista útról. A revizionizmus, a jobboldali opportunizmus elleni harcban eszmeileg és szervezetileg minden egyes kommunista párt és az egész nemzetközi kommunista mozgalom tovább erősödött.

A kommunista pártok egyöntetűen elítélték a nemzetközi opportunizmus jugoszláv válfaját, amely a mai revizionisták „elméleteinek" tömény kifejezője. A JKSZ vezetői, akik elárulták és elavultnak nyilvánították a marxizmus—leninizmust, az 1957-es Nyilatkozattal szembeállították saját antileninista, revizionista programjukat, az egész nemzetközi kommunista mozgalommal szembeállították a JKSZ-t, elszakították országukat a szocialista tábortól, az amerikai és más imperialisták úgynevezett „segítségétől" függő helyzetbe hozták és ezáltal a megsemmisülés veszélyének tették ki azokat a forradalmi vívmányokat, amelyeket a jugoszláv nép hősi harcával ért el. A jugoszláv revizionisták aknamunkát folytatnak a szocialista tábor és a kommunista világmozgalom ellen. A tömbön kívüli politika ürügyén olyan tevékenységet folytatnak, amely kárt okoz a békeszerető erők és államok egységének. A marxista—leninista pártoknak továbbra is elengedhetetlen feladata a jugoszláv revizionisták vezetőinek további leleplezése, és az aktív harc azért, hogy megóvják a kommunista

Digitized by Google

mozgalmat, valamint a munkásmozgalmat a jugoszláv revizionisták antileninista eszméitől.

A munkásosztály harcának gyakorlata, a társadalmi fejlődés egész menete újból ragyogóan igazolta a marxizmus—leninizmus mindenekfölött diadalmaskodó nagy erejét és életképességét, egyben határozottan megcáfolta a mai revizionisták összes „elméleteit".

Amint az 1957-es Moszkvai Nyilatkozat rámutat, a kommunista és munkásmozgalom további fejlődésének érdekei megkövetelik, hogy határozott harcot folytassunk két fronton — a revizionizmus ellen, amely a fő veszély marad, továbbá a dogmatizmus és a szektásság ellen.

A revizionizmus, a jobboldali opportunizmus a marxizmus—leninizmus eltorzításával, forradalmi szellemének kiirtásával a burzsoá ideológiát tükrözi, elméletben és gyakorlatban megbénítja a munkásosztály forradalmi akaratát, lefegyverzi és leszereli a munkásokat, a dolgozó tömegeket az imperialista elnyomás és a kizsákmányolók ellen, a békéért, a demokráciáért, a nemzeti felszabadulásért, a szocializmus diadaláért folytatott harcban.

A dogmatizmus és a szektásság mind az elméletben, mind a gyakorlatban, ha nem harcolnak következetesen ellene, szintén fő veszéllyé válhat egyes pártok fejlődésének egyik vagy másik szakaszában. Ez megfosztja a forradalmi pártot attól a képességtől, hogy tudományos elemzés alapján fejlessze és alkotó szellemben alkalmazza a marxizmus—leninizmust a konkrét adottságoknak megfelelően, elszigeteli a kommunistákat a dolgozók széles rétegeitől, tétlen várakozásra vagy baloldaliaskodó, kalandorcselekedetekre kárhoztat a forradalmi harcban, lehetetlenné teszi a változó helyzet és az új tapasztalatok időben való és helyes értékelését, az összes lehetőségeknek a munkásosztály és minden demokratikus erő győzelme érdekében való felhasználását az imperializmus, a reakció és a háborús veszély elleni küzdelemben, és ezzel gátolja a győzelem kivívását a népek igazságos harcában.

Olyan körülmények között, amikor az imperialista reakció egyesíti erőit a kommunizmus ellen, különösen szükséges a kommunista világmozgalom tömörítése minden erővel. Az egység és az összeforrottság megtízszerezi mozgalmunk erejét, és megbízható garanciát nyújt arra, hogy a kommunizmus nagy ügye győzelmesen haladjon előre és sikeresen verje vissza az ellenség minden rohamát.

A világ kommunistáit egységbe fogja a marxizmus—leninizmus nagy tanítása és a közös harc e tanítás megvalósításáért. A kommunista mozgalom érdekei megkövetelik, hogy minden kommunista párt tartsa magát a testvérpártok értekezletein közösen kidolgozott, az imperializmus ellen, a békéért, a demokráciáért és

Digitized by Google

a szocializmusért folyó harc közös feladatait érintő értékelésekhez és következtetésekhez.

A munkásosztály ügyéért vívott harc megköveteli minden kommunista párt és a kommunisták hatalmas hadserege sorainak további tömörítését minden országban, megköveteli az akarat és a cselekvés egységét. Minden marxista—leninista párt legmagasztosabb internacionalista kötelessége gondoskodni a nemzetközi kommunista mozgalom egységének állandó erősítéséről.

A nemzetközi kommunista mozgalom egységének határozott megvédése a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján, minden olyan akció megakadályozása, amely ezt az egységet alááshatná — ezek a győzelem kötelező feltételei a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a békéért, a szocialista forradalomból, a szocializmus és a kommunizmus építéséből adódó feladatok sikeres megoldásáért folytatott harcban. Ezeknek az elveknek a megsértése gyengítené a kommunizmus erőit.

Az összes marxista—leninista pártok függetlenek és egyenjogúak, politikájukat országaik konkrét adottságaiból, a marxizmus—leninizmus elveiből kiindulva dolgozzák ki és kölcsönösen támogatják egymást. Az egyes országok munkásosztálya ügyének sikere megköveteli valamennyi marxista—leninista párt nemzetközi szolidaritását. Minden egyes párt felelős országa munkásosztályának, dolgozóinak, az egész nemzetközi munkás- és kommunista mozgalomnak.

A kommunista és munkáspártok a szükséghez mérten értekezleteket tartanak, hogy megvitassák az időszerű problémákat, kicseréljék tapasztalataikat, megismerkedjenek egymás nézeteivel és álláspontjával, tanácskozás útján egységes nézeteket dolgozzanak ki, és egyeztessék a közös célokért folyó harcban kifejtendő együttes akciókat.

Amikor valamelyik pártban egy másik testvérpárt tevékenységére vonatkozó kérdések vetődnek fel, akkor vezetősége a megfelelő párt vezetőségéhez fordul; szükség esetén találkozókat és tanácskozásokat rendeznek.

A kommunista pártok képviselőinek részvételével az utóbbi években megtartott találkozók tapasztalatai és eredményei, különösen az 1957 novemberében megtartott és a jelenlegi Értekezlet, tehát a két legnagyobb értekezlet eredményei azt mutatják, hogy a jelenlegi körülmények között az ilyen értekezletek a vélemények és tapasztalatok kölcsönös kicserélésének, a marxista—leninista elmélet kollektív erőfeszítésekkel való gazdagításának és a közös célokért folytatott harcban az egységes álláspont kidolgozásának hatékony formáját jelentik.

A kommunista és munkáspártok egyöntetűen kijelentik, hogy a kommunista világmozgalom általánosan elismert élcsapata a

Digitized by Google

Szovjetunió Kommunista Pártja volt és marad a továbbiakban is, mint a nemzetközi kommunista mozgalom legtapasztaltabb és legedzettebb csapata. Az egész nemzetközi kommunista mozgalom szempontjából elvi jelentőségűek azok a tapasztalatok, amelyeket az SZKP a munkásosztály győzelméért, a szocializmus építéséért vívott harcban és a kommunizmus általánosan kibontakozó építésének folyamatában szerzett. Az SZKP példája és testvéri szolidaritása lelkesít minden kommunista pártot a békéért és a szocializmusért vívott harcában, egyszersmind kifejezője a proletár internacionalizmus forradalmi elvei gyakorlati alkalmazásának. Az SZKP XX. kongresszusának történelmi határozatai nemcsak az SZKP és a Szovjetunióban folyó kommunista építés szempontjából nagy jelentőségűek, hanem új korszak kezdetét jelentették a nemzetközi kommunista mozgalomban is, előmozdították további fejlődését a marxizmus—leninizmus alapján.

A kommunista és munkáspártok kiveszik részüket a marxizmus—leninizmus nagy tanításának fejlesztéséből. Az összes testvéri marxista—leninista pártok kapcsolataiban megnyilvánuló kölcsönös segítés és támogatás a proletár internacionalizmus forradalmi elveinek gyakorlati alkalmazása.

A jelenlegi körülmények között az ideológiai kérdések különös jelentőségre tesznek szert. A kizsákmányolók osztálya a szocializmus sikereivel a tömegek mind aktívabb eszmei megdolgozását állítja szembe, igyekszik a tömegeket a burzsoá ideológia szellemi fogságában tartani. A kommunisták abban látják feladatukat, hogy átfogó és határozott támadást indítsanak az ideológiai fronton, kiszabadítsák a néptömegeket a burzsoá ideológia minden fajtájának és formájának szellemi fogságából, egyebek között a reformizmus bomlasztó befolyása alól. A kommunisták feladatuknak tekintik a társadalmi haladást biztosító élenjáró eszméknek, a szabadságszeretet demokratikus eszméinek, a tudományos szocializmus ideológiájának terjesztését a tömegek között.

A történelmi tapasztalatok azt mutatják, hogy a kapitalizmus csökevényei a szocialista rendszer megteremtése után is hosszú ideig megmaradnak az emberek tudatában. Ez szükségessé teszi, hogy a párt hatalmas és sokoldalú munkát fejtsen ki a tömegek kommunista nevelésében, a pártkáderek és az állami káderek marxista—leninista felkészültségének és edzettségének fokozásában.

A marxizmus—leninizmus egységes, nagy forradalmi tanítás, a világ munkásosztályának és dolgozóinak vezérlő csillaga annak a nagyszerű harcnak minden szakaszában, amelyet a békéért, a szabadságért és a jobb életért, a legigazságosabb társadalom, a kommunizmus megteremtéséért folytatnak. Óriási alkotó és átalakító ereje az élettel való szétválaszthatatlan kapcsolatában, továbbá

Digitized by Google

abban rejlik, hogy állandóan gazdagabb lesz a valóság, a jelen sokoldalú elemzése révén. A szocialista országok testvéri közössége, a nemzetközi kommunista mozgalom, munkásmozgalom és felszabadító mozgalom a marxizmus—leninizmus alapján nagyszerű történelmi győzelmeket vívott ki, s a kommunista és munkáspártok előtt álló feladatok is csak a marxizmus—leninizmus alapján oldhatók meg sikeresen.

Az Értekezlet részvevői a munkásosztály, a demokrácia és a haladás összes erői egyesítésének legfontosabb feltételéül a kommunista és munkáspártok további tömörülését tekintik a marxizmus—leninizmus, a proletár internacionalizmus alapján; ez a záloga annak, hogy a világ kommunista és munkásmozgalma új győzelmeket arasson az egész emberiség ragyogó jövőjéért, a béke és a szocializmus diadaláért folyó nagy küzdelemben.

Digitized by Google

A lakosság foglalkoztatottságának néhány kérdéséről*

Írta HUSZÁR ISTVÁN és KAHULICS ISTVÁN

Befejezéséhez közeledik a második ötéves terv kidolgozása, s egyidejűleg folyik a munka a népgazdaság fejlesztése távolabbi perspektívájának, a húszéves terv körvonalainak a kialakításán is. A helyes népgazdasági tervezés — bármilyen rövid vagy bármilyen hosszú időre szóló tervről van is szó — megköveteli, hogy fejlesszük a szocialista országok közötti munkamegosztást, erősítsük a közöttük megvalósult testvéri kapcsolatokat, gondosan vegyünk számba minden rendelkezésünkre álló, és a népgazdaság gyors fejlődését szolgáló erőforrást, és gazdaságpolitikai céljaink leggyorsabb és leghatékonyabb megvalósítása céljából ésszerűen hasznosítsuk őket. A népgazdaság fejlesztésének meghatározásánál helyesen kell mérlegelnünk a foglalkoztatottság bonyolult problémáit, amelyek sokoldalúan összefüggnek a népgazdaság fejlődésének lehetséges ütemével és arányaival, s az életszínvonal alakulásával. Minden társadalomban a munkaerő, az embernek munkára való képessége, a termelés legfontosabb eleme; a dolgozó ember — Lenin szavaival — „az emberiség első termelőereje".

Bár a munkaerő ésszerű és hatékony felhasználásának fontosságát senki sem tagadhatja, e problémák vizsgálatára közgazdasági kutatásunk, közgazdasági irodalmunk mégsem fordít kellő figyelmet. Csak részben menthető ez azzal, hogy a népgazdasági tervezés, és különösen a munkaerőtervezés módszerei ma még fogyatékosak. A foglalkoztatottság problémáit korántsem egyszerűsíthetjük le tervezéstechnikai, módszertani kérdésekre, sőt a munkaerőtervezés, a tervkészítés, a munkaerőgazdálkodás is csak akkor

* A Közgazdasági Elméleti Munkaközösség megbízásából egy munkacsoport vizsgálja a második ötéves terv időszakára várható munkaerőhelyzet kérdéseit. Ebben a munkában részt vesz — a szerzőkön kívül — az Országos Tervhivatal, a Munkaügyi Minisztérium, a Központi Statisztikai Hivatal és a Földmüvelésügyi Minisztérium néhány munkatársa is. Ez a tanulmány a Munkaközösség elé kerülő anyag felhasználásával készült.

Digitized by Google

épülhet biztos alapra, ha a foglalkoztatottság problémáit elvileg, politikai gazdaságtanilag, illetőleg politikailag is tisztázzuk. Ma még a foglalkoztatottság számos alapvető kérdésében is merülnek fel időről-időre szélsőséges nézetek, ezeknek hatása még egyes gazdaságpolitikai intézkedéseken is érződik.

A cikk nem lép fel azzal az igénnyel, hogy a foglalkoztatottság összes fontos problémáit egész bonyolultságukban kifejtse, s ezekre választ adjon, hanem e problémakörnek csak néhány, a második ötéves terv céljaival, a párt gazdaságpolitikájával sokrétűen összefüggő kérdését vizsgálja.[1]

A foglalkoztatottság helyzete jelenleg

A tőkés rendszert egyrészt a munkások, a dolgozók kizsákmányolásának fokozódása, másrészt a társadalom rendelkezésére álló munkaerő hallatlan pazarlása jellemzi. A munkaerő pazarlásának legkézenfekvőbb megnyilvánulásai: a rendszeresen megismétlődő válságok, az improduktív munkát végzők arányának nagymérvű növekedése, az állandóvá vált túlnépesedés, s ennek legszembeötlőbb formája, „a tőkés gazdaság elengedhetetlen tartozéka, *amely nélkül se fenn nem állhatna, se nem fejlődhetne*"[2], a munkanélküliség.

A szocializmus megteremti annak a lehetőségét, hogy a társadalom tudatosan és célszerűen hasznosítsa a munkaerőt, a termelés e legfontosabb elemét. Megszűnik a létbizonytalanság, az alkotmány törvényben biztosítja a dolgozók munkához való jogát. A munkanélküliség visszavonhatatlanul a múlt rossz emlékévé válik. Így volt és így van ez hazánkban is. A szocialista építőmunka nagy győzelme, hogy megszüntettük a „köpködőket", az „emberpiacot", megszűnt a holnap kilátástalansága, a munkanélküliség.

Magyarországon a munkanélküliség lényegében már 1949-ben, az első hároméves terv befejezésének esztendejében megszűnt. A népesség foglalkoztatottsága azóta alapjában véve biztosított, és állandóan javul.

A foglalkoztatottságot leggyakrabban azzal mérik, hogy a lakosság mekkora hányadának van kereső foglalkozása. 1949. január 1-én, a népszámlálás időpontjában, az ország lakossága 9 millió 205 ezer fő volt, a kereső népességhez tartozott 3 millió

[1] Minthogy a második ötéves terv végleges előirányzatai még nem alakultak ki, e cikkben — ahol ez szükséges — általában a terv elkészítésének a VII. kongresszus által jóváhagyott irányelveire hivatkozunk. Esetenként jelezzük az ettől való várható eltérés irányát és nagyságrendjét.

[2] Lenin Művei 2. kötet. Szikra, 1951. 176. oldal.

Digitized by Google

910 ezer fő, vagyis a kereső népesség az ország lakosságának 42,5 százalékát tette ki. 1960. január 1-én az ország lakossága 9 millió 977 ezer fő volt, s közülük 4 millió 715 ezer főnek, a lakosság 47,4 százalékának volt kereső foglalkozása, vagyis 11 év alatt az egész lakosság száma 8,4 százalékkal nőtt, a keresők száma viszont 20,9 százalékkal lett magasabb.

A foglalkoztatottság aránya jelentősen függ azonban a népesség kor szerinti összetételének változásától, társadalmi rétegek szerinti tagozódásától és más tényezőktől is. A születések számának növekedésével, vagy a csecsemőhalandóság csökkenésével például nő a 14 évesnél fiatalabb, az úgynevezett munkaképes kor alsó határa alatt levő népesség aránya, következésképpen csökken a foglalkoztatottság mértéke, anélkül, hogy a keresők száma változna. Továbbá: ha csökken a mezőgazdasági népességnek az összes népességhez viszonyított aránya, akkor az előbbi mutatószám szerint általában csökken a foglalkoztatottság foka is, mert a mezőgazdasági termelés adottságai miatt az úgynevezett segítő családtagokat is a keresőkhöz számítják, a keresőképes kornak pedig — legalábbis pillanatnyilag — nincs olyan pontosan megállapítható felső határa, amilyen a mezőgazdaságon kívüli ágazatoknál a nyugdíjazás.

Magyarországon a két népszámlálás közötti időszakban mind a két említett tendencia érvényesült. 1949-ben a munkaképes kort el nem ért fiatalok az összes népesség 23,3 százalékát tették ki, az 1960. január 1-i népszámlálás időpontjában arányszámuk 23,8 százalék volt. Még jelentékenyebben változott a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és aránya. 1949-ben a kereső népesség 54,7 százaléka, 1960-ban pedig az 1949. évinél 20,9 százalékkal nagyobb kereső népességnek csak mintegy 39,4 százaléka dolgozott a mezőgazdaságban. A mezőgazdasági keresőknek nemcsak az arányszáma csökkent tehát 11 év alatt, hanem az abszolút számuk is.

Hogy az említett hatásokat „kiszűrjék", a foglalkoztatottság mértékét a kereső és a munkaképes korú népesség, illetve a kereső és a munkaképes népesség arányának mutatószámával is jellemzik. *A munkaképes korú* lakossághoz nálunk a 14 éveseket, és ennél idősebbeket sorolják, egészen a nyugdíjkorhatárig, tehát a nőknél az 55., a férfiaknál pedig a 60. életévig. A *munkaképes* népességben a munkaképes korban levőkön kívül bennfoglaltatnak azok is, akik már betöltötték a nyugdíjkorhatárt, de kereső foglalkozásuk van.

A két népszámlálás közötti időszakban Magyarországon mind a munkaképes korú, mind a munkaképes népesség lassabban növekedett, mint az egész népesség, mert megnőtt a fiatalok aránya az összes népességben, és emelkedett a nyugdíjban levők aránya. A munkaképes korúak száma 11 év alatt 2,4 százalékkal, a munka-

Digitized by Google

képes népességé 4,9 százalékal nőtt. 1949-ben a munkaképes népesség az összes lakosság 67,4 százalékát, 1960-ban 65,6 százalékát teszi ki. Mindez azt mutatja, hogy az elmúlt 11 év alatt a munkaképes népesség foglalkoztatottsága igen lényegesen emelkedett. A keresők száma 1949-ben a munkaképes népesség 62,9 százalékát, 1960-ban pedig 72,0 százalékát tette ki.

A foglalkoztatottság növekedése lényeges tényezője volt az életszínvonal emelkedésének. Ha ugyanis a keresők száma gyorsabban nő, mint a lakosságé, akkor a lakosságon belül csökken az eltartottak aránya. 1949-ben Magyarországon 100 keresőre még 137 eltartott jutott, 1960-ban már csak 112. Ez önmagában véve e — minden egyéb tényező változatlanságát feltételezve — országos átlagban az egy főre jutó fogyasztás 22,4 százalékos emelkedését tette lehetővé.

Milyen méretű foglalkoztatottságra számíthatunk a következő öt évben? Lehetséges, illetve szükséges-e ilyen foglalkoztatottsági színvonal mellett a keresők arányának további növelése? Hogyan biztosíthatjuk, hogy a második ötéves tervben kitűzött célok megvalósításához meglegyen a szükséges mennyiségű és összetételű munkaerő?

Mielőtt e kérdésekre válaszolnánk, néhány elvi kérdést kell tisztáznunk.

A foglalkoztatottság kisebb vagy nagyobb mértéke nem puszta *elhatározás dolga.* A foglalkoztatásnak, a foglalkoztatottság növelésének tárgyi és személyi feltételei vannak.

A tárgyi feltételeket (bizonyos leegyszerűsítéssel) két csoportra oszthatjuk. Az egyik csoportot a munkatárgyaknak és a munkaeszközöknek, vagyis a munkahelyeknek a rendelkezésünkre álló mennyisége és összetétele alkotja. Minden termelési folyamat meghatározott arányokat követel meg a munkaerő, a munka tárgya és a munka eszköze között. Természetes, hogy ezek az arányok nem egyszer s mindenkorra szólnak, nem változtathatatlanok. A meglevő kapacitást, a munkaeszközöket például különbözőképpen lehet kihasználni. A munkaeszközök egy része más munkafolyamatokban is használható, a munka szervezettsége és intenzitása különféle lehet, a munkaidő hossza is megváltoztatható. A változtatásnak azonban vannak műszaki és gazdasági korlátai. Ha adott a műszaki-technikai színvonal, a nemzeti jövedelem volumene és elosztási aránya, akkor a munkaeszközök, a munkatárgyak és a munkaerő közötti kölcsönös összefüggésnek van egy olyan optimuma, amely a legnagyobb hatásfokot, tehát legkisebb élő és holt munka-ráfordítással a legnagyobb eredményt hozza.

A foglalkoztatottság növeléséhez szükséges tárgyi feltételek második csoportját azok a gazdasági eszközök alkotják, amelyek elősegítik a munkaképes korban levő, de nem kereső népességnek,

Digitized by Google

elsősorban a háztartásbeli nőknek a társadalmi termelésbe való bevonását. Ehhez a nőket nagyban mentesíteni kell a háztartási és gyermeknevelési munkák alól, s ez összefügg a felhalmozás és a beruházás számos kérdésével, de a szolgáltatások, a vendéglátóipar fejlesztésével is. Nyilvánvaló, hogy egyik évről a másikra ezek a tárgyi feltételek sem változtathatók meg gyökeresen.

Szubjektív feltételei is vannak a foglalkoztatottság növelésének. Köztük a legfontosabb az, hogy a munkaképes korú, de nem dolgozó lakosság maga is igényelje a társadalmi termelésbe való bekapcsolódását. Továbbá: a dolgozni kívánóknak rendelkezniök kell azokkal az ismeretekkel, amelyek valamilyen munkakör ellátásához szükségesek.

A második ötéves terv időszakában a foglalkoztatottság tovább emelkedik. Előirányzataink szerint a keresők száma nagyobb mértékben nő majd, mint a munkaképes népesség. Ily módon a keresőknek a munkaképes népességhez, de az egész népességhez való aránya is, az ötéves terv befejezésekor nagyobb lesz, mint jelenleg, a 100 keresőre jutó eltartottak száma tehát minden bizonnyal csökken. A foglalkoztatottság növelése továbbra is egyik fontos eszköze az életszínvonal, az egy főre jutó fogyasztás emelésének. A foglalkoztatottság emelkedésének üteme azonban — a foglalkoztatottság jelenlegi, viszonylag magas foka és a közben végbemenő társadalmi átrétegeződés következtében — egészében nem lesz olyan gyors, mint az elmúlt években, akkor sem, ha egyes ágazatokban a növekedés még gyorsabb is a korábbinál.

A második ötéves tervben megteremtjük a foglalkoztatottság növelésének feltételeit. Számolunk a termelés jelenlegi kapacitásának jobb kihasználásával, de sok új munkahelyet is létesítünk. A második ötéves terv folyamán jelentősen nő a nyersanyagtermelés, az anyagimport, tehát a feldolgozásra váró termékek — a munkatárgyak — mennyisége, továbbra is előtérben áll az iparban a munkaigényes iparágak gyorsabb fejlesztése, és végül, de nem utolsó sorban, nagy összegeket fordítunk a gyermekgondozó- intézmények fejlesztésére, a szolgáltatások bővitésére, növeljük a háztartási munkát megkönnyítő gépek forgalmát.

Termelékenység és foglalkoztatottság

A kapitalizmus az előző társadalmakhoz képest ugrásszerűen megnövelte a társadalmi munka termelékenységét. A termelékenység gyors emelkedését a technikai fejlődés tette lehetővé. De a kapitalizmusban a technikai fejlődés, a munka termelékenységének emelkedése törvényszerűen együttjár a munkásosztály kizsákmányolásának fokozódásával, a már egyszer elért foglalkoz-

Digitized by Google

tatási színvonal veszélyeztetésével, a viszonylagos túlnépesedés növekedésével. Nem véletlen, hogy a tőkés országokban a munkásosztály harcainak előterében időről időre a munkanélküliség elleni küzdelem áll.

Van-e, lehetséges-e a szocializmusban vagy a szocializmust építő országokban a munka termelékenysége és a lakosság foglalkoztatása között ilyesféle ellentmondás? Erre a kérdésre már megadta a választ a történelem, statisztikák bizonyítják, hogy a munkanélküliség teljes és végleges megszűnésével, a foglalkoztatottság gyors emelkedésével egyidejűleg mind a Szovjetunióban, mind a népi demokratikus országokban a kapitalizmus számára elérhetetlen ütemben növekedett a munka termelékenysége is.

A szocialista társadalomnak alapvető célja, hogy biztosítsa tagjainak jólétét és sokoldalú fejlődését. Ehhez a nemzeti jövedelem gyors növekedése szükséges. A nemzeti jövedelem, a társadalom fogyasztására és a felhalmozásra fordítható anyagi javak összessége pedig két módon növekedhet: vagy úgy, hogy a munka termelékenysége változatlan marad, de nő az anyagi termelésben foglalkoztatottak száma, vagy úgy, hogy fokozódik a munka termelékenysége.

Ha a szocializmus a kapitalizmusban létrejött tartalék-hadsereget már megszüntette, akkor a keresők számát, a foglalkoztatottságot csak bizonyos határig növelheti: ezt a határt végső soron a természetes szaporodás és egyéb demográfiai tényezők szabják meg. A munka termelékenysége viszont szinte korlátlanul emelkedhet. A szocialista államok gazdaságpolitikájában tehát a termelékenység fokozásának központi szerepe van. Ezért mondja Lenin: „A munka termelékenysége, ez végeredményben a legfontosabb, a legfőbb az új társadalmi rend győzelme szempontjából... A kapitalizmust azzal lehet véglegesen legyőzni, és azzal fogjuk véglegesen legyőzni, hogy a szocializmus a munkának új, sokkal magasabbfokú termelékenységét hozza létre."[3]

Mint említettük, a második ötéves terv időszakában nő a foglalkoztatottság. Megteremtjük-e azonban, és hogyan teremtjük meg az ehhez szükséges tárgyi feltételeket? Az egész lakosság jólétének fokozásával egyidejűleg új munkahelyeket kell létesíteni, biztosítani kell az új munkaerők számára a szükséges nyersanyagot, a munka tárgyát, vagyis megfelelő felhalmozásról kell gondoskodni. Csak akkor lehet új munkásokat alkalmazni, ha ezek a tárgyi feltételek megvannak. Ez pedig csak úgy érhető el, ha emelkedik a már dolgozók munkájának hatékonysága, nő a munka termelékenysége. A munka termelékenységének növelése tehát nincs ellentétben a foglalkoztatottság emelésével. Ellen-

[3] Lenin Művei 29. kötet. Szikra, 1959. 435. oldal.

Digitized by Google

kezőleg: a munkatermelékenység szakadatlan emelése teremti meg a foglalkoztatottság növelésének lehetőségeit is.

A munka termelékenységének emelkedése döntően a technikai haladás alapján megy végbe. A technikai haladás, a műszaki fejlesztés azonban csak akkor emeli megfelelően a termelékenységet, a nemzeti jövedelmet, ha a dolgozók tudnak bánni a fejlettebb technikával. Sőt, a műszaki-technikai fejlődés tulajdonképpen maga is nagymértékben a dolgozók szakképzettségétől, hozzáértésétől függ. A termelékenység növelésének fontos tényezője tehát az, hogy idejében gondoskodjunk megfelelő számú és szakmai összetételű szakemberekről. A szakadatlanul fejlődő technika a foglalkoztatottság, a munkaerőgazdálkodás, a munkaerő minőségi összetétele tekintetében napról napra új követelményeket támaszt. Ezért a foglalkoztatottság kialakításában nagy szerepe van a tudományos előrelátásnak, annak, hogy vegyük figyelembe és helyesen ítéljük meg a technikai haladás előreláthető irányát. Már ma ki kell képezni azokat a szakembereket — mérnököket, technikusokat, szakmunkásokat —, akik alkalmazni tudják majd a holnapi technikát. A tervszerű szakemberképzésben sohasem a pillanatnyi munkaerőhelyzet a perdöntő, s ha ma hibázunk, ez a jövőben súlyosan megbosszulja magát. A Nagy Imre-féle gazdaságpolitika egyik sajátos megnyilatkozása, az egyetemi hallgatók számának nagymértékű csökkentése például egész fejlődésünket hátráltatta, s következményeit ma is szenvedjük.

A termelékenység emelkedése sokban függ tehát a foglalkoztatottság jelenlegi és jövőbeni alakulásától és fordítva. A foglalkoztatottság növelése szempontjából is az a gazdaságpolitika, az a beruházási politika a helyes, amely a termelékenység, a technikai színvonal gyors emelését állítja előtérbe. Az olyan gazdasági gyakorlat, amely a foglalkoztatottság problémáit kiragadná szélesebb népgazdasági összefüggésükből, s csak arra törekedne, hogy minden felhasználatlan munkaerőt — mindegy hogy milyen munkával, milyen termelékenységgel, milyen technikai színvonalon — lekössön, gyakorlatilag lemondana arról, hogy gazdaságilag túlszárnyaljuk a vezető tőkés országokat, lemondana az életszínvonal jövőbeli emeléséről, s egyértelmű volna jelenlegi technikai színvonalunknak, illetve műszaki fejlesztésünk elmaradottságának konzerválásával.

Mindezt figyelembe véve — a VII. kongresszuson jóváhagyott irányelveknek megfelelően — a második ötéves tervben a termelékenység gyors emelése áll gazdaságpolitikánk előterében. Az irányelvek szerint 1965-ben az iparban a dolgozók száma kb. 18 százalékkal, a termelés pedig mintegy 65—70 százalékkal lesz magasabb, mint 1958-ban volt. A termelés emelkedésének mint-

Digitized by Google

egy kétharmadát tehát a termelékenység fokozásával akarjuk elérni. Az 1959. évi és az idei tervteljesítés tapasztalatai azt mutatják, hogy az iparban minden bizonnyal ennél gyorsabban fog emelkedni a dolgozók száma, s gyorsabban nőhet a termelés is. Változatlanul fontos és feltétlenül érvényesítendő követelmény azonban az, hogy a termelés emelkedésének mintegy kétharmadát a termelékenység növelésével érjük el. Ennek az elvnek már az ötéves terv első évében érvényt kell szereznünk.

A termelékenység emelkedésének nagy szerepét tükrözi a következő összefüggés is: A kongresszuson elfogadott irányelvek szerint az ország nemzeti jövedelme mintegy másfélszeresére növekszik. Az ipari munkások számának növekedését alapvetően a mezőgazdasági lakosságból biztosítjuk; feltehető, hogy az iparban és a mezőgazdaságban együttvéve körülbelül ugyanannyian, vagy nem sokkal többen fognak dolgozni, mint eddig, tehát a nemzeti jövedelem teljes (vagy majdnem teljes) emelkedése a termelékenység társadalmi méretű növekedéséből származik majd.

A termelő és a nem termelő munka

Minthogy a második ötéves terv időszakában a foglalkoztatottság növekedése ellenére sem fognak a jelenleginél lényegesen többen dolgozni a legfontosabb termelő ágazatokban, ezért az ún. nem termelő ágazatokban[4] az átlagosnál gyorsabban nő majd a foglalkoztatottak száma. Helyes-e ez a tendencia?

A nem termelők létszámának, illetve e létszám változásának megtervezése bonyolult feladat. A nem termelő ágazatokban dolgozók száma függ (hogy csak néhány összefüggést említsünk) a társadalom vezetésének, az államigazgatási, a gazdasági, stb. vezetésnek konkrét szervezeti rendjétől, a gazdálkodó egységek szervezettségétől, az ügyvitel gépesítésének fokától, a különféle szolgáltatások kiterjedtségétől (így például az egészségügyi ellátástól, az iskoláztatás mértékétől, az egész iskolarendszertől, a közlekedési ellátottságtól, s ezzel összefüggésben a lakóhelynek a munkahelytől való távolságtól), stb. Az ún. nem termelő dolgozókat alapjában véve két csoportra oszthatjuk: igazgatási dolgozókra és olyanokra, akik az egészségügyi, a szociális, a kulturális, a kommunális szolgáltatásokat végző intézményekben, a kereskedelemben, a közlekedésben vannak foglalkoztatva.

[4] Ebben az összefüggésben — a nemzeti jövedelem számításánál szokásos meghatározástól eltérően — nem termelő ágazatnak tekintjük a személyközlekedést, a kereskedelmet is. A nem termelő munkát végzők közé soroljuk tovább a vállalatok adminisztratív alkalmazottait, az irányító szervek — tanácsok és központi intézmények — dolgozóit, továbbá a szociális, kulturális, az egészségügyi munkát végzőket.

Digitized by Google

A nem termelők aránya a foglalkoztatottakéhoz képest világszerte emelkedik. A Szovjetunióban is ez a tendencia: 1940-ben a nem termelő szektorokban a keresők 12,1 százaléka, 1958-ban 15,7 százaléka dolgozott.[5]

Ez az általános tendencia két egymással ellentétes folyamatból fakad. Az egyik folyamat az, hogy a termelés bővül, az egyértelműen termelő ágazatokban foglalkoztatottak, a termelésben közvetlenül résztvevők száma emelkedik, de az irányítással foglalkozó adminisztratív munkaerők számának általában nem kell ugyanilyen arányban növekednie, sőt a korszerű ügyviteli eljárások kiterjedtebb alkalmazásával, a szervezettség növelésével, az irányító, ellenőrző munka társadalmi jellegének fokozódásával esetleg még ezek számának abszolút csökkenésével is számolhatunk. Keresztezhetik ezt a tendenciát ellentétes irányú folyamatok. A mezőgazdaság szocialista átszervezésével például bizonyos ideig és bizonyos mértékig növekszik a mezőgazdasági irányításban dolgozó adminisztratív alkalmazottak létszáma. A kisparaszti gazdaságban ugyanis a dolgozó paraszt maga látja el, fejből, a „nyilvántartást", az „ügyvitelt", a nagyüzemi szocialista gazdaságot azonban korszerű ügyvitel nélkül nem lehet hozzáértően irányítani, s ehhez külön specialisták kellenek.

A másik folyamat — amely végeredményben ellensúlyozza és túlszárnyalja az előzőt — az, hogy a nem termelő ágazatokban foglalkoztatottak létszáma az átlagosnál gyorsabban emelkedik, mert nő a lakosság anyagi jóléte, kulturális és egészségügyi ellátásának színvonala. A lakosság jólétének emelkedése mindenekelőtt abban jut kifejezésre, hogy emelkedik a kiskereskedelmi forgalom, ki kell tehát bővíteni a kereskedelmi hálózatot, növelni kell a kereskedelmi alkalmazottak számát. A létszámnövelés szükségességét csökkenthetik ugyan az új, korszerű kiszolgálási formák — önkiszolgáló, önkiválasztó boltok — széleskörű elterjesztése, de a forgalom lényeges emeléséhez minden bizonnyal több eladóra is szükség van. Sok eladási ágban a kiszolgálás kulturáltságának a javítása, a zsúfoltság megszüntetése is szükségessé teszi ezt.

Az egészségügyi ellátás javításával, azzal, hogy maholnap az egész lakosság biztosított lesz, szükségszerűen az egészségügyi dolgozók számát is lényegesen növelni kell. Tovább akarjuk fejleszteni oktatási rendszerünket, nő a középiskolai tanulók és az egyetemi hallgatók száma, mind több munkaképes korú fiatal kerül iskolába, (bár előreláthatólag ugyanakkor az iskolán kívüli tanu-

[5] Ezen arányszámok értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy a „nem termelő szektorok" fogalma nem felel meg annak az elhatárolásnak, amelyet — az előbbi jegyzet értelmében — e cikkben használunk. Az arányok azonban így is jellemzik a tendenciát.

Digitized by Google

lás is nagymértékben nő). A jólét emelkedésének eredményeként egyre többen látogatják a kulturális intézményeket, ezek fejlesztése is szükségszerű. Mindezeken a területeken javítani kell az ellátási színvonalat is. Gondoskodni kell például arról, hogy egy-egy általános iskolai pedagógusnak kevesebb gyermekkel kelljen foglalkoznia, mint ma.

Mindezt összegezve, a második ötéves terv időszakában emelkedni fog a nem termelő ágazatokban foglalkoztatottak aránya. Egyébként az elmúlt 11 évben is érvényesült már hazánkban ez a tendencia. 1949-ben az iparban, az építőiparban és a mezőgazdaságban a keresőknek mintegy 75,5 százaléka, 1960-ban pedig mintegy 72,2 százalékuk dolgozott. A második ötéves terv időszakában lényegében nem nő az ezekben a népgazdasági ágazatokban együttesen foglalkoztatottak száma, arányszámuk tehát — a keresők számának emelkedése következtében — csökkenni fog.

A nem termelők arányának növekedése méginkább aláhúzza a termelékenység gyors ütemű növelésének különös fontosságát. A nemzeti jövedelem emelése alapján emelni akarjuk mind a termelő, mind a nem termelő szférák dolgozóinak életszínvonalát, s eközben meg kell teremtenünk a beruházásokhoz, a népgazdaság jövőbeni fejlődéséhez, s ezzel az életszínvonal további emeléséhez szükséges anyagi feltételeket is, sőt kívánatos és szükséges, hogy ezeket még növeljük. Mindez csak úgy lehetséges, ha gyors ütemben emelkedik a termelő munka hatékonysága, a munka termelékenysége.

A mezőgazdasági népesség foglalkoztatottsága

A lakosság foglalkoztatottságának, az országos munkaerőhelyzet megítélésének egyik legbonyolultabb és legtöbbet vitatott problémája a mezőgazdasági lakosság foglalkoztatottsága, és ennek várható alakulása.

1960. január 1-én a kereső lakosság 39,4 százaléka dolgozott a mezőgazdaságban. A mezőgazdasági keresők arányszáma tehát meglehetősen magas. A népgazdaság fejlődésével azonban szükségszerűen csökken a mezőgazdasági lakosság részaránya, s ezzel második ötéves tervünk számol is. A mezőgazdasági keresők számának és arányának csökkenése, a mezőgazdaságban felszabaduló munkaerőnek a népgazdaság más ágazataiba való tervszerű átirányítása számos problémát vet fel.

Az iparilag fejlett országokban a mezőgazdasági keresők aránya lényegesen kisebb, mint nálunk. Ez azt mutatja, hogy nálunk a mezőgazdasági munkának alacsony a termelékenysége. Ez év elején a mezőgazdasági keresők száma és az összes kere-

Digitized by Google

sökhöz viszonyított aránya majdnem egyharmaddal volt nagyobb, mint az állami és szövetkezeti iparban és építőiparban foglalkoztatottaké. A mezőgazdasági keresők ilyen nagy arányszámával biztosítjuk a lakosság élelmiszerellátását. Ez is rávilágít arra, hogy milyen korlátai vannak a kisparaszti gazdaságnak a munkatermelékenység emelésében, a termelés növelésében.

A mezőgazdasági keresők magas arányának mérlegelésénél figyelembe kell vennünk, hogy a mezőgazdaságban — a termelés sajátosságai miatt — a keresők foglalkoztatása korántsem olyan egyenletes, mint más népgazdasági ágakban. A mezőgazdasági keresők jelentős hányada az év nagy részében nincs megfelelően lekötve termelőmunkával, más időszakokban, az úgynevezett munkacsúcsok idején viszont — a gépesítés és az agrotechnika jelenlegi színvonalán — a keresőknek ilyen nagy száma sem elég ahhoz, hogy a munkákat időben elvégezzék.

A mezőgazdaság szocialista átszervezésével, a mezőgazdasági termelés gépesítésével, a korszerű agrotechnikai eljárások széleskörű bevezetésével gyors ütemben nő a mezőgazdasági munka termelékenysége, és így lehetővé válik, hogy a mezőgazdasági keresők egy részét átirányítsuk a népgazdaság más ágazataiba. De a mezőgazdasági munka termelékenységének gyors ütemű emelkedésén kívül más feltételei is vannak ennek. Először is meg kell teremteni a mezőgazdaságból beáramló munkaerő foglalkoztatásának lehetőségét: munkahelyet, kapacitást, nyersanyagot kell biztosítani. A létesítendő új munkahelyeknek a lehető legmagasabb technikai színvonalon kell állniuk, s ehhez bizonyos optimális üzemnagyságra, a gyártás optimális szérianagyságára van szükség. Ezért rendszerint a meglevő ipari centrumokban, városokon fejlődik az ipar, bővül a kapacitása. Az új, korábban mezőgazdasági keresőket tehát vagy mindennap munkahelyükre kell szállítani, s ehhez közlekedést kell biztosítani, vagy a városokban kell letelepíteni. Ehhez viszont megfelelő lakásokat kell építeni a hozzátartózó kommunális, kulturális, egészségügyi intézményekkel együtt, illetve a meglevők bővítésével. Továbbá: a mezőgazdasági keresők és családtagjaik élelmiszerekben többnyire önellátóak, a városi lakosság nagy tömegei alapjában viszont a szükséges élelmiszereket a kereskedelem útján szerzik be. Mindebből kitűnik, hogy a mezőgazdaságban felszabadítható munkaerő nagysága nemcsak a mezőgazdasági munka gépesítésétől függ, hanem szorosan összefügg az egész népgazdaság fejlődésével, azzal, hogy az életszínvonal előirányzott emelése mellett mekkora felhalmozási alapot, beruházást juttathatunk a mezőgazdaságnak és más ágazatoknak.

Az ipari munkásnak sokszor bonyolult gépeket, mechanizmusokat kell irányítania és kezelnie. Megfelelő szakismeret nél-

Digitized by Google

kül nem végezheti ezt. A mezőgazdaságból felszabaduló munkaerő nagy része azonban — legalábbis az átáramlás, a munkavállalás legelső időszakában — még teljesen szakképzetlen, s komoly akadályai vannak annak, hogy az idősebbek szakmunkásokká képezzék ki magukat. (Megjegyzendő, hogy a szakismeretek hiánya a mezőgazdaságon belül is érezhetően gátolja a termelékenység emelését, a korszerű termelési és agrotechnikai eljárások széleskörű alkalmazását.)

A mezőgazdasági népesség foglalkoztatottságát tekintve ma nemcsak a más népgazdasági ágakba való átirányítás okoz gondot, hanem az ezzel ellentétes folyamat is. Közismert dolog, hogy — különösképpen a mezőgazdasági termelés és jövedelmelosztás jelenlegi módszere mellett — a fiatalság jelentős része számára ma nem eléggé vonzó a mezőgazdasági munka és a falusi élet. Jórészt ezzel függ össze az, hogy jelenleg a mezőgazdasági keresők igen nagy hányada a munkaképes kor felső határát túlhaladta. A Központi Statisztikai Hivatal 1960. első félévében végzett vizsgálata szerint a termelőszövetkezeti tagoknak kereken egyharmada felül volt a 60 éven, (a nők az 55 éven).

A mezőgazdaság szocialista átszervezése, a mezőgazdasági munka kultúrájának emelkedése, a nagyobb szaktudás megszerzésének lehetősége, és nem utolsósorban a falu kulturális életének fejlődése, minden bizonnyal véget vet annak, hogy több falusi áramlik a városba, mint amennyit a mezőgazdaság nélkülözhet. Ehhez az említetteken kívül még az is szükséges, hogy a termelőszövetkezeti tagok díjazásában nagyobb szerepet kapjon a pénzjövedelem, a termelőszövetkezetek fizessenek tagjaiknak munkaegység-előleget, s ez nagyjából egyenletes legyen.

A jelenlegi módszerekkel korántsem lehet pontosan megállapítani a mezőgazdaság munkaerőszükségletét, amely tudvalevően változékonyabb, mint más népgazdasági ágaké, s nagymértékben függ a vetésszerkezettől, az egyes termelési ágak arányától, a gépesítéstől. Jól szervezett termelőszövetkezetekben, előrelátó vezetéssel azonban az év minden időszakában egyenletesen foglalkoztatni lehet a tagságot.

A nők foglalkoztatottsága

A nők egyenjogúsága és teljes felszabadulása a szocializmusban megköveteli, hogy teremtsük meg foglalkoztatásuk feltételeit is. A női munkaerő sokban különbözik a férfi munkaerőtől, főként biológiai különbözősége miatt. Sok munkaterületen azonban — szellemi és fizikai munkán egyaránt, ahol a munka nem kíván nagy fizikai igénybevételt — a nők a férfiakkal egyen-

Digitized by Google

rangú munkaerők, sőt egyes területeken — éppen a női munka sajátosságai miatt —, még jobban meg is állják a helyüket, mint a férfiak. Erre is gondolni kell a népgazdaság fejlesztése során, a munkahelyek létesítésénél. Hogy a nőket szélesebbkörűen bevonjuk a munkába, ahhoz, női munkahelyek létesítésén kívül az is szükséges, hogy jelentős mértékben mentesítsük őket a háztartás és a gyermeknevelés terhei alól. Szaporítani kell tehát a bölcsődék, az óvodák, a napközi otthonok férőhelyeit. Gondoskodni kell a közétkeztetés fejlesztéséről, a háztartási munkát megkönnyítő háztartási gépek gyártásáról, forgalmáról és más szolgáltatások megfelelő fejlesztéséről. A nők nagyobb arányú munkába állítása kihat tehát a felhalmozás és a fogyasztási alapok arányaira és felhasználási módjára, s ezt figyelembe kell venni a tervezésnél.

Hazánk népességének 51,7 százaléka nő. 1949-ben még csak a munkaképes korú nők egyharmadának volt kereső foglalkozása, ma azonban 50 százalék körül van ez az arány. Hazánkban a 100 keresőre jutó női keresők arányszáma 35,4, az ENSZ Európai Bizottsága által készített tanulmány adatai szerint Bulgáriában 28,6, Csehszlovákiában 37,2, az NDK-ban 42, Lengyelországban 33,5, Romániában 27,1, a Szovjetunióban 47.

Második ötéves tervünk a nők foglalkoztatásának további bővítésével számol. Ennek megfelelően bővítjük a gyermekgondozó intézményeket, a közétkeztetést, növeljük a háztartási gépek termelését és forgalmát. De még így sem várható, hogy a női munkaerő foglalkoztatottsága ugrásszerűen megváltozik. A gyors fejlesztést a jelenlegi és a várható helyzet sem indokolja és anyagi erőink sem teszik lehetővé. A nők munkába állításának ütemét — éppúgy, mint a foglalkoztatottság más kérdéseit is — alá kell rendelni a népgazdaság fejlődését meghatározó gazdaságpolitikai fő céloknak. Például az iparfejlesztés irányát vagy a termelőerők földrajzi elhelyezését nem lehet kizárólag a nők foglalkoztatásának szempontjából megítélni. Bár a második ötéves terv során lesznek az iparban bizonyos szerkezeti változások, mégis túlsúlyban lesz a nehézipar, s ez — a jelenlegi technikai színvonal mellett — csak korlátozottan teszi lehetővé a női munkaerő foglalkoztatását. Jóval nagyobbak a lehetőségek a könnyűiparban, az élelmiszeriparban, valamint más olyan területeken, ahol a munkakör ellátása nem jár nagy fizikai igénybevétellel, illetve nem követel szakképzettséget. Nem véletlen, hogy jelenleg éppen a legjobban iparosított megyékben, Borsodban, Nógrádban, Komáromban okoz komoly gondot a munkára jelentkező nők elhelyezése.

A népgazdaság adott fejlesztési iránya és üteme mellett tovább kell kutatni a női munkaerő elhelyezésének, a munkaalkal-

Digitized by Google

mak kiszélesítésének lehetőségét. A női munkaerő jövőbeli fokozottabb igénybevételének kulcskérdése azonban a szakképzett nők számának emelése. Az elhelyezési nehézségek egyik fő oka ma az, hogy a munkára jelentkező nők nagy többsége szakképzetlen. Márpedig az ilyen munkaerő foglalkoztatásának perspektívája igen korlátozott. Ezért a nők, s különösen az iskolából kikerülő lányok szakképzésére már a második ötéves terv alatt nagy gondot fordítunk, minthogy jelenleg arányszámuk alacsony. Gondoskodni kívánunk arról, hogy ez a törekvés legintenzivebben a szakmunkásképzésben valósuljon meg. Ezzel egyidejűleg — figyelembe véve az egyes munkaterületek sajátos munkakörülményeit — törekedni kell a női munkaerő arányszámának ésszerű növelésére is. Kétségtelen, hogy néhol van még bizonyos idegenkedés a női munkaerővel szemben. Ez részint előítéletből, részint pedig onnan származik, hogy a nők több törvényes kedvezményben és nagyobb védelemben részesülnek, mint a férfiak. Ez a fokozott gondoskodás azonban természetes, s nem ezt kell megszüntetni — ilyesmiről szó sem lehet —, hanem az előítéleteket kell leküzdeni, jobb munkakörülményeket kell teremteni a nők számára, meg kell könnyíteni otthoni elfoglaltságaikat.

A női munkaerő foglalkoztatásának távlatai szinte korlátlanok, mert a műszaki fejlődés és a kiterjedt szakmai képzés eredményeként lassanként eltűnik minden olyan tényező, amely ma még korlátot állít elé. Ez döntő feltétele lesz a ma még meglévő ellentmodások megoldásának is.

*

Cikkünk nem meríti ki a foglalkoztatottság egész problematikáját, sőt nem tárgyal néhány olyan kérdést sem, amely a jelenlegi helyzetben időszerű és fontos. Így például nem beszéltünk a foglalkoztatottság területi problémáiról. Ismeretes, hogy a Horthy-rendszer a termelőerők aránytalan földrajzi elhelyezését hagyta ránk örökül, s ezeket az aránytalanságokat még nem sikerült megszüntetnünk. A foglalkoztatottságra vonatkozó általános, az országos átlagot tükröző megállapításokat ki kell tehát egészíteni területi vizsgálatokkal. A foglalkoztatottság lehetősége — mind a tárgyi feltételeket, mind a munkaerőt tekintve — nagyon eltérő az ország különböző területein, az egyes megyékben és városokban. Egyes területeken kevés a munkaerő, másutt munkaerőfeleslegek vannak. Kifejeződik ez — korántsem pontosan és nem eléggé megbízhatóan — abban is, hogy országos átlagban a keresők 6 százalékának más megyében van a munkahelye, mint az állandó lakása.[6] Az úgynevezett ingázóknak a száma csupán az iparban

[6] Ez az adat nem mutatja a munkahely és a lakóhely közötti távolságokat, amelyek sokszor százkilométerekre rúgnak, és amelyek ugyanazon a megyén belül is igen nagyok lehetnek.

Digitized by Google

mintegy 300 000 főre tehető. A foglalkoztatottság területi problémáinak megoldása szorosan összefügg a termelőerők területi elhelyezésével, az egyes területeken meglevő termelőkapacitások, illetve munkahelyek összetételével. A Központi Bizottság nemrégen hozott határozatot a termelőerők területi elhelyezéséről és a második ötéves terv időszakában folytatandó ipartelepítés irányelveiről.

Nem foglalkoztunk a munkából való kiöregedés problémáival sem. Általános tendencia, hogy emelkedik a lakosság életkora. Az átlagos élettartam Magyarországon ma több mint 10 évvel hosszabb, mint a felszabadulás előtt volt. Az össznépességben megnőtt tehát a munkaképes kornál idősebb népesség aránya. 1949-ben a lakosság 13,2 százaléka volt idősebb a munkaképes kor felső határánál — ma ez az arányszám kb. 16,7 százalék. Ez a tendencia sokoldalúan összefügg a foglalkoztatottsággal. A biológiai előregedés egyre távolodik a nyugdíjkorhatártól, s ezért egyre többen akarnak a nyugdíjkorhatár elérése után is dolgozni. Ugyanakkor feltehető, hogy a nyugdíjasok aránya is növekedni fog, s számukra is biztosítani kell az életszínvonal emelkedését.

Más hasonló problémákat sem tárgyaltunk; csak azt kívántuk érzékeltetni, hogy a munkaerőgazdálkodás, a foglalkoztatottság sokoldalúan összefügg a gazdaságpolitika és a tervezés bonyolult kérdéseivel. A munkaerőtervezés mai színvonalán még nem tudunk kellő tekintettel lenni mindezekre a körülményekre, de már megteremtettük a munkaerőtervezés lényeges javításának feltételeit. A második ötéves tervben, a terv végleges kialakításánál már hasznosítjuk is a munkaerőtervezés megjavításából adódó lehetőségeket és tapasztalatokat. Úgy véljük, hogy a második ötéves terv végleges előirányzatai, népgazdaságunk fejlődésének távolabbi perspektíváját is szem előtt tartva, megnyugtatóan, a népgazdaság érdekeivel összhangban oldják meg a foglalkoztatottság legégetőbb problémáit.

Digitized by Google

A közös és a háztáji gazdaság kapcsolata termelőszövetkezeteinkben

Írta CSIZMADIA ERNŐ és NAGY LÁSZLÓ

Termelőszövetkezeti mozgalmunk figyelemre méltó vonása, hogy az utóbbi években a nagyarányú számszerű fejlődéssel egy időben a szövetkezetek jelentős része megszilárdult. Fejlődött és erősödött termelőszövetkezeteink közös gazdasága.

1959-ben a szövetkezeti tagok személyes jövedelmének kielégítő alakulásával együtt a korábbi éveknél lényegesen nagyobb mértékben növekedett a termelőszövetkezetek közös vagyona. A szövetkezetek állóeszközeinek értéke 1959-ben megkétszereződött. Kedvező jel az is, hogy közös gazdaságaink a fel nem osztható szövetkezeti alap fejlesztésére — a szövetkezeti törvény által kötelezően előírt 10 százalékkal és az 1958. évi 12,2 százalékkal szemben — 1959-ben a tagoknak kioszthatő részesedés 16 százalékát fordították. Számos új termelőszövetkezet már az első évben nagy összegű beruházást eszközölt saját erejéből. A fontosabb szántóföldi növények termelésében országos méretben már most jobbak a szövetkezetek eredményei, mint az egyéni gazdálkodás idején voltak. Kialakulóban van közös nagyüzemi állattenyésztésük, s egyre hatékonyabban vesznek részt az ország élelmiszerrel való ellátásában is.

Termelőszövetkezeteinkben a nagyüzemi gazdálkodás mielőbbi kialakítása, a közös gazdaság erősítése, belterjes fejlesztése a legfontosabb feladat. Emellett nem szabad elhanyagolnunk a háztáji gazdaságot sem. Hazánkban jelenleg és még a következő években is mind az ország ellátása, mind a szövetkezeti tagok szocialista nevelése, valamint anyagi ösztönzése, és a közös gazdaság kiépítése szempontjából is nagy szerepe van ennek.

A háztáji gazdaság szerepét sokan nem látják világosan. Egyes helyeken elnézik a háztáji túlzott mérvű fejlesztését is, másutt a párt- és kormányintézkedésekben biztosított lehetőségekkel sem élnek. Mind a két túlzás arról tanúskodik, hogy sokan nincsenek

Digitized by Google

tisztában a háztáji gazdaságnak a szövetkezeti mozgalomban betöltött szerepével, politikai és gazdasági funkcióival, s az összefüggések fel nem ismerése folytán nem értik vagy félreértik a pártnak a háztáji gazdasággal kapcsolatos álláspontját és a kormány átmeneti intézkedéseit.

I.

A Szovjetunióban és a népi demokráciákban a dolgozó parasztság szövetkezeti egyesülésének legáltalánosabban elterjedt szervezeti formája az artel. Történelmi tény, hogy *az artel-típusú termelőszövetkezet a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság építésének alkalmas szervezeti kerete.* Az artel-típusú termelőszövetkezet a közös nagyüzem erőteljes fejlesztése és az azt kiegészítő háztáji gazdaság révén egyesíti magában mindazokat az előnyöket, amelyek az össznépi és paraszti érdekek összeegyeztetésével leginkább elősegítik a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság rendszerének kiépülését és győzelmét. Nagy előnye, hogy a termelőerők fejlődésével és a szövetkezeti parasztság eszmei színvonalával összhangban lehetővé teszi a mezőgazdasági termelés fokozatos társadalmasítását.[1]

A termelés szervezeti formái *nem véletlenek, hanem a legszorosabban összefüggnek a termelőerők színvonalával.* A közös szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás nem alakulhat ki máról-holnapra. A paraszti termelés társadalmasításának, a termelőszövetkezetek nagyüzemi építésének *megvan a maga törvényszerű menete.* A parasztok termelőszövetkezetbe való belépésével a legkedvezőbb feltételei jönnek létre a szövetkezeti nagyüzemek kiépítésének; sokat kell azonban még tenni azért, hogy a szövetkezeti keretek nagyüzemi tartalommal telítődjenek meg. Azokban az országokban, ahol elmaradott kisárutermelő — az esetek többségében többé-kevésbé naturális jellegű — parasztgazdaságok talaján kell felépíteni a szocialista nagyüzemeket, a nagyüzemi gazdálkodás anyagi, műszaki és személyi feltételeinek kialakítása szabja meg a paraszti termelés társadalmasításának ütemét. A tapasztalatok szerint a szántóföldi termelés társadalmasítása és nagyüzemi fejlesztése viszonylag gyorsan megvalósítható de sok-

[1] Az artel-típusú termelőszövetkezetekben szövetkezeti tulajdonban vannak a gépek és egyéb eszközök, az igásállatok, a haszonállatok egy része, a vetőmagkészletek, a közös jószágállomány részére szükséges takarmány, a közös gazdálkodáshoz szükséges épületek; s a szövetkezeti használatban levő földön közösen végzik a munkát. A szövetkezeti tagok személyi tulajdonában találhatók a lakóépületek, meghatározott számú haszonállat és az azok tartásához szükséges gazdasági épületek és eszközök. A közös földterületből (amely a Szovjetunióban és a Mongol Népköztársaságban össznépi, a Román Népköztársaságban szövetkezeti tulajdonban, a többi népi demokráciában pedig a szövetkezeti tagok tulajdonában van) minden szövetkezeti család meghatározott nagyságú háztáji parcellát tarthat meg, illetőleg kaphat személyi használatra.

Digitized by Google

kal több időt vesz igénybe, és nagyobb befektetésekkel jár a korszerű nagyüzemi állattenyésztés anyagi és személyi feltételeinek megteremtése.

A mezőgazdaság szocialista nagyüzemi átalakítása a dolgozó parasztság szövetkezetekbe való egyesülése mellett magában foglalja a paraszti termelőeszközöknek korszerű nagyüzemi eszközökkel történő felváltását. Ez nagy beruházásokat követel. Valamennyi szocialista ország milliárdokat fordított e feladat megoldására. Magyarországon például 1959-ben — egyetlen év alatt — 6500 traktort kapott a mezőgazdaság, 1960-ban pedig körülbelül 10 ezer darabot kap. Az elmúlt évben éppúgy, mint az idén, csak a szövetkezeti építési beruházások mintegy 1,4 milliárd forintot tettek ki. A szocialista országok tapasztalatai azt mutatják, hogy a szövetkezeti termelés gépesítése gyors ütemben megvalósítható. Minden bizonnyal ezzel függ össze, hogy a szövetkezeti nagyüzemi szántóföldi termelés viszonylag gyors ütemben alakul ki. A közös nagyüzemi állattenyésztés azonban, a beruházásokkal szoros összefüggésben, lassúbb ütemben fejlődik. Nem véletlen tehát, hogy az állatállomány egy része a szocialista országokban viszonylag hosszú időn át a háztáji gazdaságban található. A Szovjetunióban a közelmultig, Bulgáriában, Magyarországon, Romániában a háztáji tehénállomány jelenleg még nagyobb, mint a közös; hasonló módon jelentős a háztáji sertésállomány is. A többi szocialista országban szintén jelentős szerepe van még a háztáji állattenyésztésnek.

A háztáji gazdaság szükségességét szemléltetően mutatják annak funkciói:

a) Olyan viszonyok között, amikor a kiépülőben levő termelőszövetkezeti nagyüzemek, a közös gazdaságok termelése még nem elég ahhoz, hogy a városi lakosság mellett a falusi lakosság ellátását is fedezze, *a szövetkezeti tagok szükségleteinek kellő színvonalú kielégítése miatt is szükség van a háztáji gazdaságokra.* A szövetkezeti parasztság többsége a háztájiból látja el családját friss tejjel, zöldséggel, gyümölccsel, tojással, sertés- és baromfihússal. Ha háztáji gazdaság nem lenne, a szövetkezeti családok fogyasztását is a közös gazdaság termelvényeiből kellene fedezni. Ez a nagyüzemi gazdálkodás kialakításának kezdeti időszakában különösen kedvezőtlenül érintené a termelőszövetkezetek közös árutermelését, és a nem mezőgazdasági lakosság áruellátását. Arról nem is szólva, hogy közös gazdaságban rendszeresen nem foglalkoztatható családi munkaerő (asszonyok, fiatalok, nyugdíjasok) néhány órai munkája a háztájiban jól hasznosítható, ugyancsak felhasználhatók az egyéni gazdálkodásból visszamaradt épületek (istállók, fészerek), s takarmányként a háztartási hulladékok is, amelyek különben teljesen elvesznének. Mindez azzal kapcsolatos, hogy a parasztgazdaságban a háztartás és a termelés szorosan egybekap-

Digitized by Google

csolódik, s a paraszti termelés társadalmasítása során elválasztásuk nem egycsapásra, hanem csak fokozatosan, a termelőerők fejlesztésével, a közös nagyüzem felépítésével, a közös árutermelés növekedésével együtt következhet be.

b) A közös nagyüzemi gazdálkodás kialakítása idején a közös gazdaság egyre növekvő árutermelése mellett *a háztáji gazdaság egyes termékekből* (sertés- és baromfihús, tojás, tej, egyes zöldségfélék) *számottevő árumennyiséget is szolgáltat.* Olyan körülmények között, amikor a közös gazdaság kialakulásának kezdeti időszakában a termelőszövetkezetek közös árutermelése még nem tudja kielégíteni a lakosság egyre növekvő szükségleteit, az ország ellátása szempontjából is szükség van a háztáji gazdaságra, illetve annak árutermelésére.

c) A háztáji gazdaság szükségességét indokolja mindezzel szoros összefüggésben az is, hogy az — a munkaegységre járó részesedés mellett — kiegészítő forrása a szövetkezeti tagok főleg természetbeni, részben azonban pénzbeli jövedelmének is. Amíg a közös gazdaságból származó jövedelem egymagában nem tudja biztosítani a szövetkezeti parasztságnak a munkásokéval arányos, összhangban álló reáljövedelmét, s ezzel anyagi érdekeltségüket, addig *kiegészítő jövedelemforrásként is nélkülözhetetlen a háztáji gazdaság.*

d) Végül, de nem utolsósorban — szükség van a háztáji gazdaságra azért is, mert *a kisárutermelő parasztok a szövetkezetbe való belépésükkel gondolkodásmódjukban nem válnak azonnal szocialistákká.*

A földmagántulajdon intézményéhez annyira ragaszkodó és a korábbi, a profitszerzésen és a könyörtelen konkurrencián alapuló társadalom szemléletmódjával terhelt parasztság gondolkodásmódja nem változik meg egyik napról a másikra, hiszen a földtulajdonos paraszti rétegre is áll az, hogy „... gazdaságilag, erkölcsében, szellemében még magán viseli annak a régi társadalomnak anyajegyét, melynek méhéből származik."[2] A parasztságnak, mint arra Engels utalt,[3] meghosszabbított gondolkodási időre van szüksége, hogy rászánja magát a szövetkezeti gazdálkodásra, de talán még hosszabb idő kell ahhoz, hogy megváltozzék *maga a paraszti gondolkodásmód* is. A régi, magántulajdonosi gondolkodás még akkor is hosszú ideig kísért, amikor a dolgozó paraszt már termelőszövetkezeti taggá lett. A *háztáji gazdaság* egyik fontos funkciója éppen abban jelölhető meg, hogy *megkönnyíti a tegnap még*

[2] Marx: A gothai program kritikája. Marx—Engels Válogatott Művek II. k., Budapest, 1949. 16. old.

[3] Engels: A parasztkérdés Franciaországban és Németországban. Marx—Engels Válogatott Művek II. kötet, Budapest, 1949. 433—434. old.

Digitized by Google

egyénileg gazdálkodó parasztnak a közös gazdálkodás útjára való átmenetét, a tegnap még individualista szemléletű dolgozó paraszt kollektív, szocialista gondolkodásmódjának kialakítását azzal, hogy a szövetkezeti tag egy kis területen — korlátok között — a régi, megszokott gazdálkodást folytathatja.

A háztáji gazdaság ilyen szempontból a közös gazdaság fejlett termelési viszonyai és a termelőszövetkezeti parasztság viszonylag elmaradt tudatvilága között keletkezett ellentmondás feloldásának egyik *gazdasági eszköze* is, amely a termelőszövetkezet közös gazdaságának fejlődésére is hatást gyakorol. Ez a hatás alapjaiban pozitív.

A háztáji gazdaság tehát *szükségszerű minden olyan országban, ahol artel-típusú termelőszövetkezetek útján alakul ki a szocialista nagyüzemi mezőgazdaság.* A háztáji gazdaság — mint az artel velejárója —, a termelőerők fejlődésének függvénye, amely csak a közös szövetkezeti termelés színvonalának magas fokán, a szövetkezeti tagok szocialista tudatának kifejlődése, erősödése alapján, a város és a falu közötti lényeges különbségek felszámolásával együtt veszti el jelentőségét. Ha a nagyüzemi termelés már ki tudja elégíteni az összes szükségleteket, ha a szövetkezeti tag olcsón és könnyen hozzájut azokhoz az egyéni fogyasztásra szolgáló termékekhez, amelyeket azelőtt a háztájiból nyert, és ha közösből származó jövedelme kielégítő életszínvonalat biztosít számára, akkor nem lesz többé érdeke a háztáji gazdaság fenntartása. A kommunizmusba való átmenet időszakában minden bizonnyal be is következik ez.

II.

A háztáji gazdaság lényegében *a szocializmus egész időszakában fennmarad, szerepe azonban a szocialista építés során változik.* A történelmi tapasztalatok jól mutatják, hogy *a mezőgazdaság szocialista átalakításának kezdeti időszakában — amikor a közös gazdaság még csak kiépülőben van — a háztáji gazdaság jelentős mennyiségű árut is ad az országnak.*[4] Később, a szövetkezetek közös nagyüzemi gazdaságának kialakulásával és erősödésével csökken ez a funkciója és ekkor már jobbára a szövetkezeti tagok személyes fogyasztását szolgálja; végül ez a szerepe is egyre jobban elhalványodik. Egy adott időszakon belül is *más a háztáji gazdaság jelentősége a régi, már megszilárdult* és más az új termelőszövetkezetekben. Éppen ezért nem helyes arra az álláspontra helyez-

[4] Érdemes megemlíteni, hogy a Bolgár Kommunista Párt Központi Bizottságának 1959. szeptember 8-i határozata szintén hangsúlyozza a háztáji gazdaság jelentőségét és szerepét a szocialista építés időszakában, s élesen elítéli azokat a tendenciákat, amelyek a háztáji gazdaság idő előtti csökkentésére, illetőleg megszüntetésére irányulnak.

Digitized by Google

kedni, hogy a háztáji gazdaság, időtől és tértől függetlenül, kizárólag személyes szükségletre termelő gazdaság.

Vegyük sorra a háztáji gazdaság árutermelésével kapcsolatos kérdéseket.

1959-ben a háztáji gazdaság részesedése a mezőgazdaság nettó termelési értékéből (folyó áron számolva) meghaladta a 8 százalékot, a mezőgazdaság nettó termelési értékén belül pedig a közös és a háztáji gazdaság részesedési aránya 2 : 1-hez volt. A szövetkezeti tagok összes jövedelmén belül a háztájiból származó jövedelem szintén jelentős. 1960-ról még nincsenek erre vonatkozó adataink, a gyakorlati tapasztalatok szerint azonban a háztáji aránya nem csökkent, hanem inkább növekedett. Az 1960. évi tavaszi állatszámlálás adatai szerint az ország szarvasmarhaállományából a háztáji 37,4 százalékban részesedik, a közös és háztáji együttes szarvasmarhaállományból pedig 62 százalék még a háztáji gazdaságban található. A háztáji sertésállomány — amely több mint kétmillió darab[4] — az ország sertésállományának kereken 40 százaléka, mintegy három és félszerese még a szövetkezeti közös sertésállománynak. Baromfiállományunk nagy része szintén a háztájiban található, következésképp a lakosság baromfihússal és tojással való ellátása jelenleg még sokkal inkább a háztáji, mint a közös baromfitenyésztéstől függ. A zöldségfélék egy részét is a háztáji gazdaságok termelik.[5]

Ilyen körülmények között *a háztáji gazdaság által nyújtott árutermelési lehetőségek elhanyagolása súlyos hiba volna, könnyen okozhatna nehézségeket.* Nem véletlen tehát, hogy a háztáji gazdasággal kapcsolatban a párt és a kormány az utóbbi hónapok-

[5] A háztáji földterület és állatállomány mértékét a törvényes rendelkezések keretei között maguk a termelőszövetkezetek szabályozzák alapszabályukban. A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1959. évi 7. sz. törvényerejű rendelete és az azt kiegészítő 1960. évi 8. tvr. szerint a termelőszövetkezeti tagok háztáji földterülete 800 négyszögöltől 1600 négyszögölig terjedhet. A két határérték között a háztáji föld nagyságát úgy kell megállapítani, hogy tekintettel kell lenni *a)* a gazdálkodás helyi viszonyaira, *b)* a közös háztartásban élő családtagok számára, *c)* a tagoknak és a családtagoknak a termelőszövetkezet közös munkájában való részvételére, illetőleg az általuk szerzett munkaegységekre. A termelőszövetkezetek fegyelmi szabályzata szerint a fegyelmi vétséget elkövető tagok háztáji területe év végén vagy év közben is 800 négyszögölig csökkenthető. Helyes, ha szövetkezetünk élnek ezzel a lehetőséggel a közöst elhanyagoló, munkakerülő tagok megnevelése érdekében.

A szövetkezeti tagok és a velük közös háztartásban élő családtagok a háztáji földön és a lakóházon kívül még megtarthatják a beépített telket, az udvart, az udvarhoz tartozó kertet, a háztáji állatállomány elhelyezéséhez szükséges és a háztáji földön, illetőleg lakótelken levő épületeket; az egyszerűbb mezőgazdasági munkaeszközöket és kézi szerszámokat; végül még megtarthatnak egy tehenet, egy-két növendékmarhát, egy-két anyakocát malacaival, évente három-négy hízósertést, öt juhot vagy kecskét, korlátlan számú baromfit, házinyulat és méhcsaládot.

Ha a termelőszövetkezeti tag, vagy a vele közös háztartásban élő családtag a háztáji gazdaságban tartható vagyontárgyak mértékét meghaladó vagyontárgyhoz jut, akkor a vagyonbevitelre vonatkozó szabályok szerint köteles ezt (vagy választása szerint a háztáji gazdaságból azonos fajtájú és értékű vagyontárgyat) átvételre felajánlani a termelőszövetkezetnek. A közgyűlés felhívására és az általa megállapított határidőn belül a tag köteles értékesíteni a háztáji állatállománynak a háztáji mértéket meghaladó szaporulatát. Az értékesítésnél a termelőszövetkezetnek elővásárlási joga van.

Digitized by Google

ban több jelentős átmeneti intézkedést hozott. Az 1959 január elseje után alakult, vagy jelentős területtel megnövekedett termelőszövetkezetekben a tagok átmenetileg a korábbi rendelkezésekben megengedettnél több állatot is tarthatnak háztáji gazdaságukban:

a) A közös sertéstenyésztés kialakulásáig korlátlan számban tarthatnak háztáji gazdaságukban nevelési vagy hizlalási szerződéssel lekötött sertést, illetőleg anyakocát malacaival.

b) Ha a termelőszövetkezeti tagok férőhely hiányában nem tudják a beviteli kötelezettség alá eső állatokat vagy azok egy részét a közös gazdaságnak átadni, akkor a termelőszövetkezet kérelme alapján a járási tanács mezőgazdasági osztálya engedélyt adhat arra, hogy ezeket az állatokat a tagok továbbra is háztáji gazdaságukban tartsák.[6]

Ezeket az intézkedéseket az tette szükségessé, hogy új termelőszövetkezeteink egy része a megalakulás utáni kezdeti időszakban az állam maximális segítsége és a saját erőforrás legnagyobb fokú felhasználása mellett is csak fokozatosan tudja megoldani a tagok által bevitt állatok közös elhelyezését. Az utóbbi időben népi demokratikus államunk és a szövetkezetek is maximális erőfeszítéseket tettek a közös nagyüzemi állattenyésztés kialakításáért. Tavaly a termelőszövetkezetek beruházott vagyona 3,40 milliárd forintról 6,77 millárdra emelkedett, vagyis egyetlen év alatt megkétszereződött. Ezen belül az épületek értéke 92,8 százalékkal emelkedett. 1954—1958 között, 4 év alatt a termelőszövetkezetek állami erőből összesen 900 millió forint építkezési beruházást kaptak, 1959-ben pedig, egyetlen év alatt, 1,4 milliárd forintot. Növekedett a termelőszövetkezetek saját erőből történő beruházása is. 1958-ban a megvalósított beruházások 12,6, 1959-ben pedig 18,5 százaléka történt saját erőből. 1959-ben a szövetkezetekben 173 ezer szarvasmarha-, 144 ezer sertés-, 210 ezer birka- és 460 ezer baromfi-férőhely épült fel.

Mindez jól mutatja azt a nagyarányú erőfeszítést, amelyet szorgalmas szövetkezeti parasztságunk és népi demokratikus államunk a korszerű nagyüzemi gazdálkodás, nevezetesen a közös nagyüzemi állattenyésztés kialakításáért tesz. A szövetkezeti mozgalom fejlődése az utóbbi években azonban gyorsabb ütemű, mint ahogy a modern nagyüzemi berendezéseket, istállókat létre tudjuk hozni, ezért elkerülhetetlen, hogy az új szövetkezetek egy részében *átmenetileg, a nagyüzemi feltételek megteremtéséig,* a közösbe beadott jószág egy része a háztájiban maradjon.

Népi demokratikus államunk *elsősorban a közös nagyüzemi állattenyésztés kialakításában támogatja a szövetkezeteket.*

[6] Lásd 31/1960. (VI. 14.) sz. kormányrendeletet.

Digitized by Google

Az idén például kedvezményes áron 100 ezer darab kocasüldőt kapnak a termelőszövetkezetek az állami gazdaságoktól, ezenkívül az állatforgalmi vállalatok már az első félévben több mint 100 ezer darab hizlalásra való süldőt adtak át a szövetkezeteknek. A tehénállomány növelése céljából az idén az állam 50 ezer darab üszőt és tehenet juttat a termelőszövetkezeteknek.

A közös állattenyésztés nagyarányú támogatása mellett azonban hiba lenne figyelmen kívül hagyni *a háztáji állattenyésztés lehetőségeinek jobb kihasználását.* A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a szövetkezeti családok 60 százalékának nincs tehene, s több mint 70 százalékának nincs kocája. Ugyanakkor valamenynyi család rendelkezik háztáji földdel, kisebb-nagyobb mértékben kap takarmányt a közösből — a háztartási hulladékokról nem is beszélve —, ami lehetővé tenné, hogy a család a háztájiban megtermelje szükségletét a legfontosabb termékekből. Természetes azonban, hogy e vonatkozásban különbséget kell tenni régi és új szövetkezetek közt. Van már jó néhány olyan kiváló, árutermelést magas színvonalon folytató termelőszövetkezetünk, ahol a tagok nem szívesen tartanak háztáji tehenet, mert számukra ez előnyösebb. Ezeknek a termelőszövetkezeteknek azonban már fejlett nagyüzemi tehenészetük van, és nemcsak a tagoknak, hanem az országnak is előnyösebb, ha ilyen körülmények között a szövetkezeti tag és családtagjai munkájukat nem az alacsonyabb termelékenységű háztáji tehéntartásra pazarolják, hanem a közösben dolgoznak, ahol munkájuk termelékenysége már sokkal magasabb. Az új termelőszövetkezetekben és a régiek zömében is azonban még nem ez a helyzet. Olyan szövetkezetben, ahol még a közös állatállomány is kicsi és alacsonyabb hozamú, ott kedvezőtlenül érinti a közös gazdaság árutermelését az, ha a tag nem tart tehenet és kocát, hanem a tejet és a hízóanyagot a közöstől igényli. Itt az a fordított helyzet állhat elő, hogy a közös gazdaság, melynek elsősorban az ország ellátására kellene termelnie, saját tagjainak ellátására termel, önellátásra rendezkedik be. Ezt a fonák helyzetet számos helyen felismerték már. A közös állattenyésztés kialakításával és fejlesztésével egy időben több megyében kezdeményezték, hogy „minden háztájiban tartsanak egy kocát". Ha csak azt érnénk el, hogy minden második, harmadik termelőszövetkezeti család, tehát a volt szegényparasztok is tartanának egy-egy kocát a háztájiban, már az is jelentős mértékben növelné a sertéshús-termelést, s előmozdítaná az ország jobb ellátását. Éppen ezért a párt és a kormány elősegíti, hogy a háztáji tehénnel és kocával nem bíró szövetkezeti tagok tehénhez és kocához jussanak. Szövetkezeteink többségében megértették, helyeslik és elősegítik ezt az akciót. Egyes helyeken azonban — a terv túl-

Digitized by Google

teljesítésére törekvő buzgalomból — olyan régi, jól gazdálkodó termelőszövetkezetekben is szorgalmazzák az üszők és kocák kihelyezését, amelyekben erre semmi szükség nincs. Még gyakoribb, hogy az új szövetkezetek egy részében elhanyagolják ennek az akciónak a szervezését, nemegyszer arra hivatkozva, hogy nem tartják helyesnek „a háztáji túlfejlesztését". A háztáji túlzott, közös rovására történő előtérbe helyezése valóban helytelen. De hát hol van abban „túlfejlesztés", ha az állam — amellett, hogy a közös nagyüzemi állattenyésztés fejlesztését minden erővel támogatja — segítséget nyújt ahhoz is, hogy a tehénnel és kocával nem rendelkező szövetkezeti családok üszőt és kocasüldőt kapjanak? Ez az intézkedés még abból a szempontból is szükséges és helyes, mert elősegíti az új szövetkezeti parasztok közt a régi osztályhelyzetből visszamaradt különbségek felszámolását, az egységes szövetkezeti parasztság kialakítását.

Amíg a szövetkezeti tagok háztáji gazdaságában jelentős állatállomány van, *addig a népgazdaságnak meg kell kapnia onnan azt az árumennyiséget, amire az országnak szüksége van.* Továbbá meg kell kapnia a háztájiból *azt a jószágszaporulatot is, amely elsősorban a termelőszövetkezetek közös állatállományának kialakításához és fejlesztéséhez szükséges.* E feladatok megoldása érdekében került sor ez év folyamán átmeneti szerződéses akciók szervezésére.

Az új termelőszövetkezetek elnökei, vezetői akkor cselekszenek helyesen, ha — a közös állatállomány kialakítása, a közös árutermelés fokozása mellett — addig, amíg a közösből nem tudnak elegendő mennyiségű árut adni az országnak, segítenek abban, hogy az ország a háztáji gazdaságból is megkaphassa a szükséges árumennyiséget. Sok módja van ennek. Közismert, hogy az új szövetkezetek jelentős részében az a jellemző, hogy a közösben van elegendő takarmány, de nincs elég férőhely és állat. A háztájiban ugyanakkor kihasználatlanul állnak az ólak. Nem vagyunk olyan helyzetben, hogy ezt a „fényűzést" megengedhessük magunknak. A nagyüzemi állattenyésztés korszerű feltételeinek megteremtésével egy időben a több hús, tojás, tej stb. termelése érdekében fel kell használnunk a paraszti istállókat, gazdasági épületeket, kihasználatlanul álló tanyákat, amelyek átmenetileg még jó szolgálatot tehetnek. Ezek egy része — sokszor csekély átalakítással — még a közös nagyüzemi állattenyésztés céljára is alkalmassá tehető. Termelőszövetkezeteink egy része főképp a közös szarvasmarha- és az igásállomány számára ezeket a lehetőségeket már eddig is kihasználta. De van még bőven tennivaló. A szövetkezeti baromfihús- és tojástermelést például jelentősen meg lehet sokszorozni ezen az úton.

Azokat az ólakat, gazdasági épületeket pedig, amelyekre a

Digitized by Google

közösnek nincsen szüksége, de a háztáji állomány méreteit jóval meghaladják, szintén jól fel lehetne használni a közös árutermelés növelése érdekében a közösség és a szövetkezeti tagok javára. Két módja is lehet ennek. Az egyik nagyon hasznos módja — ami már most is több új szövetkezetben megfigyelhető —, hogy a szövetkezet biztosítja a hízóanyagot és a takarmányt, a szövetkezeté az előállított hízott sertés vagy baromfi, a szövetkezeti tag pedig átengedi az ólat és vállalja a munkát, amiért megfelelő díjazásban részesül. A közös sertés- és baromfihús-termelés növelésének egyik fontos eszköze lehet ez olyan viszonyok között, amikor a közösben még nincs elegendő férőhely.

A háztáji ólak jobb kihasználásának másik fontos módja, ha a szövezetkezeti tag sertés- vagy baromfinevelési és hizlalási szerződést köt a felvásárló szervekkel. A több hús- és tejtermelés, a jobb hús- és tejellátás érdekében ugyanis felvásárló szerveink kötnek szerződést a háztáji gazdaságban felnevelt és hizlalt állatokra is és ehhez az állam hivatalos áron bizonyos mennyiségű takarmányt is juttat a szerződőknek. E szerződések a szövetkezeti tagokkal közvetlenül is köthetők, de előnyösebb, ha a szerződéskötéseket a termelőszövetkezet vezetősége szervezi és fogja össze. A tapasztalatok szerint ez az akció ott jár sikerrel, ahol a szövetkezeti vezetőség törődik vele, maga veszi kézbe ennek a feladatnak a megoldását is és szorgalmas dolgozó tagjainak, leszerződött jószágaik részére, szükség esetén — hivatalos áron — a közös gazdaságból bizonyos mennyiségű takarmányt is juttat. A szövetkezet egészének is előnyös, ha a vezetőség szervezi tagjainak szerződéskötéseit. Közreműködéséért nemcsak lebonyolítási díjat (nagyüzemi felárat) kap, amit a közös gazdaság fejlesztésére fordíthat, hanem az árutermelési mutató alakulásától függően (az akció keretében értékesített áru beszámítható a termelőszövetkezet árutermelési mutatójába) még hitelengedményben is részesülhet.

A párt és a kormány azt várja az új termelőszövetkezetektől, hogy már megalakulásuk első évében a közösből és tagjaik háztáji gazdaságából együttesen több árut adjanak az országnak, mint korábban, az egyéni gazdálkodás idején. Ezt a feladatot csak úgy tudják teljesíteni, ha közös, nagyüzemi gazdaságuk megalapozásával és építésével egyidőben a tagok háztáji gazdaságával is törődnek. Termelőszövetkezeteinkben a közös gazdaság fejlesztése a döntő, de a háztáji lehetőségek sem hanyagolhatók el. Árutermelési szempontból a közös és a háztáji gazdaság árutermelését együtt kell kezelni.[1]

[1] Érdemes megjegyezni, hogy statisztikai kiadványaink az utóbbi ideig a háztáji gazdaságokat rendszerint az egyéni gazdaságokkal vették egy csoportba. Ez helytelen. A háztáji gazdaság a termelőszövetkezet kiegészítő része, a szövetkezeti gazdálkodás velejárója, anélkül nem is létezhet. Az a helyes, ha a statisztikai csoportosítás lehetővé teszi a közös és háztáji gazdaság adatainak együttes vizsgálatát is.

Digitized by Google

III.

Szövetkezeteink nagyüzemi építésének jelenlegi, kezdeti szakaszában *az árutermelés növelésén kívül a közös nagyüzemi gazdálkodás minél gyorsabb ütemű fejlesztése végett is szükség van a háztáji gazdaságra,* ecélból is fel kell használnunk a közös mellett a háztáji gazdaság erőforrásait is.

A közös és a háztáji gazdaság kapcsolatában — a tapasztalatok szerint — a *növénytermelés* területén a legritkábbak a viták és a helytelen irányú törekvések. A háztáji és közös növénytermelésben évek óta *egészséges együttműködés tapasztalható.*[8]

Sokkal több a probléma a *közös és a háztáji állattenyésztés kapcsolatában,* ahol a szoros együttműködés érdekében még sok a tennivaló.

A közös nagyüzemi állattenyésztés fejlesztésének fő forrása a közös állomány szaporulata. Különösen a közös állomány kialakításának időszakában azonban fontos kiegészítő forrás a háztáji szaporulata is. Napjainkban ennek jelentőségét még az is aláhúzza, hogy a szövetkezetbe lépő dolgozó parasztok korábbi állományukból általában a jobb egyedeket hagyták vissza háztáji gazdaságukban. Mulasztást követnénk el, ha a viszonylag jó minőségű háztáji állomány szaporulatát nem használnánk fel a közös állomány kialakításához, fejlesztéséhez.

Termelőszövetkezeteink az eddiginél sokkal jobban is kihasználhatják a tagjaik háztáji gazdaságaiban rejlő lehetőségeket. *Vegyenek át, vásároljanak meg a háztáji gazdaságból minél több malacot, süldőt és üszőt a közös hizlalás és nevelés részére.* Számos új szövetkezetünk már az idén is a háztájiból szerezte be a kö-

[8] A háztáji területen a szövetkezeti tagok általában kukoricát termelnek, a terület kisebb részén pedig burgonyát, zöldségféléket, gyümölcsöt, szőlőt. A kukorica mellett az utóbbi években növekedett a zöldség és burgonya termelése. Ez helyes irányzat, amelyet támogatni kell. Ha a tagok a háztájiban megtermelik a család részére szükséges zöldséget és burgonyát, ezzel elősegítik, hogy ezekből a cikkekből a közös gazdaság minél nagyobb árumennyiséget adjon az országnak. Helyeselhetjük számos termelőszövetkezeti községünknek azt a gyakorlatát is, hogy a háztáji föld egy részét — rendszerint a belterületen levő, vagy ahhoz közvetlenül csatlakozó kerti földet — területileg állandósítják, s ezen a tag zöldséget termel, konyhakertészetet folytat. Ilyen esetben a háztáji föld egy része területileg évről évre változatlan, a másik része pedig a közös gazdaság vetésforgójába illeszkedik be, s ott túlnyomórészt kukoricát, illetve a háztáji állatállomány takarmányozására szolgáló egyéb növényeket termelnek. Heves megyében terjed az a gyakorlat, hogy a vetésforgóba illeszkedő háztáji kukoricaföldet a közös tablából és csak az első vagy második kapálás után adják ki. Ez megvalósítható minden olyan szövetkezetben, ahol a kukoricát művelésre nem osztják szét a családok között, hanem közösen művelik, s hasznos, mert a kapálás idejében való és jó elvégzésére ösztönöz.

A háztáji föld megműveléséhez és termékeinek betakarításához a közös gazdaság bocsátja a szükséges igaerőt, gépeket, eszközöket a szövetkezeti tagok rendelkezésére. Minden szövetkezetben érvényt kell szerezni annak, hogy ezeket a szolgáltatásokat a termelőszövetkezet a közgyűlés által egységesen megállapított feltételek és térítés mellett nyújtsa a tagoknak. Már a tervezéskor számba kell venni a háztáji szükségleteket is, s akkor nem fordulhat elő az, hogy a háztáji igényeket nem tudják kielégíteni, vagy a közös rovására elégítik ki.

Digitized by Google

zös hízóanyagot és a tapasztalatok szerint jobban járt, mintha az állatforgalmi vállalatra várt volna ezzel.

A szerződéses akciók keretében az állatforgalmi vállalatok leköthetnek, felvásárolhatnak a háztáji gazdaságból minden olyan üszőt és bikaborjút, amelyet a szövetkezeti tagok nem kívánnak saját részükre felnevelni. Az így leszerződött állatok többsége is lényegében a szövetkezetekhez kerül vissza. Miért ne vásárolhatnák meg a szövetkezetek közvetlenül is tagjaiktól a háztáji gazdaság értékesítésre szánt szaporulatát? Az utóbbi időben hozott intézkedések elősegítik ezt.[9] Jelenleg a termelőszövetkezetek közvetlenül is érdekeltek például abban, hogy tagjaiktól, a háztájiból átvegyék a borjakat a közös részére. Erre a célra hitelt is kaphatnak, s ezenkívül minden saját nevelésű előhasi üsző után 1000 forint hitel-engedményben is részesülhetnek, feltéve, hogy az állam iránti szerződéses kötelezettségüknek eleget tettek.

A közös- és háztáji állattenyésztés kapcsolatában a legtöbb probléma eddig, *a takarmányellátás megszervezésében* jelentkezett. A háztáji állatállomány ugyanis — még a korábbi szabályozás során megengedett létszám is — sok esetben nagyobb, mint amennyit a maximum 1 kat. holdnyi háztáji területről takarmánnyal el lehet látni. Ezért a szorgalmas, a közös munkából részüket rendszeresen kivevő tagoknál a háztáji állomány takarmányának jelentős részét szükség esetén a közös gazdaság takarmánykészletéből kell fedezni. Új szövetkezeteinkben, ahol a közös állomány még csak kialakulóban van, még inkább ez a helyzet. Gyakran előfordul, hogy szövetkezeteink nem törődnek ezzel, sőt egyenesen megtagadják a közösből való takarmányjuttatást, rendszerint olyan elgondolás alapján, hogy a közös állattenyésztés fejlesztése az egyetlen megoldás. Ha a szövetkezet nem biztosít takarmányt a háztáji gazdaság állatállományá részére, akkor a szövetkezeti tag mindent elkövet majd, hogy a háztáji földterületét alapszabályellenesen növelje. Ez pedig megengedhetetlen. Nem a háztáji földterületet kell növelni, hanem a takarmányellátást kell helyesen megszervezni.

Néhány esetben azonban az előbbinek az ellenkezőjével is találkozhatunk. Egyes szövetkezetek közgyűlései — csak a háztájit tartva szemük előtt — a közös gazdaságtól vonják el a takarmányt, megfeledkeznek a közös állatállomány fejlesztésének szükségességéről és elsődlegességéről. Ezeken a helyeken a közgyűlés, illetőleg annak tagjai felborítják a közös és az egyéni érdek helyes összhangját, s csak az *egyéni* érdeket tartják szem előtt, még ha álláspontjukat közösen alakítják is ki.

[9] Megjegyezzük, hogy a 19/1959. (VII. 12.) F. M. sz. rendelet a háztáji állatállományból származó szaporulatra, illetőleg a háztáji gazdaság állatállományából eladni kívánt tenyészállatokra *elővásárlási jogot* biztosít a termelőszövetkezeteknek.

Digitized by Google

A helyes megoldás az, ha szövetkezeteink a közös állomány fejlesztéséhez szükséges takarmány megtermelése mellett a lehetőségekhez képest *hozzájárulnak a közös munkában rendszeresen résztvevő, jól dolgozó tagjaik háztáji állatállományának takarmányellátásához.* Ez nemcsak az egyes szövetkezeti tagoknak, hanem az egész közösségnek, a szövetkezetnek és az államnak is érdeke, hiszen egyre növekszik a lakosság igénye állati termékek iránt. Sok módja van annak, hogy ezt a két gazdaság közötti jellegzetes üzemi viszonyból adódó feladatot szövetkezeteink a közös és az egyéni érdek összhangjának megfelelően oldják meg. Így például szövetkezeteink a munkaegységre adott természetbeni juttatások során takarmányt is oszthatnak. Ha a közös állomány ellátása biztosítva van, szerződéses kötelezettségeiknek eleget tettek, a többletből előleget is oszthatnak. Ha a szövetkezetnek van takarmányfeleslege, de nincs elég férőhelye, leghelyesebb, ha a hízóanyag és a takarmány biztosításával megszervezi, hogy azoknál a tagoknál, ahol kihasználatlan ól van a háztájiban, a közös részére is hizlaljanak. Számos jó példa van már erre. A takarmánytöbblet ésszerű hasznosításának célszerű módja az is, ha a felesleg szétosztásakor azok részesülnek előnyben, akik a háztájiból hizlalásra és nevelésre szerződtek, de nem hanyagolják el a közös gazdaság munkálatait sem és családtagjaikkal együtt szorgalmasan dolgoznak a közösben. Sőt az a legjobb, ha — mint erről előbb beszéltünk — a szövetkezeti vezetőségek maguk szervezik ezeket a szerződéskötéseket, s ennek keretében elősegítik a háztájiban leszerződött állatok takarmányellátását is. Népi demokratikus államunk legutóbb nagyarányú takarmányjuttatási akciót kezdett a sertés- és baromfihús-termelés növelésére. Takarmányt juttat elsősorban az aszálysújtotta termelőszövetkezeteknek, süldőt, illetve naposbaromfit és takarmányt azoknak, akiknek van kihasználatlan óljuk. Ezenkívül a háztájiban és az egyénieknél elfekvő takarmány népgazdasági érdekeknek megfelelő felhasználása elősegítésére szerződéseket köt, amelyeknek keretében hivatalos áron, bizonyos mennyiségű takarmányt (például sertéshizlaláshoz egyedenként másfél-, két és fél mázsa abrakot) is juttat. A szerződéskötések meggyorsulásából arra lehet következtetni, hogy ez az akció is beváltja a hozzáfűzött reményeket.

Szövetkezeteinkben meglehetősen sok a vita a háztáji állatállomány legeltetése körül. Az alapelv az, hogy a háztáji állomány legeltetéséről a tulajdonosnak kell gondoskodnia. Azokban a községekben, ahol van községi legelő, a háztáji állat tulajdonosának a legeltetési bizottsággal kell megállapodást kötni. Azokban a községekben, ahol az ilyen bizottság megszűnt, és a legelőket a termelőszövetkezet vette át, a szövetkezetnek kell a háztáji tehén-, koca- és lábaállomány részére egy darab legelőt elkülönítenie, en-

Digitized by Google

nek költségeit azonban a háztáji állomány tulajdonosai viselik. A fűbér megállapításánál szövetkezeteinknek körültekintően kell eljárniuk. Gondolniuk kell arra, hogy az irreálisan magas legeltetési bér — ha növeli is a közös bevételeket — kedvezőtlenül hat a háztáji állattartásra, s lényegében a háztáji állatállomány felszámolására tett burkolt intézkedés, amely ellenkezik törvényeinkkel, a párt politikájával.

Sorra vettük a háztáji gazdasággal kapcsolatos legfontosabb átmeneti intézkedéseket. Ahhoz, hogy a párt politikáját minél sikeresebben megvalósíthassuk, a háztáji gazdaság szükségességéről szóló általános marxista elvek mellett tisztában kell lennünk azokkal a konkrét intézkedésekkel is, amelyek ezen elvek gyakorlati megvalósítását jelentik. Szükség van erre azért is, mert vannak, akik a háztájival kapcsolatos átmeneti intézkedéseket „kapitalista tendenciának" minősítik, s a szocializmus ügyét féltik azok megvalósításától. Ezek az intézkedések az ország ellátása érdekében váltak elkerülhetetlenekké, s valamennyi intézkedés egyúttal a közös szövetkezeti nagyüzem kialakulását és erősödését is elősegíti. *Amikor a párt és a kormány mindent megtesz a közös nagyüzemi állattenyésztés kialakításáért, amikor egy pillanatig sem feledkezik meg a háztáji gazdaságnak a közös rovására történő túlzott fejlesztése elleni küzdelemről, s amikor a háztáji gazdaságot is a közös nagyüzem fejlesztése érdekében igyekszik felhasználni,* a megtett átmeneti intézkedések valóban *a szocializmus győzelmét, a népgazdasági feladatok teljesítését elősegítő megoldások.*

IV.

Az adatok és a tapasztalatok szerint minél fejlettebb a közös gazdaság, annál kisebb a háztáji szerepe a szövetkezeti tagok jövedelmében, s ennek megfelelően a termelőszövetkezeti tagok tudatvilágában is. Ez a fejlődés iránya. Ezt az irányt természetesen, minden eszközzel segítenünk kell. Egy pillanatra sem szabad megfeledkeznünk például arról, hogy az új termelőszövetkezetek egy részében a háztáji gazdaság túlzott, a közös rovására történő előtérbe helyezése is tapasztalható. Egyes helyeken a 800—1600 négyszögöl háztáji földön kívül is juttatnak különböző címeken kisebb területeket, más helyeken pedig nem tartják be a föld nagyságára vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket. Ismét más helyeken úgy állapítják meg a földterület nagyságát, hogy nem veszik figyelembe a szövetkezeti tagnak a közösben végzett munkáját.

Vannak problémák a háztáji szőlőterületeket illetően is. Ezeknek nagysága — az érvényes rendelkezések szerint — a 400—600 négyszögölet nem haladhatja meg. Jóllehet szőlőt csak az a szö-

Digitized by Google

vetkezeti tag tarthat háztáji gazdaságában, aki — akár tulajdon, akár használat címén — szőlőt is vitt be a közös gazdaságba, több helyen mégis adnak szőlőt olyan tagoknak is, akik nem vittek be szőlőt a közös gazdaságba. Egyes helyeken előfordul az is, hogy a szülőkkel közös háztartásban élő fiataloknak a közös háztartásban élő személyeket megillető 1 kh háztáji földön felül még kisebb-nagyobb területet adnak kiegészítő jövedelemként. Más helyen pedig ad a szövetkezet háztáji földet olyan, nem élethivatásszerűen földműveléssel foglalkozó pártoló tagnak is, aki *föld nélkül* lépett be, pártoló tagként a szövetkezetbe.

Az ilyen esetek azonban összeegyeztethetetlenek a háztájival kapcsolatos párt- és kormányintézkedésekkel, törvényellenesek, sértik a közösségi érdeket: párt- és állami szerveink nem tűrhetik el az ilyen gyakorlatot. *Mindenütt érvényt kell szerezni a háztáji földre vonatkozó törvényes rendelkezéseknek. Az átmeneti intézkedések egyáltalán nem vonatkoznak a háztáji földre: nem tűrhető, hogy a háztáji földterület nyílt vagy burkolt növelésével a szövetkezet nagyüzemi tábláját parcellázgassák.* Ezekkel a jelenségekkel pártszervezeteinknek és az illetékes állami szerveknek ugyanúgy szembe kell szállniuk, mint a háztáji gazdaságot lebecsülő nézetekkel. A párt és a kormány minden szükséges intézkedést megtesz annak érdekében, hogy a háztáji gazdaság ne fajulhasson magánparaszti üzemmé, ne fejlődhessen a közös rovására. De nem elég rendelkezéseket hozni és az intézkedések betartásáról gondoskodni. A törvények betartása és végrehajtása mellett *törődni kell szövetkezeti parasztságunk szocialista nevelésével is.*

Az új szövetkezeti paraszt a belépést követő első időben háztáji gazdaságát — amely a régi életformából maradt meg, s amelyet saját elgondolásai szerint hasznosíthat — biztosabb jövedelemforrásnak tekinti, mint a közöst. Ezzel kapcsolatos a háztáji túlzott fejlesztésére irányuló törekvése. S az új szövetkezeti tagok ilyen törekvéseivel számolnunk kell, nem szabad lebecsülnünk a vele járó veszélyeket. Ezért nem nyugtathatjuk magunkat azzal, hogy vannak megfelelő intézkedéseink. Pártszervezeteink tegyenek meg mindent a közös fejlesztéséért, segítsenek abban, hogy egyre jobban növekedjék az új szövetkezeti parasztság bizalma a közös iránt, s pillanatnyi anyagi érdekeiket egyre többen tudják alárendelni jövő érdekeiknek. Pártszervezeteink dolgozzanak azon, hogy szövetkezeti parasztságunk egyre nagyobb tömegei minél hamarabb felismerjék: jövedelmük, életszínvonaluk emelésének fő forrása a közös gazdaság, s a háztáji csak kiegészítheti ezt. Boldogulásuk, jövőjük attól függ, hogyan erősödik a közös.

Pártszervezeteink tevékenysége természetesen több irányú kell, hogy legyen. A közös erősítése, a szövetkezeti parasztság szocialista szellemben való nevelése mellett törődniük kell a ház-

Digitized by Google

tájival kapcsolatos átmeneti intézkedések megvalósításával is. Segítsék elő, hogy a termelőszövetkezetek vezetősége maga vegye kézbe a szerződéses akciók szervezését, s végezzenek annak sikere érdekében széleskörű felvilágosító munkát a tagok között.

Pártunk Központi Bizottsága 1960. október 29-i ülésén erről a kérdésről a következő határozatot hozta: „Termelőszövetkezeteinkben a közös gazdaság erőteljes fejlesztése a fő feladat, emellett azonban törődni kell a háztáji gazdasággal is. Párt- és állami szerveinek számos helyen még mindig nem tesznek megfelelő erőfeszítéseket a háztáji gazdaságok árutermelési lehetőségeinek kihasználására. A termelőszövetkezetek vezetői sem adnak ehhez mindenütt kellő segítséget. Mindez arra mutat: sokan nem értik, hogy a népgazdaságnak, a közös gazdaság árutermelésének fejlesztése mellett, nélkülözhetetlen szüksége van a háztáji gazdaságok árutermelésére is. Pártszervezeteink értessék meg a tagsággal a közösben és a háztájiban szükségessé vált különféle átmeneti intézkedések lényegét, célját és mozgósítsák a szövetkezeti parasztságot azok eredményes alkalmazására."[10]

A párt és a kormány mindent megtesz a termelőszövetkezetek közös gazdaságának fejlesztéséért, s ennek az elsőrendű feladatnak a megoldásával egyidőben, a szocializmus győzelme érdekében igyekszik felhasználni a háztáji gazdaságokat is. A kiadott átmeneti intézkedések megfelelőek, kedvező hatásuk máris tapasztalható. Pártszervezeteink fordítsák figyelmüket a helyes irányvonal minél sikeresebb megvalósítására.

10 Lásd Társadalmi Szemle, 1960. 11. sz. 4. old.

Digitized by Google

Pártoktatásunk időszerű feladatairól

Írta GYŐRI IMRE

A nemzetközi viszonyok alakulása és a hazánkban végbemenő forradalmi átalakulás nagy követelményeket támaszt a pártoktatással szemben. Korunkban a megváltozott erőviszonyok tág lehetőségeket nyújtanak a két rendszer békés egymás mellett élésére, s ez nemhogy csökkentené, hanem éppen növeli a kommunista ideológia tisztaságáért vívott harcnak és a tömegek marxista—leninista szellemű nevelésének jelentőségét.

Növeli a pártpropaganda szerepét az is, hogy bár az elmúlt években alapjában sikerült nagy csapást mérnünk a jobb- és az álbaloldali irányzatokra, mégis mindkét irányzatnak vannak még maradványai, s felelevenedésük ellen állandó, szívós ideológiai harcra van szükség. A szocializmus alapjainak lerakása, a szocialista építés meggyorsítása ugyancsak megköveteli a sablonoktól mentes, az élettel szoros kapcsolatban álló, a párt feladatainak végrehajtását előmozdító, harcos pártpropaganda kialakítását. De ezt az igényt támasztja a marxizmus—leninizmus iránt rohamosan növekvő érdeklődés is, amely a hazánkban végbemenő forradalmi változások és a világhelyzetben lezajló hatalmas átalakulás hatására, népünk politikai és világnézeti fejlődésével párhuzamosan, egyre sürgetőbben jelentkezik mind a pártiagok, mind a pártonkívüliek körében.

Oktatásunkban nagy teret kapnak a nemzetközi kérdések és a nemzetközi munkásmozgalom időszerű elvi kérdései.

Napjainkban a nemzetközi helyzet, a nemzetközi munkásmozgalom fő kérdése: a béke megőrzése. Országunkban az utóbbi időben kétségkívül növekedett a szocialista tábor erejébe vetett hit, az a meggyőződés, hogy a béke megvédhető, s hogy mindannyiunktól függ, hogy ez lehetőség, valósággá válik-e. Az ENSZ XV. közgyűlésén elhangzott ilyen értelmű felszólalásokat és mindenekelőtt Hruscsov elvtárs beszédeit, javaslatait népünk nagy egyetértéssel fogadta. Általános rokonszenv kíséri országunkban a gyarmati országok és a függetlenségük biztosításáért harcoló felszabadult népek küzdelmeit. De a nemzetközi élet eseményeit sokan egyoldalúan, leegyszerűsítve látják. Egyesek pesszimista módon

Digitized by Google

ítélik meg a világhelyzetet, nem bíznak a béke megvédésének lehetőségében. Mások nem értékelik eléggé a békeharc érdekében szükséges erőfeszítéseket, s valamiféle ellentmondást látnak az osztályharc és a békeharc között. Ezért sokoldalúan, a tények bizonyító erejével kell megmutatnunk, hogy napjainkban a társadalom sorsát már nem egyedül, sőt nem is elsősorban az imperializmus törvényszerűségei határozzák meg, hanem egyre inkább a szocialista világrendszer törvényei. Korunknak ugyanis — mint a kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960. novemberi Nyilatkozata megállapítja, „fő jellegzetessége, hogy a szocialista világrendszer az emberi társadalom fejlődésének döntő tényezőjévé válik". Ez persze nem jelenti azt, hogy megszűnt az új világháború veszélye. Amíg az imperializmus fennáll, addig mindig lesz talaj a háborúk számára. A szocialista világtábor, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalmak, a háborúellenes erők azonban képesek arra, hogy együttes erővel lefogják az agresszorok kezét. A szocializmus és a béke erői fölényben vannak a háború erőivel szemben. „Ilyen körülmények között — mint a Nyilatkozat mondja —. még a szocializmus teljes, világméretű győzelme előtt, amikor a kapitalizmus a világ egy részén még fennmarad, létrejön annak reális lehetősége, hogy a világháborút kiküszöböljük a társadalom életéből."

Abban, hogy e lehetőségből valóság legyen, a propagandamunkának is nagy szerepe van. Maximális éberséggel le kell leplezni az imperializmus politikáját, a háborús uszítók cselszövéseit és fel kell szítania „a népek szent haragját azok ellen, akik háborúra törekednek".

Ugyanakkor meg kell értetni azt is, hogy a békés együttélés politikája nem lemondás a szocializmusért folyó harcról, az osztályharcról, hanem ellenkezőleg: a két rendszer békés versenye a nemzetközi síkon folyó osztályharc döntő formája, amely „elősegíti a szocializmus pozícióinak megerősödését, a szocialista országok tekintélyének és nemzetközi befolyásának növekedését, növeli a kommunista pártok tekintélyét és befolyását a tőkés országokban". A békés együttélés egyúttal kedvező körülményeket teremt mind a tőkés országok dolgozóinak forradalmi osztályharca, mind a gyarmati és függő országokban folyó nemzeti felszabadító mozgalmak kiterjedése számára.

Pártoktatásunk csak úgy felelhet meg a megnövekedett követelményeknek, ha az oktató munka központjába a szocializmus építésének kérdéseit helyezzük. Ez következik a marxizmusnak azon alapelvéből is, amelynek értelmében a világ magyarázását a világ megváltoztatásáért folyó harc részének tekintjük. A pártoktatásnak tehát nem szabad a marxizmus elméleti tételeinek egyszerű ismertetésében kimerülnie, hanem arra kell irányulnia, hogy meg-

Digitized by Google

tanítsa az embereket: miként alkalmazzák az életben, saját tevékenységükben a marxista—leninista elméletet, hogyan általánosítsák a maguk munkaterületén helyesen a tapasztalatokat, hogyan vonjanak le belőlük helyes, marxista következtetéseket.

A szocialista építés elméleti és gyakorlati problémáinak megértéséhez a marxizmus—leninizmus klasszikusainak művei és a nemzetközi munkásmozgalom néhány igen fontos dokumentuma mellett a legtöbb segítséget most azok a határozatok nyújtják, amelyeket pártunk VII. kongresszusa és a kongresszus szellemében a Központi Bizottság hozott. E határozatok a marxizmus—leninizmust a mi konkrét viszonyainkra alkalmazzák, ezért helyességükről meggyőzni, végrehajtásukra mozgósítani — ez a pártoktatás egyik legfontosabb feladata.

Szocialista építésünk előrehaladásával párhuzamosan, a marxizmus politikai és ideológiai oldalával szoros összefüggésben, mindinkább növekvő szerepet kap a marxizmus gazdasági oldala. Az MSZMP VII. kongresszusa aláhúzta, hogy a szocializmus építésének meggyorsítása, a szocializmus alapjainak lerakása érdekében „minden pártszerv — a Központi Bizottságtól az alapszervi vezetőségekig jobban kapcsolja össze a politikai és gazdasági irányító munkáját", s hogy „a pártmunkások többet és szakszerűbben foglalkozzanak gazdasági kérdésekkel". A gazdasági propaganda előtérbe kerülése a hatalom kivívása és megvédése után — nem valami magyar specialitás. Lenin már 1920-ban követelte, hogy a propagandát „a gazdasági építés politikai tapasztalatára kell felépítenünk".[1] Ez nem prakticizmus, nem az elmélet leszűkítése; sőt éppen ez az egyik legfontosabb biztosítéka annak, hogy az elmélet valóban a cselekvés vezérfonalává legyen. Jelentőségét még növeli az, hogy a két rendszer gazdasági versenye alapvető része korunk nemzetközi méretű osztályharcának, s a béke megőrzésének lehetősége számunkra is biztató távlatot nyújt arra, hogy gazdaságunk fejlesztésével hozzájáruljunk ahhoz, hogy a szocialista tábor túlszárnyalja a kapitalista világrendszert az abszolút össztermelésben, majd a legfejlettebb kapitalista országokat az egy főre eső termelésben. Az 1960-as Moszkvai Értekezletnek az a lenini megállapítása is, hogy „a győztes szocializmus országai főleg a gazdasági építéssel gyakorolnak befolyást a világforradalom fejlődésére" — internacionalista kötelességünkké teszi a gazdasági építés feladataival való alapos foglalkozást. Ezért propagandamunkánkban (elsősorban a gazdaságpolitikai tanfolyamokon és az időszerű kérdések tanfolyamain) központi helyen szerepelnek azok a gazdaságpolitikai kérdések, amelyeket a VII. kongresszus határozatai és a második ötéves tervben kitűzött célok állítanak előtérbe.

Sokoldalúan meg kell világítani a termelékenység emelésének

1 Lenin Művei 31. kötet, 382 oldal. Szikra.

Digitized by Google

problémáit. Meg kell magyarázni azt, hogy a munka termelékenységének emelése — mint Lenin tanítja — a legfontosabb az új társadalmi rendszer győzelme szempontjából. Vitatkozni kell nemcsak azokkal a nézetekkel, amelyek lebecsülik a műszaki fejlesztés fontosságát, de azokkal is, amelyek a termelékenység fokozásának forrásait kizárólag a műszaki fejlesztésben látják, s lebecsülik azokat a nagy lehetőségeket, amelyek az üzemszervezés tökéletesítésében, a munkafegyelem erősítésében, a munkaverseny szélesebbkörű kibontakozásában, a dolgozók öntudatának és szakmai képzettségének emelésében rejlenek. Döntő feladatunk még, hogy megértessük a termelés anyagi és erkölcsi ösztönzőinek szerepét, ezeknek egymással való elválaszthatatlan kapcsolatát, jelentőségét a szocialista építésben, továbbá a társadalmi munka termelékenysége és az életszínvonal alakulása közti összefüggést, azt a követelményt, hogy a társadalmi munka termelékenységének növekedése gyorsabb legyen, mint a reálbéreké.

Most, amikor a Központi Bizottság októberi határozata napirendre tűzte a mezőgazdaság szocialista átszervezésének befejezését, különösen nagy gondot kell fordítanunk a párt agrárpolitikájának torzításától mentes ismertetésére. A Központi Bizottság határozata olyan ideológiai-politikai alap, amely lehetővé teszi mind az elvtelenség, a lazaság és liberalizmus, mind a türelmetlenség, a kapkodás elkerülését. Pártpropagandánk segítse a termelőszövetkezetek létrehozásáért folyó politikai munkát, a termelőszövetkezetek munkaszervezetének kialakulását és tökéletesítését, a szövetkezeti demokráciából adódó jogok és kötelességek megismerését, a helyenként megmutatkozó hibák felszámolását. A helytelen gyakorlat nem mindig elméleti gyengeségből fakad ugyan, de kétségtelen, hogy elkerülésében és leküzdésében sokat segíthet a kérdések elméleti tisztázása. Ahol a termelőszövetkezeti vezetők, a párt- és állami szervek és maga a termelőszövetkezeti tagság megérti a mezőgazdaság szocialista átszervezésének és a mezőgazdasági árutermelés fokozásának, egymástól elválaszthatatlan, kettős feladatát, ahol helyesen értelmezik a háztáji gazdaság szerepét e feladat megoldásában, ott jól szolgálják mind a tagok egyéni gyarapodását, mind a népgazdasági érdekeket.

A marxizmus gazdasági oldala ma előtérbe került, de politikai oldala ezzel nem válik másodrendűvé; annál kevésbé, mert a politika — mint Lenin tanítja — a gazdaság sűrített kifejezése, s csak a politika biztosíthatja, hogy az uralmon levő osztály megoldja termelési feladatait. Pártoktatásunknak tehát változatlanul fontos feladata, hogy politikai vonatkozásban is homloktérbe állítsa a párt és az állam erősítésének, az osztályok egymás közti viszonyának problémáit. Ezen belül az egyik központi kérdés pártunk szövetségi politikája. Pártoktatásunk mutasson rá, hogy

Digitized by Google

a szocializmus, amelynek vezető ereje a munkásosztály, az egész nép számára, az egész nép együttes erőfeszítésével épül, hogy a békének és nemzeti függetlenségünknek megvédése, szocialista hazánk felvirágoztatása olyan hazafias cél, amelynek megvalósítására — a megrögzötten ellenséges elemek viszonylag kis csoportját leszámítva — népünk túlnyomó többségét a párt zászlaja alá lehet tömöríteni. A pártoktatás lényeges feladata az is, hogy megtanítsa a párttagságot, sőt a pártonkívülieket is a párt szövetségi politikájának helyes értelmezésére és alkalmazására. Meg kell magyarázni, hogy bár szövetségi politikánk magva a munkás-paraszt szövetség, nem lenne helyes, ha azt a munkás-paraszt szövetségre szűkítenők le.

Nagy gondot kell fordítanunk arra, hogy mindenekelőtt a párttagok, de a pártonkívüliek is megértsék: mi a konkrét tartalma *ma* a munkás-paraszt szövetségnek, hogyan kell a mi viszonyaink között erősíteni ezt az összefogást. Magyarázzuk meg: a munkásosztály vezető szerepével együttjár az, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezéséért a munkásosztálynak időlegesen terheket is kell vállalnia; de ez neki is alapvető érdeke nemcsak gazdaságilag, hanem politikailag is. Ugyanakkor a parasztokkal (mind a termelőszövetkezeti, mind a ma még egyénileg dolgozó parasztokkal) meg kell értetnünk, hogy a munkásosztály tovább fogja segíteni őket a gazdálkodás szocialista módjának kialakításában és fejlesztésében, de a jövőben a maguk erőforrásaira is jobban kell támaszkodniuk. Mutassunk rá, hogy a közös alapokhoz való hozzájárulás, a fegyelmezett munka, és a munka jobb megszervezése, a harc a kupeckedő hajlamok ellen — egyéni érdekük és egyben állampolgári kötelességük.

Nemcsak a termelőszövetkezetek megszilárdítása, a szocialista termelési viszonyok továbbfejlesztése, hanem a proletárhatalom erősítése szempontjából is fontos feladatunk, hogy jól megértessük a falu osztályszerkezetében végbemenő változások lényegét, hogy jó politikai-ideológiai munkával is elősegítsük az egységes, szocialista parasztság kialakulását.

Bár pártunk ma a marxizmus—leninizmust következetesen alkalmazva vezeti a szocialista társadalom építését, az osztályharc értelmezésében még nem sikerült teljesen leküzdeni a helytelen nézeteket. Gyakori jelenség például hogy a szocialista gazdaság építését, de különösen az ideológiai munkát és a tömegeknek a marxizmus—leninizmus szellemében való nevelését nem tekintik osztályharcnak. Az osztályharc fogalmát az ellenséges erőkkel szembeni közvetlen fellépésére, és főként az adminisztratív eszközök alkalmazására szűkítik le. Meg kell magyaráznunk, hogy a gazdasági, a politikai és az ideológiai harc az osztályharc alapvető, egymással szorosan összefüggő formái, s minél nagyobb sikereket

Digitized by Google

érünk el a szocialista építésben, annál inkább válik a meggyőzés a politikai harc legfőbb eszközévé. Sokan nem értik meg, hogy a felszabadulás óta és különösen a proletárhatalom győzelme eredményeként hazánk osztályszerkezete más mint korábban, megváltozott az osztályok természete, s ezzel az emberek magatartása és pártunk szövetségi politikájának tartalma is. Meg kell értetnünk, hogy az osztályharc és a szövetségi politika nincsenek ellentétben, hogy az osztályharc és a szövetségi politika nincsenek ellentétben, hogy az osztályharc célja nemcsak az ellenséges osztályok elszigetelése és likvidálása, hanem a dolgozó osztályok és rétegek gondolkodásmódjának átformálása, szövetségük szorosabbá kovácsolása, mert ezen keresztül vezet az út az osztálynélküli társadalom megteremtéséhez. Az ellenséges elemek elleni gazdasági, politikai és ideológiai harcot is úgy kell vezetnünk, hogy ez ne gyengítse, hanem erősítse a munkásosztály és az összes többi dolgozó rétegek szövetségét.

A szocializmus eszméinek terjesztése megköveteli a polgári-kispolgári ideológia elleni szívós harcot. Ez az ideológia ma már többnyire nem nyíltan és támadó módon jelentkezik, befolyása is kétségkívül szűkebb térre korlátozódik, mint néhány évvel ezelőtt. De jelentőségét mégsem becsülhetjük le, s a jövőben is állandóan le kell lepleznünk. Ez nehéz, bonyolult feladat; figyelembe kell vennünk, hogy a dolgozó tömegekre gyakorolt burzsoá hatás többnyire nem mint nézetek rendszere mutatkozik meg.

Különös gonddal kell kigyomlálnunk az emberek fejéből az egyik legveszedelmesebb burzsoá eszme, a nacionalizmus maradványait. Pártunknak a burzsoá nacionalizmusról szóló tézisei kimondják: „A magyar reakció minden politikai, ideológiai ‚eszméje' és jelszava, a nemzetközi imperializmus minden egységbontó kísérlete a nacionalizmussal áll vagy bukik, a magyar népi demokráciában minden ellenforradalmi revizionista törekvés a nacionalizmus érveivel jelentkezik."[2] Az utóbbi időben a nacionalizmus különböző árnyalatai (a „harmadikutas" nacionalizmus is) már nem annyira a politikai porondon jelentkeznek, mint inkább a tudomány, az irodalom, a kulturális élet egyes fórumain. A konszolidáció és a szocialista építés gyors iramú fejlődése során jelentős sikereket értünk el a nacionalista hangulatok, nézetek elleni harcban. De jócskán van még mindenféle nacionalista előítélet. Ezért fokoznunk kell a nacionalizmus elleni világnézeti harcot, nemcsak a leleplezés módszerével, hanem ezzel együtt a szocialista hazafiság és az internacionalizmus eszméinek pozitív kifejtésével, a kettő szoros összefüggésének megérttetésével is.

Népünk politikai, világnézeti nevelésében nagy gondot kell

[2] Társadalmi Szemle 1959. 8—9. sz.

Digitized by Google

fordítanunk arra, hogy a vallásos világnézet hatását leküzdjük. A tömegek tudományos világképének kialakításában népünk élet- és valóságismeretére, és mindenekfelett az osztályharcban, a szocialista építésben szerzett tapasztalataira kell appellálnunk. Ugyanakkor tanítsuk meg párttagjainkat arra, hogy a vallásos világnézet elleni harcot mindig alá tudják rendelni a párt előtt álló fő feladatoknak, a párt általános politikájának, hogy értsenek e harc rugalmas és egyben elvileg megalapozott módszereinek alkalmazásához.

Pártoktatásunkban nagy helyet kell elfoglalnia a burzsoá-kispolgári erkölcs elleni küzdelemnek és a szocialista erkölcsre való nevelésnek. Hiszen az új, szocialista termelési viszonyok nem közvetlenül és automatikusan alakítják ki a tömegek új szocialista arculatát. A burzsoá-kispolgári erkölcsnek a szocialista építést leginkább gátló megnyilvánulásai ma: a könnyű pénzszerzésre való törekvés, a fegyelmezetlenség, a kényelmesség és naplopás, a közösségi vagyon felelőtlen kezelése, a közömbösség a népgazdasági, népi érdekek iránt stb. Az ilyen jelenségek elleni küzdelem természetesen nem egyedül a pártoktatás feladata, de a pártoktatásnak is nagy szerepe van benne. Ahol propagandamunkánk meg tudja értetni, hogy az egyes dolgozónak és a társadalom egészének az érdeke végsősoron elválaszthatatlan egymástól, hogy mind az egyén, mind a társadalom boldogulásának csak a munka lehet az alapja, hogy az egyéni boldogságnak is milyen hatalmas forrása a magasabbrendű szocialista erkölcs, amely kibontakoztatja mindazt a jót, amire az ember képes — ott könnyebben alakul ki olyan közvélemény, amelyben elszigetelődnek azok, akik a nép rovására akarnak jól élni.

Pártunk eszmei-politikai és szervezeti egysége az ellenforradalommal szembeni harc tüzében, a jobboldali revizionista, továbbá az álbaloldali nézetek leküzdése során szilárdult meg. A pártegység helyreállításában és fejlesztésében jelentős szerepet játszott a pártpropaganda, amely e harcban maga is színvonalasabbá, rugalmasabbá, elevenebbé vált, mind tartalmában, mind módszereiben. Pártpropagandánk eredményességének egyik döntő feltétele továbbra is az, hogy megvédje a marxizmus—leninizmus tisztaságát mind a revizionista, mind a szektás irányzatok elleni harcban. Ezt a követelményt állítja pártpropagandánk elé a nemzetközi munkásmozgalom is, mert a marxizmus—leninizmus iránti hűség a kommunista és munkáspártok egységének, a kommunista világmozgalom győzelmének záloga.

A jobboldaliság hazánkban — mint ismeretes — végigjárta történelmi útját, végképp lelepleződött és vereséget szenvedett. Maradványai azonban ma is megtalálhatók a mindennapi életben

Digitized by Google

is, elsősorban a kérdések bizonyos liberális kezelésében, a szocialista társadalmi érdekek, a pártos, osztályharcos szemlélet háttérbeszorításában. Egyesek megfeledkeznek arról, hogy van még osztályellenség, mások „a maguk módján" értelmezik és alkalmazzák a párt politikáját. Vannak, akik a kisebb-nagyobb nehézségek láttán kifogásolják szocialista építésünk gyors, lendületes ütemét, s nem értik meg, vagy nem akarják megérteni, hogy ha jelentkeznek is átmeneti gondok, ezek alapjában az egészséges és gyors fejlődés melléktermékei. A hibák természetesen nem elkerülhetetlenek; meg lehet és meg is kell szüntetni őket. De tudomásul kell venni, hogy egy új társadalom megteremtése problémákkal is jár. Akadnak olyanok is, akik a békés együttélés politikáját pacifista módon értelmezik: nem veszik figyelembe, hogy a béke megvédése — harc az imperializmus ellen.

Pártoktatásunknak fel kell vennie a harcot az álbaloldali tendenciákkal szemben is. Pártunk száműzte politikájából a szektás dogmatizmust, azonban a gyakorlatban találkozhatunk még bizonyos megnyilvánulásaival. A szektás dogmatizmusra jellemző, hogy nem veszi számba az életben végbemenő változásokat, úgy kezeli a marxizmust, mint lezárt, befejezett tanítást, holott a marxizmus egyes tételei és következtetései az idők folyamán az új történelmi viszonyoknak megfelelően módosulnak. Egyesek például figyelmen kívül hagyva a falun végbemenő alapvető változásokat, nem értik meg, hogyan lehetséges, hogy a dolgozó parasztok bevesznek a szövetkezetbe kulákokat is. Előfordul, hogy a szövetkezetben nem aszerint értékelik az embereket, hogy milyen munkát végeznek, hogyan dolgoznak és viselkednek a közösben, hanem kizárólag aszerint, hogy azelőtt a parasztság melyik rétegéhez tartoztak, vagy mikor léptek be a szövetkezetbe. Vannak, akik képtelenek megérteni, hogy korunkban a háború nem végzetszerűen elkerülhetetlen, hogy a szocializmus erői képesek megakadályozni a világháború és a helyi háborúk kitörését, s hogy nemzetközi síkon ma az imperializmus elleni harc az osztályharc főfrontja.

Mivel a revizionizmus és a szektarianizmus a nemzetközi forradalmi munkásmozgalomnak és pártunk politikájának sarkalatos kérdéseit, elvi alapjait kezdi ki, az elszórtan, egyes konkrét kérdésekben jelentkező jobboldali vagy álbaloldali nézetek ellen is következetesen fel kell lépni.

A kétfrontos harc sikerének fontos feltétele pártoktatásunkban, hogy ne adjunk teret a békülékenységnek sem, a revizionista és szektás nézetek iránt, s tanítsuk meg éberségre, harcos szemléletre a párttagságot. A jövőben is arra kell törekednünk — ez a törekvés már eddig is sok sikerrel járt —, hogy a konferenciákon, a szemináriumokon olyan nyílt, nyugodt légkört teremtsünk, amelyben minden ember bátran elmondhatja gondolatait, proble-

Digitized by Google

máit, s a helyes és helytelen álláspontok elvtársias vitában tisztázódhatnak.

Pártpropagandánkban végérvényesen szakítani kell a leegyszerűsítő, dogmatikus oktatási módszerekkel. Régebben pártpropagandánk nemcsak egyes idejétmúlt elméleti tételek merev ismételgetésétől szenvedett, hanem sokszor — ami ezzel szorosan összefügg — a tanítás és a tanulás kisiskolás módszereitől, az érvelés egyoldalúságától és szürkeségétől, a formulákban való gondolkodástól, a tények nem elég mélyreható elemzésétől is. Ma propagandistáinknak nagy gondot kell fordítaniuk arra, hogy a marxista tanításokat ne egyszerűsítsék le, a jelenségeket a maguk bonyolultságában, fejlődésében, a valóságból kiindulva, dialektikusan vizsgálják és sokoldalúan, tényekkel és adatokkal gazdagon érvelve győzzék meg hallgatóságukat a marxista álláspont igazáról.

Annál inkább fontos ez, mert meg kell tanítanunk az embereket arra, hogy tudjanak harcolni az olyan ellenséges nézetek ellen is, amelyek tetszetős köntösben jelentkeznek. Az ellenség nem olyan korlátolt, hogy lemondjon eszméi reakciós lényegének leplezéséről, arról, hogy nézeteit szellemi dugáruként csempéssze be a tömegek gondolkodásába. Ha azonban pártoktatásunk leegyszerűsítve, vulgárisan cáfolja az ellenség ideológiáját, akkor nem képes megtanítani az embereket arra, hogy önállóan érveljenek a körmönfontan leplezett reakciós nézetekkel szemben is.

A kétfrontos és általában mindenfajta ideológiai harcnak rugalmasnak kell lennie; mindig a konkrét helyzetből kell kiindulnia, s azokkal a hibás nézetekkel kell hadakoznia, amelyek az adott helyzetben és időszakban a párt politikájának megvalósítását leginkább akadályozzák.

A pártoktatás azonban nem szűkülhet le a helytelen és ellenséges nézetek elleni harcra. Rég túl vagyunk már azon a perióduson, amikor még az ellenség támadásban volt, és így bizonyos fokig ő szabta meg, hogy miről beszéljünk. Ma a pártoktatásban a hangsúly a marxizmus—leninizmus tanításainak pozitív kifejtésén van; ezt kapcsoljuk össze az ellenséges nézetek kritikájával és leleplezésével.

Pártoktatásunk egyik fontos módszertani problémája: az elmélet és gyakorlat egységének helyes értelmezése. Vannak, akik attól félnek, hogy a pártoktatás agitációvá „sekélyesedik", ha középpontjába az életben felmerülő konkrét gazdasági és politikai kérdések kerülnek. A prakticizmus veszélyét azonban — amely valóban kísért — el lehet kerülni, ha világosan és elméletileg is megmutatjuk az élet által felvetett problémák mélyebb összefüggéseit. Ha viszont pártoktatásunk nem a gyakorlatban felmerülő ideológiai, politikai problémák megválaszolását tekintené feladatának, akkor szövegmagyarázattá, öncélú önképzőkörösdivé vál-

Digitized by Google

nék. Mind az oktatás tematikájában, mind módszereiben megszüntettük a propaganda és az agitáció közé húzott *merev* választóvonalat (mert a propaganda nem azonos az agitációval, de nem is választható el mereven tőle), s ezzel az oktatás életteljesebbé, az agitáció pedig színvonalasabbá vált.

Az elmúlt években megérlelődtek azok a feltételek, amelyek már eddig is lehetővé tették, és a jövőben még inkább lehetővé teszik, hogy lényegesen emeljük a pártoktatás színvonalát.

A marxizmus—leninizmus széleskörű terjesztését megkönnyíti, eszméinek vonzóerejét fokozza az, hogy a nemzetközi munkásmozgalomban az utolsó években fellendült az ideológiai munka, hogy a személyi kultusz megszüntetésével párhuzamosan a kommunista és munkáspártok az új történelmi helyzetnek megfelelően alkotóan továbbfejlesztik a munkásosztály forradalmi elméletét. Az SZKP XX. és XXI. kongresszusának határozatai, a kommunista és munkáspártok 1957-es moszkvai értekezletének Nyilatkozata és Békekiáltványa, az 1960-as bukaresti értekezlet dokumentumai — hogy csak a leglényegesebbekről szóljunk — már eddig is szilárd elméleti alapot nyújtottak korunk alapvető problémáinak megértéséhez.

A kommunista és munkáspártok 1960 novemberi Moszkvai Nyilatkozata és Kiáltványa pedig — amellett, hogy megerősítette azokat az alapvető elveket, amelyeket az említett dokumentumok már tartalmaztak és amelyeket a tények azóta is cáfolhatatlanul igazoltak — nagyjelentőségű új megállapításokat is tartalmaz a forradalmi munkásmozgalom és az egész emberiség számára legégetőbb kérdésekben. E dokumentum, amely hosszú időre vezérfonalul szolgál a kommunista és munkáspártok ideológiai és gyakorlati tevékenységéhez, a pártoktatás számára is elsőrendűen fontos alapanyag.

Pártunkban is megélénkült az ideológiai tevékenység. Ez mindenekelőtt abban jut kifejezésre, hogy pártunk irányvonala helyes, a fejlődés objektív követelményeinek megfelelő politika, amely a valóság tudományos elemzésén épül. Pártunk VII. kongresszusának határozatai, a Központi Bizottság ideológiai, politikai és gazdaságpolitikai határozatai kitűnő alapot adnak a marxizmus—leninizmus tanulmányozására. A klasszikus művek nagy példányszámú kiadásai mellett egyre több jó marxista kézikönyv kerül forgalomba, köztük számos szovjet munka fordítása (pl. A marxizmus—leninizmus alapjai c. tankönyv), de magyar szerzők kollektívái is dolgoznak különféle tananyagokon. Könyvkiadásunk, a folyóiratok és a lapok egyre több segítséget nyújtanak a marxizmus propagandájához.

Emelkedett a propagandisták marxista képzettsége és általá-

Digitized by Google

nos műveltsége is, minden második pártpropagandista középiskolát, főiskolát, vagy egyemet végzett.

Ösztönzi pártpropagandánkat az általánosan megnőtt érdeklődés a marxizmus—leninizmus iránt, mint olyan világnézet iránt, amelynek eszméi ma már jelentős mértékben megvalósultak, testet öltenek a kommunizmust építő Szovjetunió hatalmas gazdasági-kulturális és tudományos eredményeiben, a szocialista országok, köztük hazánk gyors és nagyarányú fejlődésében. A marxizmust igazolják a békeharc sikerei, a gyarmati rendszer széthullása, a munkásosztály harca a tőkés országokban, stb. Az érdeklődés növekedését az is jelzi, hogy a politikai könyvek iránt is igen nagy a kereslet, gyakran „hiánycikk" a Tőke, vagy a filozófiai tankönyv. A legtöbb politikai lap és folyóirat példányszámának ma már elsősorban nem az érdeklődők száma, hanem a rendelkezésre álló papírmennyiség szab határt. Nagy tömegek — köztük pártonkívüliek — vesznek részt nemcsak a különböző szaktanfolyamokon, hanem a politikai oktatásban is. A politikai és világnézeti előadások szerte az országban százezreket vonzanak.

Az elmúlt évben 325 000-en tanultak a szervezett iskolánkívüli pártoktatásban. Az idén csaknem négyszázezer ember (köztük 100 000 pártonkívüli) fizetett elő a tananyagokra. Örvendetes, hogy a falun végbemenő szocialista átalakulással elsősorban a termelőszövetkezeti parasztok körében nőtt a pártoktatásban résztvevők száma. Az is egészséges tünet, hogy a „szocialista brigád" címért versenyző munkáskollektívák nagy számban kapcsolódtak be a pártoktatásba.

Az eredményes pártoktatáshoz kedvező feltételt nyújt az, hogy a tematikák és az oktatás szervezeti formái rugalmasabbak, változatosabbak, mint régen, s elősegítik az elmélet és a gyakorlat helyes összekapcsolását. Így például a nemzetközi és a magyar munkásmozgalom történetéből elsősorban azokat a korszakokat tanítjuk részletesebben, azoknak a tapasztalatoknak az elemzésével foglalkozunk alaposabban, amelyek a legtöbb eszmei segítséget adják a jelen feladatainak megoldásához. A politikai gazdaságtanban az eddiginél nagyobb teret szentelünk a monopolkapitalizmus új jelenségeinek tanulmányozására, és a szocializmus politikai gazdaságtanának tanítására.

A legjobban elterjedt és a legkedveltebb iskolánkívüli pártoktatási forma az „Időszerű kérdések" tanfolyama, amelyen sorra veszik a mai legfontosabb gazdasági, politikai, ideológiai és kulturális problémákat. E tanfolyamok jó alapot adnak a párt politikájának megértéséhez, és érdeklődést, kedvet ébresztenek az emberekben a marxizmus—leninizmus teljesebb, elmélyültebb tanulmányozására.

Digitized by Google

Nagy népszerűségnek örvendenek a gazdaságpolitikai tanfolyamok is, amelyeknek egyelőre két (ipari és mezőgazdasági) tagozatuk van. E tanfolyamok jelentősen hozzájárulnak a gazdasági építőmunka színvonalának emeléséhez, a termelés pártirányításának és ellenőrzésének megjavításához.

Pártunk nemcsak a pártiskolákon, az egyetemeken, hanem az iskolánkívüli pártoktatásban is lehetőséget nyújt a marxizmus—leninizmus tanításainak szakáganként, alapos tanulmányozására. Erre elsősorban az úgynevezett szakosított tanfolyamok és a marxizmus—leninizmus esti egyetemei keretében nyílik lehetőség. Az esti egyetemeken több mint 6000-en tanulmányozzák a marxista filozófiát, a politikai gazdaságtant, a nemzetközi és a magyar munkásmozgalom történetét. E tanfolyamok természetesen nem adhatnak *közvetlenül* választ minden *ma* felmerülő kérdésre, de nem is ez a céljuk. A cél az, hogy a részvevők minél jobban megismerjék a marxizmus—leninizmus alapvető tanításait, megtanulják, hogy milyen történelmi tapasztalatokra épülnek e tanítások, hogyan alkalmazhatók a mára, a megváltozott viszonyokra, hogy megtanuljanak materialista módon és dialektikusan gondolkodni.

A régebbi formák mellett az oktatásnak új, a szükségletekhez jól alkalmazkodó formái is kialakultak. Közülük kiemelkednek a termelőszövetkezetekben és az állami gazdaságokban szervezett falusi téli tanfolyamok, amelyeken budapesti és megyei elvtársak tartanak előadásokat, vezetnek vitákat. Szinte minden megyében rendszeresen tartanak néhányhetes tanfolyamokat termelőszövetkezeti párttitkárok, kommunista funkcionáriusok, KISZ-vezetők stb. részére. Jól beváltak az értelmiség számára szervezett ankétok. Budapesten és vidéken is népszerűségre tettek szert a színvonalas előadás-sorozatok (munkásakadémiák, világnézeti akadémiák stb.). Budapesten a múlt oktatási évben körülbelül tízszeresére nőtt az előadások állandó hallgatóinak száma. Helytelen és indokolatlan az itt említett lazább oktatási formák lebecsülése.

Bár a pártoktatás szervezeti formái rugalmasak, a jövőben még jobban alkalmazni kell e formákat az emberek, az egyes társadalmi rétegek érdeklődési köréhez, politikai színvonalához, igényeihez, műveltségéhez. Differenciált, friss módszereket kell alkalmaznunk, mert pártpropagandánk még korántsem jutott el mindazokhoz a tömegekhez, amelyekhez el kell jutnia.

Tovább kell fejleszteni az irányítás módszereit is, hogy maradéktalanul kihasználhassuk a pártoktatás kedvező lehetőségeit. Az utóbbi években kétségkívül minden szinten javult a pártoktatás irányítása, de még mindig nem érte utól a gyors iramban növekvő követelményeket. A jövőben még céltudatosabban kell a pártoktatást a szocialista építés szolgálatába állítanunk. Úgy kell megszervezni, és olyan tartalommal kell megtölteni, hogy a tanu-

Digitized by Google

lást senki se érezhesse tehernek, amely elvon a gyakorlati munkától. Ennek egyik legfőbb biztosítéka az, hogy a pártoktatást irányító elvtársak maguk is jól ismerjék és állandóan szem előtt tartsák a párt előtt álló feladatokat, s hogy a pártoktatás eszmei, elvi irányítása ne szűk reszortfeladat, hanem az egész párt, minden pártszervezet ügye legyen. A pártpropaganda jobb irányítása szükségessé teszi azt is, hogy a marxista és szakmai oktatással foglalkozó összes szervezetek és szervek összehangoltan dolgozzanak. Csak így kerülhetjük el azt, hogy egyes elvtársakat túlterheljünk, másokat viszont elhanyagoljunk.

Tovább kell emelnünk az oktatás ideológiai színvonalát. Ehhez nemcsak az szükséges, hogy a propagandistákat rendszeresen továbbképezzük, hanem az is, hogy a vezető párt- és állami funkcionáriusok — minden szinten — maguk is tanuljanak és tanítsanak. Ez hasznos lesz mind a vezetők, mind a pártoktatás számára. A tanulás megtermékenyíti a gyakorlati munkát, az elmélet tanulmányozásának lebecsülése viszont előbb-utóbb szükségképpen szubjektivizmushoz, dogmatizmushoz, opportunizmushoz, vagy egyéb elhajláshoz és hibához vezet a gyakorlatban is.

Ha pártszervezeteink megértik, hogy a pártoktatás szerves része a pártmunkának, és kellő gondot fordítanak irányítására, úgy be fogja tölteni azt a szerepét, amelyre hivatott. emelje a párt elméleti színvonalát, fűzze szorosabbra a párt és a tömegek közötti kapcsolatot, járuljon hozzá a párt az állami- és a gazdasági építőmunka sikereihez.

Digitized by Google

Az állam gazdasági szerepének változása a kapitalizmus fejlődési folyamatában*

Írta: HAASZ ÁRPÁD

A tőkés társadalom arculata az elmúlt másfél évszázad folyamán jelentős változásokon ment keresztül. A fejlődés folyamatának megfelelően a tőkésállam gazdasági funkciói, gazdaságpolitikai célkitűzései és módszerei is többször és lényegesen módosultak.

A felfelé ívelő kapitalizmus korában az egész tőkés társadalom atomizált jellegű volt, akkor még a termelési folyamat közvetlen irányításában az egyes tőkések vettek részt. Az egymással konkurráló nagyszámú tőkéseket a versenyharc a technika fejlesztésére, a termelési költségek és ezen keresztül az árak csökkentésére kényszerítette. A monopoltőkések és a monopoltőkés csoportok szövetségeinek létrejötte előtt a tőkésosztályon belül csak laza szervezeti egységek alakultak ki. Az állami jogalkotás és az állam „mint a törvényes rend őre" általában csak a kizsákmányolás általános kereteit szabta meg, ezenkívül összehangolta a sok-sokezer magántőkés érdeket, és az egyes kapitalistákkal szemben is érvényt szerzett az összburzsoázia akaratának, de a termelési folyamatba általában nem avatkozott bele, annak *közvetlen irányítását* nem is kísérelte meg.[1]

A tőkés fejlődés folyamatában, a termelés és a tőke koncentrációjának és centralizációjának bizonyos, nevezetesen a XIX. és XX. század fordulóján elért fokán, a szabad versenyt végérvényesen felváltja a monopólium. Ettől fogva a kereslet és kínálat,

* Részlet „A jelenkori kapitalizmus egyes kérdései" című, a Közgazdasági és Jogi Kiadó kiadásában a közeljövőben megjelenő könyvnek az államról szóló tanulmányából. Az állami monopolkapitalizmus működési mechanizmusával, ennek legfőbb kihatásaival és korlátaival a szerző a tanulmány további fejezeteiben foglalkozik.

[1] Kincstári monopóliumok már korábban is voltak ugyan, így például só-, gyufa-, dohány-monopólium, továbbá porcelán- és egyéb manufaktúrák, valamint különféle feldolgozó meg értékesítő társaságok, amelyeknek célja főként az volt, hogy az állam számára a monopolárak révén biztos jövedelmeket biztosítsanak. Ezek azonban jórészt a késői középkor maradványai voltak, és súlyuk a rohamosan fejlődő gépiparhoz viszonyítva az össztermelésben jelentéktelen volt.

Digitized by Google

valamint az árak alakulását, s a harc kimenetelét a belső és külső piacokon már nem az egymástól elszigetelt, önálló tőkések szabad versenye dönti el, a piacokat a tőkés szövetségekbe (kartellekbe, szindikátusokba, konszernekbe, trösztökbe) egyesült monopóliumok uralják és az erőviszonyok mindenkori alakulása szerint, előzetes megállapodások alapján osztják fel egymás között.

Ugyanakkor a XIX. század utolsó évtizedeiben (a II. Internacionálé megalakulása időszakában) viszonylag gyors ütemben épülnek ki a proletáriátus tömegszervezetei. A szocialista pártok a munkásság egyre szélesebb tömegeit győzik meg arról, hogy a gépi nagyipar rohamos fejlődése közepette a munkásosztály a tőkések jól szervezett, hatalmas egyesüléseivel, szövetségeivel szemben saját tömegszervezeteinek létrehozása nélkül legelemibb napi érdekeit sem védheti meg és legégetőbb követelményeinek sem tud érvényt szerezni. Mindezek hatására újabb és újabb munkástömegek tódulnak a munkásszervezetekbe, és a munkásság szervezettségének foka emelkedik még azokban a főbb nyugati tőkésországokban is, ahol különféle okokból még nem alakultak ki a munkásosztálynak *tudatos,* marxista vezetés alatt álló pártjai.

Az első világháború időszakában és az azt követő fejlődés folyamán azonban a tőkés szövetségek uralmukat a régi módon biztosítani már nem tudták. Mind égetőbbé vált az állam hatékonyabb beavatkozásának szükségessége a termelési folyamatba. Ugyanakkor a háború okozta nyomor hatására megélénkült bér- és sztrájkmozgalmak miatt az állam a tőkés érdekek védelmében mind gyakrabban avatkozott be a munkásság bérharcaiba is.

Abban a folyamatban tehát, amelyben a szabad versenyen alapuló kapitalizmust a monopoltársaságok és a monopoltőkések szövetségeinek versenye váltotta fel, egyre fokozódott az egyesült tőkések kényszerű erőfeszítése avégből, hogy az állam igénybevételével tartsák uralmuk alatt az egyéni tőkések lehetőségei alól már kinőtt termelőerőket, biztosítsák profitjaikat, s egyben az állam segítségével fékezzék meg a munkások bérköveteléseit és sztrájkjait. Ez a tendencia a kapitalizmus általános válságának első szakaszában, az első világháború idejében, és méginkább a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének hatására egyre világosabban domborodott ki, és az imperialista kapitalizmus gazdasági és politikai életének állandóan érvényesülő jelenségévé vált.

Korunk kapitalizmusa még parancsolóbban követeli meg az állam szerepének növekedését, gazdasági funkcióinak kiszélesítését, napjainkban egyre hatalmasabb anyagi eszközök összpontosulnak az állam kezében, a gazdasági beavatkozás céljaira az állam egyre növekvő pénzeszközöket von el a nemzeti jövedelemből, amelyeket rendszerint a monopóliumok céljaira fordít. A legkülönfélébb úton és módon biztosít részükre előnyöket és kedvezménye-

Digitized by Google

ket: manapság állami pénzekkel gyorsítják meg a tőke és a termelés centralizációját, segítik elő a monopoltársaságok hatalmas profitjainak felhasználását, az állami megrendelések és szubvenciók legkülönfélébb módszerei útján mozdítják elő egy sajátos, a monopoltőkések számára fenntartott, kiváltságos piac kialakulását.

Az állammonopolista kapitalizmus kibontakozása bonyolult és sokoldalú folyamat, felöleli mind a gazdaságot, mind a politikát. Az állammonopolista kapitalizmus rendszere a tőkés termelőerők és a munka termelékenységének viszonylag magas fejlettségi fokán alakulhatott ki, ez tette lehetővé a gigantikus monopóliumok és az állam erejének közvetlen egyesülését, amelyben azonban az állam továbbra sem önálló gazdasági erő, hanem a monopóliumoknak van alávetve.

A polgári ideológusok feje tetejére állítják a dolgot: az állam gazdasági szerepének változását tekintik oknak és ennek tulajdonítják a tőkés rendszerben beállott változásokat, holott éppen a tőkés termelésben beállított változások, a termelés fokozódó társadalmasítása, a termelőerők és a termelékenység rendkívül gyors fejlődése hozták magukkal az állam szerepének és gazdasági funkcióinak változásait. Az ok és okozat felcserélésének nagy jelentősége van a korunk kapitalizmusát szépítgető burzsoá ideológiában, amely az államhatalom gazdasági tevékenységének, az állami beavatkozás új eszközeinek és módszereinek túlzott jelentőséget tulajdonít. A vulgárökonómia és a revizionizmus valamennyi modern válfajának sarkalatos tételét, a tőkésállam állítólagos új, a tőkés rendszert gyökerében átformáló szerepe alkotja. Tudvalevőleg a mai revizionizmus szemlélete szerint a tőkésállam többé már nem az uralkodó osztályok, hanem a széles néptömegek érdekeinek szolgálatában áll. Ennek elhitetésére hangsúlyozza túl a marxistaellenes irodalom a korunkban végbemenő bonyolult gazdasági folyamatok, a modern gazdaságpolitika, valamint az ezek nyomán kialakult új gazdasági mechanizmus jelentőségét. Ily módon igyekszik korunk tőkés gazdaságának e kétségtelenül új jelenségeit a közvélemény megtévesztésére, a tőkés rendszer lényegének és perspektívájának elködösítésére felhasználni. Valamennyi burzsoá közgazdász azt hajtogatja, hogy a tőkésállam — legalábbis a fejlett tőkésországokban — ma már „így is, mint van", a fennálló rendszeren belül, a tőkésuralom megdöntése nélkül is a nép érdekeinek képviselőjévé és a népjólét szakadatlan fokozásának eszközévé vált.

Szerintük a fejlett nyugati tőkésországokban a második világháború alatt és azóta az *állam jellege és szerepe* lényegében változott meg, a régi osztályállam helyébe valamiféle új, a társadalom minden rétegének érdekeit képviselő szocialista jellegű államtípus lépett. Korunk „Marx-ölői" az állam új „forradalmi" szere-

Digitized by Google

pében vélik megtalálni azt az archimédesi pontot, amelyből végre — most vagy soha! — kiforgathatják a marxizmust a sarkából.

Az antimarxista államelmélet áll a központjában a jövedelemelosztás „forradalmi" változásairól, a nemzeti jövedelem „igazságos" megoszlásáról hirdetett burzsoá tanoknak, a munkásosztály és a dolgozók tényleges helyzetét szépítgető revizionista koncepciónak. Jó részben a tőkésállam lényegének leplezésére, átformálódásának legendájára épülnek fel a modern vulgárisok „válságelméletei": a ciklikus termelés kiküszöbölésének, a tervszerű anticiklikus beruházási politikának a lehetőségéről hirdetett burzsoá tanok és gazdaságpolitikai elgondolások. Ezekből táplálkoznak jó részben azok az illúziók is, amelyeket *a revizionisták a teljes foglalkoztatottságról, a piacok stabilitásának megvalósításáról, valamint a dolgozók gazdasági és szociális felemelkedésének a tőkés rendszeren belüli lehetőségéről a tömegekben keltenek.*

Ezért cikkünkben főképpen az imperializmus korabeli tőkésállam gazdasági tevékenységének és fejlődési folyamatának kérdéseivel foglalkozunk, és különös súlyt helyezünk arra, hogy ezen belül is elsősorban azokat a problémákat világítsuk meg, amelyek szorosan összefüggnek a fejlett tőkésországok államhatalmának a jelenkori kapitalizmusban betöltött sajátos szerepével, a tőkés világgazdaságra gyakorolt kihatásaival.

A marxizmus—leninizmus klasszikusait sokat foglalkoztatta az államnak mint gazdasági tényezőnek a kérdése. Jó szolgálatot tesz erre vonatkozó tanításaik felelevenítése; utalásaik a megváltozott körülmények ellenére is sok tekintetben hasznosíthatók korunk tőkésállama gazdasági funkcióinak reális megítélésében. Részletesen azonban nem kívánunk kitérni a marxista államelméletre, részben mert ez messze meghaladná tanulmányunk kereteit, részben pedig, mert azt általában tudottnak tételezzük fel.

Az állam mint gazdasági tényező — A marxizmus klasszikusainak felfogása erről a kérdésről

A revizionisták azt vetik a kommunisták szemére, hogy nem tudják kellőképpen értékelni és hűen ábrázolni korunk kapitalizmusának bonyolult jelenségeit, már azért sem, mert a marxizmus—leninizmus klasszikusai is mindig elhanyagolták az *államnak mint gazdasági tényezőnek* a kapitalizmus fejlődésére gyakorolt hatását. Erre csak azt válaszolhatjuk, hogy *akik nem veszik észre, hogy az állam gazdasági funkcióinak és gazdasági beavatkozásának kérdése a marxista államelmélet egészének immanens, elválaszthatatlan része, azok vagy nem értik vagy nem is akarják megérteni az államról szóló marxista tanítás lényegét.*

Digitized by Google

A marxizmus klasszikusai természetesen soha sem becsülték le az állam tevékenységének a gazdasági élet alakulására gyakorolt hatását. Marx, Engels és Lenin a tőkésállamnak mint az uralkodó osztály koncentrált és szervezett erőszakszervezetének a tevékenységébe mindig beleértették ennek gazdasági téren kifejtett működését is, sőt nem egyszer hangsúlyozták, hogy az állam mint ilyen *„maga is gazdasági tényező".*[2]

Az állam szerepe s ezzel együtt gazdasági funkciói és a beavatkozás módszerei azonban nemcsak a különféle társadalmi—gazdasági alakulatokban, hanem egy ugyanazon társadalmi renden *belül* is, változnak. Engels a burzsoá államra vonatkozólag leszögezi pl., hogy ennek „akaratát nagyjában és egészében a polgári társadalom *változó szükségletei* ... végső fokon a termelőerők és a csereviszonyok fejlődése határozzák meg." (Kiemelés tőlem — H. Á.)[3]

Az állam a kapitalizmus fejlődésének különböző szakaszaiban különböző módon, más és más eszközök alkalmazásával fejti ki funkcióit és avatkozik be a gazdasági és politikai életbe. *Az eszközök és módszerek változnak, de a cél — a kizsákmányolt tömegek fékentartása és az uralkodó osztályok érdekeinek biztosítása* — ugyanaz marad.

Ezért a tőkés fejlődés törvényeinek kutatásánál a marxizmus klasszikusai soha nem szemlélték statikusan az állam gazdasági szerepét. A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a tőkés fejlődés különféle szakaszaiban hol a *közvetlen* beavatkozás, a brutális állami erőszak, hol pedig a *közvetett* beavatkozás, a gazdasági kényszer nyomul előtérbe.

Ismeretesek „A Tőke" I. kötete 24. fejezetének fejtegetései, amelyekben Marx drámai erővel ecseteli azokat a brutális módszereket, amelyekkel a tőkésállam elősegítette a kapitalizmus megszületését, a kistermelők erőszakos kisajátítását, azokat a véres törvényeket, amelyekkel a termelési eszközöktől megfosztott termelőket bekényszerítették a tőkés manufaktúra poklába. Marx ugyanitt felvázolta, hogy milyen szerepet játszott a gyarmati leigázás kezdeti időszakában, az eredeti felhalmozás során, az anyaország államának közvetlen beavatkozása egy gazdag tőkésréteg létrehozásában, s hogy milyen szerepet játszottak a különféle gyarmati társaságok érdekében vívott véres háborúk a burzsoázia külső terjeszkedésében.

2 Marx: A Tőke I. kötet, Szikra 1955. 695. old.
Hasonló megállapítással találkozunk többek között Engelsnek Conrad Schmidthez intézett egyik levelében, amelyben az állammal kapcsolatban leszögezi: „Az erőszak (vagyis az államhatalom) ugyancsak gazdasági tényező!" Majd hozzáfűzi: „Mindezek az urak (akik ezt nem látják — H. Á.) egy valaminek híjával vannak, s ez — a dialektika." (Marx—Engels: Válogatott levelek. Szikra. 1950. 501. old.)
3 Marx—Engels: Válogatott Művek, II. kötet. Szikra, 1949. 391. old.

Digitized by Google

Miután az eredeti felhalmozás folyamatában kialakult tőkésosztálynak már rendelkezésére álltak a mindenüktől megfosztott proletártömegek, a tőkésállamnak már kevésbé volt szüksége a beavatkozás nyílt, erőszakos módszereinek alkalmazására. Ilyen körülmények között a fiatal kapitalizmus fejlődését „a gazdasági viszonyok hatalma", az éhség kényszere egymagában is biztosította. Az állam ekkor már *közvetlenül* ritkán, általában csak olyan esetekben avatkozott be, ha a tőkés fejlődés normális menetét valami komolyan fenyegette. (A nagyszabású sztrájkok esetén vagy a munkások felkelései alkalmából persze az állam sohasem átallotta a munkásokat véres erőszakkal kényszeríteni vissza a tőkések jármába.) Ezt tükrözte — mint már említettük — a jogalkotás is, amely főképp a tőkés kizsákmányolás általános kereteinek megszabására szorítkozott. Még a látszólag teljesen a munkások érdekeit szolgáló törvények és állami intézkedések is egyúttal a tőkés fejlődés meggyorsításának céljait szolgálták. Ismeretesek Marx fejtegetései, amelyeket „A Tőke" 8. fejezetében a munkaidő csökkentését szabályozó, a 11—10, majd 9 órai munkanapot előíró angol törvényekhez fűzött. Marx kifejti, hogy e törvények végső fokon a kapitalizmus fejlődésének útját is egyengették, mert a gépipari termelés meghonosításával és a munkaintenzitás fokozásával az elviselhetetlenül hosszú munkanap fáradalmai már-már létében támadták meg és fizikai kipusztulással fenyegették a munkásosztályt, úgyhogy a látástól-vakulásig folyó gyári munka a kapitalizmus fejlődésének fékjévé vált, akadályozta a termelékenység és a termelőerők fejlődését.

A szabadversenyen alapuló kapitalizmus alkonyán a monopoltőkés rendszer első csíráiként megjelenő részvénytársaságok új problémákat vetnek fel az állam szerepével kapcsolatban. A részvénytársaságok — írja Marx — bizonyos területeken monopóliumokra tesznek szert, kiélezik a kapitalizmus belső és külső ellentmondásait, ami a tőkés államot mint a „törvényes rend őrét" fokozódó beavatkozásra készteti. Marx, felismerve a részvénytársasági forma és az állami beavatkozás fokozódása közötti összefüggéseket, arra a megállapításra jutott, hogy a részvénytársaságok „kihívják az állam beavatkozását".[4]

Engels az Anti-Dühringben még élesebben mutat rá arra,

[4] „A tőkés termelési mód megszüntetése ez (a részvénytársaságról van szó — H. Á.) a tőkés termelési módon belül, s ezért önmagát megszüntető ellentmondás, . . . csak átmenet egy új termelési formához. Ilyen ellentmondásként mutatkozik aztán megjelenésében is. Bizonyos területeken monopóliumot létesít, és ezért *kihívja az állami beavatkozást* . . . Olyan magántermelés ez, amelyet nem ellenőriz a magántulajdon . . .", „de a részvényformává való átalakulás még a tőkés korlátokon belül marad; tehát *nem szünteti meg a társadalmi jellegű gazdaság és a magángazdaság közti ellentéteket, hanem azt csak újabb alakban fejleszti ki.*" (Kiemelés tőlem — H. Á.) Marx: A tőke III. köt. Szikra, 1956. 434. és 435. old.

Digitized by Google

hogy a hanyatló kapitalizmus korában az államnak a tőkés rendszer fenntartása érdekében *más eszközöket* kell igénybe vennie, *más módon* kell beavatkoznia, mint a kapitalizmus virágkorában. „A trösztökben a szabad verseny monopoliumokba csap át, a tőkés társadalom tervszerűtlen termelése kapitulál az elkövetkezendő szocialista társadalom tervszerű termelése előtt. Igaz ugyan, hogy egyelőre még a tőkések javára és előnyére. Itt azonban a kizsákmányolás oly kézzelfogható lesz, hogy össze kell omlania. Egyetlen nép sem tűrné, hogy a termelést a trösztök vezessék, hogy szelvényelevágók maroknyi bandája ily leplezetlenül zsákmányolja ki az összességet. *Így vagy úgy, trösztökkel vagy trösztök nélkül, végül mégis a kapitalista társadalom hivatalos képviselőjének, az államnak kell átvennie a termelés vezetését.*" (Kiemelés tőlem — H. Á.)[5]

Marx és főleg Engels már a monopóliumok kialakulásának kezdeti stádiumában felismerték, hogy a tőke társadalmasításának folyamatában előbb vagy utóbb „az államnak kell majd átvennie a termelés vezetését". Ez a ma már egyre inkább parancsoló szükségszerűség tükröződik a monopoltőkés uralomnak állammonopolista kapitalizmusba való átnövésében.

Lenin az imperializmusra vonatkozó műveiben behatóan foglalkozott az állam növekvő gazdasági szerepének okaival, következményeivel és sajátosságaival. Sokoldalúan és részletesen vizsgálta az első világháború idején a hadigazdaságban létrehozott állami intézményeket, az állami beavatkozás új módszereit és ezek sajátos jellegét. Így jutott arra a megállapításra, hogy a gazdasági élet mind átfogóbb állami ellenőrzése és irányítása (amelyet a hadigazdaság megkövetelt) az imperialista kapitalizmus fejlődésének bizonyos fokán a monopoltőkés uralom fenntartása érdekében elengedhetetlenül szükséges. Előre látta, hogy az első világháború időszakában létrejött állami intézmények és szükségintézkedések, amelyek a legfontosabb termékek termelésének és elosztásának ellenőrzését, az egész gazdasági élet szabályozását szolgálták, lényegükben a háború után is fennmaradnak, felismerte továbbá azt is, hogy ezáltal az állami beavatkozás egy új korszaka nyílik meg.

Lenin a pénzügyek és a pénzügyi politika terén végbement változásokat, a hiteléletet szabályozó háborús intézkedéseket ugyancsak abból a szempontból vizsgálta, mennyiben segítik ezek elő az egész tőkés nemzetgazdaság ellenőrzését és szabályozását. Rámutatott arra is, hogy a háborúban ijesztően felduzzadt hadiköltségvetés nem egyéb, mint az államkincstár törvényesített kifosztá-

[5] Engels: Anti—Dühring. Szikra, 1948. 263. old.

Digitized by Google

sa, amelynek segítségével a monopóliumok milliárdokhoz és milliárdokhoz jutnak a nagy állami műveletek végrehajtására.

A monopoltőkés fejlődés egész háború alatti folyamata, a tőke és a termelés centralizációjának fokozódása a tőkés rendszert — mint Lenin az állammonopólista kapitalizmusra utalva mondta — elvitte a termelés mindenirányú társadalmasításának közvetlen közelébe, a kapitalistákat, „... akaratuk ellenére és tudtuk nélkül úgyszólván belerántja a kapitalistákat egy új társadalmi rendbe, amely átmenet a teljes szabadversenyről a teljes társadalmasításra".[6]

Az eddigiek alapján leszögezhetjük: a marxizmus klasszikusai sohasem hanyagolták el a tőkésállam gazdasági szerepét, és tisztában voltak azzal is, hogy a termelőerők fejlődése, társadalmi jellegük fokozódása, történelmi korszakonként az állami beavatkozásnak más-más formáit és módszereit hívja életre:

A kapitalizmus gyermekkorában az állam nyíltan és a legdurvább fegyveres erőszak igénybevételével segítette a tőkés rendszer kibontakozását. A felfelé ívelő kapitalizmus korában megfelelő törvényes keretek — a közvetlen beavatkozás és erőszak alkalmazása nélkül is — általában elegendőnek bizonyultak a tőkés fejlődés biztosítására, a kizsákmányoltak fékentartására, a tőkésosztály érdekeinek, a profitszerzés lehetőségeinek biztosítására. Amikor a termelőerők az egyéni tőkések lehetőségeinek keretein túlnőttek, a kollektív tőkések lépnek a történelem színpadára (kezdetben egyes részvénytársaságok, majd a monopóliumok egész iparágakat átfogó szövetségei, egyesülései, a trösztök, kartellek, szindikátusok, s a különböző hazai és nemzetközi tőkés szövetségek formájában). Azonban hamarosan kiderült, hogy önmagukban a monopóliumok sem tudnak úrrá lenni az egyre szélesedő, fejlődő termelőerőkön, ezért mindinkább szükségessé vált, hogy az állam *közvetlenül beavatkozzék a tőkés újratermelési folyamatba.*

Nagy vonalakban így alakult az állam szerepe a kapitalista gazdaságban. Mint láttuk, a kapitalizmus születésekor, majd annak hanyatló korszakában az állam nyílt és közvetlen beavatkozással igyekszik a gazdasági fejlődést befolyásolni. De lényeges különbségek vannak a közvetlen állami beavatkozás *e két* korszaka között: a kapitalizmus megszületésekor az állam nem avatkozott bele közvetlenül a tőkés újratermelési folyamat alakulásába, hanem beavatkozása a kapitalizmus létrejöttéhez és kiszélesítéséhez szükséges előfeltételek (tőkeképződés és munkaerő) megteremtésére irányult, ami az elavult feudális kisárutermelő viszonyok felbomlását gyorsította. Szerepe tehát lényegében abban állt, hogy az országon belül

[6] Lenin Művei 22. kötet, Szikra, 1951. 212. old.

Digitized by Google

vagy külföldön megtermelt javakat erőszakos eszközökkel az uralkodó osztályok kezében összpontosította és a termelőeszközeitől megfosztott munkaerőt a tőkés termelés számára biztosította. A mai tőkésállam a kapitalizmus elkerülhetetlen pusztulásának megakadályozása érdekében avatkozik be, most már közvetlenül az újratermelési folyamatba is, s elsősorban a forgalmi szféra szabályozásán[7] keresztül a társadalmi termelés mind jelentősebb részének ellenőrzésére törekszik.

Az állami beavatkozás növekvő szerepe és jellege korunk kapitalizmusában

A termelőerők fejlődésének meggyorsulása és a termelés társadalmi jellegének kiszélesedése korunk kapitalizmusában elválaszthatatlanul összefügg a tőke és a termelés koncentrációjának és centralizációjának fokozódásával, különösképpen a fejlett tőkésországokban. A tőkés termelésben e folyamat előmozdítója az öldöklő verseny, a konkurrencia. A monopolista kapitalizmusban a nagyhalak mohóbban és könnyebben nyelik el a kisebbeket, mint a szabad verseny korszakában. Mint ismeretes, az sem változtatott ezen, hogy az egyes tőkések közötti versenyt a monopóliumok közötti verseny váltotta fel. Ellenkezőleg, a konkurrencia-harc az egyes tőkés csoportok között még inkább kiéleződött. A termelés kibővítése megköveteli a belső és külső piacok kiszélesítését, élezi a piacok meghódításáért folyó elkeseredett harcot. A tőkekoncentráció és centralizáció, a termelés társadalmasításának folyamata elválaszthatatlanul összefügg korunk kapitalizmusában a piacokért folyó harc kiéleződésével.

A termelőerők viszonylag gyors fejlődése szükségképpen mind nagyobb és mindinkább egymásra utalt, egyre szorosabban kooperáló termelési egységek kialakulását hozza magával.[8] A termelőerők társadalmasodásának nagymértékű fokozódásával együttjár végső soron a munkaidővel való nagyobb takarékoskodás is, ami mindenekelőtt a munkamegosztás állandó szélesedésének, a munka ésszerűbb megszervezésének, a tudomány és a mindenkori legújabb technika alkalmazásának az eredménye. Ez a termelőerők

[7] Lásd bővebben Szabó Kálmán: A szocialista tervgazdaság elméleti kérdései. Kossuth, 1960. 332. o.

[8] Elég utalni azokra a hatalmas gépipari, vegyipari és más kombinátokra, amelyek egy-egy monopóliumon belül a nyersanyag kitermeléséről a készáruig az egész termelési folyamatot felölelik, és ezenkívül még a hatalmas anyag-tömegek mozgatásához szükséges korszerű szállítóeszközökkel (vasutak, hajók) is rendelkeznek.

Digitized by Google

fejlődésének immanens tendenciája minden modern társadalmi rendszerben.[9]

Ahogyan az üzemen belüli munkamegosztás fokozódása megkövetelte és megköveteli az egyes dolgozók munkájának szinte óramű pontossággal való összehangolását, úgy a társadalmi munkamegosztás növekedése mindinkább az egész gazdasági élet összehangolását, a nemzetgazdaság központi irányítását teszi szükségessé.

A felfelé ívelő kapitalizmus korában, a termelőerők fejlettségének és társadalmasodásának akkori fokán, a *gyáron belüli* szervezettség mellett a társadalmi termelésben és a piacon meglevő anarchia még nem fenyegette összeomlással a tőkés társadalmat. Az 1825 óta rendszeresen visszatérő túltermelési válságok azonban már a XIX. század folyamán egyre élesebben domborították ki a kapitalizmus belső ellentmondásait és támasztották alá a marxi tanítást, amely szerint a termelőerőkön uralkodni nem tudó kapitalizmust előbb-utóbb egy magasabbrendű társadalomnak, a szocializmusnak kell felváltania.

A XIX. század utolsó harmadában az új nagyipari ágak (modern vegyipar, vaskohászat, gépgyártás) kialakulása, a nagyüzemi termelési eljárások meghonosítása, a szériagyártás ezzel kapcsolatos széleskörű elterjedése, a nagyjelentőségű új találmányok (elektromosság, telefon, robbanómotorok) és ipari alkalmazásuk óriási lökést adtak a termelőerők fejlődésének és társadalmasodásának.

Az éleződő osztályharc, a hadiipar és a hadviselés érdekei, az első világháború időszakában napirendre tűzték a termelés társadalmi méretekben való összehangolásának kérdését és maguk után vonták a tőkésállam gazdasági tevékenységének kiszélesedését és a beavatkozás korábbi formáinak megváltoztatását, „tökéletesítését". Az államkapitalizmus első jelentékeny térhódítását az első világháború váltotta ki, de az állami kényszergazdálkodás e rendszere, az állammonopolista jellegű intézmények és intézkedések azután is fennmaradtak, bár a háborút követő forradalmi hullám apadásával a burzsoázia a viszonylagos stabilizáció időszakában igyekezett a háború alatt és után létrehozott állammonopolista intézmények egy részét felszámolni.

[9] A termelőerők fejlődésének e tendenciája a kapitalizmusban a profitért való hajszában valósul meg, míg a szocializmusban az állam, az egész társadalom képviselője, e tendencia felismerése alapján teremti meg tudatosan a termelőerők fejlődésének s ezzel együtt az idővel való takarékoskodásnak a szükséges feltételeit. A kapitalizmusban a rendszerből fakadó anarchia persze korlátozza a munkaidővel való takarékosság megvalósításának lehetőségeit, a munkával való takarékossággal párhuzamosan a munkaidő tömeges elpocsékolása folyik, a szocializmusban ez, helyes gazdaságpolitika és tervezés (vezetés) esetén kiküszöbölhető, vagy legalábbis rendszeresen csökkenthető.

Digitized by Google

Ezt a törekvést ma kevésbé koronázza siker, mint az első világháborút követő időszakban. Kétségtelen, hogy *korunk kapitalizmusában az állam valamennyi fejlett tőkésországban sokkal inkább átfogja csápjaival a gazdaság egyes ágait és fokozottabban igyekszik a termelés egészét is irányítani, az egész gazdasági életre befolyást gyakorolni, mint az első világháború alatti és a két háború közötti időben.*

Korunk kapitalizmusában a már ismertetett okokból *az állam gazdasági funkciójának köre kibővült, és a gazdasági beavatkozás új és új módszerei, formái nyomultak előtérbe. A mai tőkésállam gazdasági funkciói és a gazdasági életben betöltött szerepe, valamint az állami beavatkozás új módszerei és új formái, nem hasonlítanak többé a klasszikus kapitalizmus korában kifejtett állami tevékenységhez, lényegesen elütnek még a 30-as évek nagy világgazdasági válságát megelőző időszakétól is.*

Mi is az oka annak, hogy az állammonopolista kapitalizmus súlya és szerepe a tőkés gazdaságban a 30-as évek nagy világgazdasági válsága és főleg a második világháború óta tovább növekedett, *miért kényszerült az imperialista állam napjainkban fokozottabb mértékben beavatkozni a gazdasági élet menetébe, mint azelőtt?* Miért kénytelen a tőkésállam újabb és újabb kísérleteket tenni a nemzetgazdaság központi szervezésének és irányításának kiszélesítésére?

Lényegében a vulgárökonomusok között akörül forog a vita és ez okoz annyi fejtörést korunk revizionistáinak is, hogy hogyan lehetne a bővített újratermelést a kapitalizmusban növekvő ütemben és folyamatosan megvalósítani, mint ők mondják: a gazdaság növekedését „recessziók" (visszaesések) elkerülésével folyamatosan biztosítani és amellett a gazdaság viszonylagos egyensúly-helyzetének felborulását elkerülni. Ezt nevezik a modern vulgárisok a gazdaság kiegyensúlyozott növekedésének. („Balanced growth of economy.")

A fenti kérdések megválaszolását megkönnyíti azoknak a tényezőknek az ismerete, amelyek a fejlődés folyamán az állammonopolista kapitalizmus rendszerének kiépítéséhez vezettek. A marxizmus—leninizmus klasszikusainak erre vonatkozó fejtegetéseivel kapcsolatban az előbbiekben már utaltunk arra, hogy az állammonopolista intézmények elburjánzásának legfőbb oka a termelőerők gyors fejlődése és ezzel összefüggésben a termelés társadalmi jellegének fokozódása, ami már a tőkés fejlődés két háború közötti időszakában is felvetette a termelés társadalmi méretekben való összehangolásának problémáját mint a tőkés társadalom létkérdését.

Élesebben vetette fel a kérdést a 1929—33-as világgazdasági

Digitized by Google

válság. A válság viszonyai között a fejlett tőkésországokban tízmilliók kerültek máról-holnapra hihetetlen nyomorba az óriássá nőtt termelőerők és gazdagság ellenére. Ez a társadalmi ellentmondásokat a végsőkig élezte. A tőkésosztálynak e kritikus helyzetben számot kellett vetnie azzal, hogy ha a forradalmasodó munkásosztály minden erejét harcbaveti, mindenestől elsöpri a tőkés társadalmat. Az 1929—33-as válság óriási méreteivel nemcsak a tömegekben rendítette meg a kapitalizmus életképességébe vetett hitet, hanem a tőkésosztály széles körei is felismerték, hogy a tőkés társadalom még egy hasonló méretű válságot nem tudna átvészelni.

A válság hatása a tőkés világra, a dolgozók tömegeire, annál is nagyobb volt, mivel ebben az időben már volt példa a töretlen, válság nélküli fejlődésre, hiszen a Szovjetunióban éppen ezekben az években óriási lendülettel folyt az első ötéves terv teljesítése. Ilyen körülmények között a burzsoázia már nehezebben tudta a tömegekkel elhitetni, hogy a túltermelési válságok nem a tőkés társadalom lényegéből folynak, hanem a társadalmi rendszertől független okokra vezethetők vissza.

A burzsoá ideológusok egy része (Keynes és mai követői) kénytelen bevallani, hogy a kapitalizmus belső hajtóerői már nem működnek a régi módon: az állam beavatkozása, támogatása nélkül már nem valósulhatna meg a bővített újratermelés, különösképpen nem a mai mesterségesen kierőszakolt, viszonylag magas szinten. Miután *a kapitalizmus régi automatizmusa csődöt mondott,* a gazdasági bajok orvoslására ezek az ideológusok az állam hatékonyabb közreműködését, beavatkozását követelték és követelik napjainkban is. Ez egyszersmind a liberalizmus, a „laissez faire, laissez passer"-elve csődjének bevallását is jelentette. A nagy válság idejében kialakult helyzetben Roosevelt kormánya tudvalevőleg a New Deal politikájával, a közmunkák finanszírozásával, az állami beruházások fokozásával igyekezett a válságban mélypontra esett termelést fokozni, a munkanélküliséget csökkenteni és a gazdasági fellendülést előmozdítani.

Más célból és más módszerekkel, újabb csúcspontot ért el az állami beavatkozás és az első világháború méreteit felülmúló kényszergazdálkodás a fasiszta Németországban, ahol a nemzeti jövedelem egyre növekvő hányadát vonták el háborús célra, mert — mint ismeretes — a hitleri államgépezet már évekkel a második világháború kirobbantása előtt átállította a gazdaságot hadi vágányokra, Németország minden erőforrását az új háború előkészítésének szolgálatába állította. (Göring-féle 4 éves terv stb.)

Ebben az időszakban az állammonopolista intézkedések a legtöbb fejlett tőkésországban viszonylag nagy néptömegek támogatására is találtak. A dolgozókban frissen élt még a világgazdasági

Digitized by Google

válság idejében elszenvedett nyomor és borzalom, s abban reménykedtek, hogy az állam új gazdaságpolitikával és megfelelő módszerek alkalmazásával meg fogja őket óvni hasonló borzalmaktól. Ez a magyarázata részben annak is, hogy a fasizmus demagógiája sokakat megtéveszthetett.

A második világháború új szakaszt nyitott meg az állammonopolista kapitalizmus fejlődésében, az állammonopolista intézkedések és intézmények létesítésének új hullámát váltotta ki. A termelőerők fejlődése, a társadalmi termelés kiterjesztése, a tőke és a termelés centralizációjának fokozódása, az üzemi szervezettség a második világháború alatt és azóta olyan méreteket öltött, amilyenre a kapitalizmus történetében azelőtt nem volt példa. Mindez még élesebben vetette fel a termelés társadalmi méretekben való szervezettségének követelményét.

A német fasizmusnak és szövetségeseinek óriási hadigépezete a háború időszakában a többi fejlett tőkésországot is fenyegette. Ez a szorongatott helyzetbe került államokat a tőkésországokban arra kényszerítette, hogy a rendelkezésre álló erők igen nagy részét a háború szolgálatába állítsák. Ennek alapján több irányban is kiszélesültek az állammonopolista intézkedések. Ugyanakkor az állami megrendelések nyomán a piacprobléma ideiglenesen enyhült, mivel a hadsereg felszerelése és ellátása nagy mennyiségű terméket igényelt mind a nehéz-, mind a könnyűipartól, ami a tömeggyártási módszerek (sériagyártás, tipizálás) korábban soha nem ismert méretű alkalmazását vonta maga után.

A hadsereg igényeinek kielégítésére az állam a fejlett tőkésországokban:

a) jelentős beruházásokat eszközölt, az állami intézmények és vállalatok egész sorát hozta létre;

b) a haditermelés fokozására különféle kényszerintézkedésekkel is elősegítette a termelésnek óriás üzemekben való összpontosítását, a gyárak teljesítőképességének növelését és az egymásra utalt iparágak jobb kooperációjának megteremtését;

c) minden módon támogatta a hadiszükségletre termelő iparágak fejlesztésével kapcsolatos kutatásokat;[10]

d) központilag szabályozta az anyaggazdálkodást, a munkabéreket, az árakat stb.

Az állami kényszergazdálkodás módszerei a monopoltőke szempontjából többé-kevésbé hatékonynak bizonyultak a háborús gazdaság körülményei között. Ez legleplezetlenebbül Németországban mutatkozott meg.

[10] Például az atomenergia felhasználására, az elektronikának, rádiólokátoroknak a légelhárításban való alkalmazására, a termelési folyamatok automatikus irányítására vonatkozó rendkívül költséges kutatásokat!

Digitized by Google

„A fasiszta Németországban a fináncoligarchia és az államhatalom egybeolvadása a végletekig ment. Minden egyes nagytőkés az államhatalom képviselője volt a saját vállalatánál."[11]

Találóan állapította meg 1944-ben a német monopoltőke egyik vezető lapja, a Deutsche Allgemeine Zeitung: „Manapság semmit sem találni, amit ne szabályoznának. Szabályozzák a munkaerőt és a nyersanyagot, szabályozzák a tőkét és a turistaságot, szabályozzák a fogyasztást és általában minden emberi tevékenységet"

A háború előtti és alatti állami kényszergazdálkodás hitleri módszerei és mítosza már a hadiállapot idején is, de különösen később a hidegháború kibontakozásával dicsőítőkre talált a többi fejlett tőkésországban is. Sőt, az állami kényszergazdálkodás bizonyos módszereit a gazdaság militarizálása során átvette és a „béke-idők" gazdaságában felhasználta az USA kormánya, valamint mindazok a vele szövetkezett országok, amelyekben az imperialista burzsoázia uralkodik, és ahol a gazdasági és politikai életben az államhatalom a finánctőkének alá van rendelve.

Az Amerikában élő közgazdász, William Eberstein így dicsőíti a hitleri hadigazdaságot: „A Wehrwirtschaft nem csupán a háborús szükségállapot (Emergency System) követelménye és nem is csupán a háború előkészítésének gazdasága ... *A hadigazdaság állandósítása* („permanent war economy") *inkább a gazdasági életnek egy új szervezete, amelyet korunk a béke idejében is megkövetel.*"[12] (Aláhúzás tőlem. H. Á.)

Kenneth E. Boulding pedig „A fogyasztás koncepciója a gazdasági elméletben" c. cikkében úgy magasztalja a háborút, mint a fogyasztási bőség megvalósíthatóságának *egyetlen* eszközét: „Szerencsétlenségre a fogyasztás széles alapon való biztosításának *az egyetlen elfogadható módszere a háború*, ez az, amihez a nemzetek menekülnek, különösképp, amikor a *bőség terhe* túl nyomasztóvá kezd válni."[13]

Az állammonopolista kapitalizmus háború utáni megerősödése főképpen az alábbi, egymással szorosan összefüggő és kölcsönhatásban levő gazdasági és politikai tényezőkre vezethető vissza:

1. A háború után csakhamar kibontakozó fegyverkezési verseny elősegítette az állami beavatkozás háború alatti módszereinek konzerválását, sőt egyes területeken azok továbbfejlesztését. A hidegháború időszakában az állam kezében továbbra is óriási anyagi eszközök maradtak az egyre megújuló haditechnika központi finanszírozására, újabb állami hadiüzemek létesítésére. Ugyanakkor a tőkés katonai blokkok (NATO, SEATO) szükségessé

11 A marxizmus—leninizmus alapjai. Kossuth, 1960. 321. old.
12 W. Eberstein: The Nazi State. New York, 1943. 231—232. old.
13 The Consumption Concept and economice Theorien. American Economie Review, 1945. 13—14. old.

Digitized by Google

tették a haditechnikai eszközök termelésének nemcsak állami, hanem államközi összehangolását is és a fegyverkezési költségek viselésének szabályozását. Ennek nyomán a hagyományos iparágak rovására új iparágak alakulnak ki, amelyeknek alapjait még a háború vetette meg; ezeknek az iparágaknak a súlya és jelentősége a gazdaságban rendkívül növekszik, úgyhogy az egész termelési és fogyasztási struktúra jelentősen megváltozik. Legvilágosabb példa erre a vegyipar előtérbe nyomulása, ami egymagában is megköveteli a vegyipar fejlesztésével szorosan összefüggő iparágak fejlesztését.[14]

Mindez a gazdaságban uralkodó anarchia csökkentése érdekében megkövetelte az egymással szorosan összefüggő iparágak termelésének és az egyes termékfajták gyártásának központi, állami összehangolását.

2. Egyes országokban a háborút követő politikai változások nyomán az uralkodó osztályok a tömegek követelésére kénytelenek voltak engedményeket tenni az államosítások terén. Így korábbi magánvállalatok egész sora került a tőkésállam tulajdonába. Az állami vállalatok állományának növekedéséhez vezettek a győztes szövetséges hatalmak háború utáni gazdasági intézkedései is azzal, hogy a háborús bűnösök vagyonát elkobozták, a külföldi német vállalatokat jóvátétel címén lefoglalták stb.

3. Már a háborút követő években is, de különösen a legutolsó években mind nagyobb jelentőségűvé vált az állammonopolkapitalizmus megerősödésében a kibontakozó tudományos technikai forradalom. A termelés társadalmasításának óriási előrehaladásával, mint Lenin mondta, „Egyebek között a technikai találmányok és újítások folyamata is társadalmasodik".[15] Amíg régebben főképpen a magántársaságok létesítettek saját céljaikra közös kutatóintézményeket, addig ma ezen a téren is nagyobb szerep jut az államnak. Ennek legfőbb okai a következők: a) Az új tudományos és technikai vívmányokhoz szükséges széleskörű és igen költséges kutatási tevékenység az első időben kevés profitot eredményez, ezért annak finanszírozását a monopóliumok az államra hárítják. b) A technikai haladás vívmányainak a termelés területén való alkalmazása fokozottan szükségessé teszi az állam beavatkozását. Az atomipari létesítményeket és az azokkal kapcsolatos kutatási költségeket a nagy beruházások és a kockázat miatt a legtöbb or-

[14] Így pl. a nehézvegyipar fejlesztése megkövetelte a vaskohászat bővítését hatalmas méretű vegyipari tartályok és berendezések előállításának céljaira, továbbá a termelési folyamat automatizálásának meggyorsítását, ami viszont a gépipar és az elektromosipar nagyméretű kibővítését és racionalizálását tette szükségessé. A vegyipar fejlesztésével szorosan összefüggő *valamennyi iparág* rendkívül energia-igényes, így az egész fejlődési folyamat csak az energiatermelés különféle fajtáinak rendkívüli fokozása útján valósulhat meg.

[15] Lenin Művei 22. köt. Szikra, 1951. 211. old.

Digitized by Google

ságban az állam finanszírozza. c) Az automatizálás elterjedésével egyre élesebben vetődik fel a nagytömegű azonos termék elhelyezésének problémája mind a belső, mind a külföldi piacokon, ami szintén az állam fokozott támogatását igényli.

4. A leghatalmasabb monopóliumokat *kétségtelenül a szocialista és az imperialista tábor közötti erőviszonyok megváltozása, a szocialista tábor elleni háborús előkészületek is arra serkentik, hogy fokozottabb mértékben vegyék igénybe az állam erejét és anyagi eszközeit, hogy az állam szerepének, gazdasági funkcióinak kibővítésének segítségével, a tervgazdaság bizonyos elemeinek felhasználásával kíséreljék meg a termelés és a gazdasági élet szabályozását.*

Ez vonatkozik a nemzetközi síkon megkísérelt gazdasági szabályozásra, a tőkésállamok közötti úgynevezett integrációs törekvésekre is. *Az ilyen államközi szervezetek, intézmények szükségességét* (mint pl. az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezete, Európai Szén- és Acélközösség, Európai Közös Piac és az Európai Szabadkereskedelmi Övezet stb.) *maguk az imperialisták gyakran a Szovjetunió gyorsütemű fejlődésével, a Szovjetunió vezette szocialista tábor országai elleni gazdasági és politikai harc szükségességével indokolják.* Mindamellett az integrációs törekvésekben nagy szerepet játszik az egymással harcban álló világmonopóliumok terjeszkedési és hatalmi törekvése.

A szocialista országok, mindenekelőtt a Szovjetunió gazdaságának gyorsütemű és szakadatlan fejlődése a gyakorlatban tökéletesen beigazolta a szocialista tervgazdaság fölényét. Ennek nyomán a tervgazdaság eszméje a fejlett tőkésországokban — és még inkább a gazdaságilag elmaradott országokban — mind szélesebb körben vált népszerűvé. Mind nagyobb tömegek ismerték fel, hogy a gazdaság gyorsütemű és arányos fejlődése, a ciklikus termelés kiküszöbölése és ennek nyomán az életszínvonal állandó emelkedése csak a szocialista tervgazdaság körülményei között valósítható meg.

Mennél nagyobb gazdasági eredményeket érnek el a szocialista országok, s ennek hatására mennél nagyobb lesz a félelem az imperialistákban, hogy a békés versenyben elmaradnak a szocialista tábor mögött — annál görcsösebben ragaszkodnak korunk apologetikusai a mai tőkésállam „társadalmat átformáló" erejét bizonygató tanításukhoz. Ezért hajtogatják mostanában, hogy a modern gazdaságpolitika új eszközeinek és módszereinek alkalmazásával a kapitalizmus akadozó gépezetébe sikerült olyan hatalmas lendítőkerekeket beépíteni, amelyek nemcsak állandóan mozgásban tartják, hanem gyorsan viszik előbbre a gazdaság fejlődését. Azzal kérkednek, hogy a modern gazdaságpolitika vívmányainak ered-

Digitized by Google

ményeként a mai tőkésállam gépezete *nemcsak és nem is elsősorban* a nagytőkések, hanem az egész nép javára forog, és bőségesen ontja a földi javakat mindenki számára.

Az állami beavatkozás funkciója az iparilag fejletlen országokban

Másképp áll elvileg és gyakorlatilag az állami beavatkozás kérdése az elmaradott tőkésországokban. Ezekben az országokban *államkapitalista rendszer* van kialakulóban, amelyet azonban nem szabad egy kalap alá venni a fejlett tőkésországok *monopolista államkapitalizmusával.* Míg a fejlett tőkésországokban uralkodó állammonopolista kapitalizmus rendszere reakciós, mert végső fokon a monopoltőkés uralom fenntartását célozza, addig a gyarmati vagy félgyarmati országokban érvényesülő államkapitalizmus, a fejlődés perspektíváját tekintve — a mögötte álló társadalmi erőknek megfelelően —, általában haladó irányzatú, bár bizonyos esetekben az imperialistákkal megalkuvó reakciós erők csökkenthetik a külföldi monopoltőke kiszorítását célzó államkapitalista intézkedések hatékonyságát és ezáltal akadályozhatják a teljes függetlenség kivívásáért vívott harcot.

Az állami tulajdon és az állami beavatkozás intézményei a gazdaságilag fejletlen országokban az idegen imperialista uralom elleni harcban alakultak és fejlődtek ki. Ezekben az országokban az állami beavatkozás általában még a függetlenségi harcot gátló, vagy éppen eláruló elemek mesterkedései ellenére is a gazdasági elmaradottság felszámolásának meggyorsítását, a külföldi monopoltőke gyarmati pozícióinak, gazdasági gyökereinek aláásását és megsemmisítését szolgálja. Ezért támogatja a Szovjetunió és a többi szocialista ország az egykori gyarmati igát magukról lerázó országokat gazdasági elmaradottságuk felszámolásában, az állami gazdasági beavatkozás célirányos fejlődésében.

Sokan nem értik meg, hogy miért támogatják a szocialista tábor országai ezekben a teljes függetlenségük kivívásáért harcoló országokban azokat az uralmon levő erőket, amelyek még nem szakítottak következetesen országaik egykori leigázóival, a gyarmati rendszer fenntartására törekvő imperialista körökkel, azokkal, akik még ma is a hidegháború és az erőpolitika folytatásának a pozícióit védik. Nem értik meg, hogy milyen nagy a hordereje a függetlenségük kivívásáért elszántan harcoló néptömegek összefogásának a munkások és parasztok szövetségének, a hazafias értelmiség és nemzeti burzsoázia bevonásának az imperializmus elleni és a béke fenntartásáért folyó világméretű harcba. Nem látják, hogy a szocialista tábor a fejletlen országoknak nyúj-

Digitized by Google

tott gazdasági és politikai támogatásával megkönnyíti a függetlenségükért elszántan harcoló népi erők összefogását, s ezáltal nemcsak a külföldi monopóliumok, hanem végső fokon azok belső segítőtársainak a vereségét is sietteti.

Az államkapitalizmus és ennek különféle intézményei, szervezetei *Ázsia, Afrika és Latin-Amerika elmaradott országaiban a gazdasági fejlődés meggyorsítását, az életkörülmények javítását és a teljes függetlenség kivívását segítik elő általában akkor is, ha az adott pillanatban a volt gyarmati területek egyik vagy másik országában a visszahúzó és áruló erők ideiglenesen akadályozzák, fékezik is ezt a fejlődési folyamatot.*

Az államkapitalizmus és intézményei jövőbeni fejlődésének iránya — miként maga az egész államhatalom jellege is — a gazdaságilag elmaradott országokban végső soron attól függ, hogy mennyire tudja a munkásosztály a haladó erőket maga köré csoportosítani, velük harci egységben a belső reakciós erőket leküzdeni és a külföldtől való függést felszámolni.

Digitized by Google

A Francia Kommunista Párt megalakulásának negyvenedik évfordulója *

Írta **MAURICE THOREZ**

A Francia Kommunista Párt 1920. december 29-én, 40 évvel ezelőtt, a Tours-i kongresszuson alakult meg az Egyesült Szocialista Pártból; az imperialista háború, „a szent szövetség", s az opportunizmussal rokon szociálsovinizmus elleni harcban jött létre. Az utóbbi már jóval 1914 előtt is gyökeret vert a munkásmozgalomban.

A párt abban az időszakban alakult meg, amikor az orosz forradalom és a lenini koncepció hatására az új eszmék tért hódítottak Franciaországban, és ennek következtében a tömegakciók nagy lendületet vettek. A párt megalakulása a francia munkásmozgalom egész történelmi fejlődésének eredménye volt. A munkásmozgalom legjobb hagyományait követte, új, magasabbrendű tartalommal telítette azokat.

Harc az imperialista háború és a szociálsovinizmus ellen

Amikor kitör a háború — amely mindkét fél részéről imperialista rablóháború volt —, az opportunizmus, mely szétzüllesztette az egész szocialista pártot, szociálsovinizmussá vált. A francia szocialista párt (SFIO) képviselői ekkor egyhangúan megszavazzák a hadihiteleket. Jaurès meggyilkolása után a párt több vezetője a burzsoázia minisztere lesz.

Ugyanez a folyamat megy végbe a CGT anarchoszindikalistáinak sorában. Jouhaux — Maurras királypárti teoretikus és Lépine rendőrfőnök oldalán —, hivatalos szervekben működik. Ami Gustave Hervét, a katonasztrájk hajdani apostolát illeti, a háború dühödt hívévé vált, még mielőtt az kitört volna.

* A Cahiers du Communisme 1960. évi 10. számában megjelent cikket kevés kihagyással közöljük.

Digitized by Google

Csak néhány aktív harcos áll ellen a soviniszta hullámnak. Nekik köszönhető, hogy 1915-ben és 1916-ban a zimmerwaldi és a kienthali konferencián Franciaország is képviselve volt. De a francia résztvevők nem csatlakoznak Lenin helyes álláspontjához. Nem szánják rá magukat a szociálsovinisztákkal való nyílt szakításra.

Lenin azonban úgy értékeli részvételüket, mint „az imperialista mészárlás ellen Franciaországban egyre növekvő tömegtiltakozás visszhangját". Valóban, hazánk proletariátusának, parasztságának és kispolgárságának milliói, akiket semmi sem védett a mészárlástól — eleinte úsztak ugyan az árral, de fokozatosan elteltek a háborútól való undorral és irtózattal. 1915-ben csak 98 sztrájk volt, 1916-ban pedig már 314.

Az 1917-es év fordulatot hoz. Nagy sztrájkok rázkódtatják meg a hátországot. A fronton levő katonák kimerültsége és haragja súlyos zendülésekben tör ki. A forradalmi válság elemei érlelődnek, de forradalmi párt híján a válság nem oldódik meg sem 1917-ben, sem később.

Az Októberi Forradalom új energiát ad a tömegmozgalomnak; mivel a burzsoázia a háborús terhek, valamint a belőlük fakadó gazdasági nehézségek egész súlyát a tömegekre hárítja át, 1918. május 1-én több mint 100 000 vasmunkás teszi le a munkát és tüntet. A munkások követelik a kormánytól a háborús célok nyilvánosságra hozatalát és a béketárgyalások megkezdését. A szocialista pártban a soviniszta jobboldal elveszti többségét a centrum javára.

Az 1919—1920-as évek a nagy csatározások évei az európai általános forradalmi válság talaján. 1919-ben a dolgozók béremelést követelnek, valamint amnesztiát a hadbíróságok áldozatai számára. Követelik a hatályban levő diktatórikus rendszer megsemmisítését; kényszeríteni akarják az öldöklésből hasznot húzó kapitalistákat, hogy adják le sarcukat. Több mint 1 150 000 dolgozó sztrájkol. Május elsejének előestéjén a kormány kénytelen megszavazni a nyolcórás munkanapot.

A munkások nagy tüntetéseken üdvözlik a szovjeteket. Tiltakoznak az antant imperialistáinak szovjetoroszországi intervenciója ellen. A dokkmunkások megtagadják a fegyverek és a muníció berakását. A Fekete-tengeren a francia expedíciós hadsereg katonáinak és tengerészeinek felkelése tör ki; ezzel kikényszerítik a csapatok visszavonását.

A proletár internacionalizmus jelentős győzelme ez. Míg a reformizmus a francia munkásosztályt a háborús sovinizmusba hajszolta, addig az 1919-es év azt mutatja, hogy a francia munkásosztály újra visszatért a proletár internacionalista szolidaritás hagyományához.

Digitized by Google

A tömegek növekvő akcióival párhuzamosan a szocialista párton belül mély változások mennek végbe. Azok a párttagok, akik a III. Internacionáléhoz való csatlakozás hívei, mind nagyobb tekintélyre tesznek szert. 1920 májusában a sztrájkmozgalom, Jouhaux szabotázsa ellenére, csúcspontját éri el, 1 500 000 munkás sztrájkol. Ekkor a szocialista párt két képviselője Moszkvába utazik, hogy kapcsolatot teremtsen a Kommunista Internacionálé vezetőségével.

A tények fokozatosan arra kényszerítik a francia szocialistákat, hogy megváltoztassák álláspontjukat. A régi párt szégyenletes csődje a háború idején, az 1919—1920-as nagy politikai és bérmozgalom gyengeségei — mindez azt bizonyítja, hogy egy más típusú pártnak kell a munkásosztály politikai vezetését biztosítania. A francia buzsoáziával, a háború utáni Európa legreakciósabb burzsoáziájával folytatott harcban a munkásosztálynak erős harci szervezetre van szüksége.

Marcel Cachin az egyik küldött. Közvetlen kapcsolata az orosz proletariátussal és Leninnel örökre megnyeri őt a forradalomnak. Amint visszatér Franciaországba, lelkes és fáradhatatlan harcot kezd az egész országban annak érdekében, hogy a párt csatlakozzék a Kommunista Internacionáléhoz.

Oldalán lelkes, fiatal küzdőtársak, mint Paul Vaillant-Couturier dolgoznak. A párt tömegei támogatják ezt az akciót, és amikor a Tours-i kongresszus összeül, 75 százalékos többséggel megszavazza a csatlakozást. Az opportunista kisebbség Blum vezetésével kiválik és szakadár pártot alakít.

A szovjet forradalom iránti lelkesedés minden ellenállást elsepert. De az új pártnak még meg kellett oldania a legnehezebb feladatot, teljesen új politikát, új szervezetet, új módszereket kellett kidolgoznia, hogy valóban le tudjon számolni az opportunizmussal.

A Francia Kommunista Párt megalakulásának sajátos feltételei

A Tours-i kongresszuson a Szocialista Párt mintegy 180 000-es tagságának többsége a III. Internacionáléhoz csatlakozott. Az a tény, hogy Franciaországban a kommunista párt nem a régi szocialista szervezet egyik frakciójából, hanem annak többségéből alakult meg, igen nagy hatással volt az új típusú párt fejlődésének feltételeire.

Ez a sajátos kiindulási helyzet pozitívumokat és negatívumokat tartalmazott. Pozitívum volt mindenekelőtt az, hogy a pártnak kezdettől fogva sok tagja volt; viszonylag széleskörű befolyást gyakorolt a munkásosztályra. Az iparvidékek szocialista szerve-

Digitized by Google

zetei átjöttek a kommunista pártba, s velük együtt a tagság többsége.

A pártnak komoly bázisa volt több mezőgazdasági vidéken is. Sok falusi kerület pártvezetősége, Corrèze-től Drôme-ig, és Ain-től Creuse-ig, szavazta meg a Kommunista Internacionáléhoz való csatlakozást. A frontról elmenekült parasztok az imperialista háború és a nagybirtok igája ellen lázadtak fel.

Így a párt megalakulásának első percétől kezdve tömegpárt volt. A munkásmozgalomban nem többé-kevésbé ellenzéki áramlatot képviselt, s még kevésbé volt szekta-jellegű. Egyenes vonalban folytatta a szocialista munkásszervezet hagyományos életét, mely Franciaországban már hosszú múltra tekintett vissza.

Míg a képviselők többsége a szakadárokat követte: az új párt vezetőségében megmaradtak a munkásosztály ismert és kedvelt harcosai. Megtartotta a régi Szocialista Párt központi lapját, a Jaurès alapította Humanité-t. Marcel Cachin személyében a párt a Guèsde-i hagyományokhoz csatlakozott. Ugyanakkor kifejezte az új idők követelményeit. A múlt legértékesebb elemeinek természetes örököseként lépett fel.

Az érem másik oldala az volt, hogy a pártban erősen érezték hatásukat a szociáldemokratizmus maradványai. A tömegek lelkesedése, őszinte óhajuk, hogy a helyes úton haladjanak, nem volt elegendő ahhoz, hogy a régi, reformista párt helyén egyik napról a másikra új típusú forradalmi párt jöjjön létre.

Az ifjú kommunista párt soraiban olyan politikusok is maradtak, akik a burzsoáziához vonzódtak; ezek közül néhány sznobizmusból, többségük számításból csatlakozott a III. Internacionáléhoz, hogy azután belülről szabotálja és küzdjön ellene. Még 1922-ben is akadtak a központi szervekben ilyenfajta reformisták. A parlamenti frakció, a hivatásos újságírók valójában nem vették alá magukat a pártvezetőségnek.

Szervezett frakciók — melyek közül mindegyiknek megvolt a saját központja és saját belső fegyelme — mélységesen megosztották a pártot és lehetetlenné tették minden hatékony akciót. A párt nem a demokratikus centralizmus elve alapján működött, hanem a megyei föderációk és az autonóm helyi szekciók laza összessége volt.

Nem minden párttag látta tisztán, mennyire fontos a pártot valóban akcióképessé tenni. A párt nem tudta, hogy a kommunista szervezet valóságos befolyását azon lehet lemérni, milyen akciókat képes megszervezni, valamint azon, hogy az egyes párttagok milyen tömegmunkát végeznek. A pártra is vonatkozott az, amit Lenin a gyakorlati tevékenységről mondott:

„Részletesebben meg kell magyarázni, hogy éppen ez hiányzik

Digitized by Google

a legtöbb legális nyugati pártból. Hiányzik *minden egyes* párttag *napi (forradalmi)* munkája. Ez az alapvető baj."

Az igazi kommunista igen nagyra becsüli a propagandamunkát, melyet nem választ el a szervezési és a gyakorlati tevékenységtől. A tömegeket akarja mozgásba hozni. Tudja, hogy csak úgy teremthet kapcsolatot velük, ha érdeklődik mindennapi életük iránt, ha ismeri és védelmezi követelésüket, még a látszólag legszerényebbeket is, ha felvilágosítja és szervezi harcukat jogaik, szabadságuk és a béke védelméért.

A párt megalakulásának történelmi körülményeiből adódik, hogy a baloldaliság veszélye itt kisebb volt. Amikor Lenin megírta „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című művét, példáit inkább Németországból, Olaszországból, Angliából stb. merítette, mint Franciországból.

Azonban az uralkodó opportunizmus reakciójaként szűklátókörű, szektás áramlatok is felütötték a fejüket, s ezek ellen is küzdeni kellett.

Harcban a Ruhr-vidék megszállása és a marokkói háború ellen

Ebben az időszakban, az Internacionálé állandó segítségével kezdi a párt meghatározni és alkalmazni a francia munkásosztály és a parasztság sajátos körülményeire szabott kommunista politikát. Megtanulja, hogyan kell összeegyeztetni a proletár internacionalizmust, a nemzetközi kommunizmus szellemét a nemzeti sajátságok, a nemzeti problémák figyelembevételével. Ebben a pártot közvetlenül Lenin tanításai vezérlik, aki 1908-ban azt írta: „A haza, vagyis az adott politikai, kulturális és társadalmi környezet a proletariátus osztályharcának legfontosabb tényezője;... A proletariátus számára nem lehetnek közömbösek és érdektelenek harcának politikai, társadalmi és kulturális feltételei, következésképpen nem lehet számára közömbös országának sorsa sem."[1]

A kommunisták számára a hazaszeretet elszakíthatatlan a proletár internacionalizmustól, ők nem hódolnak be a nemzeti nihilizmusnak.

Fogyatékosságai és gyengéi ellenére a fiatal kommunista párt 1923-ban bizonyságot tett erejéről: sikerült helyesen állást foglalnia és valóban kommunista taktikát alkalmaznia a Ruhr-vidék francia imperialista megszállása elleni harcban. Tettekkel tudta bizonyítani a francia dolgozók szolidaritását német bajtársaikkal.

[1] Lenin Művei 15 köt. 193. old.

Digitized by Google

A kommunista ifjúság a maga részéről szintén becsülettel helytállt ebben az első tűzkeresztségben. A CGT vezetősége bátran csatlakozott ehhez az akcióhoz.

A kommunista párt, amely a proletár internacionalizmus szellemében a Ruhr-vidék megszállása ellen küzdött, egyben a nemzeti érdekeknek megfelelő álláspontot képviselt. Ezzel szemben Poincaré és a francia burzsóázia erőszakos politikája elősegítette Hitler későbbi revansista propagandáját.

Amikor a kommunista párt a megszálló csapatok soraiban szétosztott kiáltványában arra szólított fel: „A német munkások testvéreitek, barátkozzatok!", amikor sikeresen megszervezte ezt a barátkozást, a német proletariátusnak Franciaország igazi arcát mutatta meg. A békéért, a két nép kibéküléséért küzdött. A „hazafiság" reakciós burzsoázia koncepciójának tagadása egyben magasabbrendű és tisztánlátó nemzeti politikát jelentett.

Ugyanezt a politikát érvényesítette a párt néhány évvel később, amikor szembeszegülve azzal, hogy Franciaország súlyos hadiadókat fizessen az angol—amerikai bankároknak, a nemzeti vagyont védelmezte.

A régi szocialista pártból jött sok kommunista vezető számára a Ruhr-vidék megszállása elleni harc komoly próbatétel volt; ebben kellett a kommunista eszmék mellett ünnepélyesen hitet tenniük. A megtorlás szigorú volt. A párt és a CGTU vezetőit, élükön Marcel Cachin-nel és Monmousseau-val összeesküvés vádjával letartóztatták. A börtönben Gabriel Péri éhségsztrájkba lépett. A katonák tucatjait súlyos büntetésre ítélték.

Két évvel később, a marokkói háború idején a kommunista párt ugyanígy foglalt állást. Leleplezte a háború imperialista eredetét, a nagy ipari és pénzügyi vállalatok szerepét, az egész gyarmati rendszert, és azonnali békét követelt.

Franciaország gyarmatbirodalma, az első világháború után megnövekedett. Új területeket szerzett Levante-ban, Togóban és Kamerunban. A kommunista párt, a lenini álláspontot képviselve, a nemzeti felszabadító mozgalmat az anyaországi proletariátus szövetségesének tekintette, hiszen a harc ugyanazon kizsákmányolók ellen folyt. Tudta, hogy a gyarmati rendszer ellen harcolva, egyben a francia nép legfőbb érdekeit védte, mivel Marx szavai mindig érvényesek: „Nem lehet szabad az a nép, mely egy másikat elnyom."

Franciaország történetében első ízben fordult elő, hogy a munkásmozgalom teljes, fenntartás nélküli szolidaritást nyilvánított egy gyarmati néppel, és számára önrendelkezési jogot követelt. Az akció 1925. október 12-én az egész országra kiterjedő sztrájkban csúcsosodott ki. A tömegszervező és mozgósító módszerek rugalmasak és széleskörűek voltak: a mozgalmat központi

Digitized by Google

akcióbizottság irányította, és számos munkásgyűlés hívta fel a népet a legszélesebb egységre. A Francia Kommunista Párt 1925 óta is mindig ugyanezt az utat járta. 1926-ban a szíriai nép ellen vívott harcban, 1930—1931-ben a Yen-Bay-i események idején Tonkingban, mindig védte a gyarmati népek jogát a szabadságra, azzal a céllal, hogy Franciaország barátaivá tegye őket.

Harc az egységért

Minél jobban konszolidálódott a kommunista párt, minél inkább megszilárdultak elvei és taktikája, annál inkább követelhette bátran a munkásosztáy összes erőinek egységét a tőke, a reakció ellen.

Már 1921-ben a Kommunista Internacionále III. kongresszusa kiadta a jelszót a kapitalista országok kommunista pártjainak: „Be a tömegekbe! Alakítsátok meg az egységfrontot!"

Kik voltak ekkoriban az egységfront hívei pártunkban? A legszilárdabb kommunisták közül kerültek ki. Éppen azok igyekeztek diadalra vinni a szocialista munkásokkal való közös akció politikáját, akik a legkövetkezetesebben harcoltak a szociáldemokrácia és általában a buzsoá pártok ellen. Azt a taktikát követték, amely egyaránt szakít a szektás és a reformista, pusztán parlamentáris hagyományokkal is.

Ezzel szemben mindazok, akiknek fájt a régivel való szakítás és, akik továbbra is a szociáldemokrata nézetek hatása alatt maradtak, makacsul szembeszegültek az új jelszóval. Annál is inkább féltek az egységfronttól, minthogy nem voltak szilárd elveik, és nem érezték magukat elég biztosnak a szocialista politikusokkal való vitákban. Nem bíztak a munkásosztályban, nem tartották képesnek arra, hogy helyes jelszavak köré tömörüljön és azok alapján cselekedjen.

Az értetlenség olyan súlyos volt, hogy 1922 elején a párt Központi Bizottsága egy szavazat híján egyhangúan kijelentette, hogy az egységfront létrehozása Franciaországban lehetetlen. Ugyanez év októberében, a párizsi kongresszuson a többség visszautasította az egységfront-taktikát. Csak a következő években fogadták el.

De 1927-től kezdve az egységfront kérdése ismét vitatottá válik, sőt gyakorlatilag elhanyagolják. Ebben az időben még a vezetésben is hamis, szektás nézetek uralkodnak, a vezetőség lebecsüli a tömegeket, és képtelennek bizonyul a tömegmunkára. A munkásosztály közvetlen követeléseit semmibe veszik. Kijelentik, hogy „a bifsztekért vívott harc idejét múlta". A szocialista munkásokat egy szintre helyezik vezetőikkel. A dolog annyira el-

Digitized by Google

mérgesedik, hogy komoly összetűzésekre kerül sor kommunisták és szocialisták között.

A párton belül is súlyos a helyzet. Mind gyakrabban nyilvánul meg a szűklátókörűség és a bürokratizmus. Felülről jövő önkényes határozatok, passzív fegyelem minden fokon és a szabad vita elfojtása, lemondás a meggyőző és magyarázó módszerekről — íme, a demokratikus centralizmus karikatúrája. A vezetést egy szektás csoport ragadja kezébe, amely elszakadt a tömegektől. A párt tevékenysége mind kevésbé hatékony. Önmagába zárva vegetál. Befolyása csökken; taglétszáma kevesebb mint 40 000 főre zsugorodik.

Az egész tagság bekapcsolódott az 1930-tól 1932-ig tartó nyilvános ideológiai és politikai harcba, melyet a párt megújhodásáért vívtak. A L'Humanité cikkeket közöl „Oldódjanak meg a nyelvek", „Nincs szükség bábukra a pártban" címmel. A szektás csoportot sikerül eltávolítani a vezetőségből.

Ugyanabban az időben a párt megkétszerezi a harcot az opportunista és likvidátori tendenciák ellen, amelyek a szakszervezetekben is megnyilvánultak. A „22-esek" úgynevezett „Egységes Szakszervezeti Bizottsága" azt állította, hogy a kapitalizmus hosszú időre stabilizálódott, hogy a világ „negyvenéves társadalmi békének" néz elébe. Ennek most harminc éve! Az azóta lezajlott rendkívüli események bizonyítják, milyen rövidlátóak voltak ezek a „jósok".

Ezzel ellentétben mi, az egész Kommunista Internacionáléval együtt, ezekben az években a Szovjetunióra törő imperialista konfliktus elleni harcra, a békeharcra hívtuk fel a népet. A súlyos megtorlások ellenére, melyek a pártot, sajtóját és a párttagokat érik, a háborúellenes akció mindjobban kiterjed. Erőfeszítésünk arra irányul, hogy minden dolgozót közös harci frontba tömörítsünk.

A szocialista párt éveken keresztül csak hallgatással vagy gúnyos megjegyzésekkel válaszol a közös akció-javaslatokra. De a kommunisták nem csüggednek. Minden lehetőséget — tüntetést, sztrájkot, mindenfajta tiltakozást — megragadnak, hogy a különböző árnyalatú és különböző szervezetekhez tartozó dolgozókat egyesítsék.

1932-ben ül össze, Henry Barbusse és Romain Rolland felhívására, a fasizmus- és háborúellenes amszterdami kongresszus. Egész pártunk megmozdul e kongresszus sikerének érdekében, amelyen számos szocialista munkás vesz részt, néhányan központjuk vagy helyi pártszervezetük küldötteként. Nem sokkal később a Pleyel-teremben lezajlott párizsi kongresszus szintén komoly eredménnyel járt. Az egységfront kezdett összekovácsolódni.

Digitized by Google

Egységfront, népfront. A francia nemzet egysége

Az 1929-es világválság súlyos zavarokat okoz Franciaország gazdasági és politikai életében. Mélységesen megrázkódtatja az országot. 1929-től 1935-ig a termelés egyharmadával csökken. A munkanélküliség fokozódik. A proletariátus keményen harcol életfeltételeinek védelmében és egységre törekszik.

A válság meggyorsítja a tőkekoncentráció folyamatát. Míg a munkások és tisztviselők, a parasztok és a középrétegek elszegényednek, a monopóliumok megerősödnek.

Országunk javait a fináncoligarchia, a „kétszáz család" fosztogatja; e családok hatalmát és nemzetellenes szerepét a későbbiekben világosan leleplezi pártunk VIII. kongresszusán a Központi Bizottság beszámolója (1936 januárjában). Hogy könnyebben érje el célját, hogy a válságot a munkások és kisemberek rovására oldhassa meg, „a kétszáz család" azon mesterkedik, hogy számára kényelmesebb politikai rendszert vezessen be: a fasizmust, a finánctőke legreakciósabb elemeinek nyílt, terrorista diktatúráját.

A fasizmus, mely Olaszországban már hosszú évek óta fennáll, 1933-ban Németországban is győz. Hitler megragadja a hatalmat, szemben a szociáldemokrácia hibájából szétszakadt munkásosztállyal, amely, éppen az egység hiánya miatt, képtelennek bizonyul arra, hogy a gyámoltalan kispolgári tömegeket magához vonzza.

Vajon elönti-e az ár Franciaországot is? A reakció már régóta megszervezte fegyveres lígáit és bandáit. Az osztályharc élesződik. Felvetődik a kérdés: ki fog győzni? A demokrácia vagy a nagyburzsoázia támogatta fasizmus?

Ebben a súlyos helyzetben a kommunista párt nyilvánosságra hozza programját és javasolja a proletariátusnak és az egész népnek annak elfogadását. Rámutat arra, hogy a franciaországi fasizmus megakadályozása érdekében létre kell hozni a munkásosztály egységfrontját, sőt mi több, meg kell teremteni a paraszti tömegek és a városi kispolgári demokratikus elemek szövetségét a munkásokkal, széles népfront keretén belül. Ilymódon a reakció elszigetelődik és a fasizmus győzelme lehetetlenné válik.

Pártunk világosan megmutatja, hogy ebben a helyzetben nem reakciós politika és szovjethatalom között, hanem fasizmus és demokrácia között kell választani.

A kommunista terv 1934-ben kezd megvalósulni. Amikor február 6-án a fasiszták akcióba lépnek, amikor a dolgozó tömegek saját szemükkel győződnek meg a veszély nagyságáról, a párt által fáradhatatlanul hirdetett akcióegység a szocialista és kommunista munkások között az utcán valósul meg.

Digitized by Google

A lázító bandák ellen és az őket védelmező rendőrség ellen vívott tényleges harc összeforrasztja a dolgozók egységfrontját. Pártunk 1934. júniusi Ivry-i országos konferenciája kiadja a jelszót: „Minden áron *meg akarjuk valósítani az akciót*... Minden áron *akcióegységet akarunk.*" Ezek után július 27-én a kommunista párt és a szocialista párt aláírja az akcióegységről szóló egyezményt.

Októberben pártunk nyilvánosan javasolja, hogy létre kell hozni a „reakció és a fasizmus frontjával szemben a kenyér, a szabadság és béke frontját". A jelszó magával ragadja a nép széles rétegeit. 1934 őszétől 1935 nyaráig a tömegek harcukkal szentesítik az általunk kiadott jelszót. Létrejön a szocialista párt, a radikális párt és a kommunista párt közös programja.

Időközben helyreáll a szakszervezeti egység a közös CGT-ben, melyet Jouhaux és Benoit Frachon együtt vezet.

A népfrontnak köszönhető, hogy a köztársaságiak kerülnek ki győztesen az 1936-os választásokból; a fasizmus elvesztette a játszmát. A munkásosztály, a dolgozó parasztság és a városi középosztályok fontos követeléseit elégítik ki. Kivívják a munkások, a tisztviselők jelentős béremelését, a kollektív szerződéseket, a negyvenórás munkahetet, a fizetett szabadságot, a műhelyküldöttek intézményét, a szakszervezeti jogok teljes elismerését. A parasztok érdekében létrejött a Gabonahivatal. Azokat a törvényerejű rendeleteket, amelyek különösen a tisztviselőket és a volt frontharcosokat sújtották, megszüntetik. A fasiszta ligákat felszámolják.

A franciaországi népfront nagy, pozitív szerepet játszott. Bátorította a világ minden munkását és demokrata érzelmű emberét és példát adott számára. Bebizonyította, hogy a fasizmus nem elkerülhetetlen. A Kommunista Internacionálé 1935-ben összeült VII. kongresszusa, pártunk tapasztalatából kiindulva, kifejtette, hogy minden országban és nemzetközi méretekben is sürgősen tömöríteni kell a dolgozókat a munkásosztály köré, a fasizmus és a háború elleni széles népfrontban.

Pártunk számára a népfront egy lépés volt a francia nép különböző rétegeinek kibékülése felé a „kétszáz család" elleni harcban. Egyesíteni akartuk az egész nemzetet a kizsákmányoló oligarchiával szemben, hogy biztosítsuk számára a haladást, a szabadságot és a békét. A kommunisták kezet nyújtottak a vallásos dolgozóknak. Javasolták, harcoljanak együtt az ország érdekében. A kommunisták azoknak a volt frontharcosoknak is kezet nyújtottak, akik fasiszta szervezetekbe tévedtek, mert szenvedtek a zűrzavartól és a korrupciótól, mert kiutat kerestek Franciaország pusztulásának megakadályozására. Különbséget tettünk egyrészről a nagytőke zsoldosai, a fasiszta vezérek, másrészről az általuk meg-

Digitized by Google

tévesztett becsületes franciák között, akik nemzeti érzésüknek és becsületeszményüknek engedelmeskedtek. Igyekeztünk tudatosítani ezekben a franciákban a népfrontba tömörült tömegekkel való érdekközösségüket.

Pártunk *francia frontot* javasolt mindazok részvételével, akik meg akarják őrizni az ország függetlenségét és megvédeni szabadságát, akik munkálkodni igyekeznek a haza javáért és dicsőségéért, akik hozzá akarnak járulni ahhoz, hogy küldetését teljesíthesse a világban. Amikor a hitlerista veszély nyilvánvaló lett, a francia front jelszavával igyekeztük meggátolni, hogy Franciaországban két egymással szembenálló blokk alakuljon ki, amelyek polgárháborút idézhettek volna elő. Arra törekedtünk, hogy a népfrontból kialakult kormány ne kapituláljon a nagytőke, a pártütő szervezetek és a fasiszta államok egyesített nyomása előtt.

Harc a hitlerizmus ellen Franciaország megmentéséért és megújhodásáért

Alig győzedelmeskedett a népfront Franciaországban 1936 tavaszán, máris a Franco-féle összesküvés veszélyeztette a Spanyol Köztársaság létét. Hitler és Mussolini azonnal a lázadás segítségére sietet. Be akarták keríteni és ostrom alá akarták venni Franciaországot.

Míg a népfront programja a kollektív biztonság elvét hirdette, és agresszió esetén szankciókat kívánt alkalmazni, addig Blum kormánya a „be nem avatkozás" egyoldalú politikáját folytatta, amely egyaránt végzetes volt a Spanyol Köztársaságra és Franciaországra.

A Spanyol Köztársaság blokádja bűntény volt. Ez a politika kezdte félrevezetni és demoralizálni a tömegek egy részét. Szakadást okozott, az első komoly éket verte a népfrontba. Mint előre láttuk, Franciaország vezetőinek meghátrálása csak növelte a fasizmus étvágyát. Ausztria bekebelezését követte a Csehszlovákiát fenyegető veszély. Hiába harcolt pártunk, a Szovjetunió erőfeszítéseit támogatva, a kollektív biztonság megszervezéséért és hiába leplezte le Hitler üzelmeit, aki igyekezett megosztani áldozatait, hogy külön-külön győzze le őket. Pártunk rámutatott arra, hogy a polgári demokrácia országai és a Szovjetunió együtt jelentős erőt képviselnek, amely képes ellenállni a fasiszta államok koalíciójának. A háborút tehát el lehetett volna kerülni. „Béke-őrjáratot" javasoltunk.

A francia kormány azonban aláírta a müncheni kapitulációt, amely ellen országszerte energikusan tiltakoztunk. Pártunk volt az egyetlen, amely a pralamentben a végzetes egyezmény ratifi-

Digitized by Google

kálása ellen szavazott, csak a mi pártunk vallotta: „München nem a békét jelenti!"

A népfrontprogramot, amely Franciaország és a béke érdekeit képviselte, elárulták. München felbontotta a három évvel azelőtt megkötött politikai szövetséget, a szocialista és radikális vezetőknek sikerült azt megsemmisíteniök.

Igaz, már kezdettől fogva szembehelyezkedtek ennek a szövetségnek a megerősítésével, ellenezték a népfrontbizottságok választását az üzemekben, a nagyvárosi és falusi kerületekben. Nem sikerült megvalósítanunk az országos népfrontkongresszust, amelynek küldötteit alulról választották volna. A népfront csupán a csúcsszervek egyezménye maradt.

A müncheni egyezményt követő hónapokban, amikor már folynak a háborús előkészületek, csak a kommunisták leplezik le az ötödik hadoszlopot, valamint a kormánykörök franciaellenes politikáját, akik „békülékenységet" gyakorolnak a fasiszta agresszor iránt és ezzel mindinkább bátorítják őt.

Amikor a katasztrófa kitör, ugyancsak a kommunisták az egyetlenek, akik megmondják az igazat a „furcsa háborúról", amelyet a kormány nem Hitler ellen, hanem a munkásosztály ellen folytat. A kommunista pártot betiltják; képviselőit megfosztják mandátumuktól, bebörtönzik vagy illegalitásba kényszerítik őket. A L'Humanitét és a párt egész sajtóját betiltják; feloszlatják a szakszervezeteket és a kommunisták által vezetett összes demokratikus szervezeteket.

Az igazságtalan üldöztetések ellenére egyedül a kommunisták azok, akik mint szervezett párt, igyekeznek megszervezni az ország védelmét. 1940. június 6-án javaslatot tesznek a nép felfegyverzésére, hogy Párizst bevehetetlen erőddé tegyék; ők azok, akik július 10-én felhívást intéznek a megszálló elleni nemzeti felszabadító harc folytatására. Mindenütt úrrá válik a zűrzavar és az ingadozás, de pártunk, a nép legfőbb érdekeitől vezettetve, azt az utat választja, mely az ország felszabadításához vezet.

A súlyos üldöztetések ellenére, melyeket 1940. júliusától kezdve a megszállók és lakájaik a párt ellen foganatosítanak, a kommunista párt gyakorlatilag megszervezi az Ellenállást. Szembefordul a várakozás politikájával, amely Hitler malmára hajtja a vizet. Létrehozza a Francia Ellenállók és Partizánok szervezetét, a fegyveres harc lelkét. 1941 májusától talpraállítja a Nemzeti Frontot, amely a férfiakat és asszonyokat véleménykülönbségükre való tekintet nélkül mozgósítja a megszállók és a Vichi-i árulók ellen. A kommunisták hőstettei és tízezreik bátor önfeláldozása nemzeti történelmünk hőskölteményei sorába tartozik.

Digitized by Google

Amikor 1943 márciusában megalakult az Ellenállás Nemzeti Tanácsa (CNR), a kommunista párt a közvetlen harc problémái mellett felveti a nemzeti megújhodás létfontosságú kérdését is. Tevékenyen közreműködik az Ellenállás Nemzeti Tanácsa programjának megszerkesztésében, amelynek fő pontjai a demokrácia kiszélesítését, a tömegek politikai, társadalmi és gazdasági jogainak kiterjesztését célozzák. A program biztosítja a nemzeti vagyonnak a nép érdekében való növelését, azzal, hogy tervbe veszi a nagy monopóliumok kezén levő termelőeszközök államosítását és és a dolgozók részvételét a gazdasági vezetésben.

Mindezek a reformok egy új köztársaság megalapításához vezetnének. Céljuk az, hogy biztosítsák a demokratikus intézmények erejét és hatékonyságát, amely a háború előtt elégtelennek bizonyult a reakció törekvéseivel szemben.

A kommunisták részvételével felszabadító bizottságokat hoztak létre helyi és megyei viszonylatban. Sajnos, ezeket a bizottságokat nem a harcban álló tömegek választották; mint annakidején a népfrontbizottságok, ezek is a különböző szervezetek által kijelölt személyekből álltak. Így az Ellenállás Nemzeti Tanácsa csúcsszerv maradt.

„Megújhodást, demokráciát, egységet!" — ezek a párt 1945. júniusában megtartott X. kongresszusának jelszavai. A párt megjelöli a gazdasági helyreállításhoz szükséges intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik Franciaországnak, hogy újra valóban független ipari nagyhatalommá váljék; egyben felszólítja a dolgozókat, kétszerezzék meg erejüket a termelési csata győzelme érdekében. Tiltakozik a helytelenül végrehajtott tisztogatás ellen, az ellen, hogy igyekeztek megőrizni a Vichy-i intézményeket és vezetőket, tiltakozik a reakciós elemek tevékenysége ellen, akiket De Gaulle tábornok, az államfő védelmez. A párt ismét egységpolitikát hirdet, nemzeti és demokratikus egységkormány alakítása mellett foglal állást, amely őszintén támaszkodik a népre és gyakorlatban alkalmazza a nép által kívánt nemzeti és társadalmi megújhódás programját. De Gaulle nem erre vett irányt. Nemsokára világossá vált, hogy nem hajlandó a szuverén nemzetgyűlés ellenőrzésével kormányozni. 1946 januárjában visszavonult.

Amikor ugyanazon év novemberében az általános választásokon ismét élre kerültünk, a szavazatok 25 százalékával, a párt főtitkára interjút adott a Times c. angol lap munkatársának. Ebben megmagyarázta, hogy a francia kommunisták, a világ demokratikus erőinek előretörésére és a tőkés burzsoázia háború utáni meggyengülésére támaszkodva, Franciaországban más úton akarnak eljutni a szocializmushoz, mint harminc évvel azelőtt az orosz kommunisták. Ezzel meghirdette a szocializmus békés útjának gondolatát.

Digitized by Google

Ami a közvetlen feladatokat illette, kormányprogramunkat az Ellenálláshoz való feltétlen hűség, a merész társadalmi haladás, a demokrácia kiszélesítésének szellemében fogalmaztuk meg. Ekkor új támadás indult Franciaország első pártja ellen. Sőt mi több, Léon Blum igyekezett nélkülünk kormányt alakítani. Ez volt a politikai reakció első szakasza.

Ismeretes, hogy hat hónappal később, 1947 májusában, azzal az ürüggyel, hogy a dolgozók gazdasági követeléseit védelmezik, valójában azonban az amerikai kapitalisták parancsára, kiszorították a kommunistákat a kormányból. Feladták az Ellenállás Nemzeti Bizottságának programját.

Következett az az időszak, amikor az imperialista rendszer legnagyobb hatalma, az Egyesült Államok, igyekezett vezetése alá gyűjteni a többi kapitalista államot, hogy szembeszegüljön a szocialista tábor, a nemzeti felszabadító mozgalom és a kommunista pártok világméretű fejlődésével. Ez volt a Marshall-terv célja, melyet hamarosan kiegészített az „atlanti szerződés", a szovjetellenes imperialista agresszív politika főműve. Az Egyesült Államok mindenütt támaszpontokat létesített.

A dicsőséges harcot, amelyet a hitlerizmus ellen, Franciaország felszabadításáért, a háború utáni megújhodásért és demokratikus újjászületéséért vívtunk, most új harci szakasz követte, melyben az amerikai térhódítás, valamint az új világháború előkészítése ellen küzdünk.

A nemzeti függetlenségért, a békéért, a demokráciáért

A párt szembenéz az új helyzettel. Kijelenti: *„Franciaország népe sohasem fog hadat viselni a Szovjetunió ellen".*

A szocialista országok elleni agresszív előkészületekkel párhuzamosan hazánkban reakciós társadalompolitikát folytatnak. Nő a nyomor és az 1947-es, 1948-as sztrájkokat terrorral fojtják el, a miniszterek a munkásosztállyal szemben erőszakhoz folyamodnak, hogy biztosíthassák maguknak védnöküknek, az Egyesült Államoknak a bizalmát.

Feláldozzák a nemzeti szuverenitást. A világbéke hajszálon függ; a koreai háború a végletekig fokozza a nemzetközi helyzet feszültségét. A Francia Kommunista Párt teljes erejéből támogatja a béke híveinek mozgalmát, amely létrejötte után hatalmas erővé válik. Harcol Nyugat-Németország felfegyverzése, az „európai védelmi közösség", a franciaországi amerikai támaszpontok létesítése ellen. Hatalmas tüntetéssel fogadja Párizsban Ridgwayt és a népellenes, szovjetellenes új koalíció más vezetőit.

Digitized by Google

A párt ugyanakkor erélyes harcot folytat az igazságtalan „piszkos háború" ellen, mely 1946 vége óta dühöng Vietnamban. Dokkmunkások, tengerészek és vasutasok szegülnek szembe a fegyver- és muníciószállítással. Az Egyesült Államok 1954-ben segítséget ígér a katonai hadműveletek fokozása érdekében, de ugyanabban az évben a francia hadsereg kénytelen kapitulálni Dien-Bien-Phu-nál. A nép kikényszeríti a békét.

Alighogy megszűnt a gyarmati háború, már kitört az újabb. Ezúttal Algériában. Már 1939-ben kinyilvánítottuk Algírban, hogy kialakulóban van az algériai nemzet, amelynek jogait tiszteletben kell tartani. 1954. november 8-án — attól a pillanattól kezdve, hogy megindultak a katonai hadműveletek — követeltük az algériai nép szabadságtörekvéseinek elismerését és tárgyalásokat képviselőivel. A Francia Kommunista Párt figyelembe vette az algériai nemzet sajátosságát, azt, hogy a 9 millió lakos közül körülbelül 1 millió európai származású.

Meggyőződése szerint a kommunista párt ilymódon a francia nép érdekeit is védi. Amikor a gyarmati kérdésnek korunk szellemében való megoldását követeli, s a kizsákmányolás és az elnyomás helyébe új, a népek szabad megegyezésén alapuló kapcsolatok létrehozását sürgeti — amely kapcsolatok az egyenlőség és a kölcsönös előnyök elvén alapulnak —, a párt ismét bebizonyítja, hogy az ország jövőjéért, nemzetközi tekintélyéért, gazdasági és kulturális befolyásáért küzd.

Mindig emlékeztettünk arra, hogy a fasizmus és a háború elszakíthatatlanok egymástól. Az algériai háború a reakciót táplálja. A lázadók a sötétben tevékenykedtek, titokban szőtték összeesküvésük szálait. Kifejlődőben volt az a kampány, amely az önkényrendszert, az elnöki hatalom megteremtését célozta.

Valóban, a gyarmati háború 1958-ban az algériai puccshoz, Franciaországban a demokrácia felszámolásához és a személyi diktatúrához vezetett. 1958 szeptemberében, a népszavazás alkalmával a szavazók 80 százaléka szavazott „igen"-nel a gaullista alkotmányra. Mi okozta ezt az eredményt?

Mindenekelőtt a kispolgárság soviniszta beállítottsága, de a munkásosztály egy részéé is. Ezek a rétegek több mint egy évszázada állnak az imperialista burzsoá gyarmattartó és fajelméletet hirdető ideológiájának befolyása alatt. Ez így van, a párt negyven éves erőfeszítése ellenére, amellyel a gyarmatosítás ellen, az elnyomott népek támogatásáért küzd. Másrészt hatott a lázító és felkelő katonai vezetők polgárháborúval való fenyegetőzése. Szerepet játszott továbbá a tömegekben élő vágy a helyzet megváltoztatására, valamint az a tény, hogy a demokratikus intézményeket diszkreditálta a szocialista és más vezetők árulása, akik számtalan esetben, még 1956-ban is megtagadták a választások előtt tett igé-

Digitized by Google

retüket; nagy szerepet játszott az az illúzió is, hogy De Gaulle tábornok békét fog teremteni Algériában; végül a köztársasági pártok közötti egység hiánya, minden erőfeszítésünk ellenére, a közös plattform alapján való megegyezés hiánya, amely — úgy látszott — minden további perspektívát kilátástalanná tesz.

De Gaulle tábornok hatalomrajutása azt jelentette, hogy a monopoltőke és a nagybankok nyíltabban teszik rá kezüket az államapparátusra. A kommunista párt elemezte a népi erők vereségének okait, és a dolgozókat, a demokratákat, az összes megtévesztett franciákat akcióegységre hívta fel az algériai békéért és a demokrácia visszaállításáért. Mindenekelőtt a tömegek alulról való egységének fontosságát és azt hangsúlyoztuk, hogy elsősorban a szocialista munkásokat kell a közös akcióba bevonni. Az 1959. márciusi községi választások megerősítették pozícióinkat és világosan megmutatták, hogy a nép helyesli pártunk politikáját.

Ugyanazon év szeptemberében az államfő elismerte az algériaiak önrendelkezési jogát. Első ízben vették fel a kapcsolatot az algériai harcosokkal, hogy a fegyverszünetről tárgyaljanak; de a háború meghosszabítását óhajtó francia vezető körök manőverei csődbe juttatták ezeket az első tárgyalásokat. Csakis a nép akarata és akciója képes kikényszeríteni a béketárgyalásokat.

A párt XV. kongresszusa és a széles akcióegység perspektívái

A személyi hatalom ellen vívott harc feladatait világosan megjelölte tavaly pártunk XV. kongresszusa. A kiút a demokrácia helyreállítása és megújhodása érdekében létrehozandó munkás- és köztársasági erők egységében rejlik.

A kongresszus rámutatott arra, hogy a jelenlegi rendszer a legreakciósabb szociálpolitikát folytatja, amelyet Franciaország Laval és Petain óta csak ismer · megnyitja az utat a fasizmus előtt, bátorítja a klerikális offenzívát. A mai kormányzat az atombomba sorozatgyártására, a német militarizmus fejlesztésének elősegítésére, az amerikai hidegháborús külpolitika követésére orientálódik, ami veszélyekkel terhes.

A későbbi események teljes mértékben igazolták a kongresszus állásfoglalásának helyességét, a munkásosztály gazdasági harcait, a parasztság bérmozgalmait, a szabadságjogok és a világi oktatás védelmét, az algériai békét és valamennyi afrikai nép függetlenségi harcának támogatását, a békés együttélésért vívott világméretű harcát illetően. Az a feladatunk, hogy ezt a sokirányú népi tevékenységet közös mozgalomba egyesítsük, amely felöleli az összes energiákat és maximális erőt ad a személyi hatalom elleni harchoz. A párt XV kongresszusa a politikai intézmények és

Digitized by Google

a nemzeti élet megújításának programját javasolta, azzal a céllal, hogy egyesítse az összes demokratikus erőket. A kommunistákat a legszélesebbkörű egyetértés vágya fűti és ezért készek más demokratikus szervezetekkel megvitatni ezt a programtervezetet.

A kongresszus által javasolt megegyezési alap egyszerű és világos. Politikai téren a legfőbb hatalmat a nép képviselői kapnák vissza a köztársasági államformában; e képviselőket általános, közvetlen és arányos szavazással választanák meg és azok egykamarás nemzetgyűlést alkotnának; a kormány ebből a nemzetgyűlésből kerülne ki és felelős lenne neki; a megválasztottak visszahívhatók. Tisztogatást kellene végrehajtani a rendőrségben és megszüntetni a hivatásos hadsereget. A helyi szervek szabadságjogai helyreállítandók és kiterjesztendők. Az iskola és az állam tiszteletben tartaná a világi oktatás elvét.

Gazdasági téren a program meghatározza azokat a konkrét intézkedéseket, amelyek az ország függetlenségének és nagyhatalmi helyzetének gazdasági alapját és a modern gazdasági élet fejlesztését biztosítják. A program kiterjed a monopóliumok államosítására.

Szociális téren a program határozott intézkedéseket helyez kilátásba a munkások, alkalmazottak és tisztviselők életszínvonalának emelésére, a dolgozó parasztság megmentésére olyan intézkedéseket, amelyek jogos kívánságaiknak megfelelő jövőt biztosítanak az ifjúságnak. A program az oktatás demokratikus reformját és általában minden kulturális érték tiszteletben tartását és fejlesztését célozza.

E nagy tervek érdekében, a közvetlen követelésekért vívott harcban a kommunista párt mindent latbavet a szocialista és kommunista dolgozók egységfrontjának létrehozásáért. Felhívja a középrétegeket, csatlakozzanak a munkásosztályhoz, s egyesüljenek mindazok, akiket a monopóliumok sújtanak.

E program mind szélesebb tömegeket hoz lendületbe, olyan embereket is, akik pillanatnyilag, ellenséges áramlatok befolyása alatt, látszólag néha távol állnak a kommunista munkásoktól; azokat a keresztény meggyőződésű dolgozókat, demokratákat, vagy hajdani ellenállókat, akiket a katonai bürokrácia megtévesztett, de akik őszintén óhajtják Franciaország felvirágzását, s még emlékeznek azokra az intézkedésekre, amelyek a demokrácia megújhodását célozták 15 évvel ezelőtt, az Ellenállás Nemzeti Bizottságának programjában.

Ezt a demokratikus utat követve a kommunisták hívek maradtak önmagukhoz. Hiszen a demokrácia nem mond ellent a szocializmusnak, hanem oda vezet. Az a tény, hogy a munkásosztály vezeti a nép politikai harcát a személyi hatalom ellen, a köztársasági szabadságjogokért, biztosítékot nyújt arra, hogy a demok-

Digitized by Google

ratikus átalakulás és a szocialista átalakulás között nem telik el hosszú történelmi időszak.

A demokratikus mozgalom fejlődése egyben hozzájárul a nemzetközi feszültség enyhüléséhez is, amellyel szembefordulnak a reakciós erők. A kommunista párt, amely negyven évvel ezelőtt az imperialista háború elleni küzdelemben született, sohasem szűnt meg harcolni a békéért.

A párt a dolgozókat arra tanítja, hogy korunkban a háború többé nem elkerülhetetlen. Rámutat arra, hogy a történelem parancsoló módon napirendre tűzte a lefegyverzés és a békés egymás mellett élés kérdését. Persze az imperializmus természeténél fogva agresszív marad. De a párt hangsúlyozza a tömegek előtt azokat a döntő tényezőket, amelyek ma szembeszegülnek a háborús gyújtogatókkal: létrejött és egyre hatalmasabb lesz a szocializmus világtábora, összeomlóban van a gyarmati rendszer és széles békeövezet alakult ki Koreától Afrikáig, Djakartától Kubáig, s végül: növekednek a háborúellenes erők magukban az imperialista országokban a munkásosztály pozícióinak megerősödése, valamint a békemozgalom fejlődése következtében.

Békeprogramunk magában foglalja a Kínai Népköztársaság, valamint a Német Demokratikus Köztársaság elismerését, követeli Kína felvételét az ENSZ-be, a német kérdés rendezését és Nyugat-Berlin szabad várossá nyilvánítását.

A Tours-i kongresszuson Marcel Cachin felhívta a munkásokat, „sorakozzanak fel a nagy orosz forradalom mellé, amely jelenleg az imperializmus elleni harc legfőbb erődje". Még menynyivel igazabbak ezek a szavak ma, amikor a Szovjetunió és az egész szocialista tábor politikája és hatalma a béke tiszteletben tartására kényszeríti a világot! Lenin nézeteit a különböző gazdasági és társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett éléséről a Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. és XXI. kongresszusa alkotó módon továbbfejlesztette.

Ezek az eszmék ihletik a francia munkásmozgalmat is. A munkások meggyőződtek arról, hogy napjainkban a béke erői elég hatalmasak ahhoz, hogy valóban elkerüljük a háborút, s ezért a békeharcot elsőrendű feladatuknak tekintik.

A szociális és kulturális haladás nagy perspektívái, melyeket a lefegyverzés tenne lehetővé, reális perspektívák. Ezek lelkesítik az összes dolgozókat, az ifjúságot, az értelmiséget. A meleg fogadtatás, amelyben a francia nép legszélesebb rétegei Hruscsov elvtársat részesítették, elsősorban ragaszkodásukat fejezte ki a világbéke eszméjéhez, melynek ő a legfőbb hirdetője egyben kifejezte szembeszegülésüket az imperialista kalandor és provokációs politikával, melyet Hruscsov elvtárs sikeresen hárít el, s akarattu-

Digitized by Google

kat, hogy megvalósuljon a leszerelés, melyet Hruscsov elvtárs javasol.

Ebben a szellemben harcol népünk a Franciaországban létesített amerikai támaszpontok, valamint a létesítendő német támaszpontok ellen. Leleplezi a NATO vezérkara élén álló náci Speidelt, akinek vezénylete alatt nem hajlandók szolgálni az Ellenállás mártírjainak fiai. Népünk küzd saját hazájának militaristái ellen.

•

A harcok és nehézségek során pártunk erős szervezetté edződött, mely 400 000 tagot számlál. Franciaország politikai életében központi tényező.

Ez a jellegileg proletár-párt bebizonyította, hogy mindinkább az egész nép szószólója, a városok és falvak minden dolgozójának, a monopóliumok által sújtott minden társadalmi rétegnek szavát hallatja.

A párt lelkesítő perspektívát nyújt az értelmiségnek. A legnevesebb tudósok és a legnagyobb művészek, Paul Langevintől Frédéric Joliot-Curie-ig, Barbusse-től Éluárd-ig és Fernand Léger-ig a kommunista párt tagjai lettek, hogy csak azokról szóljak, akik már nem élnek. A fennálló rendszer tehetetlensége és ártalmassága mind nagyobb számban meggyőzi a szellem embereit arról, hogy a burzsoázia már nem alkalmas a nemzet vezetésére, méltatlan erre és hanyatlóban van. Az értelmiség legnagyobbjai korunk nagy kérdésére azzal válaszolnak, hogy hitet tesznek a munkásosztály és pártjának elhivatottsága mellett. A marxizmus behatolt az egyetemekre. A dialektikus materializmus tételei minden tudományágban győzelmesen szorítják vissza a burzsoá világ elavult, téves nézeteit.

Fejlődésével párhuzamosan a kommunista párt erőfeszítéseket tett az elméletet lebecsülő és figyelmen kívül hagyó nézetek leküzdésére; ez a magatartás jellemezte a szociáldemokráciát és a Tours-i kongresszus örökségeként átkerült a pártba. Megteremtette a marxista elmélet és a forradalmi gyakorlat egységét.

A kommunista párt nagy gondot fordít kádereinek nevelésére. Az osztályharcban edződve, elméleti tudásukat a pártiskolák széleskörű hálózatában fejlesztik. A párt nagy figyelmet fordít a marxista eszmék tömegpropagandájára is, napi sajtója és számos folyóirata, előadásai és nyilvános tanfolyamai útján.

A párt biztosítja a marxizmus—leninizmus klasszikusai műveinek kiadását, amelyek igen nagy példányszámban jelennek meg Franciaországban. Még hivatalos oktatási és tudományos intézményekben is előfordul, hogy a kormány tilalma ellenére a marxista eszmék győzedelmeskednek.

Digitized by Google

Minden megtett lépésünk erőteljes ideológiai harcot követelt meg, állandó kétfrontos harcot az elvek tisztaságáért és a párt helyes politikájának alkalmazásáért. A Francia Kommunista Párt a munkásosztály pártja, gyökereit a népbe ereszti, és hű annak legjobb demokratikus és forradalmi hagyományaihoz; ugyanakkor rendületlenül ragaszkodik Marx és Lenin elveihez, a proletár internacionalizmus elveihez. Mindig harcolt a nemzetközi kommunista mozgalom lenini egységéért, melynek dicső és hatalmas harcosai a Szovjetunió és a szocialista tábor országai.

A pártnak fejlődése minden főbb szakaszában meg kellett küzdenie a nyílt vagy leplezett ellenzékkel. A legutóbbi időszakban is ki volt téve egyes elemek kísérletének, akik a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának határozatait revizionista módon értelmezték és akik a magyarországi ellenforradalom idején elvesztették lábuk alól a talajt. Pártunk győzelmesen leküzdötte ezeket a kísérleteket és ugyanakkor gondoskodik a szektás hibák kijavításáról, amelyek meggátolhatják fejlődését és tevékenységét.

A Francia Kommunista Párt világos perspektívát nyit meg a személyi hatalom ellen küzdő tömegek előtt. Megjelöli az egység útját minden dolgozó számára, a monopoltőke által sújtott minden társadalmi réteg számára, mert ettől az egységtől és akciójuktól függ a demokrácia helyreállítása és megújhodása, a béke és a társadalmi haladás.

Digitized by Google

SZEMLE

Politikai munka az üzemekben a termelékenység emeléséért

Hároméves tervünk befejezése előtt állunk. Az első két esztendő adatai és az 1960. évi terv várható teljesítésének előzetes számításai alapján ma már látható, hogy a hároméves tervben kitűzött célokat a legtöbb mutató tekintetében lényegesen túlteljesítjük. A szocialista ipar termelésének a tervidőszak alatt az előirányzat szerint 22 százalékkal kellene növekednie, a valóságban azonban körülbelül 40 százalékkal emelkedik 1957-hez képest. Az előzetes számítások szerint az egy keresőre jutó reálbér a tervezett 6 százalék helyett 9,5 százalékkal, a munkások és alkalmazottak egy főre eső reáljövedelme pedig 8 százalék helyett 16 százalékkal növekszik.

Eredményeink valóban nagyok, ezt senki sem tagadhatja. Népgazdaságunk alapjában egészségesen fejlődik, de az általános fejlődésen, a feltétlenül pozitív jelenségek mellett komoly gondot okoz, hogy a termelékenység sem az elmúlt két évben, sem az idén nem alakult kedvezően, a tervezetthez képest.

A termelés, — mint mondottuk — az állami iparban az előirányzott 22 százalék helyett mintegy 40 százalékkal emelkedik. Ez kétségkívül nagy eredmény. Nem hunyhatunk szemet azonban az előtt, hogy a termelés 22 százalékos növekedését a létszám 6 százalékos és a termelékenység 15 százalékos emelkedésével akartuk elérni; a valóságban viszont a termelékenység növekedése 19 százalék lesz, — a tervezettnél csupán körülbelül 4 százalékkal nagyobb —, a létszám pedig körülbelül 18 százalékkal emelkedik, vagyis háromszor akkora mértékben, mint terveztük. Ez az állapot nem tartható fenn, mert veszélyeztetné a szocializmus építésének ütemét. E kérdés megoldását a politikai tömegmunka középpontjába helyezni — fontos feladatuk az üzemi pártszervezeteknek.

*

A szocializmust a dolgozók érdekében építjük; azért hogy anyagi és kulturális színvonaluk tovább emelkedjék. Az életszínvonal azonban csak úgy emelkedhet rendszeresen és tartósan, ha a termékek nagyobb bőségét teremtjük meg. Az életszínvonal folyamatos emelésének az alapfeltétele az, hogy *a termelékenység gyorsabban emelkedjék, mint az életszínvonal.* Enélkül nem lehetséges megfelelő felhalmozás, amely pedig — a beruházások, a modernebb gépek, a berendezé-

Digitized by Google

sek, a felszerelések számának növelése révén — a termelékenység és ezzel az életszínvonal további emelésének reális alapját alkotja.

A termelékenység rendszeres és állandó emelésének legfontosabb — de nem egyedüli — feltétele a modern technika alkalmazása. A párt és a kormány szakadatlanul erőfeszítéseket tesz azért, hogy az üzemeket modern gépekkel és berendezésekkel lássák el; anyagi erőink azonban korlátozottak. Ez teszi különösen időszerűvé, hogy a helyi üzemi tartalékokat a lehető legnagyobb mértékben tárjuk fel és használjuk ki. Erre nagy lehetőségeink vannak, de azok kihasználását számos helytelen, káros nézet akadályozza. *Előrehaladásunk fontos feltétele, hogy az üzemi pártszervezetek leküzdjék ezeket a helytelen nézeteket.*

Mindenekelőtt fel kell venni a harcot azzal a helyenként úrrá vált helytelen szemlélettel, amely azt tartja, hogy a termelékenységet csak beruházások révén lehet emelni, hogy többet csak úgy lehet termelni, ha több a gép, a berendezés, a munkaerő.

El kell érni, hogy minden üzemben a népgazdaság egyetemes érdekei érvényesüljenek, s leküzdjük azt a gyakran megnyilvánuló szemléletet és gyakorlatot, amely a vállalat, az üzemrész, a műhely érdekét a népgazdaság érdeke fölé helyezi. Nem elszigetelt jelenség, hogy egyes üzemek gazdasági és műszaki vezetői lazán terveznek. Mi ennek az oka? Az egyik okát egyesek így fejezik ki: „Nem élhetjük fel tartalékainkat, mert akkor jövőre nincs miből élnünk." Tarthatatlan ez az állapot, mert figyelmen kívül hagyja, hogy állandóan képződnek újabb tartalékok a dolgozók alkotó kezdeményezése, az újítások, a fejlett munkamódszerek bevezetése és elterjesztése, az üzem műszaki és szervezési problémáinak folyamatos megoldása révén. A másik ok — bár ezt nyiltan nem mondják ki —, a prémium minden áron való biztosítása. Üzemi pártszervezeteinknek harcolniok kell az efféle magatartás ellen. Meg kell értetnünk az illető műszaki és gazdasági vezetőkkel — akiknek túlnyomó többsége pártunk tagja —, hogy semmiképpen sem egyeztethető össze a párt politikájával, és nagy károkat okoz a szocializmus építésének az, ha a szűk helyi érdekeket a népgazdaság érdekei fölé helyezik.

Itt kell szóvá tennünk a kooperáció kérdését is. Vannak olyan kooperációs zavarok, amelyekről nem tehetnek az üzem vezetői, például az anyag-, s különösen az importanyag-ellátás átmeneti nehézségei stb. Másként kell elbírálni azonban azokat a kooperációs zavarokat, amelyek a helytelen szemléletből adódnak, amelyeknek megoldása az üzemi műszaki és gazdasági vezetőkön és a munkásokon múlik. Ilyen például az, ha félretesznek olyan termékeket, munkadarabokat, amelyek „nem kifizetődőek" a műhely, az üzem számára, más üzemek terveljesítése szempontjából viszont létfontosságúak.

*

Milyen tartalékai vannak *a termelékenység emelésének*? Mire irányuljon ezzel kapcsolatban a politikai tömegmunka az üzemekben?

Óriási tartalékokat rejt magá-

Digitized by Google

ban az üzemek belső szervezési problémáinak megoldása. A vállalatok jelentős része nem ismeri megfelelően termelőerői kihasználtságának fokát. A KGM üzemeinek általában nincs kimutatásuk a gépkapacitás fokáról, s ha van is, ez gyakran nem tükrözi a valóságos helyzetet. Ipari üzemeink túlnyomó részében hiányzik, vagy el van hanyagolva a gyártási összidő-szükséglet kimutatása. Márpedig a korszerű üzemvezetésnek elengedhetetlen feltétele, hogy ismerje a gyártmányok technológiai ágazatonként részletezett előállítási időszükségletét. Nyilvánvaló, hogy a gyártási összidő-szükséglet kimutatásának hiányában a munkaerőtervezés inkább szubjektív megítélésre épül, mintsem műszaki számításokra, és sem megalapozott munkaerőgazdálkodást, sem pontos önköltségszámítást nem tesz lehetővé.

Az üzemi politikai tömegmunkának arra is törekednie kell, hogy lecsökkenjen a veszteségidő, amely sokhelyütt még mindig magas. Nagyon időszerű lenne hozzálátni az üzemek veszteség-idejének felméréséhez, az anyagmozgatás helyes megszervezéséhez, s mielőbb csökkenteni azt az időt, amelyet a munkásnak anyagra, szerszámra való várakozással kell töltenie.

Gyorsítaná fejlődésünket, ha jobban használnánk ki a termelőeszközöket. 1959-ben az állami iparban 1,41 volt a gépműszakok átlagos száma, s az idén sem nőtt lényegesen. Az átlagos műszakszám a gépiparban a legalacsonyabb. S ha ebből még a veszteségidőket is leszámítjuk, akkor az tűnik ki, hogy a gépeket, a termelőberendezéseket távolról sem megfelelő mértékben használják ki. Ez azzal a következménnyel jár, hogy abnormálisan megnövekszik a gépek és berendezések erkölcsi kopása, annál is inkább, mert a technika az elmúlt évtizedekhez viszonyítva világszerte példátlan iramban fejlődik. A gépkihasználás alacsony foka csökkenti a beruházások hatékonyságát, és növeli a termékek önköltségét. A gépkihasználás fokozásával viszont tetemes beruházási összeget takaríthatunk meg.

A műszaki színvonal emelésében kétségkívül eredményeket értünk el a szocialista iparban és ez nagyrészt annak tudható be, hogy számos üzemi pártszervezet a jelentőségének megfelelően foglalkozik e kérdéssel. A Salgótarjáni Acélárugyár pártszervezete állandóan ösztönzi a munkásokat és a műszaki értelmiséget a műszaki színvonal emelésére. Az oroszlányi bányaüzemekben is szívós politikai felvilágosító munkát végzett a városi pártbizottság, hogy eloszlassa a korszerű biztosító anyagok felhasználásától való idegenkedést; nemcsak a korszerű biztosítás termelési és népgazdasági jelentőségét ismertették, hanem a jó módszereket is.

Nem mindenki érti meg azonban a műszaki színvonal emelésének jelentőségét; vannak még olyan műszaki, gazdasági vezetők és munkások, akik — gyakran helytelen szemléletből, bizalmatlanságból — húzódoznak tőle. „A műszaki színvonal emelése általában bizonyos átszervezéssel, új technológia bevezetésével stb. jár — mondják egyes üzemi vezetők —, s ha emiatt „leülünk", ha nem teljesítjük a tervet, akkor nincs

Digitized by Google

prémium, csak bírálat a lemaradásért". De a halogatás a népgazdaság érdekeit sérti. Jó politikai munkával le kell küzdeni e helytelen nézeteket, s kialakítani a bizalom légkörét az üzemek és az iparigazgatóságok vezetői között, ugyanakkor meggyőzni ennek szükségességéről azokat a munkásokat is, akik attól tartanak, hogy amíg az új technológiát el nem sajátították, esetleg kisebb lesz a teljesítményük és így a keresetük is.

Miért vetődnek fel ilyen élesen ezek a kérdések a politikai munkában? Azért, mert üzemi pártszervezeteink egy része azt tartja, hogy ezek tisztán műszaki-gazdasági kérdések, következésképpen csak a gazdasági vezetésre tartoznak, az ő reszortjukba pedig csak a politikai nevelőmunka tartozik. De nevezhető-e „tisztán gazdasági kérdésnek" az, hogy a termelékenység emelésénél mennyire vegyük figyelembe a dolgozók alkotó kezdeményezését, az üzem- és munkaszervezést? Nem, ez elsőrendű politikai kérdés! Vajmi keveset ér az olyan politikai munka, amely el van szakadva az alapvető termelési és népgazdasági feladatoktól, s valami „külön", „tiszta" nevelőtevékenységet céloz. Az üzemi politikai tömegmunka alá van rendelve a párt általános politikájának, az üzem kollektívája előtt álló termelési és népgazdasági feladatoknak. A párt általános politikája és ezen belül gazdaságpolitikája az egész társadalom, az egész dolgozó nép érdekét szolgálja. Következésképpen, a politikai tömegmunka akkor hatékony, ha a termelési kérdések megoldására irányul, ha a munkások, a gazdasági vezetők, a mérnökök és technikusok figyelmét azokra a tényezőkre fordítja, amelyek fékezik a termelékenység emelkedését, az önköltség csökkenését, a szigorú takarékosság érvényesítését, ha felkarolja a dolgozóknak a feladatok megoldását segítő alkotó kezdeményezéseit. Politikai munkával érjük el, hogy a szakirányító szervek és az üzemi gazdasági vezetők karoljanak fel minden helyes kezdeményezést, s a maguk hatáskörében gondoskodjanak az élenjáró termelési módszerek elterjesztéséről. Követendő, jó módszer az, amelyet az Óbudai Goldberger gyárban honosítottak meg: személyre szóló levélben válaszolnak a dolgozók javaslataira és bírálataira — bárhol hangzottak is el —, s egyúttal beszámolnak az ügy elintézéséről. A levél másolatát az üzemi híradó táblájára is kifüggesztik.

Becsülni kell, mint féltett kincsünket, a dolgozók alkotó kezdeményezését, s személyre való tekintet nélkül fel kell lépni azzal szemben, aki közönyösségével gátolja az újítások bevezetését, a termelékenység emelését elősegítő javaslatok megvalósítását.

Az újítások, a fejlettebb munkamódszerek bevezetése nagyot lendíthet egy-egy műhely vagy üzemrész termelésén, s értéke megsokszorozódik, ha közkincsé, más üzemek számára is hozzáférhetővé tesszük. Ezért különösen időszerű, hogy a következő hónapokban bővítsük a tapasztalatcseréket, s az üzemi pártszervezetek e téren is fokozzák felvilágosító tevékenységüket. Több Borsod megyei üzemben — főként a DIMÁVAG-ban — igen ötletes agitációs kiállításokat rendeztek: ezeken szemléltető módon mutatták be, milyen ered-

Digitized by Google

ményeket értek el egyes újításokkal. Veszprém megyében megyei újítókiállítást szerveztek, s utána a hasonló jellegű üzemek között tapasztalatcseréket. Ennek olyan kedvező visszhangja támadt a munkások és a műszakiak között, hogy elhatározták: rendszeresítik az ilyen tapasztalatcseréket.

Az újítómozgalom örvendetesen fejlődik. Az 1960 első félévében benyújtott újítási javaslatok száma 125 ezer volt; ebből 57 ezret fogadtak el bevezetésre. A benyújtott és az elfogadott javaslatok ilyen arányában pozitív és negatív tényezők egyaránt közrejátszottak. Kétségkívül pozitívnak tekinthető, hogy az elbírálás sokkal szigorúbb, mint azelőtt, hogy magasabb műszaki színvonalat követeltek meg; még mindig sok azonban az olyan javaslat, amelyet felületesen bíráltak el, lélektelenül kezeltek, s ezért utasítottak vissza. 1960 első félévében mintegy 50 ezer újítást vezettek be (8 ezerrel többet, mint 1959 első félévében), vagyis a félév folyamán elfogadott javaslatoknak mintegy 88 százalékát. Megjegyzendő, hogy a javaslatok tekintélyes része átmenő, s így az adatok nem a reális valóságot, hanem csak a tendenciát mutatják. Ennek ellenére a többéves statisztikai értékelés alapján feltétlenül megállapítható, hogy az újítások elfogadása és bevezetése gyorsabban és jobban folyik, mint a múltban.

Az Országos Találmányi Hivatal megvizsgálta, hogy az elfogadott, de be nem vezetett újításoknál mi az elfektetés oka, s megállapította, hogy az esetek jelentős százalékában a felelőtlenség, a nemtörődömség. Legtöbbször éppen a nagy jelentőségű javaslatokat fektetik el, mert ezeknek a megvalósítása olyan felelősséggel jár, amelyet egyes gazdasági vezetők nem szívesen vállalnak. A bevezetett újításokból származó gazdasági eredményt csak a hasznosított újítások mintegy 20 százalékánál lehet dokumentálni, csak enynyiről készült ugyanis utókalkuláció. Ezek az újítások 1960 első félévében 650 millió forint hasznot eredményeztek, mintegy 132 millió forinttal többet, mint 1959 első félévében. Természetes, hogy az összes hasznosított újítások tényleges népgazdasági eredménye ennél lényegesen nagyobb.

Mire irányuljon az üzemi pártszervezeteknek az újítómozgalmat segítő tevékenysége?

Mindenekelőtt azt kell jó politikai munkával elérni, hogy az üzemekben megfontolt, alapos műszaki feladattervek készüljenek, ezeket széleskörűen ismertessék a dolgozók előtt, hogy figyelmük és alkotó tevékenységük valóban az üzem előtt álló legfontosabb feladatok megoldására irányuljon. El kell érni azt, hogy az üzem gazdasági vezetői a bevezetésre elfogadott javaslatokat beépítsék a termelési, illetve műszaki fejlesztési tervbe, az újítás bevezetéséből fakadó eredményt dokumentálisan igazolják, s az így létrejött munkaidő-, anyag-, energia- stb. megtakarítást lehetőség szerint vezessék át a normákon.

*

Az üzemi politikai munkának fontos feladata, hogy mind szélesebb tömegeket vonjon be a szocialista munkaversenybe. Jelenleg az állami iparban kb. 64 000 brigád, mintegy 600 000 taggal vesz részt a munkaverseny-mozgalomban. Ennek jelentőségét ne-

Digitized by Google

héz volna túlbecsülni: a szocialista munkaverseny ugyanis döntő mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a hároméves terv termelési előirányzatát jelentősen túlteljesítjük. Hogy az eredményeket tovább növelhessük, a következő időkben az üzemi pártszervezeteknek figyelembe kell venniök a szocialista munkaversenyben idén kialakult elveket, mindenekelőtt azt, hogy kerülni kell a merev, mechanikus, bürokratikus formákat. A terv mennyiségi túlteljesítése nem mindenben és mindenhol, hanem csak ott kívánatos, ahol a szükséges nyersanyag, az energia és az elhelyezési lehetőség biztosítva van. Helytelen lenne, ha a politikai tömegmunkában mellőznék ezt a fontos szempontot, s mindenütt a terv mennyiségi teljesítésére ösztönöznének. Vannak viszont olyan feladatok, amelyek minden üzemre és iparágra egyformán vonatkoznak. Ezek: nagyobb figyelmet fordítani a minőség javítására, az önköltség csökkentésére és az anyagtakarékosságra; feltárni a meglevő tartalékokat, hogy a termelékenységet elsősorban a technológiai színvonal növelése, újítások, a munkaszervezés megjavítása révén emeljük.

A munkaverseny-mozgalomban máris nagy erőt képviselnek a *szocialista munkabrigádok.* Túlzás nélkül megállapíthatjuk, hogy az e címért küzdő brigádok a haladás élharcosai, s jelentős szerepük van a dolgozók öntudatának növelésében. Hazánkban a szocialista brigádok mozgalma a VII. pártkongresszus tiszteletére indult munkaversenyben bontakozott ki, s azóta nagyot fejlődött. A tapasztalatok alapján a szocialista brigádmozgalom jellemző — de távolról sem összes — vonásait az alábbiakban lehetne összegezni:

A szocialista brigádmozgalom a munkaverseny eddigi legfejlettebb formája hazánkban. Egyesíti magában az előző versenymozgalmak pozitív vonásait, de túlmegy ezeken, mert az ideológiai, a szakmai és a kulturális képzettség állandó növelésére is irányul. Célja a szocialista erkölcs fejlesztése, a közösségi szemlélet erősítése, a társadalmi érdek messzemenő érvényesítése. A szocialista munkaverseny eddigi gyakorlatától eltérően a szocialista brigádok mozgalmában a hangsúly elsősorban a csoportos versenyen nyugszik; a cél — nemcsak az egyének, hanem az egész kollektíva eredményeinek gyors növelése, a közös munka, a közös eredmény.

Ezek a jellemző vonások tükröződnek a szocialista brigádmozgalom gyakorlatában. Általános tapasztalat, hogy a szocialista brigádmozgalom előretörése az utóbbi időben nagyban elősegítette az összüzemi vállalati versenyvállalások teljesítését. Megnőtt a szocialista brigádok száma és tekintélye. Jelenleg az állami iparban mintegy 18 000 brigád 170 000 taggal küzd a „szocialista brigád" címért. Közülük 3200 brigád 30 000 tagja már teljesítette a megtisztelő cím elnyerésének feltételeit. A szocialista brigádmozgalom népszerű a dolgozók között, s nagy erőt képvisel a szocialista építés meggyorsításában. Hatása messze a mozgalomban résztvevő dolgozók körén túl is kiterjed, s jelentősen hozzájárul a munkásosztály szocialista öntudatának növekedéséhez. Bár a fejlődés általában

Digitized by Google

igen egészséges, egyes üzemekben találkozunk téves nézetek szülte, helytelen gyakorlattal is. A szocialista brigádmozgalom fejlődése szempontjából fontos, hogy ezt lenyesegessük.

Mik ezek a téves nézetek?

Egyesek szerint a szocialista brigád és tagjai nem részesülhetnek versenyjutalomban; azt mondják, hogy ha a szocialista brigád vagy tagjai jutalmat kapnak, akkor már „nem méltók a »szocialista« címre." Akik így gondolkodnak, nem értik meg a kölcsönhatást az anyagi ösztönzés és a dolgozók öntudatának fejlesztése között. Igaz, hogy a munkásosztály politikai fejlődésével együtt növekszik azoknak a száma, akik — főként mint a szocialista brigádok tagjai — külön jutalom nélkül is harcolnak a termelékenység emeléséért, az önköltség csökkentéséért, a takarékosságért. Mégis, miért ne adnánk meg a szocialista brigád tagjainak is az erkölcsi elismerésen kívül a megérdemelt anyagi jutalmazást? Hiszen ők azok, akik minden tettükkel tudatosan a maguk egyéni érdeke fölé helyezik a népgazdaság, a társadalom érdekét, felismerve, hogy csak így teremthetik meg egyéni boldogulásuk alapját is. Fontos az, hogy a politikai tömegmunkában egyre inkább támaszkodjunk a dolgozók öntudatára. De nem szabad végletekben mozognunk; nem hagyhatjuk figyelmen kívül Leninnek azt az intelmét, hogy a szocializmus építése idején még hosszú ideig szerepe lesz az anyagi érdekeltségnek.

Néhol (elsősorban az egyes KGM-üzemekben, és főként a „hóvégi hajrá" idején) ingyen túlóráztatják a szocialista brigádokat, mondván: „Kire támaszkodjunk a nehézségek megoldásában, ha nem az újtípusú, szocialista emberekre". Ez az indokolás természetesen nem fogadható el. Emellett az ilyen intézkedéssel a gazdasági és műszaki vezetők kitérnek az elől a feladatuk elől, hogy megjavítsák a munkaszervezést. Másrészt: az a szakmunka, amit társadalmi munkában végeznek, meghamisítja a gazdasági mutatókat; azt a látszatot kelti, hogy kielégítő a 100 forint munkabérre eső termelési érték stb. Az a helyes, ha a szocialista munkabrigádok tagjai és általában a dolgozók társadalmi munkában olyan feladatokat végeznek el, mint az üzem, a lakóterület parkosítása, tsz-építkezések segítése stb. Sztálinvárosban például a lakosság elhatározta, hogy társadalmi munkával valósít meg olyan létesítményeket, mint a Barátság-liget, az úttörőváros, a csónakház, a vásárcsarnok.

Helyenként a fentiekkel homlokegyenest ellenkező, de szintén helytelen nézet is tapasztalható: az, hogy „kiugratják" a szocialista címért harcoló brigádokat, kivételes anyagellátást, jobb munkahelyet adnak nekik, s ha igazolatlan hiányzó van tagjaik között, akkor mindent megtesznek, hogy töröljék a mulasztást. Az üzemi pártszervezetnek fel kell lépnie ezzel a káros gyakorlattal szemben, s meg kell értetnie, hogy az ilyen eszközök károsan hatnak a szocialista brigádmozgalomra. Az is előfordul, hogy gyengébb munkásokat nem vesznek be a brigádba, mert csak az lebeg a szemük előtt, hogy elérjék a „szocialista" címet. Pártszerve-

Digitized by Google

zeteink magyarázzák meg, hogy ez a szocialista brigádmozgalom elkülönüléséhez vezetne, holott a mozgalomnak nem utolsósorban az is a célja, hogy segítse megerősödni a szakmailag gyengébbeket. Hruscsov elvtárs a Szovjetunió kommunista munkabrigádjainak első kongresszusán figyelmeztetett arra, hogy a kommunista brigádok ne szakadjanak el a munkástömegektől, s ne tevékenykedjenek elkülönülve. Rámutatott, hogy nem sok érdemet szereznének, ha bezárkóznának a maguk szűk körébe, s azt mondanák: „mi tiszta és kitűnő emberek vagyunk — másokhoz pedig semmi közünk." Ilyesmi nálunk is előfordul.

Nem általános, de az utóbbi időben mind gyakoribb jelenség, hogy a szocialista brigádok vállalásait mechanikusan állítják összse, s nem veszik kellőképpen figyelembe az egyes dolgozók szakmai és politikai képzettsége közötti különbséget (pl. egységesen megszabják, hogy a brigád tagjai végezzenek szakmai tanfolyamot, vagy nyolcosztályos általános iskolát, holott van közöttük olyan, aki csak 5 általánost végzett, s olyan is, aki már technikumba jár.) Néhol az üzemvezetői irodában állítják össze a vállalási „szempontokat"; a brigádnak csak alá kell írnia. A szocialista brigádmozgalomban a formalizmus az egyik legnagyobb veszély. Mégis újra meg újra előfordul, hogy a brigádvezető meg sem tárgyalja a brigád tagjaival, hanem egyszerűen bejelenti nekik: átalakulnak „szocialista" címért harcoló brigáddá. Némely brigádban nem ellenőrzik a vállalások teljesítését, s félév múlva már nem is tudja senki, hogy teljesítették-e azokat. A formalizmusból, a nagy számok hajszolásából adódik, hogy helyenként (főként egyes építőipari vállalatoknál) a szocialista brigádok vállalása nem megy túl a „hagyományos" versenyvállalásokon; a szakmai-politikai továbbképzést, a művelődést nem tekintik feladatuknak. Ez nem más, mint a szocialista brigádmozgalom elsekélyesítése.

A szocialista brigádmozgalomnak ma nagy a vonzóereje. A dolgozók mindjobban érdeklődnek a politikai, a kultúrális és a szakmai képzés iránt. Különösen időszerű jelenleg a munkások szakmai továbbképzése, ami a technika fejlődésével mindinkább előtérbe kerül, s a termelékenység növelésének, az újítómozgalom további fellendülésének fontos emelőjévé lehet. A szocialista brigádmozgalomnak e tekintetben is nagy a jelentősége, mert egyik célja éppen a dolgozók szakmai színvonalának emelése. Több üzemi pártszervezet helyesen ismerte fel ezt, s a politikai tömegmunkában — mind a szóbeli, mind a szemléltető agitációban — követendő példaként állította a munkások elé a szocialista brigádoknak a szakképzettség állandó emelésére való módszeres törekvését. Ennek eredményeként a szakmai továbbképzésben résztvevők száma nagyüzemeink egész sorában többszörösen meghaladja a szocialista brigádok tagjainak számát. Komlón például csupán a Kossuth-aknán 452 dolgozó vett részt az idén szakmai továbbképzésben. A Lenin Kohászati Művekben is kimagasló eredménnyel járt a pártszervezetek politikai

Digitized by Google

meggyőző munkája: minden hengerész letette már a szakvizsgát.

A helytelen nézetek megszüntetése még nagyobb lendületet adhat a szocialista brigádmozgalomnak, amely már így is szép eredményeket mutat fel. Örvendetes, hogy a brigádok többsége nagy gondot fordít a technika fejlesztésére, a vállalásaikban jelentős szerepet tölt be a termelés szűk keresztmetszeteinek a megszüntetése. Legtöbb üzemünkben a szocialista brigádok ilyen feladatok megoldására alakultak. Egyre több műszaki vezető patronál szocialista brigádokat, vezet részükre szakmai tanfolyamot. Itt is tovább lehetne menni egy lépéssel: már vannak példák arra is, hogy műszaki kollektívák alakítanak „szocialista" címért harcoló brigádokat. Üzemi pártszervezeteinknek bátorítaniok kell őket erre.

A hibák nyesegetésével, a pozitívumok további fejlesztésével eredményeink megsokszorozódnak. A lényeges az, hogy a szocialista brigádmozgalom minden résztvevője jelenlegi szintjénél egy fokkal magasabbra lépjen — termelésben, szakmai képzettségben, politikai öntudatban, szocialista magatartásban egyaránt. Ismerje fel, hogy az egész társadalom előrehaladása a legbiztosabb alapja az egyes ember további felemelkedésének. Ha ezt felismerik és ennek szellemében dolgoznak, akkor a szocialista brigádmozgalom eléri célját.

*

Az üzemi politikai munka fontos feladata — a termelékenység emelésére való mozgósítás. Belső fejlődésünk szükségletei, valamint a szocializmus és a kapitalizmus közötti világméretű és történelmi jelentőségű verseny egyaránt ezt követelik. Korunkban különösen időszerű a lenini útmutatás: *a szocializmus végső fokon azzal győzi le a kapitalizmust, hogy a munka termelékenységének magasabb színvonalát valósítja meg.* A szocializmus és a kapitalizmus közötti gazdasági versenynek fő tartalma az, hogy a munka termelékenységében utolérjük és túlszárnyaljuk a legfejlettebb kapitalista országokat. S ez a verseny nemcsak a Szovjetunió ügye — minden szocialista országnak hozzá kell járulnia a győzelemhez.

Tóth József

Digitized by Google

NEMZETKÖZI SZEMLE

A Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének VII. Kongresszusáról

A nemzetközi jogi élet fontos eseménye zajlott le ez év október 10 és 15 között Szófiában: a Demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének (DJNSZ) VII. kongresszusa, amelyen 47 ország több mint 350 küldötte vett részt.

A DJNSZ 1946 októberében alakult Párizsban azzal a feladattal, hogy összefogja a világ különböző országaiban a demokratikusan gondolkodó, haladó jogászokat az Egyesült Nemzetek Szervezete céljainak támogatására. A párizsi konferencián elfogadott alapszabály ennek a törekvésnek megfelelően a DJNSZ célkitűzéseit így határozta meg: „elő kell segíteni a kapcsolatok megteremtését, a kölcsönös megértést és a jóakaratot, az alkotó véleménycserét a világ jogászai között, ösztönözni kell a jogászokat együttes cselekvésre az Egyesült Nemzetek Szervezete alapokmányában lefektetett célok valóraváltása érdekében, és összpontosítani erejüket a béke fenntartása, a nemzetek közötti együttműködés támogatására, a demokratikus jogoknak, az egyéni szabadságjogoknak a védelmére és fejlesztésére, a népek függetlenségének tiszteletbentartására és e függetlenséget bármilyen formában jelentkező korlátozás elleni fellépésre."

E fontos célkitűzések határozták meg az elmúlt 14 esztendő alatt a DJNSZ tevékenységének politikai tartalmát. Ezért tekintette és tekinti feladatának, hogy felemelje tiltakozó szavát, amikor az emberiség e nagyszerű eszményeit veszély fenyegette és ezért hívta fel a világ jogászait, hogy egyesítsék erejüket a nemzetközi törvényesség, a demokratizmus és az egyéni szabadságjogok védelmére.

A DJNSZ VII. kongresszusa azonban több okból is kiemelkedik az összes eddigi kongresszusok közül. Jelentőségét először is emelte az, hogy olyan időpontban tanácskozott, amikor a nemzetközi viszonyok alakulása egyre határozottabb harcot kíván meg a világbéke megvédéséért; amikor a különböző társadalmi rendszerű országok békés egymás mellett élésének megoldását a közvélemény egyre sürgetőbben követeli és fokozódik a gyarmati függőség alól felszabadult vagy függetlenségükért küzdő ázsiai és afrikai országok szerepe a nemzetközi életben.

Az a történelmi tény, hogy napjainkban a szocialista világrend-

Digitized by Google

szer egy időben létezik a tőkés világrendszerrel, a nemzetközi életben megoldásra váró politikai, gazdasági, kulturális és nemzetközi jogi problémák egész sorát veti fel. Ezeket a nemzetközi kérdéseket csak az ENSZ alapokmányának szellemében és a békés együttműködés elvei alapján lehet megoldani.

A szocialista és a kapitalista társadalmi rendszer között jellegükből folyóan fennálló antagonisztikus ellentmondások nem zárják ki a békés egymás mellett élés lehetőségét.

Minden népnek elidegeníthetetlen joga, hogy maga határozza meg, milyen politikai rendszerben kíván élni. A társadalmi élet fejlődésének objektív törvénye a szocialista társadalmi rendszer győzelméhez vezet. Amíg azonban ezt a fejlődési szakaszt a tőkés társadalmi rendszerben élő népek el nem érik — a technika fejlettségének mai színvonalán, az egész emberiség elpusztítására alkalmas nukleáris fegyverek birtokában —, a társadalom egyetemes érdeke a békés egymás mellett élés feltételeinek sürgős megoldása.

Ezek a fontos nemzetközi és politikai kérdések természetszerűen a DJNSZ VII. kongresszusának napirendjére kerültek.

De a napirenden szerepelt egy másik aktuális és rendkívül fontos téma is; a gyarmati rendszer felbomlása. A legutóbbi néhány év alatt a gyarmati országok gyors egymásutánban nyerték el nemzeti függetlenségüket. A gyarmati népek függetlenségi harca eddig ismeretlen méreteket öltött, ami minőségi változást visz a nemzetközi életbe, megváltoztatja a politikai erőviszonyokat és a nemzetközi helyzet alakulásának új feltételeit alakítja ki.[1]

Természetes tehát, hogy a DJNSZ VII. kongresszusán sok szó esett arról a veszélyről, amely a függetlenné vált volt gyarmatok szabadságát és demokratikus fejlődését az imperializmus részéről fenyegeti. A DJNSZ-nek kötelessége, hogy a maga egész erkölcsi erejével messzemenő támogatást nyújtson e veszélyek elhárításához.

Végül a VII. kongresszus jelentőségét az is aláhúzta, hogy az eddig megtartott kongresszusok közül számbelileg is a szófiai volt a legerősebb; míg a legutóbbi kongresszuson 26 ország közel 220 küldötte vett részt, a szófiai kongresszuson már 47 ország képviseletében több mint 350 küldött tanácskozott.

A kongresszus összetétele kifejezte a haladó jogászok összefogását. Az európai és az ázsiai szocialista országok küldöttségein, közöttük a Magyar Jogász Szövetség öttagú küldöttségén kívül képviselve volt a kongresszuson a legtöbb európai tőkésállam, továbbá az Egyesült Államok, Japán és csaknem valamennyi latin-amerikai állam. Megjelentek a semleges és az új államok, közöttük nagy számban Feketeafrika küldöttei is. A jugoszláv jogászok küldöttei, akiket 1949-ben a DJNSZ-ből kizártak — megfigyelőként vettek részt a tanácskozáson.

A kongresszuson képviseltette magát a Béke Világtanács, a

[1] Lásd „A gyarmati rendszer felbomlása számokban" című cikket a Társadalmi Szemle 1960 júliusi számában.

Digitized by Google

Nemzetközi Békeintézet, a Nők Egyenjogúságáért Küzdő Világszervezet, valamint a Tudományos Munkások Világszövetsége is.

A szocialista országok közül a Szovjetunió 28, a Kínai Népköztársaság 15 delegátussal képviseltette magát. A kapitalista országok közül Franciaország, Olaszország és Japán delegációja volt számban a legnagyobb. Az egyes országok küldöttségeit a politikai és társadalmi élet kiemelkedő személyiségei vezették. Ennek megfelelően a kongresszus vitái magas politikai és tudományos színvonalon folytak.

Egyidejűleg újjáválasztották a DJNSZ vezető szerveit is. D. N. Pritt helyett, aki korára való tekintettel minden politikai és társadalmi szerepléstől visszavonult — egyhangúlag elnökké választották Pierre Cot-t, az ismert francia közéleti személyiséget, társelnökökké pedig dr. Bistricky Rudolfot, a prágai Károly-egyetem professzorát, a Csehszlovák Jogászok Uniójának alelnökét, és A. B. Pererát, a kiváló cejloni jogászt.

A választások eredményei a különböző vezetőszervekben lényegesen megerősítették a szocialista országok képviseletét, ugyanakkor képviseletet nyertek a semleges és az új államok is.

*

A kongresszus napirendjén négy téma vitája szerepelt:

1. A jogászok szerepe a mai társadalomban.

2. Az atomenergia békés felhasználásának jogi kérdései.

3. A semlegesség.

4. A nők egyenjogúsága a családi élet és a munkaviszonyok terén.

E négy kérdésben a munkabizottságokban éles vita folyt a különböző politikai és társadalmi rendszerhez tartozó jogászok között, mégis sikerült mind a négy kérdésben egyhangú határozatot hozni. Bizonyítéka ez annak, hogy a különböző politikai felfogású jogászok között lehetnek nézeteltérések a részletekben, de a fő kérdésekben, a legfontosabb nemzetközi problémákat illetően, egyetértenek.

A legnagyobb érdeklődést „A jogászok szerepe a mai társadalomban" című fő téma váltotta ki. Több napig tartó vita után a munkabizottság határozati javaslatot dolgozott ki, amelyet egyben a kongresszus ünnepélyes deklarációjává nyilvánítottak. Ez a nyilatkozat, melyet a kongresszus egyhangúlag elfogadott, hangsúlyozta, hogy a jogászok csak akkor állhatnak hivatásuk magaslatán, ha felismerik koruk követelményeit, hazájuk politikai törekvéseit, és ha minden képességüket a haladó társadalmi erők támogatására összpontosítják.

A deklaráció leszögezte, hogy „a XX. század legfontosabb eseményei: a szocialista világrendszer kialakulása és fejlődése, valamint a gyarmati népek felszabadulása". Ezért felhívja a világ valamennyi jogászát, akik készek az alapvető emberi jogok megvédéséért síkraszállni: működjenek közre a különböző társadalmi rendszerek békés egymás mellett élése és az általános leszerelés jogi kérdéseinek kidolgozásában, a nemzetközi törvényesség elleni támadások, a hidegháború folytatásának elítélésében, munkál-

Digitized by Google

kodjanak a népek gazdasági és kulturális együttműködéséért — minden ország egyenjogúságának és szuverenitásuk kölcsönös tiszteletbentartása alapján; támogassák a gyarmati népek függetlenségi harcát, minden nép korlátlan önrendelkezési jogát és a közvélemény erejével ítéljék el a politikai, a gazdasági és a katonai uralom minden formáját, amelyet egyik állam a másik felett gyakorol.

Végül felhívta a deklaráció a jogászokat, hogy támogassák korunk társadalmi fejlődését, anyagi és erkölcsi haladását, a demokratizmus és az emberi szabadságjogok elmélyítését, mert ezek fejezik ki korunk legmagasabb eszményeit.

Az egyhangú határozat nemcsak azt jelzi, hogy a 47 ország küldöttsége egyetértett vele, hanem kifejezte azt is, hogy a különböző társadalmi rendszerekhez tartozó jogászok a ma jogászainak feladatairól azonos nézetet vallhatnak.

De nem kisebb jelentőségű volt *„Az atomenergia békés felhasználásának jogi kérdései"*-ről hozott határozat sem. — A kongresszus ebben a határozatban elítélte az atomfegyverek alkalmazását, megbélyegezte az atomfegyverekkel folytatott fenyegetést, követelte ezek betiltását, a meglevő készletek megsemmisítését és ezekkel a fegyverekkel való mindenféle kísérlet azonnali megszüntetését. Leszögezte a határozat, hogy az atomenergiát csak békés célokra szabad felhasználni, mert a felhasználásnak csak ez a módja szolgálja az emberiség általános jólétét és ez felel meg a nemzetközi jog alapelveinek is. Kifejezte azt a felfogást, hogy az atomenergia összes forrásai kizárólag azt a nemzetet illetik — a nemzeti szuverenitás alapelveinek megfelelően —, amelynek területén ezek az energiaforrások fellelhetők.

Fontos határozatokat hozott a kongresszus a *semlegességről és a nők egyenjogúságáról*. Ez utóbbiban rámutatott arra, hogy a nők egyenjogúságáért folyó harc egyes országokban szorosan összefügg az imperializmus, a gyarmati uralom és a faji megkülönböztetés elleni küzdelemmel. Felhívta tehát a különböző országok jogászait, hogy a nők egyenjogúsága kérdésének különös figyelmet szenteljenek és segítsék minden módon ennek haladó szellemű megoldását. Felhívta az UNESCO-t, szólítson fel minden országot arra, hogy csatlakozzék a női jogokra vonatkozó egyezményhez, és ösztönözze az egyezményt aláíró országokat az abból folyó kötelezettségeik teljesítésére.

A kongresszus külön határozatban követelte az algériai háború azonnali beszüntetését, az algériai nép önrendelkezési jogának elismerését, követelte a hazafiak és ellenállók ellen hozott halálos ítéletek végrehajtásának felfüggesztését, a kivételes törvények hatályon kívül helyezését, a demokratikus szabadságjogok és a védelem jogainak tiszteletbentartását mind Algériában, mind Franciaországban.

Határozatot hozott a kongresszus vizsgáló bizottság sürgős kiküldéséről Dél-Koreába, Spanyolországba, Algériába, Portugáliába, Görögországba, Iránba, Argentínába, Dél-Vietnamba és Laoszba,

Digitized by Google

azzal a feladattal, hogy tanulmányozzák a szabadságjogok és a nemzetközi jog megsértésének formáit, felhívta ezeket a bizottságokat, hogy vizsgálataik tapasztalatait tárják a világ közvéleménye elé.

Határozatot fogadott el még a kongresszus a Német Szövetségi Köztársaságban működő hitlerista bírákról és ügyészekről. Felhívta Hammarskjöldöt, az ENSZ főtitkárát, hogy a Patrice Lumumba elnöklete alatt álló kormányt tekintse a nemzetközi jog alapján Kongó egyetlen törvényes kormányának. Felhívta az ENSZ végrehajtó szerveit, nyújtsanak segítséget a törvényes kormánynak ahhoz, hogy a lehető legrövidebb idő alatt megszűnjék Katanga különválása és biztosítsa Kongó területi integritásának tiszteletbentartását.

Kiemelendő, hogy az Algériáról hozott határozatot a DJNSZ francia tagozata, a Kongóról hozott határozatot pedig a belga tagozat dolgozta ki és ők vezették a határozat fölötti vitát. Az elvi egységre mutat az is, hogy minden latin-amerikai ország, sőt az USA és Kanada küldöttsége is megszavazta a kubai delegáció által benyújtott határozati javaslatot, amely elítéli az USA-t, amiért Kubát atomfegyverekkel fenyegeti.

Azt a deklarációt, amely a XX. század jogászainak feladatait vázolta a mai nemzetközi viszonyok között, a guineai delegáció dolgozta ki. Ebben a vitában különös szenvedéllyel szólaltak fel az új államok küldöttei. Felszólalásaik tükrözték felelősségérzetüket és elszántságukat népük és minden más nép függetlenségének, szabadságának és demokratizmusának védelmében.

A kongresszus egyhangú állásfoglalása a határozatok fölötti vitákban mutatja, hogy a jogásztársadalom közvélemény az utóbbi évtizedekben lényegesen fejlődött.

A tőkés monopóliumoktól függő kormányok, a burzsoá állami mechanizmus más szerveivel együtt, az erőszak, a fenyegetés és a propaganda legkülönbözőbb eszközeivel igyekeznek a közvéleményt befolyásolni és a szocialista országok külpolitikájával szemben „a kommunista veszély" hangoztatásával bizalmatlanságot kelteni. Azonban a közvélemény félrevezetése korunk legfontosabb politikai kérdésében egyre nehezebb. Joggal mondotta D. N. Pritt elnöki megnyitó beszédében, hogy „a világ népei sokkal közelebb juthatnak a valódi békéhez, ha az országuk különböző felfogást valló emberei — különösen azok, akiknek érdekei közösek — kicserélhetnék a társadalmi élet jelenségeiről véleményüket és tapasztalataikat."

*

Nagy politikai jelentősége és élénk visszhangja volt annak a táviratnak, amelyet a szófiai tanácskozások első napján az ENSZ közgyűlésén részt vevő Hruscsov elvtárs intézett New Yorkból a kongresszushoz. A távirat, melynek felolvasása hatalmas lelkesedést váltott ki a több mint 350 küldöttből, rámutatott a mai nemzetközi élet legfontosabb problémáira s a jogászok előtt álló feladatokra. „Az új élet formái — hangsúlyozta többek között Hruscsov elvtárs a táviratban — a világon mindenhová el-

Digitized by Google

jutnak. Összeomlanak a társadalom régi formái és eltűnik minden, ami idejétmúlt és ami fékezi az emberiség előrehaladását.

Még mindig vannak azonban olyan jelentős erők, amelyek akadályozzák a népek társadalmi fejlődését és veszélyeztetik a békét. Az imperialista kormányok durván beavatkoznak más országok belügyeibe, megkísérlik fékezni a gyarmati országok függetlenségi harcát, egy új háborút igyekeznek előkészíteni, és nap mint nap durván megsértik a nemzetközi jog elveit.

Ebben a nemzetközi helyzetben a jogászok becsületbeli kötelessége kiállni a békéért, az igazságért, a haladásért és a demokratizmusért, felvenni a jog fegyvereivel a harcot az olyan reakciós törekvések ellen, amelyek veszélyeztetik a népek szabadságát és jogait, az egész emberiség legnemesebb eszményeit."

A távirat mély benyomást keltett. Úgy hangzottak a bolgár nemzetgyűlés termében Hruscsov elvtárs szavai, mint a lelkiismeret intő figyelmeztetése arra, hogy minden becsületes jogász megértse, hova kell állnia a nemzetközi élet fontos kérdéseiben, milyen törekvések támogatására kell összpontosítania tudását és erejét.

A kongresszus első napján az összes küldöttek, fehérek és színes bőrűek, Európa, Ázsia, Afrika és Amerika jogászai kegyelettel adóztak a bolgár nép és a nemzetközi munkásmozgalom nagy alakja, Dimitrov elvtárs emlékének.

A DJNSZ VII. kongresszusának pozitív eredményei között talán a legfontosabb: a különböző társadalmi rendszerhez tartozó és különböző politikai felfogású jogászok elvi egysége és közös felfogása a jogászok politikai feladatairól, az egész emberiséget az imperializmus részéről fenyegető veszéllyel szemben.

A másik nagy eredménye pedig az, hogy létrejöttek olyan országokban is a DJNSZ nemzeti tagozatai megalakulásának reális feltételei, ahol ilyenek eddig még nem voltak. Ezek az új tagozatok országaikban hozzájárulnak majd az antidemokratikus és az imperialista erők elleni harc kiszélesítéséhez.

Mindent összevetve: a szófiai kongresszus a haladást, a szabadságot és a béke ügyét szolgálta.

Benedek Jenő

Digitized by Google

KRITIKA ÉS KÖNYVISMERTETÉS

Alpári Gyula Válogatott írásai*

Alpári Gyula „Válogatott írásai" egy tapasztalatokban gazdag, forradalmi életpálya időtálló termésének gyűjteménye. Forrás, amelyből nemcsak a harcos kommunista tevékenységének legfontosabb állomásai tárulnak elénk, hanem a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom történetének több kérdése is új megvilágítást nyer.

Alpári már mint 16 éves diák kezd megismerkedni Marx és Engels műveivel. Ébredező öntudattal kapcsolódik be a munkásmozgalomba, s hamarosan a szociáldemokrata párt tagjaként előadásokat tart a szakszervezetekben, részt vesz a századforduló nagy sztrájkharcaiban, utcai tüntetéseiben.

A munkások fellépése a tőke, az uralkodó osztályok ellen nagy hatást gyakorol Alpári fejlődésére. Már a 900-as évek elején a szociáldemokrata párton belül kialakuló baloldali ellenzék befolyása alá kerül. Az 1905-ös oroszországi forradalom — amellyel egyidejűleg, részben éppen annak hatására, Magyarországon is magasra csapnak a munkás- és szegénypárasztmozgalmak hullámai — Alpári világnézetét is érleli. Maga írja, hogy e forradalom tükrében értette meg világosan a tömegek forradalmi mozgósításának, az általános sztrájknak és a fegyveres felkelésnek a jelentőségét. (9. oldal.)

Alpári politikai és világnézeti fejlődésében új szakaszt nyitott 1907-es németországi útja. A stuttgarti kongresszuson ismerkedett meg közelebbről a II. Internacionálé működésével, a nemzetközi és mindenekelőtt a német baloldalnak az opportunizmus ellen folytatott harcával. Ekkor értette meg igazán az opportunizmus lényegét, ettől kezdve válik Alpári a szociáldemokrata baloldal tudatos képviselőjévé, Luxemburg, Liebknecht, Zetkin és Mehring fegyverbarátjává. Világosan megmutatkozik ez írásaiban is. Ettől kezdve cikkeiben bírálja a szociáldemokrata vezetőket, akik lényegében lemondtak a munkások, a dolgozó nép politikai jogaiért való forradalmi tömegharcról s a választójogi küzdelmet is reformista módon vezették. „A választójogi mozgalom — írja Alpári — annál jobban ellanyhult, minél inkább közeledtek azok a döntő harcok, amelyek pedig a legnagyobb erőkifejtést igényelték volna. Pártvezetőségünk opportu-

* Kossuth, 1960. Szerk.: Aranyossi Magda.

Digitized by Google

nizmusában ugyanis odáig ment, hogy a választójogi harcot két tucat országgyűlési mandátumért való harccá változtatta..." — (74. old.) Ugyanebben a cikkében már arra a megállapításra jut, hogy más, harcos vezetőket kellene a párt élére állítani: „Ha a magyar párt szervezete demokratikus alapokra lenne építve, ezek a vezetők már régen nem volnának vezetők" (75. old.).

Alpári nemcsak a magyar jobboldaliakat, de a II. Internacionálé opportunista vezéreit is bírálja. „Stuttgarttól—Essenig" című cikkében például leleplezi a nemzetközi opportunizmusnak a II. Internacionálé stuttgarti kongresszusán a háború, a militarizmus és a gyarmati politika kérdésében elfoglalt revizionista álláspontját. Éles logikával boncolgatja az opportunisták ama határozati javaslatát, amely kimondja, hogy „nem ítél el elvből minden gyarmatpolitikát"; kíméletlenül támadja Bernsteint ama revizionista nézetéért, hogy „....a magasabb kultúrfokon álló népeknek joga van gyámkodni az alacsonyabb kultúrfokon álló népek fölött; sőt, minthogy a föld az egész emberiségé... a kapitalista nemzeteknek joguk van elrabolni a bennszülöttek földjét" (66. old.).

Alpári nyílt csatlakozása a baloldalhoz megdöbbentette a magyarországi szociáldemokrata párt hivatalos vezetését. Igyekeztek őt félreállítani, elszigetelni, s mikor ez nem járt teljes sikerrel, 1910-ben, a XVII. kongresszuson kizárták a pártból. Kizárását a Nemzetközi Iroda opportunista többsége Lenin és a német baloldal ellenére is megerősítette.

Alpári éppen a Nemzetközi Iroda döntőbíróságának ülésén ismerkedik meg Leninnel. Hazatérve, a baloldali ellenzék más képviselőivel együtt — Lenin hatására — hozzálát az opportunista jobboldaltól független, önálló munkáspárt megalakításához. Ezzel Alpári bizonyos fokig túlment a német baloldal ellenzékiségén, amely ekkor még nem ismeri fel a jobboldallal való szervezeti szakítás szükségességét. A pártalapító kísérlet azonban nem sikerült. A baloldali ellenzék, s Alpári sem küzdötte még le magában a luxemburgizmus ideológiai befolyását, s ennélfogva nem tudott olyan programot adni, amely magával ragadhatta volna a szociáldemokrata munkások legjobbjait. Alpári programjának középpontjába a választójogért folytatott harcot állította, ő sem értette meg a proletárdiktatúra lényegét, helytelenül értékelte a munkásosztálynak a társadalom többi osztályához és rétegéhez való viszonyát. A Bolsevik Pártot, az egyetlen pártot, amely helyesen tudta a marxizmus forradalmi tanítását az adott viszonyokra alkalmazni, Alpári ekkor még nem ismerte eléggé; és a németországi baloldaliak mozgalmában látta a követendő példát.

Az első világháború idején nemzetközi méretekben tovább éleződött az opportunista, szociálsoviniszta vezetők és a baloldal közötti ellentét. Alpári részben elszigeteltsége, majd közel kétéves frontszolgálata miatt nem tudott részt venni azokban a harcokban, amelyeket Lenin, Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg és mások folytattak az imperialista háború ellen. Ennek ellenére a legfontosabb kérdésben, a háború és béke kérdésében, alapjában helye-

Digitized by Google

sen foglalt állást: „... a fegyverekre alapozott béke nem igazi béke, hanem csak puszta fegyverszünet" — hírdeti Alpári az Amerikai béke — vagy népi béke? című cikkében (129. old.). Magyarországon kétségkívül az elsők között ismerte fel és leplezte le a wilsoni békepontok imperialista jellegét és lényegében helyesen állította fel az annexiómentes béke követelését is. „A békét csak akkor lehet biztosítani, ha a régi gazdasági rendszert újjal váltjuk fel, olyan gazdasági rendszerrel, amely nem a kizsákmányoláson és az elnyomáson alapul, és éppen ezért nem idéz elő vetélkedést az egyes országok között, és nincs is szüksége fegyverekre ahhoz, hogy úgynevezett államérdekeket, ha kell, erőszakkal is érvényesítsen. Ezt az állapotot azonban egyedül és kizárólag csak a dolgozó tömegek teremthetik meg, nem pedig idegen államfők" — hangsúlyozza Alpári (131. old.).

1917 augusztusában az egymással szembenálló háborús csoportok szociálsovinisztái két külön tanácskozásra gyűltek össze — a központi hatalmak szocialistái Bécsben, az antant-szocialisták pedig Londonban —, hogy a saját burzsoáziájuk számára előnyös béke feltételeit megvitassák. Alpári „London—Bécs—Zimmerwald" című cikkében mutat rá, hogy az ilyen összejövetelektől a népek semmi jót nem várhatnak. „Nem, ezek az urak, akik egytől egyig saját kormányuk háborús politikáját képviselik, nem tekinthetők a népek békeérdekei és békecéljai képviselőinek" (140. old.). Bár Alpári ekkor még nem ismerte fel, hogy a zimmerwaldi baloldalon belül is Lenin és követői képviselték a forradalmi irányzatot, helyesen mutat rá, hogy „A népek igazi képviselőinek csak azokat lehet tekinteni, akik már a háború első évében — amikor még minden háborús kormány megtagadta az útlevelet egy nemzetközi találkozó részvevőitől — Zimmerwaldban összejöttek, síkraszálltak az azonnali békéért, olyan békéért, amely biztosítja a népek igazi megegyezését. Ezek azonban távolmaradtak Bécstől is — Londontól is". (141. old.)

Alpári több írása foglalkozik Magyarország helyzetével a világháborúban, a forradalmi mozgalom kibontakozásának lehetőségével, mely egyedül biztosíthatná az igazságos békéhez vezető utat. A kibontakozás legfőbb akadályát a Tisza-pártban és a vele paktáló volt ellenzék magatartásában látja. „Az egykori ellenzék, habár kezében van a kormányhatalom, éppúgy nem képes majd elbánni a Tisza-párttal, mint annak vezetőivel. Holló a hollónak nem vájja ki a szemét. Hajbakapnak — kibékülnek. A csőcselék verekszik — a csőcselék összefér. Egy azonban bizonyos: Mindaddig, amíg a nép le nem számol ezzel a csőcselékkel, politikai életünk nem gyógyulhat meg." — (153. old.)

A háborús megpróbáltatások, a vereség előrevetett árnyéka fokozta a középrétegek bizonytalanságát, elégedetlenségét is és ez megteremtette egy szélesebb összefogás feltételeit az uralkodó osztályokkal szemben. Ezt a lehetőséget, sőt a már meginduló kibontakozást felismerve állapítja meg Alpári, hogy „Bányászok, villamosalkalmazottak, vasutasok, magánhivatalnokok, sőt mérnökök is

Digitized by Google

tömörülnek most az osztályöntudatos szervezetek lobogói alatt, a napszámostól az üzem technikai vezetőjéig mindenki, aki dolgozik és teremt — egyetlen táborban van... És ezáltal megteremtettük az alapot az ország valóban szabad fejlődéséhez". (154—155. old.) Bár Alpári ekkor még nem látja a munkás-paraszt összefogás jelentőségét, mégis ez az állásfoglalása már jelzi azt a felismerést, hogy a munkásosztálynak szövetségesekre van szüksége.

Alpári azt is tudta, hogy a háború befejezése elkerülhetetlenül felveti a soknemzetiségű magyar állam problémáját. Foglalkozott is ezzel a kérdéssel „Veszedelmes tervek" és „Világos szemmel" című cikkeiben. Elismerte a nemzetek önrendelkezési jogának elvét, de annyiban tévedett, hogy a magyarországi nemzetiségek elszakadási jogának gyakorlati érvényesítését károsnak tartotta.

1917 tavaszától kezdve Alpári mind nagyobb figyelmet szentelt az oroszországi forradalmi eseményeknek és Magyarországon az elsők között ismerte fel a Nagy Októberi Szocialista Forradalom világtörténelmi jelentőségét. Mély benyomást keltettek benne a szovjethatalom első intézkedései, elismeréssel szólt arról, hogy a bolsevikok „Véget akarnak vetni a munkások és parasztok kizsákmányoltságának, követelik a nagybirtok azonnali felosztását és messzemenő szociálpolitikai intézkedések megvalósítását. Ahol pedig a tőkések ezeknek ellenállnak, a gyárak elkobzását" — (145. old.). Az orosz példán okulva ismerte fel az agrárreform szükségességét Magyarországon is. „Nemcsak a földmunkások és kisparasztok érdekei követelik agrárviszonyaink új szabályozását, hanem az ország érdekei... Ezt a változást radikális agrárreform nélkül nem lehet megvalósítani" — hirdeti. (155. old.)

Alpári reális lehetőségnek tartja az orosz proletariátus győzelme révén a háború közeli befejezését. Erre utal akkor is, amikor az orosz proletariátus által létrehozott kormány szerepét elemezve írja; „Az orosz koalíciós kormány bukása és a hatalom megragadása a proletariátus által, a proletár kormány — a világháború legnagyobb politikai eseménye és sikerrel biztató vállalkozás arra, hogy a népmészárlásnak gyorsan véget vessenek" (146. old.). Alpári látja, hogy bármennyire nagy jelentősége van is a szovjethatalom létrejöttének a világ sorsának alakulására, hiba lenne a háború befejezését egyedül az orosz nép győzelmétől várni. Minden népnek cselekednie kell: „...a világnak állást kell foglalnia az orosz békejavaslathoz — írja. — Nemcsak egyedül a kormányoknak... hanem a munkásoknak is, mert a munkások magatartása határozza majd meg a kormányok magatartását" (147. old.).

A szovjethatalom már fennállásának első hónapjaiban célpontja volt a nagybirtokos és nagytőkés sajtó, valamint az uszályukban járó szociálsoviniszták és revizionisták támadásának. A burzsoá és a revizionista sajtó a szabadság és a demokrácia eltiprásával vádolta a szovjethatalmat. Alpári bár ekkor még nem látta a maga teljességében a szovjethatalom nemzetközi jelentőségét, a cenzu-

Digitized by Google

ra által korlátozott lehetőségeket is kihasználta arra, hogy együttérzését fejezze ki a proletárdiktatúrával, s hogy bebizonyítsa: Szovjet-Oroszországban a demokratikus jogokat összehasonlíthatatlanul nagyobb tömegek élvezik, mint bármely más országban: „...az erőszak alkalmazása a bolsevikok által abban különbözik a más kormányok által alkalmazott erőszaktól, hogy a bolsevikok kisebbség ellen lépnek fel a lakosság túlnyomó többségének érdekében és jóváhagyásával; míg egyébként mindez fordítva történik: a kisebbségek alkalmaznak erőszakot a többséggel szemben". (162. old.)

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása fordulópontot jelentett Alpári fejlődésében is. Bár a párt megalakulása idején, még nem minden kérdésben lát helyesen és hajdani pártalakítási kísérletének kudarca miatt túlzottan is aggályoskodó, 1919. február 20-tól, amikor a kormány a kommunista vezetőket letartóztatja, tevékeny részt vállal a párt irányításában.

Alpári Gyula, a Tanácsköztársaság külügyi népbiztoshelyettese fontos szerepet kapott a szocialista külpolitika alapelveinek magyarországi alkalmazásában. Nagy érdeme, hogy — a lehetőségekhez mérten — megszervezte a külföld tájékoztatását a magyarországi helyzetről, a tanácskormány tevékenységéről. Ez rendkívül fontos volt, hiszen a nemzetközi imperializmus Szovjet-Oroszországot és a Magyar Tanácsköztársaságot hol agyonhallgatással, hol a legfantasztikusabb rágalmakkal igyekezett elszigetelni.

A Tanácsköztársaság megdöntése után Alpári a párt vezetőségének tagjaként részt vett az illegális kommunista párt munkájában, de egyre tevékenyebben a nemzetközi kommunista mozgalomban is. 1921-ben, Lenin javaslatára a III. Internacionálé őt bízza meg a nemzetközi kommunista mozgalom sajtótájékoztatójának, az Internacionéle Presse-Korrespondenznek (Inprekorr) a megszervezésével és szerkesztésével. Ebben a munkában átfogó marxista—leninista tudást, a munkásmozgalom elméleti és gyakorlati problémáinak alapos ismeretét, kiváló publicisztikai tehetséget és szervezőkészséget, nagy erkölcsi és politikai bátorságot mutatott. Vezetése alatt az Inprekorr, majd annak folytatója, a Rundschau felbecsülhetetlen jelentőségű munkát végzett a nemzetközi kommunista mozgalom tájékoztatásában, ideológiai, politikai irányításában. Alpári minden idejét ennek a nemzetközi folyóiratnak szentelte s időnként maga is gazdagította tartalmas, magas színvonalú, szépen megírt cikkeivel.

Alpári meggyőzően, cáfolhatatlan érvekkel leplezte le azokat a rágalmakat, amelyeket a nemzetközi imperializmus és az opportunizmus, a revizionizmus képviselői terjesztettek a Kommunista Internacionáléról, és a Szovjetunióról. Élesen bírálta a II. Internacionálé és a jobboldali szociáldemokrata pártok tevékenységét: A II. Internacionálé 1925-ös marseille-i kongresszusáról az „Új Március" hasábjain számolt be. Itt leplezte le az angol konzervatív kormány szovjetellenes bekerítési politikáját, amelyet a II. Internacionálé szellemi vezérei, Kautsky, Ottó Bauer és mások is támogattak.

Digitized by Google

Alpári kimutatja, hogy a marseille-i kongresszus napirendjén szereplő kérdésekben — a háború megakadályozása, a béke biztosítása, a keleti kérdés — a II. Internacionálé nem volt képes helyes állápontot elfoglalni. Jellemző volt a kongresszus állásfoglalása a nyolcórás munkanap követelésében is. „Minthogy a II. Internacionálénak szüksége van a munkásságra, követelnie kell a nyolcórai munkaidőt. Ámde, természetének megfelelőleg, nem arra törekszik, hogy a munkásságot harcképessé tegye, hogy hatalmas akciót szervezzen a nyolcórai munkanap megteremtéséért, hanem a nyolcórai munkanapot egyszerűen szociálpolitikai kérdéssé teszi meg, és a parlamentek szíves figyelmébe ajánlja" — írta Alpári beszámolójában (256. old.). Egy másik cikkében Otto Bauer: Az orosz szociáldemokrácia jövője című írásával foglalkozott. Éles logikával leplezte le Bauernak azt a szánalmas kísérletét, hogy Marxnak a francia bonapartizmusról adott jellemzését, értelméből teljesen kiforgatva, a Szovjetunióra alkalmazza, s ugyanakkor színleg elismerve a Szovjetunió egyes vívmányait, a szovjethatalom barátjaként lépjen fel. Leleplezte, hogy Otto Bauer csak azért nem mer nyíltan és durván usztani a Szovjetunió ellen, mert fél az elszigetelődéstől, valójában azonban ellensége a Szovjetuniónak. Otto Bauernak az a tétele, hogy „A szabadságot Oroszországban is ki kell harcolni" — írja Alpári „ma, röviddel az ötéves terv befejzése előtt, abban a korszakban, midőn a fasizmus terjed a tőkésállamokban, ez a Szovjetunió elleni harc megfelelő formája" (287—288. old.). Világosan megmutatja, hogy Bernstein álláspontja: „Ha választanom kell a fasizmus és a proletárdiktatúra között, akkor a fasizmust választom" (idézi Alpári Gyula, 289. old.), nem sokban különbözik a körmönfontabb, leplezettebb Bauer-féle álláspónttól.

Sokat foglalkoztatta Alpárit a régi német szociáldemokrata baloldal, annak érdemei és hibái. Kiemelkedő írása Franz Mehringről szóló cikke és August Bebel halálának évfordulójára írt megemlékezése. E cikkek a 30-as években nagyon is aktuálisak voltak. Az opportunisták a munkásmozgalom régi baloldali vezetőit megkísérelték kijátszani a Szovjetunió ellen, velük is „érveltek" a proletárdiktatúra eszméjével szemben. Alpári megmutatja Mehring, Bebel és a többi baloldali szociáldemokrata vezető igazi értékeit, forradalmi becsületességét, de rávilágít tévedéseikre is. „Franz Mehring egy viszonylag békés korszak gyermeke volt és Marx tanításai közül éppen a legfontosabbat nem fogta fel helyesen: a forradalmi fejlődés dialektikáját, azt, hogyan születik meg a forradalom, hogyan fejlődik tovább proletárforradalommá, milyen államformát kell teremtenie ennek a forradalomnak" — írja Alpári Mehringről szóló tanulmányában. (342. old.) Alpári a maga egykori nézeteit is önkritikusan felülvizsgálva mutat rá arra, hogy már az első világháború előtt is csak a Bolsevik Párt képviselte maradéktalanul a proletariátus érdekeit, egyedül az őrizte meg és fejlesztette alkotóan tovább Marx hagyatékát.

Digitized by Google

A fasizmus előretörése idején Alpári figyelme is a fasizmus elleni harcra összpontosul. „A pogrom mint törvény" című cikkében kimutatja, hogy a faji előítéletek, a fasiszták terrorista rémtettei az emberiség történetének legszégyenletesebb tényeihez tartoznak.

„A nürnbergi irányvonal zsidó és félzsidó áldozatainak nagy tömege — írta — meg kell értse, hogy sorsa szétthetetlenül össze van kötve annak a milliókat számláló antifasiszta népfrontnak a sorsával, amely a munkásosztály vezetésével harcol a nemzetiszocialista kormány középkori rabszolga-rendszere ellen, kenyéréért, szabadságért és szocializmusért, ahol a törvény előtt nincs faji egyenlőtlenség." (317. old.) Alpári a Komintern VII. kongresszusának határozatai alapján fáradhatatlanul hirdette, hogy egyedül az antifasiszta népfront életrehívása és kitartó harca mentheti meg a népeket a fasizmus borzalmaitól. Leleplezve az opportunista brandleristák, Thalheimerék forradalmi frázis-cséplését, akik „osztályharcos" tógában léptek fel a népfront ellen, kimutatta, hogy a népfrontpolitika nemcsak, hogy nem összeegyeztethetetlen a marxizmus—leninizmus tanaival, hanem ellenkezőleg, következik annak szellemében: „Csak a helyzet konkrét analizálása alapján lehet a konkrét taktikát megszabni" (329. old.), és aki értetlenségből a marxizmus—leninizmus eszméit kiforgatva elveti a népfront eszméjét, az a fasizmus malmára hajtja a vizet.

Alpári szívvel-lélekkel vett részt abban a nemzetközi harcban, amely a munkásszervezetek akcióegységéért, a fasiszta agresszorok elleni népfront alapjáért folyt. Leleplezte azokat a szociáldemokrata pártokat, irányzatokat, amelyek elutasították a kommunisták egységjavaslatait, és így lehetővé tették az agresszorok brutális támadását a munkásosztály, a népek ellen, hogy kirobbantsák a II. világháborút.

Alpári mély meggyőződéssel, tényekkel és logikai érvekkel hirdette a Szovjetunió külpolitikájának, a békéért folytatott harcának igazságosságát, humanizmusát. Amikor a müncheni árulás és a szovjetellenes egységfront létrejöttének lehetősége miatt a Szovjetunió rákényszerült arra, hogy megnemtámadási szerződést kössön Németországgal és ezt a szociáldemokrata sajtó vad szovjetellenes uszításra használta ki, Alpári számos cikkben bizonyította be, hogy a szovjet kormánynak ez a lépése is a haladó emberiség érdekeit szolgálta, hogy a szovjetellenes uszítás bűncselekmény nemcsak a szovjethatalom, hanem a nemzetközi munkásosztály ellen is.

Alpári élete végéig, mindaddig, amíg a fasiszták ki nem ragadták kezéből a tollat, s míg ki nem oltották életét, rendíthetetlen elvhűséggel vallotta és népszerűsítette a marxizmus—leninizmus, a kommunista világmozgalom, a Szovjetunió igazságát. Halálával a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom egyik kiváló fiát veszítette el.

Alpári Gyula „Válogatott írásai" — ma már történelem. A múltról szól, de a jelen számára is van mondanivalója, a mai olvasó is sok időszerű tanulságot szürhet le belőle.

Digitized by Google

A kötet értékéhez hozzájárul Aranyossi Magda igényes szerkesztői munkája is. A cikkek kiválogatása, a szövegmagyarázó jegyzetek körültekintő, alapos munkára vallanak. A kötetet bevezető életrajz érdeme, hogy általában helyesen és reálisan értékeli Alpári fejlődésének egyes szakaszait s nem hallgatja el azokat a tévedéseket sem, amelyeknek leküzdése során vált Alpári leninistává, a kommunizmusnak mindhalálig hű harcosává. Egy-két helyen azonban az elemzés lehetne egyértelműbb és kritikaibb is. Így például ott, ahol a pártvezetőség és Alpári Gyula között lefolyt vitákról szól, meg kellett volna mondania, hogy a magyarországi fasizmus értékelésében nem Alpárinak, hanem a pártvezetőségnek volt igaza. Alaposabban kellett volna elemezni azt a fejlődési folyamatot is, amely Alpárit a KMP-hez való csatlakozáshoz vezette. Ezeknek a hiányosságoknak ellenére a kötet szerkesztése egészében értékes munka, amely megmutatja Alpári életművének nagyságát.

Balogh Sándor

A munkásosztály az újjáépítésért 1945—1946*

„A munkásosztály az újjáépítésért" című dokumentumkötet, amelyet a Párttörténeti Intézet munkatársai állítottak össze, a felszabadulás 15. évfordulója alkalmából jelent meg. A gyűjtemény, mint az előszóból kitűnik, azt a célt szolgálja, hogy „emléket állítson annak a hősi küzdelemnek, amelyet a kommunisták vezetésével a magyar munkásosztály, a munka névtelen hősei vívtak az ország felépítéséért". A kötet betölti ezt a feladatot. A magyar munkásosztálynak e hősi korszakára vonatkozó iratok nemcsak azt dokumentálják, hogy „az ínség és a harc" magyar fiai milyen áldozatkészséget és kitartást tanúsítottak a nemzet újjászületéséért vívott heroikus küzdelemben, hanem azt is, hogy a magyar munkásosztály már a népi demokratikus forradalomnak ebben az első időszakában is az egész nép vezetője volt és a nép nevében indult harcba a forradalom továbbfejlesztéséért, a hatalom meghódításáért.

A kötet egyes fejezeteihez írt bevezető tanulmányok adataiból és tényeiből valósághű kép rajzolódik ki arról a vandál pusztításról, amelyet a második világháború s a német és magyar fasiszta hadak garázdálkodása okozott az országnak. Az 1944. évi nemzeti vagyonnak — 1938-as pengőben számítva — mintegy 40 százaléka pusztult el. A rombolva, gyújtogatva, fosztogatva visszavonuló fasiszta, nyilas hordák, körülbelül 10 milliárd aranypengő értékű gépállományt.

* Kossuth Kiadó, 1960.

Digitized by Google

nyersanyagot, mezőgazdasági terméket, értékpapírt és egyéb javat hurcoltak magukkal Nyugatra. A legnagyobb veszteség az ipart érte. A gyárak 90 százaléka megsérült és 1945-ben mintegy 1000 gyár teljesen üzemképtelen volt. Az államvasutak értékállományának több mint 60 százaléka elveszett, a fasiszták robbantásai következtében több mint 14 ezer híd vált használhatatlanná, az épületkárok összege meghaladta a 4 milliárdot. Súlyos károsodás érte a mezőgazdaságot, különösen az állattenyésztést. Budapest romokban hevert, lakásainak több mint 80 százaléka megsérült. A fővárosban szünetelt a gáz- és villanyszolgáltatás. Éhínség és járvány fenyegetett, megszakadt az összeköttetés az ország részei között. Az amúgy is súlyos közélelmezési helyzetet rontotta, hogy országszerte hallatlan mértékben lábrakapott az üzérkedés. A reakció a „nemzethalál" apokaliptikus jóslatával rémítgette a tömegeket, hogy a felszabadulás nagy nemzeti jelentőségével, a felemelkedés lehetőségével szemben hitetlenséget keltsen bennük.

A Magyar Kommunista Párt rádöbbentette a népet arra, hogy volt urainak bűnei folytán az országot Mohács óta nem érte olyan súlyos nemzeti csapás, mint a második világháborúban — de ugyanakkor fennen hirdette azt is, hogy „lesz magyar újjászületés", és minden lehetőt meg is tett azért, hogy a romokon új élet fakadjon.

A kötet számos érdekes dokumentumot közöl abból az időszakból, amikor az ország területének egy részén még folyt a háború és tobzódott a fasiszta önkény, de a felszabadult vidékeken a szovjet hadsereg segítségével és a kommunisták kezdeményezésére már megindult az élet, a romeltakarítás, a gyárak üzemképes állapotba helyezése, a közélelmezés megszervezése, a közbiztonság helyreállítása. Kommunista pártszervezetek és nemzeti bizottságok, szakszervezetek és üzemi tanácsok közös erővel mozgósították munkára a dolgozókat. A kötetben közölt egyik dokumentum pl. arról szól, hogy a Szegedi Kenderfonó munkásai, akiknek sikerült a német csapatok elől megmenteniük a gyár felszerelését, már a felszabadulás első napján megindították a termelést és megszervezték az üzem munkásainak kenyérellátását. (28. old.) A Debreceni MÁV Főműhelyben — mint a Néplap 1945. január 28-i tudósítása írta — „még üszkös romok merednek az ég felé... de a romok alatt, a besüppedt tetejű, szétrombolt csarnokokban kis, ideiglenes deszkabódékban már régen dolgoznak az esztergapadok". (28. old.) A csepeli Weiss Manfréd-gyár munkásai is azonnal a felszabadulás után üzemi bizottságot alakítottak és hozzáfogtak a gyár helyreállításához. 1945 februárjának első napjaiban már 5000 ember dolgozott a gyárban (29. old.). A Ganz Hajógyárban a munkások villany hiányában kézi erővel hajtották a gépeket, s leküzdve a gyártelepet elöntő árvizet, biztosították, hogy éjjel-nappal megállás nélkül folyjon a termelés. (33. old.) A Bajai Posztógyár szervezett munkásai vállalták, hogy amíg a munkabérek kifizetésére elegendő pénz

Digitized by Google

nem lesz, fizetés nélkül dolgoznak. (36. old.)

A dokumentumok kidomborítják azt az igazságot, hogy az újjáépítésért vívott harc élén az MKP állott, s hogy a párt elsősorban a kommunisták öntudatára, felelősségérzetére apellált. Megmutatják azt is, hogy a párt hívó szavára a kommunisták mögé felsorakoztak szociáldemokrata és pártonkívüli munkások, dolgozó parasztok, haladó értelmiségiek is; megmozdult az ország. Kétségtelen azonban — és ezt talán nagyobb nyomatékkal és több dokumentummal is bizonyíthatná a kötet —, hogy *a nagy nemzeti összefogás alapja, a további fejlődés nélkülözhetetlen feltétele a két munkáspárt akcióegysége és a szakszervezeti egység volt,* amely sok ingadozáson át és nehéz harcokban ugyan, de mindvégig érvényesült és hatott.

A kötetben közölt felemelő, nagy időket és a munkásosztály hősiességét idéző dokumentumok sorából kiemelkedik az MKP újjáépítési programja, amely világosan mutatja, hogy az MKP az ország újjáépítésének feladatát elválaszthatatlanul összekapcsolta a német és a magyar fasizmus elleni harccal. A programnak alapvető követelése volt a hitleri Németországgal való azonnali gyökeres szakítás, a háborús bűnösökkel és hazaárulókkal való leszámolás. Az ország mélyreható demokratikus átalakítása érdekében követelte a program a feudális maradványokat véglegesen eltakarító, radikális földreformot, az egyesülési, a gyülekezési és sajtószabadságot, a munkások olyan elemi szociális jogainak törvénybe iktatását, mint pl. a nyolcórás munkanap és a fizetéses szabadság. A program leszögezte, hogy elő kell mozdítani az ország érdekeit szolgáló magánvállalkozást; ugyanakkor a fasizmus elleni harc szükségszerű követelményeként felállította azt az antikapitalista törekvést is, hogy a föld mélyének kincseit, a kőolajforrásokat és a bauxitbányákat, állami tulajdonba kell venni, a kartelleket és a nagybankokat állami ellenőrzés alá kell helyezni. Ez ugyan még nem volt a tőke elleni általános támadás megindítása, de már jelezte, hogy az újjáépítés nem az összeomlott régi Magyarország feltámasztása lesz, hanem szerves része a felszabadulással megindult antiimperialista, fasisztaellenes, népi demokratikus forradalomnak.

A forradalom és az újjáépítés jellegének világos felismerésén alapul a kötetnek egy másik kiemelkedő dokumentuma: az MKP első országos értekezletének határozata az ország gazdasági újjáépítéséről. A programot adó határozat abból indul ki, hogy a napirenden levő nagy nemzeti feladatok szükségessé teszik minden, a nemzet fennmaradásáért munkálkodni kész fasisztaellenes antifeudális erő összefogását, olyan nemzeti egységfront kialakítását, amelybe a munkásokon, a parasztokon, az értelmiségieken kívül a tőkéseknek az a rétege is beletartozik, amely hajlandó termelni, azaz hozzájárulni a gazdasági élet vérkeringésének megindításához. A májusi országos pártértekezlet ugyanakkor követelte a Függetlenségi Front államosítási programjának, elsősorban a bányák államosításának végrehajtását, a fasiszták vagyonának

Digitized by Google

elkobzását az újjáépítés céljaira s kíméletlen eljárást mindazok ellen, akik az újjáépítést szabotálják. Egyben kitűzte az újjáépítés konkrét feladatait is: kimondta, hogy elsősorban a vasút, a közlekedés és a posta helyreállítására kell a nemzetgazdaság erőit koncentrálni, az iparon belül pedig mindenekelőtt az építőipart és a mezőgazdasági gépipart kell helyreállítani.

A kötet helyesen ábrázolja, hogy a munkásosztály milyen nagy áldozatokat hozott a nemzetgazdaság helyreállításáért; nem eléggé ad azonban képet ezen időszak viszonyainak rendkívüli bonyolultságáról, amely mindenekelőtt abból adódott, hogy egyfelől a munkásosztály mint a hatalom részese, vezető ereje volt a forradalmi átalakulásnak, az újjáépítésnek; másfelől azonban — a termelőerők szétzilált állapota és a termelőeszközök magántulajdona következtében — a burzsoázia és különösen a spekuláns tőke még élősködhetett a munkásosztály, a dolgozó tömegek testén. A pártnak akkor rendkívül nagy politikai feladata volt az, hogy megértesse a munkásokkal a helyzetnek ezt a szükségszerűen ellentmondásos jellegét, belátttassa velük, hogy — bár még a tőke is haszonélvezője a gazdasági viszonyoknak — az újjáépítés demokratikus programjának végrehajtása, a forradalom győzelmes előrehaladása végső soron a dolgozók érdeke. A májusi pártkonferencia ennek a kérdésnek nagy teret szentelt. A szakszervezeteket például felhívta, hogy ne egyszerűen érdekvédelmi szervnek tekintsék magukat, hanem érezzék át a nemzetgazdaság újjáépítéséért való felelősségüket is. Az üzemi bizottságokat pedig felszólította, hogy ne kapcsolják ki a vállalkozókat az üzemek vezetéséből, de azok szűk magánérdekeivel szemben érvényesítsék a nemzetgazdaság egyetemes érdekeit.

A gyűjtemény sokoldalúan bizonyítja, hogyan valósult meg a gyakorlatban a párt újjáépítési programja. Egyik fejezete arról szól, hogyan éledt újjá a megbénult közlekedés, s a párt által kiadott „Arccal a vasút felé" jelszó miként mozgósította nemcsak a közlekedés dolgozóit, hanem az egész országot. Két másik fejezet a „hídcsata" és az 1945—1946 telén kibontakozott „széncsata" dokumentumait foglalja össze. A kötet utolsó fejezete „Az ipari termelés növelése a stabilizáció feltétele" címet viseli. Az ebben közölt dokumentumok arról adnak képet, hogy — amikor 1946 februárjától lehetővé vált az ipari termelés jelentős növelése —, hogyan indult meg a harc a termelés olyan színvonalának eléréséért, amelynek alapján aztán elhárítható volt az ország egyik legsúlyosabb gondja: az infláció.

A kötet minden fejezetét áthatja az a gondolat, hogy gazdasági és politikai síkon egyszerre folyt a harc az újjáépítésért. A tőke ugyanis nem egyszerűen gazdagodni akart, hanem arra spekulált, hogy külső kapitalista segítséggel visszaszerzi osztatlan politikai uralmát. Ezzel szemben a párt vezette munkásosztálynak az újjáépítésért folytatott harca elválaszthatatlanul összefonódott a feudális maradványok felszámolásáért, az ország demokratizálásáért vívott küzdelmével, s ennek

Digitized by Google

talaján indított később harcot a proletariátus diktatúrájának kivívásáért. Ezért a kötet bevezetője helyesen mutat rá, hogy a párt újjáépítési programjának megvalósításáért „kemény osztályharcot kellett vívni, mely szerves része volt a hatalomért folytatott harcnak". (79. old.)

A gazdasági és a politikai harc szoros összefonódását jól érzékelteti a kötet a „széncsata" ábrázolásánál is. E fejezet bevezetője helyesen mutat rá, hogy a „széncsata" sikeres megvívásának fontos politikai feltételei is voltak; ezek sorában kiemelkedő szerepe volt a szénbányák állami kezelésbe vételének. 1946 januárjára az MKP vezette politikai tömegharc eredményeként létrejött ez a fontos feltétel. 1946 első hónapjaiban megoldódott a széntermelés válsága, megjavult az ipar fűtőanyagellátása. A bányák állami kezelésbe vétele után nem csökkent, hanem nőtt a termelés, s ez keresztülhúzta a reakciónak azt a számítását, hogy „országos érdekekre" hivatkozva visszavonathatja a bányák államosítását. A széncsata sikere egyben a további államosításokat is megkönnyítette.

A gazdasági és a politikai harc, az újjáépítés és az osztályharc összefüggését legjobban az infláció elleni küzdelem ábrázolásánál elemzi a kötet.

Ismeretes, hogy az infláció — amely már a harmincas évek végén megindult és a háború alatt is folytatódott —, a háború befejezése után, de különösen 1945 nyarától kezdve példátlan méreteket öltött. A nemzeti jövedelem ugyanis 1945—46-ban az 1938. évinek mindössze 45 százalékát tette ki, az állam bevételei rendkívül lecsökkentek, ugyanakkor az új államszervezet kiépítése, a termelés megindítása, a háborús károk helyreállítása hatalmas összegeket emésztett fel. Az MKP kezdeményezésére a hatalomban részt vevő demokratikus erők megkísérelték ugyan, hogy átmeneti intézkedésekkel feltartóztassák a pénzromlás folyamatát, de ez az erőfeszítésük 1946 augusztusáig nem járt sikerrel. Az árak szédítő iramban emelkedtek. Miközben a spekulánsok, a tőkések, a kulákok vagyonokat kerestek az infláción, a dolgozók és mindenekelőtt a munkások egyre elviselhetetlenebb helyzetbe kerültek, s a létfenntartáshoz szükséges legfontosabb élelmiszerekben is hiányt szenvedtek. 1946 tavaszán nyilvánvalóvá vált, hogy az infláció immár akadálya az újjáépítésnek, a termelésnek, és súlyos politikai következményekkel is járhat. Mind gazdasági szempontból, mind a forradalom vívmányainak megőrzése és továbbfejlesztése szempontjából elkerülhetetlenné vált a stabilizáció. Ugyanakkor az újjépítésben már elért sikerek, a kommunista párt döntő befolyása a Gazdasági Főtanácsban, ebben a fontos gazdasági irányító szervben, és — nem utolsósorban — az 1945-ös választás után mind agresszívebbé vált reakció visszaszorítása, a Baloldali Blokk létrehozása és sikeres tömegakciói lehetővé is tették a stabilizáció előkészítését, a jó pénz megteremtéséért való harc megindítását.

A bevezető tanulmány helyesen állapítja meg, hogy a stabilizáció megteremtése a kommunista párt és a haladó erők nagy győzelme

Digitized by Google

volt, s hogy a felszabadulástól a stabilizációig terjedő rövid időszak nagy eredményei teremtették meg a tőke elleni általános támadás feltételeit. Nem eléggé pontos azonban az a kép, amelyet a tanulmány a burzsoáziának a stabilizációhoz való viszonyáról ad. Mivel a munkabérek sokkal lassabban emelkedtek, mint az árak, a tőkések nagy többletnyereséghez jutottak, s így kétségtelen, hogy kezdetben az infláció fenntartásában voltak érdekelve; a spekuláns tőke pedig mindvégig hasznot húzott a pénzromlásból. 1946 tavaszára azonban az infláció már olyan méreteket öltött, hogy nemcsak a dolgozók érdekeit érintette súlyosan, hanem bizonyos fokig a burzsoáziát is, mert szinte teljesen megbénította a termelést és a kereskedelmi forgalmat. A burzsoázia ekkor már stabilizációt akart, de olyan stabilizációt, amelyet imperialista segédlettel hajtana végre, s amely a kapitalista termelési viszonyokat és a burzsoázia diktatúráját restaurálná.

A gyűjtemény illusztrálja azt a segítséget is, amelyet hazánk a Szovjetuniótól már a felszabadulás folyamán és a felszabadulást követő hónapokban kapott, hogy úrrá legyen a legsúlyosabb kezdeti nehézségeken, elkerülje az éhínséget és a járványokat, megindítsa a termelést. E segítség méltatása és dokumentálása azonban erőteljesebb és gazdagabb is lehetne. Ismeretes, hogy a szovjet kormány milyen nagylelkűen járt el: műszaki és anyagi segítséget nyújtott a felrobbantott hidak, a vasúti hálózat helyreállításához, 1945 márciusában mintegy 20 000 tonna élelmiszert küldött Budapest és más ipari városok élelmiszergondjainak enyhítésére; üzemanyaggal, megrendelésekkel járult hozzá, hogy megindulhon az ipari termelés és a földeken elvégezzék a tavaszi szántást. 1945 tavaszán a szovjet kormány összesen 350 milliós kölcsönt folyósított a magyar államnak. Külön említést érdemel az a rendkívül nagy jelentőségű áruforgalmi egyezmény, amelyet a Szovjetunió Magyarországgal kötött 1945 augusztusában, tehát még a békeszerződés előtt, s amely jelentős tényezője volt a katasztrofális nyersanyaghiány leküzdésének, a munkások foglalkoztatásának. Hogy a szovjet áruszállítmányoknak milyen nagy jelentősége volt gazdasági életünk normális vérkeringésének helyreállításában, azt az mutatja, hogy 1945-ben importunknak mintegy 50 százaléka, s 1946-ban is még majd 30 százaléka a Szovjetunióból származott. A szerződés politikailag is nagy horderejű volt. Félreérthetetlenül dokumentálta, hogy a Szovjetunió — bár a háborúban hatalmas anyagi károkat szenvedett — mégis akar és tud segíteni más népeknek is hazájuk újjáépítésében. Magyarország részéről ez a szerződés volt az első láncszeme annak az újfajta gazdasági orientációnak, amely a felszabadulással kezdődött meg, s a szocialista forradalom győzelmének eredményeként hazánknak a szocialista táborhoz való csatlakozásával teljesedett ki. A szerződés ugyanakkor az első lépés volt a nyugati tőkéshatalmaktól való gazdasági és politikai függetlenségünk biztosításának útján is.

A szerkesztők a kötet összeállí-

Digitized by Google

tásával hasznos munkát végeztek. A fejezeteket bevezető rövid tanulmányok megállapításai általában helytállók és a lényeget ragadják meg. A dokumentáció színes és érdekes, de bizonyos, hogy ha a minisztériumok, a gazdasági irányító szervek, a szakszervezetek stb. archivumai rendezettebbek lennének, ha legalább néhány gyár története fel volna dolgozva, akkor a gyűjtemény szélesebb áttekintést, több összefoglaló adatot és elemzést nyújthatna az újjáépítés országos eredményeiről, a munkások hősi erőfeszítéseiről. Kétségtelen azonban az is, hogy szinte lehetetlen e korszak forradalmi áradását, a munkások harci kedvét és buzgalmát, nagy próbatételeit kizárólag dokumentumokkal teljesen visszatükrözni, ha még olyan jól vannak is ezek kiválasztva. Mielőbb megvalósítandó az a feladat, hogy történetírásunk a korabeli dokumentumokat, e nagy idők harcosainak emlékezéseivel együtt, monografikusan feldolgozza.

A kötet azonban így, bizonyos értelemben műfaji korlátaival együtt is figyelemre méltó, helyes kezdeményezés. A magyar munkásosztály e hősi időszakának illusztrálásával azt a marxista igazságot bizonyítja, hogy a forradalmi párt irányította tömegek alkotóereje hegyeket is megmozgathat.

Sánta Ilona

Digitized by Google

JEGYZETEK KÖNYVEKRŐL

ANNA SEGHERS:

Döntés

Kossuth Kiadó

„Amit egy nép gondol és érez, azt írója mondja ki!" — ezekkel a szavakkal kezdődött a nagy német írónőnek a világ íróihoz intézett felhívása. Anna Seghers — 1960 novemberében töltötte be 60. életévét —, mindig az idézett hitvallás szellemében alkotott. *A Santa Barbara-i halászok lázadása* című első regényében éppen úgy, mint *A hetedik kereszt*-ben, vagy a magyarul nemrég megjelent *Döntés*-ben, novelláiban és publicisztikai műveiben egyaránt azt írja Anna Seghers, amit a nép — a népek — gondolnak és éreznek.

Forradalmi világszemlélete már egyetemi hallgató korában a munkásosztályhoz fűzte és ugyancsak fiatalon kezdte befolyásolni tanulmányozni a marxizmus tanításait.

Anna Seghers világméretekben látja és érzékelteti a kor égető problémáit; legtöbb művének cselekménye több országban, világrészben párhuzamosan játszódik (írásai egyébként magyar vonatkozásokban is bővelkednek). Nem írói fogás ez nála, hanem élményekben gyökerező módszer: a fasizmus elől emigrálva hazájából, sok ország népét, lelkét, problémáit ismerte meg.

A *Döntés* is sok színterű regény. A Német Demokratikus Köztársaság, Nyugat-Németország, az Egyesült Államok, Franciaország és Mexikó, a sok szereplőjű, rendkívül szerteágazó cselekmény színtere. Elvont elmélkedéseket nem találunk műveiben. Az élet elevenjéből kihasított mozaikok állnak össze egységes egésszé, néhány évnek távlatokat nyújtó történetévé.

E néhány év: 1947—1951: a Német Demokratikus Köztársaság történetében sorsdöntő évek. Ekkor államosították az ipart, ekkor kezdődött a harc az új életért (a sokrétű történet középpontjában Kossin iparváros áll), és „minden perc egy ütközet volt." Nemcsak a külső és belső ellenséggel folyt a küzdelem, hanem a közönnyel és a visszahúzó erőkkel is. Seghers kendőzetlenül, a szocialista realizmus legmagasabb szintjén ír minderről. „Népi üzem — olvassuk egyik helyen — ugyan ki érti a munkások közül, mit jelent ez a szó?" Vagy pedig: a parasztok már *saját* földjüket szántották de „sokan visszasírták azt az időt, amikor az intéző rendelkezett és nekik nem kellett megerőltetniök az agyukat."

Seghers, a szilárd világnézetű, nagy forradalmár író mindig a valóságot ábrázolja, fejlődésükben látja az eseményeket és az embereket. A valóság és a fejlődés pedig az igaz ügy, a szocializmus és béke győzelme felé halad. Addig azonban minden perc ütközet, és minden perc *döntés;* az átmeneti nehéz időkben gyakran arról kell dönteni: „mi ízlik jobban, a száraz kenyér, vagy a zsíros hazugság."

Anna Seghers nem „tételes" író, hanem az élet anyagának művészi formálója. Alakjai élesen körvonalazottak, életútjuk, sorsuk az egyénített típusok szuggesztív erejével hatnak, válnak ismerőseinkké.

A nép gondolatainak, érzéseinek hűséges írója új regényében az emberiség döntésére megérett nagy kérdéseit: a béke és haladás problémáit veti fel lelkiismeretünk előtt.

Lányi Sarolta fordítása híven adja vissza az eredeti mű értékeit; megbirkózik gyakran bonyolult nyelvi nehézségekkel, megőrzi a stílus szépségeit.

Gy. I.

Digitized by Google

SÓS ENDRE—VÁMOS MAGDA:

Thomas és Heinrich Mann

Gondolat Kiadó

„Európán most — ezt mind érezzük, tapasztaljuk —, a lét alapjait megrengető óriási hullámban gördül végig a változás, amelynek neve: világforradalom, s amely minden módon — erkölcsi, tudományos, gazdasági, politikai, művészi eszközökkel — úgy sietteti és gyorsítja életformáink gyökeres megváltozását, hogy a háború alatt vagy közvetlenül utána született gyermekeink igazából már egy új világban élnek és tudni sem akarnak a mi régi, valaha volt világunkról. A világforradalom valósággá lett." Thomas Mann írta le 1926-ban ezeket a szavakat, és később is sok olyan megnyilatkozása volt, amely azt mutatja, hogy tudatára ébredt a kapitalista rendszer ingatagságának, a burzsoá demokrácia elerőtlenedésének. Thomas Mann soha nem lett szocialista író, nagyjelentőségű életműve tisztán mutatja a kritikai realizmus érdemeit és történelmi korlátjait is. De bizonyos, hogy Thomas Mann kritikai realizmusa — éppenúgy, mint bátyjáé, Heinrich Manné — erősen különbözik a XIX. század és a századforduló akár legnagyobb kritikai realista íróinak világától, problémakörétől, esztétikai és etikai eredményeitől. Mind Thomas Mann, mind Heinrich Mann megtalálták azt az átmenetet, amely kivezette őket a polgári ideológia köréből.

Ahhoz azonban, hogy Thomas Mann eljusson a „Varázshegy" és a német köztársaság mellett tett hitvallása, a „Mario és a varázsló" és az antihitlerista röpiratok, a „Doktor Faustus" és a békeharcot szolgáló esszék magaslatáig, igen gyötrelmes utat kellett megtennie. Alig van példa századunk irodalmában egy olyan mélységes önvizsgálatra, mint amit éppen Thomas Mann produkált, amikor — a huszas évek elején — revízió alá vette addigi nézeteit. Ebben az önvizsgálatban nagy segítségére volt esztendőkig tartó vitája — majd kibékülése bátyjával, a nacionalista romantika minden árnyalatával már az első világháború előtt leszámoló Heinrich Mannal.

Sós Endre és Vámos Magda érdekes könyve — a két Mann-fivér viszonyának, vitájának és elvi alapon történő kibékülésének kapcsán — tulajdonképpen Thomas Mann útját mutatja meg az 1917-ben íródott „Egy nempolitikus elmélkedései"-től a fasizmussal való szembeszállásig, s a Szovjetunióval való rokonszenvének megnyilatkozásáig. A „Thomas és Heinrich Mann"-t nem nevezhetjük tanulmánynak, már csak lírai (helyenként túl lírai!) hangvétele miatt sem. De a könyv mégis több, mint esszé. A két fivér kapcsolatának konstrukciója ugyanis *jórészt* csak háttér — s a lényeg Thomas Mann kiemelkedése abból a gondolatvilágból, amelynek *egyes részleteit* már kora ifjúságában iróniku sán látta, de amelynek *egésze* elég sokáig fogva tartotta. Persze azért működik a „konstrukció" is, s olyan reális, fontos, Thomas Mann útjához szervesen hozzátartozó motívumok mellett, mint például a Nagy Frigyes-tanulmány (Th. Mann) és a Zola-tanulmány, (H. Mann) szellemi párbaja, a szerzők olyan „fivér-lélektani" következtetéseket is fűznek, amelyek bonyolultsága csak játékosságukkal vetekszik.

Nem igazi tanulmány Sós Endre és Vámos Magda könyve, nem minden részletében mélyreható, valóban marxista igényű elemzés. De a marxista kutatás számos eredményét dolgozták bele könyvükbe, melynek különösen azok a fejezetei értékesek, amelyek az első világháború előtti és alatti Berlin és München társadalmi, politikai és irodalmi életét — a két Mann-fivérnek hol szárnyakat adó, hol szárnyaikat szegő viszonyokat — rajzolják meg. Igen fontos annak az árnyalatnyi különbségnek a pontos és világos meghatározása, amely Heinrich Mann társadalmi helyzetét öccsétől megkülönböztette. Hiszen főleg ez tette lehetővé, hogy Heinrich hamarabb

Digitized by Google

kapcsolatba kerülhetett plebejus körökkel, mint a magát már korán „szabadgondolkodó"-nak, „istentelen"-nek, „minden ízében modern"-nek valló, de a „tömeg"-ben sokáig „minden érték felbontó"-ját látó Thomas. A Mann-család hierarchikus és pszichologikus viszonyaiban való helyenkénti elmerülés nincs javára a könyvnek. Tetszetős, de tudománytalan kombinációk is bekerültek ebbe a lényegében okos és hasznos munkába. Az irodalom-lélektan — éppenúgy, mint az irodalom-szociológia — fontos tudományágak, amelyeket az egyedül tudományos világnézettel felfegyverzett marxista irodalomtudománynak feltétlenül el kell hódítania a burzsoa áltudománytól. Thomas Mann művének elemzése kétségkívül jó alkalom is ehhez. Ám e nagy cél elérésehez már valóban módszeres és tüzetes tanulmányra, s az akár legtetszetősebb köntösbe öltöztetett áltudományos nézetek kérlelhetetlen kritikájára van szükség.

A. G.

CLAUDIUS:

Zöld olajfák és kopár hegyek

Zrínyi kiadó

A Kanári-szigetek kormányzójának, a Führer—Duce biztatta tábornoknak, Francisco Paulino Hermenegildo Teodulo Francónak idegenlégionista és mór hada huszonnégy esztendeje indult meg a Spanyol Köztársaság ellen. A zöld olajfák és kopár hegyek országában polgárháború tombolt. A nép szemben állt és szembeszállt a falangista ellenforradalommal. A szabadságszeretők mellett állt, vérét hullatta ötvenkét nemzet önkéntes serege, a legendás Nemzetközi Brigád — oroszok, franciák, belgák, csehek, magyarok s a többi ország legjobbjai — s a brigádban a német Edgar André-zászlóalj.

Eduard Claudius regénye erről a hős csapatról szól. A történet hőse Jak Rohde, az emigráns német kommunista. Nehéz időkben nehéz bátor embernek maradni — tanítja Claudius könyve. S különösen nehéz volt ez a német hazafiaknak. Nekik el kellett feledtetniök a „Heil!"-t üvöltők és a megtévesztettek, az SS-ek és a gyáván lapulók, a pusztító, dühöngő nürnbergi „eszme" aljasságait. Az egyszerű katalán paraszt, a tudatlan, papoktól butított alamoi proletár e harcok közben tanulta meg: van különbség német és német között. A nagy próba idejét együtt éli át az olvasó Claudius hőseivel. Jack, Albert, Sámuel, Franz életéből-halálából érzi: a bátorság nem kaland, a hősködésnél több az emberség. Túl a majd negyed évszázaddal ezelőtti csatákon, örökérvényű a komisszár igazsága: „A kommunisták gerincén éppoly gyakran végigfut a hideg, mint a többiekén, hisz éppolyan emberek, mint a többiek. De ahogyan legyőzik a félelmet, abból tudni, hogy kommunisták".

A spanyol polgárháború nagy tetteit idéző érdekes regény — amelyet Gyurkó László fordított magyarra — felhívja a figyelmet a mi irodalmunk komoly adósságára. Mikor írnak a magyar különítményről naplónál, emlékezésnél, riportnál erőteljesebb művet: regényt, novellát, ifjúsági történetet? A formálható „anyagot", a romantikus históriát a történelem szállítja. Kell hősebb hős a magyar Csapajevnél: Szalvai Mihálynál, hleytállóbb kommunistánál, a valamikor Dingének becézett Mező Imrénél, bátrabb ember a húsz évvel későbbi, 1956-os ellenforradalom áldozatánál, Sziklai Sándornál? Hosszú a hősök sora. Claudius, Renn és több más külföldi író példája bizonyítja, lehetséges a memoárnál, dokumentumnál nemesebb veretű, értékes, művészileg hűen ábrázoló irodalmi munka Madrid határáról, az estramadurai frontról.

L. M.

Digitized by Google

Nemzetközi Almanach 1960.

Kossuth Könyvkiadó

Nem volt még az emberiség történetében olyan korszak, amikor a Föld politikai földrajzában oly rohamos változások történtek volna, mint napjainkban. Az évszázadok alatt kialakult gyarmati rendszer évek alatt történő széteséséhez, a szocialista rendszer gyors gazdasági és politikai előretörésének, az új független országok születésének vagyunk tanui. 1960-at méltán nevezik Afrika évének; ebben az esztendőben a fekete földrész népeinek nagyrésze politikai függetlenséget kapott; új országaik többsége antiimperialista, békeszerető politikát folytat s bekapcsolódásuk a világpolitikába, az ENSZ munkájába lényeges hatást gyakorolhat az erőviszonyok eltolódására.

A világpolitika gyorsan pergő eseményeiben nem könnyű tájékozódni. Az események jobb megértéséhez, a jobb tájékozódáshoz nagy segítség az első ízben 1959-ben megjelent Nemzetközi Almanach ez évi kiadása. A nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó, színvonalas munkát a Társadalmi Szemle 1959-ben már részletesen méltatta.

Az 1960. évi kiadás lényegesen gazdagabb anyagot ölel fel, mert rögzíti az első kiadás óta eltelt eseményeket is, részletesebben ismerteti az újonnan függetlenné vált országokat. Bővült a gazdasági anyag, amely a termelés földrajzi lokalizációját is szemlélteti, tehát az egyes országok gazdasági földrajzi vázlatát is megkapjuk. Kibővült a világgazdasági táblázatok és a nemzetközi szervezetek listája is.

Helyesnek látszana az Almanach rendszeres megjelentetése, hiszen a szerkesztési és a nyomdai munkálatok miatt az adatgyűjtés általában 1960. január 1-vel, egyes pótlólagos adatok esetében június 1-vel lezárult. Ezért az 1960-ban függetlenné vált afrikai országok gazdasági életének jellemzése például — ami a széles olvasó közönség előtt ismeretlen — természetszerűleg hiányzik. E hiányokat egy esetleges új kiadás kiküszöbölhetné.

Mivel a szerkesztő és munkatársai hatalmas anyaggal dolgoztak, hibák alig kerülhetők el, de a lektori munka megjavításával ezek számát minimumra lehet csökkenteni.

A Nemzetközi Almanach kiváló segédeszköz minden propagandista, pártmunkás számára, de feltehetően — az első kiadáshoz hasonlóan — népszerű lesz a világpolitika iránt érdeklődő dolgozók széles körében is.

Dr. E. Gy.

„Vádirat a nácizmus ellen", 2. kötet

Nemrégiben látott napvilágot a „Vádirat a nácizmus ellen" című sorozat második kötete, amely újabb dokumentumokat közöl a Horthy-korszak zsidóüldözéséről. Az első kötetben — amely 1958 végén jelent meg —, a Magyarország német megszállásától, 1944 március 19-től, a vidéki zsidóság deportálásának megkezdéséig, 1944 május 15-ig terjedő korszakra vonatkozó, jellemző és tanulságos dokumentumokat találhattunk. A mostani kötet a budapesti zsidóság összeköltöztetésének időszakát, az 1944. május közepétől június végéig terjedő másfél hónapot öleli fel.

Karsai Elek, a kötet egyik szerkesztője, bevezetőjében, ha röviden is, de elemzi a zsidóellenes korlátozó törvények és rendeletek létrejöttének társadalmi és politikai körülményeit, e diszkriminációs intézkedések osztályjelleget. Az antiszemita hangulat szítását a Horthy-rendszer már kezdetben is hasznos eszköznek találta arra, hogy megszilárdítsa uralmát. Fel tudta korbácsolni vele a társadalom elmaradott rétegeinek alantas érzelmeit és elég széles körökkel el tudta hitetni, hogy

Digitized by Google

minden bajért a zsidók a felelősek. Az antiszemitizmus mindvégig politikai eszköze maradt a rendszernek, s az első és második zsidótörvénynyel, a „faji gondolat" törvénybe iktatásával még szorosabbra fűzte a náci Németországhoz fűződő kapcsolatait. A Horthy-rendszer alapjában ingatag volta, a számára egyre kilátástalanabb háború felelősségétől való irtózás, a figyelem elterelésének szükségessége és Magyarország hitlerista megszállása következtében a különféle diszkriminációk 1944-ben végül is több százezer magyar állampolgár szervezett elpusztítására vezettek.

A kötet gazdag, sokoldalú, rendeleteket és fasiszta újságok cikkeit, magánszemélyek leveleit és az 1944-es Kossuth Rádió mélyre világító kommentárjait tartalmazó dokumentum-anyagából kitűnik; hogyan tetézték be Horthyék emberellenes, diszkriminációs törvényeiket a magyar zsidóság nagy többségének elpusztításával, pontosabban: hogyan készítették elő Budapesten is — német fasiszta szövetségeseikkel együtt — a modern Szent Bertalan-éjszakák sorozatát. Tervüknek ez a része nem teljesen sikerült. A diadalmasan előrenyomuló Vörös Hadsereg megmentette — Budapest egész népével egyetemben — a fővárosi zsidók jelentős részét is.

De a dokumentumok azt is bizonyítják, — amire különben az előszó is utal —, hogy a *magyar zsidóság soha nem volt szociológiailag egységes fogalom.* Voltak zsidó nagyiparosok, akik a legnehezebb helyzetekben is megtalálták Horthy és a Gestapo kezét, s a többieket is csak az üldöztetések súlyosbodása kovácsolta össze átmeneti kényszerközösséggé. A Horthy-korszak hivatalos zsidó közéletének irányítói az uralkodó osztályokhoz tartozó nagypolgárok voltak; *a zsidó származású munkások és kisemberek érdekeivel nem ezeknek, hanem a magyar dolgozó tömegeknek volt igazán közös érdekük.* A zsidóságot mint „faj"-t érintő közös üldöztetés és az antiszemitizmusnak a magyar dolgozó osztályok egy részébe is behatoló mérge sem tudta alapjában megváltoztatni a zsidó kisemberek idegenkedését azoktól a zsidó nagypolgároktól, akik a létük ellen törő uralkodó osztályokhoz dörgölőztek. A fasizmust és annak Eichmann-i, Huntsche-i formáját is kiszolgáló Zsidó Tanácsnak meg az ellene való tiltakozásnak a dokumentumai ékesen bizonyítják ezt. Más kérdés, hogy a vesztüket érző uralkodó osztályok végül e szövetségesüket is feláldozták a „nemzeti üggyé" tett antiszemitizmus oltárán...

Ez végképp lezárult, soha többé vissza nem térő, de gondolati és érzelmi csökevényeiben véglegesen még fel nem számolt korszak szomorú és tanulságos képe rajzolódik ki a „Vádirat a nácizmus ellen" című sorozat dokumentumaiból.

—l. —r.

PESCHKA VILMOS:

„A jogviszonyelmélet alapvető kérdései"

(Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó)

Ez a munka — amint előszavában a szerző utal is erre — a jogviszonyelméletnek azokat az alapvető kérdéseit tárgyalja, amelyeknek megválaszolása a jogviszony lényegének, tartalmának, társadalmi szerepének és rendeltetésének a tisztázását jelenti.

A burzsoá jogviszonyelméletek általában idealista filozófiai alapokra épülnek, s így a jogviszonyt materialista alapjaitól, a meghatározó termelési, gazdasági és egyéb társadalmi viszonyoktól, s osztálytartalmától elszakítva vizsgálják.

Peschka munkája részletesen foglalkozik a jogviszony kérdésével a burzsoá irodalomban, és bírálatát adja a jogviszony burzsoá felfogásának. A szovjet jogirodalomban e tárgyról folyt vitáknak és eredményeiknek elemző tárgyalása után a

Digitized by Google

munka a jogviszony, mint sajátos ideológiai, társadalmi viszony kérdéseivel, a jogszabályok és jogviszonyok összefüggéseivel, az alanyi jogok és jogi kötelezettségek problémával, s a jogviszony fajtáival foglalkozik.

A munkát jelentősnek kell tartanunk azért, mert — bár a szocialista, elsősorban a szovjet irodalomban meglehetősen széles körben foglalkoztak a jogviszony problémájával — magyar szerzőnek ezideig nem jelent meg olyan tanulmánya, mely a jogviszonyelmélet kérdéseinek marxista—leninista megoldására tett volna kísérletet. A munka pótolni törekszik ezt a hiányt. Jelentősnek kell tartanunk a munkát azért is, mert hozzájárul a társadalmi viszony elméletének alapjaihoz, különösen az olyan fejezetekben, mint „A jogviszony mint sajátos ideológiai társadalmi viszony", „A jogviszony akarati jellege", „Az akarat meghatározottsága a jogviszonyban", „A jogviszonyok szükségszerű és véletlen jellege", „A jogviszonyok és egyéb társadalmi viszonyok összefüggése".

A munka kifejti, hogy a társadalmi viszonyok anyagiak és ideológiaiak, de az anyagi, azaz a termelési viszonyok az alapvetők és elsődlegesek. A jogviszonyok sajátos ideológiai, társadalmi viszonyok. Sajátosságukat az uralkodó osztály akaratát kifejező jogszabályok adják meg. A termelési viszonyok közvetlenül és közvetve tükröződnek a jogviszonyokban. A jogszabályok és jogviszonyok összefüggésében az utóbbiak feltételezik a megfelelő jogszabályok létezését és a jogszabályoknak megfelelően jönnek létre. A jogszabályoknak a jogviszonyokon keresztül való érvényesülése messzemenően érinti a jogalkalmazás, a törvényesség kérdéseit.

A tanulmány — a kérdések helyes felvetése, ezek többirányú megvilágítása és a bennük való állásfoglalás mellett — több vonatkozásban csak kísérleti, problémafelvető és gondolatébresztő jellegű, ez azonban — tekintettel az előbb mondottakra — nem csökkenti a mű értékét.

Dr. Sz. I.

E SZÁM SZERZŐI

HUSZÁR ISTVÁN és KAHULICS ISTVÁN: az MSZMP K. B. Államgazdasági osztályának munkatársai; **NAGY LÁSZLÓ:** az MSZMP K. B. Mezőgazdasági osztályának munkatársa; **CSIZMADIA ERNŐ:** a Társadalmi Szemle munkatársa; **GYŐRI IMRE:** az MSZMP K. B. Agitációs és Propaganda osztályának osztályvezető helyettese; **MAURICE THOREZ:** a Francia Kommunista Párt titkára; **TÓTH JÓZSEF:** az MSZMP K. B. Agitációs és Propaganda osztályának alosztályvezetője; **BENEDEK JENŐ:** a Magyar Jogász Szövetség elnöke; **BALOGH SÁNDOR:** az MSZMP K. B. Tudományos és Kulturális osztályának alosztályvezetője; **SÁNTA ILONA:** a Társadalmi Szemle munkatársa.

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

FEHÉR LAJOS, FRISS ISTVÁN, HÁY LÁSZLÓ, KÁLLAI GYULA (főszerkesztő), KISS KÁROLY, KOMJÁT IRÉN (felelős szerkesztő), MOLNÁR ERIK, NEMES DEZSŐ, NÉMETH KÁROLY, ORBÁN LÁSZLÓ, SZIGETI JÓZSEF, SZIRMAI ISTVÁN.

Digitized by Google

СОДЕРЖАНИЕ

Информационное сообщение о Совещании представителей коммунистических и рабочих партий — — — — — — — — — — — 1

Заявление совещания представителей коммунистических и рабочих партий 3

ИШТВАН ХУСАР — ИШТВАН КАХУЛИЧ: О некоторых вопросах занятости населения — — — — — — — — — — — 42

ЭРНЕ ЧИЗМАДИЯ — ЛАСЛО НАДЬ: Взаимосвязь между коллективным хозяйством и приусадебным хозяйствами в производственных кооперативах Венгрии — — — — — — — — — — 57

ИМРЕ ДЕРИ: Об актуальных задачах партийной учёбы — — — 73

АРПАД ХААС: Изменения экономической роли государства в процессе капиталистического развития — — — — — — — — — 80

МОРИС ТОРЕЗ: Сорокалетия основания Французской Коммунистической Партии — — — — — — — — — — — — 104

ОБЗОР

Политическая работа на заводах в интересах повышения производительности труда (ЙОЖЕФ ТОТ) — — — — — — — — 124

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОБЗОР

О VII-ом съезде Международной Ассоциации Юристов Демократов (ЕНЕ БЕНЕДЕК) — — — — — — — — — — 133

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

Избранные сочинения Дюлы Алпари (ШАНДОР БАЛОГ) — — — 139

Рабочий класс в борьбе за восстановление страны (ИЛОНА ШАНТА) 146

ЗАМЕТКИ О КНИГАХ

INHALT

Mitteilung über die Moskauer Konferenz der Kommunistischen und Arbeiterparteien — — — — — — — — — — — — 1

Erklärung — einstimmig angenommen von der im November 1960 in Moskau abgehaltenen Konferenz der Vertreter der Kommunistischen und Arbeiterparteien — — — — — — — — — — 3

ISTVAN HUSZAR—ISTVAN KAHULITS: Zu einigen Fragen des Beschäftigungsgrades der Bevölkerung — — — — — — — — 42

ERNO CSIZMADIA—LASZLO NAGY: Das Verhältnis der LPG zur Hofwirschaft ihrer Mitglieder — — — — — — — — — 57

IMRE GYORI: Aufgaben der Parteischulung — — — — — — 73

ARPAD HAASZ: Die Rolle des Staates im Entwicklungsprozess des Kapitalismus — — — — — — — — — — — — 80

MAURICE THOREZ: Zum vierzigsten Jahrestag der Gründung der Kommunistischen Partei Frankreichs — — — — — — — — 104

RUNDSCHAU

Polititsche Arbeit in den Betrieben zur Hebung der Arbeitsproduktivität (JOZSEF TOTH) — — — — — — — — — — — 124

INTERNATIONALE RUNDSCHAU

Der VII. Kongress der Internationalen Vereinigung Demokratischer Juristen (JENO BENEDEK) — — — — — — — — — — 133

BUSCHBESPRECHUNGEN

Gyula Alpári: Ausgewählte Schriften (SANDOR BALOGH) — — — 139

Die Arbeiterklasse für den Wiederaufbau (ILONA SANTA) — — — 146

AMMERKUNGEN ÜBER NEUERSCHEINUNGEN

Digitized by Google

CONTENTS

Communique on the Moscow Conference of Representatives of the Communist and Workers' Parties — — — — — — — — — 1
Declaration unanimously adopted by the Conference of Representatives of the Communist and Workers' Parties, held in Moscow in November 1960 — — — — — — — — — — — — — — — 3
ISTVÁN HUSZÁR—ISTVÁN KAHULITS: Some problems concerning the rate of employment of the population — — — — — — — 42
ERNO CSIZMADIA—LÁSZLÓ NAGY: The interrelation between common and individual farming in the cooperative farms — — 57
IMRE GYÖRI: Our tasks in party education — — — — — — — — 73
ÁRPÁD HAÁSZ: The State's role during the development of capitalism — — — — — — — — — — — — — — — — 80
MAURICE THOREZ: Fortieth anniversary of the founding of the French Communist Party — — — — — — — — — — — 104

REVIEW

Political work in plants and factories on behalf of increased labour productivity (JÓZSEF TÓTH) — — — — — — — — — — 124

INTERNATIONAL REVIEW

Seventh Congress of the International Federation of Democratic Lawyers (JENŐ BENEDEK) — — — — — — — — — — — 133

BOOK REVIEWS

Selected Writings of Gyula Alpári (SÁNDOR BALOGH) — — — — 139
Working-class support for reconstruction (ILONA SÁNTA) — — — 146

NOTES ON NEW BOOKS

SOMMAIRE

Communiqué de la Conférence de Moscou des Partis Communistes et Ouvriers — — — — — — — — — — — — — — — 1
Déclaration des Représentants des Partis Communistes et Ouvriers adoptée unanimement à la Conférence de Moscou, en novembre 1960 — — — — — — — — — — — — — — — — 3
ISTVÁN HUSZÁR—ISTVÁN KAHULITS: Quelques aspects du problème de l'utilisation de la main d'oeuvre de la population
ERNO CSIZMADIA—LÁSZLÓ NAGY: Les rapports entre la coopérative de production agricole et les fermes individuelles de ses membres — — — — — — — — — — — — — — — 57
IMRE GYÖRI: Les tâches de l'enseignement de Parti — — — — 73
ÁRPÁD HAÁSZ: Le rôle de l'Etat dans le développement du capitalisme — — — — — — — — — — — — — — — — 80
MAURICE THOREZ: Le quarantième anniversaire du Parti Communiste Français — — — — — — — — — — — — — — 104

REVUE

Le travail politique à l'entreprise pour l'augmentation de la productivité du travail (JÓZSEF TÓTH) — — — — — — — — 124

REVUES INTERNATIONALES

Le VIIème Congrès de l'Association Democratique Internationale de Juristes (JENŐ BENEDEK) — — — — — — — — — — — 133

COMPTS — RENDUS

Gyula Alpári: Oeuvres choisies (SÁNDOR BALOGH) — — — — 139
La classe ouvrière dans la réconstruction (ILONA SÁNTA) — — — 146

NOTE SUR QUELQUES LIVRES RECENTS

Digitized by Google

TARTALOMJEGYZÉK

a XV. évfolyamról (1960.)

Szerkesztőségi cikkek

	Szám	Oldal
A békéért és a szocializmusért folyó harc néhány kérdéséről — — — — — — — — — —	7	1
A Hazafias Népfront kongresszusa elé — — —	5	1
A mezőgazdaság gépesítése és a gépállomások szerepe a szocialista átszervezés időszakában — — (A cikk az MSZMP K. B. mellett működő Mezőgazdasági Bizottság tézisei alapján készült)	1	32
A történelmi igazság ereje — — — — — — —	10	1
Az 50. Nemzetközi Nőnapra — — — — — —	3	1

Cikkek

Ajtai Miklós: Az ipar műszaki fejlesztésének néhány jellegzetessége a második ötéves tervben — —	3	9
Apró Éva: A magyar—szovjet gazdasági kapcsolatokról — — — — — — — — — — —	5	7
Jan Auerhan: Az automatizálás perspektivái Csehszlovákiában — — — — — — — — —	7	63
Bálint József: Fokozzuk a beruházások és az állóeszközök hatékonyságát — — — — — — —	6	43
Bori István—Tihanyi Ferenc: A politechnikai oktatásról — — — — — — — — — —	5	42
Cseterki Lajos: A termelőszövetkezetek megszilárdítása 1959-ben — — — — — — — — —	3	27
Csizmadia Ernő: A Szovjetunió sikerei az USA-val folyó mezőgazdasági versenyben — — — —	8—9	73
Csizmadia Ernő—Nagy László: A közös és a háztáji gazdaság kapcsolata termelőszövetkezeteinkben	12	57
Dobi István: Termelőszövetkezeti demokrácia és szövetkezeti parasztság — — — — — —	10	9

Digitized by Google

	Szám	Oldal
Fehér Lajos: Termelőszövetkezeteink megszilárdításának és a mezőgazdasági termelés fellendítésének időszerű feladatai — — — — — —	6	1
Fencsik László: A marxizmus—leninizmus a gyakorlatban — — — — — — — — — —	2	56
Dr. Gerő István: A termelés szervezésének tökéletesítése az építőiparban — — — — — — —	11	27
Győri Imre: Pártoktatásunk időszerű feladatairól —	12	73
Haász Árpád: Az állam gazdasági szerepének változása a kapitalizmus fejlődési folyamatában —	12	36
Halász Péter: Az egységes szocialista parasztság kialakításának feltételei — — — — — —	7	14
Háy László: A szocialista országok gazdasági együttműködésének elvi kérdései — — — — —	6	18
Háy László: Imperialista ellentétek a Közös Piac táján	11	10
Hidvégi Ferenc—Varga Sándor: A termelőszövetkezeti pártszervezetek feladatai — — — —	1	47
Huszár István: A második ötéves terv elkészítésének irányelveiről — — — — — — — —	2	1
Huszár István—Kahulics István: A lakosság foglalkoztatottságának néhány kérdéséről — — —	12	42
Nikolaj Iribadzsakov: A mai burzsoá filozófia és szociológia néhány vonatkozása a szocialista forradalom fényében — — — — — — — —	5	59
Kádár János: A lenini eszmék hatása és megvalósulása Magyarországon — — — — — —	4	1
Dr. Kádár Miklós: A szovjet büntetőpolitika a kommunizmus küszöbén — — — — — —	11	59
Kálmán Endre: Eleven örökség — — — — —	8—9	1
Kenessey Zoltán: Az európai népi demokráciák eredményei a szocializmus építésében — — —	4	62
Király István: Az első magyar kommunista költő (Komjáti Aladár) — — — — — — — —	3	53
Komjáti Irén: 1959 — fordulat a nemzetközi kapcsolatok fejlődésében — — — — — — —	1	1
Kónya Albert—Erdei Ferenc: Az országos távlati tudományos kutatási terv és a kutatások koordinálása — — — — — — — — — —	1	16
Kopátsy József: Állami gazdaságaink a szocialista mezőgazdaság szilárd bázisai — — — —	5	27

Digitized by Google

	Szám	Oldal
Molnár Béla: A tudományos kutatás a mezőgazdaság fejlesztéséért	8—9	23
Nagy László: A termelőszövetkezetek állami irányítása és a tanácsok feladatai	4	83
K. Nagy Sándor: Termelőszövetkezeteink nagyüzemi munkaszervezetének kialakítása és fejlesztése	2	18
Nemes Dezső: A népi Magyarország fejlődése 1945—1960	4	17
Ripp Géza: „Demokratikus szocializmus" és marxizmus	8—9	51
Sánta Ilona: Harc a magyar munkásosztály egységéért a felszabadulás után	4	41
Sipos János: A revizionizmus és a „szocialista spontaneitás" elmélete	11	41
Szecsődi László: Pártszervezeteink kulturális munkájáról	7	31
Szerényi Sándor: Értelmiségünk eszmei-politikai fejlődése	10	32
Szigeti József: A tudományos kommunizmus megteremtésének útján. (Marx—Engels Művei, II. kötetéhez)	7	42
Maurice Thorez: A Francia Kommunista Párt megalakulásának negyvenedik évfordulója	12	104
Várnai Ferenc: Egyetemi ifjúságunk eszmei-politikai fejlődése	3	37
Heinz Wachowitz: A Német Demokratikus Köztársaság mezőgazdasága a szocializmus útján	10	50

A testvérpártok folyóirataiból

A marxista—leninista párt és szerepe a munkások osztályharcában. (A marxizmus—leninizmus alapjai c. tankönyv 13. fejezete)	3	77
Az SZKP Központi Bizottságának határozata a pártpropaganda feladatairól	1	57
A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának történelmi tanulságai	8—9	87
B. Ponomarjov, F. Konsztantyinov, J. Andropov: Régi revizionista álláspont	6	61

Digitized by Google

Dokumentumok

	Szám	Oldal
A filozófia lenini pártosságáért (Az MSZMP KB mellett működő Filozófiai Munkaközösség tézisei a filozófiai front helyzetéről és feladatairól) — — — — — — — —	8—9	35
A kommunista és munkáspártok képviselőinek 1960 novemberében megtartott Moszkvai Értekezletén egyhangúlag elfogadott Nyilatkozat — — —	12	3
Közlemény az MSZMP Központi Bizottságának a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről 1960. október 29-én hozott határozatáról — — — — — — — —	11	1
A Szovjetunió külföldi barátainak levelei Leninhez	4	95
Tájékoztató közlemény a kommunista és munkáspártok képviselőinek Moszkvai Értekezletéről —	12	1
Széchenyi István (A Magyar Tudományos Akadémia Történeti Főbizottsága és Történettudományi Intézetének tézisei Széchenyi halálának 100. évfordulójára.) — — — — — — — —	2	30

Konzultáció

Dr. Radó Sándor: A gyarmati rendszer felbomlása számokban — — — — — — — —	7	74
Gulyás Emil: „Kert Magyarország" kérdéséről — —	7	72

Szemle

Irodalomtörténeti kutatások a Román Népköztársaságban **(Silvian Josifescu)** — — — — —	10	65
Politikai munka az üzemekben a termelékenység emeléséért **(Tóth József)** — — — — —	12	124

Eszmecsere

Hozzászólások oktatási rendszerünk továbbfejlesztésének irányelveihez (Szarka József, Benczédy József, Fehérvári Gyula, Erdey-Gruz Tibor, Ortutay Gyula, Bugár Jánosné, Zsarnóczay Sándor)	10	77

Digitized by Google

Nemzetközi szemle

	Szám	Oldal
A demokratikus Jogászok Nemzetközi Szövetségének VII. kongresszusáról (**Benedek Jenő**) — — —	12	133
A kanadai kommunisták bizalommal tekintenek a jövőbe (**A. Dewhurst**) — — — — — —	1	89
A kínai igazságszolgáltatás rendszeréről (**Dr. Benedek Jenő**) — — — — — — —	2	90
A kubai forradalom másfél éve (**Politisz Janisz**) —	7	82
A latin-amerikai „Közös Piac" problémája (**Karcag Gábor**) — — — — — — —	2	103
A nyugat-európai kommunista pártok legfontosabb harci kérdései (**Szántó György**) — — — —	6	96
A spanyol nép harca a fasiszta „stabilizációs terv" ellen (**Felipe Arconada**) — — — — — —	11	71
A szocialista építés kiteljesítésének nagy programja a Román Népköztársaságban (**Kahulits László**)	8—9	110
A szövetkezeti rendszer győzelme és új sikerei Bulgáriában (**Csizmadia Ernő**) — — — — —	1	78
A válság okai és kimenetelének perspektívái Japánban (**Politisz Janisz**) — — — — —	11	79
A vietnami nép harca a szocializmusért és a nemzeti egységért (**Tran Hong Chuong**) — — —	7	91
Az algériai lázadás háttere (**Politisz Janisz**) — —	3	90
Az amerikai politika veresége a Távol-Keleten (**Paál Ferenc**) — — — — — — — — —	7	9
Az NDK gazdasági sikerei és 7 éves terve (**Apró Éva**)	2	79
Az Olasz Kommunista Párt IX. kongresszusa (**Ovári Miklós**) — — — — — — — —	4	103
Egy évszázad záróakkordja (**Biró Klára**) — — —	3	97
Elnökválasztás az Egyesült Államokban (**Péter József**)	8—9	117
Fajüldözés és ellenállás a Dél-afrikai Unióban (**Máté Sándor**) — — — — — — — —	6	104
Kenya nem alkuszik (**O. Kamariwa**) — — — —	4	111
Kongó az imperialista cselszövények gyűrűjében (**A. de Coninck**) — — — — — — —	10	100
„Minta-állam" lesz-e Guinea? (**Kende István**) — —	5	80

Kritika és könyvismertetés

A francia ifjúság problémái (**Politisz Janisz**) — —	5	106
A Közgazdaságtudományi Intézet gazdaságpolitikánk tudományosabb megalapozásáért (**Kahulits László**) — — — — — — —	5	93

Digitized by Google

	Szám	Oldal
A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája (**Csonka Rózsa**) — — — — — — — — —	8—9	128
A munkásosztály az újjáépítésért 1945—1960 (**Sánta Ilona**) — — — — — — — — —	12	146
A politikai szatirikus rajzról (**Bortnyik Sándor**) —	11	99
A Szovjetunió és az Egyesült Államok gazdasági versenye (**Avar János**) — — — — — — —	11	89
A Szovjetunió népgazdasága 1958-ban (**Bálint József**)	3	106
A technikai haladás gazdasági és társadalmi problémái (**Dr. Varga György**) — — — — —	4	118
Alpári Gyula válogatott írásai (**Balogh Sándor**) —	12	139
Győr-Sopron megye hét községe új úton (**Markó Lajos**) — — — — — — — — —	7	107
Landler Jenő: Válogatott beszédek és írások (**Aranyossi Magda**) — — — — — — — —	10	110
Magyarország művelődési viszonyai 1945—1958 (**Köpeczi Béla**) — — — — — — — —	6	113
Miao Csi-huang: A Kínai Kommunista Párt rövid története (**Salgó László**) — — — — — —	1	96
Nyers Rezső: Szövetkezetek a magyar népi demokráciában (**Cs. E.**) — — — — — — — —	8—9	133
Adam Smith: A nemzetek gazdagsága I. (**Dr. Csapó László**) — — — — — — — —	1	705
Togliatti: Az Olasz Kommunista Párt (**Komját Irén**)	10	117

Digitized by Google

RÖVIDESEN MEGJELENIK!

A SZOCIALISTA TÁBOR HANGJA AZ ENSZ-BEN

Gyüjteményes kiadás, amely a szocialista országok képviselőinek az ENSZ XV. ülésszakán elhangzott beszédeit és beterjesztett dokumentumait tartalmazza.

Kb. 336 oldal **Ára: kb. 18,— Ft**

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ

Digitized by Google

Ára: 3,— Ft

MEGJELENT!

Karl Marx:

Louis Bonaparte Brumaire tizennyolcadikája

Honoré Daumier egykorú rajzaival

136 oldal Ára: 32,— Ft

☆

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ — MAGYAR HELIKON

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

RETURN TO the circulation desk of any
University of California Library
or to the
NORTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY
Bldg. 400, Richmond Field Station
University of California
Richmond, CA 94804-4698

ALL BOOKS MAY BE RECALLED AFTER 7 DAYS

- 2-month loans may be renewed by calling (510) 642-6753
- 1-year loans may be recharged by bringing books to NRLF
- Renewals and recharges may be made 4 days prior to due date.

DUE AS STAMPED BELOW

FEB 26 1998

12,000 (11/95)

Digitized by Google

YD 28316

Digitized by Google

Digitized by Google